LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 1 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3745

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Սանճաքի խնդիրը օրակարգի վրայ է դարձեալ ։

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ Սանճաք ղրկուած Ջէզոյ Յանձնաժողովը մայիսի սկիզբէն ի վեր ձեռնարկած է ընտրական արձանագրութեանց։ Առաջին շրջանակին (Պէյլան, Ալեքսան-տրէթ, Գըրըգ-խան) մէջ Թուրքերը կորսնցուցին արդէն։ Երկրորդ շրջանակին (Անտիոք, Քէսապ, Մուսա լեռ) վրայ դրած էին իրենց յոյսը։ Բայց հոս ալ ձախողեցան, շնորհիւ հակաթուրք տարրերու (Հայ, Արաբ, Ալէվի, Քիւրտ, Յոյն, եւն.) կազմած միացեալ ճակատին։

«Թրքական Ալզաս - Լօրէն»ին տիրանալու համար, Էնկիւրի ի՛նչ գուեր չսարքեց տարիներէ ի վեր։ Սանճաքին մէջ վխտացող քէմալական գործակալները ի՛նչ կեղծարարութիւններ բանեցուցին՝ զանազան տարրերը իրենց կողմը շահելու համար։ Թուրք մամուլն ալ, թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ Սանճաքին մէջ, իր դերը կատարեց երկու ճակատի վրայ, մէկ կողմէ շողոմեց Հայերն ու Ալէվիները, միւս կողմէ սուտ եւ գրգռիչ լուրեր հրատարակեց, մինչեւ իսկ Փարիզէն... Դաշնակցականներ փոխադրեց Սանճաք, ազդելու համար Ժընեւի Ջէզոյ Յանձնաժողովին վրայ։

Յետոյ նաեւ սպառնալիքները ամէն չափ ու սահման անցան։ Ֆրանսայի դէմ փչոցները, անշուշտ վերէն տրուած հրամանի մը վրայ, հոգատար պետութեան ցարդ ցոյց տուած բարեացակամ համբերութիւնը սպառելու չափ առաջ գացին։ Մանաւանդ վերջին օրերս շատ բարձր սկսան խօսիլ Թուրք թերթերը։ «Ֆրանսա միայն Հիթլէրի լեզուն կը հասկնայ» ըսելու չափ, աւելցնելով որ Թուրքիան պիտի ստիպուի ի վերջոյ Գերմանիոյ պէս խօսիլ եւ կատարուած իրողութեան առջեւ դնել Ֆրանսան ։

Այս սպառնալիքները ո եւ է մեկնութեան չեն կարօտիր։ Տարիներէ ի վեր Աթաթիւրքի հետապնդած քաղաքականութիւնը կը ձգտի Ալեքսանտրէթ - Անտիոք շրջանը կցելու Թուրքիոյ։ Եթէ յաջողի օրինական միջոցներով, ընտրութիւններով, պիտի փորձէ իր նպատակին հասնիլ բիրտ ուժով, զինու զօրութեամբ։ Արդէն Թուրք հրոսախումբերը գործի վրայ են եւ ամէն օր արիւնալի ընդհարումներու լուրեր կը հասնին ։

Անցեալ տարի մազ մնացած էր, որ Աթաթիւրք յախուռն քայլ մը առնէր։ Օրին մէկը, յանկարծ Էսկիշէհիրի մէջ արտակարգ ժողովի հրաւիրեց Թուրք բանակի սպայակոյտը եւ առաջարկեց որ Ատանայի զօրաբանակը շարժի դէպի Սանճաքի սահմանագլուխը։ Ըսմէթ Ինէօնիւն էր, օրուան վարչապետը, որ արգելք եղաւ այդ անխորհուրդ եւ վտանգաւոր արկածախնդրութեան։ Քանի մը ամիս վերջ, Ըսմէթ շնորհազուրկ եղած էր։ Իրազեկներ կը հաստատեն թէ այս դէպքը գլխաւոր պատճառն էր ամենազօր վարչապետին անկման։ Ըսմէթ զոհն եղաւ իր չափազանց խոհեմ քաղաքականութեան։

Նոր վարչապետը կամազուրկ խաղալիկ մըն է։ Ներկայ առիթն ալ՝ թերեւս վերջինը՝ Սանճաքին տիրանալու փորձ մը կատարելու համար։ Աթաթիւրք առջի շաբաթ քննական պտոյտի մը ելաւ դէպի Կիլիկիա։ Նախ այցելեց Մերսին, դրօսանաւով պտոյտ մը ըրաւ Միջերկրականի վրայ, ոչ շատ հեռու Հայոց Ծոցէն (Ալեքսանտրէթ)։ Յետոյ գնաց Տարսոն ու Ատանա, ուր աչքէ անցուց զօրաբանակը։ Այս բոլորը կը ձգտէին ազդեցութիւն գործելու Սանճաքի բնակչութեան վրայ, այն պահուն երբ այդ հողամասին բախտը վճռելու կոչուած ընտրական արձանագրութիւնները կը կատարուին։

Աթաթիւրք վերադարձաւ Զանգալդա, ուսկից հեւ ի հեւ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին, Սանճաքին վրայ կեդրոնացնելով իր ամբողջ ուշադրութիւնը։ Քանի մը օր առաջ Էնկիւրիի խորհրդարանին մէջ, արտաքին գործերու նախարարութեան քննելու առթիւ, ընդհանուր քաղաքականութեան շուրջ ծագեցաւ մեծ վիճաբանութիւն մը, գլխաւոր առանցք ունենալով Սանճաքի խնդիրը։ Րիւշտիւ Արաս յայտնեց թէ «Սանճաքը մայր-հայրենիքէն դուրս գտնուող լրացուցիչ հողամաս մըն է, մեծամասնութեամբ, կազմակերպութեամբ ու մշակոյթով Թուրք» եւ աւելցուց թէ այդ հողամասը Թուրքիոյ կարեւոր մէկ մասին ապահովութեան բանալին է ։

Տարակոյս չկայ թէ այս վերջին կէտն է որ ամէնէն աւելի կը մտահոգէ Թուրքերը։ Ալեքսանտրէթը իր աշխարհագրական դիրքով միջազգային - քաղաքական, զինուորական - ռազմագիտական եւ առեւտրական-տնտեսական տեսակէտէ խիստ մեծ արժէք կը ներկայացնէ։ Որքան ատեն որ այդ հողամասը ենթակայ էր Ֆրանսական հոգատարութեան եւ Ֆրանսան ալ բարեկամ Թուրքիոյ, որ եւ է վտանգ չէր սպառնար Թուրքիոյ ապահովութեան։

Բայց յորմէ հետէ երբ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրով Ալեքսանտրէթի շրջանն ալ մտաւ Սուրիոյ անկախ պետութեան սահմաններուն մէջ, Թուրքիա սկսաւ մտալլկուիլ ապագայի անստուգութեամբ։ Ալեքսանտրէթը Թուրքիոյ հողերուն աչք տնկող մեծ պետութեան մը ձեռքերուն մէջ ահռելի վտանգ մըն է Թուրքիոյ համար։ Ներկայ վիճակներով Աթաթիւրք կը ջանայ միանգամ ընդ միշտ հեռացնել այդ մղձաւանջը Թուրքիոյ սահմաններէն։ Սանճաքը արժանապատուութեան խնդիր դարձուցած է իրեն համար։ Եւ կը յուսայ յարատեւութեամբ ու յանդգնութեամբ այդ արժէքաւոր հողամասը կցել իր երկրին ։

Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ ամբողջ քաղաքակիրթ մարդկութեան շահերը կը պահանջեն տեղի չտալ սպառնալիքներու առջեւ եւ վճռականութեամբ ազդարարել Թուրքին, որ տեղը ծանր նստի։

Այլապէս նոր անախորժութեանց դուռ պիտի բացուի։

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

Անտիոքէն կը հեռագրեն, 30 Մայիս թուականով.—

Այս առաւօտ, ժամը 8ին, Տէօրթեոլ թաղի շուկայի մէջ, որ խառն բնակչութիւն մը ունի, Անտիոքի կամուրջին մօտ, ընդհարում մը ունեցան արաբ եւ թուրք ընտրողներ,— երկու կողմերն ալ ատրճանակ գործածեցին, վեց Արաբ եւ երկու Թուրք վիրաւոր ինկան։ Ոստիկանութիւնը հասնելով կարգը վերահաստատեց ։

Ամերիկացի նախարար մը Եւրոպան կը զգուշացնէ պատերազմի դէմ

Միացեալ Նահանգներու նախարարներէն Քորտէլ Հըլ մամուլին տուաւ յայտարարութիւն մը, որու մէջ կը դատապարտէ պատերազմը։

«Աչքի առջեւ ունենալով ճգնաժամային կացութիւնը, որու մատնուած է հետը. Եւրոպան, կը փափաքիմ յայտնել որ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութիւնը խոր մտահոգութեամբ հետեւած է անոր վերջին օրերու ընթացքին, ամէն ուշադրութիւն ընծայելով։ Տասը տարի առաջ, Միացեալ-Նահանգներու կառավարութիւնը Փարիզի մէջ ստորագրեց դաշինք մը որ կը տրամադրէր հրաժարիլ պատերազմէն՝ իբրեւ ազգային քաղաքականութեան գործիք։ Վաթսունեւերեք ազգեր ստորագրած են այդ դաշինքին տակ։ Այդ դաշինքին մէջ, ստորագրողները կը յայտարարեն որ «ի՛նչ էութիւն կամ ի՛նչ ծագում ալ ունենան, իրենց միջեւ պատահած վէճերը կամ հակառակութիւնները լուծելու կամ կարգադրելու համար պիտի չդիմեն ուրիշ միջոցներու, բայց միայն խաղաղ եղանակներու»։

Այդ յանձնառութիւնը այնքան հրամայական պահանջ մըն է ներկայիս, որքան երբ ստորագրուեցաւ։ Հրամայական պահանջ մըն է ամէնուն համար։ Մենք չենք կրնար խփել մեր աչքերը անոր համար, որ երբ պատերազմ ծագի, աշխարհի վրայ ո՛ր եւ է տեղ, միջազգային կացութեան մէջ կը ստեղծէ ընդհանուր խռովութեան ազդակ մը, որուն հետեւանքները կարելի չէ նախատեսել եւ որ կրնայ անհաշուելի եւ յաւիտենական վնասներ պատճառել բոլոր ազգերուն ։

Մեր երկրին ժողովուրդը, բարեկամ բոլոր ժողովուրդներուն, կը տածէ յառաջդիմութեան, արդարութեան եւ խաղաղութեան տեւական ու կայուն վիճակի մը ցանկութիւնը, ամէնէն անկեղծ ցանկութիւնը որ խաղաղութիւնը պահպանուի ամէնուրեք, ինչ պարագաներ ալ որ ներկայանան՝ ազգերու միջեւ հակառակութիւն ստեղծող»։

Միացեալ - Նահանգներու նախարարին այս յայտարարութիւնը, կ'ըսեն ամերիկեան քաղաքական շրջանակները, կը թարգմանէ կառավարութեան կամքը, այսպէս ամերիկեան կառավարութիւնը կ'ուզէ ճշդել իր դիրքը չեխական հարցին առթիւ։ Ու կը թուի թէ այս յայտարարութեամբ փորձ մը կը կատարուի հանրային կարծիքը պատրաստելու կացութեան վտանգներուն՝ հասկցնելով որ կառավարութիւնը պիտի չկարենայ դէպքերուն անտարբեր մնալ։ Միաժամանակ, յայտարարութիւնը հանրային կարծիք կը շինէ բարոյական դատապարտութեան ենթարկելու համար նախայարձակ պետութիւնները ։

Գերմանական թերթերը, իրենց կարգին, վերլուծման կ'ենթարկեն ամերիկացի նախարարին յայտարարութիւնը եւ գիտել կու տան որ եթէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը կը գտնուի սպառնալիքի մը տակ, երեւոյթը իր պատճառներն ունի— Չեխերը կը հալածեն այն Գերմանները, որոնք կ'ապրին Չեխոսլովաքիոյ մէջ։ Ատոր հետեւանքով՝ Չեխերը վախցան որ Գերմանիա չի կրնար անտարբեր մնալ այս կացութեան, յետոյ կոչ ըրին այլ պետութիւններու, պաշտպանուելու համար Գերմանիոյ դէմ, եւ առիթէն օգտուելով՝ զօրաշարժ ալ կատարեցին։ Գերմանիա իր զայրոյթը արտայայտեց, բայց զովելի վերապահութիւն մը ցոյց տուաւ, իսկ Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները երկաթեայ կարգապահութեան մէջ մնացին։ Արդ, երբ Քորտէլ Հըլ կ'ուզէ «աչքի առջեւ ունենալ պատերազմի վտանգը», պէտք է գիտէ դէպքերը իրենց ամբողջութեան մէջ։ Պատճառ չկայ մտահոգութեան՝ երբ Չեխերը տեղի չեն տար գըրգռութեան։ Քորտէլ Հըլ կը խօսի նաեւ արդարութեան մասին,— ի՛նչ լաւ բան, հարկ կա՞յ յիշեցնելու որ Ամերիկայի մէջ բանաձեւուեցաւ Ուիլսընի տասնըչորս յօդուածէ բաղկացեալ հանգանակը ազգերու ինքնորոշման եւ ժողովուրդներու արդարութեան մասին։ Ամերիկայի Սլովաքներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը մայր - հայրենիք այցելեց վերջերս, վերադարձին Թող Ուաշինկթընի պարոններուն հասկցնեն թէ աշխարհակալութեան եւ ազգայնամոլութեան արտայայտութիւնը ո՞ր երկրին մէջ է որ կը տեսնուի առաւելապէս ։

Ճափոնցիները յարձակողական մը՝ անցան

Ճափոնական զինուորական դաշինը հոգիւ կազմուած, բանակը յարձակողականը վերսկսաւ այս անգամ Հարաւ. Չինաստանի մէջ։ Քանթոն ռմբակոծուեցաւ քանիցս,— վերջին երեք օրերու ընթացքին, ռմբակոծութեան զոհ գացին աւելի քան երեք հազար հոգի։ Երկուշաբթի ռմբակոծութիւնը կատարուեցաւ երկու անգամ, նախ առաւօտուն՝ ժամը 9.45ին, յետոյ ճիշդ կէսօրին։ Միջօրէի յարձակումը բոլորովին անակնկալ մը եղաւ, աւելի քան հարիւր հոգի մեռան ռումբերուն տակ, իսկ երկու հարիւր հոգի վիրաւորուեցան։ Օդանաւերու դէմ չինական մարտկոցներու բացած կրակը ո՛ր եւ է օգտակարութիւն չունեցաւ ։

Ճափոնական օդանաւերը յարձակում գործեցին նաեւ Շանչէու եւ Ֆուչէու քաղաքներուն վրայ,— Ուրբաթէն ի վեր այս ճակատին վրայ Չինացիները տուին աւելի քան հազար հոգի կոր։

Քանթոնի բնակչութիւնը սկսած է խոյս տալ հազարներով, բոլորը կը դադթեն դէպի Հոնկ-Քոնկ, ուր կը կարծեն ապահովութիւն գտնել։ Նաւահանգիստին մէջ ընդհարումներ ծագեցան, երբ փախստականները կ'ուզէին բռնի մտնել այն նաւերուն մէջ, որոնք կը մեկնին Հոնկ-Քոնկ։

Բազմաթիւ Ամերիկացիներ, որոնք կը բնակին Քանթոնի մէջ, հեռագիրով բողոքեցին Քորտէլ Հըլի, խնդրելով միաժամանակ որ ամերիկեան կառավարութիւնը բարոյական ճնշում բանեցնէ վերջ դնելու համար նման օդանաւային յարձակումներու, խաղաղ եւ անզէն բնակչութեան վրայ ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՆԱՄԱՐՏԻ ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի հաւե՛րն ալ գիտէին, (մէ՛կ վայրկեան,— թէեւ Փարիզի հաւերը բոլորովին տարբեր են մեր գիւղին հաւերէն, բայց կարեւորութիւն չունի, իմաստը նո՛յնն է), թէ Պէռնշթայն եւ Պուտոէ աքլորամարտ մը պիտի կատարէին, սուր գործածելով կռուի տեղ ։

Բայց ֆրանսացի լրագրողներէն մին, չարաճճի՞ թէ բարեհճի, իբր թէ չգիտնա՛ր սուսերամարտին տեղի ունենալիք վայրը եւ ժամը, կը դիմէ ուղղակի... ոստիկանութեան ։ Չէ՞ որ, ըստ օրինի, ոստիկանութիւնը գիտէ թէ Փարիզի մէջ ո՞ր պարտէզին ո՞ր ծառին ո՞ր տերեւը կը դողայ՝ խանգարելով պարտէզին խաղաղութիւնը ։ Արդ, ոստիկանութիւնը կը պատասխանէ թէ լուր չունի, այլապէս, համաձայն Պատժական Օրինագրքին 309 — 311րդ յօդուածներուն՝ ոստիկանութիւնը պիտի միջամտէր եւ արգիլէր որ եւ է փորձ որ կը կատարուի արտադատաստանային ձեւով՝ դարմանելու համար անարգանքի մը կամ սխալ ըմբռնուած արտայայտութեան միջոցէ մը։ Սակայն Պատժական Օրինագրքին տրամադրութեանց զեղչելու կէտ՝ թիւնը կը կայանայ այն օրէնքին մէջ, որով կը նախընտրեն դատել մենամարտի հերոսները՝ յետ հերոսութեան։ Այսպէս, դատարանը չի հետաքրքրուիր թէ խաւաքարտէ՞ սուր ես գործածեր թէ պողպատէ, փար - փա՞ր ես պարպեր թէ տորնաձեւ.— կը միջամտէ ա՛յն ատեն միայն, երբ հերոսներէն մին գետին կ'իյնայ, արիւն փախցնելով կամ հոգին փչելով ։ Ու կը վճռէ.— Երբ վիրաւոր մը կայ մէջտեղը, վիրաւորողը կը դատապարտուի վեցէն մինչեւ երկու տարի բանտարկութեան, ինչպէս նաեւ երկու հարիւր ֆրանք տուգանքի, (վկաներն ալ կը տուժեն երբեմն նոյն ձեւով)։ Երբ գետին ինկողը կը մեռնի, հակառակորդը կը դատապարտուի աշխատանքային թիապարտութեան ։

Ուրեմն եւրոպական արդարութիւնը կը միջամտէ... վե՛րջը միայն։ Մինչեւ կ'իյնայ Նասրէտտին Հոճան.— Ամէնքը ալ կը յիշէք անշուշտ, որ, օր մը, Նասրէտտին կը հրամայէ իր տղուն՝ սափորով ջուր բերել աղբիւրէն, բայց նախ կ'ապտակէ զայն փառաւոր ձեւով։ Դրացիները կը հարցնեն.— Հոճա՛, ինչո՞ւ կը ծեծես տղադ։ — Որպէսզի սափորը չկոտրէ աղբիւրին ճամբան։ — Բայց արդար է պատժել կոտրելէն վերջը, եւ կոտրելո՛ւն համար միայն։— Ի՞նչ օգուտ պատժել՝ կոտրելէն վերջը։

Մե՛ծ Արեւելք, — ի՛նչքան մեծ է իմաստութիւնդ։ Արդարեւ, երբ կը թողուս որ մենամարտին, կը թողուս որ մէկը մեռնի, ետքէն պատիժով կ'ողջցնե՞ս մեռեալը։

Բայց ոստիկանութիւնը գիտել կու տայ ֆրանսացի լրագրողին.

— Մենամարտը շատո՞նց դադրած է նորաձեւութիւն մը ըլլալէ։ Ասպետական շրջանի վրէժխնդրութեան ձեւ մըն էր այդ։ Հիմա քանինե՛ր ապտակ կ'ուտեն, հայհոյութիւն կը լսեն, բայց միայն անձրեւի կ'ենթարկուին, բայց մենամարտո՞ղը ով։ Եթէ ամէն ապտակի եւ հայհոյութեան պատասխանէր մարտահրաւէրով, ամէն փողոցի անկիւն մենամարտ մը կ'ըլլար։

Իմ կարգիս գիտել կու տամ.— Հապա ազգե՞րը։ Օրինակ, Քանի՞ երախալիքներու լքեցին իրենց ստորագրութիւնը եւ մեր թուքը՝ հայկական արեան վըրայ կատարուած ամօթալի սակարկութեան վերջ, բայց պատի՞ւ մնաց որ... մենամարտի հրաւիրէին հայ ժողովուրդը, մեր արդար թուքին համար։

ԱՐԱՋ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ գիշեր Հայաստանի անկախութեան քսանամեակը տօնուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ, մօտ 1500 երկսեռ ընտիր բազմութեան մը ներկայութեամբ։ Կը նախագահէր Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահ ընկեր Ալ. Խատիսեան։ Ներկայ էին Ֆրանսացի, ռուս, կովկասցի եւ այլ օտար բազմաթիւ հիւրեր եւ հայ մտաւորականներ։ Կարգով խօսեցան ընկեր Գ. Բալայեան, Պ. Պ. դեսպան Ժորժ Փիքօ, ծերակուտական Ժիւսթէն - Կոտար, Մուհարէմմով (Ազրպէյճանցի), Վրաստանի նախկին արտաքին նախարար Կէկէչկորի, Օսէնկօ (Ուկրայնացի), իշխան Վաչնաձէ (վրացի ազգայնականներու կողմէ)։ Հանդէսը տեւեց մինչեւ կիրակի առաւօտ, մեծ ոգեւորութեամբ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը նոր նիստ մը պիտի գումարէ այսօր, օրակարգի վրայ ունենալով հօն կամաւորներու օտար զինուորներու փոխադրութեան ծախքերը ճարելու հարցը։ Հաշիւ եղած է որ այդ փոխադրութիւնը պիտի արժէ մէկ միլիոն սթերլին։ Այս գումարը պէտք է հայթայթեն ոչ - միջամտութեան յանձնախումբի անդամ պետութիւնները։

Մինչ ոչ - միջամտութեան խաղ կը կանչեն Լոնտոնի մէջ, ազգայնականները օդէն եւ ցամաքէն սաստիկ ռմբակոծութեան մը սկսած են ենթարկել Մատրիտն ու Վալենցիան ։

Այսպէս, երկուշաբթի առաւօտուն կանուխ հրետանիի դժոխային կրակ մը թափուեցաւ Մատրիտի արուարձանին վրայ։ Հանրապետականները պատասխանեցին նոյնքան բուռն թնդանօթաձգութեամբ մը, որ տեւեց երկու ժամ։ Ազգայնականները աւելի քան 150 ռումբ ձգեցին մայրաքաղաքին վրայ։ 20 հոգի մեռան եւ 5 հոգի վիրաւորուեցան։ Մայրաքաղաքին բնակչութիւնը ահուդողով արթնցաւ քունէն եւ նկուղներու մէջ ապաստանեցաւ ։

Ֆրանքոյի օդանաւերը միաժամանակ յարձակեցան նաեւ Պարսելոնայի եւ Վալենցիոյ վրայ։ Այս վերջին քաղաքին նաւահանգիստին մէջ, ռումբեր ինկան նաեւ Ֆրանսական շոգենաւի մը վրայ, որ կրակ առաւ։ Ֆրանսացի նաւաստի մը սպաննուեցաւ, երեք անգլիացի նաւաստիներ վիրաւորուեցան։ Այս շոգենաւը երկրորդ անգամ է որ զոհ կ'երթայ օդանաւային յարձակման։ Ցամաք ելած ուրիշ 3 անգլիացի նաւաստիներ, որոնք դէպի նկուղները կը վազէին, վիրաւորուեցան ռումբերու պայթումէն։ Պարսելոնայի մէջ ազգայնականներու օդանաւերը ռմբակոծեցին Սան - Անտրէա արուարձանը, վիրաւորելով 7 հոգի եւ սպաննելով 3 հոգի ։

Թէրուէլի ճակատին վրայ, Ֆրանքոյի բանակը կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը, բայց շատ դանդաղ։ Քասթէլլոնի նահանգին մէջ, Զօր. Արանտայի բանակը պաշարեց եւ գերի բռնեց 600 հանրապետական զինուորներ ։

ՀՐՕՎԱՐՏԱԿՕՎ կը բարձրացուին վիզաներու, ստացագրի դրոշմաթուղթերու գիները։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳԼԱՆԸ ԱԶԳՈՒԹԵԱՆՑ ԳԼԽԻՆ

Մայիս 28ի նուիրական օրը մի միտք պղտորում է մեր սիրտը. այն, որ համայնավար ցարի ու նրա ճիւաղ ծծողների թինակալութիւնից դուրս, ժողովրդավար ազատ երկիրներում կան հայ մարդիկ, որոնք Մայիս 28ին անտարբեր եւ անշարժ են փտած դիակների պէս կամ յայտ են բերում դէպի նա միայն բացասական հետաքրքրութիւն, այսինքն լեզուով եւ գրչով «բընդոտում» ու փարկաբեկում են Հայաստանի վերածնունդի գաղափարը խորհրդանշող ակտը։

Եւ որքա՜ն կայուն են մեր խորհրդապաշտներն իրենց համակրանքների եւ հակակրանքների մէջ, նրանք չեն ենթարկւում բնաշրջութեան օրէնքին, ծանր որձաքարերի նման թաղուած են կեանքի հոսուն ալիքների տակ եւ միշտ նոյն անղուամն են եւ կարծում են թէ ուրիշներն էլ իրենց անղուամն են, օրինակ՝ Սահակ-Տէր Գաբրիէլեանը գեռ Թ. Հայաստանի կառավարութեան պետն է, Ծահվերդեանը՝ գաղթականներ է փոխադրում Երեւան, Խանջեանը նամակ է գրում «Ենդ» սահմանների լայնացման մասին, եւ պատգամաւորներ է հրաւիրում կաթողիկոսի ընտրութիւնները կատարելու համար։ Սակայն երբ մի քիչ բաց անեն իրենց աչքերը, փարատեն մշուշը իրանց հոգու միջից, պիտի նկատեն, որ վերջին տարիների ընթացքում կատարուել է, թէեւ դանդաղ, չարաթէ չարաթ աննկատելի, բայց ընդհանուր հաշուով մի մեծ յետադիմական փոփոխութիւն։ Ցառաջադէմ մարդկութիւնը յոյսեր էր տածում, թէ Խորհ. Միութիւնն ստեղծանպարելը դառնայ ազատ մարդկանց եւ ազգերի ռամկավար հանրապետութիւն ու բարերար դեր կը խաղայ աշխարհի խաղաղութեան ու վերանորոգման գործում, բայց ռուս ժողովուրդը, ինչպէս երեւում է, ընդունակ չէ ապրելու առանց ինքնակալի եւ թոյլ տուեց, որ Ստալին ստեղծի այնպիսի միահեծան բռնակալութիւն, որպիսին պատմութիւնն առաջին անգամն է արձանագրում։ Ձեւականօրէն քարտէսի մի հսկայական մասի վրայ գրւում է՝ Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւն, իսկ ճշմարտապէս՝ «Ստալինեան կալուած», որովհետեւ 170 միլիոն ճորտերի այնտեղ արտասանած բառերի կէսը «Ստալին» բառն է եւ այլ կերպ չի էլ կարող լինել, երբ չորս կողմը ամէն ինչ նրա անունն է կրում— երկրամաս, քաղաք, գիւղ, գործարան, հանք, դպրոց, հիւանդանոց, կամուրջ, երկաթուղի, նաւ, երգ, ճառ, յօդուած, նկար, արձան, բանաստեղծութիւն նրա մասին է, ամէն լաւ բան նրան է վերագրւում՝ բեւեռ գրաւելու հերոսութիւնից մինչեւ քար քարի վրայ դնելը։ Այս այլանդակ երեւոյթի մասին հատորներ կարելի է գրել։ Վերջին ճանապարհորդներից մէկը իր տպաւորութիւնների մէջ ասում է. «Խորհ. Միութեան մէջ մարդկային բանականութեան յատկացրած է միայն թութակի պարտականութիւն, ապսպրւում կրկնել այն, ինչ հրամայուած է»։ Ի՞նչ վընաս կայ դրանից մեզ, Հայերիս, կը մտածէք դուք.

— Օ՛, շատ մեծ։ «Առաջնորդի» ճնշումին տակ սեղմւում, հարթւում ու տափականում է մեր փոքրիկ ժողովուրդը, զուրկ մրջիւնի չափ իսկ իրեն պաշտպանելու հնարաւորութիւնից։

Մինչեւ 1933, Ստալին չէր ընդդիմանում նախկին Ռուսաստանի նուաճած ազգերի երկչոտ փորձերին,— պահել իրենց ինքնուրոյնութիւնը, բայց չէր էլ խրախուսում. պատժելով ռուս տիրապետողական զոռողութեան արտայայտութիւնները, նա չէր համբերում նաեւ Ուկրայինացու կամ Հայի ազգային դիմագծի յատակալման։ Բայց ինքնորոշման ձգտումը ժողովուրդների մօտ բնական ու զօրաւոր պահանջ է։ Բաւական են մի քանի անցքեր ու պատահական ճեղքեր իր դէմ դրուած պատնէշի մէջ, որպէսզի նա կուտակուի ու կազմաւորուի։ Ստալին կարծես հէնց դրան էր սպասում, որպէսզի սկսի մի դաժան ու արիւնոտ արշաւանք ոչ-ռուսների այնմտաւորական ղեկավար տարրերի դէմ, որոնք յենուած իրեն իսկ ընդհանուր կուսակցական քարտուղարի կարծիքների վրայ, հնարաւոր էին համարում ազգային մշակոյթների զարգացումը խորհրդային կարգերում։ Լէնին վճռականապէս արտայայտել է ընկերվարական հասարակութեան մէջ ազգերի անհետացման մասին։ Ժառանգորդը, երբ դեռ չէր հասել Կրեմլի շրթունքներով ձեւակերպած «բոլոր ժամանակների ու բոլոր ժողովուրդների ամենամեծ հանճար» կոչումին ու թոյլ էր տալիս վիճաբանութիւններ բարձր պալատական շրջանակներում, ուղղակի լէնինեան անունով ազգային հարցում ստալինեան ուղեգիծը պակասաւոր դատող Բուխարինին եւ Զինովեւին առարկում էր, թէ համայնավարութեան հիմնադիրի ազգերի անհետացումը նախատեսել է հեռու ապագայում միայն։ Բայց որքա՜ն փոքր եղաւ այդ «հեռուն»։ Արդէն շատ շուտ ներկայ դարձաւ եւ Ստալին ոչնչացնելով իր երէկուայ աշակերտներին, ամբողջովին իւրացրեց նրանց տեսակէտները, ինչպէս նա արել է ուրիշ անգամներ։ Չի կարելի ասել, թէ այս բեկումը ամբողջովին հետեւանք էր դիկտատորական քմահաճոյքի, ոչ, այլ որովհետեւ «ընկերվարութիւնը» իրականացնող չեկիստական բռնի ոյժը չհանդիպեց ինքնագրաւ դիմադրութեան, միլիոնաւոր մարդիկ լուռ ու մունջ ընդունեցին մահ, աքսոր ու թշուառութիւն. արդիւնաբերութեան երկու հնգամեակների ծրագիրները աւարտեցին ժամանակին եւ երկրագործութեան համայնացումը յաջողեց արագօրէն հարթել խնդիրն եւ հինը։

«Ընկերվարութիւնը լրիւ իրականացած է մեր մէջ. այդ մասին վէճ չի կարող լինել. նա մեզ համար այլեւս նպատակ չէ, այլ առօրեայ ապրելակերպ», ասում էր Ստալին անցեալ Դեկտ. 11ին։

Ժամանակից առաջ ծնած այս ռամիկանական ընկերվարութիւնն անխուսափելի կերպով պիտի վիժէր մի նոր ազգային քաղաքականութիւն. նոր ենք ասում, բայց նրա սաղմերը միշտ էլ եղել են։ Հինգ տարի առաջ սկսելով կոլխոզային թոհ ու բոհի հետ Ուկրայնայի Գործաւորների նախագահ Սկրիպնիկի «ինքնապաշտութեամբ» ու «ազգայնական» Գիտութեանց Ճեմարանի աւերով, նա հետզհետէ աւելի ու աւելի հրէշացաւ ու հսկայացաւ արիւն սփռելով դաշնակցային կամ ինքնավար «Հանրապետութիւններին մէջ։ Տեղը չէ այստեղ թըւելու հազարաւոր գործիչների նախագահների, գործավարների, կուսակցական քարտուղարների, գիտնականների, գրողների, ճարտարապետների եւայլն անունները, որոնց դիակների վրայով այս քաղաքականութիւնը ձգտում է հասնել իր նպատակին— դիմազրկել, միացնել ու ձուլել ամբողջութեան մէջ Միութեան բոլոր ազգերը։ Այդ ամբողջութեան անունն է «խորհրդային ժողովուրդ» եւ «խորհրդային հայրենիք»։ Բնականաբար նա պիտի ունենայ միապաղաղ մշակոյթ— ռուսականը, անխուսափելիօրէն փոփոխութիւններով եւ յղուած մեծ մասամբ վերջին քառասուն տարուայ համայնավարութեան եւ նրա առաջնորդների յղղուած դէպքերով (պարտադրուած), եւ մի լեզու— ռուսերէնը։ Ուկրայինացիների, Հայերի, Ուզբէկների եւայլն պատմութիւնները բոլոր միջոցներով սրբւում են այդ ժողովուրդների յիշողութիւնից։ Լեզուները մնում են, բայց մի քանի տարիներից յետոյ նըրանք իջնելու են այն արժէքին, ինչ արժէքի վրայ են Սկովտացիների լեզուն Անգլիայում կամ Բրըտոնցիներինը ու Բասկերինը Ֆրանսիայում, այսինքն կը դառնան տեղային լեզուներ՝ ռուսերէնի կողքին։ Աւելորդ է կրկին փաստեր բերել, երբ, օրինակ, Ռուսերի տասներորդ դարի վերջին քրիստոնէութիւն ընդունելը հռչակուած է համարել խորհրդային երկրի պատմութեան նշանակալից երեւոյթներից մէկը, եւ հայ դպրոցականը պարտաւոր է իմանալ նրա մասին, բայց պիտի անգիտանայ իր ազգի չորրորդ դարի սկզբին քրիստոնեայ դառնալը։ Դիմիտր Դոնսկոյ իշխանի անհաւատ Թաթարների դէմ մղած կռիւը սովորած է պանծացնել Արարատեան դաշտի գիւղացին, իսկ Վարդան Մամիկոնեանով նա պիտի չհետաքրքրուէ։ Մեր մօտիկ անցեալի ընդդիմութիւնների ու մարտիրոսութեանց յիշատակումը եօթը փականքների տակ է Ստալինեան աշխարհում։ Թուրքը հայ ժանուէնի մորթեց, ի՞նչ անենք, չէ՞ որ այդ ժամանակները հակայեղափոխականների եւ ազգայնականների զաւակներ էին, «հաւատաւորներ» տրամադրութիւնը։

Հայաստանը փաստօրէն կառավարւում է Վիկտոր Վասիլեւիչ Խվարոսօր, Ուկրայինան Մոսկւացի մեծ-ռուս Խրուշչեւը, Խազախստանը՝ Լեւոն Միրզոյեանը, Տաճիկիստանը՝ Պրոտոպոպովը, Ապխազ - Ռուսաստանը՝ Բերմանը եւայլն։ Այս փոխարքաները պաշտօնի են կոչուած ոչ թէ իրենց ենթակայ ժողովուրդների ազգային էութիւնը պահպանելու ու զարգացնելու, այլ նրանց միատեսակ ոչխարի հօտի վերածելու համար։

Այժմ Հայաստանի վերջին տարիների դաժան եւ արիւնոտ անց ու դարձերը, նրա բացարձակ չէզոքացումը իր ստրագիր զաւակների հակայ դանդաղից, բացառութիւն չհամարելով նաեւ խորհրդապաշտներին, անհատական նամակագրութիւնների խզումը, գրականութիւնից բոլոր նիւթերի քըշւելը բացի Ստալինի փառաբանութիւնից եւ «խորհրդային հայրենիքը պաշտպանելու» քարոզից, չե՞ն համոզում, որ խորհրդային «հայրիկը» մեռցնում է անհուն զոհաբերութիւններով փրկուած այսօրւայ Հայաստանը, ազգի գոյութեան ու վերածնունդի խարիսխը։

Ամէն գոյնի հակառակորդնե՛ր, հասել է ժամը ձեր վերաբերմունքի վերքննութեան։ Մեռեալների գանում է անհրաժեշտ չարաթական մի օր, մենութեան ու լռութեան մէջ, անձնատուր լինելու խոհերի՝ տանջող առեղծուածների մասին, դուք էլ քսան տարուայ մէջ մի երեկոյ անձնատուր եղէք ձեր խղճին եւ արդարօրէն դատեցէք անկախութեան հարցի մասին։ Ձմօտենաք նրան միայն իբրեւ իրաւաբանական չոր հասկացողութեան, այլ իբրեւ մի բարձր խորհուրդ, որ իր մէջ խտացնում ու ամբողջացնում է ազգային ձգտումը— բոլոր Հայերի ինքնիշխան հայրենիքի վերածնունդը։ Անկախութիւն չի նշանակում առանձնացում, խզում շրջապատի հետ, այլ կամքի լիակատար ազատութիւն վարելու իր քաղաքականութիւնը, մեր ցանկացած Հայաստանը չի կարող իր մօտաւոր ու հեռաւոր հարեւանների հետ կապուած չլինել այս կամ այն տեսակի պայմանագրութիւններով, բայց նա այդ կ'անէ իր ցանկութեամբ։

Ի՞նչ կարող էք առարկել այս անվիճելի գաղափարի դէմ։

— Խորհուրդները լաւ են, նրանք մեզ չեն կոտորում, չջնջում էք դուք։ Ուրեմն մենք աշխարհում իբրեւ ազգ չկոտորուելուց բացի ուրիշ նպատակ չունե՞նք. դուք ուզում էք փրկել ազգի մարմինը, բնաւ չհետաքրքրուելով նրա ոգու պահպանմամբ։ Բայց մի մոռանաք, որ առանց ոգու հայ մարմինը կը նեխի, կը փտի, կ'ոչնչանայ։

Երբ զէնքեր էք ճօճում անկախութեան ակտի դէմ, որքա՜ն նման էք դուք սպանացի զօրավարին։

— Պարոն զօրավար, ձեր թնդանօթները սպանակա՞ն են։

— Ոչ, գերմանական։

— Ձեր սաւառնակները սպանակա՞ն են։

— Ոչ, իտալական։

— Սակայն ձեր զօրքը անշուշտ սպանական է։

— Ոչ, Մաւրիտանացիներից է բաղկացած։

— Այս ի՞նչ էք ձեր մօտ սպանական։

— Մեզ մօտ սպանական է այն, ինչի վրայ կրակում ենք։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀՈԳԵՏԵՍՆԵՐԸ ԵՒ ՄՈԳԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՒՄՆԵՐԸ

— • —

Կան մարդիկ, որոնց միտքին մէջ կը ձեւաւորուին պատկերներ, որոնք ուղեղին կը հաղորդուին տեսողական ջիղերու ազդեցութեան տակ։ Անոնց հոգետես անունը կուտան։

Տեսողական պատկերներու ձեւաւորման կարողութիւնը կը զանազանուի մարդէ մարդ խառնուածքին համաձայն։ Պատկերները կրնան երբեմն ըլլալ ենթակայական պարզ ձեւաւորումներ, ինքնին մարդու բնականոն գործունէութեան մէջ։ Շատ մը պարագաներու տակ, այդ պատկերները զգացողական ում մը կը ներկայացնեն. անոնք են թակայական, զգայախաբական են, եւ հոգետեսները կը կարծեն զանոնք տեսնել։

Անոնք որ իրենց տեսողութիւնը կը գրգռեն աչքերնին սեւեռելով բիւրեղէ գունդի մը, հայելիի մը, ջուրի գաւաթի մը, եղունգի մը կամ ուրիշ որեւէ փայլուն ու ողորկ առարկայի մը վրայ, այդպիսիները իրենց երեւակայութեան տեսիլքները կը տեսնեն այդ առարկաներուն լուսեղէն սահմանին մէջ, ա՛յնպէս, ինչպէս կ'երեւայ տեսարան մը՝ գոգաւոր հայելիի մը մէջ։ Հոն էակներն ու իրերը կը տեսնուին մանրանկարի մը պէս։

Երբ զգայախաբութիւնները երեւան կուգան առանց արտաքին միջոցներու կամ առանց գրգռելու տեսողութիւնը, այն ատեն պատկերները կը տեսնուին զանազան հեռաւորութիւններէ։

Երբ ժամանակի մէջ հեռաւոր դէպքերու մասին է խնդիրը, պատկերներուն երեւոյթները հեռու կ'երեւան, եւ անոնց տարածութիւնները համեմատական են հեռաւորութեան հեռապատկերին հետ։ Ընդհակառակն, երբ ժամանակի մէջ մօտակայ իրողութիւններ խնդրոյ առարկայ են, այն ատեն դէպքերը կը կատարուին աչքերուն շատ մօտերը, կարծես կարելի պիտի ըլլար զանոնք ձեռքով շօշափել։

Հոգետեսներուն տեսողութիւնը զգայախաբական վիճակի մէջ զանազան կերպարանափոխումներ կ'ունենայ։ Անոնց լատօրէն նայելով, իրերը երբեմն կը պատկերանան տեսակ մը ուղեղային շրջանի մէջ։ Երբեմն ուղեղին տակը, երբեմն ճակատին առջեւը, երբեմն ալ աչքերուն խորը։ Անոնք երբեմն տարօրինակ զգացում մըն ալ կ'ունենան, երբ թէ իրենց ուղեղը բաժնուած ըլլար երկու կիսագունդերու, որոնք իրարմէ գիծով մը անջատուած են։ Ձախ կիսագունդին վրայ կը պատկերանան անցեալ դէպքերը, աջ կիսագունդին վրայ կը պատկերանան ներկայ դէպքերը, իսկ միջագիծին վրայ ապագայ դէպքերը։

Մտային պատկերներու ձեւաւորման ուժգնութիւնը կախում ունի ենթակային տրամադրութենէն, եւ իր ուղեղին մէջ պատկերացած անձին հանդէպ անոր ունեցած հոգե-ֆիզիքական համակրութենէն։

Երբեմն պատկերները աչքի սովորական տեսողութեան չափ յստակ կ'երեւան։ Հոգետեսին գիտակից իմացականութիւնը դիւրաւ եւ արագօրէն կ'ըմբռնէ ու կ'արտայայտէ զանոնք։ Երբեմն պատկերները կ'ըլլան աւելի կամ նուազ մթին, վաղանցուկ եւ քիչ արտայայտիչ։ Ենթական ճիգ կը թափէ ըմբռնելու պատկերացումներն ու անոնց նշանակութիւնը։

Մտային իւրաքանչիւր պատկեր ուղեղին մէջ կարճ տեւողութիւն մը միայն կ'ունենայ։ Քանի մը երկվայրկեանի մէջ պատկերը կը կազմաւորուի, իր ուժգնութեան ծայրագոյն աստիճանին կը հասնի, ու յետոյ յանկարծ կը դադրի պատկեր ըլլալէ, շարունակուելու համար յիշողութեան վիճակին մէջ։

Մտքի ձեւաւորման կարճ տեւողութեան եւ պատկերներու արագ յաջորդութեան հետեւանքով, հոգետեսները կրնան խօսքով բացատրել գեր-բնական տեսիլքները, այն միեւնոյն կնացքով, որով կը կատարուին սովորական մտածումի կազմաւորութիւնները։

Կարգ մը անհատներու քով պատկերները կը շարժին, կը գունաւորուին եւ իրարու կը յաջորդեն շարժանկարի պատկերներու պէս։ Ուրիշներու քով պատկերները անշարժ կ'ըլլան, հարթ դիտափակի վրայ դրուած պատկերներու նման, որոնց ենթական կը քաղէ պէտք եղած տեղեկութիւնները։

Սակայն բոլոր հոգետեսներու ուղեղին մէջ իրերու եւ դէպքերու պատկերները միշտ պէտք եղած ճշգրտութեամբ են ձեւաւորուեր, պարագայ մը՝ որ կախում ունի ենթակային տրամադրութենէն, ինչպէս նաեւ անոր հոգետեսական կարողութեան աստիճանէն։ Խառնուածքը եւ ֆիզիքական ու բնախօսական կարգ մը յատկութիւններ, միանալով փորձառական վարժութեանց հետ, կրնան դէպի լաւ զարգացնել հոգետեսին մոգական տեսողական կարողութիւնը, որով ան կրնայ տեսնել անցեալ ու ներկայ իրերն ու դէպքերը, եւ աւելի կամ նուազ ճշգութեամբ նախագուշակել կամ գուշակել մօտաւոր ապագայի մը մէջ ըլլալիք դէպքերը։

Հին ժողովուրդներու մէջ մոգութեան արուեստը շատ առաջ գացած էր։ Դելփեան պատգամախօսներն ու հին մարգարէները ուրիշ բաներ չէին, բայց եթէ վարժ հոգետեսներ։ … դիպասոսի մոգերը եւ Հնդկաստանի մեհենական քուրմերը մոգական երեւոյթներով գուշակութիւններ կ'ընէին։ Մոգական երեւում բակելով, պէտք է հասկնալ այն փորձերը, որոնց միջոցաւ հին հոգետեսներն ու գուշակները, յղկուն կամ փայլուն իրերու կամ առարկաներու նայելով, անոնց մէջ կը տեսնէին զանազան ու զարմանալի … եւ անծանօթ դէպքեր, որոնց հարցումներ ուղղելով նշանացի պատասխաններ կը ստանային։

Հին պատմութեան մէջ յիշատակուած մոգական հայելին ուրիշ բան չէր, բայց եթէ հոգետեսներու կողմէ կատարուած մոգական երեւում մը։

Մոգական հայելիին համար կ'ըսուի թէ հեռաւոր տեղ մը անցած իրերն ու դէպքերը աչքին առջեւ կը պատկերացնէր, որով կարելի էր ուզուած դէպքը մը պատկերը կամ առարկան … յիլին մէջ ցոլացած տեսնել։

Մոգական հայելիներու գոյութիւնը ծանօթ էր Ֆրանչիսկոս Ա.ի, որ … լոս Ե.ի դէմ մղած պատերազմներու ժամանակ նմանօրինակ հայելիով մը կրնար տեսնել ինչ որ կը պատահէր Միլանի մէջ։

Բազմաթիւ օրինակներ ու դէպքեր կը պատմուին հին ու նոր հոգետեսներու գուշակութեանց մասին, որոնց ոմանք իրականացած են, եւ ուրիշներ ոչ։ Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է շատ դիւրահաւատ ըլլալ, եւ ոչ ալ յոռատես թերահաւատ, այլ ընդունիլ թէ կը գտնուին մասնաւոր կարողութեամբ օժտուած հոգետեսներ, որոնց գուշակութիւնները յաճախ կ'իրականանան անցեալ ու ներկայ դէպքերու մասին, իսկ ինչ կը վերաբերի ապագայի գուշակութեանց, անոնց իրականացումը, հակառակ երբեմն … ըլլալուն, սովորաբար խնդրական է ու կասկածելի։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ…

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւն… գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ … յստակօրէն եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (76)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Բարձրապատիւ իշխանը կրնա՞յ շաղակրատի մը վստահիլ այդ աստիճան կենսական խնդիրներ…

— Ինչո՞ւ չէ… Հարճը բաժին չունի կարկանդակին մէջ… քոյրը Զօլի Գէոժէքին մէջ պարուհի է եւ հաւանաբար ինք գաղափար անգամ չունի իր կատարելիք աշխատանքներուն կարեւորութեան մասին…

Ընդարձակ սրահէն անցան դէպի գործարանին փոքր սենեակները, ուր ծխախոտի հակերը մթերուած էին։ Այդ պահուն իրենց միացաւ Սթիքօլիոնը, որ գրագիրներէն մէկն էր։ Տնօրէնը իր հիւրերուն ներկայացուց զայն եւ յետոյ, երբ իրենց ճամբան կը շարունակէին, մօտեցաւ անոր եւ առաջ, արագ, սկսաւ խօսիլ իր մայրենի բարբառով։

Ծնելէ մեքենաներու համաչափ զարկին մէջէն Սուլթան կցկտուր կերպով լսեց հետեւեալ բառերը.

—Ո՞ւր էիր ամբողջ այս… Հիմա մեր ձեռքն է… անմիջապէ՛ս… տասը վայրկեանէն կրնան հասնիլ… եւ անոնք խօսքի կը բռնեմ… շ'ուտ… վազէ՛…

Երկրորդ անգամ ըլլալով երիտասարդ Անգլիացին լուռ մնաց։ Մեքենան կ'աշխատէր անընդհատ. պարտէզէն կը լսուէր մեղուներու քնարեր բզզիւնը. ծաղիկներու սքանչելի բոյրը իրենց կը հասնէր բաց պատուհանէն։ Ցետոյ, առանց Տալանային կողմը նայելու արագ-արագ փսփսաց.

— Բաբերախտաբար կը կարծէք որ իր լեզուն չեմ հասկնար…իմացայ իր խօսքերը… միւս տղուն բսաւ որ հեռաձայնէ ոստիկանութեան… յայտնի է թէ իմ նկարագրութիւնս ամէն կողմ ղրկուած է… պէտք է հեռանամ եւ անմիջապէս…

Լիւքիւտիուլոսը իրենց կողմը եկաւ նօրէն։

Սուլթան անոր կողմը դարձաւ եւ անցողակի հարցուց.

— Կոստանդինուպոլիս դին մը տուած էինք, լո՞ւր առի՞ք…

— Այո՛, նամակ մը գրած էր ուրուն…

— Նամակը ինծի տուէք տեսնեմ …

— Բայց…

— Ո՛չ, ո՛չ բողոքեց Սուլթան. նամակը այստեղ բերէք, թարգմանեցէք միզի համար եւ ցոյց տուէք Լէյտի Տրէքէնընին թէ ինչ լաւ գործ մը տեսեր ենք, խնդրե՛մ…

Լիւքիւտիուլոս սպասեց վայրկեան մը, բայց Սուլթանի դէմքին վրայ այնպիսի անմեղունակ արտայայտութիւն մը կար որ անօրէնը խորհեցաւ թէ ան չէր կրնար որեւէ կասկած ունենալ իր վերջին պատրաստութիւններուն մասին։

— Բերեմ, բերեմ… աղէկ գործ մը տեսանք… սպասեցէք…

Տնօրէնը հազիւ հեռացած էր երբ Սուլթան աղջկան ականջին փսփսաց.

— Երբ վերադառնայ բռէ իրեն թէ տաքէն նեղուեցայ եւ պարտէզ գացի քիչ մը շունչ առնելու համար. ուրեմ մը եւս ուշէ, գրասենեակը գնա եւ հաւկցուր որ ես պիտի գամ… գիտե՛մ կարկառն գործ է, բայց աշխատէ որ կրցածիդ չափ երկար ժամանակ վար զնես զինքը… նոյնիսկ քանի մը վայրկեանը կրնայ օգտակար ըլլալ…

— Այո՛, այո՛, Աստուած օրհնէ, ժամանակ մի կորսնցներ, աճապարէ՛, բսաւ Տալանա անհամբերութեամբ…

Սուլթան փոքրիկ դուռ մը բացաւ. դուրս նայեցաւ. մարդ մարդասանք չկար. վայրկեան մը եւս սպասեց եւ ուրախ ժպիտով մը Տալանային դառնալով աւելցուց.

— Շատ կը ցաւիմ որ քեզի ալ այս գործին մէջ ձգեցի, բայց չեմ կարծեր որ ոստիկանութիւնը քու եռեւէդ պիտի իյնայ… Սըր Ճօրճին աղջիկն ըլլալով անշուշտ բացարձակօրէն իրաւունք ունիս այստեղ գտնուելու… չէին կրնար կասկածիլ որ դուն տեղեակ ես այն իրողութեան թէ ես հասատութեան պաշտօնեաներէն ըլլալէ զատ տարբեր բան մըն եմ…

— Աստուած կը սիրես հեռացիր, կրկնեց աղջիկը անձկանօք. եւ կ'աղաչեմ զգոյշ եղիր…

— Հոգ մի ըներ, խոստացաւ տղան եւ պարտէզ իջաւ դուռը կամացուկ մը գոցելով։

Մարդ չկար իր չուրջը. ծառերուն հովանիին տակ ծածկուելով նաւամատոյց հասաւ առանց տեսնուելու. քակեց շոգեմակոյկին պարանները, մէկ ոստումով նորա ցատկեց ու վայրկեան մը վերջ արդէն կը սուրար ծովուն բացերը։

Երբ ծովեզերքէն բաւական հեռացած էր, շոգեմակոյկը յանձնեց ջուրերուն հոսանքին, չուանով մը ամրացուց ղեկը եւ անմիջապէս նաւուն խըցիկը մտաւ։ Վերադարձին կատարել էր իր ծպտումը— հագած էր իր ցնցոտիները եւ գլխուն անցուցած էր գըծաւոր գդակը։

Մթերանոցը ձգելէն քառորդ ժամ ետքը հասած էր Տոլմա Պաղչէի պալատին դիմացը եւ հետզհետէ կը մօտենար անոր հարաւային քարափին։ Երբ շոգեմակոյկը սկսաւ քերել նաւամատոյցին եզերքը, Սուլթան արդէն շարժումով մը օդակաւոր պարանը անցուց ցիցին գլուխը, դուրս ցատկեց եւ անմիջապէս մտաւ նեղ ճամբայ մը … Բլուրն ի վեր բարձրացաւ … մթերանոցին քովէն անցնելով հասաւ հայկական հիւանդանոցին … գերեզմաննոցը, կորեց զայն եւ … զակի յառաջացաւ Թաթավլա …

Իր յարկաբաժինը … գլխաւոր դուռը բանալու … կութեան հառաչ մը արձակեց, … զապուրծ ազատ էր։ Եթէ յոյժ … նօրէնին խօսակցութիւնը իմացած … լար, այդ պահուն պիտի գտնուէր … Թաքեօյի ոստիկանատան բանտը։

Սանդուխէն վեր ելաւ դանդաղ … լերով որովհետեւ շատ յոգնած … անքուն մնացեր էր նախորդ գիշեր … Արիֆի հետ ունեցած իր վիճաբանութեան պատճառով։ Սանդուխին … իր հասնելուն կեցաւ վայրկեան մը … ինքնիրեն խորհեց— ո՛չ, պէտք է … նար գտնել զինքը այդ … մէջ. յետոյ իր սենեակը անցաւ։

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ.— Մագնէս կամ մագնիտ բառին հոմանիշ մը ունինք, «ազամանդ»ը, որ հարկաւ ադամանդէն զատ ձեւ է, իբրեւ լաւ հաղորդիչ մագնէսին։ Երկուքն ալ օտարաբան, բայց հարկ է, այդ պատճառով իսկ, գործել երկուքն ալ։— Ի Ռոճիր (ի գործել) իբրեւ մակբայ դէշ չէ որ գործածութենէ զարտուղած է, բայց լաւ չէ՞ միթէ պահել անոր հետքը կարգ մը բարդ բառերու մէջ— ինչպէս՝ նանրախօս (փոխանակ գրաբանի կամ գրաւոր), նանրակրօն (փոխանակ աւելորդ բառին միայն), նանրամիտ (փոխանակ անպատճառ պակասամիտ)։ Մեր թեկնածութիւնները անշուշտ բարեկամական կամ, առ առաւելն, փորձառական բնոյթ միայն ունին։ Քերականօրէն չեն հարկադրուիր։

Համամիտ չէք անշուշտ որ խայտառակ, խայտախարիւ, խառնուրդ, ծամուկ (ռմկեծամուկ) քաշուին մեր նոր գրականին հրապարակէն, իրենց տեղը տալով չեմ գիտեր որ անծանօթներուն։ Փութանք ըսել որ քանի կան մեր մէջ — պարագաներուն, ատոր ժամանակին բերումով — թարգմանածոյ գրականութիւնը, այս եւ ուրիշ անհրաժեշտ բառերու զորութիւնը կը ցանցառի, ի վնաս Մեծասքանչին համբաւին։ Երբ օտարը մտահոգ կը յառաջացնէ իր գրական նմանութիւնը, իր քաղաքական եւ այլ կարգի գիտատար պայմաններուն հետեւանքով, Մեծասքանչին հիգերէն մին պէտք է ձգտի ի բրացնել նոյն նրբութիւնները, իր ժամն ու գերանդին օրէնքի մէջ զնելով։

Կոչիկի կապ կ՚ըսենք, խուզ բառը յոլորովին մոռնալով, գիրքը մոռցած ենք եւ հագիւ կը յիշենք մորուքը («մըրուքը») ըսելով կը կարծենք շատ մը հարազատ բառերու կեղծը զատած ըլլալ, յիշեցէք կեղծ ադամանդը, որ (ըսել) ։— Այսօր քանի՞ հոգի կը գործածեն վարժ, հաղթ (խաբել բառին), ստող, վխրտ ։— Մոռցուած է նաեւ, հագիւ ունինք գոյժը։— Ծ՞րբ ծնած էք կին, կնեայ, (մարմարիոն, մարմարեայ) ։— Մեր լեզուին հոմանիշներուն անգէտ, յաճախ բերանալ կը մնանք օտար բառերուն առջեւ, անոնցմէ, զոր օր. sadique, sadisme, կ՚աղչեցնեն մեզ, անգորութեան կը ծառայեն, մինչդեռ պարզապէս խենթ, խենթութիւն է, թողլով մեղքն ալ եւ մեղքնութիւն բառերն ալ, ապշութիւն։— Երբ ընձեւ, ընձուել գործածենք, դէշ չըլլար անոր պարմանին ծանօթանալ — զուճ, զուճ, (ձունկ)։

Բայց, այս ուղղութեամբ չարունակելէ առաջ, փոքրիկ սթափում մը, որ կը հաճիք.— Մէկը գրած է թերթի մը մէջ — «որովհետեւ ան չատ խիզախ էր ոճիր մը գործելու համար»… Բայց, խեղճ հայերէն լեզու, ինչ ոճիրներ կը գործուին քու անունով։ Բայց, մեղք, դուն ի՞նչ յանցանք ունիս։— Այդ չէնաղ գրողը Ֆրանսերէնէ թարգմանելով, հայերէնի մէջ ոճիր գործել կուտայ մէկու մը՝ որ խելք ունի եղեր, մինչդեռ բնագրին մէջ բոլորովին հակառակը կը նշանակէ— «որովհետեւ ան այնքան խիզախ չէր որ ոճիր գործէր»։ Տեր հետեւակը trop pour ֆրանսերէնը ի կրցած հայացնել, trop «չատ» թարգմաներ է, pour համար եւ վերջացաւ… Ո՞ր է մեղ (յանցանքը ո-րո՞ւնն է…)։ Ուրիշ մըն ալ գրած էր … «Անհանգստութեան համար նամակ մը գրած էր»… փոխանակ ըսելու — անհանգստութեան պատճառով չէր կրցած ներկայ ըլլալ, նամակով յայտնած էր իր չնորհակալութիւնները»։ Արդ, ի՞նչ ընէ հոս հայերէնը, սիրելի Արամ։ Պէտք է վարագները վտարել Մեծասքանչին չէն ածուներէն։

Խիզը, պատուղին բառերը քանի՞ անգամ տեսած էք իրենց բուն անդրը։

Mythomane կը թարգմանեն առասպելամիտ, մինչ պէտք է գրել՝ առասպելամոլ, բոլոր … maneերուն պէս։

Հաւկիթին աղջեւ խոյս տուած է հինաւուրց ձուն, հագիւ իբրեւ որկրամոլութիւն մնացած է ձուագեղին մէջ։ «Որդը» բռնած է, ինք միեակ, բոլոր նոյնազգիներուն տեղը, ուտիճ, եւն.։ Ընկապակիցը մոռցնել տուած է «անյարիր» ձեւը, որ յաճախ յաւագոյնն է, ինչպէս՝ «անյեղլի» չերեւիր այլեւս հրապարակին վրայ, անփոփոխը բռնած է զայն չորս կողմէն։ Խանութը իրեն մէջ սուզած է կրպակը, եւ կայերան հագիւ երբեմն գիննատունին դէմ կը ցցուի։ Շողոքորթ կ՚ըսենք կ՚երթանք։ Նեղոսը նետելով «մարդելոյզ» յատկանշական հոմանիշը։— Լաւ չենք ըրած զոհելով «վրիժակ» բառը, որ կենդանիներուն գործիքն է իրենց «վրէժ»ը լուծելու համար, ինչպէս եղան կոտոշը, ձիուն աքացին, վարազին կամ խոզին կնճիթը եւն. եւն.։

Անոնք որ իսկապէս հետաքրքիր են լեզուին մաքրութեան, ճոխութեան և արտայայտութիւններու բարձրութեան, պէտք է գիտնան, թէ նոր գրականին ռահվիրաները 19րդ դարուն առաջին քառորդէն իսկ հոգ ու խնամք տարին որ հայերէն բառարան մը, աշխարհաբար անունին տակ, յաջորդէ հին գրականին, որուն գերազանցութեան այնքան գիտակից էին անոնք։ Եւ իրենց հոգածութեան առաջին նախանձախնդրութիւնը եղաւ գրացիներու եւ իշխողներու ազդեցութեան տակ աղճատուած բառերն ու ասութիւնները փոխարկել հարազատ հայերէնի՝ հին գրականին ուսումնասիրութեամբ եւ նոր լեզուներէ թարգմանութիւններով։

Ծարն ընդհուպ։ ՏԱՐԱՁ

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ ԵՒ ՎԱԼԱՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Թուրքէն երիտասարդ փրոֆէսէօր մը, Աուրէլ Տէչէյ, թէզով մը կ՚ուսումնասիրէ հայ երկու պատմիչներու գործը՝ մեկնակէտ առնելով անոնց ակնարկը վալաք ժողովուրդին մասին, իբրեւ կարեւոր նպաստ մը պատմագրութեան համար։

Տոքթ. Գրիգոր Աւագեան, գրախօսական մը նուիրելով ռումէն երիտասարդ փրոֆէսէօրին այդ աշխատութեան մասին, այսպէս կը ներկայացնէ զայն —

Աուրէլ Տէչէյ, փրոֆէսէօր Բուքրէշ — Սէվերինի մէջ, պատմութեան իր տոքթորայի թէզը անցուց Բլուժի համալսարանին մէջ, «Ռումէնները Թ.էն մինչեւ ԺԴ. դարերուն՝ հայ պատմական աղբիւրներու լոյսով» խորագիրը կրող գործով մը։

Իր թէզին մէջ, Աուրէլ Տէչէյ նկատի կ՚առնէ Մովսէս Խորենացին, հեղինակ աշխարհագրութեան մը եւ Հայոց պատմութեան, ինչպէս եւ ուրիշ երկերու, հեղինակ մը՝ որ մէկն է հայ հին գրականութեան այն գէմքերէն որոնց շուրջ ամէնէն շատ վէճ կայ։ Ծայանի է, ժամանակագրական, Վենետիկեան Միաբանութեանց սիրելի կարծիքը, թէ այս հեղինակը ապրած է Ե. դարուն։ Տէչէյ, սակայն, ցոյց կուտայ, Ա. Լէվիի եւ մանաւանդ փրոֆ. Յակոբ Մանանդեանի նորագոյն պրպտումներուն հիման վրայ, — այս վերջինս երկը տպուած 1934ին Երեւան,— պրպտումներ, որոնք կը համապատասխանեն Ժ. ու ԱԷն Մարթէնի անցեալ դարուն յանգած եզրակացութեանց, թէ Մովսէս Խորենացի, Քերթողահայր ալ կոչուած, ապրած է Թ. դարուն, եւ գրած է այդ դարուն վերջին կիսուն, ամէն պարագայի մէջ 902 թուականէն առաջ։ Ծանօթ են իր Աշխարհագրութեան երկու վաւերական խմբագրութիւնները, որոնք մեծ տարբերութիւններ ունին իրարմէ եւ որոնք սակայն Թ. դարը չեն անցնիր երկուքն ալ, ինչպէս կարելի է հաստատել իրենց հայթայթած տեղեկութիւններէն։ Այդ խմբագրութիւններէն մէկուն մէջ, զոր 1688ին Ամսթերտամի մէջ լոյս ընծայեց մեծ տպագրիչ Ոսկան վարդապետ՝ Հայաստանէն իր հետ բերուած ձեռագիրներու վրայէն, եւ որ վերհրատարակուած է յետագային բազմիցս, հետեւեալն է հատուածը՝ որ կ՚ակնարկէ ռումէն երկրի մը.

— «Սարմատացւոց որոյ հասարակն յարեւելից կողմն Զաղուրայ որ է Գուլգարք Գերմանացւոց՝ առ Հիւսիսային Ովկիանոսին՝ մինչեւ ցանծանօթ երկիր զոր Պալաք կոչեն, եւ Բուլղարաց լեառն յարմէ եղանէ Տօնաւիս գետոյ»։

Պատմականօրէն լուսաբանելով աշխարհագրական կացութիւնը Սարբին Դանուբի շրջանին այդ դարուն մէջ, Աուրէլ Տէչէյ անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ կը պակսին պատմական ստոյգ վկայութիւններ պուլկարական տիրապետութեան մը մասին Դանուբի հիւսիսը, եւ «անծանօթ երկիրը», որուն մասին հայ աշխարհագիրը լսած է թէ «Պալաք կ՚ըսեն» եւ որ կը գըտնուի Պուլկարներուն հիւսիսը, անհըրաժեշտօրէն պէտք է ըլլայ Վալաքներու երկիրը, զոր «Պալաք» կը կոչեն միջնադարեան ուրիշ աղբիւրներ։

Հայկական երկրորդ աղբիւրը, զոր կ՚ուսումնասիրէ Տէչէյ, աշխարհագրութիւնն ու պատմութիւնն է Վարդան վարդապետի, մեռած 1272ին։ Ան կը ճանչնայ Ռումէնները ռումէնեւպուլկար կայսրութեան՝ հիմնուած Փէթրոս եւ Ասան եղբայրներէն, զորս կը դնէ Ֆրէտէրիք Պարպարոսայի 1189ի խաչակիրներու չարքին։ Բայց նոյն հեղինակը կը հաստատէ գոյութիւնը ռումէն բնակչութեան մը Դանուբի հիւսիսը եւս ներկայ Ռումանիոյ մէջ, գրեթէ միեւնոյն հողամասին մէջ՝ ուր կը դնէ նաեւ Խորենացին, ինչ որ Աուրէլ Տէչէյը կը մղէ հետեւեալ եզրակացութեան յանգելու —

«Ամբողջական համապատասխանութիւն մը երկու աշխարհագիրներուն, իրարմէ հեռու ժամանակով եւ տեղով, որոնք սակայն մասամբ կը գործածեն միեւնոյն զատական չափերը եւ մեզ կը լուսաբանեն ժամանակակից իմաստով. մեզի կը չահեցնէ վստահութիւնը ինչպէս ունէին եւ իրենք, թէ այդ տեղերուն վրայ կը բնակէր միեւնոյն ժողովուրդը եւ թէ հակառակ ճակատագրին փորձութեանց ան չչարժեցաւ իր տեղէն, լուսաբանելով այս կերպով վարկածները բարեմիտ, բայց նուազ արամաբանական եւ ճշմարտանման առաջարկներու վրայ հիմնուած հեղինակներու՝ գոյութեանը մասին հռոմէական բնակչութեան մը այդ զանազան հողամասերուն վրայ, անոնք «Պլոքուաճանալեան» կոչուին թէ «Թէրրա Պլաքքորում» կամ յետագային «Ռումանական երկիր»։ Հիմնուելով այս երկու հայ աղբիւրներուն վրայ, կրնանք հաստատել թէ սկսեալ Թ. դարէն Դանուբի հիւսիսը, Կարպադեան հովիտներու մէջ, կարելի է խօսիլ Ռումանական երկրի մը մասին։ Այսօր Ռումէններէ բնակուած հողամասը «անապատ եւ անբնակ երկիր» մը չէր ուրեմն, այլ բնակուած էր իր այսօրուան բնակիչներէն։ Մեզի անծանօթ են այդ «երկրին» կազմակերպութիւնը եւ անկախութեան աստիճանը, բայց կրնանք հետեւցնել յետագայ դէպքերէն, ինչպէս անոնցմէ որ կայ ունին թրանսիլվանական Վոյվոտութեան մը հետ, զոր վերջերս ուսումնասիրեց եւ խորացուց փրոֆ. Իոն Լուփաշ»։

Այս խղճամիտ երկը, լուսաբանելով Ռումէններու պատմութեան մթին մէկ շրջանը, կը բերէ ուրեմն նոր եւ ճանկագին լոյսեր ռումէն հողի անցեալին մասին հայ պատմական եւ աշխարհագրական գրականութենէն քաղուած։ Երկու աղբիւրներ վիճաբանութեան նիւթ բերելով՝ Աուրէլ Տէչէյ միեւնոյնատեն նպաստ մը կը բերէ ռումէն եւ հայ բարեկամութեան չաղախման։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Երկուշաբթի մայիս 23ին Կրընօպլի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի անդամուհիները ունեցան ընթերցանութեան երեկոյ մը։ Գաղութիս մէջ, Կ. Խաչը կազմուելէն ի վեր, առաջին անգամ է որ կ՚ունենանք նո րատեսակ այս հաւաքոյթը։ Ժամը 8էն առաջ, արդէն իրենց տեղերը գրաւած էին մեր բոլոր ընկերուհիներ, ոմանք իրենց ձեռագործներով, կարկատուքով։ Ընթերցումին նիւթն էր մեր մեծ վիպասան Րաֆֆիի գլուխգործոցը «Խենթը», որուն ուչի ուչով հետեւեցան ներկաները։ Շատեր առաջին անգամ էր որ կը լսէին հայկական վէպ մը եւ խորապէս տպաւորուեցան։ Մայրերը յուզումով համակուած էին, իսկ երեխաները այնքան տպաւորուած որ մէկը կը հարցնէր.—

«Մամա, ի՞րա՞ւ են այս բոլորը»։ Ընթերցումը տեւեց մինչեւ ժամը 11։ Կարդացողներն էին Տիկ. Խաչէեան եւ Տիկին Երկանեան։ Ընկերուհիներուն մեծամասնութիւնը գործաւորուհիներ են, առտուն կանուխ գործի գըլուխ կ՚ըլլան, բայց եւ այնպէս չէին ուզեր բաժնուիլ։ Բազմաթիւ Տիկիններ փափաքեր են գալ, բայց չէին համարձակած, անդամագրուած չըլլալով։

Սիրելի քոյրեր, դուք որ փափաք կը զգաք գալ մեր հաւաքոյթներուն, թէյասեղաններուն, այս հաւաքոյթները մեր հաճոյքին համար չենք կազմակերպեր, այլ ձեզի համար, եկէք առանց քաշուելու։ Այս տեսակ բարոյական տօներ շատ օգտակար են գաղութին համար։ Հ. Կ. Խաչի ընթերցանութիւնը չարաթը երկու անգամ է, երկուշաբթի եւ հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, գպրոցին սրահը։

Լ. Թորոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱՄԻՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 մայիս).

— «Հրատարակեցինք քանի մը նոր մանրամասնութիւններ Խորհ. Հայաստանի նախկին վարչապետ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի սպանութեան մասին։ Այդ մանրամասնութիւնները ակներեւօրէն կուգային պզտոր աղբիւրէ մը՝ բոլորովին նոր լոյսի մը տակ ներկայացնելով այդ ընդվզեցուցիչ սպանութիւնը։

Խորհրդային կառավարութիւն է անկասկած այդ աղբիւրը, որ իր գործակալներու միջոցով ճարպիկ փորձ մը կ՚ընէ մինչեւ իսկ իրեն հակառակորդ Դաշնակցական թերթերը գործիք դարձնելու՝ իր կատարած ամարդի ոճիրներու ծանր պատասխանատուութիւնը իր ուսերու վրայէն նետելու իր ոսոխներուն իսկ վրայ։

Եթէ հաւատալու ըլլանք այդ պըղտոր աղբիւրէն եկած տեղեկութեանց, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի սպանութիւնը տեղի ունեցած է ոչ թէ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի հրամանով, այլ իրր հետեւանք հայ համայնավարներու մէջ փրթած ներքին երկպառակութիւններուն եւ կառադրթչնամութիւններուն, այսինքն՝ որ իրր թէ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը սպաննել տուողներն են իրենք՝ հայ պոլշեւիկները, ծանօթ չէկիստ Մուղդուսիի գլխաւորութեամբ։ Մինչդեռ կասկած չկայ, որ ոչ ոք Երեւանի մէջ պիտի յանդգնէր ձեռք բարձրացնելու Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի գլխուն ու կայերն ունեցող ծանօթ պոլշեւիկի մը վրայ, եթէ վերէն, այսինքն՝ Ստալինէն կամ Բերիայէն զաղտնի հրաման չունենար սպաննելու զայն։

Այլապէս ինչո՞ւ մինչեւ այժմ Հայաստանի պոլշեւիկները չէին կոտորեր զիրար եւ միայն վերջերս է որ սկսած են։ Այլապէս ինչո՞ւ Խորհրդային Միութեան բոլոր մասերու եւ մինչեւ իսկ կեդրոնի մէջ կը կատարուին նոյն տեսակ սպանութիւններ եւ «ինքնասպանութիւններ», ինչ որ Խորհրդային Հայաստանի մէջ։

Մի՞թէ տակաւին պէտք է բացատրել, որ հին պոլշեւիկներու ոչնչացումը Խորհրդային Միութեան բոլոր մասերու մէջ կը կատարուի կանխամըտածուած որոշ ծրագրով ու սիսթէմով եւ կը ղեկավարուի մութին մէջ գործող սեւ ձեռքով մը, որ անկասկած կը պատկանի Մոսկուա նստած արիւնռուշտ կարմիր բռնակալին։ Ո՞վ չի գիտեր, թէ Ստալինն է որ իրեն սովորութիւն է դարձուցած, նախ, որոշ անձերու միջոցով սպաննել տալ իրեն կասկածելի կամ անբաղձալի դարձած իր երէկուան գործակիցները եւ ապա՝ սպաննել տալ նաեւ սպաննիչները, դահիճները։

Ուրիշ խօսքով՝ Ստալինի կամ Բերիայի գաղտնի հրամանով է որ Մուղդուսի կոչուած չեկիստը սպաննած է Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը, իսկ յետոյ ալ նոյն Ստալինի կամ Բերիայի հրամանով Մուղդուսին բանտարկուած է եւ, հարկաւ, սպաննուած։ Այսինքն՝ փոխանակ երկուքն ալ մէկ անգամէն սպաննել տալու, Ստալին կամ Բերիա աւելի յաւելեան բռնակալներուն յատուկ նենգութեամբ իրենց մէկ զոհին ձեռքով «մաքրել» տուած են միւս զոհը։

Իրենց սեւ գործը կատարելէ յետոյ, կարմիր բռնակալները, միամիտները մոլորեցնելու համար, յանցանքը ձըգած են իրենց ծառայ Մուղդուսիին վրայ։

Ա. Ա.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Սթատ տը Քոլոմպ.— Անգլիական եւ ֆրանսական ազգ. խումբերու միջեւ սպասուած մրցումը տեղի ունեցաւ հոծ բազմութեան մը առջեւ, 60.000 հոգի եւ 660.000 ֆրանք հասոյթ։ Խաղը երկու որոշ մաս ունեցաւ։ Առաջինին մէջ Անգլիացիները անմիջապէս ցոյց տուին ճարտար եւ կրակոտ խաղարկութիւն մը։ Նշանակելի էր նաեւ իրենց արագութիւնը։ Երկրորդ մասը աւելի հանդարտ անցաւ, ուր կը սեւանէինք թէ ինչպէս Անգլիացիները կը տիրապետէին հակառակորդ խումբին վրայ, որ գիտակից իր սահմանափակ միջոցներուն՝ կը ջանար պաչտպանել իր բերդը մեծ յաջողութեամբ մը։

Ֆրանսացիները չնորհաւորելի են մինչեւ վերջը իրենց ցոյց տուած եռանդին եւ ճիգերուն համար։ Երբեք չյուսահատեցան եւ կրցան նոյնիսկ վստանգի ենթարկել հակառակորդ բերդը եւ երկու անգամ ալ յաջողութեամբ, ինչ որ բոլոր ներկաներուն ծափերով ողջունուեցաւ։ Անգլիացիները յաղթանակը տարին 4 — 2 կէտով։ Այսպէս հանդիսատես եղանք կատարեալ ֆութպոլի դասի մը, ուր անգամ մը եւս չեչտուեցաւ թէ միւս ազգերը որքան ետ կը մնան գեռ իրենց վարպետներէն։

Գ. ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՖԷՅՏԻ

Այս հայագէտ երիտասարդը, լըջանուարտ Փարիզի արեւելեան կենդանի լեզուներու վարժարանէն եւ նախկին ուսուցիչ Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին, վերջերս գործօն մասնակցութիւն կը բերէ Փարիզահայ մտաւորական շարժումին։ Վարդան պատմիչի մասին իր հմուտ գասախօսութենէն վերջ, անիկա երեւցաւ Զօպոմեանի յոբելեանին առեն հայերէն ճառով մը եւ անցեալ կիրակի ալ Սէվրի Ս. Մուրատեան վարժարանին մէջ խօսեցաւ հայկական բառարանի հարիւրամեակին առթիւ։

Կը տեղեկանանք թէ Գ. Ֆէյտի անգամակից ընտրուած է Վենետիկի Ս. Ղազարու հայկական ճեմարանին, 1935ին անիկա հրատարակեց հայերէնի քերականութիւն մը (Grammaire Arménienne Moderne, dialecte occidental, 2e e. 3e années)։ Ասկէ զատ գրած է հմայեակներու (phylactère) մասին ուսումնասիրութիւն մը, որ անտիպ կը մընայ։

Հ. Ս.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏ «ՍԱՄՈՒԷԼ»Ի

Հերոսը տակաւին կը տատանի եւ նոր պիտի ճշդէ թէ ո՞ւր պէտք է երթալ, երբ արդէն կատարել տուած է ան մասը իր գինուորներուն։

Դէպքին հերոսը երկար ժամանակ կը երեւի։ Հարիւրապետ էջեր պէտք է գրել, իմանալու համար թէ հիանալի է ան, երբ ատդին իր ընկերները կը կռուին։

Հատուածները սակայն, եւ այդ է կորեւորը, թէ ինչպէ՞ս ծրագրեց իր ոճիրը։ Ան Աշխէնի կը յայտնէ իր ծրագիրը։ Ու ամիսներ կ՚որոճայ զայն, ոճիրին բովանդակ գիտակցութեամբ։ Ու կը զգայի արդէն անոր նախապատրաստութեամբը։ Եւ մեղսակիցներ կը ճարէ։

Իշխանաց կղզիին մէջ, որսորդութեան տակ պահուած, հայրը իր զաւակին կարօտն ունի, կ՚ուզէ սիրտը բանալ անոր, երջանկացնել զայն։ Մինչդեռ որդին ոճիր կը գործէ։ Եւ ինչո՞ւ։ Որովհետեւ հայրը զինքը «համբակ» կոչեց։

Այս ոճիրը բաւական չէր։ Սամուէլ կը լէ հօրը գլուխը եւ կը դառնայ տուն։ Տօնն է Նաւասարդի։ Ապարանքին մէջ կրակ կը վառի եւ հոն է, բազմոցին առջեւ, անոր մայրը։

— Մա՛յր, մարէ այդ կրակը, այդ պղծութիւնը։

— Մա՛յր, կը սպաննեմ մատնուածդ։

Ու զաւակը վայրագ ձեւով մը մօրը մազերէն կը բռնէ ու կը կտրէ գլուխը։ Ինչպէս կը տեսնէք, հոս ալ ինքնապաշտպանութեան խնդիր չկայ։ Սամուէլ մոլեգնօրէն կուրացած է։

Ո՞րն է էական պատճառը այս ոճիրներուն, կը հարցնէ ընդհանուր դատախազը եւ կը չարունակէ։

Կրօնը կը միացնէր Հայերը եւ Բիւզանդացիները։ Ու կէսը կը ծանրանար ի վնաս Պարսիկներուն։ Պարսկաստանի մէջ քրիստոնեաներ չէին պակսեր ու անոնք երկար ժամանակ ոչ մէկ հալածանքի ենթակայ էին։ Իսկ երբ Հայերը յանուն քրիստոնէութեան Բիւզանդացւոց կը միանան, Պարսից արքայից արքան՝ Շապուհ, Հայաստանի վրայ կը քալէ։

Հայոց մէջ միշտ ալ երկու քաղաքական հոսանքներ եղած են, Դ. դարուն, ինչպէս այսօր։ Սամուէլի հայրը պարսկական քաղաքականութեան կը հակէր։ Ու քաղաքական տարակարծութիւնը ոճիրի պատճառ կ՚ըլլայ։ Իսկ այդ ոճիրը որեւէ արդիւնք կուտա՞յ։ Ո՛չ։

Եւ ընդհ. դատախօսը կը կարդայ Հայոց Դատաստանագիրքին մէջ. «Որ հարկանիցէ զհայր կամ զմայր իւր, մահու մեռցի»։ Ով որ հայրը կամ մայրը կը սպաննէ, մահուամբ պէտք է պատժուի։ Ամբաստանեալը ամէնէն ծանր պատիժին արժանի է։

Դատարանին նախագահը կը հարցնէ ընդ. դատախազին։

— Դիւակները գտնուա՞ծ են։ Վկաներ կա՞ն։

Հօր գլուխը գտնուած է եւ բազմաթիւ վկաներ կան։ Պատմութիւնը կը լռէ մօր մասին։ Րաֆֆիի վէպը կիսատ մնացած է։ Զօրրորդ մասին ձեռագիրները չկան։ Ի՞նչ եղաւ Սամուէլի մայրը։

Ու Փաւստոսի վկայութիւնն ալ սեւէ ձեւով չի թեթեւցներ ոճիրը։ Միայն հօր սպանութիւնը կը բաւէ։

Այն ամբաստան գերը որ վիճակուած էր Գ. Հ. Սամուէլի, աւելի յաջող կերպով դժուար էր կատարել։ Դադափարականացած եւ խորապէս աշխատուած ու կատարելութեան հասած Րաֆֆիի հերոսը, հերոս մը որ անցնող, ներկայ եւ գալիք սերունդներուն համար արդարացուած է, կարելի չէր դատապարտելի դարձնել։

Եւ հիմա սկանի՛ տուէք ամբաստանեալին պաշտպան փաստաբան՝ Գ. Ս. Վրացեանին, որ կը գտնէ թէ ծանր է իր դերը, վասնզի դժուար է արդարացնել նման սպանութիւն մը եւ սպանութիւն մը ինքնին ծանր գործ է։ Ու ամբաստանեալը կը խոստովանի իր ոճիրը։

Փաստաբանը կը յառաջանայ։ Ընդհ. դատախազը դերազոյն պատիժ պահանջեց, բայց չտուաւ էութիւնը գործին։ Միակողմանի ներկայացուց զայն։

Ծիրդ է որ բաժան-բաժան էին Հայաստանի մէջ։ Ճիշդ է որ կուսակցական եւ ներքին պայքարներ կային։ Ու այդ միջավայրին մէջ տեղի ունեցաւ դէպքը։ Բայց, ո՞վ էր իրական վիճակը։ Պէտք է նկատի ունենալ ծանրակշիռ պարագաներ։

Հայոց Արքան՝ Արշակ Բ. Անյուշ բերդին մէջ բանտարկուած։ Վասակ Մամիկոնեան, Հայոց աշխարհի սպարապետը մորթազերծ եւ յարդով լեցուած։ Գահաժառանգը եւ Հայոց կաթողիկոսը գերի Բիւզանդիոնի մէջ։ Ու մի մոռնաք որ իշխանութիւնը՝ արքունական, սպարապետական թէ կաթողիկոսական, ժառանգական էր։ Փառանձեմ թագուհին կը փոխանորդէր ամուսինը, Սահակ՝ իր հայրը, Մուշեղ՝ իր սպարապետ հայրը։ Աւելցուցէք եւ Սամուէլը, այսինքն սպարապետ Վասակի եղբօր Վահան Մամիկոնեանի որդին, դուք կ՚ունենաք օրուան առժամեայ կառավարութիւնը։

Ուրեմն գոյութիւն ունէր կառավարութիւն մը օտարին դէմ, այսինքն Շապուհի դէմ։ Շապուհ իր կրօնը կը պարտադրէր Հայաստանի եւ կ՚ուզէր զայն իրեն ենթարկել։ Կը փնտռէր մարդիկ։ Ու Մերուժան Արծրունի կը դառնայ կամակատարը Շապուհի։ Հայոց սպարապետին եղբայրը, Մամիկոնեանց եւ ուրիշներ առնելէն որ քաջութեան, հայրենասիրութեան եւ անձնուիրութեան մարմնացումն էր, Վահան Մամիկոնեան կը միանայ Մերուժանի, դաւաճանելու համար հայրենիքին։ Անոնք պիտի կատարեն Շապուհի կամքը, փոխարէնը ստանալու համար անոր երկու քոյրերը։

Ու Վահան Մամիկոնեան, հայրը Սամուէլի, օտար զինուորներով եւ մոգերով Հայաստան կուգայ, Մերուժանի հետ։ Մերուժան Հայոց թագաւոր պիտի ըլլայ, իսկ ինք սպարապետ՝ եղբօրը տեղ։ Ճիշդ չէ ընդհ. դատախազի այն խօսքը թէ՝ անոնք քաղաքական ներկայացուցիչներ էին։ Եթէ նոյնիսկ այդպէս ըլլար, դարձեալ ոճիր է անոնց պարսիկ զինուորներով հայրենիք մուտքը։

Վահանի խօսակցութիւնը Համազասպուհիի հետ, Արտակի հետ, իր որդիին հետ կը մատնէ որոշ տեսակէտներ. փառասիրութիւն, իշխանութեան տենչ։ Ուրեմն լոկ անձնական նկատում։

Այս թշնամիներուն դէմ դուք կը գտնէք թագուհին, Մուշեղը, Սահակը եւ Սամուէլը։ Այո՛, Սամուէլ մէկն էր հայրենիքի պաշտպաններէն։

Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

4Շար.) (2)

ՁԱՆԱԶԱՆԱԼՈՒՐԵՐ ՄԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութեան օդանաւային պաշտպանութեան ծրագրին նպաստելու նպատակով, Լորտ Նըֆիլտ հսկայ գործարան մը պիտի հիմնէ Պիրմինկհէմի մէջ, այխատանքի կոչելով 15.000 բանուոր։ Այս գործարանը տարեկան պիտի տայ 5000 զինուորական օդանաւ ։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ցնցումներ զգալի եղան Ճափոնի մէջ։ Լեռ մը խրեցաւ, կարծես ծակ մը բացուած ըլլար յատակէն։ Առահիքամայի մէջ փլան ինը տուներ եւ խորխորատներ բացուեցան փողոցներուն մէջ։ Մարդկային զոհ՝ մէկ հոգի։

Վէգի մրցանակը, 10000 ֆրանք, տրուեցաւ Փիէր Գուսլոյի, 32 տարեկան։ Գահկուած վէպն է Բագոսի հաճգիստը։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻն ճրդ. չերորդ վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 14ին, Պոռտոյի մէջ։ (Անկէ զատ, մինչեւ հիմա, ամսէ ամիս կանոնաւորաբար, տեղի կ'ունենար Ազատագրեալ Գօտիներու պարգեւախաղ մը,— Յունիս 18ին տեղի պիտի ունենայ այդ պարգեւախաղին վերջին վիճակահանութիւնը Պէլֆորի մէջ, այնուհետեւ այդ պարգեւախաղը պիտի միացուի Ազգ. Պարգեւախաղին)։

ՓՐԱՆՍԱՅԻ կառավարութիւնը, զգուշանալու համար սահմանային միջադէպերէ, հրամայեց օդանաւորդներուն, որ սահմանագլուխէն 10 քիլոմեթր հեռու մնան՝ թռիչքներու ժամանակ ։

ՓԱՐԻԶԻ բնակչութիւնը պաշտպանելու համար օդանաւային յարձակումներու դէմ, մրի հակակազային դիմակներ պիտի բաշխուին մինչեւ օգոստոս, միւս կողմէ նման յարձակումներու դէմ անհատական եւ հաւաքական ինքնապաշտպանութեան դասեր պարունակող գրքոյկներ պիտի տրուին ժողովուրդին, շատ մօտ ատենէն։ Բաշխումը պիտի կատարուի ոստիկանատուներու կողմէ ։

ՏԱԼԱՏԻԻ հերքելով կարգ մը գրոյցներ կը յայտարարէ թէ ոչ մէկ հրաւագյ, ոչ մէկ ֆրանսացի սպայ, եւ ոչ ալ զինական պիտոյք ղրկուած է Սպանիա ։

ԼԸ ԹԱՆ օրաթերթը զարձեալ բարձրացուց իր բաժնեգինը։ Փարիզեան թերթ մը առաջարկած ըլլալով նոր յաւելում մը կատարել թերթերու գնոյն վրայ, «Լ'Էօվրը» կը պատասխանէ թէ անընդունելի է այլեւս նոր յաւելում մը, ընդհակառակն կ'առաջարկէ կրճատել էջերը խնայողութեան համար ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱԹՈԼՈՆԳԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Անիէռի Քաղաքապետարանին Նորակառոյց շքեղ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ԸՆԿ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ. Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ. Օր. ՌԻԺԻՆԱ. Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ. Ընկ. ՋԱՐԵՀ ՂԱՐԻԳԵԱՆ. Թաւրոա ԳԱՐԵԳԻՆ եւ ԿԻՆՏՕՆ.

Կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս. ընտիր ժազ դեկավարութեամբ Թաւրոա ԳԱՐԵԳԻՆԻ։ Ճոխ պիւֆէ՝ գիւրամատչելի գիներով։

Մուտք 5 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հայ զինուորներուն եւ 12 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը ձրի է։

×

ԳԱՆՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ

11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր 22 Av. de la République· chez Boivin (Montrouge) *սրահին մէջ։ Նկատի ունենալ այդ թուականը։*

×

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Խօթենեղքայրեան» կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան, Զ. Ո. Մ.ի եւ Ֆ. Կ. Խաչի։

5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Էտիսըն» սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն։ 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicaines*ներու շքեղ սրահին մէջ,* 16, Rue J. B. David *(Կ. Թաչի հանդէպին վայրը)։*

Կը Նախագահէ ԸՆԿ. Մ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԵԼԵՖԵԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները։ Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն։ Ժամը 11էն մինչեւ լոյս ֆրանսական ընտիր ճազի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Գոթիյեօն, ճոխ եւ աժան պիւֆէ։

Տախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք։

×

ԳՈՄՈՆԻ ՄԷՋ.—

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՋԱԽԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Պուլվար տէ Մարկրիտ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Ա. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (երգ). Գ. ՍԱՐԳԻՍ ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ). Ընկեր. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ ՏԻԳՐԱՆ (արտասանութիւն)։ Կարգապահութեան կը հսկեն Գոմոնի Հայ Արիները։ Ընկ. ՍԷԹԵԱՆ շարժանկարով պիտի ցուցադրէ հայ ազատագրական պայքարէն դրուագներ։

Մուտք 3 ֆրանք։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՂԻԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի Նպաստ Քղիի տարեգրքի (Բ. հատոր) հրատարակութեան եւ իրենց 4 ուսանող հայրենակիցներուն, որոնց ծախքը կը հոգայ Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը (Ամերիկա)։

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն 12 «Ճահրիկեան» սրահը, 5 Ռիւ ր'Էպիփա։ Նիւէն հրաւիրուած է Գ. Դ. Տէրհրբեան.

Հաճելի ժամանց։ *Մուտք 2 ֆրանք։*

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻԳԹԱՅԻ» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը։ Կը խօսի Ընկ. Ա. Խատիսեան։ Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութիւնը եւ մեր հարցումները»։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր 1 Յունիս, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ։

Գրասս

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դպրատանը սրահին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ։ Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 2 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօթիէ, Փարիզ։ Կը խօսի Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ։ Նիւթ՝ «Հայ տիկնոջ դերը Նախապատերազմեան շրջանին եւ Ներկայիս գաղթաշխարհի մէջ»։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօթիէ, Փարիզ։ Կը խօսի Ակումբի անդամ Գ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայաստանի բնական հարստութիւնները»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի։

Ապսպրանքները կանխիկ։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan (Seine) France։

Երգ. արտասանութիւն եւ նուագ։ Մուտքը ազատ է։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի վարչութիւնը կը խնդրէ ընկերներէ եւ բարեկամներէ իրեն տրամադրել հետեւեալ ընկերներու լուսանկարները եւ եթէ կարելի է վերջին լուսանկարները, որոնց մեծադիր պատճէնները հանուելէ վերջը, բնականները պիտի վերադարձուին տէրերուն.—

1. *Յարութիւն Շահրիկեան (Ատոմ).* — 2. *Հայկ Թիրեաքեան (Հրաչ)* — 3. *Վարդգէս (Սէրինկիւլեան)* — 4. *Դ. Վարուժան* — 5. *Սարգիս Մինասեան (Արամ Աշոտ)* — 6. *Վահան Խորէնի.* — 7. *Տոքթ. Կ. Փաշայեան* — 8. *Արշակ Շիրինեան* — 9. *Միհրան Թէրլէմէզեան* — 10. *Հայր Աբրահամ (Սահակեան)* — 11. *Մարգպետ (Ղազարոս Ղազարեան)* — 12. *Սոսիկեան Սարգսեան (Սոսոմր)* — 13. *Համբարձում Սարգսեան (Սոգօ - Ծաղօն).*— 14. *Զաքար Տէր Ղազարեան* — 15. *Սիամանթօ* — 16. *Արիս Իսրայէլեան։*

Կը խնդրուի ղրկել «Յառաջ»ի հասցէով ։

Պուլվար Օտտոյի Ֆ. Կ. Խաչի Մանճիւղի վիճակախաղէն չահած են հետեւեալ թիւերը՝ 228, 259, 92, 146, 254, 124, 168, 167, 171 *եւ* 154։ *Շահած թիւերով դիմել Տիկին Ք. Արզումանեանի,* 84 Boulevard de la Mediterranée, *Մարսէյլ։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Եոզղատի Գըլըճգըզլացի սրճավաճառ Գրիգոր Պարսամեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Աղաւնի որ ամուսնացած էր, Սրբուհի, Զարուհի, Հայկուհի եւ Գարսամ, որ 7 տարեկան էր տարագրութեան միջոցին։ Իր մայրը՝ Երանուհի, անօթի մնալով իր զաւակը՝ Գարսամ, ծախած է Արաբներուն 10 օխա ալիւրի փոխարէն։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կամ հասցէներնին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց ծերացած հօր՝* Krikor Barsamian, 25, Rue Nouvelle, Alfortville, (Seine), France։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐԾԻՒԸ ԻՐ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԵՂԻՆԱԿ Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ

Յառաջաբան՝ **ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԵՐՏԱՆԷ**

Սուար հատոր մը, որ հիւթեղ եւ զուարթ պատմութիւններով կուտայ հետաքրքրական նկարագրութիւնը Հայոց Հայրիկի առաջնորդութեան շրջանին (1879 — 1886) Վանի ափպարներուն, կարեւոր դէմքերուն եւ անցքերուն եւ անոնց ընդմէջէն լոյս կը բերէ Վասպուրականի Արծիւի դէմքին մեծութիւնը ։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 15 ֆրանք, Մնացեալ երկիրներ 60 սէնթ։ Դիմել հեղինակին, 17, Rue de l'Arrivée, Enghien - les - Bains, (S. et O.) France. *«Արաքս»ի խմբագրատունը* 4, Rue Saulnier, Paris (9) *եւ Հ. Սամուէլի գրատունը՝* 51, Rue Mr. le Prince. Paris (5)։

Maison de la Mutualité

24, Rue St. Victor — Métro: Maubert-Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳ. ԶՈՒՀԱՃԵԱՆԻ ԾանԹ. հարիւրամեակին առթիւ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Դերակատարներ.— Գ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Հօր Հօր աղա), Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (Ֆաթմէ), Գ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ (Խուրշիտ պէյ), Տիկին Ն. ԳԻՒՐՃԵԱՆ (Գամէր), Գ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Սանտր Հասան), Գ. Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ (Ճինկէօզ), Գ. Գ. ԼԱՔՔԱ (Ճան Ծաղան), Տիկ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Սաֆիէ), Ա. ԵԱՏԻԿԵԱՐԵԱՆ (Հայրաթ եղբան), Կ. ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ (Գօթանպաշը)։ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 60 ՀՈԳԻ

Տեղերը կանխաւ ապսպրելու համար դիմել. գրատուն Հրաչ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Tél. Danton 88-65։

Maison Hratchian, 6 Rue Lamartine. Tél. Trudaine 43-19, *եւ կարելի կերպութեան կեդրոնատեղին՝* M. H. Bayan, 26 Rue Troyon, Sèvres (S.-et-O.) Tél. Observatoire 18-28։ *ՏՈՄՍԱԿՈՒ ԳԻՆ.*— 25—20—15—10 *եւ* 8 *ֆր.*

Le Gérant : **E. STEPHAN**

Imprimerie **A. DER (AGOPIAN)**

17 Rue Damesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՅՈՒՆԻՍ — JEUDI 2 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3746 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԱՀԵՑԷ՛Ք ՁԵՐ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆԸ»

Ցաւկանչական երեւոյթ մըն է, որ այս նշանախօսքը կը լսենք ամէն տարի մեր Ֆրանսացի բարեկամներէն:

Անցած տարի զօրավար Պրէժոնն էր, Կիլիկիոյ նախկին կառավարիչը, որ «Մայիս 28»ի տօնակատարութեան առթիւ «Փըթի ժուռնալ»ի բեմէն կը պատգամէր ներկայ հազարաւոր հայ բազմութեան.

— Հա՛յ մնացէք:

Այս տարի նոյն բեմէն նման պատգամ մը արձակեց Պ. Ժիւսթէն-Կոտար, ծերակուտական եւ նախկին նախարար:

«... Այս հանդիսաւոր տօնին առթիւ, ըսաւ մեր յարգելի բարեկամը, անշուշտ դուք կը մտածէք ձեր հեռաւոր հայրենիքին, ձեր հին մշակոյթին եւ քաղաքակրթութեան մասին, եւ շատ լաւ կ'ընէք: Ֆրանսա նսեմ չէ, որպէսզի ձուլէ իր հողին վրայ ապաստանած գաղթականները: Ֆրանսայի պէս մեծ երկիր մը ձուլման քաղաքականութիւն չէ որ կը հետապնդէ: Ձեզի կ'ըսեմ, ձեր ապագան, ձեր ազգային յոյսերը եւ ձեր դիրքը պահելու համար Հա՛յ մնացէք: Պահեցէ՛ք ձեր ազգութիւնը: Եթէ կ'ուզէք որ եւ է ձեւով ձեր համակրանքը յայտնել այս երկրին, եղէք լաւ Ֆրանսահայեր: Հայ մնալով միութիւն ունեցէք, ձեր ինքնապաշտպանութեան ուժն է այդ»:

Կը կարծենք թէ ամէն տարի այս իմաստով նշանախօսքեր պէտք են՝ սթափեցնելու եւ դէպի ազգային գիտակցութեան հրաւիրելու համար այն խմաստակներն ու թոյլ հոգիները, որոնք տարուէ տարի աստիճան մը աւելի կ'ուծանան հայ կեանքէն եւ քայլ մը աւելի կ'առնեն՝ դէպի ձուլում ու կորուստ առաջնորդելու համար իրենց ընտանիքն ու զաւակները:

Ի՞նչ լաւ կ'ըլլար, եթէ հրաւէրով մը Ֆրանսահայ ժողովուրդը իր ամբողջութեամբ ներկայ ըլլար հոն եւ ականջովը լսէր այս երկիրի պատասխանատու անձնաւորութեանց բերնէն ելած այս գոհար խօսքերը: Ներկաները արդէն գիտակից հայրենակիցներ էին, որ եկած էին ազատ ու անկախ Հայաստանի խորհուրդով ներշնչուելու քանի մը ժամ եւ նոր ու լաւագոյն օրերուն քաղցր երազներով յուսադրուելու: Պրէժոններու եւ Ժիւսթէն-Կոտարներու պատգամին ու նշանախօսքին պէտք ունին ամէնէն աւելի բացակաները, անծանօթները, այլասերածներն ու «բանկէտ»ները, հայերէն գիրք եւ թերթ չկարդացողները, հայկական հանդէս կամ թատրոն երթալու չգիջանողները, զաւակը կամ նոյնիսկ իրենց տան մէջ հայերէն խօսելու ամչցողները, վերջապէս բոլոր խմաստակներն ու եսքէն տեսածները:

Հին հին դարերէ ի վեր իր ազգութիւնը պահող Հայը, Ասիոյ բարբարոսներուն եւ զանազան աշխարհակալ պետութեանց արիւնալի բախումներուն առեն ոտքի տակ դալցող, աքսորուող, տարագրուող, ջարդուող Հայը, արիւնի եւ արցունքի մէջ աչք բացող եւ հասակ նետող ժամանակակից հայութիւնը ազատ եւ քաղաքակիրթ այս երկրին մէջ չէ որ ինքզինքը պիտի ուրանայ եւ պիտի կորսուի:

Մեր նախահայրերէն մեզի ժառանգ մնացած ամէնէն թանկագին հարստութիւնը մեր ազգութիւնն է: Գիտնա՛նք զուրգուրալ անոր վրայ, պահե՛նք զայն անկեղծ, որպէսզի արժանի զաւակներն ըլլանք անոնց: Չարհամարհենք երբե՛ք մեր արժէքները: Օտարներն անգամ հիացումով կը խօսին մեր հին մշակոյթին, դարաւոր քաղաքակրթութեան վրայ: Եւրոպացի գիտնականներ գովեստով վեր կը հանեն մեր ազգին մատուցած տուրքը համաշխարհային քաղաքակրթութեան: Անոնք կը սքանչանան մեր վրայ, երբ իրենց պրպտումներով կը հաստատեն թէ հինգերորդ դարուն, երբ Եւրոպան բարբարոսներու մարգագաշտ մըն էր, Հայաստան իր մշակոյթին եւ գրականութեան Ոսկեդարը կը կերտէր: Մեր պատմիչներն ու թարգմանիչները անսպառ նիւթ կը մատակարարեն գիտական աշխարհին՝ հին դարերու պատմութեան մութ մնացած բազմաթիւ կէտերը լուսաբանելու համար: Մեր զօրավարներն ու ճարտարապետները Բիւզանդիոնի փառքը կազմած են: Նոյնիսկ հայ կայսրեր բազմած են Բիւզանդիոնի գահին վրայ:

Նորագոյն պատմութեան մէջ մենք ունեցած ենք մեր գրական վերածնունդը, որուն ռահվիրաները կրնան նախանձը շարժել բազմաթիւ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու: Ունեցած ենք մեր հերոսներն ու քաջամարտիկ կամաւորները: Վերջապէս մենք ալ արիւն թափած ենք՝ իբրեւ քաղաքակիրթ ժողովուրդ անկախ հայրենիքի մը տիրանալու համար:

Այս բոլորը մեր ազգային հպարտութիւնը պէտք է կազմեն: Եւ ամէն վայրկեան մենք պէտք է առաջնորդուինք այն ազնիւ մտածումով թէ՝ հայ ազգը իր արժանաւոր տեղն ունեցած է մարդկութեան մէջ եւ պատուով կատարած իրեն բաժին ինկած դերը, թէ իր առաքելութիւնը չէ վերջացած դեռ: [illegible] Արեւելքի մէջ քաղաքակրթութեան ջահակիրն է եղած եւ առաջնորդող դեր խաղացած: Աւելի կարեւոր դեր մը վերապահուած է անոր ապագային մէջ:

Ներկայ տխուր օրերը կ'անցնին ու կ'երթան: Շատ փոթորիկներ եկած անցած են Հայաստան աշխարհին մէջ, բայց մնացած է հայ ժողովուրդը:

Չսպասենք որ ամէն տարի Մայիս 28ին մեր բարեկամները գան յիշեցնելու մեզի թէ պահե՛նք մեր ազգութիւնը, մնա՛նք Հայ: Գիտակցինք մեզի վերապահուած դերին եւ սորվինք հպարտանալ մեր ազգութեամբ:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Խռովութեանց պատճառաւ արձանագրութիւնները յետաձգուած

Անթիոքէն կը հեռագրեն 31 Մայիս թուականով.—

Զանազան կուսակցութեանց պատկանող քաղաքացիներ, ընտրական արձանագրութեանց վէճերուն պատճառաւ, ընդհարումներ ունեցան դարձեալ: Այս ընդհարումներուն միջոցին սպաննուեցան երկու հոգի:

Միտքերը այնքան խռովուած են որ շուկաները փակ կը մնան:

Իշխանութիւնը խիստ հրամաններ տուաւ, հսկողութեան տակ պահելու համար շրջագայութիւնը Անտիոք քաղաքին մէջ եւ հաղորդակցութիւնը Սանճաքին մէջ:

Նոյն թուականով ուրիշ հեռագիր մը, որ ուղղուած է Անթիոքէն.—

Ազգերու Դաշնակցութեան Յանձնախումբը, ընտրական արձանագրութեանց առթիւ ծագած միջադէպերուն հետեւանքով, որոշեց այսօրուընէ սկսեալ եւ հինգ օրուան համար դադրեցնել ընտրական գործողութիւնները ամբողջ Սանճաքին մէջ:

Թուրք-յունական "բարեկամութիւնը"

Փարիզի «Թան» մեծ օրաթերթը թղթակից մը ունի Թուրքիոյ մէջ: Ցանա՛խ կը գրէ այդ թղթակիցը, բայց միշտ այնպէս մը, որ Թուրք մը տարբեր ձեւով պիտի չգրէր, — ա՛յդ է իր յօդուածներուն արժէքը: «Թան» ունի թղթակից մըն ալ Պալքաններուն մէջ, Ժորժ Հաթօ, որ քիչ կը գրէ: Դրոց - բրոց մը, ծանօթ նաեւ Պուլկարական գրականութեան մասին իր «Փանորամա» գրքով: Վերջապէս պատմութիւն եւ գրականութիւն գիտէ: Կը զարմանաս, սակայն, որ միտքի թարմութիւն եւ քննական ոգի ցոյց չի տար՝ երբ թղթակցութիւն մը կը խմբագրէ երկրի մը մասին, ուր կը գտնուի: Հետզհետէ կը համոզուի, որ ամէն թղթակից կ'աշխատի իր միտքերը պատշաճեցնել երկրին քաղաքականութեան, — առկէ արդի օրագրողներու ծուլածոյ վկայագրութիւնը: Այսպէս չէ՞ր առաջ, — հին թղթակիցները նայուածքի նորութիւն եւ լայնութիւն ցոյց կուտային:

Տեսէք թէ ի՛նչ «նոր բաներ» կ'ըսէ Ժորժ Հաթօ, «Թան»ի մէջ (1 յունիս), Աթէնքէն ղրկուած թղթակցութեամբ մը, թուրք-յունական «բարեկամութեան» մասին, (ամփոփուած).—

Առաջի կարգ անցած էր թշնամութիւնը, զոր ցոյց կուտային Պալքանեան երկիրները իրարու հանդէպ: Տասը տարիէ ի վեր անոնք իրենց քաղաքական հասունութեան ապացոյցը կուտան՝ հաշտ ապրելով, գործակցելով եւ Պալքանեան Համաձայնութիւն մը առեղծելով: Այդ երկիրներուն մէջ՝ պատմական պիտի մնայ գործակցութիւնը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, որոնք դարաւոր թշնամութիւն մը ունէին իրարու հանդէպ, մանաւանդ որ Յունաստան աղետալի պարտութիւն մը կրած էր, տակաւին այնքան թարմ: Եւ սակայն «սրտագին բարեկամութիւն» մը իրարու միացուցած է զանոնք, ինչպէս կը վկայէ 1930ի «բարեկամական դաշինքը»:

Յիշեցէք որ, բրիտանական հովանաւորութեան տակ եւ «Մեծ Տեսիլք»էն ներշնչուած, Յունաստան կը ձեռնարկէր զինուորական արշաւի մը դէպի Փոքր Ասիա, ուրկէ դուրս կը նետուէր, 1922ին, ողբերգական պարագաներու մէջ: Ոչ միայն կը պարտուէր զինուորական տեսակէտով, այլեւ կը կորսնցնէր այն դիրքերը, զորս կը գրաւէին, դարերէ ի վեր, իր ցեղակիցները Մարմարայի աւազանին շուրջ, Զմիւռնիոյ, Կապպադովկիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ: Ստիպուեցաւ ներս առնել միլիոնաւոր գաղթականները, որոնք դատապարտուած էին աննախընթաց Եղիցի մը: 1923 յուլիսի դաշնագիրը վերջ դրաւ թշնամութեանց: Ժողովուրդներու փոխանակութիւն կատարուեցաւ՝ առնելով Փոքր Ասիոյ եւ Թրակիոյ յոյն բնակչութիւնը, տալով Յունաստանի Թուրք բնակչութիւնը: Առկախ մնացած խնդիրները, — անշարժ կալուածներու հատուցում, եւայլն, — լուծուեցան 1930ի յունիսին, երկար բանակցութիւններէ վերջ: Այնուհետեւ Յունաստան սկսաւ դարմանել իր վէրքերը, տեղաւորել գաղթականները՝ զօրացնելով իր ցեղային միութիւնը: Իսկ Թուրքիա ձեռնարկեց ներքին վերանորոգութեան:

Այդ շրջանին է որ երկու երկիրներու վարիչները քաղաքական բացառիկ իմաստութիւն մը ցոյց տուին հաշտութեան դաշն կնքելով: Բացառիկ որովհետեւ չէր բաւեր փոխադարձ բարեկամեցողութիւնը, այլեւ անհրաժեշտ էր յաղթել, հոգեբանական տեսակէտով, ցեղային թշնամութեանց եւ պարտութեան մը պատճառած ներքին դառնութեան: Եւ 1930ին, Վենիզէլոս առաջքալը հանդիսացաւ այդ հաշտութեան որ կը դառնար այլեւս խորհրդանշան մը: Էնկիւրիի մէջ կը կնքուէր բարեկամութեան, չէզոքութեան եւ իրաւախոհութեան դաշնագիր մը, փրոթոքոլով մը միասին, որ կը ճշդէր երկու երկիրներու նաւային հաւասարակշռութեան սկզբունքը:

Չէզոքութեան այդ դաշնագրին կնքումէն երեք տարի վերջ, Էնկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ նոր դաշնագիր մը, որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները աւելի զօրացնելէ զատ, կոչուած էր նպաստելու Պալքանեան խաղաղութեան: Այս դաշնագրով փոխադարձաբար կ'երաշխաւորուէին հասարակաց սահմանները, եւ երկու կողմերը կը խոստանային խորհրդակցիլ ամէն հարցի մասին, որ կը հետաքրքրէր իրենց երկրին շահերը, յանձն առնելով պաշտպանել զանոնք միջազգային խորհրդաժողովներու մէջ:

Համերաշխութեան այս ճամբով, Աթէնքի մէջ, 9 Փետրուար 1934ին մշակուեցաւ Պալքանեան Դաշինքը, միասնաբար ռումանական եւ եուկոսլաւ պետութեանց ներկայացուցիչներուն: Այս դաշինքը, իր կարգին, կ'երաշխաւորէ Պալքանեան պետութեանց սահմանները, յանձնառութեամբ մը զանոնք պաշտպանելու ընդդէմ Պալքանեան պետութեան մը յարձակումին: Պուլկարիա մերժեց յարիլ այս դաշինքին եւ ջանաց առանձնակի կարգադրել իր խնդիրները դրացիներուն հետ:

Աթէնքի դաշինքը ամրացաւ եւ զարգացաւ: Պարբերաբար խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Պալքանեան դաշնակիցներուն միջեւ: Վերջերս Ճէլալ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՎ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ

Լոյտ Ճորճ, Անգլիոյ նախկին վարչապետը, յօդուածով մը կ'եղերերգէ թէ երաշտ կը տիրէ ամբողջ աշխարհի վրայ, այս պատճառով հունձքը այնքան քիչ պիտի ըլլայ այս տարի, որ... միջազգային թշնամութիւններ պիտի ծագին:

Անգլիոյ մէջ ամէն կողմ, կը գրէ Լոյտ Ճորճ, ժողովուրդը ուրիշ բանի մասին չի խօսիր, բայց միայն հունձքին, — ոչ քաղաքականութիւնը կը հետաքրքրէ զինքը, ոչ ալ Ստալինի «հանճար»ին օյնն: Շոգեկառքերուն մէջ, հանրակառքերուն մէջ, պանդոկներուն մէջ, շուկաներուն մէջ, ամէ՛ն կողմ՝ անգլիացի ժողովուրդը տխրութեամբ կը հեծեծէ որ անձրեւ չի տեղար, հողը կը չորնայ, շա՜տ կը չորնայ: Բայց միայն Անգլիո՞յ մէջ, — Լոյտ Ճորճ կը վկայէ թէ երաշտին սարսափը կը թեւածէ Սիկիլիայէն մինչեւ Սկանտինաւեան երկիրները: Աղէտ մը, զոր եւրոպական հողագործութիւնը տեսած չէր երկար ատենէ ի վեր:

Անցեալ տարի նոյն աղէտին մատնուած էր Ամերիկան, — հողը ա՛յնքան չորցած էր, որ բարակ փոշիի վերածուելով, հովին թեւերուն վրայ, կը թափէր քիլոմեթրներով հեռու տարածութիւններու վրայ, մախիրի պէս նստելով մարդոց եւ տուներու գլխուն: Անգլիա պաշտպանուած է այդ երկբարդ չարիքին դէմ շնորհիւ անհատնում ցանկապատներուն, մացառներուն, թուփերուն, որոնք կ'եզերեն արտերը: Լոյտ Ճորճ որ միաժամանակ հողագործ մըն է, կը յանձնարարէ արտեզեան ջրհորներ շինել եւ արուեստական անձրեւով ջրել հողերը, — ինք յաջողած է նման ջրհոր մը շինել իր հողերուն մէջ եւ օրական կը ստանայ 100.000 լիթր ջուր: Անգլիական հողը ամէն յարմարութիւն ունի, կ'ըսէ, արտեզեան ջրհորներ շինելու եւ երաշտը մասամբ մեղմացնելու:

Մնաց որ Անգլիա, ինչպէս Ֆրանսա հսկայ ամբարներ ունին, ուր մթերուած է աղէտին դիմադրելու չափ պաշար: Եւ յետոյ կրնան ներածումներ կատարել Միացեալ-Նահանգներէն, Գանատայէն եւ Արժանթինայէն, ուր առա՛տ է հունձքը, այս տարի: Բայց եւրոպական աղքատ երկիրնե՞րը:

Անձրեւ չի տեղար նաեւ Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Դանուբեան հովիտին եւ Պալքանեան լեռնաշխարհին մէջ, — իջած անձրեւը ա՛յնքան քիչ է, որ կը թրջէ, բայց չի ջրեր, ծարա՛ւ է հողը:

Երեւակայեցէք, կ'ըսէ Լոյտ Ճորճ, այս երկիրներէն շատերու բնակչութիւնը 45 առ հարիւր համեմատութեամբ կ'ապրի հողային արտադրութեամբ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ ատոնց վիճակը, երբ երկինք մերժէ անձրեւել: Ու կը հեծեծէ.—

Հաց կամ թնդանօթ, պիտի պոռայ բնակչութիւնը:

Լոյտ Ճորճ ըսել կ'ուզէ թէ երաշտը կրնայ տակնուվրայ ընել միջազգային քաղաքականութիւնը: Անօթի մարդը ի՞նչ կ'ընէ:

Ես ուրիշ վկայութիւն մըն ալ գտայ, ի նպաստ Լոյտ Ճորճի թէզին: Եւրոպական թերթի մը թղթակիցը կը գրէ թէ, գաղթային նախարարութեանց քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Զատի մէջ (Աֆրիկէ) սարսափելի երաշտ կը տիրէ եւ տարբ այն աստիճանի հասած է որ, երբ չորցան Շարի եւ Լակոնա գետերը, փիղերը եւ գետաձիները, կատղած ու խենթեցած, սկսան յարձակիլ գիւղերու վրայ: Բնիկները զինեալ դիմադրութիւն մը կազմակերպեր են, բայց շատ զոհեր տուեր:

Ինչպէս կը տեսնէք, ճիշդ է, — Եւրոպացի մտածում Եւրոպայի բնակչութիւնը կրնայ Աֆրիկէի բնակչութեան պէս բանի մը ընել: Դարմա՞ն, դարմա՞ն:

Դարմանը այնքան ալ դժուար չէ, մ'եսթրբե՛ր, կ'առաջարկեմ դիմել հայկական հնարամտութեան: Անձրեւ բերելու համար, մեր գիւղին մէջ սովորութիւն էր մերկացնել տղայ մը, քուրջ կախել վրայէն, գլխուն՝ մաղ մը, պտտցնելու համար տունէ տուն, երգելով եւ անձրեւ ուզելով Աստուած Պաղատելով, մինչ պատուհաններէն դոյլով ջուր կը թափէին Չիչի-Մամայի գլխուն: Իրիկունը անձրեւ կը տեղար անպայման: Ուստի Եւրոպայի միջազգային քաղաքականութեան վարիչներ րը պէտք է Չիչի-Մամա խաղան: Քուրջ մը իրենց կռնակին, մաղ մը իրենց գլխուն, — Ջուր թափելը մեզի՝ դոյլով կամ սափորով: Անպայման կը յաջողին:

— Բռնա Լոյտ Ճորճ, տեսա՞ր, նորէն Հայուն խելքն էր որ փրկեց ձեզ:

ԱՐԱԶ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ «ԶԻՆՈՒԹԵԱԼ ԱԶԳ» ԴԱՐՁԱՒ

Փրակայի կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ երկու հրովարտակ, որոնց համաձայն երկրին բնակչութիւնը, դպրոցական տարիքէն մինչեւ 60 տարեկան, կ'ենթարկուի զինուորական նախակրթութեան: Պատերազմական նախարարութենէն զատ, այս հսկայ կազմակերպութեան իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն առողջապահական, ներքին, հողագործական նախարարութիւնները:

Զին. նախակրթութեան կազմակերպութեան գլուխը դրուած է զօրավար մը, որու կ'օժանդակեն 40 հրամանատարներ: Զին. նախակրթութեան ծրագրին մէջ կը մտնեն նշանառութեան եւ հրացանաձգութեան փորձեր:

Զին. նախակրթութեան ենթակայ են կիներն ալ, ինչպէս ամէն դպրոցական: Մինչեւ 17 տարեկան դպրոցականները՝ տարուան մէջ 70 ժամ մարզանք, տեսական եւ գործնական, մինչեւ 30 տարեկան՝ 90 ժամ: Կիները մինչեւ 21 տարեկան՝ 60 ժամ, մինչեւ 30 տարեկան՝ 30 ժամ: Իսկ 30էն մինչեւ 50 տարեկան ամէն կին եւ այր՝ գործօն մասնակցութիւն երկրին պաշտպանութեան: 50 — 60 տարեկանները՝ տարւոյն մէջ 30 ժամ մարզանք:

Չեխոսլովաքիոյ մէջ հաստատուած օտարականներն ալ ենթակայ են այս մարզանքներուն:

Չէյմպըրլէն ընդհ. զինուորագրութեան օրէնք կը մշակէ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ ընդդիմադիրները չափազանց վրդովուած են, դրոյց շրջան ըլլալով որ Չէյմպըրլէն կը պատրաստէ ընդհ. զինուորագրութեան օրէնք մը՝ ենթարկելու համար խորհրդարանի վաւերացման:

Այս զրոյցին տեղի տուին պատերազմական նախարարին յայտարարութիւնները խորհրդարանին առջեւ: Ընկերվարական երեսփոխանի մը հարցումին պատասխանելով՝ Չէյմպըրլէն յայտարարեց թէ պատերազմական նախարարին յայտարարութիւններուն մէջ նման ակնարկներ չկան: Բայց եւ այնպէս շատեր անհամբերութեամբ կը սպասեն վարչապետին պաշտօն. յայտարարութիւններուն, խորհրդարանին առջեւ: Կ'ըսուի թէ բրիտանական կառավարութիւնը մտադիր է հրապարակ գնելու ոչ միայն ընդհ. զինուորագրութեան ծրագիր մը, այլեւ կը պատրաստէ հրովարտակ մը ընդհանուր եւ պարտադիր զօրաշարժի ենթարկելու համար ամբողջ ազգը, պատերազմի ժամանակ: Այդ ժամադրութեան իբրեւ փաստ կը յիշեցուի որ Չէյմպըրլէն յայտարարած է վերջերս, պահպանողական խմբակցութեան առջեւ, թէ պատերազմէն վերջ ամէն պետութիւն ծրագիրներ պատրաստած է զէնքի տակ առնելու համար ամբողջ ազգը պատերազմի ժամանակ, ինչ որ անհրաժեշտութիւն մըն է:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՑՆՈՐ ՑՆՈՐԻՆՈՒԹԻՒՆ ...

Երկու յաջորդական յօդուածներով պարզեցինք այն պատճառները, որոնք ծնունդ տուած են Թուրքօ-Հելլէն զինակցութեան։

Այդ զինակցութիւնը անհրաժեշտութիւն *մըն է։*

Կը գործադրուի՞, սակայն։

Կամ, ուրիշ խօսքով, նաեւ կարելիութի՞ւն *մըն է ան։*

Այս հարցումը կը դնենք, որովհետեւ բոլոր դաշինքները արդիւնք *են ու միանգամայն* պատճառ։

Իսկ առանց այս վերջինին առաջինը կը մնայ տառ միայն։

Տարակոյս չկայ, որ Աթէնքն ու Էնկիւրին միահամաղագրեցին *այդ արդիւնքը, բայց* առանձին առանձին *կը մտածեն անոր* պատճառային *արժէքին ու կարելիութեանը կամ գործադրութեանը մասին։*

Մատնանշենք երկրորդ պարագայ մը եւս։

Զինակցութիւն մը,— կ'ըսէինք մեր նախորդ յօդուածով,— առօրդագրութենէն վերջ գործադրուելիք քայլ մըն է (ներկայ պարագային՝ «յանդուգն քայլ մը», ըստ յոյն թերթին խոստովանութեան) ընդդէմ *ուրիշի մը կամ ուրիշներու։*

Թուրքօ-Հելլէն զինակցութիւնը իր մէջ թաքնուած ունի բացառիկ *պատճառ մը՝ Աթէնքի ու Էնկիւրիի գործակցութեամբ՝ ոչ միայն ուրիշներու, այլեւ... Աթէնքի եւ Էնկիւրիի* միջեւ։

Առնենք առաջինը։ Ցիշեցուցեր էինք, մեր առաջին յօդուածով, Պալքանեան Ուխտի միւս երկու պետութեանց— Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ — դաւանութեան կամ միջին եւրոպական քաղաքականութիւնը։ Առանք երկուքը ժառանգորդներն են Հաբսբուրգեան երբեմնի կայսրութեան։ Ռումանիան, իր նոր հողերով, մերձ է Կեդր. Եւրոպային։ Ու իր տնտեսական եւ քաղաքական բարգաւաճումը ստիպուած է տանիլ այդ ուղղութեամբ։ Մանաւանդ ներկայիս, երբ ոտնահարման ազդեցութեանց միջեւ կը գտնուի, եւ, հարկադրաբար, պէտք է վճէ ամէն տեսակ պալքանեան մտահոգութիւն։

Եուկոսլաւիան, երկարած մինչեւ Կեդր. Եւրոպա, զուրկ է ծովային ապահով եւ բաւարար ճամբէ մը, քանի որ Իտալիան կ'իշխէ Ադրիականին։

Ուրեմն, պիտի հակի դէպի Սելանիկ։ Ասկէ առաջ, ան ջնջեց Յունաստանի հետ ունեցած դաշինքը։ Իսկ յետոյ ազատ գօտի մը ապահովեց։ Դէպի Սելանիկ իր այս ձգտումին զօրավիգ եղաւ Իտալիան՝ Պելկրատի հայեացքը վերջնապէս հեռացնելու համար Ֆիումէէն։

Իտալիոյ այս քաղաքականութեան մէջ պէտք է փնտռել նաեւ Յունաստանի Եգէականին ու, հետեւաբար Փոքր Ասիայէն հեռու պահելու հիմնական ձգտումը եւս։

Յունական բանակին կողմէ Իզմիրի վրայ կատարուած արշաւանքի եւ Թուրքօ-Հելլէն պատերազմի ամբողջ տեւողութեան, Իտալիոյ ընթացքը ծանօթ է։ Էնկիւրիի ստացած առաջին զինական օժանդակութիւնները իտալական էին։ Իսկ յունական արշաւանքէն երեք օր առաջ իտալական զօրագունդեր պատրաստ էին կանխելու *Վենիզէլոսի ծրագիրը, բայց անակնկալ փոփոխում մը ուշացուց զիրենք եւ Բրիտական բանակը առաջ անցաւ Իզմիր···*

Յունաստան, ուրեմն, հիմնական քաղաքականութենէ մըն է մղուած՝ Թուրքիոյ հետ զինակցելով, որովհետեւ, այդ կերպով, այժմ ինք կ'ուզէ սրտբեւ ըլլալ Իտալիոյ առանձնօրէն յունական Փոքր Ասիան եւ մանաւանդ Եգէականը իտալական չդարձնելու համար։

Թուրքիան ունի անփականաւորելու *մտահոգութիւնը։ Իտալական ծրագիրը որոշ է։ Ան հրաժարած է դէպի ցամաք (Միջին Եւրոպա եւ Պալքանները) ուղղելէ իր քաղաքական հայեացքը։ Նոյնիսկ, այլեւս չի հետաքրքրուիր վերջնապէս քայքայուած Հաբսբուրգեան կայսրութեան ժառանգութիւններու ճակատագրով։ Բարեկամ է Եուկոսլաւիոյ ու սիրալիր՝ Ռումանիոյ հետ։ Իսկ Աւստրիոյ ջնջումը անտարակոյս իր հաւանութեամբը տեղի ունեցաւ։*

Անոր փոխարէն՝ ան իր նոր կայսրութեան հայեացքը դարձուցած է դէպի ծով։ Առանց Փոքր Ասիոյ՝ այդ կայսրութիւնը բացատրութիւն կը մընայ միայն, բայց երբեք՝ իրականութիւն։

Ու ատոր համար, ան ունի, անտարակոյս, նաեւ Պերլինի հաւանութիւնը, անգլիւ-իտալական համաձայնութեամբ ձեռք ձգած ըլլալով Մեծն Բրիտանիոյ հաւանութիւնը(*)։

Երեւութապէս, ուրեմն, Թուրքօ-Հելլէն զինակցութիւնը ուղղուած է այս կրկնակի վտանգին դէմ։

Կայ եւ երկրորդը։ Պայքարը՝ Էնկիւրիի եւ Աթէնքի միջեւ։

Իսկ այս վերջինը տնտեսական-քաղաքական *է։*

Պատերազմը շատ բան փոխեց Արեւելեան Միջերկրականի մէջ։ Անգլիա տեղաւորուեցաւ Պաղեստինի մէջ։ Ֆրանսա՝ Սուրիոյ մէջ։

Թուրքիա, զինու զօրութեամբ վերադառնալով Ատանայէն մինչեւ Տարտանէլ, ազգային մոլեռանդ քաղաքականութեան մը հետեւեցաւ։ Մանաւանդ Իզմիրի շրջանէն քշեց յոյն տարրը եւ ուզեց այդ շրջանի տնտեսական ամբողջ կեանքը իր ձեռքն ունենալ։ Այդ տարրը, սակայն, տեղաւորուեցաւ Եգէականի միւս ափը, շատ մօտ՝ Իզմիրի, եւ զօրացուց Յունաստանի տնտեսական կեանքը այդ շրջանին մէջ։ Ու սկսաւ բուռն պայքար մը, — տնտեսական, անշուշտ,— երկու երկիրներու միջեւ։ Ծարպիկ՝ առեւտրական կեանքին մէջ՝ Յոյները անխնայ ու յամառ կերպով հարուածեցին Թուրք տնտեսութիւնը։ Փիրէան ու Սելանիկը ամբարները դարձան այն տնտեսական հոսանքին, զոր Յունաստանը ուզեց տարածել Արեւելեան Միջերկրականի մէջ։ Իզմիրը ընկճուած էր։ Իսկ Պոլիսը շատոնց մեռած։

Այս տեսակէտէն՝ Յունաստան ուժեղ է ու ազդեցիկ։ Եգէականի, Արեւելեան Միջերկրականի ու նոյնիսկ Սեւ Ծովու մէջ իր ուժը միայն իր զինուորական զօրութեանը վրայ հիմնուած չէ, այլեւ, բայց մանաւանդ՝ իր տնտեսական կարողութեանը վրայ։

Եւ որովհետեւ քաղաքականը կ'ընթանայ տնտեսականին հետ, զինուորապէս տկար ու պարտուած Աթէնքը՝ Արեւելեան Միջերկրականի ու Փոքր Ասիական իր հին քաղաքականութիւնը — բանակային անյաջողութենէն վերջ — վստահած է իր տնտեսական ուժին։ *Վերլուծեցէք Մերձաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի դարաւոր յարաբերութիւնները, ու կուգաք նոյն այս եզրակացութեան։*

Ասկէ առաջ, խօսելով Սանճաքի խնդրի մասին, կը յիշեցնէինք թէ Ֆրանսան, դէպի Արեւելք իր ձգտումին մէջ՝ տնտեսապէս ուզած է թափանցել՝ երբ զինական տկարութեան շրջաններ է ապրած։

— Անվերջ պիտի զինուիմ, բայց պիտի չկռուիմ, կ'ըսէ Չէմպըրլէն։

Եւ որովհետեւ դէնքով չուզեր նուաճել, դրամով կը նուաճէ, տնտեսապէս, Թուրքիան ...

Ահա հիմնական ազդակ մը, որ Յունաստանը, իր կարգին, կը հեռացնէ ամբողջովին Պալքանեան մտահոգութիւններով առաջնորդուելէ, եւ անոր հայեացքը կը դարձնէ դէպի ծով ու դէպի Փոքր Ասիա։

Յնո՞րք մըն է ատիկա։ Ինչո՞ւ։ Չէ՞ որ գրաւման խնդիր չկայ։ Ու կայ ծնուացագոյն պահանջ մը» — Փոքր Ասիա վերադարձը, ընդդէմ իտալականին, այն յոյն տարրին, որ 1922ին վտարուեցաւ անկէ։ Այդ տարրը ինքն ալ հոգեպէս կապուած է այդ հողերուն։ Ծնած է հոն։ Հաստատ առած այնտեղ։ Կապած է իր էութիւնը այդ ծովափին, ու Տրովադային պատմական օրերը ջնջուած յիշատակ մը չեն իրեն համար։

Աթէնք, ըլլալով անկարող՝ զինու զօրութեամբ իրականացնելու այս դոյզ ծրագիրները, կը ջանայ բարեկամաբար *ընել։*

Զմոռնանք, որ Խորհ. Ռուսիան Թուրքիոյ հանդէպ հետապնդեց նոյն այն նպատակը, ինչ որ կը հետապնդէր ցարական Ռուսիան,— իրեն ենթարկել զայն։ Ցարերը թշնամութեամբ եւ բանակով ուզեցին նուաճել։ Պոլշեւիկները՝ զինակցութեամբ։

Թուրքիա, անշուշտ, գիտէ այս բոլորը։ Բայց, ինքն ալ այդ զինակցութեան մէջ կը փնտռէ ապաւէններ, *որոնք թէ զինուորական են եւ թէ տնտեսական։*

Զինուորական,— Իտալիոյ դէմ զէնքի ընկեր մը ունենալու (կամ՝ այդպէս ցոյց տալու) համար։

Տնտեսական,— Յունաստանի առեւտրական պայքարը մեղմելու ցանկութեամբ։

Եւ յետոյ, 1922էն ասդին պայմանները շատ են փոխուած։ Առաջին,— Էնկիւրի համոզուեցաւ, որ սեփական ուժերով սեփական տնտեսութիւն չի կրնար ունենալ։ Երկրորդ,— մարդկային հաւանական հոսանքի մը վտանգը օր օրի կը մօտենայ։ Իտալական եւ գերմանական գաղութներու հաւանականութիւնը, քանի որ Պերլին եւ Հռոմ կը տարբերին Փարիզէն եւ Լոնտոնէն քանի մը տեսակէտներով,— ա) իրենց նուաճողականութիւնը զինական է եւ ոչ թէ լոկ տնտեսական, բ) ի վիճակի են զանգուած փոխադրելու եւ տեղաւորելու, մինչդեռ Ֆրանսա եւ Անգլիա չեն կրնար։ գ) Թուրքիոյ մասին ձգտուած հողային ծրագիրներ ունին։

Թուրքիա ինք եւս իր բնակչութեամբ չի կրնար հակազդել այդ հոսանքին։ Աթէնք, տեղեակ նաեւ ատոր, կը խորհի թէ յոյն տարրի վերադարձը օր մը կը նախընտրուի Էնկիւրիի կողմէ՝ թէ հողային եւ թէ տնտեսական նկատումներով, ու ատոր համար Մեթաքսաս այնքան անկեղծութիւն կը փորձէ դնել իր ձայնին մէջ, երբ յոյս կը յայտնէ թէ «Թուրքիոյ եւ Յունաստանի սահմանները կը վերնան օր մը»···

Մտահոգ՝ նոյն ծովուն ու նոյն վըտանգին համար, եւ ներքնապէս պայքարող՝ Էնկիւրի եւ Աթէնք՝ զինակցութեամբ կը ջանան թէ զօրացնել եւ թէ մեղմել զիրար։

Այս ալ քաղաքականութիւն մըն է, անշուշտ։

Բայց··· ցնոր տնօրինութիւն։

Վասնզի, երբ վաղը այդ վտանգը իրականութիւն դառնայ եւ Թնդանօթը գոռայ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, Յունաստան պէտք է խելքը կերած ըլլայ, որ ողջ գլուխը աւետարանին տակ դնէ՝ Իտալիոյ դէմ դիրք բռնելով։ Ամբողջովին ծովափնեայ երկիր է, ու գիտէ թէ իտալական տորմիղը քար քարի վրայ չի ձգեր՝ Աթէնքէն մինչեւ Տէտէ Աղաճ։ Եւ, շուկայի բրինձին չհասնիլ զառ, տանը ձաւարէն կը զրկուի ····

Բայց կը զինակցին։

— «Մենք միասին ենք» — ըսել կ'ուզեն։

Մութ փողոցին մէջ՝ վախցած բայց ··· սուլող տղոց հոգեբանութիւնն է։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Անգլիա Թուրքիոյ դրամ տուաւ այդ համաձայնութենէն վերջ, ինչ որ կը փաստէ ազդեցութեանց գօտիներու բաժանում մը, Թուրքիոյ վտանգուած վիճակը ու հին քաղաքականութեան վերանորոգումը, որու մասին հանգամանօրէն պիտի խօսինք առանձին։

Վ. Ի.

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայոց պատմութիւնն ալ, ուրիշ ազգերու պատմութեան նման, ունի իր տրամաբանական հետեւութիւնները եւ ոչ-տրամաբանական զարտուղութիւնները։

Ան տիտանեան հսկայ մարմնչում մըն է ազգային յառաջդէմ գաղափարներու եւ օտարամուտ, յետադիմական ձգտումներու միջեւ։ Հայոց Պատմութեան ընթացքը կը թաւալի այս երկու հակադիր սահանքներուն շուրջ։

Անշուշտ խորհրդաւոր իմաստ մը ունի՝ երբ մեր պատմահայրը, Խորենացին, իր պատմութեան նախամուտը կը կատարէ Հայկի եւ Բէլի այլաբանական ներկայացումով։ Հայկը իր ազատասիրութեամբ՝ մեր ցեղային մեծագոյն առաքինութեան մարմնացումն է։ Երկու հսկաներու անձին եւ գործին մէջ, լոյսի եւ խաւարի գօտեպարին յաւիտենական պատկերացումն է որ կը կատարուի։

Երեւի անոր համար է որ, հակառակ մեր կեանքի դժնդակ պայմաններուն, հակառակ քնացնող եւ տարամերժ օտար իշխանութիւններու պարտադրած բռնակալութեան լուծին, հայ ժողովուրդը, դարերէ ի վեր, երբեք չէ կորսնցուցած անկախութեան յոյսը։ Երբ պայմանները ձեռնտու են՝ զայն արտայայտած է բարձրաձայն եւ հրապարակով, իսկ երբ պարագաները աննպաստ են, թանկագին նշխարի մը պէս, զայն ամփոփած իր սրտին խորը եւ փայփայած իբրեւ երկնատուր պարգեւ։

Երբ ուշադիր ակնարկ մը նետենք անցնող դարաշրջանին վրայ, պիտի տեսնենք որ մեր պատմութեան յառաջդիմական ազդակները, անոր յայտնի եւ թաքուն ուժերը բոլորն ալ ուղղուած են մէկ եւ ընդհանուր նպատակի մը,— հայ ժողովուրդի ազատագրութեան։ Ազատագրութիւն մը՝ մտաւոր-մշակութային եւ քաղաքական տեսակէտով։

Նախորդ դարուն սկսած մտաւոր շարժումը իր տրամաբանական ընթացքը շարունակելով, 19րդ. դարուն մէջ կը պատկերանայ մշակութային արժէքներու գիտակցութեան, մշակութային վերածնութեան մը բոլոր յատկանիշներով։ Առանց մշակութային վերածնութեան, թերեւս միամտութիւն կ'ըլլար մտածել քաղաքական զարթօնքի մը մասին։

Լայն եւ ուժեղ շարժում մըն է այս որ մոռացութեան փոշիներու տակէն լոյս աշխարհ կը հանէ մեր անցեալ փառքերն ու արժէքները։ Այս շարժումին շնորհիւ է որ կը հրատարակուին մեր հին պատմագրութիւնները։ Նշանաւոր դէմքեր եւ դէպքեր շունչ եւ ոգի կը ստանան խանդավառ եւ հայրենասէր գրիչներու տակ։ Հայկ, Արամ, Տիգրան, Տրդատ, Վարդան եւ Վահագն կարծես վերստին աշխարհ կուգան իրենց գործերով։ Կը բացուին դպրոցներ, հայ մանուկներուն ուսում ջամբելու ցանկութեամբ։ Կը կազմուին բարենպատակ Միութիւններ եւ Ընկերութիւններ։ Կը հրատարակուին թերթեր։ Ձեռնարկներ կ'ըլլան վերցնելու համար կրօնական եւ հասարակական վէճերու պատճառով ազգին զանազան մասերուն միջեւ ստեղծուած խրամատը։ Հ. Ղ. Ալիշանի հայրենասիրական շունչը հեռաւոր Ս. Ղազարէն կը թեւածէ դէպի Հայաստան, սիրտերը գօտեպնդելով անցեալի հերոսական յիշատակներով։ Մ. Պէշիկթաշլեանի «Եղբայր ենք մենք»ը իր բարերար դերը կը կատարէ կիրքերը խաղաղեցնելու տեսակէտով։ 40ական թուականները, Աբովեան եւ իր «Վէրք Հայաստանի»ն, ուսանողական սերունդի մը մտորումները, պայքար Ամիրաներու դէմ, Օտեան, Ռուսինեան, Սէրվիչէն, Ազգային Սահմանադրութիւն, Խրիմեան Հայրիկ իր «Արծիւ Վասպուրականի»ով եւ երկաթեայ շերեփի քարոզութեամբ։ Ռուս թրքական պատերազմը եւ Ներսէս պատր. Վարժապետեան, Սան Սթեֆանոյի 16րդ. յօդուածը, Պերլինի վեհաժողովը եւ 61րդ. յօդուածը։ Րաֆֆի, Նալբանդեան, Գամառ-Քաթիպա։ Բարենորոգումներու ծրագիրներ, յեղափոխական շարժումներ, քաղաքական կուսակցութիւններ, ազատագրական կռիւներ։ Ընդհ. պատերազմ, կամաւորական շարժումներ, օրհասական պայքարներ եւ Հայաստանի Հանրապետութիւն։ Ինչպէս կը տեսնուի, այս բոլորին մէջ դէպքերն ու դէմքերը իրար շղթայուած են անքակտելի կերպով եւ կը կազմեն ամբողջութիւն մը։ 19րդ. դարուն սկսած յառաջդիմական, ազգային եւ մշակութային ճանաչման շարժումը վերջ ի վերջոյ կը յանգի պատմական մեծարժէք թուականի մը հռչակումին։

1918 Մայիս 28ի Անկախութեան ... տաւորութիւնը տրամաբանական ... տեւութիւնը եւ վերջակէտն է ... պատմութեան գլխաւոր գործ... մէկուն։

Այս հանդիսաւոր առիթով կ'արժէ որ մեր հիացումն ու յարգանքը ... տուցանենք բոլոր անոնց, որոնք ... համարձակելով բոլոր վտանգները, ... նուն յետնորդներու երջանկութեան ... ջատագովներն ու ջահակիրները ... Անկախութեան գաղափարին։ ... անոնք Ստեփաննոս Սալմաստեցի, ... ճայէլ Սեբաստացի, Յակոբ Ջու... ցի, Իսրայէլ Օրի, Դաւիթ Բէկ, ... խմին, Շահամիրեան, Մելիք... Սիմեոնց աշխարհի, թէ Հրայրներ, Սերոբներ, Գէորգներ, Քեռիներ, ... մազասպներ, Վարուժաններ, ... մանթօներ, Յամակներ, ... Շահրիկեաններ, բոլորն ալ որոն... են հաւատարապէս մեր երախտա... տական զգացումներուն։

Այսօրուան մեր կեանքը ոչ-տր... մաբանական զարտուղութիւնն է ... պատմութեան եւ երկար չի կրնար ... ալ։ Ինչպէս որ Մայիս 28ի հռչակ... ով մեր Պատմութիւնը հասաւ իր տ... րամաբանական վերջակէտին, ... եւս մեր սերունդի ձգտումն է վեր... ափն հասնիլ Հայաստանի Անկախու... թեան։

Տ. ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼՍՏԱՑՈՅՑԸ

Մայիս 22ին, Էնգիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովը քննութեան առաւ երկրին նոր պիւտճէն, որ **250** միլիոն ոսկիի կը հասնի (հանրապետական շրջանի պիւտճէներուն մէջ ամէնէն բարձր — այս առթիւ Ելմտական Նախարար խօսեցաւ երկար ճառ մը, զոր ... տամք ամբողջութեամբ, իր կարեւորութեանը պատճառաւ.—

Այն պահուն, երբ շատ մը երկիրներ պիւտճէի հաւասարակշռութիւնը պահպանելու համար, ուրիշ միջոց ... գտած եթէ ոչ աւելցնել տուրքերը ... մտածումներ, մենք երկար ... րինները ի վեր հաստատուած ... բացխատութեան սկզբունքներու մէ... մնացած հաւասարակշռեալ պիւտ... կեանքը կը պահպանենք՝ ... քալելով, մեր ժողովուրդին ... պարտաւորութեանց մէջ, ամէն ... կարեւոր մեղմացումներ յառաջ բեր... լու ճամբէն եւ առանց ... վրայ նոր յաւելումներու։ Ամէն ... հաւասարակշռուած պիւտճէի ... նին մէջ հանրային եւ կենսական ... տայութեան համար մեր զգացած ... կացումներուն գումարը կարեւոր ... վով բարձրացուցած ենք։

Այս պիւտճէն 19 միլիոն ոսկիի ... ւոյթի աւելութիւն մը ցոյց կու... անցեալ տարուան վրայ։

Հիմա գանք մայր գիծերուն վեր... լուծման։

1938ի ելմտ. տարւոյ համար կառավարութեան կողմէ առաջարկուած պիւտճէի օրինագծին մէջ հասոյթի ու ծախուց գումարները ճշդուած են 248 միլիոն 300.000 ոսկի։

Նախ քան պիւտճէի յանձնաժողովի քննութեան ամփոփումը, մեր ... անցեալ ներկայ տարւոյ ... ... թուանշաններուն ... Այս նոր թուանշաններուն ... եւ կառավարութեան առաջարկով ... ցութիւնը վերստին աչքէ անց...

«ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (77)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Բարի եկաք, ըսաւ ականջ ծակող սուր ձայն մը. երբ հեռաձայնով իմացուցին ինծի թէ Ծխախոտի Մթերանոցէն մեկնած էիք, խորհեցայ որ կրնայիք այստեղ եկած ըլլալ···

Ներքինին էր որ սենեակին լուսաւոր բազկաթոռին մէջ նետուած կը ծխէր անտարբեր արտայայտութիւնով։ Անոր քով կեցած էին երկու՝ պաշտօնի ոստիկաններ որոնք յանկարծ դուրս քաշեցին իրենց ատրճանակները եւ Սուլթանին ուղղեցին անոնց փողերը։

ԳԼՈՒԽ 17

ԾՈՒՂԱԿԸ

Ամբողջ վայրկեան մը Սուլթան շուարեցաւ մնաց։ Եթէ Թագաւորին հանդիպած ըլլար փողոցը՝ առնուազն փախչելու փորձ մը կրնար կատարել, սակայն այստեղ, իր թաքստոցին մէջ գտնել ընդհանուր ոստիկանապետը որ ամենայն հանդարտութեամբ իր վերադարձին կը սպասէր, պարագայ մըն էր որ քանի մը վայրկեան ապշեցուց զինքը։

— Բարե՛ւ, ըսաւ ապիկար ճիչով մը. յետոյ խորհեցաւ թէ, որքան ալ անօգուտ ըլլար, անմեղ երեւալու փորձ մը անհրաժեշտ էր. ուրեմն աւելցուց.

— Չեմ յիշեր թէ ձեզի տուեր եմ հասցէս անցեալ օր երբ իրարու հանդիպեցանք Եէնի Գուլէի մէջ···

Ժպիտ մը գծուեցաւ ներքինիին վարդի կոկոնին նմանող շրթունքներուն վրայ.

— Առիկա թերացում մըն էր զոր բաղդատաբար դիւրին եղաւ ինծի համար դարմանել ···

— Բայց ի՞նչ կ'ընէք այստեղ՝ այս յելուզակներուն հետ, հարցուց Սուլթան ցոյց տալով երկու Թուրքերը որոնք ապուշի պէս կեցած էին հոն եւ իր շարժումներուն կը հետեւէին ատրճանակ ի ձեռին. ինչպէ՞ս ներս մըտաք···

— Մենք ոստիկաններ ենք···

— Հասկցա՛յ··· ես ալ կը կարծէի թէ աւազակութեան համար եկած էիք··· բայց եթէ ոստիկաններ էք ի հարկէ ներս մտնելու իրաւունք ունիք··· սակայն եւ այնպէս ըսէք ձեր բարեկամներուն որ քիչ մը զգուշութիւն ընեն··· փոքրիկ անուշադրութիւն մը եւ ահա ատրճանակներէն մէկն ու մէկը կրնայ պայթիլ···

— Երկուքը միասին կրնան պայթիլ եթէ նշանը տամ, բայց իմ մարդիկս այնքան վարժ են զէնքի գործածութեան մէջ որ իրական արկածի մը վախնալու պէտք չունիք··· Նստեցէք··· ձեզ հետ խօսելիք ունիմ···

Սուլթան նստաւ. ուրիշ ճար չունէր.

— Աղէ՛կ, ատրճանակները անգին տարէք հիմա, ըսաւ սիրալիր ճիչով մը որ չափէն աւելի բռնազբօսիկ էր. եթէ անգիտակցօրէն բարեկամացեր եմ ձեր փնտռած ոճրագործներէն մէկուն հետ, ձեզ ուրախութեամբ ձեզի կուտամ ունեցած տեղեկութիւններս···

— Ես տեղեկութիւններ կ'ուզեմ ձեր մասին, ըսաւ ներքինին սուր ձայնը։

— Իմ՞ս··· երբեք միտքէս չէր անցներ թէ ձեր քաղաքին օրէնքներուն դէմ շարժած կրնայի ըլլալ···

— Այդ մասին յետոյ կը տեսնուինք··· խնդրեմ ըսէք թէ ինչ է ձեր Պոլիս այցելութեան բուն շարժառիթը···

— Ամենայն սիրով, ըսաւ Սուլթան յօժարակամ ճիչով մը որ բոլորովին կեղծ էր. ինչպէս ձեզի ալ ծանօթ է ճիշդ հիմա վերադարձայ Ծխախոտի Մթերանոցէն որ ժամանակին Իրանի Շահին պալատն էր··· Սըր Ճորճ Տրնքէնի հաստատութիւնը կարեւոր շահեր ունի այդ գործին մէջ եւ զիս ղրկեցին հաշիւներուն վրայ հսկողութիւն կատարելու համար···

— Ինծի հետ կատակի մի՛ ելլէք, ըսաւ ներքինին որուն յուլունքի նման աչքերը փայլեցան յանկարծ ճարպի կոյտերուն խորը. ես ձեր այցելութեան բուն շարժառիթն է որ հարցուցի···

Սուլթան միտքէն ինքզինք կը դատապարտէր ծուղակն ինկած ըլլալուն համար. յիշեց Տայանայի յանդիմանական ակնարկը այն սկսնակներու մասին որոնք այս տեսակ գործերէ բան չեն հասկնար. վիրաւորանք մը զգաց դարձեալ։ Բնականաբար փորձառու լրտես մը միջոցներ ձեռք առած պիտի ըլլար՝ ապահով ըլլալու համար—իր ամէն մէկ վերադարձին— թէ մարդ ներս մտած չէր իր թաքստոցէն։ Օրինակ, աչքի չզարնող դերձանով մը կրնար կնքել դուռը. բայց այս պարագային այդ միջոցը անօգուտ եղած պիտի ըլլար, որովհետեւ Աւիֆը յարկաբաժինը այցելած էր քանի մը ժամ առաջ, առնելու համար ցնցոտիները զորս սակաւին կը կրէր։ Հիմա որ օձիքը ձեռք տուած էր, չէր կրնար ուրանալ այն իրողութիւնը թէ ծայրայեղօրէն դժուար պիտի ըլլար ազատիլ ներքինիին ճանկերէն։ Եւ սակայն յանդուգն կեցուածք մը միակ քաղաքականութիւնն էր որուն կրնար հետեւիլ։ Ուստի թօթվեց եւ կրկնեց միեւնոյն պատասխանը.

— Սըր Ճորճը ղրկեց զիս Մթերանոցին հաշիւներուն վրայ հսկողութիւն կատարելու համար. այդ է իմ այցելութեանս բուն շարժառիթը···

— Օ՛հ, ուրեմն ուրիշ շարժառիթ չունի՞ք···

— Ո՛չ···

— Շա՛տ բարի, ըսաւ ներքինին ... վիթխարի ծաւալը ... դուրս բերելով. Բերա Փալաս ... կը սենեակ մը ունիք, այնպէս չէ՞ ...

— Ուղէն մինչեւ երկու գիշեր առաջ···

— Եւ սակայն այս յարկաբաժին ... վարձեցիք տարբեր անունի տակ ... Պոլիս հասնելէն անմիջապէս յետոյ Յուլիսի սկիզբները···

— Այո՛, ինչո՞ւ չէ, ես ... տղայ եմ··· կ'ուզէի քաղաքը ... այն տեսակ պայմաններու տակ որ ... տրուած չեն սովորական զբօսաշրջիկ... ներուն···

— Ինչո՞ւ երկու գիշեր առաջ ... կարծ ձգեցիք ձեր Բերա Փալաս ... եակը···

— Որովհետեւ ուզեցի այլեւս ... կել···

(Շար.)

...ժողովը հաստատեց գումարը՝ 250.049.000 ոսկի եւ յարմար եղաւ ծախուց պիւտճէն ալ ճշդել 250.054.020 ոսկի որով մեր յառաջիկայ տարուան ծախուց պիւտճէին ընդհ. գումարը 1937էն 18.934.000 ոսկի աւելի է։ Իսկ զանազան պաշտօնէութեանց պիւտճէներուն վրայ անջատաբար կատարուած յաւելմանց գումարը 31.5 միլիոն ոսկին կ'անցնի։

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ.— Հաստատելով Ազգ. Մեծ Ժողովի ցոյց տուած մեծ նախանձախնդրութեան հանդէպ մեր ազգ. պաշտպանութեան, յաւելման կէսին մօտ գումարը՝ 15.300.000 ոսկի, անջատուած է այդ ծառայութեանց համար։ Ասոր ... միլիոն ոսկին՝ ցամաքային, ծովային եւ զինուորական գործարաններուն համար պատրաստուած եւ վերջերս ընդունուած 125.5 միլիոն ոսկիի ծրագրին երկամեայ ծախուց փոխարէնը պիտի կազմէ։ Որոշուած է այս գումարը 1939ին 12.5 միլիոն ոսկի բարձրացնել։

Զէնքի եւ ռազմանիւթի մեր պէտքերը կարելի եղածին չափ երկրին մէջ ապահովելու տեսակէտով ի վաղուց անտի մեր ի գործ դրած ջանքերը ալ աւելի զօրացնելու նպատակով այն գործարաններու յատկացման՝ 135.5 միլիոննոց ծրագրին մէջ անխուսելիք գումարէն դուրս՝ տեւական շինութեանց պէտքին համար՝ բացի 2.200.000 ոսկիէ բաղկացեալ գործարաններու պիւտճէն հարիւրին 72 յաւելումով՝ 5.255.000 ոսկիի բարձրացած է։ Մնացեալ 4.5 միլիոն ոսկին փոխարէնը պիտի կազմէ ազգ. պաշտպանութեան զանազան պէտքերուն։

ԿՐԹԱԿԱՆ.— 1938 ելմտ. տարւոյ համար կրթական պիւտճէին մէջ 2.440.000 ոսկի յաւելում եղած է։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ.— Հանր. շինութեանց պիւտճէին երկու միլիոն, տնտեսական պիւտճէին 861.000, երկրագործութեան ալ 1.030.000 ոսկի յաւելում եղած է։ Այս վերջնոյն պիւտճէին եղած մէկ միլիոնի յաւելումը յատկացուած է երկրագործական կազմակերպութեան զօրացման։

ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ, ՈՍՏ. ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ.— Ներքին ապահովութեան կազմակերպութեան զանազան պէտքերուն համար ապահովութեան ընդհ. տնօրէնութեան եւ ոստ. զօրաց պիւտճէներուն 1.736.383 ոսկի յաւելում եղած է։ Յաւելման մէկ միլիոնի ոսկին անջատուած է առողջապահական եւ ընկերային օժանդակութեան ծառայութեանց։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ.— Ելմտ. պիւտճէին 1.300.000 ոսկիի տարբերութեան 500 հազարը՝ Թղթ. հնտգր. եւ հնտադրի, 400.000ը տնտառաց իբր օժանդակութիւն 1937ի պիւտճէին յատկացմանց յաւելում է։ Մնացեալը ընդհ. պիւտճէի հասարակական պէտքերուն յատկացուած զանազան գլուխներուն համար է։

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՔԵՐ.— 1938ի պիւտճէին յաւելման 4 միլիոն ոսկին ալ բարդուած է պարտուց հատուցման համար 1937ի հանրային պարտուց պիւտճէին 6 միլիոն ոսկիին, այնպէս որ այս պարտուց հատուցման 10 միլիոն յատկացուած կ'ըլլայ 1938ի մէջ։

Ա՛ս կէտին վրայ մասնաւորաբար կ'ուզեմ ձեր ուշը հրաւիրել որ հանրապետութեան Մայլէն թէ կարճ եւ թէ երկար պայմանաժամով ապահովուած եւ ապահովելիք վարկերը լոկ երկրին տնտես. զարգացման եւ իր ճարտարարուեստի ծրագրին գործադրութեամբ, գործարաններու շինութեանց, հանքերու շահագործման, ծովային վաճառականութեան զարգացման կը գործածէ ու մեծ նախանձախնդրութիւն ցոյց կուտայ այս պարտքերուն հատուցման։

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐ.— Հոս վերջացած կ'ըլլայ 1938ի ելմտ. տարւոյ ծախուց պիւտճէին եղած յաւելմանց վերլուծումը։

Նախ քան հասոյթից մասին բացատրութիւններս, կ'ուզեմ հիմա բացատրութիւններ տալ իրենց բնոյթով սովորական պիւտճէին մէջ տեղ չառած եւ 2 տարիէ ի վեր արտասովոր հասոյթներով փոխարինուող ծառայութեանց յառաջիկայ տարուան ծրագրին մէջ գտնուածներուն մասին։

Այս մասին մեր ներկայացուցած օրինագծով խնդրոյ առարկայ ծառայութեանց համար մեր ուզած յատկացմանց գումարը 57.900.000 ոսկի է։ Ասոր 25 միլիոնի մօտեցող գումար մը երկաթուղիներու շինութեան պէտքին համար է։ Երկաթուղիներու շինութեան համար 1938ի մէջ հարկ եղած գումարը 30 միլիոն ոսկիի մօտ է։

Ուղղուած արտասովոր յատկացմանց 21 միլիոն 220.000 ոսկին ալ ազգ. պաշտպանութեան ծառայութեանց փոխարէն է։

Արտասովոր յատկացման 2.300.000 ոսկին պիւտճէէն դուրս թողուած հանքախուզական կաճառին եւ ելեկտրական գործոց ուսումնասիրութեան ճիւղին պէտքերուն, երկու միլիոն պաղթականաց զետեղման ծախքերուն, 1.200.000 ոսկին Անգարայի բժշկ. Ֆաքիւլթէի շինութեան եւ հաստատման, մէկ միլիոն ոսկին Սթանպուլ-Խարբէնէ ճամբուն շինութեան, մէկ միլիոն ոսկին օդային ճամբաներու, չորս միլիոն ոսկին ալ զանազան շինութեանց եւ վերաշինական ծախուց ինչպէս եւ տնտեսական եւ երկրագործական զանազան ճիւղերու յատկացուած է։

ՋՈՒՐԻ, ՍՈՒՄԷՐ ՊԱՆՔԻ, ԷԹԻ ՊԱՆՔԻ, ՏԷՆԻԶ ՊԱՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐ.— Ելմտ. գործավարը յետոյ բացատրութիւններ տալով Ջուրի, Սումէր Պանքի, Էթի Պանքի եւ Տէնիզ Պանքի գործերուն վրայ, ըսաւ թէ յառաջիկայ տարի պիտի սկսին կրազիւսի, յախճապակիի եւ քիմիական ճարտարարուեստին վերաբերեալ զանազան գործարաններ, ինչպէս նաեւ պիտի ըլլայ բանիլ երկաթի շինութեան յատկացուած փառերքն մին։ Ըսաւ թէ Տիվրիկի երկաթի հանքը սկսած է բանիլ։ Ծովային ճամբաներու համար ապսպրուած շոգենաւերէն մին բերուած է արդէն եւ մէկ մասն ալ յառաջիկայ տարի յանձնուած պիտի ըլլայ։

ՕԴԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ.— Օդային ճամբաներու ճիւղին սովորական պիւտճէին 450.000 ոսկի օժանդակուած է եւ արտասովոր յատկացումներէն ալ մէկ միլիոն ոսկի զատուած։ Յառաջիկայ տարի Անգարա-Իզմիր եւ Անգարա-Ատանա գիծերը պիտի բացուին, Անգարա-Տիարպէքիր գծին համար պատրաստութեանց պիտի ձեռնարկուի եւ այս աշխատութեանց համար հարկ եղած միջոցներն ալ գնուած պիտի ըլլան։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԼԵՔՍԱՆՏԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՇՈՒՐՋ

«ՀԱԹԱՅԻ ՀԵՏ ՊԷՏՔ ՉԷ ԽԱՂԱԼ»

Այս խորագրին տակ, «Ուլուս»ի մէջ յօդուածով մը, խմբագրապետ Ֆ. Ֆալիհ Ռըֆգը Աթայ կը գրէ.—

Հոգատար վարչութեան հրամանին եւ տրամադրութեան տակ գործող թերթ մը, ընտրութեանց արձանագրութիւններ սկսելէն ի վեր, ձեզի Հաթայի մէջ Ֆրանսայի քաղաքականութեան նպատակակէտները ցոյց տուող հրատարակութիւններ կը կատարէ։

Այս նպատակակէտներն են՝

1.— Պետութեան մը ձեռքին տակ գտնուած բոլոր միջոցներով՝ զինուորով, ոստիկան զինուորով, ոստիկանով սպառնալ, ծեծել, խաբել եւ այս կերպով փաստացի հաստատել թէ՝ Թուրք չէ Հաթայի մեծամասնութիւնը։

2.— Հաթայի մէջ անկարելի դարձնել նոր վարչաձեւի գործադրութիւնը, կացութիւնը վտանգել, այսինքն Հաթայի մէջ մնալ։ Բայց երբ մէջտեղը չորս մը համաձայնագրեր, յանձնառութիւններ եւ մանաւանդ Թուրքիոյ նման պետութեան մը համար պատուոյ հարց գոյութիւն ունի, դժուար է բացայայտօրէն յայտարարել ասիկա։ Ուրեմն պէտք է ձեւը փոխել, դասը իր հիմէն փոխած ցոյց տուող երեւոյթներ ձեռք բերելով։ Նախ եւ առաջ Հաթայցիներուն հասկցնելու է որ Ֆրանսա չպիտի հեռանայ անկէ, եւ այս փափուկ օրերուն ով որ Ֆրանսայի գերիշխանութեան դէմ շարժելու ըլլայ, անոր զգացնելու է որ վաղը իրեն դէմ իբր թշնամի պիտի գտնէ Ֆրանսան։ Եւ վերջապէս, կրօնքի, ինթրիկի, դրամի զէնքերը գործածելով, բաժան բաժան ընել մեծամասնութիւնը։

Ժընեւի եւ Անգարայի մէջ Թուրքիոյ հետ համաձայնութեան գալու ձեռնարկներն ալ այս սէնը փրկելու խաղերու կարգէն են։

Մինչեւ ոճիրի յանգող բոլոր ճնշումներուն հակառակ, Սուրիոյ պընակալէզներուն համաձայն իսկ — որոնք ուրանալու չեն կրնար արգիլել իրենցիրենց — գիտէ՞ք թէ ինչ է Թուրք համեմատութիւնը Հաթայի մէջ.— 100էն 48։

Անմիջապէս ըսենք որ, արդիւնքը մեզի կը հաստատէ թէ, Հաթայի Թուրք մեծամասնութիւնը ամէն կարգի ենթադրութիւններէ շատ աւելի է։

Որո՞նք են անոնք որ խօսքերը, համաձայնութիւնները, յանձնառութիւնները, բոլորն ալ փորձիկներու խաղի վիճակին կը բերեն եւ վաղուան վստահութեան պատասխանատուութիւններ կը պատրաստեն։ Այլեւս չպիտի աշխատինք գտնելու համար այս հարցումին պատասխանը։ Այս կերպ խորհողները պիտի ըմբռնեն թէ որքան սխալած են։

Ցանցապարտ ըլլալ.— Այս պէտք չէր ըլլալ վարձատրութիւնը մեր այն վերաբերմունքին, որով մեր ամէնէն որոշ իրաւունքներուն գաղթին մէջ, միայն միջազգային համաձայնութեան գրութիւններէն օգտուելու անկեղծութիւնը ցոյց տուինք։ Բայց, բարեկամ թէ թշնամի, բոլորը, ի վերջոյ մեզ իրաւացի տեսնելու համար, այսպէս պէտք է շարժէինք։ Ասոր համար չենք գղջար։

Ոչ, ինչ որ կ'ուզէք ըրէք, հաստատ միակ իրականութիւնը սա է —

Հաթայի մեծամասնութիւնը Թուրք է եւ ասոր ճակատագրական միակ հետեւանքն ալ սա է.

Անկախ Հաթայ։

Թող պարապ տեղը ջանք չթափեն փոխելու համար ոչ այս իրականութիւնը, ոչ ալ այս հետեւանքը։ Դասը այս խաղերը չթոյլատրելու չափ մեծ է։

ՅՈՐԲԼԵԱՆ ՄԸ

Պելժիոյ Գաղթ. վարչութիւնը գովելի գաղափարը յղացած էր մտերմական շրջանակի մը մէջ տօնելու Գ. Առաքել Սարուխանի բանասիրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը։ Այդ առթիւ, թէյասեղանի մը շուրջը հաւաքուած, զանազան հայրենակիցներ խօսք առին, վեր հանելով յոբելեարին երկարամեայ գործունէութիւնը բանասիրական մարզին մէջ։

Ինչպէս «Յառաջ» ծանուցած էր, վերջերս Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը տօնեց «Հանդէս Ամսօրեայ» հայագիտական ուսումնաթերթին հրատարակութեան յիսնամեակը։ Այդ առթիւ տօնուեցաւ նաեւ յիսնամեայ յոբելեանը Գ. Սարուխանի, որ 50 տարիէ ի վեր կանոնաւորապէս աշխատակցած է յիշեալ ամսաթերթին, անոր մէջ հրատարակելով բանասիրական, պատմական եւ մատենագիտական ուսումնասիրութիւններ, որոնց մէկ մասը անջատ հատորներու ձեւով հրատարակուած են Մխիթարեան միաբանութեան տպարանին մէջ։

Ունի նաեւ առանձին հրատարակութիւններ ռուսահայ եւ տաճկահայ գրականութեանց մասին, բազմաթիւ տեսութիւններ օրուան ազգային խնդիրներու շուրջ, պատմական լուրջ ուսումնասիրութիւն մը Հայկական Հարցին եւ Թուրքիոյ Ազգային սահմանադրութեան մասին, պատմական ուսումնասիրութիւններ Հոլանտայի եւ Պելժիոյ Հայերու մասին, եւն.։

Աշխատակցած է Թիֆլիսի «Մշակ» օրաթերթին, որ Գրիգոր Արծրունիի խմբագրապետութեան օրով, տիրական դեր մը կատարած է ռուսահայ լրագրութեան մէջ։

Վերոյիշեալ հրատարակութիւնները արդիւնք են պրպտող եւ ուսումնասիրող միտքի մը եւ բազմակողմանի հմտութեան։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՊԷՅՐՈՒԹ ԾՈՎԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Այս խորագրին տակ «Սօն Փոստա» կը հրատարակէ Դամասկոսի իր թղթակցին հետեւեալ գրութիւնը.—

Հասկնալու համար թէ Ֆրանսա այս երկրին մէջ տեղաւորուելու ո՞ր աստիճան վճռական որոշում տուած է, ձեզի կ'իմացնեմ կարեւոր մասերը իր ձեռք առած միջոցներուն։ Բայց ասոնց մէջ ամէնէն կարեւորը կը հանդիսանայ այն որոշումը, որով Ֆրանսա պատերազմական նաւահանգիստի մը կը վերածէ Պէյրութի նաւահանգիստը։

Արդարեւ, իրաւասու շրջանակներէ քաղուած լուրերու համաձայն Ֆրանսա որոշած է ծովային մեծ կայանի մը վերածել Պէյրութի նաւահանգիստը։

Ֆրանսայի վարչապետը որ միաժամանակ պատերազմ. նախարար է, նախագիծ մը պատրաստած է ժամ առաջ գլուխ հանելու համար այս գործը։ Նախագծին համաձայն, Պէյրութի ծովային կայանը արեւելեան Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովու ամէնէն մեծ կայաններէն մէկը պիտի ըլլայ։ Մինչեւ հիմա այս նպատակով ծախսուած գումարներուն յաւելուածաբար մէկ միլիոն ֆրանքի նոր յատկացում մըն ալ պիտի ըլլայ։

Կէս-պաշտօնական կերպով հրատարակուած եւ ոչ մէկ կողմէ ալ հերքուած այս լուրերուն համաձայն, Ֆրանսա այլեւս հիմնուած կ'ըլլայ Լիբանանը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենայի եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՐԱՖՖԻՆ ՈՒ «ՐԱՖՖԻՆ»

Պուքրէշի «Արազ»ը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (19 Մայիս).

— «Շաբաթ մը միայն բաժնեց երկուքը,— կիրակի մը առաջ հարիւրամեակը հայ ժողովրդի ազատագրութեան մեծ առհմիրային, ու յաջորդ կիրակին՝ Պատգ. Ժողովը Մշակութային Միութեան մը, որ արդէն գրած է անոր անունը իբր տիտղոս, իբր տեսակ մը նշանաբան։

Այդ Պատգ. Ժողովը կը զուգադիպի շրջանի մը՝ երբ հայ ժողովուրդը, աւելի քան սփռուած աշխարհի բոլոր ափերուն, ներսէն քամուած ու ընկճուած, յուսախաբ իր երազներուն մէջ, ու բովանդակ աշխարհէն լքուած, ուրիշ յոյսի ճրագ չունի՝ բայց եթէ հայրենի հողին այն հեռաւոր կտորը, ուր սկսած էր հայրենիք մը բողբոջել հակառակ իր գլխուն իջած յախուռ հարուածներուն եւ ուր հիմա հայ ժողովուրդը նոր մղձաւանջ մը կ'ապրի՝ ջախջախուած իր վերելքի թափին մէջ։ Հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ դասն վայրկեան մըն է այսօրուանը, երբ 4—5 տարի կենսունակ ծիգեր փորձելէ յետոյ՝ Հայաստանի վրայէն գլան կ'անցնի նորէն, տրորելով ոչ միայն հոն ծուարած միլիոն մը Հայը՝ որ հազիւ սկսեր էր իր քամակը ուղղել, այլ եւ վհատութեան ալիք մը տարածելով գաղութէ գաղութ, ու դառնութեան, յուսահատութեան նոր շունչ մը փչելով արդէն իսկ կքող հոգիներու մէջ։

«Րաֆֆի»ի Պատգ. Ժողովը այդ դժնդակ վայրկեանին է որ կը զուգադիպի։ Գաղութներու մէջ համատարած յուսալքութիւն՝ որ կը խորանայ եւ թալով։ Ոչ մէկ յուսատու խարիսխ մայր-երկրէն՝ որպէսզի կորով նեցուկ չըլլար դարձնել։ Շղթած կարմիր կաչաղակները՝ որոնք սուտերով կը կերակրէին գաղութները տարիներէ ի վեր, վարձկան թմկահարներու պէս։ Թերահաւատները անգամ մը եւս թաւալցոր իրենց յուսահատութեան մէջ ու լատաեններուն մէջ անգամ հաւատքի սիւն մը խախտած։

Բայց մըն է սա հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ երբ հոգիները բացարձակ պատուաստի մը պէտք ունին դարձեալ թարմանալու, զօրանալու, կեանքին յուսալու համար։ Ողբագին վուվուզեները չեն որ բալասան պիտի բերեն հոգիներու այս համատարած ընկճուածութեան, ոչ ալ վարձկաններու փորձած նոր սուտերով պիտի կարենայ շունչ առնել Հայկական Սփիւռքը։ Նոր ու դժնդակ աշխատանք մը պէտք է լոյսի նոր ալիք մը տարածելու համար հոգիէ հոգի։ Առաջին իսկ փողէն խանդավառուող, ու առաջին իսկ չախուէն չչմող կանգուածներուն պէտք է դարձեալ մօտենալ, բացատրելու համար անոնց որ վաղանցուկ է նաեւ այս տաժանագին բալէն հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ եւ թէ «ձախորդ օրերը ձմրան նման կուգան ու կ'երթան», բաւական է որ մեզ չզգետնեն անցողական սուգերը, ու չխախտի մեր մէջ հաւատքը վերջնական յաղթանակին համար որ պիտի գայ ուշ կամ կանուխ, ի հեճուկս բոլոր լուծերուն։

«Րաֆֆի»ները որոնք իրենց Պատգ. Ժողովէն յետոյ դարձեալ աշխատանքի կը լծուին, նուիրական առաքելութեան մը կոչուած են ահա։ Կոչուած ռումանահայ գաղութի, մանաւանդ անոր երիտասարդութեան մէջ լոյսի յառաջապահ մը ըլլալու եւ զայն սիրով թրծելու հիւրընկալ ժողովուրդին հետ, անոնք պարտականութիւնը ունին նաեւ ընդարմացող հայ հոգիներուն մէջ յոյսի նոր կայծ մը վառելու, ու թոյլ չտալու որ հաւատքը խախտի մարդոց՝ անցաւոր փորձութեանց ի տես։

Այդ կերպով է որ «Րաֆֆի»ները պիտի կրնան հարազատ սերունդը ըլլալ այն մեծ առհմիրային, Րաֆֆիին, որ աւելի քան կէս դար առաջ հաւատքի կրակը նետեց հոգիներու մէջ՝ համատարած սուգի մը պահուն, եւ որ մարդոց սորվեցուց փոթորիկներէն չվախնալ, ու միշտ քալել անվհատ՝ մինչեւ վերջնական յաղթութեան ժամը»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐԱԿԸ (բանաստեղծութիւններ)։ Գրեց՝ Մ. Իշխան։ Տպ. Պէյրութ։ 1938։ Գին 10 ֆրանք։ Հասցէ.— M. Djéndérédjian, Collège Arménien, 127,Rue Wadi Abou Djemil, Beyrouth (Liban)։

ԱՆՏԱՌԻ ԵՐԵՔ ԳԱՃԱՃՆԵՐԸ, Կրիմ եղբայրներ, Թարգմ. Ն. Մոմճեան։

ՈՐՍՈՐԴԱԿԱՆ ՏՕՆ, Ա. եւ Բ. մաս։ Մայն Րիդ, Թարգմ. Արտ. Խաչատրեան։

ՄՈԾԱԿԸ, ՍՐԱ ՎԵՐՋԸ Ո՞Վ ԳՏՆԻ, ՓՈՔՐԻԿ ԿԱԽՈՒՑԱՆՈՂՆԵՐ։

ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ, Կրիմ եղբայրներ, Թարգմ. Քր. Հայրապետեան։

Այս մանկական գիրքերը (յաւելուածներ «Ալիք»ի) ստանալու համար դիմել Թէհրան, Խիաբան Նասէրի տաեւարական տուն Մկրտիչ Խանջեան, Գ. Եր. Հայրապետեան։

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏ «ՍԱՄՈՒԷԼ»Ի

(Գ. եւ վերջին մաս)

Բայց կայ ողբերգութիւն մը։ Սամուէլի հայրն է հայրենիքի թշնամին։ Ուրեմն Սամուէլ հօրը դէմ է։ Եւ աւելի տարաւիճելին՝ մայրը ալ բաղուկն է հօր։ Սպարապետի կի՛ն պիտի ըլլայ ան։ Ու կ'աշխատի։ Եւ Սամուէլ գիտէ։ Հայր եւ մայր՝ դաւաճաններ հայրենիքի ու կրօնքի։

Ուրիշ ողբերգութիւն մը։ Սամուէլ կը սիրէ Ռշտունիքի հերոսուհի մը, Սիրարփ Աշխէնը։ Իսկ ծնողքը հակառակ են ատոր։ Անոնք Շապուհի դաւաճն է որ պիտի առնեն իրենց որդւոյն։ Որպէսզի իրենց զաւակը մեծաւոր իշխան մը ըլլայ։ Ամէն միջոցի պիտի դիմէին արգիլելու համար Սամուէլի միութիւնը իր սրտահատորին հետ։

Հոգեկան բարդ խնդիր։ Ու Սամուէլ խենթի պէս կը սիրէ իր հայրն ու մայրը։ Գուրգուրանք ունի անոնց համար, բայց նաեւ տանջանք եւ ատելութիւն։

Սպահովաբար պարտականութիւններու բաշխում տեղի ունեցած է։ Ու Սամուէլ պէտք է ջանայ համոզել իր հայրը։ Եւ մեծապէս կը յուսայ ատոր։

Ընդհանուր դատախազը կը սխալի երբ կ'ըսէ թէ Սամուէլ նշանածին կ'երթայ փոխանակ հայրենիքը պաշտպանելու։ Ան գաղտնի թուղթեր կը տանէր, որովհետեւ Վահան եւ Մերուժան նախ Ռշտունիքէն պիտի անցնէին։ Ուրեմն ան կ'երթար պաշտպանութեան գործը կազմակերպելու պաշտօնով։

Ու Սամուէլ չէր կորսուած։ Ան տեսած էր Վահանայ աւերը, կոտորածը, հրդեհը ու հիւանդացած՝ այդ տղեկութիւններուն տակ։ Իսկ հիւանդանալը յանցանք չէ, պարոն ընդհ. դատախազ։

Առողջութիւնը վերստանալէ վերջ, ի՛նչ կ'ըլլայ Սամուէլի առաջին գործը։ Երթալ գտնել հայրը եւ դարձի բերել զայն։ Ու ի՞նչ կը տեսնէ բանակատեղին մէջ ու անկէ առաջ իր ճամբուն վրայ։ Աւեր ամէն ինչ։ Ու կոտորած, ամայութիւն։ Դիեր, երեխաներ, եպիսկոպոսներ եւ քահանաներ շղթայակապ, որոնք նուէր պիտի ճամբուէին արքայից արքային։ Սամուէլ ականատես կ'ըլլայ մազադաթներու խարոյկին։ Կ'ոչնչացնէ՞ր Հայոց մշակոյթը, որպէսզի փոխարինուէր պարսկականով։ Եւ ովքե՞ր ատոնց հեղինակները։ Վահան եւ Մերուժան։

Գ. դատախազ, ի՞նչ կ'ընէիք դուք եթէ ամբաստանեալին տեղը ըլլայիք։

Որդին կ'աղաչէ հօրը որ ետ կենայ, ետ դրկէ մոգերը, ետ դրկէ զինուորները։ Իսկ հայրը «համբակ» կը կոչէ զայն։

Հայրը կը սիրէ իր զաւակը։ Իր յաջորդը պիտի ըլլայ ան։ Պիտի շարունակէ իր գործը։

Եւ յուսահատութեան վերջին վայրկեանին՝ Սամուէլ կը սպաննէ հայրը։

Յետոյ կը մղուի մեծ ճակատամարտը։ Ու Սամուէլ կ'ազատէ հայ գերիները։ Պարսիկները կը պարտուին։ Եւ Հայոց գլխուն կախուած սպառնալիքը կ'անհետանայ։ Ու այդ յաղթութենէն վերջ, Սամուէլ տուն կը դառնայ։

Որդիական՝ կարօտով եւ սիրով կը բաբախէ անոր սիրտը։ Ի՞նչ կը տեսնէ սակայն։ Թաղուած է եկեղեցին ու անոր տեղ կը կանգնի ատրուշանը։ Անակնկալի կուգայ։ Մայրը կը ներկայանայ իբրեւ մոլեռանդ կրակապաշտ։ Ուրեմն քրիստոնէութեան դէմ, այսինքն հայրենիքին, հայութեան։

Հոս կանխամտածութիւն չկայ։ Որդին սպաննեց իր մայրը։ Սարսափելի, ամէնէն սարսափելի արարքն է այդ։ Եւ սակայն, ի՞նչ ըսաւ հանդիսատես ժողովուրդը.

— Արժանի՜ էր։

Գ. դատախազ, դուք ալ նոյնը պիտի ըսէիք։

Սամուէլ անձնական նկատում, փառասիրութիւն չունէր։ Ան կը սիրէր հայրենիքը։ Այդ սէրը զինքը մղեց գործելու անօրինակ արարքը։ Ոճի՞ր, յանցա՞նք։ Ո՛չ։ Այլ ողբերգութիւն մը, դժբախտութիւն մը։

Ան կը սիրէր իր ծնողքը։ Բայց, յանուն մեծ գաղափարին՝ Սամուէլ զոհեց զանոնք։ Ուրեմն մեծ հոգի մը ունէր ան։ Ան կը հանդիսանար վրէժխնդիրը հազարաւոր որդեկորոյս մայրերու։ Ան հայ ազգային պատուին ատաղձարարն էր, պաշտպանն էր։

Սպաննե՞ց։ Այո՛։ Ցանցաւո՞ր։ Ո՛չ։ Ու պէտք չէ ներողութիւն խնդրել։ Անպարտ է ան։ Նահատակ մը, հերոս մըն է ան։ Սամուէլի արարքը պատիւ կը բերէ ազգին։

Հոս կը վերջանայ պաշտպան փաստաբանին՝ Գ. Ս. Վրացեանի պաշտպանողականը, որուն ազդուութիւնը, այնքան խանդավառ եւ այնքան հաղթական, դուք կը տեսնէիք շատերու գոհունակ դէմքերուն վրայ։ Թեթեւութիւն մը իջած էր ներկաներուն վրայ։ Վասնզի, ամէն ոք վստահ էր արդէն թէ պիտի փրկուէր ամբաստանեալը։

Իսկ ամբաստանեալը ահա կը յայտարարէ թէ զինուորական մըն է ինք եւ չի զղջար։ Եթէ տասը կեանքեր տրուէին իրեն, սիրայօժար կը զոհէր զանոնք մեծ ընտանիքին, որ մեր տառապած հայրենիքն է, ժողովուրդն է։

Դատարանի նախագահը կ'ամփոփէ։ Ըստ օրէնքի տրամադրութեան, ամբաստանեալը ներողութեան չարժանանար։ Երդուեալները կրնան նկատի ունենալ սակայն որ Սամուէլ պաշտօն մը ունէր, գործօն տարր մըն էր։ Կրնան նոյնիսկ խորհիլ որ ան իր հայրը սպաննելու պարտականութիւն մը ունէր։ Դրական պարտականութիւն մը։ Այն ատեն անպարտութիւն։ Մայրասպանութեան խնդրին մէջ կասկած կայ։ Ուրեմն, իբրեւ մայրասպան անպարտ։

Գ. Վ. Նարճանեան, յանուն երդուեալներուն.

— Սամուէլ սպաննած է իր հայրը որպէսզի փրկէ հայրենիքը եւ կրօնը։ Ուրեմն՝ անպարտ։

Ու Գ. Հ. Խոսրովեան այսպէս կը փակէ.

— Հրճուանքի իրիկուն մը ապրեցանք հոս՝ Փարիզի մէջ հայրենիքի պատկերով։ Պիտի ըսէք, Դ. դար եւ Հայաստան՝ տխուր պատկերով։ Ինչո՞ւ հրճուանք։ Եղբայր եղբօր արիւն կը խմէ։ Թշնամին հայրենիք կը կանչէ։ Ի՞նչ շահ ուրեմն այդ տունը երթալէն։ Որովհետեւ կռուողները մեր հայրերն էին, թափուած արիւնը մեր արիւնն էր եւ հողը որ կը ծծէր այդ արիւնը, մեր հայրենիքն է։ Հայրենիքին հետ հաղորդուեցանք այս իրիկուն։

Մենք իրաւունք չունինք մեր հայրերը դատապարտելու։ Ամբողջ աշխարհը այդպէս էր այն օրերուն։ Բիրտ ուժ, աւատապետութիւն, խառն շրջան։ Այդ խառնարանին մէջ սակայն, այդ ձուլարանին մէջ սակայն, մեծ լեզու մը կը կերտուի։ Արիւն եւ սակայն, աշխարհի ամէնէն շքեղ լեզուներէն մին։

Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Յ. Գ. Գրական այս դատավարութիւնը իր ամբողջութեանը մէջ յաջող, զերծ չէր բանի մը խուսափելի թերութիւններէ։ Նախափորձ մըն էր սակայն։

Պայար եւ Զօր. Մեթաքսաս յաւելուածական դաշինքի ծրագիր մը մշակեցին, զա՛լ աւելի զարգացնելու համար Յունաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները »:

Մեթաքսաս, իբրեւ նախագահը Պալքանեան Համաձայնութեան, փառաբանելով համերաշխութեան այդ նոր ապացոյցը, միաժամանակ ուրախութեամբ ողջունեց, յանուն իր դաշնակիցներուն, համաձայնութիւնը, զոր կնքեցին վերջերս Իտալիա եւ Անգլիա: Եւ այս առթիւ յայտարարեց թէ Թուրքեւյունական համաձայնութիւնը այս կամ այն պետութեան դէմ ուղղուած քայլ մը չէ, այլ պարզ գործիք մը խաղաղութեան ամրացումին համար Պալքաններու մէջ: Այդ է որ ապահովաբար ուզեցին բացատրել, վերջերս Սոֆիա եւ Պելկրատ այցելած ատեն, Թուրքիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը:

Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները

Պարսելոնայէն կը հեռագրեն թէ ազգայնականներու օդային տորմիղը երեքշաբթի ռմբակոծեց Կրանոլլէր գիւղը, որ Պարսելոնայէն 30 քիլոմեթր դէպի հիւսիս հեռու կ'իյնայ: Օդանաւերը նախ պտոյտ մը կատարեցին Պարսելոնայի վրայ, յետոյ առանց ռումբ նետելու ուղղուեցան դէպի շրջակայ գիւղերը: Քիչ վերջ կը հասնէր զոյժը, թէ օդանաւերը ռմբակոծած են Կրանոլլէր գիւղը, որ 10.000 բնակչութիւն ունի, — այստեղ ապաստանած են Անտալուզիոյ փախստականները:

Ռմբակոծութիւնը մեծ աւեր գործեց: Փլատակներուն տակէն դուրս հանուեցան առաջին առթիւ 400 մեռեալներ, եւ տակաւին բազմաթիւ զոհեր կան, որ կը մնան քանդուած տուներուն տակ: Վիրաւորները եւս մեծ թիւ մը կը կազմեն:

Յարձակումը այնքան արագ տեղի ունեցաւ որ ժողովուրդը չկրցաւ փախչիլ: Ժամը 9 էր, տօնավաճառ կար կեդրոնական հրապարակին վրայ, ուր խռնուած էր ժողովուրդը: Ռումբերէն մին ինկաւ նոյնիսկ կեդրոնական հրապարակին վրայ, ամբոխին մէջ: Կին, երեխայ, գնորդ ու անցորդ զոհ գացին բոլորը: Փողոցներուն մէջ եւս, քանդուեցան բազմաթիւ տուներ, իրենց փլատակներուն տակ թաղելով բնակիչները:

Թէրուէլի ճակատին վրայ ազգայնականները կը յառաջանան դէպի ծով:

ԴԱՀԼԻՃԷՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

Ինչպէս գրեցինք, երեքշաբթի Փրանսական Խորհրդարանը վերսկսաւ իր աշխատանքները:

Երեսփ. ժողովը, Երեքշաբթի, վաւերացուց օրակարգը, — այսպէս հարցապնդումները՝ այսօր, կէսօրէ վերջ. 9 յունիսին՝ քննութիւն Մոնթրէօյի դաշնագրին՝ Եգիպտոսի քափիթիւլասիոններուն ջնջումին մասին. նոյն օրը վերաքննութիւն աշխատանքի օրինագրքին 43Ա յօդուածին:

Ծերակոյտը իր կարգին յետաձգեց հաւաքական պայմանագրութեանց հարցին քննութիւնը:

Երեքշաբթի, Նախարարաց Խորհուրդը եւս նիստ գումարելով լսեց արտաքին նախարարին զեկոյցը միջազգային քաղաքականութեան մասին, յետոյ հանրապետութեան նախագահին ներկայացուեցան, վաւերացուելու համար, կարգ մը հրովարտակներ, որոնք կը վերաբերին գլխաւորաբար հողագործութեան, — այսպէս կը փոխուի երկրորդական ընդեղէններու, ինչպէս նաեւ մասուններու կեր ծառայող արտադրութեանց մաքսային սակը, նախատեսելով երաշտին հետեւանքները, եւ վերջապէս նպաստ պիտի տրուի բազմանդամ հողագործ ընտանիքներու, դիւրութիւններ՝ պատերազմի անդամալուծներուն հողային կալուածներ ունենալու համար, օժանդակութիւն՝ աւելցնելու համար ալքոլի արտադրութիւնը ի պէտս ազգային պաշտպանութեան:

Հրովարտակով մը Մուաթէսիէ, ընդհ. ապահովութեան տնօրէնը, կը նշանակուի պետական խորհուրդի անդամ, բայց կը մնայ իր պաշտօնին մէջ մինչեւ Անգլիոյ թագաւորին այցելութիւնը: Իրեն կը յաջորդէ Սէն-է-Ուազի նահանգապետը, Գիւսիէր:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

Ցատաշխկայ դասախօսութիւնը 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Ակումբի անդամ Գ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայաստանի բնական հարստութիւնները»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Յ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի

Ապսպրանքները կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 Ֆր., փօսթի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 86 Rue de Bagneux, Cachan (Seine) France:

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ: Մուտքը ազատ է:
Ձրի պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՂԻԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ Քղիի տարեգրքի (Բ. հատոր) հրատարակութեան եւ իրենց 4 ուսանող հայրենակիցներուն, որոնց ծախքը կը հոգայ Միութեան հեղբ. Վարչութիւնը (Ամերիկա):

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն 12 «Շահրիկեան» սրահը, 5 Ռիւ Լ'Էքլիփս: Նիւէն հրաւիրուած է Գ. Դ. Շէհրբեան:

Հաճելի ժամանց: Մուտք 2 Ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ ԱՐԾԻՒՆԵՐ

Ամսագրին Մայիսի թիւը (5) ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ:

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 Ֆրանք:

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԸԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Պլէնիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը: Կը խօսի ընկ. Ա. Խատիսեան: Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութիւնը եւ մեր հարեւանները»:

Գաւառ

ԼԻՕՆԻ Եղբ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դրաղարանի սրահին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ԳՕՒԱԼԻՒԶԻԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» խումբի դասախօսական ժողովը 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9իշդ. 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը:

Ներկայանալ անդամատոմսով: Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ԿՐԸՆՈԲԼԻ «ՍՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ ճաշարանին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
Անիէռի Քաղաքապետարանին Նորակառոյց շքեղ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԵՒ ԸՆԿ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, Օր. ՌԷԺԻՆԱ, Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Ընկ. ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ ԿԻՆՏՕՆ:

Կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս. բուֆէ ժազ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ: Ձրի պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք 5 Ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հայ զինուորներուն եւ 12 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը ձրի է:

×

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» Ենթակոմիտէին կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր 22 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ: Նկատի ունենալ այդ թուականը:

×

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Սօթնեղբայրեան» կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան Զ. Ռ. Մ.ի եւ Ֆ. Կ. Խաչի:

5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Էտիսըն» սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճ-խ բաժին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն: 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտոք» Ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicainesներու շքեղ սրահին մէջ, 16, Rue J. B. David (Կ. Խաչի հանդէսին վայրը):

Կը Նախագահէ Ընկ. Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԵՒ ՑՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ (ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները: Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն: Ժամը 11էն մինչեւ լոյս Փրանսական բուֆէ ճազի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր: Գոթիյոն, ճոխ եւ աժան պիւֆէ:

Տախսերու մասնակցութեան համար 2 Ֆրանք մուտք:

×

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՅԱՌԱՋ» խումբի կողմէ, 6 Յունիս, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ժ. Հ. Ե. սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), կ'արտասանեն Ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ԼԵՒՈՆ ՌԷՄԻԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ուրիշներ:

Տախսերու մասնակցութեան համար 2 Ֆրանք:

×

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ.—

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Վարանդեան» սրահին մէջ
10 Պուլվար տէ Մարկրիտ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՌԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Ա. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), Ընկեր. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ ՏԻԳՐԱՆ (արտասանութիւն): Կարգապահութեան կը հսկեն Պոմոնի Հայ Արիները: Ընկ. ՍԷԹԵԱՆ շարժանկարով պիտի ցուցադրէ հայ ազատագրական պայքարէն դրուագներ:

Մուտք 3 Ֆրանք:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՑԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան, Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղին եւ Հայրենակց. Միութեանց: 5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Գար Էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ:

Կը Նախագահէ Ընկ. Ա. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:
Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ցատաշխկայ դասախօսութիւնը 2 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ:
Նիւթ՝ «Հայ տիկնոջ դերը նախապատերազմեան շրջանին եւ ներկայիս գաղթաշխարհի մէջ»:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի վարչութիւնը կը խնդրէ ընկերներէ եւ բարեկամներէ իրեն տրամադրել հետեւեալ ընկերներու լուսանկարն եւ եթէ կարելի է վերջին լուսանկարները, որոնց մեծադիր պատճէնները հանուելէ վերջը, բնականները պիտի վերադարձուին տէրերուն.—

1. Յարութիւն Շահրիկեան (Ատոմ). — 2. Հայկ Թիրեաքեան (Հրաչ) — 3. Վարդգէս (Սէրինկիւլեան) — 4. Դ. Վարուժան — 5. Սարգիս Մինասեան (Արամ Աշոտ) — 6. Վահան Խորէնի. — 7. Տօքթ. Կ. Փաշայեան — 8. Արշակ Շիրինեան — 9. Միհրան Թէըլէմէզեան — 10. Հայր Արթահամ (Սահակեան) — 11. Մարգպետ (Ղազարոս Ղազարեան) — 12. Ստեփան Սարգսեան (Սոսոար) — 13. Համբարձում Սարգսեան (Սաքօ - Եազօն) — 14. Զաքար Տէր Ղազարեան — 15. Սիամանթօ — 16. Արիս Իսրայէլեան:

Կը խնդրուի դրկել «Յառաջ»ի հասցէով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եալովայի Գըլըճգիւղացի որբ վաճառ Գրիգոր Պարսամեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ազատն որ ծնած էր, Սրբուհի, Զարուհի, Լուսիկ եւ Պարսամ, որ 7 տարեկան էր տարագրութեան միջոցին: Իր մայրը Երանուհի, անօթի մնալով իր զաւակը Պարսամ, ծախած է Արաբներուն օհա ալիւրի փոխարէն: Իրենց լուր ունեցողներէն կամ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց ծերացած հօր՝ Krikor Barsamian, 25, Rue Nouvelle, Alfortville, (Seine) France:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 3 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3747

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱՒՈՐ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Ահաւոր երկունքի մէջ է աշխարհ։

Երկար ատենէ ի վեր քաղաքական հորիզոնին վրայ կուտակուած մութ ու սեւ ամպերը կը յամառին նոր փոթորիկներու սպառնալիքին տակ պահել մարդկութիւնը։

Հեռապատկերը սեւ է, որ կողմն ալ նայիս։ Միայն Նոր Աշխարհն է որ հանդարտ է, նորագոյն բառով «դիտող»ի դերին մէջ է։ Հին Աշխարհը՝ Ծայրագոյն Արեւմուտքէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք արհաւիրքի օրեր կ'ապրի։

Եւրոպայի եւ Ասիոյ երկու ծայրերը բռնկած են արդէն։ Սպանիան երկու տարիէ ի վեր հուրի եւ սուրի մատնուած է։ Եղբայրասպան կռիւը՝ գաղափարական հակառակութենէ ծնունդ առած՝ կը սպառնայ մոխրակոյտի վերածել դարաւոր քաղաքակրթութեան մը հրաշակերտները ամբողջ երկրին մէջ։ Հակամարտ ուժերը ո՛չ մէկ սրբութիւն կը յարգեն, եւ ոչ ոքի կը խնայեն։ Թնդանօթն ու գնդացիրը ցամաքէն, օդանաւն ու մարտանաւը օդէն ու ծովէն քարուքանդ կ'ընեն դարերու երկունքով ու ճիգով, միլիոնաւոր մարդոց քրտինքով ու վաստակով կերտուած կոթողները եւ կառուցուած շէներն ու աւանները։ Կիրքը այնպէ՛ս կուրցուցած է բոլորին աչքերը։ Մահասփիւռ գնդակն ու ռումբը միայն ռազմաճակատին վրայ չէ որ աւեր կը գործեն. բաց քաղաքները, անպաշտպան կիներն ու երախաները նոյնքան կատաղօրէն թիրախ կը ծառայեն մարդասպան գործիքներուն, որոնք ամենավերջին կատարելութեան հասած են։

Օտարներ ալ միացած են այս եղբայրասպան կռիւին եւ փոխանակ ջանալու որ կրակը մարի, անոնք ընդհակառակն իրենց գերագոյն զոհողութիւնները կ'ընեն հրդեհը աւելի արծարծելու, ծաւալելու եւ տեւականացնելու համար։

Անդին՝ Ասիոյ ծայրամասը նոյնպէս հրդեհի մէջ է ամիսներէ ի վեր։ Ճափոնի աշխարհակալական ձգտումները արիւնի եւ կրակի մէջ կը պահեն հսկայ Չինաստանը։ Ու չկայ ո եւ է զսպիչ ուժ՝ վերջ տալ այս ահաւոր վիճակին։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ պետութիւններէ եւ աշխարհակալութիւններէ գեր ի վեր ուժ մը պիտի ըլլար զայն յղացողներու մտքին մէջ, անզօր կատարողութեամբ հանդիսատեսի անփառունակ դեր մը միայն կը կատարէ։ Իր սնանկութիւնը վաղո՛ւց հաշակուած է արդէն եւ եթէ դեռ ոտքի կը կանգնի անուանական կերպով, պարզապէս երեւոյթները փրկելու համար է։

Երկու ծայրերէն բռնկած աշխարհը համատարած հրդեհի մը սպառնալիքին ենթարկուած է։ Ու քանի՜ կը սահին շաբաթներն ու ամիսները, ա՛յնքան կը սաստկանայ վտանգը։

Ծայրերը կրակ առնելէ վերջ, կայծ մըն ալ ինկած է Եւրոպայի սրտին վրայ — Չեխոսլովաքիա։ Անգլիա ու Ֆրանսա անկարելին կը փորձեն՝ այս կայծը մարելու եւ թոյլ չտալու համար որ անիկա հրդեհ առաջ բերէ։

Իրենց այդ փորձին մէջ, ատրճան մը աւելի ուժ կուտան արբշաւ սպառազինումի քաղաքականութեան, որուն երեսէն արդէն մարդկութիւնը տնտեսական տագնապի մը հալոցին մէջ հալումաշ կը դառնայ տարիներէ ի վեր։

Մեծ ու պզտիկ բոլոր պետութիւնները, իրարու հետ կը մրցին այդ ճամբուն վրայ։ Նոր տուրքեր կը դնեն, փոխառութիւններ կը կնքեն, ժողովուրդը մինչեւ ծուծը կը քամեն՝ հաւաքուած դրամներով թնդանօթ, օդանաւ կամ մարտանաւ շինելու համար։ Ամէն երկրի մէջ ալ, մարդիկ իրենց վաստակը կը լեցնեն կառավարութեանց գանձին մէջ, որպէսզի հրանօթի եւ ռազմանիւթի վերածուած այդ դրամներով վաղը իրար կոտորեն։

Դէպի քիչ մը արեւելք, կացութիւնը նոյնքան անստոյգ է։ Մեծ գաղտնիք մը պաշարած է աշխարհի մէկ վեցերորդ մասը։ Մարդ չի գիտեր թէ ինչպէս ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ «երկրաւոր դրախտ»ին մէջ։ Այնպիսի պահու մը, երբ Անգլիոյ պէս երկիր մը պարտաւորիչ զինուորութիւն կը ծրագրէ, երբ Չեխոսլովաքիա՝ ինքնապաշտպանութեան բնազդէն մղուած՝ «զինուորեալ ազգ»ի քաղաքականութիւն կը հետապնդէ, երբ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ բիրտ ուժի փառաբանութիւնը կրօնք կը դառնայ, երբ բոլորը գալոց դէշ օրերուն համար այժմէն միջոցներ կը խորհին, տարակոյս չկայ թէ՝ ներսէն թէ դուրսէն վտանգուած այդ հսկայ երկիրը չի կրնար անտարբեր մնալ։

Այն քիչ տեղեկութիւններն իսկ, որոնք մեծ դժուարութեամբ կը հասնին մեզի, ցոյց կուտան թէ Խորհրդային Միութիւնը մեծապէս մտահոգուած է նոր պատերազմի մղձաւանջով։ Ներքին մաքրագործումները անգութ եւ անխնայ կերպով առաջ կը տարուին։ Վարիչ դէմքերու գլխատումէն վերջ, այժմ կը մաքրագործուին սահմանագլուխները։ Բոլոր օտարահպատակները, — որոնք կրնան վտանգաւոր ըլլալ պատերազմի մը պարագային, կը տեղահանուին կամ դէպի մերձակայ երկիրներ եւ կամ դէպի Սիպերիոյ խորերը։ Սահմաններուն վրայ ռուս զօրքը կազմ ու պատրաստ կը սպասէ, անակնկալի չգալու համար։

Նոյնն է կացութիւնը Պալքաններէն մինչեւ Անատոլու։

Ահա այսպէս ահաւոր երկունքի մէջ է աշխարհը։

Յուսանք որ հրէշ մը պիտի չծնի անիկա։

Հ. Ս.

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ եւ Խորհ. Ռուսիոյ միջեւ, կ'ըսուի թէ, վերջերս կնքուեցաւ համաձայնութիւն մը, որուն տրամադրութիւնները կը վերաբերին չինաճափոնական պատերազմին։ Իբր թէ Ռուսիա պիտի տայ ռազմանիւթ, օդանաւ, հրասայլ եւայլն, փոխարէն ստանալով քաղաքական առանձնաշնորհներ դիրք մը Չինաստանի մէջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՎԷՃԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիա վերջնագիր ղրկա՞ծ է

Երէկ գրած էինք թէ ընտրական արձանագրութիւնները ընդհատուեցան Անտիոքի մէջ հինգ օրուան համար, 31 մայիսէն սկսեալ, իբրեւ հետեւանք այն ընդհարումներուն, որոնք տեղի կ'ունենան, ամէն օր, հակառակորդ տարրերու միջեւ։

Անտիոքէն նոր հեռագիր մը (1 Յունիս) կը տեղեկացնէ թէ այս քայլը առնուած էր շահագրգռուող կուսակցութեանց խնդրանքով, որպէսզի իշխանութիւնը կարելիութիւն ունենայ ուսումնասիրելու այն կարգապահական միջոցները, որոնց շնորհիւ, ի շահ բնակչութեան, պիտի պահպանուի Սանճաքին ապահովութիւնը եւ վերջ պիտի տրուի այն վէճերուն, որոնք տեղի կ'ունենան ամէն օր հակառակորդ կուսակցութեանց անդամներուն միջեւ։

Անկէ զատ, այդ որոշումը պիտի նպաստէ իրերահասկացողութեան հող պատրաստելու, բան մը որ անհրաժեշտ է միջազգային յանձնաժողովին աշխատանքներուն շարունակութեան համար։

Այսուհանդերձ, որոշ դժգոհութիւն մը կը նշմարուի Արաբներու, Ալէվիներու եւ Հայերու մօտ, որոնք ընտրական արձանագրութեանց առժամեայ յետաձգումը իրենց համար աննպաստ կը համարին ու կ'աշխատին բողոքի միակամ շարժում մը ստեղծել։

Ազգերու Դաշնակցութեան Յանձնախումբին անդամները, ի տես այս լարուած կացութեան, որ արգելք կը հանդիսանայ ընտրական նախապատրաստական գործողութեանց բնական զարգացման, Ժընեւ դիմեցին՝ լրացուցիչ հրահանգներ խնդրելու համար այս մասին։

«Փուռնալ»ի խմբագիրը, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին վէճին առթիւ, կը գրէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ. — ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԸ ՓԱԿՈՒԿ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ, ԲԱՅՑ ԷՆԿԻՒՐԻ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ՉԷ ՂՐԿԱԾ.

— «Կիրակի կը գրէինք թէ պէտք չէ ձգել Ալեքսանտրէթի հարցը սուր հանգամանք մը ստանայ։ Դեռ երէկ անգլիական թերթ մը կը գրէր թէ Թուրքիա վերջնագիր մը ուղղած է Ֆրանսայի՝ սպառնալով զինուորական գործողութեան դիմել։

Ուշ մնացած ճառ մը։ Էնկիւրիի խորհրդարանին մէջ, ճիշդ է, խօսք եղաւ հետեւիլ այն թաքթիքին զոր Գերմանիա կատարեց հանդէպ Աւստրիոյ, մինչ Թուրք արտաքին նախարարը կ'ամբաստանէր Ֆրանսան թէ խափանարարութիւն կը կատարէ Սանճաքի ընտրական արձանագրութեանց աշխատանքներուն մէջ։ Բուքրէշի Արաս յանձնարարեց բռնել խոհեմ եւ սպասողական ընթացք մը, մինչեւ որ, 15 յուլիսին, երեւան գայ ընտրութեանց արդիւնքը։

Վերջին հեռագիրները կը տեղեկացնեն թէ արձանագրութիւնները յետաձգուած են առժամապար՝ որքան բորբոքած կիրքերը հանդարտեցնելու համար, նոյնքան տեղի տալով թրքական կառավարութեան բողոքներուն։ Առջի օր Թուրքիոյ դեսպանը, երբ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ժորժ Պոնէի հետ, Ֆրանսական կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր երկու Թուրքերու սպանութեան վրայ, որ տեղի ունեցած էր Հայոց հետ բախումի մը ընթացքին։

Պէտք չէ, սակայն, ծածկել թէ, ինչպէս այս հարցին, նոյնպէս Կեդր. Եւրոպայի վէճին մէջ, երբ ազգութեան սկզբունքը ծայրայեղութեան կը տարուի, կը ստեղծուի չափազանց լուրջ կացութիւն մը։ Աթաթիւրք ելեկտրականացուցած է Թուրք ազգայնականները, ինչպէս Հիթլէր հրահրեց գերմանականութիւնը։ Այն հողամասը, զոր կ'անուանենք Ալեքսանտրէթի Սանճաք եւ զոր Թուրքերը կ'անուանեն Հաթայ, նման է Չեխոսլովաքիոյ, — շրջան մը, ուր իրարու կը բախին ոչ միայն այլազան ցեղեր, այլեւ նոյն ցեղին իրարու հակառակորդ եւ յառաջդէմ տարրերը։ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ միայն Ալէվիները չեն, որ կը մերժեն Թուրքերուն յարիլ, այլեւ հաւատացեալ Իսլամները, որոնք գրգռուած են նոր Թուրքիոյ հակակրօնական ուղղութեան դէմ։

Կ'ըմբռնենք Էնկիւրիի վարիչներուն յուսախաբութիւնը։ Ինչ որ չենք կրնար ընդունիլ, այն է թէ այդ յուսախաբութեան հետեւանքով կը մեղադրուի Ֆրանսան, որ ընտրական եղանակին դիմեց ընդ առաջ երթալով Թուրքերու խնդրանքին եւ ընտրական գործողութեանց աշխատանքը յանձնեց Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբին հակակշռին։ Մենք մեր կարելին ըրինք, որպէսզի վէճը յանգի այնպիսի լուծումի մը, որ գոհացնէ եւ հաշտեցնէ բնակչութեան ցանկութիւնը։

Մեզի կ'ըսուի թէ Անգլիա ջանք չի խնայեր Էնկիւրիի մէջ՝ խոհեմութեան խրատներ տալու համար Թուրքերուն։ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, որոնք կապուած են հին յիշատակներով եւ հասարակաց շահերով, պէտք չէր որ անհրաժեշտ դառնար նման միջնորդութիւն մը»։

«Իւմանիթէ» եւս կը գրէ թէ «պաշտօնապէս կը հերքուի զրոյցը որ պահ մը շրջան ըրաւ Փարիզի մէջ, Թուրքիոյ կողմէ Ֆրանսայի տրուած վերջնագրի մը մասին, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին վէճին առթիւ»։

«Փըթի Փարիզիէն» եւս անդրադառնալով Սանճաքին մէջ ստեղծուած փափուկ կացութեան, կը գրէ թէ «վերջերս Սանճաքը թատերաբեմ դարձաւ ցաւալի միջադէպերու, որոնք կը վնասեն թուրքեւֆրանսական բարեկամական յարաբերութիւններուն։ Ընդհանրապէս Հայեր, Քիւրտեր եւ Թուրքեր են որ տեղի կուտան ընդհարումներու, զորս Ֆրանսական իշխանութիւնը կը զսպէ, բայց յաճախ դժուար կ'ըլլայ կանխարգիլել։

Առջի օր, երբ Թրքական դեսպանը տեսակցութիւն մը կ'ունենար Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, Ժորժ Պոնէ ամէն հաւաստիք տուաւ որ հրահանգ տրուած է մարզպանին՝ միջոցներ ձեռք առնել, խռովութեանց չենթարկելու համար Թուրքերը։ Այսպէս ամէն բարեկամեցողութիւն ցոյց կը տրուի վերջ դնելու համար իրերու այս ընթացքին։ Էնկիւրիի մէջ, սակայն, Թուրքերէն թերթերը կը մեծցնեն միջադէպերը, ինչ որ կը դժուարացնէ բանակցութիւնները։ Սանճաքին վէճը պէտք չէ կռուախնձորի վերածել երկու երկիրներու միջեւ, որոնց բարեկամութիւնը ազդակ մըն է խաղաղութեան, ընդհակառակն Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ անհամաձայնութենէն պիտի օգտուին ամէնէն առաջ երկու երկիրներու հասարակաց թշնամիները»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԷՖՕԶ

Ա.

Պզտիկուց՝ կը կարծէի թէ բժիշկ ըլլալու համար պէտք է կուզ ունենալ։ Որովհետեւ մեր գիւղին մէջ միայն մէկ բժիշկ կար, ան ալ կուզ ունէր՝ գամէշի մը գլուխին չափ։ Երբ հեռուէն գար, նախ կուզը կը տեսնէիք, յետոյ գլուխը, որ միշտ գետին ծռած էր՝ կարծես ձեռքի զաւազանին վրայ դրուած ըլլար։

Ո՛րքան կ'արհամարհէի բժիշկին արհեստը, ուղղի այդ բեռը չունենալու համար կռնակիս վրայ։

Օր մը, երբ փոքրիկ եղբայրս ծանր հիւանդ էր, քաղաքէն բերին ուրիշ բժիշկ մը, որուն հռչակը Արմաշի վանքին ժամուն Զառիկուան զանգակին պէս կ'արձագանգէր մինչեւ խորը լերան ետեւ։

Այս բժիշկը կուզ չունէր։ Երիտասարդ, արագաշարժ, արթուն եւ աչքէն բան չէր փախեր։ Լաւ հագուած՝ ինչպէս նոր-փեսայ, եւ բարձրահասակ։ Առանց սանդուղէն դնելու՝ կրնար մեր «վարի տուն»ին (ներքնայարկին) պատուհանէն ներս նայիլ։ Մինչդեռ միւսը, կուզը, ֆէս չէր կրնար տեսնել՝ եթէ աթոռի մը վրայ ելլէր. — կուզին պատճառաւ իրեն անկարելի էր գլուխը վեր բարձրացնել, ուստի «հաւի պէս կը նայէր», այսինքն գլուխը փոխանակ վեր բարձրացնելու, աջին կամ ձախին կը դարձնէր եւ հարցական նայուածք մը կ'ուղղէր։

Քաղքի բժիշկը, ընդհակառակն, ստամբակի պէս բան մը, — այնքան շարժուն ու ցատկռտուն էր, ճիշդ ու ճիշդ լու, որ չէիր կրնար նայուածքդ վրան սեւեռել եւ հետեւիլ իր շարժումներուն։

Աչքովս չափեցի ոտքէն մինչեւ գլուխը, պապուկիս թթենիին պէս պիրկ ու ձիգ հասակը, եւ ըսի.

— Տոքթոր չէ ասիկա։

— Ինչո՞ւ։

— Կուզ չունի։

Խնդացին վրաս։ Իսկ ես, ներսէս, չափազանց բարկացայ, որովհետեւ բժիշկ չէ՛ր, չէ՛ր, բժիշկ չէ՛ր քաղքըցին, հապա ինչո՞ւ կուզ չունէր։

Պզտիկուց՝ կուզը բժիշկի տիտղոս էր, կամ վկայական, — ես այդպէս կը կարծէի, տակաւին երեխայ։

Իսկ երբ մեծցայ, ուզեցի նախ հասկնալ թէ «շէֆ»ը ի՞նչպէս կ'ըլլայ։ Հայոց ազգին մէջ մտիր, աչքդ խփէ եւ շէֆ բռնէ, — ձեռքիդ հանդիպողը շէֆ է։ Լաւ, բայց աչօք-բացօք կ'ուզէի տեսնել ու հասկնալ թէ շէֆն ի՛նչպէս կ'ըլլայ։ Չէի ուզեր նոր կաֆ մըն ալ ըլլալ։

Ոմանք ըսին թէ շէֆը կզակին վրայ մօրուք կ'ունենայ, սպիտակ ու սեւ մօրուք։ Բայց, ընկե՛ր ջան, այծն ալ տատանի մօրուք ունի։ Ըսին թէ ձեռքը զաւազան կ'ունենայ։ Ընկե՛ր ջան, անապատէն անցա՞ծ ես, — հը՛։ Կարաւան տեսա՞ծ ես — հը՛։ Կարաւանին գլխէն քալող սապատաւոր կենդանին տեսա՞ծ ես, — հը՛։ Կարաւանին գլխէն քալող սապատաւոր կենդանիին առջեւի փոքրիկ անասունը տեսա՞ծ ես, — հը՛։ Այդ անասունին առջեւէն քալող երկարականջին ալ տեսա՞ծ ես, — հը՛։ Է՛հ, այդ մարդը, ձեռքը զաւազան, ետեւն ալ քարաւան, բա՞ն՝ շէ՞ֆ է։

Ոմանք ըսին թէ շէֆը... գետնէն չի քալեր, մազերը հովին եւ խելքը սիրուհիին՝ բանաստեղծութի՛ւն կը գրէ օրն ի բուն, քեզի կը ծառայէ ազգութեան։

Ո՛չ, ընկե՛ր ջան, այլեւս հասկցած եմ որ ինչպէս ամէն կուզ տոքթոր չէ, նոյնպէս ամէն տոքթոր բժիշկ չէ՝ եւ ոչ թէ դեղ գրէ, բայց տակաւին չեմ հասկցած թէ շէֆն ի՞նչ է կամ ինտո՞ր բան է։

Ինչ որ հասկցած եմ ու լաւ գիտեմ, այն է թէ, գէթ մեր մէջ, շէֆ բառը շէֆոզ հիւանդութեամբ վարակուած ... ողորմելի մըն է։

Ի՞նչ է շէֆոզը, — կը կարդաք վաղը։

ԱՐԱԶ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ

31 Մայիսին կը լրանար օտարականներու տրուած պայմանաժամը, որմէ վերջ անմիջապէս պիտի գործադրուէր Ֆրանսա բնակող օտարականներու կացութեան վերաբերեալ նոր հրովարտակը, զոր հրատարակեցինք «Յառաջ»ի մէջ ամբողջութեամբ։ Եւ ահա ոստիկանական վերատեսչութեան շէնքը ողողուեցաւ օտարականներով, — նման չտեսնուած բազմութիւն մը փակած է ամէն անցք ու դուռ։ Շատեր ամիսներէ, նոյնիսկ տարիներէ ի վեր նորոգած չեն իրենց անձնագիրը, — այսպիսիները, մինչեւ Մայիս 31, պարտաւոր էին 5 կամ քսան ֆրանք վճարել անձնագրին պայմանաժամը լրանալէն վերջ անցած իւրաքանչիւր ամսուան համար։

Մայիս 31էն վերջ՝ հարիւր ֆրանք իւրաքանչիւր ամսուան համար։ Ահա թէ ինչո՛ւ շատեր վազեցին նորոգել իրենց անձնագիրը, խուսափելու համար մեծ տուգանքէ մը։ Սակայն պաշտօնէութիւնը անկարելի էր որ հասնէր բոլորին, ուստի թուատոմսեր տրուեցան ներկայացողներուն, — «լըզէ-փասէ» տանելով հազարներ կը հաշուէ ասոնք, — որոնք իրաւունք կը ստանան այդ թիւերով դարձեալ դիմել յունիսի առաջին կիսուն։ Ներկայացողները եւ Մայիս 31ի թուատոմսը չունեցողները պիտի դատապարտուին բարձր տուգանքի։

Վտարումներու մասին լուր չկայ։ Կայարաններու մէջ զանգուածով վտարուողներ չտեսնուեցան տակաւին։ Նորի եւ Լիոնի կայարաններուն մօտիկ ոստիկանատուներուն մէջ յայտարարուեցաւ թէ զանգուածով վտարուողներու մասնաւոր շոգեկառքեր պատրաստելու համար դեռ կանուխ է, բայց ամէն օր խմբովին կը մեկնին օտարականներ, մանաւանդ Լեհերը։

«Էօվր» կը տեղեկանայ թէ ոստիկանութիւնը քննութիւն կատարեց, անցեալ գիշեր, Փարիզի 1, 2, 4, 9, 12, 14, 18, 20րդ թաղամասերուն մէջ, — հարցաքննուեցան 1300 հոգի, որոնց ինքնութեան թուղթերը պահանջուեցան։ Ոստիկանատուն առաջնորդուեցան 140 հոգի, 40ը վարդուեցաւ, 33ը օտարական՝ անկանոն թուղթերով (երեք հոգի արտաքսումի թուղթով)։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Անգլիա եւ Ֆրանսա զինադադար կ'առաջարկեն

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ անգլիական կառավարութիւնը մտադիր է, համախորհուրդ ֆրանսական կառավարութեան հետ, դիմում մը կատարելու Պարսելոնայի եւ Պուրկոսի կառավարութեանց մօտ՝ առժամաբար վերջ դնելու համար թշնամութեանց։ Զինադադարի մը կնքումը պիտի դիւրացնէր Լոնտոնի յանձնաժողովին աշխատանքը, գործադրելու համար օտար զինուորները Սպանիայէն ետ կանչելու ծրագիրը։

Այս ձեւով կարելիութիւն կը ստեղծուի բանակցութեան գետին պատրաստելու համար երկու կողմերուն միջեւ, որպէսզի կազմուի մէկ կառավարութիւն՝ ընդունելի երկու կողմերուն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՅՔԱՐԻ, ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ԵՒ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ

1915-17 Թուականներուն, մեծ պատերազմի ամենափոթորկոտ շրջանին, Արեւմտահայերու զանգուածային անզահանութեան, ջարդի եւ տարագրութեան օրերու սուգն ու սարսուռը համակած էր նաեւ սահմանին միւս կողմը, Արեւելահայ զանգուածը, որուն ծոցին մէջ տեղ կը գրաւէր մօտ 400 հազար Թրքահայ բազմութիւն մը, իր որբերով եւ որբեւայրիներով, մերկ ու անօթի, Այրարատեան դաշտի հայութեան եղբայրական գուրգուրանքին, խնամքին եւ սատնջականութեան ապաւինած։ Այս հիւրընկալութիւնը թերեւս այնքան ծանր չճնշէր տեղացի հայութեան վրայ, եթէ Թրքական հայաջինջ քաղաքականութեան զուգընթաց գլխապտոյտ չպատճառէր նաեւ ռուսական ներքին քաղաքական կացութիւնը։

1917ին ցարական իշխանութեան տապալումով եւ ռուս յեղափոխական ժողովրդավար կարգերու արագ դեբիշխանութեամբ՝ Ռուսիոյ այլացեղ ու բազմամիլիոն ժողովուրդներու կարգին, Այրարատեան դաշտի տեղացի թէ եկւոր հայութիւնն ալ պատրանքն ունեցաւ պահ մը ապրելու այն ուրախառիթ երազանքով թէ այլեւս եկած է ժամը բոլոր ազգերու ազատութեան, ինքնորոշման, խաղաղ ու հաշտ կենակցութեան։ Բայց այս վառ յոյսերը ի դերեւ ելան, ինչպէս բոլորին, ի մասնաւորի նաեւ մեզ Հայերուս համար, որովհետեւ քաղաքացիական նորանոր խլրտումներու եւ փոթորիկներու հետեւանքով՝ կտրուած ու զրկուած ռուսական կեդրոնական կառավարութեան մը պաշտպանութենէն, Կովկասեան ճակատի վրայ շարունակուող պատերազմական վիճակի մէջ մէս-մինակ մնացիր էինք Թրքական արիւնռուշտ բանակին դէմ։ Կացութիւնը մեզի համար ծանրացաւ եւ ողբերգական դարձաւ մանաւանդ անոր համար, որ Կերէնսկիի անփառունակ իշխանութեան յաջորդող Մեծամասնականներու՝ յանձին Լենինի ուրձակած «դէպի՛ տուն» կոչին պատասխանելով, ռուս զօրքերն ու զինուորները խելայեղութեամբ լքեցին իրենց դիրքերը, զէնքերը ձգեցին հեռացան երկրի պաշտպանութեան բոլոր ճակատներէն, այդ խիստ դժուարին ու պատասխանատու պարտականութիւնը եւս թողլով մեր չա՛տ փոքրաթիւ, անմարզ ու անպատրաստ ուժերուն վրայ։

Եւ Թուրքը չվարանեցաւ անպատեհ այդ առիթը օգտագործելու։

Հայութեան համար, Պատմութեան ամէնէն ողբերգական էջերէն մին բացուեցաւ նաեւ այս Թուականով։

Թէեւ միշտ եւ ամէն քայլափոխին մեր փոքրաթիւ ուժերու դիմադրական կրակին ենթակայ ու զոհեր տալով, այնուամենայնիւ Թուրքերը, կռթնած իրենց Թուական գերակշռութեան, յաջորդաբար գրաւեցին Երզնկան, Էրզրումը, Սարը Ղամիշը, Կարսը, Ալեքսանդրապոլը, Վանը, Սուրմալուն, Նախիջեւանը, եկան կանգնեցան Էջմիածնի եւ Երեւանի պատերուն տակ, թնդանօթին փողերը ուղղելով մնացեալ հայութեան վրայ, զայն եւս սրբելու եւ ոչնչացնելու սպառնալիքով։

Պէտք է արձանագրել, որ Թրքական այս յառաջխաղացութիւնը նման թափով, մեզի համար խիստ կործանարար, եւ րեկ տեղի պիտի չունենար՝ եթէ մեր թիկունքը գտնուած եւ մեր սահմաններուն մէջ ապրող քիւրտ, Թուրք, Թաթար տեղացի ուժերը, իրենց հերթին ոտքի չկանգնէին եւ զինական ապստամբութիւններով, ճանապարհներ ու կամուրջներ քանդելով, գընացքներու վրայ յարձակելով չխանգարէին մեր կազմակերպութիւնը հաղորդակցութեան եւ զինուորական փոխադրութեան գործին մէջ։ Թշնամին իր յառաջխաղացման մէջ թերեւս այնքան նպաստաւորուած չէր իր գերակշիռ ուժով, որքան մեր սահմաններուն մէջ ապրող իր ցեղակից խաժամուժով, որոնց մէջ բազմաթիւ էին Թուրք եւ ադրբէջանցի ծպտուած սպաներն ու զօրքեր։

Դէպքերու այս ծախող ու դժբախտ դասաւորումով էր, որ 1917ի վերջերէն սկսեալ, մօտ մէկ միլիոն հայութիւն, սեղմուած փոքր հողաշերտի մը վրայ, առաջին թէ ներքին ճակատով միշտ պատերազմական վիճակի մէջ Թուրք - Թաթար Թշնամի ուժերու հետ, դժոխային օրեր անցուց մինչեւ 1918ի առաջին ամիսները։

Ամբողջովին կտրուած դուրսի աշխարհէն, հաղորդակցութեան եւ ապրանքներու ներածման անկարելիութիւնը, կենսամթերքի եւ այլ անհրաժեշտ նիւթերու աստիճանական նուազումը ժողովուրդը դրած էին յուսահատական այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ մոլորեալ ոչխարի նման գլուխը կորսնցուցած՝ չէր գիտեր թէ ո՞ր դիմէր, կամ ի՞նչ ընէր այս անելէն դուրս գալու, ազատուելու համար։ Գաղ գիտէր որ չէր կրնար երկար ապրիլ այսպէս, եւ դատապարտուած պիտի ըլլար բնաջնջուելու, սովին ճանկերուն մէջ կորսուելու, եթէ... հրաշք մը չպատահէր, կամ ի վիճակի չըլլար հրաշքի մը ծնունդ տալու։ Եւ տարերային, բնազդական թափով մը հայութիւնը դիմեց այդ հրաշքին։ Իր մէջէն ծնունդ տուաւ ազատարար մեսիայի մը՝ յանձին Արամ Մանուկեանի, իր բովանդակ ուժն ու կարողութիւնը անոր հրամանին ու վճռական կամքին յանձնած՝ անկէ սպասելով իր փրկութիւնը։

Պատմական վայրկեանին վճռականութիւնը առաջին անգամ չէր որ կը տանձնէր Արամ։ Ան որ 1915ի Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտին՝ կրցաւ այնքան ճարտար ու խիզախ ռազմավարութեամբ մը անհաւասար կռուի դաշտէն դուրս բերել հայ ժողովուրդը փառաւոր յաղթանակով մը, պիտի չթերանար կամ չընկրկէր հիմա այդ պարտականութեան մէջ, երբ թշնամին նոյն Թուրքն էր, իսկ հալածականը՝ իր պաշտած հայ ժողովուրդը։

Արամ, կռթնած Երեւանի Ազգային Խորհուրդին եւ զօրավարներ Սիլիկեանին, Փիրումեանին եւ Դրոյին՝ կրցաւ կորով եւ ոգի ներշնչել յուսահատած ու խուճապի մատնուած ժողովուրդին, իբրեւ անպարտելի ույժ՝ մէկ մարդու նման նետել Սարդարապատի եւ Բաշ - Ապարանի ճակատներուն վրայ, ուր Թրքական 5րդ եւ 3րդ զօրաբաժինները, չփացած իրենց դիւրին յաղթանակներէն, կազմ ու պատրաստ կը սպասէին հրամանի, վերջին գրոհով մը մնացեալ հայութիւնը եւս արեան մէջ խեղդելու համար։

«Մահ կամ յաղթանակ» կը պատգամէր Արամ իր ժողովուրդին ...։

«Մահ կամ ազատութի՛ւն» կ'աղաղակէր Սիլիկեան հրամանատարի իր հեղինակաւոր կոչով։

Ու կեանքի գնով յաղթանակի եւ ազատութեան այս մարտակոչ աղաղակը՝ իբրեւ օրուան պատգամ՝ կ'արձագանգուէր փոքրիկ Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը, ցնցելով եւ ոտքի հանելով բոլորը։

Եւ ահա հեռակայ գիւղերէն, աւաններէն, քաղաքներէն ու խուլ անկիւններէն ժողովուրդը կուգար իր զէնքով, իր պաշարով, իր հագուստ կապուստով, իր սայլերով եւ անասուններով, ալիք ալիք ու խումբերով, պատնիշելու ռազմաճակատները։

1918 Մայիս ամսուն վերջին օրերն էին։ Ամբողջ Երեւան քաղաքը, երկաթուղիին վրայ գտնուող բոլոր կայարանները, Ուլու-Խանլու, Էջմիածին, Քարախանլու, Քօփփալու, Զէյվա, Աշտարակ, Թալին, Թալիշ եւ մինչեւ Բաշ - Ապարան ու Սարդարապատ լեցուած էին հայ զինուորներով ու կամաւորներով։ Ժողովուրդը իր բովանդակ ույժն ու կարողութիւնը, իր ինքն ու ստացուածքը ի սպաս էր դըրած ընդհ. հրամանատարութեան՝ նըպաստելու եւ դիւրացնելու համար զօրքին պարենաւորումն ու յառաջխաղացումը։ Ոտքի էին եւ ամբողջովին շարժման մէջ դրուած նաեւ երկրի բարեգործական ու խնամատարական բոլոր հաստատութիւնները, Կարմիր Խաչն ու բժշկական ույժերը իրենց դեղ ու դեղօրայքով, իրենց շարժական հիւանդանոցներով եւ վիրաւորներ փոխադրող պատգարակներով։ Եւ երբ Զօր. Սիլիկեան ժողովուրդի եւ զինուորութեան տրամադրութիւնը բարձր ու խանդավառ եւ ամէն ինչ պատրաստ վիճակի մէջ գտաւ, Մայիս 23ին ընդհանուր յարձակման հրամանը տուաւ թէ Սարդարապատի եւ թէ Բաշ Ապարանի ճակատներուն վրայ։ Թնդանօթները որոտացին ու հրացանները զառացին։ Պայքարի եւ անձնուէր սպաներ ծուխի ու կրակներու մէջէն, մերկ սուրերը քաշած, դուրս թռան խրամներէն եւ զինուորները եւ կամաւորները իրենց ետեւէն առած՝ խոյացան թշնամի դիրքերուն վրայ, մինչ ձիաւոր գունդերն ալ աջ ու ձախ կողմերէն իրենց չեչտակի հարուածներով թշնամին կը սեղմէին կրակէ աքցանի մը մէջ։ Հինգ օր շարունակ կատաղի ճակատամարտերէ վերջ Մայիս 23ին եւ 24ին Սարտարապատի, իսկ Մայիս 28ին Բաշ - Ապարանի վրայ մերոնք յաջողեցան վերջնական կերպով փշրել թշնամիին դիմադրական ուժը եւ յաղթանակի դափնեպսակը շահիլ՝ նահանջի մատնելով Թուրքը դէպի Անի կայարան, դէպի Ղըմլու եւ Աղջա-ղալա։

Կռիւն բախտը վճռուած էր, հայրենիքը փրկուած, ժողովուրդը ազատուած ստոյգ մահէ։

ՓՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԱՅՍՊԷՍ ԵՆՔ ՄԵՆՔ...

Չեմ գիտեր, մարդիկ ի՞նչպէս եւ ի՞նչ պայմաններու տակ մտածած ու գտած են սուտը։ Կամ ո՞վ է եղած այդ սարսափելի «գիւտին» նախահայրը։ Բայց կը կարծեմ, թէ մարդկային կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող երեւոյթներէն եւ գիւտերէն ո՛չ մէկը այնքան ահաւոր չարիքներու պատճառ դարձած է, որքան սուտը, կեղծիքը։ Անհատական, ընկերային եւ ազգամիջեան յարաբերութիւններու մէջ, ոչինչ այնքան աներեւակայելի աւերներ գործած եւ ճշմարիտ դժբախտութիւններով դառնացուցած է մարդկային կեանքը, որքան համատարածօրէն սուտը, կեղծիքը։ Զարմանալի զօրութիւն մըն է սուտը։ Մեծամեծներու պալատներէն սկսած մինչեւ համեստ խրճիթները, տեղ ունի ան. բարձրերը եւ մեծերուն քով աւելի շատ՝ քան վարերը։ Ճոխութեանց եւ փարթամութիւններու մէջ աւելի՛ պատուի է, քան խոնարհ անկիւններ։ Թէեւ համեստ է մեր կեանքը, բայց մենք եւս զրկուած չենք անոր ներկայութենէն։ Աւելի չեչտուած մեր քով, քան մեր վիճակակիցներուն։ Մեր անձնական կեանքէն զատ, ազգային ու հանրային կեանքին մէջ եւս հիմնաւորուած է անոր գոյութիւնը եւ յատուկ անկիւններ գրաւած, սեղանատար անուններու եւ հաստատութեանց կողքին։ Եւ ա՛յնքան զուռնաւոր, յայտնի ու չեչտուած, որ սովորական եւ ընթացիկ բաներու պէս կը դիտենք զայն։ Ո՛չ կը խորշինք, ո՛չ ալ կը սարսափինք անկէ։ Ցամբարար, կարծէք հաշտուած ենք այն մտայնութեան հետ թէ առանց սուտի եւ կեղծիքի կատարուած որեւէ բան արժէք չունի, համով չըլլար։

— Սուտէն ու կեղծիքէն ինչո՞ւ պիտի ամչնանք, եղբա՛յր, աշխարհի ամենամեծ մարդիկը այդ «առաքելութենէն» չեն խորշիր, Ազգերու Դաշնակցութենէն մինչեւ ... Բարեգործական, սուտին պաշտամունքն ունին։ Գովելի ճարպիկութիւն է, կ'ըսեն, եթէ չուանդ կրնաս ներկել, կարճը երկայնը.. սուտն ու կեղծիքը մէ՛ փրկարար։ Ատոնք նոր դարաշրջանի իմաստութիւն կը համարուին։

Եւ այսպէս հետզհետէ բացասական յատկութիւններ կոչուող կը կապէն մեր ժողովուրդի նկարագրին մէջ, խարդախելով ամէն հանրային երեւոյթ։ Ցաւուկ հոգածութիւն մը ցոյց կու տանք անոր հանդէպ, որպէսզի անոր ներկայութենէն չզրկուինք, սուտին ու կեղծիքին հետ հարս-փեսայ կ'ուզենք ըլլալ։ Ամէն տեսակ բացասական երեւոյթ, «մերն է» ըսելով, վրան ծածկելու, չխարանելու միտում մը կը տեսնուի ամէն տեղ ու բոլորին մօտ։ Եւ չարիքները կը գործուին անտանձ աւերներ սփռելով անբռն ու չփացած երեխայի մը անմտութեամբ։

— Դուն ես եղեր այս «Հէթանոս» օլաճախը, եղբա՛յր, դուն ի՞նչ կ'ուզես այս ազգային մեծերէն, օֆիսներէն եւ պաշտօնական մարմիններէն։ Այդ քու պաշտպանած երիտասարդութիւնդ ի՞նչ է տուած անոնց, որ ես չկրնար տանել։ Իրե՞նք ընտրեցին այդ ազգային մեծերն ու հաստատութիւնները։ Գիտե՞ս որ այսօրուան այդ դժգոհ երիտասարդները ազգային օֆիսները կը քննադատեն անոր անտեղի, իսկ երբ պէտք ունենան եւ ազգային գրասենեակ կը ներկայանան որեւէ գործով, հինգ Ֆրանքի պարտականութիւն մը չկատարելու համար՝ չորս ժամ կը խօսին ու կը սակարկեն, բայց օտար սրահներու, օտար վայրերու եւ պաշտօնատուներու մէջ եթէ հարիւրներ ալ ուզուին, առանց ձայն-ձուն հանելու, կը վճարեն։ Ի՞նչ տուած են ազգին եւ ի՞նչ կ'ուզեն, վերջապէս, ամէն բանի մէջ չափ ու կշիռ գնելու է քէչ մը...։

Արտնեղած բարեկամիս նկատողութիւններուն առիթ տուեր էին զինուորական ծառայութեան օրէնքներէն անիրաւեկ երիտասարդներու դժգոհանքները զորս ներկայացուցած էինք «Յառաջ»ի մէջ։

— Լա՛ւ, բարեկամ, ընենք որ երիտասարդութեան վերագրուած բոլոր մեղքերը ճիշդ են։ Անպարտաճանաչ է, անտարբեր իր ազգային մարմիններուն եւ հաստատութեան հանդէպ, հետեւաբար՝ խարանելի անոնց ընթացքը։ Բայց այդ բոլորը կրնա՞ն արդարացուցիչ պատճառ մը ըլլալ որ մեր ազգային ղեկավարներն ալ անհոգութեամբ ու անտարբերութեամբ խօսին։ Վերջապէս իրենց ԹԻՐԹերը որո՞ւ համար կը պահեն։ Եթէ երիտասարդութիւնը անտարբերութիւն ցոյց կու տայ, պատճառներ կան։ Հաբիբատեսր փաստերէն եւ պատճառներէն միայն ի՛մ դիտածներէս երկու օրինակ տամ եւ պիտի համոզուիս։ 1930ին Ֆրանսա եկած ծանօթ երիտասարդ մը։ Ջարքաշ, աշխատասէր եւ մանաւանդ պարկեշտ։ Այս տղան ինքնութեան թուղթ առացաւ Լիոնի շրջանէն եւ երկու տարի հոն աշխատեցաւ։ Ժամանակ մը անգործ մնաց։ Բարեկամներ իրեն գործ գտան եւ հոս եկաւ։ Ինքնութեան թուղթը վիզէ ընել տուած առեն, փաստը կը հարցնէ Լիոնի ոստիկանութիւնը։ Ջունենալուն համար՝ իր ինքնութեան թուղթերն ալ վար կը դրուին։

Հոս գալէն վերջ շատ մը տեղեր դըլուխը զարկաւ, չկրցաւ թուղթերը ետ առնել, ամբողջ տարի մը չէր կրնար աշխատիլ եւ ծանր վիճակի մը մատնուած էր, բացարձակապէս ընկերներու եւ ծանօթներու օգնութեամբ կ'ապրէր։ Իր դժուարին վիճակէն ազատելու մտօք, միասնաբար ներկայացանք Ցովիկեանի Գաղթականաց Օֆիսը եւ խնդրեցինք որ իր միջամտութեամբ նպաստաւոր կարգադրութիւն մը ձեռք բերէր այս տղուն համար։ Տղուն ինքնութեան վերաբերեալ մանրամասնութիւնները արձանագրելէ ետք, «դիւրին է կարգադրել, երեք ամիսէն ինքնութեան թուղթերդ կը ստանաս» ըսին։ Բայց 350 Ֆրանքի չափ ծախք մը պահանջուեցաւ։ Բացատրեցինք տղուն վիճակը, թէ մէկ սու չունի, տարիէ մը ի վեր ուրիշներու բարեսրտութեամբ կ'ապրի։ Անդրդուելի։ Մտահոգ՝ տղուն անյոյս վիճակէն, իմ կողմէս 350 Ֆրանքը կանխաւ վճարեցի, որպէսզի անհրաժեշտ եւ օրինական միջոցներուն դիմելով հարկ եղածը կատարուի, փրկելու համար երիտասարդ կեանք մը։

Երեք ամսուան մէջ կարգադրելու խոստումը դարձաւ այսօր գնա, վաղը եկուր, եւ ամբողջ երեք տարի, բայց... ոչ մէկ կարգադրութիւն։ Տղան յուսահատ կ'որոշէ ուրիշ միջոցներ փնտռել, կ'երթայ տրուած գումարը ետ պահանջել, քանի որ երեք տարին ալ չյաջողեցաւ իր գործը կարգադրելու։ Կը պատասխանուի թէ որեւէ գումար չի վերադարձուիր, որովհետեւ գրասենեակի եւ թղթակցութիւններու ծախքեր կան։ Ճարահատ տղան ստիպողաբար նամակ մը կը գրէ Օֆիսին Փարիզի վարիչին։ Ներկայացնելով իր վիճակը եւ Մարսիլիոյ մասնաճիւղ - խանութին վիճակը։ Ոչ մէկ պատասխան։ Ներփակելով դրոշմաթուղթն ալ վար կը դրուի... ծախսի մէջ։ Մինչդեռ, վստահ եմ որ եթէ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին դրած ըլլար այդ ձեւի նամակ մը — հոգ չէ առանց կրուանի — պատասխանը կը տրուէր։ Ցաւ. օգտուելով անցեալ տարուան նպաստաւոր օրէնքներէն՝ իր ինքնութիւնը կանոնաւորեց եւ այսօր աշխատանքի մէջ է արդէն, իսկ Ցովիկեանի Օֆիսի 350 Ֆրանքի ստացագիրը եւս կը [illegible] գրպանը։

Եթէ այս է ազգային ղեկավարութիւն կոչուած բանը, մենք [illegible] գրամներուն։

Ուրիշ մը — Քանի մը օր առաջ հինգ երեխաներու տէր հայրենակից մը Վալանսէն եկած էր Մարսէյլ [illegible] հիւպատոսարան մը անհրաժեշտ արձանագրութեան համար։ Կ'ուզէր վկայագիր մը բերել Օֆիսէն։ [illegible] ներկայանալ Օֆիս եւ իրմէն 40 Ֆրանք կը պահանջուի պարզ վկայագիր մը փոխարէն։ Մեր Օֆիսին տուած վկայագրին արժէքը շատ մը երկիրներու վիզէի սակերէն աւելի բարձր է, կ'երեւի... մէկ հատ վկայագիր ըլլալուն համար։

Կը հարցնենք — Արդա՞ր է այս բոլոր մեղքերը ծածկել։ Զոյգ օֆիսներ կան Մարսէյլի մէջ։ Օր մը որոնց հետաքրքրուեցա՞ն, երկու քայլ անդին դէպի պաշտօնատուն, քանի մը անկոչութիւն ստանալու համար զինուորագրութեան պէս կարեւոր խնդիր մը մասին։

Օրուան երիտասարդութիւնը կ'ուզէ պատմութեան առջեւ այդ մեղքերն սրբուիլ, նոր մեղքերով չծանրաբեռնուիլ։ Այսպիսո՛վ միայն մաքուր [illegible] պիտի սրբուին։ Մեղքը չէ եթէ ընդհանուրին չափ իրենցինէն աւելի կը գերադասեն։ Այսպէս սորված ենք խղճալի եւ [illegible] ծէֆաւոր մեծերէն։

Այլ տեսակ լուսաբուն։ Հին գլուխներ կան, որոնք արձագանքներու անկիւններէն 80 ամեայ պառաւներու պէս կը փափսան.

— Եղբայր, «Յառաջ»ն ալ ի՞նչ կը տպէ այս տեսակ գրութիւններ, կը չփացնէ այդ տղաքը...։

Այս տեսակ մարդոց գործին վրա [illegible] որ մէկը համարձակի իրենց «սուրբ ծուռ գիրք» ըսել։ Կը սիրեն ու կը շողոքորթեն անոնց հետ միայն, որոնք իրենց վերարկուն կը բռնեն կամ անոր վրայի փոշիները թափել, մաքրել կը ջանան։ Զիրենք կը գովաբանեն կեղծիքով եւ սուտ [illegible]։ Այդ տեսակի մարդիկ թող գիտնան, որ «Յառաջ»ն ու անոր խմբագիրները արդի հայրենասէր երիտասարդութեան դաստիարակիչն եղած են 15 տարիներէ ի վեր եւ այդ երիտասարդութեան խոր համակրանքն ու յարգանքը կը վայելեն։ Անոնց կ'ըսենք առանց նկատումի եւ մեր զգացումներուն մաքրութեամբ։ Յառաջը ինքնուրոյն հայ երիտասարդութեան օրկանն է, որուն մէջ կ'արձանագրուին անոր արդար ընդվզումներն ու ցաւերը, յուսադրութիւններն ու յաջողութիւնները։ «Յառաջ»ը օրաթերթ մը ըլլալէ զատ, մեր այսօրուան պատմութիւնն է, որ կը գրուի օրէ օր [illegible] պատի՛ւ անոր խմբագիրներուն [illegible] չի դաւաճաներ իր [illegible] րուն եւ վերջինները պիտի գիտնան իրենց պարտականութիւններն ու [illegible] բախտագիտութիւնը ճանչնալ։

ՀԵԹԱՆՈՍ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Խնդրեմ բացատրեցէք թէ ինչո՞ւ նախապէս լուր չտուիք պանդոկին վարչութեան թէ մեկնելու նպատակ ունիք եւ ինչո՞ւ հեռացաք առանց ձեր մնացուկները առնելու...

— Որովհետեւ սենեակս բոլորովին ձգած չեմ... յետոյ նորէն հոն պիտի վերադառնամ...

— Կը տեսնե՞ս հակասութիւնը, Մալիք, ըսաւ Ներքինին իր աջ կողմը կեցող ջղուտ ոստիկանին, առաջ ըսաւ որ սենեակ մը ունէր պանդոկը մինչեւ երկու գիշեր առաջ, հիմա կ'ըսէ թէ սենեակը բոլորովին ձգած չէ եւ վերադառնալու միտք ունի... աղէկ, աղէկ ... կը տեսնուինք...

Ու երբ վիթխարի ոստիկանապետը մոխրամանին մէջ կը մարէր գլանիկին մնացորդը, անոր յուռնկայի նմանող դէմքին վրայ երեւցաւ չարախինդ ժըպիտ մը որ հետզհետէ սկսաւ կարմրանալ ու տաքնալ։ Երիտասարդը խրական սարսուռ մը զգաց ու վախցաւ։ Գիտէր որ փրկութեան ճամբայ չկայ այլեւս ու այդ բանակցութիւնները արդիւնք էին այն իրողութեան որ յաղթանդամ հսկան դիւային հաճոյք մը կը զգար իր զոհերուն հետ խաղալով։

Փախուստի ճամբայ մը փնտռեց բայց միտքը բան մը չեկաւ։ Նորէն յիշեց Տայանայի յանդիմանական ակնարկը եւ հարց տուաւ ինքնիրեն թէ վէպերու առասպելաւոր հերոսները ինչ պիտի ընէին արդեօք եթէ այսպէս, յանկարծ իրենց թշնամիներուն ձեռքը իյնային։ Օրինակ Պուլտոկ Տրըմընտը ներկայ կացութեան մէջ պիտի շարժէր անհաւատալի դիւրութեամբ։ Առիւծին չափ քաջ ու անգլիացիին պէս ուժով, անիկա աչք պիտի առնէր գնդակները, երկու զօրանի ոստիկաններուն օձիքէն բռնելով իրարու պիտի զարնէր ու ջախջախէր անոնց գլուխները, յետոյ ուսին պիտի նետէր հարիւր լիպռէն քիլօ կշռող Ներքինին ու դուրս պիտի տանէր զայն՝ իբրեւ յեշտակ։ Թերեւս Տրըմընտը շատ ալ ճկուն չէր, բայց եւ այնպէս ատեւելութիւն ըլլալով ունէր չափէն աւելի ծանր ձեռք մը։ Ցետոյ յիշեց «Սուրբը» անհունապէս աւելի վտանգաւոր արկածախնդիր մը որուն բազմաթիւ երկիրներու մէջ կատարած քաջագործութիւններուն հետեւած էր վէպերուն մէջ ու մեծապէս կը հիանար անոր վրայ։ Հաճոյք մըն էր կարդալ թէ ան ինչպէս կը պահէր իր զուարթ ու կատակաբան տրամադրութիւնները ամէնէն յուսահատական կացութեանց մէջ. իր մէթոտները կրնային օրինակ մը ըլլալ Սուլիվանի համար՝ ներկայ պարագային։ «Սուրբը» որքան պիտի ուզէր հանդիպում մը ունենալ Ներքինի Քադրըմին հետ։ Այդ բարձրահասակ, նիհար ու արդիական ծովահէնը մատը պիտի դնէր անոր որովայնին վրայ ու սրամիտ ակնարկ մը պիտի նետէր անոր երեսին։ Ցետոյ անմեղունակ ժըպիտ մը իր կապոյտ աչքերուն մէջ, կայծակի արագութեամբ պիտի խլէր ատրճանակը ու պիտի ըսէր.

— Բարեկամ, կը ներես, ատրճանակըդ սխալ կողմ դարձուցեր ես...

Սուլիվան՝ ինքն ալ պատրաստ էր ընել այս բոլոր բաները։ Եւ սակայն լուռ ու մունջ նստած էր Ներքինիին դիմացը։ Այս վերջինը գլանիկ մը եւս վառած էր ու անտարբեր նայուածքով կը դիտէր զինքը ճիշդ այնպէս ինչպէս օձը կը նայէր յափշտակուած թռչունին։

Սուլիվան փորձեց իր ուժերը հաւաքել, բայց ոչ Պուլտոկին ուժը ունէր, ո՛չ ալ «Սուրբ»ին սրամտութիւնը. իսկ անոնց քաջութիւնը՝ երբեք. բուն է ու ատրճանակ մը կար գրպանը սակայն կը զգար որ եթէ գործածելու փորձ մը կատարէր, խայտառակ պիտի ըլլար։ Ցուսահատօրէն պարտուած՝ գիտէր թէ բուռն շարժում մը ինքնասպանութիւն պիտի ըլլար այդ վայրկեանին որովհետեւ երկու զօրաւոր ոստիկանները ակնթարթի մը մէջ պիտի քաշէին իրենց ատրճանակները՝ սակաւին ինք զրան չհասած։

— Բանտարկի հագուստ հագեր էք, ինչո՞ւ, հարցուց յանկարծ Ներքինին։

— Որպէսզի հագուստներս չխաչուին, մթերանոցէն հոս շոգենաւ կոչկով եկայ...

— Իրա՞ւ, ուրեմն ինչպէ՞ս կը բացատրէք այն իրողութիւնը որ մենք ուրիշ ցնցոտիներ ալ գտանք ձեր զարակներուն մէջ, այստեղ..

— Օհ, ես կը սիրեմ այդ տեսակ հագուստներ կրել, պատասխանեց Սուլիվան ուրախ չէշտ մը տալով իր բառերուն։

— Ուրեմն ըստ ձեզի այդ տեսակ վարմունք մըն համապատասխան է ձեր՝ Սըր Ճորճ Տընքէնըի եւմտական ներկայացուցիչը ըլլալու բարձր դիրքին ...

— Կը բաւէ, ըսաւ երիտասարդը ձայնը բարձրանալով. չեմ գիտեր թէ ինչով կ'ամբաստանէք զիս, բայց կարծեմ ոճիր մը չեմ գործած յարկաբաժին մը վարձելով՝ միեւնոյն ժամանակ պահելով նաեւ պանդոկին սենեակս. յանցա՞նք է հագուստներու հաւաքածոյ մը ունենալ...

— Ցանցա՞նք է ըսի...

— Ոչ, բայց այնպէս կը հասկցուի[illegible]ն որ կարծես թէ ոճրագործ մըն էք, խորհուրդ կուտամ որ աւելի զգոյշ ըլլաք... եթէ որ եւ է ամբաստանութիւն ունիք ինծի դէմ, կրնաք ամէնէն մօտակայ ոստիկանատունը երթալ... իսկ եթէ ամբաստանութիւն չունիք, այն ատեն, դուրս ելէք... հակառակ պարագային բրիտանական դեսպանէն պաշտպանութիւնը խնդրելու պիտի ստիպուիմ...

Սուլիվան գիտէր թէ անօգուտ է այդ կեղծ սպառնալիքը։ Սըր Ճորճ հասկցուցած էր իրեն թէ բոլորովին առանձին պիտի գործէր եւ վտանգի մէջ ըլլալու պարագային չէր կրնար օժանդակութիւն ակնկալել պաշտօնական մարմիններէն։ Հիմա որ քիթը խոթած էր Ներքինին չափէն աւելի վտանգաւոր ու անձնական խնդիրներուն մէջ, [illegible] անգամ չկար որ իր պանդոկի ու յարկաբաժինին կեանքը պատրուակ մը պիտի ըլլար որպէսզի [illegible] գործունէութեամբ ամբաստանէ զինքը, իսկ Թրքական բանտէ մը փախչելու հաւանականութիւններն ալ չափազանց աննշան էին։

(Շար.)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

...նորաթ գիշեր անհախընթաց խանդ... ...ակառութեամբ տօնուեցաւ Հայաստ... ...ան անկախութեան քսանամեակը ...ի ժուռնալի սրահին մէջ։ Ժա... ...թիվ արդէն ժողովուրդը սկսած էր ...ին, գէպի սանդխասրահ ժամը ...ւ պարապ աթոռ չէր մնացած ...ոնք որ ուշացած էին, ոտքի վը... ...ացին մինչեւ վերջ։

...կան յարկերուն մէջ էին, բացի օր... ...ւն քանախօսներէն Ֆրանսացի բազ... ...ր, Թուսական Տուժայի ...նախագահ Դէսէլէնկօ, Փարիզի ...ւսական դեսպան Մաքլա... ...ւ. Վրաստանի վարչապետ Ժորտա... ...արտաքին նախարար Կէկէչկորի, ...Ուկրայնացիներու, Ֆա... ...ւ Հիւս. Կովկասի ներկա... ...ցիչները, հայ մտաւորականներ ...կան ընտրեալ բազմութիւն մը։ ...նգէսը բացուեցաւ «Մարսէյեզ» ...ւ «Մեր Հայրենիք»ով, զորս եր... ...Միհրան - Կոմիտասի երգչախումբ... ...ղեկավարութեամբ Գ. Ա. Գար... ...եանի։

...խօսքն արտասանեց օրուան ...ընկեր Ալ. Խատիսեան, ...ֆրանսերէն, յետոյ հայերէն լե... ...Ամէնէն առաջ շնորհակալու... ...յայտնեց հիւրընկալ Ֆրանսայի, ...հողին վրայ հազարաւոր Հայեր ...ազատ կեանք կը վայե... ...բացատրեց հայ ժողովուր... ...ներկայ վիճակը, Խ. Հայաստանի ...բռնապետական վարչաձե... ...հայ ժողովուրդի ձգտումները ան... ...ազատ հայրենիքի համար։ ...ակալութիւն յայտնեց նաեւ հա... ...երկիրներու ներկայացուցիչ... ...որոնք ինչպէս ամէն տարի, ...տարի եւս եկած էին յարգելու մեր ...ութեան սարեդարձը։ Ընկեր ...խօսքը վերջացուց հայ ...ուրդի այն հաստատ հաւատքով ...անիկա ի վերջոյ պիտի տիրանայ ...ազատ, անկախ եւ միացեալ հայ... ...նիքին։

...յ խօսքը տուաւ ...ն Բալայեանի, որ ի բա... ...թեան ընկեր Ա. Ջամալեանի, ...հետեւեալ ճառը.—

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, Մա... 28ը, որ կը տօնենք այսօր, այս... ...Հայ Ժողովուրդի հայաստա... ...տօնն է, տօնը այն հազարաւոր ...երուն, որոնք իրենց դիակ... ...կոյտերով Արարատեան գետա... ...դաշտին վրայ ստեղծեցին ու ...ին մեր ազատ ու անկախ Հայ... ...ք. Որոնք կարողացան Հրազ... ...եւ Ախուրեանի ափերուն վառել ...ր որ մարել էր դարեր առաջ Կի... ...բարձրաբերձ լեռներուն վրայ։ ...հայ դեղեցիկ, վսեմ ու քաղցր-քաղ... ...կան հայրենիքը, ու հայրենիքի ...րը։

...թեան այս տօնը, այսօր կը ...դաղթաշխարհի մէջ, խանդա... ...ու խոր հաւատով, հեռաւոր հա... ...ու հիւսիսային Ամերիկայէն ...Զալքանները, Եգիպտոս եւ ...հեռաւոր Պարսկաստանը, բա... ...մարի բռունցքին ու կրունկին ...ճզմուող մեր սեփական Հայրե... ...որ ռուսական աճաւոր ...մանգաղը կը հնձէ... Այս լե... ...հսկայ սրահները ու այս խան... ...մթնոլորտը, որ կը տիրէ այս... ...որտեղ ներկայ են հայ ժողովր... ...բոլոր խաւերէն, նորէն ու կրկին ...կուգայ ապացուցանելու, թէ ...ժողովուրդը ամուր եւ անդառնա... ...ով փարած է իր սեփական ...նիքին, եւ անկախ ու ազատ ...նիքի գաղափարին, որուն մէ... ...եւ միայն կը գտնէ իր փրկութիւ...

...կ'ապացուցանէ եւ այն ծանր ...թիւնը, որու մէջ կ'ապրի գա... ...թիւնը, ցիր ու ցան աշ... ...բոլոր կողմերը, ենթակայ ...ենթակայ զանազան պատա... ...րու, ապրելով միշտ անորոշ ու ...յրենիք վիճակին մէջ։

...այնտեղ հեռուն, մեր փոքրիկ ...նիքին մէջ, ուր օրին դաժանօ... ...չեկայի ձեռքով տառանց կուսակ... ...թեան խորութեան, կը գնդակա... ...ին չարան չարան հայ մտաւորա... ...րը այդպիսով, զլխատելով հայ ...ուրդը, լերկնելով բոլշեւիկեան ...ժանտը ու Ջեկայի աճաւոր ...րը, մեծ մաս մըն ալ քշուած ...աւոր Թուսիոյ աքսորավայրերը ...կը մաշին կ'ընկճին տարիներ... ...ի վեր։

...այս մասին ընդհանուր կացութեան, ...երեւակայենք եւ այն չարաչուք լու... ...որ մենք ստացանք այս վերջին օ...րերուն, թէ ինչպէս հինաւուրց պատմական Էջմիածնի վանքին կամարներուն տակ, յօշոտեցին ամենայնհայոց կաթողիկոսի դիակը, այս տխուր կացութիւնը կը ստիպէ մեզ լինել աւ-թուն ազգովին եւ միշտ միացեալ ու-ժերով պատրաստ լինել այսօրուան եւ վաղուան անակնկալներու հանդէպ։ Զինկիզխանի եւ Թիմուրլէնկի սեւ օ-րերուն անգամ, Հայոց կաթողիկոսը եւ Հայոց հինաւուրց վանքերը աւելի ապահով վիճակ ունէին, քան թէ այս օր մեր հայրենիքին մէջ։ Դաժան եղաւ միշտ հիւսիսի եւ հարաւի մեր թշնա-մին, որ փոթորկի նման ամէն անգամ եկաւ ու չորթեց հայ ժողովուրդի դարեւոր արբութիւնները։ Սակայն մենք գիտենք որ բռնապետութիւնները եւ բռնապետները միշտ իրենց դառն վախճանը ունին։

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ,

Մայիսի 28ի պատմական խորհուրդը պիտի հանդիսանայ այսօր, մեր ... նեղ օրերուն, ամէն տեղ եւ ամէն ժա-մանակ, հրապարակ գալու եւ աշխա-տելու ու պայքարելու, ազգային մի-ացեալ ոյժերով եւ միացեալ ճակա-տով, ինչպէս բոլոր ժողովուրդները, երբ կը տեսնեն որ վտանգուած է ի-րենց հայրենիքը եւ իրենց ժողովուր-դը։

Ոչ մէկ կասկած, որ այսօր վտանգի տակ է մեր հայրենիքը եւ մեր ժողո-վուրդը, արթուն լինենք, ի մի հա-ւաքուինք մեր ժողովուրդի եւ մեր վտանգուած փոքրիկ հայրենիքի ու ազգային դատի պաշտպանութեան շուրջը, միացեալ ոյժերով։ Նոյն աշ-խատանքը պիտի կատարենք եւ աք-սաքին ճակատի վրայ, մանաւանդ ...ոյծ մեր դարաւոր հարեւաններուն հետ, թէ այնտեղ Կովկասի եւ թէ ...այստեղ դաղթաշխարհին մէջ, որոնք նոյնպէս մեզ նման կը տնքան օտար ոյժին ու բռունցքին տակ։

Աւարտութեամբ կը դիմեմ մեր բո-լոր հարեւան ժողովուրդներու ներկա-յացուցիչներուն որոնք եկեր են այս-տեղ մեզ հետ միասին տօնելու մեր ան-կախութեան քսանամեակը, այս օ-տար, բայց հիւրընկալ երկրին մէջ։ Մանաւանդ մեր վրացի բարե-կամները, որոնց պետական եւ ըն-կերային ...թեան ...գործիչները նստած են առաջին շարքերում։

Անմահ սերունդը պիտի հանդի-սանանք Րաֆֆիին, Նալբանդեանին, Աբովեանին, Ալիշանին ու Թումանեանին, անմահ սերունդը մեր այն նահա-տակներուն, որոնք կորան անապատ-ներուն մէջ, միշտ մնալով հաւատա-րիմ մեր ժողովուրդին ու մեր հայրե-նիքին, եթէ մենք ոչինչ անենք եւ մը-նանք լոկ դիտողի դերին մէջ։

Աշխատինք ու յիշենք յաճախ, մեր այն մարտնչող ու պայքարող սերուն-դը որոնք մեր հայրենիքի եւ մեր ժո-ղովրդի փրկութեան համար, մաքլցե-լով բարոյական մեր լեռները, միշտ մրմնջացին.

«Մեր կեանք, մեր բախտ, թող լինի ազատ,
Ձգտում Հայու որդիք հարազատ»։

Ընկեր Բալայեանի ճառը մեծ խան-դավառութիւն առաջ բերաւ եւ քանիցս ընդմիջուեցաւ ջերմ ծափերով։

Գ. Ս. Խատիսեանի երկու հայերէ-նաշունչ երգերէն վերջ, խօսք առաւ Գ. Ժորժ Փիքօ, նախկին Ֆրանսական մարզպան Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ, որ Հայերը ճանչցած էր 1918ի սկիզբէն ի վեր՝ Երուսաղէմի մէջ, յետոյ Սու-րիա։ Գ. Փիքօ քանի մը յուզիչ դէպ-քեր պատմեց Հայերու հետ իր ու-նեցած շփումի օրերէն։ Սալթէն Երու-սաղէմ բերուած հայ գաղթականները, հազիւ տեղաւորուած, քանի մը ժամ վերջ արդէն սկսած էին աշխատիլ, ա-ռանց հանգչելու։ Այս պարագան ցոյց կու տայ թէ, ըսաւ, որքան չինարար ժողովուրդ են Հայերը։ Հալէպի մէջ Հայուհի մը կը ներկայանայ իրեն եւ կ'առաջարկէ կամաւոր գրուիլ բանա-կին մէջ։ Երբ մերժուի։ «Ձէ՞ որ, կը պատասխանէ, դուք ալ Ժանն տ'Արք ունեցած էք»։ Այդ աղջիկը յետոյ հի-ւանդապահութիւն կը սորվի եւ անձ-նուիրաբար կը ծառայէ հիւանդանոց-ներու մէջ։ Ցետոյ Ճնուեղի գիշեր մը հայ խեղճ գաղթականներ ձիւնին վրայ նստած շարական կ'երգէին։ Իրենցմէ պատուիրակութիւն մը կը ներկայա-նայ մարզպան Փիքօյի եւ իբրեւ յիշա-տակ Թուրքենետեց մէկ դրամը կու տայ անոր։ «Ձեռնքիս մէջ շատ նուէրներ ստացած եմ, բայց այդ մէկը լաւա-գոյն յիշատակն է զոր ցարդ կը պա-հեմ»։

Հ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՊԻՒՏՃԷՆ

(Թ. Խ. վերջին մաս)

Թուրքիոյ ելմտական գործավարը, շարունակելով իր ճառը նոր պիւտճէին մասին, ներկայացուց ելմտացոյցին հետեւեալ գլուխները եւս.—

ՀԱՍՈՒԹԻՑ ՊԻՒՏՃԷՆ.— 1938ի հա-սութից ենթադրական գումարը 250 միլիոն 49.000 ոսկի է։ 19 միլիոն 29 հազար ոսկի աւելի անցեալ տարուան վրայ։ Իրական առաւելութիւնը 25 միլիոն 629.000։ Գանձումներու այս առաւելութիւնը գլխաւորաբար բա-լոր տուրքերուն մէջ կը տեսնուի։ Մու-ամէլէի տուրքին մէջ5, մաքսատուրքին մէջ3, պաշտօն տուրքին մէջ 2, շահու տուրքին մէջ մէկուկէս, խոկ գլուխմատուրքին մէջ մէկ միլիոնէ ա-ւելի։

Հարկ եղած բարեփոխումները ուշի ուշով կը հետապնդենք՝ զարգացնելու համար տուրքերու գանձման ամենա-լաւագոյն դրութիւնները։

Աթաթուրքին բարձր ուղեգիծներով կառավարութեան ծրագրին մէջ տեղ գրաւած տուրքի բարենորոգման մէջ, ծառայողներու տուրքերուն մէջ կա-տարուելիք մեղմացումները այս տա-րի կը գործադրենք հաւասարակշռու-թեան տուրքին վրայ։

ԳԱՆՁԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ.— Գանձին կացութիւնը նպաստաւոր կայունա-ցում մը կը պարզէ, ամէն տարի ...պիւտճէներու մէջ տեսնուած զարգաց-ման չափով։ Այս պատճառով է որ ...պետութեան վճարումները կատարեալ կանոնաւորութեամբ կը կատարուին եւ պետութեան պարտաւորութիւնները տե-ղական եւ օտար բոլոր հաստատու-թեանց համար ապահով եւ չհաւսոր գնահատում կը գտնեն։

Այս առթիւ կը յայտնեմ նաեւ թէ անգլիական դրամատիրական եւ վար-կի հաստատութեանց ու մեր ներկա-յացուցիչներուն միջեւ կատարուած շփումները եւ բանակցութիւնները գը-րական արդիւնքի մը յանգած են։

ՏԸՎԻԶԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ.— Ինչպէս յայտնի է, տըվիզի կացութիւնը ճըշ-դըւած էր 1936ի ընդհ. հաւասարակշը-ռութեան օրէնքին մէկ յօդուածով, ու տըվիզի մեր բոլոր պէտքերուն գոհա-ցում տրուած, Երբ Գործավարներու Խորհուրդին կողմէ վաւերացուած ցուցակներու համաձայն։ Նոյն ցու-ցակները մեր հասոյթներու նախատե-սութեան համապատասխանած են, ու նոյնիսկ առաւելութիւն գոյացած է։

1937ի հասոյթներու մասին եղած նախատեսութիւնները 2.500.000 ոսկիի առաւելութիւն մը ցոյց տուած են։ Մեծ ջանք կը տանինք որ այդ ցու-ցակներով ընդունուած տըվիզի քանա-կութենէն աւելին չծախսուի։ Սակայն ստիպուած ենք տըվիզ ծախսել, հա-մաշխարհային սպառազինումին մէջ մեր պաշտպանութեան միջոցները զօ-րացնելու, խաղաղութեան ամրապըն-դումի ճամբուն վրայ մեր ունեցած պարտքը կատարելու համար։ Մեր ոչ կենսական ծախքերը սահմանափակե-լու եւ առաւելագոյն խնայողութիւն ընելու մասին ձեռք առնուած միջոց-ներուն հակառակ, պիտի չկրնամ ձե-զի ըսել թէ տըվիզի կացութիւնը պայ-ծառ է։

Այս պատճառով՝ նախկին կայսրու-թենէն փոխանցուած արտաքին պարտ-քերուն հարիւրին յիսունը տըվիզով վճարելու պայմանը փոխելու առա-ջարկ բերինք։ Ըստ այդ պարտքերը թրքական դրամով պիտի վճարուին պահանջատէրերուն, Թուրքիայէն ապ-րանքներու գնումներով։ Այդ մասին գէկոյց բերինք պահանջատէրերուն։

Մեր արտաքին վաճառականութեան թուանշանները այդ տեսակէտէն կը զօրացնեն մեր յոյսերը։ Այսպէս, 1937ին, 114.379.026 ոսկիի ներածում-ներու փոխարէն, 137.983.551 ոսկիի արտածում եղած է, որով 23.604.525 ոսկիի արտածման առաւելութիւն մը ձեռք բերուած է։ Մեծ գոհունակու-թեամբ կ'արձանագրենք արտաքին վաճառականութեան այս բարգաւա-ճումը։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐԱՄԸ.— Միշտ աչքի առջեւ ունինք Աթաթուրքի ուղեգիծը ազգային դրամի պաշտպանութեան մասին, ինչպէս նաեւ այս նպատա-կով բարձր ժողովին տուած որոշում-ները։ Ըստ, ազգային դրամին պաշտպանութեան եւ իրական կայու-նացումին շարունակութիւնը ապահո-վող բոլոր միջոցները ձեռք կ'առնը-ւին։

Աշխարհի ներկայ փոթորկ շրջանին մէջ, պարտք կը զգամ անգամ մըն ալ ըսելու թէ մեր դրամի կայունացման վրայ հաւատք ունինք։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՕՆ, 30 Մայիս.— Օրերէ ի վեր տեղւոյս Տըշ. Կոմիտէն եւ ընկերները տենդագին աշխատանքի էին լծուած՝ արժանավայել կերպով տօնելու հա-մար Մայիս 28ի տօնը։ Ժողովներ եւ զանազան կարգադրութիւններ՝ սրահի եւ գեղարուեստական բաժնին համար։ Ընկերներէն ոմանք խանդավառութեա-նէ մղուած կ'առաջարկեն Լիօնի ամե-նամեծ սրահներէն մէկը վարձել եւ մուտքը ընել բոլորովին ազատ, քանի որ ազգային տօն է, պէտք է բլլայ համահայկական։ Ուրիշներ արդար դատութեամբ գիտել կուտան թէ գժբախտաբար մենք մեր հայրենիքին մէջ չենք գտնուիր, որպէսզի պետու-թիւնը ինքը նախաձեռնէր այդ տօնա-կատարութիւնը, արամադրելով նիւ-թական եւ բարոյական լայն միջոց-ներ, եւ յետոյ արդար չէ, տրուած պայմաններուն տակ, այդ բանն ալ բարդել ընկերներու ուսերուն եւ վտիտ քսակներուն վրայ։ Ըստի թէ բոլոր Հայերը Դաշնակցականին գոհողու-թիւնը ունենային։

Ամսոյս 28ի Շաբաթ իրիկունը քա-ղաքին Գ. Թաղապետարանին սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած է երկսեռ բազ-մութեամբ մը, երբ նուագախումբը սկսաւ հնչեցնել «Մեր Հայրենիք»ն ու «Մարսէյեզ»ը, որոնք ունկնդրուե-ցան յոտնկայս։ Նախագահ Ընկեր Այ-վազեան հանդէսին բացումը կատարեց օրուան տօնին պատշաճ խօսքերով։

Գեղարուեստական բաժնին կը մաս-նակցէին ընկերներ՝ Ալէքեան եւ Մի-սաք - Միրզէ՝ արտասանութիւն, Օր. Մով. Տէր - Գէորգեան՝ երգ, ընկե-րակցութեամբ դաշնակի, նաեւ ազգ. վարժարանի աշակերտութենէն տասն-եակ մը աղջնակներ, որոնք շնորհալի կերպով պարեցին զոյգ մը հայկական պարեր։ Թէ պարերն ու երգերը եւ թէ արտասանութիւնները խանդավառ եւ որոտընդոստ ծափահարութիւններու տակ կրկնուեցան։

Ջերմագին արտայայտութիւններու տակ բեմ բարձրացաւ օրուան բանա-խօսը՝ ընկեր Շաւարշ Միսաքեան։ Ըն-կերը համառօտ ակնարկ մը նետելով Մայիս 28ի նախընթաց դէպքերուն վրայ, դրաւ որ այդ թուականէն ի վեր քսան տարի է անցեր եւ դեռ անոր պատմութիւնը չենք գիտեր։ Անդրա-դառնալով կարգ մը հակառակորդ շրջաններու դիտաւորեալ յայտարարու-թիւններուն թէ Մայիս 28ը Թուրքիոյ կամ Ռուսիոյ շնորհն էր, ընկեր Շա-ւարշ ըսաւ.— Մէկ փաստ պիտի բաւէր որ մարդիկ խոնարհէին իրականու-թեան առջեւ, թէ հայ ժողովուրդը ա-ռանց որ եւ է խորութեան կռուեցաւ եւ յաղթեց, եւ ի՛նչ տաժանելի պայ-մաններու տակ, զէնքի եւ զօրքի ան-համեմատ տարբերութեամբ, բան մը որ խոստովանեցաւ Թուրք զօրքի հրա-մանատարն անգամ։ Այս մասին մէջ-բերումներ ըրաւ ականատեսներու վը-կայութիւններէն։ Կարծես մեր դժբ-բախտութիւնն է ուրիշներու գործերը մինչեւ երկինքները բարձրացնել եւ մեր հերոսութիւնները նսեմացնել։ Ցե-տոյ անցնելով Հայաստանի մէջ կա-տարուած վերջին դէպքերուն եւ գըն-դակահարութիւններուն, ըսաւ թէ այս սերունդն է որ առաւելագոյն չափով տուած ու մեծցած է խորհրդային պայ-մաններու տակ. այս ընթացքով Մոս-կուա բոլոր պաշտօնական աթոռնե-րուն վրայ վերջ ի վերջոյ միայն Ռուս-ներ պիտի նստեցնէ, քանի որ բոլորն ալ անվստահելի կը նկատուին։ Եւ դի-բագոյն կոչ մը ուղղեց համագործակ-ցութեան, բոլոր պիտանի տարրերը դէպի գործ եւ դէպի պարտականու-թիւն լծելու համար։

Այս ճառը որ տեւեց գրեթէ երեք քառորդ ժամ, կ'ընդմիջուէր բուռն ծափահարութիւններով։

Հանդէսէն վերջ ժողովուրդն ուղ-ղուեցաւ Ցոյներուն սրահը խնճոյքի։ Տեւեց մինչեւ առաւօտ։ Հոն ալ լեց-ուած էր սրահը երկսեռ հասարակու-թեամբ։ Ուրախութիւն եւ խրախ-ճանք, երգ, ճառ, արտասանութիւն։ Ընկեր Միսաքեան խանդավառ ճառ մը եւս խօսեցաւ «Ախ մը հողի» մասին։ Այս ոգեւորութեան իրենց մասնակցու-թիւնը բերին մեր շրջանի ընկերներէն շատեր որոնք մնացին մինչեւ լոյս։

Կարգադիր յանձնախումբը անհրաժէ գրած էր խորովածի գաւաթներ մը, զոր արդարօրէն յաղթեցան «Երկաթ» խում-բի մեր ընկերները, իրենց առատա-ձեռն մասնակցութեամբ։

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 Մայիս)..

Եթովպական խնդրին վերաբեր-ծումը Ազգերու Դաշնակցութեան Խոր-հուրդին մէջ պարզ ձեւակերպութիւն մը հանդիսացաւ։ Ու այդ՝ ոչ այնքան Ե-թովպիոյ գահազուրկ վեհապետին, որքան Ժընեւի հաստատութեան հա-մար։ Արդարեւ, ոչ ոք պահ մը իսկ կ'ըզձէր կրնար մտածել, թէ Խոր-հուրդը ի վիճակի պիտի ըլլայ որեւէ կերպով փոխացնել Նեկուսը։ Ու եթէ այս հարցեր եւ Ֆիզիքական խոր-տակուած անձնաւորութեան հանդէպ մարդկայնօրէն կարեկցութիւն միայն կարելի է զգալ, ապա արգահատանքի արժանի է այն հաստատութիւնը, որ ինքն իսկ յատուկ համոզուած իր կատարեալ անկարողութեան՝ առեն առեն հարկադրուած է բարձրագոյն արդարութեան պաշտպանի կեցուածք յուցադրելու։

Մայիս 12ին Ազգաժողովին առջեւ խնդիր մը հանուած էր, որ գաղրած էր գոյութիւն ունենալէ այն պահուն, երբ ընթուեցաւ Իտալիոյ զէմ ձեռ-նարկուած պատժամիջոցներու դրու-թիւնը։ Իրականին մէջ այդ քայլով յուկիայն կը նուիրագործուէր ստեղծ-ուած վիճակը, եւ ամէն մէկ պետու-թիւն ինքնաբերաբար կարելիութիւն կը ստանար անձամբ ճշդելու իր վե-բաբերումը Իտալիոյ հանդէպ։ Ոմանք այդպէս ալ ըրին։ Ու եթէ կարգ մը պետութիւններ — ի մասնաւորի Անգ-լիա եւ Ֆրանսա — կը յամառէին չճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը, ա-տոր գլխաւոր պատճառն էր, որ անոնք իրենք գիրենք պարտական կը զգային հաւատարիմ մնալ Ազգերու Դաշնակ-ցութեան սկզբունքներուն եւ այդպի-սով փրկել գոյն վերջնական անկումէ։

Ըստ ասով, սակայն, երեւան եկաւ, որ գործնական կեանքի պահանջները շատ աւելի կարեւոր են, քան սկզբունքնե-րէ բխող թելադրանքները։ Այդ իմա-ցութիւնը իր արտայայտութիւնը գը-տաւ Չէմպըլէնի նոր քաղաքականու-թեան մէջ, որուն էական յատկու-թիւնն է՝ յարմարիլ իրականութեան։

Եթէ Անգլիա սկիզբէն իսկ բուռն կը հակառակէր Իտալիոյ քայլերուն հա-բաւ-արեւելեան Ափրիկէի մէջ, ատոր շարժառիթը, անշուշտ, իր համակ-րանքը չէր Եթովպիոյ հանդէպ, այլ այն, որ՝ Իտալիոյ հաստատուելով Կարմիր ծովուն վրայ՝ ան ծեծապէս վտանգուած կը զգար իր սեփական շահերը։ Ժամանակի ընթացքին, սա-կայն, անգլիւ-իտալական հակառակու-թիւնը այնպիսի բնոյթ առաւ, որ ենթադրեալ վտանգը դարձաւ իրա-կան. եւ ոչ միայն բրիտանական շա-հերու, այլ այս անգամ արդէն հա-մաշխարհային խաղաղութեան հա-մար։ Այս պայմաններու տակ Անգ-լիոյ քաղաքականութեանը յատուկ գործնական ըմբռնումը պիտի թելադ-րէր յանձն առնել փոքր վնասներ՝ չենթարկուելու համար մեծերու։ Եւ համաձայնութիւնը Հռոմի հետ Լոն-տոնի առաջին վճռական քայլն էր այդ ուղղութեամբ։

Ասով արդէն կանխորոշուած էր Անգլիոյ ընթացքը Ժընեւի մէջ՝ եթով-պական խնդրի քննութեան պահուն։ Եւ իրապէս, Մայիս 12ին Անգլիոյ ար-տաքին գործոց նախարար լորտ Հալի-ֆաքս արտայայտեց իր կառավարու-թեան տեսակէտը այնպիսի անկեղծ-ութեամբ մը, որ այլեւս տեղ չէր ձգեր որեւէ թիւրիմացութեան։ Ան-բնական վիճակ մը ստեղծուած է, ը-սաւ ան. մէկ կողմէն՝ իտալական վե-հապետութիւնը Եթովպիոյ նկատ-մամբ իրողութիւն է, որ ճանչցուած է Ազգաժողովի անդամ կարգ մը պե-տութիւններէ, իսկ միւս կողմէն՝ կան պետութիւններ, որոնք տակաւին նոյն ձեւով վարուելու վճռականութիւնը չեն ունեցած։ Այսօր Եթովպիոյ մէջ չկայ ուժ մը, որ կարողանար հոն գրա-ւել երկիրը։ Այդ վիճակը փոխելու համար կայ մէկ միջոց միայն — պա-տերազմ, զոր սակայն ոչ ոք կ'ուզէ։ Այդպիսով, ներկայիս վէճի բռնուած են երկու սկզբունքներ, այն է՝ ան-նպատակ խոնարհումը գաղափարի մը առջեւ եւ խաղաղութեան իրական յաղ-թանակը։ Ազգերու գլխաւոր առաջա-դրանքն է խաղաղութեան պահպանու-մը, եւ այս պահուս խնդիրն ալ ճիշդ ատոր մասին է. ուստի, բստ անգլիա-կան կառավարութեան տեսակէտին, Խորհուրդը կրնայ որոշել, թէ ամէն պետութիւն ազատ է ճշդել իր վերա-բերումը տրուած խնդրին հանդէպ՝ իր շահերուն համեմատ։

Տարբեր չէր կրնար ըլլալ նաեւ ըն-թացքը Ֆրանսայի, որուն, անտարա-կոյս, կանխաւ ծանօթ էր Անգլիոյ տը-րամադրութիւնը, եւ որ այսօր ամէն ջանք կը թափէ համաձայնութեան հասնելու Իտալիոյ հետ։ Գալով միւս պետութիւններուն՝ անոնց — չնչին բացառութիւններով — ուրիշ բան չէր մնար, բայց եթէ հետեւիլ մեծերուն եւ իրենց ափ մը հողը նետել եթով-պական խնդրի գերեզմանին վրայ։

Այսպէս վերջացաւ Ազգերու Դաշ-նակցութեան Խորհուրդի « կարեւոր » նիստը, որ իրականութեան մէջ հա-բազատ պատճէնն էր ցարդ եղածնե-րուն, այն տարբերութեամբ միայն, որ՝ կարծես աւելի ընդգծած ըլլալու համար անոր օփերէթային բնոյթը, այս անգամ բեմ հանած էին տարաշ-խարհիկ հիւր մը — Եթովպիոյ նախ-կին կայսրը։

Ի վերջոյ՝ ի՞նչ որոշեց Խորհուրդը. այն՝ ինչ որ արդէն յատոնց որոշուած էր առանց իր մասնակցութեան. այ-սինքն՝ վարուեցաւ այնպէս, ինչպէս ալ վարուած էր մինչեւ հիմա։ Այդ տղրալի իրողութիւնը, թերեւս աւելի՝ քան ցարդ եղածները, կը ցուցնէ թէ ի՛նչ աստիճանի իջած է այն հաստա-տութիւնը, որ տակաւին կը յաւակնի կրել «Ազգերու Դաշնակցութիւն» մե-ծահնչիւն անունը։ Եւ արդար է Փա-րիզի Վիէրուար Թերթը, որ՝ խօսե-լով Մայիս 12ի նիստի մասին՝ կրկնակ թաղում կ'անուանէ զայն,— թաղու-մը եթովպական խնդրին եւ Ժընեւի հաստատութեան վարկին։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

—•—

ԿԱՐՏԱՆ, 31 Մայիս.— Այս տարի Հայաստանի անկախութեան 20րդ տա-րեդարձը տօնեցինք խոկապէս աննա-խընթաց եւ արտասովոր բազմութեան մը ներկայութեամբ։

Մայիս 29ի Կիրակին, Հ. Յ. Դ. Տունը կը հեւար հայրենասէնչ երի-տասարդութեան ոտքերուն տակ։

Ճիշդ ժամանակին հանդէսը կը բա-նայ ընկեր Գեղամի, որ ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի հրաւիրեց, յար-գելու համար յիշատակը բոլոր անոնց, որ ինկան Հայաստանի ազատագրու-թեան ճանապարհին վրայ

Ցետոյ երգչախումբը երգեց « Մեր Հայրենիքը»։ Եղան բազմաթիւ երգեր, արտասանութիւններ ու մեներգներ։ Տիկին Ք. Արզումանեան եւ Ընկեր Ս. Բրուտեան (Մարսէյլէն) իրենց մե-ներգով եւ արտասանութեամբ գե-ղարուեստական բաժնի փայլը աւել-ցուցին։ Ցետոյ խօսք առաւ Ընկեր Վ. Իշխանեան, որ մօտ մէկ ժամ խօսեցաւ մազնիսացնող բառերով փառաբանեց անկախութեան գաղափարը եւ չէզոքեց հայկական միացեալ ճակատի անհրա-ժեշտութիւնը։

Հանդէսէն յետոյ ունեցանք ընկերա-համակրական խնճոյք, ուր ներկայ եղան բազմաթիւ համակիրներ եւ ըն-կերներ։ Հոն եւս խօսեցան ընկեր Իշ-խանեան, Սէրէնկիւլեան եւ Գալիկ-եան, որոնք ծանրացան կազմակեր-պութեան եւ անհրաժեշտ պատրաս-տութեան շուրջ։

Այս առթիւ նոր ընկերներ աւելցան մեր շարքերուն վրայ։

Հանդէսը վերջացաւ «Մշակ բանուո-րով »։

Լեւոն Գեղամի

ՕՐ. ԶԱՐԱՓԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ecole Normale de Musique սրահին մէջ հաճոյքն ունեցանք լսելու յայտ-նի դաշնակահարուհի Տիրուհի Զա-րափեանը, որուն յայտագիրը կը բաղ-կանար Սոլէրի, Ռամոյի, Տրպիւսիի, Ռավէլի եւ Շապրիէի քանի մը հան-րածանօթ գործերէն։

Այս առթիւ անգամ մը եւս գնահա-տեցինք մեր տաղանդաւոր արուեստա-գիտուհիին վճիտ եւ ճապուկ մեքե-նականութիւնը, անսեթեւեթ ոճը, գաղտր հնչականութիւնը, նուրբ ըզ-գայնութիւնը։

Շապրիէի շքեղ Պուռէ փանթասքէն ետք եւ ունկնդիրներուն ստիպիչ պա-հանջին վրայ՝ մեր շնորհալի դաշ-նակահարուհին իբրեւ յաւելուածա-կան կտոր նուագեց Ֆրանսական հին երաժշտութեան փառաւոր ներկայա-ցուցիչներէն Մեծն Քուփըրէնի սքի-բալի Le tic-toc choc-ը։

Յ. Ա.

Միւս կողմէ Ֆրանսական թերթերը կը գրեն թէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց կողմէ դիմում մը կատարուեցաւ չահագրգռուողներուն մօտ, դադրեցնելու համար բաց քաղաքներու ռմբակոծումները: Կը յուսացուի որ Վատիկանն ալ միջամտէ, նոյն նպատակով:

Վերջին ռմբակոծութիւնները կատարեալ ջարդի մը ձեւն առած էին, վրդովելով հանրային խիղճը ամէն երկրի մէջ:

Բայց եւ այնպէս հեռագիրները կ՚ըհազորդեն թէ ազգայնականները օդանաւերով դարձեալ ռմբակոծեցին Քասթէլլոնի քաղաքները, — Սէկորպայի մէջ կործանեցան քանի տուներ, ռումբերէն մեռան տասը հոգի, վիրաւորներուն թիւը կը հաշուուի 25: Իսկ Վալտէվուէքայի մէջ ռումբերէն մեռան վեց հոգի, վիրաւորուեցան 15 հոգի, կործանեցան 16 տուներ:

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները: Անգլիական ծրագրին չէ միացած միայն Մոսկուա: Թուրքիան, որ շարունակ դիտողութիւններ կ՚ընէ: Կը կարծուի թէ, երբ Մոսկուա. Թուրքիա շարունակէ մերժել, Լոնտոն, Փարիզ եւ Հռոմ միասնաբար պիտի աշխատին գործադրել անգլիական ծրագիրը

Զին. պարտադիր ծառայութիւն Անգլիոյ մէջ

Այն լուրը թէ Չէյմպրլէն զին. պարտադիր ծառայութեան օրինագիծ մը կը մշակէ Անգլիոյ համար, մեծ վրդովում պատճառած էր ընդդիմադիրներուն, ինչպէս գրեցինք երէկ:

Խորհրդարանին ներկայանալով, վարչապետը բացատրութիւններ տուաւ այդ մասին եւ յայտարարեց թէ չատո՞նց մշակուած է ծրագիրը, որուն համաձայն, երբ պատերազմ ծագի, զին. պարտադիր ծառայութեան պիտի ենթարկուի Անգլիոյ բնակչութիւնը: Բայց հերքեց թէ կառավարութիւնը մտադիր է ճարտարարուեստական զօրաչարժի ծրագիր մը մշակել, թէեւ նման ծրագրի մը մասին ուսումնասիրութիւն կը կատարուի ներկայիս:

Անգլիա կ՚ուզէ լուծել գերմանական եւ չեխական տագնապը

Կիսապաշտօնական աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը Պերլինի եւ Փրակայի կառավարութեանց պիտի ներկայացնէ խաղաղութեան ծրագիր մը՝ իբրեւ միջնորդ աշխատելով հաշտեցնել երկու կողմերու տեսակէտները: Արդէն այդ մասին որոշ աշխատանք կատարուած է, հասկնալու համար գերմանական կառավարութեան տրամադրութիւնները:

Միւս կողմէ, Փրակայի մէջ Հոցա կը շարունակէ իր բանակցութիւնները Հէնլայնի ներկայացուցիչներուն հետ:

Չեխական քաղաքի մը մէջ, սրճարանային միջադէպի մը հետեւանքով սպաննուեցան երկու Գերմանացիներ: Այս սպանութիւնը առիթ բռնելով՝ Պերլինի մամուլը խիստ լեզու մը սկսաւ գործածել:

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԵԻՃԱՓՈՆԱԿԱՆ պատերազմին առիթով, Թոքիոյի մէկ պաշտօնական գեկոյցը ի մէջ այլոց կը յայտարարէ թէ սկսուած պատերազմը վերջ կը գտնէ միայն Չանկ-Քայ-Շէքի ջախջախումով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը տեղի պիտի ունենայ Ռուայանի մէջ: Այս առթիւ Մարսօ Փիվէր կը յայտարարէ թէ համագումարին չէնքէն հարիւր քայլ անդին պիտի բնտրէ հաւաքավայր մը, մօտէն հետեւելու համար համագումարին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԵՄ ՅԱՑԻ» կոմիտէի ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավենիւ տ՚Իթալի սրճարանին վերնայարկը: կը խօսի Ընկ. Ա. Խատիսեան: Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութիւնը եւ մեր հարցերը»:

ՊԱՆԵՕ ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 6 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 6 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ՚ըլլայ Ընկ. Վ. Իշխանեան.

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դպրատանի սրահին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ: Ներկայ կ՚ըլլայ Ընկ. Շ. Միսաքեան.

ՊՈՒԱԼԻԶԻԻ «ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ» խումբի դասախօսական ժողովը 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Ընկ. Գրապետեաններու բնակարանը:

Ներկայանալ անդամատոմսով: կը խօսի Ընկ. Վ. Իշխանեան.

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» կոմիտէի ընդհ. ժողովը, 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿԻՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՖՐ.ՀԱՅ «Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ

կազմակերպուած Վիէնի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Խամակ» սրահին մէջ

Օրուան նշանակութեան առթիւ պիտի խօսի Ընկերուհի Ն. Թիրթիրզեան: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:

Մայիս 28ի առթիւ հրապարակային բանախօսութիւն

կազմակերպուած Փօն տը Շէրիի Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» խումբի կողմէ

4 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Hôtel de France-ի սրահին մէջ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: Մասնակցութիւն 1 Ֆր:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ԳԱՌԷԱՔՈԼՈՆԳԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Անիէռի Քաղաքապետարանին Նորակառոյց շքեղ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՔԸՕՍԷԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ԸՆԿ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, Օր. ՌԻԺԻՆԱ, Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Ընկ. ՋԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Թաւբաս ԳԱՐԵԳԻՆ եւ ԺԻՆՍՕՆ.

Գիտ պարէ Օրիորդ ԳԱԶԱԶԵԱՆ:

Ճոխ սեղան մինչեւ լոյս, թամադայութեամբ Ընկ. ԲԱԼԱԲԵԱՆի:

Կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս, քնարը ժաղ գեկավարութեամբ Թաւբաս ԳԱՐԵԳԻՆի: Ճոխ պիւֆէ՝ գիւղամատչելի գիներով.

Մուտք 5 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հայ զինուորներուն եւ 12 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը ձրի է:

×

ՊԱՆԵՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ

11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր 22 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ: Նկատի ունենալ այդ թուականը:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ — Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան Ջ. Ո. Մ.ի եւ Յ. Կ. Խաչի:

5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Լտիսըն» սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

×

ՅԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն: 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicaines-ներու շքեղ սրահին մէջ, 16. Rue J. B. David (Կ. Խաչի հանդէսին վայրը):

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍՏԻՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ ՑՕՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԱՖԻԵԱՆ (ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները: Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն: Ժամը 11էն մինչեւ լոյս ֆրանսական բնտիր ճազի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր: Գոթիյոն, ճոխ եւ աժան պիւֆէ:

Տախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք:

×

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՅԱՌԱՋ» խումբի կողմէ. 6 Յունիս, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին. Ժ. Հ. Ե. սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), կ՚արտասանեն Ընկերներ ՄԻՒՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ուրիշներ:

Տախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ —

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Պուլվար տը Մարկրիտ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՌԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Ս. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՁԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), Ընկեր. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ ՏԻԳՐԱՆ (արտասանութիւն): Կարգապահութեան կը հսկեն Գամմի Հայ Արիները: Ընկ. ՍԷԹԵԱՆ շարժանկարով պիտի ցուցադրէ հայ սպառազինական պայքարէն դրուագներ:

Մուտք 3 ֆրանք:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷԳԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին:

×

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան, Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղին եւ Հայրենակց. Միութեանց: 5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պար էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ.

Կը նախագահէ Ընկ. Ա. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք

×

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ.- «Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» խումբին կողմէ

6 Յունիս, Երկուշաբթի «ՊԱՌ ԻՏԷԱԼ»ի վերնայարկի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՌԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Maison de la Mutualité

24, Rue St. Victor — Métro: Maubert-Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Մեծղ. հայրենասիրական օպերէ.

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Մ. ԵԼԷՄՃԱՀԻ

Դերակատարներ — Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Հօր Հօր աղա), Օր. Ա. ...ՔԵԼԵԱՆ (Ֆաթիմէ), Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ (Խուրշիտ պէյ), Տիկին ... ՊՈՒՃԵԱՆ (Գամէր), Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Սանասար Հասան), Պ. Ա. ...ԵԱՆ (Ճինկէօզ), Պ. Գ. ԼԱՔՔԱ (Ժան Եազան), Տիկ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ ..., Ա. ԵԱՍՏԻԿԵԱՐԵԱՆ (Հայրաթ Եըչան), Կ. ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ (...): ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 60 ՀՈԳԻ

Տեղերը կանխաւ ապահովելու համար դիմել, գրատուն ... Սամուէլ. 51 Rue Monsieur le Prince, Tél. Danton 88-65:

Maison Hratchian, 6 Rue Lamartine. Tél. Trudaine 43-19. եւ ... կերպարանքան կեդրոնատեղին՝ M. H. Bayan, 26 Rue Troyon, Sèvres ... Tél. Observatoire 18-28: ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 25—20—15—10 եւ 8 ֆր.

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 4. ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ. 88 ՐՒԻ Տ՚ՕՊԱՆԵԱԼ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ջութակահար Պ. Ց. ԹԻՐԹԻՐՃԵԱՆ կուտայ իր աշակերտներուն տարեկան ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ-ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ (30է աւելի նուագողներ): Կը մասնակցի յայտնի դաշնակահարուհի Mlle Emilie GUEYRARD Լիսէ Միւզիքալի դաշնակի ուսուցչուհիներէն.

... յայտագիր, որուն մաս կը կազմեն ԿԼՈՒՔ, ՄՈՑԱՐԴ, ՊԵԹՀՈՎԷՆ, ՇՈՒԲԵՐԹ, ՐԻՄՍՔԻ ՔՈՐՍԱՔՈՎ ... ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է.— Տախսերու մասնակցութեան համար յայտագիր մը գնելը պարտաւորիչ է ... նախօրօք ստանալ ... գրատունէն, բիւ ...

ՏՊԱԳԻՐ ՏՈՆԷԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
... Rue Cours Lafayette ...

Le Gérant : M. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
12, Rue Dupetit — PARIS ...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameсme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ
4
ՅՈՒՆԻՍ
[redacted]
4 JUIN
1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. [redacted]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Պաշարման վիճակ Անտիոքի մէջ

Սանճաքէն հասած լուրերը ցոյց կուտան, որ Թուրքերը կը շարունակեն գաւեր լարել եւ ահաբեկումներ կատարել՝ ազդելու համար բնակչութեան եւ Միջազգային Յանձնաժողովին վրայ։ Անոր փաստն այն է որ Թրքական թերթերը թնդանօթային լեզու մը կը գործածեն ժամանակէ մը ի վեր։ Ինչ սպառնալիքներ պիտի կրէ Թուրքը, կարդալով ինչոր կը գրեն Էնկիւրիի թերթերը, եւ երեսփոխաններու սպառնալիքները,— հետեւիլ անոնց։ Գաղափար մը տալու համար, քանի մը խորագիրներ միայն՝ քաղուած Թրքական թերթերէ։ Այսպէս «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետը, նշանաւոր Եռնուս Նատի կը գրէ.

«Հաթայի խնդիրը մենք Թուրքեր'ս կը լուծենք եւ պիտի լուծենք, առաջ ալ չեն կրնար ըլլալ ոչ միայն պատուիրակ Կարօ մը, կամ տը Մարթէլ մը, այլ եւ Գ. Հանրապետութեան ամբողջ Ֆրանսան»։

Նոյն «Ճիւմհուրիյէթ»ը (21 Մայիս) խօսելով Հայոց մասին, կը սպառնայ հարցնել.

«Ֆրանսա կը դիմէ եղեռնական միջոցի, տարրերը իրարու դէմ գրգռելու համար. Ֆրանսա բնութիւն չէ որ կը պատրաստէ Հաթայի մէջ, այլ ցաւից ալ սրտէ տարրերը իրար խողխողեն։ Դրամով վարձու աւազակները գործի վրայ են։ Զինեալ հրոսակներէն զատ, եռն բերած է հայիւրաւոր Հայ Դաշնակցութեան ջոջերը, «պոմպայի» պետերը։ Ի՞նչ է սոր իմաստը, անկախ ու ըլլալէ. Ֆրանսա ի՞նչ իրաւունք ունի օրինակ ՀԱՅԵՐԸ ԴԱՆԱԿԻ ՏԱԿ ԲԵՐԵԼՈՒ ԻԲՐԵՒ ՄԱՏԱՂՑՈՒ ՈՉԽԱՐ»։

Նոյն, Մայիս 23 թիւով զարձեալ նոյն սպառնալիքը.—

Ֆրանսական թերթ մը հայկական հրոսախումբերով կը սպառնայ մեզի մեր հայրենական սահմանին վրայ։ Մեր պատասխանը սա է.—

«Ֆրանսա իրաւունք չունի նորէն իրրեւ մատաղցու ոչխար գործածելու Հայերը երբ աշխարհի մէջ մարդկութիւն ըսուած բան մը կայ, այլեւս դադրելու է այս դաղանութիւնը, այլեւս դադրեցնելու է զանոնք։»

Անկախ Թուրքերուն բարբարոսային նպատակներուն մասին աւելի լաւ գաղափար տալու համար Ֆրանսացիները, կարդալով Թուրքերէն թերթի մը ոչ միայն տանիքը ճէզիրէի մասին, այլեւ սպառնալիքը զայն հետ կարմիր ներկելու...

*** Անթիլը վերջին պահուն կը հաղորդէր թէ պաշարման վիճակ հռչակուած է Անտիոքի մէջ, խռովութիւնը սաստկացած ըլլալով։

«Ճէզիրէն ալ պիտի գայ կարգը»

Թրքական Թան թերթը կը գրէ.

Հաթայի խնդիրը երբ առաջին անգամ մէջտեղ դրուեցաւ, Ֆրանսա հոն, շատ շայալուի խաղը ուզեց խաղալ մեր գլխուն։ Սակայն երբ նեղը մնաց, ստիպուեցաւ գլուխը ծռել եւ փոխել քաղաքականութիւնը։ «Բարակին՝ բռնէ', հաստակին՝ փախի'ր» քաղաքականութեան հետեւեցաւ։ Այսպէս շարունակելէ վերջ տեսաւ որ իր երեւակայածէն աւելի լաւ է։ Հաթայ Սուրիոյ պատկանելէն կը դադրի։ Թուրքիոյ ալ պիտի չպատկանի։ Հետեւաբար որո՞ւն պէտք է պատկանի։ Հաթայ փոքրիկ գաղթավայր մը կրնայ ըլլալ Ֆրանսայի համար։ Եւ ատոր համար երկու պայմաններ.— Հաթայի մէջ Թրքական մեծամասնութիւնը ինքզինքը մեծամասնութիւն չկարենայ ցոյց տալ։ Երկրորդ՝ Ֆրանքեւ-Սուրիական դաշնագիրը քաշքշուի, յետաձգուի։ Սուրիոյ մէջ վէճեր եւ անհամաձայնութիւններ գոյութիւն ունենան. Հաթայի անկախութիւնը կախուած ըլլայ Սուրիոյ անկախութենէն։ Որքան ատեն որ համայնքները իրար կռուին, Սուրիոյ մէջ ցեղերը իրարու բախին, Ֆրանսա կրնայ հանգիստ նստիլ թէ Հաթայի մէջ եւ թէ ալ Սուրիոյ մէջ։

Ֆրանսա այս հաշիւը շատ օգտակար գտաւ եւ աւելին ըլլալով ծրագրեց նաեւ ճէզիրէն բաժնել Սուրիայէն։

Ու Ֆրանսա սկսաւ շարժիլ։ Իր ամբողջ ուժով Թուրքերը ճնշել, խաբել եւ խաղցնել ուզեց։ Կառօն Էնկիւրիի մէջ շատ անուշ խօսքեր ըսաւ, խոստումներ ըրաւ եւ բարեկամութենէ ճառեց։ Մինչդեռ այդ օրերուն Հաթայի մէջ Ֆրանսա դաղտնի կերպով կը շարունակէր իր ծանօթ երկերեսանի եւ գիժակաւոր քաղաքականութիւնը։

Ընդհակառակն, սակայն, Թուրքերը Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ մեծամասնութիւնը կ'ապահովէին։ «Աման, Ալէվիներն ալ ձեռքէ եկան» ըսելով Ֆրանսացիները սկսան լալ ու ճչալ։ Այն ատեն բնակչութիւնը իրար ձգելու քաղաքականութեան հետեւեցան։

Ահա այս էր Ֆրանսայի խաղը։ Հիմա Թուրքիա պատրաստ դիմակը եւ երեսան հանեց խաղը։ Դիմակի տակէն երեւան եկաւ կեղծիք, խաբէութիւն եւ խորդախութիւն։ Ոչ, Հաթայ պիտի տիրանայ իր ազատութեան եւ անկախութեան. ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԸ ԱՅԴՊԷՍ Կ'ՈՒԶԷ ԵՒ ԱՅԴՊԷՍ ԱԼ ՊԻՏԻ ԸՆԷ։

Ուրիշներու հայրենիքը իրրեւ իրենց հօրը սեփականութիւնը գրաւողները՝ Թուրքերէն քշուեցան Տաւրոսեան լեռներէն եւ ծովը թափուեցան։ Եթէ պէտք ըլլայ՝ այդ միեւնոյն Թուրքերը կրնան մաքրել նաեւ Ամանոսի լեռները։

Միայն Հաթայը չէ, Սուրիան ալ անկախ պիտի ըլլայ։ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԿՈՒՆԱԿԻՆ ԴԱՇՈՅՆԻ ՊԷՍ ՄԽՐՃՈՒՈՂ ՃԷԶԻՐԷՆ ԱԼ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՊԻՏԻ ԳԱՅ։

*** Փարիզի Թրքական դեսպանը երէկ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ժորժ Պոնէի հետ, Ալեքսանտրէթի մասին յուշագիր մը յանձնելէ վերջ։

Անգլիական մամուլը Ալեքսանտրէթի հարցին մասին

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» խմբագրական մը նուիրելով Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ տիրող ներկայ կացութեան, կը գրէ ի մէջ այլոց.—

«Թուրքերը կը պնդեն թէ Ֆրանսա կը քաջալերէ Արաբները ի հեճուկս Թուրքերուն։ Մենք, Անգլիացիներս, Պաղեստինի փորձով գիտենք թէ ցեղային դիւրազգածութիւնները ի՞նչպէս պատճառ կը դառնան սխալ դատումներու, այսպիսի վէճերու մէջ։

Ընդհակառակն, եթէ կէտ մը կայ որ շատ յստակ է, այն է թէ Ֆրանսա երբեք չի փափաքիր անհամաձայնութիւն մը ունենալ Թուրքիոյ հետ հարցի մը մէջ, որմէ բան մըն ալ շահելիք չունի, ինչ ձեւով ալ լուծուի այդ հարցը։ Մենք, մեր կարգին, խիստ բարեկամական յարաբերութիւններ ունինք Էնկիւրիի հետ, եւ անկեղծօրէն կը փափաքինք որ շուտով բարեկամական լուծման մը յանգի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի վէճը»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՁԵԿՈՅՑԸ

Քիչ մնաց որ պատերազմ ծագէր

Ժորժ Պոնէ, ներկայանալով Երեսփ. Ժողովի արտաքին յանձնաժողովին, ընդհ. զեկոյց մը տուաւ միջազգային քաղաքականութեան մասին։ Ըսաւ թէ Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան, եւ վերստին արգելք դրաւ Ֆրանսայէն Սպանիա զէնքի փոխադրութեան վրայ։ Գալով Իտալիոյ հետ բանակցութեանց, նիւթը կը վերաբերի Միջերկրականի, բայց 17 Մայիսէն ի վեր այդ բանակցութիւնները ընդհատուած են. Անգլիոյ հետ Ֆրանսա կատարեալ համաձայնութեան մէջ կը գտնուի։ Շնորհիւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի այդ գործակցութեան էր, որ կարելի եղաւ խուսափիլ պատերազմէն, Կեդր. Եւրոպայի «ողբերգական դէպքերուն առթիւ»։ Վախցուեցաւ որ Գերմանիա ժամանակի զօրաշարժ կը կատարէ։ Պատերազմական նախարարին մէջ Կէօպէյս, Կէօրինկ եւ Ռիպպէնթրոփ կողմնակից էին զինեալ միջամտութեան, բայց շնորհիւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի բռնած դիրքին՝ կարելի եղաւ արգիլել պատերազմ, որ մազ մնաց պիտի պայթէր. Ճիշդ է թէ վերջնապէս անհետացած չէ պատերազմի վտանգը, բայց եւ այնպէս Անգլիա եւ Ֆրանսա կը հսկեն խաղաղութեան վրայ։

Անգլիա սպասնում Եւրոպայի խաղաղութեան

Երէկ արդէն գրած էինք թէ Չէյմպըլէն կը հետապնդէ այնպիսի ծրագիր մը, որ իրեն կուտայ խաղաղութեան մեսիայի տիտղոսը։ Փարիզի եւ Լոնտոնի մամուլը գրեթէ առօք է գրաղած հիմա։

Համաձայն քաղուած նոր տեղեկութիւններու, Չէյմպըլէն յանուն բրիտանական կառավարութեան ի մասնաւ պիտի փորձէ.

1.— Վերջ դնել Սպանիոյ քաղաքացիական թշնամութիւններուն, երկու կողմերուն ներկայանալով իբրեւ միջնորդ կամ իրաւարար հաշտութեան

2.— Գերմանիոյ հետ կնքել ընդհ. համաձայնութիւն, գոհացում տալով մասնաւորաբար Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն ;

3.— Համաձայնութեան եզր մը գտնել Չեխոսլովաքիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ։

Յաջողցնելու համար առաջին ծրագիրը, անգլիական կառավարութիւնը պիտի աշխատի որ օտար կամաւորները արագօրէն եւ կանչուին Սպանիայէն։ Եւ հսկողութիւն կատարուի Սպանիոյ սահմաններուն վրայ։ Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ Խորհ. Միութիւնը ընդդիմութիւն ցոյց կուտայ այս ծրագրին, որոշ վերապահութիւններով։ «Փոփիւլէր» կ'իմանայ թէ Խորհ. Միութիւնը կ'ընդունի անգլիական ծրագիրը, պայմանով որ ծովային խիստ հսկողութիւն մը կատարուի սպանիական նաւահանգիստներուն վրայ։ Միւս կողմէ «Իւմանիթէ», Կապրիէլ Փէրիի գրիչով, խարխ կը քննադատէ անգլիական ծրագիրը, մեղադրելով որ Անգլիա, իբրեւ միջնորդ ներկայանալով Սպանիոյ, կ'աշխատի վերահաստատել Զօրավար Դաշինքը

Այսպէս, Կ. Փէրի կը գրէ թէ Անգլիա դիւանագիտ. յարձակողական մը ձեռնարկած է Սպանիոյ պատերազմին մէջ, Լոնտոնի եւ Փարիզի կարգ մը թերթերուն միջոցով եւրոպական շուկային վրայ նետելով ծագկազարդ ուտեր մը։ Անգլիական կառավարութիւնը պիտի միջնորդէ Սպանիոյ մէջ՝ հաշտեցնելու համար երկու կողմերը, Կեդր. Եւրոպայի մէջ՝ հաշտեցնելով Չեխոսլովաքիան եւ Գերմանիան։ Ցեռոյ անգլօ-իտալական համաձայնութեան կապելով Ֆրանսան, զայն պիտի մօտեցնէ Գերմանիոյ, որպէսզի կազմուի Զօրաւոր Դաշինքը, այսինքն Եւրոպայի քառանդամ կառավարութիւնը։

Արձանագրենք նաեւ որ Սպանիոյ կռուող ճակատները, անգլիական կառավարութեան միջնորդութեան ծրագրին իբրեւ պատասխան, կը յայտարարեն թէ երբեք տրամադիր չեն հաշտուելու եւ պիտի շարունակեն կռիւը մինչեւ վերջնական յաղթանակ ։

Եժովի եւ Կագանովիչի աստղը կը մարի

«Պրավդա» քանի մը օրէ ի վեր սկսած է խիստ քննադատութիւններու ենթարկել Եժովն ու Կագանովիչը, Սթալինի այս կամակատար գործավարները, որոնք Խորհ. Միութեան կառավարութեան ամէնէն ազդեցիկ պաշտօնեաները կը համարուէին։

Համաձայն կատարուած քննադատութեանց, Եժով (Ներքին գործավար) չի գտնուիր իր պաշտօնին արժանի բարձրութեան վրայ՝ անկարացած ըլլալով կէփէուի գործունէութիւնը, ինչ որ կը նշանակէ թէ Սթալին դժգոհ է իր կամակատարէն։ Նոյն թերթը կ'աւելցնէ թէ Ներքին գործավարութեան կատարած աշխատանքները տեղի չեն ունենար համաձայն Կրեմլի պալատին հրահանգներուն։ Քանի մը օր ետք, եւ ապահովաբար պիտի գրուի թէ Ներքին գործավարը կը դաւաճանէ ....։

Գալով Կագանովիչի, որ «Երկաթեայ գործավար» ալ կոչուած է, (Սթալին հպարտութեան անունը իրեն կը պահէ), հրապարակաւ կ'ամբաստանուի թէ խափանարարութիւն կ'ընէ ։

Ծանօթ ըլլալով բոլշեւիկեան ամբաստանութիւններուն ձեւին, երբ Մոսկուայի պաշտօնաթերթը այսօր կ'ամբաստանէ գործավար մը իբրեւ անփորձ կամ «ոչ-զգաստ», խափանարար կամ «ապուշային հիւանդութեամբ» վարակուած, կրնանք գրել Յ. Պարոնեանի պէս՝ շարունակութիւնը վաղը, ինչ որ կը նշանակէ՝ դաւաճանութեան կամ տրոցկիստութեան պատմութիւնն ալ յաջորդով ։

Միւս կողմէ Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղան Ուկրայնիոյ գործավարներու խորհուրդին երկու օգնականները, Սուխոմլին եւ Տիագնիբեդա, իբրեւ «անշնորհ»։

Խորհրդականի Գեր. Խորհուրդի ընտրութեանց առթիւ, ընտրելիներու ցանկին մէջ կը նշմարուի Ալեքսանտրովիչ Սքվորցովի անունը, իբրեւ կոմկուսի կեդր. քարտուղար,— ի՞նչ եղաւ Միքօյեանը, որ այդ պաշտօնն ունէր քանի մը ամիս առաջ եւ ո՞ւր կը գտնուի հիմա, ոչ ոք գիտէ ։

Դիտելի է որ բոլոր Խորհ. «Հանրապետութիւններուն» մէջ կոմկուսի կեդր. քարտուղարները հեռացուած են իրենց պաշտօնէն։ Դիրքերու վրայ կը մնան միայն Բերիա (Վրաստան) եւ Բաղիրով (Ազրբէջան)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԷՖՕՁ

Բ

Բժշկական դասագիրքերու մէջ լայնօրէն նկարագրուած են պաթիլոզ, սարտօզ, փսիխօզ, լէշմանիօզ, սարկէրմիլլօզ, ֆիլոնկիլլօզ հիւանդութիւնները, բայց բառ մը չկայ շէֆօզ հիւանդութեան մասին,— ցաւալի է։ Թերեւս յառաջիկայի հոգեբուժութիւնը գրաղի՝ դարմանելու համար այս պակասը իբրեւ... պակասութիւն։ Արդարեւ, ժողովուրդը «պակաս» կ'անուանէ շէֆօզով վարակուածները, որոնք ոչ թէ պակաս, այլ, ընդհակառակն, սովորական մարդոցմէ աւելի ծանր ու լեցուն ուղեղ մը ունենալ կը կարծեն ։

Հիւանդութեան մանրէն զինք կը դնէ սփիրալէթոզներուն կարգը, բայց առանց ատոր ալ՝ շատեր կան, որ գիտեն օգտուիլ իրենց շրջապատին մէջ բոյն դրած հիւանդութենէ մը։ Յարգանք կը կոչուի այդ սարսափելի հիւանդութիւնը,— հին է այս հիւանդութեան պատմութիւնը, կը հասնի մինչեւ նախապատմական շրջանը, երբ հնարամիտ մարդիկ, կախարդական միջոցներով, կը փորձէին մեծ երեւնալ, աստուածներուն խնամի կամ սեղանակից, հետեւաբար ընդունակ՝ անկարելին իսկ յաջողցնելու, հրա՞շք գործելու։ Յարգանք պարտադրելու այդ եղանակները կը տարբերին դարաշրջանէ դարաշրջան։ Երբեմն այդ եղանակները պետականացան,— այսպէս եղաւ շրջան մը, երբ ազնուականներն սպուշ տղան, իբրեւ պետ, օրէնքի ուժով կը կառավարէր ու կը խաբարանէր երկիրին մէկ մասին բնակչութիւնը, ո՛րքան ալ միտքով բարձր ըլլային ընկերակցողները ընկալարոն։ Վաշխի օրէնքը յարգանք կը պարտադրէր։ Յարգանքին չափազանցութիւնը առաւելապէս կղերականներուն մէջ։ Հասարակ պաշտօնեայ, յանուն Աստուծոյ՝ յարգանք ներշնչելով իրենց անձին հանդէպ, նշանաւորեցան պատմութիւններով, որոնց կծիկը վերջերս կը փորձէին քակել կարգ մը հոգեբոյժներ (Տիփուր, Քուրպան, Լըրուա, Սէկլաս) իրենց գերյարգելի եպիսկոպոսներուն մահիճին կարօտ ունեցող աստուածավայելս կիներու մէջ փնտռելով շէֆութեան աւերները ։

Յարգանքին դէմ պայքար շատ է կատարուած.— ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը ակիւնով յուաց մարդոց սրբուած արգութեան քարերը, տախտակները, սափորները։ Սակայն Քոյն այդ յեղափոխութիւնը, հոգատէր դասակարգը նետելով բեմէն՝ այնտեղ կանգնեցուց փողատէր դասակարգը, որդի քաղքենին որ նոյնքան պիտակիր է հիմա արգութեան։ Եւ փարա ունեցող ապուշներ չէի դարձան, որովհետեւ ժողովուրդին ենթարկած էին յարգանքի հիւանդութեան մանրէն։ Ցեղապատերազմեան շրջանի միտքերու մէջ յեղափոխութիւն մը կատարեց,— հիմա գիւղացին կը խնդայ քաղքցիին վրայ։ Յարգանքին դէմ պայքարին մէջ,— թոյլ տուէք պարծենալ ինծի,— քիչ աշխատանք կատարած չեմ նոր սերունդին մօտ։ Ոմանք անբարոյացուցիչ կը գտնեն այդ պայքարը,— ճիշդ է, իր վըտանգներն ալ ունի, բայց անհրաժեշտ էր սպաննել արգութեան մանրէն, որպէսզի սա շէֆերը աւերներ չգործեն՝ «Հայաստանասիրութիւն», «թրքահայ դատ», «համաշխարհային յեղափոխութիւն» բացատրութիւններուն տակ, լով իրենց schizophrénique նկարագիրն գրոշմը կամ մաղձը վերածելով Հ. Յ. Դ.ին դէմ իրենց քէնը։ Վերջապէս միմիակ ձգելու համար շէֆերը, որպէսզի իրենք եւ բուժուին (մեկուսացումը բժշկական մեթոդ է) կամ գէթ հաշտակից դառնան մե'ր դարաշրջանին, որմէ բան չեն հասկնար տակաւին։ Ու մանուանդ քիչի՛կ մը ճանչնան նոր սերունդը, այս դարաշրջանին ծնունդները ։

Ինծի դիտել կը տրուի թէ շէֆօզով վարակուած այդ շէֆերը յառաջ... խոհանոցի շէֆեր են։

ԱՐԱՁ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ Բ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

Պրիւքսէլէն կը գրեն մեզի.—

Մայիս 20 — 30ին Պրիւքսէլի մէջ գումարուեցաւ Բ. Միջազգայինի Գործադիր Մարմնի ժողովը։ Ներկայ էին 22 կուսակցութիւններ 50 պատգամաւորներով։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէր ընկեր Վահան Համբարձումեան։

Քննութեան դրուած էին երկու խիստ կարեւոր հարցեր.— Միջազգային կացութիւնը եւ Պայքար ժողովրդապետութեան համար ։

Վիճաբանութեանց ընթացքին ընկեր Վ. Համբարձումեան հետ խօսք առնելով ըսաւ.—

«Անհերքելի է այն չափը, որ կը տիրէ մեր միտքերուն մէջ ժողովրդապետութեան մասին։ Վէճը խիստ կարեւոր է եւ այժմէական։ Մենք միատեսակ ըմբռնումներ չունինք եւ ժողովրդապետութեան եւ պայքարի ձեւերու մասին, որովհետեւ մեր ազգային պայմանները ուժգնօրէն կ'ազդեն այդ ըմբռնումներուն վրայ։ Իրողութիւն մըն է, որ ժողովրդապետութեան սահմանները յստակօրէն չեն գծուած։ Լիթրէի Ֆրանսերէն բառարանին մէջ «ազատութիւն» բառին 24 նշանակութիւն է տրուած։ Ես կը դժուարանամ ըսել թէ յետպատերազմեան ժողովրդապետութեան դիմաց քանի՞ նշանակութիւն պէտք է դնել։

Ժողովրդապետական կարգերու անունով կը խօսին աջ ու ձախ դիկտատորական երկիրները, ժողովրդապետութեան անունով կը խօսին դրամատէր եւ քաղքենի դասակարգերը, ժողովրդապետութեան անունով կը խօսինք եւ մենք, բայց բոլորովին տարբեր հասկացողութեամբ։ Ո՞ւր կը սկսի ժողովրդապետութիւնը եւ ուր կը վերջանայ,— դժուար է ճշդել։ Մէկ բան որոշ է, որ մեր ըմբռնած ժողովրդապետական կարգերը այն չեն, ինչ որ են դիկտատորական երկիրներու կարգերը։ Խ. Միութիւնն ալ 1937 Դեկտեմբեր 12ին գործադրութեան դրաւ Սթալինեան սահմանադրութիւնը, ի զուր աշխարհի յայտարարելով թէ «Խ. Միութիւնը աշխարհի ամէնէն ժողովրդավար երկիրն է»։ Անկէ զատ «խորհրդարանական ընդունուած ձեւերով» ընտրութիւններ կատարեց եւ 1143 սարսափահար երեսփոխաններ ունեցաւ իր դաժան մականին տակ։ Սակայն ոչինչ փոխուեցաւ այնտեղ։ Ազգային, հողային եւ վարչական անարդար բաժանումները յաւերժացան դարձեալ, առեղծելով խուլ դժգոհութիւններ ։

Այժմ ալ մեր միտքերուն վրայ մղձաւանջի պէս նստած է Սթալինեան սպանդը, սպանդ մը, որ անխտիր կը գործադրուի Խ. Միութեան բոլոր ժողովուրդներու գործօն տարրերուն վրայ։ Ի հարկէ, Խորհ. Հայաստանն ալ զերծ մնացած չէ ատկէ եւ մենք ամէն օր կը լսենք սրտաճմլիկ դէպքեր գնդակահարութիւններու եւ ձերբակալութիւններու, որոնց մասին այստեղ աւելորդ է, արդէն, բողոքի ձայն բարձրացնելու ։

Խորհ. Հայաստանի ժողովրդապետութեան շահերը սերտօրէն կապուած են Խորհ. Միութեան բոլոր ազգերու նոյն ձեւի շահերուն հետ եւ մենք չենք ուզեր, որ ժողովրդապետութեան անունով անոնք զոհ դառնան գնդակներու ։

Եւրոպական ժողովրդապետութիւնը անվերջ զիջումներու պէտք չէ դիմէ։ Զիջում՝ ազգային գետնի վրայ, զիջում՝ քաղաքական գետնի վրայ, մին-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՅՔԱՐԻ, ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ԵՒ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այսպէս, բուն Հայաստանի մէջ հայութիւնը մէկ-մինակ, կանգնած՝ Թուրքին դէմ իր փոքրաթիւ ու սպառ ուժերով արիւն կը թափէր, կենաց եւ մահու պայքար կը մղէր, մարդկային եւ նիւթական հսկայ զոհողութիւններով Մայիս 28ի յաղթութիւնը կը շահէր, մինչ անդին Թիֆլիսի մէջ, Անդրկովկասեան Սէյմը, անկարող եւ միանգամայն անտարբեր՝ Հայաստանի անցուդարձերուն, Վրացիներու եւ Ազրպէյճանցիներու ստոր եւ դաւադրական խաղերով կը յայտարարէր ինքզինք լուծուած, իրարու ետեւէն անկախ հռչակելու համար Վրաստանը, (Մայիս 28ին) ու Ատրպէյճանը (Մայիս 27ին) առանձին առանձին.

Թիֆլիսի Հայոց Ազգային Խորհուրդը, ականատես՝ Սէյմի մէջ իրեն ընկերակից զոյգ ազգերու քաղաքական ակտին, որքան հարկադրաբար նոյնքան եւ վայրկեանի տրամաբանական պահանջով՝ ինքզինք կը յայտարարէ «հայկական գաւառների գերագոյն եւ միակ իշխանութիւն» կառավարական բոլոր պաշտօններով, վարելու համար երկրին քաղաքական եւ վարչական ղեկը։ Եւ իբրեւ առաջին քայլ այս պաշտօնական ակտին, (որ պիտի հրատարակուէր երկու օր վերջ միայն), զարմանալի զուգորդութեամբ՝ ճիշդ Սարտարապատի եւ Բաշ-Ապարանի յաղթանակի օրը, Մայիս 28ին, նոյն Ազգային Խորհուրդը կ'որոշէ Ա. Խատիսեանը, Յ. Քաջազնունին եւ Բաբախանեանը՝ իբր հաշտարար պատուիրակութիւն՝ ուղարկել Պաթում «բացարձակ լիազօրութիւններով բանակցելու եւ հաշտութիւն կնքելու, յանուն անկախ Հայաստանի»։

Ահա պատմական մեծ նշանակութիւն ունեցող զոյգ դէպքեր, մէկը կռիւով եւ արիւնով ձեռք բերուած, միւսը քաղաքական ակտով կատարուած՝ նոյն օրուան մէջ — 1918 Մայիս 28, առաջի՛ն օրը մեր պետական հիմնադրութեան եւ անկախութեան հռչակման եւ իբրեւ այդպիսին միշտ նուիրական համայն հայութեան։

Անկախութեան հռչակումէն, Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ կառավարութեան ու խորհրդարանի կազմութենէն ամիսներ վերջ, հաշտութեան բանակցութիւններու եւ քաղաքական նորանոր դէպքերու շարունակութեամբ՝ Հայաստան՝ ստացեր էր աշխարհագրական եւ տնտեսական այնպիսի վիճակ մը, որու մէջ ապրիլ ու յառաջդիմելը անհնար էր։ Մեր սահմանները պէտք էր ընդարձակուէին, մեր ժողովուրդը պէտք էր տեղ գտնէր պատսպարուելու, հող մշակելու եւ ապրելու համար։ Վերահաս ձմրան ցուրտին ու բուքին՝ տասնեակ հազարներու կը հասնէր բացօթեայ եւ անպատսպար մնացածներու թիւը, զուրկ հագուստ կապուստէ եւ սնունդէ։ Հազարաւոր մարդիկ լուռ ու մունջ կը մեռնէին եւ անասունները կ'ոչնչանային ցուրտէն կամ կերի պակասութենէն։ Թէեւ անկախ պետական կեանքի հիմնադրութեամբ՝ պահ մը հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը թրքական անմիջական վտանգէն զերծ մնաց, բայց եւ այնպէս այդ վտանգը տարբեր կողմէ շարունակեց նեղել թէ տեղացի եւ թէ եկւոր գաղթական հայութիւնը, մինչեւ որ քաղաքական արտաքին ճնշումներու հետեւանքով՝ թրքական բանակը ստիպուեցաւ լքել հայկական գրաւուած հողամասերը, կամաց-կամաց ետ քաշուիլ դէպի նախապատերազմեան սահմանները։

... Երբեք չեմ մոռնար 1918ի Դեկտեմբեր ամսու առաջին օրերու այն բերկրաւէտ պահը, երբ Երեւանէն հրաման առացանք Բաշ-Ապարանէն Շորագալի սահմաններու վրայ փռուած տասնեակ հազարաւոր տարագիր բազմութիւնը մեզի հետ առած յառաջանալ դէպի Շորագալ եւ Ալեքսանդրապոլ։ Եւ Հաջի Խալիլ գիւղէն բռնելով, մեր յառաջապահ գունդին եւ զինուորական ուժին հսկողութեան տակ, քանի մը օրուան ընթացքին կրցանք ժողովուրդը դուրս հանել իր ապրած դժոխային վիճակէն եւ տարածել ու զետեղել Շիրակի հարուստ, լայնանիստ ու մեծ գիւղերուն մէջ, հանդիպելով ամէնուրեք ուրախութեան արցունքներով, աղ ու հացով դիմաւորող ու առատ ընդունելութեան։ Չէ՞ որ հայ զօրքն ու ժողովուրդն էր որ կը յառաջանար ու կը բռնէր բարբարոս Թուրքին տեղը։

Այսպէս 1918 Նոյեմբեր 5էն մինչեւ Դեկտեմբեր 6 թրքական ուժերը քաշուեցան Լոռի-Բամբակի, Ղարաքիլիսէի, Շիրակի, Ալեքսանդրապոլի եւ Երեւանէն Նախիջեւան ու Սուրմալու տարածուող հողամասերէն։ Իսկ մինչեւ 1919 Ապրիլ-Մայիս ամիսներուն՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը արդէն տէր էր դարձած Թուասհայաստանի նախապատերազմեան ամբողջ սահմաններուն եւ մեր զինուորական ու վարչական ուժերը կանգնած էին Նախիջեւան-Զանգիլ-Կարաօրլան գիծերուն վրայ, ծածանող հայկական դրօշին հովանիին տակ։

« ... Ես կարծում եմ, որ երկրի սահմանները քարացած չեն կարող մնալ միշտ, ես հաւատում եմ որ մեր երկրի սահմանները կ'ընդարձակուեն կեանքի երկաթէ ուժով, մեր արդար եւ անվիճելի իրաւունքների պաշտպանութեամբ ... » — կ'ըսէր 1918 Օգոստոս 1ին Հայոց Ազգային Խորհրդի Նախագահ Աւ. Սահակեան (Հայր Աբրահամ), Հայաստանի անդրանիկ խորհրդարանի բացման իր հանդիսաւոր ճառով։ Սահակեանի բերնով խօսող հայ ժողովուրդի խօսքն ու կամքը ինը ամիսներ վերջ իրականութիւն էին դարձած, մեր սահմանները ընդարձակուած էին, հայ ժողովուրդը կը շնչէր այլեւս։ Եւ յետոյ, շնորհիւ կառավարութեան ձեռք առած կորովի եւ ազդու միջոցներուն՝ Ամերիկայէն ու զանազան երկիրներէն Հայաստան ներածուեցան մեծ քանակութեամբ ալիւր, խտացած կաթ, զանազան հացահատիկներ, սերմնցու, հագուստեղէն, դեղօրայք, երկրագործական գործիքներ եւայլն, մէկ խօսքով այն բոլոր անհրաժեշտ նիւթերը, որոնք պէտք էին ապրուստի եւ բարգաւաճման եւ յառաջդիմութեան արագ զարգացման համար։ Ժողովուրդը վերադարձաւ հողին, լծուեցաւ երկրագործական շինարար աշխատանքին, հերկեց, ցանեց եւ իր բոյնը վերաշինելով շէնցուց ընտանեկան օճախը, մտաւ իր նախկին բնականոն ուրախ վիճակին մէջ։

Վերածնած ազատ եւ անկախ Հայաստանի այս շէնցող եւ ուրախ կեանքը, աւա՜ղ, շատ կարճ տեւեց։ Թուրքը, այս անգամ կարմիր շապիկ հագած, թիկունքէն դարձեալ դաւեց մեզի, եւ հիւսիսէն ու մեռած կարծած Թուրքին յարութիւն տալով ոտքի հանեց, մանաւանդ Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններուն վրայ արշաւելու ուժ ու հրահանգ տուաւ, որպէսզի 1920 Սեպտեմբեր 23էն մինչեւ Դեկտեմբեր 2 կատարուած դէպքերու ճնշման տակ մեզ ծունկի բերել տայ եւ Հայաստանը խորհրդայնացնելու եւ կրկին իր թաթին տակ առնելու հնարաւորութիւն ունենայ։ Այսպէս ալ եղաւ։

Այժմ երբ լրացած է մեր անկախութեան հռչակման 25րդ տարեդարձը մենք կ'ապրինք ո՛չ իրական կեանքով, այլ երկրէն դուրս եւ օտարութեան մէջ։ Վերյիշելով՝ մեր սրտերը կը լեցուին արդար զայրոյթով ու դառնութեամբ, մեր հոգիները կը կսկծան ի տես աշխարհի անպատիւ քաղաքականութեան, որով մեծ ու փոքր բիւրաւոր ազգեր, մահմետական թէ քրիստոնեայ, արքայական թէ ժողովրդավար, ի շահ իրենց եսասիրական քաղաքականութեան՝ պատրաստ են կամ հաճոյքն ունին զոհելու ազգի մը ոչ միայն մէկ միլիոնի հասնող ընտրանին, այլեւ մնացորդն ալ իր փոքրիկ երկրամասով, որպէսզի հոն երեւի թրքական արիւնոտ կարմիր մահիկը, կամ, ինչպէս ոմանք կը սիրեն անուանել՝ մշակոյթ ու քաղաքակրթութիւն կործանող, ազգերու խաղաղ կենակցութեան մէջ թոյն ու ժանտատենդ տարածող կարմիր մուրճ ու մանգաղը։

Եւ սակայն թող գիտնան բոլորը, թող գիտնայ նոյն այդ անպատիւ աշխարհը, որ ազգ մը երբ տասնեակ դարերու կեանք ու պատմութիւն ունի, երբ հայրենիքի արժանի մշակոյթ է ստեղծեր, երբ գիտցած է յարատեւ պայքարներու, արեւելեան բարբարոս ցեղերու աւերածութիւններուն ու հուրերուն մէջէն փիւնիկի նման կեանք առնել նորէն, որ լինել ու ստեղծագործել գիտէ, եւ բազում անգամ հալածուելէ եւ տեղահանուելէ վերջ ուժէն դարձեալ նոր բոյն շինելու եւ ճախր վառելու տոկունութեամբ, աշխատասիրութեամբ օժտուած է՝ հազար հազարներ ազատութեան մատնելով, օր մը դարձեալ, իր հայրենի բնաշխարհին մէջ, ազատութեան եւ անկախութեան լուսաշող արեւին տակ իր ազգային պետական ուրոյն կեանքը դարբնելու եւ վերստեղծելու հրաշքը կը կատարէ։

ՓՈՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃԵԱՆԻ ԳՈՐԾԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մեր առաջին թատերական երաժշտին գործը կարօտ է ամբողջական պեղումի։

Իր երկերու աշխարհին մէջ երաժշտախոյզ մը պէտք է խորանայ, գիտական-գեղարուեստական քննութեամբ, քարտէսագծելու համար եզերքները, բարձունքները, տափաստանները եւ վիհերը։

Բազմաթիւ կարծիքներ կան, թէր ու դէմ։ Խօսքեր գովասանք ազդեցութեանց եւ հաստատումներ քանի մը բանագողութիւններու (կամա՞յ թէ ակամայ)։ Տակաւին իր պատուասիրին դէմ քննադատութիւններ։ Ասոնց դիմաց՝ բուռն գնահատութիւններ։

Մասնագիտական խորունկ քննութիւն մը, հեղինակութեան մը կողմէ երաժշտական, պէտք է՝ ըսելու համար թէ վարպետը ի՛նչ ծառայութիւն է առաւելութիւններով եւ ի՛նչ չափով մեղանչում է։

1925ին, մեր խնդրանքին ընդ առաջ երթալով, Նուպար Ալեքսանեան, կազմեց առաջին կենսագրութիւնը վարպետին, որուն տողերը խօսեցան համեստօրէն, սակայն մասնագիտօրէն, վարպետին գործերուն մասին։ Ահա այդ քննութիւնն է որ պէտք է ընդարձակել։ Այդ պարտականութիւնը Ն. Ալեքսանեան ձգած էր ձեռնհաս երաժշտագէտի մը։ Իր կարծիքը գրական էր։ Գրութիւնը երեւցաւ 1926ի Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը»ին մէջ, Ա. Դուրեանի նօթերով։

Քանի մը կարեւոր մէջբերումներ ահա Ն. Ալեքսանեանէն.

— «Չուհաճեանի գործին մէջ երկու հանգամանք առաւելապէս մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն։ Առաջինն է թէմաթիք շարժումին ուժգնութիւնը՝ որուն մասին կրնանք դիտել թէ Տ. Չուհաճեանի մոդուլմանները միշտ այլազան են ու կ'ապրին։ ... Մենք այստեղ մասնաւորապէս Բ. հանգամանքին վրայ պիտի ծանրանանք, որ է՝ Տ. Չուհաճեանի շնորհիւ արեւելեան եղանակաց ներմուծումն՝ արեւմտեան երաժշտութեան մէջ, եւ արդէն՝ մեզի ծանօթ եւրոպական կոմպոզիտորներ ո՛րքան ալ արուեստ պարունակեն իրենց փաբրիքին մէջ, անոնք դուռ արեւելեան եղանակներու չափով չեն խօսիր մեր հոգիին։ Մենք պիտի համարձակինք ըսել թէ Չուհաճեանի բո՛ւն արժէքը, չէ թէ համբաւը լո՛կ, ինչպէս այս վերջիններուն մէջ կը կայանայ»։

— «Ոմանք Տ. Չուհաճեանը կը քննադատեն՝ ըստ իրենց՝ անկատար կերպով զուգորդած ըլլալուն արեւելեան եւ արեւմտեան երաժշտութիւնները։ Կը կրկնենք թէ երաժիշտ քննադատ մը ըլլալու յաւակնութիւնը չունինք բնաւ. սակայն կ'ընդունինք այս տարրերութեան լուրջ ուշադրութեան արժանի ըլլալը, պայմանաւ որ նոյն վերապահութիւնն ընենք նաեւ շատ մը երաժիշտ Եւրոպացւոց մասին, օրինակ՝ Կլիւք, Վեպեր, Օֆէնպախ, Սէն Սանս, Մասընէ եւ այլք որոնք, իրենց գործին մէջ կիրարկած են թ'է եւրոպական թ'է հին արեւելեան ոճերը։ Իսկ եթէ խորհողներ կան որ իտալական ոճը մասնաւորաբար կը հակասէ արեւելեան նկարագրին, յիշենք թէ Տ. Չուհաճեանի շրջանին (1865-80) harmonie-ի օրէնքները կը գտնուէին դեռ դասական դեմքի վրայ. Նոյնիսկ Վակնէր քլասիք մը կը նկատուի այժմ։ Ուրեմն ի՛նչպէս կարելի է լուծել եղանակումներու հարցը»։

Յունական օփերէթի խումբ մը, երկար շրջան մը, բեմադրած է «Լէպլէպիճի»ն, Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Աթէնքի մէջ, օսմ. սահմանադրութենէն վերջ։ Նոյնիսկ շարժանկարի առնուած է, որոնց երկուքին ալ եղած եմ հանդիսատես։ Գերմանական խումբ մըն ալ բեմադրած է «Լէպլէպիճի»ն, գտնելով անօրինակ ընդունելութիւն։

Քանի որ Ելլադայի խօսքն եղաւ՝ կ'արժէ մէջբերել հետեւեալ ժամանակէն կարծիքներ «Լէպլէպիճի»ի ներկայացման առթիւ Ֆալէրոյի մէջ, 1883ին։ Գիրքօնի «Փրոնիա» թերթը (Դեկտ. 1) կը գրէր.

— «Երէկ հայկական խումբը քաղաքիս ամառնային թատրոնին մէջ իր ներկայացմանց շարքն սկսաւ. Ընտրելու, ազնուական դասակարգը հեղեղի պէս թատրոն լեցուեցաւ, օթեակները ու նստարանները, ամէնն ալ գրաւուած էին։ Բոլորին հիացման ու գովքուրանքին առարկայ դարձած «Լէպլէպիճի»ի ներկայացումը սպասուածէն շատ աւելի մեծ յաջողութիւն ունեցաւ, անօրինակ խանդավառութեանց արժանացաւ։ Կը մաղթենք որ մեր տեղացի դերասանները անմահ «Լէպլէպիճի»ի այս ներկայացումէն դաս մը առնէին»։

Իսկ Իգիտորիտս Սբըկիւլիս Աթէնքի «Էֆիմէրիս» օրաթերթին, 1883 Օգոստոս 7ի համարին մէջ կը գրէր.

— «Երբ առաջին անգամ իմացայ որ հայ օփէրէթի խումբ մը Ֆալերօ եկեր է եւ թուրք լեզուով ներկայացումներ կուտայ, շիտակը ծիծաղեցայ այս տարօրինակ միամտութեան մը վրայ։ Չէի կրնար մտածել որ թէեւ անոնք իրաւունք ունենային արհամարհանքով զիս ծաղրելու, քանի այնքան տխեղծ գաղափար մը ունէի իրենց արուեստին վրայ... Կէս-գիշերին Հօրհօր Աղան յաղթանակ տարած էր վրաս... Երկու-երեք հնով երգի մը արտայայտման մէջ թիւն ու չափականութեան մէջ թիւն կը պահանջուի. ամ մեր ըը սիրալի կերպով կը յարգեն միութիւնն ու չափականութիւնը։ Մասնաւորապէս հիանալի է իրենց դերասանուհիներուն խօսելու եւ լու բնականութիւնը, ինչ որ մեր Ֆրանսուհիները ունին, ոչ իսկ լուհիները։ Անոնք յաջողած նաեւ առանց դոյզն աններդաշնակութեան, արեւելեան երաժշտութիւնը խառնել եւրոպականին լէ ք. «Լէպլէպիճի»ին վերջին ուոնքը. ի՛նչ յուզմունքով մեր գայն կը զգայ, կ'իւրացնէ մեզ երէկ գերի էինք, գերի դժբախտ յերուն պէս։ ... Այդ երեկոյեան լորէն բոլորովին փոխուած կը վերադառնայի, եւ շողշողուն հանրապետքին կողմն ուղղուելով, բացագանչել կ'ուզէի «Կեցցէ՛ Լէպլէպիճի Հօրհօր Աղան, Կեցցէ՛» ...»

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օրուան երկրորդ բանախօսը, Պ. Ժօրժ Փիգօ, որ ծանօթ է մեզի իբրեւ հեղինակ Սայքս-Փիգօ անուն հռչակաւոր դաշնագրին, իր ճառին մէջ, ջերմ ծափերու տակ, յոյս յայտնեց որ պիտի դարմանուի Հայոց հանդէպ կատարուած անարդարութիւնը։

Իրմէ վերջ խօսեցաւ ծերակուտական եւ նախկին նախարար Պ. Ժիւսթէն-Կոտար, որ յիշեց թէ Հայաստանի անկախութեան տասնամեակին առթիւ ալ խօսած էր։ Ըսաւ թէ ինք մէկն է անոնցմէ որ Հայկ. Դատին նուիրուած են հին օրերէն եւ հաւատարիմ մնացած անոր՝ մինչեւ այսօր։ Յիշեց Փրօ Արմէնիա խմբագրող մեծ դէմքերը. Փիէր Քիյեար, Փրէսանսէ, Վիքթոր Պէրար, Անաթոլ Ֆրանս, Քլէմանսօ, որոնց կ'օգնէր ինք ալ։ Ֆրանսան հիւրասիրեց ձեզ, ըսաւ, եւ դուք վստահութեամբ եկաք հոս, որովհետեւ գիտէիք թէ ազատութեան երկիրն է այս։ Ֆրանսայի սիրտը նոյնն է ձեզի հանդէպ այսօր, ինչպէս երէկ։ Կառավարական նոր օրէնքները որ կարգ մը սեղմումներու կ'ենթարկեն օտարականները, դժբախտաբար խառնուած կը գործադրուին ստորադաս պաշտօնեաներու կողմէ։ Ձեզի կ'ունենան անարդարութիւններ, որոնց դէմ արդէն ես եւ պաշտօնակիցներս բողոք ներկայացուցած ենք ուր որ անկ է։ Հայերը ամէնէն աւելի իրաւունք ունին այս երկրին մէջ բարեացակամ վերաբերումի։

«Կ'ուզեմ որ, աւելցուց, դուք միշտ մտածէք ձեր հայրենիքին, ձեր հին մշակոյթին եւ հին քաղաքակրթութեան մասին։ Ֆրանսա շատ եսասէր պիտի ըլլար, եթէ պահանջէր որ իր հողին վրայ ապաստանած դժբախտ ժողովուրդի մը զաւակները իր մէջ ձուլէր։ Ձեր ապագան, ձեր ազգային յոյսերը եւ ձեր ինքնութիւնը պահպանելու համար Հա՛յ մնացէք։ Եթէ այս երկրին հանդէպ ձեր երախտագիտութիւնը յայտնել կ'ուզէք, եղէք լաւ քաղաքացիներ, լաւ Ֆրանսահայեր՝ եթէ կ'ուզէք, իրարու հանդէպ սիրալիր եղէք, միութիւն ունեցէք ձեր ինքնապաշտպանութեան այդ։ Ֆրանսայի բերէք ձեր գեղեցիկ յատկութիւնները եւ տան տարէք Ֆրանսահայու լաւ մէրը։ Ֆրանսացիներս մեծ ուրախութեամբ եկանք ձեր անկախութեան տօնին։ Սրտանց կը մաղթեմ անկախութիւն եւ ազատութիւն ձեր ազգին համար։ Կեցցէ՛ անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը»։

Պ. Ժիւսթէն-Կոտարի ճառը կ'ընդմիջուէր խանդավառ ծափերով եւ խօսքերը մեծ տպաւորութիւն ձգեցին ներկաներուն վրայ։

Օր. Անժէլ Ռոնմէլեան իրեն յատուկ շնորհալի ձեւով արտասանեց Յ. Յարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանի» եւ Մ. Նալբանդեանցի «Ազատութիւն» ուած այն օրիգ՞ր, Ֆրանսերէն գուով։

Փոքրիկ դադար մը վերջ, հանդէսը վերսկսաւ։ Նախագահը կարդաց կարգ մը նամակներ նախկին նախարար Մուեթէ, Կոմս Պըներ, յայտնի երեսփոխան Համբի, Համազգային ընկ. եան վարչութենէն, եւայլն, որոնք իրենց համակրանքը կը յայտնէին անկախութեան տօնին առթիւ։

Յետոյ խօսեցաւ Ազրպէյճանի ուիրակութեան ներկայացուցիչ Մուհարրէմօֆ, որ յիշեց թէ ինք է Հայաստան՝ Գանձակեցի եւ այդ երկրին կարօտն ունի։ Յիշեց բարախօս Աւետիս Ահարոնեանի րուն բանաստեղծութիւնները գոյն կերպով նկարագրած են Ազ րաւն ու Հայաստանի գեղեցկութիւնները, եւ որոնց յիշատակով ինք հոս՝ օտար երկրի մէջ։ Պ. Մուհարէմօֆ ըսաւ թէ միացուցած է մեր երկու ազգերը

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Ձեզի որ եւ է ոճիրով ամբաստանելու միտք չունիմ, ըսաւ յաղթական հեգնական բարակ ձայնով մը. ոճիր գործած չէք որքան գիտեմ... բայց մեղք որ ուշադրութիւն չդարձուցիք այն ազդարարութեան զոր ըրի Եէտի Գուլէի մէջ՝ անցեալ օր... կը յիշէ՞ք... խօսեցայ այն անհաճոյ վախճանին մասին որուն կ'ենթարկուին, մեր այս հինաւուրց քաղաքին մէջ անոնք որ պէտք եղածէն աւելին գիտեն։

— Աստուածնիդ կը սիրէք, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք բողոքեց Սուլիսին թէեւ շատ աղէկ կը հասկնար այդ բառերուն իմաստը։ Գիտէր, թէեւ պիտի չառաջնորդէին զինքը։ Ընդհակառակն երբ գիշերը վրայ հասնէր, ինքնաշարժ մը տանէր Ներքինին, քաղաքին մէջէն անցնելով արլինթաց պիտի արշաւէին դէպի Եէտի Գուլէի պարիսպը, թեւերը կռնակին վրայ պիտի կապէին չըռուանով եւ գլխու վրայ չորացուցած աշտարակին ապառաժուտ հարթէն վար պիտի գլորէին զինքը՝ հեռաւոր իր դիմադրութիւններուն։

Սուլիսին սարսուռ մը զգաց աչքին առջեւ բերելով այն ահաւոր մահը որ իրեն պիտի սպառնար փրփրադէզ ջուրերուն մակերեսին վրայ։

Ներքինին թուղթ մը հանեց գրպանէն. զգուշութեամբ բացաւ եւ Սուլիսինին երկնցուց.

— Ճանչցա՞ք, հարցուց հանդարտ շեշտով մը, երկու դէպքեր առաջ Բերա Փալասի լուացարանաւ-ճառին կըպչաց ձգած էիք... Կարծեմ աղջիկ մը պիտի գար առնէր ...

— Կեանքիս մէջ առաջին անգամն է որ կը տեսնեմ այդ նամակը, պատասխանեց տղան ուսերը թօթվելով։

— Սուտ է, Սէրվէթ, նշանակէ, ըսաւ Քաղտըմ իր քովը կեցող բարձրահասակ ոստիկանին. յետոյ նորէն երիտասարդին կողմը դարձաւ ու շարունակեց.

— Իրա՛ւ. տարօրինակ բան է սակայն որ գիրը ձերն է... բաղդատեցի զայն՝ Միթերանոյին մասին ձեր գրած նօթերուն հետ զորս այստեղ, ձեր գրասեղանին վրայ գտանք։

— Լաւ, թող այդպէս ըլլայ. ի՞նչ պիտի ընէք հիմա, ըսաւ Սուլիսին յուսահատօրէն։

— Ձեզ երկար ճամբորդութեան մը պիտի ղրկեմ, այն տեսակ վայր մը ուր երբեք առիթը պիտի չունենաք ձեր քիթը Թուրքիոյ քաղաքական գործերուն մէջ խօթելու ...

Սուլիսին պահ մը յուսադրուեցաւ։ Օտարական մը ըլլալով, Ներքինին պիտի աքսորէր զինքը՝ խուսափելու համար նեղացուցիչ հարցաքննութենէ մը որուն կրնար ենթարկուիլ եթէ իր դիակը գտնուէր. բրիտանական կառավարութիւնն ալ կրնար մեծ աղմուկ յարուցանել։ Ոչ մէկ երկիր կրնար թոյլ տալ որ իր հպատակներէն մէկը մահուան դատապարտուէր առանց որ եւ է բողոքի, եթէ նոյնիսկ ենթական լրտեսութեամբ ամբաստանուած ըլլար. տարբեր խնդիր եթէ արդարամիտ դատավարութիւն մը տեղի ունեցած ըլլար. իսկ գաղտնի մահապատիժ մը բոլորովին անհանդուրժելի էր։

— Ըսել կ'ուզէք որ երկրէն պիտի արտաքսէ՞ք զիս, հարցուց Սուլիսին։ Կամ, ինչպէս Ամերիկացիները կ'ըսեն, պտո՞յտի պիտի տանիք....

— Լողալու, պատասխանեց Ներքինին խնդալով. այդ բառը աւելի լաւ կը բացատրէ ներկայ պարագան...

Սուլիսին իր երեւակայութեան մէջ լսեց խաւարակուռ հորին ջուրերուն շաչիւնը։ Ծունկը բռնուեցաւ. որքա՞ն պիտի տեւէր այդ սոսկալի գործողութիւնը. երկվայրկեա՞ն մը թէ տարիներ։

Գլխու վրա՞յ պիտի իյնար թէ պիտի գլորէր պարապին մէջ։ Հորը բաւական նեղ ըլլալով պատերուն պիտի զարնուէր անշուշտ եւ գզդաղաքիկ վիճակի մէջ պիտի հասնէր ջուրերուն։ Թերեւս աւելի լաւ էր այդպէս որովհետեւ — ուրիշները ինչ կ'ուզեն թող ըսեն — դժուար է խեղդուելով մեռնիլ։ Կրնայ դիւրին համարուիլ եթէ մարդ ծովուն մակերեսը ծփալու համար իր թափած ճիգերէն ուժասպառ՝ կորսնցնէ իր բոլոր զգայնութիւնները. բայց յանկարծակի սուզիլ տասուցեալ ջուրերուն խորը՝ թեւերը կռնակին վրայ ամրացած, զարհուրելի վախճան մըն էր։

— Երեւի ծրագիրէս շատ չախորժեցաք, ըսաւ Ներքինին ժպտելով, լաւ, ըսէք ուրեմն թէ ուր է հիմա այն բարձրահասակ ու խարտեաշ աղջիկը որ ձեր երկտողը առնելու պիտի գար.. անունը ի՞նչ է ...

— Եթէ այդ նամակին գիրը իմ ձեռագիրս կը նմանի, կը նշանակէ թէ կեղծուած է... ոչ նամակին մասին տեղեկութիւն ունիմ, ոչ ալ աղջկան..

— Այլեւս չեմ ուզեր խօսք դրած է ձեր բերանը. հարցումներուս պատասխանեցէք ու թերեւս նորէն կ'անդրադառնամ ձեր մասին տուած որոշումներուս վրայ...

— Ոչինչ գիտեմ այդ երկտողին մասին կրկնեց Սուլիսին. եթէ նոյնիսկ գիտնայի դարձեալ պիտի չըսէի որովհետեւ յայտնի է որ ձեր թշնամին էք ...

— Հոգ չէ, ըսաւ Քաղտըմ ուսերը թօթվելով. չեմ պնդեր... իմ մարդիկս կրնան շատ դիւրաւ գտնել ... հետաքրքիրը թէ տակաւին Պոլիս է ալ լողալու պիտի ղրկեմ ... կը լողայ Մարմարայի մէջ... քանի մը մղոն հեռու նուանով զբօսավայր մը կայ ուր Պոլսեցիները լողանքի կ'երթան ... եղանակը օգոստոս ըլլալով ... այդ օրը առեղ ձգելու ...

— Բայց ինչո՞ւ օգոստոս ըլլալ ... ցուց Սուլիսին որ կը փորձէր ... խնդիրներով իսկ ... իր մտքէն վտարելու համար ... հեռանկարը որ կը սպասէր ... Մայիսէն սկսելով ... ունինք այստեղ... ինչո՞ւ ... ամբան կէսը անցնի ...

— Չեմ գիտեր, սակայն ... թուականը, պատասխանեց Ներքինին ... միայն կատղած շուներն ու Անգլիացիները ջուրը կը մտնեն այդ ... ատ.

(Շար.)

...ին ուսական ոգիները վերէ եւ լացէ ...էլ կը զարթնուին։ Մենք անցեալին ...էլ վէճ եւ ցաւ ունեցած ենք ։ Այդ ...ը պիտի կազմէ հիմը մեր նոր ճա-...գրին, նոր ապագային։ Քանի ...ի ի վեր նոր սերունդ մը հասակ ...ած է, ժողթենք որ անիկա ու-...ւ ապրի։ Երբ մեր հայրենիքին ...ները բացուին, պիտի երթանք ...ւ ընկերութիւն կազմելու։ Ինչպէս ...ց մեր Ղարաբաղցի հայրենակից ...ց Գ. Բալայեան, Ճենկիզխան, Թի-...րքինէ եկան ու անցան մեր երկրին ...ոյին, բայց ազգը մնաց։ Ներկայ ...երն ալ կ'անցնին եւ մենք կը մնանք ...ն կանգուն։ Կարեւոր է ձեռք ձեռ-...ի տալ եւ յոյսով դիմել դէպի ապա-...ն»։

Իր անկեղծ խօսքերը ջերմօրէն ըն-...ունուեցան ։

Վրաստանի նախկին արտաքին գոր-...ծոց նախարար Գ. Կէկէչկորի իր ...ռավարութեան ջերմ ողջոյնները ...երաւ, եւ աւելցուց թէ ոչ մէկ տա-...րակոյս չկայ որ այդ ողջոյններն ու ...ղձերը անկեղծ են ։«Մեր ժողովուրդ-...ներուն ճակատագիրը իրարու կապ-...ւած է երկանական կապով, կարելի ...չ պանենք իրարմէ զատել։ Արտաքին ...եղներու նախարար ըլլալէ առաջ, ը-...ու, Անդրկովկասեան սէյմի նախա-...ւ էի Փորձեցինք մէկ կառավարու-...թեան կազմել ամբողջ Կովկասի հա-...ր Մեր տրամադրութեան տակ ու-...ինք յաջողութեան բոլոր պայման-...երը — Ալիւարհի ամէնէն հարուստ ...ղամասը, մօտ 10 միլիոն քաջ եւ ...երին կառավարուելիք ժողովուրդ, ...յց ձախողեցանք։ Սխալ ըրինք։ Ձեզ ...ղար եւ ուրիշները չեմ մեղադրեր։ ...ւոր է քաջ ըլլալ եւ ըսել ճշմարտու-...թիւնը։ Ճիշդ է թէ արտաքին ուժերը ...ռու քաղեցին մեր կացութենէն, ...յց բուն պատճառը մեր ձախողու-...թեան՝ մենք էինք։Կովկասեան հայրե-...սիրութիւնը կը պակսէր ամէն տեղ, ...յն արտաքին ճակատի վրայ չէ, ...ւ Հայերու եւ Վրացիներու մէջ ալ։ ...ն հայ մը զոհ եղաւ այդ գաւռին, ...վհետեւ իր հայրենակիցները կը ...րծէին թէ Հայ ըլլալէ աւելի Կով-...կասցի էր։ Իրականութեան գիտակ-...ցութիւնը ի վերջոյ պիտի յաղթէ։ ...ք բոլորս միանանք եւ Կովկաս-...եան միութեան վրայ համաձայն ունե-...նալ կեցցէ ազատ եւ երջանիկ Հա-...յաստան։ Կեցցէ Կովկասեան ժողո-...վուրդներու համերաշխութիւնը։ Կեց-...ցէն բոլոր անոնք որ այդ մեծ աշխա-...տանքին պիտի լծուին »։

...ակերճ ուղերձ մը կարդաց Ուկրայ-...նացիներու ներկայացուցիչ Գ. Օսին-...ը, որ յայտնեց թէ թէեւ իր երկիրը ...ւ կը գտնուի Հայաստանէն, սա-...կայն իրենք սրտով միացած են հայու-...թեան հետ եւ կը բաղձան անոր լաւա-...գոյն օրեր։ «Ջէնքը վար պիտի չդնենք ...մինչեւ որ անկախութիւն ձեռք չբե-...րենք։ Կեցցէ ազատ եւ անկախ Հայաս-...տան»։

Վերջին խօսողն եղաւ Վրացի ազ-...գայնականներու ներկայացուցիչ Իշ-...խան Վաչնաձէ, որ խօսեցաւ Վրացե-...րէն ճառ մը։ Ընկեր Արմիկ Ջամալ-...եան կարդաց անոր Հայերէն թարգմա-...նութիւնը։

Միւսն երգչախումբը քանի մը ժո-...ղովրդական երգեր երգեց։ Ցետոյ ...Տիկին Արփիկ Արզուեան երգեց «Տլէ ...եաման», «Ես սարէն կուգայի» եւ ...ուսերէն երգ մը, ջերմ ծափեր խլե-...լով։

Գեղարուեստական բաժինը փակուե-...ցաւ Ալֆորվիլի սանուհիներուն հայկ-...ական, ցնկավարութեամբ ընկ. Ս. ...Ցովհաննէսեանի։ Օր. Հրանոյշ Գա-...լոյեան եւս պարեց քանի մը անգամ, ...խանդավառութիւն առաջ բերելով ։

...կէս գիշեր էր եւ ժողովուրդը չէր ...ուզեր բաժնուիլ սրահէն

Ինչ բազմութիւն մը մնաց մինչեւ ...վերջ եւ մինչ մէկ կողմէ մեծ սրահին ...մէջ եւրոպական պարերը տեղի կ'ու-...նենային, միւս կողմէ քովնտի սրահ-...ներուն մէջ խումբեր կազմուեցան սե-...ղաններու շուրջ։ Խանդավառութիւնը ...եւ էր ամէն կողմ։ Մինչեւ լոյս հայ-...կական երգերն ու պարերը շարունակ-...ուեցան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։ Տի-...կին Արմենուհի Գեւոնեան քանիցս եր-...գեց ներկաներու փափաքին վրայ։ Ըն-...կերները հայրենասիրական ճառեր ար-...տասանեցին։

Առաւօտեան ժամը 6ն էր, երբ ժո-...ղովուրդը ակամայ հեռացաւ սրահէն, ...բարձր տրամադրութեամբ եւ յիշա-...տակելի երեկոյթ մը անցուցած ըլլա-...լու գոհունակութեամբ ։

Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներն ու Հայ Արի-...ները

Հ.

Տր. Կ. Խաչի Թ. Պասգ Ժողովը

Կիրակի (29 Մայիս) փակուեցաւ Տր. Կ. Խաչի Թ. պատգ. ժողովը, որ երեք օրուան ընթացքին մրաքան, կանոնաւոր, ծրագրուած աշխատանքով մը քննեց ամբողջ Ֆրանսայի Շրջանի ու Շրջ. Վարչութեան կատարած վերջին երկու տարուան գործը, լսեց բարոյական եւ նիւթական համարատուութիւնը, քննեց հաշիւները եւ գծեց յառաջիկայ երկու տարուան շրջանին համար աշխատանքի նոր ուղեգիծ.

Ժողովին կը մասնակցէին 31 պատգամաւորներ վճռական ձայնով, իսկ բարեկամ կազմակերպութիւններէ անհատներ՝ խորհրդակցական ձայնով։ Ժողովը բաց ըլլալով անդամուհիներու առջեւ՝ ունկնդիր ընկերուհիներու բազմութիւն մը եւս մասնակցեցաւ այդ խանդավառ մթնոլորտին սահղծման։

Ներկայ 20 մասնաճիւղեր (22ի վրայ) եւ 5 ենթամասնաճիւղեր կարդացին իրենց տեղեկագիրները ու հաշուեկշիռները.

Այդ տեղեկագիրները ցոյց կուտային որ Տր. Կ. Խաչի գրեթէ բոլոր շրջանները ունին իրենց յատուկ ձեռնարկը, դպրոց, դարմանատուն կամ ուամ - սանուհիներու խումբեր, ինչպէս Մարսէյլը եւ իր հինգ ենթամասնաճիւղերը (Պոլմար Օտոտ, Ս. Լու, Ս. Ժերոմ, Ս. Անթուան, Լավիռտ), Վիէնը, Կրընոպլը, Լանսէյը, Տեսինը, Ռոմանը, Ալֆորվիլը, Իսսին, Փարիզը Առնուվիլը, Քաշանը, Անկիէնը եւ Իսսին։ Իսկ ուրիշ մէկ քանին կ'օգնեն տեղական կազմակերպութիւններու պահելու համար դարմանատուներ, — Լիոն, Գորտօ, Շավիլ, Գուա Քոլոմպ։ Հազիւ երեք չորս մասնաճիւղեր մնացած են, առանց յատուկ ձեռնարկի մը,անոնց ալ թելադրուեցաւ Պատգ. Ժողովի կողմէ ունենալ ոգեւորիչ աշխատանք այս տարուան ընթացքին։

Շրջանային Վարչութիւնը ինք եւս իր կազմակերպական, գիւտնական, խնամատարական այլ աշխատանքներէ դուրս՝ ունի յատուկ ձեռնարկ մը, — օգափոխութեան կայանները, որոնց յաջորդական յաջողութիւնը խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ Պատգ. Ժողովի կողմէ։ Այդ կայաններու միջոցով միայն վերջին երկու տարուան մէջ 165 երկսեռ մանուկներ տարուած էին ծովափ։ Իր դպրոցներու մէջ կ'ուսանէին աւելի քան 500 երեխաներ, իսկ 200 երկսեռ պատանիներ իր Սանուցմիութեան խումբերուն միջոցով կը ստանային հայեցի դաստիարակութիւն եւ կը ներշնչուէին հայ ոգիով։

Դարմանատուները եւս (Մարսէյլ, Իսսի, Առնուվիլ) կը տանէին լուրջ աշխատանք առողջապահական գետնի վրայ.

Այս հիմնական ձեռնարկներէն զատ թէ բոլոր մասնաճիւղերը թէ Շրջանային Վարչութիւնը նիւթական կարեւոր գումարներով օժանդակած էին բազմաթիւ հիւանդներու, թոքախտաւորներու, չքաւոր ընտանիքներու եւ մասնաւորաբար անտէր երեխաներու։ Այցելութիւններ հիւանդանոցները, հագուստի, ճերմակեղէնի հայթայթում ու նման բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւններ անպակաս էին բոլորին ալ տեղեկագրին մէջ թիւերով։ Եւ ամփոփելով ներկայացուած հաշուեկշիռները, Պատգ. Ժողովը տեսաւ, որ Տր. Կ. Խաչը Ֆրանսայի մէջ երկու տարուան ընթացքին 300 հազար Ֆրանքի գումարով մը հասած է զաղութին կրթական, առողջապահական եւ խնամատարական պէտքերուն։

Ժողովը ոգեւորուած այս արդիւնքէն, աւելի մեծ եռանդով պատրաստեց յաջորդ շրջանին համար թէ աշխատանքի որոշ ծրագիր համապատասխան որոշումներով, եւ թէ պիտանի նիւթական մատակարարութիւնները ճշգոց, ծանրանալով մասնաւորաբար կրթական բաժնին վրայ։

Այս աշխատանքներէն զուրս ժողովը գոհունակութեամբ անդրադարձաւ նաեւ տարբեր յաջողութիւններու, մասնաւորաբար իր անդամուհիներուն ընդհանուր զարգացման տեսակէտով։ Նկատեց որ Տր. Կ. Խաչը դպրոց մը եղած է նաեւ մեծերուն համար։ Հայ կինը հոն սորված է ոչ միայն անհրաժեշտ պայքար իր աշխատանքը մեծագոյն չափով արդիւնաւորելու համար, այլ եւ վարժուած է հանրային կեանքի, կազմակերպական ներքին կանոնաւոր աշխատանքի եւ նոյնիսկ մտաւոր զարգացման՝ հաւաքական ընթերցանութիւններով, պարբերական դասախօսութիւններով, մտերմական հաւաքոյթներով, եւայլն։

Այսօր, 1010 անդամուհիներ, բոլորն ալ հոծեալ, աշխատունակ, ընտանիքի մայրեր իրենց անկարելին կընեն այս մեծ եւ օգտակար կազմակերպութիւնը զարգնելու արժանաւոր մէկ Շրջանը Հ. Կ. Խաչի Ընդհ. Միութեան որ ունի զաղթաշխարհին մէջ 19 Շրջան եւ 10.000 անդամուհի։

Կիրակի առաւօտ ընտրուեցաւ Շրջանային Վարչութիւնը, Տիկիններ՝ Տ. Միսաքեան, Ե. Մելիք-Մինասեան, Է. Բիւզանդ, Օրիորդներ՝ Ձ. Անահիտ եւ Ա. Գրլըճեան։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Թէյասեղանը

Կիրակի կէս օրէ վերջ աւանդական Թէյասեղանը եկաւ լրացնել խանդավառութեամբ, այն կազդուրիչ եւ ոգեւորիչ աշխատանքը, զոր Թ. Պատգ. ժողովը կատարած էր երեք օրուան ընթացքին։ Ներկայ էին աւելի քան 150 հոգի, անդամներ եւ մանաւանդ բարեկամներ։ Հոն էին նաեւ Ալֆորվիլի եւ Իթալիի սան-սանուհիները եւ սրահը նեղ կուգար։ Շատեր մնացին ոտքի վրայ եւ երբ 7.30ին կը փակուէր հանդէսը ոչ ոք, ոչ իսկ երեք ժամ ոտքի կեցողները չէին ուզեր հեռանալ սրահէն։

Թէյասեղանը բացաւ Սանուց երգչախումբը «Մեր Հայրենիքով», իսկ վարեց Տիկ. Է. Բիւզանդ, որ տուաւ ամփոփ տեղեկութիւններ Տր. Կ. Խաչի կատարած գործէն, հրաւիրելով ներկայ բարեկամները, որ իրենք խօսին ու յսօր իրենց տեսածին ու գիտցածին մասին։ Հետզհետէ խօսք տուաւ ակ-կիններ Քիպրիթճեանի (Մարսէյլի պատգամաւոր), Ս. Տէր-Դաւիթեանի, Ա. Ծաղկաձեանի, պարոններ՝ Ա. Գիւլխանդանեանի, բժիշկ Տէր Դաւիթեանի, Ս. Վրացեանի, Հ. Զարդարեանի եւ Ս. Տէր-Թովմասեանի։ Բոլոր խօսողներն ալ գեղեցիկ ճառերով անդրադարձան այս զուտ կանացի մեծ կազմակերպութեան տասը տարուան կատարած նուաճումներուն, գրեթէ անհաւատալի, այսքան դժուարին պայմաններու մէջ։

Փոխն ի փոխ երգեց Սաներու Միութեան երգչախումբը առաջնորդութեամբ Գ. Սահակ Ցովհաննէսեանի, Արտասանեցին նոյնպէս սաներ Ալֆորվիլէն՝ Արիֆեան, Մուրատեան վարժարանէն՝ Գ. Քրմոյեան, Տարօնեան եւ Փարիզի վարչութեան անդամներէն՝ Տիկին Գազանճեան եւ Օր. Գրլըճեան։ Հաճելի էր լսել Տիկ. Ցակոբեանի (Քաշանէն) երգերը թառի ընկերակցութեամբ, ինչպէս եւ Գ. Շահինեանի «Տլէ եաման» եւ «Թելէ քէլէն»։ Իսկ Իսսիի աղջնակին «Կռունկը» ինչ հմայիչ էր։ Խմբական երգերը որոնց կ'ընկերանար ներկայ հասարակութիւնը խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին, մինչեւ որ ակամայ բաժնուեցան հիւրերը Տիկ. Է. Բիւզանդի փակման խօսքերէն վերջ, միաբերան երգելով «Ցառաջ Նահատակ»։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՌԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿԻՆ ԱՅՑԸ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

— • —

Անցեալ հինգշաբթի, անմոռանալի օր մը եղաւ «Ռաֆֆի» խմբակի համար։ Տարեշրջանի փակման առթիւ խմբակի անդամները եւ բարեկամները ուխտագնացութիւն մը կատարեցին դէպի Հ. Ց. Դ. Թանգարանը։

«Ռաֆֆի» խմբակը հիմնուած է քանի մը երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ՝ հայ քաղաք. չարժումները եւ Դաշնակցութեան պատմութիւնն ու ծրագիրը ուսումնասիրելու նպատակով։ Խումբին վարիչն ու դըլխաւոր դասախօսը Գ. Ս. Վրացեանն է։ Խմբակը ունեցաւ 20ի չափ դասախօսութիւններ ու զրոյցներ, ուր խօսեցան ՊՊ. Վ. Փափազեան, Ա. Ջամալեան, Շ. Միսաքեան, Վ. Իշխանեան եւ մանաւանդ Ս. Վրացեան, իսկ ունկնդիրներէն Արմիկ Ջամալեան։ Խմբակի անդամները եւ հիւրերը եռանդուն մասնակցութիւն բերին զըրոյցներուն եւ մեծապէս օգտուեցան։

Շատ հաճելի եղաւ նաեւ անոնց այցելութիւնը Հ. Ց. Դ. Թանգարանը։ Մօտ 3 տասնեակ անդամներ ու բարեկամներ ջերմ ընդունելութիւն գըտան Թանգարանի վարիչ Գ. Բալայեանի կողմէ, որ նախ հիւրերը առաջնորդեց դէպի անկիւնի նկուղը, ուր ամբարուած խուցին երկաթեայ պահարաններուն մէջ ամփոփուած են Դաշնակցութեան փառաւոր անցեալին պատմական վաւերագրերը։ Ապա առաջին յարկ, ուր երկու սենեակներու պատերն ու սեղանները զարդարուած էին յեղափոխական գործիչներու նկարներով, որոնց մէջ ճիշդ Քրիստափորի, Զաւարեանի, Ռոստոմի աջեւ կախուած է Դաշնակցութեան հրաշալի զինանշանը պատրաստուած պրագիլական թիթեռնիկներու զանազան թեւերէն՝ Թիֆ ու ժանէյրոյի Բարկէն Ունենի կոմիտէի նուէրը Գ. Ս. Վրացեանին։ Գահ մը խորհրդաւոր լռութեան։ Գ. Բալայեանի առաջարկութեամբ՝ Ս. Վրացեան մէկիկ-մէկիկ կը ներկայացնէ Դաշնակցութեան պատմութեան ընթացքը Ալիշանէն ու Նալբանդեանէն սկսած մինչեւ մեր օրերը, ու կը վերջացնէ հետեւեալ խօսքերով.— «Երբ մենք կը յոգնինք կեանքի տառապանքէն, երբ մեզ կը պաշարէ վհատութիւնը, հոս կուգանք, որ այս նուիրական մթնոլորտին մէջ ուժ ու ոգեւորութիւն առնենք, յոյսով ու եռանդով լեցուինք»։

Տօքթ. Հ. Զարդարեան եւ իր մայրը յուզումով կը դիտեն այնքան հարազատ ու սրտակից դէմքերու պատկերները։ Ուրիշներ կը խռնուին լուռ, Ռ'ապրին առասպելներու այս առեւրին կենդանի չունչով։ Ապա՝ յաջորդ յարկը։ Գ. Գ. Բալայեան կը բանայ դուռ մը ու... կիսախաւար սենեակի մը անկիւնը կը բացուի պաշտամունքի խորան մը... Տէր-Զօրի հազարաւոր նահատակներէն անանուն գանկ մը, սեւ քօղով ծածկուած, երկու կողմը մոմերու աղօտ լոյսեր եւ պատերէն կախուած սուրի ժապաւէններ՝ մնացած Քրիստափորի եւ ընկերներու յուղարկաւորութենէն։ Սարսուռ կը պատէ մարդու հոգին։ Կ'ուզես ծունկի գալ, աղօթել, համբուրել նուիրական նշխարները։

Ցետոյ Գ. Բալայեանը սիրով ու գուրգուրանքով ցոյց կուտայ թանգարանին բերքը ոգեկոչելով անոնց տէրերու հերոսական գործերը։ Կարելի չէ նկարագրել զգացուած անճնշելի տպաւորութիւնները։ Կէս դարու Հայոց պատմութիւն մը ապրեցանք եւ ինչ փառաւոր պատմութիւն, ինչ հսկայական գործեր, ինչ հերոսական դէմքեր...

Ապա ամէնքը կը սոտրագրեն այցելութեան տոմարին մէջ, կը նկարուին, զուարթ ու մտերմական մթնոլորտի մէջ։ Եւ ի վերջոյ կը շրջապատեն Գ. Բալայեանի հիւրասէր սեղանը։ Խմբակի պետ Գ. Գեոս Եղիազարեանի բացման խօսքէն ետքը, սեղանապետ կ'ընտրուի Գ. Ս. Վրացեան, որ զուարթ կատակներով կը խօսեցնէ, երգել կամ արտասանել կուտայ ամէնուն։

Եւ այսպէս մինչեւ ուշ երեկոյ։ Ամէնքը լեզու կ'առնեն։ Երիտասարդ ու տարէց իրարու հետ կը մրցին, կը ճառեն, կ'երգեն, կը զուարճանան։ Ժամանակը կը սահի արագ։ Կը հասնի մեկնելու ժամը, բայց ոչ ոք կ'ուզէ հեռանալ այս տաք եւ ընկերական հաւաքոյթներէն։ Երգ ու ուրախութիւն նաեւ ճանապարհին՝ տանելով մեզ հետ անմոռանալի օրուան յիշատակները։

Սիրելի երիտասարդնե՛ր, ձեր կեանքի բոպէներէն մէկ քանին յոհեցէք եւ ուխտի գացէք Մոնմօրանսի՝ մկրտուելու համար Հ. Ց. Դաշնակցութեան գաղափարական աւազանին մէջ։

ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Անցեալ կիրակի, կէսօրէ վերջ, Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամաւոր եւ Մարտիկներու մասնաճիւղին կազմակերպած խնճոյքպոյքը ունեցաւ Իսիի Արիժեան սրահին մէջ, կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ ։

Բացումը կատարեց ընկեր Փիլիպոսեան։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ Դ. Ղազարոսեան որ քանի մը խօսքով բացատրեց համար Միութեան նպատակը, «Գործս կէս մնացը», կամաւորներու ծառայութիւնները պատմաբազմի առեն, եւ ըսաւ թէ այսպիսի Միութիւնները միշտ անհրաժեշտ են հայրենիքի պաշտպանութեան համար։

Ցետոյ խօսք տուաւ Միութեան նախագահին ընդ. Տ. Բազտասարեանի, որ գեղեցիկ ճառով մը ներկաները ոգեւորեց։ Պատմականը ըրաւ անկախութեան գաղափարին համար մըղուած պայքարներուն, յիշելով Մայիս 28ը, տուաւ անկախութեան տօնին իմաստը, հայ ժողովուրդին փառքը։ Մեր պայքարը չէ վերջացած, պէտք է զանազան վէճերը մէկդի դնել, համախմբուած ուժով գործի մղուիլ, տէր ու պաշտպան դառնալ ազատ եւ անկախ հայրենիքին։ Գ. Ծմալեան նախ նուագեց « Մեր հայրենիքը» յետոյ ազգային երգեր։ Գեղարուեստական բաժինին մասնակցեցան Տիկին Շահինեան, Տիկին Զ. Տէրտէրեան, ընկեր Դ. Զոլաքեան, ընկեր Ե. Սերոբեան, տիկին Օզանեան, ընկեր Ա. Գարայեան։ Իսի լէ Մուլինոյի Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ խօսեցաւ Տիկին Կարմիրմօրուքեան։ Երգեցին Մ. Սէֆէրեան, Ա. Ալիքսանեան, զինուոր Մ. Շիրվանեան, Գ. Գաղտասար, Ա. Մարգարեան եւ Օր. Ս. Տէրտէրեան։ Ազգային յեղափոխական երգերով սրահը կը թնդար։ Ամէնէն վերջը դարձեալ խօսեցաւ ընկեր գնդ. Տ. Բազտասարեանը, զգացուած՝ երկու հերոսներու անունը յիշող երգերէն, Սերոբ Փաշայի եւ Հերոս Մուրատի մասին ծանօթութիւններ տուաւ, պատմեց հերոսական դրուագներ, Մուրատի հերոսական անցքը Սեւ ծովէն Պաթում եւ մինչեւ Երզնկայի քաջագործութիւնները։ Ներկաներէն խօսեցան Գ. Վարդան Զավէն եւ Վ. Կազմարարեան։ Երկուքն ալ ոգեւորիչ խօսքեր ըրին, որոնք խոր տպաւորութիւն ձգեցին ժողովուրդին վրայ։ Մեր փոքրիկներն ալ երգեցին եւ արտասանեցին, բոլորն ալ յաջող։ Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն թողլով խանդավառ տպաւորութիւն։

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՀԱՆՋ ՀԱՒԱՏՔԸ

Աբէ.Օ.Բի Նոր Օրը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 Մայիս).

— «Հայաստանի դէպքերուն պատճառած արտաքսում սարսափը եւ խորհրդային իշխանութեան դէմ ժողովուրդին մէջ ծայր տուած արդար դժգոհութիւնն ու թշնամական զգացումը, իրենց տխուր անդրադարձը ունեցան այն տաք գուրգուրանքին վրայ, որ գաղութահայութիւնը ունէր հայրենիքին հանդէպ ։

Միջակորեար թէ արհեստաւոր, մըտաւորական թէ բանուոր, կարօտի եւ սիրոյ զգացումներ ունէին իրենց հոգիներուն խորը Հայաստանի հանդէպ, հոն ապրող վարչաձեւը նկատելով ժամանակաւոր ու պայմաններու պարտադրութիւն

Ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր երկրին վրայ, գայն չէնցնող, վերաշինող, արդիւնաբերող ժողովուրդին վրայ, որուն կենսունակութեան եւ չարքաշութեան հրաշքներուն ականատես կ'ըլլային ներքին խոր գոհունակութեամբ ։

Խորհրդային իշխանութիւնը շատ տեսաւ մեր գոհունակութիւնը, ծուռ նայեցաւ հայութեան երկու հատուածներուն հոգեկան եղբայրակցութեան եւ անապարեց կապերը կտրել, երկու աշխարհները իրարմէ բաժնել, առասպելական դաւերու պատմութիւն մը հիւսելով ։

Երեւան, յարաբերութիւնները խզելով արտասահմանի հետ, կը կարծէր վերջինէն խլել Հայաստանով հետաքրքրուելու եւ հոգեպէս անոր կապուած մնալու իրաւունքը ։

Առիթը ուրիշ գալ մըն է Հայութեան դէմ, բարոյական մեծ ոճիր մը, որ կը ձգտի իրարմէ հեռու եւ իրարու անհաղորդ երկու անջատ մասերու բաժնել Հայութիւնը ։

Մօտաւորապէս այն քաղաքականութիւնը, որուն գործադրութեան հետամուտ եղան ցարական եւ սուլթանական պետութիւնները, Հայութիւնը տկարացնելու եւ մէկ հայութեան ու մէկ Հայաստանի գաղափարը խորտակելու համար ։

Խորհրդային իշխանութիւնը նոր ձեւերով եւ նոր մեթոտներով նոյն նըպատակին կը ձգտի, յանուն համայնավարութեան եւ միջազգայնականութեան ։

Արտահայաստանը, որքան ալ ընկճուած ըլլայ Երեւանի հակահայ ատրաքներէն եւ ազդուած Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած ահաւոր դէպքերէն, հաւատքը պէտք չէ կորսնցնէ հայրենիքին ու հոն ապրող ժողովուրդին հանդէպ ։

Հայաստանի հանդէպ մեր սէրը միայն զգացումներու վրայ պէտք չէ հիմնուած ըլլայ։ Ամէն բանէ առաջ, հայրենիքը մեզի համար քաղաքական չէնք մը, բարոյական անգնահատելի հարստութիւն մը, մեր գոյութեան հիմնաքարն է։ Եկող ու գացող իշխանութիւններէն աւելի, անոր տէրը մենք ենք, որովհետեւ ի վերջոյ մենք — ժողովուրդն է անոր միակ տէրը, անոր յունն եւ արիւն տուողը, յաղթանակի ու յաջողութեան ճամբան հարթողը ։

Որքան ալ տխուր ըլլան Հայաստանէն սասացուած լուրերը եւ անոնց պատճառած սրտաբեկութիւնը մեզի, դարձեալ մեր կապն ու հաւատքը պէտք է մնան անխախտ։ Մեր մտածումին եւ երեւակայութեան առջեւ Հայաստան պէտք է մնայ միշտ վեր ժամանակներու ազդեցութենէն եւ ղեկավարու ակերէն ։

Այս ճշմարտութիւնը հասկնալու համար, զգացումէ աւելի տրամաբանութեան, ողջմտութեան եւ հեռատեսութեան ուժին պէտք է ապաւինիլ ու ողջախոհ եւ ցաւելով մէկտեղ կատարուած եղեռնագործութիւններուն վրայ — որոնք նոյնանք առաջ կը բերեն խորհրդային իշխանութեան դէմ — պէտք չէ յոյսի եւ հաւատքի մեր լապտերները մարել։

Ընդվզում չարիքին դէմ, զայրոյթ եւ բողոք՝ չարագործներուն դէմ, բայց բարոյալքում՝ երբեք։ Մեր հաւատքը պէտք է անսասան մնայ Հայաստանի յաւագոյն ապագայի յոյսով »։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի 29 մայիս մեր խումբը եղանակի վերջինթեր մրցումը ըրաւ մըցելով U. S. Pontoiseի Ա. խումբին դէմ, տեղւոյն թաղապետական սիրուն մարզադաշտին մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։ Մեր մարզիկները ամէն ջանք ի գործ դնելով փայլուն յաղթանակ մը խլեցին, պարտութեան մատնելով 3 — 1ով հակառակորդ խումբը որ յուսախաբ եղաւ քանի որ ան իր դասակարգի խումբերուն ախոյեանը հանդիսացած էր ։

Այս գեղեցիկ յաղթանակը կը պարտինք մասամբ մը մարզիկ մեր ընկերոջ Գ. Ասատուր Բիլեանի գիտական խաղարկութեան որ իր զինուորական արձակուրդի օրերուն սիրայօժար բերաւ իր թանկագին մասնակցութիւնը ։

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Մուրատ - Ռաֆայէլեան խումբը պարտուեցաւ J. S. Puteauxի պահեստի խումբէն 2 —0ով հակառակ այս պարտութեան մեր եփրտասարդ (Juniors) մարզիկները շատ լաւ տպաւորութիւն ձգեցին հակառակորդ խումբի ղեկավարներուն վրայ իրենց օրինաւոր եւ կոկիկ խաղարկութեամբը ինչ որ հանդիսատեսներուն ուշադրութիւնը գրաւեց։

Վաղը, կիրակի, 5 յունիս, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Ա. խումբը հրաւիրուած է Saint - Germain ուր պիտի ըլլայ այս եղանակի վերջին մրցումը տեղւոյն խումբին դէմ։ Այս փոխվրէժ մրցումը մեզ համար շատ հետաքրքրաշարժ է, քանի որ անցեալ ապրիլ 10ին նոյն խումբէն պարտուած էինք 2 — 0 ով, ուստի կոչ կ'ընենք St. Germainի հայ մարզասէր հասարակութեան որպէսզի խուռներամ փութայ մարզադաշտ քաջալերելու Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մարզիկները։ Ժամադրութիւն՝ ժամը 1.30ին հառ Սէն-Լազար։

Երկուշաբթի, 6 յունիս, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Մ. Ռ. խումբը կը մեկնի 30 մայիս դէպի արեւելք Esbly գիւղը, ժամադրութիւն ժամը 12.30ին հառ տը լ'Էսթ։

Մ. Երամեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

չեւ որ կանգնեցանք ահա այսօր պատերազմի դուռներուն առջեւ։ Տնտական ճգնաժամներուն պէտք է հետեւին զործնական քայլերը ։

Ես ալ կը միանամ մեր մեծանուն նախագահ Տը Պրիւքէրի առաջարկին եւ անյետաձգելի կը գտնեմ լայն վիճաքանութիւն մը, որ կարենայ փարատել թիւրիմացութիւնները եւ ճշդել այս կամ այն երկրի վերաբերմամբ մեր միացման եւ հետացման կարելիութիւնները, միաժամանակ փրփականոի ազդուղէնք մը տալով մեր ընկերվարական զանգուածներուն ձեռքը՝ միջազգային խաղաղութիւնը պահպանելու համար»։

Փարիզի «Փոփիւլէր»ն ալ տալով այս տեղեկութիւնները, կը յիշատակէր մեր պատգամաւոր ընկերոջ անունը ։

ԿՈՄՍ ՉԻԱՆՕ ԿԸ ՊԱՐԶԷ
Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Միլանոյի մէջ, Զորեքշաբթի օր ճառ մը խօսելով՝ կոմս Չիանօ ակնարկ մը նետեց միջազգային քաղաքական համայնապատկերին վրայ։ Նախ փառաբանեց այն քաղաքական ուղղութիւնը, որ ձեւ առաւ «Պերլին-Հռոմ առանցք» անունով ։

— « Հաւատարիմ Պերլին - Հռոմ առանցքին, Ֆաշական Իտալիան պիտի շարունակէ խորացնել իր գործակցութիւնը նացի Գերմանիոյ հետ։ Այդ բարեկամութիւնը անցաւ փորձութեան բովէն եւ զօրացաւ ճգնաժամային պահերու մէջ։ Այսօր, հասարակաց գաղափարներէ եւ շահերէ վերջ՝ ունինք հասարակաց սահմաններ, որոնք կը կազմեն փաստ մը համերաշխութեան՝ ընդմէջ երկու եբիտասարդ պետութիւններու եւ երկու հին ժողովուրդներու։ Գերմանօ-իտալական համերաշխութիւնը առաջին անգամ իր դէմքը ցոյց տուաւ այն պահուն, երբ երկու պետութիւնները միասնաբար դիրք կը բռնէին ընդդէմ այն յարձակումին, զոր համայնավարութիւնը կը կատարէր Եւրոպայի մէջ՝ Սպանիան դարձնելով խարիսխ մը, ուրկէ պիտի աշխատէր ընկերային ու քաղաքական կազմալուծութիւն մը յառաջ բերել Արեւմուտքի մէջ։ Պայքարը, որ կը շարունակուի տակաւին այսօր յաղթականօրէն, եւ որուն համար իտալական առատ արիւն հոսեցաւ, պիտի գայ օր մը երբ բոլորը պիտի ընդունին իբրեւ փաստ մը Եւրոպայի պատմական դիմադրութեան ընդդէմ կազմալուծութեան, — եւ մեր երկրին փառապանծ մասնակցութիւնը Իտալիոյ պիտի պարգեւէ պատուոյ տիտղոս մը։»

Կոմս Չիանօ յետոյ իր ակնարկը ուղղեց Հռոմ - Պերլին առանցքին միւս բեւեռին, «ազնիւ եւ զօրաւոր ժողովուրդին», Ճափոնցիներուն։ Իտալիոյ արտաքին նախարարը, շեշտելով որ Ճափոն եւս միացաւ հակաբոլշեւիկեան խալեւգերմանական ճակատին, յայտարարեց թէ իր երկիրը մեծ կարեւորութիւն կուտայ Ճափոնի գործակցութեան ։

— «Կանուխ չէ, ըսաւ, յայտարարելու համար թէ այն պայքարը եւս, որ արիւնհեղութեան ձեւ առաւ Արեւելեան Ասիոյ մէջ, հետեւանք է բոլշեւիկեան կազմալուծիչ մանրէներու գործունէութեան, որովհետեւ, դժբախտաբար, չինական կառավարութիւնը անխոհեմութիւնը գործեց միանալու համայնավարութեան, առանց խորհելու թէ սխալ է ազգային դատ մը վստահիլ պետութեան մը, որ ինքզինք կը հռչակէ կարմիր միջազգայնութեան ախոյեանը »։

Ետոյ ակնարկ մը Պալքաններուն վրայ, դէպի ուր կ'ուղղուի Իտալիա, «պատմական եւ աշխարհագրական անյեղլի ազդակներու» մղումով ։

— « Առանց նուաճողութեան եւ գերիշխանութեան գաղափարներու, այլ անկեղծ համերաշխութեան ոգիով մը՝ Ֆաշական Իտալիան կ'աշխատի թարմացնել իր հին բարեկամութիւնները եւ հաստատել նորեր։ Այսպէս, մինչ դէպքերն ու ժամանակները կը զօրացնէին Իտալիոյ կապերը Հունգարիոյ եւ Ալպանիոյ հետ, Պելկրատի դաշինքը եկաւ ստեղծել Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ անկեղծ, տեւական եւ արգասաբեր բարեկամութիւն մը»։

Վերջապէս, Կոմս Չիանօ, ակնարկը դարձնելով դէպի Անգլիա, գնահատանքի խօսք ուղղեց Չէյմպըրլէնի, որ իրապաշտ քաղաքականութեան մը ապացոյցը տուաւ իր «քաջ եւ բաց-սիրտ ճառով», երբ կը խօսէր բրիտանական խորհրդարանին մէջ 16 ապրիլին, ներկայացնելու համար անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը ։

— «Անգլիոյ վարչապետին խօսքերը խոր արձագանգ գտան իտալացի ժողովուրդին մէջ, ցոյց տալով ոգին որով Չէյմպըրլէն եւ իր գործակիցը կ'ուզեն աշխատիլ մթնոլորտը պայծառացնելու եւ համերաշխութիւն ստեղծելու համար։ Անգլօ-իտալական համաձայնութեան արժէքն այն է, որ գետինը մաքրեց անցեալին թողած գիրտէն եւ երկու երկիրներու յարաբերութիւնը հաստատեց իրական եւ լուսաւոր հիմերու վրայ. Ոչինչ կայ այնքան վտանգաւոր, որքան դաշինք մը, որ հակասական եւ վաղաթարշամ համաձայնութիւններու տակ՝ կ'աշխատի ծածկել յետին - միտքեր եւ վերապահութիւններ։ Ֆաշական Իտալիան սովորութիւն չունի նման քաղաքականութիւն մը խաղալու։ Այսպէս, անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը կուգայ նպաստել Եւրոպայի խաղաղութեան, զոր կը փափաքի Իտալիա իրապաշտ ոգիով մը»։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԸԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 6 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 6 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «ՏՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» կոմիտէի ընդհ. ժողովը, 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ ճաշարանին. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՖՐ. ՀԱՅ «Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ

կազմակերպուած Վիէնի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Ժամէ». սրահին մէջ

Օրուան նշանակութեան առթիւ պիտի խօսի Ընկերուհի Ն. ԲԻԳԻՐԺԵԱՆ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտքը ազատ է։

Մայիս 28ի առթիւ
Հրապարակային բանախօսութիւն

կազմակերպուած Փօն տը Շէրիւի Հ. Յ. Դ. «ՍՈՒՐԱՑ» խումբի կողմէ

4 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 ին

Hôtel de Franceի սրահին մէջ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին։ Ծախքերու մասնակցութիւն 1 Ֆր։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Գոստոյի «Արարատ» Միութեան եւ Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբի Վարչութեան

ի նպաստ սրահի գաղնակին

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ **«ՈՍԿԻ ՀԵՔԵԱԹ»Ը**

(Երաժշտութիւն Ա. Գ. Թեսուլմենց

5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբին մէջ, Սրնօն։ Մուտք՝ 4 Ֆրանք։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱՔՕԼՈՆԳԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Անիէռի Քաղաքապետարանին նորակառոյց շքեղ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏԻԿ. **Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԵՒ ԸՆԿ. **Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, Օր. ՌԷԺԻՆԱ, Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՑԱԿՈԲԵԱՆ, Ընկ. ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Թատերախումբ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ ԿԻՆՏՕՆ։

Պիտի պարէ Օրիորդ ԳԱԶԱԶԵԱՆ։

Ճոխ սեղան մինչեւ լոյս, թամատայութեամբ Ընկ. ԲԱԼԱՅԵԱՆի։

Կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս, քնարը ժազ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆի։ Ճոխ պիւֆէ՝ գիւցամատչելի գիներով։

Մուտք 5 Ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հայ զինուորներուն եւ 12 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը ձրի է։

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան, Զ. Ռ. Մ.ի եւ Ֆ. Կ. Խաչի։

5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Լէտիսբէն» սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն։ 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicainesներու շքեղ սրահին մէջ, 16, Rue J. B. David (Կ. Խաչի հանդէսին վայրը)։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԵՒ **ՑՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ** (ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները։ Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն։ Ժամը 11էն մինչեւ լոյս ֆրանսական ընտիր ճազի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Պոֆէյոն, ճոխ եւ աժան պիւֆէ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք։

×

ԾԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ. - Հ. Յ. Դ. «ՑԱՌԱՋ» խումբի կողմէ, 6 Յունիս, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ժ. Հ. Ե. սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ՇՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), կ'արտասանեն Ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ուրիշներ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

×

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ.

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Պուլվար տէ Մարկրիտ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ՌԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Ա. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), Ընկեր. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ ՏԻԳՐԱՆ (արտասանութիւն)։ Կարգապահութեան կը հսկեն Պոմոնի Հայ Արիները։ Ընկ. ՍԷԹԵԱՆ շարժանկարով պիտի ցուցադրէ հայ ազատագրական պայքարէն դրուագներ։

Մուտք 3 ֆրանք։

×

ՊՕՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ - Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան, Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղին եւ Հայրենակց. Միութեանց։ 5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պար Էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ.

Կը նախագահէ Ընկ. Ռ. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ • Մուտքը ազատ է։

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք։

Մասնաշէնքի օծումն ու բացումը Սավիլի մէջ

Սավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան վարչութիւնը ի գիտութիւն բազմաշխ ժողովրդեան կը ծանուցանէ թէ 5 Յունիս, կիրակի օր, Հոգեգալստեան հրաշափառ տօնին եւ մատրան օծման տարեդարձին առթիւ մատաղի օրհնութիւն, թաշխում եւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ։ Այս առթիւ պիտի պատարագէ տեղւոյն հոգեւոր պաշտօնեան՝ Յ. Եսայի քահանայ Ալթունեան եւ իր ձեռնադրութեան քսանամեակին առթիւ պիտի քարոզէ։ Երգեցողութիւնները տեղի պիտի ունենան դպրապետ Գ. Բագոսեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական ուժերու մասնակցութեամբ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma [illegible]
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : [illegible]
Imprimerie [illegible]
17, Rue [illegible] — PARIS (13)

Maison de la Mutualité

24, Rue St. Victor — Métro: Maubert-Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ԸԼԷՄՃԵԱՆԻ

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ

Կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՒՆԻ ՊՕՂՈՍ[illegible] եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco - Oriental սրճարան-ճաշարանին մէջ, 3 RUE CLAUZEL (35 Rue des Martyrsի անկիւնը) Tel. Trudaine 51—80, Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս [illegible] R. bis։ Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ ապսպրանքով։

“ ՇԻՐԱԿ ”

Արեւելքի ազնիւ խաղողէն օղին է անզուգական, անմրցելի, անպարտ առաջնակարգ զօրացուցիչ ... րեր, պատրաստուած զուտ ... Թով Հայ ... սեղանին ...

ԿԱՊՈՅՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր... ... եւ ... կերպասներու՝ այր մարդու վերարկուի, հագուստի, ... նանց ... եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ ... ներ, ներմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ուսանելիքներ ... ցնելու ... գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՌԱՔԸ ՏԻՐՋ

Զուտ խաղողէ ... եւ անխառնով ... Հայկական ... ՌԱՔԸ ՏԻՐՋ ... ՌԱՔԸ ՏԻՐՋ ...

Dalakupeian ...
St. Lambert ...
Suffres, Marse...

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 4, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ. 88 ՌԻՒ Տ'ՕՊԱՆՅԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ջութակահար Պ. Յ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ կուտայ իր աշակերտներուն տարեկան ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹ... ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ (30է աւելի նուագողներ)։ Կը մասնակցի յայտնի դաշնակահարուհի Mlle Emilie GUEYRARD Լիոնի ... ուսուցչութիններէն.

Ճոխ յայտագիր, որուն մաս կը կազմեն՝ ՀԼԷՈՒՔ, ՄՈՑԱՐԴ, ՊԷԹՀՈՎԷՆ, ՇՈՒՊԵՐԹ, ՌԻՄՍՔԻ ՔՈՐՍԱԿՈՎ ... ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է.— Ծախսերու մասնակցութեան համար յայտագիր մը գնելը պարտաւոր է։ Նախօրոք ստանալ ՑԱՌԱՋի գրասենեակէն, բիւ Տօմինիքէն։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 5 JUIN 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3749

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Մտահոգիչ լուրեր կը հասնին Սանճաքէն :

Չորեքշաբթի օր, խօսելով այս հարցին մասին, կը շեշտէինք անոր կարեւորութիւնը քաղաքական ներկայ թոհուբոհին մէջ:

Դէպքերը արդէն կը գահավիժին եւ կարծուածէն աւելի ծանր կացութիւն մը ստեղծուած է վիճելի հողամասին մէջ :

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը Անտիոքէն կը հեռագրէ թէ Թուրքիա խնկական վերջնագիր մը ներկայացուցած է Ֆրանսայի, պահանջելով որ Սանճաքը իր հեղինակութեան ենթարկուի, այլապէս Թուրք զինուորները պիտի քալեն դէպի Ալէքսանտրէթի շրջանը: Լաւատեղեակ թղթակիցը կը հաւաստէ թէ 30,000 հոգիէ բաղկացած ամբողջական Թուրք զօրաբանակ մը համախմբուած է ներկայիս սահմանագլուխին վրայ :

Երկուշաբթի օր գրահապատ հրասայլերով զինուած Ֆրանսական զինուորներ գրաւած են Անտիոքը :

Սուրիական պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ որ ընտրական արձանագրութիւնները ընդհատուած են հինգ օրուան համար, Անտիոքի շրջանին մէջ ստեղծուած գերագրգիռ կացութեան պատճառաւ : Բոլոր թերթերը խափանուած են.— Թուրքերէն թէ արաբերէն : Պաշարման վիճակ յայտարարուած :

Թուրքերը կատղած են անոր համար, որ տարիներէ ի վեր բոլոր աշխարհի կը յայտարարէին թէ Սանճաքի բնակչութեան հարիւրին 85ը Թուրքերէ բաղկացած է: Մինչդեռ վերջին արձանագրութիւնները երեւան հանեցին Թրքական այս ստը՝ ջախջախիչ փաստերով :

Երբ տեսան թէ կարելի պիտի չըլլայ քուէարկութեամբ շահիլ իրենց դատը, բռնի ուժի դիմած են այժմ, յուսալով որ շնորհիւ սպառնալիքին, իրաւունք ձեռք պիտի բերեն :

Սանճաքի հակաթուրք տարրերը՝ Արաբ, Ալէվի եւ Հայ՝ միացեալ ճակատ կազմած են Թուրքերուն դէմ: Նոյնիսկ կարեւոր թիւով հակաքէմալական Թուրքեր կան, որոնք արձանագրուած են իբրեւ «Միւնին խալամ», մերժելով մտնել Թրքական ցանկին մէջ:

Եւ սակայն այս կարգի արձանագրութիւն — տեսակ մը հանրաքուէ պահանջողը իրենք՝ Թուրքերն էին Ժընեւի մէջ: Ամիսներով այս խնդիրները ծեծուեցան Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ եւ ի վերջոյ յանգեցան եզրակացութեան մը, երկուստեք կատարեալ համաձայնութեամբ :

Այդ համաձայնութեան հիման վրայ էոր կատարուեցան ընտրական արձանագրութիւնները ամբողջ մայիս ամսուան ընթացքին: Սանճաքը բաժնուած էր երկու շրջանակի. 1. Պէյլան - Ալէքսանտրէթ – Գըրըգխան, 2. Անտիոք-Րէհանիյէ-Ճէպէլը Մուսա: Առաջին շրջանակին արձանագրութիւնները վերջացան ի վնաս Թուրքերուն, հակառակ այս վերջիններուն գինեալ յարձակումներուն եւ Թուրքերու բարբանջանքներուն :

Երկրորդ շրջանակին մէջ եւս սկզբի օրերու արդիւնքը ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կուտար հակաթուրք տարրերուն: Այս պայմաններուն տակ, վերջնական արդիւնքի մասին ո եւ է կասկած կարելի չէր ունենալ այլեւս: Թուրքերը չուզելով սպասել այդ անխուսափելի արդիւնքին, որ շառաչուն ապտակը պիտի տար իրենց պոռոտախօսութեանց, փորձ կ'ընեն կատարուած իրողութեան առջեւ դնել Ֆրանսան՝ սպառնալով զինուորապէս գրաւել վիճելի շրջանը :

Եւ սակայն հոգատար պետութիւնը աչալուրջ կը հսկէ իր խնամքին յանձնուած հողամասին ու բնակչութեանց ապահովութեան վրայ: Ինչպէս հեռագիրը ցոյց կուտայ, Անտիոք քաղաքը Թուրքերուն միջնաբերդը — զինուորական գրաւման տակ առնուած է Ֆրանս. իշխանութեանց կողմէ: Տարակոյս չկայ թէ սահմանները ամրապէս պաշտպանուած են՝ Թրքական անակնկալ յարձակումի մը դէմ :

Ցաւալի է սակայն Թուրք թերթերու սպառնալիքները՝ մանաւանդ Հայերուն դէմ: Երկար ատենէ ի վեր Հայու ատելութիւն խմած ըլլալով, տեսակ մը հայրենաբաղձութիւն կը զգան կարծես: Սանճաք ծնած կարգ մը Հայեր, որոնք ներկայիս Սուրիա կամ Լիբանան կը բնակին, ըստ Սանճաքի ընտրական օրէնքին, իրենց ծննդավայրերը կ'երթան՝ արձանագրուելու համար, Թուրք քեմալական Սանճաքցիներուն պէս, որոնք մեծ թիւով Սանճաք մտան եւ արձանագրուեցան: (Դեռ չենք խօսիր այն կեղծարարութեան մասին, որով հունձքի համար Անատոլուի խորերէն Կիլիկիա եկած Թուրք մշակներ — որոնք Սանճաքի անունն իսկ լսած չէին — Թրքական անցագրերով իբրեւ Սանճաքցի գացին եւ արձանագրուեցան Միջազգային Յանձնաժողովին առջեւ):

Արդ, Հայերուն այս ձեւով Սանճաք մտնելուն առթիւ, հռչակաւոր ամբոխավար Եունուս Նատի կը գրէ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ.

« Ֆրանսա իրաւունք չունի նորէն իբրեւ մատաղցու ոչխար գործածելու Հայերը: Երբ աշխարհի մէջ մարդկութիւն բառուած բան մը կայ, այլեւս գաղթելու էայս գազանութիւնը, այլեւս դադրեցնելու է զայն »:

Սանճաքին մէջ հազարաւոր Հայեր կը բնակին: Շատեր տեղացի են — մանաւանդ Մուսա Լերան շրջանին մէջ, ուրիշներ հոն հաստատուած են Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ: Թուրքերը այս մտահոգիչ օրերուն դարձեալ հայկական ջարդերու մասին խօսելով, կը մտնեն յետին միտք մը, չարաշուք ծրագիր մը: Այն օրը, երբ հոգատար պետութիւնը — այս կամ այն պատճառով — տեղի տայ եւ Թուրքը տէր ու տիրական դառնայ վիճելի հողամասին, առաջին զոհը պիտի ըլլայ դարձեալ Հայը:

Թրքական սպառնալիքին դէմ հակազդեցութիւնը շատ մեղմ է տեղական թերթերուն մէջ: Շատեր նոյնիսկ չեն գրագիր այդ հեռաւոր նկատուած երկրին անցուդարձերով: Ուրիշներ կը թելադրեն անուշի կապել Թուրքին հետ, քանի որ Թուրքը հիմա շատ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Անթիլէն առնելով՝ երէկ գրած էինք թէ պաշարման վիճակ յայտարարուած է Անտիոքի մէջ: Անտիոքէն հասած հեռագիրները նոր մանրամասնութիւններ կուտան: Այսպէս, «Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ անցեալ շաբաթ «Անտիոքի շուրջը պատահած միջադէպներուն հետեւանքով՝ Էնկիւրիի կողմէ պնդել սրուեցաւ որ անհրաժեշտ է զօրացնել ապահովութիւնը, պաշտպանելու համար Ալեքսանտրէթի Սանճաքին Թուրք բնակչութիւնը :

Մարզպանը փափաքելով անխաթար պահել երկու երկիրներու գործակցութիւնը, որուն առաւելագոյնս պաշտպան հանդիսանալ բոլոր համայնքներու իրաւունքներուն եւ ազատութեանց՝ պաշարման վիճակ յայտարարելով Սանճաքին մէջ: Գործողութիւնները դիւրացնելու նպատակով, քաղաքային իշխանութիւնները վայր իրենց իշխանութիւնը պիտի յանձնեն զինուորական իշխանութեանց: Ներկայ պատուիրակը, Կառօ, որ գնահատուեցաւ իր հաշտարար գործունէութեամբ, կատարուած՝ երկու մակարդակի վրայ, թէ ցեղային տարրերը փոխադարձ յարգանքի հրաւիրելու տեսակէտով, թէ Թուրքեւֆրանսական յարաբերութիւնները անխաթար պահելու տեսակէտով, իր իշխանութիւնը պիտի յանձնէ հազարապետ Քոլէի, որ, իբրեւ հրամանատար մարզքի որսորդ գունդի մը, Անտիոք կանչուած էր վերջերս: Այս հազարապետն է որ պիտի վարէ բանակին եւ վարչութեան միացեալ ղեկավարութիւնը:

Թէեւ տեղական միջադէպերը սկսան նուազիլ եւ խաղաղութիւնը ապահովուած է քանի մը օրէ ի վեր, այս որոշումները, Թուրքերուն տալով ամէն երաշխիք՝ պաշտպանելու տեսակէտով իրենց կուսակիցները, կուգան ամրացնել համաձայնութեան գետինը ընդմէջ Էնկիւրիի եւ Փարիզի, ու կը համարուին նպատաւոր՝ շարունակելու համար քաղաքական գործակցութիւնը, առանց որ եւ է դժուարութեան հանդիպելու՝ երկրին շահերուն եւ ապահովութեան տեսակէտով »:

*** «Թան» կը գրէ թէ, Փարիզի մէջ, Թրքական դեսպանը, Սուատ Տավազ, դարձեալ այցելութիւն մը տալով Ժորժ Պոնէի, արտաքին նախարարին ուշադրութիւնը հրաւիրեց այն դէպքերուն վրայ, որոնք կը պատահին Սանճաքին մէջ, եւ այս առթիւ յանձնեց վաւերաթուղթեր, Էնկիւրիէն ղրկուած :

Ժորժ Պոնէ, այդ վաւերաթուղթերուն բովանդակութեան ծանօթանալէ վերջ, Թրքական դեսպանին հետ պիտի քննէ Էնկիւրիի կառավարութեան ներկայացուցած հարցերը :

Պատերազմի պաղ հով մը անցաւ

Խօսելով Ժորժ Պոնէի ցեկոյցին մասին, որուն համառօտագրութիւնը տուինք երէկ, Փարիզի թերթերը, քիչ մը աւելի մանրամասնութիւն տալով, կը գրեն թէ պատերազմի պաղ հով մը անցաւ Եւրոպայի վրայէն, մանաւանդ 21, 22 23 Մայիսի «ողբերգական» օրերուն:

Ահաւասիկ ժամանակագրութիւնը «ողբերգական» դէպքերուն.—

Երբ Չէխ միջադէպը կը պատահի, սահմանը անցնելու պահուն՝ կը սպաննուին երկու Գերմանացիներ, Մայիս 21ին Գերմանիա զինուորական սպառնալից պատրաստութիւններ կը տեսնէ Չեխոսլովաքիոյ սահմանին վրայ, գերմանական վեց զօրաբաժին, յարձակման պատրաստ վիճակի կ'անցնին Տրէզտընի մէջ: Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դեսպանները անմիջապէս կը հեռագրեն Փարիզ ու Լոնտոն: Անգլօ-Ֆրանսական խորհրդակցութիւն մը կը կատարուի: Այդ պահուն, Մայիս 22ին, իր կարգին, Գերմանիոյ Պատերազմական Խորհուրդն ալ նիստ կը գումարէր Պէրխթէսկատէնի մէջ, նախագահութեամբ Հիթլէրի, մասնակցութեամբ Կէօրինկի, Կէօպէլսի եւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի, որոնք կողմնակից էին «մէծ բռնօրէն լուծելու»: Ֆրանքօ-Անգլիական խորհրդակցութենէն վերջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դեսպանները կը ներկայանան գերմանական կառավարութեան: Մայիս 23ին, Հիթլէր կը հրամայէ Չեխոսլովաքիոյ սահմանագլուխին վրայ համախմբուած զօրաբաժիններուն՝ 30 քիլոմեթր հեռանալ սահմանագլուխէն դէպի ետ: Գերմանական բանակին հեռացումէն անմիջապէս վերջ Հոգա եւ Հէնլայն կը սկսին բանակցիլ: Թէեւ վերջացած չեն այդ բանակցութիւնները, սակայն կարելի է ըսել թէ պատերազմի պաղ հովը անցաւ գնաց, շնորհիւ «անգլօ-ֆրանսական անկեղծ գործակցութեան»: Ֆրանսաբեկամ է Անգլիոյ հետ եւ Անգլիոյ շահերը պէտք է զուգընթաց երթան :

Արտաքին գործերու նախարարը քանի մը օր առաջ ընդունելով Փարիզի Թուրք դեսպանը, բարեկամական հաւաստիքներ տուած է անոր :

Ի՞նչ են այդ հաւաստիքները :

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Անտիոքի թղթակիցը իր հեռագրին մէջ կ'ըսէ. «Հրահանգներ ստացուած են Փարիզէն թէ 1937ի սկիզբները Ժընեւի մէջ կնքուած Ֆրանքօ-Թուրք համաձայնութիւնը խստիւ պիտի պահպանուի: Ասիկա կը նշանակէ թէ տակաւին ի զօրու է ֆրանսական պատուիրակ Պ. Լակարտի եւ Թուրքերու միջեւ կնքուած գաղտնի համաձայնագիրը: Այս վերջինը խորհրդարանին մէջ 22 աթոռ կ'երաշխաւորէ Թուրքերուն, իսկ միւսներուն 18 միայն, թէեւ Արաբները մեծամասնութիւն կը կազմեն»:

Ուրեմն գաղտնի համաձայնագիր մը կայ, որ դեռ ի զօրու է, ըստ անգլիացի երագէկ թղթակցին : Բայց այդ պարագային, ին՞չ պիտի ծառայէին ընտրական արձանագրութիւնները, քանի որ ի յառաջագունէ Թուրքերուն աւելի շատ թիւով աթոռ պիտի յատկացուի ինքնավար հողամասի խորհրդարանին մէջ: Բոլորովին անհասկնալի է այս կէտը:

Կիլիկիոյ պարպումը, արդիւնք անհեռատես քաղաքականութեան, ահաւոր վնասներ պատճառեց հայ ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի: Այժմ Սանճաքի խնդրին մէջ հեռատեսութեան պակաս մը, նոյնքան վնասակար կրնայ ըլլալ երկուքին համար ալ:

Հոգատար պետութեան կտրուկ եւ վճռական ընթացքը միայն կրնայ ի դերեւ հանել Թրքական սպառնալիքը :

Հ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՉԱՐԵՐԸ ԵՐԳ ՉՈՒՆԻՆ»

Անցեալ օր կը կարդայի բժշկական նոր հրատարակութիւն մը, այնքա՜ն արժէքաւոր: Ֆրանսացի բժիշկ մը, Տոքթ. Արսէն Մարքով, գեղարուեստով ներշնչուած, կ'ուսումնասիրէ երաժշտութեան դերը բժշկութեան մէջ, եւ այդ առթիւ կուտայ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կենդանիներու [illegible] մասին:

Սկսինք... ծանօթներէն. Այս համբ անասուններուն մէջ ձին ունի ... մը կ'արտայայտէ երաժշտութեան համար: Պլինոս կը պատմէ թէ դելփինը, նուագարանի մը ձայնը լսելուն պէս, ծովուն խորերէն ջուրի երեսը կ'ելլէ՝ լողալու մէկ շարժումով: Հռովմայեցի նոյն բնապատմագէտը կը հաւատայ թէ դելփինը ջուրին երեսը կը փութայ դարձեալ՝ երբ «Սիմո՛ն, Սիմո՛ն» կանչէք: Կը յիշէք անշուշտ Հելլէն բանաստեղծ-երաժիշտը, Արիոն, զոր, ըստ աւանդութեան դելփին մը մահէն փրկեց եւ տարաւ Լեսբոս կղզին՝ ի վարձատրութիւն անոր քնարին պատճառած հաճոյքին: Դարձեալ, Սիկիլիոյ մէջ սովորութիւն է ձուկ որսալ երաժշտութեամբ :

Մուկերն ալ կը սիրեն երաժշտութիւնը: Հեղինակ մը կը պատմէ թէ Պաստիլի բանտարկեալներէն մին, ամէն անգամ որ իր ջութակը նուագէր, կը տեսնէր որ մուկեր շրջանակ մը կազմած իր շուրջը՝ նուագարանին կը նայէին խելօք ունկնդիրներու նման :

Օձերու հրապուրիչութիւնը ծանօթ է ամէնուն, բայց գիտէի՞ք որ փիղերն ալ շատ կը սիրեն երաժշտութիւնը, այլ ո՛չ նագը :

Թռչուններուն երաժշտասիրութեան մասին փաստի պէտք չկայ, քանի որ բնութեան առանց վարձքի երգիչներն են անոնք: Այստեղ ի՞նչքան հետաքրքրական է գրադել թռչուններու երաժշտութեան իմաստով,— յաճախ զուարթ փառաբանութիւն մըն է գարնան, Sublimation մը սեռային ցանկութիւններու, կամ կախարդանք մը էգը երապուրելու: Տոքթ. Մարկով դիտել կուտայ որ զանազան թռչուններ ունին երաժշտական բարդ թէքնիք մը: Անոնց երգին մէջ կը գտնէք tierce majeureներ եւ ճիշդ quinteներ, կիսաձայն trilleներ եւ գունեղ gammeներ. Երբ վերլուծէք թռչնային երաժշտութիւնը, այշութեամբ պիտի հաստատէք որ ձայնամիջոցները կը բարձրանան լէկաթօ եւ քրէշէնտօ, յետոյ կը ցածնան ձայնամիջոցի նոյն արուեստով: Հետաքրքրականն այն է որ թռչունները կը սիրեն մարդկային երաժշտութիւն ալ,— հոլանտացի մեծ բժշկապետ, Պոէրհավէ, կը սիրէր երաժշտութեան դաս տալ իր թռչունին, ու զարմանքով կը դիտէր, որ թռչունը, նուագարանը տեսնելուն պէս, ունկնդիրի դիրք կ'առնէր: Տոքթ. Մարկովի հայրն ալ կը կրթէր դեղձանիկ մը, որ սկսեր էր արդէն իւրացնել ազգային եղանակներ, ներդաշնակութեան որոշ նշան ցոյց տալով՝ երբ սխալէր իր եղանակներուն մէջ:

Այս ամէնը կ'արձանագրենք՝ ապացուցանելու համար, որ թռչուններուն երգը նմանաձայնութիւն չէ՝ եռեւեռութեամբ հովին ձայնին կամ տերեւներու խարշափիւնին, ինչպէս կը բացատրուէր առաջ: Զարգացած արուեստ մը կայ թռչուններուն երգին մէջ, զոր օգտագործած են, երբեմն, Վակներ, Մալիէ, Հայտըն՝ իբրեւ երաժշտական զգացումի կատարելութիւն: Բժիշկները եւս օգտագործած են նուագը՝ իբրեւ բալասան,— չէ՞ որ, ինչպէս, ըստ Արաբներուն, տիկին ու սրինգին ձայնը կը գիրցնէ ուղտերը, կամ ինչպէս ըստ Փրոֆ. Մատիփիլոյի, տես *Երաժշտական հոգեբանութիւն*, երաժշտութիւնը կը նպաստէ մարսողութեան, այնպէս ալ նուագարանային կարգ մը եղանակներ բարերար դեր մը կը խաղան հիւանդութեանց վրայ. յիշեցէք Սաւուղի հիւանդութիւնը :

Սակայն կա՛յ կենդանի մը, որ ոչ նուագ կը սիրէ, ոչ ալ երգ,— շո՛ւնը: Տոքթ. Մարկով կ'ըսէ թէ շուները կ'ոռնան երբ երաժշտութիւն լսեն : Այդ կենդանիները ոչ երաժշտութիւն ունին, ոչ ալ երաժշտութեան սէր :

Տոքթ. Մարկով գիտէ՞ թէ, մարդկային ընտանիքին մէջ ալ, երաժշտութիւն չունին ... Թուրքերը:

Շիլլէր արդէն կ'ըսէ, «Չարերը երգ չունին»: Կ'ուզէի գիտնալ թէ այս վերջիններն ալ կ'ոռնա՞ն կամ կը հաչե՞ն երաժշտութեան դէմ :

ԱՐԱԶ

սական կառավարութիւնը, ըստ Ժորժ Պոնէ, միշտ չփման մէջ է Լոնտոնի հետ ու կը հետեւի այն հրահանգներուն, որոնք տրուեցան Փրակայի կառավարութեան .

Պատասխանելով անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան էութեան մասին կատարուած հարցումի մը, արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ այդ գործակցութիւնը ամրացումն է գոյութիւն ունեցող համաձայնութեանց: Լոնտոնի մէջ վերջերս խորհրդակցութիւններ կատարուեցան, ճշդելու համար այն թէքնիք պայմանները, որոնք պիտի գործադրուին պատերազմի պարագային: Երկու երկիրներուն սպայակոյտի պետերուն միջեւ կը շարունակուի խորհրդակցութիւնը ճշդելու համար մանրամասնութիւնները ամէն ասպարէզի վերաբերեալ այդ գործակցութեան :

Թուրքերը կը շարունակեն բարբաջել Սանճաքի վիճակին առթիւ

«ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱ՞Ն ՊԻՏԻ ՀԻՄՆԵՆ«

Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, մայիս 26ին, բուռն յարձակումներ կատարուած են Ֆրանսայի հասցէին, Սանճաքի հարցին առթիւ: Հայ երեսփոխանն ալ, Պերճ Թիւրքէր, ընդ բարձրանալով, հրաւիրած է որ Հայերը միանան Թուրքերուն : Երեքշաբթի թիւով կուտանք ընդհ. պատկերը այդ յարձակողականին, Թրքական յորդառատ բարբանջանքին. Երեսփոխաններէն մին, Րասիհ Գափլան, այդ առթիւ կը բողոքէ Փօլ տիւ Վէօսի գրքին դէմ, Լա Փասիօն տը լա Սիլիսի, որ ներկայացուած է այստեղ խմբագրականներով, (այդ գրքէն յառաջիկային պիտի թարգմանենք էջեր՝ Ուրֆայի, Այնթապի եւ Հաճընի հերոսամարտերուն մասին): Ահա թէ ինչպէս Թուրք երեսփոխանը կը բողոքէ այդ գրքին դէմ, որուն վերջաբանը յոյս կը յայտնէ որ եթէ անցեալին մէջ Ֆրանսա չկրցաւ Կիլիկեան Հայաստան մը ստեղծել, պիտի գայ օրը, երբ պիտի իրականանայ այդ ծրագիրը.

— « Ի՞նչ ցաւալի է տեսնել, որ երբ ամէն ազգի հետ հաշտութիւն գոյացուցած ենք, տակաւին պայքարի մէջ ենք Ֆրանսայի հետ :

Այսօր ոչ մէկ դատ ունինք, ոչ Թուրքեւռուսէն, ոչ Թուրքեւպուլկար, ոչ Թուրքեւհելլէն, ոչ Թուրքեւիրան, ոչ Թուրքեւռուս սահմանագլուխին վրայ, մինչդեռ հարաւային սահմանագլուխին վրայ ոչ ազգային եւ տնտեսական եւ ոչ ալ քաղաք. կացութեան մասին ապահովութիւն կայ: Պատերազմական վիճակի մէջ ենք, ի՞նչ ենք: Ուրեմն ոչ միայն Հաթայի մէջ, այլ մայր հայրենիքին մէջ ալ մեր կեանքը վտանգի մէջ է: Ձեզի վաւերագիր մը պիտի ներ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ
(ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԽՈՒԹԻՒ)

Գնահատելու համար Տիգրան Չուհաճեանի գործը եւ ճշդելու համար անոր տեղը հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել անոր կեանքը իր ժամանակին մէջ, եւ իր հայկական շրջապատով ։

19րդ. դարու երկրորդ կէսուն, աշխարհաբարի յաղթանակով եւ Ազգային Սահմանադրութեան հաստատումով Պոլսոյ հայութեան համար կը բացուի վերազարթնումի շրջան մը ու կը ծաղկին գիր ու գրականութիւն, բեմ ու թատրոն ։

Նախապատրաստական փորձերէ ետքը, 1861ին պաշտօնապէս կը հիմնուի արեւմտահայ անդրանիկ բեմը, Արեւելեան Թատրոն անունով, որ իր շուրջը պիտի համախմբէր Պոլսոյ մտաւորական դասը։

Այս բեմին վրայ կը կազմուին մեծ դերասաններն ու դերասանուհիները, — Պետրոս Ադամեան, Պետրոս Մաղաքեան, Թովմաս Ֆասուլճաճեան, Գարեգին Իշտունի, Յակոբ Վարդովեան, Մարտիրոս Մնակեան, Արուսեակ, Երանուհի եւ Վերգինէ Գարագաշեան քոյրերը, Հրաչեայ, Մարի—Նուարդ, Սիրանուշ։

Արեւելեան Թատրոնը իր շուրջը կը համախմբէ բանաստեղծներու, գրագէտներու, թարգմանիչներու պատկառելի հոյլ մը,— Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Թովմաս Թէրզեան, Սրապիոն Հէքիմեան, Մատաթիա Գարագաշեան, Մկրտիչ Աճէմեան, Սրապիոն Թղլեան եւ ուրիշներ։

Հայ գիրի ու գրականութեան նուիրուած այս բեմին վրայ կը ներկայացուին լուրջ ու դասական գործեր, հայ եւ օտար հեղինակներէ, Թովմաս Թէրզեանի Սանդուխտ, Սրապիոն Հէքիմեանի Հարմակ ու Աշխէն, Սունդուկեանցի Պէպօ, Քորնէյլի Գոդիկտէսը, Մոլիէրի Ագահը եւ Թարթիւֆը, Սիլվիօ Փէլլիքոյի Ֆրանչիսքա տա Ռիմինին, Շիլլէրի Աւազակները, եւն., եւն.։

Արեւելեան Թատրոնը կը բեմադրէ նաեւ երգախառն թատերգութիւններ, ինչպէս Սրապիոն Մանասեանի Ձալալեան աղջիկը, զոր Թատրոնին տնօրէնութիւնը կը ներկայացնէ իբրեւ օփէրէթ։ Այս գործը խանդավառ ընդունելութիւն կը գտնէ հասարակութեան մօտ ու դերասանական խումբը կը ծրագրէ բեմադրել այնուհետեւ երգախառն թատերգութիւններ։ Բայց կը պակսէին նման գործեր։

Քաջալերելու համար բեմական երաժշտութիւնը՝ կը կազմուի Երաժշտական ընկերութիւն մը, որուն կ՚անդամակցին ազգային մեծ դէմքեր, Գրիգոր Օտեան, Նահապետ Ռուսինեան, Գրիգոր Այվաթեան։

Այս համատօ ծանօթութիւնները ցոյց կուտան Արեւելեան Թատրոնին կարեւորութիւնը հայ գրականութեան եւ հայ բեմին համար։

Դժբախտաբար երկար չի տեւեր առաջին տարեշրջաններու խանդավառութիւնը։ Ունկնդիրներու շարքերը հետզհետէ կը նօսրանան եւ Արեւելեան Թատրոնը կը մնայ միայն հայ մտաւորականներու նեղ շրջանակին մէջ. բայց անոնց հաւատարմութիւնը, խանդն ու զուրգուրանքը բաւական չէին ապրեցնելու հայ անդրանիկ բեմը։ Ու տակաւ առ տակաւ հիւծելով, Արեւելեան Թատրոնը կը փակէ իր դուռները 1874ին։ Անոր փլատակներուն վրայ Վարդովեան կը հիմնէ Թուրք Թատրոնը, Օսմանիէ Թատրոն անունով։

X

Ի՞նչ կ՚ընէ Տիգրան Չուհաճեան այս շրջանին երբ հայ անդրանիկ բեմը կը կարօտէր երաժշտագէտներու։

1861ին կը մեկնի Իտալիա, որ դեռ արեւելքի մէջ կը պահէր երաժշտութեան վառարանի իր մեծ համբաւը։ Միլանոյի մէջ կ՚աշխատի իտալացի վարպետներու քով ու մանաւոր պասերով կը մշակէ իր երաժշտական բնածին տաղանդը։ 1864ին կը վերադառնայ Պոլիս։ Քանի մը տարիներու այս ուսանողական շրջանը անբաւական էր կազմելու կարող ու փորձառու երաժշտագէտ մը, բայց Չուհաճեան կ՚ապաւինի իր բնածին տաղանդին, բնութեան շնորհներուն, որոնք մեծ էին իր մէջ։

Պոլիս Չուհաճեան կ՚ապրի Արեւելեան Թատրոնի շրջանակին մէջ, կը բարեկամանայ հայ բեմի աշխատաւորներու հետ, կը գրէ երգեր ու քայլերգներ, որոնք կ՚երգուին Արեւելեան Թատրոնի ներկայացումներու ընթացքին։

Կը հասնինք ճակատագրական թուականին։

1868ին Չուհաճեան կը գրէ իր անդրանիկ գործը, Թովմաս Թէրզեանի Արշակ Բ. ողբերգութիւնը, զոր իտալերէնէ հայերէնի կը թարգմանէ Սրապիոն Հէքիմեան։ Հազիւ թէ ծնած՝ Արշակ Բ. կը փոխէ իր անունը եւ կը կոչուի Olympia, «աշխոյ Հայոց, դուստր կայսեր Արեւելից»։

Հայ երաժշտագէտին գործը ուսումնասիրողներէն ոմանք անուանակ այս փոփոխութիւնը կը վերագրեն Թուրք կառավարութեան արգելքին, իսկ ամերիկահայ երաժշտագէտ Գալֆայեան կը գրէ այս մասին իր Կռունկ հանդէսին մէջ 1905ին. «Այս անուանափոխութեան պատճառն այն է որ, երգահանը կը յուսար աւելի յաջողութիւն գտնել՝ Պոլսոյ աշխարհաքաղաքացի հասարակութեան աւելի հասկնալի անուն մը կիրարկելով»։

Այստեղ մենք պիտի չզբաղինք այդ հարցին ճշդումով։

Արշակ Բ. կամ Օլիմբիա ողբերգութիւնը կ՚առաջացնէր երկու բան.— Ա.— Չուհաճեանի տաղանդը անընդունակ էր արտայայտելու ողբերգութեան մը վսեմ ոճը. անոր երանգապնակը կը բաղկանար վառ եւ պաստառ գոյներէ, որոնք չէին կրնար թարգմանել մարդկային հոգիին թաքուն եւ սուրբ զգացումները ու վերակենդանացնել հեռաւոր անցեալին պատմական դէմքերը։ Անհրաժեշտ էր, ուրեմն, լքել ողբերգութիւնը ու նուիրուիլ երաժշտական թեթեւ սեռին, օփէրէթին։

Բ.—Իսկ ազգային պատմական նիւթերը եւ հայերէն լեզուն կը սահմանափակէին ունկնդիր հասարակութեան թիւը։ Յաջողելու համար, ուրեմն, անհրաժեշտ էր լքել հայ բեմը եւ նուիրուիլ Թուրք բեմին։

Արշակ Բ. չներկայացուեցաւ երբեք։

Կը թեւակոխենք երաժշտագէտին գործունէութեան երկրորդ շրջանը, որուն մասին շատ բան գրուած է։

1872էն մինչեւ 1875 Չուհաճեան կը գրէ արտակարգ դիւրութեամբ մը իր երեք գլխաւոր օփէրէթները,— Արիֆին հիյլէսի, աշխատակցութեամբ իտալացի երգահանի մը, Ալպոքէտտոյի, յետոյ Քէօսէ Քէհեա եւ Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա։

Ի՞նչ կը ներկայացնեն այս գործերը։

Նիւթը.— Այս օփէրէթներուն նիւթերը առնուած են Թուրք ժամանակակից կեանքէ։ Թէեւ Արիֆին Հիյլէսին ներշնչուած է ֆրանսացի երգահան Boïeldieuի Le Nouveau Seigneur du Village գործէն, բայց ան բոլորովին յարմարցուած է (adapté) Թուրք կենցաղին։

Այս գործերը կը ցոլացնեն Թուրք ժամանակակից տիպարներն ու բարքերը, իրենց համապատասխան միջավայրով։ Անոնց այս նկարագիրը մեծապէս կը նպաստէ գործին յաջողութեան։

Վարդովեան, որուն Օսմանիէ Թատրոնը մեծ ընդունելութիւն գտած էր Թուրք հասարակութեան մօտ, կը խըռովի Չուհաճեանի յաղթանակէն, եւ ինքն ալ կը բեմադրէ օփէրէթներ եւ opéra - bouffesեր,— Լըքոքի Մատամ Անկոյի Աղջիկը եւ Ժիրոֆլէ - Ժիրոֆլա օփէրէթները,— Օֆէնպախի Որփէոս ի դժոխս, Գեղուհի Հեղինէն, Աւազակները, Լապտերաւոր հարսնիքը։

Բայց այս եւրոպացի տիպարները իրենց կենցաղով ու բարքերով այնքան կը շահագրգռէին Արեւելքի Թուրք, պարսիկ, հրեայ, յոյն եւ հայ հասարակութիւնը, որքան մեզ կը հետաքրքրեն այսօր Քամչաթքացի տիպարները։ Ու կը պարտուի Վարդովեան։

Լեզուն.— Թուրքերէնն է, հասարակ ժողովուրդի լեզուն, իր թըքաբանութիւններով, դանհիկ ու կոպիտ ասացուածքներով որոնք անթարգմանելի են մեր մայրենի եւ հարազատ մայրենի լեզուով։

Երաժշտութիւնը,— Տիգրան Չուհաճեանի գործը աննախընթաց է իր ոճով։ Հիմնուած եւ նախնական Թուրք երաժշտութեան վրայ՝ ան կը պատուաստէ իտալական երաժշտութիւնը։ Շնորհիւ Տիգրան Չուհաճեանի տաղանդին, այս ձուլումը կը կատարուի բնական շնորհով։

Մեծ յատկութիւններ չունի Չուհաճեանի երաժշտութիւնը իր վառ ու պայծառ գոյներով, որոնք չեն խորանար, այլ կը տարածուին զուարթ մթնոլորտի մը մէջ։ Անոր նպատակն էր տալ հաճելի ժամանց մը խայտաբղէտ հասարակութեան մը։ Եւ իր յաջողութեամբ լի ու լի կ՚արդարացնէ այս նպատակը։

Քաջալերուած իր այս յաղթանակներէն՝ Չուհաճեան կը գրէ վերջին գործ մը, Զէմիրէ, միշտ թուրքերէն թատերախաղով, զոր կը ջանայ ներկայացնել եւրոպական բեմերու վրայ (Փարիզ), բայց այս ուղղութեամբ իր բոլոր ջանքերը կը մնան ապարդիւն։ Եւ այս կ՚ըլլայ իր միակ յուսախաբութիւնը

X

Մինչդեռ Րաֆֆիի հարիւրամեակը տօնուեցաւ ժողովրդական նախաձեռնութեամբ եւ համազգային խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, Տիգրան Չուհաճեանի հարիւրամեակը կը տօնուի անհատական ձեռներէցութեան շնորհիւ,— լա՞ւ է հայ ժողովուրդ։ Այսուհանդերձ լաւ է այսպէս ցոյց տալ իրեն թէ ի՛նչ տաղանդներ ունի։

Հետաքրքիր ենք իմանալու թէ ի՛նչ կը խորհի Պոլսոյ Թուրք պետական Թատրոնը իր Օֆէնպախին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։

Պիտի բերէ՞ իր յարգանքի տուրքը այս տաղանդաւոր Հայուն, որ հիմնեց Թուրք քնարերգակ Թատրոնը, թէ իր գործերով եւ թէ իր խումբով։

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

«ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ»

Կրընօպլէն Թղթակցութիւն մը, Յառաջի մէջ, կը տեղեկացնէ թէ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղը, առաջին անգամ ըլլալով, «գեղեցիկ ձեռնարկ մը» ունեցած է,— ընթերցումներ կատարած են հրապարակային։

Ու արդիւնքը եղած է շատ լաւ։

Շուրջ երկու ամիս առաջ Միջին Ֆրանսա էի։ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը փափաքեցաւ որ դրադիմ նաեւ իր մասնաճիւղերով։ Այդ առթիւ, ես իմ բոլոր հանդիպումներուս ընթացքին թելադրեցի երկու հիմնական աշխատանք։

Առաջին,— որոշ օրեր հաւաքել հայ պատանիները եւ հայերէն երգեր սորվեցնել։

Երկրորդ,— կատարել ընթերցումներ մեր ազգային ու յեղափոխական պատմութենէն։

Աւելցուցի նաեւ որ այս հաւաքոյթները դասաւանդութեան ձեւով պէտք չէ ըլլան։ Այլ՝ երբեւ զրօսանք։

Օրինակ, այդ աշխատանքը կատարողները ոչ թէ աւանդելու այլ զբօսնելու դրութիւնը պէտք է կիրարկեն։ Հարկ չկայ,— առաջին շրջանին— աւանդական Հայկէն սկսիլ ու գալ մինչեւ «մեր օրերը», չարք, անուն ու թուական պարտադրելով տղոց։ Կը բաւէ որ աւանդողը գիտնայ ընտրել նիւթը, տայ զայն «հետաքրքրական պատմութիւն պատմելու» ձեւով եւ կարենայ շունչ դնել։ Ան ատեն տըղան ոչ թէ դպրոց «կը զրկուի», այլ կամովին կուգայ, յաճախ անգամ ինք բերելով նաեւ ուրիշները։

Չմոռնանք որ՝ հոս ծնած եւ հասակ առնող հայ պատանին ապրած չէ այն մթնոլորտը, որուն մէջ մեծցանք մենք։ «Ազգայինը» իրեն համար ոչ միայն բմբռնուած չէ ու չի կրնար ըլլալ, այլեւ զգացական ապրում չէ։ Գիտէ թէ Հայ է։ Կը խօսի «իր» լեզուն։ Բայց՝ ա՛յքան։ Այդ պատճառաւ ալ, նման հաւաքոյթներով պէտք է տողծել այն «հայկական մթնոլորտը», որ կը թրծէ ու կը շաղախէ տղոց մէջ մեր տեսնել ուզած «Հայը»։

Ընթերցումի այս կերպը կարելի է կիրարկել նաեւ մեծերուն համար։

Կարդալը քիչ մը տրամադրութեան, քիչ մը վարժութեան ու քիչ մըն ալ ներքին պահանջի կը կարօտի։ Անոր համար ալ կարդացողներուն թիւը շատ նուազ է մեր մէջ։ Չմոռնանք, նաեւ, որ մեր թերթերը որոնք, հակառակ իրենց փոքր ծաւալին, ամէն բաժին ունին,— ընթեռնլու այդ նըւազ ցանկութիւնը կը բաւարարեն լի ու լի։

Կայ նաեւ հատոր մը առնելու, ծամելով անոր մէջ թաղուելու դժուարութիւնը։ Ներողա ենք։ Օրը իրիկուն կ՚ըլլայ աչք չթարթած։ Ցետոյ՝ ամէն բայլափոխի միտք ու տեսողութիւն զբաղեցնող բան մը կայ։ Մնաց որ մարդիկ «նեղ-սիրտ դարձած են» այժմ...

Հաւաքական ընթերցումները սակայն, կրնան օգտակար ու արդիւնաւոր ըլլալ։ Ուրիշներու ներկայութիւնը կը փարատէ կարդալու «տաղտուկը»։ Կը տրամադրէ։ Անշուշտ, այս պարագային ալ շատ կարեւոր է նիւթերու ընտրութիւնը։

Թիֆլիզէ, «Պետօ Սէրէմճեան» մեր ընթերցարանին մէջ մեծերու յատուկ ընթերցանութեանց երեկոներ ունէինք, որոնք շատ լաւ արդիւնք տըւին։ Ունէինք— դուցէ եւ կը շարունակեն այժմ— «ընթերցումի Հինգշաբթիներ»։ Կ՚ընտրէինք երեք նիւթ,— հայ գրականութենէն, յեղափոխական գրականութենէն (յուշ եւն.), եւ ընկերային - ժամանակագրական կամ պատմական։ Ամէն մէկը առաւելագոյն քսան վայրկեան տեւող։

Ֆրանսայի մեր բոլոր կազմերը կըրնան կիրարկել այս ձեւը։ Պէ՛տք է որ կիրարկեն։ Ժողովները միայն մեզի՛ յատուկ են։ Ու միայն խօսելո՞ւ... Հարկ է նաեւ ամբարել։ Ցետոյ՝ այդ ընթերցումները չփոսմի լաւագոյն միջոց մըն են համակիր ու չէզոք տարրին հետ։

Կրընօպլը նետեր է առաջին քայլը։

Միջին Ֆրանսայի մեր միւս շրջանները, որոնք հաւանեցան ընթացք տալ այս թելադրութեանս, պէտք է կատարեն իրենց խոստումը։

Երգը՝ իր կարգին։

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐ

«Թէ զի՞նչ է կարմիր զբառագիրք, ոչ ոք գիտէ, բայց միայն նա, որ յօրինաց զնէ նրբէք զայն»։

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՅ

Հայերէնագէտներ, յոյժ սակաւ-թիւ այժմ, խորապէս կը զգան Հայկական Բառագրքի մեծութիւնը, որու հարիւրամեակը լրացաւ անցեալ տարի։ Վենետիկեան Մխիթարեան Հայրերը իրենց երկհարիւրամեայ գոյութեան ընթացքին՝ մէկ քանի մեծ գործեր իրր յաղթական կոթող բարձրացուցած են հայ մատենագրութեան կրկէսին մէջ։ Անուրանալի է թէ Մխիթար մասնաւոր վերածնունդի շրջան մը սկսաւ իրմով եւ իր աշակերտներով եւ ասոր համար մեր քայքայուած հայրենիքէն հետզհետէ հաւաքեց հայ մատենագրութեան գանձերը, մեր նախնեաց ձեռագիր մատեանները եւ զանոնք ի լոյս ընծայեց, անոնց գլխաւորն ըլլալով՝ Աստուածաշունչ մատեանը շքեղ տպագրութեամբ։

Ցետոյ հայ լեզուի առաջնորդ, հայ քերականութեան եւ հայ բառարանի ուշադրութիւն նուիրեց։

Քերականութեան մասը գիւրին է, սակայն բառարանի կազմութիւնը շատ դժուարակնճիռ հարց է։ Հ. Գարեգին Զարբհանէլեան իր նոր մատենագրութեան պատմութեան մէջ կ՚ըսէ. «Մեր հին մատենագրութեան մէջ անծանօթ կրնայ սեպուիլ այս տեսակ աշխատասիրութիւն մը, եղածները անկշռելի կամ թերակատար երկասիրութիւններ էն եւ գըշագիրները բառգիրք կամ բառարան կ՚անուանեն զանոնք եւ անոնց առաջին հաւաքողը կամ խմբագիրը կը կոչուի Արիստակէս գրիչ։ Իսկ նոր մատենագրութեան սկիզբը գլխաւոր գործ կը համարուի Ոսկան Մեղեսի լանեցւոյն աշխատասիրած հայ եւ լատին բառագիրքը, որ 1633ին Հռոմ հրամանով տպագրուած է [?]... նոյնպէս ուրիշ մըն ալ ի Հռոմ [?]... Ասոնցմէ զատ Էջմիածնի Երեմիա վարդապետի [?] բառարան գործակցութեամբ Սարգիս անուն [?] պիտակոսի մը, տպուած է Լէյդենի 1698ին»։

Ասոնցմէ ետքը Մխիթար Աբբայ ձեռնարկեց այս կարեւոր աշխատութեան իր աշակերտներու գործակցութեամբ, կարելի եղած խնամքով [?] ի վերջոյ անբաւական համարուած [?] իբրեւ առաջին գործ։

Մխիթար եւ իր աշակերտները, [?] իրենց գործին անկատարութիւնը [?] լով, երբ նախնեաց ձեռագիր մատեանները երեւան կուգային, թելադրեցին իրենց յաջորդներուն գործին [?] տարելութեան հետամուտ, որուն [?] ւիրուեցան երեք բազմահմուտ եւ [?] բանակեաց Հայրեր, Աւետիքեան Սիմէոնեան եւ Մկր. Աւգէր վարդապետները նոր Հայկազեանի աշխատութեան 1784ին, գլխաւորելով 1834ին յիսնամեակ մը, հայ լեզուի ամբողջ [?] բառութիւնը եւ բառերու ճշգրիտ [?] նակութիւնը դրոշմելով, այս ծանր խղճի մտօք նախնեաց թարգմանութիւններ յունականին հետ բաղդատելով ստուգութեան համար, յոյն [?] ւէն հոմանիշ բառերով, որ հրատարակուեցաւ 1838ին։ Ահծենը անոր համառօտութիւնն է։

Հայկազեանի հետեւողութեամբ Ջախջախեան եւս հրատարակեց [?] տարին հայ-իտալերէն ընդարձակ [?] ռագիրք աւելի ճշգութեամբ եւ կատարելութեամբ։

Հին բառգիրքերու այս յիշատակութիւնը կ՚աւարտեմ յիշելով նաեւ Գրիգոր Փէշտիմալճեանի գլուխ գործոց Հայկազեան երկհատոր բառգիրքը, որու հրատարակութիւնը կատարած է իր աշակերտներէն Յովհաննէս [?] Գեղոռեան, որ յառաջաբանին մէջ կը պատմէ թէ իր ուսուցիչը պատրաստած էր բառարան մը, զոր 1816ին [?] հը մոխիր դարձուցած էր անոր նոր[?] չէն տան հետ, Կէտիկ Փաշա [?] տարի վերջ Փէշտիմալճեան պատմելի, Կարապետ պատրիարքի [?] անոր յանձնարարութեամբ, [?] տարանի մը պատրաստութեան [?] ձեռնարկէ եւ կը սկսի հրատարակել [?] տաեն մը կ՚ընդհատուի այն, [?] կերտները կ՚աւարտեն զայն 1844ին։

Ես անձամբ պրպտած եմ զայն [?] սուելու փափաքով, բայց [?] դիրք մը գտած եմ զայն, ոչ մէկ [?] տանի նորութիւն եւ արժանիք։

Արդէն Փէշտիմալճեանի ժամանակակից ուսուցիչներէն ի՛նչ կարելի յուսալ, անիմաստ տառանուսներ [?] քերականական գիտելիք, [?] խրթնաբանութիւններ, լուծում [?] ույն, խաւարակուռ ժամանակ [?] մէկ լուսոյ նշոյլ կ՚անհետանէր [?] բոպի ինքնակոչ այդ աշակերտներէն [?]

Թող ներէ ինձ Մինաս Տէչեան [?] գին, որ ներկայացուցած է Փէշտիմալճեանը իբր հեղինակութիւն, [?] նոր գործերուն վրայ ակնարկ մը [?] բաւէ, շատ սովորական, յանար [?] նշան կամ աւելորդ,— զոր օր. [?] Թուբին, Քաղաքավարութիւն, [?] ժութիւն Բարւոք Խոստովանութեան, Տրամաբանութիւն ի պէտս Հայոց [?] կաց, Քերականութիւն Գրաբարի [?] առ երկու կրօնական քերթուածներ [?] Դիմառնութիւն ի չարչարանս [?] Լուսաւորչի։ Այս ամէնը մէջ [?]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (80)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Այդպէ՞ս ուրեմն...

Սուլթանն նորէն մտածեց փախուստի կարելի միջոցներուն մասին։ Ինչ լաւ կ՚ըլլար եթէ մէկը յարկաբաժինը գար այդ պահուն զբաղեցնելու համար իր դիմացինները։ Եւ սակայն երկու հոգի միայն գիտէին իր հասցէն — Արիֆն ու Տայանան ։

Արիֆը հոն եկած էր քանի մը ժամ առաջ, եթէ յանելուածական տեղեկութիւններ քաղած էր Ֆրանսուհի Ժանէթին դաւադրութեան մասին, կրնար դարձեալ հանդիպիլ։ Բայց ի՞նչ օգուտ կրնար ունենալ այդ այցելութիւնը, զանգակը պիտի զարնէր, ատիկա ազդարարութիւն մը պիտի ըլլար Ներքինիին եւ իր սատիկաններուն համար ու ներս մտնելուն պէս պիտի ձերբակալէին զայն.

Տղան յանկարծակիի պիտի գար։ Եթէ նոյնիսկ զինուած էր՝ դիմադրութիւն մը փորձելու համար, ի հարկէ Բազարմին ու բարեկամներուն յաղթելու յոյս չէր կրնար ունենալ։ Անշուշտ այդ պարագային Սուլթանն՝ ինքն ալ փամփուշտ մը պիտի արձակէր ու կռիւին մէջ պիտի նետուէր. ուրեմն երկու հոգի պիտի ճակատէին երեքի դէմ. չիտակը անիրաւ չէր այդ տեսակ կարգադրութիւն մը։ Երրորդ անձը Ներքինին պիտի ըլլար. կարելի էր հաշիւին մէջ չդնել զայն։ Հաւանաբար շատ ուժով էր, բայց այնքան գանդաղաշարժ որ դժուար պիտի չըլլար դուրս հանել զինքը։ Սուլթանն կը խորհէր մէկիկէ չպլլեկել իր անկլիացութիւնը եւ իրարանցումը սկսելուն պէս աքացի մը տալ անոր ։

Մեծ ուշադրութեամբ ու հրճուանքով քննած էր նոյնիսկ այն փափուկ կէտը որուն վրայ պիտի իջեցնէր հարուածը։ Կարծես այդ վայրկեանին իր ոտքը կը յառաջանար դէպի Ներքինիին ճարպոտ որովայնը ։

Բայց Սուլթանի խանդավառութիւնը յանկարծ չքացաւ, բացարձակօրէն անհաւանական էր որ Արիֆը իրեն այցելութեան գար. եթէ նոյնիսկ գար պիտի իմնար Բազարմի սատիկաններուն ճանկը ։

Հապա Տայանա՞ն։ Շատ աւելի անհաւանական էր անոր այցելութիւնը ։ Երբեք իր յարկաբաժինը եկած չէր, երկու ժամ առաջ ալ մեկնած էին, ուրեմն ոչ մէկ յոյս թէ ան վրայ պիտի հասնէր։ Սուլթանն համոզուած էր ատոր, բայց անոր բացակայութիւնը սահմանելն օրհնութիւն մըն էր իրեն համար. իրաւ է որ շատ քաջարար աղջիկ էր եւ սակայն որ եւ է օգտակարութիւն չէր կրնար ունենալ՝ իրարանցումի մը պարագային։ Առնէ զառ Ներքինին կրնար ճանչնալ զայն՝ լիշելով նկարագրութիւնը այն կնոջ որ Տանիւալէն պիտի առեւանգ ուածակը ։ Պիտի ձերբակալուէր իրբեւ մեղսակից եւ...

Անտանելի էր խորհրդածել մնացեալին մասին, փառք տալու Աստուծոյ որ աղջիկը այնտեղ չէր։

Տայանան աքանչելի վերաբերում ցոյց տուած էր գարձեալ այդ կէսօրին։ Մթերանոցէն հեռացած պահուն արտասովոր իրարանցումի մը նշաններ տեսած չէր, հետեւաբար աղջիկը շատ լաւ կատարած էր իր գերը եւ Լիքեասօփուլօսը զբաղեցուցած էր ատենուան տասը վայրկեան։ Ուրեմն ուրախ էր Սուլթանն՝ Սպիտակ Թագուհիին մասին իր ըրած ակնարկին համար։ Երանի թէ աւելին ըրած ըլլար ու բացատրած ըլլար անոր թէ ի՛նչ ամենուն վրայ իր բռնած ընթացքը հոգին անգամ չէր հիմա. որովհետեւ, իրականին մէջ, Տայանայի մասին իր ունեցած կարծիքը ոչ մէկ ատեն տարբեր եղած էր այն կարծիքէն զոր կազմած էր Մէյտընհետի պարտէզին դիմաց գիշերը՝ երբ առաջին հանդիպումը կ՚ունենային։

Սուլթանն յանկարծ նկատեց որ Ներքինին լուռ կեցած էր բաւական երկար ժամանակ. նայեցաւ անոր։ Այդ հրէշի նման մարդկային ծաղրանկարը նստած էր բազկաթոռին մէջ անխռով ինքնավստահութեամբ ու իրարու եանէ գլուխի կը ծխէր։ Տանըհիլ, քանի գլանիկի մնացորդ կար մոխրամանին մէջ, իսկ դաղտնի սատիկանները անոր երկու կողմերը կեցած էին՝ ատրճանակները իրենց ձեռքին մէջ։

Ինչո՞ւ կը սպասեն արդեօք, հարցուց Սուլթանն ինքնիրեն. յետոյ յանկարծ զգաց որ երկրոյեան տաւերները հետզհետէ կը թանձրանային սենեակին մէջ։ Ժամը մօտաւորապէս ինն էր։ Հրէշը դիչերուան կը սպասէր. ու երբ խաւարը ծածկէր չորս դին, սպանութիւն մը եւս պիտի բարդէր իր դիւային ոճիրներուն շարքին վրայ ։

Սուլթանն քննեց երկու սատիկաններուն արտայայտութիւնը։ Եթէ անոնցմէ մէկուն հետ առանձին մնացած ըլլար պիտի կարենար թերեւս կաշառել. բայց ինչպէ՞ս։ Վտանգը որուն մէջ կը գտնուէր, խելք ձգած չէր գլուխը. չէր կրնար պայծառօրէն մտածել։ Դառնացաւ նորէն երբ յիշեց թէ Տայանան որքան խրատներ ունէր յանդիմանելու համար զինքը. յուսահատօրէն անկարող էր իրեն յանձնուած պաշտօնին մէջ։

Կարծես սատիկանները մոռցեր էին իր ներկայութիւնը, արտայայտութիւն չկար անոնց դէմքին վրայ. ժպտամած դէմք մը պարզապէս, Սուլթանն խորհեցաւ որ եթէ լաւագոյնը երթալու հրաման ուզէր, հաւանական չէր որ երկուքը միասին ըլլային իրեն. շատ դրամ ունէր դրպանը. կրնար տալ Թուրք սատիկան [?] ու անկիւն փոքրիկ անկանոնութիւն մը [?] լադրելու համար։ Թերեւս մարդը [?] զուներ առաջարկը. այն ատեն [?] խուսափը կը դիւրանար. ծեծ մը [?] քաշէրներքինիին եւ յանկարծակի [?] բերէր միւս սատիկանը։ Սակայն [?] այնպէս իր առաջարկելիքը [?] «անկանոնութիւն» չէր, իսկ երկու [?] հակներն ալ սովորական սատիկան [?] չէին։ Արդարեւ երբեք սատիկան [?] նմաններ անոնք։ Բազարմ անոնց [?] առջեւ երեւան հանած էր նամակ [?] այնպիսի ձեւով մը խօսած էր իր [?] սակներուն մասին որ բացորոշ [?] յայտնի էր թէ անոնք ալ անդամ [?] Կախային. ուրեմն անոնց գործն [?] կուգար մէջտեղէն վերցնել [?] մը որ պէտք եղածէն աւելի բաներ [?] տէր այդ կազմակերպութեան [?] իրենց կեանքն ու ապահովութիւն [?] կախում ունէին այն խիստ միջոցներէն [?] զորս առնուած էին ձեռք առնել [?] րեն պէս օտարականներու [?]

(Շար.)

ՆՈՐԵՑ ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿԻՐ ԻՄ, ՔԵԶ

...ում եմ ես սիրտս, որպէս բացուած մի վարդ, երկիր իմ, քեզ,
...ում երկինքն այնպէս անբիծ ու աստղազարդ, երկիր իմ, քեզ
...ս երջանիկ աչքը անկեղծ ու քո շնչի բոյրով լեցուն, —
...ս ինչ, որ թանկ է ինձ համար եւ անաղարտ, երկիր իմ, քեզ:

... ամէն մայիս, ով ապրում է, ջինջ ու յորդում յոյզեր ունի,
... անկ է քո գրկում, քո գալիքից յոյսեր ունի, —
...ում է նա, երախտապարտ սիրտը իրեն, երկիր իմ, քեզ
... բոլորն էլ ամէն մէկը, ով զգացմունք ու սէր ունի:

Քո բոյրը ջինջ ու դաշտերից ոսկէ հասկ, բերքն առատ,
Քո երջանիկ ժողովուրդի, անդուլ կերտող, ձեռքն առատ
...ում է նա, ինչ որ թանկ է ու սրտագին, երկիր իմ, քեզ, —
...ամենքու երգիչներից, քեզ գովերգող, երգն առատ:

... չի տեսել, ով չի լսել, լի, անհատնում բերքիդ մասին,
...փօրեն արտր, իր մարդկանցով, գիտի հարուստ կեանքիդ մասին,
...ստ ու բուփ գովերգում են, երկիր իմ, քեզ,
...ոտ ու ծաղիկ, առատ-առատ երգ են ասում փառքիդ մասին:

...եւ էլ ահա, քեզ եմ բերում ջահել հոգուս շունչը անգին,
...ած, իմ երգերի սիրով հիւսած փունջը անգին,
...ինչ ամեն, որ մեծ սիրով իմ երկրին ընծայ տամ ես
...գեր ու սէր, կեանք ու արեւ, ի՛նչ որ ունեմ, երկիր իմ, քեզ:

ԼԵՒՈՆ ԳՈՒԼԵԱՆ

...երկեննն թէ պէտք է ուսուցիչը կամ ...լեզուագէտը իր մասին շողոմարար ...արտայայտիչներով իր ժամանակակից ...երու կոչէ, այլ ապագայի ուղիղ ...ատանին պատրաստուի ցվերջ ...աջադէմ ըլլալով:

Հետզհետէ այսպիսիներու շրջանը ...ցուցաւ: Ներսէս Տէրոյենց, Յարութիւն Միսաքեան, Թորոս Նուպարեան, Գարագաշեան, եւայլն եւ հայ...ական գրչութիւնը նոր ոգի առաւ, ...ներով եւայլն, ինչպէս Նիկողայոս Զօրայեան, որ չգրեց անիմաստ ...ներ, այլ ժողովրդական լուսաւորութեան ծառայեց, Նուիրելով ...թարգմանութիւն կամ գիրք կարդալու միջոցաւ մտաւոր մշակոյթի ...օգտակար խրատներ, 1834, ...ական տեղեկութիւնք 1849: ...ներ նոր ժամանակներու ...նեցրեցին. —

...ի աշխատութիւնը այնքան ...որ այն համարուած է հանդէս ...ինչ չարաչար աշխատող գործունէութեան ...ն առելի տաժան..., այս տեսութեամբ շատ քիչեր ...արուած են անոր, ներկայիս ...ին Հրաչեայ Աճառեան իրա...նոր ունի փայլելու իր արմատական բառգիրքով, բայց անոր հետ անխտրաբար հարկ է յիշել Նորայր Բիւզանդացի իր Ֆրանսահայ բառգրքով, որչափ որ Ֆրանսահայ, բայց ամէնէն առելի հայկական է այն հայ բառերու ...ութեամբ, իր կարողութեան ամենակարող ընծայեց նախ հայկական բառարանութիւնը ուղղելով Առձեռնի, Մեծ Հայկազեանի վրիպումները ժամանակակից բոլոր բառագիրներու գըլխաւորն է Նորայր, որչափ որ իր բառարանին Ֆրանսական մասը թերի ըլլայ, բայց հայկականը յաղթութիւն է, ... ժամանակի եւ երախտապարտ եմ ... բառարանիս բառերու ճշդութիւնն ...ն ընդունելով. Իզմիրեան խումբը ...րու քննադատութեան սլաքներ ուղղեց անոր, Նորայր դերազանցօրէն հայերէնագէտ հանդիսացաւ: Զարմանալի չէ որ Գուիտոն Լուսինեան (երբեմն Հ. Ամր. Վ. Գալֆայեան) գնաց անոր հայ բառակի քննադատութիւնը, որով յայտնուեցաւ թէ ինք Նորայրէն ստորադաս է: Արդէն Լուսինեանի բառարանին կարելի չէ հետեւիլ, ծնունդով կամ ծագումով կեղակարծ բառեր շատ կան: Վերջացնելէ առաջ ցերմապէս կը ցանկամ որ նոր Հայ Բառգիրք մը լոյս տեսնէ ամէն նորութիւններով, ամփոփ պարունակութեամբ, փնտռուած նորութիւններով, ծաղկաքաղ ընելով լաւագոյն բառեր ու բացատրութիւններ, առանց չըստալով գաւառական աղճատ բառերու, որոնք հայերէն համապատասխանը չունենին, ինչպէս, եար, օճախ, եւն., ընդունելով շատ գործածուած կարեւոր բառեր, մասնագրութեամբ վերստուգուածներ, օգտուելով Հրաչեայի եւ Ամատունիի բառարաններէն եւայլն, նաեւ Հ. Տաշեանի գործերէն, նոյնպէս Հ. Ա. Վարդանեանի բառաքննական գիտողութիւններէն, Ա. եւ Բ. հատորներ, այս ամէնը յանձնարարելով հանդերձ, չեմ ուզեր մոռնալ թէ Ստեփան Մալխաս պատրաստած է ընդարձակ Հայ Բառգիրք մը հրատարակելի, բայց անոր կատարելութեան կը տարակուսիմ, ինչու թէ կարենայ յաջողիլ, բայց իր կեանքի ալեւոյթը կասկած կը ներշնչէ ինձ, մանաւանդ մեր հայրենիքին տարապայման խռովքը, սեւ վարագոյրով քողածածուկ կ'ընէ ամէն ինչ, թէ չարը եւ թէ բարին:

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ...թանաքի եւ մելանով:

ՄԵԾ ՕՐԸ

Մայիսի առաջին օրէն սկսեալ, արտակարգ երեւոյթ մը առած էր փարիզահայ գաղութը: Մանաւանդ այս վերջին շաբթուն, երբ կարծես այդ երեւոյթը տարբեր գոյն ու ձեւի փոխուած՝ աւետաբեր աղաւնիի մը պէս կը սաւառնէր շրթունքէ շրթունք:

— Շաբաթ Մայիս 28ի տօնն է...

— Միւս օրը պիտի տօնուի Անկախութեան տարեդարձը:

— Վաղը Հայաստանի Հանրապետութեան տարեդարձն է:

Եւ անուննե՜ր, անուննե՜ր, պայծառ ու լուսաւոր: Դէմքեր՝ մեղրի պէս անուշ եւ անթառամ: Զգացումներ՝ մագնիսի պէս գիւթիչ եւ խորախորհուրդ: Ալ ինչ գիտեմ, լսեցի շատ բաներ, մէկը միւսէն գեղեցիկ եւ հըրաշալի, այնքան որ ամէնէն անհաւատներն իսկ հաւատքի պիտի գային, արբենային օրուան կեանք եւ արեան ...ուող հոգիներու շունչէն:

Հասաւ Օրը: Հազարաւորներու պէս, շաբաթ իրիկուն ես ալ ամուր կառչած «Մեծ Օրին» Մայիս 28ին, մէկ շունչով կանգ առի «Փըլթի Ժուանալ»ի դըրան առջեւ: Ժողովուրդը գետի պէս ալիք ալիք կը հոսէր: Խառնուեցայ յորձանքին ու վեր ելայ: Մուտքին առջեւ, խումբ մը սիրուն աղջիկներ զարդանիշերով քնանուոր՝ մօտեցան: Ո՞վ չէր ուզեր հատ մը ունենալ այդ գեղեցիկ խորհրդանիշէն: Առանց բացառութեան բոլորն ալ հպարտութեամբ կը կենային եւ թոյլ կուտային, որ փակցնեն իրենց լամբակներուն:

Հիմա, սրահին դրան մօտ, կռնակս սիւնին՝ կը դիտեմ: Մարդկային ալիքը կը յորդի: Շատեր հեւ ի հեւ ու քրտնած: Գուգային Փարիզի հեռաւոր անկիւններէն, արուարձաններէն, շատ հեռուներէն: Եւ ասոնց մէջ ես տեսայ դէմքեր, որ հանդէսներէ կը խորշէին, երիտասարդներ, որ չէին հասկցած Մայիս 28ի հոգին, եւ չամո՜ր որ միայն անունը լսեր էին: Սակայն այդ օրը, ամէն թիւրիմացութիւն մէկ կողմ նետած, հարիւրաւոր նորեկներ փափաքեր էին լսել, ծափահարել, տօնել «Մեծ Օր» տօնած փառքը, որ իրենցն էր:

Բոլոր սրահները լեցուած են: Նստարանները ամբողջովին գրաւուած: Նստելու տեղ չկայ: Կ'եւէն աւելի ոտքի վրայ: Պատերուն տակ, դռներուն եւ ...եւ, միւս սրահները իրարու ...մուած՝ պատուհանները բաց: Տաք է: Դուներն ու պատուհանները կը բացուին: Կը բացուին միտքերը եւ սիրտերն ալ: Մեղուանոց մըն է կարծես: Բոլորին դէմքին վրայ ժպիտ մը կը խաղայ: Եւ խօսքեր, խօսքեր շրթունքէ շրթունք:

— Մեծ յոյս ունիմ, հայրենակիցներ, որ օր մըն ալ այս հանդէսները պիտի տօնենք Հայաստանի մէջ, կը խօսէր բաժակ մազերով հայր մը:

Ձայն մը միւս կողմէ:

— Միայն գիտենք միանալ, մնացածը հեշտ է:

Շատեր կ'ըսէին.

— Ապրինք եւ մեռնինք մեր հայրենի հողին վրայ:

Հազար ու վերջի՜նը.

— Ուժ'իդ մեռնիմ, հայ ժողովուրդ, ուժ'իդ, որ մեզի տուիր թուականը մը անուրանալի եւ անմոռանալի:

Ո՞րը ըսեմ, ո՞րը պատմեմ, խօսքեր որ վերջ չունին: Նոր շունչ մը, հոգի մը նուիրական կը շրջի սրահէ սրահ:

Ցանկարծ դըրդացին ծափերու մէջ վարագոյրը կը բացուի: Լոյսերու ծով մը: Բեմին վրայ դրօշակիր արեները բարեւի կեցած: Դրօշակներ ծածան ծածան: Ու երգ մը. —

Մեր հայրենիք թշուառ անտէր,
Մեր թշնամեաց ոտնակոխ,
Իւր որդիքը արդ կանչում են
Հանել իւր վրէժ քէն ու ոխ:

Ամբողջ սրահը ոտքի է: Գլուխները խոնարհած: Ոչ մէկ շշուկ: Միայն բեմին վրայ երգն է որ կը շարունակուի:

Ահա, եղբայր, քեզ մի դրօշ,
Որ իմ ձեռքով գործեցի,
Գիշերները ես քուն չեղայ,
Արտասուքով լուացի:

Ցանկարծ խոնարհած գլուխները կը բարձրանան: Թեթեւ մը կը շարժին շրթները:

— Հայաստան, դուն մեր սիրտն ես, մեր արիւնը, մեր հաւատքը, մեր խնձողը: Դուն մերն ես...

Երգչախումբը վերջին համար մըն ալ երգեց.

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ մեռնի,
Բայց երանի՜ որ իւր ազգին
Ազատութեան կը զոհուի:

Երգին այս տունը կարծես անջնջելի կերպով կը դրոշմուի հայ ժողովուրդի սրտին մէջ: Ես տեսայ որ ամէն երիտասարդի աչքերուն մէջ վրէժի առիւծ մը կը մռնչէր: Քովս, պատին տակ, ինծի պէս ոտքի, հայր մը կը խօսէր գրկի փոքրիկին հետ:

— Հոն նայէ, ձագուկս, հոն, այդ մեր դրօշն է որուն համար ինկաւ մեծ հայրիկդ ...:

Երեք լեզուներով ճառեր բեմէն: Բայց ես կ'ուզեմ հեռանալ ժողովուրդին մնջախօսութեան, միշտ ժողովուրդին մէջ մնալով:

Սրտերը որ պահ մը տրոփելէ դադրած էին, յանկարծ սիրուն օրիորդի մը ֆրանսերէն արտասանութեան բառերով կրկին թունդ կ'ելլեն:

Ուր էլ լինեմ չեմ մոռանայ ես ողբաձայն երգերը մեր,
Չեմ մոռանայ աղօթք դարձած երկաթագիր գրքերը մեր,
Ինչքան էլ սուր սիրտս խոցեն արիւնաքամ վէրքերը մեր
Էլի ես որբ ու տրտմաւոր իմ Հայաստան եարն եմ սիրում:

Չեմ գիտեր թէ ուրիշներ ի՛նչ մտածեցին այս բառերու մասին: Բայց իմ սիրտս ու հոգիս թռչունի թեւեր չինած՝ սաւառնեցաւ մեր երկիրը, ուր Եղիշէ Չարենց մեծ երգումով մը բուղթին յանձներ էր այն տողերը: Հիմա ո՞ւր էր արդեօք, տարաբախտ հեղինակը:

Եւ այդպէս քանի քանինե՜ր...

Այդ պահուն ես կայի չկայի:

Ծափեր: Սրահը կ'եռայ: Բեմին վրայ հայկական պար: Ով կրնար ինքզինքը զսպել: Ուրախութի՜ւն: Մեր աղջիկները իրենց տարազով կը դառնային պարերգ մը իրենց շրթներուն: Եւ միացա ինկան մեր գիւղը, մեր տանիքները լայն ու տափարակ: Մանաւանդ Տնունդի, Բարեկենդանի եւ Զատիկի օրերը: Վանայի, այդ երեք տօներուն մեր աղջիկներն ու տղաքը հանգիստ չունէին: Կը պարէին ձեռք ձեռքի եւ գլուխները բարձր: Երանելի օրեր:

Բայց Մայիս 28ի տօնին առթիւ, անոր ոգին թելադրուած մեր երգումն է, որ մեզի պիտի վերադարձնէ այդ երանելի օրերը:

ՊԱՐՄԱՆԻ

ԱՐՁԱԿ ՏԱՂԵՐ

ԳԱՆԿԻ ՄԸ

Ո՞վ ես դուն, ա՛յ գանկ, կի՞ն մը վեղանի թէ այր մը տգեղ:

Ո՞վ ես դուն, ա՛յ գանկ, հովի՞ւ մը անուս, թէ մեծահամբաւ դէմք մը հոգեւոյս:

Ո՞ւր են քու աչքերդ, որոնց մէջ փայլ կար, որոնց մէջ, անշուշտ, սէրը կը ցոլար:

Ո՞ւր է քու լեզուդ, որ գուցէ այնքան չէն էր, ալեխօս, թերեւս թունալից:

Ո՞ւր են քու այտերդ՝ վարդագեղ կամ թուխ, ո՞ւր են շրթներդ, որոնք սիրանդ են համբուրած հարկաւ, այնքան արտասուխ:

Ո՞ւր է քու ուղեղդ, որ մտածմանդ տուաւ կրակ եւ քեզ դարձուց հնո՞ց մը, ջերմ, բոցալեզու:

Այժմ անհաւասիկ կը տեսնեմ որ դու հազով ես լեցուն:

Ի՞նչ է անցեալըդ, ե՞րբ ես ապրած դուն, — ի՞նչ առեղծուած, ո՞վ գանկ անծանօթի:

Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑ, ԸՍԷ՞Ք...

Տարինե՜ր անցան՝ ցաւով ու սուգով: Տարինե՜ր անցան՝ բերկրութեամբ, երգով: Տառապանքներէս կամ վայելքներէս, ի՞նչ մնաց այսօր:

Տեսայ ճոխութիւն եւ ոսկի օրեր: Ապրեցայ զրկանք ու կարօտ խորին: Հարուստ անցեալէս կամ աղքատութեան դառնութիւններէս՝ ի՞նչ մնաց այսօր:

Գարուններ եկան՝ ծաղկավառ, կանաչ: Ձմեռներ եկան՝ ցուրտ, մեռելական: Գարնան աչքերէս, խինդերէս, սակայն, կամ ձմեռնային մութ սառ սուլեններէս ի՞նչ մնաց այսօր:

Երբ որ դադաղըս մահուան փոս նետէք, բարդ տարիներուս կեանքէն անպարփակ, ի՞նչ մնաց, ըսէ՛ք:

ԵՐԳ ՄԻՆԱՅՆՈՒԹԵԱՆ

Կ'երգեմ մեծափա՛ռ Մենայնի:

Ճշմարիտ է ան, անմահ եւ յաւէրժ:

Հոն ուր մա՜հ չկայ, Մենայնը կա՛յ, սակայն:

Ամէն տեղ է ան, ճիշդ օդին նման:

Կար՝ ես չծնած: Կայ՝ երբ ես կ'ապրիմ: Ու պիտի ըլլայ՝ երբ մեռնիմ, հատնիմ.

Չեմ տեսներ ես Զայն: Բայց ան կը նայի, աչքերով անփակ՝ հեզնոտ ու դաժան.

Մահը կը յաղթէ, ես կը կորսուի՛մ, կը թագաւորէ Մենա՛յնը միայն:

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԻՍ

Իմ վերջի՛ն օր, որ գալիք տարիներուն կամ գուցէ շաբաթներուն մէջ ես ծածկուած, չեմ գիտեր թէ՝ ճիշդ ո՞րն ես դուն, եւ ի՞նչպիսի օր մը պիտի ըլլաս, արեւո՞տ թէ անձրեւոտ, գարնա՞ն թէ ձմրան:

Եկուր: Սիրով պիտի ողջունեմ քեզ: Աւելի լաւ է չտեսնել, չլսել ու չզգալ:

Միայն եկուր՝ երբ երգս վերջացուցած եմ, երբ նուագարանս լքած եմ եւ շրթներս փակած:

Երգի ժամանակ՝ չըլլա՛յ որ յանկարծ շունչս կեցնես, ձայնս դադրի, մատներս պաղին եւ նուագարանս իր լարերուն վրայ պահէ կիսաւարտ եղանակին խաղերը թրթռուն:

Այլապէս եկո՛ւր, օրհնեա՛լ ըլլաս դուն, օ՛ր խաղաղութեան եւ օ՛ր հանգստի յաւիտենական:

Օ. ՁԱՐՄՈՒՆԻ

ԱՆՏԻՊ ՔԵՐԹՈՒԱԾ ՄԸ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

Աղօթք մը

Տարօրինակ հով մը, տիկին,
Ձեր շնորհը կ'աւելցնէ:
Դուք հեշտութեան գանձ մ'էք անգին
Աչքին խռովող մ'անմեկին.

Ձեզ խաբելու համար չէ
Որ քերթողը կը մրմնջէ
Դիւթական այս անծարակ,
Անհուն սա...,
Ձի ձեր սիրոյն թէ անարժան
Իսկ դառնէիք իր համբուն ու
Սիրուած անունն իր փայլուն՝
Պիտի մոռնար նա իր սրտին լքեալ
Ու չընկնուած հրապարակութեան բալոր
Ու հեզ, հլու եւ անդող,
Պիտի գրէր ու երգէր
Ձեր գեղն անուն ու անյուռ:

Ի՛նչ շատ սրտել, շողոքորթել, ո՛վ տիկին,
Երբ քերթողը չէ բնաւ
Մուրացկան մը ձեր տամուկ
Մետաքսահիւս նայուածքին.

Այո՛, տիկի՛ն,
Տարօրինակ չեմ գիտեր ի՛նչ մ'անմեկին
Կ'աւելցնէ սարսուռն ազդու
Եւ խորհուրդն ալ անհուն
Ձեր միգապատ, ձեր ցօղաթուրմ նայուածքին:

Ու քերթողը՝ հրապարտ տղան,
Իր փորձէ յոլ քաղաքավար մի բարեւ,
Խնդրած իր սիրտն՝ ուր կը խաղան
Բոցազգայուն ցանկութիւններ անհներեւ:
Ու չըլլալու համար գերին մուրացկան
Ամենայնզգ ձեր մեղրածուշ նայուածքին՝

Նա կը փախչի ձեզ, տիկի՛ն,
Հագած ամուր ու փրկարար
Փայլուն զրահն արուեստին:

Ու ապահով յուռ պարտութեան փարձանքէն
Եւ անձնատուր համբաւի յայն թեւերուն՝
Նա ձեր սէրը կ'ընէ պիտակ մը փայլուն
Իր քերթողի ցանկերուն, իր խոլական երգերուն,
Փառքի պիտակ՝ իր փնտռուած երկերուն:

15, Սեպտ. 1898

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրեց՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ա

Ծիծաղը, ինքնին այնքան բնախօսական, երբ կը սկսի թռչկոտել դըժգոհական - իմացական լարերու վրայ, կը հսկայանայ ու կը վերածուիլ ամէնէն այլազան ծեքծեքումներուն. ամէնէն ծուռ ժպիտէն մինչեւ ամէնէն դառն ծաղրը, ամենակեցիչ հեգնանքը այլափոխումներն են բնազդական նոյն յատուկին, որ ջիղերու հակազդեցութիւն մըն է պարզապէս:

Մարդիկ հինէն ի վեր մտանուագապէս աւելի զգայուն եղած են կեանքի ու աշխարհի երգիծականին քան թէ եղերականին: Ծաղրելու միտումը քաղաքակիրթ մարդուն յատուկ չէ մի միայն, այլ եւ ամէն շրջանի եւ բոլոր ժողովուրդներուն: Այնքան հնաւանդ որքան այլանդակ բարքեր մասամբ արդիւնք չէ՞ն այդ կենսուրախ, առողջ բնազդին, — ծաղրանքին: Բարեկենդանային ծպտումները, — այնքա՛ն ընդհանրացած աշխարհի մակերեսին, — ուրիշ պատճառներու կարգին, պատրուակ մը կարելի չէ՞ նկատել նաեւ ծաղրանքի ու քմծիծաղի: Նախնի աղուոսաւորական Հռոմն անգամ վիճակած էր տարին օր մը շնորհել կիներու եւ ստրուկներու, երբ անոնք անվերապահօրէն լիազօրուած էին ծաղրելու իրենց տէրերը հրապարակաւ:

Մանուկներու առաջին գծագրութիւնները միմիա, անդիտակից ծաղրանկարներ չե՞ն արդեօք:

Այսուհանդերձ երգիծական գրականութիւնը իր բոլոր սեռերով, թէեւ շատ հին, բայց միշտ այնքան մշակուած չէ որքան գրական ուրիշ սեռերը: Այո, գրականութեանց պատմութիւնը հազուադէպ կը յիշէ երգիծագիր մեծ ու մնայուն անուններ, փառքը եւ համբաւը կարծես լուրջ են ու մտախոհ:

Ինչո՞ւ սակայն:

Թերեւս անոր համար որ երգիծանքը, երեւութապէս դիւրին կարծուելով հանդերձ, իրականին մէջ ամենադժուարին սեռերէն մէկն է: Զափազանց սամկական իր ծագումով, երգիծանքը, — իբրեւ արուեստ, — գերին առտիճանի խստապահանջ թէքնիքի մը, ձեւի եւ խորքի պայմաններ գրականութիւններու հասած է: Ոչ մէկ գետին այնքան լպրծուն ու վտանգաւոր չէ գրողին համար, որքան երգիծանքը, ուր մարդկային միտքը շատ հեշտօրէն, կրնայ սայթաքիլ դէպի հասարակ տեղիքներ ու դիւրին արդիւնքներ: Մոլիէռի գործն անգամ դերծ չէ այս, պիտի ըսեմ, անխուսափելի ճապաղումներէն: Մաքրակրօն, ազնուական երգիծանքը կարծես շատ ալ մարդկային չէ:

Զմոռնանք արդարեւ որ երգիծանքը կ'ենթադրէ ոչ միայն որոշ չափով բարքերու լայնախոհ մթնոլորտ մը, ծաղրանքի հանդուրժող մտայնութիւն, այլ եւ երգիծագրին մօտ ալ նոյնքան անհրաժեշտ արուեստի ու ճաշակի յատկութիւններ:

Եթէ դիւրին է ամէն անձի կամ դէպքի վրայ ծիծաղելի գիծ նշմարել, — որովհետեւ ամէն անձ, ամէն եղելութիւն իրապէս նոյնքան զաւարճալի երես մը ունի որքան լուրջ կամ եղերական, — բայց նոյնքան ալ դիւրին չէ երգիծական այդ ցուցանիշներ գտնել, մշակել ու չեշտել, մնալով արուեստի մարզին մէջ, առանց խեղաթիւրելու իրականութիւնը կամ սիպառը:

Երգիծագիր մը ուրեմն կեանքին ու մարդոց մօտենալու է բարեմիտ հետաքրքրութեամբ, գրեթէ համակրանքով: Զարտմաութիւնը մեղանչում մըն է արուեստին դէմ:

Միանգամայն երգիծագիր մը ընդունակ ըլլալու է մանելու իր սեփական ներքին մորթին տակ, ապրելու զանոնք դրսէն ու ներսէն, խորացնելու անոնց ոչ միայն գրսերեւոյթը, շարժումները, խօսելակերպը այլ եւ անոնց թաքուն չարժառիթները, հոգեկան պատճառականութիւնը:

Այս շաւիղով, երգիծանքը կը բարձրանայ վերջ ի վերջոյ մարդկային փորձագիտութեան մը, — «ինսան տանիջը» (մարդու ճանաչում), ա՛յն իմաստով որ երգիծագիրը զուարճացնելու պատրուակին տակ բարդ մարդը կը վերածէ իր պարզ տարրերուն: Մարդկային տարրաբանութիւն մըն է:

Բայց չափի ու կշիռի, ճաշակի ու ոճի ի՛նչ բարեխղճութիւններ կուզեն միրթ գրգռելու, միրթ զսպելու երգիծագրին գրիչը: Dosage, հոգ է անհատական զգացողը իր արուեստին, ինչպէս առհասարակ ամէն արուեստի:

✕

Անհաւասիկ այս մտածումներով ձեռք կ'առնեմ Ն. Պէշիկթաշլեանի «Ծաղրանկարներ»ը:

Պէշիկթաշլեան կը շարունակէ յամր բայց տեւուն ճիգերով մշակել ինքզինքը, արդարել, ներդաշնել այն գծուարին արուեստը, — երգիծագրութիւնը, — ուր ճշմարիտ վարպետները որքան հազուադէպ, համբակ աշխերտները նոյնքան շատ են:

Իր «Ծաղրանկարներ»ուն ծանօթ դէմքերը կ'առնէ հայ արուեստագէտներուն շրջանակէն: Տեսակ մը մերօրեայ, մերայատուկ «պոհէմ» աշխարհ, ուր մեր գրչի ու վրձինի խաչակիրները, կը մնանին ապառիկ փառքի եւ կանխիկ խեղճութիւններու հանապազօրեայ հացով, կրկնապէս հալածուած կեանքէն իրենց արուեստով ու տարագրութեամբ:

Պէշիկթաշլեան ինքն ալ ճաշակած է «պոհեմ» արուեստագէտի ճակատագիրը. կը ճանչնայ իր «մարդիկ»ը: Քիչ մը չարաճճի հետաքրքրութեամբ, բայց ձայնագրի հաւատարմութեամբ ունկնդրած է իր տիպարներուն ներքին մենախօսութիւններուն, ջանացած է նկարագրել զանոնք d'après nature, բայց յանպատրաստից դիրքերու, իրենց անպաշտօնականութեան մէջ: Եւ ահա կենսագրութիւններու շարք մը, ուր ֆանթէզի կայ առանց ...թեւամտութեան, մերկացումներ՝ ծիծաղի եւ ժպիտի շղարշին տակ, սլաքներ՝ կճան, բայց ոչ խայթուցիկ, երբեմն կծու սրախօսութիւններ, անվերապահ ակնարկութիւններ՝ բարեխառնուած՝ փաղաքուշ գգուանքներով:

Երգիծագրութիւնը ընդհանրապէս կը ծպտուի: Դիմակներու ետին կը ծածկէ դէմքը: Կեղծանուններու տակ՝ կը թաքցնէ իր տիպարները: Մինչ հանճարեղ պարտականութիւն մը չէ մարդոց ներկայացնել ծաղրանքի դիւային հայելին, ուր անոնք ճանչնան իրենքզիրենք, ու տեսնեն իրենց կեանքի ու նկարագրի կարգ մը խոշոր ու խաթար երեսները, զորս անոնք կը սիրեն ծածկել ոչ միայն ուրիշներէ, այլեւ իրենք իրենցմէ իսկ: Քիչեր կան որ ինքզինքնուն հետ անկեղծ ըլլալու քաջութիւնը ունենան: Առհասարակ մենք մեզ կը դիտենք մեր յաւակնութիւններուն մէջէն: Թերագրէլ է սակայն մեզ դիտել հանրային կարծիքի հոսանքին մէջ, եթէ նոյնիսկ մեզ ցոլացնէ մեր ծաղրանկարը, մեր այլակերպութիւնը:

Պէշիկթաշլեան, ինչպէս երբեմն Զարոնեան, կը խօսի ճակատ ճակատի, թերեւս գրական անփափկանկատութիւն մը նկատուի ատիկա, եթէ չշփոթենք որոշ, բաց-սիրտ, կարծր համարձակախօսութեամբ: Գրական Արիստոֆանի enfant terrible, տեսակ մը «խաթարալա», — ինչպէս կ'ըսէին Արաքսէն անդին — Պէշիկթաշլեանին երգիծանքը, իր չարաճճիութեան մէջ իսկ, մեր գրականութենէն ներս կը բերէ ոչ միայն քաջէ ու քմծիծաղ, այլեւ ինքնեկ, չծամծմուած, չեչտակի բառերու, ոչ-քաղքենի, անվերապահ քաջալուկներու համն ու հոտը: Սարէն իջած խենթ քամիներուն, հայրի պիծակներու նման՝ Պէշիկթաշլեանգիտէ թերագնահատել քաղաքավարութիւնը, որ իրապէս կեղծ առաքինութիւն մըն է:

ՓԱՅԼԱԿ-ՍԱՆԱՍԱՐ

(Շարունակելի)

կայացնեմ ։ Ձեր թոյլոքին ուշը կը հրաւիրեմ ։ Այսօր Անգարա հասնող «Ծիւմ-հուրիյէթ» լրագիրը հատուած մը առած է 1938 յունուար 14ին Ֆրանսայի մէջ հրատարակուած գիրքէ մը, որ մատուցուած է Ֆրանսայի Ներքին Նախարարութեան եւ որուն մէջ Ֆրանս - Ակադեմիի դաղթային գիտութեանց մասնագէտ Ջօր․ Գրէժոն յառաջաբան մը ունի ։ Այս գիրքը կ'ըսէ թէ չէր կրցած Ֆրանսերկիր դարձնել մեր հողերը, Կիլիկիոյ մէջ չեն կրցած Հայաստան մը կանգնել եւ պիտի գայ օր մը, որ, կ'ըսէ, Ֆրանս․ դրօշը պիտի ծածանի հոն ։ Այս գիրքը երեք ամիս առաջ հրատարակուած է» ։

Բասիր Գափլան, այս գրքին վրայ արտաքին գործավարին ալ ուշը հրաւիրելէ վերջ, ըսաւ թէ Հաթայի Թուրք մեծամասնութիւնը պարտութեան մատնելու համար քամիոններով մարդ կը տանին հոն, եւ եթէ այս շարժումը վերոյիշեալ գրքին կապենք՝ դիւրաւ կ'ըմբռնենք թէ ինչո՞ւ կ'ուզուի Հայերով լեցնել Հաթայը ։

Կրնա՞նք հարցնել Ֆրանսայի թէ արդեօք վերստի՞ն Ատանա գալ կ'ուզեն ։ Երէկի Ատանան, երէկի Մարաշը, երէկի Կազի Այնթապը հոս է, անոնց գաւակները՝ մենք ալ հոս ենք ։ Թող հրամմեն ։ Մենք այդ դիւցազնութիւնները աւելիով պիտի վերապրեցնենք ։ (Ձայներ․— ՄԱՔՐՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿՌՈՒԳԱՆ) ։

Րուշէն Նարբըն (Սամսոն) խօսք առնելով իր կարգին ըսաւ․

— Պէտք է գիտնան որ այսօր Թուրքիոյ երկրորդ Ջանաքքալէն կը կազմեն Ալեքսանտրէթը եւ Անտիոքը ։

Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը

Այսօր, Ռուայանի մէջ կը բացուի Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը, որ պիտի տեւէ երեք օր, մինչեւ Երեքշաբթի ։

Կը կարծուի թէ Մարսօ Փիվէրի բացած հեղքը քննութեան պիտի առնուի առաջին իսկ օրը ։ Պէտք է սպասել, այդ առթիւ, բուռն վիճաբանութեան եւ աղմուկի ։

Փիվէրի հարցին լուծումէն վերջ, համագումարը յաջորդաբար պիտի քննէ կուսակցութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ զեկուցումները ։

Համագումարին մէջ պիտի ճակատին երեք հոսանքներ․․․

Առաջինը, ձախ ուղղութեամբ, հակառակ է Տալատիէի կառավարութեան, զոր կ'ուզէ տապալել ։ Իբրեւ ծրագիր՝ կը հետապնդէ յեղափոխութիւն դասակարգութեան մէջ, կազմական բարեփոխութիւն, պայքար միահեծան պետութեանց դէմ եւ համաշխարհային գինաթափութիւն ։

Երկրորդ հոսանքը, Զիրոմսքի գլխաւորութեամբ, մտադիր է առաջարկել որ կուսակցութիւնը տապալէ դահլիճը օր առաջ, կազմելու համար ժողովրդական դահլիճ մը, որուն քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ շարունակել պետականացումի գործը՝ հակակշիռ տակ առնելու համար երկրին զօրաւոր հաստատութիւնները, վարկային բարեփոխութիւն կատարել եւ պահել սպանեւֆրանսական սահմանագլուխը ։

Երրորդ հոսանքը կը կազմեն ուղղափառները, գլխաւորութեամբ Լէոն Պլումի, Փօլ Ֆօրի, որոնք անվերապահ կը պաշտպանեն Տալատիէի կառավարութիւնը, կը քննադատեն կառավարական կարգ մը ձեռնարկները, որոնք կը տարբերին Լէոն Պլումի տնտեսական եւ ելմտական վերականգնումի ծրագրէն ։

Բայց եւ այնպէս հաւանական է որ ընկերվարական երեսփոխաններուն տրուի որոշ ազատութիւն՝ շարժելու համաձայն դէպքերուն ։

Մասսայի օծման եւ թաղման Շավիլի մէջ

Շավիլի Ս․ Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան վարչութիւնը ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանէ թէ 5 Յունիս, Կիրակի օր, Հոգեգալստեան հրաշափառ տօնի եւ մատրան օծման տարեդարձին առթիւ մատաղի օրհնութիւն, թաղումն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ Այս առթիւ պիտի պատարագէ տեղւոյն հոգեւոր պաշտօնեան՝ Տ․ Եսայի քահանայ Այթունեան եւ իր ծեռնադրութեան քսանամեակին առթիւ պիտի քարոզէ ։ Երգեցողութիւնները տեղի պիտի ունենան դպրապետ Գ․ Բագոսեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական ուժերու մասնակցութեամբ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻՐ» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովը 6 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ։

Գառլէմ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովը 6 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ.

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԳԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արշիր» ենթակոմիտէին կողմէ

11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

25 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ

մէթրօ Բոաթ տ'Օրլէան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՏԷՐ ԹՈՒՄԱՆԴԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Մ. ՎԱՐԴԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՇԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. ԷԼԷՔԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՆԵՍԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, «Balet» օրքեսթրայի կողմէ

Ընտիր ճաշ: Ճէխ պիւֆէ Մուտք 6 ֆրանք

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Խեթէնեղրայրեան» Կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան, Զ. Ա. Մ.ի եւ Ֆ. Կ. Խաչի։

5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Քարսըն» սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicaines-ներու շքեղ սրահին մէջ, 16, Rue J. B. David (Կ. Խաչի հանդէսին վայրը)։

Կը Նախագահէ Ընկ. Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՅ ԱՖԻԻԵՆ (ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները։ Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն։ Ժամը 11էն մինչեւ լոյս Փրանսական ընտիր նուագի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Գաթիլսօն, ճոխ եւ առատ պիւֆէ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք։

×

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՑԱՌԱՋ» խումբի կողմէ. 6 Յունիս, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Փ. Հ. Ե. սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ՇՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), կ'արտասանեն Ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԵ եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ուրիշներ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

×

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷԳԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ։

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ե. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին։

×

ՊՕՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան, Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղին եւ Հայրենակց. Միութեանց։ 5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պար Էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ։

Կը Նախագահէ Ընկ. Ա. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտքը ազատ է։

Հանդէսէն վերջ ընկերահամախմբական խնջոյք

×

ԼԱՄԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ.— «Հ. Յ. Դ. «ԽԺԱԿ» խումբին կողմէ 6 Յունիս, Երկուշաբթի «ՊԱՌ ԻՑԷԱԼ»ի վերնայարկի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՌԱԶԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Մշակոյթ. Միութեան կողմէ

8 Յունիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ազգ եւ մշակոյթ»։

×

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

7 Յունիս, Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին

Brasserie du Chapitre-ի սրահին մէջ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Երիտասարդութեան դերը»։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ.— Դասախօսութիւնը կը սկսի ժամը 9.30ին եւ կը վերջանայ 11ին։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Գառնայի «Արարատ» Միութեան եւ Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբի Վարչութեան

ի նպաստ սրահի գաշնակին

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ «ՈՍԿԻ ՀԵՔԵԱԹ»Ը

(Երաժշտութիւն Ա. Գ. Թեսումեանց)

5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբին մէջ, Սրճա. Մուտք՝ 4 ֆրանք։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : S. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
12, Rue Dupleix — PARIS (15)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameane, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 7 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3750

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա. Մուրատբէգեանի խորհրդաւոր մահը կը շարունակէ զբաղեցնել հայ մամուլը արտասահմանի մէջ: Խորհրդային մամուլը լուռ է բոլորովին: Կաթողիկոսով զբաղելու ժամանակ չունին Երեւանի մէջ:

Հարցը պարզ է եւ շատ զարմանալու պէտք չկայ: 1932ի նոյեմբերին, երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ընտրուեցաւ Էջմիածնի մէջ, մասնակցութեամբ արտասահմանի պատգամաւորներուն, յայտնի էր թէ Սփիւռքի հայութեան համար կատարուեցաւ այդ ընտրութիւնը: Խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէր Էջմիածինը գործիք ծառայեցնել իր ձեռքին մէջ, պառակտելու համար գաղթահայութիւնը, ի շահ իր թաքուն ծրագիրներուն:

(Հարկ չկայ ըսելու թէ կաթողիկոսը ո եւ է հեղինակութիւն չէր վայելեր բուն իսկ երկրին մէջ, ուր չկայ ո եւ է կազմակերպուած թեմ կամ առաջնորդութիւն):

Երեւանի վարիչները յաջողեցան իրենց ծրագրին մէջ: Սփիւռքի զանազան թեմերուն մէջ արուեստական կերպով ստեղծեցին «հայրենասէր»ները եւ «հակահայրենասէր»ները խմբակցութիւններ: Էջմիածնի կաթողիկոսը պարտաւորուեցաւ կատարել օրուան իշխանաւորներուն հրահանգները:

Էջմիածնի եւ արտասահմանի թեմերուն կապը աւելի եւս ամրապնդելու համար, քանի մը տարի առաջ կաթողիկոսական նուիրակ մըն ալ ղրկուեցաւ երկրէն: Նուիրակին առաջին գործն եղաւ իր հասած տեղերուն մէջ դասախօսութիւններ սարքել հայկական մանրանկարչութեան մասին: Յետոյ միայն ձեռնարկեց հանգանակութիւն կատարել՝ Էջմիածնի նորոգութեան համար: Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը, իր տարեկան նախահաշիւին մէջ ո եւ է գումար չէր յատկացուցած Էջմիածնի նորոգութեան համար մինչեւ անիկա, եթէ ոչ իբրեւ սրբավայր, գոնէ իբրեւ հայկական հին արուեստի հրաշակերտ մը՝ հոգածութեան առարկան պէտք է դառնար խորհրդային իշխանութեան:

Էջմիածնի համար հանգանակած իր դրամները՝ Եւրոպայի թէ Ամերիկայի մէջ՝ յատկացուեցա՞ն իրենց նպատակին: Այս մասին ո եւ է զեկոյց չհաղորդուեցաւ մամուլին: Յայտնի է սակայն թէ նուիրակին ճամբորդութեանց եւ ապրուստին համար եղած ծախսերը երեք տարիէ ի վեր՝ շատ աւելի կարեւոր գումարի մը կը յանգին, քան հանգանակուած դրամը: Ուրեմն, նուիրակը ո՛չ միայն ո եւ է գումար չկրցաւ ղրկել Էջմիածին, այլեւ չկրցաւ խաղաղութիւն եւ համերաշխութիւն ստեղծել իր այցելած վայրերը — մանաւանդ Հիւսիսային Ամերիկա: Ընդհակառակն, այս վերջին կարեւոր գաղութին մէջ կիրքերը աստիճան մը աւելի բորբոքեց իր քմահաճ կարգադրութիւններով — ինչ որ խորհրդային իշխանութեանց գործին աւելի կը պատշաճէր:

Նուիրակը արտասահման անցած էր վեց ամսուան համար: Տարիները սահեցան եւ անիկա չվերադարձաւ իր հոգեւոր պետին մօտ: Ըսին թէ հիւանդ է եւ չի կրնար ճամբորդել: Փաստն այն է, որ նուիրակը ցարդ կը մնայ արտասահման եւ այլեւս ոչ մէկ հեղինակութիւն կը վայելէ, իբրեւ լիազօրը Էջմիածնի: Իր պաշտօնը շատոնց անփառունակ վախճանի մը յանգած է արդէն:

Ներկայիս չկայ ուրեմն կաթողիկոս, չկայ նաեւ իր նուիրակը: Կայ միայն կաթողիկոսական Տեղապահ մը Էջմիածնի մէջ, նշանակուած նոյնինքն հանգուցեալ կաթողիկոսին կողմէ, տարի մը առաջ, ինչպէս կը հաղորդէր Երուսաղէմի պատրիարքին նամակը:

Բայց այս Տեղապահը ըստ երեւոյթին չուզեր ուղղակի կապ պահել արտասահմանեան թեմերուն հետ: Կաթողիկոսին «սրտի կաթուածէ» վախճանումն անգամ հեռագրած էր միայն Երուսաղէմի պատրիարքին, խնդրելով անկէ որ գոյժը հաղորդէ բոլոր թեմերուն: Եւ Սփիւռքը Թորգոմ պատրիարքին հեռագրովն է միայն որ տեղեկացաւ Խորէն Ա.ի մահուան, ինչպէս անոր մէկ նամակով՝ Գէորգ արք. Չէօրէքճեանի տեղապահ նշանակման:

Մինչ արտասահմանի մամուլին մէջ մեծ վէճ մը բացուած է Խորէն Ա.ի խորհրդաւոր մահուան պարագաներուն մասին, մինչ ցարդ ո եւ է լուր չէ ստացուած թէ ի՛նչպէս, ե՛րբ եւ ո՛ւր կատարուեցաւ հանգուցեալ կաթողիկոսին թաղումը, խորհրդային մամուլը կը յամառի «պապանձումն Զաքարիայի» պահել: Ապրիլ 10էն մինչեւ մայիսի վերջերը մէկուկէս ամսուան ընթացքին հասած «Խորհրդային Հայաստան» պաշտօնաթերթին մէջ ի զուր կը փնտռէք երկտող լուր մը՝ իմանալու համար Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին մահը: Չկայ ու չկայ: Ու եթէ ընդունելու ըլլանք մեր ձախլիք Դաւիթներուն այն տրամաբանութիւնը՝ թէ միայն «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ հրատարակուած լուրերուն ու պաշտօնական զեկոյցներուն պէտք է հաւատք ընծայել, եւ թէ անկէ դուրս եղած խորհրդային երկրին անցուդարձերուն մասին գրուածները զարգապէս դաշնակցական յերիւրանքներ են, այն ատեն պէտք է ենթադրել թէ կաթողիկոսը ... դեռ ողջ է, քանի որ Երեւանի պաշտօնաթերթը չէ ծանուցած անոր մահը...:

Ապրիլի ընթացքին «Խ. Հայաստան»ի մէջ երեւցած քանի մը յօդուածներ «հակայեղափոխութեան որջ» կ'որակէին Էջմիածինը: Այսքան միայն: Մարգարէ պէտք է ըլլալ, գուշակելու համար այդ որակումին տակ թաքնուած ողբերգութիւնը:

Այսպէս թէ այնպէս, այսօր կայ չոր իրականութիւն մը: Էջմիածնի աթոռը թափուր է: Կապը՝ որ արտասահմանեան թեմերը կը միացնէր Էջմիածնին, գրեթէ գոյութիւն չունի այլեւս: Այս երեւոյթը շատ ալ չի զարմացներ մեզ: Աղասի Խանջեանի սպանութենէն ի վեր Հայաստանի մէջ հետապնդուած նոր քաղաքականութեան տրամաբանական շարունակութիւնն է այդ:

Խորհրդային իշխանութիւնը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը ընտրած էր՝ արտասահմանի հայութեան համար այն ժամանակ, երբ ինք տեւական կապ կը պահէր Սփիւռքի հետ, Հօկի, Բարեգործականի, Մելքոնեան Ֆոնտի, Ներգաղթի լիազօրներու եւայլ պատուիրակներու միջոցաւ: Երբ խորհրդային հրատարակութիւնները արտասահման կուգային եւ գաղութի հայերէն հրատարակութիւնները Երեւան կը ղրկուէին: Երբ հոգեկան, մտաւորական եւ նիւթական կապ կար մայր երկրին եւ Սփիւռքին միջեւ:

Բայց նոր քաղաքականութիւնով, երբ մտաւորականներն ու գործիչները գնդակահարուեցան կամ բանտարկուեցան, երբ Հօկն ու Մելքոնեան Ֆոնտը լուծարքի ենթարկուեցան, երբ արտասահմանի հետ կապերը բոլորովին կտրուեցան, Երեւանի իշխանաւորները չէին կրնար թոյլ տալ, որ Էջմիածինը շարունակէ կապ պահել գաղութի հայութեան հետ: Որովհետեւ Էջմիածինն էր միայն, որ վերջին տարիներուն կոնդակներով եւ նամակներով կանոնաւոր կապ ունէր Սփիւռքի թեմերուն հետ: Դեռ վերջին անգամ, անիկա վաւերացուցած էր Մարսիլիոյ նորընտիր առաջնորդական փոխանորդը եւ Հարաւային Ամերիկայի նորակազմ թեմին համար կաթողիկոսական պատուիրակ եւ առաջնորդ նշանակուած Գարեգին արք. Խաչատուրեանը:

Խորհրդային բռնակալ իշխանութիւնը, որ իր երկաթեայ թաթին տակ ահուսարսափի մէջ կը պահէ երկրի հայ ժողովուրդը, որ ամէն կապ խզած է արտասահմանի կացութեան հետ եւ այսօր աւելի քան երբեք կը մերժէ «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն» ըլլալու հանգամանքը, տարակոյս չկայ թէ վերջին հարուածը տուած է այն միակ հիմնարկութեան, որ դեռ կը յամառէր կապ պահել արտաքին աշխարհին հետ: Էջմիածնի կաթողիկոսը, հաւանաբար նաեւ կաթողիկոսութիւնը, զոհն են խորհրդային նոր քաղաքականութեան: Զի՛ք ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեսցի: Խորէն Ա.ի մահուան գաղտնիքն ալ կը յայտնուի օր մը:

Մինչ այդ, Սփիւռքի հայութեան կը մնայ իր գլխուն ճարը նայիլ: Փրկել Լուսաւորչի դարաւոր աթոռը, գլխաւոր ազդակներէն մէկը հայ ազգի պահպանման:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Վարչապետ Տալատիէ, ընկերակցութեամբ ծովային եւ օդային նախարարներուն, օդանաւով Լիոն գնաց կիրակի առաւօտ, կատարելու համար բացումը առողջապահական ճակատին վրայ ինկած մեռեալներու ազգային յուշարձանին: Շաբաթ օրուընէ չոգեկառքով Լիոն դացած էին արդէն Էռիօ, հաղորդակցութեանց նախարարը՝ Ժիւլ Ժիւլիէն, ոստիկանապետ Չոր. Կամլէն եւ Փիէթրի:

Յուշարձանին բացման հանդէսին առթիւ, առաջին խօսողն եղաւ Փրոֆ. Նիքոլա: Յետոյ խօսք բարձրացաւ Տալատիէ, որ ի մէջ այլոց ըսաւ.

— Այն պահուն, երբ սպառնալիքներ կախուած են մեր երկրին վրայ, հանապազօրեայ մեր աշխատանքին մէջ՝ պարտականութեան եւ արհեստի այս յծակցութիւնը, կոչումի եւ պաշտօնի այս միացումը կը ցնցէ փրկութեան ամէն զօրաւոր երաշխիքներէն մին: Մեծ հայրենիք մը ամէն վտանգի կը յաղթահարէ, երբ իր զաւակները իրենց ամէնէն փոքր շարժումները կը խառնեն զոհողութեան եւ պարտականութեան ամենաբարձր զգացումներուն: Իր երկար պատմութեան ընթացքին, Ֆրանսա շատ անգամ դէմ յանդիման եկած է վըտանգներու հետ: Ինչպէս միշտ, այսօր եւս Ֆրանսա պէտք է ցոյց տայ իր կամքի ուժը, որով կրցաւ յաղթել այդ վտանգներուն:

Աշխարհ կը կերպարանափոխուի Ֆրանսայի շուրջ: Այդ կերպարանափոխութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն օր, գետերէն եւ լեռներէն անդին, որոնք կը գծեն մեր սահմանները: Երբ նկատի առնենք բիրտ ուժերու այդ շղթայազերծումը միայն, պիտի կարծենք թէ մեր երկիրն ալ պիտի քշուի հոսանքին մէջ: Սակայն հին աշխարհի այս ընդհանուր խառնակութեան մէջ, ուր կը տիրապետէ բռնի ուժը, մեր երկիրը կը մնայ մարդկային արժանաւորութեան եւ ազատութեան հին խարսխի վաստրաններէն մին, որուն վրայ հիմնուեցաւ քաղաքակրթութիւնը: Սակայն Ֆրանսա փրկելով ինքզինք՝ պիտի փրկէ նաեւ իրականութիւնները, որոնք կը պատկանին համայն մարդկութեան:

Ֆրանսա ուխտած է մնալ Ֆրանսան: Ան երբեք պիտի չհրաժարի այն յայտերէն, որոնք ոգեւորած են մարդիկը եւ ժողովուրդները՝ դարերէ ի վեր եւ որոնք իմաստ տուած են պատմութեան: Տեղի պիտի չտայ դարաշրջանի այս գլխապտոյտներուն, որոնք կը շրջեն բոլոր արժէքներուն սեղանը: Պիտի չըսէ թէ զուր բան է ազատութիւնը, պիտի չըսէ թէ պատրանք է մարդկային մեծութիւնը, պիտի չըսէ թէ խարուսիկ է արդարութիւնը: Պիտի թոյլ չտայ, որ ուժը իբրեւ արար դառնայ մարդկային յարաբերութեանց միջեւ:

Մենք ուխտած ենք պաշտպանել խաղաղութիւնը, եւ խաղաղութեան համար ցոյց տուած մեր սէրը նշան մը չէ տկարութեան: Խաղաղութիւնը չենք նկատեր թոյլ պաշտպանուած առաքինութիւն մը, որուն համար հարկ ըլլայ ամէն օր նոր զոհողութիւններ կատարել տիրապետութեան ոգիին: Ընդհակառակն, խաղաղութիւնը բան մըն է, զոր պէտք է կառուցանել մեթոտով, սրտի եւ բանականութեան կրկին ճիգով մը:

Խաղաղութեան սիրոյն, շատ վտանգներ տեսանք եւ դեռ մեր ճամբուն վրայ պիտի հանդիպինք նոր վտանգներու: Բայց միշտ պիտի յաղթահարենք, երբ միացած ենք:

Մեր ուղղութեան մէջ մինակ չենք, մեկուսացած չենք: Մեզի հետ ազգեր կան, որոնք առաջնորդուած են նոյն կամքով:

Այս մեծ քաղաքին մէջ՝ որ մարդկային աշխատանքի ոստաններէն մին է, այս յուշարձանին առջեւ՝ որ կը յաւերժացնէ մեր ժողովուրդին ամենաբարձր առաքինութիւնները, մեր պարտականութիւնն է նոր վկայութիւն մը բերել Ֆրանսացիներու միութեան եւ ուժին:

ՓԱՐԻԶ - ՎԷՆԹԻՄԻԼ կառախումբը գիծէն ելաւ: Բարեբախտաբար ծանր դէպք մը չպատահեցաւ: Կը կարծուի թէ խալյացի բանուոր մը դիտմամբ խանգարած է գիծը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾ - ՄՕՐՍ ԽՕՍՔԸ

Ընդհ. պատերազմին մէջ:

Աքսորը սկսած էր արդէն եւ մենք ալ կը պատրաստուէինք «ճամբորդութեան»: Իրիկուն է, նստեր ենք տխուր եւ մտածկոտ: Լամբարն իսկ ծախած ենք՝ «ճամբու ծախք» ճարելու համար, ու մութ է սենեակը: Մեծ-մայրս քննութիւն մը կը կատարէ անցեալին վրայ եւ մօրս ցոյց կուտայ գործուած սխալները.

— Գեղին դպրոցով չգոհացաք եւ մինչեւ քաղաք ղրկեցիք, ուսումնական շինելու համար:

Խօսքը իմ մասին է:

— Հիմա փարա կ'ընէ՞ ուսումնական ըլլալը: Կով մը որ առնէիր ատոր համար ծախսուած դրամով, տունէդ պակաս չէր ըլլար կաթը, մածունը եւ իւղը, աւանկ օրերուն ալ՝ կովը ծախելով քիչ մը դրամ կը հանէիր ձեռքդ:

Սկսայ մտածել,— ուրեմն, կով մըն ալ չեմ արժեր, մեծ-մօրս աչքին: Զայնցի կատաղութիւնս, ատե՞նն էր դառն տալու: Հայրս զինուոր էր, ես ալ ընտանիքին այր գլուխն էի, բայց երբ բանալ մը օգտակար չէի մերիններուն, հարկաւ... յանցաւոր էի:

Պատերազմէն վերջ, մեծ-մօրս խօսքերը մոռցած, ուրիշ դպրոցներ ալ գացի, աւելի մեծ քաղաքներու դըպրոց: Մինչեւ Փարիզի դպրոցները: Այժմ երբ աւարտած դպրոցներուս շըքանշանը վայելելու դարձեալ կարելիութիւն չունիմ եւ դատապարտուած եմ, ամէն օր, բվըր - զըվըր վէներ ու յօդուածներ կարդալու, միտքս կ'իյնան մեծ-մօրս խօսքերը:

— Կով մը որ առնէիք ատոր համար ծախսուած դրամով, տունէն պակաս չէր ըլլար կաթը, մածունը, իւղը...

Եւ տխրութեամբ ու նախանձով՝ սահմանին միւս կողմը կը նայիմ,— քանի՞ր գիտեմ, որոնց տունին մէջ կաթը կը հոսի ջուրի նման, եւ բռունցներ լեցուած են արդար իւղով: Առնէ, sinécurismeի այս երջանիկ սպասերը, որոնք քերթուած հիւսելով ու շէփորին ծախելով՝ ամսական տասը հազարներ կը գրպանեն կամ բնաւ չաշխատելով թագաւորի պէս կ'ապրին, կարծով կը լուան իրենց երեսները, սերով կը բուծանեն իրենց պորտը, ո՞րքան կ'արդարացնեն մեծ-մօրս խօսքերը: Ու կ'ըսեմ.

— Երջանիկնե՛ր, աղէկ որ ձեր մայրերը մտիկ ըրեր է իմ մեծ-մօրս խօսքին:

ԱՐԱՐ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Անտիոքէն կը հեռագրեն յունիս 4 թուականով.—

Կիրքերը խաղաղեցնելու նպատակով, հազարապետ Քոլէ, որ ստանձնած է փոխ-պատուիրակի պաշտօնը Սանճաքին մէջ, մուհաֆըզ եւ գայմագամ նշանակեց երկու թրքասէր երեւելիներ: Նոր մուհաֆըզը, Ապտիւլրահման, քէմալական շրջանակներու ծանօթ անձնաւորութիւն մըն է, իսկ նոր գայմագամը, Սուրէյա պէյ Խալէֆ, առկէ առաջ նոյն պաշտօնն ունէր Քըրըք- Խանի մէջ:

*** Փարիզի մէջ թրքական դեսպանը կը շարունակէ իր տեսակցութիւնները արտաքին նախարարին հետ: Թերթերը կը գրեն թէ այսօր անգամ մըն ալ պիտի այցելէ Ժորժ Պոնէի:

Երեւան մշուշի մէջ

Թիֆլիզէն կը հեռագրեն.—

Շաբաթ օր Հայաստանի մայրաքաղաքը խաւարի մէջ մնաց, իբրեւ հետեւանք թանձր փոշիի ամպի մը, զոր հովը կը քշէր դէպի Իրանի սահմանները: Արեւը թանձր քօղով ծածկուեցաւ այնքան որ թղթաթռները եւ օդանաւերը ի զուր գործեցին՝ փարատելու համար մշուշը:

Այս առթիւ նախապաշարեալ ժողովուրդին մէջ շրջան ըրին զանազան զրոյցներ:

Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը

Կիրակի օր քննութեան առնուեցաւ Մարսօ Փիվէրի պարագան: Հակառակ համակիրներուն բուռն պաշտպանողականին, պարտուեցաւ «ըմբոստը»: Մասնաւորաբար խիստ ընդդիմութիւն մը ցոյց տուին Նոռի ընկերվարականները: 3200 ձայնի դէմ 4900 ձայնով մերժուելով՝ վաւերացուեցաւ տրուած վճիռը Մարսօ Փիվէրի ըմբոստութեան դէմ: Լէոն Պլում եւս ցաւ յայտնեց այս անողոք վճիռին համար, բայց ըսաւ թէ կարելի չէ ներել կուսակցութեան կարգապահութիւնը խանգարողներուն: Միայն թէ մէկ ամիս պայմանաժամ արքուեցաւ, որպէսզի Մարսօ Փիվէր եւ ընկերները զղջում յայտնեն՝ մտնելու համար մայր կուսակցութենէն ներս: Մարսօ Փիվէրի շրջապատէն այնպէս կը հասկցուի, որ «ըմբոստը» պիտի սպասէ մինչեւ կուսակցութեան քաղաքականութեան մասին կատարուելիք վիճաբանութիւնները եւ կառավարութեանմասին կուսակցութեան բռնելիք դիրքին ճշդումը, որպէսզի ազմկալից ձեւով յայտարարութիւն մը ընէ եւ նոր կուսակցութիւն մը կազմելու ձեռնարկէ,— ամենք արդէն կուտան անունը հերձուածողներու կուսակցութեան՝ Յեղափոխական - ընկերվարական կուսակցութիւն:

Սպանիական օդանաւերը ռումբ կը նետեն ֆրանսական հողի վրայ

Սպանիայէն եկած ինը օդանաւեր կիրակի օր երեք շարքով անցան ֆրանսական սահմանը եւ չէ թէ Թէրմի կողմը եւ ինը ռումբ արձակելէ յետոյ վերադարձան: Բարեբախտաբար անձի կորուստ չկայ: Ռումբերէն մէկը կտրեց Թուլուզ գացող ելեկտրական լարը: Անմիջապէս ոստիկան զօրք ղրկուեցաւ ռումբերուն ինկած տեղը ճշդելու համար: Օդանաւերուն որ կողմին պատկանիլը յայտնի չէր մշուշին պատճառաւ: Վարչապետը հրահանգ ղրկեց Սպանիոյ սահմանագլուխի իշխանութիւններուն, միջոցներ ձեռք առնելու համար, որպէսզի հալածուի ո եւ է կասկածելի օդանաւ, երբ կը տեսնուի ֆրանսական հողի վրայ:

Ֆրանքօ կը մերժէ հաշտութեան միջնորդութիւնը

Գրեցինք թէ անգլիական կառավարութիւնը լուրջ ջանքեր կը թափէ դադրեցնելու Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները եւ հաշտեցնելու երկու կողմերը: Ազգայնականներու պետը՝ Ֆրանքօ յայտարարեց թէ որ եւ է միջնորդութիւն չընդունիր եւ թէ կռիւը պիտի շարունակէ անխնայ, մինչեւ որ հակառակորդ կողմը ամբողջովին անձնատուր ըլլայ առանց պայմանի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԲԱՒՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը տարիէ ի վեր պետութիւնները տենդագին կերպով կը հետապնդեն տնտեսական «նոր» ծրագիր մը,— ինքնաբաւութիւն։

Մասնաւորապէս անոնք որոնք կը ծրագրեն կամ կ'ենթադրեն ապագայ թէ մօտաւոր պատերազմ մը ունենալ, իրենց բոլոր ճիգերը լարած են՝ իրենց անկախութիւնը վերածելու եւ հասցնելու այնպիսի աստիճանի մը եւ ձեւի մը, որ կարենայ զիրենք բաւարարել երբ թշնամութը պայթի։ Այս կերպով, կը խորհին անոնք, երկիրը իր տրամադրութեան տակ կ'ունենայ բոլոր անհրաժեշտ նիւթերը՝ թէ՛ բնակչութեան ապրուստին եւ թէ պատերազմական ճարտարարուեստին համար։

Այս ծրագիրը յամառ հետեւողականութեամբ մը կը ջանայ գլուխ հանել Իտալիան։ Մասնաւորապէս եթովպական արշաւանքէն ասդին, որովհետեւ այդ արշաւանքի ընթացքին տեսաւ թէ պատժարկութիւնը որքան դժուարութիւններ ստեղծեց իր առջեւ։

Գերմանիան նոյն ծրագրին կը հետեւի։ Քառամեայ տնտեսական ծրագիրը, որուն գլուխն անցաւ Կէօրինկ, կը ձգտի նոյն նպատակին,— պատերազմի պարագային կարօտ չըլլալ օրեւէ ներածելի նիւթի։

Մեր «հարեւանը», Թուրքիա, մղուած այն խոր մտահոգութենէն թէ ստիպուած կ'ըլլայ իր սահմանները պաշտպանել, տարիներէ ի վեր կ'աշխատի կիրարկել այն բոլոր միջոցները որոնք, պատերազմի մը պարագային, թոյլատրեն իրեն՝ իր բուռվը սապիւելու.

Այս ձգտումը այնքան ընդհանրացաւ, որ միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովները ստիպուեցան ըդբաղիլ անով։ Բայց, այդ խորհրդաժողովները, սանոց բացառութեամբ, ժխտական արտայայտութիւն ունեցան տնտեսական ինքնաբաւութեան քաղաքականութեան դէմ։

Այս ժխտական արտայայտութիւնը արգիլք չեղաւ, ի հարկէ, տնտեսական սպառազինումին, որ նոյն թափով կը շարունակուի մինչեւ այսօր։

Անշուշտ, այդ թափին առաջին պատճառը այն է, որ պետութիւնները կը վախնան թէ պատերազմի մը պարագային կրնան կղզիանալ։

Երկրորդ պատճառը քաղաք. անկախութիւնը պահելու տենչն է։ Այս վերջինը եւս յատուկ է նաեւ, օրինակ, Նոյնիսկ Իտալիոյ, որ նուաճողական է իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ, բայց այդ նուաճողականութիւնը պայմանաւորուած է թոյլատու արժանութեամբ մը։ Երկիր մը որ ենթակայ է անտեսապէս, անզօր է անկախ ըլլալու քաղաքականապէս։

Երրորդը տնտեսական տագնապն է։ Ամէն մէկ երկրի դրամական - ելմտական վիճակը կախում ունի անոր առեւտրական հաւասարակշռութենէն։ Քանի՛ աւելնայ ներածման համեմատութիւնը՝ բաղդատմամբ արտածումին, այնքան կը նուազի դրամին արժէքը։ Ու քանի նուազի դրամին արժէքը, ա՛յնքան կը տկարանայ տնտեսութիւնը (բացի այն պարագայէն, ի հարկէ, երբ խնդրոյ առարկայ պետութիւնը կամովին կը նուազեցնէ իր դրամին արժէքը՝ իր արտածումը աւելցնելու եւ իր առեւտրական հաւասարակշռու-

թիւնն ու ելմտական վիճակը բարելաւելու համար)։

Վերը ըսինք թէ ինքնաբաւութեան այս քաղաքականութիւնը նոր է։ Ու չակերտեցինք նոր բառը։ Որովհետեւ, եթէ փորձենք ակնարկ մը նետել անցեալին վրայ, պիտի տեսնենք որ գրեթէ բոլոր ազգերը այդ նպատակը ունեցած են անցեալին մէջ ալ։ Ու նոյնիսկ խաղաղութեան շրջաններուն։

Այս տեսակէտէն լաւագոյն օրինակը կրնայ ծառայել Անգլիան,— դասական երկիրը ազատ առեւտուրի։

Այս տեսակէտէն լաւագոյն օրինակը թիւնը կ'ապրէր իր ծաղկման շրջանը,

Անգլիա վարած է ինքնաբաւութեան քաղաքականութիւն մը։ Ու՝ բառին ամենալայն իմաստովը։ Նայեցէք աշխարհագրական քարտէսին վրայ։ Եւ ուշադրութեան առէք այն բոլոր հողերը, որոնց վրայ ձեռք դրած է ան, կազմելով Բրիտանական կայսրութիւնը։ Այդ կայսրութեան կազմութեան մէջ, Անգլիա ունեցած է երկու հիմնական առաջադրութիւն։

Առաջին,— տիրապետել բոլոր այն ճամբաներուն ու կէտերուն, որոնք կայսրութիւնը կը պահպանեն։

Երկրորդ,— ձեռք գարնել բոլոր այն հողերուն, որոնք իրենց արտադրութիւններով կ'ապահովեն իր կեանքն ու ճարտարարուեստը եւ, միանգամայն, կրնան շուկայ դառնալ նոյն այդ ճարտարարուեստին արտադրութիւններուն։

Գաղթավայրեր, թէ՛ հում նիւթերու ամբար է ան եւ թէ աշխատուած նիւթերու շուկայ։

Աւելին։ Անգլիա այդ հում նիւթերու ներածումին եւ ճարտարարուեստական արտադրութեանց արտածումին համար կը նախընտրէ նոյն փոխադրական միջոցները որոնք անգլիական են (այս քաղաքականութեան հետեւողութեամբ է որ Թուրքիա կը ջանայ զօրացնել իր առեւտրական տորմիղը)։

Եւ սակայն, ինքնաբաւ տնտեսութեան այս ձգտումը միայն ազգերու յատուկ չէ։

Դասակարգերը իրենց տնտեսական դրութիւնը ուզեցին հիմնել— ու յաջողեցա՛ն— աշխատանքի բաժանման վրայ։ Բայց, այդ դրութիւնը երբեք չկրցաւ սպաննել ինքնաբաւութեան սգտումը.

Դրամատիրական մամուլը, օրինակ, չի բաւարարուիր միայն ապարան մը ունենալով։ Ունի իր սեփական փոխադրական միջոցները։ Իր թուղթի գործարանը։ Նոյնիսկ իր անտառը....

Կամ, եթէ թուղթի գործարանի մը ընկերութիւն է, ունի իր թերթը։

Հիւսուածեղէնի գործարան մը, իր կարգին, ունի իր ներկատունը, եւն.։ Ասիկա տնտեսագիտական բացատրութեամբ, կը կոչուի «ճարտարարուեստի վերթիգալ ընդլայնումը»։

Նպատա՞կը։ Միշտ նոյնն է,— տնտեսական անկախութիւն եւ ինքնաբաւարարութիւն։

Առնենք ուրիշ օրինակներ։

ՏՆՏԵՍԱԳԷՏ

ՎՐԻՊԱԿ.— Վ. Իշխանեանի վերջին յօդուածին մէջ Բ. սիւնակ, վերէն սկսած՝ չորրորդ տողին «Թրքական բանակը» պիտի ըլլայ «յունական բանակը»։

ՆԱԵՐԻ ԵՐԳԸ

Մեր նախորդ յօդուածով կը գրէինք թէ պէտք է հրապարակային ընթերցումներ տալ մեր պատանիներուն։

Երգն ալ է՛ր կարգին, անշուշտ։ Եւ՝ սախրողաբար։ Վասնզի, ան աւելի զօրեղ է, քան բառերն ու անուններ։ Կը խօսի։ Կ'ալեկոծէ։

Գասումութիւնը միայն կը սորվեցնէ պատանին։ Կը սկսի ապրիլ զայն հետզհետէ։ Ու կը խանդավառուի անով՝ կապուելով անոր։

Երգը կը սորվի ու կ'արտաբերէ միանգամայն։ Երբ կ'երգէ՝ իր էութիւնը կը լեցուի այդ երգին խանդավառութեամբը։ Եւ որովհետեւ միշտ կ'երգէ, միշտ կը կրկնուին իր մէջ այդ ապրումը եւ խօսքը։ Հաւաքական երգը աւելի ներշնչիչ է, անշուշտ։ Կը բերէ անջատ կուրծքերէ եւ կը համադրուի եւ կը դառնայ մթնոլորտ։

Կ. Պոլսի Մանանճեանները եթէ կարողանան շաբաթը երկու անգամ, գոնէ մէկ մէկ ժամ, հաւաքաբար երգել տալ իրենց շրջաններու հայ պատանիներուն, փրկած ու թրծած կ'ըլլան անոնց մէջի Հայը։

Դժբախտաբար մեր փոքրերը եւս մեծերուս նման միայն անցեալէն ժառանգուած երգերով պէտք է սնանին։

Կը նկատէ՞ք,— նոր երգ չունինք։ Կամ՝ գրեթէ չունինք։ Հօյաստանը աւելի բախտաւոր եղաւ այս տեսակէտէն։ Ու Թուրքը, խոստովանինք, աւելի կենդանի, քան մենք։

Միլլիական շարժման բոլոր դըրուագները խօսքի եւ եղանակի է վերածած ան, ինչպէս վերածած էր Տարտանէլն ու այլ ճակատները։ Անթապ, Ինէօնիւ, Սաքարիա,— այս բոլորը Պոլսէն մինչեւ Կարս ալիք առ ալիք կը թեւածեն ամէն օր։

Մեր Արարա՞ն, Վա՞նը, Մուշ-ս՞րս՞ն, Շապին Գարահիսա՞րը...

Չունի՛նք։Չունինք՝ որովհետեւ այդ բոլորը մեզի համար «տարեգարձներու» են վերածուած եւ չեն գարձած համազգային ապրումներ ու ներշնչարաններ։

Արտասահմանի մէջ, ուծացման խորշակին դէմ— որ կը խամրեցնէ ամէն ազգային ծիլ— երգը կրնայ հակազդեցութիւն մը ըլլալ։

Գայմանաւ, սակայն, որ ան քալէ մեր կեանքին հետ։ Ըլլայ այդ կեանքին արձագանգը Վասնզի, հաւաքական կեանքի մը ամէնէն բնորոշ արտայայտութիւնը երգն է։ Շուրջ քառորդ տարի է մենք զուրկ ենք անկէ։ Եզրակացնե՞լ որ զուրկ ենք, հետեւաբար, նաեւ հաւաքական ապրումներէ եւ ձգտումներէ...

Եւ որովհետեւ հարկ է ընթանալ նաեւ ժամանակին ու իր պահանջներուն հետ, հարկ է որ մենք ունենանք նոյնիսկ պարի յատուկ հայերէն խօսքերով եղանակներ

Ինչքան ալ ուղղափառ ըլլանք, անկարող ենք ժխտել նաեւ այս եղանակներուն անհրաժեշտութիւնը։

Եթէ կ'ուզէք,— ժամանակավրէպ'ս այս եղանակներուն անհրաժեշտութիւնը, քանի որ մեր երկսեռ երիտասարդութեան մեծ մասը իր կեանքին սկաւառակը նոյնացուցած է պարի եղանակներու ձայնարողութիւններուն հետ...

Ցիշեցնե՞նք, որ Թուրքերը անտեսած չեն նաեւ այս պարագան։ Եւ ունին իրենց բաճիկօն կամ իրենց Ռումպան...

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիրելի Արազ.— Նախորդով ընդլայնուած եւ մշակուած տեսակէտին մէջէն շարունակենք մեր գնացքը, ունկնդրելով, միեւնոյն ժամանակ, գերման փրոֆէսէօրի մը սա խորհրդածութիւնները ի մասին լեզուի ձեւերուն եւ ընդդէմ ծայրայեղ անփութութեան եւ յաւակնութեան՝ այդ ձեւերուն կիրառութեան ընթացքին.—

Ամէն կողմ, աստիճան մը բոլոր երկիրներուն մէջ յետպատերազմեան ժամանակներուն առաջ բերած ներքին չփոթութիւնը մտքերը անհոգութեան տարաւ նաեւ ձեւին սկզբունքին հանդէպ։ Գիտակցաբար մերժեցին ձեւը, անոր դերն ու գինը նուազեցնելով ի մնաս լեզուին որ, սակայն, մարդկային յառաջդիմութեան ամէնէն տարրական միջոցն է, կամ մարդկ. գերազանցութեան տիտղոսը արարչագործութեան մէջ։ Ձեւի սկզբունքին ծայրայեղ ընդդիմադիրները վախ յայտնեցին կամ կը յայտնեն դեռ, թէ այդ սկզբունքը կենսական ուժերու՞ անսանձելի սահմանափակումը առաջ կը բերէ եւ անմիջական գոյութեան ամբողջ վայելքին եւ զալարութեան ծոցէն դէպի ցամաքութիւն կ'առաջնորդէ։ Չէ՞ք տեսներ միթէ, ձեւին կապանքը ինչպէս կը կաշկանդէ ստեղծագործ խորհուրդին ազդերահոս ծաղումը, զովութիւնը, ան արդարեւ արգելք մըն է ստեղծագործ զգայնութեան, որ տարերային անկախութիւն կը պահանջէ, արգելք մը նաեւ՝ ստեղծագործ աշխատանքի դէմ։ Ձեւէն պատկառելու վերապահումը նշան է ծերութեան եւ հաւատալիք մը անզօրութեան, որով բաց ու անվերապահ չեն ժամանակցիր կեանքին, կը զատուին ու կը զատապարտուին իրենց ամուլ եւ արուեստ (անպտուղ)։

Արդ, այս բմբռնումը կը հանգչի սխալ տեսութեան մը վրայ ի մասին ձեւին, ձեւականութեան կարեւորութեան Անմիջապէս պատկերացուցէք սեր առջեւ գործարանատր բնութեան իրական հանդամանքը։ Մէն մի գործարանաւոր պատկերի կամ օրինակի էութիւնը անպայման կը պահանջէ իրեն յարմարագոյն ձեւ մը հագնիլ։ Ըլլայ տունկ, ըլլայ կենդանի — անոնց մէջ բաբախող բուն կեանքը, ստեղծագործ ուժը անոնց ձեւին ու կերպարանքին հետ կապուած է որոշակի։ Ձեւին կախարդանքովն է որ անոնց կեանքը կը սկսի ճառագայթել նոյնիսկ ամենանախնական աստիճաններու վրայ։ Այդ նախնական երեւոյթներուն մէջ մենք անոնց կեանքը կը վայելենք, կը հիանանք անոնց վրայ ձեւին համաչափ Գուեադեղ, յեղափիթիթ կեանքին սառաջին պատկերը անգամ ընդհանուր ձեւի մը մարմնացումն է եւ այդ բարոյի ուրուականը մեր հիացումին չեշտ կուտայ։ Արդարեւ, ահա ծառը, կենդանին, միջոցին եւ ժամանակին մէջ անոնք ձեւին շնորհիւ միայն կան ու կը մնան։ Կը հրճուինք անոնց վըրայ, կ'ըմբռնենք զանոնք ու կը բըռնենք մը էջեցնել անոնց գլխին բերնին։

Այս պարագան անցողակի էր, անշուշտ։

Այս բոլորէն վեր ու այս բոլորէն առաջ՝ հայ երգը դնենք հայ պատանիներուն շրթներուն վրայ։

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

նունք անոնց՝ քրինց անհատական ձեւին պատճառաւ, որ համապատասխան է անոնց մէջ հասող կեանքին տարբերութեան։ Ինչո՞ւ— ըսէք— կը փնտռենք մեր նախասիրած գրողը, չէ՞ որ անոր ոճին պատճառաւ եւ ոճը մարդը ինքն է, այսինքն՝ անոր անվական ձեւը, միտքին, միտքը, որուն հետամուտ կ'ըլլանք մասնաւորապէս։ Չաւակիս աչքերուն մէջ իմ զգացած անոր խնծի հասցէպ որդիական երախտագիտութեան նայուածքը չէ, այլ բոլորովին սաւառսաբար կերպարանք մը առած, անձնական ձեւով մը արտայայտուած նայուածք մը, որ պէտք է շղայ անոր աչքերէն, որոնք անհատապէս իրենց պէտք է ըլլան, մ'ը ձեւին յատուկ, ինչ որ նշանն է իր սպաղային։ Ահա այսպէս կը վայելենք ապրումը էակի մը, որ մարմնացումն է մեզի համար գեղեցկութեան մը եւ հրապոյրի մը, որ կախում ունի անոր կերպարանքէն եւ ձեւէն։

Օրինակը ալ աւելի ցայտուն, ալ աւելի համոզկեր կ'ըլլայ եւ ձեւին անհրաժեշտութիւնը աւելի պատկերալից, երբ մարդկային մշակոյթին շարքէն ընտրենք մեր նմոյշը։ Ի՞նչպէս կրնանք բանաձեւել Արուեստին եւ Միտքին նուաճուած ասպարէզներուն գեղեցկութիւնը եթէ ոչ՝ անոնց մարմնին, կերպարանքին նկատառութեամբ, գաղափարին արտայայտութեան, որ ձեւն է, արժանին վայելչութենէն՝ որ անոր ձեւն է։ Եւ ի՞նչ բան կը պահէ գաղափարն ու արուեստին արտադրութիւնը — անոնց ձեւը, չէ՞։ Մոռցուած են բոլորովին լեզուներ եւ անոնցմով թերեւս արտայայտուած գաղափարներ, մոռցուած են «արուեստի» արտադրութիւններ, որոնք զուրկ եղած են ձեւէ։

Կ'արժէ՞ զարգացեալներու համար ասկէց աւելի ճշգրիտ մանրամասնութիւններու մէջ մտնել։ Այս ճշմարտութեան հակառակ սովորական պատրուակը կամ առարկութիւնը այն է, թէ ձեւին հետեւանքը կրնայ արուեստակութիւն ըլլալ։ Այո, կրնայ ըլլալ, բայց մեր պնդումը այն է, թէ պէտք չէ արուեստակութիւն ըլլայ, այլ ԱՐՈՒԵՍՏ, պէտք չէ ձեւամոլութիւն ըլլայ, այլ ՁԵՒ։ Արուեստակութիւն եւ ձեւամոլութիւն հերքումն են ձեւին եւ արուեստին, ինչպէս կայ ամէն մարդի մէջ ազնուութիւն, որ գեղեցիկ ու փրկուած ձեւին ժխտումն է։ Չէ՞ որ գրուածքին համար գեղեցիկ ըսելով՝ կը հասկնանք անոր ներդաշնակ, հասաւոր, ինքնազօր արտայայտութիւններուն սլացիկ խոյանքը, որ անոր վերացումին ձեւն է, արուեստին ոյժը՝ որ գիրքն ալ ոյժ կուտայ դէպի եթեր սաւառնելու ....։

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ հայասէր աստղագէտ Քամիլ Ֆլամարիոնի մահուան 13րդ տարեդարձին առթիւ յունիս 3ին պզիթ մը տեղի ունեցաւ իր գերեզմանին վրայ, Ժիւվիզիի դիտարանի պարտէզին մէջ։ Ներկայ էին Ֆրանսացի յայտնի աստղագէտներ եւ գիտուններ։ Աստղագէտ Գ. Լեւոն Սաստուրեան, Հայոց կողմէ գեղեցիկ ծաղկեպսակ մը դրաւ հանգուցեալին շիրիմին վրայ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ Է ԱՂԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

«Ազդակ»ի թղթակիցը, 24 ...
թուականով կը գրէ Աղեքսանդրէ...

— Աղեքսանտրէթի Հըլքի ...
կան արձանագրութիւնները վերջ...
Շաբաթ օր, Մայիս 21։ Բայց կը ...
միայն մէկ ընտրական դիւան ...
ղութեան մէջ եղող ինկերները կ...
գաղթելու համար։ Օրինակ՝ ...
թրքական անցագրով Թուրքիա...
կողներուն պարագան, առիթ ...
բաղդրութեան կամ քաղաքացիութ...
վաւերացումի համար եղած դիմ...
ները։

Նախապէս, ոչ-Թուրք համայն...
րու անտարբերութեան հետեւ...
գիւանի մը յոյն նախագահը ...
շատթուրքիացի արձանագրեց ...
ունենալով միայն Թրքական անցա...
րը եւ մուխթարի վկայականը ...
առը, սակայն, երբ չահագրգռուա...
րը արթնցան քունէն եւ բողոքեցի...
Ցանձնաժողովը ստիպեց նկատ ...
նել այդ թուղթերը, այլ ...
փաստաթուղթեր պահանջել։

Այս որոշման վրայ,Նոր Հէ...
Դիւանը, որ միակ բաց մնացա...
ցանն է, սկսած է խիստ քննութիւ...
կատարել։ Երբ մէկը գիմէ թրք...
անցագրով, Դիւանը աչքէ կ'անց...
Սանճաքի մարդահամարի (Ռուխ...
տետրակները, եւ երբ չգտնէ գիմող...
արձանագրութիւնը՝ անմիջապէս ...
մերժէ։

Այս ձեւով մերժուած են բաւակ...
թիւով Թուրքեր, եւ դեռ պիտի մ...
ժուին, որովհետեւ եկողներուն ...
ցարձակ մեծամասնութիւնը Սանճա...
ցի չէ, ամենապարզ արձանագ...
գրութիւն մը չունի որեւէ տեղ ...
դահամար, ոստիկանութիւն, գ...
դատարան, առեւտրական սենեակ ...
այլն։ Միակ փաստը՝ Անդրդայէն ...
ուած անցագիրն է, ուր կ'ըսուի ...
ենթական Աղեքսանտրէթ մէջ ...
նած է։

Առկէ պէտք չէ հետեւցնել թէ ...
Թուրքիացիները մերժուեցան ...
հակառակին, եկած հազարաւոր ...
րուն մեծ մասը կրցաւ ...
գրուիլ, շնորհիւ կատարուած ...
նախապատրաստութեանց։ Այս ...
դեռ տարի մը առաջ. Սանճաքի ...
էվին կը պատրաստէ ...
մէջ արձանագրուած բոլոր ...
րուն ցանկը եւ կը ղրկէ Անգարա ...
եւ նոյն ատեն կը ճշդէ թէ ...
նած, կամ մեռած են։ Այս ...
ւեղ կը ներկայացուին ...
Թուրքեր եւ կարաւաններով կը ...
կուին Սանճաք։ Ցանձնաժողովի ...
տամարին մէջ կը տեսնէ դիմողի ...
նունը, բնականաբար կը ստիպուի ...
գունիլ։ Ի՞նչ փոյթ թէ ներկայացող ...
նոյն անձը չէ, կամ կը ներկայա...
շատոնց մեռած բայց մահը չարձ...
նագրուած մէկու մը տեղ։ Ո՛չ ...
ելար կայ, ոչ ալ անձի յատուկ ...
կէտ մը։ Այնպէս որ կը բաւէ ...
փոխել տոմարին անուան ...
նել։

ՀԱՑԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԱՋԻՒ ...
— Մակերեսային հաշիւ մը ...
ձայն, 1500ի մօտ Սանճաքցի ...
կան որ կը բնակին Սուրիոյ, Լիբա...
նի եւ այլ երկիրներու մէջ։ Անոնց ...
երբայդն անգամ չկրցաւ կամ ...
գալ ու արձանագրուիլ։ Եւ ...
այս մէկ երրորդն իսկ ...

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ Սուլթանն այդ մասին համոզում գոյացուց տեսաւ թէ բոլորովին անօգուտ էր չունչ սպառել եւ ոստիկաններէն մէկն ու մէկը կաշառելու փորձ մը ընել։

Գրասեղանին վրայ դրուած ժամացոյցին զարկը անբնականօրէն բարձր կը հնչէր Սուլթանին ականջին, ու քանի խաւարը կը թանձրանար այնպէս կը թուէր թէ մեքենան կը համրէր իր կեանքին վերջին վայրկեանները։ Սիրտն ալ կը բաբախէր այդ զարկին հետ համընթաց, ու տարօրինակ մտածում մը ունեցաւ — ժամացոյցը պիտի յառաջանար գիշերն ի բուն, երբ նոյնիսկ իր սիրտը կանգ առած ըլլար։

Բայց միտքը դրած էր կռուիլ երբ առիթը ներկայանար։ Ատրճանակները պիտի քաշէին եւ պիտի սպաննէին զինքը, առիկա այնքան յայտնի էր որքան յառաջիկայ տարուան Տարպիի մարզիչը։ Եւ սակայն աւելի լաւ էր այդ ձեւով մեռնիլ քան թէ իրեն համար պատրաստուած մահը դիմաւորել գլխիկոր. եթէ միայն կարենար ատրճանակը դուրս հանել, իր եռեւի գըրպանն էր ան՝ յուսահատօրէն անմատչելի։

Ցաջորդող քանի վայրկեանը մտածեց իր անցեալին մասին— իր պատանեկութիւնը զարգացման արձակուրդի օրերուն. Սէնտհըրսթի զինուորական վարժարանին շրջանը, իր առաջին օրը զօրագունդին մէջ, ռազմափորձերը, որսորդական արշաւանքները, աղջիկը որուն հանդիպած էր Լէօթըրըըլի մէջ. երկրորդ բարեկամուհի մը Ֆրանսայի մէջ, իշխան Ալիի զարմար Տոյանային հետ՝ Մէյտըրնհէտի պարահանդէսին գիշերը, ուրիշ պար մը, ուրիշ աղջիկ մը ու վերջապէս Տոյանան որուն հետ հանդիպում մը ունեցած էր նոյն օրը ցերեկէն վերջ։

Ներքինիին հսկայ զանգուածը շարժիլ սկսաւ. ահաւասիկ ոտքի բարձրացաւ ան։ Երեկոյեան աղջամուղջ անհետացեր էր. գիշեր էր. սենեակը լուսաւորուած էր միայն փողոցին լապտերով եւ կիսակատար էր մթութիւնը։

Սուլթանն առանց բառ մը արտասանելու յանկարծ Քարտալին վրայ յարձակեցաւ ու զեանին տապալեց վիթխարի ոստիկանապետը։ Ցետոյ, խենթի պէս տարատին գրպանը տարաւ ձեռքը ատրճանակը դուրս քաշելու համար. գրեթէ դուրս հանած էր զայն երբ յանկարծ սարսափելի հարուած մը իջաւ իր գանկին վրայ՝ մուրճի մը ծանրութեամբ, զէնքը վար սահեցաւ իր անզգայացած մատներէն, երկվայրկեան մը չանցած ոստիկանները երկրորդ ու աւելի սարսափելի հարուած մը տեղացուցին երիտասարդին ծախ ականջին վրայ։ Գլխու պտոյտ մը ունեցաւ բայց եւ այնպէս կրցաւ բռունցք մը իջեցնել անոնց քիթին բերնին։

Գալիք հարուածին սաստկութեան շշմեցաւ ու գետին փռուեցաւ ռնկալով։ Սէրվէթ որուն թեւը ծանրապէս վիրաւորուած էր իր բարեկամին օգնութեան համնելով, ատրճանակին դաստակը իջեցուց Սուլթանին գլխուն որ այս անգամ բոլորովին զգայազիրկ, տախտակամածին վրայ տապալեցաւ։

Որոշապէս միտքը չէր թէ քանի վայրկեան տեւած էր նուաղումը բայց աչքերը բանալուն տեսաւ որ թեւերը կռնակին վրայ կապած էին, իսկ բերանը դրած էին թաշկինակ մը։ Ոստիկաններէն մէկը կ'ապտակէր զինքը սթափեցնելու համար։ Ներքինին սենեակէն դուրս ելած էր ու զանգակաձայն քայլերով վար կ'իջնէր։ Թեւերէն բըռնելով վեր բարձրացուցին զինքը ու սանդուղէն վար հրմշտկեցին։ Վայրկեան մը վերջ փողոցն էին արդէն ու ն'աշխատէին ինքնաշարժին մէջ նետել զինքը.

Ոստիկանները Ներքինիին քովը նըստեցուցին երիտասարդ Անգլիացին, իրենք ալ ներս մտան ու կառքը սկսաւ յառաջանալ։ Բարեբախտաբար այդ շարադաշակ ճամբորդութեան սկիզբը ոգան կէս - մարած վիճակ մը ունէր։ Վարագոյրները վար քաշուած էին եւ սակայն Սուլթանն կրցաւ տեսնել ճամբան որուն կը հետեւէին, գիտէր հիմա թէ ուր պիտի տանէին զինքը։ Մարմնոյն չորս կողմը ցաւ ունէր, բայց անմիջապէս ճանչցաւ Համալ պաշիի փողոցը եւ, ինչ հեգնութիւն, Բրիտանական դեսպանատան վանդակորմը, քիչ յետոյ ինքնաշարժը հասած էր Բերայի Շիշլի ճամբան։

Աչքերը գոցեց. խենթեցնող ցաւ մը գլխուն, ծոծրակին ու դաստակներուն վրայ կը չարչարէր զինքը, չուանները դանակի պէս կը կտրէին միսերը. կոշտ ձեւով նստած էր բազմոցին վրայ որովհետեւ թեւերը կապուած էին։

Ինքնաշարժը սրարշաւ կը յառաջանար երբ Ղալաթիոյ կամուրջէն անցաւ։

Հետզհետէ սթափեցաւ. անհաւատալի էր, անկարելի էր որ զինքը բանտարկելու տանէին. ուրեմն իրա՞ւ պիտի մեռնէր. ահա հասան Հրդեհի Աշտարակը, Համալսարանը եւ քիչ յետոյ Մեծ Շուկան։

Սուլթանն փորձեց ոտքի կենալ բայց

գործաւ եւ Թուրք մամուլն սկսաւ ազդարարել թէ քամիոններով Հայ կը փոխադրեն։

Միւս կողմէ, կ'իմանամ թէ Անգարա պաշտօնապէս դիմած է Ֆրանսական պաշտօնէութեան որ արգիլուի Հայերու գաղթը։ Թէեւ դրոյթ եղաւ թէ ընդունուած է այս պահանջը, բայց պաշտօնապէս հաստատուեցաւ որ ազատութիւնը կը մնայ անփոփոխ եւ Սանճաքի Հայերը ազատօրէն կրնան ... օգտուիլ իրենց իրաւունքէն, ... իշխանութիւնը եթէ բացարձակապէս չէզոք կը մնայ, միւս կողմէ չի կրնար հանդուրժել որ սահմանէն ... քաղաքացիներուն իրաւունքը։

ԹՈՒՐՔԵՐԸ՝ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 34.— Հակառակ իրենց բոլոր փորձերուն, հակառակ ծախսուած հարիւր հազարաւոր ոսկիներուն, Ալեքսանտրէթի ընտրական արձանագրութիւնը կատարեալ յաղթութիւն եղաւ Թուրքերուն համար... Արդարեւ, համաձայն պաշտօնական տեղեկութեանց, մինչեւ Մայիս 21 արձանագրուած են.— Թուրք՝ 3132 հոգի, ոչ-Թուրքեր՝ 6212։ Այսպիսով, Թուրքերը կը կազմեն ընդհանուր քուէարկողներուն (9344) հարիւրին 33,5ը, մօտ մէկ երրորդ։

Այս համեմատութիւնը գրեթէ վերջնական է, որովհետեւ եթէ տակաւին կան արձանագրուելիք 20—30 Թուրքեր, կան նաեւ 50—60 Հայեր որոնց դործողութիւնը լրանալու վրայ է։

ԻՍԼԱՄ ՍԻՒՆՆԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ.— Ցայտնի է որ հակաքէմալական Թուրքերուն մէկ մասը, հակառակ բոլոր սպառնալիքներուն, մերժեց արձանագրուիլ Թրքական ցանկին մէջ, եւ արձանագրուեցաւ «իսլամ սիւննի»։

Անգարայի անթելը երէկ հաղորդեց թէ, Թուրքիոյ դիմումին վրայ, Ժընեւի կոմիտէն բեկանած է Ցանձնաժողովին որոշումը եւ վճռած է թէ հակաքէմալական Թուրքերը իրաւունք չունին արձանագրուելու իբրեւ «իսլամ սիւննի»։

Կ'ըսուի թէ Ժընեւի վճիռը յստակօրէն ազգութիւն չունի, այսինքն մինչեւ հիմա «իսլամ սիւննի» արձանագրուածները այդպէս պիտի մնան, եւ միայն Անտիոքի մէջ նոր արձանագրութիւն պիտի չկատարուի։

Եթէ այսպէս իսկ չըլլայ, նորէն չի փոխուիր ընդհանուր պատկերը, որովհետեւ 100 հոգի իսկ չեն կազմեր «սիւննի» արձանագրուածները։

Թուրքերու պահանջքը արդա՞ր է [illegible]

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՎԷՃԻՆ ՄՈՒԹԻՒ

Ֆրանսայի Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, Մայիս 26ին, տեղի ունեցան բուռն վիճաբանութիւններ Ֆրանսայի հասցէին, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին վէճին առթիւ։

Քաղուածքներ՝ երեսփոխաններու յայտարարութիւններէն, որոնց մէջ, ի միջի այլոց, պարզ չէ թէ Թուրքերը ո՛վ կ'ուզեն թէ Հայու արիւն։

Նախ խօսեցաւ Սինոպի երեսփոխան Եուսուֆ Քէմալ Թէնկիրշէնք.

Ինչե՞ր կ'ըլլան Հաթայի մէջ։ Հոն շատ գէշ դէպքեր տեղի կ'ունենան, համաձայն լրագրական տեղեկութեանց, մեր մասնաւոր լուրերուն եւ կառավարութեան կողմէ մեր հարցումին տրուած պատասխաններուն։ Մէկ խօսքով Թրքութիւնը կը նախատուի Հաթայի մէջ։ Եւ որո՞նք են անոր թշնամիները, գաղթային պաշտօնեաները։ Մեր տղայութեանը, երբ սկսած էինք կարդալ Ֆրանս. գիրքեր, գիտէինք որ Ֆրանսացի գաղթային պաշտօնէութիւնը չի նմանիր անգլիականին։ Այսինքն թէ՝ Ֆրանսական գաղութներէն գործը հոլածանք է։

Եուսուֆ Քէմալ յիշելով այս առթիւ Միջագետքի ցոյց տուած բարեկամութիւնը, Ֆրանսական պաշտօնէից մասնաւորութեան մէջ գտաւ Սուրիոյ հետ անհամաձայնութեան պատճառը։ Եւ բսաւ որ հարկ է զատել իրարմէ Ֆրանս. ազգը՝ Ֆրանս. կառավարութենէն, երբ խնդիրը Ֆրանսացի մը գնահատելու շուրջ կը դառնայ։

Եուսուֆ Քէմալ ըսաւ նաեւ որ մինչ ժամանակին Գրիան կ'ըսէր թէ «Արեւելքի մէջ միակ ուժը դուք էք», այսօրուան Ֆրանսան մեզի ոչ մէկ կարեւորութիւն կու տայ եւ մեր ազգ. արժանապատուութիւնը ոտնակոխ կ'ընէ։ Եւ շարունակեց սապէս.

— Բայց Հաթայ ոչ մէկ ատեն գաղթավայր չէ եղած եւ պիտի չըլլայ (հաւանութեան ձայներ)։ Մենք Ֆրանսայի հետ խնդիրը մեր միջեւ կը լուծէինք։ Պէտք էր որ լուծէինք։ Որովհետեւ երբ մեր պատմութիւնները բանանք, կը տեսնենք միշտ Թուրքեւ-Ֆրանսական բարեկամութիւն։ Եւ քովին ալ սա բառը.— «Աւանդական»։

Քանի որ հին բարեկամ եւ աւանդական բարեկամ էինք, ինչո՞ւ չհամաձայնեցանք. Որովհետեւ Ֆրանսա ուզեց Ազգաժողովի դիմել։ Գուցէ քիչ մը միամիտ էինք։ Մենք ալ հաւանեցանք եւ գացինք։ Բայց կը յուսայինք որ այս խնդրին մէջ Ֆրանսայի հետ պիտի համաձայնէինք։ Մեզի բսին թէ ասիկա հողատարութեան խնդիր է։ Ազգաժողովի յատուկ գործ է։ Այսօր կատարուած հալածանքներուն քովն ի վեր Ազգաժողովի ներկայացուցիչները կը գտնուին։ Արդեօք Ազգաժողովը գա՞րդ մը պէտք է ըլլայ միայն։ Ամէն տեղ հալէչական եւ չինական դո՞րծ մը պիտի ըլլայ։ Կարգ մը ակումբներ ձայն պիտի չհանեն եւ կատարուած խրողութիւննե՞ր պիտի ըլլան։ Այդպէ՞ս է։ (Այո,— ձայներ)։ Երբ մարդ ասոնց կը նայի համոզուած կ'ունենայ թէ բոլոր ասոնք պարապ բաներ են եւ եթէ կայ տիրապետող միակ բան մը, ան ալ ուժն է։ (Այո,— ձայներ)։

Հիմա Հաթայի մէջ արձանագրութիւն տեղի կ'ունենայ։ Մենք մօտերս մէկ երկու հանրաքուէի փորձ ունեցանք։ Աւստրիոյ վարչապետը Շուշնիկ եթէ իր փափաքած հանրաքուէն կարենար կատարել՝ պիտի յաջողէր։ Շուշնիկ յըրաւ։ Հիթլէր եկաւ ըսաւ։ Ուրեմն, ընկերներ, նման բաներու մէջ, տեղական ազդեցութիւնը եւ ուժը իր դերը ունի։

Եուսուֆ Քէմալ յայտնելէ վերջ յետոյ թէ՝ կացութիւնը ծանր բնոյթ մը առած է եւ արձանագրութիւնները ճնշումի տակ տեղի կ'ունենան, ըսաւ.

— Եթէ Թոյլ կուտաք՝ ձեզի հետ հոն «Թուրք եմ» բողոքներուն քարեւ ըրբ-կենք (ծափեր)։ Ցարգանք զրկենք եւ միւս Թուրքերէն ալ խնդրենք կատարեալ համարձակութեամբ «Ես Թուրք եմ» ըսել։

Վարչապետ Ճէլալ Պայար խօսք առնելով ըսաւ.

Երեսփոխան ընկերները իրենց համոզումները արձակ համարձակ խօսելու իրաւունքին տէրն են։ Միայն թէ իրենց ըսած խօսքերը լոկ իրենց անձնական պատասխանատուութեան տակ են։ Կ'ուզեմ ասկայն կանգ առնել մէկ կէտի վրայ։ Մեր գործը լոկ մեր դատն է, մեր դատին մէջ արդարական ճակատ չկայ։ (Գոռանք ձայներ)։

Ցետոյ խօսեցաւ Նիյտէի երեսփոխան Ճավիտ Օրալ եւ ըսաւ.

— 938 Մայիս 25 թուով նամակ մը առած եմ։ Ահա թէ ինչ կը գրեն.— «Երբ Ազգաժողովի յանձնաժողովը եկաւ՝ քիչ մը շունչ առինք։ Բայց ափսոս ամէն յոյս ջուրը ինկաւ։ Այստեղ մեր քաշածը մէկ մը Աստուած գիտէ, մէկ մը մենք։ Մեր աղաղակներուն ականջ չէք կախեր։ Կը կարդանք ձեր թերթերուն գրածները, բայց ի՞նչ օգուտ։ Կը զարմանանք որ կը խօսուի նաեւ Ֆրանսական բարեկամութենէն։ Ինչ բարեկամութիւն եղբայր, գնահատեցէ՞ք Ասոնց միտքը գէշ է։ Անոնց բանը գործը մեզ ճնշել է »։

Ցետոյ խօսեցաւ Հիքմէթ Պայուր (Մանիսա).— Մենք ալ չէ՞նք կրնար բան մը ընել։ Նպատակս իրաւական ընդդիմութիւն մըն է։ Օրինակի համար Լօզանի դաշնագրին սա կամ նա տրամադրութիւնները Ֆրանսացւոց համար ի զօրու չեն ֆրանս. դպրոցներու եւ հիւանդանոցներու համար՝ չի՞ կրնար բսուիլ։ Ահա այն ատեն հասարակ կուգան Ֆրանսացիները։ (Գոռալով,— ձայներ)։ Ի՞նչ բանի կ'սպասենք։

Աֆիոնի երեսփոխան Պերճ Թիւրքէր բեմ ելլելով ըսաւ թէ պատմական իրողութեան մը վրայ պիտի խօսի, ու Միլլի պայքարի ատեն, երբ պանթուրքին տեղծերն էր, Ֆրանքլէն Պույոնի հետ ունեցած տեսակցութիւնները յիշեց։

— « Ֆրանքլէն Պույոն Անատոլուէն եկաւ։ Դաշնագրին վրայ խօսեցանք Օմ. Գանքայի ընդհ. անօրէն եւ Թուրքերու բարեկամ Սթէկի տնեակին մէջ։ Խօսած ատեննիս ասհմանները սեսայ, ու բսի թէ հոն Սանճաք մը կայ, որ Թուրքին կը պատկանի, ի՞նչ ըրած էին զայն։ Ֆրանքլէն Պույոն պատասխանեց թէ առժամեայ դաշնագիր մը պատրաստուած էր»։

Ցետոյ, Պերճ Թիւրքէր ըսաւ թէ ցարական Ռուսիա 1895ին Իսթանպուլ զրկած էր կարգ մը Թափառաշրջիկներ եւ յեղափոխականներ, որոնք Օսմ. Գանքան կոխած էին։ Աֆիոնի երեսփոխանը հասկցնելէ վերջ այդ դէպքին մէջ զլխուն եկածները, աւելցուց.

— «Պատմական իրողութիւն մըն է աս։ Ցանուն պատւոյս կ'ըսեմ։ Այն ատեն այդ մարդիկը ըսին. «Դուք Թրքահայեր էք. Նախ մեր նպատակն է ձեզ բնաջնջել»։ Հիմա կը տեսնեմ որ, Ֆրանսական կառավարութիւնը ցարական Ռուսիոյ խայտառակ քաղաքականութեան կը հետեւի, քանի մը Հայեր դրամի ուժով կը համոզէ ու Հաթայ գտնուող 30.000 խեղճ Հայերը կ'ուզէ խաբել։ Անոնց քով աղաչելով կ'ըսեմ թէ ինչպէս ցարական Ռուսիան խաբեց ու բնաջինջ ըրաւ Հայերը, չըլլայ որ օտար խաբէութենէ տարուիք։ Հաթայի Թուրքերուն փարեցէք։ Իմ տարիքս լրացած է։ Այս բեմէն կտակ կ'ընեմ ձեզի։ Ով Հաթայի Հայեր, ես այսօր կամ, վաղը չկամ։ Աշխարհի ամէնէն մեծ ազգը Թուրքն է։ Դարձեալ Ֆրանսական կառավարութեան ուղղելով խօսքս, կ'ըսեմ.— Թուրքը համբերող է, Թուրքը վեհանձն է, մէկ մէկուկէս տարէ ի վեր կը սպասէ։ Սակայն, դուք չէք չուզեր ազնուօրէն եւ անկեղծօրէն լըսել Թուրքին ձայնը։ Թուրքին ձայնը Թուրքին բերանէն պիտի դուրս պիտի գայ։ Ցետոյ, գիւանագիտութեան միջոցաւ փոխանակուած ծանուցագրերը Թուրքին սուրովը պիտի բաստորագրուին։ (Զայներ,— «Կեցցէ», սաստիկ ծափահարութիւններ)։

Տրապիզոնի երեսփոխանուհի Սէնիհա բեմ եկաւ եւ ըսաւ.

Խօսք առի՝ յիշեցնելու թէ Թուրք կինն ալ Աթաթիւրքի Սամսոն ոտք կոխած օրը անոր շուրջն էր եւ միասին կը քալէր։ Հաթայի դատին մէջ ալ Թուրք կինը Թուրք այրէն անբաժան է։

Խօսք առաւ Մէհմէտ Ուզսալ (Սվազ) եւ ըսաւ.

— Ֆրանսացիք Հաթայի մէջ Թուրք գիւղացիներուն ականջները կը Թափեն։ Մենք ալ հոս կը սրենք մեր ականջները։ Անշուշտ մենք ալ անոնց ականջները պիտի թափենք (բուռն ծափեր)։

Իպրահիմ Տիմիլյան պոռաց.

— Մինչեւ մեր ակռաներովը պիտի գոցենք վիզերնին։ Ալ համբերութիւն չմընաց մեր մօտ։

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ.—«Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ Սուրէյա Շամլեան յօդուած մը ունի, ուր կ'ըսէ թէ Ֆրանսա Հայերն ալ խիստ շատ խաբած է եւ ոչ մէկ Ֆրանսացի չի կրնար բաժնել Թուրքիոյ իր հայրենակիցներուն բարօրութեան եւ երջանկութեան համախմբագիր Հայերը՝ Աթաթիւրքի սրբեւին պայծառացուցած ճշմարտութեան ճամբէն։ Ու կ'ըսէ թէ Թրքահայերը աչքերնին մնացած են տխրելով որ Ֆրանսացի մը այս օրերս գրքով մը Կիլիկիոյ մէջ Հայաստան մը ստեղծելու խոստումներով անգամ մըն ալ խաբխբելու նետած է Հայերը։ Այսօր մէջտեղն է Ֆրանս. խոստմանց հաւատացող Հայոց վիճակը։ Այսօր Թուրքիայէն դուրս գտնուող Հայերը, ի բաց առեալ քանի մը արկածախնդիրներէ, կը սիրեն Աթաթիւրքի Թուրքիան եւ կը հիանան անոր։ Եւ այսօր Հաթայի Հայերը իւրացուցած են Թրքական դատը Հաթայի մէջ։

ՎԵՐԺ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

ՑԱՌԱՋԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

« ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ »

Մենք «Ցառաջ»ի մէջ «Հողը Փլաւ Մեր Գլխուն»ը կարդացինք օրը օրին, մեծ հետաքրքրութեամբ։ Հայերս մեծամասնութեամբ առաւել կամ նուազ չափով ապրած ենք այդ արհաւիրքի օրերը, որով եւ ճշգրտօրէն պատկերացած գտանք։ Բայց ամէնէն աւելի իմ ուշադրութիւնս գրաւողը այն էր, որ այդ դաժան օրերէն 20—24 տարիներ անցեր են եւ տակաւին Գ. Քոչեան ուշագրաւօրէն պէտ կը յիշէ զանազան դէպքեր ու անցքեր մանրամասնութիւններով, անուններով ու վայրերով։ Հազուադէպ է այդքան սուր յիշողութիւն, եթէ պատերազմէն անմիջապէս ետք, դէպքերուն թարմութեան տակ, գրի առած չէ իր այդ յիշատակները։ Երկրորդ, երբ մարդիկ իրենց մայրենի լեզուն իսկ քանի տարի չգործածելով կը մոռնան, Քոչեան չէ մոռցած տակաւին ոչ քիւրտերէնը, ... ալ անոնց երգերը, իր արտակարգ յիշողութեան մասին փաստ մը եւս, եթէ այդ երգերն ալ կանուխէն գրի առնուած չեն անշուշտ։

Ինձ թող ներուի հոս դիտողութիւն մը ընել.— Քոչեան կը յիշէ նաեւ իր պատմութեան ընթացքին, Սամսոնի ջարդը։ Անշուշտ կուտայ վերադարձի պահուն ինչ որ կրցած է լսել իր ճամբուն վրայ։ Հոդ կը դատապարտուի Սամսոնի առաջնորդը, որ արգիլած է Սամսոնի Հայերուն փախուստը Ռուսիա, սպառնալով լուր տալ կառավարութեան։ Կը կրկնեմ, անշուշտ գրած է ինչ որ մէկը իրեն պատմած է, բայց մօտէն ճանչցած ըլլալով՝ Սամսոնի առաջնորդը, իր աշխարհականի անունով՝ Ցակոբ Եղիազեան, գաղափարական, մաքուր յեղափոխական, ըմբոստ մարդ մը, երբեք չեմ կրնար հաւատալ որ սքեմին տակ փոխուած ըլլայ նոյնքին մարդը։ Սամսոնցի վերապրող եւ խնդրոյն մօտէն ծանօթ անձնաւորութիւններէ պիտի խնդրէի, որ բարի ըլլային հրապարակաւ վկայելու, որպէսզի չարդարուի անբասիր եւ մեռած մարդու մը յիշատակը։

Մնաց որ զանգուածաբար, կառավարութեան աչքին տակ, Ռուսիա փախչիլ անկարելի բան մըն էր։ Մուրատի նման հերոս մը հազիւ կրցաւ իր նաւը փրկել հետապնդումներէն։

Հոս պիտի չմոռնամ յիշել փոքրիկ դրուագ մը Թակօր Եղիազեանի կեանքէն։ Կեսարիոյ առաջնորդ Տրդատ Եպիսկոպոսը եւս անոր յեղափոխական կեանքին մօտէն ծանօթ ըլլալով՝ զայն Թուրք կառավարութեան հետապնդումներէն պաշտպանելու համար, 1899ի աշունին Կեսարիոյ Ս. Կարապետի դպրեվանքին վարժարանը ուսուցչական պաշտօնի կոչեց, բայց քանի մը ամիս վերջ, լրտեսութեան մը հետեւանքով ձերբակալուեցաւ։ Եւ Կեսարիոյ բանտը մնաց երկար ատեն։

Վ. Գարայեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« ՑԱՌԱՋ »Ը

ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՏԷՐ ՕՀԱՆԵԱՆ

եւ

ԸՆԿԵՐ ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

Նշանուած

ՍԷՆ Շամոն 1938 Մայիս 29 Վալանս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Սէն Լու) — «Ցառաջ» յաճախ արձագանգած է այս հայաբնակ գիւղին, կրթական, մարզական, մշակութային եւ ազգային շարժումներու մասին։ Բայց այսօր իբրեւ միութիւն իրենց գոյութիւնը գործնականապէս կը զգացնեն առաւելապէս տեղւոյն պատկանող միութիւնները —

Հ. Ց. Դ. Պատանեկանը, Կապոյտ Խաչի սանուհիները եւ Մասիս մարզականը։ Այս երեքը միացած կազմակերպած էին նշանակելի համապատասխան դաշտահանդէս մը, այս գիւղին Պ. Պ. Եօթնեղբայրեանի ծառախիտ ագարակին մէջ, մայիս 29 կէսօրէ ետք։

Ժամանակէն շատ առաջ երկսեռ հայ բազմութիւն մը մեծամասամբ Սէն Լուէն եկած էին լսելու հայ երգն ու խօսքը իրենց զաւակներու բերնէն։

Պ. Ժագի ռատիօն հայկական եղանակներով կը թնդացնէր ագարակը։

Օրուան նախագահ Եղիշէ ընկ. Մըխիթարեան սուր պատշաճի, հակիրճ նախաբանով մը բացաւ հանդէսը։ «Բամ Փորոտանն» յանկայս ունկնդրուեցաւ։

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը անցաւ շատ յաջող ու ոգեւորիչ, իսկ պատանիներու կողմէ ներկայացուեցան զաւեշտներ։

Օրուան բանախօս հրաւիրուած էր, ընկեր Ա. Մարտիրոսեան, որ խօսեցաւ «յաւիտենական գնչուն» նիւթին շուրջ։

Հարկ չկայ մանրամասնել հանդէսին յայտագրին ճոխ բովանդակութիւնը, այլ անցնինք նպատակին.—

Մինչ Մարսէյլի հայաբնակ թաղերու երկայնքն ի վար, հազարաւոր հայ մանուկներ ձգուածքախտին դէպի ուծացում կ'երթան, Սէն Լուի նոր սերունդը համախմբուած պատանեկան, Մարզական, Սանուհիներու միութեանց ծրագիրներուն շուրջ, հաղորդ են մէջքերնին, հայ ցեղին փառքը երգող Մեծասքանչով կ'երգեն, կ'արտասանեն ու կը ճառողեն։

Իսկ այլուր չափահաս երկսեռ սերունդը իրենքզիրենք յանձնած են Եղթախտղի, պարի եւ հաճոյքներու։ Հոս քանի մը անձնազոհ համեստ կրթութեամբ օժտուած հայ երիտասարդներ արհամարհելով այդ բոլորը, հակառակ ընտանեկան բեռերով ծանրաբեռնուած ըլլալնին, գիշերը ցերեկին, ցերեկը գիշերուանխառնելով կը ճգնին հայ մանկանց հայեցի դաստիարակութեան տալ։

Հոս այլեւս, սոյն միութեանց վարիչ կ'արժէ գնահատական երկու խօսք մարմնի, անդամներուն մասնաւորապէս ընկեր Գ. Փիլիկեանին։

Լամբրոնացի

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրեց՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Ծաղրանկարներ»ու երկրորդ մասը մեզի կուտայ նոյնքան խօսուն եւ կենդանի, սրամիտ ըլլալու չափով երգիծական, թուացեալ բայց յաւակնոտ պատկերներ։ Այստեղ հեղինակը ամփոփած է Փարիզահայ կեանքէն քաղած վայրկենական լուսանկարներ, տիպարներու ուրուագծումներ, հանրային ընտանեկան կեանքի դրուագներ, այժմէութիւնը գեղագարդուած՝ յուշերով։ Մեր օրեայ կեանքի «շարժանկարը», ինչպէս կ'ըսէ ինք, առիթ տուած է Պէշիկթաշլեանի հիւսելու երգիծական pot peurri մը, պիտի ըսեմ «ճաշ մը եզրական աղանդեր», համեմուած՝ զուարթութեան աղ պղպեղով, եւ ուր եթէ, լսելեաց կճղմն-ջուքը քացախը բարկ է, մտածումներու հէքն ալ առատ է եւ արդար։

Այդ թղթոյն, երփներանգ շարժանկարչութեան մէջ Պէշիկթաշլեան կը շռայլէ ինքզինքը։ Իր ոչ միայն երգիծական, այլ եւ քնարական շնորհները կը յորդին շէնշող պատկերներով, յղացման գիւտերով, զգայնութեամբ, մերթ կը հասնին լեզուական խրախճանքի մը։

Պէշիկթաշլեան գիտէ գիտել, իր տեսողութիւնը որքան իրապաշտ, այնքան երեւակայութիւնը նոյնքան պաղղուն է։ Կը բանի տեսակ մը երգիծական մանրանկարչութիւն կեանքի կատակերգութեան տարբերով։ Կը հակի մեր գաղթահայ հանրային կեանքին վրայ, զոր տարագրութիւնը բոլորովին այլասերած, խեղաթիւրած է։

Բայց իր կենսուրախ ծիծաղին խորը կայ տխրութիւն, կայ դառնութիւն. այն մուճը, զուսպ եւ արդար զայրոյթը, զոր քիչ մը ամէն Հայ կ'որոճայ իր ներսիդին քաղաքի աշխարհի եւ «համարտ» մարդերու դէմ։ Երբեմն կը զգաք թէ Պէշիկթաշլեան կը ճգնի խնդալ ու խնդացնել, չտխրելու համար կարծէքհայհոյելու եւ թքնելու։

«Ծաղրանկարները» անգամ մըն ալ կը մատնեն ոչ միայն քնարակիր երգիծաբերը, այլեւ գերասանը՝ Պէշիկթաշլեանի մօտ։ Անիկա գիտէ մանել իր ծանօթ կամ անծանօթ տիպարներուն կաշիին տակ, նոյնանալ անոնց հետ, վերապրիլ անոնց կեանքը ու միանգամայն մերկացնել, սոխի նման փետրատել զանոնք։ Ծծուտ է արտաշէլ իր «ծանօթ դէմքերու շարքին լաւագոյններ», իւրաքանչիւրը իր դրոշմը ունի։

Պէշիկթաշլեանի արուեստը յատկանշող արժանիքներէն մին ալ ժուժկալութիւնն է։ Ժուժկալութիւն՝ թէ լեզուի, թէ խօսքի։ Հեղինակը կը նախընտրէ անվարան եւ անսեթեւեթ մտնել անմիջապէս իր նիւթին մէջ, զոր կը մշակէ սեղմ, զուսպ, կտրուկ ոճով մը։ Զի տեսներ, չի քաշկռտեր, պատկերներ կուտայ շէշտ գոյներու, կարկառուն գիծերու տակ։ Իր խօսակցութիւնները արագ են, կենսունակ, ոստոստուն ու կտրուկ։ Հայ լեզուն իր գրչին տակ եթէ երբեմն կը ծաղկի յորդառատ բարունակի մը նման, երբեմն ալ կը շաչէ իբրեւ աշխոյժ ու թրվռուն խարազան մը։ Խօսուն, երփնառատ, ոգորթէք աշխարհաբար մըն է Պէշիկթաշլեանի երգիծական լեզուն։

X

Անկեղծ ըլլալու համար, պէտք է ըսեմ սակայն որ Պէշիկթաշլեանի երգիծական արուեստը հրամցնելու չէ բարեչըջական ճեղքէ,— որուն ապացոյցը տուած է մինչեւ այժմ։

Տրամաբանական չէ անշուշտ մեր փափաքը, մեր ճաշակը պարտադրել անէջ հեղինակի, որ իր զարգացումի ինքնուրոյն արտայայտութիւնը ունի, եւ մեր ու իր կամքէն անկախ ճակատագիրը։ Քննադատութիւնը, սակայն, տեղի թէ անտեղի, իրաւունք ունենալ կը կարծէ մատնանշել, եթէ ոչ ճանապարհ մը, գէթ հորիզոն մը, ոչ բառ իրեն՝ կը պատշաճի հեղինակի մը կարելիութեանց։ Թող ներուի քննադատի այդ յաւակնոտութիւնը։

Ինքզինքս կրկնելով, պիտի ըսեմ ուրեմն որ Պէշիկթաշլեանի երգիծական արուեստը զիտնալու է աւելի եւ աւելի յամառ սեւեռումով կեդրոնանալու, բիւրեղանալու ոչ միայն «ծանօթ», անձնական տիպարներու այլ ընդհանրական, մարդկային թիփերու վրայ. իրեն նշանակէտ ընտրելու ոչ թէ միայն «մի ամն այսինչը, կամ այնինչը» այլ մասնաւոր մարդ էակը, գէթ հայ մարդ էակը իր խորքին մէջ։

Կ'ընդունիմ անշուշտ որ Պէշիկթաշլեան իր զանազան քրոնիկներուն մէջ ուրիշ բան չըներ, եթէ ոչ տալ մերօրեայ հայ տարագիր մարդու կեանքէն մերթ թռուցիկ, մերթ ցուցքին պատկերներ. նոյնիսկ կրնայ ինձ առարկել որ իր «ծանօթ դէմքեր»ը չափազանցուած անձնական ցուցանիշներու ետեւ թերեւս հայ արուեստագէտի խորհրդանկարը կը ծաղրանկարէ. թերեւս...

Ինչ որ կ'ակնարկեմ, առելս յլացումն է լախաշունչ, խորամուխ երկի մը,— վէպ կամ թատերախաղ,— ուր Պէշիկթաշլեան ջանալով տալ ոչ միայն մերօրեայ հայ իրականութեան ծաղրանկարը, այլեւ առհասարակ կեանքի եղերական կատակերգութիւնը, ուր մարդը երեւան կուգայ իր բարոյական ծամածռութեամբ, հոգիի անդրաժան եւ յարակից մեղքերով։

Գիտեմ այս ճիգին բովանդակ դըժուարութիւնը։ Պէշիկթաշլեանի տաղանդին վրայ ունեցած հաւատքս կը թելադրէ ինձ չափազանց լայն բանալու հորիզոնը, որուն որքան ալ մարդ մօտի, միշտ պիտի փախի եւ քծղլութ։

Այդ տիպարներն են որ կը փրկեն մէկ գործը, թէ հեղինակը։ Մոլիէրի կատակերգութիւնները թէեւ են յարմարուածքով, բայց Հարփակոնի մը, Թարթիւֆի մը ներկայութիւնը կանգուն կը պահէ զանոնք։ Պարոնեանի «Ազգային Ջոջեր»ը այսօր մեզի անքան չեն խօսիր, բայց իր «Մեծապատիւ մուրացկաններ»ը պիտի ապրին, որքան ատեն մուրացկան հոգիներ կան խառնուածքով կամ ճակատագրի բերումով։ Ի՞նչ կը մնայ Օտեանէն, եթէ ոչ Իգնատ Աղան, Զաւալը Աբիթին։ Բայց բաւ է այսքանը։

Աւելորդ չըլլար թերեւս յիշել թէ երգիծանքը կ'ենթադրէ հեղինակին մօտ զգայնութեան, մտայնութեան այրող խառնուածք մը— որ կը հասնի նայ ոչ միայն չփուելով կեանքին հետ, այլեւ նոյնքան մըն ալ շնչելով մարդկային իմացական մթնոլորտին մէջ։ Չափազանց լայն է երգիծանքի դաշտը։ Պետրոս Շոյի պաղարիւն խմուռէն, Անաթօլ Ֆրանսի բարեհամբոյր ժպտուներէն մինչեւ Կոկոլի վայրագ զուարճալիքը, հոգիի անհուն վիճակներ կան. ճակատը կը կայանայ, անոնց գիտնալու դիւրին, ոտան եւ ռամիկ զուարճարանութեան, երգիծանքը միշտ պահել գաղափարական մթնոլորտի մը մէջ, եթէ կարելի է աշխարհիկ, terre à terre իմաստասիրական մակարդակին վրայ։

Պէշիկթաշլեան կ'ընթանայ արդէն այդ շաւղով. իր երգիծանքը եթէ վերացական, բարձրաթռիչ ճախրանքներ չունի, բայց շատ բարձր, շատ հեռու կը մնայ շուկայիկ խեղկատակութիւններէն, որոնք մեր մէջ չփոթուեցան զուարթ գրականութեան հետ։ Իր երգիծանքը մարդկային է, առավ իսկ գեղարուեստական։ Մեր գրական գաղթաշխարհին մէջ ինք կը ներկայացնէ ինքզինքը, այսինքն արուեստ մը, որ չօշափելի գործ մըն է։

Շահեկան չէ՞ միթէ հետեւիլ իրեն եւ ընդգծել իր բարեշրջման հանգրուանները։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Զինուորական դաւադրութիւն Սովետներու դէմ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Կիեւի մէջ երեւան հանուեցաւ զինուորական դաւադրութիւն մը, որուն ցանցը կը տարածուի մինչեւ Ուկրանիա։ Մասնաւոր յանձնախումբ մը ներկայիս քննութիւններ կը կատարէ ուկրայնական բանակին մէջ։ Դաւադիրները մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ մթերած էին գաղտնի անկիւններու մէջ, որոնք բոլորն ալ երեւան հանուեցան։

Ձերբակալուեցան բազմաթիւ սպաներ։ Դաւադրական կազմակերպութեան վարիչն է Ուկրանիոյ հեծելազօրաց մէկ զօրամասին զինապահեստին պետը, Շարոզէնկօ, որ Քիեւի ապայակոյտին սխալ տեղեկագիրներ տալով՝ ռազմանիւթ կը մթերէր դաւադրութեան համար։

Ձերբակալուածները անյապաղ պիտի դատուին պատերազմական ատեանին առջեւ։

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ 73 ճարտարագէտներ, որոնք կ'աշխատէին ճամբաներու շինութեան մէջ, ձերբակալուեցան ամբաստանուելով իբրեւ խափանարար։ Ճարտարագէտներու այս զանգուածային ձերբակալութեան հետեւանքով, հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւնը ստիպուեցաւ աշխատանքի կոչել ուսանողները։

«Երրորդ Եւրոպա»

Վարշաւայի թերթերէն մին, որ կը ցոլացնէ լեհական արտաքին նախարարութեան տեսակէտները, կը գրէ թէ Լեհաստան կ'աշխատի Երրորդ Եւրոպայի կորիզ մը կազմել,— այլ Եւրոպան պիտի տարածուի Պալթեան ծովէն մինչեւ Եգէական, իրար միացնելով պետութիւնները, որոնք կը գտնուին այդ սահմաններուն մէջ։ Ազգերու խմբակցութիւն մը պիտի չըլլայ այս, ոչ ալ առանցք մը, ինչպէս սովորութիւն է հիմա կազմել, այլ քաղաքական «կլիմայ» մը՝ չէզոքութեան եւ անկախութեան շունչով։ Այսպէս, Եւրոպան պիտի բաժնուի երեք մասի,— նախ ժողովրդավար պետութիւնները, յետոյ միահեծան պետութիւնները եւ … Երրորդ Եւրոպան, որմէ վերջ կը սկսի Ասիան։ Երրորդ Եւրոպան աշխարհակալական ձգտումներ չունի, ոչ ալ գերիշխանութեան մտասեւեռում։ Իր նշանաբանը պիտի ըլլայ՝ «Ազատ՝ ազատներու մէջ, հաւասար՝ հաւասարներու մէջ»։ Երրորդ Եւրոպայի արտաքին քաղաքականութեան մէջ դեր չեն կրնար խաղալ գաղափարաբանական համակրութիւնները, այսինքն խորութիւն պիտի չըլլայ Շուէտի ընկերվարական կառավարութեան եւ Թուրքիոյ միահեծան իշխանութեան միջեւ։ Բոլոր դրացիներուն հետ բարեկամական յարաբերութիւններ պիտի մշակուին, ինչ վարչաձեւ ալ ունենան անոնք։

Լեհական թերթը կը գրէ թէ Պէքի այցելութիւնը դէպի Ստոքհոլմ, ռումէն վարչապետին այցելութիւնը դէպի Վարշաւա, Պէքի ճամբորդութիւնը դէպի Եսթոնիա եւ Լեթոնիա՝ կուգան հաստատելու այս ծրագիրը, որ իրականութիւն պիտի դառնէ օր մը։

Երրորդ Եւրոպան խաղաղութեան պէտք ունի, կը գրէ լեհ խմբագիրը կատարեալ լրջութեամբ։ Զուգեր ռազմագաշտ դառնալ միջազգային կռիւներու։ Լեհաստանի պատմական առաքելութիւնն է խորացնել գործակցութիւնը այն պետութեանց միջեւ, որոնք կ'ինան աշխարհագրա-քաղաքական նոյն կլիմային տակ։

Այս Երրորդ Եւրոպան, սակայն, շատ կը նմանի Փրոֆ. Փիքարի օդանաւին, որ երկինքին մէջ կը փնտռէր չէզոք կէտ մը։

Սլովաքներու անկախութիւն կ'ուզեն

Կիրակի, հսկայ ցոյց մը կազմակերպուած էր Պրաթիսլավայի մէջ, որ Սլովաքիոյ գլխաւոր քաղաքներէն մին է,— ռազմական տեսակէտով՝ Եւրոպայի ամէնէն վտանգաւոր կէտերէն մէկը։ Քաղաքը հիմնուած է Դանուբի վրայ, Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ սահմաններուն անկիւնը։ Ծանօթ՝ Փրէսպուրկ անունով։ Այստեղ է որ Նափոլէոն կնքեց իր հուշակաւոր դաշինքը, Աւստերլիցի յաղթանակէն վերջ։ Մօտաւորապէս 100,000 բնակչութիւն ունի։

Ցոյցին առթիւ երկրին զանազան կողմերէն Պրաթիսլավա թափած էր 80.000նոց բազմութիւն մը,— վաթսուն շոգեկառքեր եւ հսկայ օթօքարներ չարունակ քաղաք կը բերէին սլովաք գիւղացիները, ոմանք կուգային հեծելանիւով։

Առտուան ժամը 9ին, քաղաքին կեդրոնական հրապարակին վրայ խռնուած՝ 80.000նոց բազմութիւնը աղօթեց եւ երկիւղած հետեւեցաւ բացօթեայ պատարագին։ Ժամերգութիւնը կը կատարէին քահանաները, որոնց կը ձայնակցէր ժողովուրդը։

Եկեղեցական արարողութիւններէն վերջ, բազմութիւնը թափօր կազմած՝ յառաջացաւ դէպի ազգային թատրոնը, որուն պատշգամէն, Հլինքա, սլովաք ազգայնականներու պետը, կղերական եւ 76 տարու, ճառ մը խօսեցաւ՝ պահանջելով ինքնավարութիւն յանուն իր ժողովուրդին։

Բազմութեան գլխուն վրայ կը ծփային ժապաւէններ եւ ցուցատախտակներ, որոնց վրայ կը կարդացուէին. «Սլովաք խորհրդարան կ'ուզենք»։

Ֆրանսական թերթերը կը գրեն թէ սլովաք գիւղացիութեան մեծամասնութիւնը գրել - կարդալ չի գիտեր եւ «ինքնավարութիւն» բառին իմաստն իսկ ըմբռնելու անկարող, այնպէս որ այս կատարուած ցոյցին արժէքը ճշդելու ատեն՝ պէտք չէ մոռնալ որ գերմանական սրտածում է, մանաւանդ որ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն պետը եւս համակրանք կ'արտայայտէ Սլովաքներու այս շարժումին մասին։

ՔԱՆԱՁԱՆՆԵՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ցնցումները կամ աւերները մեղմացնելու միջոց մը գտեր է Հարաւ. Ափրիկէի ճարտարագէտներէն մին,— այդ գիւտով երկրաշարժը ոչ միայն մարդկային զոհ պիտի չպատճառէ, այլ եւ օգտագործելի պիտի դառնան հողամասեր, որոնք շատ վտանգաւոր ճանչցուած են։

ՖՐՈՅՏ, հոգեվերլուծական գիտութեան հիմնադիրը, որ յեղաշրջեց բժշկութիւնը, հոգեբանութիւնը, ընկերաբանութիւնը, Փարիզ հասաւ Վիէննայէն, ուրկէ ստիպուած էր հեռանալ՝ իր հրէական ծագումին պատճառով։ Փարիզի կայարանին մէջ զինք դիմաւորելու գացած էին բազմաթիւ բժիշկներ, ինչպէս եւ ամերիկեան դեսպանը եւ Յունաստանի իշխանուհին։ Ֆրոյտ 82 տարեկան է։ Երկու օր հիւր մնալէ վերջ Յունաստանի իշխանուհիին մօտ, կը մեկնի Լոնտոն, ուր պիտի հաստատուի վերջնապէս,— այնտեղ կը գործէ իր դասակը իբրեւ ճարտարապետ։

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ տեղի ունեցաւ հսկայ ցոյց մը, աւելի մեծ քան Պրաթիսլավայի ցոյցը,— Չեխերն են որ 150 հազար հոգի թափելով մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ, կը յայտարարեն թէ «աչք չունին օտարին հողին, բայց թիզ մը հող պիտի չտան օտարին»։

ՀԷՆԼԱՅՆ, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն առաջնորդը, ամբողջ ընտանիքը միասին առած, ինքնաշարժով Գերմանիա անցաւ։

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ ծագեցաւ Ֆրանքոյի բանակին կռնակը, Անտալուզիոյ մէջ։ Ըմբոստութեան ղեկավարն է Զօր. Քէյփօ տէ Լանօ։ Կըսուի թէ ըմբոստութիւնը, որ ուղղուած էր առաւելապէս Իտալացիներու եւ Գերմանացիներու դէմ, զսպուած է արդէն (էօվր)։

ՑԱՐՁԱԿՈՒՄ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ.— Շաբաթ գիշեր, Գուլվար տը լա Շափէլի կողմը ոստիկան մը երբ կասկածելի կին մը կը հարցաքննէր, Արաբ մը յարձակեցաւ անոր վրայ։ Ուրիշ ոստիկաններ եկան, ինչպէս նաեւ հարիւրեակ մը Արաբներ եւ տեղի ունեցաւ կռիւ մը, որու ընթացքին հինգ ոստիկաններ աւելի կամ պակաս ծանրութեամբ վիրաւորուեցան։ Վեց Արաբներ ձերբակալուած են։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՆԹԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ

11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

25 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ

մէթրօ Բօաթ տ'Օռլէան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՉՐԹԻԱՆԴԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՄԷՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. ԷԼԷՉԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՉԻԿԵԱՆ, Թաթիոս ԳԱՐԵԳԻՆ. Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր՝ «Balet» օրքեսդրներու կողմէ

Ընտիր ճաշ: Ձէյ պիւֆէ Մուտք 6 ֆրանք

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԷՋ.— 12 Յունիս, Կիրակի, ժամը 3ին։ Մանրամասնութիւնները շուտով։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ։

Գեղարուեստական հոծ յայտագիր

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Մշակութ. Միութեան կողմէ

8 Յունիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ազգ եւ մշակոյթ»։

×

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

7 Յունիս, Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին

Brasserie du Chapitre սրահին մէջ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Երիտասարդութեան գերը»։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ.— Դասախօսութիւնը կը սկսի ժամը 9.30ին եւ կը վերջանայ 11ին

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին

կազմակերպուած Մարսէյլի Սասնոյ Ջորի Հայր Միութեան կողմէ

19 Յունիս, Կիրակի օր Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ։

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել։

ԳՐԱԿԱՆ–ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Կազմակերպուած Փարիզի «Համազգային»ի Մասնաճիւղին կողմէ. Նուիրուած Հայաստանի գրողներու՝ ՉԱՐԵՆՑԻ, ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ, ՆՈՐԵՆՑԻ, Գ. ՄԱՀԱՐԻԻ եւ ուրիշներու։ Տեղի կ'ունենայ 14 Յունիս, Երեքշաբթի։

Ընթերցումներ եւ արտասանութիւններ սոյն գրողներէ

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

«Յառաջդիմասիրաց» համբաւաւոր տարեկան դաշտահանդէսը Րոպէնսոնի մէջ

3 Յուլիս, Կիրակի, առաւօտէն կէս գիշեր

(Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն)

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մուրատ Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց Միութիւնը եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը կը վերապահեն 2 Յուլիս, Շաբաթ օրը, իրենց թատերական երեկոյթին համար։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Մ Ա Յ Ի Ս 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմ. Եւր. Կ. Կ.ի։

Ապսպրանքները կանխիկ։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 Ֆր., փոսթի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan (Seine) France։

ՕՐԸ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ մէջ։

Վալանսէն ընկ. Երուանդ Ղուկասեան 50 ֆրանք կը նուիրէ Զօր. Մարգարեանին, իր նշանախօսութեան առթիւ

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 8 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3751

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԹԱԼԻՆ ՍԿՍԱԻ "ՄԱՔՐԱԳՈՐԾԵԼ" ՆԱԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՊԻՒՐՕՆ

Ուկրայնիոյ ժողովուրդը կը ջնջուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.—

Այն գրոյցը թէ Կոսիօր, փոխ - վարչապետ Խորհ. Միութեան եւ անդամ կոմունիստ կուսակցութեան Քաղաքական Պիւրոյին, ձերբակալուած եղած է, կը հաստատուի այլեւս: Վերջերս նշմարուեցաւ որ Չուբար, նոյնպէս փոխ-վարչապետ եւ անդամ Քաղաքական Պիւրոյի, թեկնածու նշանակուած չէ Գերագոյն Խորհուրդի անդամներու ընտրութեանց ցուցակին մէջ: Այնպէս որ կը թուի թէ Չուբար եւս ձերբակալուած եղած է եւ կրած նոյն ճակատագիրը, ինչպէս նախկին փոխ - վարչապետները, Ռուդզուտակ, Անտիպով, Մեժլաուկ, Կոսիօր, եւ այս՝ մէկ տարուան ընթացքին: Քաղաքական Պիւրոյին երկու անդամներուն ձերբակալումը ցոյց կու տայ թէ Սթալին սկսած է հարուածել հիմա կուսակցութեան գլուխը.

Ուկրայնիոյ Քաղաք. Պիւրոյի 13 անդամներէն եւս իրենց դիրքերուն վրայ կը մնան ներկայիս միայն երկու հոգի, Պետրովսկի եւ Սուխումլին:

Նոյն հեռագիրը կ'աւելցնէ նաեւ որ, Ուկրայնիոյ մէջ շրջան ընող զրոյցներու համաձայն, երկիրն բնակչութենէն խոշոր զանգուած մը պիտի տեղահանուի, անոնց տեղ պիտի բերուին Ուզբէկներ՝ Կեդր. Ասիայէն:

Խ. Ռուսիա կը ռօցնէայ Ամերիկայի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ամերիկեան դեսպանը, Պրիւքսէլի դեսպան նշանակուած ըլլալով, հրաժեշտի այցելութիւն մը տուաւ Կալինինի եւ Մոլոթովի: Իրենց տեսակցութեան միջոցին հասաւ նաեւ Սթալին, որուն հետ ամերիկեան դեսպանը առիթ ունեցաւ երկու ժամ խօսելու: Սթալին շատ քիչ անգամ կը տեսնուի օտար դիւանագէտներու հետ,— այսպէս Սթալինի հետ տեսակցելու շնորհն ունեցած են Իտըն, Լավալ, Պէնէշ: Այնպէս որ ամերիկեան դեսպանին հետ այս նոր տեսակցութիւնը կարեւորութիւն մը ունի անպայման նկատմամբ որ ամերիկեան դեսպանը, իր հրաժեշտի պատրաստութիւններէն առաջ, երկար ճամբորդութիւն մը կատարած էր Խորհրդային Միութեան մէջ:

Ամերիկեան դեսպանը մամուլին յայտարարեց թէ շատ լաւ տպաւորութիւններով կը վերադառնայ իր ճամբորդութենէն, բայց ոչինչ ըսաւ Սթալինի հետ իր տեսակցութեան մասին: Քաղաքական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Սթալին կը փափաքի, որ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութիւնը գործօն մասնակցութիւն բերէ միջազգային քաղաքականութեան հարցերուն լուծման: Միւս կողմէ դիտել կը տրուի, որ ամերիկացի դեսպանին ճամբորդութիւնը Խորհ. Միութեան մէջ եւ տեսակցութիւնը Սթալինի հետ ուրիշ իմաստ չունին, բայց նախ ռուսեւամերիկեան տնտեսական գործակցութեան մը սկզբնաւորութիւնը,— արդարեւ Մոսկուա կը փափաքի գործի կանչել ամերիկեան ճարտարագէտներ, դարմանելու համար տրոցկիստ ճարտարագէտներու գործած աւերները, եւ երկրորդ՝ ռուսեւամերիկեան բարեկամութեան ձգտում մը, իբրեւ ապգակ՝ պահպանելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը, մասնաւորաբար Ծայր. Արեւելքի մէջ ստեղծուած կացութեան առթիւ:

Ամերիկա կը լքէ «խաղաղական կղզին»

Վերջերս Միացեալ - Նահանգներու նախարարները հրապարակային յաճախակի յայտարարութիւններ կատարելով այն տպաւորութիւնը կը թողուն թէ հիմա Ամերիկայի այս մեծ պետութիւնը հետզհետէ կը ձգտի հեռանալ քաղաքական կղզիէն», ուր քաշուած էր պիտարանի մը բարձունքէն նայելով աշխարհի միացեալ մասին գործերուն վրայ:

Ահա, Սէյր, փոխ -նախարար, ձայնասփիւռ ճառով մը կը փորձէ սահմանել Միացեալ - Նահանգներու արտաքին քաղաքականութիւնը, նախայարձակ պետութեանց դէմ ծառանալու վճռականութեամբ: Ըստ Սէյրի, ամերիկեան արտաքին քաղաքականութեան ծրագիրը կը բովանդակէ հինգ կէտեր.

1.— Հրաժարում մեկուսացման քաղաքականութենէ:

2.— Հաստատում միջազգային արդարութեան սկզբունքներու:

3.— Ամրացում միջազգային գործակցութեան.

4.— Պաշտպանութիւն միջազգային իրաւունքի:

Եւ իբրեւ եզրակացութիւն, ամերիկեան նախարարը յայտարարեց թէ պատմութեան այս ամէնէն կարեւոր պահուն՝ պէտք չէ թոյլ տալ որ Միացեալ Նահանգները դէրօ համարուին: Պարտաւոր ենք կենալ պատրաստ եւ վճռական, եթէ հարկ ըլլայ՝ դիմադրելու համար հանդէպ օրէնքէ դուրս հռչակուած յարձակումներու: Կարելի չէ իրաւունքը պարտադրել բռնի ուժով: Ամերիկա յոյսն է պատերազմէն յոգնած աշխարհի: Մեր շահը եւ մեր քաղաքակրթութիւնը կը պահանջեն, որ միանանք իրաւունքի պայքարին ընդդէմ բռնի ուժին, պաշտպանենք օրէնքը ընդդէմ անիշխանութեան:

Նոր երկրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

ԶԱՆԿԸՐԸ, 31 Մայիս.— Այս իրիկուն, մէկը ժամը 7.56ին եւ միւսը 8.5ին սաստիկ երկու ցնցումներ պատահեցան երկրաշարժի: Շատ մը չէնքեր ճաթեցան, կարգ մը տեղեր փլուզումներ պատահեցան եւ ժողովուրդը խուճապահար փողոց նետուեցաւ: Միջոց մը լոյսերը մարեցան եւ ապետալի մթնոլորտ մը տիրեց քաղաքին մէջ: Երկրաշարժին հետեւանքով բանտն ալ վնասուեցաւ եւ փլչելու վտանգ ստանալուն՝ պարպուեցաւ ոստիկանական ուժերուն հսկողութեան տակ եւ դատապարտեալները այլուր փոխադրուեցան:

Առաջին յուզումէն ետք կատարուած քննութեամբ մը հաստատուեցաւ որ նիւթական վնասը շատ է, բայց անձի կորուստ չկայ: Շրջականներէն ալ լուր առնուեցաւ որ ցնցումները այդ տեղերուն մէջ սաստկօրէն զգացուած են, բայց կարեւոր վնաս չէն պատճառած:

Ժողովուրդը գիշերը պարտէզները եւ դաշտերը անցուց:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Թուրքերէն թերթերը կը գրեն.—

Ձեռք ձգուած տեղեկութիւններու համաձայն, Հալէպ կուսակցութեան ներկայացուցիչներէն Տօքթ. Ապտիւրրահման Մէլէք Սանճաքի լիազօր ներքին տնօրէն կարգուած է: Ոստիկանութիւնը եւ ոստիկան - զինուորներու ջոկատները իր հրամանին տակ պիտի գտնուին եւ ճնշումի ու հալածանքի պատճառաւ Հաթայի ընտրութեանց չմասնակցած 1500 Թուրքեր պիտի կրնան արձանագրուիլ: Ասոնցմէ զատ վերջերս դուրսէն Հաթայ բերուած Հայերուն եւ Արաբ գիւղացիներուն դէմ խիստ հակակշիռ մը պիտի գործադրուի եւ անոնք եկողները ետ պիտի վերադարձուին: Կարգ մը վայրերու արձանագրութեան դիւանները դրդութենէ զերծ վայրեր պիտի փոխադրուին եւ նոր դիւաններ ալ պիտի բացուին

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԱԽՈՐԺԱԿԸ

Արաբական թերթերու մէջ կը կարդանք.—

Սուրիոյ հարցը զգայացունց լուծում մը պիտի ստանայ եղեր: Թուրքիա պիտի ստանայ Հիւսիսային Սուրիան՝ Հալէպով միասին, Ալեքսանտրէթի Սանճաքը եւ Ճէզիրէն: Ֆրանսա պիտի ստանայ ցարդ Սուրիոյ պատկանող ծովափնեայ շրջանները, իսկ Սուրիոյ մնացեալ մասերէն պիտի կազմուի արաբական պետութիւն մը, անգլիական ազդեցութեան տակ: Արաբական այս պետութիւնը վերջը պիտի միացուի Պաղեստինի. Անդրյորդանանի եւ Սուրիոյ մնացեալ մասին:

«Ժուռնալ» կըգրէ.—

Երբեք տեսակցութիւն մը այնքան անակնկալի չէ նմանած, որքան խորհրդակցութիւնը, զոր Թուրքիոյ դեսպանը ունեցաւ Ժորժ Պոնէի հետ: Կը յիշուի, որ անցեալ հինգշաբթի թրքական կառավարութիւնը արտաքին գործավարութեան ներկայացուցած էր իր տեսակէտները Ալեքսանտրէթի Սանճաքին կացութեան մասին: Յաջորդ օրն իսկ Ֆրանսա իր պատասխանը դրկեց Էնկիւրի: Շաբաթ երեկոյ թրքական դեսպանը կը ներկայացնէր արդէն Էնկիւրիի կառավարութեան պատասխանը:

Ֆրանսայի Ընկեր. սոսկաւներու համագում...րը

Երկուշաբթի բուռն վիճաբանութիւններ կատարուեցան Ֆրանսայի ընկերվարականներու համագումարին մէջ, կուսակցութեան արտաքին քաղաքականութեան շուրջ:

Կը նախագահէր Վէնսան Օրիոլ, որ ի զուր կ'աշխատէր կարճեցնել ճառերը: Պահ մը միջադէպ մը եկաւ բանեցնել մթնոլորտը,— Փիվէրի կուսակիցները, դուրսը, ծեծեր էին Մարքս Տորմուան (թերթերէն ոմանք մորուահալած կ'անուանեն յարձակողները, որովհետեւ կը թուի թէ Տորմուայի մօրուքը եղած է զոհը): Ճառախօսներէն Զիրոմսքի կը պաշտպանէր միջամտութեան տեսակէտը օրուան միջազգային վէճերուն մէջ: Եթէ պատերազմ չծագեցաւ, կ'ըսէր, պատճառը ոչ թէ այն էր որ Ֆրանսա եւ Անգլիա կորովի կեցուածք մը բռնեցին, այլ որովհետեւ Չեխոսլովաքիա վեց զասակարգ, այսինքն 750.000 հոգի զօրաշարժի ենթարկեց, թէեւ թերթերը այս բաները չգրեցին:

Վիճաբանութիւնները մինչեւ վերջ բուռն եղան եւ ճակատները անհաշտ կը մնային: Բայց, ինչպէս միշտ, վերջին պահուն պիտի գտնուի անշուշտ բանաձեւ, որ գոհացուցիչ լիազօրութիւն մը պիտի տայ ընկերվարական երեսփոխաններուն՝ շարժելու համար դէպքերու համաձայն:

Մեր աշխատակիցը յաջորդիւ պիտի ներկայացնէ համագումարին աշխատանքները, յառաջիկային, տալով ամէն մանրամասնութիւն:

ԱՆԱԹՈԼ ՏԸ ՄՈՆԶԻԻ ՁԱՅՆԸ

Այս միջոցիս, Փոսայի մէջ տեղի կ'ունենայ Ընկերվարական եւ Հանրապետական Միութեան համագումարը, ուր երեսփոխան եւ նախկին նախարար Ա. տը Մոնզի խօսեցաւ կարեւոր ճառ մը, որուն զանազան հատուածները այլապէս շահեկան են եւ յատկանշական:

Ա. տը Մոնզի նախ ակնարկ մը նետեց իր պատասխանատուութիւններուն վրայ, յետոյ ներկայացուց արմատական կուսակցութեան ներքին հակառութիւնները, ցոյց տուաւ կեղծիքը կամ երկդիմութիւնը, որոնք յաճախ դեր կը խաղան Ֆրանսայի քաղաքականութեան մէջ, եւ ըսաւ.

— «Պատերազմեցանք եւ յաղթեցինք: Յաղթութենէն վերջ կարծեցինք թէ ամէն բան լրացած է եւ այլեւս կը բացուի իրաւունքի դարաշրջան մը: Այդպէս կազմուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ կը մարմնացնէր անշարժութեան գաղափարը: Մեծ եւ յաղթական պետութիւնները ոչ ընելիք ունէին, ոչ ալ պահանջ, ուստի ստեղծեցին յաղթանակի վարդապետութիւն մը, որ ուրիշ բան չէր, բայց եթէ անշարժութեան վարդապետութիւն մը: Սակայն գոյութիւն ունէին նաեւ փոքր պետութիւններ,— Փոքր Համաձայնութիւնը, որ ստանձնեց Ազգերու Դաշնակցութեան ղեկավարութիւնը: Այսօր պարզ է թէ Պէնէշ երկար տարիներ Ազգերու Դաշնակցութեան դիկտատորը դարձած էր: Իսկ Ֆրանսացիները, այդ շրջանին, այն կարծիքն ունէին թէ իրաւունքը համաձայնակ մըն է որ անփոփոխելի կը մնայ նախիլէոնէն ի վեր: Այդ ըմբռնումով՝ Եւրոպայի մէջ ստանձնեցին դատախազի եւ ոստիկանի դերը:

Ո՞վ կրնար, քանի մը տարի առաջ, նախատեսել Ֆրանսայի մէջ թէ Զուտէթներու հարց պիտի ծագէր, Խրուաթները պահանջ պիտի դնէին: Մենք զոհերն ենք մեր տգիտութեան, այն գոհունակութեան զոր մեզի պատճառեց յաղթանակը: Եւ սակայն եղան մարդիկ, որ գուշակեցին թէ շուտով վերջ կը գտնեն դաշնագիրները: Կարելի՞ բան էր հաւատալ թէ Եւրոպա անշարժ պիտի մնայ ամբողջ քսան տարի: Ես միշտ մտածեր եմ, թերեւս քիչ մը կանուխ, թէ Գերմանիա շուտով կը դարմանէ իր բարոյական եւ նիւթական պարտութեան աւերը: Դարձեալ, պատերազմէն անմիջապէս վերջ, երբ ուրիշներ կը պատմէին թէ զէնքով միայն ձեռք կը ձգուի յաղթանակը», ես միշտ կ'ըսէի ու կը գրէի թէ «պատերազմին ճակատագիրը պիտի վճռուի Վիէննայի մէջ»: Ահա Գերմանացիները 75 միլիոն եղան, եւ աշխարհի վրայ այն տպաւորութիւնը կը թողուն թէ «առանց պատերազմի յաղթանակին» մրցանակը շահած են: Այժմ ի՞նչ կարելի է ընել, եթէ ոչ ներշնչուիլ աշխարհագրութեան եւ պատմութեան համընթաց դասերէն:

Երբ պահանջեցի որ Ֆրանսա ճանչնայ Խորհ. Միութիւնը (եւ յաջողեցայ առաջ մէջ), ուրիշ մտածում չունէի, բայց եթէ այդ ուժը օր մը ունենալ մեր կողքին: Փարատուած չէ՞, սակայն, որ ռուսեւֆրանսական դաշինքը կնքողն եղաւ ոչ թէ Պարթու կամ ես, այլ Լավալը: Եւ ոչ մէկ Ֆրանսացի, Լավալէն զատ, չէ տեսած տակաւին Սթալինը: Բայց Ֆրանսա պնդուորական դաշինք կնքած չէ Խորհ. Միութեան հետ: Ուչինչ կը կապէ մեզ Խորհուրդներուն հետ, հակառակ արտաքին աշխարհի կարծիքին: Զինուորական դաշինք չունինք, ուրեմն չարամտութիւն է ըսել թէ Ֆրանսա ինքզինք կապած է Ռուսերու պոչին:

Ես, ինչպէս դուք բոլորդ, պատճառներ ունիմ Գ. Միջազգայինէն խորշելու: Սակայն կը հիանամ այն ճկունութեան վրայ, զոր ցոյց կու տան Գ. Միջազգայինի ղեկավարները: Ի՞նչպէս չծիծաղիլ, մտածելով որ մեր մեծ բարեկամը, Լէոն Բլիւմ, կը վախնայ թէ մենք մեզ կը վտանգենք Իտալիոյ հետ բանակցութիւն կատարելով, երբ Խորհ. Միութիւնը կը յաջողի բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել... Իտալիոյ հետ:

Այժմ կ'ուզէի գիտնալ թէ Ֆրանսա ի՞նչպէս դուրս պիտի ելլէ այս վիճաճակէն, նկատելով որ առանց պատերազմի՝ նահանջի մատնուեցաւ 11 մարտ 1938ով: Արդարեւ, առանց պատերազմի յայտարարութեան,— այդ ձեւակերպութիւնները շատո՜նց մոռցուած են արդէն,— տեսանք որ բռնօրէն կը մարսեն Աւստրիան, մինչ կարդինալ մը հռովմէական ծիրանի կը փռէր սուպաստակողին ոտքերուն տակ: Մէկ հոգի միայն կրցաւ ըսել. «Ջէ՛, ալ յառաջ չերթաս»: Բայց ծերունի մըն էր ատիկա: Երբ բոլորը խոնարհութիւն կ'ընէին ասպատակողին առջեւը, ծերունի պապը ըսաւ. «Ո՛չ, բարբարոսութիւն է»: Այո՛, բարբարոսութիւն է, բայց եւ բարոյական նահանջ մը՝ Ֆրանսայի համար: Ահա Չեխոսլովաքիոյ հարցը: Վէճը լուծուած չէ, այլ յետաձգուած, վաղը Զուտէթներուն պիտի յաջորդեն Հունգարները, Մաճառները եւ միւսները: Միակ լուծումը պատերազմն է, կ'ըսէ Մարսօ Փիվէր,— ո՛չ, Մարսօ Փիվէր կ'ընթանայ դէպի Կիւսթավ Հէրվէն, անցնելով Թրոցքիին մէջէն:

Ամբողջ քսան տարի Ֆրանսա կարծեց թէ խաղաղութիւնը դատաստան մըն է, ո՛չ, պայմանագրութիւն մըն է, եւ այսօր, իրերու բերումով, հասած ենք պայմանագրութեանց վերաքննութեան քաղաքականութեան:

Մեծ քայլեր առնելու ժամանակն է հիմա, ով որ կը վախնայ սահմանային սրբագրութիւններէն, թող քաշուի քաղաքական կեանքէ: Եւ ես չեմ ուզեր զանց առնել ոչ մէկ հարց, նոյնիսկ սպանիական հարցը: Թող ոչ ոք կարծէ թէ ոչ-միջամտութեան բանաձեւը վերջնական է: Այս պահուս, չմիջամտել կը նշանակէ երկարել պատերազմը: Բրիտանական ծրագիրը, երկու կողմերը հաշտեցնելու մասին, ուրիշ բան չի նշանակեր, բայց եթէ Սպանիան տալ Սպանիացիներուն:

Հիմնականին մէջ, Սպանիան պէտք է դառնայ դաշնակցային: Բայց Քաթալոնիոյ մասին պէտք է տարբեր կարգադրութիւն մը ընել: Անշուշտ մենք չենք ուզեր անկլուսին անկլուսով պատասխանել, բայց հարկ է արձանագրել որ Ֆրանսան եւ Քաթալոնիան իրարու կապուած են կենսական կապերով»:

Մոնզի, խօսելով Իտալիոյ մասին, յայտարարեց թէ նախ պէտք է հաշտուիլ, յետոյ բանակցիլ: Ֆրանսական կառավարութիւնը ծանր սխալ մը գործեց խուսափելով բանակցելէ Ռուսերուն հետ՝ աջերէն վախնալով, խուսափելով բանակցելէ Իտալիոյ հետ՝ ձախերէն վախնալով: Ծանր սխալ անոր համար, որովհետեւ չկրցաւ ներքին քաղաքականութիւնը բաժնել արտաքին քաղաքականութենէն:

Ա. տը Մոնզի Ֆրանսայի ամենամեծ մտաւորականն է, (խմբագիրը՝ Ֆրան-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑԱՐԱՆ ՄԸ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ

Ամերիկացիները կ'երեւի թէ կը տառապին նորութեան մարմաջով,— ղժբախտաբա՛ր, եկէք ապրեցէք Եւրոպայի մէջ, ամէն օր նորութիւն մը կայ: Կամ Սթալինը, կանուխ արթնցած, կատակերգութիւն մը կը փորձէ յիշեցնելու համար իր «հանճար»ը: Կամ նացիները՝ յիշեցնելու համար իրենց բռնակին ուժը... : Բայց տեսնենք, նայինք, ի՞նչ նորութիւն կը բերեն Ամերիկացիները:

Մանուկներու Երջանկութեան Լիկան համրաքուէի պէս բան մը կատարեր է վերջերս, հետեւեալ հարցարանը ուղղելով ամերիկացի մայրերուն.

1.— Արդի սերունդը տարբե՞ր է ձեր պզտիկութեան շրջանի սերունդէն: Կամ ձեզի կը նմանի՞ն ձեր զաւակները:

2.— Երբ, կեանքի ձեր փորձառութենէն վերջ, անգամ մըն ալ աշխարհ գայիք, պիտի ուզէի՞ք ապրիլ՝ ինչպէս ապրեցաք:

3.— Թոյլ պիտի տայի՞ք որ ձեր զաւակները իրենք ընտրեն կեանքի իրենց ասպարէզը, թէ ուղղութիւն պիտի տայիք իրենց՝ ասպարէզի ընտրութեան մէջ:

4.— Անհրաժեշտ կը գտնէ՞ք համալսարանական կրթութիւն տալ ձեր զաւակներուն, որպէսզի յաջողին իրենց կեանքին մէջ:

5.— Ամէն զաւակ երախտապա՞րտ է հանդէպ իր ծնողքին՝ աշխարհ բերած ըլլալուն համար զինքը:

6.— Կը սիրէ՞ք ձեր կեսուրները:

Մանուկներու Երջանկութեան Լիկան խնդրած էր որ պատասխանները ըլլան «այո» կամ «ոչ», առանց ուրիշ բացատրութեան: Հարցումներէն հինգին հրաւիրուած էին պատասխանելու նոր հարսները եւ հայրերը,— վերջինին՝ միայն հարսները: (Ստացուած է 50 հազար պատասխան):

Հիմա տեսէք արդիւնքը.—

Առաջին հարցումին առաջին պարբերութեան՝ մայրերու 75 առ հարիւրը պատասխանած է «այո»: Նոյն պատասխանը հայրերու 81 առ հարիւրին կողմէ: Հարցումին երկրորդ մասին իբրեւ պատասխան՝ շատեր կը վկայեն թէ իրենց զաւակները իրենց չեն նմանիր ոչ բարոյապէս, ոչ ալ ֆիզիքապէս:

Երկրորդ հարցումին «ոչ» պատասխանած է մայրերու 60 առ հարիւրը եւ հայրերու 50 առ հարիւրը,— առանք անգամ մըն ալ աշխարհ գալէ վերջ եթէ ամուսնանամ՝ այլ արձան թող կտրիմ, ըսողներն են:

Երրորդ հարցումին ի պատասխան՝ մայրերու 75 առ հարիւրը կ'ուզեն որ իրենց զաւակները հետեւին ի՛նչ ասպարէզի որ կ'ուզեն: Հայրերու 56 առ հարիւրը կ'ուզեն առաջնորդել իրենց զաւակները դէպի «օգտակար» ասպարէզը, համաձայն իրենց փորձառութեան:

Չորրորդ հարցումին պատասխանելով՝ մայրերու 60 առ հարիւրը եւ հայրերու 65 առ հարիւրը անհրաժեշտ կը համարին համալսարանական կրթութիւնը, միւսները արժէք չեն տար այդ տեսակ կրթութեան:

Հինգերորդ հարցումը, որ այնքան դասական է եւ բազո՛ւմ վիճաբանութեանց տեղի տուած, ի՞նչ արդիւնք տայ՝ ազէկ: Մայրերու 81 առ հարիւրը պարտական կը համարի իրենց զաւակները, իսկ հայրերու 69 առ հարիւրը՝ երբեք պարտական:

Վեցերորդ հարցում.— Կը սիրէ՞ք ձեր կեսուրը: Այս հարցումին պատասխանները պիտի քննենք առանձին տողով մը, իբրեւ մասնագէտ... գռեհանչարանութեան:

ԱՐԱՋ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՇԱՀԵԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐ — ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐԸ

Շուէտի կառավարութեան ջրագրական - օդերեւութաբանական կաճառը մասնախումբ մը կազմած է, ուսումնասիրելու համար Պալթիկ ծովին դերը կլիմայական տեսակէտով:

Պալթիկ ծովին եզերքներուն վրայ այնքան եղանակին երկար ատեն կը տիրէ ընդհանուր տաքութիւն մը, որ արդիւնք է ծովի ջուրին արեգակնային ջերմութիւնը իր մէջ պահելու յատկութեան:

Հաշուած են որ գարնան եւ ամառուան եղանակներուն ծովի մակերեսին իւրաքանչիւր քառակուսի մեթրը իր մէջ կը պարունակէ հարիւր հազար քիլոկրամ-գոլի արեգակնային ջերմութիւն մը, որ տարուան վերջին ամիսներու ընթացքին կը տարածուի մթնոլորտին ստորին խաւերուն մէջ, ինչ որ կը համապատասխանէ ջերմութեան այն քանակութեան, որ կ'արտածուի 40—50 քիլօ հանքածուխի այրումով:

Ըստ այնմ, Պալթիկ ծովին ամբողջ մակերեսը տարեկան կ'արտադրէ այն միեւնոյն ջերմութիւնը, ինչ որ պիտի արտադրէր 10 միլիոն թօն հանքածուխը: Սքանտինաւեան երկիրներուն յատուկ այդ ահռելի ջերմութեան բաշխումն է, զոր կ'ուսումնասիրէ շուէտական մասնախումբը:

Արեգակնային ջերմութեան պահպանման հետեւանքով է որ 56 աստիճան աշխարհագրական լայնութեան տակ, Պալթիկ ծովին մէջ գտնուած Կոթլանտ կղզին վրայ կրնայ աճիլ թթենին:

Ինչպէս բնիկ, արեգակնային ջերմութիւնը դանդաղօրէն ջուրէն դուրս կ'ելլէ աչնան տեւողութեան եւ ձմրան սկզբնաւորութեան մէջ, առաջ բերելով հաճելի ջերմութիւն մը: Այդ առթիւ, քննած են թէ ի՛նչպէս արեգակնային լոյսը թափանցելով ջուրին մէջ ուժգնօրէն կը փոխակերպուի զանազան խորութեանց մէջ:

Մայիսեան գեղեցիկ օդով արեգակնային ջերմութիւնը կ'իջնայ մինչեւ 10 մեթր խորութեան մէջ, եւ գիշեր ատեն միայն հաւասարապէս կը տարածուի մթնոլորտին մէջ:

Արեւոտ օր մը, ջերմութեան արդիւնքը, իւրաքանչիւր քառակուսի մեթրի համար մօտաւորապէս 2500 քիլոկրամ - գոլ է, առանց հաշուելու ջերմութեան այն քանակութիւնը, որ կը կորսուի օդին մէջ ջուրի շոգիներու ձեւին տակ:

Այս մասին կատարուած են ուրիշ կարգ մը շահեկան փորձեր, որոնք մասնագիտական հանգամանք ունին եւ չեն շահագրգռեր «Յառաջ»ի ընթերցողները:

*** Կ'ապրինք արագութեան դարի մը մէջ, ուր չարունակ կ'աւելնան փոխադրութեանց արագութիւնները: Մեր օրով ամէն մարդ կրնայ տեղափոխուիլ ժամական 100 քիլոմեթր արագութեամբ, շարժակառքով, երկաթուղիով կամ օդանաւով: Այսօր ժամական 300 քիլոմեթրի արագութիւնը մեզ չի զարմացներ, իսկ 500 քիլոմեթրի արագութիւնը կրնանք մօտաւոր ապագայի խնդիր մը նկատել:*

Հետաքրքրական է դիտնալ թէ ի՛նչ յեղաշրջումներ բերած է փոխադրական միջոցներուն արագութիւնը:

Առոր համար պէտք չկայ շատ հեռուները երթալու: Մինչեւ ԺԸ. դար, կարելի չէր ժամական 12—14 քիլոմեթրէն աւելի արագ տեղափոխուիլ:

Ֆրանսական յեղափոխութեան օրով, հին ու նոր աշխարհները իրարու միացնող առագաստանաւերը ծովին վրայ ժամուան մէջ մօտաւորապէս 6—7 մղոն, այսինքն՝ 13 քիլոմեթր ճամբայ մը կը կտրէին: Անոնց ամէնէն արագընթացները մինչեւ 25 քիլոմեթրի կը հասնէին:

ԺԸ. դարուն, ցամաքի վրայ, Լուդովիկոս ԺԶ.ի օրով Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ 12 օրէն կարելի էր երթալ, Նափոլէոնի օրով, թղթատարական սուրհանդակները այդ միեւնոյն հեռաւորութիւնը երեքուկէս օրէն կը կտրէին:

Շոգեշարժ մեքենային գիւտը յեղաշրջեց ամէն բան:

1840ին առաջին շոգենաւը 14 օր կը դնէր Լիվրփուլէն մինչեւ Պոսթըն երթալու համար: Ժամանակ մը ծովի վրայ այդ արագութիւնը 18 քիլոմեթրի վրայ անփոփոխ մնաց:

Սակայն ցամաքի վրայ արագութիւնները սրընթաց առաջ գացին:

1848ին, Լոնտոնէն Տիքթոթ հեռաւորութիւնը երկաթուղիով 55 վայրկեանէն կարելի եղաւ կտրել, ինչ որ ժամական 91 քիլոմեթր արագութեան կը համապատասխանէ:

1855ին, Նափոլէոն Գ. Մարսէյլէն Փարիզ երկու վագոնէ բաղկացած թեթեւ կառախումբով ժամական 100 քիլոմեթր ճամբայ կտրեց:

1911ին, ընդհ. պատերազմէն առաջ, գերմանական ինքնաշարժ կառախումբ մը Պերլինէն Ցէէզըն, ժամական 211 քիլոմեթր արագութեամբ ընթացաւ:

Գալով ինքնաշարժ կառքերուն, անոնց արագութիւնը բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ մեծ համեմատութիւններու հասած է:

1903ին, այդ արագութիւնը կը հասնի ժամական 134 քիլոմեթրի, իսկ 1925ին՝ 235 քիլոմեթրի:

Ջինք խօսիր օդանաւերու մասին, որոնց արագութիւնը օրէ օր զգալի յաւելումներ կը կրէ, եւ շատ յանցած աստղային համեմատութիւններու պիտի հասնի:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԻՐՈՍԿԻ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1915 *Ապրիլ 5ին Վասպուրականի բոլոր կուսակցութիւնները միաձայնութեամբ կ'որոշեն ինքնապաշտպանութեան դիմել եւ կ'ընտրեն զինուորական մարմին՝ գործերը վարելու:*

1904 *Ապրիլ 10ին Լաճըկանցիքի կռիւը գլխաւորութեամբ Մուրատի:*

1904 *Ապրիլ 11ին Սասունի Շէնիք գիւղի կռիւը, ղեկավարութեամբ Սեպուհի:*

1878 *Մարտ 3ին կը կնքուի Ս. Սթէֆանոյի դաշնագիրը՝ ի նպաստ Հայերու 16րդ յօդուածով, որ յետոյ Պերլինի մէջ կը վերածուի չարաբաստիկ 61րդ յօդուածին:*

1905 *Մարտ 4ին Վիտօշի վրայ (Սոֆիայի մէջ) ռումբի պայթումի զոհ կ'ըլլան Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիր Քրիստափոր Միքայէլեան եւ Վռամշապուհ Քէնտիրեան:*

ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՈՂՋՈՅՆԸ ՀԱՅՈՑ

ԽՄԲ.— Մայիս 28ի տօնին առթիւ Փարիզի մէջ, Դ. Վալչեանց կարդաց այս ողջոյնը, որ թարգմանելով յանձնուեցաւ մեզի, հրատարակութեան համար.—

Վրացի հայրենասէրներու կողմէ խոր եղբայրական զգացումներու արտայայտութիւնը կը բերեմ ձեզ այսօր՝ ուստի ձեր տօնին առթիւ:

Ցնծագին շնորհաւորանքներու արտայայտութիւնը չէ որ պէտք ըլլամայտեղ: Եւ ի՛նչ որ ուրախ բան կրնամ ըսել ձեզ, սիրելի եղբայրակիցներ, երբ 20 տարիէ ի վեր, այնտեղ հայրենիքի մէջ մեր ազգային օճախներուն եւ մոխրակոյտներուն վրայ, օտար ոյժի ծանր լուծին տակ անհունօրէն կը տառապին ու կը հեծեն մեր ժողովուրդները:

Այսուհանդերձ ես ձեզի չեմ բերեր նաեւ ոչ արցունք, ոչ ալ վիշտ:

Եւ վայե՞լ է արդեօք, յանուն իրենց ազգային ազատագրութեան մարտնչող հնամեայ ու դիմացկուն ռազմիկներու ժառանգներուն ենթարկուիլ մռայլ մտածումներու՝ կռիւի օրերուն. ոչ եւ ոչ:

Սիրելի հարեւան եւ եղբայր Հայեր, վրացի հայրենասէրներու շրթունքներով ես ձեզ առողջութեան եւ հաւատի խօսք ունիմ ըսելիք:

Թող, յանուն ազատութեան մեր վաղեմ յաղթանակի, այս օրերուն, ձեր շարքերը երբեք չսասանին.

Պատմութեան անիւի շրջման պահուն, Հայ ազգի օճախին պաշտպանութեան համար մղած ձեր սրբազան պայքարին, դուք այլեւս մինակ եւ մեկուսացած չէք: Ես ձեզ ողջունող յոյս պիտի ներշնչեմ —որ իրենց ազգային պատմութեան հրահանգներով առաջնորդուած վրացի հայրենասէրներու բովանդակ ճիգերը, արդէն իսկ կը ձգտին վերականգնելու Հայերու եւ Վրացիներու հին փորձուած բարեկամութիւնը եւ միութիւնը, որ անհրաժեշտ էր ռուսական տիրապետութեան շրջանին: Գիտէ՞ք եւ կը զգա՞ք արդեօք, թէ ի՞նչ ըսել է Հայ-Վրացական Միութիւն: Հին դարերու օրինակով՝ կը նշանակէ յարութիւն ի մեռելոց Հայաստանի եւ Վրաստանի, վերածնունդ եւ ամրապնդում ազգային ինքնուրոյնութեան:

Կ'ըսեմ աւելին,— մեր ապրած օրերուն մէջ Հայ - Վրացական Միութիւնը իր հետ ազատութիւն պիտի բերէ եւ Կովկասեան միւս ժողովուրդներուն ինչպէս եւ անկախութիւն՝ Կովկասին, մեր բոլորիս ընդհանուր հայրենիքին:

Այս խօսքերով ահա, այսօր, ես կը դիմեմ ձեզի, սիրելի Հայեր: Եւ եթէ մեր այս կոչը թափանցէ ձեր հայ սրտի խորերը, որոնց յոգնած անվերջանալի արիւնոտ մարտէն, կը սկսին բաբախել նորթափով, այն ժամանակ կրնանք վստահ ըլլալ որ մեր ազատութեան թշնամիներուն դէմ մղած մեր կռիւը շահած ենք արդէն: Առով իսկ պատմութեան մեզ պատճառած քսան տարուան տաժանելի տառապանքները փոխարինուած կ'ըլլան մեր ժողովուրդներու տարած յաղթանակով:

Ահա այդ օրը՝ մեր ընդհանուր իրական յաղթանակի տօնին՝ մենք իրար փոխադարձ շնորհաւորանքներ կ'ուղղենք, միայն ոչ այստեղ այլ այնտեղ, հայրենի հողին վրայ, որ ազատագրուած կ'ըլլայ մեր միացեալ ճիգերով:

Արդ, եղբայրակից Հայեր, ընդունեցէք Վրացի հայրենասէրներու ջերմ ու սրտագին ողջոյնը: Թող Աստուած ձեզ նոր ոյժեր տայ՝ հասնելու, իրագործելու, եւ ամրապնդելու համար ձեր նուիրական ազգային նպատակը՝ Ազատ ու Անկախ Հայաստանը:

Հ. Յ. ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ Կարմիր Խաչի Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ շրջանի 7րդ. Պատգ. Ժողովը գումարուեցաւ, Մայիս 22—25, Թեսաղոնիկէի մէջ:

Մասնաճիւղերուն տուած զեկոյցներէն եւ Պատգ. Ժողովի ատենագրութենէն հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք, արժանի ամէն գնահատութեան.—

Մասնաճիւղերը վերջացած 1937—1938 տարեշրջանին, իրենց ճիգերով, միասնաբար ապահոված են 72,060 արախմի հասոյթ մը: Իսկ, Շրջ. Վարչութեան հետ միասին, անոնք կրթական, մշակութային եւ խնամատարական նպատակներու վրայ ծախսած են 81,731 տրախմի (46,215ը կրթական - մշակութային ձեռնարկներու, այսինքն դպրոցներու, ակումբներու եւն., իսկ 35,516ը՝ խնամատարական գործի): Այս կրթական ձեռնարկներէն Թեսաղոնիկէի ազգային վարժարանը առացած է 8000 տրախմի, Գաւալայինը՝ 9900, Աղեքսանդրուպոլսինը՝ 9960 եւ Քսանթիինը՝ 2000: Գումար՝ 29.860 տրախմի: Դարձեալ, Հ. Կ. Խաչի Թեսաղոնիկէի Նէապոլիս արուարձանի մանկապարտէզին համար— որ տարեշրջանի ընթացքին կամքէ անկախ պատճառներով փակուեցաւ— ծախսուած է 9055 տրախմի: Ուրեմն զուտ կրթական նպատակի յատկացուած է ընդամէնը 38,915 տրախմի, իսկ մշակութային նպատակներու՝ 7300:

Բացի իր ապահոված վերոյիշեալ հասոյթներէն, Հ. Կ. Խաչի Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ կազմակերպութիւնը, Հ. Կ. Խաչի Ամերիկայի Կեդր. Վարչութենէն, ինչպէս ամէն տարի, վերջացած տարեշրջանին ալ ստացած է 27,338 տրախմիի օժանդակութիւն մը, որով, մօտաւորապէս 100,000 (ճիշդ թիւով՝ 99,398) տրախմի մտած կ'ըլլայ Հ. Կ. Խաչի սնտուկին մէջ, 1937—1938 տարեշրջանի ընթացքին:

Կազմակերպական ծախքերու (պատգամաւորներու եւ գործիչի ճանապարհածախս, փոսթ, տպագրական, գրենական, ծանուցումներու, եւն.) ընդհ. գումարը եղած է 11,303 տրախմի:

Ասոնցմէ դուրս, շրջանի վեց մասնաճիւղերը, ըստ կանոնագրի, իրենց զուտ հասոյթներուն 15 առ հարիւրը յանձնած են Շրջ. Վարչութեան, երբեւ տարեկան սակ եւ ասոնցմէ գոյացած է 10,145 տրախմի:

Այս բոլոր թուանշանները ցոյց կուտան իրապէս արդիւնաւոր գործունէութիւն մը, որ, յետ քննութեան, ջերմօրէն գնահատուեցաւ Պատգ. Ժողովին կողմէ:

Յառաջիկայ տարեշրջանին ալ կրթական եւ մշակութային նպատակներու պիտի յատկացուի 40.000 տրախմի մօտ գումար մը:

Պատգ. Ժողովի չորս նիստերն ալ գումարուեցան խանդավառ մթնոլորտի մէջ, եւ, յառաջիկայ տարուան նախահաշիւներու կազմութենէն վերջ, գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ 1938—39 տարեշրջանի Շրջ. Վարչութիւնը, հետեւեալ կազմով.—

Տիկին Էլիզ Արզուեան, օրիորդներ Զապէլ Պօյաճեան, Հայկանուշ Մաղաքեան, Վիքթորիա Ջինիկեան, Պ. Պ. Կարապետ Թաւշուճեան, Պետրոս Գայֆայեան եւ Կարօ Գէորգեան: Փոխանորդ ընտրուեցաւ Օր. Անահիտ Վիչապեան:

Նկատի ունենալով, որ յառաջիկայ տարեշրջանի ընթացքին եւ վաւերացուած կանոնագրի պարտադրանքով, նորընտիր Շրջ. Վարչութիւնը պիտի վարէ նաեւ Թեսաղոնիկէի Մասնաճիւղին տեղական գործերը, վարչութեան կազմը զօրացնելու համար, խորհրդակցական ձայնով անոր պիտի գործակցին տիկիններ Գեղուհի Պզտիկեան եւ Մանիշակ Գէորգեան:

Ի վերջոյ, նախագահուհիին առաջարկով որոշուեցաւ ողջունել Հ. Կ. Խաչի 18րդ. Ընդհ. Ժողովը, որ պիտի գումարուի Ամերիկայի մէջ, Յունիս 27ին:

ՀԱԹԱՅԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

«Ժամհուրիէթ»ի խմբագրապետ Պ. Եունուս Նատի այս խորագրին տակ հետեւեալը կը գրէ.—

Հաթայի ընտրութիւնը հաղորդումէկ խառնակութեան մէջ մէջտեղ հանել ջանացող պատուիրակ Կարոյի վերջին աննախընթաց եւ անորակելի խայտառակութիւններէն յետոյ, Թուրք ազգը, Հաթայի խնդիրը, նոյնիսկ իր կառավարութեան քաղաքական ընթացքէն գերիվեր ըլլալով, դարձեալ աչքի առջեւ ունենալու սրտցաւութեան տակ կը գտնուի: Թուրք ազգը այն համոզումը ունի թէ, իր կառավարութիւնը Հաթայի հարցին մէջ երբեմն խաղաղութեան սիրոյն, երբեմն ալ անտեղի արժէք տալով Ֆրանսական բարեկամութեան, քիչ շատ համակերպող ընթացք մը ցոյց տուած եւ հետեւաբար այս տեսակէտէն սխալ չարժած է:

Թուրք ազգը նոր եւ վճռական որոշում տուած է Հաթայի խնդրին մէջ. միայն ու միայն Աթաթիւրքի շուրջը խմբուիլ, եւ միայն ու միայն անոր հրամանովն ու ցուցմունքովը շարժելու պայմանաւ արմատական լուծման ձեւ մը ձեռք բերելու նպատակէտով իբր միակ զանգուած ներկայանալ:

Ամէնէն վնասակար համակրութիւններէն մէկը կը տեսնուի կառաբելապէս Թուրք եղող Պայլըր, Պուճաք եւ Հաղնէ նահիէներուն Հաթայի շրջանակէն անջատումին մէջ: Որովհետեւ, մենք Ֆրանսացիներուն կողմէ «Սանճաք» անունով կոչուած Հաթայը ո՛չ թէ անունը Սանճաք ըլլալուն, այլ իր ժողովուրդը ի սկզբանէ մինչեւ յաւիտեան Թուրք ըլլալուն համար է որ պաշտպանած ու անոր թրքութիւնը եւ հետեւաբար անկախութիւնն ալ Ֆրանսացիներուն ընդունիլ տուած ենք: Անթաքիոյ հարաւը գտնուած Պայլըր, Պուճաք եւ Հաղնէ նահիէներուն թրքութեանը մասին Ֆրանսացիներն իսկ չեն կրնար ձայն հանել, որով զանոնք դուրս չէինք կրնար ձգել Հաթայէն, իսկ մանաւանդ սակէ յետոյ երբեք եւ բացարձակապէս դուրս չենք կրնար ձգել:

Հաթայի Թուրք ժեծամասնութիւնը խանգարելու համար, Ֆրանսացիները 18 տարիէ ի վեր գործադրած ... զարուրէկ սադրանքները ո՛չ մէկ ... մէջ ունին: Նոյնիսկ քաղաքականութեամբ Հաթայ գտնուող ... որ՝ ամեն Հաթայի ծոցին մէջ ... բայցարար տեղ ունեցող մարդիկ ... վերջապէս, Թուրք Հանրապետութեան կառավարութիւնը կատարելութեամբ եւ անկեղծութեամբ պահանջէ որ լաւ վերաբերում ... տրուի այս Հայերու մասին որոնք ... խապէս Թուրք հայրենակիցներ էին:

Գալով Հաթայի Արաբներուն, ... անոնք, դարերէ ի վեր միասին հասարակաց քաղաքական կեանք ապրած մեր կրօնակից եղբայրներն են, Թուրք վարչութեան Հաթայի մէջ հաստատ ... ելք հասարակաց եւ անկախ եղբայրական կեանքը Ֆրանսայի ամբողջ ... րիկները չեն կրնար խանգարել, Ֆրանսա ոչ թէ Հաթայի, այլ Սուրիո... ... այն Սուրիային, զոր կոր ... ընելով կ'ուզէ իր գերութեան տակ պահել: Սուրիա մինչեւ երկինք ... ւունք ունի չհանդուրժելու իր մասնուած այս վիճակին: Եւ այլեւս ... համար մարդկային պարտականութիւն մըն է բարձր ձայնով ըսել ... մեր կատարեալ անկեղծութեամբ կողմնակից ենք որ մեր հարաւ... ... ռահմանին մէկ մասին վրայ երկարող այս խեղճ երկիրը իր ենթարկ... փորձանքէն ազատի:

Հաթայի խնդի՞ր... Առնկա մեծ Թուրքերը կը լուծեն՝ եւ պիտի ... ծեն: Ատոր արգելք չեն կրնար ... դիւանագ ո՛չ թէ պատուիրակ ... մը, ոչ թէ կամս ու Մարբէլ մը, ... Գ. եւ անբողջ Ֆրանսան՝ իր ամբողջ գաղթավայրերով միասին:

Հաթայի դատը, որ իր ամենապարզ ստորինանովը քաղաքական հարց մըն է, տակէ են անոնք որ կը կարծեն ... թէ կրնան զայն շահիլ զանազան բադիրով: Մանաւանդ Ֆրանսացիներու նման այս շրջանին հետ ազգային եւ ցեղային ոչ մէկ կապ ունեցող տարրեր...

Սուրիոյ խնդի՞ր... Ահա Ֆրանսայի բուն պատասխանելիք գործը ... է: Ֆրանսա, որ Հաթայի գործը էի ... րիկի միջոց ծառայեցնելով, իր ... ... Թուրքերուն դէմ գրգռեց ... րիացիները, այս կեղեքուած ժողովուրդին ստիպուած է հաշիւ ... ... յն զանն գերութեան փորձանքէն ... րուն ենթարկեց զայն: Հաթայի ... Ֆրանսայի խաղացած արիւնալի ... դերէն յետոյ, մեզի, Թուրքերուն ... կրնար ըսուիլ թէ՝ դուք ինչո՞ւ ... խառնուիք Սուրիոյ գործին:

Սուրիոյ գործին կը խառնուինք ... պիտի խառնուինք: Որովհետեւ ... սահմաններու մօտիկը, կեդրոններուն ամէնէն ստորինը եղող գերութեան շղթաներուն մէջ կը ... ազգ մը, որոնք մինչեւ երէկ մեր ... բայրներն էին եւ վաղն ալ ... յաւիտեան մեր եղբայրները պիտի ... նան: Հոն անարդարօրէն տեղաւորուող օտար ազգը ոչ միայն Սուրիոյ անկախութիւնը յաւիտենապէս ... կը մնայ, այլ մեզի դէշ եւ վ... դրացի մըն ալ եղած է: Այս ... րէշ դրացիէն անհանգիստ ենք.

Մենք Լոզանի մէջ, ... ենք որ, Կայսրութենէն անջատուած ուրիշ տեղերու նման, Սուրիա ալ ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Frans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Քառորդ ժամ վերջ կրնար ուշ մնացած ըլլալ. բացարձակօրէն ապահով էր այդ մասին. ժոտածումն իսկ կը սառեցնէր զինքը: Ակռաներուն մէջ սեղմեց շուանները՝ մկրատելու յոյսով:

Ինքնաշարժը աջ կողմը դարձած էր հիմա եւ կը յառաջանար Վլանկայի ուղղութեամբ՝ մօտենալու համար Նէտի Գուլէի Աշտարակին: Զարհուրելի չարչարանք էր երեւակայել թէ իր կեանքը կրնար այդ ձեւով վերջանալ. ուրեմն այլեւս պիտի չտեսնէր արեւուն ճառագայթները, պիտի չլսէր քառասրակ արշաւի մը պատրաստող անհամբեր ձիերուն խրխինջը. ճար մը պէտք էր գտնէր, բան մը պէտք էր ընէր քանի դեռ ուշ չէր:

Շուշը հեւզհեւէ կը հասնէր եւ պաղ քրտինք մը կը կաթկթէր իր այտերէն վար անզուսպ սարսափին ազդեցութեան տակ:

Կառքը աւելի արագ կը սուրար հիմա որովհետեւ խճողուած փողոցներէն հեռացած էին: Երբ Սամաթիա հասան չարժավարին փողը անդադար կ'ոռնար՝ ճամբէն հեռացնելու համար աղքատաց թաղին անցորդները: Հինգ վայրկեան եւս եւ արդէն Նէտի Գուլէ հասած պիտի ըլլային:

Սուլտին խուլ ձայներ կը հանէր. բերանը թաշկինակով փակուած էր միշտ: Մոռցեր էր այլեւս գլխուն ու թեւերուն ցաւը որովհետեւ անդադար կը մտածէր այն զարհուրելի վախճանին մասին որ վայրկեան առ վայրկեան կը մօտենար իրեն: Փրկութիւն չկար. այդ մարդիկը իրաւցնէ պիտի սպաննէին զինքը. պիտի մեռնէր անպայման. եւ դրեթէ անմիջապէս, քանի մը վայրկեանէն. Ինքնաշարժը Իմբրահօր փողոցին մէջն էր հիմա, այսինքն կը կտրէր չարաշուք ճամբորդութեան վերջին մասը. հարիւր երկվայրկեան եւս ու պիտի ըլլային Նէտի Գուլէի Աշտարակին առջեւ: Սուլտին ճիգ մը ըրաւ համոզելու համար ինքնիրեն թէ մղձաւանջէ մը կը տառապէր անտեղի կերպով. որեւէ բան պիտի չպատահէր իրեն ու յաջորդ առաւօտուն դարձեալ պիտի արթննար իր յարկաժնին կամ Բերա Փալասի սենեակին մէջ՝ վայելելու համար առողջ ու կենսուրախ օրուան մը քաղցրութիւնը: Եւ սակայն յանկարծ սթափեցաւ եւ զգաց թէ երազի մէջ չէր. արթուն էր ու խելքը գլուխը:

Ո՛չ, ո՛չ, սարսափելին պիտի պատահէր անտարակոյս. ոսոխները վճռած էին սպաննել զինքը որովհետեւ անգամ մըն ալ չի ստանէր իր սիրելի բարեկամներուն երեսը ու ա՛լ չի հանդիպեր ապրելու վայելքը. իրաւ էր, իրաւ էր, իրաւ էր...

Երբ այդ սարսափը կը փոթորկէր իր ուղեղը, Սուլտին ցաւ զգաց որ բռնադատուած չէր ծեծկռտուքին մէջ. հաւանի թէ գնդակ մը պարպած ըլլային իր գլխուն. օ՜վ էր որ պիտի ուզէր այդ ձեւով մեռնիլ երբ այնքան սքանչելի բաներ կային աշխարհին ընելիք. բայց ինք զինուոր մըն էր եղած իր ամբողջ կեանքին մէջ եւ գիտէր թէ դատապարտուած էր գնդակով մը վերջացնել իր օրերը. ամէն պարագայի առիկա մահերուն լաւագոյնն էր. մինչդեռ հորէն վար նետուիլ եւ...

Ինքնաշարժը աջ կողմէն ճամբայ մը մտաւ եւ պարիսպին զուգահեռական ուղղութեամբ յառաջացաւ դէպի Մարմարայի ափը: Սուլտին տեսաւ Աշտարակը որուն վէթխարի բարձրութիւնը կը ցցուէր իրենց աչքերուն առջեւ: Նորէն մտածեց փախուստի մը մասին, բայց տեսաւ միայն ծովը:

Հասած էին վերջին հանգրուանը. վախցաւ երբ ինքնաշարժը կանգ առաւ: Ժամանակ անգամ չունեցաւ երկար բարակ խորհրդածելու որովհետեւ երկու յեղուզակները առանց բռնէ մը կորսնցնելու կառքին դռնակը բանալով դուրս քաշեցին զինքը: Ներքինին հետեւեցաւ իրենց՝ անխռով արտայայտութեամբ ինչպէս միշտ ու անբաժան գլանիկը շրթունքին: Գրպանի լուսարձակ մը հանեց եւ ճամբայ բացաւ ոստիկաններուն խորտուբորտ սալայատակին վրայ:

Սեփսեւ ստուեր մը կը տարածուէր իրենց չորս դին երբ պարիսպին մօտեցան: Ցածկեկ սանդուղէ մը բարձրանալով հասան նեղ նրբանցք մը որ մութին մէջ թաղուած էր ու Ներքինին լուսարձակն էր որ կ'առաջնորդէր զիրենք: Ճամբան մղոնի մը չափ երկար թուեցաւ Սուլտինին: Ցետոյ իջան խարխուլ սանդուղներէն վար ու երխաաարգին ականջին հասաւ փրփրադէզ ջուրերուն շաչիւնը: Վայրկեան մը եւս ու մտած էին կամարակապ սենեակը որուն կեդրոնը կը բացուէր չարաշուք հորը:

Սենեակը լուսաւորուած էր պատերուն վրայ զետեղուած ճրագներով որոնց փայլը, ամբոցին խուարակուռ զենանուղիներէն յետոյ, Սուլտինի աչքը շլացուց: Երկու վիթխարի ու սեւամորթ պահակներ կային այնտեղ, մինչեւ կէս մէջքը մերկ. իրեն նայեցան անոնք անտառուեններու հետաքրքրութեամբ.

Ներքինին քանի մը բառեր բասեց անոնց իր ուժանջ ծակող ձայնով: Սեւամորթներէն մէկուն բերնին վրայ Սուլտին նշմարեց ապուշ ժպիտ մը ... անմիջապէս հասկցաւ թէ ... չէր գիտէր— համր էին երկուքն ալ. Հաւանաբար Քաղտըմէն հին օրերու բարեկամներն էին եւ անոր գործերը՝ ի գլուխ ածելու համար ... սոսկալի ոճիրները գործ կը հրամայէ իրենց: Օ՜հ, եթէ միայն անոնք ... նային պատմել իրենց գիտցածները...

Մալիք ու Սէրվէթ ոստիկանները մէկդի քաշուեցան եւ սեւամորթ ... հակները դիրք բռնեցին Սուլտինի ... կու կողմը: Դուրս հանեցին իր բերնին մէջ դրուած թաշկինակը:

Սուլտին փորձեց խօսիլ բայց ... թուղթները այնքան ուռեցած էին ... չկրցաւ բառ մը արտասանել: Ցետոյ հորին եզերքը հրեցին զինքը:

Ու ահա Ներքինին առջեւ անցաւ ... Անոր գլուխէն քաշեց գծաւոր գդակը ... որուն մէջ փաթթեց կապուած ... մը կառքը եւ հորէն վար նետեց զայն ... Ցաւիտենականութեան չափ երկար ... սեւեց քարին անկումը. ջուրերը ... դաղրում կը շաչէին վարը. ու յետ ... կարճ լսուեցաւ տարտամ ձայն մը ... ս գիւան էր որ կ'իյնար ծովուն մէջ.

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Պատասխանատուութիւններ

Նախապէս գրած էի արդէն տեղւոյս Մշակութային Միութեան դասախօսութիւններուն մասին, ամփոփելով զանոնք մը տողերու մէջ, իբրպէս շարանի մը նիւթերը։ Մշակութայինի հերթական դասախօսութիւններուն շարքին անկէ ետք հետաքրքիր է անոր համար որ այս Միութիւնը, գովելի նախաձեռնողութեամբ եւ նպատակին անշեղ գիտակից եւ զօրաւոր համոզմամբ մը, բացառիկ կանոնաւորութեամբ շարունակեց իր աշխատանքները մինչեւ այսօր, պարագայ մը որ այս օրուայ Միութեան շուրջ համախմբած գրաւեր եւ գեղարուեստական երիտասարդներուն պարտականութեանց եւ պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը կը հաստատէ։

Երեկոյեան հաւաքոյթներուն 9 րդին դասախօսն էր Միութեան հանդամեան անդամներէն Գ. Քէօսէեան, նիւթը՝ «Հայ Քաղ. Կուսակցութեանց ծագումը»։ Պարզ կը տեսնուէր որ երիտասարդ դասախօսը երկար եւ խղճամիտ ուսումնասիրութիւն մը կատարած էր իր նիւթին մասին պրպտելով կարեւոր հեղինակներու գործերը, որոնք տրամաբանական փաստերով եւ պատմական մէջբերումներով կը ներկայացնէին հայ իրականութեան մէջ քաղ. կուսակցութեանց ծագումը, անոնց ծնունդ տուող պատճառները։ Չափազանց շահեկան դասախօսութիւն մը, անոր համար մանաւանդ որ մեր քաղաք. կազմակերպութեանց անդամներէն շատեր անիրազեկ եւ անտարբեր են իրենց պատկանած կուսակցութեան ծագման ու պատմութեան։

Եւ ինչքան կրնային օգտուիլ նման դասախօսութիւններէ։

Է րդ դասախօսն էր Մշակութային Միութեան ջերմ բարեկամներէն Գ. Աշըգեան որ մէկն է այս Միութեան դասընկերներուն ու ջանքերը գնահատողներէն. Իր նիւթն էր, «Ի՞նչ կը սպասենք լսարանական դասախօսութիւններէն»։ Ցարգելի դասախօսը նախ բացատրեց լսարանական դասախօսութեանց օգտակարութիւնը, անուղղակի կերպով ջատագովը ըլլալով Մշակութայինի առաջադրած նպատակներուն, որովհետեւ նման հաւաքոյթներու օգտակարութիւնը պարզաբանելով՝ նպաստած կ՚ըլլար այդ մտքին, այսինքն երիտասարդութեան մտային զարգացման եւ յառաջդիմութեան, որ այս Միութեան գլխաւոր նպատակներէն մէկն է։ Վերջին մասը կարեւոր եւ ... թելադրութիւններ էին

Մշակութային Միութեան, իր դասախօսութիւններու ձեռնարկները լաւագոյն հիմերու վրայ դնելու, առաւել լաւագոյն արդիւնքի մը հասնելու համար։

Ը. րդ դասախօսն էր Միութեան անդամներէն Գ. Միսքէրեան, նիւթը՝ «Ենթագիտակցութիւնը»։ Երիտասարդ դասախօսը երկար եւ մանրամասն ուսումնասիրութիւն մը կատարած էր այս գիտական նիւթին մասին եւ յայտնի հեղինակներու եւ գիտական մտքերու կարծիքն ու տեսակէտները ամփոփ կերպով ներկայացուց մեզի, ջերմ հետաքրքրութիւն մը արթնցնելով ներկաներուն մէջ։

Թ. րդ երեկոյին յատուկ դասախօս չունէինք, բայց նոյն կանոնաւորութեամբ տեղի ունեցաւ։ Անդամներէն մին կարդաց «Աղօթքի բարեխօսութիւն» մասին կարեւոր հեղինակի մը տեսակէտները եւ անոնց ամփոփումը դասախօսութեան մը չափ հետաքրքիր գարձաւ, եւ կէս ժամէ աւելի կարծիքներու փոխանակութեան առիթ եղաւ։

Ժ. րդ դասախօսն էր Միութեան անդամներէն Գ. Եղիաեան, որուն նիւթն էր «Կրօնքի ծագումը»։ Երիտասարդ դասախօսը ամփոփ, բայց լաւ պատրաստած էր իր նիւթը, թուելով այն աղբիւրները որոնցմէ օգտուած էր, եւ ներկայացուց կարեւոր մտքեր եւ կարծիքներ նիւթին մասին, այնքան շահեկան, մանաւանդ որ, նման նիւթերու մասին շատ քիչ առիթներ ունեցած ենք լսելու։

ԺԱ. րդ դասախօսութեան նիւթն էր «Ի՞նչ պայմաններու մէջ կրնայ զարգանալ մշակոյթը», որուն համար խօսելու հրաւիրուած էր տեղւոյս մասնաճիւղ... (?) Գ. Հիւսեան։ Ցարգելի դասախօսը վեղեցիկ եւ օրինակելի դասախօսութիւն մը կատարեց վերջ պարգեւ ու ներկայացուց այն բոլոր պայմանները, որոնք կը նպաստեն մշակոյթին զարգացման, ազգային եւ միջազգային հանդի վրայ։ Դասախօսութիւնը կատարեալ տպաւորութիւն մը թողուց ներկաներուն վրայ։

ԺԲ. րդ դասախօսն էր Միութեան անդամներէն Գ. Թ. Գազանաարեան, երկար առեն հետեւած ըլլալով մարմնակրթանքի ճիւղին՝ խօսեցաւ «Սիթէ-Թիզմի» մասին, ընդհանուր գիծերու մէջ թուելով մարզանքի օգտակարութիւնը։

ԺԳ. րդ հաւաքոյթը հրապարակային առուլիտ մըն էր, որուն համար յատուկ աշխատանքներ տարուած էին հրաւիրելով Մարսիլիոյ գրաւեր եւ գեղարուեստասէր հասարակութիւնը։ Վիճաբանութեան դրուած նիւթն էր «Պատերազմ թէ խաղաղութիւն»։ Մէկ կողմը պիտի պաշտպանէր «պատերազմին» բնական եւ անխուսափելի ըլլալը մարդկային կեանքին մէջ,— պաշտպանութիւնը ստանձնած էին Մշակութայինի անդամներէն Փոլատեան եւ Մելքոնեան, իսկ տեղւոյս Երիտասարդաց Ընկերակցութենէն Գ. Աթէշեան եւ Քէօթահեան ստանձնած էին «խաղաղութեան» պաշտպանել։ Քաղաքիս մտաւորականներէն կազմուած էր ատեան հողինոց ժիւրի մը, որ լսելէ վերջ կողմերը, պիտի տար իր վճիռը ի նպաստ այն կողմին՝ որ լաւագոյնս պիտի պաշտպանէր իր ստանձնած թէզը։

Տպագրուած քարթոնները եւս ցրուեցին ներկաներուն, վրան գրուած «պատերազմ - խաղաղութիւն»։ Ունկնդիրներուն եւս առիթ կը տրուէր կարծիք յայտնել այդ թղթիկներով, մէկ կամ միւս կողմին քուէ տալով, լսելէ ետք կողմերը։ Ընդհանուր եւ հետաքրքիր բազմութիւն մը լեցուած էր Շահբիկեան սրահը Մայիս 14ի երեկոյին։

Օրուան նախագահը, Գ. Վ. Սահակեան, որ մաս կը կազմէր ժիւրիին, բանալով հաւաքոյթը, ուրախութիւն յայտնեց որ Մշակութային Միութիւնը, իրապէս իր նպատակներուն ծառայելու ձգտումով, քանիցս ուրիշ առիթներով, այս անգամ եւս, համերաշխութեան եւ գործակցութեան փառաւոր փաստ մը, կազմակերպելով նման երեկոյ մը, քոյր Միութեան մը հետ։ Ապա, ներկայացուց վիճաբանութեան առարկայ նիւթը, պաշտպանող կողմերը եւ ժիւրիի կազմը, որոնք բեմին վրայ կանանչ սեղանի մը շուրջ բոլորուած էին, իրենց աջ ու ձախ կողմերը ունենալով ընդդիմախօսները։ Շատ տպաւորիչ էր այս պատկերը, եւ իրապէս գաղափարական ինդրի մը քննութեան տպաւորութիւնը կու տար։

Մէկ ընդ մէկ կողմերը դրաւոր թէ բերանացի պաշտպանեցին իրենց թէզերը, վերլուծելով մարդկային կեանքի բարդ եւ անլուծելի կազմուածքը, անոր հոգեբանական եւ բնախօսական, ընկերային ու տնտեսական պայմանները, պատերազմի մտքին ծնունդն ու պատճառները, վերջապէս բազմաթիւ փաստերու վրայ հիմնուելով ուժեղ պաշտպանութիւններ կատարուեցան անոնց հետաքրքրութիւն մը արթնցնելով ներկաներու մօտ։ Ջանց կ՚առնեմ մանրամասնութիւններու մէջ մտնել։ Միայն, վստահութեամբ կարելի է ըսել, որ ձեռնարկը, իր տեսակին մէջ, իրապէս բացառիկ էր եւ չափազանց շահեկան։

Պաշտպանողականներուն աւարտումէն ետք, քառորդ ժամ տրուեցաւ կողմերուն՝ ընդդիմախօսներուն պատասխանելու, յետոյ տեղի ունեցաւ ներկաներու քուէարկութիւնը, ինչպէս նաեւ տրուեցաւ ժիւրիին վճիռը։ Արդիւնքը հետեւեալն էր.— Ժիւրին 3ի դէմ 4 ձայնով «խաղաղութեան» թէզին ի նպաստ վճիռ տուաւ, իսկ ներկաները բացարձակ մեծամասնութեամբ քուէարկեցին ի նպաստ «պատերազմի» թէզը պաշտպանողներուն։

Առանց ամենադոյզն կողմնակալութեան պէտք է ըսենք թէ անարդար էր ժիւրիին տուած վճիռը։ Եւ առիթ ոչ թէ վիրաւորելու կամ գովաբանելու համար կողմերէն մէկը կամ միւսը։ Որովհետեւ ժիւրիի անդամները իրենց նախասիրութիւնները չէր որ պիտի փնտռէին, այլ պիտի վճռէին ի նպաստ այն կողմին որ լաւագոյնս պաշտպանեց իր ստանձնած թէզը։ Եւ այդ տեսակէտով, Մշակութային Միութեան անդամները աւելի ուժեղ եւ տրամաբանական փաստերով պաշտպանեցին իրենց թէզերը, ինչ որ ներկաներուն մեծամասնութեան գնահատանքին եւ շնորհաւորութեան իսկ արժանացաւ։ Այսքանը արդարութեան պարտք մը տուած ըլլալու համար։ Ներկաները որ քաղաքին ընտրանին էին, ջերմապէս շնորհաւորեցին Մշակութայինը, իր օգտակար աշխատանքին համար։

ՌՈՒՆԴՆԴԻՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մելանով եւ մաքուր։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՁԱՑՆԸ

ՄԵՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Աշխարհի վրայ չկայ ժողովուրդ մը որ չձգտի անկախութեան։ Չկայ պետութիւն մը որ չգուրգուրայ իր երկրին անկախութեան վրայ։

Չկայ նոյնպէս որ եւ է ժողովուրդ որ նիւթական եւ մարդկային հսկայական զոհողութիւններ բրած ըլլայ ի խնդիր անկախութեան, որքան հայ ժողովուրդը։

Ուրեմն Հայուն համար իր անկախութիւնը շատ աւելի նուիրական է, եւ զայն կանգուն ու միշտ վառ պահելու պայքարը ալ աւելի ուժեղ եւ անհատնում, քան այլ ժողովուրդի համար։

Վկայ 1921 Թուականի Հայաստանի Փետրուարեան յեղափոխութիւնը, տարիներէ ի վեր արտասահմանի մէջ անկախութեան տարեդարձներու անխոնջ տօնակատարութիւնները, իսկ վերջերս ալ, երկրի մէջ, հայ համայնավար ղեկավարներու գլխատման առթիւ գլխաւոր մեղադրանքը։

Գանձալի հերոսամարտներէ ծնունդ առած Մայիս 28ը, մեր անկախութեան ստեղծման Թուականը, յաւէտ ուղի մըն է ազնիւ, ուրկէ պիտի անցնին անխտիր, հին ու նոր սերունդի բոլոր ներկայացուցիչները։

Ան հաւատքի հզօր ներշնչարան մըն է ստանդական հայութեան, մանաւանդ անոր երիտասարդ սերունդին համար, որ հակառակ օտար հորիզոններու տակ հասակ առած ըլլալուն՝ ցեղային բնազդով մը կ՚որոնէ իր հարազատ անկիւնը աշխարհի վրայ, ազատ արեւուն տակ, ինքնօրէն եւ անկախ ապրելու համար։

Հայ երիտասարդներ, պրկեցէք ձեր նեարդները, բոլորդ յարգանքի կանգնեցէք Մայիս 28ի խորհուրդին առջեւ, եւ հպարտութեամբ ողջունեցէք մեր անկախութեան յիշատակը, այնքան նուիրական, մեր Սրբութիւն Սրբոցը։

Սահակ Ցովհաննէսեան

ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐԳՌԻՉ ՅԵՐԻՒՐԱՆՔՆԵՐ

Վերջին թղթարերով ստացուած թրքական թերթերը (Մայիս 20 — 22) լեցուն են զզուելի գրպարտութիւններով ու յերիւրանքներով։ Ինկիւրիէն 21 Մայիս Թուականով հետեւեալ հեռագիրը ղրկուած է Պոլսոյ թերթերուն.—

«Լաւատեղեակ աղբիւրէ ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Հաթայի մէջ Ֆրանսայի պաշտօնեաներ գործի լծուած են։ Քամիոններով մարդիկ կը տեղաւորեն եւ սահմանին վրայ գտնուած գիւղերը կ՚այցելեն եւ կ արձանագրեն թէ բերաքանչիւր գիւղ հեծնելու եւ կառք վարելու քանի՞ կենդանի կրնայ տրամադրել։

Գիւղացիներու մէջ քանի՞ այր, քանի՞ կին կայ, պատերազմի մը պարագային քանի՞ հոգի զէնք կրնայ բռնել եւ իւրաքանչիւր գիւղ քանի՞ հոգի կրնայ ապրեցնել։

«Միւս կողմէ ջոկատ մը Ֆրանսական զինուոր Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմաններուն վրայ գտնուող Մէյտան Էքպէզի շրջակայ երկաթեայ կամուրջը քննեց եւ անոր տակ ականներ դրաւ»։

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կը գրէ այս խորագրով խմբագրականին մէջ (13 Մայիս).

— «Այս համակրելի կազմակերպութիւնը մօտ երկու տասնեակ տարի է, գոյութիւն ունի։

Անկէ առաջ այսպիսի ծաւալուն երիտասարդական միութիւն չունէինք։

Ասիկա ապացոյց մըն է, որ մեր պատանիներն ու երիտասարդները կ՚ուզեն կազմակերպուիլ, կը զգան անհրաժեշտութիւնը միութեան եւ հաւաքի ունի։

Իր նշանաբանը խիստ իմաստալից է — Բարձրացիր, բարձրացուր։

Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւնը միայն ուժի եւ առողջ ֆիզիքականի միտում եւ պաշտամունք չունի, այլ կը ձգտի ստեղծել նաեւ բարոյական մթնոլորտ մը։

Առողջ միտք, առողջ մարմնի մէջ— ահա հին իմաստութիւն մը, որ երբեք կորսնցուցած չէ իր իմաստն ու նշանակութիւնը։

Եւ, իրօք, անկարելի է առողջ միտք ունենալ, երբ մարմնապէս տկար ես, թոյլ եւ վատառողջ։

Նմանապէս անբնական է, որ մարմնապէս առողջ եւ զօրաւոր ըլլաս, իսկ մտապէս տկար ու թոյլ։

Մարդկային մարմինը բարդ եւ նուրբ ներդաշնակութիւն մըն է։ Մեր մտաւոր եւ հոգեկան աշխարհը սերտօրէն կապուած է ֆիզիքականի հետ՝ ընդհանուր համակարգութիւն կազմելով։ Մէկը միւսէն կախուած է եւ անով պայմանաւորուած։

Այս ներդաշնակութիւնը խոշոր դեր կը խաղայ ոչ միայն անհատի, ընտանիքի եւ ազգի, այլ համայն մարդկութեան կեանքին մէջ։

Մարդկային քաղաքակրթութիւնը, մշակոյթը եւ բոլոր տեսակի նուաճումները բացառապէս արդիւնք են հոգեֆիզիքական ներդաշնակութեան։

Մեր մէջ Հ. Մ. Ը. Մ. կը ձգտի այս ներդաշնակութեան, որ երկար ժամանակ ընդմիջուեցաւ, քրիստոնէութիւնը սխալ ըմբռնելով կամ տառացի ընդունելով։

Այս սխալ ըմբռնումով առաջ եկաւ ճգնաւորութիւնը, որ խստօրէն կ՚անգիտանար ֆիզիքականի կարեւորութեան։

Ժամանակակից մարդը սրբագրած է այդ արատաւոր մօլութիւնը։

Ճիշդ է, մեր մէջ մարմնակրթական շարժումը, յանձին Հ. Մ. Ը. Մ.ի, կը սկսի ընդհանուր պատերազմէն անմիջապէս վերջ, բայց ան շարունակութիւն է եւ զարգացումը այն շարժման, որ աւելի աւելի քան կէս դար առաջ սկսած էր Վանի մէջ։

Մեր յեղափոխական ուսուցիչները, թէեւ ոչ մեթոտիկ կերպով, ժամանցքուն կը սորվեցնէին ձիավարժութիւն, լողալ, վազել, ցատկել եւայլն։

Այսօր բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներու վարժարանները մարմնակրթութիւնը ընդունած են իբր կարեւորագոյն առարկաներէն մէկը։ Այս ուղղութեամբ պետութիւնը մեծամեծ գումարներ կը յատկացնէ, որպէսզի երկսեռ երիտասարդութիւնը, դպրոցէն դուրս, ունենայ մարմնակրթական յատուկ հիմնարկութիւններ— ակումբներ, մարզադաշտեր եւ հաւաքատեղիներ։

Այս տեսակէտէն մեր երիտասարդութիւնը շատ դժբախտ է։ Հազար ու մէկ ծակեր ունի գոցելիք, եւ մարմնակրթական այս համակրելի կազմակերպութիւնը անկարելին կը փորձէ, իր ուժերով եւ միջոցներով ընելու այն, ինչ որ անհրաժեշտ է եւ հնարաւոր։

Օրինակ, այստեղի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին համար տարիներու երազ մը եղած է գէթ մարզադաշտ մը ունենալ, ալ չըսենք սեփական հող, շէնք, ակումբ եւայլն։

Եւ այս երազը անիրականանալի կը մնայ։

Մեր հասարակութիւնը, իր կարգին, սպասածէն շատ աւելի անտարբեր է դէպի այս միութեան ձեռնարկները։

Նոր սերունդի պահպանման եւ դաստիարակութեան մասին կը խօսինք ու կը ճառենք, սակայն գոյութիւն ունեցող կազմակերպութեանց նուազագոյն աջակցութիւն ցոյց չենք տար։

Անչափահասները տեղական եւ հայկական դպրոցներ կը յաճախեն, ու մասամբ կը մխիթարուինք, թէ անոնք արդէն կը մշակեն իրենց ֆիզիքական ու մտաւոր կարողութիւնները։

Սակայն, որքա՜ն մեծ թիւ կը կազմեն այն պատանիներն ու երիտասարդները, որոնք ընտանիքի հոգը իրենց ուսին առած՝ ինքզինքնին վաղաժամ նետած են առեւտրական հրապարակ, արհեստի կը հետեւին կամ գործարաններու մէջ կ՚աշխատին։

Իրենց ազատ ժամերուն ո՞ւր կ՚երթան առանք, ի՞նչ կ՚ընեն, ինչպէ՞ս կը կրթեն իրենց ֆիզիքական ու մտաւոր կարողութիւնները, յարմար եւ նպաստաւոր միջավայր եւ մթնոլորտ ու՞ր ձեռք բերելու համար այն ներդաշնակութիւնը, որմէ, մասամբ, կախում ունի մեր ցեղին ճակատագիրը։

Մանաւանդ այս վերջիններուն համար, Հ. Մ. Ը. Մ.ը կատարեալ դըպրոց մըն է, ազնիւ նպատակներով, եղբայրական ջերմ սիրով, իր յատուկ գուրգուրանքով դէպի փոքրերն ու մեծերը անխտիր։

Հ. Մ. Ը. Մ. կազմակերպութիւնը, առանց չափազանցութեան, մեր վարժարաններու չափ կարեւոր հիմնարկութիւն մըն է, որուն յաջողութիւնն, նիւթապէս եւ բարոյապէս, օժանդակելը բոլորիս պարտականութիւնն է։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՈՒ ԼՈԹԻՆ

ՋՈՆ ՎԱՂԵՄԻ ՌՈՒՍԵՐԷՆԷՆ՝ ԳԷՈՐԳ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

— Ա՛յ դա՛ - դա՛, դա՜հհ... ա՛-հա՛ ... ըհը՛, ըհը՛, ը՛ը՛ը ...
— Դամ, դա՛, դա՛ դա, դահ, դամ, ... դա՛ դա՛հ,
— Հէ՛յ-ջա՜ն, հէ՛յ-ջա՜ն, հէ՛յ ջա՜ն ...

Չէլ ու գրնդան զուռնայի ձայնը՝ ... չնկչնկայ հովին պլլած՝ յամբերէն ներս պրծաւ Կարսի տներէ բաց ... ներէն ու պատուհաններէն ու շոյեց ... զրծով զբաղած առնուկներ ... լսողութիւնները։

Փողոցներում խաղով զբաղած մանուկները ձգեցին իրենց խաղերը ու ... իրար քով։
— Դաւուլ - զուռնա՜ ...

Ու մի հրճուանք նրանց սրտերից ծափ ...
— Ջա՛ն, ջա՜ն, քէֆ կայ։

Ականջէն ծանր մի ժամիկ՝ աւելի ջղերով, քան ականջով առած նուագի ձայնը՝ ձեռքերը թողեց լուացքի փրփրոտ ջրի մէջ, գլուխը բարձրացրեց ու հարցրեց հարսին.

— Հարս, ի՞նչ կայ։
— Դաւուլ - զուռնի ձայն։
— Լի՞ օրո՞վ։
— Զրիշենց Կոստին է անպայման։ Նրա սիրտը որ քէֆ ուզէ, լի օրը կիրակի կը դարձնէ։
— Ջուրը տանի իր կնոջը, քաշելիք ունի, չըսե՞ս։
— Քաշելիքը այդ էղնի, մայրիկ, ի՞նչն է պակաս. խանութներ խանութներ է անմտօթը։
— Աստուած օրմ իր պատիժը կու տայ։ Գործից աչէ, հարս, մարդուս սիրտը գիրք չէ որ միջինը կարդացուի։

Ու պառաւ ժամիկը՝ աւելի ու աւելի մօտիկէն լսելով նուագը, ... լռեցին թաղի մէջ։ Կոստի կնոջ պատմութիւնը ցաւոտ խնդիր էր, վերջը բանալու չէր։

Հարսը՝ փոխանակ գործին նայելու՝ վազեց պատուհանը։ Միայն ի՞նչը։ Փողոց նայող բոլոր պատուհաններում ու դռներում, բոլոր պատշգամներում երեւում էին գործը կէս ձգած հարսնիքների վարդագոյն դէմքերը։

Ու պատուհանէ պատուհան, դռնէ դուռ, պատշգամէ պատշգամ փոխանակուեցին խորհրդաւոր ակնարկներ, բառեր, խօսքեր։

— Զրիշենց Կոստին քէֆ է անում։
— Կատարածներու աչքերին լոյս։
— Մեքենաներիի խանում կնիկները ... ... վրայ վազը մէկ երկու հատ էլ կ՚աւելացնեն։
— Բախտի ու չախտի տառմին էլ քան կը հասնի։ Մ՚ամ ծանօթ չէ կոստի խնդրութիւնը, երբ նա քէֆ է անում, բոլորով գրամ պիտի ցրուէ իր չորս բոլորը։
— Քաւ, մ՚ը փողոցով պիտի անցնին։ Էլ քէֆ ունին փողոցների պզտիկները։

Ու բոլորի ծածուկ փափագն է, որ Զրիշենց Կոստի քէֆը թափօրն առաջ իրենց փողոցով անցնի։

— Ջուռնի ձէնը հասա՞ւ կնկայ ականջը։
— Հորկաւ հասաւ։ Մուլերն անցած կը լսեն զուռնի ձէնը, երբ քէֆ անողը Կոստին էղնի, ու զուռնա փչողը ուստա Գօրան։
— Թող հինայ գնէ ձեռքերը։
— Թող հաղնի լաօրի շալ խորխան ու ծածկէ գլխին կարմիր չիքիլան։
— Թող պատրաստուի պար խաղալու հիւրերի առջեւ, երբ ամուսինը յարած դրոփ քէֆին, դաւուլ - զուռնէն առջեւը ձգած, տան դառնայ, քէֆի պակասը տանը լրացնելու համար։
— Նախանձի խօսք է, ինչո՞ւ չհաղնի, չպարէ, ինչո՞ւ պար չգայ։ Ի՞նչն է պակաս։ Ամուսինը ոչ ծեծ ունի, ոչ քաշ, ոչ իսկ հոյհոյանք։ Միայն ու չափ է լեզուն։
— Վարդի պէս կնիկ է պահում։
— Չի տանում թէ՝ պատմեղէն էլ, այնտեղ նստիր։
— Կնկայ խօսքը գետին չի ձգէ։
— Սրտի ուզածը օրը օրին կը կատարէ։
— Էնոր հաց ու կա՛ղը, էնոր կեաց - խմածը։ Ոսկու եւ մարգարիտի կուտ է դարձել կնոջը։

— Իմ մարդս էլ թող ինձ էդպէս պահէր, տարին տասներկու ամիս քէֆ անէր։ Էդպէս մարդուն քէֆը հալալ է։

— Դուն էլ որ էնոր կնկայ պէս անուշ լեզու էղնէիր, ամէն բանի համար մարդուդ վրայ չորտառայիր ...

— Դու քո հարսներիդ լեզուն չափ դիր, առատու, բանըդ էր, բաց։ Ես իմ մարդս որդոն չեմ որ, ասող հաս Զրիշենց Կոստի ես իմ մարդուս եղունգի հետ չեմ փոխէ։
— Է՜, իմ հարսնի՛րս ...

Քիչ էր մնում որ տասնուհ եւ ատըրդած հարսի մէջ կռիւը ծայր առնէ, երբ ...
— Դա՛ւ դա՛-դա՛ դա-դա՛յ, դա՛մ դա՛, — դա՛ - դա՛ դա՛յ,
— Հէ՛յ ջա՜ն, հէ՛յ ջա՜ն, հէ՛յ ջան... դաւուլ - զուռնի ու քէֆի ձայնը, շըրմ՚փ, փակեց բոլորի լեզուն։

Ահա կառքերը՝ հարսնիքի կառքերի պէս թաշկինակներով, ծաղիկներով զարդարուած՝ երեւացին փողոցի ծայրում։

Առաջին կառքում, որպէս մի իշխան, կանգնած է Զրիշենց Կոստին։ Սլացիկ, բարձր է իր հասակը, թիկնեղ ու բարեկազմ է նա։ Ճակատը բարձր, թխաչէկ, առատ մազերը դէպի յետ սանրած, բեխերը երկար, ոլորուն երեսի մօրուքը մինչեւ կուրծքին իջած, աչքերում կրակ, առնականօրէն գեղեցիկ է նա, ինչպէս մի աստուած։

Մշտապէս իր պարզենական հագուստն է կրում նա, սեւ մետաքսէ արխալուղ բազմաթիւ կոճակներով, գեղեցիկ չուխա, երկար, փայլուն մոյկեր, վրայէն կարճ, մինչեւ ծնկները իջնող չուխայ։

Գլխին հայկական փոքրիկ մորթէ գտակ, ու այդ տարազի թաղն ու պըսակը մէջքին ոսկէ քամար։

Կոստի ոսկէ գօտին՝ պարան պատմանդով զարդ, շուլալ ու սատափով բանուած՝ այնքան է ծանր, որ փորը չճնշելու համար երկու բարակ ոսկէ շղթաներով բռնուած է ուսերէն։ Ինչպէս Կարսի լոթիների մէջ մէկ հատիկ է Զրիշենց Կոստին, նոյնպէս անզոյգ է իր թանկագին գօտին։ Իր հարստութիւնը, իր հպարտութիւնը, իր պատիւն է այդ գօտին։

(1)

ԽԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ

(Շար.)

տակման նոր համայնավարութիւններ), եւ քաղաքական կեանքի մէջ մեծ ազդեցութիւն ունի եւ համակրանք կը վայելէ ձախերուն եւ աջերուն մօտ։ Իր այս նոր, որուն երկար տեղ տուինք, կարեւորութիւն կը ներկայացնէ նախ իր հեղինակութեամբ, յետոյ այն մտահոգութիւններով եւ ծրագիրներով, որոնք քննութեան առարկայ են ներկայիս Ֆրանսայի միջազգային քաղաքականութեան ղեկավարներուն մօտ։

«Պատերազմը դիւրին չէ»

Գերմանացի զօրավար մը, Ֆոն Մէցշ, զինուորական պարբերաթերթի մը մէջ քննութեան առնելով Սպանիոյ եւ Չինաստանի կռիւները, դիտել կուտայ Գերմանիոյ հանրային կարծիքին թէ «պատերազմը թուաբանական գործողութիւն մը չէ»։ Պատերազմը ոստում մըն է անծանօթին մէջ։ Չափազանց յանձնապաստան պէտք է ըլլայ մարդ, որ կարծէ նախատեսել յաղթանակը, մանաւանդ արագ յաղթանակ մը։ Չի բաւեր ինքնավստահութիւնը, անհրաժեշտ է նաեւ պայծառատեսութիւն, միշտ խորհելով որ դէպքերը չեն կրնար անցքի ունենալ համաձայն ցանկութիւններու։ Գրաւելու համար հողի կտոր մը, այնքան փոքր որ տեսանելի իսկ չէ քարտէսին վրայ, յաճախ հարկ կ'ըլլայ հոսեցնել արեան առուակներ կամ կռուիլ շաբաթներով։ Պէտք է գիտնալ որ ճախրգութիւնները կը հետեւին պատերազմական գործողութիւններուն, ինչպէս շուքը լոյսին։ Այս ճշմարտութիւնը կը կրկնենք, որովհետեւ ոմանք կը կարծեն թէ վէճ մը կտրելով բոլոր ցանկութեան լուծելու համար՝ բաւական է խոյանքը։ Անտարակոյս խոյանքը մեծ դեր կը խաղայ, բայց երբ խոյանքը ուժ կ'առնէ երազներէ եւ դիւրին ցանկութիւններէ, փոխանակ կռթնելու պայացուցուած գերակշռութեան մը վրայ, ջարդուփշուր կ'ըլլայ ապակիի նման,— այնուհետեւ կը սկսի ապերախտ աշխատանքը՝ կտրած կտորները իրար փակցնելու։

Ֆրանսական թերթերը, տալով այս խորհրդածութիւնները, կ'աւելցնեն թէ Գերմանիա կը ջանայ զգուշացնել հանրային կարծիքը, որպէսզի դիւրին պատերազմի պատրանքներ չսնուցանէ։

ՋԱՆԱԶԱՆՆԵՐԷ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԱՆԱՒԱՑԻՆ նոր յարձակում մը գործուեցաւ ֆրանսական հողին վրայ, Սպանիոյ սահմանին մօտ։

ՃԱՓՈՆՆԵՐԸ օդանաւային նոր ռմբակոծութիւն մը կատարեցին Քանթոնի վրայ, հազարաւոր մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքելով հանդէպ բաց - քաղաքներու ռմբակոծութեան դէմ, կ'առաջարկէ քննիչ մարմին մը ղրկել Սպանիա, ստուգելու համար թէ Ֆրանքոյի կատարած ռմբակոծութիւնը զինուորական նպատակներով կատարուած յարձակումի մը արդարացման փաստ ունի՞ր,— Ֆրանքօ մերժեց, առարկելով թէ կարելի չէ զատել անոնց հաստատութիւնները ռազմագիտական ամրութիւններէն, օդանաւային թռիչքներու ժամանակ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՄՈՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը. 10 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 12 Յունիս, կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է. ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՆԹԷՆ ՔՈՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
25 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ
մէթրօ Բոռթ տ'Օռլէան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՋՐԹԻԵԱՆԴԻԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՕԱԿՈՐԵԱՆ, Օր. ԷԼԻԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՒԷՍԵԱՆ, Թաթիոս ԳԱՐԵԳԻՆ։ Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր։ «Balet» օրիորդներու կողմէ
Ընտիր ճաշ։ Ճէխ պիւֆէ Մուտք 6 ֆրանք

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԷՋ.— 12 Յունիս, Կիրակի, ժամը 3ին։ Մանրամասնութիւնները շուտով։

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին
Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան ծանօթ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մեներգ՝ Օր. ՄՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆի (Լիոնէն). արտասանութիւն՝ Պ. Լ. ՇԱՀԻՆԵԱՆԷ (Լիոնէն)։ Ուրիշ հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ մենագներ։ Կենդանի պատկեր մը՝ Ազատաւրեան առօտրոնքեն։ Մուտք 2 Ֆր.։

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 12 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Մէրքիւր Կաթոլիկ»ի սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Կ'արտասանեն՝ փոքրիկն Օ. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Ընկ. Օ. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Օր. Վ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ, Ա. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ եւ ուրիշներ։ Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1 Ֆր.։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ԳՐԷԳԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ։
Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊՕՂԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը մասնակցի Հայ Երաժշտական Միութեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի։
Մանրամասնութիւնները առանձին։

Le Gérant : S. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue …

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»
ԳԵՂԱՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Յ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի։
Պատկերազարդ եւ ճոխ տպագրութեամբ։
Գին Ֆրանսա եւ գաղութներ 5 Ֆր., փոստի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France։

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ (Երգ մը՝ Մուրատի համար)

Սեբաստացի խումբ մը հայրենակիցներ ազգային հերոս Մուրատի յիշատակը յաւերժացնելու համար, Ցառաջի խմբագրութեան տրամադրած են 500 ֆրանքի մրցանակ մը։

Մրցման նպատակն է ժողովրդական երգի մը միջոցաւ ամփոփել Մուրատի փառաւոր կեանքին դրուագները, սկսելով կովկասեան մինչեւ Սեւ ծովը ճեղքելը եւ Բագուի հերոսամարտին մէջ անոր նահատակութիւնը։

Միաժամանակ ուսանողի միւս տուները պէտք է ժամանակագրական կարգով պատկերացնեն անոր գործունէութիւնը Սասունի եւ Կովկասի մէջ։

Առաջին յաջող ուսանողին պիտի տրուի 300 ֆրանք, իսկ երկրորդին՝ 200 ֆրանք։

Գրագէտ մարմնի գնահատութենէն վերջ, «Ցառաջ»ի մէջ պիտի տպագրուին մրցանակի արժանացած ոտանաւորները։

Որպէսզի կարելի ըլլայ աւելի հնարաւորութիւն տալ մրցման մասնակցողներուն, գրագէտ մարմինը իբրեւ վերջին պայմանաժամ՝ փոխանակ մայիս 15ի նշանակած է մինչեւ Յուլիս 31։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Մշակոյթ. Միութեան կողմէ
8 Յունիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Ազգ եւ մշակոյթ»։

Դաշտահանդէս

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,
Սէնթ-Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ։
Կը նախագահէ հայրենակից ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՑՐԱՊԵՏԵԱՆ
Կը բանախօսէ ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացուի ու կը խօսուի հայ ազատագրութեան համար ինկած մեր հերոսներու եւ նահատակներու կեանքէն ու հայրենի աւանդութիւններէ։

ԾԱՆՕԹ.— Փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8էն հանդիսավայր երթալ։ Հանրակառք առնել Քուռ-Պէլսիւնզէն թիւ 25, իջնել վերջաւորութեան։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին
կազմակերպուած Մարսէյլի Ռալնոյ Զորի Հայր. Միութեան կողմէ
19 Յունիս, Կիրակի օր Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ։
Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չհամընկնել։

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի «Համազգային» Մասնաճիւղին կողմէ, նուիրուած Հայաստանի գրողներու՝ ՉԱՐԵՆՑԻ, ԲԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ, ՆՈՐԵՆՑԻ, Գ. ՄԱՀԱՐԻԻ եւ ուրիշներու։ Տեղի կունենայ 14 Յունիս, Երեքշաբթի։

Ընթերցումներ եւ արտասանութիւններ նոյն գրողներէ։

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մուրատ Ռուբէնեան նախկին աշակերտաց Միութիւնը եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը կը վերապահեն 2 Յուլիս, Շաբաթ օրը, իրենց թատերական երեկոյթին համար։

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

«Ցառաջ»ի-Խմբագրութեան համբաւաւոր տարեկան պաշտահանդէսը
Բալնեանի մէջ
3 Յուլիս, Կիրակի, առաւօտէն կէս գիշեր
(Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Նրգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր։ Վարդապետն մը ժպիտի, խինդի, ծիծաղի եւ հեգնութեան լուսաւոր նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին։

«Մեղալ գիտցիր որ առողջութիւնն ու բախտ ալ քեզի խնդան» Մէտիզևու
«Ուրախ մէկի մը հոգին մէջ լոյս մը կը վառէ» Ասկլէպիոս
«Ծիծաղը արեւն արեւն է» Հանու - Հիբու

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.։
Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԵՔԵՆԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 9 JUIN
1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3752 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՓԻՒՌՔԸ ԵՒ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Անցեալ օր պարզեցինք այն կացութիւնը, որուն մէջ կը գտնուին Էջմիածնի աթոռն ու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնը, Խորէն Ա.ի մահէն վերջ: Ու աւելցուցինք թէ Սփիւռքի հայութեան կը մնայ ճար մը գտնել, փրկելու համար Լուսաւորչի դարաւոր աթոռը.

Մենք ո եւ է յոյս չունինք թէ ներկայ պայմաններուն մէջ Հայաստանի կառավարութիւնը պիտի ձեռնարկէ նոր կաթողիկոսի մը ընտրութեան, այնպէս ինչպէս ըրաւ 1932ի նոյեմբերին:

Արդէն Գէորգ Ե. կաթողիկոսի մահէն վերջ, Էջմիածնի աթոռը մօտ երեսուն ամիս թափուր մնաց: Հանգուցեալ Խորէն Ա. տեղապահի պաշտօն կատարեց ամբողջ այդ շրջանին, իր կողքին ունենալով Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը (նախկին Ս. Սինոտ):

Կաթողիկոսին մահով, ըստ օրինի, Հայաստանեայց եկեղեցին մէկ տարուան համար սուգի մէջ է: Հետեւաբար ամբողջ մէկ տարի պէտք է սպասել, նախքան նոր հայրապետի ընտրութեան մասին ո եւ է ձեռնարկ կատարելը:

Պայմանները 1932էն ի վեր հիմնովին փոխուած են: Այն ատեն ուան ընտրութեան մասնակցեցան մաս մը պատուիրակներ արտասահմանէն, մեծամասնութիւնը նշանակուած ըլլալով երկրէն:

Քաղաքական դէպքերը այժմ այնպէս դասաւորուած են, որ ցօր անօրէնութիւն արտասահմանէն ո եւ է պատուիրակ չի կըրնար Խորհրդային Հայաստան երթալ, կաթողիկոս ընտրելու համար: Ուրիշ խնդիր, թէ հրաշքով իմն յեղաշրջուի կացութիւնը:

Եթէ Գէորգ Ե.ի յաջորդին ընտրութեան համար երեսուն ամիս սպասել հարկ եղաւ, Խորէն Ա.ի յաջորդին ընտրութիւնը կըրնայ աւելի երկարիլ: Այն ատեն որոշ չափով կապ կար երկրին ու գաղութներուն միջեւ: Այժմ ամէն կապ խզուած է:

Այսօր Սփիւռքի հայութեան առջեւ կայ չոր իրականութիւն մը, ո՛չ եւս է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: Կայ կաթողիկոսական տեղապահ մը, որ կապ կը պահէ միայն Երուսաղէմի Պատրիարքին հետ: Ձենք գիտեր թէ որոնցմէ բաղկացած է այժմ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը: Անոր երեցագոյն անդամը՝ Գարեգին արք. Յովսէփեան գտնուած մնացած է Ամերիկայի մէջ: Ո՛չ Էջմիածին կը վերադառնայ, ո՛չ ալ ո եւ է հեղինակութիւն կը վայելէ այլեւս գաղութներու մէջ իբրեւ հայրապետական նուիրակ:

Գաղտնիք չէ միւս կողմէ որ խորհրդային իշխանութեան տակ Էջմիածին պարզապէս կը քաշկռտէ իր գոյութիւնը: Դարերէ ի վեր անոր հասոյթի աղբիւրը կազմող կալուածները չատոնց գրաւուած են: Գէորգեան Ճեմարանը, որ բազմաթիւ ընծայացուներ եւ մըտաւորականներ հասցուցած է Գէորգ Դ. կաթողիկոսի օրէն ի վեր, փակուած է եւ զօրանոցի վերածուած: Տասնեւութ տարիէ իվեր ոչ մէկ նոր վարդապետ ձեռնադրուած է կամ ընծայացու պատրաստուած: Վերջին ամիսներուն Էջմիածնի Գանձարանն ալ՝ կողոպտուած եւ «յարգուելիս գրաւուած» է:

Անդին ի՞նչ կը մնայ: Եկեղեցի մը, յարակից քանի մը սենեակներով, որոնց մէջ պարտկուած են ծերունի եւ կամակատար եպիսկոպոս մը, քովը քանի մը ծեր կրօնաւորներով: Եւ ասիկա կը կոչուի ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւն:

Թորգոմ պատրիարք, ապրիլ 23ին Էջմիածնէն «Գերագոյն Խորհուրդ» ստորագրութեամբ հեռագիր մը ստացած էր, որով կը հաղորդուէր թէ 1936 ապրիլ 18ին հայրապետական կոնդակով Տեղակալ կարգուած է Գէորգ արք. Չէօրէքճեան: Այս լուրը, նոյն օրն իսկ, մասնաւոր պաշտօնագիրներով հաղորդելով Սփիւռքի բոլոր առաջնորդական Թեմերուն եւ հովուութեանց, Երուսաղէմի պատրիարքը «արտակարգ նշանակութիւն» կուտար անոր, աւելցնելով որ «ողբացեալ Խորէն հայրապետին վախճանումէն վերջ եւս Մայր Աթոռոյ մէջ իր պարտականութեանց գլուխը կը գտնուի ահա արդէն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կրօնական իշխանութեան կեդրոնին վերին մարմինը, որուն ըստ օրինի նախագահն է, մինչեւ ընտրութիւն նոր հայրապետի, ներկայ տեղակալը, իբր երկու տարի առաջ օրինաւորապէս ընտրուած՝ հայրապետական տնօրինութեամբ»:

Ուրեմն, ըստ Թորգոմ պատրիարքի, յուսահատական ո եւ է բան չկայ կացութեան մէջ, քանի որ Էջմիածնի աթոռը կը պահէ իր բոլոր առանձնաշնորհները՝ իբրեւ Գերագոյն եկեղեցական իշխանութիւն:

Այս լաւատեսութիւնը խրախուսիչ է այն իմաստով, որ Սփիւռքի հայութիւնը գոնէ կապ մը կը պահէ մայր հայրենիքին հետ, ներկայ տխուր օրերուն, հոգ չէ թէ այդ կապն ըլլայ կրօնական-հոգեւոր գետնի վրայ: Երբ քաղաքական իշխանութիւնները ամէն յարաբերութիւն խզած են արտասահմանի հետ, երբ Հօկ, Օգնութեան, Բարեգործական եւ ամէն գոյնի «Հայաստանասէր» ներ բոլորովին լքուած են եւ իրենց աղերսանքներն ու դիմումները ամիսներէ ի վեր կը մնան «ձայն բարբառոյ յանապատի», երբ Երեւանի իշխանաւորները նոյնիսկ չեն ուզեր ստանալ Մելքոնեան կտակի տարեկան կարեւոր գումարը, երբ «լուծարքի ենթարկուած» Հօկը չի կրնար երկտող պատասխան մը իսկ ստանալ իր նամակներուն եւ հեռագիրներուն, երբ Վերաշինողները չեն կրնար ո եւ է ձեւով Հայաստան փոխադրել իրենց ձեռքը գտնուած գումարները, մայր երկրին մէջ վերաշինելու համար քանի մը տուներ՝ իրենց ծննդավայրին անունով, յուսադրիչ երեւոյթ է անշուշտ որ գաղութի հայութիւնը տակաւին բանով մը կապուած կը մնայ մայր հայրենիքին հետ:

Եւ լաւ է որ մեր հայրենազուրկ ժողովուրդը միշտ կապուած մնայ իր հեռաւոր հայրենիքին հետ: Որովհետեւ այն օրը, երբ բոլորական ու հոգեկան ամէն կապ կը խզուի Սփիւռքին եւ հայրենիքին միջեւ, այն ատեն վա՜յ է եկեր այս ազգի գլխուն:

Հակառակ մեր երկրին մէջ տիրող ծանր ու ճնշող կացութեան, հակառակ հայ ժողովուրդը իր մայր հայրենիքէն հեռու պահելու, զայն անոր ցաւերուն կամ ուրախութեան մասնակից չդարձնելու համար ներկայիս կատարուած բոլոր ճիգերուն, տարագիր բայց հայրենատենչ հայութիւնը հոգիով ու սրտով միշտ կապուած կը մնայ Հայաստանի հետ, անկախ հոն տիրող վարչաձեւէն:

Վարչաձեւերը կուգան ու կ'անցնին: Կը մնայ ժողովուրդը: Երեւանի եւ Էջմիածնի ներկայ կացութեան մէջ, հայ ժողովուրդը երբեք պէտք չէ յուսահատի եւ ապրի լաւագոյն ապագայի մը անխախտ յոյսով եւ հաւատքով:

Հ. Ս.

ՄՕՍԿՈՒԱ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ՑԱՆԴԻՄԱՆԷ ԵՐԵՒԱՆԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ

Ստացանք «Խորհ. Հայաստանի» վերջին թիւերը, մինչեւ 23 մայիս: Այս վերջին թիւին մէջ հրատարակուած է Կոտլիարովի թղթակցութիւնը, Երեւանէն «Պրավդայի» ղրկուած: Կոտլիարով, թէեւ թղթակիցի անուն կը կրէ, բայց իրականին մէջ Մոսկուայի աչքն է Երեւանի վրայ,— թող նեղութիւն չպատճառէ արտասահմանի մէջ Հայաստանի անաթանը երգող ճպուռներուն՝ եթէ գիտնալ կուտանք որ այս հասարակ թղթակիցը աւելի ազդեցիկ եւ ամենազօր է Հայաստանի մէջ, քան Երեւանի կառավարական եւ կուսակցական բոլոր ղեկավարները, որոնք ստիպուած են արտատպել Կոտլիարովի մեղադրական թղթակցութիւնները՝ գլխու յայտնելու եւ իրենքզիրենք սրբագրելու ձեւով մը, համաձայն թղթակցին մատնանշումներուն:

Ահա թէ ինչ կը գրէ Կոտլիարով.—

Երեւանի Ստալինեան թաղամասի կուսակցական կազմակերպութիւնը մեծ նշանակութիւն ունի Հայաստանի մայրաքաղաքի տնտեսական - քաղաքական կեանքին մէջ: Քաղաքին այդ արդիւնաբերական թաղամասին մէջ կեդրոնացուած են Ստալինեան հնգամեակներու տարիներուն կառուցուած մեծագոյն գործարանները: Բայց Երեւանի երեք թաղամասային կոմիտէներէն ամէնէն անճարակն է, «անկործունեանն» եւ քաղաքական տեսակէտով ամէնէն կարճատեսը: Ասիկա հաստատուեցաւ վերջին ժողովին մէջ:

Հաշուետուութեան ժամանակ, թաղամասի կուս. քարտուղարը, Սմբատ Թունեան, երկու ժամ տեւող ճառով մը, առանց ուժերն ու ժամանակը խնայելու՝ կը պանդատէր... ատաղձագործական սաւինձի պակասին, ինչպէս եւ գէշ եղանակին մասին, որ արգիլեց կ'ըլլայ վաղահաս բանջարեղէնի աճումին: Կուսակցական հարցերու, իրենց սխալներուն մասին ոչ մէկ խօսք:

Սմբատ Թունեան ժողովականներէն ծածկեց, որ կուսակցական աշխատանքի մէջ մացուցած է իր հին ծանօթը, անկուսակցական Փայլակ Դանիէլեանը, գործավար նշանակելով զայն: Փայլակ երկար չմնաց այդ պաշտօնին մէջ, բայց գործեց բաւական չարիք: Նախ կորսուեցաւ գաղտնի արձանագրութեանց կապոց մը, յետոյ ընդհ. ժողովի ատենագրութիւնը, ուր արձանագրութիւն մը կար մերկացուած լրտեսներու մասին: Յետոյ սկսան կորսուիլ ուրիշ բաներ: Սմբատ Թունեան ականջ չառաւ բողոքները Փայլակի մասին: Օր մըն ալ կորսուեցաւ թաղամասի կուս.կոմիտէի կնիքը: Թունեանի հոգն անգամ չէ, Փայլակ աղատ կը պտըտի: Կը ձերբակալուի միայն՝ երբ ընդհ. ժողովի կը ներկայանայ: Հաստատուեցաւ որ կապեր ունի արտասահմանի հետ, իր մօտ գըտնուեցան գողցուած տոմարները եւ կուսակցութեան գաղտնի դիւանին անկիւնի պահարանին բանալիները:

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի յանցանքն այն է որ, փոխանակ աշխատանքէ հեռացնելու խայտառակօրէն անանկացած թաղամասի քարտուղարը, Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Գ. Յարութիւնեան «անհավարի կարգադրեց» հարցը՝ պատասխանատուութենէ ազատելու համար զայն: Գ. Յարութիւնեան ներկայ էր այդ ժողովին, իր ներկայութեան՝ Սմբատ Թունեան ժողովէն պահեց ամէն բան:

Յետոյ Կոտլիարով մեղադրանքներ կը կատարէ պանծումներու թերութեանց, անհաշիւ մսխումներու համար, ու կ'աւելցնէ որ Երեւանի այս թաղամասային կոմիտէն չորուեակ քարտուղար կը փոխէ, կէս տարուան մէջ հօթը քարտուղար, եւ կուսակցութիւնը կը մնայ քայքայուած վիճակի մէջ, նոյնիսկ Սուրէն Սմսարեան կը համարձակի գրպարտել ամբողջ կուսակցութիւնը, եւ այս ամէնուն համար մեղադրանքներ կ'ուղղուին Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Գ. Յարութիւնեանի, ըսելով թէ կորսուած է զանգուածէն եւ ղեկավարել չի գիտեր, եւ սակայն անտարբեր կը մնայ Գ. Յարութիւնեան: Դեռ աւելին, իր յանձնարարութեամբ՝ նոյն թաղամասին կուս. կոմիտէի քարտուղար կը նշանակուի նոյն Սմբատ Թունեանը:

Այսպէս Կոտլիարով ըսել կ'ուզէ թէ Գ. Յարութիւնեան անկարող է, գործին մարդը չէ: Ինչպէ՞ս բարեբախտ թող համարի Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղարը, եթէ չուտով աւելի ծանր ամբաստանութիւններ չլսէ՝ Խանջեանի եւ Ամատունիի ինկած ճամբուն վրայ: Մոսկուա շատ նախանձոտ կը թուի իրենց աթոռին վրայ երկար նստողներուն:

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՎԷՃԸ

«Փարի - Սուար» ն ալ սկսաւ խիլք ծախել: Այս թերթը, որ շատ քիչ արժանացած կուտար Միջնաւոր Արեւելքի վէճերուն, անցեալ օր յանկարծ պէտք կը տեսնէր խօսիլ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին դէպքերուն մասին, յանձնարարելու համար որ Ֆրանսա զգուշանայ վէճ սանձելէ Թուրքիոյ հետ:

«Եթէ կայ երկիր մը, նախկին թշնամի, զոր Ֆրանսա կը գնահատէ եւ որու հետ կը փափաքի վէճ չունենալ, ատիկա ալ Թուրքիան է:

Վերջերս, վերահաս ընտրութեանց առթիւ, խռովութիւններ ծագեցան Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ, ուր Թուրքերը մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտան: Գործադուլներ եւ ցոյցեր եղան վերջին երկու օրուան ընթացքին, եւ բազմաթիւ ոչ -թուրք ընտանիքներ սկսան գաղթել դէպի Սուրիա: Թուրքերը կը յաւակնին իրաւունք ունենալ 40ի վրայ 22 աթոռի, տեղական խորհրդարանին մէջ: Սուրիացիները կ'ընդդիմանան: Հայերն ալ: Հարցն այն է թէ Ֆրանսական եւ Թրքական զօրքը պիտի կրնա՞յ պահպանել խաղաղութիւնը Սանճաքին մէջ: Ներելի է կարծել թէ վէճը ողջերգական հանգամանք պիտի չստանայ եւ երկու երկիրներուն համար դիւրին պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը գալ, ի մօտոյ կնքելու համար, ինչպէս կը խորհուի, բարեկամութեան դաշինք մը»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԿԸ ՍԻՐԷ՞Ք ՁԵՐ ԿԵՍՈՒՐԸ»

Ջօքանչին եւ տան-փեսային յարաբերութիւնները ծանօթ են այլեւս մեր ընթերցողներուն: Հարսին ու կեսրոջ յարաբերութիւնները եւս ծանօթ են մասամբ: փեսան որքան կը պաշտէ իր զօքանչը, հարսը նոյնքան կ'ատէ իր կեսուրը,— յաւիտենական պատմութիւն:

Զարմանալի է, սակայն, որ ամերիկեան վիճակագրութիւնը տարբեր վկայութիւն մը կը բերէ այսօր: Հարցաքննուած են 50.000 նոր հարսներ,— «Կը սիրէ՞ք ձեր կեսուրը»: 92 առ հարիւրը պատասխանած են թէ... «կը պաշտեն»:

Յեղափոխութի՛ւն է այս:

Ամերիկացիները չեն հարցաքննած անշուշտ հայ հարսները: Մանաւանդ եւրոպական ազգերը:

Հին աշխարհի մէջ հարս ու կեսուրի պատմութիւնը կը նմանի շուն ու կատուի յաւիտենական պատմութեան: Ձեզմէ ոմանք կը յիշեն, թերեւս, որ Ֆրանսայի մէջ տարօրինակ ու մեծ ռեճի մը գործուեցաւ տարիներ առաջ: Կեսուր մը տարօրինակով սպաննեց իր հարսը: Դատարանին մէջ ցոյց տուաւ այնպիսի ընթացք մը,— պաղարիւն՝ անխիղճ խստասրտութեան պահուն, անտարբեր՝ մահավճիռը կարդացուած պահուն,— որ զարմանք պատճառեց գիտնականներուն: Այս առթիւ սկսաւ բուռն վիճաբանութիւն մը հոգեկան ախտաբանութեան մասնագէտներուն միջեւ: Երեւան հանուեցաւ հարս ու կեսրոջ պայքարին բաքսուն պատճառները,— վիպագիրներն իսկ, ինչպէս Ֆրանսուա Մորիաք, զբաղեցան այս հարցով, զայն լուծելու համար... վէպի մէջ: Ֆրոյտիստներն ալ խառնուեցան վէճին, ինչպէս Մառի Պոնափարթ,— այն իշխանուհին որ անցեալ օր դիմաւորելու գացեր էր Ֆրոյտը: Ֆրանսացի գրագէտ - բժիշկը, Տոքթ. Վուովէքլ, գրեց Les Belles - Mères tragiques գիրքը: Տոքթ. Լ. Գրիգորեանն ալ ունի ուսումնասիրութիւն մը,— «Ինչո՞ւ կը կռուին հարս ու կեսուր»:

Սակայն բոլորն ալ վերլուծումը կը կատարեն վէճը դիտելով կեսրոջ հոգիին մէջէն: Թէ կին մը կեսուր կը դառնայ կեանքի այն շրջանին՝ երբ արդէն կը մօտենայ իր սեռին բնախօսական յատկանիշներուն վախճանը, եւայլն, — ուրեմն կը սկսի հոգեկան յեղափոխութիւն մը: Վերջապէս — մեր տուրքը տալով Ֆրոյտին — տղուն մայրը (կեսուր) կը նախանձի օտար աղջկան (հարս) որ կուգայ գողնալ իր «առանձ»ին սէրը կամ իր մեծցուցած «չինար»ին շուքը,— բժիշկները տարբեր մեկնութիւն կուտան այդ նախանձին՝ իջնելով ենթագիտակցութեան մէջ, ուր կը գտնէք վկայութիւններ եւս. Ողբապատմական շրջաններէն:

Ընդհակառակն, շատ քիչ քննութիւն կատարուած է հարսին կողմէ,— թէ ինչո՛ւ անուշիկ ու քաղցրաբարոյ կեսուրներն անգամ կը հալածուին: Հարսն կը դառնայ երբեմ դայեակ մինչեւ մայրիշխանութեան շրջանը,— երբ կեսուրներն էին որ կը տիրապետէին ընտանիքին մէջ, եւ հարսները «չխօսկան» էին անոր համար որ...

Է՛հ, սկսան տաքերը, եւ լեծի շատ գայթակղեցուցիչ ենթադրութիւններ ընել կ'ուզեն տալ: Ո՛չ, չեմ ըներ, միայն կը յանձնարարեմ.— Մայրի՛կ, եթէ հարսդ շատ տըռ - տըռ կ'ընէ, քիչ մը հեռուն նստէ, սա միւս «չինար»ին շուքին տակ: Ասանկ տաքերուն, մէկ չինարին շուքը քիչ կուգայ երկու հոգիի եւ կը կատղեցնէ: Լա՜յն է անտառը, եւ ինչպէս մեր Ատափազարցին կ'ըսէ, հաս (հաց) մը թաս (ջրաման) մը, ծառ մը մարդ մը,— հասկցա՞ր, մայրիկ.

ԱՐԱՋ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ընկերվարական համագումարը վերջացաւ խուեարկելով Լեոն Պլումի քաղաքականութիւնը

Ընկերվարական համագումարը վերջացաւ երեքշաբթի օր, Լէոն Պլումի ճառով մը տեւեց երկու-քուէկէս ժամ: Նախորդ վարչապետին առաջարկած բանաձեւը քուէարկուեցաւ 1736ի դէմ 4872 ձայնով: Զախակողմեան թեւին բանաձեւը ստացաւ միայն 1430 քուէ:

Լէոն Պլում իր ճառին մէջ մասնաւորապէս շեշտեց թէ անհրաժեշտ է շարունակել կուսակցութեան աջակցութիւնը Տալատիէի կառավարութեան: Իր համոզումով, այդ աջակցութիւնը անհրաժեշտ է, որովհետեւ,— 1. Տալատիէի կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը ջանայ գլուխ հանել տնտեսական վերականգնումը, իրագործելով ընկերվարական կուսակցութեան ծրագրին մէկ մասը. — 2. Եթէ ընկերվարականները ընդդիմադիր դառնան, հանրապետական կարգուսարքը պիտի վտանգուի, ներկայ պարագաներուն մէջ.— 3. Ներկայիս անկարելի է ընկերվարական կառավարութեան մը կազմութիւնը.

Գալով արտաքին քաղաքականութեան, Լէոն Պլում բացատրեց թէ ինք կը մնայ կուսակից ոչ - միջամտութեան, բայց Ֆրանսական հողին վրայ կատարուած վերջին ռմբակոծութիւնները կրնան Ֆրանսան մղել որ թէ վրէժխնդրական միջոցներ ձեռք առնելու Գերմանիոյ դէմ, այլ վերադառնելու իր գործելու ազատութեանը: Նախորդ վարչապետը միշտ փարած կը մնայ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին, եւ երբեք չի հաւատար թէ կարելի է խզել Հռոմ - Պերլին առանցքը, խրախուսելով Հիթլէրը եւ Մուսոլինին: Ինք սկիզբէն իսկ ջատագոված է ոչ-միջամտութիւնը՝ Սպանիոյ գործերուն մէջ, որովհետեւ «միջամտութիւնը կրնայ ընդհանուր պատերազմ սանձել: Ոչ-միջամտութիւնը միակ միջոցն է որպէսզի Սպանիա կարենայ տնօրինել իր ճակատագիրը»:

Սահմանագլուխի պաշտպանութեան համար

Վարչապետ Գ. Տալատիէ 24 ժամ քննական պտոյտ մը կատարելով սպանիական սահմանագլուխին վրայ, վերադարձաւ Փարիզ: Իր համոզումով, սահմանագլուխը լաւ պաշտպանուած է եւ նոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին: Ֆրանսական կառավարութիւնը ոչ միայն ազդարարութիւններ ուղղած է Սպանիոյ երկու կառավարութեանց, յայտնելով թէ այլեւս թոյլ պիտի չտրուին նոր ռմբակոծութիւններ, այլեւ տեղեկացուցած է թէ Ֆրանսական մարտկոցները հրաման ստացած են ռմբակոծելու օտար օդանաւերը.

Հակառակ մանրակրկիտ քննութեանց, կարելի չէ եղած ճշդել թէ Սպանիոյ ո՛ր բանակին կը պատկանին վերջին ռմբակոծութիւնները կատարող օդանաւերը: Զօր. Ֆրանքօ զեկոյցով մը կը մերժէ որ եւ է պատասխանատուութիւն, մեղքը ձգելով կարմիրներուն վրայ «որոնք կ'ուզեն խանգարել Եւրոպայի խաղաղութիւնը»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ ԱՐՏԱԴՐԵԼ

Կեանքի արուեստական արտադրութեան խնդիրը շա՜տ, շա՜տ հին է, գրեթէ ա՛յնքան հին՝ որքան մարդկութեան պատմութիւնը։ Այս խնդիրը շատ մօտէն կախում ունի ա՛յն հարցումէն, թէ արդէն բուն կեանքը ի՞նչպէս ծագում առած է։ Եթէ Աստուծմէ ստեղծուած է, ուրեմն Աստուած մը միայն կրնայ կրկնել ստեղծագործութիւնը, եւ ի զուր մարդ իր ձեռքերը արիւն քրտինքի մէջ կը թաթխէ, իրարու կը շփէ, այս ստեղծումը քօղազերծելու համար անխոնջ ու անխնայ աշխատութեամբ։ Եթէ, ընդհակառակն, կեանքը ինքն իրմով կը ծագի, կը գոյանայ, ուրեմն մարդ կրնայ միշտ երեւակայել, թէ կեանքի արուեստական արտադրութիւն մըն ալ գործադրելի է։ Հետեւաբար այս հարցն ալ նոյնն է կեանքի ծագումի հարցին հետ։

Մինչեւ Միջին դար, այո՛, մինչեւ նորագոյն ժամանակները, արուեստական արտադրութեան տեսակէտն ու վարդապետութիւնը միշտ կը դիմանայ յամառօրէն եւ անմերժելի, այսինքն՝ ա՛յն տեսակէտը, թէ կեանքը ինք իրմով առած է ծագում։ Բայց այս վարդապետութիւնը այսօր գիտականօրէն այլեւս հազիւ ընդունելի է, թէեւ տակաւին միշտ կան կարգ մը խուզարկուներ, որոնք ա՛յն տեսակէտին յարած կը մնան եւ անխոնջ կ'աշխատին ապացոյցներ հաւաքել վարդապետութիւնը ընդունելի ընելու համար։ Սակայն այսօրուան բնագէտներու ամենամեծ մասը կը մերժէ արտադրութեան վարդապետութիւնը։

Ամէն մարդ գիտէ, թէ երկրի վրայ միշտ կեանք գոյութիւն ունեցած չի կրնար ըլլալ, թէ մեր մոլորակին վրայ որեւէ կերպով մը պէտք է կեանք առաջ եկած ըլլայ։ Այս հարցին վրայ դարերու ընթացքին երկու տեսակ խնդիրներ գոյացած են անթիւ տեսակէտներու մէջէն. Կենսաբաններուն մէկ մասը կեցաւ սա՛ տեսակէտին վրայ, թէ մեր երկրին վրայ կեանք բնաւ ծագում առած չէ, թէ կեանքը երբեւիցէ ուր ստեղծուած է տիեզերքին մէջ, եւ լոյսին ճառագայթումի ճնշումին տակ մեզի արտաշնչուած է։ Մանրէական գործարանաւորութիւններու վրայ կատարուած փորձեր ցոյց տուած են, որ իրօք գոյութիւն ունին կարգ մը մանրէներ, որոնք կ'աճին կեանքի թշնամի պայմաններու մէջ — աներեւակայելի խստութեամբ ցուրտի աստիճաններ, բացարձակ անհանդուրժելի հրաշալութիւն, օդի անհենդան պակաս կամ սաստիկ արեւառապ։ Գտնուած են միս բջիջներ՝ որոնք առանց ամենադոյզն չափով վնասուելու՝ դիմադրած են երկու հարիւր աստիճան ցուրտի, կեդրոնացուած ծծմբային թթուի բացարձակ ցամաքութեան եւ ամիսներով հանդուրժած են թթուածինէ զուրկ միջոցի մէջ։ Որովհետեւ ընդունուած է, թէ գործարանաւորութիւններուն կազմական ինքնայատկութիւնները կը ծնին կամ առաջ կուգան կեանքի պայքարէն, միջավայրին հետ մաքառումէն, թէ անոնք ալ արտադրութիւն մըն են տարրերային ժառանգութեան դանդուածէն եւ տիեզերքէն, եւ կեանքի պայքարին մէջ իրենք ալ, իրենց կարգին, իրենց պատշաճ ձեւը ընդունած են, դժուար չէր ենթադրելը՝ թէ այդպիսի ինքնայատկութիւններ ցոյց տուող գործարանաւորութիւններ, այսինքն՝ սեւէ ձեւով մարմիններ, յարմարագոյն պիտի ըլլային միջավայրին հետ պայքարը տոկալու, վերոյիշեալ տրամադրելի պարագաներու մէջ իսկ։ Բայց մեր երկրին վրայ բնականաբար չկայ եւ բնաւ ալ չէ եղած երկու հարիւր աստիճան վար ցուրտ, ո՛չ բացարձակ երաշտութիւն եւ ոչ ալ կատարեալ օդի պակաս։ Եթէ այդպիսի պայմաններու մէջ անդող ուռճացող կենդանի ճակեր գոյութիւն ունին, — կ'ըսեն այս տեսաբանութեան պաշտպանները — կը նշանակէ, թէ անոնք արտաքոյ միջավայրէ մը առաջ եկած են։

Այս տեսաբանութիւնը շատ ընդունելի կողմեր ունի, նոյնիսկ մինչեւ հիմա յայտնի հակառակորդ չէ ունեցած, եւ ժամանակին բնախոյզներ կը յարին ու յարած են անոր։ Բայց այս տեսաբանութիւնը չի գոհացներ կենսաբանները ամէն կերպով։ Եւ արդարեւ կեանքի ծագումին հարցը չի լուծուիր՝ ստեղծագործութեան ալ խատաժուարը փոխադրելով ուրիշ մոլորակի մը, ուրիշ խորհրդաւոր, անծանօթ աստղի մը վրայ տիեզերքի մէջ։ Միայն սա՛ կայ որ այս տեսաբանութիւնը ընդունելով, կրնանք մեր ձեռքերը գրպանը դնել եւ բուն խնդիրը յաղթահարելու համար սպասել մինչեւ այն ժամանակամիջոցը՝ ուր կարելի պիտի ըլլայ յաջողիլ ա՛յդ աստղին համնելու, ուր կը կատարուի բուն ստեղծագործութիւնը, եւ ատոր համար ալ կրնանք տակաւին երկար ատեն սպասել...։

Խնդրոյն երկրորդ խումբին ներկայացուցիչները, որոնց մասին վերը խօսուեցաւ, կը կառչին ա՛յն տեսակէտին՝ թէ նախնական տարրային բջիջները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ՝ զարգացումի շրջանի մը վերջին անգամները, որոնք անգործարանաւոր գոյութենէ (substance) առաջնորդուած են գործարանաւոր գոյացութեան։ Այս զարգացումը սակայն — եթէ երբեք գոյութիւն ունեցած է — միլիոնաւոր տարիներ առաջ պէտք է եղած ըլլայ, եւ դժուար է ընդունիլ՝ որ այսօր այդ պայմանները կրցած են կրկին հաստատուիլ փորձերով, պայմաններ՝ որոնք ատեն մը կան եւ կը գործեն եղեր։ Այո՛, դժուար է ընդունիլ, թէ այդ առաջին քայլը — անկենդանէն կենդանացած բնութիւն տանող քայլը — տեղի ունեցած ըլլայ։

×

Հիմա, արդի բնախոյզները կը հարցնեն թէ կենդանացածներուն եւ անկենդանի մնացորդներուն մէջեւ իրօք կա՞յ տարրական, բացարձակ տարբերութիւն մը, անոնք իրարու իրօք ո՞րքան օտար են, ինչպէս կ'երեւի առաջին ակնարկով։ Այս հարցումին փորձառական հետախուզութիւնը յոյժ շահեկան, նոյնիսկ զգայացունց արդիւնքներ տուած է, որոնք պիտի յեղաշրջէին բոլոր տեսակէտները, բոլոր վարդապետութիւնները կենսաբանութեան եւ բնական գիտութիւններուն մէջ։ Նախ եւ առաջ արդիւնքը եղաւ ձգախէժի համադրական (synthétique) վերահաստատութիւնը, այսինքն՝ բնական բերքի մը արուեստական արտադրութիւնը։ Բերքը, անտեսական կամ առեւտրական տեսակէտով, կը գոհացնէ միայն գործնական մարդը, ո՛չ թէ գիտնականը։ Այսինքն ան ունի բոլոր յատկութիւնները, որոնք գործնականին մէջ կը պահանջուին բնական ձգախէժէն։ Բայց քիմիական հակազդեցութիւններուն (réaction) մէջ երբեք նոյն, եւ մի չէ բնական բերքին հետ — կեանքի ստեղծումն՝, թէեւ անոր նման է։ Աւելի առաջ տարուեցաւ քննութիւնը։ Վաղամեռիկ բնախոյզ Էմիլ Ֆիշը կրցաւ արուեստապէս արտադրել նիւթ մը, որ շատ նման է հաւկիթի սպիտակուցին, ա՛յն աստիճան նման, որ կարելի եղաւ փոխանակել զայն կատարելապէս անասուններու կերին հետ։ Արուեստական եւ բնական բերքին միջեւ ազգակցութիւնը այնքան նշանակալից է որ մարդ սա զգացումը կ'ունենայ — փոքր քայլ մը եւս եւ ահա պիտի իյնայ վերջին պատնէշն ալ։

Բայց ամէնէն կարեւորը փորձերուն այս արդիւնքները չէին։ Զգայացունց արդիւնքը ա՛յն եղաւ որ կարելի եղաւ կենդանի եւ անկենդան գոյացութիւններուն միջեւ ներքին մեծ ազգակցութիւնը ապացուցանել, ազգակցութիւն մը՝ ա՛յնքան անակնկալ, որ դեռ մինչեւ հիմա յայտնի չէ թէ ի՛նչ պէտք է եզրակացնել ասկէ։ Այսպէս կարելի եղաւ ոչ միայն անկենդան նիւթի միջոցաւ նմանցնել կենդանի գոյացութիւններու բնականօրէն աճած ձեւերը, ոչ միայն կարելի եղաւ արուեստականօրէն արտադրել կենդանի ճակերու մանրադիտական կառոյցքը, այլեւ գիտունը, այսպէս եւ աճեց դուրս, ի վիճակի կ'ըլլար արտադրել շարժումներ եւ շնչառական դէպքեր անգործարանաւոր գոյացութիւններու վրայ եւ երկար ատեն ալ պահպանել զանոնք։

×

Փորձառական այս շրջանակէն քաղուածամէնէն ծանօթ երեւոյթներէն մին սա իրական, թէեւ դժուար ըմբռնելի ճշմարտութիւնն է, որ սնդիկի կաթիլ մը, որուն հետ եթէ շփուի պողպատէ ասեղ մը, կը սկսի բաբախել ներդաշնակ ելեւէջով, եւ բաբախումի այս երեւոյթներու միջոցին՝ յայտնապէս սիրտի ձեւ կ'առնէ։ Այս դէպքը յաճախ շարժանկարուեցաւ, այնպէս որ գիտական նիստերու միջոցին հանդիսատեսներու մեծ շրջանակ մը կրցաւ տեսնել զայն եւ ճշդել։ Նոյնպէս են նմանապէս շարժանկարուած փորձեր ապացուցին նոյնութիւնը գործարանաւոր եւ անգործարանաւոր գոյացութիւններու շարժումին մէջ։ Ամենափոքր մանրէներ, որոնք կը գտնուին կաթիլ մը ջուրի մէջ, առաջ բերին միեւնոյն շարժումները, ինչ որ փոքր կտորիկ մը կափուրը (camphre) մաքուր ջուրին երեսը, այն աստիճան ճշգրտօրէն որ շարժանկարին ներկայ եղող կենսաբան մը չկրցաւ զանազանել կենդանի գոյացութիւնը անկենդանէն։ Կափուրի փոքրիկ կտորները ջուրին վրայ իյնալուն պէս, խորհրդաւոր օրէնքի մը համեմատ կը սկսին դառնալ ու շրջիլ, գալարիլ իրենց վրայ, առնելով շարժումի միեւնոյն ձեւեր ինչպէս ջուրին կաթիլին մէջ ամփոփուած մանրէները։

Հետախուզական բոլոր այս արդիւնքները կը տանին միմիայն սա եզրակացութեան, թէ կենդանի եւ անկենդան գոյացութիւններուն միջեւ հիմնական տարբերութիւն չկայ, թէ ամէն ինչ որ գոյութիւն ունի, կը հպատակի միեւնոյն բնական օրէնքներուն։

Ահա այս տեսակէտէն ալ երբեք անկարելի չի թուիր որ օր մը կարելի պիտի ըլլայ քիմիական աշխատանոցին մէջ կեանք կամ, ուրիշ բառով, կեանք ունեցող բան առաջ բերել։

Թարգմ. Գէրմ.-Է ***

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ

Ահաւասիկ Տիգրան Չուհաճեանի գլխաւոր երկասիրութիւնները — «Արշակ Բ.», «Օլիմբիա» (օփերա), «Արիֆ», «Քէօսէ», «Լէպլէպիճի» (օփերէթներ), «Զէմիրէ» (օփերա քոմիք), «Ալեքսինազ» (օփերէթ տրամաթիք), «Ոհ ինչ անուշ», «Մայր Արաքսի», «Գոհարիկ», «Ողջոյն Առ Երիմեան», «Lauras» (Վ. Հիւկօ), «Rappelle-Toi», (Ալֆրէտ տը Միւսէ) մեներգները։ «Խորհուրդ Խորին», «Սուրբ Սուրբ», «Հայր Մեր», «Մահերգ» (գրուած Ներսէս պատրիարքի մահուան առթիւ) կրօնականները։ Եւ «Վերերգ», «Ցաւխենական Շարժում», «Արեւելեան Ֆանթէզիներ», «Մտածին Ցնորքներ», «Պարսկական Քայլերգ» դաշնակի կտորները։

Անցեալները երաժշտասէր հայ ընտանիքի մը մօտ, առիթը ունեցանք տեսնել վարպետին երեք ձայնատետրերը, նշխարներու պէս համբուրելի։ Առաջինը «Արիֆ»ին Ա. արարուածի նշանաւոր զուգերգը՝ «Թէննէ Թէննինի»։

Կողքը նկարազարդ։ Ֆէսաւոր այր մը, հագած սէթրի, պարաքայլի մէջ հարեմազգեստ Արեւելուհիի մը հետ։ Երկուքին ձեռքերուն մէջ՝ ըմպելիի բաժակ։ Նուրբ ծառի մը ճիւղը կը շրջանակէ զիրենք։ Հեռուն՝ պուրակ։

Երկրորդ ձայնատետրակը Արիֆին «Աէֆա կէլտինիզ» մեծ խմբերգը, նոյն նկարով եւ արձանագրութեամբ։

Տպուած են Լայփցիկ։

Եւ ուրիշ տետրակ մը տպուած վարպետին մահէն վերջ, Օլիմբիա օփերային նախերգութիւնը, Բ. Սինանեանի կողմէ դաշնակի յարմարցուած։

Այս տետրակը զարդանկարուած է «Ար Նուվօ» ոճով, մանրանկարիչ Ստեփան Ակալեանի կողմէ։ Զարդանկարը կազմուած է սովորականօրէն անխուսափելի վարդերով, տերեւներով եւ պայմանագրական քնարներով։ Վերին ձախ անկիւնը գծուած է, նոյն նկարչին կողմէ Տ. Չուհաճեանի պատկերը։ Վարպետը հագած է ստամպօլին, ունի բաց օսլայուած օձիք, լայն թիթեռնիկ փողկապով։ Անշուշտ սպիտակ եւ օսլայուած շապիկ։ Կատարեալ մաէսթրօ մը հանդերձանքով։ Նոյնքան են աւելի դէմքով, բացուած ճակատ, ապրած մարդու հեշտախոյզ աչքեր, առատ պեխ, գեղեցիկ ծերութեան մը առաջին շրջանին մէջ։

Փակագիծ մը բանալով խօսինք նաեւ Չուհաճեանի հասակին մասին։ Հաւանաբար շահեկանութենէ զուրկ չըլլայ մեր ըսելիքը. Երբ քանի մը շաբաթ առաջ ձեռնարկեցինք վարպետին կենսագրութիւնը գրելու՝ մեր ձեռքին ներքեւ գտնուող գրութիւններուն մէջ ոչինչ բռնած էր վարպետին հասակին մասին։ Տարօրինակ կերպով, յաճախ կը մտածէի Չուհաճեանի հասակին մասին։ Պատկերներէ, մինչեւ կէս մէջք քաշուած, անկարելի է ճշդել մէկուն հասակը։ Գիշեր մը Չուհաճեանը տեսայ... երազիս մէջ անշուշտ։ Այնքանով միայն՝ պիտի մնար ծէփի ինծի պէս — «Կարգ է, մտածմամբ մը շարունակութիւնն է։ Իրմով լսուած ըլլալը»։ Կը գտնուէի սրճարանի մը մէջ — միշտ երազ — ու մէկը ներս մտաւ, ուղղուեցաւ ինծի ու ըսաւ — «Ես Տիգրան Չուհաճեանն եմ։ Ահա տես հասակս։ Հազիւ միջահասակ կարելի է ըսել ինծի։ Ցուպիկ մի ըլլար ինձ. երբ նուագախումբ կը ղեկավարէի՝ կը մեծնար հասակս ու բնաւ պէտք չէր երեւար կերպարանքս»։ Երազը տեսնելէ օրեր վերջ, կը վառէի հետաքրքրութենէս իմանալու համար թէ ինչ հասակ ունէր վարպետը։ Կ'ուզէի ճշդել երազը։ Դիպուածով գտայ հայ տիկին մը որ Զմիւռնիա գտնուած է եւ այնտեղ տեսած Չուհաճեանը։ Հարցումներուս առաջինը եղաւ ճշդել երգահանին հասակը։ Երազս ճիշդ էր, տիկինը հաստատեց։

×

Ասոնք կուտանք Ս. Դաւթեանի.

— «Տ. Չուհաճեան իբր երգահան եւ հեղինակ՝ իր մեծ արժանիքն ունեցաւ, այլեւ ի Թուրքիա նոր դարագլուխ մը բացաւ ու վճռական ազդեցութիւն մը գործեց՝ ստեղծելով գուսանական Թատրոնը որմէ տրամաթիք Թատրոնն ալ ապաւորուեցաւ։ Իրմով յառաջ եկան վարպետներ — Ս. Պէնկլեան եւ հայլ մը ուրիշներ — որոնք օր մը պիտի շարունակէին իր գործն առաւել կամ նուազ յաջողակութեամբ։ Այդ ազդեցութիւնը հայ գուսանաց միջոցաւ տարածուեցաւ Ելլադա, Եգիպտոս, Փարիզ եւ Լոնտոն, հայ հանճարին արձագանգը տուին մերոնք օտար երկիրներու մէջ (ուր երաժշտութեան, հաղադի եւ լռելեաց նրբութիւնք անդրագոյն եւս զարգացած ու մշակուած են) եւ ամենուրեք գտան ջերմ ընդունելութիւն։ Արհամարհեալ Հելլենք՝ Աթէնքի, Բաթումի եւ այլ շրջանակներու մէջ՝ հայ խումբերու գուսանական յաղթանակներէն ազդուած պարտուած էին։ Նոյնը նաեւ Եգիպտոս։

Ահաւասիկ Շարասանի կարծիքը.

— «Չուհաճեանի բոլոր գործերն ալ անմահ են, անոնց մէջ վարպետը կարողացած է արեւելեան երաժշտութեան մեղեդիները՝ իրենց բովանդակ հրապոյրովն ու երազանքովը, հաշտեցնել եւրոպական ներդաշնակութեան պայմաններուն հետ, եւ այդպէսով ստեղծած է երաժշտական variation մը, որ թէեւ փորձուած էր անցեալի եւրոպական քանի մը մեծագոյն երգահաններու կողմէ, սակայն մնացած էր չափազանց աղօտ ու անհարազատ գոյներով։ Չուհաճեան իրաւամբ ունենալու է իր առանձին տեղը տիեզերական երաժշտութեան պատմութեան մէջ, որովհետեւ իր հեղինակութեանց մեծագոյն մասին մէջ կ'արտացոլայ բոլոր այն կեանքը զոր կը շնչէր, իր ազգին ցաւերն ու վայելքները, իր հայրենիքին փառքերն ու տարամները հաւասար թափով մը երգած է։ Գաղափարներուն թարմութեամբը, նուագերգութեան բազմազան երանգներովն ու հարազատութեամբը, իր արուեստը գերազանցօրէն բիւրեղացումն է արեւելեան երաժշտութեան. ու ինք իրաւունքը կը ստանայ ժողովրդային այն պանծալի համակրանքին, զոր, աւաղ, թէեւ այնքան ուշացած սակայն քիչ վայլեց»։

×

Վարպետին թատերական գործերէն ունկնդրած եմ միայն երեք հատը՝ «Լէպլէպիճի», «Քէօսէ», եւ «Արիֆ»ի բազմանիւրերը 40 — 50 անգամ.

Հինէն ի վեր Մեծն Արեւելքը [illegible] ղառասա ճիւղ մը նետած է դէպի վեր։ Ու Արեւմուտքը ծաղկեցուց [illegible] արժանաւոր է դէպի Բիւզանդիոն Երկու Ռզիներու պատուհասը [illegible] տարուած է այնտեղ՝ ուր երկու աշխարհներ կը միանան իրարու. Այս [illegible] մէջ ծնաւ Չուհաճեան։ Ինք ալ կատարեց երաժշտական պատուասար իր տաղանդով ու միջավայրին բնական բերումով։ Իր երաժշտախաղերը իմ վրաս կը թողուն տպաւորութիւնը Հէքեաթներու, որոնք կը շողշողան ու կը շլացնեն իրենց գոյներու ծանրութեամբ, [illegible] քաղցրութիւններով եւ [illegible] պարունակող սիրերգներով, ինչպէս հոգիներու դաշնակցութեան պարթեւներով։

Չուհաճեանի երգը հոգիին մէջ կը մնայ։ Չի ցնդիր։ Կենսանիւթ ունի.

Երաժշտագէտները կը նախընտրեն «Արիֆ»ը կամ «Քէօսէ»ն։ Իսկ [illegible] վերջինները միշտ նախընտրած են «Լէպլէպիճի»ն, որուն նիւթին եւ երաժշտութեան պարզութեան մէջ հոգեկան մութիւն մը կայ բանաստեղծական։

Չուհաճեան իր ցեղին նոր եւ իւր բարձունք մը ընծայած է։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«Աշխարհազգաց»

Մեծ եղեռնի մեր բախտակիցներէն Ցարութիւն Քէֆէլեան անցեալ տարի հրատարակեց «Աշխարհազգաց» անուն բաղդով նուիրեր էջնոց պատկերազարդ հատորիկ մը։

Հեղինակը, ինչպէս համեստօրէն ինք իսկ կը խոստովանի իր գործի յառաջաբանին մէջ, գրող մը չէ, ոչ ալ ուսում առնելու պատեհութիւն ունեցած է։ Կեանքի տարօրինակ պայմաններ առաջնորդած են զինքը [illegible], ուր իր հայրենասիրութեան թելադրանքին տակ՝ գրի առած է ապագայ սերունդին համար պատմելու իր վկայութեան բաժինը։

Ց. Քէֆէլեան Շապին Գարահիսարի [illegible] է իր գործի առաջին գլուխը կը 'վերաբերի' ծննդավայրին պատմական եւ աշխարհագրական ամփոփ ներկայացման համընթաց նկարով մը միասին, վերջացուցած իրաւունքի եւ արդարութեան ոգեկոչումին մէկ վանկը ըսող սա խօսքով.

«Թուրքը մարտից Հայուն արիւն, բայց երբեք պիտի չկարողանայ [illegible] մեր հայրենիքը»։

Այնուհետեւ իր պարտականութիւն գիտակից՝ կը պատմէ բանադրութեան նախօրեակը, Շապին Գարահիսարի հանգին Հայերը տարագրելու ժամանակ Թուրքերու ցոյց տուած վայրագութիւնները։

Ընդհանուր տարագրութեան պատմութեան մէջ Շապին Գարահիսարի հայութիւնը եւս յատկապէս սերունդին ներշնչման կեղեցիկ ժառանգ մը թողուց, անիծեալ թշնամիին դէմ ըմբոստութեան սքանչելի փորձ մը կատարեց։ Քէֆէլեան ուրիշ ձայն մը եւս կը բերէ ու կը կցէ այդ պատկերին հատուցման արդար իրաւունքը [illegible] ու խոր պահելու արժանի երգելով [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուլիոյին քովընտի ակնարկ մը նետեց Ներքինիին. ճեփ ճերմակ ու մրրուտուն դէմք մը ունէր ան այդ վայրկեանին, յայտնի էր թէ անդթօրէն կը վայելէր այդ զարհուրելի տեսարանը։

Ա՛լ ամէն բան պիտի վերջանար հիմա։ Մարդ ինչ ձեւով ալ մեռնի պարտաւոր է ճիգ մը ընել քաջարար կեցուածքով մը դիմաւորելու համար մահը։ Սուլիոյին կարճահասակ մէկն էր եւ իր գլուխը հազիւ թէ կը հասնէր երկու սեւամորթ հսկաններուն ուսերուն. Գրկեց ամբողջ մարմինը, ուղղաձիգ դիրքով կեցաւ իր դահիճներուն դիմացը եւ թօթափեց այն սարսափելի վախը որ կը չարչրկէր զինքը ժամերէ ի վեր։ Երբ համր պահակները իր թեւերէն բռնեցին, անիկա կրցաւ նոյնիսկ հրաժեշտի հեգնական բարեւ մը տալ երկու սպաններուն։

Եւ ահա յանկարծ սեւամորթ դահիճները օդին մէջ բարձրացուցին Սուլիոյինը եւ, գլուխը վար, հորին մէջ նետեցին զայն։

Գիտակցութիւնը կորսնցուցած չէր մինչեւ այն վայրկեանը երբ գլուխը ուժգնօրէն զարնուեցաւ փրփրադէզ ծովուն ալիքներուն եւ ջուրերը ծածկեցին իր չարչարուած մարմինը։

ԱՄԱՅԻ ՔԱՂԱՔԸ

Զարհուրելի դող մը պատեց իր ամբողջ էութիւնը թաւալգլոր ինկաւ ջուրերուն վրայ եւ այնպիսի թափով մը զարնուեցաւ անոնց որ կարծես թէ երբեք վեր պիտի չբարձրանար եւ անվերջ պիտի խորասուզուէր դէպի ծովուն անդունդը։ Կարծես կայծ մը երկուքի բաժնած էր գանկը, այնքան ուժգնօրէն կը զգար բախումին պատճառած ցաւը իր գլխուն մէջ։ Իրեն այնպէս կը թուէր թէ գանկը հեղձուցած էր, կը խոշորնար, կը բացուէր ու կը գոցուէր՝ հոգեվարքի մը անտանելի ցաւերը պատճառելով իրեն։ Շլացուցիչ լոյսերու փայլատակում մը զգաց իր աչքերուն խորը. յետոյ կորսնցուց իր գիտակցութիւնը։

Բայց յանկարծ նկատեց որ այլեւս ծովուն յատակը չէր իջներ։ Յորձանքը հոն նետած էր զինքը։ Սովորական պարագաներու մէջ լաւ լողացող մըն էր. ուրեմն աչքերը բացաւ։ Լոյսի նշոյլ մը անգամ չկար չորս դին. անթափանցելի խաւարն ու չարաշուք լռութիւնը ահաւոր վախ մը ներշնչեցին իրեն։ Կարծես միաժամանակ կուրցեր եւ խլացեր էր։ Ուրեմն այս է մահը, խորհեցաւ Սուլիոյին. զգալու կարողութիւնը բոլորովին անհետացած չէր տակաւին ու երբ ջուրերուն ծանրութիւնը կը ճնշէր իր մարմնոյն վրայ, մտածեց թէ վախճանին հասած չէր դեռ։ Այդ ահարկու խրոխտութիւնը պրկեց իր կուրծքը. ուրեմն աւելի սուկայի տանջանք մը կը սպասէր իրեն. պիտի սուզէր դէպի ծովուն յատակը, շունչը պիտի բռնուէր, յաւիտեան ճիգ մը պիտի փորձէր օդ գտնելու համար ջուրերուն խորը։ Տապլտկեցաւ ալիքներուն գիրկը. հինգ վեց անգամ գլորեցաւ աջ ու ձախ։ Յետոյ զգաց թէ յորձանքը ապառաժի մը վրայ նետած էր զինքը։

Գլուխը այնքան կը ցաւէր որ պոռալու ճիգ մը ըրաւ, բայց չկրցաւ ձայն հանել որովհետեւ աղի ջուրը ողողեց իր բերանը։ Ոչինչ կը տեսնէր, ոչինչ կը լսէր. հագուստները պատառ պատառ եղած էին։ Վերջին եւ յամառ դիմադրութեան մը պատրաստուեցաւ։ Բնազդական էր այդ ճիգը։ Մահուան սարսափը այնքան զօրաւոր է մարդոց մէջ — առանց ցեղի եւ նկարագրի խտրութեան — որ երբ միտքը կը դադրի գործելէ, բնազդն է որ կը մղէ ու կը վարէ վերջին ամենահին կռիւը՝ մարմնոյն ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանելու համար։

Փոթորկաւոր ջուրերու մէջ բանտարկուած էր կարծես իր կուրծքը. անտանելի աղմուկ մը կար իր ականջներուն մէջ. արմունկները մոլեգին շարժումներ կ'ընէին ալիքներէն ձերբազատելու համար իր մարմինը։ Չէր գիտեր որ բաց ծովուն հասա՞ծ էր թէ ոչ, չէր ուզեր այդ մասին խորհիլ ու չէր ուզեր հաւատալ թէ ապարդիւն էին իր բոլոր ճիգերը։ Պիտի աշխատէր ծովուն մակերեսը բարձրանալ, թէեւ լողալու կարողութիւն անգամ չունէր այլեւս ու թեւերը կռնակին վրայ կապուած էին. եթէ նոյնիսկ յաջողէր ալիքները դարձեալ հոն պիտի մղէին զինքը ու անդունդը պիտի էջնէր նորէն՝ բոլշական նայուածք մը նետելով այն աշխարհին վրայ որ հիմա շատ հեռու էր իրմէ։

Սրունքներով յուսահատ հարուածներ տուաւ ջուրերուն. Ականջները կը պայթէին, աչքերը դուրս կը ցատկէին իրենց խոռոչներէն. մուրճի հարուածներ կը լսէր իր գանկին տակ, ուղեղը փրթած էր իր տեղէն եւ աջ ու ձախ կը նետուէր գլխուն մէջ։ Ա՛լ չէր կրնար շունչը բռնել, պիտի խեղդուէր հիմա, մարմինը կը ցաւէր չարունակ։

Սուլիոյին ջուրին երեսը ելաւ երկվայրկեան մը միայն. կրցաւ պատառ մը օդ ծծել, գիտակցութիւնը վերադարձաւ յուսահատօրէն կարճ ժամանակի մը համար։ Ջուրերը դարձեալ կուլ տուին զինքը. իր գերմարդկային ճիգերը չարչարանքը երկարելու ծառայէին պարզապէս։

Նորէն ճնշում մը զգաց իր կուրծքին վրայ։ Մտածեց թէ աւելի [illegible] պիտի ըլլար եթէ հանդարտ կենար [illegible] միանգամընդմիշտ սուզէր [illegible] ծովուն անդունդը խուսափելու համար չարչարանքէն։ Եւ սակայն դիմադրելու բնազդը աւելի զօրաւոր էր իր [illegible] փորձ մը եւս ըրաւ ու հասաւ ջուրին մակերեսը։ Ակնարկ մը նետեց իր [illegible] նակամարին աստղերուն։ Բայց ի՞նչ գուշակ. չէ՞ որ թեւերը կապուած էին. ինչպէ՞ս պիտի մնար այնտեղ։ [illegible] տեցաւ շունչերը կարճել, բայց [illegible] հակառակը անոնք աւելի [illegible] խարնուեցան իր միտքերուն մէջ։ [illegible] յղացաւ այլեւս [illegible] ղի տուին, ապառեցաւ անհամբեր [illegible] կալիին մէջ, ալիք մը զարնուեցաւ [illegible] դէմքին ու թաղուեցաւ ջուրերուն խորը։

Այդ պահուն յանկարծ անհամբեր ձեռք մը հասաւ իրեն։ Մարդը վեր [illegible] զինքը եւ ահա Սուլիոյին [illegible] սպառ փռուեցաւ նաւակի մը մէջ, [illegible] թափանց խաւար էր չորս կողմը։

(Շար.)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԳԱՒԱՌԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած). — Մայիս ... երեկոյեան, Գոլֆիէի շէնք սըրահին մէջ տեղի ունեցաւ մեր հրապարակային բանախօսութիւնը։ ... ժամանակէն առաջ լեցուած էր սըրահը ... տեղեր ոտքի վրայ մնացին։ ... էր նաեւ միջանցքը։ ... ընկեր Բախանեանի այնքան հեռաւոր ... յօդուածներուն ընթերցողական ... բուռն փափաք մը ունէին զինքը ... վերջապէս գոհացում տրուեցաւ ... ընկերոջը մեր շրջան այցելու ... մար։ ... ընկեր Ց. Գալիկեան քանի մը խօսքով ներկայացուց ընկերը, յետոյ ծափերու տակ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր ... եանեան որ մօտ երկու ժամ տեւող ... մը հանդամանօրէն եւ փաստացի ներկայացուց իր նիւթը, զոր ... է ամփոփել։ Կուտանք միայն ... մը գիծեր։ ... մը ծնդումներէ վերջ անցաւ ... ատանին՝ իբրեւ ըմբռնում գաղափարական եւ աշխարհագրական։ ... առ շրջան գծեց անոր ապրած ... վերը եւ մատնանշեց նուաճումներն ու սխալները։ Բնորոշեց «Թուրքիայի» ու «Հայաստանին» միջեւ ... խոր տարբերութիւնը։ ... յետոյ, մէկ առ մէկ տուաւ խորհ. ... ատանի քաղաքական շրջապատը, ... ժողովուրդներու վերաբերումները եւ քաղաքական ձգտումները, ... աւ Մամնաւորապէս ռուսական ... ականութեան վրայ, որ իրրեւ ... Ըմբոստութեան ազդանշանը տըւ... Բիւրբ գիւղը։

Օր մը, երբ Հարսին մէկը ջուր ... կ'երթայ, երկու չէթէներ ... կ'երթան։ Մէկը իսկոյն կուժը ... միւսն ալ թեւէն կը քաշէ՝ ... բանաբարելու համար։ Հարսը կը ... կը փախչի։ Լուրը կը հասնի ... հայ երիտասարդներուն։ ... կատղած՝ վար կ'իջնեն, փողոցին մէջ իրենց դանակը կը խրեն չէ-թէներուն սիրտը։ Գուեւ մը տեղի ... երկուստեք զէնքերը կ'որոտան։ Անուրանալի է Գուրգէն քաջ. ... ղեկավարական անձնուրացութիւն։ Թուրքերը սարսափահար փախուստ կուտան։

Մեր ազգային փոթորկոտ յարժումներու ընթացքին գործը ձաղողեցնե... ... տեսակէտէն ուերիշ դեր կատարած են մեր մասնիչները։ Քէֆէլեան ... կը յեշատակէ Մշակնոցի ... անունով Վլասակը։

Եւ ապա տարագրութեան ճամբաներու ու մինչեւ իր բնաւորական բախտաւոր օրերու պատմութիւնը պարզ ... գրութեամբ այլ յուզիչ շեշտ մը ... որ կուզայ իր հայրենասիրութեան յորդող աղբիւրէն, Զմէի դասատարականութենէն, Քէֆէլեան որը մըն ... անգամ (Զ. Ո. Մխուեան)։

Այս գրկոյքին մէջ զետեղուած հին ու նոր նկարները եւ վերջաւորութեան գրուած վերագրող Անդրէասցինե... ընդհանուր ցանկը կ'ամբողջացնեն ... երքրութիւնը, որ կը ծնցնէ այս ... րկը։

Եւ թէ ամէն որբ, Քէֆէլեանի ... բերէք իր վկայութիւնը, հող չէ ... անմիջական, — տուանք հում նիւթեր ... մեր պատմութեան համար։

ԼՃԵՑԻ

հեռնտոս չի կրնար ըլլալ մեզի։ Յետոյ զանութեամբ յիշեց ռուսացումի այն շեշտուած քաղաքականութիւնը, զոր կը տանի Մոսկուան Հայաստանի մէջ, ինչպէս նաեւ արտասահմանի վնասակար կրաւորականութիւնը։

Այս անկապատ պայմաններուն դէմ ան դրաւ նաեւ նպաստաւոր ազդակներ, զորս քուեց մէկ առ մէկ, որոնց կարգին անհրաժեշտ դրաւ բոլոր աւողջ տարրերու կողմէ միացեալ ճակատի մը կազմութիւնը։

Բանախօսութեան սկիզբէն մինչեւ վերջը ունկնդիրները լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցան եւ գծուտրութեամբ բաժնուեցան սրահէն։

Այդ բանախօսութեան պատճառաւ ստեղծուած հետաքրքրութիւնը այնքան բուռն է որ բազմաթիւ խնդրանքներ կը հասնին զանազան միութիւններէ եւ մարմիններէ, իրենց շրջաններուն մէջ եւս կրկնելու նոյն բանախօսութիւնը։

Թղթակից

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 1 Յունիս. — Մօտ 15 տարիներէ ի վեր, գաղթահայութիւնը, ամէնուրեք, կը տօնէ իր անկախութեան եւ ազատութեան օրը՝ Մայիս 28ը։

Քանի կ'երկարին մեր պանդխտութեան տարիները, այնքան աւելի կը շեշտուի ազատ ու անկախ ապրելու մեր պահանջքը։

Թէեւ մեր մէջ, տակաւին ունինք՝ ուղեղը ջրուած մարդիկ, որոնք կը ջիմեն ամէն միջոցի Մայիս 28ի արժէքը նսեմացնելու, նոյնիսկ ըսելու թէ «Մայիս 28ը Թուրքին շնորհն է»։

Կիրակի իրիկուն ժամը 9ին սրահը լեցուն է բերնէ բերան։

Բեմին ճակատը զարդուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով, որոնց մէջտեղը Հ. Օհանջանեանի դահլիճին մեծադիր խմբանկարը։

«Զոմէի «Արաքս» երգչախումբը քառաձայն «Մեր հայրենիքով» բացաւ անկախութեան 20ամեակի տարեդարձը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Զօրթեանի։ Օրուան նախագահ ընկեր Լեւոն Տօնապետեան, քանի մը խօսքերով բացատրեց Դաշնակցութեան դերը անկախութեան համար մղուած պայքարին մէջ։ Ծափերու մէջ՝ արտասանեցին փոքրիկն Ալիս Գալուստեան, Վահան եւ Զարեհ Գասեան։ Յաջող էին «Թառարել եմ ինչպէս գիշեր» եւ «Երբ որ բացուին դռներն յուսոյ», ընկերակցութեամբ Յ. Զօրթեանի (ջութակ)։ Հանդէսի ընթացքին երգչախումբը քառաձայն երգեց ուրիշ երգեր ալ եւ Պ. Յ. Զօրթեան մեներգեց «Հայաստան»։

Յետոյ, ջերմ եւ երկարատեւ ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ ընկեր Շաւարշ Միսաքեան, որ մօտ 1 ժամ տեւող կուռ ճառի մը մէջ շօշափեց երեք գլխաւոր նիւթեր, — Մայիս 28ը, Հայաստան եւ Արտասահման։

Ընկերը նախ ներկայացուց անկախութեան նախօրեակին՝ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ ունեցած զինուորական ուժերը եւ անոնց գրաւած դիրքերը։ Ապա բացատրեց այն անհատնում ճիգը, զոհողութիւններն ու արիւնը որ թափուեցան Մայիս 28ի համար, եւ ոգեկոչելով Սարդարապատի եւ Բաշ-Ապարանի հերոսական խոյանքներն ու ձնոց թերուած ազատութիւնը՝ ա- ւելցուց. — «Մայիս 28ը ինքնին չէկաւ սակայն, այսօր շատեր կան որ կ'ուզեն անոր արժէքը մանրացնել, նսեմացնել։ Յետոյ Մայիս 28ը Դաշնակցական տօն չէ, ինչու Դաշնակցական կոմիտէները ամէն տեղ ձեզ ժողովի կ'ընեն հրաւիրեն, ինչո՞ւ տէր չէք կանգնիր ձեր փառքին՝ Թուրքը ձեզի ոչ թէ անկախութիւն, ինչպէս կ'ըսեն նենգամիտներ, այլ սուր մը իսկ չի տար, Մայիս 28ը ձեր մեծագոյն փառքն է, եւ դուք չէ՞ք ուզեր տէրը ըլլալ այդ փառքին»։

Երկուշաբթի երեկոյեան ունեցանք ընկերական ընդհ. ժողով, ուր ընկեր Շաւարշ խօսեցաւ քաղաքականութեան, Սուրիոյ, Սանճաքի եւ կուսակցական աշխատանքներու մասին։

Երեքշաբթի երեկոյեան ունեցանք ընկերահամակրական դասախօսութիւն, «Միամանթօ» ակումբին մէջ, նախագահութեամբ ընկեր Թեպոյեանի։ Ընկեր Միսաքեան ամբողջ մէկուկէս ժամ մանրամասն խօսեցաւ օրուան հարցերուն շուրջ պատասխանելով նաեւ դասախօսութենէն վերջ եղած հարցումներուն։

Շ. Սեւան

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Գուլվար Օտառյի ենթամասնաճիւղին կողմէ այստեղ եւս տօնուեցաւ Կ. Խաչի օրը, Ազգ. Վարժարանի մէջ, որ լեցուած էր երեւելի հասարակութեամբ։ Կ. Խաչի սանուհիները դրան առջեւ, զարդանիշ կը փակցնէին ժողովուրդին կուրծքին, իսկ անդամուհիներն ալ կարգադրութեան կը հսկէին։ Օրուան նախագահուհին տիկին Ա. Սիւքիասեան հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ հրաւիրեց սանուհիները խմբովին երգել «Մեր հայրենիքը», յետոյ տիկին Ա. Սիւքիասեան բացատրեց իրենց տարած աշխատանքները։ «Անկէ երեք տարի առաջ կազմեցինք այս ենթամասնաճիւղը, 25 ընկերուհիներով, եւ այս օր ուրախ եմ յայտարարելու որ կրկնապատկուած է մեր թիւը շնորհիւ Կ. Խաչի առողջ գործունէութեան, եւ թելադրեց բոլոր տիկիններուն որ իրենց հետեւին։

Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Արտասանեցին օրիորդներ Ա. Հայրապետեան, Վ. Ստեփանեան, Ա. Քէօսէեան, Շ. Գալեան, իսկ մեներգեցին Տիկին Ք. Արզումանեան (Սեւորակ աչերը), եւ Օր. Մ. Մանուկեան (Լորիկը), Օրիորդներ Ա. Հայրապետեան եւ Ք. Տէր Նազարէթեան (Իմ այլուղս)։

Երգերուն մասնակցեցան նաեւ Կ. Խաչի սանուհիները, բոլորն ալ ծափեր խլելով։

Օրուան բանախօսը ընկեր Գ. Հիւսեան մօտաւորապէս խօսեցաւ մէկ ժամ, ներկայացնելով հայ կնոջ դերը մեր ազգային կեանքին մէջ, օրուան հոգերուն կողքին։

Յետոյ քաշուեցաւ Կ. Խաչի վիճակահանը, շահեցան՝ 10 թիւեր — 228, 259, 92, 146, 254, 124, 168, 167, 171, 154։ Շահողները կրնան դիմել Տիկին Ք. Արզումանեանի։

Սանուհիներու կողմէ «Յառաջ նահատակաց» վերջացաւ հանդէսը։

Տ. Ստեփանեան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Գուլվառ Օտառյի Կ. Խաչի հրապարակային դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Ազգ. Վարժարանի մէջ։

«Յառաջ»ի պարզ յայտարարութիւնը բաւական եղած էր որ վարժարանը լեցուի ժամանակէն առաջ։ Զաւակ, ծեր ու մանուկ բոլորը կը սպասէին անհամբեր։ Ընկեր Վ. Իւլեանեան սկսաւ իր դասախօսութիւնը որ տեւեց մէկ ժամ։ Դասախօսութեան ընթացքին մեծէն բռնէ մինչեւ փոքրը կարծես գամուած ըլլային իրենց աթոռներուն եւ չէին ուզեր զատուիլ իրենց տեղերէն։

Դասախօսութեան նիւթն էր «Հայ կնոջ Դերը»։ Ներկաները չափազանց գոհ մնացին։

Ներկայ մը

ՄԱՄԱ, ԾԱՂԻԿ ԿՈՒԶԵՄ...

Որբուհի մըն եմ։ Կորսնցուցի մայրըս՝ տարագրութեան մէջ։ Ցաւերմացնելու համար իր յիշատակը, ուխտեցի իր անունով կոչել առաջին զաւակս։ Ամուսնացայ, աղջնակ մը ունեցայ, Մառի կոչեցի զինք՝ մօրս անունով։

Արդէն հինգուկէս տարեկան էր եւ պզտրուեսակ խորունկ սէր մը կը մատնէր։ Կը նկարէր ծառեր ու ծաղիկներ։ Ի՞նչ երջանկութիւն ինծի համար որ նկարիչ մօրեղբայրս, Ա. Գասրիկ (Գահիրէ), կը վերածէր աղջնակիս մէջ։

Մայիսին հիւանդացաւ, հիւանդանոց տարի։ Առաւօտ մը ըսաւ. — «Այսօր երկինքը կապոյտ է, մամա, ծաղիկ կ'ուզեմ»։ Ափսո՜ս, մահը խլեց զինք գրկէս եւ իր ուզած ծաղիկները դագաղին բաժին ինկան։

Մնաց Մառիս ծաղիկ բառը վառ շրթունքին, եւ իրմով մայրս երկրորդ անգամ մեռաւ։

Հողը թեթեւ գայ վրադ, ծաղիկս, — ես հողիդ վրայ պակաս չեմ ըներ ծաղիկներ։

Եւ պիտի խնդրեմ սիրելի «Յառաջին» խմբագրէն, որ թոյլ տայ ինծ՝ քու անունդ յաւերժացնել այս էջերուն մէջ, այն լեզուով որուն նուիրուած էի քեզ, ընդերքէս բուսած ծաղիկ, իբրեւ մեծագոյն նուէրս մեր Մեծաւորանչին։

Նուարդ Տէր Յակոբեան

Սեւր

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՑԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 Մայիս).

—«Թուրք թերթերը նորէն փրփրած են եւ անդադար կը փչեն Ֆրանսայի հասցէին, կանգ չառնելով ամէնէն ծանր որակումներու առջեւ, — «ամօթ», «ստախօս», «դաւաճան» եւայլն։

Անձնական պարզ արտայայտութիւննե՞ր են ասոնք։ Անկասկած՝ ո՛չ։ Քէմալական Թուրքիոյ մէջ շրթունք չկրնար ատանց հրամանի, ուր մնաց լեզու։ Այն ալ այսքան երկար, այն ալ մեծ պետութեան մը հասցէին։ Ո՛չ, յանձին Եռնուս Նաատիներու եւ Կէզկիններու՝ ուղղակի Անգարան է որ կը սպառնայ տարբեր լեզուով խօսիլ, «բաղուկի ուժովն յանձնել նուիրական իրաւունքին պաշտպանումը»։

Ինչո՞ւ այս կատաղի յարձակման շղթայազերծումը, երբ դեռ երկու շաբաթ առաջ կը պանծացնէին ֆրանսական բարեկամութիւնը եւ Սանճաքի ֆրանսական պատուիրակն ալ կը ներկայացնէին «ճնշողով Թուրք»։

Ըստ իրենց՝ պատճառը աղաղակող անիրաւութիւն մըն է։ Ազատ ընտրութենէն երեւան պիտի գայ եղեր թէ Սանճաքի բնակչութեան հարիւրին 85ը Թուրք է, բայց հոգատար իշխանութիւնը, սարսափած այս հեռանկարէն, ուժին ուժով կը կապէ եղեր քուէարկութեան ազատութիւնը, չի թոյլատրեր որ Թուրքը իբրեւ Թուրք արձանագրուի։

Ըստ իրականութեան՝ պատճառը այս չէ, քանի որ ամէն մարդ — եւ ամէնէն առաջ ծրնեւի չէզոք Յանձնաժողովը — կը տեսնէ թէ ընտրութիւնը բոլորովին ազատ է։ Աւելի ճիշդը՝ աղատէն աւելի բան մը, քանի որ Թուրքիա անլուր մենաշնորհներ կը վայելէ, մէկ կողմէ քուէարկուներու կատարելու արտաքուստ մը կատարելով դէպի Սանճաք, միւս կողմէ՝ իր հիւպատոսներուն միջոցաւ անգամ միջամտելով ընտրութեանց։ Ոչ թէ աւելի, ազատութեան օրրանը՝ Փարիզի մէջ անգամ կարելի չէ հանդիպիլ այսքան լայնամտութեան, այսքան հանդուրժողութեան։

Ո՛չ, բուն պատճառը ընտրութեանց չարագուշակ ընթացքն է։ Ամէն անգամ որ ծրնեւի մէջ խնդիր եղաւ, Անգարա պաշտօնապէս եւ գրաւոր պնդեց թէ Սանճաքին բնակչութեան հարիւրին 85ը Թուրք է։ Արդ, Ալեքսանտրէթի ընտրական շրջանին արձանագրութիւնը եկաւ հաստատելու թէ Թուրքերը ոչ իսկ կէսն են այս համեմատութեամբ, 9344 արձանագրուողներուն միայն 3132ը կազմելով։

Եւ հաստատեց թիւերու լեզուով, որուն առջեւ կը կարկամին միշտ լեզուները, որքան ալ երկար ու յամառ ըլլան։ Կամ «հօտուն ջուրերը կը դադրին», ինչպէս կ'ըսեն Թուրքերը։

Աւելորդ, ինչպէ՞ս առարկել, երբ արձանագրութիւնը կատարուած է Եւրոպացի չէզոք անձերու կողմէ, որոնց պարկեշտութիւնը չի կրնար խնդրոյ առարկայ ըլլալ։ Երբ այդ մարմին մէջ կան նաեւ Թուրքերու բարեկամ անդամներ, հէլլէն, եւ կուտոսեան եւ ռուսէն։

Յետոյ սեւ յոյս չկայ թէ Անտիոքի շրջանին արդիւնքը տարբեր պիտի ըլլայ, կամ պիտի կարենայ փոխել ընդհանուր պատկերը։ Որովհետեւ, եթէ Թուրքերը նոյնիսկ հարիւրին 50ը չանէին, դարձեալ ընդհանուր համեմատութիւնը հարիւրին 40—45էն անդին չի կրնար անցնիլ։ Այլ խօսքով, պաշտօնապէս եւ անժխտելի պիտի հաստատուի թէ իրենք փոքրամասնութիւն են, եւ ոչ թէ «ճնշող մեծամասնութիւն», ինչպէս կը պնդէին։ Եւ այս՝ հակառակ քուէարկուներու արտաքսման զոր կատարեցին այնքան հրապարակաւ, Յանձնաժողովին անգամ պայթեցնելու աստիճան տարօրէն։

Արդ, Թողուլ որ այս հաստատումը կատարուի վերջնապէս եւ վաւերաց-ւի պաշտօնապէս, կը նշանակէ բոլորովին կորսնցնել խաղը, դիմացը դրդուած տեսնել իրաւական առարկութեան բոլոր դռները։ Վերջ ի վերջոյ, խաղալիկ չէ գործը։ Երեք չորս անգամ առարկեց Անգարա, եւ ծրնեւ ամէն անգամին ալ տեղի տուաւ, գոհացնելով բոլոր պահանջները։ Եւ սակայն, երբ հակառակ այս բոլորին, թիւերը կուգան այլ բան ըսելու, այլեւս ի՞նչ կը մնայ ընելիք, եթէ ոչ լըռել, համակերպիլ։

Ահա հոս պէտք է փնտռել ամբողջ բարբանջումին պատճառը։ Նպատակն է ամէն գինով արգիլել Անտիոքի շրջանին արձանագրութիւնը, չթողուլ որ ծանր պայտութիւնը դառնայ վերջնական ու պաշտօնական։

Թրքական մամուլին յարձակումը՝ պարզապէս նախաբանն է այս նպատակով որդեգրուած ռազմավարութեան։ Եթէ յաջողի՝ լաւ։ Այլապէս, պիտի փորձեն ուրիշ միջոցներու դիմել, ընտեղծել այնպիսի կացութիւն մը որ Յանձնաժողովը ստիպուի յետաձգել Անտիոքի արձանագրութիւնը, այլ խօսքով՝ չեղեալ նկատել ամբողջ Սանճաքի ընտրական գործողութիւնները։

Ի՞նչ պիտի ըլլան «ուրիշ միջոցներ»ը, եւ մանաւանդ պիտի յանդի՞ն «բազուկի ուժին» գործածութեան, որուն սպառնալիքը կը շողացնեն Եռնուս Նաատիները»։

(Տոքթ. Ա. Աշճեան։ Ցուշատետր ջերմաժիզութեան Տոքթ. Պէճճէ։ Ականջուկը եւ դարմանը Տոքթ. Գ. Ալթունեան։ Երբ աչքերը կը խօսին Տոքթ. Յ. Գաբրիէլեան։ Պատասխան հիւանդներու եւ առողջապահական գիտելիքներ։

Մամուլի տակ են Յունիսի եւ Յուլիսի թիւերը, որոնց մէջ գլխաւոր յօդուածներէն՝ Սիրահարութիւնը հիւանդութի՞ւն է. — Հացը օգտակա՞ր է. — Սա աղջիկը քանի՞ տարեկան է. — Երեխաս ինչո՞ւ կը միզէ գիշերը, եւ դարմաններ ծանօթ հիւանդութիւններու։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ. — Տարեկան 30 ֆրանք Ֆրանսա, արտասահման 35 եւ 40 ֆրանք ըստ երկրի։ Դիմել 17, Rue Dameame, Paris:

ՅԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ, ժողովրդական առաւմերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան կամ տունին բժիշկը։

ԹԻՒ 43 (ԱՊՐԻԼ). — Բարակ ցաւ Շ. Նարդունի։ Միզը եւ Հրեաները փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան։ Մասյին - հոգեկան առողջապահութիւն Փայլակ Սանասար։ Ի՞նչ է յօդացաւը Տոքթ. Կ. Կէօվկեան։ Պատասխան հիւանդներու եւ առողջապահական գիտելիքներ։

ԹԻՒ 44 (ՄԱՅԻՍ). — Մի ծխէք Շ. Նարդունի։ Ի՞նչպէս ծակել լինդերը Տոքթ. Ն. Թաշճեան։ Կանխահաս ծերութիւն Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան։ Երբ երեխան կ'ազատէ... Մեծ Հայրիկ։ Մեծողը առողջութիւն

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1920 Մարտ 2ին տեղի կ'ունենայ Համշէնի հերոսամարտը։ Ժողովուրդը հերոսաբար կը դիմադրէ մինչեւ 15 Հոկտեմբեր 1920։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԱԹԻՆ

Գոտիս վկայ, քէմէրս վկայ, ոչ մէկ ջան - ախպէր նեղութեան մէջ ... թողնէ, եթէ իմ օգնութեան պէտք ... ունենայ»։ Յաճախ է երգում Կոստին՝ ձեռքը դրած գօտիի վրայ։ Եւ ... պէս, քանի - քանի անգամ Կոստիի գօտին դրուած է դրուել «Ջանտան ախպէր» նեղութիւնէ ազատելու համար։

Մի այլ կառքում նստած են նուագողները՝ զուռնաճի Գարօն, դամ - Մկօն, դաւուլճի Համբօն, ամէնէն ... խումբը քաղաքում։

Մի այլ կառք՝ բմպելիներով, ա - ... ներով, պտուղներով լեցուն՝ ... է Կոստիի կառքի կողքով։ Մի չորրորդ կառքում Կոստիի գդակն է բազմած միայն, իսկ յետեւէն նրանց հետեւում են ուրիշ պարապ կառքեր, ... երթալով բազմանում են նրանք, ... քաղաքում կառք չմնալու աստիճան։ Հաւասով սակայն պարապ կառքերը լեցւում են Կոստին քէֆի մէջ մենակ ձգող իր ընկերներով եւ փողոցում խաղացող մանուկներով։

— Դամ-դամ-դամ-դամ, դամ-դամ դամ-դամ-դամ...

— Հէյ ջա՛ն, հէյ ջա՛ն, հէյ ջա՛ն...

Կառքի մէջ թեւերը պարզած պարում է Կոստին։ Քէֆը տեղն է։ Իր քէֆը նոր չէ սկսել։ Դեռ առաւօտուընէ. ո՞վ գիտէ ի՞նչ հին բարեկամի մի հանդիպում, ի՞նչ սրտի խօսող մի բառ բացել է Կոստիի սրտի դռները։ Իր մկրտանում, իր դէմքի յետեւը օ-ղիի մէկը երկաւ է դարձել, յետոյ այցելել է դրացի մկրտանը, օղին երկուսը երեք է դարձրել, ու յանկարծ յուզուել է սրտի ովկիանոսը եւ հոգին նեղ է պահանջել։

Գարօն, Մկօն, Համբօն՝ միշտ պատրաստ Կոստիի ակնարկին՝ փչել են զուռնան, զարկել են դաւուլին եւ օրը դարձել է կիրակի, տօն։ Ու կառապանները քէֆի հոտ առած՝ շարուել են Կոստիի մկրտանի առջեւ։

Իսկական քէֆի համար շէնքերը նեղ են, պէտք է ունենալ լայն հորիզոն, կապոյտ երկինք, օդ, արեւ եւ շարժում։ Ու Կոստին նստում է կառք, նուագածուները հետն առած։

Մնա՞ծ են Կարսի լաթիները, որ Կոստիին քէֆի մէջ մենակ ձգեն։ Նըրանցի ձէն, օղու եւ գինու հոտ առած՝ քէֆի կարօտ նրանց սրտերը թունդ է ելնում, ձեռքերը պոկւում են առօրեայ աշխատանքներէն ու ո՛վ որտեղ հանդիպած է նրան, ընդառաջ է գալիս։

— Վա՛յ, Կոստի ջան, հօրդ հողին մատաղ, քէ՞ֆ ես անում, լա՛ւ ես անում, չէ՞ որ մարդուս վերջը մահ է։

— Հա՛, ախպէր ջան, մահ է։ «Հող էիր, նորէն հող դարձիր», էդպէս է ասել Աստուած մեր նախահայր Ադամին։ Ամէնքիս վերջն էլ մահ է։ Քանի որ այդպէս է, ես էլ հող չդարձած՝ ուզում եմ վայելել աշխարհը իր բոլոր բարիքներով, որ երբ թէ մեզ համար է ստեղծել Աստուած։ Գէշ բան չե՞մ անում, հօ՛, իր պատուէրն եմ կատարում։ Արի՛, ախպէր ջան, քէֆ անենք, քէֆ անողին քէֆ չի պակսի։

Ու Կոստին իր քէֆի թափօրով հավիւ մէկ շրջան արած քաղաքի շուկայում՝ կառքերը լեցւում են ախպէրտողով։ Գնալով բազմանում են կառքերի շարքերը։ Ո՞ր կառապանը՝ թէկուզ Թուրք ու Մալական՝ (աղանդաւոր Ռուսեր) պիտի յանդգնէր չհետեւել Կոստիին, երբ նա քէֆ էր անում։ Նման օրերին քաղաքում դժուար էր լինում կառք գտնել կայարան, կամ այլուր գնալու համար։

Ո՛չ, կառապանները վախ չունէին կորցնելու իրենց օրուայ վաստակը, Կոստիի օրհնած քսակը վարձատրում էր ամէնքը լի ու լի, ու բացի տակէ կերուխումը։ Հապա Կոստիի խա՞թրը...

— Հէ՜յ ջա՛ն, հէ՜յ ջա՛ն...

Երեխաները՝ տներէն փողոց թափուած՝ շրջապատում են Կոստիի կառքը.

— Քեռի Կոստի՛, մե՛զ էլ, մե՛զ էլ...

— Վա՜յ, չա՛ն լակոտներ, տանից ձեզ քէֆ կ'եղնի՞։ Եկէք։

Ու կառքերը լեցւում են մանուկներով։

Կոստին մանուկներէն մէկը առած իր հուժկու ձեռքերի մէջ՝ ճօճում է օդի մէջ ու կանչում հրճուանքով.

— Հէ՜յ ջա՛ն, հայ մայրեր, ձեր ծոցին մատաղ, շատ հասցրէք այսպիսի քոթոթներ, Անդրանիկը զինուոր է ուզում։

Ու լեցնելով մի գաւաթ գինի՝ մեկնում է փոքրիկին.

— Տօ՛, լակո՛տ, խմէ որ առիւծի պէս մեծնաս։

Ու եթէ փոքրիկը դժկամակէր խըմել — Քո հօր բէխին շո՛ւնը... հայհոյում էր նա, — որ քեզ գինի խմել չէ սովորեցրել։

Թրջում էր մատները գինու մէջ, որպէս մկրտութեան նշան քսում էր մանուկի ճակատին ու շրթունքներին՝ ասելով,

— Տօ՛, քոթոթ, մէկ էլ իմ կառքը բարձրացիր, երբ գինի խմել սովորած լինես։

Յաճախ Կոստին կառքը կանգնեցնում էր այս ու այն խանութի առջեւ ու հրամայում էր, որ բերեն, ինչ որ ունեն։ Այդպէս կառքերը լեցւում են պտուղներով, շաքարեղէններով, խաղալիկներով։ Քիչ չէ պատահում նաեւ որ մանուկները տուն դառնային նոր կօշիկով, գաւթով, գլխարկով. Քեռի Կոստիի նուէրն էր, ու մէկ ծնողքի ինքնասիրութիւնը չէր վիրաւորում։

— Հէ՜յ ջա՛ն, հէ ջա՛ն...

Ու կառքերը կրկին անցնում են նոյն փողոցներով, իջեցնում մանուկներն իրենց տների առջեւ։

Ազատուած մանուկների բեռէն՝ կառքերը բռնում են Սարըղամիշի խճուղու ճամբէն, հասնում են «Խոտոնդ», «Նոր Դրախտ», «Աղջիկ աղբիւր», յաճախ մինչեւ Վլադի-Կարս, Մալականների գիւղը, քաղելու համար նրանց վարդ աղջիկների ուրախ ժպիտները։

Տեղ-տեղ գետի երկայնքին, իջնում են կառքերէն մարգագետինների վըրայ, ազատութիւն են տալիս ոտքերին, պարում են ու գօտեմարտում, փորձում իրենց ուժը առնական։

Կոստի կռուազան չէր. որքան էլ խմած լինէր՝ համակ սէր էր, համակ երգ էր ու գեղեցկութիւն։

— Քէֆ անենք, տղերք ջան, տղամարդը նա է, որ խմում է բայց չի հարբում։ Բախի Գեորգը մեզ ընկեր չէ։ (Բախի Գեորգը Կարսի գինետունն էր)։ Իմ ուզածը տօն է, գեղեցկութիւն, պատարա՛գ։

Գատարդ բառն արտասանելիս չէր մոռանում հայհոյել քահանաներին։ Նա հաշիւ ունէր նրանց հետ։

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ?

(2)

(Շար.)

Ֆրանսական երկու հակօդային հրետաձիգ գունդեր եւ 400 օդանաւեր կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն սահմանին վրայ, նոր արշաւանքներ արգիլելու համար ։

Էնկիւրի ներում շնորհեց 150ոցներուն

Ապահովաբար համակրանք շահելու համար Սուրիոյ մէջ, ուր Թուրք տարագիրները (150ոցները) մեծ պայքար մը բացած են Քէմալի կառավարութեան դէմ, Էնկիւրի վերջապէս ներում շնորհեց արտասահմանեան Թուրք ընդդիմադիրներուն —

ԱՆԳԱՐԱ, 31 Մայիս.— Դատական յանձնաժողովին ներկայացուած ներման օրէնքը իրեն նպատակ ունի ամբողջ անցեալ մը հաշուեյարդարը։ Միայն մէկ կէտ բացառութիւն կը կազմէ։ Մինչեւ որոշ վայրկեան մը գործուած քաղաքական բոլոր յանցանքները պիտի ներուին ։

Բացառութիւն կազմած յանցանքները սասնք են.— Անոնք որ գործուած են խմբակի մը կողմէ ուրիշ խմբակի մը վրայ տիրապետութիւնը ապահովելու նպատակով. Ազգ. միութիւնը սարսելու, դասակարգի եւ խմբակի թշնամութիւն ստեղծելու նպատակով դուրսէն երկրին մէջ գաղափարական հոսանքներ ներմուծել եւ զանոնք տարածել աշխատիլ, այս տեսակ յանցանքները ներման չեն արժանանար, ինչպէս կոմունիստները։

Գալով ներման արժանացած դատապարտեալներուն, անոնք պիտի գտնեն բնականոն հայրենակցի վերաբերմունք, միայն թէ այս կացութիւնը պիտի շարունակուի այնքան ատեն որ անոնք իրենց հայրենակցական պարտքը բնականոն կերպով կատարեն եւ արժանի հանդիսանան իրենց ներման ։

Ի հարկին, այսինքն եթէ նոր յանցանքներ գործեն, կառավարութիւնը պիտի կրնայ զանոնք ժամանակաւոր միջոցներու ենթարկել, ազգ. սահմանէն վտարել, հսկողութեան տակ առնել, եւն.։ Բայց կը յուսացուի որ նման պարագաներ պիտի չներկայանան ։

*** Երէկ ազգ. մեծ ժողովի դատական յանձնաժողովը քննած է ներման օրինագիծը եւ ընդունած։ Մէկ քանի յաւելումներ եղած են միայն։ Այսինքն թէ ներման արժանացող մը պիտի չկրնայ անցեալ շրջանի հանգամանքով թոշակ պահանջել կամ ո եւ է ժառանգական իրաւունք։ Մեռնողներու ժառանգորդներն ալ չպիտի կրնան անոնց ժառանգութիւնը պահանջել ։

150ՆՈՑՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Այս առթիւ Էէնի Սապահի թղթակիցը կը գրէ —
«Հալէպ ։

Մազերնին, մօրուքնին ճերմկած, աչքերնին դեղին, իրենց քայլերը կախելով ամէն հողամասի հանդէպ ամօթահար, վերջապէս դարձեալ կուգան այս երկիրը, ուրկէ մահավճռով տարագրուած էին երէկ։

Մինչեւ երէկ 150 թիւը, հարիւր թիւէն աւելի վար բան մը կ'արտայայտէր։ Այսօր յեղաշրջումին ներողամիտ ձեռքը կը ջնջէ մշտնջենական թիապարտութեան դատապարտուածի մը օձիքին թիւին նմանող այս թուանշանը ։

Այս 150 հոգին, որոնց մէկ մասը հող մտաւ առանց վայելելու յեղաշրջումին պտուղները, տասնըհինգ տարիէ ի վեր, ամէն օր, 150 անգամ ենթարկուած զղջումի տագնապով, քիչ մը տուժեցին իրենց մեծ ու յաւիտենական յանցանքին պատիժը։ Մնացեալին համար ալ Աստուծմէ գթութիւն կը հայցենք »։

ՖՐԱՆՍԱ ԱՉՔ ՈՒՆԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐՈՒՆ

«Կիլիկեան Հայաստանը օր մը պիտի վերակազմուի Ֆրանսայի միջոցաւ»

« Ճիւմհուրիյէթ »ի խմբագրական քարտուղար Ապիտին Տավէր, նոր բան մը ըսած ըլլալու համար, կը գրէ թէ Ֆրանսա ոչ միայն Սանճաքէն մեկնելու մտադրութիւն չունի, այլ եւ աչք ունի Թուրքիոյ հողերուն ։

« Ֆրանսայի մէջ — կ'ըսէ — գիրքեր կը հրատարակուին Թուրքիոյ հողային ամբողջականութեան դէմ։ Աշխարհիկ Ֆրանսայի ճիզուիթական մոլեռանդ ոգին, որ ամբողջովին տիրապետող է այս պետութեան գաղթային քաղաքականութեան մէջ, աչք տնկած է թրքական հողերուն ։ Ահա ձեզի կը ներկայացնեմ այդ տեսակ գիրքի մը վերջին տողերը։ Կարդացէք, եւ պիտի տեսնէք որ Ֆրանսա աչք ունի «Կիլիկիոյ», այսինքն Ատանայի եւ շրջանակներուն (ԽՄԲ.— Փոլ տը Վէռլի ծանօթ գրքին մասին է խօսքը).—

8000 Հայեր, ղեկավարութեամբ համեստ փաստաբանի մը, իրենց հոգին աւանդած էին Հաճընի լեռան կատարին վրայ։ Այն միջոցին երբ բոլոր զոհողութիւնները կատարուեցան եւ պտուղ տալու վիճակին հասան, այն միջոցին երբ Կիլիկիա դարձաւ խաղաղութեան ու բարօրութեան տիպար մը եւ ֆրանսական անդորրութիւնը տիրապետեց հոն, այն միջոցին երբ դաշտերը կենդանացան, առուտուրը ծաղկեցաւ եւ երկու անգամ բարեկարգուած դպրոցներու երախաները սկսան ֆրանսերէն թոթովել, ահա ճիշդ այն ատեն մայր հայրենիք Ֆրանսան, նախարարի մը ձեռքով, դաւաճանեց Ֆրանսայի բարեկամ Թուրքերուն, ուղղափառ Արաբներուն, քրիստոնեաներուն եւ իսլամներուն, Բումէլլիի գաղթականներուն որոնց գիւղերը կը նմանէին իրենց նախկին գիւղերուն, մաչկատոն հովիւներուն, Չէրքէզներուն, միսիոնարներուն, ուսուցիչներուն, Ութֆայի մեռեալներուն, Մերսինի, Հաճընի և Զօղանթիի մեռելներուն, Զէյթունի եւ Ֆրանսայի շուրջը հաւաքուած բոլոր անձերուն ։

Պիտի գայ օր մը, երբ Ֆրանսայի միջոցաւ պիտի վերակազմուի Կիլիկեան Հայաստանը։ Անաթօլ Ֆրանս կ'ըսէր. «Հայաստանը կը մեռնի, բայց պիտի վերածնի»։ Այն ատեն, ֆրանսական դրօշը կրկին պիտի ծածանի հոն, որովհետեւ փառաւոր դարերու ստեղծած կապերը դիւրութեամբ չեն քանդուիր։ Եւ Կիլիկիա, նեղուէն աւելի բարիներ իր հողերուն վրայ, եպիսկոպոսներուն շուրջը պիտի հաւաքէ դժբախտաբար շատ քիչ մնացած բնտանիքները ։ Մեր զինուորները նորէն պահակ պիտի կենան, անոր հանդիստը ապահովելու համար։ Ֆրանսա արօր պիտի տայ անոր։ Այլեւս ոչ ոք պիտի կարենայ վրդովել անոր հաւատքը, եւ ան յարգանքով պիտի յիշատակէ Ֆրանսայի նահատակ հայր Ֆիլիփը եւ Նիարթը։ Բայց ե՞րբ, ե՞րբ »։

Այս գիրքը գրուած է Թուրքի թշնամի մոլեռանդ ճիզուիթի մը կողմէ, բայց զօրավար Գրէմօն, որ անդամ է գաղթային գիտութեանց ակադեմիային, յառաջաբան մը գրելով՝ սրտանց մասնակցած է գիրքին պարունակութեանը ։

400 էջնոց այս ահագին գիրքը կը պատմէ պայքարները, զորս Ֆրանսացիները մեզի դէմ մղեցին Կիլիկիոյ մէջ, 1919 -- 1922ին. Գիրքին ամբողջ նիւթը սա է.

Սխալ ըրինք Թուրքերուն վերադարձնելով Կիլիկիան։ Կրկին ձեռք անցընելու ենք այս հարուստ հողամասը։ Հոն Հայաստան մը կազմելու ենք ֆրանսական վարչութեան տակ ։

Աւելին կայ։ Այս գիրքը 1919 – 22ին տպուած չէ, այլ 14 յունուար 1938ին. Դարձեալ 1938ին մատուցուած է Ֆրանսայի Ներքին Նախարարութեան եւ այս կէտը կարեւորութեամբ կը յիշատակուի գիրքին մէջ։ Կը նշանակէ թէ նախարարութիւնն ալ պաշտօնապէս հաւանութիւն յայտնած է այս գիրքին որ աչք կը տնկէ Թուրքիոյ հողերուն ։

Այս տեսակ պետութիւն մը մեր բարեկամը չէ, այլ ամենամեծ թշնամին։

ՔԱՆԹՈՆԻ (Չինաստան) Նոր օդանաւային ռմբակոծութեան հետեւանքով սպաննուած են 1500 հոգի։ Մինչեւ հիմա կատարուած ռմբակոծութեանց զոհ դարձած են 15000 հոգի, որոնց 8500ը մեռեալ։ Այս վերջին զոհերէն երեք հազարը կիներ են, հազարը մանուկներ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի ժողովը, 12 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ճաշարանին.

Գաւառ

ԳՐԵՆՈԲԼԻ «ՋԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 10 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

Վիէնի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 12 Յունիս, կիրակի երեկոյեան ժամը 3ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՆԹԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
25 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ
մէթրօ Բօաթ տ'Օռլէան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՋՐՈՒՆԴԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. ԷԼԷԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՒԷՍԵԱՆ, Թաւջութակ ԳԱՐԵԳԻՆ։ Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր։ «Balet» օրիորդներու կողմէ
Ընտիր ճաշ: Ճէյ պիւֆէ Մուտքը 5 ֆրանք

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՑԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Երիտասարդ» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս.

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերուխում։ Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ — Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Մալաքիոֆ, Կրթասիրաց Միութեան ծանօթ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԿԻՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մեներգ՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ԳԻՏՐՈՍԵԱՆԷ (Լիոնէն). արտասանութիւն՝ Գ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆԷ (Լիոնէն)։ Ուրիշ հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ մենախօսներ։ Կենդանի պատկեր մը՝ Ազատութեան առաւօտին։ Մուտք 2 ֆր.։

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ. - Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքըլ Կաթոլիկ»ի սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Կ'արտասանեն՝ փոքրիկն Ս. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Ընկ. Ե. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Օր. Վ. ՆԱԼԹԱՆՏԵԱՆ, Ա. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ եւ ուրիշներ։ Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 1 ֆր.։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
«Գրէգան Մարսէյէզ»ի ընդարձակ սրահին մէջ։
Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը մասնակցի Հայ Երաժշտական Միութեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։
Մանրամասնութիւնները առանձին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին
կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Զորի Հայր. Միութեան կողմէ
19 Յունիս, Կիրակի օր Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ։
Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Վարդգայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ դպրոցի սրահը։ 10 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Կը դասախօսէ Տ. ԱՐԴԷՆ ՔՀՆՅ. ՓՈՅԼԱԿ, նիւթ՝ Արտաշէսեան հայրատութիւն եւ մեծն ցեղը «Արքայից Արքայ» Հայոց աշխարհին։ Կը խնդրուի ծնողներէն իրենց չափահաս զաւակները իրենց հետ բերել՝ հաղորդակից ըլլալու համար զանոնք մեր ազգային կեանքի ամենափառաւոր մէկ շրջանին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ դասախօսութիւնը, 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 22 Ռիւ Փըթի Սէն Ժան։ Դասախօս՝ Պ. Ա. Արսլեան։ Նիւթ՝ Գաբրիէլ Սունդուկեանց։ «Մեծանուն» երգեհոն խումբը կ'երգէ «Պէպօ» եւ ուրիշ կտորներ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԶԷՆԿԻԼԷՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին եւ գիշերը ժամը 9ին
Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Ալֆորվիլ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՕՃՈՒՂ ԲԱՐԻԳ»ը
(օպերէթ չորս արար)

Ղեկավարութեամբ յայտնի դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու։
Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք, փոքրերու համար 2 ֆրանք։

Այրի Տիկին Նուարդ Գանթարճեան, Այրի Տիկին Ռեժինա Քիւրքճեան, Պ. Կարպիս Գանթարճեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Ֆէրհատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Քիւրքճեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Հագեան եւ զաւակը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Բաղտիսար Հագեան (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Ֆրէնկեան, Շահինեան, Քիւրքճեան, Դերձակեան (Եգիպտոս), Գառնիկեան, Նաճար, Միսաքեան (Ն. Եորք) եւ Օհանեան (Գերմանիա) ընտանիքները ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն, թոռան, եղբօր եւ ազգականին՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, տեղի ունեցաւ 6 յունիս երկուշաբթի օր իր բնակարանին մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր հինգշաբթի ժամը 11ին, 44 րիւ տը Նէօյի, Ռօնի սու Պուա։

ԾԱՆՕԹ.— Շոգեկառք Կար տը լ'Էսթէն կամ օթօպիւս թիւ 121 Մէրի տը Մօնթրէօյլէն, իջնել Ռօնի ։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, ներկայս իբր այդ նկատել։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
12, Rue ... — PARIS ...

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՅՈՒՆԻՍ — VENDREDI 10 JUIN 1938

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3753 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«150ՆՈՑ»ՆԵՐՈՒ ՆԵՐՈՒՄԸ

Անկիւրայէն հասած լուրերը կը հաղորդեն թէ Թուրք կառավարութիւնը Ազգային Մեծ Ժողովին ներկայացուցած է օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկուի ներում շնորհել «150նոց»ներուն: Օրինագիծը արդէն քննուած է դատական յանձնաժողովին կողմէ եւ վաւերացուած: Տարակոյս չկայ ուրեմն որ քանի մը օրէն միաձայնութեամբ պիտի քուէարկուի օրէնքը, քանի որ Ազգ. Ժողովին մէջ ընդդիմադիրներ չկան եւ ինչ որ վերէն կը տնօրինուի, առանց այլեւայլի կ'ընդունուի:

«150նոց» անունը կը տրուի այն 150 խալամ Թուրքերուն, որոնց անունը կցուած էր Լօզանի դաշնագրի յարակից փրոթոքոլին եւ որոնք զրկուեցան Թուրք հպատակութենէ եւ Թուրքիա մտնելու իրաւունքէն.

Այս «սեւ ցանկ»ին գրեթէ կէսը կը կազմեն Չէրքէզ Էթհէմի ընկերները, որոնք Թուրքեւ-հելլէն պատերազմի ընթացքին Քէօթահիա կը գտնուէին եւ հրոսակային կազմակերպութեամբ կը կռուէին Յոյներուն դէմ: Ըսմէթ փաշա (Ինէօնիւ) Էսքիշէհիր կը գտնուէր եւ «Միլլի» ուժերը կը կազմակերպէր՝ իբրեւ կանոնաւոր զինուոր: Չէրքէզ Էթհէմ չուզեց ենթարկուիլ Ըսմէթի կարգադրութեան: Երկու զինուորականներուն միջեւ կային նաեւ քաղաքական տարակարծութիւններ: Ըսմէթ յաջողեցաւ յանկարծակիի բերել Չէրքէզ Էթհէմի ուժերը (շուրջ 1500 հոգի), որոնցմէ շատեր մնացին «միլլի» բանակին մէջ, իսկ Էթհէմ, իր եղբայրներուն եւ հարիւրէ աւելի մարդոց հետ յաջողեցաւ լեռ ապաստանիլ եւ ապա միացաւ հելլէն ուժերուն, կռուելու համար քէմալական բանակին դէմ:

Թրքական յաղթանակէն վերջ, Չէրքէզ Էթհէմ իր ընկերներով գնաց Յունաստան, ուր մնաց երկար ատեն, մինչեւ որ Վէնիզէլոս Անկիւրի երթալով համբուրուեցաւ Ըսմէթի հետ, հիմը դնելով Թրքեւ-հելլէն բարեկամութեան: Անկիւրայի պահանջով, հելլէն կառավարութիւնը Յունաստանի սահմաններէն դուրս հանեց «150նոց»ները, որոնք ցրուեցան Սուրիա եւ Պաղեստին:

Բայց այս դասակարգի մարդոցմէն, որոնց թիւը 70 — 75ի կը հասնի, մնացեալները մտաւորականներ են ընդհանրապէս — նախկին նախարարներ, երեսփոխաններ, լրագրողներ, զօրավարներ եւայլն: Անոնց մեծագոյն մասը արդէն արտասահման կը գտնուէր՝ երբ կնքուեցաւ Լօզանի դաշնագիրը:

Ի՞նչ յանցանք գործած էին անոնք, նման պատիժի մը արժանանալու համար: Բոլորն ալ «հայրենադաւ» (խայինը միլլէթ) հռչակուած էին անոր համար, որ ուժ կուտային Պոլսոյ կառավարութեան այն միջոցին, երբ անդին Անատոլուի մէջ Մուսթաֆա Քէմալ եւ ընկերները պարտուած եւ յուսահատութեան դուռը հասած Թուրքիան վերակենդանացնելու աշխատանք կը կատարէին:

«Սեւ ցանկին» գլուխը արձանագրուեցան բոլոր անոնք որ անդամակցած էին Տամատ Ֆէրիտ փաշայի դահլիճին: Ասոնցմէ յիշենք Շէյխիւլիսլամ Մուսթաֆա Սապրի էֆէնտին (նախկին երեսփոխան Թոքատի), որ այժմ Եգիպտոս կը գտնուի, Ներքին գործոց նախարար Ճէմալ պէյ, Մէհմէտ Ալի պէյ, Ֆախրէտտին պէյ, եւայլն: Տամատ Ֆէրիտ փաշա թունդ հակաքէմալական քաղաքականութիւն կը վարէր, աջակից ունենալով անգլիական գրաւման բանակի հրամանատարն ու օսմանեան կայսրութեան վերջին սուլթան Վահիտէտտինը: Շատ բնական էր որ Քէմալի յաղթանակէն վերջ, երբ սուլթանը փախուստ տուաւ Պոլսէն, իր նախարարներն ալ խոյս տային, փոխ-վրէժի չենթարկուելու համար: Ու «հայրենադաւ» հռչակուեցան:

Երկրորդ շարքին վրայ կուգային անոնք որ 1920 օգոստոս 10ին Սէվրի դաշնագիրը ստորագրեցին: Ասոնք են ծերակուտական Հատի փաշա (մեռած), Ֆէյլէսօֆ Րիզա Թէվֆիք պէյ (ծերակուտական), այժմ Լիբանան եւ Պեռնի սոմ. դեսպան Րէշատ Խալիս պէյ (այժմ Փարիզ):

Յետոյ կուգան զանազան պատասխանատու դէմքեր, որոնց մէջ Իթիլաֆ կուսակցութեան նախագահ ծերակուտական հօճա Զէյնէլ Ապէտին (այժմ Սուրիա), սպայակոյտի զօրավար Ավնի փաշա (մեռած), որ Ճէմալ փաշայէն վերջ Սուրիոյ ընդհանուր կառավարիչն էր, Վէհիպ փաշա, հայկական ճակատի հրամանատարը, որ Եթովպիոյ պատերազմին ատեն Նէկիւսի բանակին մէջ հրամանատարի պաշտօն ունէր եւ որ Իտալացիներէն յաղթուելէ վերջ Կիպրոս քաշուեցաւ: Յիշենք նաեւ յայտնի գրագէտ Րէֆիք Խալիտը, որ Հալէպի մէջ ժամանակ մը Տօղրու Եօլ անուն թերթն ալ հրատարակեց, Կիւմիւլճինալը Իսմայիլ Հաքքըն, Պրուսայի նախկին կուսակալը, որուն դէմ քէմալական ահաբեկիչ մը անյաջող մահափորձ մը կատարեց Նիսի մէջ 6 — 7 տարի առաջ, Գանձային նախարար Րէֆիք պէյը, գնդապետ Թահիր պէյը որ Ալպանիոյ Զօկու թագաւորին թիկնապահն է քանի մը տարիէ ի վեր, Ներքին նախարար Մէհմէտ Ալի, եւայլն:

150 հոգիէն մօտաւորապէս 50ը մեռած են արդէն: Մաս մըն ալ պիտի նախընտրեն ապրիլ իրենց եղած տեղերը: Այնպէս որ շատ թիւ մը պիտի չկազմեն վերադարձողները:

Ի՞նչ ըրին 150նոցները ամբողջ 15 տարի արտասահմանի մէջ: Սկիզբի տարիներուն, անոնցմէ շատեր որոշ գործունէութիւն ցոյց տուին, ջանալով ընդդիմադիր ճակատ մը ստեղծել Թուրքիոյ մէջ՝ Քէմալի դէմ: Փարիզի, Սոֆիայի եւ Հալէպի մէջ արաբական տառերով Թուրքերէն թերթեր հրատարակեցին: Ամէնէն աւելի աղմուկ հանողն եղաւ քաղաքս հրատարակուող Ֆրանսերէն թերթը, որ Մ. Քէմալի անձին դէմ յօդուածաշարք մը հրատարակած ըլլալով, խափանուեցաւ իշխանութեանց կողմէ:

Հետզհետէ սակայն սկիզբի եռանդը չմնաց «150նոց»ներուն մօտ եւ վերջին տարիներուն անոնք բոլորն ալ կ'ապրէին բոլորովին քաշուած կեանք մը, շատեր խեղճ վիճակի մէջ, չկարենալով որ եւ է աջակցութիւն ստանալ դուրսէն:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը «150նոց»ներով եւս զբաղեցաւ եւ անոնք ալ դարձան «Նանսէնեան հպատակներ», ունեցան իրենց «օֆիս»ը Փարիզի մէջ: Գաղթականներու համար հրատարակուած տեղեկութիւնները կը յիշէին նաեւ «Թուրք գաղթականները», որոնք հայ մաթլուս դարձած էին:

Անկիւրայի խորհրդարանին քուէարկելիք նոր օրէնքով, վերջ կը տրուի կացութեան մը, որ աննախընթաց էր պատմութեան մէջ: Ինչպէս յայտնի է, ամէն անգամ որ դաշնագիր կը կնքուի, ընդհանուր ներում կը շնորհուի բոլոր անոնց, որոնք պատերազմի ընթացքին յանցանքներ գործած են: Լօզանի դաշնագրին ատեն Վէնիզէլոս եւ Ըսմէթ փաշա համաձայնեցան, որպէսզի որոշ մարդիկ զրկուին իրենց հայրենիքը վերադառնալէ: Յունաստանի վարչապետը չէր ուզեր որ Կոստանդին թագաւորին կողմնակից որոշ մարդիկ Յունաստան մնան եւ իր վարչաձեւին դէմ դառնան: Նոյն մտահոգութիւնն ունեցաւ Ըսմէթ: Ու մինչ Յունաստան քանի մը տարի վերջ ներում շնորհեց «սեւ ցանկ»ի մարդոց, Թուրքիա 15 տարի սպասեց:

«150նոց»ները այլեւս վնասակար տարր չեն նկատուիր ուրեմն Թուրքիոյ համար: Թուրքիա աւելի քան երբեք կ'ուզէ սիրաշահիլ ընդդիմադիր տարրերը, որովհետեւ աշխարհ կ'ապրի ծանր օրեր եւ վաղը շատ անստոյգ է:

Հ. Ս.

ՆՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը, որ քաջածանօթ է Հայաստանի կացութեան, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ, մայիս 14 թուականով…

Ինչպէս ձեր թղթակիցները հաղորդեցին ձեզ՝ Չեկան բացառիկ տուրք է պահանջում Մայր Աթոռից, 40,000 ոսկի ռուբլի, սպառնալով, մերժումի պարագային, բռնագրաւել Աթոռի հարստութիւնները: Կաթողիկոսին արգիլւում է դիմում կատարել արտասահման, եւ հրահանգւում է չէկիստներին անցնել բռնագրաւման գործողութեան: Ամենից առաջ թալանում են վեհարանը: Վերջին զորգը տանելիս՝ Կաթողիկոսը յուզումով աղաղակում է.

ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՏԱՐԷՔ, ՄՆԱՑԵԼ Է ՎԵՐԱՐԿՈՒՍ, ԱՅՍ ԷԼ ՏԱՐԷՔ….

— ՉԷ՛, ՏՈՒՐ ՏԱՃԱՐԻ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ,— ասում են գազազած չեկիստները:

Կտրուկ մերժում ստանալով՝ հինգ գազան չեկիստներ յարձակւում են կաթողիկոսի վրայ, բռնի բանալիները հանում, գրպանից, ԽԵՂԴՈՒՄ ԻՐԵՆ, դուռը կողպում բանալիով եւ յայտարարում թէ կաթողիկոսը բանտարկուած է: Այս գործը աւարտելուց յետոյ՝ գիշերուայ ժամը 12ին անցնում են Մայր Տաճարի կողոպուտին եւ առնում ու տանում այն ամէնը, ինչ որ իրենից որոշ արժէք է ներկայացնում: Երեք օր շարունակ թոյլ չեն տալիս որ եւ է մէկին ո՛չ վեհարանին եւ ոչ էլ Տաճարին մօտենալ: ԵՐԵՔ ՕՐ ՎԵՐՋ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒՄ ԵՆ, ԹԷ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ «ՍՐՏԻ ԿԱԹՈՒԱԾԻՑ» ՄԵՌԵԼ Է: Կանչում են չեկիստ Գէորգ չեպ-ին եւ նրան ստորագրել տալիս այն ձեռագիրը, որ յղուած է Երուսաղէմ, Թորգոմ պատրիարքին:

Դիակը վանքին յանձնելուց յետոյ՝ կանչում են Թիֆլիսից քշուած եւ վանքի մէջ ապաստան գտած վեց ծերունի կոյսերին եւ հրահանգում կաթողիկոսին թաղել: Կոյսերը լուանում են կաթողիկոսի մարմինը եւ չորս զինուորների օգնութեամբ տանում եւ ամփոփում միաբանական գերեզմանատան մէջ, առանց պատարագի, առանց եկեղեցական պաշտամունքի:

Եղերաբախտ կաթողիկոսի պարանոցի վրայ մնացած են լինում խեղդամահութեան կապտացած հետքերը:

Էջմիածնի Տաճարում ոչ խաչ կայ՝ որով օրհնես, ոչ կաթսայ՝ որ միւռոն եփես, ոչ միաբանութիւն՝ որ ժամասացութիւն կատարես: Մնում են երկու չեկիստ եպիսկոպոսներ եւ մէկ վարդապետ: Էջմիածին չկա՛յ….

ԱՅՍ ԱԼ ԻՄԱՑԷՔ ԵՒ ՈՒՐԱԽԱՑԷՔ…

Սանճաքի հարցին առթիւ, *«Ճիւմհուրիյէթ»* երկու խմբագրականներ հրատարակեց, ապացուցանելու համար թէ Հայերը Թուրքերէն սերած են, հետեւաբար արժանի՝ անոնց գուրգուրանքին: (Առաջին խմբագրականը պատառոտած էինք երէկ, երկրորդը կը կարդաք վարը):

Այս առթիւ, Պոլսոյ *Արեւելք* թերթը հետեւեալ «Պատմական ճշմարտութիւններ»ը կը պարզէ, խմբագրականի մը մէջ (4 յունիս).

Գալով այս ցեղակցութեան պատմական արժէքին, զոր ի վեր հանեց Աթաթիւրք, նոր ուսումնասիրութիւնները սա կերպով կը բացատրեն….

Նախապատմական Փոքր Ասիոյ ժողովուրդները, Քրիստոսէ 5 — 6000 տարիներ առաջ կեցը. Առաջին գաղթած եւ բնակած են Փոքր Ասիոյ, Հայաստանի եւ Միջագետքի մէջ Հիթիթ, Ուրարտու եւ Սումէր անունով: Անոնց լեզուն Թուրքերէնի մօտ բարբառ մըն էր: Ուրարտու հին Հայաստանի անունն էր եւ իր դրացի Հիթիթները զայն կը կոչէին «Հայասա», որուն լեզուն ալ Հիթիթներու եւ Սումէրներու լեզուին պէս թրքական բարբառ մը պէտք էր եղած ըլլայ.

Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ, Հնդեւրոպական Արմէն ցեղը որ Թրակիա հաստատուած էր, Փոքր Ասիա արշաւեց եւ եկաւ հաստատուեցաւ Ուրարտու, որուն ժողովուրդը նուաճեց: Երկու ժողովուրդները ձուլուեցան եւ կազմեցին հայ ազգը որ իր նախկին անունը պահեց (Հայասա), իսկ օտար ազգերուն քով «Արմէն» անունը առաւ:

Ուրեմն, հայ ազգը խառնուրդ մըն է հին թրքական ծագում ունեցող Ուրարտուի բնակիչներուն եւ եկւոր Արմէն ցեղին: Եւ այս պատճառաւ, հայերէնի մէջ կը գտնուին, բացի հնդեւրոպական ծագում ունեցող բառերէ, շատ մը Թուրքերէն բառեր որոնք նորաձեւ չեն, այլ սելճուքեան Թուրքերուն արշաւանքէն առաջ գոյութիւն ունէին հայերէնի մէջ, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ այսօրուան հայ ժողովուրդին նախահայրերուն մէկ մասը Թուրքեր էին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԳԱՒԱՌ»Ը

Սրընթաց պտոյտ մը միջին Ֆրանսայի մէջ,— Լիոն, Վալանս, Փոն տը Շէրիւի, Տէսին, Կրընօպլ, Սէնթ-էթիէն, Սէն Շամոն, Սէն Մորիս, մայիս 28 — յունիս 6:

Եւ տպաւորութիւններ նոյնքան սրընթաց: խառնիխուռն:

Աշխուժացե՞ր է *Լիոնը*, կուսակցական տեսակէտով:

Ժողովի մը առթիւ տեսայ հինգ նախկին եւ վեց նոր ընկերներ, որոնք եկեր էին իրենց երդումը կատարելու: Ամբողջ շրջանը միտքին հաշուելով, կրկնապատկուած է համրանքը:

Ուրեմն Լիոնի մէջ ալ ծառ կը բուսնի, կը բաւէ որ եռանդն ու աշխատանքը «միացեալ ճակատ» կազմեն:

Վալանս արդէն «շրջանաւարտ» գանազան փորձութիւններէ, լայն բացած է թեւերը, իբրեւ փիւնիկ մը առոյգ եւ արթուն:

— Տասնհինգ հոգի մէկ անգամէն աւելցան մեր շարքերուն վրայ: Ուրիշներ ալ կուգան: Պիտի գա՛ն: Մենք այլեւս չենք հետաքրքրուիր ուրիշներու գործերով, բախ-բասերով:

Այո, ճիշդ այդպէս, չհետաքրքրուիլ ուրիշներու գործերով, բախ-բասերով եւ ամփոփուիլ, գործել: Ամէն ժամանակ եւ ամէն տեղ:

Ընկեր Արմենակն է որ կը պատմէ.

— Վերջերս Գ. Ա. Ջօպանեանը եկած էր մեր քաղաքը: Վերադարձին մինակ մնացած ըլլալով, պարտք սեպեցի ընկերանալ մինչեւ կայարան, պայուսակը շալկած…

Լո՛յս ծագած էր *Կրընօպլի* վրայ, գեղեցիկ, ընդարձակ եւ լեցուն սրահի մը մէջ:

— Տասը-տասներկու հոգի արձանագրած ենք արդէն: Ուրիշներ ալ կան: Քանի մը օր մնաք, պիտի տեսնէք թէ ի՛նչքան փոխուած է կացութիւնը, անցեալ տարուան վրայ:

Կրցայ մնալ միայն չորս ժամ, նոյն գիշերն իսկ հասնելու համար *Սէնթ Էթիէն*:

Հոծ բազմութիւն մը՝ քաղաքէն բաւական հեռու, ընդարձակ սրահի մը մէջ: Ցուցադիրը՝ քիչ մը չափազանց խճողուած: Բեմէն վար իջնելու վրայ, ընկեր մը հարց կուտայ, վարագոյրին ետեւէն.

— Ի՞նչ լո՛ւր զինուորական նոր օրէնքէն

— Նոր օրէնք չկայ, հինն է որ կը գործադրուի, համաձայն 1937 յունիս 9ի պաշտօնական զեկոյցին:

— Մենք նոր բաներ իմացանք:

Յետոյ կը ստուգեմ որ ապրեր զրկած են Սէն Շամոն, 23էն վեր տարագիրներու, յայտնելով թէ զինուորութեան ենթակայ չեն, բայց եթէ կ'ուզեն զինուորութիւն ընել հպատակութեան դիրութիւն առնելու պայմանով, թող պատասխանեն մինչեւ այսինչ թուականը: (Ինչպէս եղաւ Փարիզի մէջ եւ այլուր):

Ուրեմն, իրար անցնելու բան չկայ: Ուզողը կ'երթայ, եւ լաւ է որ երթայ:

Ժամանակը շատ կարճ ըլլալով, չըկրցայ հասկնալ թէ ինչո՞ւ աս խառնաբակ թմբեր է Տէսինը, թէեւ մէկ երրորդով աւելցած՝ կուսակցականօրէն:

Առաջին անգամ էր որ կը հանդիպէի *Փոն տը Շէրիւի*: Հա՛յ գաղութ մը, 4 — 500 ընտանիք, ուր հայերէնի դասեր կ'առնեն 95—100 աշակերտներ:

— «Ազգը» մեզ մոռցեր է, մենք չենք մոռնար, կը պատմէ ընկեր մը: Իրարմէ շատ հեռու ենք, բայց աշակերտները երբեմն տարբեր վայրերու մէջ հաւաքուելով, հայերէնի դաս կ'առնեն, շաբաթը երկու անգամ: Եթէ մնանք, ուրիշ միութենական բաներ ալ կ'ընենք:

Նոր կը տեսնէի նաեւ Սէն Մորիսը, — 40 վայրկեան հեռու՝ Լիոնէն: Տասներեք ընկեր ափ մը համրանքի մէջ: Եւ ի՛նչքան խանդավառ: «Երբ մեծ կեդրոնները կ'այցելէք, մի՛ մոռնաք մեզ»:

Կարելի՞ է մոռնալ «գաւառ»ը, այնքան տաք եւ պէսպիսուն: խանդագատանքի արժանի՝ նոյն իսկ իր թերութիւններով:

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐԸ ԽԵԼՔԻ ԿԸ ԿԱՆՉԵՆ ՄԵԶ…

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.—

«Մեր հայ հայրենակիցները կարեւոր եւ ուշագրաւ դիմում մը կատարած են Իսթանպուլի Ռատիոյի տնօրէնութեան մօտ: Մեր հայ հայրենակիցները, նկատի առնելով որ Հաթայի Հայերը զանազան ձեւերով անընդհատ կը խաբուին, առաջարկած են որ այս վերջիններուն ուղղեալ բանախօսութիւններ տրուին Իսթանպուլի ռատիոյէն:

Բացարձակ կը նկատուի որ, այս բանախօսութիւնները պիտի լուսաբանեն Հաթայի եւ Պալքաններու Հայերը: Այնպէս կը յուսացուի որ, Իսթանպուլի ռատիօն կարեւորութեամբ նկատի պիտի առնէ այս բանաւոր եւ օգտակար առաջարկը»:

Նոր զինուորներ Սանճաքի Թուրքերուն

Անտիոքէն կը հեռագրեն.— *Պաշարման վիճակը կը շարունակուի Սանճաքին մէջ եւ բարեկարգութիւն կը տիրէ: Շրջագայութիւնը մասնաւոր կանոններու ենթարկուած է: Զինուորական պատուիրակը, Գ. Գոլէ, ձեռնարկեց նոր բարենորոգումի մը, գոհացում տալու համար Թրքամէտ հոսանքին պահանջներուն, իբրեւ հաշտարար միջոց: Այսպէս, Անտիոքի քաղաքապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ քէմալական վարիչը՝ Վասֆի Մէնիր: Ազատ արձակուեցան Ալլահնէի Շարքի գիւղին վերջին դէպքերուն առթիւ ձերբակալուած ամբաստանեալները, անբաւարար համարուելով անոնց դէմ եղած մեղադրանքները:*

**** Անկիւրայէն կը հեռագրեն.— Վարչապետ Գ. Ճէլալ Պայար խօսելով Հալքի խորհրդարանական խմբակցութեան առջեւ, պարզեց Ալէքսանտրէթի Սանճաքի հարցին մանրամասնութիւնները եւ շեշտեց յետոյ վերջին տագնապալի շրջանը, յայտարարեց թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը բացարձակապէս հաստատած է իր յանձնառութիւնները եւ թէ յուսալի է որ համաձայնութիւն գոյանայ, եթէ դէպքերը շարունակեն նպաստաւոր ընթանալ:*

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ՍԱՆՃԱՔԻ կացութեան մասին խօսակցութիւններ եղան Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովին առջեւ, երբ կը քննուէր հոգատար իշխանութեան (Ֆրանսայի) տարեկան տեղեկագիրը: Ֆրանսական կառավարութիւնը խնդրած է յետաձգել տեղեկագրին քննութիւնը, նկատի առնելով Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ կատարուած նոր ձեռնարկները: Յանձնաժողովին նախագահը այս առթիւ խոստովանեցաւ թէ կը գտնուին «շատ ցաւալի պարագայի մը առջեւ»: Ժողովը փափաք յայտնեց որ Ֆրանսական պատուիրակը ներկայ ըլլայ, զանց չընելու համար Սուրիոյ ներկայացուցած առաջարկները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԴՐԺԵՑԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

Ինթըրնեշընըլ Նիւզ Սըրվիսի աշխատակից Ֆրէնք Ճիրվասի՝ Թղթակցութեամբ մը վերին աստիճան շահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդէ 1917ին Ռուսիոյ, Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ համաձայնութեան մը մասին, որով Թուրքիա կը բաժնուէր եւ կարեւոր պատառ մը, Զմիւռնիայէն մինչեւ Նիյտէ եւ Հաբաւ, կը թողուէր Իտալիոյ։ Երկու տարի ետքը, սակայն, Դաշնակիցները Վերսայլի մէջ կը դաւէին Իտալիոյ դէմ եւ Յոյները կը ղրկէին Զմիւռնիա։

Այս խարդախութիւնը պատճառներէն մին եղած է Մուսոլինիի իշխանութեան գլուխ գալուն.

Իր շահեկանութեան համար հոս ամբողջապէս կ'արտատպենք Ֆրէնք Ճերվասի այս յօդուածը, որ ցոյց կուտայ թէ պետութիւններու համար սովորական բան է մեծամեծ խոստումներ ընել եւ յետոյ դրժել զանոնք.—

Համաշխարհային պատերազմի սադրանքներէն հետեւեալ գաղտնի գլուխը ցոյց կուտայ թէ Դաշնակիցները դրժեցին Իտալիոյ հողային հատուցումներ ընելու իրենց խոստումները։

Իտալիոյ մէջ այսօր ձեռնհաս դիտողներ կան, որոնք կը պնդեն թէ այս զղուանքներ ճանութիւնն էր Ֆաշիզմի ճամբան հարթողը դէպի իշխանութիւն եւ Մուսոլինին է որ ներկայիս կը լուծէ Իտալիոյ դիւանագիտական վրէժը։

Ցայսօր անյայտ մնացած դիւանագիտական սադրանքը կը կեդրոնանայ Սան Ճիովաննի տի Մորիանի գաղտնի դաշնագրին շուրջ, որով Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա խոստացած էին Իտալիոյ՝ երբեւ անոր բաժինը Փոքր Ասիոյ անդամահատումէն։ Զմիւռնիան կը մտնէր իտալական պատառին մէջ։

Իտալիոյ դէմ Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ խարդախութիւնը պատճառ եղաւ որ իմնար վարչապետ Վիթթորիօ Օրլանտոյի չափաւոր ազատական կառավարութիւնը։

Ասիկա, իր կարգին, Մուսոլինիի համար առեղծեց ոսկեայ պատեհութիւն մը՝ ձեռք առնելու Իտալիոյ ղեկավարութիւնը եւ այսպէս աշխարհին տալու մարդ մը, որուն արտաքին քաղաքականութեան նպատակն է ձեռք բերել Դաշնակիցներու դրժած հողային եւ տնտեսական յանձնառութիւնները, նոյնիսկ պատերազմի գնով

Մըլտը թղթածրարներէն դուրս հանուած փաստաթուղթը կը կոչուի Սան Ճիովաննի տի Մորիանի դաշինք, որ այդ անունը կ'առնէ այն պատճառաւ որ խմբագրուած է նեղ պան վակոնի մը մէջ Սան Ճիովաննի տի Մորիանի գիւղին մօտ (Իտալիա), Ֆրանսական սահմանին քովերը։

1917 ապրիլ 20ի գիշերն էր, երբ Եւրոպայի Թնդանօթները խլացուցիչ որոտներ կ'արձակէին արեւմտեան ճակատին վրայ։ Ըստ իտալական արձանագրութեանց, այս առեն էր որ Ֆրանսայի, Բրիտանիոյ, Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ դիւանագէտները բաժնեցին Փոքր Ասիան։

Այս դաշինքը որ կը կապուի Լոնտոնի մէջ կնքուած դաշինքին եւ 1916 մայիսի անգլօ-ֆրանսական գաղտնի դաշինքին, հետեւեալ տրամադրութիւններն ունի Իտալիոյ համար.

1.— Աղդեցութեան որոշ գօտի մը Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ։

2.— Երկոտասան կղզիները։

3.— Թուրքիայէն շերտ մը, որուն գիծը կ'երկարի Զմիւռնիոյ հիւսիսէն արեւելք մինչեւ Նիյտէ, ուրկէ հարաւ դառնալով կը հասնի Միջերկրական, կազմելով 15,000 քառակուսի մղոն տարածութեամբ հողային քառանկիւն մը։

Դաշնագրին բնագիրը կ'ըսէ.—

«Իտալիա կը խոստանայ Զմիւռնիան պահել իբրեւ ազատ նաւահանգիստ Ֆրանսայի եւ իր գաղթավայրերուն ու պաշտպանութեան տակ գտնուած երկիրներուն համար, նաեւ Բրիտանիոյ, անոր գաղթավայրերուն ու գաղթապետութեանց համար։

«Իտալիա նման իրաւունքներ եւ արտօնութիւններ պիտի վայելէ Աղեքսանտրէթ, Աքեա նաւահանգիստներուն մէջ։

Մերսին (որ ֆրանսական ազդեցութեան գօտին հարաւը կը գտնուի) ազատ նաւահանգիստ մը պիտի մնայ իտալական վաճառականութեան համար։

«Իտալական արտադրանքներն ազատօրէն պիտի փոխադրուին Ատանայի վիլայէթը։

«Փոխադարձօրէն ընդունուած է որ պաշտպան պետութիւնները խղճմտօրէն պիտի յարգեն իրարու շահերը»։

Այս դաշինքը առիթ պիտի տար իտալական առեւտուրին դէպի արեւելք ծաւալման եւ Միջերկրականի մէջ Իտալիոյ աշխարհակալական փառատենչութեանց հիմ մը, որուն այնքան պէտք ունէր Հռոմ եւ որ կը խորհի թէ այսօր ալ պէտք ունի անոր։

Իտալիա այն առեն պիտի կրնար գոհացած պետութիւն մը ըլլալ, բայց երբ վարչապետ Օրլանտօ եւ արտաքին նախարար Սիտնի Սոնինօ գացին Վերսայլի խաղաղութեան համաժողով՝ ստանալու Դաշնակիցներու խոստումները, անոնք դիմաւորեցին նոր կացութիւն մը, որով Յոյներուն թոյլ կը տրուէր զօրահանդէս կատարել Զմիւռնիա։

Այն անձերը որոնք երբեւան հանեցին այն դաշնագիրը եւ հետեւեալ թուղթերը, ցոյց տուին նաեւ սղագրական արձանագրութիւնը 1919 մայիս 11ին խաղաղութեան համաժողովի առաւեան նիստին։ Ներկայ էին՝ Ժորժ Քլէմանսօ, Տէյվիտ Լոյտ Ճորճ, Նախագահ Ուիլսըն, Սոնինօ, Օրլանտօ եւ Լորտ Քանքի։

Այս նօթագրութիւնները կ'ըսեն որ Օրլանտօ թոյլտուութիւն ուզեց իտալական զօրք ցամաք հանել Զմիւռնիա եւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ.

ՔԼԵՄԱՆՍՕ.— Հիմա կը մնայ միայն յունական զօրքը որու մասին պէտք է բացատրութիւն տանք։ Իտալացի պատուիրակներու բացակայութեան առեն (Համաժողովէն) Յոյները մեզմէ թոյլտուութիւն խնդրեցին զօրք ցամաք հանել Զմիւռնիա եւ մենք համաձայնեցանք անոնց խնդրանքին։ Այս պատճառաւ Նաւերու կեդրոնացում մը տեղի ունեցած է, կարծեմ Դաւալայի մէջ։ Մենք ուզեցինք որ անոնք զօրք ցամաք հանեն։ Որքան մենք գիտենք — շատ մը իտալական ռազմանաւեր կան ներկայիս Զմիւռնիոյ աւձեւ— վեց կամ եօթը։

ՕՐԼԱՆՏՕ.— Միայն երկու։

ՔԼԵՄԱՆՍՕ.— Մենք չենք ուզեր ստանձնել որ իտալական, անգլիական եւ ֆրանսական զօրքերու անհամեմատական զօրահանդէս կատարուի։Ֆրանսա միայն փոքր ուժ մը ունի հոն եւ չի փափաքիր որ Իտալացիք իրմէ աւելի մեծ թիւով զօրք ցամաք հանեն հոն (Զմիւռնիա)։

ՕՐԼԱՆՏՕ.— Դուք կը խօսիք յոյն, ֆրանսացի, անգլիացի եւ իտալացի զօրքերու գունդի մը ցամաք ելլելո՞ւ մասին։

ՔԼԵՄԱՆՍՕ.— Մենք պիտի գրաւենք Զմիւռնիան, բայց կը կրկնենք որ չենք բաղձար ոեւէ նշան ցոյց տալ թէ կը բաժնենք հողամասը։

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ.— Մենք առաջարկեցինք որ գրաւումը յունական ըլլայ՝ խուսափելու համար յոյն քաղաքացիներու պատահական յետագայ կոտորածներէ (Թուրքերու կողմէ)։

ՔԼԵՄԱՆՍՕ.— Կը կրկնեմ որ մեզմէ թոյլտուութիւն խնդրուեցաւ այս զօրահանդէսը կատարելու։

ՈՒԻԼՍԸՆ.— (Բարկութեամբ միջամտելով)։ Ատիկա մենք թելադրեցինք Յունաստանի։ Սկզբնական խնդրանքը Յունաստանէն չեկաւ։ Խորհուրդը թելադրեց Յունաստանի որ ան իր զօրքերը ցամաք հանէ արգիլելու համար յետագայ կոտորածները։

ՕՐԼԱՆՏՕ.— Ատիկա նորութիւն է ինծի։

(Ըստ իտալ. արձանագրութեանց, Օրլանտօ եւ Սոնինօ՝ այն առեն մատնանիշ ըրին որ Սան Ճիովանի տի Մորիանի դաշնագիրը որոշապէս Իտալիոյ կուտայ Զմիւռնիան։ Ետոյ խօսակցութիւնը շարունակուեցաւ)։

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ.— Այո, բայց հիմա այլեւս ի զօրու չէ այդ համաձայնագիրը։ Ռուսիա չհաւանեցաւ։ Միւս կողմէ, դուք գրաւած էք ուրիշ շատ կէտեր.

ՍՈՆԻՆՕ.— Լոնտոնի դաշինքը (որուն կապուած էր Սան Ճիովաննի տի Մորիանի դաշինքը) տակաւին ի զօրու կը մնայ։

(Հոս, ի մեծ զրգռութիւն իտալացի պատուիրակներու, Լոյտ Ճորճ առաջարկեց ուրիշ ժողով մը գումարել՝ նկատի առնելու Իտալիոյ պահանջները՝ խմբովին (en bloc)։ Իտալացիք գիտցան որ այդ եղանակաւ իրենք շատ աւելի քիչ պիտի ստանային քան ակնկալած էին, ուստի առարկեցին այդպիսի մասնաւոր ժողովի մը գումարման դէմ)։

Համաժողովը բացուեցաւ կէսօրէ ետք։ Եւ իտալական արձանագրութիւնը կ'ըսէ.

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ.— Պէտք կը տեսնեմ տեղեկացնել ձեզ որ Յոյները յառաջանալու վրայ են եւ Զմիւռնիա պիտի մտնեն։

ՈՒԻԼՍԸՆ.— Շուտո՞վ։

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ.— Կ'աշխատին շուտով հասնիլ։ Քավալա միայն քանի մը ժամ հեռու է Զմիւռնիայէն։

ՍՈՆԻՆՕ.— Նաւերն արդէն կեդրոնացուցա՞ծ են։

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ.— Այդպէս է։ Այդ կեդրոնացումը եղած էր շաբաթներ առաջ։

Այսպէս Օրլանտօ եւ Սոնինօ Հռոմ վերադարձան ձեռնունայն

Թարգմ. Տ.

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՄԸ

Շոգենաւին ճաշասրահը նստած կը խօսէինք նախկին ծովային ապայի մը հետ։ Տեսարանը շարունակ կը փոխուի։ Դաշտեր ու բլուրներ, գետեր ու լիճեր իրարու կը յաջորդեն։ Վագոն մը որ մէկ շունչով ութ ժամէն Միլանօն կը միացնէ Հռոմին։ Սեղանին վրայ գտնուած առարկաները շարունակ կը պարեն։

Խօսակցութեան նիւթը առատ է ու ողորմելի մեր ճաշի ու ճամբորդութեան ընկերը անցեալին իր ունեցած պաշտօնով այցելած է գրեթէ ամէն երկիր։ Ծանօթ է Հիւսիսային ու Հարաւային Ամերիկաներուն, Եւրոպայի, Ասիոյ ու Ափրիկէի նշանաւոր նաւահանգիստներուն։ Մենք աւելի երկար կանգ կ'առնենք այն երկիրներուն վրայ որոնք մեզ մօտէն կը հետաքրքրեն. Թուրքիան ու Ռուսաստան։

— Հաւատացէք, ամէն երկրի մէջ գեղեցկութիւններ ու հրաշալիքներ գտած եմ, բայց հայրենիքը անփոխարինելի է։

— Չկայ աշխարհի վրայ ժողովուրդ մը որ հայ ժողովուրդէն աւելի ըմբռնէ ձեր խօսքերուն իմաստը։ Հայերը իրենց հայրենիքին համար կռուած ու պայքարած են եւ միլիոնաւոր զոհեր տուած։

Արդէն գիշեր է եւ երկաթուղիի երկայնքին բարձրացող բոցերը ու մարդկային շուքերու երթեւեկը մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ։

Հռոմի մօտ ենք եւ հակառակ յառաջացած գիշերին, բանուորները կ'աշխատին նոր գիծեր զետեղելու, նոր կամուրջներ կառուցանելու։ Հռոմ այժմէն կը պատրաստուի 1942ի համաշխարհային ցուցահանդէսին։

Իտալիոյ գրեթէ ամէն կողմը անասրանր միեւնոյնն է։ Տասնըվեց տարիէ ի վեր երկիրը կը նորոգուի, կ'երիտասարդանայ։

Կէսգիշերին կը հասնինք քաղաք որ կը գտնենք արթուն ու շքեղօրէն լուսաւորուած Թատրոններէն ամբոխը փողոց կը թափուի ու կը լեցնէ սրճարանները։

Մեր առաջին այցելութիւնը կուտանք այն շէնքին ուր կը գտնուի մեր ուսանողի մերկ ցուրտ սենեակը եւ ուր տասներեք տարի առաջ ապաստանարան գտած էր Հ. Հ. հիւպատոսարանը։ Ապա միլիններու աշտարակին առջեւէն անցնելով կը վերադառնանք պանդոկ եւ կը մտածենք Ներոնի՝ որ դարեր առաջ քաղաքը այրել տալով, բարձրացած է քնարը ձեռքին այդ աշտարակը, ներշնչուելու ու երգելու համար։ Բարեբախտաբար մեր ժամանակներու բանաստեղծները ու միրահարները աւելի քիչով կը գոհանան...

Հակառակ անոր որ մեր գրպանը մանրամասնօրէն պատրաստուած ծրագիր մը ունինք, կը հաւկնանք որ երեք օրուան մէջ կարելի չէ զայն իրագործել։ Ծրագիրը կը մնայ մեր գրպանը։

Երկար տարիներ ապրած ենք այս քաղաքը եւ սակայն անմիջապէս կը զգանք որ Մուսոլինեան Հռոմը ճանչնալու համար մեր հին ծանօթութիւնները անբաւական են։ Անդին ունինք նաեւ այցելութիւններ համալսարանի հին դասընկերներու ու բարեկամներու։

Մերձաւորի մը երկիւղածութեամբ կը բարձրանանք քաղաքին եօթը բլուրները, կ'իջնենք հրապարակները, կը մտնենք եկեղեցիները ու կը մտածնանք աւազաններուն ու աղբիւրներուն։

Հռոմ առօրինակ քաղաք է. ջերմ կուտայ այցելուին։ Կարօտով լի մեր հոգին կը յագեցնենք պարտէզներուն կանանչովը, երկինքին կապոյտովը, զանգակներուն ու ջուրերուն երաժշտութիւնովը։

Գիշերը պանդոկ մտնելով կ'ամփոփենք օրուան մեր տպաւորութիւնները ու ապրումները եւ ամէն անգամ աւելի կը համոզուինք որ միայն Մուսոլինի մը կրնար այս հրաշքը գործել։ Վերականգնել ու լոյս աշխարհ բերել անցեալի արժէքները, անոնց մօտ ներդաշնակօրէն զնել նոր գեղեցկութիւններ, նորոգել հոգիները եւ ամէն առթիւ գործով ու խօսքով քաղաքացիները մղել հաւատարելու ու գերազանցելու նախնիքներու փառքերը։

Պատուաւոր ու պարտաճանաչ քաղաքացին պատճառ չունի իր հայրենիքին մէջ չյաւաղելիմելու, եւ մենք գրեթէ մեր բոլոր դասընկերները կը գտնենք ընտանիքի ու գիրքի տէր դարձած։ Ցաւով կը նկատենք սակայն, որ Հայաստանի բարեկամներուն թիւը նօսրացած է, եւ հին բարեկամներէն մնացածներն ալ անտարբեր դարձած են դէպի մեր դատը։ Ցանցանքը գուցէ մի քիչ ալ մերն է։ Բարեբախտաբար նոր բարեկամները չեն պակսիր, թիւով աւելի քիչ, բայց հիններու վրայ ունին մէկ քանիառաւելութիւններ։ Իրենց բարեկամութիւնը աւելի գրաւիչ ու համոզիչ է։ Համոզուած են որ Փաշական Իտալիան կոչուած է մեծ առաքելութիւն մը կատարելու։

Լաւատեղեակ են Հայաստանի ներկայ կացութեան ու հայկական դատին. Կը խօսին քիչ եւ երբ խօսին, իրենց խօսքերը կը չափեն ու կը կշռեն։

Դժբախտութիւն է Հռոմի մէջ կազմակերպուած գաղութ մը ու պատրաստուած հայրենակիցներ չունենալը։ Մենք պատճառներ ունինք Միլանոյի վրայ յոյս շինելու։

Մեկնումի ժամն է։ Պանդոկապետը հաշիւը ներկայացնելով բարի ճանապարհ կը մաղթէ, եւ յոյս կը յայտնէ որ օր մը այդ գաղան Թուրքը կ'անհետանայ աշխարհէն։

Զարմացած մտիկ կ'ընենք։

— Թուրքիա ծնած Իտալացի մըն եմ, եւ պատերազմի միջոցին մաս կազմած եմ ճամելէ թապուրին։ Կը ճանչնամ ձեր ազգին ողբերգութիւնը։

Շնորհակալութիւն յայտնելով կ'ուզենք գինը վարձատրել, բայց վարձատրութիւնը չընդունիր.

Կը մեկնինք դէպի կայարան, կառապանը վարպետ մարդ, ճամբան կ'երկրնցնէ եւ մեզ Թրէվիի աւազանին մօտէն կ'անցընէ։ Կը վճարենք մեր տուրքը։ Շարունակելով մեր ճամբան կառքը կը կեցնենք օգոստոսեան ցուցահանդէսին առջեւ, մեր յուշատետրին մէջ ընդօրինակելու համար, ցուցահանդէսին մուտքին վրայ դրուած Տիտոս Լիվիոսի հետեւեալ խօսքերը. «Աշխարհի վրայ ժողովուրդ մը կայ, որ ամէն վտանգ աչքի առջեւ առնելով, տքնելով, ի գին ամէն զոհողութեան, կը կռուի ուրիշներու ազատութեան համար, եւ ոչ միայն իր սահմանակիցներուն կամ անոնց համար որոնց դիւրութեամբ ցամաքային ճամբով կրնայ հասնիլ, այլ ծովեր կտրելով, որպէսզի բոլոր աշխարհի վրայ անորոգ կառավարութիւններ չմընան, եւ ամէն կողմ տիրէ ... կերպով, Իրաւունքը, Արդարութիւնը ու Օրէնքը»։

Այս ժողովուրդը անցեալին եւ ... Հռոմէացին։

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

Առունհացագէտը

Սրահին մէջ լեցուն հրաւիրեալներ, Եւրոպա ամէն կողմ, Բարեկամներ, ծանօթներ այս առիթով իրարու ... հաւաքուած՝ ընկղմած էին զանազան խօսակցութիւններու մէջ։ Ընտանեկան երեկոյթ մը կազմակերպէ ... ու Ան Չին ծանօթներն ու բարեկամները ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, ինչ որ ծափերու տեղատարափով ... գունուր ներկաներէն։

Աչքէն ձախէն խօսք առնողներ ... կան զրուցներով ծանօթութիւններ ... կուտան յոբելեարի անցեալին ... իրեն կը տրուի։ Յուզուած է ... վին, կարծես իրեն համար ... մը ըլլար այդ հաւաքոյթը ... տարի եմ չալկեր կինակս, չեմ ... թէ ի՞նչ լաւ գործ եմ կատարեր ... ողնիս բարեկամներս այսօր ... կը յիշեն, ըրած եմ ինչ որ ... կը թելադրէր, անկէց աւելի ... բան »։

Այո, յարգելի ծերունի, ... լադրանքով կատարած գործերուն ... մասնիր քիչ մը հեռուներ ... լաւագոյն արդիւնքներով ... են, ինչպէ՞ս կարելի է մոռնալ ...

Սրահին մէկ անկիւնը երիտասարդ մը, նիհարակազմ, ... մէջ ընկղմած, ինքն իր վրայ ... կուէր, ուշադրութիւնը գրաւած խումբ մը երիտասարդ աղջիկներ ... որոնք կարծես խօսելիք ուրիշ ... չունենալով, շարունակ կը քրքջա... եւ հեգնական կերպով կը նայէին ... նոր։

— Վանքէն փախող մը ... ունի, կ'ըսէր իրենցմէ մէկը.
— Ցիմարանոցէն չե՞ս կրնար ...
— Որքան ալ տգեղ է։
— Հիւանդ է թերեւս.

Եւ ամէն մէկը իր կարգին ... ւելցնել կ'ուզէր։

Պահ մը մոռցուեցաւ ամէն ինչ ... օղատուրները սուրճ եւ ... ըմպելի հրամցնելու պաշտօնով ... ներկայացան։

Կարգը եկած էր նուագածու... դաշնակ եւ թաւջութակ մը ... տարէին դեղարուեստական ...

Քիչ առաջուան խնդացող ... ըը ապշածի արտայայտութիւն ... երբ իրենց յիմար կարծեցեալ ... տարդը բեմին վրայ երեւցաւ ... թակով.

Առանձին պիտի նուագէր.

Լուռ են բոլորն ալ, հետզհետէ ... շառութեան ձայնն ալ կը դադրի ... լորին ուշադրութիւնը դարձած է ... կողմը։

Խորհրդաւոր լռութիւնը ... կը խզուի։ Երիտասարդ արուեստ... տը, ո՞վ գիտէ, ինչո՞ւ համար ... րած է Շիւպէրթի «Վէրքնաար»

Այլեւս խօսքը թաւջութակին ... ճպոտը իւրաքանչիւր շարժումին ... կարծես խօսքն ալ կ'արտասանէ ... ու բառ։

Կախարդական զգացում մը ... վրայ։ Իսկ տարիքաւորներու ... վրայ անմեղ ժպիտ մը կ'ուրուագծ... թերեւս իրենց երիտասարդութիւնը յիշեն։

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ սթափեցաւ նկատեց որ անծանօթը հեզուկ մը կը թափէր իր բերնին մէջ։ Հազաց ու նստելու ճիգ մը ըրաւ. բայց կարողութիւն չունէր։

— Փա՛ռք Ալլահին որ մեզի վերադարձար նորէն, ըսաւ ձայն մը. համբերէ եւ շուտով ինքզինքդ պիտի գտնես...

Սուխոն ճանչցաւ անծանօթ մարդը — Արիֆն էր։

— Փառք Աստուծոյ, ըսաւ փափուկով մը, ի՛նչպէս գիտցար թէ այստեղ էի ...

Թուրք երիտասարդը անոր քովը նստաւ։

— Գլխուդ եկած փորձանքներու պատասխանատուն ես եմ, ըսաւ. բայց շնորհիւ գթառատ Ալլահին կրցայ կեանքդ ազատել...

— Սարսափելի էր, այո, բայց ինչո՞ւ դուն ըլլաս պատասխանատուն...

— Երբ յարկաբաժինդ գացի հագուստներ առնելու համար գործին վրայ նամակ մը գտայ... վըրայանս դրի վերադարձիս քեզի տալու համար... բայց բոլորովին մոռցայ... յետոյ երբ նորէն ձեռքս առի, բացի... գիտէի թէ գաղտնի կ'այրէիր յարկաբաժինդ ու խորհեցայ թէ կարեւոր էր...թերթ մը թուղթ էր որուն վրայ մեքենայով երեք բառեր գրուած էին... առոր ընդու մը ըլլալով իմաստը չհասկցայ... ի հարկէ անմիջապէս ձեռքդ պէտք է հասնէր ան... տանց վայրկեան մը կորսնցնելու. Եկայ անցայ եւ նորէն յարկաբաժինդ եկայ...

— Ժամը քանի՞ն ...

— Ութին առեններ ...

— Աստուած իմ, ուրեմն եկեր ես այն ժամուն երբ Քազըմն ու իր մարդիկը այնտեղ էին...

— Այո, ձայներ լսեցի երբ զանգակը զարնելու վրայ էի. բայց կեցայ եւ մտիկ ըրի ...

— Ուրեմն կռահեցիր թէ ինչ կը պատահէր ներսը եւ հասկցար որ գիտցանելու միտք ունէին... անմիջապէս վազեցիր, Նաւակ մը գտար եւ եկար Աչտարակին բոլորտիքը թափառելու՝ գիս ազատելու յոյսով...

— Ուրիշ ընելիք չկար, հաստատեց երիտասարդը շանտատակ պիտի ընէին գիս եթէ բանի կերպով քեզի ազատելու փորձ մը կատարէի... Աշտարակին լոյսերը ու տանելուս պէս հասկցայ թէ ռմբը գործելու կը պատրաստուէին...

Արիֆ կանգ առաւ վայրկեան մը, աչքերը լեցուեցան, յետոյ շարունակեց.

— Մենք փորձառութեամբ գիտենք որ այս կարգի սպանութեանց մէջ ջուրերը Մարմարայի ծովափը կը քշեն զոհերուն դիակները... ուրեմն հաւանական էր որ դուն ալ դահ մը ծովուն նէտէր շարժմանայիր՝ ...

— Ի՛նչ բախտաւոր եմ եղեր որ այդ Նամակը գտեր ես... եթէ Քազըմին ձեռքն անցած ըլլար, մինչեւ հիմա շատոնց մեռած պիտի ըլլայի... բառերը մի՞տքդ են...

— Այո, աՀաւասիկ — բարեկամ, այստեղէն հեռացիր ...

Սուխոն խնդաց ինքնիրեն եւ անմիջապէս կռահեց թէ ինչ պատահած կրնար ըլլալ — հաւանաբար Քազըմին մարդիկը քննութիւն կատարած էին վարձու տուներ գտնող գործակալներու մօտ եւ նշանակած էին մանաւանդ այն յարկաբաժինները որոնք ստարականներու կողմէ վարձուած էին վերջերս. իր հին բարեկամը՝ Մէքէնզըն ալ իր տեղեկութիւնները ցոյց տուած ըլլալու էր ստիկանութեան եւ տեսնելով որ այս վերջինը շատ կը հետաքրքրուի Թուխմայեան փողոցի թիւ 19 բնակարանով, իբրեւ նախազգուշութիւն այդ երեք բառերը ղրկած էր իրեն գործածելով իր Սկովտիացի զաւառաբարբառը որպէսզի չփոթութեան մատնէ անոնք որոնց ձեռք կրնար անցնիլ թղթիկը։

Սուխոնի վէրքերը տակաւին կը չարչարէին զինքը։ Գլխու անտանելի ցաւ մը ունէր, որմունքները, ուսերը, չորս կողմը վիրաւորուած էին. եւ սակայն հակառակ այդ բոլորին ուրախ ու լաւագոյն տրամադրութեան մէջ էր։ Ողջ մնացեր էր ու այդքանն իսկ բաւական էր իրեն համար. եւ յետոյ Արիֆին ու Մէքէնզըրուին նման լաւ բարեկամներ ունէր իր կողքին եւ հաւանաբար պիտի կարենար իր հաշիւը մաքրել Ներքինիին հետ։

Աշտարակը իրենց ետեւն էր հիմա. անոր նեղլիկ պատուհաններէն լոյսերը անհետացեր էին։ Գարիւղը, սեւ ու չարագուշակ, կը բարձրանար դէպի աստղազարդ երկնակամարը։ Զորաթիավարները համաչափ շարժումներով Ստամպոլի ջուրերը կը առնէին զիրենք։

— Լաւ, հիմա ի՞նչ պիտի ընենք, հարցուց Սուխոն։

— Պիտի պահուըտիս, պատասխանեց Թուրքը.

Իմ տունս կը առնէի քեզի, բայց կը վախնամ որ եղբօրս մահուան առթիւ զգացած զգուշութիւնս կասկեցնող հետաքրքրութիւն կատարեն, տեսնելու համար թէ ով կը մտնէ, կ'ելլէ ...

— Ո՛չ, ո՛չ, բողոքեց Սուխոն. չեմ ուզեր որ վտանգուիս. արդէն պէտք եղածէն աւելին ըրիր ինծի համար ... Ուրիշ ... մասին

մի խօսիր, սիրելի եղբայրակից ... Թուրքը ուսերը թօթվելով. եթէ ... գիշերուան դէպքը ... մեր յետագայ խօսակցութիւններ ... ցին... հիմա մենք երկուքս ... մին հետ պիտի վարուինք ... պէս ինչպէս ինք վարուած է ... ներուն հետ... յանուն Ալլահի ... վերջ իմ կեանքս պիտի նուիրեմ ... նպատակին ...

Սուխոն կը մտէր, բայց ... երիտասարդին այդ խօսքերը ... թիւն մը տուին իր հոգիին։ ... ներուն կողմը նայեցաւ յանկարծ ... Արիֆի ձեւէն բռնելով ըսաւ.

— Զգոյշ, կ'իմանան ...

— Մի վախնար, Ֆրանսացի ... ոչ մեր լեզուին ծանօթ են, ոչ ... գործին... իրենց շողենաւէն ... լած էին քանի մը ժամ ... մար... վարձեցի զիրենք... ... ու վճարեմ ... մնացածով ... ըլլուրիր ...

— Շատ վարպետ ես եղեր, ... Սուխոն. բայց ըսէ տեսնեմ, ... չեմ մ՞ւր կրնամ պահուըտիլ, ... ուանը գիւղին է... միայն ... մը ընէինք... շատ գէշ ...

(Շար.

Թուրքեր եւ Հայեր պատմութեան ճամբէն

«Ճիւմհուրիէթ»ի խմբագրապետը, Եունուս Նատի, որ անուն հանած է իրենց Հայոց դէմ բարբարոսային ընդդէմ հրահրող, այժմ բարեկամութեան կը ծալէ մեզի՝ Ալեքսանտրէթի խնդրին վէճէն ի վեր, պատմագէտներու վկայութիւնները առնելով եւ Հայերն ալ… մեծապէս դարձնելով: Ահա թէ ինչ կը գրէ «Արի» խորագրին տակ, «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ —

Մեր սերունդը՝ պատմութիւնը գտած էր Եգիպտոսի բեւեռագրերը Միջագետքի այրութենի շրջանին մէջ ու այն ատեն, Հելլենական եւ Հռոմէական շրջանէն սկսած պատմութեան «կիրը» Եգիպտոսի գլուխը միայն աւելցուած էր: Գլուխ մը, որ կրօն մը պակասներով լեցուն էր, ուր ին իսկ չէր բացատրուած թէ Արեւելքին եկող ու Եգիպտոս արշաւող ժողովուրդները ովքե՞ր էին: Հին պատմութեան մնացեալ մասը գրոյցներէ, առասպելներէ բաղկացած խոր մթութեան մէջ կ'անհետանար: Նոյնպէս համեմատաբար նոր ժամանակներու վերաբերեալ պատմութեան մեծ մասը դայն կրօններուն խառնուածքին համաձայն ըստ բախտի յօրինուած էր: Վերջին քառորդ դարու շրջանին միայն պատմութիւնը ճոխացած ու ընդլայնած է իրական հետազօտութեանց եւ գիտերու վրայ յենած ծանօթութիւններու շնորհիւ: Աթաթիւրքին ընծայած ծառայութիւնը այդ գիտութեան եւ մարդկութեան մշակոյթին՝ անը արժէք մը կը ներկայացնէ, ու այսու վար չի մնար Աթաթիւրքին կատարած միւս մեծ ջանքերէն: Տոլմապաղչէի պալատին փառաւոր սալոնին մէջ հանրութեան առջեւ բաց եղող թանգարանը այս ճշմարտութեան կենդանի վկան է:

Աթաթիւրք տասներչորս տարի առաջ յայտնած էր Հաթայի սեւ հագած վշտահար կիներուն.

«Անուաղն քառասուն դարերու Թրքական հող եղող մեր երկիրը կրնա՞յ իր ինքնութիւնը կորսնցնել»:

Այս պզտիկ բացատրութիւնը չոր ներկայացութիւն մը չէ, ինչ որ ի յայտ եկաւ քիչ ատենի մէջ, պատմական հետազօտութիւններուն առաջ բերած լոյսին շնորհիւ, իրենց բոլոր աւանդութիւններով ու բովանդակ փայլով: Այս բանին շնորհիւ է որ, ամբողջ աշխարհ ու Թուրքիա եւ շրջակաները բնակող մարդիկ իմացան թէ Մերձաւոր Ասիոյ մէջ Թրքութեան բնակութիւնը ո՛չ երէկուան, ոչ ալ առջի օրուան եղելութիւն մըն է, եւ ոչ ալ հարաւային Կովկասէն կատարուած Միջին Ասիոյ արշաւանքին հետեւանքն է: Իրաւ է որ մարդկութեան օրօրոցը Ալթայի դաշտերուն մէջ կը գտնուի, սակայն հոնկէ մարդոց տարածումը եղած է զանազան ճամբաներով եւ զանազան ուղղութիւններով: Տասը հազար տարի առաջ, Մերձաւոր Ասիոյ Թուրքերը Տիգրիսի եւ Եփրատի հովիտներուն երկայնքը տեղաւորուած ատեն Եւրոպայի կողմէ ալ արշաւանքները սկսած են: Նոյնիսկ այսօր, այդ իրողութեան կենդանի վկաները կը գտնուին Գարբաթներուն, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ: Ծանօթ բոլոր քաղաքակրթութիւններէն աւելի հին եղող Էթի (Հիթիթ) շրջանը՝ հին ատեններու Թրքական աշխարհի մէկ փուլն է միայն: Զարմանալ պէտք չէ որ Էթի Թուրք կը կոչենք Հաթայի Ալէվիները: Այդ մարդոց խալամական ըմբռնումները՝ դարերէ ի վեր իրենց ծուծը անցած ու պատմական հաւատալիքներուն միացած առանձնայատկութիւն մըն է: Արդէն, ամէն ցեղի, ամէն հասարակութեան մէջ կրօնքը մէկ շատ տարբերութիւն ցոյց կուտայ, պատմական գոյութիւնը անոր խառնուած ըլլալուն: Սակայն, ազգէ ազգ, կրօնական մեծ տարբերութիւնները անիմաստ են, ու մարդիկ իրարմէ շատ կը հեռանան, մոլեռանդութեան հետեւանքով: Խաչակիրներու պատերազմներն ալ գլխաւոր օրինակ մը կը ձեւացնեն, ու ցոյց կուտան թէ այդ իրողութիւնը տակաւին չէ կորսնցուցած իր ազդեցութիւնը:

Ուրիշ ի՞նչ օրինակի պէտք կայ: Ահա Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաները կը ջանան բռնական զանազան ազդեցութիւններով ու ճնշումներով Թուրքերուն դէմ մղել Հաթայի բնիկ եւ գաղթական երեքուկէս Հայերը: Միթէ այդ պաշտօնեաները չե՞ն ուզեր օգտուիլ պատմական արիւնոտ եւ սեւ տգիտութիւններէն: Մինչդեռ Աթաթիւրք պատմութեան վրայ ձգած ամբողջական եւ ազդու լոյսերով մէջտեղ դրաւ թէ Հայերը Թուրք ծագում ունեցող մարդիկ են: Միեւնոյն ատեն, պատմութեան մասին ունեցած իր լայն ըմբռնումով, Աթաթիւրք բացատրեց թէ Թուրքերը եւ Հայերը ընդհակառակն պէտք է իրարու մօտենան, զիրար սիրեն ու միասին երջանիկ ապրին: Մարդոց փոխադարձ սիրոյն յենած հաւաքական երջանիկ, բարգաւաճ եւ զարգացած կեանքը ընդգրկող այս գիտութեան, քաղաքակրթութեան եւ մարդկային ամէնէն բարձր այս ըմբռնումին անհուն արժանիքները բաղդատեցէք այն նուաստութեան օրինակին հետ, զոր ցոյց կուտան Ֆրանսացիները, երբ կը ջանան իրենց քաղաքական նպատակներուն գործիք դարձնել Հաթայի երեքուկէս Հայերը:

Թուրքերը անսահման եւ անպայման հաւատք ունին Աթաթիւրքին կատարած բոլոր յեղաշրջումներուն, պատմութիւնը ուղիղ ճամբու մէջ մտցնող գիտական հետազօտութեանց եւ ըրած գիւտերու մասին: Ուստի Թուրքերը ստոյգ կը նկատեն որ զարմաւոր միեւնոյն ծագումով մարդկային ընտիր խումբ մըն են Հայերը, ո՛ւր ալ գտնուին եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ ալ ըլլան: Մնաց որ, մեր ապրած այսօրուան ամէնէն բանիմաց շրջանին մէջ մօտաւոր ազգային պատմութիւնն ալ ցոյց կուտայ Թուրք եւ Հայ մարդկային երկու խումբերուն մօտաւորութեան հազարումէկ օրինակները: Իսկոյն մեր միտքը կ'երթայ արդի Թուրք երաժշտութեան թէ երգահան թէ երգիչ վարպետներէն Գիմէնը: Ազգային ի՞նչ խորունկ հասկացողութիւն, անբիծ հոգեկան ի՞նչ քաղցրութիւն կայ անոր երգին մէջ: Կարելի՞ բան է որ, մարդ գեղարուեստի այս ճիւղին մէջ այսքան Թրքական ոգիով տոգորուած ըլլայ, առանց Թրքական ծագում ունենալու:

Թրքութեան կեանքին հետ շատ յատկանշական նմանութիւն ունին Հայերը, ու անոր օրինակը մէկ հատ չէ, այլ հազարումէկ Գիմէններու մէջ կը գտնուի: Միայն Թուրքերէն յօրինող եւ նուագող հայ նուագածուներուն թիւը հարիւրաւորներու կը հասնի: Միթէ մոռցա՞նք կրօնաւոր Թէքղեանը, որու մասին անցած տարի օրերով գրուեցաւ թերթերու մէջ, Թուրք բանաստեղծ Ֆիզուլիի վրայ հինգ հատորնոց մեծ երկասիրութիւն մը յօրինած ըլլալուն.

Թրքական թատրոնին մէջ Կիւլլի Եակոբ, Թրքական օփէրէթին մէջ Զուհաճեան իրենց բոլոր դերասաններով ու դերասանուհիներով հեղինակներ են: Մեր սերունդէն մնացողները ի՛նչպէս կը յիշեն Մնակեանը: Հապա՛ հայ արհեստաւորները Թուրք արհեստակիցներուն չե՞ն գործակցած Արեւելքի արհեստական ամէնէն նուրբ գործերուն մէջ: Հաւաքական այսքան յաջողութիւն կարելի՞ է ձեռք բերել ամէնէն գեղեցիկ գործերուն մէջ, առանց շատ զգայուն հոգեկան կապակցութեան մը երկու խումբերուն միջեւ: Տակաւին, 25—30 տարի առաջ, Հայերէն տառերով ու Թուրքերէն լեզուով մէկէ աւելի թերթեր լոյս կը տեսնէին: Ըսել է, Թուրքերէնը Հայերէնէ աւելի լաւ խօսող ու միայն Թուրքերէն խօսող Հայեր կային: Բոլոր ասոնք կենդանի ապացոյցներ չե՞ն թէ Աթաթիւրքի պատմական գիւտերը ո՛րքան ճիշդ են: Ինչպէս ըլլալ որ Հայերու եւ Թուրքերուն միջեւ կարգ մը ցաւալի դէպքեր պատահած ըլլան, մասնաւորաբար մեծ պետութեանց շահագործման նպատակով ըրած գրգռութիւններուն հետեւանքով: Աթաթիւրքին այսօրուան ստեղծած Թուրքիան աւելորդ իսկ կը նկատէ խորհիլ անցեալին այդ արիւնոտ ու ցաւալի դէպքերուն վրայ: Արդ, Մեծ Պետին բռնած զօրաւոր լուսարձակին յորդ լոյսի տարափին տակ ապագային փայլուն պատկերը կը տեսնուի: Այդ պատկերին վրայ, երկու խումբեր, Թուրքերը եւ Հայերը, որոնց պատմական ազգականութիւնը երեւան հանուած է, բարեկեցիկ եւ երջանիկ կ'ապրին, եղբայրական սիրով, ամէն օր ա՛լ աւելի իրարու կապուած, ձեռք ձեռքի տուած, իրարու թեւ մտած:

Երիտասարդները աւելի զգայուն իրենց երեւակայութեամբ ո՞ւր են գացեր, եւ ինչե՞ր կը մտածեն: Ինկլայեզորէն կը ծափահարեն երբ ան կը լրացնէ նուագը: Անվերջ ծափահարութիւնները կը ստիպեն որ ուրիշ կտոր մը եւս նուագէ.

Հիմա արուեստագէտը ծանօթ է բոլորին. Այս անգամ մինակը չէ: Աղջիկները շուրջը բոլորուած՝ իւրաքանչիւրը խօսելիք մը ունի: Կը խօսին համակրական զգացումով, իբրեւ անկեղծ բարեկամներ, իբրեւ վաղեմի ծանօթներ: Երիտասարդը, նոյն անկեղծ նստած, իւրաքանչիւրին հարցումին կը պատասխանէ, միշտ ժպտուն, միշտ խորհրդաւոր:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԵՐԸ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կեսարիայէն կը գրեն Պոլսոյ հայերէն թերթերուն.—

Կեսարիոյ հայութեան համագումարը կը հասնի ներկայիս աւելի քան 2000ի, այսինքն 400 տնուորէ աւելի: Ասոնք կը կազմեն 53 գիւղերէ հաւաքուած բնակչութիւն մը: Բնիկ տեղացիները հազիւ 40 տունի, այսինքն 200 հոգիի չափ են, գրեթէ բոլորն ալ աղուխագործ, որոնք Թուրք հայրենակիցներու հետ կը գործեն: Իսկ գիւղացիները երկաթագործ, դանակագործ եւ հողագործ են: Սակայն, Եօզղատի, Պողազլեանի գիւղերը ցրուած զանազան քանի մը հարիւր ընտանիքներու վիճակը ողբալի է: Զունին ո եւ է կրօնական պաշտամունք, Նոյնիսկ «Հայր մեր» մը անգամ չեն գիտեր: Երբ պատահմամբ եկեղեցի գալու ըլլան, երեսնին խաչակնքել իսկ չեն գիտեր: Դժբախտաբար, անկարելի կ'ըլլայ այս տխուր վիճակին մասին ո եւ է ձեռնարկ ընել:

Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ կառուցուած Կիւմիւշեան վարժարանին մէջ կը պատսպարուին 20ի չափ որբեր, անկեալներ եւ բախտակորոյս այրիներ, որոնց կանոնաւորաբար օրական 3 անգամ ճաշ կը տրուի Առաջնորդարանին կողմէ: Ասոնցմէ զատ, դուրսը կը գտնուին ի մէջ այլոց 20 անհատ չքաւորներ որոնց ամսական յատկացում կ'ըլլայ:

Ցաւալի է ըսել որ (ծանօթ անձի մը կատարած ձեռնարկներուն հետեւանքով) Մայիս 15էն սկսեալ եկեղեցին Էվգաֆի հակակշիռին ենթարկուած է, որով այժմ ո եւ է անհատ իրաւունք չունի Թաղային գործերուն միջամտած ըլլալու:

Կեսարիոյ եւ շրջակայքի հոգեւոր հովիւ Հայկազուն քհնյ. Պարապետեան որ թէ տեղւոյն հայութեան կողմէ սիրուած եւ թէ կառավարական պաշտօնեաներու յարգանքը եւ վստահութիւնը գրաւած է, իր ժողովրդանուէր գործունէութեամբ եւ ուղղամտութեամբ, դիմում կատարած է կեդրոն, Էվգաֆի ընդհ. անօրէնութեան մօտ, բեկանել տալու համար այս որոշումը, քանի որ հայ եկեղեցին ոչ կալուած եւ ոչ ալ ո եւ է հաստատ եկամուտ ունի, անհատ միւթէվէլլի ընտրելու համար: Կը յուսացուի որ Առաջնորդարանին կողմէ տրուած աղերսագրին պատասխանը նպաստաւոր ըլլայ ազգին:

39,000 ՈՍԿԻ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Պոլսոյ հայերէն թերթերը կը գրեն.—

Պոլսոյ Ելմտական մասնաճիւղը 39 հազար ոսկի պահանջած է, Ազգ. Հիւանդանոցին եղած նուիրատուութեանց իբր տուրք: Հոգաբարձութիւնը դիմում կատարած է, բացատրելով որ այդ տուրքէն ըստ օրինի զերծ է Ազգ. Հիւանդանոցը, շահու համար հիմնուած վճարովի հիւանդանոց չըլլալով, այլ ձրի ընդունելուն հիւանդները:

Ելմտական մասնաճիւղին կողմէ եղած պահանջումը թիւրիմացութիւն կը նկատուի, քանի որ արդէն Պետական Խորհուրդէն որոշում ունինք թէ նուիրատուութեանց տուրքէն զերծ է: Նոյնպէս՝ առողջապահ. գործավարութենէն վաւերացուած նոր ներքին կանոնագրին մէջ շեշտուած է Ազգ. Հիւանդանոցին ձրի ըլլալը: Իսկ ժառանգական օրէնքին համաձայն, անշարժ նուէրներու՝ կտակուած կալուածներու տուրքերը կը վճարուին արդէն:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ

Ինչպէս Թուրքերէնի քննութիւնները կը կատարուին՝ տարբեր վարժարաններու Թուրքերէնի ուսուցիչներու կողմէ, այնպէս ալ որոշուած է որ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներու քննութիւնները տեղի ունենան նոյն ճիւղը ուսանող տարբեր վարժարաններու ուսուցիչներուն կողմէ: Որոշուած է նոյնպէս թէ որ վարժարաններու ուսուցիչները պիտի կատարեն այդ քննութիւնները: Այսպէս, Էսաեան վարժարան եւ Մխիթարեան լիսէ, փոխադարձաբար: Անարատ Յղութիւն եւ Արդի Կրթարան: Նոր դպրոց եւ Պէշիկթաշի ազգ. վարժարան: Օրթագիւղի Թարգմանչաց եւ Արնավուտգիւղի Թարգմանչաց վարժարանները: Սկիւտարի Ներսէսեան Եսայեան եւ Ճեմարան վարժարանները, եւն.:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, 5 յունիս, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցան Ֆութպոլի աշխարհի բաժակի մէկ ութերորդ վերջաւորութեան մրցումները, մասնակցութեամբ մինչեւ այժմ յաղթական 16 ազգերու խումբերուն: Գրեթէ օրուան ամենակարեւոր մրցումը տեղի կ'ունենար քաղաքիս մէջ, քանի որ դէմ առ դէմ կը գտնուէին՝ հռչակաւոր բաժակին հաւանական շահողը եւ 1934ի յաղթականը Իտալական ազգային խումբը, Նորվեկեան համեստ անուն հանած ազգային խումբը:

Մրցումին ներկայ էր 30.000ի մօտ ծովածաւալ բազմութիւն մը, որոնց մէջ աշխարհի բոլոր ազգերուն մամուլի ներկայացուցիչները:

Ժամը ճիշդ 17ին սկսաւ մրցումը: Առաջին առթիւ իսկ երկու խումբերը իրենց գեղեցիկ խաղարկութեամբ խոր տպաւորութիւն ձգեցին հազարաւոր բազմութեան վրայ: Սկիզբի քառորդ ժամուան ընթացքին, երկու խումբերն ալ մնացին հաւասար գետնի վրայ, բայց քիչ վերջը երբ Նորվեկիացիները, օգանիշի յառաջխաղացումով մը գնդակներու տեղատարափի մը տակ կը ամբարձէին իտալական բերդը, ուր առջեւ մեծ յաջողութեամբ կը փայլէր իտալացի աշխարհահռչակ բերդապահը, այս վերջինը դիմադրելով բազմաթիւ վտանգաւոր հարուածներու՝ մէկ հարուածով գնդակը յանձնեց իրենց կեդրոնական միջնապահին, ան ալ ձախ ծայրին, որ գնդակը դրկելով Նորվեկեան բերդին առջեւ, իտալացի աջ-մէջը օգտուելով ընդհանուր խուճապէն՝ առանց ճիգի նշանակեց առաջին կէտը, այսութեան մատնելով Նորվեկեան խումբը եւ հանդիսատես բազմութիւնը: Առկէց ետքը մրցումին բացարձակ տիրապետողը եղաւ Նորվեկեան խումբը, անսահման խանդավառութեամբ համակելով բազմութիւնը, որ քաջալերական բացականչութիւններ կ'արձակէր: Մրցումը լրանալէն հինգ վայրկեան առաջ, Նորվեկիացիները վրայէ վրայ նշանակեցին երկու կէտ, եւ այն վայրկեանին, երբ 30.000նոց բազմութիւնը մէկ մարդու պէս ոտքի կեցած՝ խանդավառ կեցցէներով կ'ողջունէր Նորվեկիացիներուն յաղթանակը, ամէնքը մեծ զարմանքով տեսան որ դատաւորը կը մերժէր երկրորդ կէտը, առարկելով թէ շահուած էր «օֆսայտով»: Իսկ դատաւորին այս աչք-ծակող կողմնակալութեան՝ ժողովուրդին ցասումը չափ ու սահման չունէր, միահամուռ բացականչութիւններով իր արդար արդահատանքը յայտնեց դատաւորին մասին: Մէկով մէկ հաւասար մնացած ըլլալով, հարկ եղաւ մրցումը կէս ժամ եւս երկարել, որու ընթացքին Նորվեկիացիները մնացին միշտ տիրող բարձրութեան վրայ, սակայն դատաւորին կողմնակալութեան հետեւանքով՝ մրցումը կորսնցուցին 2—1: Տեղին է աւելցնել որ դատաւորին Գերմանացի հանգամանքը չափազանց նպաստեց Իտալացիներուն, թէեւ ասոնք ալ ունէին անթերի խաղացողներէ բաղկացած զօրաւոր խումբ մը: Նորվեկիացիները կը գերազանցէին մրցումին բոլոր մարզերուն մէջ: Հակառակ իրենց ամաթէօր խաղացողի, եւ իրենց մասին կանխայայտ թերի կարծիքներուն, անոնք ի յայտ բերին խաղարկութիւն մը, որուն համար արժանի են «Ֆութպոլի արուեստագէտներ» կոչուելու:

Իսկ գալով Իտալացիներուն, որոնք յաղթական հանդիսացան, քանի որ նշանակուած կէտերն են որ կը հաշուուին, եւ ոչ թէ տեղի ունեցած անթերի խաղարկութիւնը, անհերքելի է որ իրենց յաղթանակը կը պարտին գերմանացի դատաւորին եւ իրենց բերդապահին, որ կարելի է ըսել հերոսը գործեց այդ օրը: Իտալական խումբը իր ամբողջութեան մէջ եղաւ մարտնչող, նշանակէտին կառչող, եթէ տարաւ յաղթանակ մը, բայց տժգոյն էր այդ: Օրուան պարտեալ յաղթականները եղան Նորվեկիացիները:

Վ. Քիւրէղեան

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ին կը հեռագրեն Անտիոքէն (2 Յունիս).—

Քաղաքը խառնակ վիճակ մը ունի: Ծանր ու արիւնալի դէպքեր պատահեցան երէկ, որոնց միջոցին սպաննուեցան 7 հոգի: Ընտրութիւնները 5 օրուան համար յետաձգուեցան: Թուրք մը Սանճաքի կառավարիչ նշանակուեցաւ:

Կ'ըսուի թէ ընտրական համաձայնութիւն գոյացած է Թուրքիոյ հետ, ըստ որուն Սանճաքի Թուրքերը 40ի վրայ 22 աթոռ պիտի ունենան Սանճաքի ներկայացուցչական ժողովին մէջ: Եթէ ճիշդ է այս լուրը, ընտրութիւնները կը դառնան լոկ ձեւական: Բազմաթիւ բողոքի հեռագիրներ ղրկուեցան Ժընեւ եւ Փարիզ: Բնակչութիւնը խոր յուզման մէջ:

Պէյրութի արաբական թերթերուն կը հեռագրեն Անտիոքէն (2 Յունիս).—

Թուրքեր ընտրական պայքարը կորսնցուցին հակառակ իրենց բոլոր ջանքերուն եւ ձեռնարկներուն: Ջղացուած՝ իրենց պարտութենէն, անոնք աղմկալի ցոյց մը ըրին եւ պատճառ դարձան արձանագրութեանց ընդհատումին:

Թուրքերու եւ միւս տարրերու միջեւ արիւնալի բախումներ տեղի ունեցան, որու հետեւանքով վիրաւորուեցան 3 Հայեր եւ երկու Արաբներ, վերջինները ծանր վիճակի մէջ: Հայերը չափազանց յուզուած եւ գրգռուած են ու կացութիւնը մտահոգիչ: Բանակը ստիպուեցաւ քաղաք իջնել եւ պահպանել կարգը: Զինուած ուժեր կը շրջին քաղաքի մէջ:

Այնթապի Թուրք զինուորական հրամանատարութիւնը նոր ուժեր ղրկած է սուրիական սահմանին մօտ գտնուող Տէօրթ-Եօլ: Թրքական հրամանատարութեան սահմաններու վրայ ուժ կեդրոնացնելուն առթիւ զանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹՂԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼՈԹԻՆ

Երբ Կոստին յոգնէր երգելէն ու պարելէն, երբ այլեւս նրա ալացիկ հասակը սակաւ ցցւէր կառքի մէջ, երբ ա՛րդա՛-դա՛րդա՛-դա՛րը եւ հէ՛յ-ջա՛ն, հէ՛յ-ջա՛նը վէլ չհնչէր, ընկերները ժամանակը հասած էին համարում նրան տուն տանելու:

Տանը նրան դիմաւորում էր գեղեցիկ կինը՝ Թաղուհին ժպիտը դէմքին: Տունը տօնականօրէն զարդարած, սառով ու Թունդթէյով փունջը պատրաստած, ու թանէ սպասը կրակին դրած: Ամէն բան ձեռքի տակ պատրաստ կռանէնար. ո՞վ գիտէ, թերեւս ընկերները նրա հրաւիրէր:

— Քէֆ եմ արել, չա՛ն աղջիկ:

Երա է ժանում Կոստին, դղակը վեր-վեր ձգելով:

— Քէֆդ անպակաս, լաւ ես արել, Կոստի: Հրամեցէք, հրամեցէք:

Ու մի քանի մօտիկ ընկերներ նրա են մտնում Կոստիի հետ: Կոստին հանւում, պառկում է անկողնում: Թմում է իր փունջը:

Գարոն զուռնան դնում է գլխանը ու հանում է փողը: Դամքուլը իջեցնում է ձայնածորակը: Համբոն դարձնում է դաւուլի դռո երեսը, ու մեղմօրէն զարկում է փափուկ, նուրբ երեսին մատների թեթեւ հարուածներով: Ու այս անգամ երգերը փոխում են իրենց բնոյթը, հեծեծում են, մորմոքում են, լալիս են:

Վերջապէս քնում է Կոստին, հեռանում են նուագածուները եւ վերջին ընկերները:

Կոստիի կինը հաւաքում, տեղաւորում է ամէն ինչ, կարծես ոչինչ է եղած տան մէջ: Այնպէս որ, երբ Կոստին զարթնում է քնէն, իր սովորական կեանքն է տեսնում շուրջը: Ոչ մէկ յանդիմանութիւն, ոչ մէկ կծու խօսք:

Նրան թւում է, թէ մի անուշ երազ էր երէկուայ քէֆը, միշտ կանչող ու հրապուրող: Համբուրում է իր ջէջնաղ աղջնակը, շոյում կնոջ գեղեցիկ այտերը ու գնում է գործին:

∴

Ո՞վ չգիտէր Կարսում, որ Կոստին անպսակ էր ապրում իր կնոջ հետ, ապօրէն կենակցութի՛ւն: Հին ժամանակ Կարսի համար չտեսնուած, չլսուած, աններելի բան: Հին, բայց միշտ նոր պատմութիւն:

Անպսակ, ապօրէն կին, ու սիրուհի, սիրո՛ւհի…

Գիւմրիի նրբակազմ, սեւաչեայ գեղուհիների Թաղուհին էր նա, տեսնեն էլ Թաղուհի:

Ո՞ր տղամարդը մ՛ի չէր քաշել նրա համար, բայց ոչ ոք էր համարձակել նրան ծուռ աչքով նայել, քանի որ նրա աէրն էր Զրիչենեց Կոստին:

Ամուսնու ծոցէ կին չէր քաշել, զաւակներէ մայր չէր բաժնել: Սրա-նրա հետ չկռուած աղջիկ չէր առել Կոստին, այլ 17 տարեկան մատաղ մի աղանի, որին սիրել էր սիրտը ի՜ն մեծ սիրով, ու սիրում էր փոխադարձաբար: Ուզել էր ամուսնանալ հետը, բայց պսակ չէր հասել նրանց, որովհետեւ զարմիկներ են եղած՝ եօթը պորտի չհասած: Ինչպանք, աղաչանք օգուտ չէ արել: Ասում էին թէ, հարուստի մէկը աչք է ունեցել էդ աղջկայ վրայ, շատ կաշառք է կերցրել տէրտէրի ու վարդապետի, որ պսակ չհասցնեն, որ Կոստին ձեռք քաշէ աղջիկէն, աղջիկը մնայ իրեն:

Կոստին զինուորութենէ նոր դարձած տղայ, դրամով չէ կարողացեր գլուխ ելլել էն անամօթի հետ, ու իր սրտի հրամանին հնազանդ, աղջկայ հետ խօսք մէկ արած՝ մի գեղեցիկ օր փախցնում է իր սիրածը Կարս: Այն ժամանակ Կարսը շատ էր հեռու Գիւմրիէն, երկաթուղին Կարս չէր հասած:

Կոստին իր աչքի լոյս կինը յանձնում է Կարինէն գաղթած, գաղթական Կարս եկած, Մարիամ տոտայի խնամքին:

Մարիամ տոտան մէկը չունէր, մայր ու կեսուր դարձած նրանց համար, աչքերը չորս բացած՝ հսկած է անպսակ ջահէլի կեանքի եւ պատուի վրայ:

Կոստին իր լաթի ընկերների օժանդակութեամբ՝ Կարսի բանուկ շուկայում, Լորիս Մելիքեան փողոցի վրայ՝ հիմնում է իր գործը՝ մէկյատն:

Շուտով նա դառնում է քաղաքի ուտող խմող տղաների լաւ ընկերը, ջանաղէքը ու կամաց-կամաց քաղաքի ամբողջ աղգարենակչութեան սիրելի լոթին: Նրանց անպսակ լինելը սակայն միշտ էլ մնում է ցաւոտ խնդիր: Մանաւանդ քաղաքի օրինապահ, պատուախնդիր ընտանիքները խէթ աչքով են նայում նրա «անամօթ» կնոջը:

Ու անմեղ Հարսը շատով զգում է իր սիրտը խոցող ասեղների սուր ծայրերը:

Պատմում էին, թէ մի անգամ Մարիամ տոտան՝ Հարսը առած՝ գնում է Մայլումի բաղնիսը լողանալու: Այդ բաղնիսն էին գնում առ հասարակ քաղաքի ծանօթ խանումները:

Երանի չգնար, էն ի՜նչ ձիւն էր եկաւ գլխին:

Հակայ բաղնիսում խեղճ Հարսը տեղ չգտաւ նստելու եւ վրան մի թաս ջուր լցնելու: Ով ոչ ուզեց իր կողքին տեղ տալ անպսակ «անամօթ» Հարսին: Բաղնեւորը մէկ մարդու պէս ոտքի ելած՝ բողոքեց բաղնեպանուհուն, որ համարձակւում է իրենց շարքը դասել անպսակ, լիրբ կինը:

— Ցուցանք, դոլթակցութիւն…

— Մենք ջահէլների աէր ենք: Անպսակ կինը օրինա՞կ դարձնենք մեր ջահէլներին:

— Սէ՛ր… Սրտին որ հարցնես քոյր ու եղբայր իրար կը քաշէ:

— Օրէնքը որ քանդես, աշխարհ Սոդոմ-Գոմոր կը դառնայ:

— Դուրս, դուրս այդ անամօթը մեր մէջէն:

— Կոստին սիրե՛ց… Ասենք նա տղամարդ էր, բարակը չմտածեց. իսկ ինքը, եթէ հալալ կաթնակեր էր, ի՞նչ տալով անպսակ տղին հետեւեց:

— Թէ որ սէրը տալ էր նրան, ուրիշը չէր կարող սիրել, ընտանիք կազմել, թող գնար կուսանոց մտնէր, մայրապետ դառնար, հայ ընտանիքը, հայ օրէնքը չպղծէր:

— Լի՛րբը, անամօ՛թը… երես էլ ունի տնէն դուրս գալու, մարդու մէջ մտնելու:

— Բաղնիս է եկել… բաղնիսում ամէն ընտանիք իր պատուին վայել տեղ ունի: Դու ո՞ւր պիտի նստես, ո՞վ քեզ իր կողքին տեղ կը տայ:

— Դուրս հանէ էդ անամօթը, թէ չէ՝ բաղնիսդ ոտք չենք դնի:

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(3)

(Շար.)

ԵՌԱՄԵԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանները յուշագիր մը ներկայացուցին

Չեխական կառավարութիւնը շարունակելով հանդերձ նոր սահմանադրութեան մշակումը, բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է, ազգ. պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար։ Եղած դիտողութեանց վրայ, երեք տարիները զրկուեցան այն մասնագէտները որ դրօշի տակ առնուած էին մայիս 19ին։ Այդ օրը դրօշի տակ առնուած պահեստիներն ալ պիտի արձակուին յունիսի վերջերը։ Իրապէս կը հաւատեն թէ զինուորութեան շրջանը պիտի բարձրանայ երեք տարուան եւ յառաջիկայ հոկտեմբերին արձակուելիք դասը դրօշի տակ պիտի պահուի։ Այս տնօրինութիւնը նիւթական ծանր զոհողութիւններ կը պահանջէ։ Այդ հողը մասամբ թեթեւցնելու համար, «ազատութեան հանգանակութիւն» մը պիտի բացուի այս օրերս, նախաձեռնութեամբ ազգային յանձնաժողովի մը եւ նախագահութեամբ ազգ. դրամատան տնօրէնին։ Արդէն իսկ մեծ գումարներ խոստացուած են սեղանաւորական եւ ճարտարարուեստական հաստատութեանց կողմէ։ Փայլուն յաջողութիւն մը կը սպասուի այս ձեռնարկէն։

Այս տնօրինութեանց առթիւ, գերմանական մամուլը նորէն կրակ կը տեղայ եւ շանթեր կ'արձակէ չեխական կառավարութեան դէմ։ Կ'ըսէ թէ այդ կառավարութիւնը խոստումներ կը շռայլէ, բայց իրականին մէջ ոչինչ ըրած է փոքրամասնութեանց համար։ «Կացութիւնը տաժանելի է գերմանական շրջաններուն մէջ, ամէն օր դէպքեր կը պատահին։ Գերմանները այլ եւս չեն հաւատար չեխական կառավարութեան խօսքերուն որոնց կը հակասեն իր գործերը։ 49,000 զինուորներու յետս կոչումը որ եւ է տպաւորութիւն չգործեց, ոչինչ փոխուած է զինուորական գրաւման հանգամանքէն»։

Կարեւոր թերթ մը զարմանքով դիտել կուտայ որ երեսփոխան Մուսէ նոյնացուցած է Չեխոսլովաքիոյ եւ Ֆրանսայի դատը։ «Ֆրանսական ազգը ի՞նչպէս կրնայ իւրացնել անգոյ ազգի մը դատը։ Ճիշդ է որ չեխոսլովաք պետութիւն մը կայ, բաղկացած՝ վեց տարբեր ազգերէ, բայց պարզապէս առասպել է չեխ ժողովուրդը եւ այս պահուն իսկ Սլովաքները ուժգնօրէն կը մերժեն նոյնանալ Չեխերուն հետ։ Շատ ուշ է վերակազմելու համար Չեխոսլովաքիան»։

*** Գերման երեսփոխան Քունդ, Հէնլայնի փոխանորդը, յունիս 8ին Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին յանձնեց յուշագիր մը, որ կ'ամփոփէ Գերմաններուն պահանջները, ութ հիմնական սկզբունքներու վրայ։ Յուշագրին կցուած նամակով մը, գերման երեսփոխանը նորէն չեխական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելով զանազան լուրերու վրայ, լուսաբանութիւններ կը պահանջէ, բանակցութեանց վերսկսումէն առաջ։

*** Գերմանական մամուլը կը հաշուէ թէ եռամեայ զինուորութիւնը 300,000ի պիտի բարձրացնէ չեխական բանակը։ Ու նորէն կը յարձակի այդ պետութեան վրայ, դիտել տալով թէ բանակին յաւելումը պիտի զօրացնէ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան հետ կնքուած զինակցութիւնը, «ինչ որ կրնայ աւելի ծանրացնել Եւրոպայի քաղաքական կացութիւնը, նկատի առնելով այդ զինակցութեան յարձակողական հանգամանքը»։

Միջազգային կացութիւնը եւ Ֆրանսա

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ մանրամասն զեկուցում մը տուաւ Ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովին առթիւ, միջազգային կացութեան մասին։ Սպանիոյ մասին ըսաւ թէ կառավարութիւնը հաւատարիմ կը մնայ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան, որ կը շարունակուի 1936 օգոստոսէն ի վեր։ Ետոյ տեղեկութիւններ հաղորդեց այն միջոցներու մասին որ ձեռք առնուած են, արգիլելու համար օտար օդանաւերու թռիչքը Ֆրանսայի վրայ։ Իտալիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց մասին ալ տեղեկութիւններ հաղորդելէ վերջ, նախարարը ջերմ գոհունակութիւն յայտնեց անգլեւֆրանսական սերտ գործակցութեան համար։ Չեխոսլովաքիոյ հարցին առթիւ ալ գոհունակութեամբ յիշեց Պրագայի մէջ սկսած բանակցութիւնները, որոնց շնորհիւ կը յուսացուի խաղաղութեամբ լուծել վէճը։

Ժողովականները զանազան հարցումներ ուղղեցին ուրիշ արտաքին յարաբերութեանց մասին եւ նախարարը լրացուցիչ լուսաբանութիւններ հաղորդեց։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը շատ լաւ էր։

Արիւն եւ աւեր Սպանիոյ եւ Չինաստանի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, զօր. Ֆրանքոյի զօրքը վերսկսած է յարձակողականը արեւելեան ճակատին վրայ, գրաւելով երկու նոր դիրքեր։ Օդանաւային ռմբակոծութեան մը հետեւանքով 40 հոգի սպաննուեցան, 200 հոգի ալ վիրաւորուեցան Ֆիկուրասի մէջ։ Հանրապետականները կատաղօրէն կը դիմադրեն։

Անդին, Չինաստանի մէջ, նոյն կատաղութեամբ կը շարունակուին կռիւները։ Ճափոնական օդատորմիղը 10րդ անգամ ռմբակոծեց Քանթոնը, մահ եւ աւեր սփռելով։ Հրձիգ ռումբեր հրդեհ յառաջ բերին զանազան վայրերու մէջ։ Ազատարար խումբեր կը ջանան դիակներ հանել 1700 շէնքերէ որոնք քանդուած են ճափոնական ռումբերէն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ խնդիրը քննուեցաւ Աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովին մէջ, Ժընեւ։ Այս առթիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Ժուհօ, Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, բացատրելով 40 ժամուան օրէնքին առաւելութիւնները եւ պարզելով միջազգային կացութեան ծանրութիւնը։ Ուրիշ պատուիրակներ բողոքեցին աշխատանքի ժամերու կրճատման դէմ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան ձախ թեւը յուսահատելով համաժողովին ելքէն, նոր կուսակցութիւն մը կազմեց — «Ընկերվարական բանուորներու եւ գիւղացիներու կուսակցութիւն», առաջնորդութեամբ Մարսօ Փիվէրի։ Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ հանրապետական-ընկերվարական միութիւնը, որ կը գտնուի Փոլ Պէնքուրի նախագահութեան տակ, պիտի միանայ ընկերվարական կուսակցութեան։

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ Ժիւլ Թոսի նոր մրցանիշ մը կոտրեց անցեալ օր, 5000 քիլոմեթր հեռաւորութիւն կտրելով 12 ժամ 27 վայրկեան եւ 38 երկվայրկեանէն,— ժամական միջին հաշուով 401 քիլոմեթր։ Օդանաւը միեւնոյն ատեն կը տանէր 1000 քիլոնոց բեռ մը եւ կը թռչէր 5000 մեթր բարձրութեամբ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄ
ՄԻՔԱՅԵԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

12 Յունիս, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Մարսէյլի «Սէն-Փիէռ» գերեզմանատան մէջ
Հրաւիրուած են ազգային հաստատութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչներ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԸՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս հանդիսաւոր արարողութեան՝ վերջին յարգանք մը ընծայելու համար հայ մեծանուն գրագէտ-հրապարակագիր յիշատակին։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՐՈՓԱԿԱՆԴԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ժողովը 13 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի ժողովը, 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 10 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 12 Յունիս, Կիրակի երեկոյեան ժամը 3ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ Հ. Յ. Դ. «[illegible]» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անպայմանօրէն։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
25 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ
Մէթրօ Բօռթ տ'Օռլէան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՋՐՈՒՆԴԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. ԷԼԷԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՉԻԿԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ։ Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր։ «Balet» օրիորդներու կողմէ
Ընտիր ճաշ: Ճէյզ պիւֆէ Մուտք 8 ֆրանք

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 12 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ., երգ., արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերուխում։ Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԶ»ի ընդարձակ սրահին մէջ։

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Օրիորդաց, Հայ Մշակութային, Զարթօնք, Զ. Ռ. Մ.ի, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի եւ շրջաններու Պատանեկան Միութեան, ինչպէս նաեւ Կ. Խալի [illegible], Ջարանտօզի Արիս. Միութեան, Հ. Կ. Խաչի, Վասպուրականի, Բաբերդի, Ծալնոյ Զորի, Փալուի, Կարճկանի, Խլաթի, Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեանց։ Ամասիոյ եւ Մարզուանի շրջակայքի Վերաշինաց հայրենակցականի եւ ուրիշ շատ մը ազգային կազմակերպութեանց։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ Յ. ՊԸՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը մասնակցի Հայ Երաժշտական Միութեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։

Կ'երգէ Տիկին ՄԱՌԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ, կը մասնակցի Պ. Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ իր նուագախումբով. «Հայկական [illegible]» Ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ կողմէ, կ'արտասանեն՝ Ընկերներ Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ եւ Վ. Տ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։ Հաճելի անակնկալներ, հայկական ջերմ մթնոլորտ։

Տոմսերու գիները՝ Ա. կարգ 5, Բ. կարգ 3 ֆրանք։
Խճողումի տեղի չտալու համար նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը։

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան ծանօթ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մեներգ՝ Օր. ՇՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԷ (Լիոնէն), արտասանութիւն՝ Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆԷ (Լիոնէն)։ Ուրիշ հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ մեներգներ։ Կենդանի պատկեր մը՝ Ազատութեան արշալոյսին։ Մուտք 2 ֆր.։

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 12 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքլ Քաթոլիք»ի սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Կ'արտասանեն՝ փոքրիկն Ս. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Ընկ. Յ. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Օր. Վ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ, Ա. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ եւ ուրիշներ։ Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1 ֆր.։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ [illegible] 10 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Կը դասախօսէ Տ. [illegible] ՓԱՅԼԱԿ, նիւթ՝ Արտաշէսեան հարստութիւն եւ Մեծն Տիգրան «Արքայից Արքայ» Հայոց աշխարհին։ Կը խնդրուի ծնողներէն իրենց չափահաս զաւակները իրենց հետ բերել՝ հաղորդակից ընելու համար զանոնք մեր ազգային կեանքի ամենալուսաւոր մէկ շրջանին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ [illegible], 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 22 Ռիւ Փէթի Սէն Ժան։ Դասախօս՝ Պ. Ա. [illegible], նիւթ՝ Գաբրիէլ Սունդուկեանց։ «[illegible]» երգեցիկ խումբը կ'երգէ «Պէպօ» եւ ուրիշ կտորներ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՋԷՆԿԻԼԷՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
12 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին եւ գիշերը ժամը 8ին
Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Ալֆորվիլ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ»Ը
(օպերէթ չորս արար)

Ղեկավարութեամբ յայտնի դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու։
Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք, փոքրերու համար 2 ֆրանք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ (11 յունիս) կէսօրէ վերջ ժամը 3.50ին, 8, rue Bossuet: Կարեւոր օրակարգ։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
12, Rue Dameame — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Dameame, PARIS (13)
A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 11 ՅՈՒՆԻՍ SAMEDI 11 JUIN 1938

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

14e ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3754 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԷԿ ՄՍԱՑՈՒ, ԱՅՍՕՐ ՑԵՂԱԿԻՑ...

Թրքական մամուլը հռչակաւոր «Գարակէօզ – Հաճի Էյվատ»ն ալ գերազանցեց, Սանճագի հարցին առթիւ, չոյելով, պանծացնելով եւ «Թուրքերէն սերած» հռչակելով հայ ժողովուրդը:

Ինչե՛ր, ինչե՛ր իմացանք այս օրերս եւ դեռ պիտի լսենք, իբրեւ «գիտական եւ պատմական ճշմարտութիւն»:

— «Աթաթիւրք պատմութեան վրայ ձգած ամբողջական եւ նոր հայեացքով հաստատեց թէ Հայերը թուրք ծագում ունեցող (թէ՝ թրքածին) մարդիկ են»:

Լսեցէ՛ք, լսեցէ՛ք տակաւին եւ ցնծացէք.

— «Կրնայ ըլլալ որ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ կարգ մը ցաւալի դէպքեր պատահած ըլլան, մանաւանդ մեծ պետութեանց շահագործման նպատակով բրած գրգռութիւններուն հետեւանքով. Աթաթիւրքին այսօրուան ստեղծած Թուրքիան անկորդ կը նկատէ խորհիլ անցեալին այդ արիւնոտ ու ցաւալի դէպքերուն վրայ: Արդ, Մեծ Պետին բռնած զօրաւոր լուսարձակին յորդ լոյսի տարածին տակ ապագային փայլուն պողոտան կը տեսնուի: Այդ պողոտային վրայ, երկու խումբեր, Թուրքերը եւ Հայերը, որոնց պատմական ազգակնութիւնը երեւան հանուած է, քաղցկեղ եւ եղբայրական կ'ապրին, եղբայրական սիրով, ամէն օր ա՛լ աւելի իրարու կապուած, ձեռք ձեռքի տուած, իրարու թեւ մտած»:

Գոյսոյ «Ճիւմհուրիյէթ»ն է որ կ'արձանագրէ այս յայտնութիւնը, իր խմբագրականին՝ հռչակաւոր խուժանավար Եոնուս Նատիի ստորագրութեան տակ:

Երկրորդ խմբագրականին մէջ, անգամ մը եւս չեշտելով թէ Հայերը Թուրքէ սերած են», համաձայն «Աթաթիւրքին պատմական հետազօտութեանց», «Ճիւմհուրիյէթ» կ'եզրակացնէ.

— «Ահա այս յեղաշրջումներու լոյսին մէջ, Թուրք եւ Հայ պատմութեան մէջ իրար գտած են իբրեւ միեւնոյն ծագումն ունեցող մարդիկ: Աթաթիւրքին յեղաշրջումը տառապէս իւրացնող Թուրքերու իրական զգացումը ա՛յս է հիմա Հայոց հանդէպ» (1 Յունիս):

Ինչո՞ւ այս փաղաքշանքները, ժողովուրդի մը հանդէպ որ մինչեւ երէկ «միլլէթ» եւ «խային» կը համարուէր, եւ այդ պատրուակով ալ կը ջարդուէր, նոյնիսկ Աթաթիւրքի օրով...

Որովհետեւ սապուէ մը գրած էր Ֆրանսական թերթի մը մէջ թէ՝ Սանճագի հարցին առթիւ, Թուրքերը «իրենց գիմացը պիտի գտնեն 30,000 Հայեր, որոնք ցմահ հրասայլային կռիւ պիտի մղեն իրենց դէմ»:

Եոնուս Նատիները այնքան փափուկ սիրտ ունին, որ չեն կրնար հանդուրժել այսպիսի գաւի մը.

— «Ֆրանսա իրաւունք չունի Հայերը իբրեւ գործածելու: Ոչ թէ 30,000, այլ նոյնիսկ 10 կամ 5000 Հայեր ինչո՞ւ հոգի վառելով իրենց հոգիները վառել տան: Մասնաւորաբար տարբեր բան մը չէր կրնար ըլլալ այս մարդիկը զինելով սպաննել տալ եւ վերջապէս մահուան մղել: Ճշմարիտ քաղաքակրթութիւնը վճռապէս պիտի ամբաստանէր Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաները այս արիւնահեղ միջոցը»:

Արգար ըլլալու համար, բանք որ Եւրոպացիները արժանի էին այսպիսի դասի մը:

Իսկապէս, իրենց քաղաքակրթութիւնը ինչո՞վ զանազանուեցաւ Թուրքերու արիւնռուշտ բարբարոսութենէն:

Անոնք, Թուրքերը, անխնայ ջարդեցին, վառեցին, առեւանգեցին ու թալանեցին: Իրենք ալ ժպտեցան, ծեքծեքուն չարժուեցեր փոխեցին, պոչ խաղցուցին եւ վաւերացուցին:

Եթէ օր մը պատահէր որ աշխարհը դատի նստէր, յորդահոսան արիւններուն եւ հիմնայատակ փլուզումներուն հաշիւը պահանջելու համար, Թուրքերը անշուշտ մահուան պիտի դատապարտուէին, իսկ Եւրոպացիներն ալ, մանաւանդ անոնց «մեծ»երը առնուազն 15 տարի թիապարտութեան.

Միայն 1915 - 1918ի հայաջինջ սարսափները բաւական են, այս եզրակացութեան յանգելու համար: Եթէ այդ աղէտը պայթած ատեն Եւրոպացիները ի վիճակի չէին օգնութեան հասնելու, թող ըլլան գոնէ Կիլիկիոյ եւ Փոքր Ասիոյ վերջին ջարդերը, երբ Թուրքիան գրաւման տակ էր, իսկ Պոլիսը, Իզմիրը եւ Միջերկրականը խաբէութիւն դաշնակից ուժերուն, վիթխարի մարտանաւերով եւ անհամար զինուորներով:

Բայց թողո՛ւնք այս «մանրամասնութիւնը», ճիշդ այն պահուն երբ Ֆրանսա բարեկամութեան հաւաստիքներ կը շռայլէ իրեն դէմ արձակուած Թուք ու մուրին դէմ, եւ դառնանք Աթաթիւրքի «գիտական հետազօտութեանց»:

Քանի որ էնկիւրի հաստատած է թէ Հայերը եւ Թուրքերը միեւնոյն ցեղին կը պատկանին, քանի որ «բոլոր Հայերը Թուրքերուն հետ գրկախառնուելիք եղբայրներ են», Աթաթիւրք ո՞ր օրուան կը սպասէ, վերադարձնելու համար «Ուրարտու» կամ հին Հայաստան կոչուած երկիրը,— գոնէ անոր մէկ մասը...

Ձենք հարցներ թէ ինչո՞ւ ջարդեցին «գրկախառնուելիք եղբայրները»:

Թերեւս այն ատեն ծագած չէր «ճշմարտութեան եւ գիտութեան լոյսը»: Եւ «ցեղակից» Հայերը ջարդուեցան թիւրիմացութեամբ»:

Իսկ հիմա՞,— երբ Աթաթիւրքի «լուսաբանած է պատմութեան մինչեւ հիմա ձեռք չդպցուած խաւարը»:

Տրամաբանակա՞ն է, արդա՞ր է երկու «ազգական» խումբերէն մէկուն թաթին տակ պահել 750,000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ հող, իսկ միւսին գերեզմանի հողն անգամ շատ սեպել:

Կը զուարճանա՞նք: Դատեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք:

Երբ «մսացու»ն «ցեղակից» կը դառնայ, Սանճաքն ալ կուլ տալու համար, չատ մի տեսնէք այսքան զուարճալիք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ՊԻՏԻ ԿՆՔԵՆ

Մինչ Թուրք թերթերը սպառնալիքներ կը տեղան Ֆրանսայի դէմ, գրգռիչ հեքեաթներ հիւսելով Սանճաքի կացութեան մասին, Փարիզի թերթերը նորէն կը բարեհաճին քանի մը տող լուր տալ,— միշտ ալ բարեկամական հաւաստիքներ ընծայելով

Երէկ ալ ընկերվարական պաշտօնաթերթը, «Փոփիւլէր» նոյն լեզուն կը գործածէր, իր քաղաքական խմբագրին բերնով: Ահա թէ ինչ.—

Ամպերը փարատած են Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Ալեքսանտրէթի Սանճաքին դէպքերը Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ յառաջ բերած էին ծղօտէ մը զօր անհրաժեշտ էր փարատել: Վերջերս կատարուած զիջումներու առթիւ, Պ. Ժօրժ Պոնէ հետեւեցաւ Գոխանի մեթոտին,— ընդլայնել խնդիրները, «զանոնք լեցնել քաղաքականութեամբ»:

Այսպէս, Սանճաքի խնդիրը դրուելով Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութեանց ընդհանուր շրջանակին մէջ, կորսնցուցած է իր վրդովիչ հանգամանքը: Փարատած է մտահոգութեանց եւ կասկածներու մթնոլորտը: Պերլին եւ Հռոմ ի զուր փչեցին կրակը: Իրենց խաղերը ի դերեւ ելան:

Մօտերս ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեան դաշնագիր մը պիտի ստորագրուի, *ինչպէս եւ եռեակ դաշնագիր մը՝ Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ: Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ սերտ գործակցութիւն մը պիտի հաստատուի Սանճաքին մէջ. գործակցութիւն մը թէ՛ քաղաքական թէ՛ զինուորական: Այս վերջին մասը պիտի ճշդուի երկու պետութեանց սպայակոյտներուն համաձայնութեամբ:*

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը մինչեւ հիմա եղած է Եւրոպայի խաղաղութեան եւ հաւաքական ապահովութեան էական ազդակներէն մէկը: Առով իսկ, 1921էն ի վեր կը համապատասխանէ Ֆրանսայի քաղաքականութեան: Ծանուցուած բարեկամութեան դաշնագիրը անշուշտ պիտի նուիրագործէ եւ ամրապնդէ ոգին եւ նպատակներու այդ համերաշխութիւնը, ի շահ երկու երկիրներուն եւ Եւրոպայի:

Անգլիա 400 օդանաւ կը գնէ Ամերիկայէն

Անգլիական կառավարութիւնը 400 զինուորական օդանաւեր գնեց ամերիկեան երկու գործարաններէ, լրացնելու համար իր պակասները: Գնուած օդանաւերէն 200ը պիտի ծառայեն հետազօտութեանց, միւս 200ը՝ մարզանքի:

Այս առթիւ կնքուած պայմանագիրը կը տրամադրէ կարելի եղածին չափ շուտ յանձնել 400 օդանաւերը, որոնք պիտի շինուին եւ փորձուին Քալիֆորնիոյ մէջ, յետոյ քակուելով պիտի փոխադրուին Անգլիա: Այսպէս ապահովելով հետազօտութեան եւ մարզանքի յատուկ օդանաւերը, բրիտանական գործարանները ազատ պիտի ըլլան մանաւորապէս ռմբաձիգ եւ յարձակող օդանաւեր արտադրելու:

Չեխական խնդիրը, միջազգային կացութիւնը եւ ուրիշ լուրեր

Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը աղջի օր ունկնդրութեան ընդունեց Գերմաններու ներկայացուցիչները: Բացարձակապէս գաղտնի կը պահուին խօսակցութիւնները, թէ Փրակայի եւ թէ Պերլինի մէջ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Գերմաններու նոր յուշագիրը արդէն իսկ յանձնուած է իրաւագէտներու քննութեան: Անոնց տեղեկագիրն ստանալէ վերջ, չեխական կառավարութիւնը պիտի որոշէ թէ կարելի՞ է յուշագիրը հիմ ընդունիլ բանակցութեանց եւ կամ կցել կառավարութեան ծրագրին:

Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը մօտերս ունկնդրութեան պիտի ընդունի փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչները, ծրագրուած օրէնքի մասին խորհրդակցելու համար: Նոր օրէնքին իրաւագիտական խմբագրութիւնը պիտի յանձնուի գերմանեւչեխ յանձնաժողովի մը: Փրակայի մէջ կը խոստովանին թէ խնդիրը շատ բարդ հանգամանք ունի եւ տաժանելի ճիգեր կը պահանջէ:

*** *Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ ակներեւ յոռետեսութիւն կը տիրէ միջազգային կացութեան մասին, թէ չեխական եւ թէ սպանիական հարցերուն առթիւ: Ֆաշական մամուլը խստօրէն կը քննադատէ Ֆրանսան, օտար օդանաւերու վերջին արշաւանքներուն առթիւ, զանոնք վերագրելով կարմիրներու: Միեւնոյն ատեն կը մեղադրէ թէ Ֆրանսա ռազմանիւթ կը ճարէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան: «Ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան այս բռնաբարումները շարունակուեցան եւ նոյնիսկ սաստկացան այն օրէն ի վեր որ Իտալիա յանձն առաւ աւելի քան երբեք խստօրէն յարգել ոչ-միջամտութեան սկզբունքները»:*

Հռոմի մէջ նոյն յոռետեսութիւնը կը յայտնեն նաեւ չեխական հարցին առթիւ, մանաւանդ Սուտեթեան գիտութեան ծրագրին յայտնութենէն ի վեր, հակառակ հրատարակուած հերքումներուն: Ֆաշական մամուլը յարձակողական գիտումներ կը վերագրէ չեխական կառավարութեան: Կարճ խօսքով, իտալական մամուլը շատ յոռետես է միջազգային կացութեան մասին եւ կը վախնայ որ անակնկալ դէպք մը աւելի ծանրացնէ մթնոլորտը:

Նոր յարձակումներ Ֆրանսական եւ անգլիական նաւերու վրայ

Սպանիոյ հանրապետական նաւահանգիստներուն մէջ ռմբակոծուեցան երկու չէզոք նաւեր եւս, մէկը ֆրանսական, միւսը անգլիական: Ֆրանսական նաւին մէջ սպաննուեցան երկու Անգլիացիներ, որոնց մէկը միջազգային հսկողութեան պաշտօնեան էր եւ երեք Ֆրանսացիներ: Նաւը կրակ առնելով փճացաւ: Կաւուի սկիզբէն ի վեր այս իններորդ չէզոք նաւն է որ կը ռմբակոծուի անծանօթ օդանաւերու կողմէ:

Անգլիական կառավարութիւնը խորապէս մտահոգութեան մատնուած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՊԸ - ԱԼԻ

Գոլսոյ սովետական դեսպանը «ներբուժ» մը տուած էր տեղւոյն հայերէն թերթերուն: Ահաւասիկ այդ «ներբուժ մը»:

— Բացարձակապէս սուտ եւ շինծու է ու թշնամական՝ Հայոց կաթողիկոսին խեղդամահ ըլլալու լուրը: ...«Էգվենտիա» թերթը ծանուցած էր կաթողիկոսին մահը, բնական վախճանով. բստ որում *արգէն ծեր էր ան*: Նոյնիսկ տեղեկութիւն տուած էր *իր յաջորդին ընտրութեան օրինական ձեւակերպութեանց մասին*: (Ստորագծուած տողերը անհասկնալի են ինծի):

Այս «ներբուժ»ը հիմա կ'արտատպուի թերթէ թերթ — «Աղջամիտս» մամուլին կողմէ անշուշտ:

Ես ձայն չունիմ այսպիսի հարցերու մէջ, իբրեւ տարբեր աշխարհի մարդ: Միայն թէ, իբրեւ դուրսէն դիտող, կրնամ կատարել հետեւեալ դառումը:

Մնել մը կայ մէջտեղը: Դաշնակցականները կ'ըսեն թէ սպաննուած է Չեկային կողմէ, Մոսկուայի կառավարութեան գիտակցութեամբ կամ մեղսակցութեամբ:

Հայաստանի «Խաղու» բարեկամները կ'ըսեն թէ մեռելը մեռած է բնական վախճանով:

— Ո՛չ, խեղդած են, կ'ըսեն առաջինները:

— Սո՛ւտ է, մեռած է սրտի կաթուածէ, կը պատասխանեն «բարեկամ»ները:

— Մեզի հասած տեղեկութիւնները դեռ ուրիշ բաներ ալ կ'ըսեն ...

— Սո՛ւտ է, կը պոռան չակերտներու մէջ եղողները:

— Թերեւս մեր երատարակած մանրամասնութիւններուն մէջ անճշդութիւններ ըլլան, բայց ստոյգ է բուն իրէն սպանութեան պարագան ...

— Սո՛ւտ է, կ'աղաղակեն Հայաստանեաները (ի՛նչ գարշելի բառ):

Բայց այս վերջինները չեն բաւականանար «սուտ է» կոչելով: Վերջապէս չախչախի՛չ փաստերով ահա կուգան հերքել Դաշնակցութեան սուտերը. —

Մոսկուայի ներկայացուցիչը, Պոլսոյ մէջ, կը յայտարարէ. «Սուտ է, շինծու է, թշնամական է»:

Դաշնակցականնե՛ր, գոցեցէք այլեւս ձեր բերանը եւ նստեցէք տեղերնիդ: Ելեւիցէ՛ հրապարակուա՞ծ է աւելի չախչախիչ «ներբուժ», որ պապանձեցնէ հակառակորդը:

Բայց այս «ներբուժ»ը ինծի կը յիշեցնէ Պապը-Ալին:

Նոյն այդ Պապը-Ալիին գիտութեամբ եւ մեղսակցութեամբ՝ կը ջարդուէր հայ ժողովուրդը եւ քաղաքը կը տրուէին հայկական հարստութիւնները, եւ երբ եւրոպական մամուլն անգամ ընդվզած՝ կը նկարագրէր ջարդերը եւ կ'ամբաստանէր Պապը Ալին իբրեւ ջարդարար, յանկարծ կը տեսնէիք որ Պապը Ալին... ներբուժ կուտար:

Հիմակ ալ, խելօք - Դաւիթներ, երբ Դաշնակցական մամուլը կ'ամբաստանէ Մոսկուան՝ կառավարուած սպանութեան մէջ, Պապը Ալիի ներբուժէն ի՞նչ տարբերութիւնը Մոսկուայի ներկայացուցիչին «ներբուժ»ը: Ե՞րբ է տեսնուեր որ ամբաստանեալը վկայութեան կանչուի:

Եւ դեռ կան մարդիկ որ չեն հաւատար թէ, Թուրքերու կողմէ Պապը Ալիի ջնջումէն իսկ վերջ, գոյութիւն ունի Հայկական Պապը Ալի մը:

ԱՐԱՋ

ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Դամասկոսի «Լա Քրոնիք» թերթը կը գրէ (1 Յունիս).—

Ալեքսանտրէթէն կը հաղորդեն թէ Թրք. զինեալ հրոսախումբ մը յարձակեցաւ արաբական Ամուք գիւղին վրայ:

Կը կարծուի թէ բազմաթիւ վիրաւորներ կան: Մանրամասնութիւններ կը պակսին.

*** *Ամբողջ Սանճաքի մէջ, բողոքականները արձանագրուեցան յոյն-օրթոտոքսներու ցանկերուն մէջ, փոքրամասնութեան խնդիր մը չյարուցանելու համար Արաբներուն միջեւ:*

Ամէն հաւանական միջադէպէ խուսափելու համար, Սանճաքի իշխանութիւնները որոշեցին որ, այսուհետեւ բնակիչները մէկ շրջանէ ուրիշ շրջան մը կրնան տեղափոխուիլ մասնաւոր արտօնագրով մը:

*** *«Էլ Նահարի» թղթակիցը կը գրէ.—*

Սանճաքի կացութիւնը գոհացուցիչ չէ: Հանրային կարծիքը յուզման մէջ է եւ գրգռութիւն կը տիրէ ամէն կողմ: Քանի մը դէպքեր պատահեցան որոնք վերջացան Հայու մը եւ քանի մը Արաբներու սպանութեամբ: Կը վախցուի նոր դէպքերէ: Իշխանութիւնները հարկ եղած միջոցները ձեռք առած են, բարեկարգութիւնը ապահովելու համար: Ընտրական արձանագրութիւնները յետաձգուեցան տիրող լղարպրութեան պատճառով:

Անտիոքի եւ շրջականներուն մէջ մինչեւ հիմա տեղի ունեցած արձանագրութիւնները ցոյց տուին որ Արաբները մեծամասնութիւն կը կազմեն. մինչդեռ Թուրքերը կը պնդէին թէ Անտիոք իրենց միջնաբերդն է եւ թէ բնակչութեան ցուցէններուն 100ին 90ը պիտի շահին իրենք:

Նոյնպէս Գըրգ-Խանը Թուրքեր կը նկատէին իրենց զօրաւոր կեդրոններէն մէկը: Արձանագրութիւնները սակայն ցոյց տուին որ այդ շրջանին մէջ ալ միայն 100ին 45ը Թուրքեր են: Թուրքերը Ամըգի 4000 Արաբները կը նկատէին իրենց կողմնակից եւ կը կարծէին թէ անոնք թրքական ցանկին պիտի արձանագրուին. սակայն հակառակը պատահեցաւ:

Ալեքսանտրէթի մէջ մինչեւ հիմա արձանագրուած են 9344 հոգի, որոնց 3132ը միայն Թուրքեր եւ 6216ը ոչ-Թուրքեր: Այս արդիւնքը Սանճաքի Արաբները աւելի ոգեւորեց եւ կրկնապատկեց անոնց եռանդը:

Առանձին վագոն Հրեաներու համար

Պերլինէն կը գրեն թէ Գերմանիոյ պետական երկաթուղիներու վարչութիւնը քանի մը ամիսէն մասնաւոր բաժնեակներ (քոմփարթիման) պիտի յատկացնէ Հրեաներուն, ճակատը նշանակելով — «Միա՛յն Հրեաներ»: Ժամանակը եկած կը համարուի Հրեաները արիականներէն անջատելու կառախումբերու մէջ ալ, ինչպէս եղած է զբօսնական պանդոկներու, ճաշարաններու եւ սրճարաններու մէջ: Հանրային պարտէզներու մէջ երբ ձրի տեղեր տրամադրուեն, դեղին ներկուած նստարանները յատուկ են Հրեաներու:

Գերմանիոյ շատ մը մասերուն մէջ նացի վարիչները թոյլ չեն տար որ արիական պաստառներ ծառայեն Հրեաներու, թէեւ Պերլինի եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներու մէջ այդպիսի արգելք չկայ:

*** *Համաձայն մայիս 24ին հրատարակուած հրամանագրի մը, այն Աւստրիացիները որ կ'ուզեն ամուսնանալ, պարտաւոր են վկայականներ ներկայացնել, հաստատելու համար թէ իրենց պապուն եւ մամուն ծնողքը արիական են եղած: Եթէ ամուսնութեան թեկնածուները կարենան հաստատել թէ իրենց պապուն եւ մամուն ծնողքը ծնած են 1799էն առաջ, այդ վկայականը պիտի չպահանջուի:*

ԲԺԻՇԿ ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆ

Երկար եւ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ, Լօզաննայում, հեռու իր հայրենիքից, Մայիսի 19ին ընդմիշտ բաժանուեց մեզնից բժ. Մանդինեանը, որ մէկն էր այն գաղափարական անձնաւորութիւններից, որոնց խօսքի եւ գործի մէջ ներհակութիւն չի եղել։

Որդին էր Էջմիածնի Ճեմարանի ուսուցիչ Մանդէն Մանդինեանի, ծնած էր 1880 թուականին, ժամուկ հասակից ուղարկուել էր Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանը, որի դասընթացքը աւարտելէ վերջ, մտել էր Մոսկուայի բժշկական համալսարանը։ Իր պատանեկան եւ երիտասարդական շրջանում հասակ էր նետել այն ժամանակուայ գաղափարական մթնոլորտի մէջ եւ վաղուց մտել էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, այնպէս որ չկրցաւ փակուած մնալ Մոսկուայի մէջ եւ ամբողջապէս անձնատուր լինել իր կրթութեան այն ժամանակ, երբ Անդրկովկասի ամբողջ հայութիւնը վարակուած յեղափոխական շարժումներով, ոտքի էր ելել մի մարդու պէս եւ կռւում էր ցարի արբանեակների դէմ, պաշտպանելու համար իր իրաւունքները, իր նուիրական սրբութիւնները։

Ուսանող Մանդինեանը մէկն էր 1903 թուականների այն երիտասարդ քարոզիչներից, որոնք ցրուած հայկական գաւառները, ոգի էին ներշնչում հայ գիւղացուն, ցարական անիրաւութեան դէմ բողոքելու եւ կռւի էին պատրաստում հայ երիտասարդութեան։ Պէտք էր տեսնել այդ օրերին երիտասարդ Միքայէլին, որ կրակ դարձած վազում էր Անդրկովկասի մի ծայրից միւսը, մերթ դէպի Կարս եւ Ալեքսանդրապոլ, կուսակցական յատուկ հրահանգներով, մերթ դէպի Շուշի եւ Գանձակի գաւառները, մերթ դէպի Թիֆլիսի վրացախօս հայկական շրջանները, քարոզելու եւ ոգեւորելու երիտասարդներին, որ թոյլ չտան հայկական կալուածները գրաւելու եւ բռնութիւններին բռնութեամբ պատասխանեն։

Այդ աշխատանքները տեւեցին այնքան ժամանակ, մինչեւ որ ցարական ոստիկանութիւնը կրցաւ գտնել իր հետքը եւ Թիֆլիսի բանտը նետեց երիտասարդ յեղափոխականին։ Այնտեղ նստած էին արդէն Ռոստոմը, Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան հիմնադիր բժ. Բագրատ Նաւասարդեանը եւ ուրիշ հայ բազմաթիւ մտաւորականներ...

Բանտից ելնելուց յետոյ ցարական կառավարութեան համար իբրեւ բոլորովին անբարեյոյս անձնաւորութիւն, Մանդինեան անկարող եղաւ մտնել նորից Մոսկուայի համալսարանը եւ այդ պատճառով ստիպուած էր իր ուսումը շարունակելու համար անցնել արտասահման։ Շվեյցարիայումն էր, որ նա նորից անձնատուր եղաւ գիտութեան, միաժամանակ մասնակից լինելով հայ ուսանողական բոլոր շարժումներին։

Աւարտելով Ժընեւի համալսարանը, նա իր գերը արտասահմանի մէջ վերջացած էր համարում եւ լինելով հոգով ժողովրդասէր, գտնում էր, որ իր ամբողջ գիտութիւնը պիտի սպաս ընի հայ գիւղացուն։

Դէպի ժողովրդական լայն խաւերը եւ ամէն ինչ ժողովրդի համար։

Ահա այս նշանաբանով նա վերադարձաւ Կովկաս, նախօրօք պետական քննութիւններ տալով ռուսական համալսարանում եւ բժշկական իրաւունքներ ձեռք բերելով։

Բարեբախտաբար Բագուի Հայոց Կուլտուրական Միութիւնը ընդառաջ գնաց երիտասարդ բժշկի ցանկութիւններին եւ Ղարաբաղի շրջանի խուլ գիւղերից մէկում, ուր բժիշկը եւ դեղը անմատչելի էին հայ գիւղացիներին, ուր մարդիկ ծնում եւ մեռնում էին համաձայն նախօրօք որոշուած ճակատագրի եւ Աստուծոյ կամքի, բժիշկ Մանդինեանի ջանքերի շնորհիւ բարձրացաւ գիւղական գեղեցիկ հիւանդանոցի շէնքը...

Սա մի նոր վանք էր, մի ուխտատեղի, ուր վազում էին շրջանի բոլոր ծայրերից ոչ միայն հայ, այլեւ թաթար գիւղացիներ, բժշկական օգնութիւն ստանալու համար..

Նա ով ապրել է այդպիսի խուլ վայրերում, նա միայն կարող է լիապէս ըմբռնել թէ ինչ հրաշքներ կրնայ գործել բարեխիղճ բժիշկը։

Բժիշկ Մանդինեանը շնորհիւ իր քաղցրաբարոյ բնաւորութեան, շնորհիւ իր եռանդի եւ անշահասիրութեան, կարճ ժամանակից յետոյ կարողանում է գրաւել գաւառի ամբողջ գիւղացիութեան սէրն ու յարգանքը։

Երկու երեք տարիներ, կարելի է ասել, առանց մի օր հանգստի, նա մեծ բարեխղճութեամբ վարեց իր սիրած գործը մեծ նուիրումով եւ 1910—1911 թուականներին էր, որ փոխադրուեց Բագու։

Բագուի գաղափարական մթնոլորտում էր, որ ամբողջապէս կլանուեց աշխատաւորների շահերով եւ իր ամբողջ գիտութիւնը եւ եռանդը ի սպաս դրեց, կարելի է ասել, բացառապէս աշխատաւորութեան։ Շատ չանցած ամբողջ Բագուն նորան ճանաչում էին եւ չքաւորներից շատեր առանց վարձատրութեան բժշկւում էին նորա մօտ։

Այդ այն ժամանակն էր, երբ Բագուի յառաջադէմ մտաւորականութիւնը անհրաժեշտ էր գտնում ունենալ իր սեփական հայերէն օրգանը։

Գիտական եւ ոստիկանական դժուարութիւններից դատ, երբ արգելւում էր ընդհանրապէս հայ թերթը, գոյութիւն ունէին եւ նիւթական դժուարութիւններ։

Այս գործին մէջ էր ահա, որ մի խումբ հայ մտաւորականների հետ միասին, բժիշկ Մանդինեանը իր աշխատանքի լայն բաժինը ունեցաւ։

Մեծ աշխատանք էր պէտք, շատ դռներ զարնուեցան, շատ քարացած սրտերի վրայ պէտք եղաւ ազդելու, մինչեւ որ Բագուի հայ մամուլը կարելի եղաւ կանոնաւոր հիմքերի վրայ դնել...

Եթէ Բագուի մէջ հրատարակուած Արեւ թերթը կրցաւ իր գոյութիւնը պահպանել, դա եղաւ շնորհիւ խումբ մը մտաւորականների, որոնց մէջ մեծ բաժին ունէր բժիշկ Մ. Մանդինեանը։

×

Համաշխարհային պատերազմի բակրջնական օրերն էին, յոյսի եւ խանդավառութեան շրջան։ Արեւի խմբագրութիւնը դարձել էր Բագուի եւ գաւառների հայութեան սիրտը եւ զարկերակը։ Նա եւ խմբագրատուն էր եւ զինուորական կեդրոնատեղի...

Վաղ առաւօտից մինչեւ ուշ գիշեր դէպի ռազմաճակատ մեկնող հայ զինուորները, ցուցակագրուող կամաւորների շարքերը կատարելապէս պաշարման էին ենթարկում Արեւի խմբագրատունը... Ձեռքից ձեռք խլում էին օրուայ լուրերը, ագահաբար կարդում էին ամէն մի տեղեկութիւն եւ անհամբերութեամբ սպասում էին իրենց հերթին, որ առաջ դէպի ռազմաճակատ մեկնելու համար...

Այդ շրջանում էր, որ Մանդինեանը ամբողջապէս կլանուած այդ գործերով, յաճախ նաեւ գրիչ էր վերցնում, թէպէտ մեծ ճիգերով, այնուամենայնիւ մեծ ոգեւորութեամբ յօդուած էր գրում, միշտ կրկնելով թէ իր կեանքի մէջ սա առաջին դէպքն է, ուր ինք գրիչ է վերցրել եւ փոխանակ դեղատոմսի յօդուած է գրում...

Թիֆլիսի Ազգային Բիւրոյի առաջին նիւթական մեծ օգնութիւնը հասցրել է Բագուն։ Բոլոր նախապատրաստական աշխատանքների ինչպէս եւ հանգանակութեան ժամանակ բժ. Մանդինեանը ոչ միայն բերել է իր մասնակցութիւնը, այլ մէկն է եղել այն մի երկու անձնաւորութիւններից որոնք վարում էին այդ գործը եւ որ պսակւեց մեծ յաջողութեամբ։

Երբ յայտարարուեց ռուսեւթուրք պատերազմը, բժիշկ Մանդինեանը թէպէտ ենթակայ չէր զօրակոչի, եւ եթէ նոյն իսկ ենթակայ լինէր, հնարաւորութիւններ ունէր մնալու Բագուի մէջ, ինչպէս վարուեցան իր պաշտօնակից բազմաթիւ բժիշկներ, սակայն չկրցաւ մնալ Բագուի մէջ, լքեց ամբողջապէս իր գործը, իր ընտանիքը, երեք անչափահաս զաւակները եւ անցաւ ռազմաճակատ, մնալով միշտ առաջաւոր դիրքերի վրայ, անմիջական օգնութիւն հասցնելու համար զինուորներին եւ կամաւորներին։

Այստեղ էր ահա, որ անդադար շփման մէջ լինելով հիւանդների հետ, ինքը եւս վարակուեցաւ բծաւոր տենդով (տիֆ) եւ շնորհիւ իր քաջ առողջութեան միայն հրաշքով կրցաւ ազատել իրական մահից։ Սակայն առողջանալուց յետոյ փոխանակ վերադառնալու հանգստեան, նորից լծուեց աշխատանքի, անցաւ առաջաւոր դիրքեր եւ նահանջող զօրքերի հետ էր, որ վերադարձաւ Երեւան եւ հաստատուեց Էջմիածնում— Վաղարշապատում, ուր վարելով միաժամանակ Վաղարշապատի Ազգային Խորհրդի նախագահի պաշտօնը, իր որոշ մասնակցութիւնն է բերել Սարդարապատի եւ Բաշ Ապարանի կռիւներին մասնակցող կամաւորների կազմակերպութեան գործին...

Տարագրութեան շրջանում, շնորհիւ իր աշխատասիրութեան կարողացաւ անհրաժեշտ քննութիւնները բռնել եւ Լոնդոնի մէջ բաւական ժամանակ է, որ գործում էր իբրեւ բժիշկ եւ այստեղ եւս հաւատարիմ իր կոչման միշտ աջակից հանդիսացաւ կարօտ եւ չքաւոր տարագիրներին, ոչ միայն հայ, այլեւ օտար։ Այդ էր պատճառը, որ Լոնտոնի ռուս գաղութը ուզեց մասնաւոր սգահանդէսով յաւերժացնել իր յիշատակը թէ իբրեւ բժշկի եւ թէ իբրեւ սրտակից մարդու։

Եւ այժմ, երբ գրում եմ այս տողերը, չեմ կարող հաւատալ, որ չկայ այլեւս կեանքով եւ կրակով լի մեր բժիշկ Միքայէլը, որ միշտ պահում էր իր մէջ այն հաւատը, թէ նորից պիտի դառնայ հայրենիք եւ նորից իր ուժերը ի սպաս պիտի դնի հայութեան...

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ԾԱՂԿԵՑԱՆ

Աշխատանքս հազիւ ձգած, երեկոյ մը, հեւ ի հեւ կ'աճապարէի Համազգայինի կազմակերպած «Սամուէլեանի» գրական դասախօսութեան։ Մինչ ուշացողի մը արտօրանքով սրահին վայրը փնտռելու զբաղած եմ, տարէց Հայրենակից մը մտերմօրէն մօտենալով ինծի, անմիջապէս անունս կը հարցնէ ու յետոյ — «Ո՞ւր տեղացի էք» :

— Եալովացի, կը պատասխանեմ ։

— Կը ճանչնամ, Զենկիլերցի՞ էք։

— Ոչ, անոր մօտիկը, Օրթագիւղէն։

— Գիտեմ, հոն եկած եմ։ Եւ իմ զարմացական աչքերուս վրայ կը յարէ, մեղմօրէն, ինքնիրեն խօսածի պէս, «ձեր գիւղը եկած եմ այն լաւ օրերուն,— նոյն մարդոց հետ... էհ, դուք այն ժամանակ անշուշտ երեխայ էիք :

— « Ես ալ կը յիշեմ, այն ժամանակ ձեր կարծածին չափ ալ երեխայ չէի, մեր դպրոցը ուսուցչութիւն կ՚ընէի :

Այս պարզ բայց անակնկալ հանդիպումը Փարիզի այս լուսաշող պողոտային վրայ իմ սրտի մէջ ծաղկեցուց հին անոյշ յիշատակներ, յուշեր «այն լաւ օրերէն», այն լաւ մարդերէն որոնց մեծ մասը քիչ յետոյ առաջին զոհերը պիտի ըլլային հայ ժողովրդին գլխուն պայթած աղէտ փոթորիկին։

1913ի աշնան էր, Հազիւ Պոլիս դպրոցս լրացուցած, եւ քիչ մը լոյս ամբարած, անձկաբար էի իմ ծննդավայրս, իմ կարգիս օգտակար հանդիսանալու իմ այնքան սիրած գիւղիս դպրոցին։

Գիւղիս դպրոցը, ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ լուսոյ այդ գեղեցիկ տաճարը, զոր մեր բարի ու իմաստուն հայրերը — օրհնեա՜լ ըլլայ անոնց յիշատակը — արդար եւ խելացի տրամաբանութեամբ շինած էին գիւղին բարձր բլուրի լանջին։ Բարձր նոյնիսկ եկեղեցիէն։ Բլուրին խորը թաղուած գիւղին միակ սքանչելի շէնքը իր ազատ ճակատով տեսանելի նոյնիսկ Կէմլէյիկի եւ Պրուսայի հեռու լեռներէն :

Բարի օր մը, կէս օրուան դասերը սկսելէ առաջ, տեսչութեան պատուհանէն, երբ դպրոցի պատուհանէն գիւղը կը դիտէի, յանկարծ տեսայ հրաւիրեալներու խումբ մը որ գիւղի ծայրերէն փրթած դէպի դպրոց կը բարձրանար ընկեր Ճանկէօզեանի առաջնորդութեամբ։ Լուր տուի տնօրէն ողբացեալ Մինաս Փորթուգալեանի եւ պատրաստուեցանք հիւրերու ընդունելութեան։ Ընկեր Ճանկէօզեան կարգով կը ներկայացնէ.— Տէր եւ Տիկին ․ ․եան, (այն հայրենակիցը զոր 25 տարի վերջ առաջին անգամ դարձեալ տեսայ Փարիզի մէջ), Տօքթ. Պագիլխան, վերապատուելի Շմաւոնեան, նկարիչ Փ. Թէրլէմէզեան, Կոմիտաս վարդապետ, Սիամանթօ, իսկ սա վերջին երկուքը մեր զոյգ հարազատները՝ Սարգիս Մինասեան, Ալեքսանդր Փապաճեան (Սանդիկ)։

Լոյս ծագեցաւ մեր դպրոցի ընդարձակ սրահին վրայ։ Եւ ինքնաբերաբար հետեւեցա՞յ Սիամանթոյին որ առանց սպասելու ներկայացումի ձեւակերպութեանց, վազած էր սրահին հարաւային պատուհանները ու բանաստեղծի աչքերով կը դիտէր իր առջեւը տարածուած սքանչելի համայնապատկերը, առջեւը Մեծ Նոր գիւղի եւ Օրխան Կազիի դաշտերը իրենց ձիթաստաններով, յետոյ Նիկիոյ լճին արեւմտեան ծայրը կիսաշրջանակ, լճի հանդիպակաց կողմը Կէմլէյիկի բլուրներու շարքը, իր ստորոտը բազմաթիւ գիւղերով ու ասոնց ամէնուն ետեւը ու ամէնէն բարձրը, Պրուսայի Ոլիմպոս եւ ձիւնապատ սպիտակ գագաթը։ Այնքան գեղեցիկ տեսարան մը անշուշտ բաւական էր որ բանաստեղծի մը հոգին վերանար։ Հպարտութեամբ կ'ուռէր իմ երիտասարդի սիրտս տեսնելով որ մեր մեծ բանաստեղծը հիացած էր մեր դպրոցի այս տեսարանով։ Եւ ես կը լսէի անոր շրթունքներէն, «բնութեան երեք հրաշալիքները, դաշտ, ծով ու լեռ, սքանչելի է տեսիլս»։

Բաւական երկար տեւեց այս վերացումը, մինչեւ որ հասան նաեւ միւսները իրենց խօսակցութեամբ ու այս անգամ Սիամանթօն սթափած իր յափշտակութենէն, առաջին անգամ նայեցաւ սրահէն ներս ու աչքին հանդիպեցան, ֆրանսերէն գիրքերով զարդարուած, աշխարհագրական բազմաթիւ մեծ քարտէսներ կախուած սրահի չորս պատերէն։ Եւ զարմացած, «ի՞նչ, ըսաւ, մեր տղաքը ֆրանսերէ՞ն ալ կ'ուսանին »։

Անշուշտ Գ. Սիամանթօ, եթէ ոչ շատ լաւ, գոնէ պարզ ընթերցանութիւն, թարգմանութիւն եւ քերականական նախնական գիտելիքներ կրնան սորվիլ մեր եւ մեր շրջակայ գիւղերու դպրոցներուն մէջ, եւ ֆրանսերէնը ասկէ ալ ամէնէն տկար ճիւղն է այստեղ։ Միւս դասաւանդուած առարկաներուն մէջ մեր դպրոցները շատ յառաջ կ'երթան կը մրցին Պոլսոյ թաղային վարժարաններու իրենց համապատասխան կարգերու աշակերտներուն հետ, եւ ամէն տարի այս շրջանէն տասնեակներով աշակերտներ կը հասնին Պոլսոյ երկրորդական վարժարանները, որոնք երբեմն տարի մը նոյն իսկ երկու տարի իրենց նոր դպրոցին մէջ կը կրկնեն գիւղի նախակրթարանը սորված իրենց ուսումը։ Դեռ երեք տարի առաջ էր որ այս դպրոցին շրջանաւարտ իմ ընկերս, մասնակցելով Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի մրցումի քննութեան, փոքրաթիւ յաջողողներուն առաջիններէն հանդիսացաւ ․

Արդար հպարտութեամբ լրացուցի խօսքերս ու բարձրագոյն դասարանի աշակերտներուն մէկուն գիրքերով լեցուն պայուսակը դրի Սիամանթոյի առջեւ, իսկ իմ ետեւս միւս հիւրերու զարմացական արտայայտութեանց մէջ մեր Մինասեանը իր սովորական ժպիտը դէմքին կը հաստատէր իմ ըսածներս ։

— Հապա ի՞նչ կը կարծէք, մեր գիւղը Ծէչէ Ծիւլալ տեսա՞ք, մեզ չօպանի տեղ կը դնէ՞ք :

Սիամանթօ ուշի ուշով մտիկ ընելով իմ խօսքերս, ըսաւ

— Թուրք գիւղեր չունի՞ք ձեր շրջանին մէջ, իսկ անոնց դպրոցներուն վիճակը ինչպէ՞ս է ։

— Ինչո՞ւ չէ, ահա դիմացը Օրխան Կազին է, նախկին Փազարքէօյը, ահա այստեղ մօտիկը մեր ոտքերուն տակ Հիհան գիւղը, եւ դեռ շատ մը ուրիշ գիւղեր որոնց ախոռ-դպրոցներուն մէջ ազաքներ նստած իրենց գլուխները շարժելով Գուրան կը կարդան, իսկ գաւառակի կեդրոն Օրխան-Կազիի դպրոցը այնքան ալ բարձր չէ Գուրան կարդացող դպրոցներէն։ Անցեալները Զէնկիլէրի մանկապարտէզի հանդէսին ներկայ գտնուող գայմագամը, կզակը քերելով ու «աճայիպ, աճայիպ չէյ» մրմռալով իր տեղը վերադարձաւ ։

— Կը լսե՞ս, վարդապետ, յանկարծ [illegible] Սիամանթօն, Կոմիտաս վարդապետին որ տնօրէնին հետ [illegible] էր, կը լսե՞ս, ի՞նչ կ'ըսէ երիտասարդը։ Երկու ժողովուրդներ կողք կող[illegible] մէկը իր ձեռքը զարկեր է [illegible] Եւրոպային, իսկ միւսը անոր [illegible] Գուրան կը կարդայ։ Ահա թէ [illegible] մեր ժողովուրդի դժբախտութիւն[illegible], վարդապետ, ինչպէ՞ս [illegible] այս ժողովուրդը, եւ դեռ ինչպէ՞ս [illegible] ապրի։

Յուրին լռութիւն մը տիրեց ամէն[illegible] վրայ, նոյնիսկ Մինասեանի [illegible] կորսուեցաւ իր դէմքէն, մօտիկ [illegible] գայի ահաւոր մղձաւանջը [illegible] եկաւ ճնշելու մեր [illegible] Սիամանթօն այդ արդար վրդով[illegible] արտայայտած ատեն արդեօք կը [illegible] ծէ՞ր որ հազիւ մէկուկէս տարի [illegible] ինք առաջին զոհերէն պիտի [illegible] նոյն այդ Գուրան կարդացող [illegible] վուրդին կազմակերպած վայրագ[illegible] [illegible] սպանդին ։

Ուրախ բոլորովին վերջացուց[illegible] ըլլամ իմ յուշերս այս մասին [illegible] որ մեր գիւղին համար մանաւանդ [illegible] ներու աշխարհին մէջ կատարեալ [illegible] յափշտակութիւն մը եղաւ այդ [illegible] խումբին այցելութիւնը ։

Տեսնուա՞ծ բան էր որ կին մը [illegible] վարդապետ մը սրճարան մտնէ [illegible] դեռ աւելի զարմանալին կար, [illegible] րանին մէջ վարդապետը ոտքի [illegible] կնոջ ձեռքը համբուրած եւ իր [illegible] կնոջ առած էր։ «Ի՜ն, ո՞ւր [illegible] խորհքին վերջը եկած էր [illegible] տամնկ ալ խենդիս վարդապետ [illegible] լա՞յ եղեր»։

Այն օրը իմ պարտականութիւն[illegible] պատճառ եղաւ որ չկարենամ [illegible] րակցիլ մեր Թանկագին հիւրերուն [illegible] տոյտին մեր գիւղի շրջակայքը [illegible] յետոյ ընկեր Ճանկէօզեանն էր որ [illegible] պատմէր —Խումբը կ'երթայ մեր [illegible] գի նախկին Թուրքերու հին գերեզմ[illegible] նատունը, ամբողջ ծոծիներու [illegible] տասմբ, հոն կը սկսին ուրախ [illegible] խաղերու։ Մանաւանդ Կոմիտաս [illegible] կ բաէր ընկերը, բոլորովին երեխայ [illegible] դարձած եւ իր չարաճճիութիւններ[illegible] այնքան կը նեղացնէր իր ընկերներ[illegible] Ենթայ յանկարծ մէկը միտքը [illegible] նայ իբր յիշատակ երկտող [illegible] Պոլիս, բանաստեղծուհի Մաննիկ [illegible] ւլերեանին ։ Առաջարկը խանդավառ[illegible] ութեամբ կ'ընդունուի եւ [illegible] որ ամէնքը առանձին առանձին [illegible] գրեն երկտողը։ Որուն դրածը [illegible] աւելի սիրուն ու բանաստեղծական [illegible] լար, պիտի դրկէին բոլորին [illegible] Ծիլ [illegible] չեմ գիտեր թէ որուն դրած[illegible] որ գնահատուած է, սակայն [illegible] բառ կը յիշեմ երկտողը որ [illegible] ։

— « Նռճիներու մէջէն կը բարձ[illegible] Նաճախապատ Մաննիկին։ [illegible] թէ մեր բանաստեղծուհին ընդունե[illegible] այս համակրանքի արտայայտութիւն[illegible] նը ։

Ահա թէ ինչպէ՞ս տարիներ վերջ [illegible] սովորական հանդիպումը, Փարիզի [illegible] փողոցի մը մէջ, անոյշ ու դառն յ[illegible] չատակներով կը լեցնէ մեր սիրտը [illegible]

Գ. ՆԻՒԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, մաքուր եւ ընթեռնելի :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Բնաւ չեմ զարմանար. չիտակը գուն հիմա երկու հատ տաք վերմակ կ'ուզես, բայց կարծեմ առիկա անկարելի պիտի ըլլայ որովհետեւ որ եւ է խանի մէջ ապահով չես կրնար ըլլալ. իսկ ապահովութիւնդ ամէնէն աւելի կարեւոր է ներկայիս... ինչ որ է, ես ճամբան խորհեցայ... Բիւյիւք Համամ թաղին ծանօ՞թ ես...

— Առիկա այն թաղը չէ՞ ուր 1911ին ահաւոր հրդեհ մը պատահեցաւ...

— Այո, մինչեւ հիմա շատոնց վերաշինուած կ'ըլլար Ստամպուլի այդ մասը եթէ պատերազմները իրարու չը յաջորդէին ու եթէ, աւելի վերջը, Քէմալ Էնկիւրին մայրաքաղաքի վերածելով զրկած չըլլար Ստամպուլը իր բարգաւաճման միջոցներէն ... Տակաւին աւերակի մէջ է այդ թաղը... մուրացկանները, գողերը, թափառականները իրենց համար հիւղակներ շինած են այնտեղ... անիկա որ կարծեմ համար ծակուծուկ կրնաս գտնել նոյնիսկ քանի մը շաբաթ պահուըտելու համար ...

— Անիկա բաւական ապահով կ'երեւայ, ըսաւ Սուլթանն որուն թաց հագուստները սկսեր էին հետզհետէ չորնալ։ Գրեթէ հիւանդ էր ։

— Բայց հագուստներս փոխելու եմ ։

— Այդ մասին ալ խորհած եմ, պատասխանեց Արիֆ՝ տղուն առջեւ հրելով ծրար մը, ի հարկէ հագուստի պէտք պիտի ունենայիր, եթէ քեզ ազատելու բարեբախտութեան արժանանայի ...

— Առնուած իմ, ուրեմն Թաթավլայէն հեռանալէդ վերջ շունչ առնելու ժամանակ չես ունեցեր եւ չորս կողմդ ես ինկեր ...

— Այլապէս էր որ ժամանակ շնորհեց ինծի. գիտէի որ եթէ քեզ Աշտարակ տանէին, մութը կոխելէն վերջն էր որ գործի կրնային սկսիլ... խանութներն ալ բաց էին դեռ...

Այդ պահուն նաւակը հասաւ քարափ մը։

— Առ այս ծրարը, ըսաւ Արիֆ. փոխուէ, մինչեւ որ թիավարներուն վարձքը վճարեմ...

Սուլթանն վերցուց ծրարը, ցամաք ելաւ, բայց այնքան ուժասպառ եղած էր որ վար ինկաւ։ Թուրքը մօտեցաւ իրեն եւ թեւէն բռնելով վեր բարձրացուց։

- Ո՞ւր ենք, հարցուց Սուլթանն:

— Սամաթիոյ նաւամատոյցը, քաջութիւն, տասը վայրկեան եւս ու Սուլու Մանասթըրէն անցնելով պիտի հասնինք մեր փնտռած տեղը ...

— Շատ բարի, մրմնջեց Սուլթանն. կարծեմ պիտի կարենամ քալել։

Ու Արիֆին թեւը մտնելով ճամբայ ինկաւ դէպի իր նոր «յարկաբաժինը»։

Թերեւս այդ ճամբան տասը վայրկեանէն աւելի չէր տեւեր. բայց տասը տարուան չափ երկար թուեցաւ Սուլթանին։ Դանդաղ քայլերով բլուրէն բարձրացան եւ Սուլու Մանասթըրի ծուռումուռ փողոցներէն անցնելով հասան այն թաղը զոր քսանըհինգ տարի առաջուան հրդեհը մոխրակոյտի մը վերածած էր։ Աւերակներուն մէջ թափառեցան քանի մը վայրկեան, յարմարագոյն թաքստոցը գտնելու համար ։

Սուլթանն անկիւն մը քաշուած՝ պատին կռթնեցաւ. կը դողար չարաչափ. ուշադրութիւն անգամ չկրցաւ դարձնել մութին մէջ պտտող սեւ ստուերներուն ։

Վերջապէս Արիֆը իրեն քով եկաւ եւ առաջնորդեց զինքը անկիւն մը որ ժամանակին տանի մը մասը եղած էր, իսկ հիմա կանանչ խոտերով ծածկուած աւերակ մըն էր։ Աղիւսէ շինուած տնակ մը կար քիչ մը հեռուն, ոչ տանիք ունէր ան, ոչ ալ յարկ, բայց եւ այնպէս պատերը փլած չէին դեռ։

— Կարծեմ այստեղ ապահով կրնաս մնալ, ըսաւ Արիֆ, Ներքինին ամիս մը փնտռէ նորէն չի կրնար գտնել ... հանուէ նայիմ... ես ծրարը կը քակեմ...

Սուլթանն սկսաւ մեծ դժուարութեամբ հանել իր թաց հագուստները, ուսերէն ու թեւերէն ցաւը անցած չէր տակաւին։ Բայց հետզհետէ լաւ զգաց, երբ ցնցոտիները կռնակէն նետեց։ Կարծես իր արեան շրջանն ալ կանգ առած էր հագուստներուն խոնաւութեան պատճառով ։

Օդը բաւական տաք էր՝ նոյնիսկ գիշերուան այդ ժամուն ։

— Մարմինդ չորցուր, ըսաւ Արիֆ Սուլթանին երկարելով վերմակի նմանող թանձր սրբիչ մը։ Երիտասարդը, հակառակ իր վէրքերուն, կրցաւ շփել իր թեւերն ու ոտքերը եւ հետզհետէ սկսաւ տաքնալ ։

Նուազուէի մը հագուած էր զոր Արիֆ բերած էր իրեն. Հաւանաբար գնած էր քարափին հնավաճառներէն ։ Մաքուր եւ հաստկեկ զգեստ մըն էր սակայն։ Սուլթանն հագուեցաւ եւ նորէն առաջուան պէս էր, թէեւ գլխու անտանելի ցաւ մը ունէր տակաւին։

Արիֆ երեք հատ բուրդէ վերմակ գնած էր։ Գետնի կանանչ խոտերուն վրայ փռեց զանոնք եւ ըսաւ.

— Պառկէ, որպէսզի քեզի ազուոր մը փաթթեմ ...

Սուլթանն վերմակներուն վրայ երկնցաւ։ Շատ կոշտ էր այդ անկողինը, բայց այդքանն ալ բաւական էր իրեն հիմա։ Ինչ սքանչելի երանութիւն էր երկնցնել թեւերն ու ոտքերը հանգստանալ այդ [illegible] վերջ։ Թուրքը երեխայի մը պէս [illegible] թեց իր բարեկամը, ապա [illegible] եւ շիշ մըն ալ օղի [illegible]

— Կեր ու խմէ, ըսաւ հրամայ[illegible] շեշտով. ես կը խօսիմ. յետոյ կը [illegible] նաս ...

Սուլթանն սկսաւ ուտել, [illegible] նօթեցեր էր։ Նախորդ [illegible] բերանը պատառ մը բան [illegible] օղին ուժ եւ տաքութիւն [illegible] ժառապ մարմինին, թէեւ [illegible] կ'ծու էր որ շրթունքները [illegible]

Արիֆ անոր քովիկը նստաւ [illegible] պատմել

— Ժամէթը տեսայ [illegible] գալէս քիչ մը առաջ, կէս ժամ [illegible] խօսակցեցայ անոր հետ... — [illegible] փաշային քովն է եղեր [illegible] կռակներուն մէջը [illegible] իր մեքենադրած թուղթերը [illegible] ծական հիմնարկութեան մը [illegible] բերին եղեր... Նուիրապետութ[illegible] ցանկեր, իւրաքանչիւրին [illegible] ւեր նշանակուած. յետոյ [illegible] սացող հիւանդանոցներուն [illegible] րը ...

(Շար.)

«Հայերը Թուրքէն սիրած են»

ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ ՎՇՏԱՆԱԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌ ՉՈՒՆԻՆ

ԽՄԲ.— Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետը, Եունուս Նա-տիի Պէյէն փաստաբանական եւ մարդա-[illegible] խմբագրական մը երատարա-[illegible] Հայերու մասին, Սանճաքի վէ-ճի առթիւ (1 Յունիս) : Կ'արտատպենք միւս ժամանակակից պատմու-թեան —

«Անցեալ օր խօսած էինք Ֆրանսացի [illegible] մը Հաթայի վերաբերեալ մէկ [illegible]-ութեան մասին ուր տպե-[illegible] դեր մը վերագրել ուզած էր [illegible]։ Ցեխաւը կ'ըսէր թէ ի հարկին 100 զինեալ Հայեր պիտի կրնային [illegible] պատերազմ մղել։ [illegible] այս թիւը շատ չափազանցուած [illegible] էինք որ Ֆրանսա իրաւունք [illegible] Հայերը իբր դրոհ գործածելու։ [illegible] մէ 30.000, այլ նոյնիսկ 10 կամ 5 [illegible] Հայեր ինչո՞ւ հոգի վտանգ [illegible] իրենց հողէնին վտարել տան։ [illegible] մասնաճառութենէն տարբեր [illegible] մը չէր կրնար ըլլալ այս մարդի-[illegible] գինելով սպաննել տալ եւ վերջա-[illegible] ժանտեան մղել։ Կասկած չկայ որ [illegible] քաղաքակրթութիւնը վճռա-[illegible] պիտի ամբաստանէ Ֆրանսայի [illegible] պաշտօնեաներու այս ա-[illegible] միջոցը։ Որովհետեւ բնիկ [illegible] Հայը հողերէն եւ ժամա-[illegible] զէնքով ուսրիւնով Հաթայի զա-[illegible] խառնել մտածել ինկապէս զայն-[illegible] տարբեր բան մը չէ։ Ի՞նչ ա-[illegible] ընթացք Ֆրանսայի համար [illegible] Թրքական դատը ջուրը ձգե-[illegible] եւ կամ զանէ կասկածի տակ ձգե-[illegible] համար Հայերն ալ գործիք ընելու [illegible]։ Այս է պատճառը որ Ֆրանսա-[illegible] Հայերն ալ կը զինեն եւ հան-[illegible] հայ ժողովուրդին սպառնալով [illegible] իրենց հետ քալեցնել ու Հա-[illegible] կը յիշեն հայ քոմիթէճիներ։

[illegible] մէջ Ֆրանսայի եւ Թուրք-[illegible] միջեւ եղած այս դատին կասա-[illegible] օտար եւ ապահով ու խաղաղ [illegible] գտա ուրիշ բաղձանք չունեցող [illegible] հասարակութեան մը պատուա-[illegible] զինել եւ յեղուզակ դար-[illegible] անշուշտ Ֆրանսայի համար պատ-[illegible] բան մը չէ։ Տարբեր խնդիր [illegible] մենք ըսեր պիտի չթողունք որ Ֆրանսա յառաջ երթայ այս գործին [illegible] սատրեան մը յեղուզակու-[illegible] ընել տալ կարօտ մարդուց զրպա-[illegible] քանի մը փարա դնելով եւ զինելով։ Բայց ի հարկին Թուրք հանրապետու-թիւնը, որուն համար ազգային գոր-[illegible] յեղուզակութեան հետ երբեք [illegible] չունեցող բարձր եւ նուիրական [illegible] են, կրնայ լուծել զանոնք կա-նոնաւոր բանակներով։

Սա ալ ըսենք որ Թրքահայոց ընդ-[illegible] շատ պատճառած է Ֆրանսա-[illegible] կառավարութեան ազդեցութեան [illegible] Հաթայի Հայոց իբր թէ հակա-[illegible] Թուրք ընթացքը եւ նոյնիսկ մտահոգ-[illegible] կան թէ արդեօք իրենց ալ [illegible] շատ վնաս մը կուգա՞յ այս գոր-[illegible]։

Երբ մենք գիտենք որ Հաթայի մէջ [illegible] ապրելէ զատ ուրիշ բան չմտա-[illegible] Հայերը ճնշումի եւ սպառնալիքի [illegible] են եւ հետեւաբար խղճով չենք [illegible] զիրենք, ինչո՞ւ եւ ի՞նչ ի-[illegible] պիտի զայրանանք Թրքահա-յոց որոնք գիտենք թէ Հաթայի գոր-ծին մէջ Թուրք հայրենասիրութենէն տարբեր բան մը չեն մտածեր։

Մեր Աթաթիւրքին պզտիկ մէկ ան-հանգստութեան վրայ, ուրիշ հայրե-նակիցներու կարգին Հայերն ալ տե-կեղծ չահագրգռութիւն ցոյց տուին եւ դեռ երէկ ամբողջ աշխարհի ապացու-ցին թէ որքան կապուած են իրենց բուն հայրենիքին, Թուրք հայրենի-քին։ Եւ Հայերը անիրաւ չեն այսպէս շարժելով։ Որովհետեւ Աթաթիւրքին պատմական հեռատեսութիւնները ցոյց տուած են որ Հայերը Թուրքէն սիրած են։

Աթաթիւրքի կատարած մեծ յեղա-շրջման մէջ լիօրէն յարգանքի արժա-նի մեծ կարեւորութիւն մը ունին այն նոր ճշմարտութիւնները զորս անիկա քաղաքակիրթ աշխարհի աչքին առջեւ դրած է, լուսաբանելով պատմութեան մինչեւ հիմա ձեռք չդպցուած խա-ւարը։ Ահա այս յեղաշրջումներու լոյ-սին մէջ, Թուրք եւ Հայ, պատմու-թեան մէջ զիրար գտած են իբրեւ մի-եւնոյն ծագումը ունեցող մարդիկ։ Աթաթիւրքի յեղաշրջումը տառապէս խիրացնող Թուրքերու իրական զգա-ցումը այս է հիմա Հայոց հանդէպ։

Ահա՛ ձեզի քաղաքակրթութեան եր-կու նմոյշներ.— Ֆրանսայի քաղաքա-կրթութիւնը՝ որ Հաթայի մէջ ուրիշ տարրերու նման, Հայերն ալ կ'ուզէ Թուրքերուն դէմ զինել եւ եղբայրը եղբօր ձեռքով խեղդել տալ, եւ Աթա-թիւրքի քաղաքակրթութիւնը որ ա-պացուցանելով Թուրքիոյ մէջ Հայե-րուն արդէն թրքական ծագում ունե-նալը, բոլոր Հայերը Թուրքերուն հետ գրկախառնուելիք եղբայրներ կը նը-կատէ, ուր եւ ինչ վիճակի ու պայմա-նի մէջ ալ գտնուին անոնց հետ։

Մայիս 28ը Սոֆիայի մէջ

ԽՄԲ.— Մայիս 28ը, որ ճախողէս թիւրիմացութեամբ արգիլուած էր Պուլկարիոյ մէջ, տօնուած է բացա-ռիկ հանդիսաւորութեամբ։ Ամէն քա-ղաք անկախութեան տօնը պանծացու-ցած է նոյն խանդավառութեամբ։ Ստորեւ «Ազատ խօսք»էն կ'ամփոփենք Սոֆիայի տօնակատարութիւնը.—

Հայաստանի անկախութեան քսան-ամեակը Սոֆիայի մէջ տօնուեցաւ փառայեղօրէն, նախաձեռնութեամբ «Քրիստափոր» ընթերցարանի վար-չութեան եւ մասնակցութեամբ Գթ. Խաչի, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի, Սկաուտական Խորհուրդի եւ Մալխասացիներու Հայ-րենակց. Միութեան։ Հրաւէրները Ազ-գային Տան ընդարձակ սրահին բոլոր աթոռները գրաւուած էին եւ շատեր ոտքի վրայ կը մնային։ Բեմին ճակա-տը եւ ամպիոնը զարդարուած էին հայ եւ պուլկար եռագոյններով։ Բո-լոր հանդիսականները՝ հայ հասարա-կութեան անխտիր բոլոր խաւերէն՝ ի-րենց կուրծքին կը կրէին Հայաստանի անկախութեան զարդանիշեր։

Կը նախագահէր Մարտիկ Յովհան-նէսեան, որ բացատրեց Հայաստանի անկախութեան տօնին նշանակութիւ-նը։ «Քնար» երգեց երգչախումբը երգեց «Շուշի Մարիցա», Ցարին օրհ-ներգը եւ «Մեր Հայրենիք»ը, որ լը-սուեցաւ յոտնկայս եւ ոգիգը դրաւ. ընդհանուր խանդավառութեան։ Օր-ուան բանախօս Օ. Մխիթարեան ըն-դարձակ ճառով մը վերլուծեց Հայաս-տանի անկախութեան արժէքն ու էու-թիւնը, ընդգծեց հայրենիքի անկա-խութեան պայքարի անհրաժեշտու-թիւնը եւ յուզումով սրտէ սիրտ հա-ղորդեց Մայիս 28ի խորհուրդը։

Պուլկարիոյ գրական փառքերէն հա-յազգի փրոֆ. Ալ. Պալապանով, որ Կիրակի, Մայիս 29ին, եկած էր ան-ձամբ եւ յատուկ ճառով մը ողջունե-լու Հայաստանի անկախութեան քսան-ամեակը, բայց շատերու նման ետ վե-րադարձած էր, հանդէսին դէմ եղած անակնկալ արգելքին պատճառով, այս անգամ, դժբախտաբար իր կամքէն անկախ պատճառներով չէր կրցած ներկայ ըլլալ, բայց ղրկած էր հե-տեւեալ նամակը, որ կարդացուեցաւ ուրախընդոստ ծափերու եւ անօրինակ խանդավառութեան մէջ.—

«Թանկագին Հայեր եւ Հայուհիներ,

Ուսանողներս կ'աւարտեն եւ կը մեկ-նին։ Տասը օրէ ի վեր անոնց հետ զբ-րաղած եմ, թէեւ ֆիզիքապէս շատ տկար կը զգամ ինքզինքս։ Զափա-զանց ցաւալի է, որ ՄԵՐ տօնակա-տարութիւնը յետաձգուեցաւ եւ չկա-րողացայ սիրտս արտայայտել ձեր առ-ջեւ։

Երեք երկրամասերու միացման կէ-տին, ուր Ասիա, Եւրոպա եւ Ափրիկէ կը միանան— նոյնպէս երկրամասերու խորութեան մէջ—Հայը դարերէ ի վեր կը կատարէ ամէնէն նուրբ դերը կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ։ Ան կը կատարէ այն, ինչ որ այդ երկիրներու տեղական բնակիչները չեն կրնար։ Կ'ուզէի ըսել նոյնպէս, թէ Արեւելքի մէջ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, կամ, ինչպէս ընդունուած է ըսել Արեւելք-ցիներու մէջ, Հայը եւրոպացի է։ Եւ այս ուղղութեամբ անոր արժանիքնե-րը համեմատական քաղաքակրթու-թեան մէջ շատ մեծ են եւ շատ մը պատմաբաններ բարձր կը գնահատեն։ Բայց, դժբախտաբար, առայժմ ներո-ղութիւն կը խնդրեմ որ կրնամ ուղար-կել քանի մը տող միայն, խնդրելով որ, երբ աղերսագիր տամ ընդունիք զիս Հայոց իմ հարազատ «Քրիստա-փոր» ընթերցարանին անդամ արձա-նագրուելու, որովհետեւ արիւնը ջուր չի դառնար։ Ողջոյն»։

Հանդէսին ներկայ էր Պուլկար քա-ջարի զօրավար Լազարով, որ համա-կրանքի ջերմ ու երկարատեւ ծափե-րու մէջ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ, դրուատելով հայ ժողովուրդի բարձր առաքինութիւնները։ Յուզումով ող-ջունելով Հայոց նուիրական եռագոյ-նը, Զօր. Լազարով աւելցուց թէ Հայը արժանի է իր ազատութեան եւ անկախ հայրենիքին, եւ այդ ազատութիւնը պէտք է ձեռք բերուի, եթէ նոյնիսկ ամբողջ Եւրոպան իր քաղաքակրթու-թեամբ կործանի։ Ցետոյ, Զօր. Լա-զարով յորդորեց Հայերը անսասան մնալ իրենց հաւատքին եւ անկախու-թեան ուխտին մէջ ու մաղթեց Հայոց սարսափելի եռագոյնը շուտով կոթող-ուած տեսնել մայր Հայաստանի մէջ։

Ջերմ եւ խանդավառ ծափերու մէջ նախագահը կարդաց ողջոյնի հեռա-գիրներ, պուլկարահայ գաղութի ըն-բեթէ բոլոր համայնքներու ազգային կազմակերպութիւններէն։

Պուլկարիոյ Թեմական Խորհուր-դէն հրաժարած են երեք անդամներ, Ռն. Խ. Յովհաննէսեան (ատենապետ), բժ. Մ. Թահթաջեան եւ Վահրամ Մի-նասեան, բողոքելով միւս անդամնե-րու քմահաճ եւ տպօրէն արարքներուն դէմ։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 5 Յունիս.– Այս տարի Մայիս 28ը տօնուեցաւ մեծ հանդիսա-ւորութեամբ եւ բազմութեամբ։ Խառ-ուսն գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահին աթոռները բռնուած էին որոշուած ժամէն առաջ։ Բազմութեան մէջ կը նշմարուէին շատեր որ առաջին անգամ կ'երեւային այսպիսի տօնակատարու-թեանց մէջ։ Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշներով, մեր անմահ մտաւորականներուն, քաջ հերոսներուն նկարներով։ Մէջտե-ղը դրուած էր Անդրանիկի մեծ նկա-րը, ծիածը։

Նախագահ ընկեր Տ. Սողոմոնեան ժամը 3ին բանալով հանդէսը, քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին իմաս-տը։ Երգչախումբը երգեց «Մեր հայ-րենիք»ը, ղեկավարութեամբ Գ. Եր-ուանդ Տէր Կոմսեանի։ Ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս։ Զ. Ռ. Միու-թեան կողմէ արտասանեցին Գ. Ա. Զօրեան եւ ընկեր Ղեւոնդ։ Կարմիր Խաչի կողմէ տիկին Մուրատեան եր-գեց, իսկ Տիկին Լ. Թորոսեան արտա-սանեց Ա. Իսահակեանի «Հայաստա-նը»։ Օր. Ս. Տէր Կոմսեան ջութակի ընկերակցութեամբ երգեց Մ. Պէշիք-թաշլեանի «Ահ ինչ անուշ»ը։ Օր. Ա-զատուհի Սալավեանեան արտասանեց «Յառաջ»ին մէջ հրատարակուած ո-տանաւոր մը «28 Մայիս»։

Ցետոյ նախագահը թեժ հրաւիրեց ընկեր Շ. Միսաքեանը, ջերմ ծափե-րու տակ։ Ընկերը խօսեցաւ ճիշդ մէկուկէս ժամ, յուզելով եւ խանդա-վառելով ներկաները։ Ցատակօրէն պարզեց Հայաստանի կազմութեան նախընթաց պարագաները, սկսելով 1918ի սկիզբէն։ Նկարագրեց հերոսա-կան կռիւները մեր քաջարի զօրքին։ Ցետոյ ծանրացաւ Հայաստանի ներ-կայ կացութեան վրայ։ Դժբախտաբար ի վիճակի չեմ ամփոփելու այդ գեղե-ցիկ բանախօսութիւնը։

Երգչախումբը երգեց «Երեւան քաղ եմ արել»ը, յետոյ սկսան հայկական պարերը։ Զորս աղջիկ եւ 4 տղայ գե-ղեցիկ կերպով պարեցին «Հոյ Նազա-նիմ»ը։ Կարմիր Խաչի հայկական տա-րազները պատշաճ եկած ըլլալով ստիպ-ուած էին պարել հունգարական տա-րազներով զորս ճարած էր ընկեր Ա. Մեսրոպեան իր տիկնոջ բարեկամնե-րուն միջոցաւ։ Ներկաներու ծափերուն տակ կրկին եւ կրկին պարեցին «Ձիւն եկեր է սարերը»։ Ժամը 6.30 էր եր-դէն, երբ «Յառաջ նահատակներով փակ-ուեցաւ հանդէսը։ Ներկաները շատ գոհ մնացին։ Ցետոյ սկսաւ խնջոյքը։ Հունգարացի աղջիկ մը եւ ուրիշներ երգեցին գեղեցիկ երգեր։ Մեծ անա-կնկալ մը եղաւ Ֆրանսուհիի մը երկու հայերէն երգերը «Երեւան քաղ եմ ա-րել» եւ «Վէրքերով լի» Օրիորդը եր-գեց շատ յստակ, զարմանք պատճա-ռելով ներկաներուն։ Եւ դեռ մեր մէջ կան պատանիներ եւ աղջիկներ, որոնք ոչ թէ հայերէն երգել, այլ իրենց մայ-րենի լեզուն անգամ չեն գիտեր կամ գիտեն չեն ուզեր գործածել։ Սեղան-ներուն շուրջ խումբ խումբ կը զուար-ճանային եւ կ'երգէին։ Ներկաներու խնդրանքին վրայ Գ. Մ. Քէթէնճեան ջութակի վրայ հնչեցուց եւրոպական եւ հայկական պարեր։ Եւ սկսան պա-րերը։ Արդէն ժամը 8 էր, բայց շատեր շարունակեցին իրենց խնջոյքը մինչեւ ուշ ատեն։

Երանի թէ կարենայինք այս տօները կատարել մեր Հայրապետ հողին վրայ։

** Կրընոպլի «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէն հրապարակաւ իր շնորհա-կալութիւնը կը յայտնէ Գ. Ե. Տէր Կոմսեանի, ինչպէս եւ Օր. Ահարոնեա-նի, որ զարդանիշեր նուիրած էր կո-միտէին։

Ղեւոնդ Թորոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՀ ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է

Քալիֆորնիոյ անկուսակցական օր-կանը, «Մշակ», Էջմիածնի խնդիրներու մասին կ'ըսէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 Մայիս).

— «Անկէ առաջ Կաթողիկոսի մահ-ուան առթիւ գրած մեր խմբագրակա-նին մէջ յայտնած էինք մեր վախը եւ գգուշացուցած ժողովուրդը դալիք վը-տանգի մը առջեւ։ Այդ վտանգը ինչ-պէս ակնարկած էինք նոյն խմբագրա-կանով՝ իրականութիւն պիտի դառ-նար երբ Հոգեւոր Հայրապետի բարո-յական ազդեցութենէն քիչ շատ պատ-կառող դաւադիրները այլեւս ազատ դդային իրենք զիրենք յառաջ տանելու Հայ Եկեղեցւոյ քանդումի եւ գա-ղութներու պառակտման գործը։

Այսօր մեր մտավախութիւնը իրա-կանութիւն կը դառնայ։

Ցաւով կարդացինք Երուսաղէմի Պատրիարք Թորգոմ Արքեպիսկո-պոսի Ապրիլ 23ի պաշտօնագրով մը ը-րած հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «1936 Ապրիլ 18ին Հայրապե-տական կոնդակով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Տեղակալ կարգուած է Տ. Գէորգ Արքեպիսկ. Չէօրէքճեան», (ուշադրութիւն թուականին— 1936 Ապրիլ 18) ու իր կողմէն կ'աւելցնէ այդ «ԱՐՏԱՔՆԻՆԴ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ» (ընդգծումը մենք) ունեցող իր ա-ւախին վրայ, ազօթել վասն հաստա-տութեան Ս. Եկեղեցւոյս եւ վասն պայծառութեան Մայր Աթոռոյ Սրբ-բոյ Էջմիածնի», երբ արդէն ԻՐ ԳԱՐՏ-ՔԸ կատարած ըլլալու գոհունակու-թեամբ ան կը վերջացնէ իր գրութիւ-նը։

ԾԵՐՈՒՆԱԶԱՐԴ ԽԱԳԱՑԵԱՆ ԿԱ-ԹՈՂԻԿՈՍ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ, իր յա-ջորդը— Բաբգէն Եպիսկ.— ընտրեց իր աթոռակից եւ այս ընտրութիւնը ան պաշտօնապէս յայտարարեց Հայ ժողովուրդին։ Ի՞նչ պատճառ կար որ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ Խորէն Ա. Կաթողիկոսը իր յաջորդը պիտի ընտրէր եւ զայն ալ ԳԱՂՏՆԻ պիտի պահէր։

Այս նոր խաղին եւ խեղկատակու-թեան վրայ պէտք է որ ամէն հարա-զատ Հայ քիչ մը մտածէ ու այլեւս չափէ Էջմիածնի անունով գաղութնե-րուն պարտադրուած հրամաններուն եւ կոնդակներուն արժէքն ու նշանա-կութիւնը.

Տ. Թորգոմ Պատրիարքին պաշտօ-նականը իր մէջ կը պարունակէ ահա-ւոր ողբերգական իրականութիւն մը, որուն անշուշտ Սրբազան Պատրիարքն ալ գիտակ է ներքնապէս թէեւ կ'ուզէ ծածկել արտաքնապէս։

Զափազանց հետաքրքրական է Ամե-նայն Հայոց Հոգեւոր Պետը իրեն տե-ղակալ մը նշանակած է ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ առաջ եւ այսօր իր մահէն յետոյ է միայն որ Տ. Թորգոմ Պատրիարք եւ նաեւ մենք կը տեղեկանանք։ Եւ նաեւ չափազանց տագնապալի իրողութիւն է որ այդ տեղակալը կը ներկայանայ մեզ հանրածանօթ ՉԷՕՐԷՔ ԳՕՐՃԱ-ԿԱԼ Չէօրէքճեան Մենք պատճառ-ներ ունինք կասկածելու այս ուշացած յայտարարութեան վրայ։ Եւ աւելի պատճառներ ունինք վախով տեսնելու Չէօրէքճեանի անունը հայրապետա-կան տեղակալի վերարկուին տակ։

Մենք Չէօրէքճեանի եւ իր նմաննե-րուն ըսելիք չունինք։ Անոնք իրենց գործն է որ կը կատարեն, բայց իրա-ւունք ունինք հարցնելու Երուսաղէմի Սրբազան Պատրիարք Հօր թէ այսքան դառն փորձառութիւններէ եւ փորձու-թիւններէ յետոյ, դարձեալ պիտի կառչի՞ Մայր Աթոռի անունը չահա-գործողներուն քղանցքին։ Եւ թոյլ պիտի տա՞յ որ այս բազմաչարչար գաղութները դառնութեանց նոր բա-ժակներ ըմպեն։

Կը խորհինք թէ ալ եկած է ժամա-նակը որ արտասահմանի հայութեան աչքերը բացուին, ալ եկած է ժամա-նակը որ մեր բարձրաստիճան եկեղե-ցականները, մանաւանդ Տ. Թոր-գոմ Սրբազան, խղճմտ այս Եկեղեցի-ին եւ ժողովուրդին եւ իրենց հեղի-նակաւոր ձայնով եւ ազդեցութեամբ դարման մը տանին կացութեան։

Պէտք չէ թողուլ որ անարժաններ շարունակեն խաղալ մեր սրբութիւն-ներուն հետ, ոտքի կոխան ընելով մեր դարաւոր եկեղեցին։

Կը կարծենք թէ հասած է ժամանակը որ արտասահմանի մեր պատասխանա-տու եկեղեցականները խորհին գա-ղութներու եկեղեցիներու մասին քա-նի որ Հայաստանի մէջ արդէն եկեղե-ցի չէ մնացած։

Եւ մեր խօսքը կ'ուղղենք Երուսաղէ-մի Աթոռակալին որ այս անգամ ան-սայ խղճի եւ արդարութեան ձայնին ու կենայ իր պարտականութեան բը-յուխ։

Պէտք է պատել արտասահմանի մեր եկեղեցիները Մայր Աթոռի ան-ուանական եւ չահագործուած հեղի-նակութենէն...»։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Գ. Ժէնիա Աֆթանդիլեանց (Թաւ-րիզէն) մեծ յաջողութեամբ աւարտած է Փարիզ École des Beaux Arts եւ ստա-ցած ճարտարապետի տիտղոս, թէզ ունենալով «Un établissement d'Assistance Médicale»:

*** Գ. Յակոբ Տէմիրճեան (Պաղ-տատցի), մեծ յաջողութեամբ աւար-տած է Odontotéchnique ատամնաբու-ժական բարձրագոյն վարժարանը եւ ստացած է իր վկայականը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

LA BELLE ANAHITTE, Drame d'amour, suivie de l'amour d'un avocat, les mys-teres du Maroc, le Prince Mulâtre. (Կիլի-կիոյ կեանքէն)։ Գրեց՝ Archavir Sur-menian. Edition Cabasson, Toulon, 1938, գին 15 ֆրանք։

ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱԶԳԱ-ՅԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ, Գրեց՝ Մ. Սե-րոբեան։ Տպ. Ազգակ, 1938։ Գին կէս տոլար։ Հասցէ.— M. Séropian, Villa Arax, Aley (Liban):

ՎՐԻՊԱԿ.— Գ. Ս. Գարամանեանի Հայ Բառարաններ յօդուածին մէջ (5 յունիս «Յառաջ») Մինաս Տաշեանը կարդալ Մինաս Տալեան, իսկ Թորոս Նուպարեանը՝ Թորոս Նազարեան։

ԿԱՐՈՍ ԼԵԹԻՆ

Արցունքով, պահանջում էին բոլորը միասին, սպառնալին փարտելով պը-[illegible] թասերը

Անգն բաղնեպանուհին մոլորուել, չէ իմացել ինչ անելը։ Հարսը հազցնէ՞ր, թողէ՞ն ձեռքը տար տո՞ւն ճամբէ՞ր։ Կամ ի՞նչ պատասխան տար ամուս-նուն, որ պաշտում էր Կատիին։

Տասը տղամարդու չափ էր տալիս կատին իրենց բաղնիսին։ Երբ նա բաղնիս գար՝ տասը քսան ընկերով կը գար, դասալ-զուռնայով կը գար, կեր ու խումով կը գար։ Ու դրամը մեծ դսանայի էրի պէս կը հոսէր իր ա-մուսնու գրպանը։ Զէ՛, ինչպէ՞ս տուն ամբէր Կատիի թէկուզ անպատճ կի-նը։ Կատիի չանը հոգս պիտի չուտէ-նար ասել, ո՞ւր մնաց...

Մտածում է, մտածում ու գտնում [illegible]։ Բաց է անում մարմարէ հիւճիւրայի վաղուց ի վեր գոց ցու-[illegible]։ Ջրերը վազեցնում, մաքրել է տա-[illegible] ու համոզում է Մարիամ տուատուէն, որ Հարսը մարմարէ հիւ-ճիւրայում լողացնէ։

Բաղնիսում ամէնէն մեծը, մաքու-րը, լուսաւորը այդ խուցն էր մի ժա-մանակ, բայց երկար ժամանակէ ի վեր գոց էր նրա դուռը, ոչ ոք էր ու-զում այնտեղ լողանալ։ Նա իր եղե-րական պատմութիւնն ունէր։

Մի գիշեր, տղամարդկանց լողանա-լու ժամանակ, այդ հիւճիւրայում տանիքի պատուհանէն զարնուած ատր-ճանակի գնդակով սպանուել էր մի մարդ։

Պատճա՞ռը... է՜հ, ի՞նչ գիտնաս...

Վերջապէս մարդ էր սպանուած այն-տեղ. գնդակների բացած հետքերը կային պատերի ու մարմարների վը-րայ, ու մարդիկ, մանաւանդ կիները խորշում էին այդ խցիկէն։

Մարիամ տուատուն գլուխը կախ հա-մաձայնում է։ Աւելի լաւ է այնտեղ լողանալ, քան թէ օրը ցերեկով բաղ-ցած առած, Հարսը առջեւը ձգած, տա-մէնի ծաղրի առարկայ դարձած տուն դառնար։

Երկու հոգով մտնում են մարմարէ հիւճիւրան։ Հարսը կուլ է տալիս դառն արցունքները։

Հարս լինելէն ի վեր այդքան դըժ-բախտ չէր զգացած իրեն։ Առանձին, ազատ, հասարակ, անպատիւ մէկի պէս, առանց նաթրի, ինչի՞ իրեն պի-տի լողանա՞ր։ Նրանք ուրիշ անգամ-ների պէս տանը լողանար ու տօղը բաղնիք չգնէր։ Իր Կատիի հետ ինքը երջանիկ է. իսկ դրսի աշխարհը, օ՜, ինչ չար է։

Ու յիշում է Գիւմրին. Ջիթողցոնց հողաչէն բաղնիքը, իրենց ընտանիքի պատուաւոր մուտքը բաղնիքէն ներս, նաթրների զարձը իր չուրջը, որ տասն անգամ իր հասակն էին գովում եւ մե-տաքս ծամերի գովքը հիւսում։

Հարսի լուռ արտասուքը ազդած է Մարիամ տուատուի սրտին։ Նա արս-շում է բոլոր ոյժով պաշտպանել աւր-քի պէս անմեղ աղջիկը, որի մեղքը միայն անպատճ լինելն է։

«Պէտք չէ որ անպատճ լինէր, բայց որ եղել է, ի՞նչ անենք, սպանե՞նք խեղճը, տառն ոչ հօրեղբօր, ոչ մօ-րեղբօր, ոչ հօրաքրոջ տղայ է։ Զորս հինգ պորտ ունին մէջտեղը։ Ես չա-տերին եմ ճանաչում, որ աւելի մօտիկ պորտով պսակի են հասել։ Բախտ չէ անեցել խեղճուկը, քաշելիք ունի ե-ղեր»։

Ու Մարիամ տուատուն վճռական դուրս է գալիս հիւճիւրայէն, աչքը պտտցնում է չորս կողմը եւ գնում, կանգնում է ուղղակի Դըրմըրենց Շու-շան խանումի առջեւը, որի գլուխն էր լուծում նաթրներէն ամէնէն գովա-կան՝ Զանան հօրքուրը։

— Զանան հօրքուր, տասում է տու-տուն չէշտակի նայելով նաթրի աչքե-րին, չմոռնաս որ, Շուշան խանումը լոգցնել պրծնելէդ յետոյ, պիտի գաս Թագուհի հանումը լոգցնելու։

Զանան հօրքուրը հասկանալով դար-ձի վըլթութիւնը՝ պատասխանում է.

— Աչքիս վրայ, ես նրա մետաքս ծամերին մատաղ, հաճոյք է նրան լոգցնելը։

Շուշան խանումը սրբում է երեսն ի վար հոսող կծու քրտինքը եւ հար-ցնում է։

— Էդ ո՞ր Թագուհի խանումը։

— Ջրինենց Կատիի կինը, չէ՞մ։

— Վա՜յ, կուրանամ ես, խանում-նեբի չա՞փը պիտի գտնէք այդ ...

— Լեզուդ քեզ պահէ, Շուշան խա-նում, դու չէ որ պիտի խօսիս սուրբի պէս մաքուր էդ հարսի մասին։ Ան-պատճ է, այո, մեղքը պատճ չհասցնո-ղին, չորս հինգ պորտ կայ մէջները։ Քո քոյրդ որ աւեք հօրքուրիդ թոռին, օխտը պորտը լրի՞ւ էր, ինչպէ՞ս պատճ հասցուցիք։ Հարուստ էիք, կաշառքով ւէնք քանդեցիք։ Ով խօսի՛, խօսի՛, դու...

Շուշան խանումը բերանը պիտի բա-նար, բայց օճառի կծու փրփուրը իր գործը տեսաւ. մտաւ քթածակերը, խածաւ աչքերը, այրեց լեզուն, ան-պէս պատժեց իր անզուսպ դահը, որ նա մոռցած սանլէքը, փռնգտալով, փրփուր թքնելով՝ հազիւ հասկացրեց նաթրին, որ մաքուր ջուր հասցնէ։

Մարիամ տուատուն եղածը բաւա-կան համարելով՝ յաղթական՝ գնաց իր հարսի մօտ։

Զանան հօրքուրը պիտի գար։

Հարս Թագուհին թէեւ լողցաւ նաթրներէն ամէնէն գովականի ձեռ-քով, թէեւ շատ գովեստներ լսեց իր մետաքս ծամերի, մարմար կուրծքերի մասին, բայց սիրտը պաղուեցաւ, նա չկարողացաւ մոռանալ այդ օրն իրեն եղած անարգանքը։

Ու երբ դուրս եկաւ բաղնիքէն՝ կար-միր է դէմքը կակաչի պէս, սիրտն էլ սեւ էր կակաչի սրտի պէս։

Կատին որ ամէն երեկոյ տուն էր գալիս կնոջ հետ ճաշելու, տան չորս կողմը աչք պտտցնելու համար, որ կրկին վերադառնայ իր գործին, մէկ էլ կէս գիշերին, կամ աւելի ուշ տուն գալու համար, գիտէր որ այդ օրը կի-նը բաղնիք էր գնալու։

Տուն մտնելուն պէս ասում է.

— Բաղնիքդ անուշ, Թագուհիս։

— ...

— Անուշ կենաս, աղաս — կնոջ փո-խարէն պատասխանում է Մարիամ տուատուն։

— Հը՞ը, ի՞նչ ունիս, Թագուհիս, քէֆդ տեղը չի՞ երեւում։

— Բան չունեմ, լոյսը հազիւ զսպած՝ խօսում է կինը, ես էլ բաղնիք չպիտի գնամ, տանը պիտի լողանամ։

ԽԱԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(4)

(Շար.)

այս դէպքերուն առթիւ որոնք կը շարունակուին միեւնոյն ձեւով։ Կը խորհուի Թնդանօթներով վռնել սպանիական ջուրերը գացող անգլիական նաւերը։ Կը խորհուի նաեւ օդանաւային հսկողութիւն հաստատել Սպանիոյ ծովեզերքին վրայ, անգլիական մարտանաւերու միջոցաւ։ Ֆրանսա պատրաստ է գործակցելու պաշտպանութեան որ եւ է միջոցի։ Թէ Լոնտոնի եւ թէ Փարիզի մէջ այլեւս աւելորդ կը նկատեն բողոքագիրներ ուղղել Սպանիոյ երկու կառավարութեանց։ Առաջարկներ կան նոր խորհրդաժողով մը գումարելու եւ օդանաւային պաշտպանութեան ցանց մը հաստատելու, ինչպէս եղաւ Նիոնի մէջ, ծովային ապստամբութեանց դէմ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ այցելելով Մուսոլինիի ծննդավայրը, խոնարհեցաւ անոր ծնողքին գերեզմաններուն առջեւ։ Եւ ծաղկեպսակ մը դրաւ։ Մեծ նշանակութիւն կը տրուի այս այցելութեան։ Առաջին անգամ էր որ Իտալիոյ վեհապետը կը մտնէր Մուսոլինիի ծննդավայրը։

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ համալսարանին ազգայնական ուսանողները նամակ մը ուղղեցին վերատեսուչին, պահանջելով այլեւս հրեայ ուսանողներ չընդունիլ համալսարաններու եւ ուրիշ դպրոցներու մէջ։—Տանցիկի պատերուն վրայ ազդեր փակցուած են, որոնց համաձայն ջերմուկներուն մուտքը կ՚արգիլուի Հրեաներուն։

ՓԱՐԻԶԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ, Սանճաքի հարցին առթիւ։

ՉԵԽԱԿԱՆ դեսպանը Փրակա գնաց, տեսակցելէ վերջ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ։ Նշանակալից կը համարուի այս տեսակցութիւնը, քանի որ Գերմաններու հետ բանակցութիւնները պիտի սկսին յառաջիկայ շաբթու։

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ, գործատէր թէ բանուոր, կը սպառնան փակել իրենց խանութները, եթէ ծերակոյտը չընդունի երկու տարի առաջ քուէարկուած օրէնսգիծ մը, որուն տրամադրութեամբ միայն արհեստով սափրիչները իրաւունք ունին խանութ բանալու։ Սափրիչ վարպետներու միութեան նախագահը յայտարարեց.— «Եթէ մինչեւ ուժ օր այդ օրինագիծը օրակարգ չանցնի, պիտի հրամայենք մեր 25.000 անդամներուն որ փակեն իրենց խանութները»։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ակադեմիային անդամ ընտրուեցաւ, 12ի դէմ 20 ձայնով, ... Անրի Պորտօի։

ՌՈՒՍ ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ երկու զաւակները, Անտոլ եւ Ժօրժ Սիմքով, որոնք անհետացած էին տարիէ 20էն ի վեր, եւ կը կարծուէր թէ առեւանգուած են, ... Վերսայլի մօտ, քարահանքի մը փլատակներուն տակ։ Դիակները փտած էին արդէն։ Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ երկու տղաքը, 18 եւ 12 տարեկան, գահ գացած են փլուզումի մը, քարահանքին մէջ խաղացած ատեն։ Բժիշկը 50.000 ֆրանք պարգեւ խոստացած էր, իր երկու զաւակները գտնելու համար, ինչպէս եւ ձայնասփիւռ կոչեր ուղղած։

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ձեռք առնուած են, Անգլիոյ արքայական ամոլին այցելութեան առթիւ (յունիս 28— յուլիս 1)։ Մասնաւոր արտօնագիրներ պիտի տրուին բոլոր անոնց որ խանութ կամ բնակարան ունին արքայական թափորին անցած ճամբուն վրայ։ Մարդ պիտի չերեւայ այդ հաստատութեանց պատուհաններէն կամ պատշգամներէն։ Մրճարաններու յառաջամասերն ալ պիտի փակուին։ Տոմսակատարութեանց յանձնաժողովը շուարած է, որովհետեւ 3000 հոգի հրաւիրուած են Օփերայի շքեղ ներկայացման համար, իսկ Օփերան միայն 2200 հոգի կ՚առնէ։ Վերսայլի դղրահանդէսին առթիւ ալ հարկ է տեղ ճարել 700 թղթակիցներու։

ՆԵՐԱՅԱՄ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ համգաման Թուչակի խնդիրը առջի օր քննուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ։ Որոշուեցաւ մասնաւոր օրէնք մը քուէարկել նստաշրջանի փակումէն առաջ։ Օրէնքէն պիտի օգտուին 2.000.000 անկար աշխատաւորներ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ աշնակցութիւնը որոշեց 40 հրապարակային ժողովներ գումարել Ֆրանսայի մեծ քաղաքներուն մէջ, պաշտպանելու համար իր պահանջումները (թոշակի յաւելում, համաձայն ապրուստի սղութեան)։

ԱՆԿԱՆՈՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ տրուած պայմանաժամին լրացման առթիւ (31 մայիս), «Մաթէն» գիտել կուտայ թէ անգործնական է հսկողութեան ենթարկել այն արտաքսեալները որ երթալիք տեղ չունին։ Եւ կ՚առաջարկէ զանոնք համախմբել կեդրոնացման կայաններու մէջ եւ կամ բռնի գործածել հանրօգուտ շինութեանց համար, Ֆրանսայի կամ գաղթավայրերու մէջ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, մօտեցած է Քասթէյյոնի (Միջերկրական) Հանրապետականները ուժգնօրէն կը դիմադրեն։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄ
ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

12 Յունիս, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Մարսէյլի «Սէն-Փիէռ» գերեզմանատան մէջ
Հրաւիրուած են ազգային հաստատութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչներ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս հանդիսաւոր արարողութեան՝ վերջին յարգանք մը ընծայելու համար հայ մեծանուն գրագէտ-հրապարակագիրի յիշատակին։

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

կազմակերպուած Փարիզի «Համազգային» Մասնաճիւղին կողմէ,
14 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին
Բարեգործականի սրահը, 6 Rue Bossuet, Paris
Նուիրուած՝ Հայաստանի գրողներուն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏՈՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Պ. Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԵՒ ՈՐԲՈՒՆԻ

Արտասանութիւններ եւ ընթերցումներ Տիկին ԲՕՒԴԱՂԵԱՆԻ, Պ. Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ եւ Ե. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ կողմէ։
Օր. ԹՈՒՐԱՊԵԱՆ պիտի նուագէ դաշնակի վրայ Պ. ՇՏԻԿԵԱՆ հայկական երգեր։
Մուտքը ... Մասնակցութիւն՝ 2 Ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԶԷՆԿԻԵԷՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
12 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին եւ գիշերը ժամը 8ին
Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Ալֆորվիլ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՕՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ»Ը
(Օբերէթ չորս արար)

Ղեկավարութեամբ յայտնի դերասան ՌՈՒԶԲԻՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու։
Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք, փոքրերու համար 2 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՐԹՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ժողովը 13 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԵԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի ժողովը, 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Յունիս, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին՝ կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 12 Յունիս, կիրակի երեկոյեան ժամը 3ին «Քաժակ» ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ Հ. Յ. Դ. «Քիտմանթօ» ակումբին մէջ՝ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անվրիպաբար։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
«ԱՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵէ»ի ընդարձակ սրահին մէջ։

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արծիւներ, Հայ Մշակութային, Զարթօնք, Զ. Ո. Մ.ի, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի եւ շրջաններու Պատանեկան Միութեան, ինչպէս նաեւ Կ. Խաչի ստանահիներու, Զարաւանդի Երիտ. Միութեան, Հ. Կ. Խաչի, Վասպուրականի, Բաբերդի, Մալաթիոյ Զարի, Քղիի, Կարճկանի, Իւխանի, Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեանց։ Ամասիոյ եւ Մարզուանի շրջակայքի Վերաշինաց հայրենակցականի եւ ուրիշ շատ մը ազգային կազմակերպութեանց։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը մասնակցի Հայ Երաժշտական Միութեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։

Կ՚երգէ Տիկին ՄՕՈՒՐ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ, կը մասնակցի Պ. Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ իր նուագախումբով «Հայկական Ազատամարտը» Ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ կողմէ, կ՚արտասանեն՝ Ընկերներ Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ եւ Վ. Տ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։ Հաճելի անակնկալներ, հայկական ջերմ մթնոլորտ։

Տոմսերու գինը՝ Ա. կարգ 5, Բ. կարգ 3 ֆրանք։
Խճողումի տեղի չտալու համար նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը։

×

ՊԱՆԵԷՕ ԲԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
25 Av. de la République. chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ
մէթրօ Բոռթ տ՚Օռլէան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՋՐՕՒԱՆԴԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. ԷԼԷԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՒԷՍԵԱՆ, Թառահար ԳԱՐԵԳԻՆ։ Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր։ «Balet» օրիորդներու կողմէ
Ընտիր ճաշ, Ճէխ պիւֆէ, Մուտքն ֆրանք

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արմէնա» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս.

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերուխում։ Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ — Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի, 19 Յունիս, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, **Salle Galmantor** մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ե. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. երգ, արտասանութիւն
կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)
Մուտք՝ 5 ֆրանք, անդամներու 3 ֆր.։

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան ծանօթ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԿԻՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մեներգ՝ Օր. ՇՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԷ (Լիոնէն), արտասանութիւն՝ Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆԷ (Լիոնէն)։ Ուրիշ հայրենադաշն արտասանութիւններ եւ մեներգներ. կենդանի պատկեր մը՝ Ազատութեան առեղծուածը։ Մուտք 2 ֆր.։

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 12 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքլը Կաթոլիկ»ի սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Կ՚արտասանեն՝ փոքրիկն Օ. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Ընկ. Ե. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Օր. Վ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ, Ա. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ եւ ուրիշներ։ Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 1 ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը, 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 23 Ռիւ Փըթի Սէն-Ժան։ Դաշնակահար՝ Պ. Ա. Աբրահամ։ Նուէր՝ գարեջրի Յունգուկնանց։ «Մելամնի» երգեաց խումբը կ՚երգէ «Պէզաս» եւ ուրիշ կտորներ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ (11 յունիս) կէսօրէ վերջ ժամը 3.50ին, 8, rue Bossuet։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : S. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
12, Rue Bossuet — PARIS (10)

Դաշտահանդէս

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,
ՍԷՆԹ-Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ։
Կը նախագահէ հայրենակից ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
Կը բանախօսէ ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Կը ներկայացուի ու կը խօսուի հայ ազատագրութեան համար ինկած մեր հերոսներու եւ նահատակներու կեանքէն ու հայրենի աւանդութիւններէն։

ՏԱՆՕԹ — փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8էն ... սավայր երթալ։ Հանրակառք առնել ... թիւ 25. ...

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Դամբանիլ Ֆրէջի—Սէնթ-Անթուան — Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 12 Յունիս, Կիրակի, մեր մատուռին մէջ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ վեհափառ Առաջն. փոխանորդ Տ. ՋՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ։ Ժամերգութիւնը պիտի սկսի առաւօտեան ժամը 7.30ին։ Ս. Պատարագէն վերջ պիտի կատարուի օծումը Մկրտութեան աւազանին, ինչպէս նաեւ բացումն ու օրհնութիւնը Ջրօրհնէքի սփիւռին։
Սիրով կը հրաւիրենք Մարսէյլի եւ Սէնթ-Անթուանի հաւատացեալ հայ հասարակութիւնը այս բացառիկ հանդիսութեանց։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Բարձր Հայքի ... Միութեան Վարչութիւնս իր ... դրուն անդամներէն ՅԱԿՈԲ ՕՏՆԱՇԵԱՆԻ եղերական մահուան առթիւ ... իրեն ցաւակցութիւնը ... հանգուցեալին ընտանեկան պարագաներուն։

♣

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բարձր Հայքի ... Միութեան Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ծանօթ ... ուսուցիչ գերդաստանի Պ. Ղազարեանի՝ իր կողակցին՝ Տիկին ... ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ... մահուան առթիւ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 12 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3755

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՍԿՈՐ ՄԸ ՆԵՏԵՑԻՆ ԵՒ...

Չենք գիտեր ի՛նչ տպաւորութիւն կրեցին անոնք որ կը կարդան Թուրք մամուլին փաղաքշական արտայայտութիւնները՝ հայ ժողովուրդի մասին։

Մէկ օրէն միւսը դարձանք «ազգակամ», «ցեղակից», «դրկախանութեան եղբայրներ» եւ դեռ ինչ որ կրնաք երեւակայել։

Երանի՛ մեզի մանաւանդ անոր համար որ, «մինչ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը կ'ուզէ Հայերն ալ զինել Թուրքերուն դէմ եւ պայթել եղբօր ձեռքով խեղդել տալ», Աթաթիւրքի քաղաքականութիւնը «բոլոր Հայերը Թուրքերուն հետ դրկախանութեան եղբայրներ կը նկատէ, ո՛ւր որ ալ գտնուին»։ (Ճիւմհուրիյէթ)։

Այս մեղրածոր խօսքերուն դիմաց, անշուշտ Պոլսոյ մէջ պիտի չպակսին «վաթանտաշ»ներ, երախտագիտութիւն յայտնելու եւ չայլ մը աւելի յառաջ նետուելու համար։

Անհաւատալի առաջին փաստը,— կոտոշաւոր սրիկայ մը, ոմն Ս. Քէլէճի, արդէն ձայնը ձգած կ'աղաղակէ Թուրք մամուլի բեմէն.

— « Այլեւս պէտք չէ որ մեր արձանագրութիւններուն մէջ Հայ բառին գրուիլը պահանջենք։ Հայ համայնք, Հայ վարժարաններ, Հայ լեզու, վերջապէս Հայութիւն չկայ։ Չենք կրնար միասին ըլլալ անոնց հետ որոնք կ'ուզեն շարունակել այս բաժանումը։

Պէտք չէ նոյնիսկ բնտանիքի մէջ մեր բերանը առնենք հայերէն կոչուած լեզուն, որ երբ «Արեւ—լեզու» տեսութեամբ վերլուծենք, կը տեսնենք թէ մեր նախնիքներուն գործածած թուրք լեզուին աղճատուած եւ տեսակ տեսակ տարրեր խառնուելով հայերէն անունը ստացած զաւառաբարբառ մըն է»։

Այս Թշուառականը չատ կը տեսնէ մինչեւ անգամ «քրիստոնեայ» բացատրութիւնը և «էրմէնի»ը (Հայ) Թուրքերէն բառ մը համարելով, կը յայտարարէ թէ «Հայը պարզապէս Թուրքէն փրցուած գոյութիւն մըն է»։

Մնացեալը կարդացէք լուրերու բաժնին մէջ։

Բայց այս պարագան չէ որ կը հետաքրքրէ մեզ։ Շատ աւելի վրդովիչ է տեսարանը՝ այստեղ, արտասահմանի մէջ։

Թուրք թերթերու անուշ լեզուն բաւական եղաւ որ միամիտ մարդիկ նորէն իրար անցնին, Թուրքիա վերադառնալու երազներ հիւսելով։

Երէկ ստուգեցինք թէ չատեր արդէն ափ առած են Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանը, աւետաբեր լուրեր լսած ըլլալով։

Ի՞նչ,— ընդհանուր ներում բոլոր Հայերուն, բացի Դաշնակցականներէն...

Բուն իրողութիւնը այն է որ, մարդիկ սխալ են հասկցեր «Ճիւմհուրիյէթ»ի գրածները, եւ թիւրիմացութիւնը տարածուելով, դարձեր է աւետիս։ (Արդէն արտատպած ենք Թուրք թերթին երկու խմբագրականները)։

Ուրեմն, ոսկոր մը, ոսկեզօծ դեղահատ մը բաւական են, մարդոց ոտքը գետնէն կտրելու համար։

Մինչդեռ, Թրքական հիւպատոսարանը ինք որ եւ է տեղեկութիւն չունի, եւ անշուշտ փութաց այս «զգայացունց» երեւոյթը հաղորդել իր կառավարութեան, իբրեւ ժամանակի նշան...

Ուրեմն, այսքան փորձութիւններէ վերջն ալ, տակաւին չսորվեցանք եթէ ոչ ծուռն ու չիտակը զատել, գոնէ քիչ մը ծանր նստիլ մեր տեղը։

Ամէն պարագայի մէջ, բարի վկայութիւն մը չէ կազմեր այս իրարանցումը,— ջուրը չտեսած կօշիկները հանելու այս թեթեւամտութիւնը։

Դեռ աւելին,— այս թեթեւամտութիւնը կը խայտառակէ մեզ նոյնիսկ Թուրքին առջեւ։

Միջանկեալ ըսենք թէ, այս միջոցին բազմաթիւ Թուրքեր եկած են Ֆրանսա, մասնաւորապէս Փարիզ, եւ սողոսկելով հայկական շրջանակներու մէջ — ինչպէս կիրակի օր՝ «Էքսփլէզիոն»ի ներկայացման առթիւ — աւետաբեր հէքեաթներ կը փսփսան «վաթանտաշ»ներու ականջին։ Կ'ուզեն հաւատացնել թէ անցեալը մոռցուած եղած է, եւ շուտով պիտի բացուին «դռներն յաւսոյ», կամ տարբեր շնորհներ պիտի ըլլան։

Առաջին անգամ չէ որ այսպիսի դէպքեր կ'արձանագրուին Արտասահմանի մամուլին մէջ։

Վերջին արտագաղթին (1922) բեռները չքակուած, բերնէ բերան աւետիսներ կը շրջէին, վերադարձի մասին։ Տարիներով մարդիկ յոյս դրին երթեւեկի նոր օրէնքի մը վրայ։ Յետոյ մէջտեղ դրուեցաւ «պէյաննամէ»ներու խնդիր մը։ Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, Փարիզի մէջ հրատարակուած Թրքական օրկան մը (Փրանսերէն) կը խօսէր ընդհ. ներումի մը մասին, իբրեւ թէ Էնկիւրիի «բարձր շրջանակներէն» քաղուած։

Ինչո՞ւ է որ մարդոց ոտքը գետնէն կը կտրի այսպիսի հէքեաթներու շնորհիւ, երբ իրականութիւնը այնքան խօսուն է եւ կոպիտ։

Երբ Անատոլուի խորերը մնացած՝ քանի մը տասնեակ հազար հայեր նոյնիսկ պատառ մը հաց ճարելու միջոցներէն զրկուած են, եւ տուներնէրու պէս կ'անցնին իրենց յափշտակուած հարստութեանց, տուներուն եւ արտերուն առջեւէն, նոյնիսկ փողոցը պառկելու տեղ չգտնելով, ինչո՞ւ է որ մարդիկ այնքան չուտ կը հաւատան ներումի կամ վերադարձի։

Երբ նախկին մայրաքաղաքին՝ Պոլսոյ ափ մը Հայերն անգամ տերեւի պէս կը դողան, «օրինապէս» վրայ տալով իրենց դարաւոր հարստութիւնները, իրենց գլուխները ծռելով Թրքացման լուծքարին տակ, ո՞ր իմաստութիւնը վարդագեղ երազներ հիւսել կուտայ տարագիր բազմութեանց, կը մթագնէ, կը թմրեցնէ անոնց գիտակցութիւնը։

Եւ խորհի՛լ որ այս բաները տեղի կ'ունենան ճիշդ այն պահուն, երբ Էնկիւրի դիւային խաղի մը ձեռնարկած է, Սանճաքի հարցին առթիւ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ընտրութիւնները չեղեալ պիտի համարուին

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անտիոքէն.—

Մօտերս զինուորական եւ քաղաքական ընդհանուր համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Մօտաւոր Արեւելքի հարցերու մասին։ Արդէն գոյութիւն ունի ժամանակաւոր համաձայնութիւն մը որուն տրամադրութեամբ Թուրքիա կրնայ ոստիկան-զօրք դրկել Ալեքսանտրէթի շրջանը։ *Այս տրամադրութիւնը գործադրելի է միայն այն ատեն երբ կարելի չըլլար ուրիշ կերպով պահպանել բարեկարգութիւնը։ Այժմ հաւանական է որ ջնջուին Սանճաքին առաջին ընտրութիւնները, որոնք պիտի կատարուէին այս ամսու։ Տակաւին սուր թշնամութիւն կը տիրէ ոչ-Թուրք տարրերուն դէմ եւ Մարոքեան զինուորներ կը գործածուին, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։*

*** *Տեղական թերթերը կը գրեն թէ արտաքին նախարար Պ. Պոնէի եւ Թրքական դեսպանին միջեւ կատարուած բանակցութիւնները բարեյաջող ելքի մը յանգած են հինգշաբթի օր։ Էնկիւրիի կառավարութիւնը ընդունած է Ֆրանսական կառավարութեան առաջարկը, որուն համաձայն մէկդի դնելով Սանճաքին ցաւալի դէպքերը, այդ հարցն ալ պիտի քննուի Ֆրանքօ-Թուրք ընդհանուր համաձայնութեան մը շրջանակին մէջ։ Այդ ընդհանուր բանակցութիւնը պիտի ունենայ հետեւեալ երեք հիմնական նպատակները.— 1. Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքել.— 2. Դաշնագիր մը կնքել Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ.— 3. Խորհրդակցութիւն հաստատել երկու պետութեանց սպայակոյտներուն միջեւ։ Թրքական դեսպանը առջի օր Պ. Պոնէի այցելած ատեն, հաղորդեց իր կառավարութեան հաւանութիւնը այն բանաձեւին որ առաջարկուած էր ուրբ օր առաջ։ Սանճաքին մէջ տիրող յուզումը հանդարտած է եւ Ֆրանքօ-Թուրք բանակցութիւնները պիտի սկսին բարեկամական տրամադրութեամբ։*

*** *Վերջին լուրի մը համաձայն, Ֆրանքօ-Թուրք խօսակցութիւնները սկսած են ուրբաթ օր Ալեքսանտրէթի մէջ՝ Սանճաքի վերաբերեալ հարցերու մասին, իսկ Էնկիւրիի մէջ՝ Ֆրանքօ-Թուրք ընդհանուր բանակցութեանց մասին.*

Թրքական «շահերու»ն հետեւանքները

*** Սանճաքէն գրուած անձնական նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

... Սանճաքի խնդրին մէջ Թուրքերուն ի նպաստ փոփոխութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Երբ Թուրքերը տեսան որ արձանագրութիւնները աննպաստ են իրենց, ահագին աղմուկ հանեցին եւ սպառնալիքներ ըրին։ Ֆրանսացիները տեղի տուին։ Սանճաքի պատուիրակը՝ Կարօն կանչեցին Փարիզ, ու անոր տեղ կառավարիչ նշանակուեցաւ Թուրք մը։ Ցանձն առին 40 երեսփոխաններէն 22 աթոռ տալ Թուրքերուն։ Անպաշտօն կերպով հրահանգեցին որ Հայերը չարձանագրուին, որպէսզի Թուրքերը անուանական մեծամասնութիւն կազմեն։ Ուրեմն Սանճաքի ղեկը կ'անցնի Թուրքերուն ձեռքը։

Բամէք Ինէօնիւ ծանրապէս հիւանդ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— *Ֆրանսացի մասնագէտ Ֆիւինժէ, որ Աթաթիւրքը դարմանեց անցեալ մարտին, ստիպողաբար կանչուեցաւ Փարիզէն, Իսմէթ Ինէօնիւն դարմանելու համար։ Նախորդ վարչապետը կը տառապի մաղձային փողի սուր բորբոքումէ։*

Ինչպէս յայտնի է, Զօր. Ըսմէթ գործօն կեանքէ քաշուեցաւ անցեալ հոկտեմբերին, իր տեղը տալով Ճէլալ Պայարի։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՆՈՐ ԾԱԽՔԵՐՈՒ ՏԱԿ ՄՏՆԵԼ

Վարչապետին ծանրակշիռ ազդարարութիւնները

Նախարարական խորհուրդը Նիստ գումարեց երէկ, հրամանագիր-օրէնքներու երրորդ շարքը քննելու համար։ Վերջնական վաւերացումը պիտի տրուի երկուշաբթի օր։ Թէկ-Թիէ՞հ-—թա-։

Երեսփ. Ժողովը ուրբաթ օր Նիստ գումարելով, փոքրոկալի վիճաբանութիւններէ վերջ որոշեց որ կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացնէ ծերացած բանուորներու հանգստեան թոշակի մասին։

Ժողովի ընթացքին, վարչապետը ծանրակշիռ յայտարարութիւններ ըրաւ դանձային կացութեան մասին։ Պ. Տալատիէ եւ ելմտական նախարարը աւելի բաց խօսեցան Երեսփ. Ժողովի ելմտական յանձնաժողովին առջեւ, բացատրելով թէ կարելի չէ գոհացում տալ շարք մը պահանջներու, քանի որ 8.600.000.000 *ֆրանքի նոր բաց մը պիտի գոյանայ եւ* փրանքը նորէն պիտի իյնայ։

Կառավարութիւնը պատրաստ է օրինագիծ մը ներկայացնելու ծերացած բանուորներու հանգստեան թոշակի մասին, բայց կը մերժէ պետական պաշտօնեաներու թոշակի յաւելումը, 1939 յունուար 1էն առաջ, կը մերժէ նմանապէս մը հաստատել հողագործական աղէտներու դէմ կամ աւելցնել երկաթուղիի պաշտօնեաներու թոշակները։ Այս առթիւ Պ. Տալատիէ ազդարարեց.

— « *Միջազգային կացութիւնը եղերական է։ Դեռ* երէկ շաբաթ առաջ միայն քանի մը սանթիմէթր հեռու էինք պատերազմէն։ *Երկու պայմաններ կան խաղաղութիւնը պահպանելու համար,— հզօր բանակ մը— կը կարծեմ թէ ունինք այդ ուժը — եւ առողջ ելեւմուտք։ Օգնեցէք ինծի որ կարենամ պատճառել։ Եթէ ամբողջութեան եւ հեշտութեան օրինակ մը տաք Եւրոպայի որ մեզ կը դիտէ,* այլեւս պիտի չկրնամ ձեզի ապահովել ոչ զինակցութիւն մը, ոչ ալ բարեկամութիւն մը»։

Ելմտական նախարարն ալ իր կարգին թիւեր հաղորդեց, լուսաբանելու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ե՞ՐԲ ԿԱՐԳ ՊԻՏԻ ՓՈԽԵՆ

Առջի օր թղթակցութիւն մը կը սրբագրէի,— նկարագրութիւնը հանդէսի մը։

Առ նուազն տասն անգամ գործածուած էր այս բառը, *հանդէս*։ Բայց ի՞նչպէս,— ՀԱՆԴԵՐՁ։

Տակաւին ի՞նչ գոհարներ.— *սկայութին* (զգայուն), *իմացցա* (իմաստ), *չար* (ծառ), *աղօր* (աթոռ), *խունջուկ* (խնջոյք) եւն.։

Հարկ եղաւ շտկել վերէն վար, սպանիական կամ չինական քարտէսի մը վերածելով ամբողջ ձեռագիրը։ Մինչ գրաշարը կը մոլտար.

— Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ նորէն գրէիք, փոխանակ այսպէս չարչարուելու եւ մեզ ալ չարչարելու ...

Եւ այսպէս ամէն օր, տարին տասներկու ամիս։

Սրբագրէ՛ ուղղագրութիւնը, սրբագրէ բառերն ու բացատրութիւնները։ Շտկէ՛, ամփոփէ, կոկէ։ Մի՛ թողուր որ երկու խօսքով, մէկ բառով ըսուելիք բաներ տասը-քսան տողի վրայ փռուին։

Բայց, տակաւին քանի՞ տարի այսպէս։

Յանախ կը հարցնեմ.—

Այս տղաքը բնա՞ւ չե՞ն կարդար։

Այսքան տարի կարդալով-գրելով չե՞ն սորված թէ ինչպէս կը գրուի այսինչ բառը։

Շատ իրենց գրութիւնը կը հրատարակուի, չե՞ն տեսներ թէ ի՛նչպէս գրած էին, ի՛նչպէս տպուած է։

Հարիւրաւորներ գիտեմ որ միշտ կը խոստովանին թէ հայերէն չէին գիտեր կամ շատ քիչ բան գիտէին, երբ Ֆրանսա եկան, եւ ինչ որ սորվեցան՝ կը պարտին *Յառաջ*ի։

Բարի, բայց *Յառաջ*ը 13 — 14 տարեկան է արդէն։

Արդ, ներելի՞ է այդքան տարի թերթ կարդալով հանդերձ, այսինչ բառը կամ նախադասութիւնը գրել ճիշդ այնպէս ինչպէս 1925ին, 1928ին, 1930ին կամ 1935ին։

Եթէ *Յառաջ*ը դպրոց մըն է շատերուն համար, չէ՞ որ բոլոր դպրոցները կարգ փոխելու պայմաններ ունին։

Եթէ շատեր կան որ դեռ նոր տարրական դասարան կը մտնեն, անդին ուրիշներ տարիներէ ի վեր կը գրեն, բայց միշտ կը ձախողին քննութեանց մէջ։ Կը մնան նոյն կարգին վրայ, հակառակ բանւոր թէ գրաւոր յորդորներու։ Հակառակ ամէն օր թերթին միջոցաւ տրուած դասերու։

Դպրոցները ունին ներողութեան սովորութիւն մը։

Բայց այդ անգամ աւելորդ է այս չափահասներուն համար։ Կը բաւէ քիչ մը ուշադրութիւն։ Աչքի վարժութիւն մը, յիշողութեան թերեւ նիգ մը մեքենաբար սրբագրել պիտի տար շատ մը կոպիտ, աններելի սխալներ։

Ժամանա՞կ չունին։

Հապա *պլօթ*ի համար տրամադրուած ժամե՞րը,—մանաւանդ 5×8ի օրէնքով (շաբաթը հինգ օր եւ 40 ժամ) ..

— Իրաւունք ունիս, բայց քիչ մը թթու է, դիտել տուաւ խմբագիրը։

— Եթէ տասնըհինգ տարի ալ այսպէս շարունակուի, վա՛յ է եկեր մեր «մեծասքանչ»ին...

— Ինչո՞ւ կը զարմանաս. խմբագիրներ, յօդուածագիրներ, գրագէտ-բանաստեղծներ, պաշտօնական հաստատութեանց քարտուղարներ, մէկ խօսքով՝ երեւելի եւ աներեւոյթ գրագէտներ ունինք որոնք դեռ կը յամառին գրել *յետ այսու* (այսուհետեւ), *դեկուցել*, *ծանուցանեց*, *ձեռքերով*, որոնք պատմական «Նիկիա»նիւսէ կը թարգմանեն, որոնք մէկ սիւնակին վրայ լեզուի դասեր կուտան, միւսին վրայ Բարեկենդանի կը վերածեն թէ՛ բառերը թէ՛ քերականութիւնը։ Նոյն յոգնութիւնը չէ՞ որ կը կրենք, երբ հասարակ լուրեր կ'արտատպենք շատ մը թերթերէ ...

ՎԱՀԷ

«ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔ. ՀԱՅ ԴՊՐՈՑ, ՀԱՅ ԼԵԶՈՒ, ՎԵՐՋԱՊԷՍ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ»

Կոտոշաւոր սրիկայ մը, որ «հայ հայրենակից» կը կոչուի Թուրք մամուլին կողմէ, ելեկտրական ճարտարագէտ Ս. Քէլէճի, նամակ մը ուղղելով «Հապէր» եւ «Աքշամ» թերթերուն, իր կարգին «պատմականօրէն» կը հաստատէ թէ Հայերը Թուրքերէ սերած են։ Եւ կ'եզրակացնէ.

— « *Երբ ճշմարտութիւնը այս կերպով կը ճանչնանք, այլեւս պէտք չէ որ մեր արձանագրութիւններուն մէջ Հայ բառին գրուիլը պահանջենք։ Հայ համայնք, Հայ վարժարաններ, Հայ լեզու, վերջապէս Հայութիւն չկայ։ Չենք կրնար միասին ըլլալ անոնց հետ որոնք կ'ուզեն շարունակել այս բաժանումը։*

Պէտք չէ նոյնիսկ ընտանիքի մէջ մեր բերանը առնենք հայերէն կոչուած լեզուն, որ երբ «Արեւ—լեզու» տեսութեամբ վերլուծենք, կը տեսնենք թէ մեր նախնիքներուն գործածած Թուրք լեզուին աղճատուած եւ տեսակ տեսակ տարրեր խառնուելով հայերէն անունը ստացած զաւառաբարբառ մըն էր։

Սուրիոյ մէջ քրիստոնեայ համայնքներուն անունները Թուրքերէն են, մենք ալ ինչո՞ւ չենք փոխեր հայերէն համարուած մեր անունները։

Նկատելով որ Թուրք ըլլալը ո եւ է կրօնքի մը հետեւելուն չէ կապուած եւ պաշտօնական արձանագրութեան մէջ այս արձանագրութիւնը պահել պայման չէ, Հանրապետութեան հիմնական օրէնքին «լայիք» սկզբունքին յենլով, պէտք է ջնջենք նաեւ իբր քրիստոնեայ գործածուած բառը։

« Էր-մէնի» ազգանուն կը նշանակէ եւ Թուրքերէն է։ Այս անունն անգամ չի՞ հասկցներ որ Թուրքէն փրցուած գոյութիւն մըն է Հայը։

Մեր ցեղը չենք կրնար ուրանալ. որով Հայ անուան տակ ապրող բոլոր հայրենակիցներու ու ցեղակիցներուս կ'առաջարկեմ, փութով դիմել պատկան իշխանութեանց մօտ, դարձնալ մեր իսկութեանը, այսինքն Թրքութեան վերադառնալու համար։ Վստահ եմ թէ, այս կերպով մեր հայրենասիրական պարտականութիւնը աւելի գիտակցօրէն պիտի կատարենք, հետեւելով այն ճշմարիտ ու լուսաւոր ճամբուն, զոր մեզի ցոյց տուաւ մեր սիրելի Աթաթիւրքը, դարերով մթութեան մէջ մնալէ վերջ»։

Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը

Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովը առջի օր լսեց Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը, որ բացատրեց թէ շրջանային բաժանումը լաւագոյն ձեւն է, լուծելու համար Պաղեստինի խնդիրը։ Այժմ հոգատար իշխանութեան գլխաւոր հոգն է պահպանել ապահովութիւնը, պայքարելով ահաբեկչութեան եւ օրինազանցութեան դէմ։ Կացութիւնը բաւական բարւոքած է Երուսաղէմի շրջանին մէջ, բայց խռովութիւնները կը շարունակուին Գալիլիոյ եւ Հայֆա - Սամարիա շրջանին մէջ։ Կառավարութիւնը կը խորհի հեծեալ ոստիկանութիւն հաստատել գիւղերու մէջ։

ՄԻՒՆԻԽԻ ՍԻՆԱԿՕԿԸ, որ քաղաքին հուչակաւոր շէնքերէն մէկն է, պիտի քանդուի, նոյնինքն Հիթլէրի հրամանով, նոր շէնքի մը տեղ բանալու համար։ Քանդելու գործողութիւնը սկսած է արդէն։ Միայն քանի մը ժամ միջոց աղօթեցաւ Բաբելոնապետին եւ հարիւրաւոր Հրեաներ գէչերը ցերեկին, խառնելով փոխադրեցին նուիրական առարկաները։

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս լոյս տեսաւ Ֆրանսա ապաստանած գերման երիտասարդ գըրողի մը՝ Էրնէսթ Էրիխ Նօթի վերջին վէպը.— «Փակուած ճամբան»:

Ասիկա ճանապարհն է մտածողութեան եւ արուեստի, որու առջեւ հիթլերականութիւնը բարձրացուցած է իր վարդապետութեան ալլամերժ ամբարտակը.

Ինչպէս ամէն միահեծան վարչաձեւ, հիթլերականութիւնն ալ կը ժխտէ ազատութեան սկզբունքը ոչ միայն քաղաքական-ընկերային, այլ մանաւանդ մտային-հոգեկան մարզերու մէջ: Խորհող մարդը, արուեստագէտը, գրագէտը պարտաւոր են մտածել, զգալ եւ արտադրել համաձայն որոշ ուղեգծի մը: Անոնք ջատագով հանդիսանալու են տիրող, գերակայ կուսակցութեան աշխարհահայեացքին ու հետապնդած նպատակներուն. առնէ դուրս, արտայայտուելու ոչ մէկ հընարաւորութիւն:

Իսկ հարկ կա՞յ բանաձեւելու այդ աշխարհահայեացքը եւ անկէ բխած նպատակները եւ գործելակերպը: Անշուշտ, գործօն, շարժուն, կենսունակ է հիթլերականութիւնը, բայց ո՛չ մէկ հայեցողութիւն այնքան ալլամերժ է եւ տարերային, ոչ մէկ վարչաձեւ այնքան բիրտ, որքան գերման նացիականութիւնը, որ կը ձգտի պետութիւնը եւ ընկերութիւնը կազմակերպել ցեղի ու ուժի պաշտամունքի վրայ:

Մոռցուած չէ որ այդ վարչաձեւը սկսաւ խաչակրութեամբ մը մտքի ազատութեան դէմ: Գերման նախընթաց գրական ամբողջ արտադրութիւնը մաղէ անցուեցաւ. ինչ որ չէր պատշաճեր իրենց տեսակէտներուն, դատապարտուեցաւ հրապարակային խարոյկի: Կրակը լափեց գերման ազատախոհ մտաւորականութեան լաւագոյն երկերը, այն ամէնը՝ զոր գերման յետպատերազմեան գրականութեան ծաղիկը կը կազմէր, արդիւնք՝ մարդկային խոր ու ճշմարիտ ներշնչումի:

Ու այսօր մշակութային ամէն ճիւղ, իմացական ամէն գործունէութիւն, գիտութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը, գրականութիւնն ու գեղարուեստը փոխանակ շնչելու ազատ օդի մէջ, արեւու տակ, դատապարտուած են հոսելու պետական խողովակին մէջէն, պատրաստի կաղապարներու գոզը:

Էրիխ Նօթի վէպը առամն է այդ ճնշումին տակ պալարուող իմացականութեան: Երիտասարդ հեղինակը կը կարծէ թէ այդ իմացականութիւնը մասամբ կը քաշէ իր մեղքը. անիկա յետպատերազմեան ազատութեան շրջանին չգտնուեցաւ իր կոչումի բարձրութեան վրայ: Գրողը եւ խորհողը կոչուած են առաջնորդը դառնալու հոգիներուն, հանրային խղճմտանքին: Անոնք առանց անջատուելու կեանքէն, մնալու են անկէ վեր, բարձր՝ առօրեայ թոհուբոհէն: Գերման մտաւորականութիւնը սակայն կամ նախընտրեց անտեսել հանրային կեանքը ու վերանալ մինչեւ ցնդապաշտ, ամուլ տեսիլներու մշուշը եւ կամ իր ազատախոհութիւնը թունաւորեց ընթացիկ կիրքերով, կուսակցական նեղմտութեամբ:

Կուսակցամոլութիւն,— ահա մտաւորականութեան ժանտը, բառ է. է. Նօթի:

Անիկա ջլատեց գերման մտաւորականութեան երէկը. ու անիկա է, շատ աւելի պիրկ, որ կը խեղդէ գերման մտաւորականութեան այսօրը:

Է. Էրիխ Նօթի հերոսներուն կը մընայ կամ իրենց հայրենիքի հեղձուցիչ մթնոլորտին համակերպիլ,— տկարութիւնը մեծամասնութեան,— կամ բռնել փախուստի ճամբան:

Ու հակամէտ միշտ ծայրայեղ լուծումներու, խուսափումի այդ ճամբան կը շփոթուի պարտութեան հետ,— անձնասպանութեան,— վերթերեան ուղին որ անբաժան է գերման հոգիէն, ինչպէս եւ միւս հակոտնեայ ուղին՝ Զիկֆրիտեան ուղին, որ կը տանի յաղթական ու խիզախ պոռթկումներու: Այդ եզրերու միջեւ ճօճո՞ւմն է միթէ մտաւորականութեան դերը: Ո՛չ անշուշտ:

Երիտասարդ հեղինակը կը խորհի որ մտաւորականութիւնը միշտ իր շըփումը պահելու է մարդկային իրականութեան հետ, ու առանց ամփոփուելու ինքն իր մէջ, առանց նմանապէս ամփոփուելու կուսակցական կարծիքներով, բերելու է իր մասնակցութիւնը կեանքի մնայուն եւ վերին հարցերուն:

Ասիկա կ'ենթադրէ մտքի եւ հոգիի [illegible] ամէն կարգախօսէ, ամէն արտաքին ու ենթակայական կապանքներէ:

×

Աւելի մխիթարական չէ պատկերը Իտալիոյ կողմէն: Ճիշդ է, Ֆաշական վարչաձեւը առնդծեց գրականութեան ակադեմիա մը ու բազմաթիւ գրական մրցանակներ, բայց բացայայտ կամ թաքուն, պետութիւնը, աւելի ճիշդ տիրող կուսակցութիւնը, իր թաթին տակ առած է ամբողջ գրական մտաւոր արտադրութիւնը. որոշ մտածողութենէ, որոշ գաղափարներէ անդին անցնիլ ներելի չէ իտալացի հեղինակներու, որոնք ստիպուած են իրենց ներշնչումները հաշտեցնել նեղ գրաքննութեան մը հետ:

Գ. Բրէմիէօ — իտալական գրականութիւնը լաւ ճանչցող այս քննադատը,— վերջերս չափազանց խօսուն փաստեր կը յիշէր «Մարիանի» մէջ:

Իտալացի հեղինակներուն արգիլուած է ոչ միայն քննադատել տիրող կարգուսարքը, այլ նոյնիսկ պատմութեան մասին իրապաշտօրէն արտայայտուիլ, փոխանակ զայն վիպապաշտօրէն պանծացնելու: Եւ աւելին,— արգիլուած է վէպերու մէջ պատկերացնել խեղճ ու թշուառ էակներու կեանքը, կամ անձնասպանութեամբ վերջացնել վէպերը, կամ ռուս անձնաւորութիւններ առնել իբրեւ հերոս: Գրաքննութիւնը կը պարտադրէ այսպէս հեղինակներուն՝ այլափոխել իրենց վիպային նիւթերու ընթացքը կամ վախճանը:

Գ. Բրէմիէօ ժամանցի համար ամիս մը շարունակ դասաւորած է իտալական մեծ օրաթերթի մը ամենօրեայ պատմուածքներուն նիւթերը. դիտած է որ անոնց մէջ կը տիրապետեն կենդանիներու կեանքէն եւ յետոյ մանուկներու շրջանակէն առնուած դրըւագները. «Ի՞նչ ընենք,— ըսած է իրեն անգամ մը իտալացի լաւագոյն պատմող մը,— ինչ որ մարդ վեց տարեկանէն վեր կրնայ մտածել, կը նըկատուի ժխտական, քայքայիչ»:

×

Եւ այժմ, խօսի՞նք խորհրդային Ռուսիոյ մասին. պատկերը չափազանց հրահանգիչ պիտի ըլլար, եթէ չըլլար այնքան եղերական:

Պահ մը կարծուեցաւ թէ արուեստի եւ մտածումի վրայ դրուած համայնավարական հակակշիռը ժամանակաւոր է, մէկ անխուսափելի փուլը առաջին շրջանի մարտականութեան. ըսուեցաւ թէ աճումի տագնապը, շինարարական տենդը ապրող յեղափոխական շրջանը իրաւամբ ստիպած են բոլոր ուժերը, նոյնիսկ մտքի եւ արուեստի ներկայացուցիչները զօրաշարժի ենթարկել ի խնդիր քաղաքական, անտեսական անյետաձգելի նպատակներուն. թէ ամէնքը մէկ պիտի խորհին, թէ գրականութիւնը մէկ աշխարհահայեացք պիտի ցոլացնէ ու աշխատաւորի կեանքէն դուրս ուրիշ հորիզոն պիտի չունենայ, եւայլն: Այս ամէնը հասկնալի եւ ներելի նկատելու ճիգը ունեցաւ քիչ մը ամէն ոք,— Խորհրդային Ռուսիոյ թէր կամ դէմ:

Արդարեւ, եղաւ ժամանակ, որ Մոսկուայէն բխած հրահանգներ կարծէք աւելի ազատ ու շնչելի մթնոլորտ մը տարածեցին արուեստի, գրականութեան գաւառին մէջ. մտքերը թըռիչք առին. գրական վերածնունդի շրջան մը կը բացուի, թուեցաւ: Հայաստանի մէջ մանաւանդ կը յայտնուէր տոհմիկ, կենսաթաթախ ու գըրեթէ անկաշկանդ գրականութիւն մը: Այո, ի՞նչպէս չխանդավառուէինք Բակունցի մը պատմուածքներով, Մահարիի մը, Ալազանի մը քերթուածներով:

Ճիշդ այդ շրջանին, աւելի քան երկու տարի առաջ, ներկայ էի Փարիզ Հայ Գրողներու Միութեան կազմակերպած մէկ երեկոյթին, նուիրուած՝ խորհրդահայ գրականութեան

Ոչ ոք կ'ուրանար որոշ, առողջ շարժումի մը նախանշանները. ոչ ոք կը թերագնահատէր մշակութային ճիգը զոր երիտասարդ Հայաստանը ի գլուխ հանած էր:

Այսուհանդերձ ներկաներէն հոսանք մը դեռ չէր կարող թօթափել իր վերապահութիւնը գրական ճշմարիտ վերածնունդի մը հնարաւորութեան մասին:

Այս վերապահութիւնը կը բխէր սա խորունկ համոզումէն,— կրնամ ըսել փորձառական սա սկզբունքէն,— թէ Մտքի եւ Արուեստի բնականոն զարգացումը մէկ պայման միայն ունի, եւ Ազատութիւնն է միայն ատիկա:

Ի միջի այլոց ինծ ալ վիճակուեցաւ արտայայտուիլ. ինքզինքիս թոյլ տըւի կարծել թէ խորհրդային վարչաձեւը,— ինչպէս առհասարակ ամէն վարդապետական մենատիրութիւն,— իր բնութեամբ իսկ անհաշտելի է մըտաւոր, գրական-գեղարուեստական ազատ վերելքի մը հետ:

Խորհրդային պատմահայեցողութիւնը կեանքի նպատակ կը դաւանի ոչ թէ անհատը, այլ համայնքը. մարդը միջոց մըն է հաւաքական գերագոյն բարիքին ի սպաս դրուած:

Առանց ընդլայնելու այս սկզբունքը, կարելի է ըսել որ անիկա հիմնովին կը հակասէ այն մարդկայնական պատմափիլիսոփայութեան թէ անհատի լիակատար ու ազատ զարգացումն է նախապայմանը իր երջանկութեան, ապա ուրեմն գերագոյն նպատակը ամէն իրաւակարգի: Արդ հարց է գիտնալ թէ ճնշումի, հակակշռի եւ թելադրութեան մատնուած գրողը եւ մտածողը, իբրեւ անհատ, ինքզինքը երջանիկ կը զգա՞յ. կրնա՞յ երջանիկ ու բեղուն ըլլալ, երբ ամէն բոպէ իր ստեղծագործութիւնը կը խանգարուի...

Ասկէ զատ, խորհրդային իրաւակարգի մէջ մտաւորականին ու գրողին վրայ ճշգրիտ պարտականութիւն դրուած է արուեստը նոյնացնելու կարողութեան, պրոպականտայի հետ. ծառայել պետութեան, կամ կուսակցութեան, ինչ որ կը նշանակէ ծառայել օրուան տիրող վարդապետութեան: Այս հետեւակ համակերպութիւնը — չըսելու համար աւելի ծանր բառ,— կարելի՞ է պատշաճեցնել արուեստի կոչումի, արուեստագէտի արժանապատուութեան հետ:

Ո՛չ, իմացական աշխատանքը, գեղարուեստական երկունքը չի կրնար վերածուիլ պատուիրուած, թխուծոյ, en série արտադրութեան: Արուեստ կամ գրականութիւն մաս կը կազմեն բնութեան ստեղծագործութեան: Բընութիւնը գերաղանց արուեստագէտն է արդէն: Բռնակալները կրցա՞ծ են երբեւիցէ խաթարել եղանակներու եւ ամիսներու գործը: Կը յիշեմ ծաղրանկար մը ուր կ'ըսուէր թէ Իտալիոյ մէջ միակ անձը, որ չի հնազանդիր Մուսոլինիի... Վեզուվ հրաբուխն է:

Եւ ինչպէս գերեզմանաքարի տակ դրուած հունտը չի կրնար փթթիլ ու ծաղկիլ, վանդակի մէջ առնուած առիւծը կը մոռնայ ազատ միջոցներու ծարաւը, մարդկային հոգին ալ անզօր է հասնելու իր բարձրագոյն, շըքեղ ու հարազատ արտայայտութեան երբ կը ստիպուի ապրիլ սանձի, մըտրակի տակ, կամ շնչել թունաւոր եւ սնձուկ մթնոլորտի մը մէջ: Ստրուկ պատեհապաշտութիւնը կ'աղճատէ ամէն իմացական գործ:

Խորհրդային վարչաձեւի կողմնակից ըլլալը կամ Հայաստանի պաշտամունք տածելը պատճառ մը չէ ուրանալու այս բացայայտ իրողութիւնները, զորս որքան տրամաբանութիւնը, նոյնքան պատմութիւնը կը հաստատեն.

Բայց ի՞նչ հարկ սնոտի բանավէճերու: Վերջին երկու տարիներու ռուսական անցուդարձերը բաւական են չափազանց պերճախօս եզրակացութեան մը բերելու մեզ բաժնող տարակարծութեանց մասին:

Մենք կրնանք սխալիլ մեր հաւատումներուն, մեր ժխտումներուն մէջ. բայց իրերուն ներքին պատճառականութիւնը ոչ ջուր կը վերցնէ, ոչ բանակռիւ.

Փաստ է որ անձերու, սկզբունքներու մենատիրութեան տակ ապրող Իտալիան, Գերմանիան ու Ռուսիան, գրական-գեղարուեստական տեսակէտով, շատ բան կորսնցուցած են իբրեւ միջազգային արժէք: Իրենց սահմաններէն դուրս փախած հեղինակներն են որ առ ի չգոյէ տոհմիկ միջավայրի, իրենքզիրենք կը շարունակեն:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ՁԱՒԱԿԸ

ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐ

Մերթ գտնելու համար հոգին ձեր, մայրեր,
Ես շրջեցայ ուր ճօճիներն իրենց գոյշ
Կ'աշտարակեն ուղղահասակն օդին մէջ.
Ուր կը լսուի առանձնութեան եւ մահուան
Թոթբա՛ռն յաւէտ. ուր ոգիներն իրենց մութ
Կը ճենն թեւն եւ կանչերն ալլամերժ՝
Շիրիմներու՛ն խորաթափանց, եւ անձուն
Ցուարեկուած տենչանքներու, որոնց մէջ
Կը տարածուի աղաղատանքն անսփոփ
Ցոլացումին եւ մենութեան տակ խաղաղ
Հովէն շարժող մանկամարմին աստղերուն :

Որպէսզի ձեր դէմքին շառայլն անսկիզբ
Իջնէր իմ մէջ՝ ես յամեցայ ընդերկար
Խաչափայտին եւ որմերուն դէմ զամուած
Ցաւին առջեւ նահատակուա՛ծ Ցիսուսին.
Ճանչցայ ես ձեզ կանթեղներու շողին մէջ
Փոխանակուած Աստուածամօր, կամ երկնի
Ա՛յն կոյսերուն՝ որոնց խոհերն են ամպէծ
Ինչպէս փխրուն փրփուրն եւ հունչն անկայուն
Վազո՛ղ ջուրին, կամ ամպերո՛ւն, որոնց մէջ
Կը թառի լոյսն եւ բերկրութիւնն հովուական
Գարնանամուտ այգին խաղաղ զարթօնքին :

Մերթ կը խորհիմ լռ՛ու եւ ննջուած, կարծես ձեր
Մտածման շուրջ կը վարգէ փուքն անկաշկանդ՝
Անձաւներու եւ ժայռերու, որոնց դէմ
Կ'իջնէ գիշերն եւ իր ամպերն հողմակոծ.
Գուցէ ձեր սիրտն եւ անհեռումն անուղղայ
Կը դեգերին անցեալին մէջ, ուր հսկայ
Տրտմութիւններն կ'անցնին պատռած վէրքերու
Թա՛ց շղարշով, ուր կը պառկին ծանրօրէն
Անապատներն, եւ ուր աւազն անտառ
Կ'այրէ՛ նրբանն եւ խոշտանգուած կեանքերու
Քամիներէն տաշուած ոսկո՛րն ու ջիղեր :

Մեծ էք վշտով, եւ լռութեամբ գերիվե՛ր
Իմացական ամէն ուժէ. այս կեանքին
Կ'ապրիք դժոխքն ըլլալով նոյնիսկ սուրբեր.
Ձեր ներհայեաց թափառումներն են խոով
Ինչպէս ուզմի՛ն մէջ վիրաւոր նժոյգին
Արշա՛ւն արաւ, որուն պայտէն կը ցայտեն
Զարդափշուր կայծեր քինոտ, եւ որուն
Ապերասան կը ցցուի զանկն յանկարծուստ՝
Երկնի՛ դիմաց. կը վրնջէ՛ արիւնոտ
Ռունգերն անբա՛րբ, եւ ուղղած դունչն իր անհղ
Լոյսով թրթռուն խոկտանքերեան աստղերուն :

Ձեր տառապանքն որ չունի ծով եւ ափունք,
Սրբացուց ձեզ. եւ ձեր հայեացքն որ խոր է
Ինչպէս խոկումն եգիպտական բուրգերուն՝
Կ'անդրադառնայ ձեր հոգւոյն մէջ, ուր պերճ
Շարժումներով ուրուականներ կը ծռեն
Մարմի՛նն իրենց, ուր յոգնութի՛ւնն է խեղդիչ,
Ուր կը խրէ մահն իր եղունգն յարաժամ
Կեանքի՛ կողին, ուր կը շաչեն մտրակներ,
Եւ կը փայլի եաթաղանին շեղբն ուժգին,
Ուր զայրոյթ կայ պատանեցայտ, եւ վայրագ
Գոչիւն եւ պար կմախքներու խելագար :

Կ'անցնիք անձայն, ձեր յառաջելն է վսեմ
Շարժումն ինչպէս կենդններու՛ եւ լոյսի՝
Երբ կը դողան ջուրերն օրուան վախճանէն.
Ձեր խնճամփոփ կիսանկրիներն ու տառեր
Վեհապա՛նծ են ինչպէս նոներն, որոնց մէջ
Կ'իջնէ խաւարն եւ կը հեւայ հովն անվերջ.
Լռ՛ու էք ընդմիշտ. դաշնակութիւն մ'անառվոր
Կ'ողողէ ձեզ. կարծես ձեր միտքն ու հոգին
Ձեն զրկեալներ՛ն այս աշխարհին, այլ՝ տարբեր
Աստղախոյլի՛ բնակիչներ, ուր կ'ապրին
Երջանկութիւնն եւ բերկրութիւնն առ յաւէտ :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԱՐԴՆՈՐ

Շատ անգամներ լսեր էի այդ դիւթական լերան անհման գեղեցկութիւնը. անոր բուժիչ աղբիւրներուն ու կաթնաղբիւրներուն հրաշապատումը: Հայրս նկարագրեր էր զմայլումով բարձրահայեաց Ս. Աստուածածնի վանքը, տարբերու անմատչելի, երկիր թառած հնամենի եւ հայրենական արքավայրը: Ան օրերով ու գիշերներով գրաւած էր մանկունակ երեւակայութիւնս: Կ'ուզէի տեսնել զայն. չափել անոր անվերջանալի զառիվերներն ու զառիվարները. մագլցիլ բարձրաբերձ գագաթները. համբուրել պալենական արքայուն քարերը ու ապրիլ կապոյտ ամպերուն հետ գիրկ գրկի, եւ վերէն նայիլ վարը, տափարակներու խղճալի միօրինակութեան վրայ ցրուած քաղաքներուն ու գիւղերուն, եւ հպարտանալ, հպարտանալ մեծ նախնիքներուս ստեղծագործ ձեռակերտներովը:

Այս մեծագոյն բաղձանքին չկրցայ հասնիլ մեր շէն ու պայծառ օրերուն: 1915ի ահազանգը տակնուվրայ ըրաւ հայոց աշխարհը, եւ խորտակուեցան չքնաղ ու խանդավառ տեսիլները գարուն կեանքերու:

Տեսայ սակայն Արդընին, այցի գացի անոր տխուր աւերակներուն, ուխտաւորի երկիւղածութեամբ ծնրադրեցի անոր պղծուած սրբութիւններուն, անոր կործանած խորաններուն առջեւ, եւ անոր հին ու եղծուած պատկերը մնաց իմ մէջս, պաշտելի յիշատակի մը պէս:

1918. գարնան անձրեւոտ իրիկուն մը: Կին մը եկաւ մեզի, Թուրք ջորեպանի մը ընկերակցութեամբ: Այնքան այլայլուած էր եւ տառապած որ մայրս դժուարաւ կրցաւ ճանչնալ զինքը. - Լուսիկ քուրուկն էր— Արդնցի ծանօթ ընտանիքէ մը: Ուրախացանք զինքը ողջ գտնելով: Եւ սկսան հարցումները: Ան պատմեց Արդընի զարհուրելի կոտորածէն շատ քստմնելի դրուագներ: Հազարներով հայութենէն միայն երեք տուն մնացեր էին իրենց ընտանիքներով, իբրեւ անհրաժեշտ արհեստաւորներ.— երկաթագործ մը եւ երկու ճարտարապետներ, Լուսիկ քուրուկին տղայը եւ ամուսինը: Այս վերջինը ողջ պահուելով աւելի դժբախտ կ'ըլլայ, երբ Արդընի հզօրներէն Օսման աղէ կ'առաջարկէ եւ կը ստիպէ քանդել բարձրահայեաց Ս. Աստուածածնի վանքը: Շատ ձըգձգումներէ վերջ տեղի կուտայ տարաբախտ արհեստաւորը: Երբ ձեռք կը զարնէ դարաւոր սրբազան հնութիւններուն, կ'ընկճուի հոգեպէս, ինքզինք նզովուած մը կը համարի. եւ երեք օրէն կաթուածահար կը մեռնի: Ան պատմեց տակաւին շատ սարսափելի ոճիրներ, աներեւակայելի վայրագութեամբ կատարուած: Եւ մեր ապիսացած վէրքերը արիւնեցան:

Ան եկած էր քաղաք իրեն համար շատ կարեւոր գնումներ ընելու: Աչքի ցաւերու դեղորայք (թէյիկ) էր: Մայրս օգնեց իրեն եւ երկու երեք օրէն իր բոլոր գործերը կարգի դրած էր:

Այն տուններու ջերմ ունէի տարիէ մը ի վեր եւ չէր անցներ: Լուսիկ քուրուկ խորհուրդ տուաւ որ միայն Արդընին լեռնային օդը եւ մաքուր ջուրը կրնան վերանորոգել թուլցած առողջութիւնս: Եւ համոզեց մայրս, որ թոյլատրէ իրեն ընկերանալու:

Տիգրանակերտի լերան դոնէն դէպի հիւսիս 12 ժամ կը տեւէ Օսմանիէն, որ նորաշէն պզտիկ քաղաք մըն է, Աստուածածնի լերան հովիտին մէջ: Արդընին եւ շրջակայ գիւղերու պետական կառավարական գլուխը հոն կը նստի: Տիգրանակերտէն Խարբերդ բանուկ ճամբան ճիշդ մէջտեղէն կ'անցնի: Օսմանիէէն մէկ ժամ լերան ճամբով կը բարձրանայ Արդընին:

Լուսիկ քուրուկի հետ կառքով կը հասնինք Օսմանիէ, ուր կը ստիպուինք ջորիներ վարձել, կառքի ճամբայ չկայ լերան վրայ:

Իրիկուն է երբ կը մտնենք տուն: Օդը խիստ է եւ օճախին մէջ կաղնեփայտեր կը վառին, որ կը լուսաւորեն նաեւ տունը: Այն տուններու քարեղը կրակի դին էր: Երկու անչափահաս պզտիկները Լուսիկ քուրուկին, եւ ները, որ իրենց տանը կից կը բնակի, կ'ընդունին մեզ շատ սիրով, մանաւանդ պզտիկները գոհ են եւ հետաքրքիր. մայրիկը քաղքցի հիւր է բերեր: Սեղան կը դնեն անմիջապէս, մարխած-ծաղիկով բանջարապուր, եւ թարմ մածուն, իբրեւ աղանդեր-քաղցուէ պատրաստուած ընկոյզի եւ նուշի շարոցներ, ու չամիչ կը բերեն: Մենք յոգնած ենք. կառքը անկանոն, քանդուած ճամբաներու վրայ ցնցեր է մեզ: Քունը ամէն բանէ աւելի հաճելի է:

×

Առաւօտ է եւ տանը պատշգամն եմ: Հանդիպակաց բլուրները որ Արեւի Լեռ կը կոչուին, կարմրած են արդէն: Բազաքը կը ներկայացնէ անվերջանալի փլատակ մը: Ծուխի գուլաններ ցանցառօրէն կը բարձրանան ապահովաբար թուրքի տուներէ: Աղաղակներու հետ ու կտուր կուկուլիկներն կ'երկարի երկար, տժգոյն ու զատամբալ չեչտերով: Կենդանութիւն չկայ: Իրարու վրայ են տուները. վարի դրացիին տանիքը վերի դրացիին բակն է. այսպէս, լերան լանջ ու երկար աստիճանաձեւ վրայ տեղաւորուած է Արդընին, որ կը բաժնուի երեք մասի, Վերի քաղաք, Մէջտեղի թաղ եւ Հայկական գիւղ: Ասիկա բոլորովին փլատակ է եւ կը կազմէ քաղաքի հարաւամասը: Հոս կը վերջանայ լեռը եւ կը սկսի հովիտը, պարտէզներով ու արտերով:

Արեգակը կը բարձրանար հետզհետէ: Ի՞նչ անոյշ է գարնան թարմ շունչը: Ան կուգայ երկրի խորունկ շատ խորունկ ընդերքէն. կուգայ հարազատօրէն կազդուրելու բոլոր շնչաւոր ու անշունչ էակները: Ան կուգայ մտերմօրէն նորոգելու վիշտէն ընդարմացած հոգիները:

Արդընի՜: Լեռներ ցած ու բարձր որոնց ծոցերէն կը բխին լուսակարկաչ աղբիւրներ, ծաղկազարդ հովիտներ, ձորեր ու ծմակներ, ուր վայրի կաքաւներու կարկաչը կ'արձագանգէ եւ այգիներ, այգիներ անվերջ:

Ահա Բարձրահայեացը, անոր եւ Արդընիի մէջտեղը սուր ժայռոտ գագաթ մը կը ցցուի. սոսր լանջերուն վրայ է ամբողջական քաղաքը: «Մեխատակողի մըն ալ այդ լերան վրայ ունինք», կ'ըսէ Լուսիկ քուրուկ. Թուրքերը շատոնց մեր ձեռքէն առած են»: Խոր, շատ խոր ցաւ մը կ'առղնաէ հոգիս: «Միշտ եւ վաղուց մեր ձեռքէն առած են...»:

Ահաւոր ողբերգութիւնը վանքի աւերակներուն մէջ ամփոփած, լերան գագաթին վրայ նստեր է Ս. Աստուածածինը: Անկեալ վեհափառութիւն [illegible] Սիրտս կը փլի յանկարծ: Մանկութ[illegible] երազներուս, ծաղկազեղ բարձրաբերձ [illegible] բուս կանանչագեղ հոյլը ծրարած [illegible] աւերակներուդ ոտքը բերած եմ. [illegible] ինծ ապրումները անցեալի [illegible] բուդ, երբ վերէն, ամպերու վրայէն կոչնակիդ գիլ ղօղանջը վար կը թափէր՝ քաղաքին հեռաւոր հայ [illegible] ոգեւորելու եւ կը խաչակնքէր [illegible] կամ պարզ հաւատաւորը, [illegible] ւիրական շունչը քու պալատոր [illegible] թեանդ:

×

Լուսիկ քուրուկ սկսած է իր գիւ[illegible] գործական աշխատանքներուն: [illegible] ղացած շաքարը (նէշայէ շաքար [illegible]) ծեծէ, ինչպէս եւ պաղլեղը, ու [illegible] շարմաղէ կ'անցընէ, գանազան չոր [illegible] մաներու փոշին ալ որոշ քանակ[illegible] թեամբ կը խառնէ անոնց հետ եւ [illegible] դեղը կը պատրաստէ: Դեղա[illegible] մը ունի զանազան մասերու բաժնուած — աչք-աչք— ուր կը լեցնէ վարդագոյն, կապոյտ, դեղին ու ճերմակ փոշիները: Ան նաեւ կոտտիով [illegible] կ'առնէ, տղրուկ կը փակցնէ, [illegible] դեղեր կը պատրաստէ մեղրով ու [illegible] դիկներով: Կեսուրը համբաւաւոր [illegible] ժիշկ է եղեր, ինք անկէ ժառանգեր է

...

Ն. Թ. Լ.Ի.Մ. Կ.Տ.Ի.Մ....

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Հայկական ցերեկ Փարիզի մէջ

ԱԼՊԷՊԻՃԻԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Արուեստի մարդուն համար յանդգնութենէ աւելի բան մը պէտք էր, ներկայացնելու համար Զուհաճեանի Ալպէպիճիին Փարիզի մէջ, ...

...

ՀԱՅԵՐԸ Ե՞ՐԲ ԳԱՑԻՆ ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ԽՄԲ.— Ց. Ճ. Սիրունի վերջերս շահեկան դասախօսութիւն մը կարդացած է այս մասին, Սիլիսթրէի մէջ, նախաձեռնութեամբ Րաֆֆի լսարանին: Կ'ամփոփենք էական մասերը.—

Շատ մեծ իրաւունք ունի փրոֆ. Եորկան երբ որ կ'ըսէ թէ Հայերը հիւրեր չեն Մոլտովայի մէջ, որովհետեւ Մոլտովան, այսինքն ռումանական առաջին իշխանապետութիւնը գտած Հայեր կային հոն, եւ մասնակցեցան երկրին անդրանիկ ճիգերուն: Ուրեմն Հայերն ալ պէտք է յիշատակուին պետութեան հիմնադիրներուն կարգին:

Այնպէս որ բնական պէտք է գտնել երբ առածի կարգ անցած է այլեւս այն աւանդութիւնը թէ Հայերն են հիմնած Մոլտովայի հօթը քաղաքները,— այս բացատրութիւնը անշուշտ այն իմաստով որ հայ առեւտուրն էր որ քաղաքի վերածել տուաւ կարգ մը առեւտրական կայքեր, ինչպէս Պօթօշան, Սուչովա, Եաշ, Վասլուի, ...

...

Այս բոլորէն այլեւս պարզ է որ Աղեքսանդրու - Չէլ - Պունը չէր Լեհաստանէն հայ գաղութ մը բերողը:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՌՈՆՍԱՐ ՌՈՒՄԷ՞Ն ԷՐ ԾԱԳՈՒՄՈՎ

Ռոնսար, Ֆրանսական բանաստեղծութեան այս փառքը, ռումէ՞ն էր ծագումով:

Այս հարցն է որ հրապարակ կը դնէ ...

...

րայ, բայց չունի աւելի վկայութիւն քան այդ տողերը, քերթուածի մը մէջ: Ուստի 10.000 լէյ մրցանակ մը կը խոստանայ անոր, որ աւելի վաւերական եւ անհերքելի ապացոյցներ պիտի բերէ Ֆրանսայի մեծ բանաստեղծին ռումանական ծագման մասին:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Րաֆֆիկ Գէորգեան հրաւիրուած է Փարիզի Սէնֆոնիկ Օրքէսթրի կողմէ կազմակերպուած մեծ երաժշտահանդէսի մը որ տեղի պիտի ունենայ Կէթէ Լիրիք Թատրոնին մէջ, 18 Յունիսին, շաբաթ օր: Րատիօ Սիթէն ձայնասփիւռով պիտի լսելի ընէ այս նուագահանդէսը ժամը 5.15էն մինչեւ ...

...

ՅԱՌԱՋԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՏ ԼԵՌԻՆ

— Ի՞նչ . . Մարիամ տուտու, ի՞նչ կայ:

— Ամա՛ն, Կոստի ջա՛ն, ...

...

— Հասկցայ:

— Շաբաթ օրով բաղնիքը յաճախորդի առջեւ կը փակուի՞.— խօսնեց տարեց մէկը—բաննմ չնէլէն առաջ ճիկըմ մտածելու է, Կոստի ջան:

ԷԼԼԷՆ ԲԻԻՋԱՆԴ

(5)

(Շար.)

համար կացութիւնը։ Պետական պաշտօնեաներու թոշակի յաւելումը պիտի արժէ 2376 միլիոն ֆրանք, հանգստեան թոշակներու յաւելումը՝ 554 միլիոն, նախկին ռազմիկներու թոշակը՝ 750 միլիոն, ծերացած բանուորներու թոշակը՝ 400 միլիոն (2300 միլիոն ալ գործատէրերու եւ բանուորներու բաժինը) եւն.։ Համագումար 10.600 միլիոն ֆրանք պէտք է, որուն 8 միլիարը պետութեան վրայ պիտի իյնայ։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, մեծ աղմուկ հանեցին համայնավարները. բայց ի վերջոյ յանձնաժողովը 16 ձեռնպահներու դէմ 24 ձայնով հաւանութիւն յայտնեց կառավարութեան։ Ջախաւորները եւ արմատականները թեր քուէարկեցին, իսկ ընկերվարականներն ու համայնավարները ձեռնպահ մնացին։ Այս արդիւնքին վրայ, համայնավարները առաջարկեցին տուրք հաստատել մեծ հարստութեանց վրայ, բայց յանձնաժողովը մերժեց 5ի դէմ 13 ձայնով։21 ժողովականներ ձեռնպահ մնացին։

*** Նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մեծ մասը նուիրեց արտաքին քաղաքականութեան, լսելով արտաքին նախարարին մանրամասն զեկուցումը. Մեծ գոհունակութիւն կը տիրէ քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Օտար նախարարներ եւ դեսպաններ Պ. Պոնէի կ՚այցելեն յաջորդաբար։

Փողերանոցի պաշտօնեաներուն գործադուլը

Փողերանոցի 500 պաշտօնեաները գործադուլ հռչակեցին առջի օր, գրաւելով հաստատութիւնը, իբրեւ հետեւանք բանակցութիւններու ձախողման։ Պաշտօնեաները կը գանգատին թէ 40 ժամէն աւելի կ՚աշխատին։ Ոստիկանութիւնը անմիջապէս պարպել տուաւ հաստատութիւնը, առանց ընդհարման։ Կառավարութիւնը ազդարարեց թէ անոնք որ մինչեւ երկուշաբթի չեն վերսկսիր աշխատանքը, հրաժարած պիտի համարուին։

Վարչապետութիւնը այս առթիւ զեկոյց մը հրատարակեց որ կ՚ըսէ — Փողերանոցը, պետական հաստատութիւն, վերջերս կարեւոր եւ ստիպողական ապսպրանքներ ստացաւ որոնք կը պահանջեն 60 առ հարիւր աւելցնել արտադրութիւնը։ Ապսպրանքները հասցնելու համար, հաստատութեան տնօրէնութիւնը հարկ զգացած էր 85 նոր բանուորներ վարձել եւ յաւելուածական ժամեր սահմանել, որով ներկայ պաշտօնէութեան կ՚ապահովէր 20 առ հարիւր յաւելում,— օրական նուազագոյն 60 — 72 եւ առաւելագոյն 107—128 ֆրանք։ Պաշտօնէութիւնը այս տնօրինութեան գործադրութիւնը չակնած գործադուլ հռչակեց եւ գրաւեց հաստատութիւնը։ Ասոր վրայ կառավարութիւնը որոշեց պարպել տալ փողերանոցը եւ հրաժարեալ նկատել անոնք որ աշխատանքը չեն վերսկսիր մինչեւ երկուշաբթի. Պարպումի գործողութիւնը կատարուեցաւ անմիջապէս։

ՔՈՆՍԱՔՍԻ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը հաւանեցաւ իբրեւ բանակցութեանց հիմ ընդունիլ Հէնլայնի կուսակցութեան յուշագիրը։ Բանակցութիւնները պիտի սկսին այս շաբթու։— Գերմանական թերթերը կը շարունակեն պայքար մղել Չեխոսլովաքիայ դէմ, զայն յառաջապահ դիրք մը համարելով համայնավարութեան համար։

40 ԺԱՄՈՒԱՆ օրէնքին ընդհանուր գործադրութիւնը անկարելի համարուեցաւ Աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովին մէջ (Ժընեւ)։ Որոշուեցաւ մասնակի փորձեր կատարել, մինչեւ որ կարելի ըլլայ վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ։

ՀԱԿԱՀՐԵԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ հետզհետէ կը սաստկանայ Լեհաստանի մէջ։ Կիսապաշտօնական թերթ մը այս առթիւ կը գրէ թէ հակահրէականութիւնը ցեղապաշտութենէ չի բխիր, այլ «տնտեսական օրինաւոր եւ անհրաժեշտ պայքար մըն է հրէական մրցակցութեան դէմ»։

ԻՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ջուրերուն մէջ անգլիական նոր նաւեր ռմբակոծուեցան առջի օր։ Անգլիական դահլիճը ժողով գումարեց, միջոցներ ձեռք առնելու համար։— Զօր. Ֆրանքոյի զինուորները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Միջերկրական։ Այժմ 15 քիլոմեթր հեռու են Գասթէլլոն քաղաքէն։

200 ԻՍՊԱՆԻԱՑԻՆԵՐ կը պատրաստուէին Ֆրանսա մտնել, երբ սահմանապահ զօրքը կրակ բացաւ։ Քանի մը փախստականներ սպաննուեցան, եւ միայն 24 հոգի կրցան Ֆրանսա մտնել։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻՆ ԴԷՄ հրապարակային ժողով մը գումարուեցաւ Մութիւալիթէի մէջ, մասնակցութեամբ 5000 ունկնդիրներու։ Այս առթիւ բանախօս մը դիտել տուաւ թէ կառավարութիւնը կ՚ուզէ վտարել 300,000 օտարականներ։ «Ապաստանի իրաւունքը գոյութիւն ունի միայն դահրճկէց արքաներու համար։ Նոր հրամանագիրը կ՚ոչնչացնէ ապաստանի իրաւունքը, անոր տեղ հաստատելով ապաստանի յանցանքը»։ Ծանօթ իրաւագէտ Մորօ Ժիաֆէռի «տխմար եւ խայտառակ» անուանեց նոր տնօրինութիւնները։

ԻՐԱՆԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ ցուցահանդէս մը պիտի բացուի նախաձեռնութեամբ Փարիզի Ազգ. Մատենադարանին։

Կարապետ Սարաֆեան, Այրի Տիկին Մարի Շիրինեան եւ աղջիկը Սաթենիկ, Տէր եւ Տիկին Պետեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արայ Շիրինեան, Տիկին Նուարդ Թորոսեան եւ զաւակունք, Վահրամ Ճէզայիրլեան կը ծանուցանեն խոր վիշտով իրենց եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ
(Աֆիոն Գարահիսարցի)

դառնագին մահը, 34 տարեկան հասակին մէջ, որ տեղի ունեցաւ յետ գործողութեան, 10 յունիսին Hôpital Neckerի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 3.30ին, Հայոց եկեղեցին, 15, Rue Jean Goujon։

Մարմինը պիտի փոխադրուի Թիէի գերեզմանատունը։

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով՝ կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

SALLE GAVEAUի մէջ, 45 Rue de La Boëtie

(Métro: Miromesnil)

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌԸՖՖԸՅԷԼԵԱՆԻ

Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն

Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.։ Կը վաճառուին Հրանդ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէքար, 35, Rue Montholon.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ժողովը 13 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Գրասէն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Յունիս, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Վիէննի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 12 Յունիս, կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին «Արամակ» ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքըլ Կաթոլիքի» սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՎՍԷԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Կ՚արտասանեն՝ փոքրիկն Յ. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Ընկ. Յ. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Օր. Վ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ, Ա. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ եւայլն։ Մուտքերու մասնակցութիւն 1 ֆր.։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

12 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Մարսէյլի «Սէն-Փիէռ» գերեզմանատան մէջ

Հրաւիրուած են տեղւոյն հաստատութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչներ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊՕՂԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս հանդիսաւոր արարողութեան՝ վերջին յարգանք մը ընծայելու համար հայ մեծանուն գրագէտ-հրապարակագրի յիշատակին։

ԳՐԱԿԱՆ_ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Կազմակերպուած Փարիզի «Համազգային» Մասնաճիւղին կողմէ.

14 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

Բարեգործականի սրահը, 8 Rue Bossuet, Paris

Նուիրուած՝ Հայաստանի գրողներուն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏՈՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Պ. Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԵՒ ՈՐԲՈՒՆԻ

Արտասանութիւններ եւ ընթերցումներ Տիկին ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ, Գ. Գ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ եւ Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ կողմէ։

Օր. ԹԻՒՐԱՊԵԱՆ պիտի նուագէ դաշնակի վրայ Գ. ՃՏԻԿԵԱՆԻ կողմէ հայկական երգեր։ Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 2 ֆր.

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէի կողմէ, 1 Յունիս, կիրակի։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն.

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ օրը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին

կազմակերպուած Մարսէյլի Շապին Գարահիսարի Հայր. Միութեան կողմէ

19 Յունիս, կիրակի օր Սէնթ Անթուանի պարտէզին մէջ։

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել։

Դաշտահանդէս

ՏԻՎՐՕՆ-ՅՈՒՐՈՒՔԵԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

Սէնթ Անտրէի օգոստեան պարտէզին մէջ։

Կը նախագահէ հայրենակից ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

Կը բանախօսէ ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացուի ու կը խօսուի հայ ազատագրութեան համար թափած մեր հերոսներու եւ նահատակներու կեանքէն ու հայրենի աւանդութիւններէ։

ԾԱՆՕԹ — փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին ճանդիսավայր երթալ։ Հանրակառք առնել Քուռ-Պէլզիւնսէն Թիւ 25, իջնել վերջաւորութեան։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՋԷՆԿԻՒԷՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին եւ գիշերը ժամը 8ին

Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Ալֆորվիլ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ»Ը

(օբերէթ չորս արար)

Ղեկավարութեամբ յայտնի դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու։

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք, փոքրերու համար 2 ֆրանք։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Գամբանը Ֆրէժի—Սէնթ-Անթուան — Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 12 Յունիս, կիրակի, մեր մատուռին մէջ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Վիճակիս Առաջն. փոխանորդ Տ. ԶԳՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ։ Ժամերգութիւնը պիտի սկսի առաւօտեան ժամը 7.30ին։ Ս. Պատարագէն վերջ պիտի կատարուի օծումը Մկրտութեան աւազանին, ինչպէս նաեւ բացումն ու օրհնութիւնը Ջրամբար աղբիւրին։

Սիրով կը հրաւիրենք Մարսէյլի եւ Սէնթ-Անթուանի հաւատացեալ հայ հասարակութիւնը այս բացառիկ հանդիսութեանց։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ 5 ՅՈՒՆԻՍ — Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յոնոյեան եւ իրենց ազգականները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ ընկերներուն եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով կամ թերթով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնած էին մեր սիրեցեալ որդւոյն՝

ԼՈՐԻՍ Յ. ՅՈՆՈՅԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 14ին։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Chèque Postal Paris 1678 - 63

Téléphone : Gobelins 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒՆԻՍ MARDI 14 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3756

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻ ՎԷՃԸ

Ֆրանսա ի՞նչ համաձայնութիւն կնքած է Թուրքիոյ հետ

Ժընեւէն կը հեռագրեն —

Ազգերու Դաշնակցութեան կազմած Ցանձնաժողովը, որ կը բաղկանայ Պելճիոյ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Շուէտի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներէն, երրորդ օր կարճատեւ նիստ մը գումարեց՝ քննելու համար Ալեքսանտրէթի հարցին վանազան երեսները.

Ցանձնաժողովը, որուն կը նախագահէր Շուէտի ներկայացուցիչը, Վեսթման եւ որուն կը մասնակցէր, յանուն Ֆրանսայի, արտաքին նախարարութեան Արեւելքի գործերու տնօրէնը, Լակարտ, լսեց չէզոք յանձնախումբին ներկայացուցիչին զեկոյցը,— չէզոք յանձնախումբը Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ ղրկուած է Ալեքսանտրէթ, տեղւոյն վրայ հսկելու համար ընտրական կանոնագիրներու գործադրութեան վրայ։

Յանօթ է որ այս յանձնախումբը կարգ մը դժուարութիւններու բախեցաւ։ Յանօթ է նոյնպէս որ յետաձգուեցան ընտրական արձանագրութիւնները եւ պաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ Սանճաքին մէջ, հանդարտեցնելու համար գրգռուած միտքերը։ Ահա այս դէպքերն ու իրողութիւնները հաղորդելու համար է որ չէզոք յանձնախումբը իր անդամներէն մին ղրկած էր Ժընեւ։

Յանձնաժողովը երկրորդ նիստ մը եւս գումարեց չաբաթ, քննելու համար կացութիւնը, մասնաւորաբար այն համաձայնութիւնը, որու յանգեցան բանակցութիւնները Էնկիւրիի եւ Փարիզի կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ,— ըստ այդ համաձայնութեան՝ Սանճաքին հարցը պիտի լուծուի [illegible]

[illegible]

ՄՈՍԿՈՒԻ ՄԵԾ ԴԱՏ ՄԸ ԿԸ ՍԱՐՔԷ ՆՈՐԷՆ

Շուտով Մոսկուայի մէջ կը սկսի մեծ դատավարութեանց նոր շարքը։ Այս անգամ ամբաստանեալներն են դիւանագէտներ Վասիլիեւ, Սմիրնով, Շթէյն, որոնք զինուորական կցորդի պաշտօն ունէին Լոնտոնի, Փարիզի եւ Պերլինի մէջ։ Անոնց կարգին՝ երկու դեսպաններ, մէկը Վարշաւայի դեսպանը, միւսը Օսլոյի դեսպանը, Եագուպովիչ, որ գլխաւոր ամբաստանեալն է։

Մայրապետութեան Կեդրոնի մէջ

«Թան» ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Վերջին երեք ամսուան ընթացքին՝ մաքրագործումի լայն շարժում մը կատարուեցաւ նաեւ Կեդրոնի բարձրաստիճան պաշտօնէութեան մէջ։ Հին չեկիստները եւս «Ժողովուրդի թշնամի» յայտարարուեցան կամ անհետացան հրապարակէն անշշուկ։ Եժով, ներքին գործավար եւ կոմունիստ կուսակցութեան վերահսկիչ յանձնաժողովի նախագահ, սկսած է «բոլշեւիկացնել» իր գործավարութեան պաշտօնէութիւնը։

Զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած է Զաքովսքին, որ ներքին փոխ գործավար էր անցեալ նոյեմբերէն ի վեր։ Այս զրոյցը չհաստատուեցաւ սակայն։ Այսուհանդերձ ստոյգ է որ Զաքովսքիի չափ անուն ունեցող հին չեկիստներ, ինչպէս Սպիտակ Ռուսիոյ ներքին գործավարը, Պերման, Ուկրայնիոյ ներքին գործավարը, Լեպլեւսկի, անհետացած են մէջտեղէն։ Պերմանին մէկ եղբայրը Խորհ. Միութեան հաղորդակցութեանց գործավար կը մնայ տակաւին։

Մէջտեղ չկան նոյնպէս հեռաւոր չորս հանրապետութիւններուն ներքին գործավարները,— Թիւրքմէնիստան, Ղազախստան, Կարելիա, Հիւս. Օսեթիա։ Անհետացած են նաեւ հետեւեալ 13 շրջաններու կամ մարզերու գլխաւոր չեկիստները,— Ալթայ, Կրասնոյարսկ, Կալինին, Կույբիշեւ, Կուրսկ, Նովոսիբիրսկ, Օմսկ, Օրէնբուրգ, Վորոնէժ, Չելիաբինսկ, Սվերդլովսկ, Ստալինկրատ, Իրկուտսկ։

Իսկ Եժովի քարտուղարը, Շապիրօ, նշանակուած է ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութեան կարեւոր բաժնի մը վարիչ։ Նման պաշտօններ տրուած են [illegible]

[illegible]

Չինաստանի պատերազմը

[illegible]

«Ո՛չ մէկ ձգնաժամ»

[illegible]

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ կէսօրէն ճիշդ երկու վայրկեան առաջ, երկրաշարժի զօրաւոր ցնցում մը զգալի եղաւ Փարիզի մէջ. Այս ցնցումը տեւեց քսան երկվայրկեան։

Բիչ վերջ հեռագիրները կը հաղորդէին որ երկրաշարժի ցնցումը զգալի եղած է Փարիզ-Պրիւքսէլ-Լոնտոն գծին վրայ, կեդրոն ունենալով Լիլ-Ռուպէ-Թուրքուան քաղաքները։

Փարիզ, ցնցումը աւելի զգալի եղաւ «Ցատաջի» թաղամասին մէջ։ Թոլպիաքի փողոցին վրայ, թիւ 224 տան բնակիչները դիմեցին քաղաքապետութեան, մտահոգ որ խախտած է շէնքին հիմը։

Փարիզէն դուրս, դէպի հիւսիս, զօրաւոր ցնցում մը կրած է նաեւ Գօվէ քաղաքը։ Բայց ամէնէն վտանգաւոր ցնցումները արձանագրուած են Լիլի, Ռուպէի եւ Թուրքուանի մէջ։ Ցետոյ Պրիւքսէլ եւս զօրաւոր ցնցումներ կրած է։ Երկրաշարժը, Մանշը կտրելով, զգալի եղած է նաեւ Լոնտոնի մէջ։

Արեւմտեան Եւրոպայի համար, այս երկրաշարժը պատմական կը մնայ իր կարեւորութեամբ։ Ճիշդ է թէ մարդկային զոհեր չկան, բայց բաւական վնաս պատճառած է։

Լիլի մէջ ցնցումը այնքան սաստիկ էր, որ չարժագրական մեքենան խանգարուեցաւ։ Շէնքերուն վրայ ճեղքեր բացուեցան, տանիքներէն ծխաններ ինկան։ Ռուրթրէի մէջ, կին մը պատուհան եղաւ՝ հասկնալու համար թէ ինչ ցնցում է, եւ ցնցումէն փողոց ինկաւ։ Բարեբախտաբար առաջին յարկէն ինկաւ եւ մեծ վնաս չկրեց։ Ֆլոքոնի մէջ պատուհաններուն ապակիները ջարդուփշուր եղան եւ ավճնակի մը երեսները վիրաւորուեցան կտորուանքէն։ Պրիւքսէլի մէջ քանի մը տանիքներ վնասուեցան եւ կղմինտրները փողոց թափեցան։ Կենդանաբանական պարտէզին մէջ, երկրաշարժէն քանի մը վայրկեան առաջ, առիւծները ջղայնութիւն մը ցոյց կուտային եւ անսովոր կերպով կը մռնչէին յառաջ, իսկ ռնգեղջիւրները, յամոյրները եւ եզնամները կատղած կը վազվզէին գատադեղներուն մէջ՝ ուզելով փախչիլ։ Երբ քիչ վերջ երկրաշարժ պատահեցաւ, հասկցուեցաւ որ կենդանիները նախազգացած էին շարժը։ Բորթէնպէքի մէջ կին մը յանկարծակի խենթեցաւ եւ պատուհանէն վար նետուեցաւ,— գլուխը եւ ոտքերը ջախջախուեցան։ [illegible]

[illegible]

Օտար նաւերու ռմբակոծումը

[illegible]

Սպանիոյ խաղաղացումին կռիւները

[illegible]

Մուշի շրջանին մէջ քաղաք կայ է

[illegible]

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ա

Միջազգային քաղաքական դէպքերը, Անշլուսէն վերջ, խիստ տագնապալի հանգրուանի մը մէջ են մտած։

Պատերազմի ուրուականը մղձաւանջի պէս կը հալածէ բոլոր ժողովուրդները։ Արեւելքէն արեւմուտք զինեալ խաղաղութիւնը անակնկալ պայթուցիկներու կը սպասէ։

Ո՛ր անկիւնէն ալ դիտենք դէպքերը, աջակողմեան թէ ձախակողմեան, ընկերվարական թէ պահպանողական, վտանգը կայ ու կը մնայ։

Խաղաղութիւնը կարծեցեալ հերակլէսներու արիւնոտ նետերէն մահացու վէրք է ստացած եւ այլեւս նետողներու թիկնոցները թալիսման չեն կարող ըլլալ։

Ցետպատերազմեան ընկերվարական աշխարհը բոլորովին փոխուած է։ Ան գաղափարական եւ տեսական մենամարտով չէ որ կը զբաղի այսօր, այլ շօշափելի իրականութիւններով։ Ժողովրդավար կարգերու իբրեւ կենդանի եւ գործօն տարր, ան իշխանութեան բարձունքէն կը դիտէ դէպքերը եւ լուծումներ կ'առաջարկէ։

Ընդունուած ճշմարտութիւն մըն է այլեւս, որ երկու հզօր մարդկային բանակներ երկու հզօր գաղափարներու շուրջ ճեղքած են ամբողջ աշխարհը։ Ժողովրդապետութիւն եւ Փաշականութիւն։ Մէկը համազօր խաղաղութեան եւ ազատութեան, միւսը համազօր պատերազմի եւ տիրակալութեան։ Երկուքն ալ կազմ ու պատրաստ կանգնած են իրենց դիրքերուն վրայ։ Մենք տխուր ականատեսներ պիտի ըլլանք այս երկու հզօր ուժերու բախումին, ուր մարդկային ամէն դանգուած իր դերն ու կշիռը պիտի ունենայ։ Քաղաքականութիւնը, տարաբախտաբար, չի սիրեր ոչ յոռետեսութիւն եւ ոչ լաւատեսութիւն, այլ միայն չոր իրականութիւն։

Այդ երկու հակոտնեայ ուժերը օր մը կը քաշեն ու կը բախին Եթովպիոյ մէջ, օր մը Սպանիոյ մէջ, օր մը Ծայր. Արեւելքի մէջ, օր մը Չեխոսլովաքիոյ մէջ մինչեւ որ մասնակի ռազմադաշտերէն համաշխարհային ռազմադաշտ հասնին։

Այսօր Չեխոսլովաքիան է որ համաշխարհային պատերազմի վտանգաւոր պատրոյգը բռնած է իր ձեռքը։ Վառօդ է կուտակուած այնտեղ եւ պայթելու պատրաստ։ Վաղը չգիտենք որտեղէն կը սկսի։ Ամէն պարագայի մէջ, քաղաքական մեքենան կը գործէ գիշեր ու ցերեկ բոլոր երկիրներուն մէջ, Ռուազազոյնին համար չդիմելու առաւելագոյնը։

Այս տեսակէտէն խիստ յատկանշական են ընկերվարական երկու ժողովներուն որոշումներն ու վճռաբանութիւնները, որոնք տեղի ունեցան Պրիւսէլի եւ Ռուայանի մէջ։ Պրիւսէլի մէջ Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիրի նիստը, իսկ Ռուայանի մէջ Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը։ Երկուքն ալ միատեսակ մտահոգութիւններ ունին, երկուքն ալ միատեսակ ըմբռնումներ օրուան հարցերուն շուրջ։ Բայց շատ դգոյշ. այնքան զգոյշ որ խաղաղութեան կամուրջը չխորտակուի։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս աւանդական հերոս Քապայլին ձիով կ'անցնէր Պոտենսայի սառած լճին վրայէն եւ ամէն վայրկեան կը սպառնայ[ի] թէ ահա սառոյցը պիտի կոտրի եւ ինք պիտի անհետանայ։

Անտարակոյս, ընկերվարական աշխարհի քաղաքական ըմբռնումները զգոյշ ու չափաւոր, կը մատնեն խաղաղ քաղցրութիւն մը, սուր իրատեսութիւն մը եւ դէպքերու ճշգրիտ գնահատում մը։

Ահա Չեխոսլովաքիոյ հարցը։

Ի՞նչ կ'ըսէ Պրիւսէլի ժողովը եւ ինչ վճիռներ կ'արձակէ։

Պատգամաւոր մը, որ գերմանական վտանգուած շրջանէն կուգայ, մանրամասնօրէն կանգ կ'առնէ վերջին դէպքերուն վրայ, կը նկարագրէ լուսանկարչական ձեւով չեխ ժողովուրդի մտահոգութիւնները, ապրելու կամքը, ազատութեան սէրը եւ կ'ըսէ.

Աւստրիոյ կցումէն ի վեր Չեխոսլովաքիան կը գտնուի մեծ վտանգի մը առջեւ։ Անշլուսի իբրեւ հետեւանք գերմանական շրջանի քաղքենի կուսակցութիւնները,— երկրագործական եւ կաթոլիկ հոսանքներու խորհրդարանական ներկայացուցիչները— անցան Հէնլայնի կողմը։ Անոնք կը կարծէին, որ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մերժեցում մը Հիթլէրին, զայն պիտի հարկադրէր Գերմաններով շատ չզբաղիլ։ Թիւր կարծիք։

Չեխ-գերման սահմանին վրայ օրէնք գոյութիւն չունի։ Անասելի հալածանք մը սկսած է չեխ գերման ընկերվարական կուսակցութեան դէմ։ Հէնլայնի կուսակիցները ամէն օր կը գրգռեն իրենց կուսակիցները չեխ զինուորական եւ վարչական իշխանութեանց դէմ, ամէն գնով միջադէպեր առեղծելով։ Վերջին օրերս մենք ականատես եղանք ժողովրդավար կարգերու քայքայման փորձի մը։ Այժմ մեր յոյսը դրած ենք ներքին երեք ազդակներու վրայ։ Ա) Նախագահ Պէնէշի վրայ, որ չեխ քաղաքական եւ վճռականութեան մարմնացումն է. Բ) բանակին վրայ, որ օժտուած է հիանալի զինուորականներով. Գ) չեխ ժողովուրդի ազատութեան եւ ապրելու անձին վրայ։

Վերջերս Հէնլայնի կատարած ճամբորդութիւնը դէպի Լոնտոն պատրուակ դրաւ վառօդին մէջ։ Ամէնուն ծանօթ է որ Հէնլայնի տեսակցութիւնը Չըրչիլի, Սինկլէրի եւ Վէնսիթթարթի հետ, զինք վհատեցուցին, Հէնլայն, երբ անմիջապէս Պերլին գնաց, արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփ դայն մեղադրեց, բակլով որ Անգլիացիներու պլէֆին զոհ գացած է։

Մայիս 20ին լսեցինք, որ Չեխոսլովաքիոյ սահմաններուն վրայ գերման զինուորներ կը կեդրոնանան։ Այժմ փաստերը ցոյց կուտան, որ Հէնլայնի կուսակիցները պաշտնի պատրաստութիւն տեսած էին գերման զինուորները ընդունելու։ 750,000 հիթլէրական զինուորներ չեխ սահմանին վրայ դիրք բռնած էին։ Չեխ բանակը վեց ժամուան ընթացքին մանաւանդ պատրաստուեցաւ եւ 75,000 պահեստի զինուորներ ալ գերմանական շրջանը մտան։

Մայիս 21—22ին ամէն ինչ պատրաստ էր բարթողեան գիշերներ սարքելու սահմանագլուխի չեխ եւ գերման հանրապետականներու գլխուն։ Չեխոսլովաքիան մասնակի զօրաշարժ հռչակեց, գերման բանակին դէմ չափուելու համար։ Այս մասնակի զօրաշարժը կատարեալ ցոյցի մը կերպարանքը ստացաւ։ Չեխ բանակը վճռած էր իր կեանքի գնով պաշտպանել իր սահմանները։

Մենք ականատես էինք Աւստուածաշունչի այն աւանդութեան, ուր փոքրիկ Դաւիթը անվախ կեցած է հսկայ Գողիաթի առջեւ։ Երբեմն, քաջութիւնը վարակիչ առաքինութիւն մըն է։ Չեխոսլովաքիան առաւ ապացոյցը տուաւ։

Հոս պէտք է ընդգծենք Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան վճռական ընթացքը։ Ուրիշ անակնկալ մըն էր Անգլիոյ բռնած դիրքը։ Թերեւս Լեհաստանն ու Իտալիան ալ դիրք բռնէին Հիթլէրի դէմ, եթէ բազմաթիւ պատճառներ արգիլք չըլլային։

Այսպիսով, անգամ մը եւս, Կեդր. Եւրոպայի, ինչպէս եւ ամբողջ աշխարհի խաղաղութիւնը փրկուեցաւ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԲԺԻՇԿ ՄԻՔԱՅԵԼ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆ

Ողբացեալ բժիշկ Միքայէլ Մանդինեանը, 58 տարեկան, դեռ ժամանակ հաստատի պատանեկութեան իր ընտանեկան շրջանում սերտացած մարդկային լաւագոյն սկզբունքներով — արդարութեան, անձնուիրութեան եւ մանաւանդ ջերմ հայրենասիրութեան զգացումներով։ Այդ է պատճառը որ դեռ հազիւ պատանի, նա դառնում է կրակոտ ու վառվռուն քարոզիչ հայրենասիրութեան եւ Թիֆլիսում նրա կազմակերպած երիտասարդական խմբերը մեծ հետաքրքրութիւն եւ յեղաշրջում են առաջ բերում հայկական շրջաններում։ Միքայէլը վարում է այդ խմբակները ամենայն յաջողութեամբ, չնայելով իր անտարսկարուն, զգացումների ուժեղ թափին եւ մանաւանդ անկեղծ ու մաքուր սրտին, որով գրաւում էր իր ամբողջ շրջապատի երիտասարդութիւնը։ Խօսքից փորձի անցնելու նպատակով, նա դեռ Մոսկվայի Համալսարանի բժշկական մասի ուսանող եղած ժամանակը, որոշում է անցնել երկիր — այնտեղ իր նորագոյն ժողովրդի ազատութեան գործին նուիրուելու համար, բայց ճանապարհին ձերբակալւում է ու բանտարկւում Կարսի բերդում։ Ինը ամիս բանտարկութիւնից յետոյ նա աքսորւում է եւ որոշում է անցնել արտասահման, իր ընդհատուած ուսումը վերջացնելու, եւ յաջողութեամբ իրագործում է, 1907թին աւարտելով Ժընեւի բժշկական համալսարանը։ Դեռ ուսանող ժամանակը այստեղ ամուսնանում է մի Իռլանտուհու հետ եւ նրա ու զաւակների հետ միասին վերադառնում է Թիֆլիս, ուր թողնում է իր ընտանիքը, իսկ ինքը անցնում Մոսկվա, տալիս է վերջնական քննութիւն ու ստանում է Ռուսաստանում բժշկութիւն անելու իրաւունքը եւ վերադառնում է Թիֆլիս։ Ճիշդ այդ ժամանակին Բաքուի Հայկական Կուլտուրական Միութիւնը որոշում է Ղարաբաղի շրջանում մի հիւանդանոց բանալ հայ գիւղացիների համար, բակում է փնտռել յարմար թեկնածու այդ հիւանդանոցը կազմակերպելու եւ վարելու համար։ Դժուար էին են-թադրում որ Միքայէլը իր եւրոպացի կնոջ հետ եւ երեք զաւակներով կը հաւանի գնել քաղաքի յարմարութիւնները գիւղական անյարմարութեանց եւ ծանր զրկանքների։ Բայց Միքայէլը տատանողներից չէր։ Նա ինքը առաջարկում է իր ծառայութիւնը, որովհետեւ այնտեղ կար հայկական մեր հինաւուրց հայրենիքը, Ղարաբաղը, իր տանջուած հայ գիւղացիներով, որի ազատութեան համար նա այնքան մտահոգ էր։ Ժամանակ էր որ իղձերը եւ զգացումները իրագործելու թէկուզ եւ մեծ զրկանքներով եւ դժուարութեամբ թէ իր եւ թէ իր ընտանիքի համար, եւ ոչ Միքայէլը ոչ ալ իր օտար կինը չվարանեցան։ Նրանք անցան ամբողջ ընտանիքով հայկական գիւղը հայ գիւղացուն բժշկելու, նրա տառապանքը թեթեւացնելու համար։

Երկու տարի ծանր եւ անդուլ աշխատանքից վերջ Միքայէլը եւ իր կինը (որ այդ ժամանակամիջոցում արդէն սովորել էր խօսել հայերէն գիւղական բարբառով, եւ որ իր ամուսնու անմիջական օգնականը եղաւ) դարձան տեղական գիւղացիների (Նաեւ Թուրքերի) սիրոյ եւ պաշտամունքի առարկայ։ Մանաւանդ Միքայէլը, որ որքան խիստ եւ պահանջկոտ էր դէպի հայ անպարտաճանաչ եւ այլասերած մտաւորականը, այնքան մեղմ ու քնքոյշ էր հայ ռամիկի հանդէպ։ Անոր օգնելը իրեն համար ոչ թէ մարդասիրութեան խնդիր էր, այլ իր անկեղծ սրտի, ամբողջ հոգեկան խառնուածքի գերագոյն պահանջ։ Եւ այդ պահանջը բաւարարելը Միքայէլը դարձրել էր իր համար պարզ առօրեայ սովորութիւն, առանց անգամ զգալու եւ զգալ տալու իր անձնուիրութեան չափը եւ առանց շնորհակալութիւն սպասելու գիմացինից։

1909ից Միքայէլը հաստատւում է Բաքւում մինչեւ 1914, երբ բռնկւում է համաշխարհային պատերազմը։ Միքայէլը հրաւիրւում է Քաղաքների Միութեան կողմից կազմակերպելու բժշկական խումբ, որի հետ եւ անցնում է Հայաստան, բաց է անում հիւանդանոց, ուր բժշկւում են նաեւ գաղթականները։ Այստեղ նա հիւանդանում է բծաւոր հիւանդութիւնից— եւ ծանր վիճակում տեղափոխւում է պատերազմական գծից հեռու հիւանդանոցներից մէկը։ Բաւական երկար տառապելուց յետոյ, նա կազդուրւում է եւ ուղարկւում է էջմիածին վերջնական ապաքինման։ Ապաքինուելից յետոյ ընտրւում է էջմիածնի եւ իր շրջանի Ազգային Խորհրդի Նախագահ, ճիշդ այն ժամանակ երբ Արամը վարում էր Երեւանի Ազգային Խորհրդի գործերը եւ կազմակերպում ու կարգի էր բերում մեր հայրենիքը, որ այդ դժբախտ շրջանում ռովմահ գաղթականների եւ անտէր որբերի երկիր էր դարձել։

1918ին երբ կազմակերպւում է Հայաստանի Հանրապետութիւնը Միքայէլը անցնում է Երեւան եւ կարճ ժամանակից վերջ Համօ Օհանջանեանի վարչապետութեան օրով, կառավարութեան կարգադրութեամբ ուղարկւում է Եւրոպայի պատուիրակութեան մօտ, մասնաւոր պաշտօնով։ Պատուիրակութիւնը նրան ուղարկւում է Լոնդոն. Այստեղ եւս նրա անսպառ եռանդը նրան չի ձգում. աշակերտի պէս նորից սկսում է սովորել, յաջող կերպով տալիս է բժշկ. քննութիւնը — արդէն երրորդ անգամ— ստանում է բժշկութիւն անելու իրաւունք նաեւ Անգլիայում։ Լոնդոնում էլ նա ձեռնտում է նորից դէպի իր սրտին մօտիկ ժողովրդական խաւերը եւ հաստատում է իր դարմանատունը Լոնդոնի բանուորական թաղամասում, գրաւելով հայրենասիրութիւնը իբրեւ Հայ, ընկերութիւն խաւերի սէրն ու համակրանքը։

Նշանակալից է մանաւանդ այն որ Լոնդոնի ռուսական գաղութի սրտառուչ վերաբերմունքը դէպի Միքայէլի յիշատակը— նրանք յօդուածներ գրեցին թէ Լոնդոնի եւ թէ Փարիզի ռուսական թերթերում, գովաբանելով Միքայէլի բուռն հայրենասիրութիւնը իբրեւ Հայ, անձնուէր վերաբերմունքը դէպի տառապող Ռուսները, որոնք անկեղծ սիրով եւ խոր յարգանքով հոգեհանգիստ են նշանակել Լոնդոնի Ռուսաց եկեղեցում։

Սակայն Միքայէլը շուտով սկսում է տառապել իր հիւանդութիւնից եւ բժիշկների խորհրդով, երբ հիւանդութիւնը շատ է ուժեղանում— տեղափոխւում է Լոկարնօ, որի բուժարար օդն անգամ անկարող է լինում պահպանել նրա տառապանքները։ Ութ ամսուայ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ Միքայէլը կնքում է իր մահկանացուն, Մայիսի 19ին, իր միակ մտերմի՝ իր երկրորդ կնոջ մօտ, որ ամբողջ հիւանդութեան ժամանակ լինում է իր անձնուէր պաշտպանը եւ հսկիչը։ Յունիս 12ին Միքայէլի աճիւնը տեղափոխուեցաւ Լոնդոն եւ այդ առթիւ նոյն օրը Լոնդոնի Հայոց եկեղեցւոյ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ։

Հանգչէր խաղաղ, մեր սիրելի Միքայէլ, եթէ միայն կարելի է որ քո այնքան հայրենասէր հոգին խաղաղի քո սիրած հայրենիքից հեռու։ Գիտենք որ հոգիդ պիտի սաւառնի թախծոտ ու ալեկոծ այս օտար հորիզոններում, բայց գիտենք նաեւ այն, որ կը գայ մի օր երբ մեր ազատ հայրենիքը, որի փրկութեան համար դու բերել ես քո լիառատ բաժինը, սիրով կ'ընդունի իր գիրկը քո հայրենաշունչ հոգին, որ եւ կը գտնի այնտեղ իր խաղաղ հանգիստը.

ՀԵՂԻՆԷ եւ ՏԻԳՐԱՆ ԲԷԳԶԱԴԵԱՆՆԵՐ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԻՋԱԶԳ. ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

Գրած էինք թէ Ալեքսանտրէթի Միջազգ. Ցանձնաժողովի անդամներէն Սէքրէթան վերադարձած է իր երկիրը, Զուիցերիա։ Հալէպ հետագրական գործակալութիւնը այս առթիւ այդ լուրը, կը գրէ.—

«Պ. Սէքրէթան, Ազգաժողովի ընտրական յանձնաժողովի դեր-նախագահը, բարձրագոյն ապայի հանդամանքովը իր երկրէն կանչուած ըլլալով, Սանճաքէն մեկնելու սահմանուած կը գտնուի, եւ Զուիցերիա վերադառնալով իր վերապահի պաշտօնը պիտի ստանձնէ։

Այս մեկնումը, որ նախատեսուած էր արդէն երկու ամիսներէ ի վեր եւ Ազգաժողովին տեղեկագրուած, ոչ մէկ յարաբերութիւն ունի ընտրական գործողութեանց հետ։ Պ. Սէքրէթանի տեղ նշանակուած է յանձնաժողովի անդամ Պ. Քօրսէլիուս, Ռումանացի։ Միւս կողմէ յանձնաժողովի դեր-նախագահ եւ վերաքննիչ կոմիտէի նախագահ նշանակուեցաւ Պ. Ժաք Լակրանժ։

Հարկ կը տեսնուի նաեւ ընդգծելու թէ հակառակ շրջան ընող կարգ մը լուրերու, Մարտէն ի վեր յանձնաժողովի անդամներէն ոչ մէկը հրաժարած է, ի բաց առեալ Պ. Րէյմէրսէն, որուն յաջորդեց Նախագահ Րէյթ, եւ Ցանձնաժողովը Սանճաք մտնելէն իվեր նոյն կազմը կը պահէ։

Ցանձնաժողովը կազմուած է այժմ հետեւեալ կերպով— Նախագահ՝ Րէյմէյրս, Նորվեկիացի, փոխ-Նախագահ՝ Լակրանժ, Պելճիքացի, անդամներ՝ Վանտէր Մանտէր, Հոլանտացի, Նիքօլ, Անգլիացի, Րիւտէնքօ Ռումանացի։

«ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԵՆ»

Ելեքտրագէտ երկրաչափ Ս. Քէնճիի ստորագրութեամբ հետեւեալ նամակը կը հրատարակէն Պոլսոյ «Հայ[?] պէր» եւ «Ազդամ» թերթերը, վերնագրին տակ.—

«Պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ Հայերը Թուրք են։ Իմ կատարած ուսումնասիրութեանց կարգին, Անատոլուի կատարած ազգերու արշաւանքը Հայաստանէն [illegible] Գերմանիոյ մէջ կանգ առած եւ այսօր Վիրթէնպէրկի Գերմանացիներուն մօտ, Թուրք — Հայ ցեղին պատկանող հազարաւոր հոգիի կը հանդիպինք, այնպէս որ մարդ ինքզինքը Թուրքիոյ մէջ կը կարծէ։

Նոյնիսկ «Զավուշ», «Պօլ», «Հայի», «Քաշ», «Պերճ»ի նման անուններ մականուններ կրողներ շատ են եւ այս մարդիկը ինքզինքնին իբր հարազատ Գերման կը ճանչնան։

Մեր երկրին մէջ թէ դուրսը կատարուած սխալ ծանօթացումներն ու պարտութիւնները, մեզ, Թուրքերս մինչեւ հիմա մեր ունեցած համոզումներուն հակառակ, տարբեր ցեղէ գալու նման սխալ ճամբու մղած են։

Երբ ճշմարտութիւնը այս կերպով կը ճանչնանք, այլեւս պէտք չէ որ մեր արժանագրութիւններուն մէջ, բառին գրուիլը պահանջենք։ Հայոց մայնք, Հայ վարժարաններ, Հայ ազգ, վերջապէս Հայութիւն չկայ։ Չենք կրնար միասին ըլլալ անոնց որոնք կ'ուզեն շարունակել այս բաժանումը։

Պէտք չէ նոյնիսկ ընտանիքի մէջ մեր բերանը առնենք հայերէն կոչուած բառը, որ երբ «Արեւ—լեզու» տեսութեամբ վերլուծենք, կը տեսնենք թէ մեր նախնիքներուն գործածած Թուրք լեզուին աղճատուած եւ տեսակ տեսակ տարբեր խառնուելով հայերէն անունը ստացած գաւառաբարբառ մըն է։

Մութ անցեալէն ամբողջովին ազատուած ըլլալու եւ Թուրք միութիւնն բաղձացած յուլլանուս իբր ապացոյց իր մականունի օրէնքը հրատարակուեցաւ, մեզմէ շատերը փոխեցին հայութեան դրոշմը կրող մեր մականունները եւ Թուրք մականուններ ափիլեցին ինչու ըրինք — բացարձակ էր ինքզինքնիս Թուրք ճանչնալու, Թուրքի պէս մտածելու, Թուրքին կրելու եւ աշխարհի առաջին հանդիսացած Թուրք քաղաքակրթութեան եւ ցեղին պատկանելու պատճառը ունենալու համար։

Քանի մը օրինակ պիտի առնեմ մինչեւ հիմա գործածուած հայերէն մականուններէն,— Իւպիւճեան, Ալթունեան, Փափազեան, Գույումճեան, Ինճէճեան, Թէքէեան, Տօնապետեան, Ամիրեան, Պարսէղեան, Շիշմանեան, Ղօնճեան եւ այլն նման մականուններ թէ՛ք զուտ են։

Արդէն Թուրքերէն եղող այս մականունները քանի՞ հարիւր տարի առաջ ալ մեր նախնիքներէն մեզի փոխանցուած են։ Այս մականունները մի՞թէ ապացոյց չե՞ն կազմեր հաւանելու թէ Հայերը Թուրք են։

Սուրիոյ մէջ քրիստոնեայ համայնքներուն անունները Թուրքերէն են. մենք ալ, ինչո՞ւ չենք փոխեր հայերէն համարուող մեր անունները։

Նկատելով որ Թուրք ըլլալը կրօնքի մը հետեւելուն չէ եւ պաշտօնական արձանագրութեան մէջ այս արձանագրութիւնը պայման չէ, Հանրապետութեան նախկան օրէնքին «լայիք» սկզբունքին յենլով, պէտք է ջնջենք նաեւ [illegible] բիստոնեայ գործածուած բառը։

«Էր-մէն» տարամարդ կը նշանակէ Թուրքերէն է։ Այս անունն անգամ հասկցներ որ Թուրքին փրցուածը յուբիւն մըն է Հայը։

Մեր ցեղը չենք կրնար ուրանալով Հայ անուան տակ ապրող մեր հայրենակիցներու ու ցեղակիցներու կառաջարկեմ, փութով դիմել պաշտօնական իշխանութեանց մօտ, դարերէ ի վեր մեր խուլութեանը այսինքն Թրքութեան վերադառնալու համար։ Վստահ եմ թէ, այս կերպով մեր հայրենասիրական պարտականութիւնը աւելի ճշգրտօրէն պիտի կատարենք հետեւելով այն ճշմարիտ ու լուսաւոր մեր առաջնորդին, զոր մեզի ցոյց տուաւ մեր մեծ բնիկ Աթաթիւրքը, դարերով մեր անտեղեակութեան մէջ մնալէ վերջ։

«ԼԵՊԼԷՊԻՃԻ»Ն ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Յունիս 5ին ներկայացուեցաւ՝ Պ. Գ. Ալէմշահի կազմակերպութեան եւ դեկավարութեան տակ՝ Տ. Չուհաճեանի «Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա» օփէրէթը, Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, որ դրեթէ ամբողջութեամբ լեցուած էր հայ, յոյն, հրեայ եւ թուրք հասարակութեամբ։

Անկեղծօրէն ըսենք որ, թափուած աշխատանքը մեծ գնահատութեան արժանի է, մանաւանդ, երբ նկատի առնենք սիրողներու առաջին անգամ մասնակցութիւնը, այն ալ թուրքերէն լեզուով։

Գլխաւոր դերակատարներէն Օր. Աւագեան— Ֆաթիմէ— օժտուած է հարուստ ձայնով եւ արեւելեան շեշտով. բայց քիչ մը պատրաստ ուժգնութեամբ։ Բարձր նօթերու արտաբերումին մէջ ձայնը հաստատ չէ եւ կը դողայ.

Պ. Մարիկեան— Խուրշիտ աղէ— քնքոյշ եւ հաճելի թէնօր մըն է, բայց, այդ դերին համար տկար շինուածք մը ունի, թէ բարձր եւ թէ ցած նօթերուն մէջ շատ կը նեղուէր ու կ'այլափոխուէր։

Պ. Վարդանեան— Սանսար— իր թաւ ու լեցուն ձայնով, շատ յարմար դեր մը ստանձնած էր։ Ցաւալի է որ դեռ ձայնը չէ մարզած, որուն մէջ կը գտնենք գեղեցիկ գոյն մը։

Տիկին Բալուճեան— Քամէր— ամէն տեսակէտով շատ յարմար է օփէրէթի մէջ դերեր ստանձնելու։

Պ. Գմբէթեան— Լէպլէպիճին— բաւականին էր իր դերին մէջ եւ խաղին «քլուէն» կը կազմէր իր խաղարկութեամբ, շարժուձեւերով եւ իրեն յատուկ խօսակցութեամբ. բայց քիչ մը չափազանցուած, մանաւանդ «պէնէ»ի շատ գործածութեամբ։ Մեղք որ ընութիւնը զինքը գեղեցիկ ձայնով չէ օժտած։

Երկսեռ խումբը ձայներու դոհացուցիչ հաւասարակշռութիւն մը ունէր բարեբախտաբար, բայց կ'երեւի փորձերու նուազութեան պատճառով, անոնք բոլորովին չէին իւրացուցած իրենց խօսքի եւ երգի բաժինները. անվստահ էին եւ չափերուն չէին հետեւեր։

Գործիական մասը շատ տկար էր, նոյնիսկ անլսելի։ Սրահին անյարմարութիւնը նկատի առնելով, Պ. Ալէմշահ շատ քիչ թիւով օրքէսթր մը պատրաստած ըլլալուն համար մեղադրելի է մասամբ։

Բ. եւ Գ. մասերուն մէջ երաժշտական չափերը դանդաղեցան եւ աւելի խանդավառութիւն չստեղծեցին.

Անցնինք կազմակերպութեան։

Ցայտարարուած էր «Չուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ». բայց, ոչ ոք բեմ բարձրացաւ խօսելու՝ նոյնիսկ հինգ վայրկեան՝ եւ բացատրելու Չուհաճեանի կատարած դերին եւ ստեղծագործութեան մասին։ Երեւոյթները փրկելու համար, Պ. Ալէմշահ՝ իբրեւ երաժշտագէտ եւ կազմակերպիչը հանդէսին՝ պարտաւոր էր քանի մը բառերով կենդանացնել օրուան հերոսին յիշատակը։

Եթէ Չուհաճեանը եւ իր գործն էր որ պիտի փառաբանուէր, մեր կարծիքով, աւելի ճիշդ եւ լաւ պիտի ըլլար, եթէ առնուէր միայն անոր գրած երաժշտութեան մեծ մասը, եւ քառասուն հոգինոց օրքէսթրով մը կազմակերպել նուագահանդէս մը ի պատիւ Չուհաճեանի ստեղծագործութեան, եւ ոչ թէ «Լէպլէպիճի»ի լղրճուկ դրուածքին։

Չուհաճեանի իբրեւ նիւթ «Լէպլէպիճի»ին ըրած ընտրութիւնը թողլով իր ժամանակին եւ համոզումներուն, ընդունինք որ, անիկա թրքական զուտ հիկ բարքեր միայն կը ներկայացնէ։ Զայն մեր ժողովուրդին հրամցնելով ոչ թէ դաստիարակած, այլ անոր ճաշակը խաթարած կ'ըլլանք։

Այդ օր նոյնպէս, մեր Հայու զգացումները անարգուած եղան լսելով ջարդարար Թուրքին լեզուն մեր պատուական երիտասարդներու բերնէն։ Անշուշտ, քիչ մը մաքրագործելով, կարելի էր զայն հայերէնի վերածել, մանաւանդ օփէրէթ մը։ Մեր հայ դերասանները օտա՞ր լեզուով կը ներկայացնեն օտարներու թատերգութիւնները։ Իտալերէնը հակառակ քոյր լեզու մը ըլլալուն, Ֆրանսայի ժողովուրդին Ֆրանսերէնով է որ կը ներկայացնեն։

«Լէպլէպիճին» իր հասարակ լեզուովն ու արտայայտութեամբը «քաղաքէն»ի յատուկ գրուածք մըն է։ Սըխիթարեան եւ առաջնակարգ Հայերն ալ հոն էին։ Հա՞պա ժողովուրդը, որ խնճոյքի պէս կը ծափահարէր, միշտ անտարբեր է եւ չի հաճիր քաջալերել գեղեցիկ եւ հոգիները ազնուացնող նուագահանդէսներ ու ներկայացումներ սարքող մեր արուեստագէտները, բայց քաւկը յաճախօրէն կը բանայ դեռեւհեկութիւններ տեսնելու համար։

Իսկ Պ. Ալէմշահը՝ իբրեւ կարող երաժշտագէտ՝ պիտի սիրէինք տեսնել ամէն տարի իր անձնական ստեղծագործութեանց մէջ։ Կը կարծենք համեստօրէն թէ՝ երաժշտական արուեստին հանդէպ աւելի խորունկ նուիրում մը կրնայ գլուխ-գործոցներ արտադրել։

Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

...ՏՈՒՅԻ ՄԷՋ

...ՖԸՐՏ — Անկախութեան քառա-...ակը տօնուեցաւ Փուլվար Օստո-... յունիս 5 կիրակի կէսօրէ ետք ... Ինքէնաօփոնալի սրահին մէջ, ... ձեռնարկութեամբ Հ. Յ. Դ. Վռամ-...եան կոմիտէին, մասնակցու-... Յ. Դ. Գատանեկան միու-... Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ... Հայրենակցական միութեանց: Հա-...ակ շնչող տաքին, ժամանակէն ... խուռն բազմութիւն մը փութա-... էր հանդիսասրահ: Հանդէսը բաց-... յոտնկայս «Յառաջ Նահա-...»ով եւ «Մեր Հայրենիք»ով զօրա-...ցին պատանիները, սրահի մուտ-... գէպի բեմ յառաջանալով, առաջ-...ութեամբ ազգ. դրօշի: Օրուան ...ագահ ընկեր Ա. Արմազանեան ամ-... ատով մը վերլուծեց «Մայիս ... իմաստը եւ թռուցիկ ակնարկ մը ... անոր ծնունդ տուող դէպքե-... ու դէմքերուն վրայ:

...բախտաբար մեր մէջ շատեր ... Մայիս 28ը կը նկատեն Դաշնակցա-... արկածախնդրութիւն: Բայց եթէ ... բիչ մը թղթատեն Հայոց պատ-...թիւնը, շուտով պիտի համոզուին ... անկախութեան գաղափարը դուր-... ստեղծուած ապրանք մը չէ, այլ ... ժողովուրդը դարերու ընթացքին ... մտորէն կառչած է անոր, Միքա-... Շղթատացիներէն եւ Իսրայէլ Օրի-... սիսեալ յանգելու համար մինչեւ ... թիւն

Այս ջերմ ծափերու մէջ բեմ բարձ-... օրուան բանախօսը, ընկեր Վ. ... որ խօսեցաւ իմաստալից եւ ... մը: Ան իր բանախօսութիւնը ... բանաստեղծին հետեւեալ եր-... «Երնէկ թէ ունենամ հազար ... կեանք, հազարն էլ սրտանց քեզ ... տամ կ'անեմ, մինակ մի կեանքս ... համար պահեմ, էն էլ քո փառքի ... երգելուն»:

— «Եւ մենք վերջապէս մեր բաղ-... կեանքերու նուիրումով ստեղ-... մեր ազատութիւնը: Եւ այս ... մըն էր: Եթէ արդարեւ մենք ... անդրադարձում մը ունենանք ... անցեալին վրայ, շու-... պիտի համոզուինք թէ ինչպէս Մայիս 28ը հրաշք մըն է: Թէ ի՞նչ-... մենք, հակառակ այն անյեղլի ...թեան թէ «իրկաթէ չերե-... պէտք է մօտենայինք ապուրի ...ին, հակառակ հայ դատի մը-... Մինաս Չերազի այն տրա-...թեան թէ մեր դանձին բանա-... կը դնուի միայն մեր սուրին ծայ-... դարձեալ յամառօրէն հաւատա-... ջրիստոնեայ մեծ պետութիւննե-... օժանդակութեան: Այդ պա-... վստահութեան դարիը չարունակ ... մենք, առանց խրատուե-... բազմաթիւ փորձերէն: Ուրեմն ... կարելի էր, որ այդ հոգեբա-...թեամբ վարակուած ժողովուրդ մը ... արթննար իր թմրութենէն ... անկախութեան: Այդ կէ-... մեկնութեան չի կարօտիր: ... ժողովուրդը կրնայ, ինչպէս որ ... հրաշքներ գործել երբ կազմա-... է: Ի՞նչպէս կատարուեցաւ «Մայիս 28»ի հրաշքը»:

Այնտեղ ընկերը յիշեց պատմական ..., նկարագրելով մինչեւ Մայիս 28 մղուած հերոսական կռիւները եւ եղբայրացումը. — Մէկզի նետելով ներքին սնոտի վէճերը, միացանք մէկ դրօշի տակ, կազմեցինք մէկ ճակատ եւ հայրենիքի ազատութիւնը մեզի նը-ւիրատակեկէտ դարձուցած՝ տարինք հրաշալի յաղթանակը: Նոյնը կրնանք ընել այսօր՝ եթէ մայիսեան կռիւներու ընթացքին մեր մէջ տիրող եղբայրական աջանչելի աւիւնով կըր-կին հաղորդուինք»:

Ընկերոջ այս ոգեւորիչ ճառը խորապէս տպաւորեց ներկաները, որոնք ջերմ ծափերով եւ ուրախ բացագանչութիւններով կ'ընդմիջէին զայն:

Կար գեղարուեստական խնամուած բաժին մը: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տիկին Քնարիկ Արզումանեանի, հանդէսի ամբողջ տեւողութեան, մէջ ընդ մէջ երգեց հայրենասիրական ընտիր կտորներ: Երգչախումբի անդամուհիները եռագոյն դգեստներ հագած՝ պարեցին գեղջկական պարեր: Մեներգեցին օրիորդներ Հ. Քէնտիրեան եւ Ս. Մնոտյեան: Արտասանեցին ընկերներ Գ. Քէնտիրեան, Հայկ Սարգիսեան եւ Օր. Ս. Հայրապետեան:

Հանդէսի առաջին մասը փակուեցաւ երգչախումբի «Ազատութեան քայլերգ»ով, որմէ վերջ տեղի ունեցաւ ընկերահամակրական խնջոյք մը: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Աղգին Մարտիրոսեան որ կարգով հրաւիրեց ներկաները իրենց շնորհքը ցոյց տալու: Հայրենասիրական ճառերու, երգերու հետ զարեջուրի բաժակները կը դատարկուէին իրարու ետեւէ:

Ընկեր սեղանապետը կարդաց նամակ մը գրուած խումբ մը թեկնածուներու կողմէ որոնք բաղձանք կը յայտնէին մտնել Դաշնակցութեան շարքերը: Այս առթիւ ընկեր Իշխանեան ամփոփ ճառով մը բացատրեց այն պարտականութիւնները զորս կոչուած են կատարելու նորագիրները Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքին անդամակցելէ վերջ: Թեկնածուները խոստացան ի գին ամէն զոհողութեանց, պարծք բանել Դաշնակցութեան դրօշը: Յետոյ տեղի ունեցաւ երդման արարողութիւնը: Հանդիսականները բոլորուած նորագիրներու շուրջ, լսրուած ուշադրութեամբ կը հետեւէին այս սրտառուչ տեսարանին: Երդման արարողութենէն վերջ յոտնկայս երգուեցաւ «Մշակ բանուորք»: Խնջոյքը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն: Ներկաները կը դժկամակէին բաժնուիլ հայրենասիրական այս ջերմ մթնոլորտէն:

Թղթակից

ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ) — Անցեալ կիրակի (5 յունիս) մենք ալ տօնեցինք հայրենիքի անկախութեան 20րդ տարեդարձը:

Ժողովուրդը հետզհետէ հաւաքուեցաւ Գ. Եօթնեղբայրեանի ազարակին օդաւոր ծառերուն տակ, ուր ձայնասփիւռ նուագի ընկերակցութեամբ եւ կերուխումով հայրենի յիշատակներով լի ամբողջ օր մը ապրեցաւ: Բեմին ճիշդ մէջտեղը զետեղուած էր անմահն Արամի անդրանիկ կառավարութեան մեծադիր նկարը, շրջապատուած չորս մը հերոսներու նկարներով: Ֆրանսական ու հայ դրօշակներու մէջտեղ կը ծածանէր նաեւ մեր տարբերիր եռագոյնը:

Հանդէսի պաշտօնական մասը սկսաւ ժամը 5ին նախագահութեամբ Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի: Այս առթիւ Կ. Ճոչի սանուհիներու կողմէ երգուեցաւ «Մեր հայրենիք» եւ հայերէն լեզուով «Մարսէյյէզ»ը որ ունկնդրուեցան յոտնկայս: Յետոյ արտասանեց սանուհի Մարի Համբարձումեան «Մայիս 28»ինը, շնորհալի կերպով: Կարգով արտասանութիւններ ըրին Գատանեկան Միութենէն Ռ. Փափազեան — «Գիտէ՞ք ինչ կ'ուզեմ» եւ Ս. Քէտիգեան — «Ո՞վ կը մոռնայ» երկուքն ալ յաջող:

Բեմ հրաւիրուեցաւ Գ. Գեղամ Շէհրէրեան (Քղեցի) որ Նիսէն յատկապէս հրաւիրուած էր իրենց Հայրմիութեան հանդէսին առթիւ: Հիւրը հանդիսականներու փափաքին տեղի տալով ներդաշնակ ձայնով մեներգեց՝ «Տիրանի ծառ», «Կռունկ»ը եւ Կամիտասի երգերէն:

Յետոյ օրուան բանախօս ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեանի բացակայութեան պատճառով, նախագահը խօսք առնելով պարզեց մեր ցեղին ազատատենչ զգացումները, սկիզբէն մինչեւ 1918 Մայիս 28:

Ամէնէն վերջը բեմադրուեցաւ զաւեշտ մը «Երեք քաջեր» ղեկավարութեամբ «Վահան Խորէնի» թատերախումբի ընկերներ Ղուկաս Փիլիկեանի եւ Ն. Սարգիսեանի: Դերակատարներն էին՝ պատանիներ Վ. Փարթամեան, Ս. Քէտիճեան, Զուգուրեան, Գ. Գեգէեան, եւ Կ. Շէվրօզեան, որոնք լաւ մը զուարճացուցին հանդիսականները: Պէտք է ըսել որ դեռ ունին շատ մը թերութիւններ, բայց նոր սերունդի դէպի հայ բեմը ցոյց տուած այս հակումը մեզ կը տանի լաւագոյն յոյսերու:

*** Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէն որ իր աշխատանքները ժամանակաւորապէս կեդրոնացուցած է նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան վրայ, վերջերս յարմար դատեց միացնել «Մասիս մարզականը» եւ Կ. Խ. սանուհիները Գատանեկան Միութեան հետ՝ մէկ վարչութեան շուրջ, պահելով անոնց անունները եւ հանգամանքը: Ներկայիս վարչութիւնը կը կատարէ գնահատելի աշխատանքներ: Այս առթիւ գնահատելի է ընկեր Գր. Փիլիկեանը որ տրամադրած է իր համբաւի ամբողջ ժամանակը: Այսպիսի աշխատանքներու շնորհիւ մեր նոր սերունդը հետզհետէ կը հետաքրքրուի եւ կը սիրէ հայ հասարականութիւնները:

Աստիկ Աչենաճ

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ
ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

ՇԱՐՎԻԷՕ, 9 յունիս.— Արդէն խաղաղ եւ միատարր Փօն տը Շէրիւի գաղութը իր ազգ. միութեան նոր եւ ուժեղ կազմակերպումով եւ ներկայ տարուան յունուար ամիսէն ի վեր թափուած ջանքերով հետզհետէ յառաջ կ'երթայ: Եկեղեցին ընդարձակուած եւ նորոգուած է, ունի հոգեւոր հովիւ մը որ միեւնոյն ատեն հայերէնի դասեր կուտայ: Առաջին անգամ ըլլալով Փօն տը Շէրիւի եւ շրջանի փոքրիկները խմբուեցան, զատաւորուեցան եւ կանոնաւորապէս հայերէն լեզուի ուսուցումը շարունակուեցաւ, ինչպէս տարիներէ ի վեր տեղի կ'ունենար կարող ուսուցչուհիի մը միջոցով: Այժմ 110է (հարիւր տասը) աւելի երկսեռ աշակերտներ ունի Մեսրոպեան վարժարանը, 6էն մինչեւ 15 տարեկան, որոնք օրընդմէջ շաբաթական երկու պահ ունին երկերկու ժամ տեւողութեամբ: Վարժարանի աշակերտներէն երկսեռ խումբ մը՝ Չիլինկիրեանի եղանակով մարզուած, պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ շատ ներդաշնակօրէն:

*** Յունիս 4ի շաբաթ օր գաղութը եւ երիտասարդութիւնը անակնկալ հաճոյքն ունեցաւ լսելու Գ. Շաւարշ Միսաքեանը, որ Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ կուսակցական թէ համակիր ընտրեալ շրջանակի մը մէջ խօսեցաւ Մայիս 28ի տարեդարձին առթիւ: Բանախօսութիւնը իր յատկանշական ու կարող մտքին վայել ձեւով պարզեց ներկայ կացութեան պահանջները, եւ ջերմ կոչ մը ուղղեց միութեան եւ միակերպ գործունէութեան, մանաւանդ գալիք սերունդին փրկութեան համար: Բանախօսութենէն վերջ զանազան հարցումներ ուղղուեցան: Ներկաները շատ գոհ տպաւորութեամբ բաժնուեցան սրահէն:

*** Յունիս 6, երկուշաբթի օր, ժամը 2ին սինեմա Վառիէթէի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դըպրոցական հանդէսը: Գաղութը գրեթէ ամբողջութեամբ լեցուցած էր սրահը: Նախագահի բացման խօսքէն վերջ երբ վարագոյրը կը բացուէր, բեմին վրայ կարգով շարուած էին Մեսրոպեան վարժարանի 110 երկսեռ աշակերտները, որոնք թնդացուցին «Որը որ բացուին զանգին յունական խմբերգը», ջերմ ծափերու մէջ: Պատրաստուած ճոխ եւ պէսպիսուն յայտագիրը ամբողջութեամբ գործադրուեցաւ բոլոր աշակերտներուն անխտիր մասնակցութեամբ: Շատ հաճելի եւ տպաւորիչ էին մանաւանդ տրամախօսութիւնը 'հայկական կեանք' առնուած երկու մայրերու խօսակցութիւնը), ժապաւէնի խաղը, որբ ծաղկավաճառուհին, յորս եղանակները (կենդանի պատկեր), հայկ. պարերգները եւ խմբերգները, ինչպէս նաեւ մեներգները: Ներկայ հանդիսականները հակառակ հանդէսի հինգ ժամ տեւողութեան եւ արտակարգ տաքին՝ խանդավառութեամբ հետեւեցան հանդէսի բոլոր մասերուն: Տիկին Զապէլ Գարիպեան, որ տարիներով պաշտօնավարած է իբրեւ ուսուցչուհի, իր թանկագին աջակցութիւնը բերած էր, ինչպէս միշտ, նոյնպէս եւ այս հանդէսին կազմակերպութեանը մէջ: Հանդիսականները ցրուեցան շատ գոհ, սրտառնդուած՝ լաւագոյն օրերու յոյսով:

Թղթակից

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան վարչութիւնս կը յայտարարէ ՁԷ՝ բոլոր այն արհեստակիցները, որոնց ինքնութեան թուղթերը մերժուած են 8 օգոստոս 1935ի օրէնքին համաձայն, (Loi Artisanal), թող դիմեն Միութեանս պատուոյ նախագահ Գ. Գ. Ստեփանեանին խանութը, 23. Bld. Port Royal, Paris (13), ամէն եւ րեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 8.30էն մինչեւ 10, ուր իրենց պիտի տրուի հարկ եղած ծանօթութիւններն եւ՝ պաշտօնական իշխանութեանց Միութեանս կատարելիք դիմումին համար իրենց պիտի ուղղուին կարգ մը հարցումներ:

Սոյն առիթէն օգտուելով, վարչութիւնս կը յայտարարէ թէ յունիս 19ին կիրակի օր երկուան ժամը 8.30ին տեղի կ'ունենայ միութեանս ճաշը Salon Rive Gaucheի սրահներուն մէջ, 99-101 Rue d'Alésia: Ուր հրաւիրուած են, արհեստակցական, քաղաքական եւ քաղաքացիական բարձր անձնաւորութիւններ: Ուստի կոչ կ'ուղղենք բոլոր արհեստակիցներուն եւ հայրենակիցներուն որ իրենց կարելին ընեն ներկայ ըլլալու սոյն հացկերոյթին, որուն ընթացքին պիտի բաժնուին Միութեանս վկայականները, որոնք շահուեցան մեր ապրիլ 3ի պարահանդէսի ընթացքին: Արձանագրուելու համար դիմել անձամբ կամ նամակով, Գ. Գ. Ստեփանեանի, 23. Bld. Port Royal, Paris (13), Tél. Gob. 88-46 եւ Ք. Աճէմեանի 43, Rue du Surmelin, Paris (20), Tél. Men. 78-41: Ճաշին գինն է 30 ֆրանք, ամէն բան մէջն ըլլալով:

Վարչութիւն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ
ԵՒ ՀՌՈՄ-ՊԵՐԼԻՆ ԱՌԱՆՑՔԸ

«Տէփէշ տը Քոնսթանթին», որ լոյս կը տեսնէ Ալճերիոյ մէջ, կը հրատարակէ Զօր. Պրէմոնի մէկ յօդուածը «Հռոմ-Պերլին առանցքը եւ Արեւելք» խորագրով:

Զօր. Պրէմոն կը շեշտէ թէ «Գերմանիա աշխատելով Ճափոնը ազատել սովետական սպառնալիքէն, կը փորձէ բարեկամանալ մոնկոլական եւ թրքական ժողովուրդներուն, Հնդկաստանի ճամբուն վրայ: Ահա թէ ինչու քեմալականները աշխուժութիւն ցոյց կուտան Հիւս. Սուրիոյ մէջ, — այսպէս Սիրական վ. րծունէութեան թատերաբեմ դարձած են Ալեքսանտրէթն ու Անտիոքը, ուր տղաք ձգած ենք դիլենք՝ ձեռք քաշելով ամէն բանէ, ինչ որ առվորութիւն դարձած է հիմա մեզի:

Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստը եւ Գաղատի երկաթուղին կ'անցնին թուրք-գերմանական ազդեցութեան, Իրաքի մէջ եւս կը կատարուին զանազան շարժումներ այդ ուղղութեամբ:

Ենթադրութիւն պիտի կարծուի, բայց Հայաստանի դէպքերը կը հաստատեն այս վարկածները: Ստալին ալ լիւնոտ հալածանքներու ձեռնարկեց: Սպաննել տուաւ Հայաստանի ղեկավարները: Գիւղեր ու քաղաքներ պաշարուեցան ռուսական զինուորներով: Կաթողիկոսը մեռաւ, չես գիտեր ինչ վախճանով: Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմաններէն հեռացուեցաւ հայկական բանակը, եւ հիմա ռուսական զինուորներ միայն կան այդ սահմաններուն վրայ: Էնկիւրի անշուշտ ըմբռնած է դէպքերուն իմաստը:

Բոլոր այս իրողութիւնները կը հաստատեն որ Հռոմ եւ Պերլին կ'ուզեն Թուրքիան նետել անգամ մը եւս Հնդկաստանի ճամբուն վրայ, որպէսզի ազատ դաշտ մը բացուի իրենց ախորժակներուն համար, իրենց աւելի մօտիկ հողամասի մը վրայ:

Հայաստանի եւ Սուրիոյ դէպքերը լեցուն են խորհրդածութեան նիւթերով»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԳԻՒՏԸ

Փարիզի արուարձաններէն, Իսիէն, երիտասարդ մը, Անդրանիկ Գարաքէօզեան, Մարզուանցի, 27 տարեկան, առանց երբեք մեքենագիտական դըպրոց գացած ըլլալու, այլ միայն աշխատած ըլլալով Ռընօ գործարանին մէջ, յաջողած է շինել կղպանք մը, որուն առաւելութիւնն այն է որ բանալի չունի, եւ ապահովութեան տեսակէտով յիսուն անգամ գերազանց է ծանօթ բոլոր կղպանքներէն: Կը բացուի գծիկներու բաժանումով, զոր կարելի է փոխել ըստ կամս: Միայն գըծիկներու այդ մեքենականութիւնը գիտցողը կրնայ բանալ: Կղպանքը մասնաւորաբար յարմարութիւն ունի դրամարկղերու: Բայց կղպանքը ուրիշ ձեւեր ալ ունի, որոնք յարմարութիւն կը ներկայացնեն ինքնաշարժներու:

Այս նորօրինակ կղպանքը մեծապէս գնահատուած է ճարտարագէտներէն:

Տ.

ՀԱՅ ՍՊԱՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ զինուորական վարժարանը բացուելէն ասդին, մինչեւ ներկայ թուականս 14 հայ ուսանողներ իրենց ուսումը շարունակած են հաստատութեան մէջ, անոնցմէ 8ը՝ 1928—1937 շրջանաւարտ ըլլալով այժմ կը ծառայեն Սուրիոյ մէջ այլեւայլ աստիճաններով, ատոնց անունններն են՝ Գ. Գ. Յովսէփ Ղուկասեան՝ Հալէպցի, Ֆըրէրներու գոլէճէն, Արշակ Սարաֆեան՝ Հալէպցի, Յիսուսեաններու գոլէճէն. Լեւոն Յ. Յակոբեան՝ Մարաշցի, Ֆրէրներու գոլէճէն. Արամ Գարամանուկեան՝ Այնթապցի, Թէբրէնթ գոլէճէն. Արիստակէս՝ Պոլսեցի, Ֆըրէրներու գոլէճէն, Սահակ Քէշիշեան՝ Ատանացի, Յիսուսեաններու գոլէճէն, Նազարէթ Քէլթրաշեան՝ Ատանացի, Յիսուսեաններու գոլէճէն:

Այժմ կ'ուսանին, Գ. Գ. Գեղամ Մուրատեան՝ Հալէպցի, Լայիք գոլէճէն, Վազգէն Փալապէգեան՝ Սսեցի, Լազարիսթներու գոլէճէն, Ֆէրտինանտ Թէքճիմանեան՝ Պոլսեցի, Ֆրէր-Լայիք գոլէճէն, Գէորգ Տ. Յովհաննէսեան՝ Աքսարայցի, Լազարիսթներու գոլէճէն, Արամ Սիւլիւքճեան՝ Ատանացի, Լազարիսթներու գոլէճէն:

Դամասկոսի զինուորական վարժարանը հինգ տարիէ ի վեր փոխադրուած է Հոմս, Օրոնդէս գետին եզերքը, արդիական, գեղակերտ շէնքի մը մէջ, ունի 70 ուսանող, որոնք իրենց զինուորական ուսումը կը շարունակեն Ֆրանսացի սպաներու հսկողութեան տակ, կատարեալ կարգապահութեամբ:

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՍԻ ԼՕԹԻՆ

Արդէն Աչօն ասում է թէ՝ իր մայրը...

Միջամտում է տարեց մէկը

— Երբոր պէտք չունեմ, էկնելիք կ'երթի. չէկնելիք է՝ ես էլ իմ էնեմ կը գիտենամ.

Ձեզնէն էլ՝ ով ուզում է ինձ ու կենա... շաբաթ օր ընտանիքը մեծով, ... բաղնիս կ'ուղարկէ, բոլորը ... են: Հասկցա՞ք: Հիմա էրթաք ... այսօր Կոստին շատ պիտի ... խանութը. Նրա տեղն իր անպակնոջ քովն է:

— Սիրոտ եկած է, Կոստի ջան, խօսում ես, վաղը որ սիրոտ իջնի, նորէն ... մերն ես, մենք քոնը: Էդ պատկի ... էլ պէտք է մի կերպ դրսուցի:

— Ոչ մի կերպ չի դրսուցի. Կոստին ... ու վարդապետի կաշառք ... չունեցնէ: Ես իմ ու կամ, հասկցա՞ք:

— Հասկցա՞նք, նորէն դու մեր ... Կոստին ես: Օղի սուր խմենք:

Մինչ այս, մինչ այն Մուկուշը վերադառնում է բաղնիսէն ժպիտը դէմքին, երգը շրթունքին:

— Է՜է՞... դառնում է նրան Կոստին

— Էղա՛ւ: Շաբաթ օրը բաղնիսը ընոն է. մեր հարսը բաղնիս կ'երթայ մեր ընտանիքի հետ միասին: Երբ ըսի թէ՝ եթէ մեր ուզածի պէս չըլնի, Կոստին իր ընկերներով կարմիր բաղնիսը— Լոբիճենց Շէկոյի մօտ պիտի երթայ լողնալու՝ բաղնեպանի լեզուն փորն ընկաւ: «Ամա՛ն, Մուկուշ ջան, — ըսաւ, — էդ բանը չէնէք: Բաղնիսը Կոստիինն է, որ օրը որ ուզէ»:

Էղաւ, գնաց, քէֆդ աչէ: Մէկ կարս մէկ Զրիշենց Կոստի: Էնոր խօսքը ո՞վ գետին կը ձգէ:

Կոստին չի խօսում. իր կողմէն բոլոր ներկաներին մէկ մէկ բան է հրամցնում:

Նոյն գիշերը Մուկուշը տուն ժամելով, ասում է կնոջը.

— Հա՛րս, եկող շաբաթ օր Մայլումի բաղնիսը քոնն Կոստիինն է: Էնոր կնիկը պիտի լողնայ խէղճի գլուխը, զուք էլ իր հիւրերն էք, մենծով պըղտիկով բաղնիս պիտի էրթաք, հասկցա՞ր...

— Ի՞ի՞նչ: Կոստի կնկայ հետ բաղնի՞ս: Ձե՞ս իմացէ այսօրուայ եղածը, քէշ է մնացէ թասերով ծեծեն, զուրս անեն կնիկը: Ե՞ս, մենք էդ... Է՞դ...

— Զէ՛նդ, ես իմ քեզ ասողը: Կոստի կնիկը ձեզ հրաւիրում է բաղնիս. էս ընդունել եմ հրաւէրը, պիտի էրթաք: Աչոյի մայրն ու մեծ քոյրն էլ են հրաւիրած, էնոնք էլ պիտի գան, դեռ շատ ուրիշներ:

— Եա՛ա՛... զարմանում է Մուկուշի կինը,— Զըռէ՞ս, աշխարհը փոխել է. Աչոյի խանում մայրը, ու մանաւանդ խանումների խանում քոյրը Կոստի անպսակ կնկայ հետ բաղնիս...

— Զէ՛նդ, ասում եմ: Կոստի կինը անպսակ է, բայց պատուով ու նամուսով ոչ մէկէն պակաս չէ: Քեզ ինչ. պատիւն իմն է. ես որ ասում եմ պիտի գնաք, պիտի գնաք:

— Դու գիտես: Կնոջ պատիւը բարձրացնողն էլ, վար զարնողն էլ այդ մարդն է: Եթէ դու ուզում ես...

— Ուզում եմ, պէծու գնաք: Հազիր, կապէր, ունեցած չունեցած զարդեղէնդ վրադ առ, ու գնա: Էլ խօսք չեմ ուզում:

Էլ չխօսեցին այդ մասին: Մուկուշի կնոջ համար, եթէ Կոստի անպսակ կնոջ հետ բաղնիս գնալը մի մեծ բան չէր, բայց Աչոյի մօր, եւ մանաւանդ քրոջ հետ միասին հրաւիրուած լինելը, նրանց հետ կողք կողքի երեւալը մեծ բան էր՝ ... դժկամակելու շատ շատ բան չունէր: Վերջապէս հետաքրքիր էր. չեռեած, չլսուած բան. ամբողջ քաղաքը պիտի խօսէր:

Այդ գիշեր նման խօսակցութիւններ տեղի ունեցան շատ տներում: Կոստին բոլոր ընկերներին ու բարեկամները իրենց ընտանիքները նրա կնոջ հետ բաղնիս պիտի ճամբէին, իրենց ընկերոջ պատիւը բարձր պիտի բռնէին: Անպսակ ապրելը լաւ բան չէր, ոչ ոք դրան համաձայն էր. եթէ մէկ ուրիշը լինէր՝ երեսն էլ չէին նայեր, բայց Կոստին ուրիշ տղայ է, նրա սէրտը չի կոտրի:

Շաբաթուայ ընթացքին լուրը դըրսուած է քաղաքում: Քիչ չէին զինուած նաեւ ծաղրողներն ու չար լեզու փարթութները: Աւելի սուր ծայրերը հասնում էին մինչեւ անպսակ կնկայ համաւոր Շողակաթ խանումին, որի աղջիկները իրենց իրենց գլխին՝ ու- ... աւելի համար օտար քաղաքներ ճամբուած՝ ո՞վ գիտէ «ինչ կապեր» պիտի կտրուէին:

Այնուամենայնիւ դէպքն այնքան էր հետաքրքրական, որ շատեր՝ այդ օրը բաղնիս գնալու պէտք չունենալով, համբերեցին... կապած են իրենց ծրարները, հագնում ատնական զգեստները, դնում են բոլոր զարդեղէնները եւ ժամ առաջ հասնում են բաղնիք: Ու այդ օրուայ բաղնիքը սառնում է մի արտակարգ, խակական հարսանեկանարանութեան, կեր ու խումով, երգ ու պարով:

Շատեր առաջին անգամ մօտէն տեսնելով Կոստի անպսակ կինը՝ հիանում են նրա անթերի գեղեցկութեամբ: Հապա իր հեզ բնաւորութի՞ւնը, խակական նոր հարսի պէս յարգանքով ձեռք պագնե՞լը, ամէնուն կանակին մէկ մէկ ձեռք քէսէ քաշե՞լը, գլխներին մէկ մէկ թաս ջուր լեցնե՞լը, հիւրերի երեխաներին տուած պատի՞ւը...

Չէ, լաւի կոտր է աղջիկը, արժանաւոր պէս հաճեսա, աղանուր պէս ժողովուրդ: Անպսակ մնալն էր իր յանցանքը չէ. աւելի մօտիկ պարզ ունեցողներ պաշտ են եղել. էնոնց գործի մէջ մէկ անգամ չար է մտել: Մի օր տեսար պսակ կը հասցնեն, կը պսակեն, բոլոր չար լեզուները տակէն կը կտրեն:

Այո, այդ օրը Կոստի կինն իր հմայիչ գեղեցկութեամբ եւ հեզ բնաւորութեամբ առանդական եօթը պորտի սոյզը խուզեց, կարճացրեց, իրաւունքը իրեն հասցրեց, մեղքը եկեղեցուն:

Այդ օրէն սկսած Կոստի կինը թէ բաղնիքում, թէ հասարակութեան մէջ գրաւում է մի պատուաւոր տեղ եւ ոչ ոք է մտածում չնատել նրա քովը:

Այո, կնոջ պատիւը բարձրացնողն էլ, վար զարնողն էլ իր ամուսինն է: Կոստին բարձր բռնեց իր անպսակ կընոջ պատիւը եւ աշխարհն ընդունեց այն:

×

Եկեղեցական օրէնքով չհաւ, պարէն ամուսնութիւնը Աստուած օրինական է համարում եւ տարուայ գլխին Կոստին եւ Թագուհու սէրը վարձատրւում է, պարգեւելով նրանց մի աղջիկ: Հրեշտակի պէս ոսկեգանգուր մազերով կապոյտ, երկնագոյն աչքերով, թշերին երկու սիրուն փոսիկներով, կաթնաթոյր մի աղջիկ:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(6)

(Շար.)

ցանքը աւելի կատարելով, բայց Ապրիլ 7էն մինչեւ Մայիս 21 անընդհատ տեղացող անձրեւները անկարելի դարձուցին գարնան ցանքը կատարելու։

Ցանքի այս գէշ վիճակը ընդհ. ժառանգութիւն մը պատճառած է բոլորին մօտ։

Հաճոյք պատճառելու համար Թուրքիոյ

Պոլսոյ Թուրքերէն թերթերը կը գրեն թէ Կառոյէն վերջ, անոր մօտ զին. հրամանատար նշանակուած հարիւրապետ Կէռօն ալ փոխուած է. Նոր պատուիրակը Փօլէ սկսած է Քիւրտերէ եւ Չէրքէզներէ ոստ. զօրաց գունդ մը կազմել։

Դարձեալ, Պոլսոյ Թուրքերէն թերթերը արձագանգ կուտան Բատիօ հեռագրական գործակալութեան հետեւեալ զեկոյցին.—

Հաթայի խնդիրը խաղաղ կերպով լուծուելու վրայ է։ Ֆրանս. կառավարութիւնը համոզուած ըլլալուն համար որ Հաթայը Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ մէջ համերաշխութեան գիծ մը պիտի կազմէ, Թուրքիոյ հետ բանակցութեան պահուն՝ այս տեսակէտին հաւատարիմ կը մնայ։

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Լէնինգրադէն.—

Թրքական զին. պատուիրակութեան հետ թուրք զինուորներ պիտի մտնեն Սանճաքին մէջ, հսկելու համար կարգապահութեան՝ Ֆրանս. զինուորներու հետ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԿԻՆ ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ հարիւր հազար ֆրանք նուիրեց Ֆրանսական կառավարութեան, նպաստ տրուելու համար թռիչքի ընթացքին մեռած օդանաւորդներու ընտանիքներուն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հանրապետութեան նախագահը Լոնտոն պիտի երթայ, փոխայցելութեան, յառաջիկայ աշնան։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Ֆօպուր Սէն Տընի թաղամասը, ոստիկանութիւնը գիշերային հետախուզութեան մը ընթացքին ձերբակալեց երեք կասկածելիներ, որոնց մէկը կեղծ անցագիրի գործ կ'ընէր եւ Ճիպութիի բօղատուներուն համար աղջիկ կը գնէր Փարիզէն։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մէջ հաստատուած Պասքերու ծախքով, Վէնեզուէլա եւ Քոլոմպիա պիտի փոխադրուին 20.000 Սպանիացիներ, որոնք Ֆրանսա ապաստանած էին քաղաքացիական կռիւներէն փախչելով։

ՏՕԼԱՐԸ պիտի արժեզրկուի դարձեալ, ինչպէս կը գրէ «Թայմզ»ի ելմտական բաժնի խմբագիրը, հիմնուելով Փարիզի եւ Լոնտոնի ելմտական շրջանակներու տեսութեանց վրայ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Յ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻՆՈՅՆ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի։

Սպառման մօտ են. [illegible]

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan (Seine) France։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
SALLE GAVEAUի ՄԷՋ, 45 Rue de La Boëtie
(Métro: Miromesnil)

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԵՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ԲԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆԻ
Ջութակահար Վիեննայի երաժշտանոցէն

Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.։ Կը վաճառուին Հրանդ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրասենեակ, 35, Rue Montholon.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԵՆՔ-ԱՐՁԱԼ

Ամսագրին Մայիսի թիւը (5) ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ։

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք։

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9)։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Տ. Հ. ԿԱՊՈՅՑ Խաչի Աւկէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը [illegible] Չորեքշաբթի գիշեր ժամը [illegible] [illegible] կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է եւ ներկաներու թիւը որ[illegible] պիտի ճամբուի։ Մասնաւոր ծրաւոր պիտի չըլլուի։

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Տիկին Վիքթորիա Գոն[illegible] եւ զերաւան Ա. Գ[illegible]թեան.— Սասնոյ «Ցառաջ»ի խմբագրատունէն։

Le Gérant : [illegible] STEPHAN
Imprimerie A. DER (ACOPIAN)
17. Rue [illegible] — PARIS (10)

Հ. Յ. Դ.

Ծանուցում

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Յունիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի. 19 Յունիս, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle Galmanter մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ Ծ. ԽՍՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն
կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)
Մուտք՝ 5 ֆրանք, անդամներու 3 ֆր.։

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ՋԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Երիվանի» Ակումբին մէջ. 2 Rue de la Défense.

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերակուրի Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ՀԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ)

Նոր մատենաշարին Ա. հատորը

Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր արձակագիր. Նահատակ

ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ

ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ, ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ, ՍԵՒ ՑԵԼԵՐԻ ՍԵՐՄՆԱՑԱՆԸ եւ ՍՊԻՏԱԿ ՁԻՆ։

Հետզհետէ լոյս պիտի տեսնեն ուրիշ հատորներ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԷՆ, ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑԷՆ, ԱԼԱԶԱՆԷՆ, ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԷՆ եւ ուրիշներէ։

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

կազմակերպուած Փարիզի «Համազգային»ի Մասնաճիւղին կողմէ,
14 Յունիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին
Բարեգործականի սրահը, 8 Rue Bossuet, Paris
Նուիրուած՝ Հայաստանի գրողներուն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏՈՔԹ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ, Պ. Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԵՒ ՈՐԲՈՒՆԻ

Արտասանութիւններ եւ ընթերցումներ Տիկին ԲՈՒԴԱՂԵԱՆի, Պ. Պ. Ռ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆի եւ Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆի կողմէ։

Օր. ԹԻՒՐԱՊԵԱՆ պիտի նուագէ դաշնակի վրայ Պ. ՇՏԻԿԵԱՆի կողմէ հայկական երգեր։ Մասնաւոր մասնակցութիւն՝ 2 ֆր.։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Յ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine Tél. Observatoire 13 - 45

Հետաձայնել երեկոները 8էն վերջ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (ամանմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՅԵԱՆԻ
ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐ

(Բազմաթիւ լուսանկարներով)
ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ։
Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ

Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Ménil, Asnières (Seine France

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)

Chèque Postal Paris 1678 - 63

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՅՈՒՆԻՍ

MERCREDI 15 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3757

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՍԱՆՃԱՔ»Ի ԹՆՃՈՒԿԸ

Արհեստական փոթորիկ մը արիւն եւ աւեր կը սպառնար Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ, երբ, վերջին պահուն, հոգատար իշխանութիւնը պաշարման վիճակ հրատարակեց եւ ընդ առաջ գնաց Թուրքիոյ կարգ մը պահանջներուն ։

Կարելի էր ըսել թէ վարպետ «շանթաժ» մը փորձեցին Թուրքերը, եւ որոշ յաջողութիւններ շահեցան ։

Անշուշտ այդ փորձն ալ ի դերեւ պիտի ելլէր, եթէ Ֆրանսան, կարծ կապել չուզէր, չափազանց զբաղած ըլլալով Եւրոպայի մէջ ։

Միւս կողմէ, Թրքական յաջողութեան նպաստեց Ազգաժողովի պատուիրակներուն հակասական եւ անզօր վիճակը։ Անոնց գլխաւորը, ընտրական յանձնախումբին նախագահը հրաժարեցաւ առաջին օրէն, «անիրաւութիւններ» տեսնելով։ Իսկ միւսները չէին համարձակիր վճռական միջոցներու դիմել, թէ միջավայրին անծանօթ ըլլալով եւ թէ յայն լիազօրութիւններ չունենալով։ Անոնք ստիպուած էին հրահանգներ խնդրել Ժընեւէն, ամէն անգամ որ նեղը կը մնային ։

Արդ, Ազգաժողովը ե՞րբ կրցած է տիրական դեր կատարել, մանաւանդ վերջին տարիներու ընթացքին։ Անոր անդամները բանաձեւեր կը քուէարկէին եւ կ'անցնէին կ'երթան, ամէն հոգ ձգելով բիրտ քարտուղարութեան եւ զանազան պատուիրակներու կամ յանձնախումբերու վրայ։ Պատահարար, երբ որ եւ է խնդիր ծանրակշիռ համեմատութիւններ կը ստանայ, Ա. Դ. Խորհուրդին անդամները բացաւիկ նիստի կը հրաւիրուին։ Ալեքսանտրէթի խնդիրը այդ հանգամանքը չունի, շատերու աչքին։ Միւս կողմէ, երբ ամիսներով ձգձգուեցան Սպանիոյ եւ Եթովպիոյ հարցերը, տագնապալի պարագաներու մէջ, ո՞ւր կը մնար Սանճաքի հարցը ...

Զրոյցի մը համաձայն, որ տեղ գտած է անգլեւամերիկեան մամուլին մէջ, բրիտանական կառավարութիւնը բարեկամաբար թելադրած է Ֆրանսայի՝ գոհացում տալ Թուրքիոյ եւ ընդհանուր համաձայնութիւն մը կնքել Էնկիւրիի հետ, Սանճաքի խնդիրն ալ կցելով օրակարգին ։

Ահաւասիկ այդ բանակցութիւնն է որ կը կատարուի այժմ, Էնկիւրիի եւ Անտիոքի մէջ։ Երկու պետութեանց զինուորական ներկայացուցիչները արդէն հասած են Անտիոք, տեղին վրայ քննելու համար շարք մը խնդիրներ, իսկ դիւանագէտները կը խորհրդակցին Փարիզի եւ Էնկիւրիի մէջ ։

Ինչպէս հաղորդուեցաւ, համաձայնութեան ծրագիրը պիտի պարունակէ հետեւեալ հիմնական կէտերը.— 1. Բարեկամութեան դաշնագիր Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ.— 2. Դաշինք մը Ֆրանսայի, Թուրքիոյ և Սուրիոյ միջեւ.— 3. Ֆրանքօ-թուրք զինուորական դաշնագիր մը, երաշխաւորելու համար Սուրիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը ։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս վերջին դաշնագիրը պիտի փոխարինէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հետ կնքուած դաշնագիրները, որոնց տրամադրութեամբ Ֆրանսա ծովային եւ օդանաւային կայաններ կ'ապահովէր այդ ափերուն վրայ ։

Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր երեւոյթները եւ մանաւանդ Ֆրանսայի զիջումները կ'ապացուցանեն թէ Թուրքիա նոր վարկ մը պիտի շահի Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, ծրագրուած դաշնագրով ։ Եւ Փարիզի մէջ արդէն պատրաստ են մինչեւ Էնկիւրի երկելու արտաքին նախարարը, այս համաձայնութիւնը փութացնելու համար։ (Նախապէս որոշուած էր երկել Պ. Իվօն Տէլպոսը, բայց յետաձգուեցաւ, դահլիճը փոխուած ըլլալով):

Այս անցուդարձին մէջ, ի վերջոյ ի՞նչ պիտի ըլլայ Սանճաքին ճակատագիրը ։

Թուրքերը տեսնելով որ ջուրը կ'իյնայ իրենց մեծամասնութեան առասպելը, վայրերան կանչեր արձակեցին, դէպքեր սարքելով աքիւն ալ թափել տուին եւ յաջողեցան ընդհատել տալ ընտրական արձանագրութիւնները ։

Պիտի վերսկսի՞ն այդ արձանագրութիւնները։ Ուրիշ խօսքով, նախապէս ընտրութիւն պիտի կատարուի՞.

Առ այժմ դժուար է պատասխանել այս հարցումին։ Իրազեկներ կը պնդեն թէ հոգատար իշխանութիւնը յանձն առած է 40ի վրայ 22 աթոռ ապահովել Թուրքերուն, ընտրութիւն կատարուի թէ ոչ։

Ուրեմն հարցը պիտի լուծուի վարչական եղանակով, եւ ընտրութիւնը պիտի դառնայ պարզ ձեւակերպութիւն ։

Այդ պարագային, Թուրքերը անշուշտ ամէն «օրինական» միջոց պիտի փորձեն, չեչտելու համար թրքական «Սանճաքին» կամ «Հաթայ»ին թրքական դիմագիծը։ Մինչդեռ, բոլոր վիճակագրութիւնները կը հաստատեն թէ բուն Թուրքերու թիւը 80.000ը չանցնիր, 220.000 ժողովուրդի մէջ։ Կէս ճամբան մնացած արձանագրութիւններն ալ վճռապէս հաստատեցին այդ պարագան, հակառակ Թուրքերու զանազան ձեռնածութեանց։

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այս ամբողջ անցուդարձին ելքը։

Ֆրանսա եւ Թուրքիա միասին պիտի կառավարեն, միասին ալ պիտի պաշտպանեն Սանճաքը։ Սուրիոյ գերիշխանութիւնը պիտի մնայ անուանական կամ ձեւական, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն։ Սանճաքը դառնալով ինքնավար շրջան մը, հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան, Թուրքերուն համար պիտի կազմէ բաց դաշտ մը։ Մանաւանդ որ, ջուրի ճամբայ մըն է արդէն, շարունակ Թուրքեր հասցնելու համար. մինչդեռ հոգատար իշխանութիւնը դուռները ամուր փակած է իրեն ապաւինած տարագիրներու առջեւ ։

Հին պատմութիւնն է որ կը կրկնուի,— սակարկութիւն տկարներու գլխուն, անոնց տարրական իրաւունքներուն գնով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒԼԻՍ 1

Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը մերժեց պետական պաշտօնեաներու թոշակի յաւելման պահանջը, նկատելով որ մեծագումար բաց մը պիտի գոյանայ պիւտճէին մէջ։ Պետական պաշտօնեաները չեն համակերպած այս մերժումին եւ կը շարունակեն յուզել հանրային կարծիքը։ Պաշտօնեաներու միութեան կեդր. կոմիտէն աղջի օր ժողով գումարելով, քննեց վարչապետին եւ ելմտական նախարարին վերջին յայտարարութիւնները եւ «բացարձակապէս անընդունելի» գտաւ կառավարութեան ժխտական դիրքը, յանուն 1.300 000 անդամներու։ Այս առթիւ հրատարակուած ղեկոյցը կ'ըսէ թէ թոշակներու յաւելման պահանջը նուազագոյնն է որ պէտք է գոհացում ստանայ 1938 յուլիս 1էն առաջ։ Միեւնոյն առեն վերապահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան հաղորդած թուանշաններու մասին։ Միութիւնը պիտի շարունակէ իր պայքարը եւ նամակներ ուղղած է երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի բոլոր խմբակցութեանց, որպէսզի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնեն, խորհրդարանին փակումէն առաջ ։

*** Փոքրաքանակ սեփականատէրներու ընդհ. դաշնակցութիւնը ժողով մը գումարելով, բողոքեց տուրքերու ծանրութեան դէմ։ Քուէարկուած բանաձեւը կը պահանջէ կառավարութենէն անմիջական միջոցներ ձեռք առնել, կործանումէ փրկելու համար փոքրաքանակ առեւտուրը ։

*** Փոդեբանցի 550 պաշտօնեաները, որոնք գործադուլ հռչակած էին անցեալ շաբթու, երկուշաբթի օր վերսկսան աշխատանքը, տեղի տալով կառավարութեան ազդարարութեան առջեւ։ Որ եւ է դէպք չպատահեցաւ։ Պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ ելմտական նախարարին, իր դիտողութիւնները ներկայացնելու համար ։

Սպանիոյ ազգայնականները Քասթէլլօն մտան

Սպանիոյ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ յունիս 13ին գրաւեց Քասթէլլօնը, որ ամենազօրաւոր միջնաբերդն է Վալէնսիայի ճամբուն վրայ եւ որ ամրակոծուած էր 140 անգամ։ Զեկոյցը կ'ըսէ թէ 10.000 հանրապետական զինուորներ գերի բռնուեցան։ Հանրապետականները կատաղօրէն դիմադրեցին մինչեւ վերջին վայրկեանը, բայց քաղաքը պաշարուած ըլլալով ամէն յոյս կորսուած էր։ Հանրապետական հրամանատարը յաջողեցաւ փրկել բանակին մեծ մասը։

Խորհ. դաշինի սպանները ապակի եւ մետա՞ղ կ'ուտէին..

Մոսկուայի կարմիր բանակին պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ վնասարարներ ապակիի եւ մետաղի կտորներ կը խառնէին Ուկրայնայի բանակին սպաներուն սահմանուած ուտելիքներու մէջ։ Իսկ սպիտակ Ռուսաստանի կարգ մը զօրամասերուն հրամցուած ուտելիքներուն մէջ գտնուած են «փարաֆին» եւ ուրիշ նիւթեր. Խմելիք ջուրին մէջ ալ զանազան թթուներ, նոյնիսկ «յատկապէս մշակուած կամ արտասահմանէն ներածուած մանրէներ» խառներ են եղեր։ Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, մեծ քանակութեամբ կապար գործածուած է կերակուրի ամաններուն մէջ, վնասելու մտքով։ Վերջապէս, օտար պետութեան մը գործակալը մասնաւոր մարդիկ ղրկած է Ծայր-Արեւելքի զօրանոցներուն մէջ, զինուորներուն կերակուրը թունաւորելու համար։ Կովկասի մէջ ալ արջառներուն ներարկած են զանազան մանրէներ, որոնք հիւանդութիւն կը տարածէին անոնց ալիքներուն մէջ ։

Չեխական ցագնապը եւ նոր օրէնքը

Չեխական կառավարութիւնը վերջացուցած ըլլալով փոքրամասնութեանց նոր կանոնագիրը, կը յուսայ այս շաբթու պատասխանել հիթլէրական Գերմաններու յուշագրին ։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ նոր օրէնքով գերմաներէնը հաւասար գծի վրայ պիտի դրուի չեխական եւ սլովաք լեզուներուն հետ։ Փրակայի մէջ լաւատեսութիւն կը տիրէ վերջնական արդիւնքի մասին։ Փարիզի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն համաձայնութեան մը, այլապէս կացութիւնը կրնայ վտանգաւոր հանգամանք ստանալ, վտանգելով կեդր. Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Գերմանական մամուլը կը շարունակէ դատապարտել Չեխոսլովաքիան, զայն ներկայացնելով իրական վտանգ մը Եւրոպայի խաղաղութեան համար։ Արտաքին նախարարութեան օրկանն ալ խիստ ազդարարութիւններ կ'ուղղէ, որպէսզի Չեխերը խելքի գան, քանի որ քաղաքապետական ընտրութեանց արդիւնքն ալ աննպաստ է իրենց համար ։

80,000,000 ՈՍԿԻԻ փոխառութիւն մը հրապարակ հանուեցաւ Լոնտոնի մէջ, 3 առ հարիւր տոկոսով, ազգային պաշտպանութեան համար։ Փոխառութիւնը պիտի վճարուի ամէնէն ուշը մինչեւ 1958 յուլիս 13, բայց կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ զայն հատուցանել 1954էն սկսեալ ։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. Ֆլանտէն ճառի մը մէջ քննադատած ըլլալով կառավարութեան քաղաքականութիւնը՝ Սպանիոյ եւ Իտալիոյ հանդէպ, գերմանական թերթերը ցնծութեամբ կ'արձանագրեն «Ֆրանսայի կեղծաւորութիւնը»։ Հիթլէրական օրկանը դիտել կուտայ թէ Ֆրանսա կրակին հետ կը խաղայ, օգնելով Սպանիոյ կարմիրներուն։

ՓՐՈՖ. ՖՐԷՈՅՏ, որ այժմ Լոնտոն հաստատուած է, մօտերս թեկնածու պիտի հռչակուի Նոպէլեան մրցանակին (բժշկական), նախաձեռնութեամբ խումբ մը գիտնականներու ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԵՐԱՆՈՑԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՕՐՈՐՈՑ

Բաւական չափելով «ծաղրու», ուրուան - ինձնուն տարեկան աշուղներու փառաբանութիւնը, Սթալին այժմ ինքզինքը երգել - գովել կուտայ 14 — 15 տարեկան պատանիներու։ Անշուշտ ամէն տեղ եւ ամէն լեզուով։

Այսպէս, Երեւանի «Գրական Թերթ»ը մայիս 12ին հրատարակած էր շարք մը երգեր՝ նորընծայ բանաստեղծներէ, կէս առ կէս նուիրուած «Հանճարեղ»ին փառաբանութեան։ Խմբագիրը տեղ մը կը յիշէ թէ գրողը 14 տարեկան աշակերտ է, ուրիշ մը՝ 16 տարեկան եւն.։

Ճաշակ մը, եթէ կը հաճիք («Մեր Հայր Ստալին», Մովսէս Խուդոեանց).

Ինչպէս արփին յուրթ երկնքից ցած է
Թափում շողերն իր յորդ
Ու գուրգուրում հօր շոյանքով սարին,
Ձորին, արտ ու կալին,
Այնպէս էլ ես փափաք ունեմ քեզ գրկելու, վէս առաջնորդ,
Մեզ հարազատ, հայր գթառատ, արեւից էլ մեծ ՍԹԱԼԻՆ ։
Փափաք ունեմ, մեծ ՍՏԱԼԻՆ, քեզ իմ տանը նստած տեսնել,
Քեզ, ունեւոր կեանքիս անհուն բարիքներով հիւրասիրել ։
Տեսնել բարի, մշտապայծառ քո հայեացքը ջերմ ժպտալիս,
Որը հեռու - հեռուից այնպէս մեզ արյացքի թեւ է տալիս ։
Մե՛ծ ՍՏԱԼԻՆ, հա՛յր հարազատ, թէ ժամանակ դու ունենաս,
Զեմ կասկածում, որ մեծ սիրով կոլխոզնիկիս այցի կը գաս,
Այցի կը գաս ու կը տեսնես, թէ ինչքան ենք ուրախ ապրում,
Եւ քեզ, անգին մեր ուսուցիչ, երկա՛ր օրեր, կեա՛նք ցանկանում

Երկրորդ նմոյշ մը,— «Առաջնորդը» (Մուշեղ Նարեան).

Վիթխարի ես ու անսասան, պողպատից էլ ամրակուռ,
Արեւից էլ զօրավոր, մեր հարազատ Ստալին ։
Մեր աշխարհի արեգակն ես, մեր աշխարհի սիրտը դու,
Դու որ քո ջերմ, տաք արիւնն ես մեր սրտերը ներարկում ։
Մեր երջանիկ հայրենիքին դու արեգակ կարմրահուր,
Ծրջիր, արի մեր տները, մեր աննման անգին հիւր ։
Մէջ ու մանուկ, ծեր ու ջահել մեր տներում չէն ու լի,
Քեզ ենք երգում սրտով պայծառ, քաղցր, երգից բլբուլի ։
Քեզնով ենք մենք կորովալի, երջանկաւէտ եւ ուրախ,
Քո աւիւնով բոյ են քաշում մանուկները մեր թուխ ։
Ապրիր դարեր, ինչպէս արեւ, անմահական եւ հզօր,
Մեր ուսուցիչ, մեր աշխարհի դու զօրավար փառաւոր ։

Քի՛չ մըն ալ, եւ անշուշտ լեզու պիտի ելլեն օրորոցի մանուկները, 2 — 5 տարեկան.

Գալիկ եմ, ճալիկ եմ,
Ըթալինի ձագուկն եմ.
Ես չեմ ճանչնար հայրիկ, մայրիկ,
Ունիմ Մոսկուա մեծ հայրիկ ։
Ան կը ղրկէ ինծի կովիկ,
Կովիկն ինծի կուտայ կաթիկ,
Ես կը քալեմ տոտիկ տոտիկ,
Տեղս կ'ընեմ հատիկ հատիկ,
Մեծ հայրիկին կուտամ պաչիկ,
Ու կը խաղամ ծափիկ - ծափիկ ։

ՎԱՀԷ

Սպաներու պակասը Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մարաջախտ Վորոշիլով հրամայեց իբրեւ տեղակալ արձանագրել տասը հազար ենթասպաներ, առանց սպասելու որ անոնք լրացնեն իրենց զինուորական դասընթացքը։ Այս որոշման պատճառն այն է որ սպաներու պակասը հետզհետէ զգալի կը դառնայ կարմիր բանակին մէջ, իբրեւ հետեւանք անխնայ մաքրագործումներու։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ կարմիր բանակը կորսնցուցած է տեղակալի աստիճանէն վեր եղած սպաներու աւելի քան մէկ երրորդը, անցեալ աշունէն ի վեր։ Հազարաւորներ «անհետացած» են, իսկ ուրիշներ դնդակահարուած իբրեւ դաւաճան, թրոցքիական կամ ժողովուրդի թշնամի։

Մտահոգութիւն կը տիրէ նաեւ ճարտարագործական ճակատին վրայ։ Հում նիւթերու պակասը թոյլ չի տար գործադրել զանազան ծրագիրներ, եւ այս պատճառով քաւութեան նոխազ կը դառնան վարիչները, իբրեւ խափանարար կամ անկարող ։

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ գաղտնի թռուցիկներ գտնուած են օրուան վարիչներուն եւ մանաւորապէս Սթալինի դէմ։ Քանի տարիէ ի վեր հազուադէպ էր այսպիսի թռուցիկներու եւ տետրակներու բաշխումը, բայց այժմ նոյնիսկ Մոսկուայի ճարտարագործական արուարձաններուն մէջ ամէն օր թռուցիկներ կը գտնուին պաշտօնեաներու դրասեղաններուն եւ տախտակամածներու վրայ, ինչպէս եւ լուացարաններու մէջ։ Շատերը մեքենագիր են, ուրիշներ՝ բազմագրութեամբ հանուած, ուրիշներ ալ տպուած։ Բոլորն ալ Սթալինը կ'ամբաստանեն իբրեւ բուն ժողովուրդի թշնամին, ոճրալով մահը զանազան վարիչներու, մանաւորապէս Լէնինի եւ Թուխաչեւսկիի։ Թռուցիկ մը կ'ըսէ թէ «խելագար Սթալինը» կը քայքայէ երկրին պաշտպանութիւնը, զայն տկար մը դարձնելով արտաքին թշնամիներու համար ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ երրորդ ցնցում մը տեղի ունեցաւ Պելժիոյ մէջ, առանց կարեւոր վնաս մը պատճառելու։ Շաբաթ օրուան շարժին հետեւանքով բազմաթիւ թղթատար աղաւնիներ կորսուեցան կամ քանի մը ժամ ուշ հասան, Գերմանիոյ մէջ։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ բանակը գրաւեց կարեւոր դիրք մը, Անքինկ, որ 150 մղոն հեռու է Չինաստանի ներկայ մայրաքաղաքէն (Հանքէու)։ Վերջերս երեք հարիւր ճափոնական օդանաւեր հասած են, Հանքէուն ռմբակոծելու համար ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ՎՐԱՍՏԱՆԻ, Աբխազիոյ եւ Աճարիայի Գերագոյն Խորհուրդներուն անդամ «ընտրուեցան», Սթալին, Մոլոթով եւ Միկոյեան, ըստ ընկալեալ սովորութեան ։

ՌՈՒՍ ՕՐԹՈՏՈՔՍ եկեղեցի մը բացուեցաւ Պերլինի մօտ, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Ներկայ էին գերմանական կառավարութեան ներկայացուցիչները։ Ինչպէս կ'երեւայ, հիթլէրական կառավարութիւնը մասնաւոր ուշադրութիւնն կ'ընծայէ տարագիր Ռուսերուն ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Ձեր պատասխանատու վարիչները կը գտնեն, որ վտանգը անցած չէ։

Հիթլէր կ'ատէ Չեխերը եւ իր ծանօթ գրքի ամէն մէկ էջին մէջ ատելա երեւան կուգայ։

Այդ պատճառով Անգլիան եւ Ֆրանսան Չեխոսլովաք կառավարութենէն պէտք չէ արագ զօրացրում պահանջեն։ Ձեր կառավարութիւնը որդեգրած է ուղիղ կեցուածք մը։ Հէնլայնի այն պահանջը թէ չեխ բանակը պէտք է քաշուի Զիւտեթէն որպէսզի բանակցութեան սկսի, հոնա մերժած է։ Իսկ եթէ Փարիզն ու Լոնտոնը պընդեն ատոր վրայ, մենք ականատես կ'ըլլանք Չեխոսլովաքիոյ մէջ ներքին քաղաքականութեան ուժեղ նահանջականութեան։

Ի՞նչ է ընկերվարական կուսակցութեան դիրքը։

Զընել Հէնլայնին ոչ մէկ զիջում, որովհետեւ անիկա Հիթլէրի մէկ գործակալն է։ Զիջում՝ կը նշանակէ գոհացնել դժգոհ կողմը։ Հիթլէրը կարելի է գոհացնել միայն Չեխոսլովաքիոյ անհետացումով։

Այս պայմաններու մէջ Հէնլայնի նացի կուսակցութիւնը համագերմանութեան յառաջապահը պիտի դառնայ։ Որեւէ զիջում անոր հանդէպ, կը նշանակէ ուժեղացնել համագերմանութիւնը եւ նետել զայն դէպի Եւրոպայի Հարաւ-Արեւելքը։

Ասով ըսել չենք ուզեր, որ Փրակայի կառավարութիւնը պէտք չէ ժողովրդավար իրաւունքներ տայ Զուտէթի Գերմաններուն։ Մեզ համար անհրաժեշտ են այդ իրաւունքները Հէնլայնի յարած չափաւոր տարրերն ու նացիներէն ոմանք տարրալուծելու։ Հէնլայն այժմ բանակցութիւններով կ'ուզէ ժամանակ շահիլ։ Բանակցութեանց միջոցով ան միաժամանակ կ'ուզէ մէկ ազատութիւն ստանալ. — Ահաբեկման ազատութիւն։ Բայց կայ Զիւտէթի մէջ գերման փոքրամասնութիւն մը, որ Փրակայի կողքին է կեցած եւ անոր ժողովրդավար իրաւունքները պէտք չէ անտես առնուին։

Հէնլայնի կուսակիցները ծրագրեալ ահաբեկման կը դիմեն իրենց բոլոր հակառակորդներուն հանդէպ։ Ընկերվարական եւ ժողովրդավար զանգուածները կաշկանդուած են տնտեսական եւ ընկերային շղթաներով։ Անոնց արգելված փոխականի միջոցը պատերազմի երկիւղ ներշնչելուն մէջն է։

Ի հարկէ, տակաւին մեզ չեն սպաններ, բայց ամէն օր ջարդի սպառնալիքներ կ'ընեն, մանաւանդ Հիթլէրի մուտքէն վերջ, որ շատ մօտ կը տեսնեն։ Հէնլայնի այդ կարգի ահաբեկումներուն պատճառով, վերջին թաղապետական ընտրութեանց ժամանակ, մենք թեկնածուներ չկրցանք ներկայացնել։ Այն շրջանը, ուր մենք կը պայքարինք նացիներուն դէմ, այր մէ կին հաշտուած ենք մահուան հետ։ Աւելի լաւ է զէնքը ձեռքին մեռնիլ, քան գիշերանց մահճակալէն բռնի տարուիլ եւ ջարդուիլ։ Մեր ամէնքի աչքերը ցցուած են դէպի Լոնտոն ու Փարիզ, դէպի Փրակա։ Ի վերջոյ ամէնէն լաւ զինուորն անգամ, միշտ առաջին գծին վրայ չի կրնար երկար մնալ, երբ կը զգայ տատանումը իր ղեկավարներուն։ Անկեղծօրէն կը դիմեմ Ֆրանսացի եւ անգլիացի ընկերներուս եւ կը հարցնեմ — Արդեօք իրենց ընկերները միշտ նոյնը յանդուգն եւ վճռական դիրքը պիտի պահե՞ն եւ պիտի կրնա՞ն այս իմաստով ազդել իրենց կառավարութեանց վրայ։ Նոյն ձեւով կը դիմեմ փոքր ժողովրդավար երկիրներու ներկայացուցիչներուն եւ կը հարցնեմ, արդեօք անոնք ալ պիտի հետեւի՞ն մեծերու օրինակին։

Անտարակոյս Չեխոսլովաքիոյ զինուորական, տնտեսական եւ բարոյական կարելիութիւնները պիտի տոկան այս դաժան փորձութեան, եթէ օր մը իր բարեկամները չդրժեն։

Մեր փրոփականտը Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան պահպանման շուրջ, ըստ իս, պէտք է այս իմաստով տարուի.

Ա.— Պէտք է խորտակել այն հեքեաթը թէ Հէնլայնի կուսակիցները ճնշուած են։ Ճնշողները իրենք են։

Բ.— Պէտք է դիմակազերծ ընել Հէնլայնը Եւրոպայի հանրային կարծիքին առջեւ։ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին հետ իր մէկ տեսակցութեան ժամանակ, արդէն վարագոյրն ինկած է։

Գ.— Պէտք է ընդգծել, որ Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանման համար Չեխոսլովաքիան անուրանալի արժանիքներ հանդէս բերաւ։ Այն առաւ իճան, նոյնիսկ, որ Փաշական մամուլը սառայօղ լուրեր կը տարածէ ըսելով թէ Չեխոսլովաքիան կը սպառնայ Գերմանիոյ եւ Պէնէշ զինուորական տիկտատուրա կ'ուզէ ստեղծել իր երկրին մէջ, պատերազմ հուլակելով․․․

Իրողութիւն մը կայ, ուշադրութեան յանձնելիք։ Տասը միլիոն Չեխեր, Սլովակներ եւ Զուտէթի ժողովրդավար Գերմաններ, պատրաստ են Չեխոսլովաքիոյ սահմանները պաշտպանելու երկու միլիոննոց չեխ բանակին հետ։ Այս պաշտպանողական բանակը իր դէմ ունի հիթլէրական Գերմանիոյ 4 միլիոննոց արշաւող բանակը։

Չեխոսլովաքիոյ բախտին հետ պիտի վճռուի աշխարհի մէկ մասին բախտը։ Կամ այն է, մենք պիտի դառնանք պատնէշ գերման ալիքին դէմ, եւ կամ պիտի նուաճուինք եւ մեզ հետ պիտի նուաճուին ուրիշ երկիրներ եւս։

Ընկերվարական տեղական զանգուածը ազատութեան վերջին ջոկատն է։ Մեր բնաջնջման հետ հաշուեյար դարի պիտի ենթարկուի սերունդ մը ամբողջ, որ գերման ցեղին մէջ խաղաղութեան նախակարապետն էր։

Ուրիշ մը նոյնքան փաստացի եւ իրական տուեալներով պատկերացուց Չեխոսլովաքիոյ կապակցութեամբ միջազգային կացութիւնը։

Անգլիոյ միջնորդութիւնը, ըսաւ ան, պատերազմի անմիջական հաւանականութեան մեծմասը ոչնչացուց։ Եթէ Գերմանիան պատերազմ կ'ուզէ, այժմ աւելի պիտի սպասէ, քան տասը օր առաջ, երբ ռազմախաղ կը կատարէր չեխ սահմաններուն վրայ։ Սակայն վտանգը անցած չէ։ Պատերազմի թանձր մթնոլորտը կայ։ Այժմ Եւրոպայի հանրային կարծիքը պէտք է լարել, որ զիջման քաղաքականութիւնը շատ տեղ չգտնէ։ Հէնլայն ներքին լայն ինքնավարութիւն կը պահանջէ անոր համար, որ յետագային առանց ցընցումի կարենայ Զուտէթը կցել Գերմանիոյ։ Ծարդ հինգ հազարէ աւելի ներքին միջամտէլներ է ստեղծած դիւրացնելու համար արշաւող բանակին մուտքը.

Չեխական բանակը, որ այժմ Զուտէթ կը գտնուի, եթէ քաշուի, պատերազմի վտանգը աւելի պիտի խորանայ։ Մենք պէտք է զգոյշ ըլլանք։ Աւստրիոյ օրինակը շատ հրահանգիչ է։ Հիթլէր նախ քան Վիեննա մտնելը, 12 ժամուան միջոց մը ձգեց հակազդեցութեանց համար, երբ տեսաւ որ ոչ ոք տէր կը կանգնի, բանակները նետեց սահմանէն ներս։ Չեխոսլովաքիոյ վերաբերմամբ նոյն գործելաձեւն որդեգրեց։ Զօրք տեղափոխեց սահմանին վրայ։ Եւ երբ տեսաւ որ Անգլիան, Ֆրանսան եւ Խ. Միութիւնը վճռականօրէն կեցած են Փրակայի կողքին, սկսաւ նահանջել։

Արեւելեան եւ Արեւմտեան Եւրոպայի ճակատագիրները այժմ աւելի քան միացած են իրարու։ Խ. Միութեան օդատորմիղը, անտարակոյս Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանման համար, մեծ ուժ է, թէպէտ [illegible] իրաւունքը կը մնայ վիճելի եւ հարցական։ Հունձքէն վերջ, երբ գերման ամբարները լեցուին, աչեան Գերմանիան պիտի փորձէ լուծել իր Մայիս 21ի պարտութեան վրէժը։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի քաղաքական մտահոգութեան ամբողջ ծանրութիւնը այս կէտին շուրջ պէտք է դառնայ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

«ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ»

Վաղէ սովորութիւն ըրած է ներկայ ըլլալ այն դղրդոցին միթինկներուն, զոր Ֆրանսայի «Ժողովրդական ճակատը» կը կազմակերպէ Փարիզի մէջ՝ պանծացնելու համար ուխտաւոր բազմութեանց յաղթանակը, եւ կամ բռունցք ցցելու Փաշական հոսանքներուն դէմ։ Հրապարակագրի եւ կամ օրագրողի պարտականութիւն կը հասարի հետեւիլ օրուան շարժումներուն, կ'ուսումնասիրէ ամբոխին ալեկոծ արտայայտութիւնները եւ ժամուանց անոր դառնելու եւ տրամաբանելու ձեւերը։ Դիպուածը ուզած է որ երբեմն ես ալ ընկերակցիմ իրեն։

Կը կարծեմ թէ Յունիս 5ի կիրակի օրուան առիթն ալ չէր փախցներ, եթէ Փարիզ գտնուէր։ Մայրաքաղաքի ամէնէն մեծ թատերասրահներէն մէկուն մէջ «աննախընթաց» պատրաստութեամբ պիտի բեմադրուէր «Լէպլէպիճի Հօրհօր Աղան», Չուխաճեանի ծննդեան հարիւրամեակի պատուոյն [illegible]։

Շաբաթէ մը ի վեր երկու ներհակ ուժեր սուր պայքարի մէջ էին ներսս։ Դատողութիւնը անողորմ [illegible] կ'ենթարկէր նախազգացումս, բռելով թէ՝ բորենին կատաղած ահաւոր սպանդէն ու թափած ծով արիւնէն վերջ, «Լէպլէպիճի»ն ձախողանքի մը այն արժանի է։ Իսկ նախազգացումը նոյնքան անողոք կը պատասխանէր․

— Այդ ծով արեան մէջ կը խեղդուի քու անմիտ դատողութիւնդ։ Դուն ապուշ տրամաբանութիւնն ես։ Մարդկային հոգիէն բան չես հասկնար։

Պայքարը անհաշտ եւ անողոքելի դեռ կը շարունակուէր, երբ իրիկուան ժամը 7-7.30ի առեններ հասայ Rue Mongeի անկիւնը։ Առաջին տպաւորութիւնս այն եղաւ որ, նախազգացումը յաղթանակը տարած էր։ Բազմութիւնը որ յորդահոսած ալիքի մը պէս դուրս կը թափէր Մուտիւալիթէի սրահներէն, ողողելով հրապարակն ու յարակից փողոցները, խելագարօ «աննախընթաց» էր եւ «ծովածաւալ» (Հանդէսներու նկարագրութեան մեր ժամանակէ թղթակիցներուն խորհուրդ կուտամ, այսուհետեւ զգուշանալ այս երկու բառերը գործածելէ, Հօրհօր աղային տարած ջախջախիչ յաղթանակէն վերջ)։ Բայց բազմութեան դիմագիծը տարօրինակ կերպով անծանօթ թուեցաւ ինծի։ Ընտանի կամ ծանօթ դէմքեր ցանցառ թիւ մը կը ներկայացնէին։ Առիկա մեր յաճախակի տեսած կամ հայկական հաւաքոյթներուն հանդիպած բազմութիւնը չէր ապահովաբար։ Եթէ որոշ մասն իսկ յատկացուէր փարիզաբնակ Թուրքերուն եւ Արեւելքի Հրեաներուն, ջախջախիչ մեծամասնութիւնը անշուշտ Հայ պէտք էր ըլլար։ Այսինքն այն մասը «Մնացորդացին» (ափսո՛ս բառին) որ տարիներ ու տարիներ անհաղորդ մնաց հայ կեանքին, եւ ամփոփուած ինքն իր մէջ, [illegible] երազեց «էնճէլ սազ»ին եւ Արեւելքի գիշերներուն կարօտը քաշելով։

Դեռ շաբաթ մը առաջ էր որ տօնեցինք Հայաստանի անկախութեան քըսանամեակը, թէեւ խանդավառութեամբ եւ հոծ բազմութեամբ, բայց այդ խորախորհուրդ եւ վսեմ թուականին նուիրուած տօնակատարութիւնը նոյնքան բազմութիւն չէր կըրցած հաւաքել։

Փաստ է ուրեմն որ «Լէպլէպիճի»ն դեռ ամբողջն նստած է մեր հոգիներուն վրայ։ Այն «Լէպլէպիճի»ն որ գաբերով մեր հոգին աղարտեց, մեր ազգային բարքերուն մէջ ապականութեան սերմերը ցանեց եւ յետոյ․․․ բընաջնջեց։ Բաւական էր յիշել միայն Տէր-Զօրի սպանդանոցը, Բաքերայի եւ Մեսքենէի արհաւիրքը, հայկական բարձրաւանդակէն մինչեւ Ատիոյ ա-[illegible]ները երկարող գողգոթայի ճամբան, Եփրատի եւ Տիգրիսի ալիքներէն քշուած բազմահազար նահատակներու դիակները, մանաւանդ մեր լլկուած քոյրերն ու պղծուած մայրերը, չգործածելու համար այս արտայայտութիւնը․․․

Ոչ ոք վիրաւորելու եւ ոչ ոքի ալ ազգասիրութիւնը տարակուսանքի ենթարկելու միտք ունիմ, բայց ողբալի է երեւոյթը։

Տարիներէ ի վեր «Միացեալ ճակատ» կը պոռանք մեր ամէնէն նուիրական սրբութիւններուն անունով։ Երկու կազմակերպութիւն չենք կըրցած քով-քովի բերել այդ նպատակին շուրջ։ Մեր անլուր նահատակութիւնն անգամ անզօր մնաց միացնելու մեզ՝ գոնէ մեր սուգի արտայայտութիւնը համազգային դարձնելու համար։ Բայց, փա՛ռք Հօր-Հօր աղային, ահա Հայոց ազգային ճակատը։ Բազմութեան մէջ չէին պակսիր ո՛չ Հայոց եկեղեցիները, ո՛չ Մխիթարեան հայրեր եւ ոչ ալ լուսաւորչական երէց։ Բացակայ է միայն Հայոց Արքեպիսկոպոսը․․․ իր վեղարով եւ լանջախաչով։ Կ'ըսեն թէ հոն է եղած նաեւ մեր վարժապետ Թուրքիոյ դեսպանը․․․ կամ տեղապահը․․․ ի հարկէ ծպտեալ։

Ի՞նչ սրտառուչ համերաշխութիւն․․․

Վաղը փորձեցէք ներկայացնել «Անուշը եւ կամ «Պէպօ», աւելի մեծ պատրաստութեամբ եւ մեր լաւագոյն ուժերով, դրաւ կը գնեմ որ կէսին չափ բազմութիւն չէք կրնար հրաւիրել, որովհետեւ․․․

Այսուհանդերձ Հայը Հայ պահելու եւ Հայութեան բոլոր խաւերը մէկ նըպատակի շուրջ հաւաքելու գործնական բանաձեւը գտնուած է այլեւս։ «Լէպլէպիճի»ին գտած աննախընթաց յաջողութենէն վերջ, առանց վարանումի կարելի է բեմադրել «Քէօսէ Քեահեա»ն, նոյնքան թրքաբարոյ եւ թրքավարի․․․

Եւ դեռ կը գանգատինք թէ Թուրքը կը ջարդէ մեզ․․․

ՎՌԱՄ

×

Պոլսոյ ձեռնարկ մըն էր «Լէպլէպիճի»ի ներկայացումը Տիգրան Չուխաճեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։

Թող ներուի ինծի, սակայն, եթէ չեմ կրնար լուռ անցնիլ մեծ թերացումի մը մասին։ Կարծես անդրշիրիմեան ձայն մը կուգայ բողոքելու՝ արդար իրաւունքի իր բաժինը պահանջելով,— այդ ձայնը Թագւոր Նալեանինն է։

Ամէն անգամ որ «Լէպլէպիճի»ն կը ներկայացուի, հազիւ նշմարելի կ'ըլլայ — չըսելու համար աննշմար — անունը այդ տաղանդաւոր վաղամեռ երիտասարդ հեղինակին։ Ի՞նչ պիտի ըսուէր եթէ օր մը մէկը կարելիութիւնը ունենար Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար»ը օփերէթի վերածելու եւ տարիներ շարունակուէր ներկայացուիլ «Պաղտասար աղբար»՝ երգահանին արժանի փառաբանութեամբ եւ մեծ երգիծաբանին անունը հազիւ նշմարելի․․․

Տիգրան Չուհաճեան իբրեւ տաղանդաւոր վարպետ «Լէպլէպիճի»էն աւելի արժէքաւոր գործեր ունեցած է։ Բայց ոչ մէկը «Լէպլէպիճի»ին չափ ընդունելութիւն գտած է․ ժողովուրդը աւելի շատ փնտռած ու ծափահարած է անոր «Լէպլէպիճի»ն։ Հետեւաբար ամէն անոնք որ վարպետին այդ գործը ներկայացնելու կը ձեռնարկեն, պէտք է Չուհաճեանի անուանին ու նկարին առընթեր ծանօթացնեն նաեւ Թագւոր Նալեանի անունն ու նկարը, (ողբացեալ Թէոդիկի տարեցոյցներէն կարելի է գտնել Նալեանի նկարը)։

Թագւոր Նալեան իր երիտասարդ տարիքին տուած շատ մը գործերու կարգին, գրած է նաեւ «Լէպլէպիճի»ն, այդ գործին մէջ տեսնուած անցեալ ժամանակներու արեւելեան բարքերը խորապէս ուսումնասիրած, ճշգրիտ տիպարներով իւրաքանչիւր դերակատարին վայել նրբամիտ, բառերին պարզամիտ, բայց կուռ ազուցուածքով, բեմական յարմար կառուցուածքով։ Կարելի է նոյնիսկ իբրեւ կատակերգութիւն ներկայացնել, պայմանաւ որ իւրաքանչիւր դերակատար հեղինակին պատկերաւոր տիպարները կատարեալ ու բնական տալու խղճմտութիւնը ունենայ։

Տուեալ պայմաններուն մէջ դժուար է աւելին պահանջել, սակայն կարելի է խնդրել դերակատարներէն քիչ մը ուշադրութեամբ հետեւիլ գործողութեանց։ Երբեմն շատ աննշան կարծուած անուշադրութիւնները իրարու միանալով խաղին ամբողջական իմաստին վրայ կ'ազդեն։ Օրինակ, Ա. արարին [illegible] պրօսպեկտին մէջ գնչուհիներու տարազները, իւրաքանչիւր դերակատար, (անոնք որ բեմը կը սիրեն) կրնային իրենց [illegible] յարմարցնել պատշաճ գոյներով շալվարներ, գլուխներ եւս մազերու կարգ կարգ հիւսկերով կամ [illegible]ներ ու ծաղիկներ, վերջապէս բոլոր այն մանր կարծուած բաները, որպէսզի գնչուականութիւնը [illegible] ։

Բ. արարին [illegible] կուգայ, [illegible] դարուն ծրարի մէջ ծրարուած [illegible] բանալը երկու ձեռքերուն վրայ [illegible] ննջասենեակը տանելու. Նաժիշտները իրենց ձեռքերուն կը ներկայացնեն գլուխները թէեւ բաց [illegible] սակայն [illegible] իրենց գլխուն։ Այս նրբութիւններն ու տարիներ շարունակ [illegible] կեանքը երազել տուեր է [illegible] աշխարհին։ Այս բոլոր մանրամասնութիւնները ուսումնասիրող Թագւոր Նալեանը ինչո՞ւ չճանչցնել ժողովուրդին, եթէ մեր արժէքները կ'ուզենք ճանչցնել նոր սերունդին։

Իւրաքանչիւր դերակատար պարտականութիւն պէտք է համարի իր ուշադրութեամբ հետեւիլ խաղին ամբողջութեան, որպէսզի կարենայ ինք ալ իր բաժինը բերել ներկայացման յաջողութեան։

Այսպէս էին թրքահայ բեմին հին ուխտաւորները, — անոնք որ գործը կը սիրէին ու բեմ կը բարձրանային [illegible] ներելի չէր թեթեւօրէն շարժիլ. [illegible] վարպետը Մնակեան [illegible] նստեցէք տօլմա փաթթեցէք կ'ըսէր։

Ողբացեալ Նալեանի յիշատակին համար այս քանի մը տողերս երբեմն կատարուած գործին արժէքը նշմարեցնելու իմաստը ունին։

Ս. Ց. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
(Նախկին դերասան Մնակեան թատրոնի)

Մ. Ս. Դաւիթ Բէկ

«Յառաջ»ի մէջ կարդացի Հ. Ս.ի գրածները հանգուցեալ Ս. Դաւիթ Բէկի մասին։ Իբրեւ իր հայրենակիցը եւ դպրոցական ընկերը թէ Արաբկիրի, թէ Պոլսոյ եւ թէ Փարիզի մէջ, կը փափաքիմ կարգ մը տեղեկութիւններ տալ իր մասին։

Դաւիթ Բէկի պզտիկ անունն էր Սարգիս (ոչ թէ Մարտիրոս), Դաւթեան ընտանիքէն, բայց դպրոցին մէջ Փարչօղլը կը կանչէին զինքը կամ Սարգիս Սարգիսեան։ Աղքատ ընտանիքէ եւ որբ մնացած, ժամանակ մը յաճախեց Արաբկիրի Ուսումնարանը (Երկրորդական վարժարան), յետոյ նոյն քաղաքի հայ կաթոլիկ դպրոցը, [illegible] Հոն է որ սորվեցաւ իր մայրենի լեզուն եւ ոչ թէ Սպահանի մօտ [illegible] յաւէնութիւնը չունէր հայերէնագէտ ըլլալու.

1888ին Դաւիթ Բէկ դրկուեցաւ Պոլիս, Ազարեան Պատրիարքի փոքրիկ Ընծայարանը, կրօնաւորութեան պատրաստուելու համար։ Հոն քանի մը ամիս միայն մնաց, որովհետեւ Փարիզի Սէն-Սիւլփիսի Ընծայարանին մէջ [illegible] ձրիավարժ աշակերտի մը համար [illegible] տեղ կար։ Ազարեան պատրիարք զինքը դրկեց Սէն-Սիւլփիսի մեծ Ընծայարանը՝ Իսսի լէ-Մուլինօ։ Դաւիթ Բէկ հոն մնաց երկու տարի բայց լատիներէնի մէջ տկար ըլլալով քննութեանց մէջ չյաջողեցաւ եւ [illegible] կրցաւ շարունակել մեծ Ընծայարանի դասընթացքը։ Ազարեան Պատրիարքը [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԵՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Թելացի ըլլալու պէտք չկայ, հասկնալու համար թէ այդ նուիրատուութիւնները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ Կակային անդամավճարները իւրաքանչիւր բջիջին ուղարկուած, իսկ հիւանդանոցներն ալ այն վայրերն են ուր կազմակերպութեան զէնքերը մըթերուած են․․․ Այդ մասին որ եւ է տարակոյս չունիմ, որովհետեւ երբ շատ պնդեցի որ իր յիշողութիւնը քըրքրէ անգամ մըն ըսաւ որ անցեալ ամիս Հայտար Փաշայի հիւանդանոցին նըպաստ տուեր են 360 ոսկի․․․ այս մէկը միտքը մնացեր է, որովհետեւ անմիջապէս յիշեր է որ ես ալ այդ կողմերը կ'աշխատիմ ․․․ եկուր տես որ ես անցեալ ամիս 360 մնաւէկ ռազմանիւթ ստացայ մթերմանցը դնելու համար ի հաշիւ Կակային․․․ այս պահուս ամենք Հայտար Փաշայի կայարանն են եւ տնտուկներուն վրայ փակցուած է «Մեքենաշարժ արօր» մակագրութիւնը․․․ Այս գիշեր փաշային թղթածրարները աչքէ պիտի անցընէ նորէն․․․ կացութեան տէրն է հիմա եւ — Աստուած արեւ տայ իր բիբերուն — եղբօրս մահուան պարագաներէն այնքան ազդուած է որքան ես․․․ վաղը դարձեալ իրարու պիտի հանդիպինք․․․ նայինք ինչ նորութիւններ երեւան հանած պիտի ըլլայ․․․ եթէ Աստուած ուզէ, մեր ձեռքը բաւական օգտակար նիւթեր պիտի ունենանք գործի սկսելու համար ․․․

— Շատ բարի, բայց երանի թէ յատուկ աղբիւրներ ունենայինք, այսինքն այն բոլոր փաստերը որոնց շընորհիւ կարելի պիտի ըլլայ Կական քարուքանդ ընել․․․ չի կրնա՞ր անդամներուն ցանկը գտնել․․․ այդ փաշան ականաւոր դէմքերէն մէկը կ'երեւայ ․․․

— Աղջիկը ամէն բան փորձելու պատրաստ է, որովհետեւ բացի ինծի հանդէպ ունեցած իր սէրէն ու եղբօրս կորուստին առթիւ իր զգացած դառնութենէն, պատեհութիւն մը կը փնտռէ վրէժ լուծելու համար այդ շանդուակ փաշայէն որ անտակ կեանքի մը վարժեցուց զինքը․․․ բայց, ի՛նչպէս ճարէ ցանկը․․․ ոչ ոք ունի, ոչ իսկ թիւ մէկ բջիջին անդամները․․․ այդ ձեւով է ահաւասիկ որ Կական ինքնիրեն կը պաշտպանէ․․ իւրաքանչիւր անդամ միայն ութ հոգիի անուն գիտէ․․․ չորս հոգի իր պատկանած բջիջէն, չորս հոգի ալ այն բջիջէն որուն ենթակայ է իրենը ․․․

— Անշուշտ, բոլորովին մոռցայ այդ պարագան․․․ յամենայն դէպս շատ լաւ է որ Ժանեթին պէս գործակից մը ունինք․․․ պիտի սպասենք․․․ տեսնենք ինչ նորութիւններ պիտի առնայ այս գիշեր ․․․

— Այո, պիտի սպասենք․․․ դուն շատ յոգնած ես, բարեկամս, ըսաւ Թուրքը ոտքի ելլելով․․․ վաղ առաւօտ երբ արթննաս այս - տեղէն մի հեռանար, այլապէս կը կորսուիս այս աւերակներուն մէջ եւ վերադարձին քեզ չեմ կրնար գտնել․․․ Ես քեզի ուտելիք կը բերեմ, ինչպէս նաեւ լուրեր․․․ կէսօրին կուգամ․․․ հիմա քընացիր ․․ Ալլահին խաղաղութիւնը քեզի հետ ըլլայ ու քու շուրջդ ․․․

— Շնորհակալութիւն, հազար շնորհակալութիւն բոլոր ըրածներուդ համար ըսաւ Սուլիվըն, բայց երիտասարդը արդէն անյայտացեր էր մութին մէջ ։

Առտուն կանուխ երբ աչքերը բացաւ, արեւը կը փայլէր իր թաքստոցին վրայ։ Վերմակները մէկ կողմ նետեց, ոտքի ելաւ ու չորս կողմը նայեցաւ։ Այդ վայրը ուր գիշերը անցուցեր էր, նախապէս տանի մը բակը եղած էր։ Սէգերով ծածկուած քարուքանդ աղբիւր մը կար այնտեղ։ Կամարակապ դրանին անդիի կողմը կը տեսնուէր ախոռ մը՝ նոյնպէս փլփլած ։

Սուլիվըն քանի մը քայլ առաւ․ որբոնքին վէրքերը տակաւին կը ցաւէին․ ուսերը ուռած էին․ մարմինը կ'այրէր եւ սակայն ցուրտէն կը դողար դեռ։ Աչք մը նետեց պիւքուիին ու օդին, բայց բնաւ տրամադրութիւն չունէր զանոնք հաշուելու։ Ընդհակառակն կը փնտռէր իր տաք բաղնիքն ու գաւաթ մը թէյը։ Ուժերը հաւաքեց ու կաղնեկաղ սկսաւ ման գալ աւերակներուն մէջ, տեսարանը դիտելու համար։

Երբ գլխաւոր ճամբուն վրայ հասաւ, իր առջեւ կը բացուէր մահասարսուռ թաղը որ դէպի Ոսկեղջիւր կ'իջնէր․ այդ համայնապատկերը չափազանց տարօրինակ թուեցաւ իրեն։ Աւերակոյտերուն շարանը կ'երկարէր մէկ - երկու մղոն տարածութեան մը վրայ, հրդեհէն ոչ մէկ հետք մնացեր էր այլեւս, որովհետեւ ամխացած գերանները կանանչ խոտերով ծածկուած էին հիմա։ Սուլիվըն զինուորականի մտայնութիւն ունէր — նայեցաւ այդ տեսարանին ու խորհեցաւ թէ որքան յարմար էր այդ բացատանը իբրեւ թաքստոց զօրախումբի մը համար ։

Պատերուն անդիի կողմը կը տեսնուէին քանի մը անցորդներ, իսկ աւելի հեռուէն կ'անցնէին կառքերը։ Ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուց իրեն, քանի որ զինքը տեսնողները իր թափթփած հագուստներէն դատելով, կ'ենթադրէին թէ ան ալ թափառաշրջիկ մըն է իրենց պէս։ Վերը, օդին մէջ, թըռչուններու բազմութիւն մը ուրախ դայլայլով բարիլոյս կը մաղթէր իրեն։

Սուլիվըն նորէն իր թաքստոցը վերադարձաւ։ Ոչ կարդալիք ունէր, ոչ ընելիք․ ուրեմն, թէ ժամանակը սպաննելու եւ թէ տաքնալու համար վերմակներուն մէջ փաթթուեցաւ դարձեալ ու սկսաւ քնանալ ։

Երկրորդ անգամ արթննալուն, արեւն արդէն հորիզոնէն բարձրացած էր, թաքստոցին քարերն ալ տաքցեր էին։ Շուքին մէջ քաշուեցաւ ու անգամ մը եւս դիտեց դեսպանը։ Թռչուններն ալ երգեր հիմա ու կը հանգստանային կէսօրուան տաքին մէջ․ գետինը [illegible] ջաններով լեցուն էր ։

(Շար.)

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1904 Ապրիլ 12, Սէմալի կռիւը, զօրավարութեամբ Անդրանիկի, Հրայրի, Մուրատի եւ Սեպուհի։

1904 Ապրիլ 13, Սասունի Բ. ապստամբութիւնը թրքական բանակին դէմ, կռիւին մէջ կ'իյնայ [illegible] Դաշնակցական Հրայրը։

...ութեամբ, Դաւիթ Բէկ մտաւ
...թիւ կաթողիկէ Ընծայարանը՝
...երու հետեւելու համար։ Սակայն
...մը տեւեց իրեն թէ գա-
...հետեւելու եւ թէ իր_սի-
...ներուն համար համակրանք
...վայելականներ ստանալու։
...թէ բարեխառնութեան
...ուզեր այս մասին սեւէ դա-
...մը ընել, այդ օրերուն ճանչցաւ
...իմաստը։ Մէկ կողմէ մօրը
...մեւս կողմէ Սապահգիւլ-
...իր յարաբերութիւնները յե-
...առաջ բերին իր մէջ այն
...որ ի վերջոյ մեծաւորները
...իրեն թէ եկեղեցական կո-
...։

...վրայ Դաւիթ Բէկ վրայէն
...եկեղեցականի զգեստները,
...հագած էր մինչեւ այդ վայրի-
...եւ անգամ արձանագրուեցաւ
...կուսակցութեան։
...իրեն այցելեցի մութ սեն-
...մը մէջ։ Կը սպասէր որ ընկեր
...բերէր իր կուսակցութեան
...ութենէն իրեն ինկած բա-
...։

...տարի վերջ, երբ Փարիզ մի-
...գարմանքով մտաւն վրայ
...մտածի մը՝ վրան պատկով

— ...նի՞ր ըլլայ, ճանչնուե՞ր ես, հար-
...

Գրեթէ, պատասխանեց։
Որո՞ւ հետ...
...կոմսուհիի մը հետ...
...կատակը մէկդի, զուն ո՞վ, կոմ-
...ին ո՞վ։
...ցոյց տուաւ մատանին եւ յուրջ
...մը բսաւ.
...Կարլսոյլ չեմ եւ, այլ
...իշխանական մէկ ընտանիքէն
..., Մեյիբներէն...

Կը ենթադրեմ անկեղծօրէն։ Կը
...սակայն որ կոմսուհին նոյն
...եղած ըլլայ։
...վերջ Սապահգիւլէն իմա-
...որ կոմսուհի ըստեր ծանօթ բա-
...մըն էր, որ զինքը կողոպ-
...վերջ, ձգած փախած էր։
...է չեզտեմ սակայն որ Դաւիթ
...զգայարարայ նկարագիր ունէր,
...էր, լաւ աշխատող, ըն-
...եւ հայրենասէր՝ նուիրուած
...կուսակցութեան։ Բնաւ չէր ատեր
...կուսակցութիւններ.
...հրապարակութեանց մասին ոչ
...կրնամ յայտնել։ Գիտ-
...ներուն կը մնայ զնահատել կամ
...զանոնք։

Ալ. Վրդ. Սիրունեան

Դաւիթ Բէկի մասին Սիրունեան
...տուած այս տեղեկու-
...հետաքրքրական են եւ լոյս
...անոր կեանքի կարեւոր մէկ
...մասին։ Դաւիթ Բէկ երբեք
...իր բարեկամներուն թէ
...Փարիզ ղրկուած էր եկեղեցական
...պատրաստելու համար։
...մէկ յիշատակ կ'ուզէր ունենալ
...այդ հեռաւոր օրերէն։ Շատ
...պատմել իր կեանքը եւ անձ-
...քանիցս ինծի խօսած է Քոլէճ
...մէջ Զօր. Կուրոյի հետ
...ընկեր ըլլալուն եւ բժշկական
...յաճախելուն մասին։ Սէն-
...Ընծայարանին մասին փոք-
...ակնարկութիւն մը իսկ չէր ըներ։
...ալ Սապահգիւլեանէն սոր-
...ըլլալը տեսակ մը հպարտու-
...կը յիշէր, մասամբ արդարա-
...համար հայերէնը սահուն գրե-

ՅԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ.— Մեր գաղութը եւս, յունիս 4ի շաբաթ երեկոյեան տօնեց Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութեան քառամեակը Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ռէսինի կոմիտէին.

Ներկայ էր «կոկիկ» բազմութիւն մը՝ մեծամասնաբար այրեր։ «Կոկիկ» բացատրութիւնը ցաւալի ու միանգամայն ամօթ է մեր գաղութին համար։ Ինչպէս քանիցս մատնանշուած է, գաղութին մէկ որոշ մասը թոյլ ու անտարբեր է ազգային բոլոր տեսակի ձեռնարկներու՝ հանդէպ Զխօսինք այլեւս այլասերածներու մասին որոնք միջազգային հովերով տարուած են։

Երբ անկախութեան տարեդարձն իսկ չի կրնար հրահրել, խանդավառել մեզ այս օտար ափերու վրայ, կը նշանակէ թէ խաչ քաշած ենք մեր ազգային արժանապատուութեան վրայ, ե՞րբ պիտի վարժուինք ընդօրինակել հիւրընկալ երկրին լաւագոյն բարքերը։ Ֆրանսական պետութիւնը միլիոններ կը ծախսէ, բացառիկ խրախճանութիւններ կը սարքէ՝ ազգային տօնին առթիւ, միշտ վառ պահելու համար ժողովուրդին ազգային գիտակցութիւն ու խանդավառութիւնը։ Գոնէ մենք ալ, մեր համեստ ուժերով, գիտնանք յարգել ազատամարտի զոհերուն յիշատակը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով զոր ներկաները երգեցին յոտընկայս։ Նախագահ ընկեր Վ. Հիւսեան գեղեցիկ օրինակով մը բացատրեց օրուան տօնի նշանակութիւնն ու խորհուրդը.

Ապա սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, որ բաւական ճոխ էր։ Յաջող արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Գօգոս Տէր Պօղոսեան, Մանուկ Գրիգորեան, փոքրիկն Վրէժ Գրիգորեան, եղբարք Անդրանիկ եւ Մուրատ Խորէնեան եւ Գ. Նուպար Գաղազ։ Մենիրգեցին՝ Տիկին Աշխէն Գօյանեան, օրիորդներ՝ Մարիցա Գասմաճեան, Տիրուհի Թաթավլեանեան, Վարսենիկ Զէրօնեան, ընկեր Գ. Տէր Պօղոսեան եւ Գ. Թուրէն Կենճոյեան, որոնք արժանացան ներկաներուն ջերմ ծափերուն։

Գեղարուեստական բաժինը լրացած էր։ Ընկեր նախագահը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկեր Շ. Միսաքեան, որ իր արդար վրդովումը յայտնելով կարգ մը երեւոյթներու դէմ, բացատրեց թէ Մայիս 28ը ժողովրդային տօն է։ «Ձերն է։ Ան կուսակցական տօն մը չէ»։

Ընկեր Միսաքեան արագ ակնարկով նկարագրեց այն կացութիւնը որ կը տիրէր Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումէն առաջ։ Թուեց այն վտանգները որ կը սպառնային հայ ժողովուրդի գլխուն, ռազմամթերքի եւ անհրաժեշտ նիւթերու պակասը, հայկական փոքրաթիւ ու անկազմակերպ ուժերուն մղած օրհասական ու անհաւասար կռիւները, ժողովուրդին ու կռուող ուժերուն կրած տառապանքը եւ միահամուռ ճիգերը։ «Ահա այսպէս ձեռք բերինք մեր անկախութիւնը, ոչ Թուրքին «շնորհն էր ան եւ ոչ ալ դէպքերու զասաւորման հետեւանք»։

Ապա անդրադարձաւ Հայաստանի վերջին դէպքերուն եւ անուններով թուեց բոլոր զոհերը։ «Ո՞ւր են Հայաստանը խորհրդայնացնող հին զեկավարութիւնը, կուսակցական գործիչներ, քարտուղարներ, գրագէտներ եւ մաղ ու մօրուք ճերմկած փրոֆէսէօրներ ու գիտնականներ։ Արտասահմանի հայութիւնը ունի պարտականութիւններ, գոնէ բողոք բարձրացնելու կատարուած բարբարոսութիւններուն դէմ։ Մենք պէտք ունինք կազմակերպուելու ազգ. մէկ ճակատի շուրջ։ Պէտք է վերնան այլեւս «ես» ու «դուն»ը եւ անոնց տեղ ստեղծուի «մենք»ը, որպէսզի կարենանք մէկ ճակատով ներկայանալ հիմնական խնդիրներուն առջեւ»։ Բանախօսութիւնը վերջացաւ խանդավառ ծափերու մէջ։

Գ. Յ. Գօյաճեան

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, 5 յունիս.— Այս տարի, Սէն Մորիսի փոքրաթիւ գաղութն ալ վայելչօրէն տօնեց մեր անկախութեան տարեդարձը, Մայիս 28ը։ Ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը։ Հանդէսին կազմակերպութեան հոգը ստանձնած էին Հ. Յ. Դ. «Յառաջ» խումբին անդամները, որոնք ջանք չէին խնայած յաջողութեան համար։

Տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ 6 յունիս, երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, Սոսիէթէ Լիօնէզի սրահը։ Բեմին խորը զետեղուած էին ֆրանսական եւ հայկական դրօշները, իսկ ճակատը մեծ գրերով գրուած էր «Կեցցէ՝ Մայիս 28»ը։ Օրուան նախագահը, ընկ. Ա. Հարիւեան, իր բացման խօսքին մէջ յիշեց այն խիզախ մարտնչումները որ տեղի ունեցան 1917-18ին, յետոյ հրաւիրեց ներկաները որ յոտնկայս երգեն «Մեր հայրենիք»ը։ Ներկայ բազմութիւնը, խանդավառութեամբ երգեց քայլերգը։

Գեղարուեստական բաժնին մէջ, փոքրիկն Մ. Ճէլոյեան կատարեց արտասանութիւն մը, Օր. Տիրուհի Թաթուլաճեան շնորհալի կերպով երգեց «Անուշ»էն «Աղջի Անատուած ես», ընկեր Զ. Փապուճեան «Քեյէ քիլէջեն»։ Յաջող արտասանութիւններ ըրին, տիկին Ալթունեան, ընկերներ Գամպէրեան եւ Մ. Միրզէ։

Ապա բուռն ծափերու մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Շ. Միսաքեան, որ առաջին անգամ կ'երեւար այս գաղութին մէջ։

Ընկեր բանախօսը ամբողջ մէկ ժամ շնորհեց, հիւթեղ բանախօսութեամբ մը յափռած պահեց ներկաներուն ուշադրութիւնը։ Սկսելով 1917ի ռուսական յեղափոխութենէն, փառապանծ Ներկայացուց դէպքերու ընթացքը, մինչեւ անկախութեան հռչակումը։

Անդրադարձաւ նաեւ Հայաստանի Ներկայ կացութեան եւ պատմած ողբերգութեան, եւ թելադրեց համախմբուիլ, կազմակերպուիլ եւ ներկայանալ իբրեւ մէկ ճակատ, հիմնական հարցերու մասին։

Բանախօսութիւնը յաճախ կ'ընդմիջուէր բուռն ծափերով։

Հանդէսէն վերջ ընկերային հանդիպում մը ունեցանք ընկեր Գամպէրեանի սրճարանը, որ յետոյ խնճոյքի մը վերածուեցաւ։ Սեղանապետի պաշտօնը վարեց մեր Ենկոն, մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով։ Այս տեղ ալ, իւրաքանչիւր ներկայ իրեն ինկած բաժինը բերաւ երգով, արտասանութեամբ կամ ճառով։ Դարձեալ ոգեւորիչ էին ընկեր Միսաքեանի բաժակաճառը, ինչպէս եւ ընկեր Թ. Հէրոյեանի (զինուոր) հայրենասիրական խօսքերը։ Իրիկուան ժամը 6ին օթօքար նստուեցանք Լիօն վերադառնալու համար, ակամայ բաժնուելով մեր ազգայններէն ու տիրող մթնոլորտէն։

Կեցցեն Սէն Մորիսի Յառաջ խումբի մեր տղաքը։

Հուրծամ Պատամի

ՎՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անկախութեան հռչակման քառասնորդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ 4 Յունիս շաբաթ երեկոյ Գօմոնի «Վաբանդեան» սրահին մէջ։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ համեստ եւ աշխատաւոր դասակարգն էր որ եկած էր իր յարգանքն ընծայելու։

Օրուան նախագահը, ընկեր Համբարձում Գասմաճեան բացաւ յայտարարելով հանդէսը, վարագոյրը բացուեցաւ Գօմոնի հայ աղջիկներու կողմէ «Մեր հայրենիք» խմբերգով զոյգ եռագոյններու հովանիին տակ, յոտընկայս եւ խոր երկիւղածութեամբ։ Ընդգծեց օրերու մեծ օրին՝ Մայիս 28ի իմաստը, հրաւիրեց ժողովուրդը մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը այն բոլոր զոհերուն որոնք ինկան հայ ազատագրութեան փշոտ ճամբին, որոնց արեան գնով մենք տէր եղանք օրերու էն մեծ օրին Մայիս 28ին։ Վերապրողներուն նուիրական պարտքը պէտք է ըլլայ ամբողջացնել մեռելներուն եւ մեր երազը, Հայաստանի ազատագրութիւնը։ Օր. Ա. Սէրէնկիւլեան մեծ յուզումով երգեց ժողովրդական երգ մը, ընկ. Վաղարշակ Տէր Վարդանեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Արարատեան դաշտը» այնչափ զգայուն։ Սիրուած ջութակահար Գ. Ս. Ջէօրէջեանի քանի մը հայկական կտորները լսուեցան եւ կրկնուեցան ընդհանուր խանդավառութեամբ։ Օր. Ա. Սէրէնկիւլեանի երկրորդ անգամ երգելէն վերջ, կարգով արտասանեցին՝ պատանի Վարդգէս Տէրտէրեան եւ Հայ Արի Ահարոն Թաշճեան։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Վ. Իշխանեան, որ բեմ բարձրացաւ ջերմ ծափերու մէջ։ Դժբախտաբար ի վիճակի չեմ նոյնութեամբ ներկայացնելու իր գեղեցիկ բանախօսութիւնը։

Ընկեր Վ. Իշխանեան իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ, Մայիս 28ի անդրադարձաւ մեր անցեալի 50 տարուան ազատագրական պայքարին, յիշեց մեր զէնքի հերոսներու կարգին մեր գրչի հերոսներըորոնցմէրծիւ ծնունդ առաւ զէնքի պայքարը եւ ստեղծուեցան յեղափոխական կուսակցութիւնները. «Անդրանիկներ, Սեբոսներ, Մուրատներ չէին ծներ եթէ ծնած չըլլային Աղիշաններ, Քաջառ Քաջիպաներ եւ Գրիգոր Արծրունիներ։ Հնչակեան կուսակցութիւն, Դաշնակցութիւն եւ այլ յեղափոխական խմբումներ մէջտեղ չէին գար, եթէ չըլլային Գրիգոր Արծրունիներու, Րաֆֆիներու եւ այլոց ստեղծած գրականութիւնը»։ Եւ այսպէս ժամանակագրական կարգով եկաւ յանգեցաւ Մայիս 28ի Նախօրեակին հայ ժողովուրդի միացեալ ուժերով մղած օրհասական պայքարին եւ այդ պայքարներէն ծնած մայիս 28ի օրուան արժէքին եւ նշանակութեան։ Սոյն պատմական անդրադարձումներէն վերջ կանգ առաւ Հայաստանի ներկայ ատղամալի կացութեան եւ արտահայաստանեան հայութեան անմխիթար կացութեան վրայ, վերլուծեց միջազգային քաղաքական խառնակ կացութիւնը վաղուան անակնկալները ։ մեզ համար նպաստաւոր կամ աննպաստ հաւանականութիւններ։ Ի վերջոյ ալ տագին կոչ ըրաւ միանալ ազգովին, ստեղծել հոգեկան միացեալ հայութիւն ապագայ անակնկալներ դիմագրաւելու համար։ Ընկերոջ բանախօսութիւնը կ'ընդմիջուէր խանդավառ ծափերով։

Ընկեր Սեկեանի չափանակաւոր «շայրենի յիշատակարաներէն կարդ մը դէպքեր եւ դէմքեր ներկայացուելէ ետք, ընկեր նախագահի փակման խօսքով վերջ գտաւ հանդէսը, եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ խանդավառ տրամադրութեամբ։

Ց. Գ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՕՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

— • —

ՖՈՒԹՊՈԼ.— Շաբաթ, 4 Յունիս, Փարք տէ Փրէնսի մէջ տեղի ունեցաւ Աշխարհի Բաժակի առաջին մրցումը գերմանական եւ զուիցերիական ազգ. խումբերու միջեւ։ Հակառակորդները հաւասար մնացին եւ խաղը վերջացաւ 1—1 կէտով։ Բաժակի օրէնքով, կէս ժամուան երկարացումն ալ ապարդիւն մնաց։ Սոյն խումբերը կրկին պիտի չափուին հինգշաբթի նոյն դաշտին վրայ։ Գերմանացիները, անհասապէս լաւագոյն ֆութպոլիստ, տիրապետեցին երկար ժամանակ, բայց չյաջողեցան անցք մը գտնել հակառակորդ բերդին առջեւ, զոր Զուիցերիացիները կատաղօրէն կը պաշտպանէին։ Տաքը եւ անպատճառ յաղթելու տենչը չափազանցութիւններու մղեցին բոլոր խաղացողները, ինչ որ տգեղ երեւոյթ մը պարգեց։

Գերմանացիները նոր կազմով մը կը ներկայանային։ Խումբը կը բաղկանար 5 Աւստրիացիներէ եւ 6 Գերմանացիներէ. Այս բաղադրութիւնը հեռի էր կատարեալ ըլլալէ։ Կը պակսէր կարեւոր ազդակ մը, ձուլումը՝ երկու տարրերու մեթոտներու, ինչ որ միայն ժամանակի հարց է։

Կէլ ակի, Քօլոմպի մէջ, Ֆրանսա շատ դիւրաւ թեամբ յաղթեց Պելճիքայի (3—1)։ Ֆրանսացիները առաջին մասին մէջ շատ փայլուն եւ կրակոտ խաղարկութեամբ մը տիրապետեցին, Կակատակ Պելճիքացւոց խրոխտ հակայարձակումներուն։ Բայց այս վերջիններուն պաշտպանողական գիծը հեռի էր կատարեալ ըլլալէ, մանաւանդ հակառակորդը չէզոքացնելու մէջ։

Նոյն օրուան արդիւնքներն են.—

Չեխոսլովաքիա կը յաղթէ Լեհաստանի (6—5)։ Հունգարիա՝ Հոլանտ. Հընդկաստանի (6—0)։ Չեխոսլովաքիա՝ Հոլանտայի (3—0)։ Իտալիա՝ Նորվէկիոյ (2—1)։

Ռումանիա եւ Ռուսիա հաւասար մընացած ըլլալով (3—3), հինգշաբթի կրկին պիտի խաղան։ Կիրակի, 12 Յունիսին, քառորդ վերջաւորութեան մասնակցողները հետեւեալներն էին.— Ֆրանսա - Իտալիա (Քոլոմպի մէջ)։ Չեխոսլովաքիա - Չեխոսլովաքիա (Պորտոյի մէջ)։ Շուէտ - Ռումանիա կամ Ռուսիա Անթիպի մէջ)։ Հունգարիա-Գերմանիա կամ Զուիցերիա (Լիլի մէջ)։ Շատ հետաքրքրական մրցումներ են ասոնք, որոնց մէջէն կը զատուի մասնաւորապէս ֆրանքեւիտալական բախումը։

ԹԵՆԻՍ.— Ներկայիս Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենան Ֆրանսայի միջազգ. ախոյեանութեան մրցումները, մասնակցութեամբ աշխարհահռչակ խաղացողներու, որոնց ամէնէն աչքառուն՝ Քալիֆորնիացի Budge, որ կը դէմանցնի իր բոլոր մրցակիցները։ Չենք կարծեր որ ուէէ մէկը կարենայ զինքը դժուարութեան մատնել մինչեւ իր վերջնական յաղթանակը։

Ա. Ա.

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Արա Պարթեւեան մնայուն զեկավար նշանակուած է «Association Symphonique des Concerts Populaires» անուն ֆրանսական նուագախումբին, որ կազմուած է Փարիզի վեցերորդ թաղամասի քաղաքապետարանի հովանաւորութեան տակ։

Այս նուագախումբը ունի նաեւ հունգարացի զեկավար մը, Մաքս Տէօչ։ Անցեալ մայիս 27ին, Մոնթրէօյի քաղաքապետարանին մէջ, մասնակցութեամբ Comédie Françaiseի արուեստագէտներուն, ներկայացուեցաւ Բիզէի Arlésienneը, որուն նուագախումբի բաժինին զուգընթաց կ'ընկերանար Choral Amiciciaն, ճարտարօրէն ղեկավարուած՝ Պարթեւեանի կողմէ։

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1904 Ապրիլ 14ին Մերկերի կռիւը, գլխաւորութեամբ Գէորգ Զաւուշի։

1904 Ապրիլ 16ին Իշխանձորի (Սասուն) կռիւը։

1893 Ապրիլ 17ին Տարօնի Ցրօնք գիւղի կռիւը, մահ Դաշնակցական գործիչ Գուրգէնի։

1904 Ապրիլ 18ին Կէլհիէի (Սասուն) կռիւը, ղեկավարութեամբ Անդրանիկի, Գէորգ Զաւուշի, Սմբատի եւ Վահանի։

1921 Փետրուար 14ին խմբապետ Խնկօն ջարդ տուաւ բոլշեւիկ զօրամասերուն եւ խուճապի մատնեց զանոնք, առնելով բազմաթիւ գերիներ եւ գրաւելով թնդանօթ ու ռազմամթերք։

1897 Փետրուար 27ին տեղի կ'ունենայ Սոխորդ գիւղի կռիւը, ղեկավարութեամբ Աղբիւր Սերոբի։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՈՍ ԼԱԹԻՆ

...ոյր եւ մայր երջանկանում են ի-
...նց սիրոյ պտուղով, կրկնապատ-
...ում են իրենց եռանդը աշխատելու եւ
...րենց սիրոյ պտուղը երջանիկ պահե-
...համար։ Բայց այդ երջանկութիւնն
...ւանում է իր սեւ կողմը.— աղջի-
...մկրտելու խնդիրը։

...Կոստին հետաքրքրուել, իմացել էր
...Սորէնէն, որ Հայոց առաքելական
...եկեղեցին մկրտում է մկրտութիւն
...կողմից որեւէ երեխայ եւ տոմարի
...արձանագրում է որպէս լեգալ
...անուն, որեւէ հովանաւորի, կամ կնքահօր անունով, կամ իբրեւ անծանօթ
...հօր զաւակ՝ միայն մօր անունով, երբ
...յայտնի է մայրը։ Կոստին աղջիկը
...կարող է մկրտել տալ կնոջ անունով,
...իբրեւ անծանօթ զաւակ։ Ցեղագայւն,
...իր պապերին՝ աղջիկը չի ճանաչուի
...որպէս իր հարազատ զաւակը, այլ իբ-
...րեւ որդեգիր։

Ո՛չ, այդ բանը չէր կարող անել Կոստին։ Աստուած էլ գիտէր, ինչն էլ գիտէր որ, ինքն էր հարազատ հայրը իր կնոջ զաւակի։ Իր կինն աղջիկ մա՞յր. անծանօթ հօր զաւա՞կ։ Ո՛չ, ոչ, անկարելի է։ Աւելի լաւ տասնց կնունքի մնայ զաւակը։ Եթէ մեղք է գործել, թող Աստուած դատէ իր մեղքը։

Այս անգամ Կոստին բոլորովին խըռովում է եկեղեցիէն։ Էլ ոտքը եկեղեցի չի դնում։ Հեթանոս անուանտկոչութիւն է սարքում իր աղջկայ համար։ Հրաւիրում է իր լոթի ընկերներին ու բարեկամներին իրենց բնտանիքներով, չանսոնում չլսուած խըն-ջոյք է սարքում։ Զուռնաճի Կարոյի փոխարէն՝ ՇՆՈՐՀԻ Աշխատ բոլոր Ցարուր թէն է հրաւիրում։ Քառասուն գոյգ ժամ է վառում եւ Հայոց հին աստուածները վկայ կանչելով՝ աղջիկն Աստղիկ է անուանում։ Թէեւ Կոստի մօտիկ ընկերներն ու բարեկամներն իրենց ընտանիքներով Կոստի անպսակ կնոջ եւ անկնունք զաւակի հետ բարեկամութիւն են անում, բայց քաղաքի ազգաբնակութեան մեծ մասը միշտ խորթ աչքով է նայում նրանց, եւ խեղճ կինը, յետագային էլ փոքրիկ աղջիկն էլ զգում են շրջապատ իրենց վիճակի դառնութիւնը։

Բայց ի՞նչ կարող էին անել։ Կոստին անդրդուելի էր։ Շիտակ մարդ, կաշառքով, աղաչանք—պաղատանքով գործ չէր ուզում տեսնել։ Օրինաւոր կամ ապօրէն, նա սրել էր իր ձեռքով, պիտի քաշէր իր հոգով։

Կոստին անհաշտ եկեղեցու հետ՝ միշտ հաշտ էր Աստծոյ հետ։ Ամէն առաւօտ մատաղ էր մորթում, աղքատ ու տնանկի դրամ, ուտելիք, հագնելիք էր բաշխում։ Նոյն մնացած տանն՝ իր պարծանք գոտին գրաւ էր դնում, բայց ոչ մէկ օր իր սէր կինը եւ սիրոյ զաւակը զուրկ չէր պահում։

Երբ ռուս կառավարութեան կողմէ հայ եկեղեցական կալուածները գրաւելու խնդիրը մէջ տեղ ելաւ եւ հայ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի ելաւ իր ազգային իրաւունքը, սրբութիւնը պաշտպանելու, Կոստին մնացաւ իր ջէնը եկեղեցու հետ եւ առաջիններէն մէկը եղաւ կուռ դաշտ նետուող, նոյնիսկ զէնք արձակող, Թագախ վիլայէթի, որի հետեւանքով երկար ժամանակ բանտ պառկեց։

Եկեղեցական կալուածների գրաւման դէպքէն վերջ, երբ Հայոց Հայրիկը իր հօտին այցելելու համար պտոյտի ելաւ ու Կարս եկաւ, Կոստին մօտացաւ, թէ նրա պատճառով ինքն անպըսակ, զաւակն անկնունք է մնում, ու զաւակ-զաւակով մինչեւ Բեդլի Սահէտ գիւղը նրա դէմ գնաց եւ կառքին ընկնելով, իբրեւ գրաւ Հայրիկի կառքին լծուեց։

Եկեղեցին ու օրէնքը տարբեր, ազգի գործը, ազգի պատիւը տարբեր։ Կոստին պատուի-մարդ էր թէ իբրեւ անհատ, թէ իբրեւ ազգի զաւակ։

Գոց էին հայ դպրոցները Ցարի հրամանով։ Ով ուզում էր իր զաւակը կրթել, պիտի ուղարկէր ռուսական վարժարան։ Կոստին շատ էր փափաքում իր աղջիկը դպրոցական համազգեստ հագած աշակերտուհի տեսնել, բայց իր փափաքը չէր կարող իրականանալ, որովհետեւ ռուսական դպրոցը չէր ընդունում ապօրէն - անկնունք մանուկ։ Ու Կոստի աղջիկը, որուն Աստղիկը Սեւուշ քոյրերի տնային վարժարանը գնաց, ուսում առնելու։

Բայց ակնարհն այդպէս չմնաց։ 1905ին Հայոց Հայրիկն յաղթեց, ու որովհետեւ իր ազգն զգաստացած՝ այլեւս «երկաթէ շերեփ» ունէր իր ձեռքը եւ կարողանում էր Հարիսայի կաթսայէն իր բաժինը վերցնել։

Հայ դպրոցները բացուեցին։ Յեղափոխական ազատամիտ հոգաբարձուներ եւ ուսուցիչներ խտիր չդրին օրէն - ապօրէն հայորդիների մէջ - անխտիր, աղքատ ու հարուստ դպրոց ընդունեցին. շատերի գիրքն ու տետրակն էլ իրենք տուին։ Կոստի Աստղիկն էլ հագաւ, դպրոցական սրճագոյն համազգեստ ու գնաց դպրոց։ Ա՞յդքան միայն։

Ոչ, նա նոյնիսկ դպրոցական հանդէսներին բեմ ելաւ, տասնեւոր արտասանեց, գեր խաղցաւ, ծափեր խըլեց Կարսեցիներէն ու երջանկութեամբ լեցրեց ծնողների սիրտը։

Էլ ինչպէ՞ս Կոստին անկողինէն վարտիկ շապիկով փողոց չթռչէր եւ տահրկու կրակի մէջ չնետուէր, երբ մի գիշեր դպրոցապատկան խանութները կրակ առին եւ բոցը երկինք բարձրացաւ։

— Ծօ, դպրոցի խանութները, ծօ, դպրոցը... Ձեր հոգուն մատաղ, տըղերք, հասէք, ջուր, թաղիք, խալի, կարպետ, մի թողնէք որ կրակը տարածուի։ Հասէք ...

Գոռում էր Կոստին աջ ու ձախ եւ քլունք առած՝ հարւածում էր կրակ առած դուռ ու պատուհան։

— Կոստի, զգոյշ, ձեղունը պիտի փլի, տակը կը մնաս, կ'այրուիս, դուրս, դուրս ելիր ...

Գոռում էին մարդիկ ահաբեկ, բայց Կոստին անտարբեր իր վիճակին դեւի պէս մարտնչում էր կըրակի հետ, որ չտարածուի, բոլորովին չոչնչացնէ խանութները ազգի, դպրոցի։ Քանի քանի աղքատ մանուկներ ձրի ուսում պիտի առնէին նրանց եկամուտներով։

— Ծօ՛, հասէք, է՛, ի՞նչ էք կանգնել, ձայնում է Կոստին կրակէն հեռու կեցած, վախկոտ ակնատեսներին,— եա ձեր հէրը, ձեզ տղամարդ ասողի ...

Հայհոյում է լիաբերան ու շարունակում իր գործը։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(7)

(Շար.)

40 ԺԱՄՈՒԱՆ աշխատանքի օրէնքին առթիւ, Ֆրանսայի գործատիրական պատուիրակը նառ մը խօսելով Ժընեւի խորհրդաժողովին մէջ, ըսաւ թէ այդ օրէնքը վնասակար եղաւ երկրին համար: «Ճարտարագործութեան ծախքերը 90 – 100 առ հարիւր աւելցան, բաղդատելով 1936ի հետ, արտադրութիւնը 76 – 84 առ հարիւր ինկաւ, բաղդատելով 1929ի հետ» եւայլն: (Ֆրանսայէն դուրս, 40 ժամը կը գործադրուի միայն Նոր Զելանտայի մէջ, այն ալ շարք մը չեղումներով):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Յ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի
Ապսպրանքները կանխիկ:
Գին ֆրանսա եւ գաղութները 5 Ֆր., փոստի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan (Seine) France

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
SALLE GAVEAUի մէջ, 45 **Rue de La Boëtie**
(Métro: Miromesnil)
ՍԻՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ***ՌՈՒԲԷՆ ՌԷՖԷՅԷԼԵԱՆԻ***
Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն
Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 Ֆր.: Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրասենեակ, 35, Rue Montholon.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

26 Յունիս, կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին
ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8, *Rue Danton (St. Michel)*
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի
բեմադրութեամբ հանրածանօթ արուեստագէտ-վարպետին՝
Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ
ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆի փարիզահայ կեանքէ զուարթ կատակերգութիւնը՝

ՄՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

երեք արար

որուն կը մասնակցին՝ Ա. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Գ. ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, Մ. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ, տիկիններ՝ Ք. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ԱԼԻՍ ՏԻՒՓՕՆ եւայլն:

Այս ներկայացումը կը տրուի յօգուտ Գրիգոր-Վահանի, նախաձեռնութեամբ իր խումբ մը բարեկամներէն կազմուած յանձնախումբի մը, որուն մաս կը կազմեն Գ. Գ. Խաչատրեան Ա., Թէրզեան Գ., Մանիկօֆ Յ., Պալապանեան Մ., Սամուէլ Հայկ, Տէտէճեան Յ., Քէպապճեան Ն.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ՀԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ)
Նոր ժառանգարին Ա. հատորը
Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր արձակագիր, նահատակ
ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ
ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ, ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ, ՍԵՒ ՑԵԼԵՐԻ ՍԵՐՄՆԱՑԱՆԸ եւ ՍՊԻՏԱԿ ՁԻՆ:
Հետզհետէ լոյս պիտի տեսնեն ուրիշ հատորներ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻէն, ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷն, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑԷՆ, ԱԼԱԶԱՆԷՆ, ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԷՆ եւ ուրիշներէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ 15 Յունիս, Չորեքշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին, խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընդանդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է եւ ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի: Մասնաւոր հրաւէր պիտի չղրկուի:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
[illegible]
Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue [illegible] — PARIS (15)

Հ. Յ. Դ.

Պաշտօնական

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Յունիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱԲՈՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ. Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի, 19 Յունիս, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, **Salle Calmanier**ի մէջ:
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ***Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ***
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ***Ծ. ԽՍՐՈՎԵԱՆ***
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն
Կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)
Մուտք՝ 5 ֆրանք, անդամներու 3 Ֆր.:

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԷՋ.— «ՋԱՒԱՐԵԱՆ» Կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Երիվան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:
Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ: Կերուխում Գիւղէ տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին
կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ
19 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին
Սէնթ Անտրէի գեղատեսիլ պարտէզին մէջ:
Կը նախագահէ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱԻԻԿԵԱՆ, կը խօսի՝ ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, կը բանախօսէ՝ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:
Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ վաստակաւոր դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ որ պիտի ներկայացնէ երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ: Կ'երգէն ու կ'արտասանեն Սալնոյ Ջորի նորահաս մանուկներ:
ՄԱՆՕԹ - Հանդիսավայր երթալու համար առնել 25 թիւ հանրակառք եւ իջնել վերջակէտին, փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին երթալ հանդիսավայր:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
16 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 11ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ Լ'Էքուիփ:
ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. ***Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ***
Նիւթ՝ «Երիտասարդութիւն»
— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւղի Վարչութեան տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր սրահին մէջ: Օրակարգ. 1.— Տարեկան զեկուցում, 2.— Հաշուետուութիւն, 3.— Նոր Վարչութեան ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, 15 Յունիս, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գոսիւէ: Կը խօսի Ակումբի անդամներէն Գարիկ Նազարեան: Նիւթ՝ «Հայաստանի ժողովրդագրութիւնը եւ Հայաստանի Հանրապետութեան անտեսական քաղաքականութիւնը»:

ՀԱՆԴԷՍ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres պիտի տօնուի տարեկան հանդէսը ի յարգանս Մխիթար Աբբահօր, Ռափայէլի եւ Մուրատի յիշատակին, 19 Յունիս, Կիրակի օրը, ժամը ճիշդ 16ին: Տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ, երգեր, եւ երգախառն զաւեշտ մը աշակերտներու կողմէ:

Ընտանեկան պարահանդէս

ՔՂԻՒԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
17 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.45–24
Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Գոսիւէ
Բացման խօսք Պ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆԷ
Ընտիր նուագախումբ, Մատչելի պիւֆէ
Մանուկներու մասնակցութիւն 3 եւ 2 ֆրանք

ՕՓԵՐԱՅԻ ԵՐԳԻՉ Պ ՍՕՍԻ ԱՏ ԽՍՐՈՎԵԱՆ

Փարիզէն իր մեկնումին առթիւ կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները մտերմական հաւաքոյթ—թէյասեղանի, 19 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3–7, Բաֆֆի ճաշարանին մէջ, 8 Rue Maubeuge: Գեղարուեստական ընտրուած բաժին, որ կը սկսի ժամը 4ին:
Տոմսերը կը ծախուին նաեւ նոյն ճաշարանին մէջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (ժամանակաւոր թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԻՍԱՅԵԱՆԻ
ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ
(Թեմական լուսանկարներով)
ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
(Ուրֆայի ինքնապաշտպանութեան ղեկավար)
Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ:
Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ
Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Ménil, Asnières (Seine) France.

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ
Կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՒՆԻ ՊՕՂՕՍԻ եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco - Oriental արեւելեան-ճաշարանին մէջ, 3. RUE CLAUZEL (35 Rue des Martyrsի անկիւնը) Tél. Trudaine 51–80. Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս 1. R. R. bis: Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ տեսակ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒՆԻՍ — JEUDI 16 JUIN 1938

ԺԳ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3758

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի ՊԷՏՍ ԳՈՍԱՑԵԼՈՑ

Երէկ ստացանք «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, մայիս 24էն յունիս 5:

Մեծ մասը խճողուած՝ Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց արձագանգով, այս թիւերը բաւական լոյս կը սփռեն ծանօթ «զտումներու» մասին, շնորհիւ երկու ժողովներու եւ «զգաստացուցիչ» խմբագրականի մը:

Այսպէս, յունիս 2ին բացուած է Հայաստանի բոլշեւիկեան 11րդ համագումարը, ուր մանրամասն զեկուցում մը կարդացած է կեդր. կոմիտէին քարտուղարը, Գր. Յարութիւնեան:

Համագումարին նուիրուած խմբագրականին մէջ, «Խ. Հայաստան» կը պատմէ.

— «Ստալինեան Կենտրոնական Կոմիտէի ղեկավարութեամբ Հայաստանի բոլշեւիկները եւ մեր փառապանծ ներքգործժողկոմատականները ջնջեցին երկաթով այրեցին ֆաշիստական - Դաշնակցական այն բները, որտեղ ծուարել եւ իրենց հակայեղափոխական, քայքայիչ գործն էին կատարում, — Խանջեանը, Ամատունին, Տէր Գաբրիէլեանը, Գուլոյեանը, Ակոպովը, Մուղդուսին եւ միւս սրիկաները»:

Իմպերիալիստական պետութիւնների վարձկան շները՝ Խանջեանը, Ամատունին եւ հայ ժողովրդի արիւնը ծծող միւս իժերը Խորհրդային Հայաստանի արդիւնաբերութեանը, գիւղատնտեսութեանը, կուլտուրային, առեւտրին ահագին վնաս հասցրին...

— Օտարերկրեայ հետախուզութիւնների գործակալներ Ամատունու, Գուլոյեանի, Մուղդուսու եւ միւս սրիկաների մերկացումից եւ ջախջախումից յետոյ... (Խ. Հայաստան, 1 յունիս):

Ամբաստանեալներուն յատկացուած ածականները շատ բան կը խօսին տիրող հոգեբանութեան մասին:

Խմբագրականը աւելի սեւցնելով անոնց մեղքերը, կ'ուզէ համոզել թէ «վարձկան շուները» ձախողեցուցած են ձգախէժի արդարութիւնը: «Հսկայական քանակութեամբ անասուններ թունաւորեցին, ցանկալով արհեստական դժգոհութիւններ յառաջ բերել պլխատաւորութեան մէջ»:

Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը իր կարգին շօշափելով այս հարցը Երեւանի քաղաքային կոմիտէին մէջ, կ'ազդարարէ բարձրաձայն.

— «Հայաստանի բոլշեւիկները, խորհրդային մարտական հետախուզութիւնը, մերկացրեցին ժողովրդի թշնամիներին, որոնք փորձում էին ֆաշիստական պետութիւնների առաջադրանքով՝ Խորհրդային Հայաստանն անջատել ՍՍՀ Միութեան ժողովուրդների մեծ ընտանիքից եւ այն դարձնել ֆաշիստական իմպերիալիստական երկրների գաղութը:

Հայաստանի բոլշեւիկները յաջողութեամբ մերկացրին տրոցկիստական, աջ ու բուրժուական նացիոնալիստներին, որոնք համախմբում էին Դաշնակցական ու կուլակային տարրերը՝ խորհրդային իշխանութեան դէմ պայքարելու համար»:

— «Հայաստանի բոլշեւիկները Համ Կ (բ)Կ Կենտկոմի ղեկավարութեամբ, ընկեր Ստալինի անմիջական օգնութեամբ ջնջեցին երկաթով այրեցին ֆաշիստական բները:

Ժողովրդի թշնամիների դէմ մղուած այդ պայքարում բացառիկ դեր խաղաց Երեւանի կուսակցական կազմակերպութիւնը, որը հակայեղափոխական, աջ-տրոցկիստական–Դաշնակցական բլոկի պարագլուխների — Խանջեանի, Ամատունու, Տէր Գաբրիէլեանի, Գուլոյեանի, Մուղդուսու, Շախսուվարովի, Դանիէլեանի եւ այլոց մերկացումից յետոյ հետեւողականօրէն արմատախիլ է անում նրանց գործակալներին, որոնք խցկուած են Երեւան քաղաքի զանազան կազմակերպութիւններում»: (Խ. Հայաստան, 28 մայիս):

Բայց այս «մերկացումներ»ն ու «ջախջախում»ն ալ հանգիստ բան բերել չեն տար: Արթո՞ւն է «հանճարաւոր Առաջնորդը», անմա՞հ Ստալինը, եւ անոր ազգանուանին կառչելով, Հայաստանի կեդր. կոմիտէին քարտուղարը կը զգուշացնէ.

— «Երեւան քաղաքի բոլշեւիկները ոչ մի դէպքում չպէտք է հանգստանան ժողովրդի թշնամիների դէմ մղուող պայքարում ձեռք բերուած յաջողութիւններով, եւ էլ աւելի պէտք է բարձրացնեն բոլշեւիկեան զգաստութիւնն ու իրենց անհաշտութիւնը կուսակցութեան ու խորհրդային իշխանութեան բոլոր թշնամիների նկատմամբ»:

Դեռ շատ աւելի ծանրակշիռ ազդարարութիւն մը.

— «Հայաստանի կոմունիստները պէտք է յիշեն եւ երբեք չմոռանան ընկեր Ստալինի ցուցումները, պէտք է յիշեն որ Խ. Հայաստանը հանդիսանում է սահմանամերձ հանրապետութիւն եւ ֆաշիստական պետութիւնները կ'ուղարկեն ե՛ւ դիվերսանտներ, ե՛ւ լրտեսներ՝ Հայաստանում քայքայիչ աշխատանք կատարելու համար»:

Այսքան լայն տեղ տալով հանդերձ վկայութեանց, մենք սպառած չենք նիւթը: Տակաւին հարկ է ծայրէ ծայր կարդալ բոլոր զեկուցումները, խմբագրականներն ու յօդուածները, ամբողջական եզրակացութեան մը յանգելու համար:

Բայց, այսքանն իսկ բաւական է, իբրեւ ուղեցոյց կամ բանալի: Այս անգամ «ի պէտս գոսացելոց», որոնք իրենց աչքերուն առջեւ անցուցած, կը ճգնին ուրիշներուն աչքերն ալ փակել ահաւոր ողբերգութեան առջեւ:

Զեկուցումներուն մէջ գործածուած բառերն ու ածականներն անգամ չոր ու ցամաք մահավճիռներ են, արդէն գործադրուած կամ գործադրելի:

Բայց այս մասին կը խօսինք տակաւին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԷՆ ԾԱՆՐԱՑԱՒ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԵՒ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

Թուրք սպաներ կը խուզարկեն Հայերու եւ Արաբներու տուներ

Քիչ անդին ամփոփած ենք թրքական եւ արաբական թերթերու տեղեկութիւնները՝ Սանճաքի կացութեան մասին, մինչեւ յունիս 10: Երէկ Փարիզի թերթերը հրատարակած էին կարգ մը հեռագիրներ, որոնք շատ աւելի ծանր կը ցուցնեն կացութիւնը: Այսպէս, Անտիոքէն ղրկուած հեռագիր մը (14 յունիս) կը հաղորդէ.—

«Արաբական ազգային գործունէութեան եւ «Սանճաքի միութեան» քանի մը անդամները ձերբակալուեցան: Զօրքը միջամտեց, երբ ժողովուրդը ցոյցեր կը կատարէր, պահանջելով ազատ արձակել բանտարկեալները: Երեք ցուցարարներ վիրաւորուեցան: Մէկուն վիճակը յուսահատական է:

Ընդհանուր խուճապ կը տիրէ Սանճաքին մէջ: Բազմաթիւ ընտանիքներ կը հեռանան Սանճաքէն, մանաւանդ Հայերը, ապաստանելով Պէյրութ, Հալէպ եւ Ալէվիներու երկիրը: Կ'ըսուի թէ ֆրանսական իշխանութիւնները խորհուրդ տուած են իրենց պաշտօնեաներուն որ Լիբանան ղրկեն իրենց ընտանիքները:

Թրքական հրոսախումբեր կը շրջին Սանճաքին մէջ: Բոլորն ալ շատ լաւ կազմակերպուած են եւ յարձակելով արաբական գիւղերուն վրայ, աւարի կու տան անոնց ստացուածքները: Այս հրոսախումբերը պաշարեցին արաբական գիւղ մը, բնակիչները հաւաքեցին հրապարակին վրայ եւ անոնց գէմ ուղղելով իրենց զէնքերը, ստիպեցին որ պոռան.— «Կեցցէ՛ Աթաթիւրք»: Երեք երիտասարդ Ալէվիներ մերժելով, աղաղակեցին.— «Կեցցէ՛ արաբ եւ ազատ Սանճաքը»: Իբրեւ հետեւանք, երեքն ալ չարաչար խոշտանգուեցան եւ խարազանի բռնուեցան, մինչեւ որ արիւն հոսեցաւ:

*** Ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ (14 յունիս).— Այս առտու միջադէպ մը ծագեցաւ Անտիոքի մէջ: Թուրք բռնակիր մը սպաննուած ըլլալով գիշերը, ... միութեան կարգ մը վարիչները ձերբակալուեցան: Կալանաւորներուն կուսակիցները առտուն ժամը 6էն համախմբուեցան կառավարական շէնքին առջեւ եւ բողոքեցին ձերբակալութեան դէմ: Ցոյցը ոստիկանութեան հանգամանք առած ըլլալով, զօրքը կրակ բացաւ, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար: Երեք հոգի վիրաւորուեցան:

*** «Իւմանիթէ»ի թղթակիցը կը գրէ Դամասկոսէն.—

Սանճաքին վերջին դէպքերը բուռն յուզում պատճառեցին Դամասկոսի եւ ամբողջ Սուրիոյ մէջ: Թրքական բանակէն սպաներ Անտիոք հասած են վերջերս եւ Ֆրանսայի հազարապետ Քոլէի հրամանին տակ դրուած, ֆրանսական զօրքին հետ գործակցաբար պահպանելու համար բարեկարգութիւնը: Իրականին մէջ այդ սպաները եկած են տուներ խուզարկելու եւ զէնքեր հաւաքելու: Բայց այդ խուզարկութիւնը կը կատարուի միայն Արաբներու եւ Հայերու տուներուն մէջ: Անտիոքի մէջ, քէմալական կուսակցութեան (Հալք) կեդրոնին մէջ կ'ըսեն, հանգստացնելու համար Թուրքերը.

«Միայն Թուրքերու տուները խուզարկութեան պիտի չենթարկուին»:

Հազարապետ Քոլէ 60 թրքասէր Չէրքէզներ հաւաքեց, ոստիկան - զօրքին մէջ արձանագրուելու համար: Միեւնոյն ատեն իր մօտ կանչելով շրջանային վարիչները (միւտիր), հրամայեց ապահովել Թուրքերու գերակշռութիւնը:

*** «Անդրակ» հաստատելով թէ Սանճաքին հայ բնակչութիւնը ահռելի յուզումի եւ անորոշութեան մատնուած է եւ ժամէ ժամ անակնկալներու կը սպասէ», հանդարտութեան հրաւէր կը կարդայ խմբագրականով մը:

ՀԱԿԱԿՂԵՐԱԿԱՆ ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

49 հոգի "մահապարտուած"

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— «Անաստուածն» թերթը կը գրէ թէ եկեղեցականներու նոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Վոլկայի մէջ, Չուվաշի մէջ: Ցեկան «հաշուեյարդարի ենթարկած է» 49 հոգինոց կազմակերպութիւն մը, որուն մէջ կը գտնուէին 7 ժամկոչներ եւ 20 քահանաներ: Թերթին տեղեկութեանց համաձայն, ասոնք «Միապետական կղերական խմբակ» անունին տակ կը թելադրէին իրենց ծուխերուն որ չմասնակցին Գերագոյն խորհուրդին ընտրութեանց: Այս դաւադրութեան լուրին հրատարակութիւնը կը զուգադիպի Վրաստանի եւ Հայաստանի ընտրութեանց, որ տեղի ունեցան կիրակի օր:

*** «Իւմանիթէ» հաղորդելով Վրաստանի, Հայաստանի, Աճարիայի եւ Աբխազիայի ընտրութիւնները, աւետաբեր մանրամասնութիւններ կը հրատարակէ ընտրողներու խանդավառութեան մասին ...

45 նոր հրամանագիրներ

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց հրամանագիր - օրէնքներու նոր շարքը, որ կը բաղկանայ 45 հատերէ: Նոր հրամանագիրները մեծ մասով կը ծրագրեն զարկ տալ ազգային անվտանգութեան զանազան ասպարէզներուն: Մէկը սահմանուած է ազգային պաշտպանութեան եւ ժամանակաւորապէս կը տրամադրէ աւելցնել սպաներու եւ զինուորներու թիւը բանակին եւ օդատորմիղին մէջ, ինչպէս եւ մղում տալ ռազմական պիտոյքներու արտադրութեան:

Տնտեսական հրամանագիրներէն մէկը մասնաւոր տուրք մը կը հաստատէ օտար բամպակներու վրայ, աւելցնելու համար հիւսիսային Ափրիկէի եւ գաղթավայրերու ֆրանսական արտադրութիւնը: Ուրիշ մը կը յանձնարարէ վերակազմել նաւարկութեան ընկերութիւնները: Մասնաւոր հրամանագիր մըն ալ կը դնէ լրագրական հեռագիրներու սակը:

Ազգ. պաշտպանութեան վերաբերեալ օրէնքին առթիւ, օդանաւային նախարարը յայտարարեց թէ բազմաթիւ նոր մեքենաներ պիտի հաստատուին, արտադրութեանց զարկ տալու եւ օր առաջ լրացնելու համար ծրագրուած 2600 օդանաւերու շինութիւնը: Արդէն շինուած նոր սաւառնակները, որոնք ժամական 288 մղոն արագութիւն ունին, առաջին անգամ պիտի ցուցադրուին Անգլիոյ թագաւորին այցելութեան առթիւ:

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔ ՏԱՐՐԻՆ ՁԵՌՔԸ ԱՆՑԱՒ...

«Կառոյի կողմէ զինուած դաշնակ եւ արաբ յելուզակներ կը փախչին...»

Թուրք մամուլը, որ դեռ անցեալ շաբթու վայրկեան կանչեր կ'արձակէր Սանճաքի կացութեան մասին, այժմ կը ցնծա՜յ, աւետաբեր լուրեր հաղորդելով:

Ստորեւ կ'ամփոփենք Պոլսոյ վերջին թղթաբերին լուրերը, բոլորն ալ թրքական աղբիւրէ (10 եւ 11 յունիս):

Անտիոքէն կը հեռագրեն թուրքերէն Թանի.—

Հաթայի (Սանճաք) մէջ վարչութիւնը յունիս 9ին թուրք տարրին ձեռքը անցաւ: Այսպէս խռովութիւնները վերջ գտան եւ անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ: Հաթայի ընդհ. կուսակալ ընտրուեցաւ Տօքթ. Ապտիւրրահման, Անթաքիայի քաղաքապետ ընտրուեցաւ Սիւբէյյա, Անթաքիայի քաղաքապետ՝ Վէտի Մինիր Քարապաշ, Քըրքհանի քաղաքապետ՝ Տօքթ. Վէտի Քարամուք, գաւառակի տնօրէն ալ ընտրուեցաւ Համի: Կառավարական պաշտօնատուներուն մէջ ալ հարիւրին 75 համեմատութեամբ Թուրքեր զետեղուեցան:

Այս կարգադրութիւնը ոչ միայն Թուրքերուն, այլեւ միւս տարրերուն կողմէ մեծ ուրախութեամբ դիմաւորուեցաւ: Ասոր ապացոյցն ալ Հալէպի մէջ արաբ ներկայացուցիչներուն կողմէ կազմակերպուած մտերմիկ հաւաքոյթն էր: Սուրիոյ հանրային կարծիքն ալ կացութեան այս բնականոն ընթացքէն խիստ գոհ մնացած է:

Այ իսկ պատճառաւ, Հալէպի մէջ կազմակերպուած բողոքի միթինկին հազիւ 60 հոգի մասնակցեցան: Պաշարման վիճակը դեռ կը շարունակուի:

*** Կուսակալ Ապտիւրրահման Մէլէք «Աթաեօլու» թերթին յայտարարութիւն մը ընելով ըսաւ.

— «Կուսակալի պաշտօնը ընդունեցի առանց ոեւէ է վիճողութիւն ընելու, մեր սկզբունքներէն եւ անոնց իրականացման համար աշխատելու նպատակաւ:

... տարրերը կը հրաւիրեմ հաշտ եւ եղբայրական փոխադարձ ... ... տարրին հետ: Բոլոր անոնք որ անկարգութիւնը կը խանգարեն, պիտի պատժուին»:

Հրամանատար Գոլէ, որ Ապտիւրրահմանի այցելութիւն մը տուաւ պաշտօնատան մէջ, հոն ներկայ գտնուող պաշտօնեաներուն ուղղած ճառ մը խօսելով, ըսաւ ի մէջ այլոց.

— «Ամէն տեղ երկիրը մեծամասնութեան կողմէ կը կառավարուի: Իսկ փոքրամասնութիւնները անոր ենթակայ կ'ըլլան: Կարելին պիտի ընենք թուրքֆրանսական բարեկամութիւնը ամէն յարձակման դէմ պաշտպանելու համար: Կ'ուզեմ որ բոլոր պաշտօնեաները այս մտայնութեամբ գործեն: Անսաստողները անմիջապէս պիտի պատժուին»:

Ատանայէն կը հեռագրեն Ճիւմհուրիյէթի.—

Պէյրութէն առնուած լուրի մը համաձայն, կոմս տը Մարթէլի պաշտօնին վերջ տրուած է: Կ'ըսուի նաեւ թէ մարզպանը իր կամքով հրաժարած է եւ հրաժարականն ալ անմիջապէս ընդունուած է Ֆրանսայի արտաքին նախարարութենէն:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, հազարապետ Գոլէ Սուրիոյ մարզպան պիտի ընտրուի եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը նոր մէկը պիտի ղրկէ իբրեւ Հաթայի պատուիրակ:

Հաթայի մէջ ընդարձակ մաքրագործում մը սկսած է: Խռովարարներուն եւ գրգռիչներուն պարագլուխները չկրնալով այլեւս Հաթայ մնալ, մէկիկ մէկիկ փախուստ կուտան:

Նոր պատուիրակը ամէնէն առաջ պատուիրակ կառոյի կողմէ դաշնակ եւ արաբ հրոսակներուն տրուած զէնքերը սկսաւ հաւաքել: Զինուորական կոչուած այս յելուզակային կազմակերպութիւնները լուծուեցան:

Կ'ըսուի թէ Հաթայի էթի Թուրքերուն կողմէ Ազգաժողովին եղած դիմումներուն վրայ, ցարդ կատարուած արձանագրութիւնները չեղեալ պիտի նկատուին եւ նոր արձանագրութիւններ պիտի կատարուին:

Իսկէնտէրունի (Ալեքսանտրէթ) «Էլլիվա» եւ Անթաքիայի (Անտիոք) «Էլ - յուրուպա» թերթերը, որոնք Կառոյի օրկանները կը նկատուէին, փակուեցան: Հաթայի մէջ ազատ համարձակ ոճիրներ գործող հրոսակները, հաշիւ տալու ժամանակը եկած տեսնելով, փախուստ կուտան:

Իբր տեղացի արձանագրուելու համար Սուրիայէն Հաթայ ղրկուած տարրերուն կացութիւնը կը ճշդուի: Ապօրինի արձանագրութիւն կատարող պաշտօնեաներուն հանդէպ ժրնեւի համաձայնութեամբ ճշդուած պատիժները պիտի կիրարկուին:

ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ՏԱՐՐԵՐՈՒ ԽՈՒՃԱՊԸ

Հայեր եւ Արաբներ կը հեռանան Սանճաքէն

Երէկ ստացանք Սուրիոյ վերջին թղթաբերը, որ շատ վրդովիչ տեղեկութիւններ կը պարունակէ Սանճաքի նոր կացութեան եւ մասնաւորապէս ոչ-թուրք տարրերու դէմ կատարուած բռնութեանց մասին: «Էլ Նահար»ի թղթակիցը կը գրէ.—

Սուրիական կառավարութեան Սանճաքի ներկայացուցիչ Գ. Ֆուատ Միւֆթէբին հրաման ստացաւ հազարապետ Գոլէէն անմիջապէս մեկնելու Սանճաքէն իր բոլոր հետեւորդներով: Բոլոր դիմումները՝ յետաձգելու համար մեկնումը, ապարդիւն անցան: Գ. Միւֆթէբին հարկադրուեցաւ նոյն օրն իսկ գիշերանց մեկնիլ դէպի Հալէպ:

Արաբական շրջանակներու վրայ շատ գէշ տպաւորութիւն մը թողուց Գ. Միւֆթէբիի հեռացումը: Կ'ըսուի թէ դեռ ուրիշներ ալ պիտի արժանանան նոյն բախտին, քանի որ Թուրքերու բոլոր պահանջներուն գոհացում կը տրուի: Համաձայն «Նահար»ի թղթակցին, միայն առջի օր 300 ընտանիքներ հասած են Հալէպ Սանճաքէն:

Ընտրական արձանագրութիւնները կը շարունակուին: Ընտրական դիւաններու ներկայացող ոչ - թուրք քաղաքացիները կ'ենթարկուին սոսկալի զին-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Իրաղեկ անձնաւորութիւն մը, որ երբեմն վարած է պետական բարձր պաշտօններ Գերմանիոյ մէջ, հետեւեալ մտահոգութիւններն յայտնեց.—

Ստացուած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիոյ նացի ղեկավարներուն համար պատերազմը ներկայիս կարելի չէ։ Կ՚ըսպէլս, Կէօրինկ եւ բանակի վերին հրամանատարը կը տեսնեն թէ ժամանակը Գերմանիոյ դէմ կը գործէ, թէ պէտք է նուազագոյն պատճառներն իսկ օգտագործել՝ չուտափոյթ Չեխոսլովաքիան նուաճելու եւ զինաթափելու համար ամէն յառաջացող բոլոր հետեւանքները։ «Առաջնորդը» դէմ է, որովհետեւ կ՚ուզէ նախ ապահովել յաղթանակի բոլոր առդաւները եւ ապա առդմագաշտ նետուիլ։ Երբ Ցուլիս-Օգոստոս ամիսները անցնին, պատերազմի վտանգը աւելի պիտի մօտենայ, որովհետեւ Գերմանիա իր ցորենի պաշարը ապահոված կ՚ըլլայ։

Խաստահաւութեամբ չտարուինք։ Մեր որոշումները պէտք է տրուին կենդանի կուսակցութիւններու կողմէ, որոնք ի վիճակի են ազդելու իրենց կառավարութեանց վրայ։ Բան. Միջազգայինը առայժմ պէտք է ըլլայ միայն տեղեկատու դիւան մը, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անոր քաղաքական գործունէութեան հիմերը խլած է ձեռքէն։ Ատոր համար Բան. Միջազգայինը չի կրնար ինքնական քաղաքականութիւն ունենալ։ Ժողովրդավար բոլոր պետութեանց արտաքին քաղաքականութիւնը պէտք է միշտ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջագծին մէջ դառնալ Ֆրանսայի նման։ Մեր ընկերներէն անոնք, որ օրուան իշխանութեան դլուխն են, պէտք է գտնեն խաղաղութեան կենդանի գործիք մը։ «Կեանքը պահելու համար կեանքի գոյութեան իրաւունքը չկորսնցնենք», ինչպէս կ՚ըսէ Տակիտոս։

Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան անունով Տոլթըն կարդ մը յայտարարութիւններ ըրաւ խիստ չոր ու վճռական շեշտով.—

Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ մենք միշտ ալ յայտնած ենք մեր համակրութիւնն ու գործակցութիւնը։ Մեր խորհրդարանական հատուածին կողմէ երեք հոգիէ բաղկացած պատգամաւորութիւն մը պիտի մեկնի անմիջապէս Չեխոսլովաքիա, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրութիւններ կատարելու։

Մենք տարիներէ ի վեր ջերմ պաշտպանն ենք եղած եւրոպական ապահովութեան ծրագրին, որովհետեւ կը զգանք որ ժողովրդապետական երկիրները թէեւ զերակշիռ կը նկատեն իրենքզիրենք Փաշականութեան հանդէպ, բայց ինկած են նեղ կացութեան մէջ։ Շնորհիւ Մեծն Բրիտանիոյ կրաւորական յայտարարութեան՝ տասը օր առաջ տեղի ունեցած համաշխարհային պատերազմը կանխարգիլուեցաւ եւ Չէյմպըրլէնի կառավարութիւնը վերջերս աւելի որոշ յանձնառութեան տակ մտաւ մեր կուսակցութեան ճնշման տակ։

Երբ Թիպլենթրոպ կ՚ըսէ Հէնլայնի թէ Անգլիան պլէֆ կ՚ընէ եւ Ֆրանսայի չի հետեւիր, գուցէ ճիշդ է Անգլիոյ հանրային կարծիքին մէկ շերտին մասին համար։ Մեծամասնութիւնը կանգնած է Ֆրանսայի կողքին։

Չեխ կառավարութիւնը պէտք է լայն զիջումներ ընէ Հէնլայնի՝ խաղաղութիւնը պահպանելու համար։ Մեր ներկայացուցիչները, անշուշտ, այդ մասին պիտի խօսին Փրակայի հետ։

Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն առթիւ մենք, գրեթէ, նախնական հաւաքական ապահովութեան դրութեան հետեւեցանք եւ արդիւնքը շօշափելի կերպով տեսանք։ Մեր բարեկամները, Պելճիքան, Հոլանտան եւ Սկանտինաւեան երկիրները, կ՚ուզեն հաւաքական ապահովութիւնը գործադրել նեղ ըմբռնումներով։ Անոնք պէտք է հետեւին ժողովրդավար մեծ պետութեանց։ Պէտք է գիտնալ, որ աւելի լաւ է ապրիլ, քան մեռնիլ, բայց լաւ է մեռնիլ քան գերի ապրիլ։ Անգլիան ոչ մէկուն համար կաթիլ մը արիւն կը թափէ, եթէ գիտնայ որ ան ապրելու եւ ինքզինք պաշտպանելու կամք չունի։ Նիւզիլանտայ (Նոր Զելանտա) քանի մը խօսքերով յայտնեց թէ Լեհաստան բանալի երկիր մըն է եւ Եւրոպայի հաւասարակշռութեան մէջ բացառիկ դեր կը կատարէ։ Եւ կ՚ըսէ թէ լեհեւգերման զինակցութիւն մը ոչինչ կրնայ ապահովել իր երկրին։ Լաւագոյն միջոցը կը տեսնէ չէզոքութիւնը, յենած՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ։ Ոչ։ Սխալ է այդ քաղաքականութիւնը։ Իր փրկութիւնը, ինչպէս եւ միւս ժողովրդավար փոքր երկիրներու փրկութիւնը, հաւաքական ապահովութեան մէջ է, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողքին։

Սխալ է սովետական բանակին կողմէ Լեհաստանէն անցքի իրաւունքի մասին հրապարակաւ խօսիլ։ Երբ կ՚ուզենք այդ հարցին մասին խօսիլ, բաւ կ՚ուզենք թէ մեզի համար վճռելի է։ Մինչդեռ անցքի իրաւունքը պէտք է դիւանագիտական ճանապարհով կարգադրել։ Եւ սովետական բանակին վրայ մեծ յոյս չունիմ, որքանոր նաւային ուժին, որովհետեւ վերջերս գործադրուած մահապատիժները շատ տկարացուցած են բանակը։

Ֆրանսայի, Պելճիքայի, Սկանտինաւեան երկիրներու ներկայացուցիչները ծանրացան իրենց կառավարութեանց, հանրային կարծիքին եւ ցարդ տարուած քաղաքականութեանց վրայ եւ կանգ առին հաւաքական ապահովութեանց դռներուն առջեւ։ Այսպէսով, Չեխոսլովաքիոյ կապակցութեանց, ժողովրդավար պետութեանց պլոքի աշխուժացման նոր ձեւ մը բացուեցաւ։

Վիճաբանութիւնները փակուեցան եւ անգլիական պատգամաւորութիւնը ներկայացուց բանաձեւ մը, որ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ։ Ահա այդ բանաձեւը.—

«Բան. Միջազգայինը կը հաստատէ որ վերջին չարթուած դէպքերը կրկին եկան ցոյց տալու, թէ հաւաքական ապահովութեան, ժողովրդապետութեանց հաւաքական պաշտպանութեան եւ խաղաղութեան վճռական քաղաքականութիւնը միայն կրնայ խնայել պատերազմը։ Պատերազմ մը, որ արդէն աւերեց արդէն Եթովպիան, Սպանիան եւ Չինաստանը, եւ այժմ ալ կ՚ուզէ դառնալ համաշխարհային։ Միջազգայինը, հաւատարիմ իր որդեգրած քաղաքականութեան, կ՚օժանդակէ եւ կ՚օգնէ այն բոլոր ժողովուրդներուն, որոնք կը պայքարին իրենց ազատութիւնը պաշտպանելու համար։

Միջազգայինը խորապէս ազդուած է Չեխոսլովաքիոյ անհրաժեշտ դէպքերէն։ Այն խաղաղ քաղցութիւնը, որ ի յայտ բերաւ ան, պէտք է հետզհետէ ուժեղանայ այն բոլոր ազգերուն կողմէ, որոնք պատրաստ են իրենց անկախութիւնը պաշտպանելու։ Միջազգայինը կը գնահատէ չեխ գերման սոցիալիստ կուսակցութիւնը, որ անվարան եւ հաւատարիմ կերպով կանգնած է ժողովրդապետական եւ անհատական ազատութեանց սկզբունքներուն վրայ։ Ան սարսափի եւ ահաբեկումներու մէջ կ՚ապրի, հիթլէրական սպառնալիքին տակ։

Միջազգայինը գոհունակութեամբ կը հաստատէ նոյնպէս, որ Չեխ կառավարութիւնը կը հետապնդէ, իր սահմանադրութեան շրջագծին մէջ, գերման ցեղին եւ այլ փոքրամասնութիւններու վերաբերմամբ՝ ազատութեան, արդարութեան եւ հաւասարութեան հիմերու վրայ դրուած ներդաշնակ քաղաքականութիւն մը։

Անցեալ շաբաթ (Մայիս 21) եւրոպական ընդհանուր պատերազմ մը խընայուեցաւ որոշ կառավարութեանց վճռական կեցուածքին վրայ, բայց աւելին վայրկեան կրնայ կրկին սուր առաջնալ մը յառաջանալ եւ պատճառ դառնալ պատերազմի։

Այս փորձը ցոյց կուտայ, որ խաղաղութիւնը պահպանելու համար անհրաժեշտ է գերագոյն ճիգեր թափել Ազգերու Դաշնակցութեան յարած մեծ պետութեանց գեկավարութեամբ։ Անհրաժեշտ է այս՝ Եւրոպայի քաղաքակրթական ժառանգութիւնները նացի Գերմանիոյ աշխարհակալութենէն փրկելու համար։ Միջազգայինը կը շեշտէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին 11րդ յօդուածը կը պարտադրէ իր անդամ պետութեանց փրկել Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Այս նպատակաւ պէտք է Ազգերու Խորհուրդը, որքան կարելի է շուտ, հրաւիրել ժողովի։

Բանաձեւ մըն ալ քուէարկուեցաւ սպանիական հարցին առթիւ՝ հաստատելով ցարդ տրուած որոշումները,— անկաշառական ազատութիւն, Պիրէնեան սահմաններուն վրայ հսկողութեան վերացում, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան ջնջում եւ օգնութիւն հանրապետականներուն։

Այժմ տանք ամփոփ պատկերը Թուլուզի ընկերվարական համագումարին։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1916 Փետրուար 15ին Հայկական Բ. գունդը գրաւեց Մուշը։

1916 Փետրուար 17ին ռուսական բանակը հայ կամաւորներու առաջնորդութեամբ գրաւեց Կարինը։

1921 Փետրուար 17ին բոլշեւիկեան ցարհուրանքին դէմ ապստամբեցաւ Էջմիածնի շրջանը։ Իսկ Սասունցիները Արագածէն շարժեցան դէպի Էջմիածին՝ ազատելու համար բանտարկեալները։ Երեւանի մէջ բոլշեւիկները մեծ թափով շարունակեցին ձերբակալութիւնները, բանտարկութիւնները եւ բանտային տանջանքները։

«ՄՈՒՐԱՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷ՞Ն ԿՈՒ ՍԵՐԵՐ»

Գերման կիսապաշտօնական մեծ օրաթերթը, «Տէօյչէ Ալկէմայնէ Զայթունկ» վերի խորագրին տակ կը գրէ (20 Մայիս).—

«Նոր հետախուզութիւններ բնտանիքին ծագման մասին.— Փարիզէն կը հաղորդուի թէ այնտեղ մեռած է իշխան Մուրատ, 54 տարեկան, Մուրատ գերդաստանին մինչեւ այժմու երէց անդամը։

Այս լուրը մեր յիշողութեան մէջ կը վերակենդանացնէ եւրոպական պատմութեան Նափոլէոնեան շրջանը, երբ Մուրատ, նախահայրը այդ վախճանած Ֆրանսացիին, տպաւորէն կը բարձրանայ ձիաւոր պարզ զինուորութեան աստիճանէն կայսեր փեսայութեան, ու կը դառնայ Նափոլիի թագաւոր։

Ձեռք կ՚առնենք «Կոթան», տեսնելու համար թէ այս գերդաստանին անդամներէն, որոնք կայսերական բարձրութեան տիտղոս կը կրեն, քանի՞ հոգի կ՚ապրին դեռ եւ ո՞ւր կը գտնուին։ Անմիջապէս առաջին իսկ տողին, աժէն ընտանիքի մասին տրուած կարճ ցեղագրական ծագումի տեղեկութեանց կարգին կը հանդիպինք պատմական խիստ զարմանալի յիշատակութեան.— «Մուրատ ընտանիքին հիմնադիր կը համարուի որմըն 1777ին Հայաստան ծնած Յովակիմ Մուրատեան, որ յետագային Եօակիմ Միւրա անուան տակ ֆրանսական բանակ մտած է եւ մեզի ծանօթ ու պարէգին տիրացած։

Նկատելով որ Յօակիմ Մուրայի ամենանոր Ֆրանսերէն կենսագրութիւնը կուտայ 1767ը իբրեւ ծննդեան թուական եւ La Bastide Fortunièreը (Լոթի, նահանգ) իբրեւ ծննդավայր, մեզի կը մնայ Կոթայի զարմանալի յիշատակութեան աղբիւրին հետեւիլ։ Պալտական օրացոյցի հրատարակիչէն կ՚իմանանք որ այս ծանօթութիւնները կը բխին Մուրատ գերդաստանին մասին գերմանական նորագոյն հետախուզութիւններէ, որոնք կը գտնուին ընտանեկան պատմութիւններու թերթին, «Ֆոյչըր Հէրոլտ»ի (33րդ տարի, տետր թիւ 9) մէջ, Քուրթ Ֆոն Տիւրինկի կողմէ գրի առնուած։ Հետեւեալ նկարագրութիւնը կը հիմնուի այդ տուեալներուն վրայ.—

Ղարաբաղի հայկական Շուշի քաղաքին մէջ, 1777ին, ծնաւ Յովակիմ Մուրատեան, զաւակ փոքր առեւտրականի մը։ Այս վաճառականը տարիներ հաք ուղտերու արեւմուտքի մեծ առեւտրական կեդրոնները այցելել եւ Աստրախանի ու Վոլկայի վրայով հասաւ նախ Մոսկուա։ Փոքրիկն Յովակիմ, որ գրեթէ իր ամբողջ օրը ձիու վրայ կ՚անցընէր, առաջին անգամ ըլլալով հեծելազօրքի մը զօրահանդէսը տեսաւ հոն։ Անմիջապէս սակայն հայրը մեկնեցաւ Լայփցիկի ցուցահանդէսին, ուր յաջ թուրքեւպարսկական պատերազմին ծագիլը, որու պատճառով չէր կրնար վերադառնալ հայրենիք։ Ուստի իր ունեցած դրամով անցաւ Վիէննա, ուր հայ կաթոլիկներու միաբանութեան օգնութեամբ փոքր գինետուն մը բացաւ։ Գործերը դէշ գացին, իսկ պզտիկ տղան հիւրերուն ծառայելու մէջ յարմար նեցուկ մը չէր, որովհետեւ աւելի կը հետաքրքրուէր աւստրիական հեծելազօրքով քան գինետունով։

Այդ շրջանին հայրը, Մուրատեան, կ՚իմանայ թէ Ֆրանսայի մէջ յեղափոխութենէն առջին տակն ու վրայու-թիւնը հետզհետէ կ՚աւելնայ, ուստի 1789ին հոն կը փոխադրուի, թերեւս իբրանցումին մէջ արագ դիրք շինելու յոյսով։ Ֆրանսական Լա Պասթիտ փոքր քաղաքին մէջ բնակութիւն կը հաստատէ եւ կրկին գինետուն մը կը բանայ։ Տղան այս անգամ սրբայի մը օժանդակութիւնով Ցիսուեան դպրոց մը կը դնէ։ Յովակիմ սակայն ուսումէն չախորժիր, եւ երբ Ֆրանսերէն լեզուին բաւական կը հմտանայ, փախչի կը փախչի 16 տարեկանին, ուր Joachim Murat անուան տակ, բառ Տիւրինկի՝ երկար առնէ ի վեր Լա Պասթիտ հաստատուած Մուրատէն փոխառած, հեծելազօրաց գունդի մը մէջ կամաւոր կ՚արձանագրուի։ Հինգ տարի յետոյ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին կողմէ, զօրավարի եւ հրամանատարի տիտղոս կը ստանայ Պոնափարթի եգիպտական բանակին մէջ (1798)։

Այս Հայուն յաջորդական ասպարէզը այդ Ֆրանսական անունին տակ աւելորդ է նկարագրել։ Եթէ ոմանք այս ծագման տուեալներուն կամ ամենից մէկ մասին վրայ կասկածին, պէտք է գիտել սրուի որ յետագային Մուրատի Թոռներէն երկուքը, իշխաններ Աքիլլէս եւ Լուի Նափոլէոն, Կովկաս դացած են։ Կովկասի մեծ ընտանիքներուն հետ ամուսնական կապ հաստատելէ զատ՝ իշխան Լուի Նափոլէոն Մուրատ ռուսական զօրավար եղած է, եւ իր սերունդը մինչեւ 1917 ապրած է Կովկասի մէջ։ Մուրատ ընտանիքին Ֆրանսա մնացած անդամները կրկնակի ամուսնութիւններով Նափոլէոնեան շրջանի ընտանիքներուն հետ խնամիացած են, ինչպէս Նէյ եւ Պլոթիէ մարաջախտներուն գերդաստաններին հետ, մինչ միւս կողմէ կայսեր հաստատած են Եւրոպացի բարձր ազնուականութեան հետ, օրինակ՝ վերջերս վախճանած իշխանին մէկ մօրաքրոջ ամուսնութիւնը նախկին Հապսպուրկեան նախարար Կոմս Կոլոմպոտոյի հետ։

Թերթը կը դնէ նաեւ Մուրատի պատկերը, իր հայկական դիմագիծով, եւ անոր տակ կ՚աւելցնէ.—

«Վճռականութեան, արիածախնդրութեան ձգտում, փառասիրութիւն, անձնվստահութիւն եւ հրապոյր,— այս բոլորը Մուրատի գիծերն են, որոնք իրենց պատմական պսակումը գտան Նափոլէոնի դարաշրջանին մէջ եւ Արեւելքցիի մը դէմ չեն յարմարիր։ Այս նկարը, ուր բոլոր յատկութիւնները յատկապէս միացած են, հայկական ծագումը կը հաստատէ»։

×

Գերման թերթէն պիտի խնդրէինք պրպտում մը եւս կատարել ներկայիս Գերմանիոյ մէջ մեծ գիրքի մը տիրացած անձնաւորութեան մը մասին.— Հրատայլերու յեղակարծ յարձակումով պատերազմ մը սկսելու տեսութեան հեղինակ եւ Լայփցիկի հրատայլի գումարտակներու հրամանատար զօրավար Կուտերեան։ Այս անուանումին առթիւ, որ երկու ամիս առաջ պատահեցաւ, գերման թերթերը գրեցին թէ այդ աչքառու զինուորականը լեհական ծագում ունի։ Զօրավար Կուտերեան լեհականէն առաջ ուրիշ ի՛նչ ծագում ունեցած է,— նկատի ունենանք որ Լեհաստանի մէջ հարիւր հազարաւոր Հայեր ձուլուած են եւ Կուտէրեան անունը անփոփոխ կը մնայ իբրեւ հայ անուն, մինչ Մուրատ ձեւափոխած էր իր հայկական անունը։

Ե. ՔՈՉԵԱՆ

ԽՄԲ.— Մամուլի յանձնած էինք գերմանական թերթին թարգմանութիւնը, զոր դրկած էր մեզի մեր աշխատակից Ե. Քոչեան, երբ խաւ Սուրբ Յովհաննէսի թարգմանութիւնն ալ Յովհաննէս իր կարգին կ՚աւելցնէ թէ Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերը բացատրութիւն մը կրնային տալ այս մասին, կամ լուսաբանութիւն մը Արձանագրենք նաեւ որ Փարիզի թերթերէն «Էնթրանսիժան» եւս տուած էր այս լուրը իբրեւ «գերմանական մամուլի գիւտ», քաղելով իտալական թերթերէն, որոնք ամբողջութեամբ բաղդատած էին գերմաններէնը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԲԵՐԼԻՆ.— Մայիս 29ին, Հայ գաղութը հրաւիրուած էր նաւակատիկ մը ընելու դէպի Ռաուխֆանկվէր գէր։ Երեք ժամ ճամբորդութենէ ետք հասանք անտառախիտ եւ ջրհեղեղ վայրը, որ ծանօթ է զաղութին ,,, առաջին հայկական նաւակատիկ. Դժբախտաբար օդը անձրեւոտ էր եւ հանդէսէն վերջ ալ սրահին մէջ մնալու ստիպուած էինք։ Նաեւ 20 ամեակի յատուկ ճոխութիւնն ու քաղաքական նշանակութիւնը կարելի չէր եղած տալ այս զբօսական պայմաններուն մէջ։ Եթէ տասնամեակը ճոխ եղած է, գոնէ մեր դրացի ժողովուրդներու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ, քսանամեակին կը պակսէր նաեւ այս պարագան։

Սրահին միջնամասին մէջ դրուած էր Արամ Մանուկեանի պատկերը եւ անզանն ու բեմը զարդարուած՝ հայկական եւ գերմանական դրօշներով։

Բերլինի Հայ Եր. Միութեան երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք» եւ «Կաղթ. Վարչութեան կողմէ գեղեցիկ ճառ մը կարդաց Պ. Դ. Դաւիթխան նահատակներուն համար յոտնկայս յարգանքի հրաւիրելէ ետք ներկաները։ Մէջընդմէջ արտասանութիւններ ըրին Պ. Ցոլակ Տիգրան Տէր Ցարութիւնեան եւ Պ. Շաւարշ Տէր Ցարութիւնեան իսկ երգչախումբը երգեց շարք մը ազգային եւ ժողովրդական երգեր։

Բերլինի Հայ Եր. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Պ. Ֆրունճեան «Յոյսն էր որ երկար դարեր աառ... վերջ արժանացուց մեզ տեսնելու Հայաստանի անկախութիւնը։ Այսօր քաղաքական դէպքերու հետեւանքով այդ անկախութիւնը իրաւական արժէքէ ինկած է մասամբ մեզի տարաշխարհի Հայերուս համար, հայրենադարձ եւ իրաւազուրկ՝ մեզի թոյլ կուտան միայն իբր հիւր բաւական կեանք մը քաշկռտել օտար երկիրներու մէջ։

Եթէ մեր ժողովրդի ամէնէն խոր յարերուն կը դպչին, մեր մշակութային աշխատութեան ներկայացուցիչները կը կալանաւորեն կամ կը սպանեն Հայաստանի մէջ, եթէ Ամենայն

«ԵՌԱԶ ՈՒ ԹՈՐԹԻՆԸ» (87)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

Մարախները կը ցատկռտէին ու հազարումէկ տեսակ ճանճերու բզզիւնը կը լսուէր օդին մէջ։ Մրջիւններու բազմութիւն մը, խոշոր բեռեր շալկած, երկար թափորով կը յառաջանար դէպի փլփլկած պատի մը ճեղքը։ Կանանչ ու ոսկեգոյն մողէսներ լեզուները դուրս ձգած աջ ու ձախ կը վազվզէին։

Սուլթանի ժամացոյցը կանգ առեր էր՝ նախորդ գիշերը ջուրին մէջ մնացած ըլլալով. բայց արեւուն դիրքէն դատելով խորհեցաւ թէ կէսօրը անցած ըլլալու էր։ Քրտինք էր արեւին տակ պառկելով, անօթի էր հիմա, բայց այլեւս չէր մսեր։ Արիֆը կամ դուռն էր կամ երդիքը։

Ժամ մըն ալ սահեցաւ։ Ցուսահատ՝ ջիչ մը պլուքիւի կերաւ ու օղի մը ըրհկեց՝ ստամոքսը խաբելու համար։ Երկուքը անցած էր երբ աւարտեց ճաշը. Արիֆը խոստացեր էր գալ կէսօրին, բայց տակաւին երեւան չէր ելած։ Այդ յապաղումը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց իրեն։

Գլխաւոր ճամբուն վրայ ելաւ նորէն։ Մարդ մարդասանք չկար. աւերակներուն մէջ բնակող մուրացկաններն ու թափառաշրջիկներն անգամ կը հանգստանային այդ ժամուն։ Անորինակ լռութիւն մը կը տիրէր չորս դին. անհաւատալի կը թուէր իրեն որ այդ պահուն կը գտնուէր մէկ միլիոնէն աւելի բնակչութիւն ունեցող քաղաքի մը կեդրոնը։

Իրիկուան դէմ իր մտահոգութիւնը սաստկացաւ. միտքը զբաղեցնող ուրիշ մտածում չունենալով անդադար խորհեցաւ Արիֆի մասին. դժբախտութի՞ւն մը եկած էր արդեօք անոր գլխուն։ Երբ իր դրացիները սկսան հետզհետէ դուրս թափիլ, Սուլթան իր թաքստոցը քաշուեցաւ, բայց ամէն անգամ որ ոտքի ձայն մը կը հանէր իր ականջին, գլուխը դուրս կը հանէր յուսալով որ եկողը Արիֆն էր։

Սակայն ժամը չորսուկէսին առանձնիկը Սուլթան մեծապէս ուրախացաւ երբ գլխաւոր ճամբուն վրայ նշմարեց Թուրք երիտասարդը որ զգոյշ քայլերով դէպի իր թաքստոցը կը յառաջանար։

Արիֆ իրարանցումի մատնուած մէկու մը արտայայտութիւնը ունէր։ Ոչ իր յապաղումին պատճառը յայտնեց, ոչ ալ Սուլթանի ողջութիւնը հարցուց։

— Պէտք է գործի սկսինք, եւ անմիջապէս ապա թէ ոչ շատ ուշ պիտի մնանք, բաւ... այս առտու մէկը գըրասենեակս եկաւ... զեկավարն էր այն բզիջին որուն ենթակայ ենք մենք եւ միւսներն առեն անգամ է աւելի բարձր աստիճանի վրայ գտնուող բըզիջի մը... հրամայեց որ Կակային համար պահուած զէնքերը սկսիմ անմիջապէս բաժնել հոս ու հոն... բոլորանկատքերով պիտի կատարուի բաշխումը Սկիւտարի, Հայտար Փաշայի, Գատըգէօյի եւ Մօտայի մէջ... եւ վաղը գիշեր...

— Ուրեմն հարուածը պիտի իյնէ՞ շուտով, հարցուց Սուլթան. եթէ մէկ շաբաթէն...

— Առաջին հարիւր բջիջները միայն ծանօթ են այդ իրողութեան, պատասխանեց Արիֆ. որովհետեւ անոնց վըրայ կ՚իյնայ անհրաժեշտ կարգադրութեանց աշխատանքը... ըմբոստութիւնը պիտի սկսի ամսուն 20ին կէս գիշերին...

— Աստուա՛ծ իմ, այսօր ամսուն տասներութն է... տակաւին ոչ մէկ փաստ ունինք մեր ձեռքը Կակային դէմ եւ ահա քառասունըութ ժամէն յեղափոխութիւնը պիտի պայթի ամբողջ երկրին մէջ...

ԳԼՈՒԽ 19

ԱՐԻՒՆԻ ԵՐԱԽԸ

Արիֆ քաղել սկսաւ ծրարը զոր միասին բերած էր։ Հաց, պաղ միս, պանիր, շիշ մը ջուր եւ քիչ մըն ալ օշարակ կար անոր մէջ։

— Կը ցաւիմ որ անօթի մնացիր այսքան ժամանակ, ըսաւ Արիֆ ներողութիւն խնդրելով եւ ուտելիքները դուրս հանելով. բայց պատահեցաւ աւելի մնացի գրասենեակս՝ այդ այցելութեան պատճառով. յետոյ Ժանէթին հետ ժամադրութիւն մը ունէի ժամը երեքուկէսին եւ անկարելի եղաւ աւելի կանուխ գալ...։

— Հոգ չէ, հիմա հոս ես, անէկ աղէկը չկայ, պատասխանեց Սուլթան ուտելիքներուն մօտենալով. շատ վախցայ որ կրնար փորձանք մը պատահած ըլլալ... բայց տեսնեմ, հիմա ի՞նչ աւրար պիտի ունենք... եթէ յեղափոխութիւնը ամսուն քսանին պիտի սկըսի, մենք շնորհքով տեսակէն խայտառակ պիտի ըլլանք կարծեմ... իշխանութիւնները ի հարկէ պիտի չուզեն երկրին կարգուսարքը տակնուվրայ ըլլայ, զինուոր փոխադրել հոս ու հոն կամ նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնել՝ հիմնուելով միմիայն մեր խօսքին վրայ... տարբեր բան կ՚ըլլար եթէ Կակայի գոյութեան մասին ապացոյցներ տայինք իրենց...

— Այլահը մեզի օգնութեան հասաւ, պատասխանեց Թուրքը գրպանէն թուղթ մը հանելով. ահաւասիկ այն ապացոյցը, Ժանէթը ձեռք անցուցեր է երէկ գիշեր... նայէ, ցանկն է այն «հիւանդանոցներուն», ուր բաշխուած են «նուիրատուութիւնները»...

Սուլթան չորս աչքերով քննեց թուղթը, բայց յետոյ գլուխը շարժելով ըսաւ.

— Ասիկա կրնար շատ օգտակար ըլլալ եթէ միասին ուրիշ բան մըն ալ ունեցած ըլլայինք...Ժանէթը օգնած է մեզ գործ առեր է անշուշտ, բայց վախնամ այս ապացոյցը բաւական չըլլայ... եւ կամ գուն կրնայինք մեզ նպաստած ըլլալ այս ցուցակը... մեր ձեռքը թուղթ մը որ բացատրութիւն չկայ... մենք պէտք է ձեռք անցընենք թուղթ մը որ ստորագրուած պէտք է ըլլայ դաւադրութեան կազմակերպողներէն մէկուն կողմէ... ինչ թուղթ կ՚ուզէ թող ըլլայ, կը բաւէ որ Կակային հետ առընչութիւն ունեցող փաստաթուղթ մը ըլլայ...

(Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ — 5 Յունիս, Կիրակի … Union des Républiquainesներու … սրահին մէջ տեղի ունեցաւ … Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը ։ … չէին խնայած տօնակատարութիւնը փայլուն անցընելու … Հակառակ սրահին հեռաւորութեան, ժողովուրդը սրահ կը փութար ամէն կողմէ խումբ-խումբ, շարժանկարներով, մինչեւ Ս. Շահինեանի ժամը 8.30ին ընդարձակ սրահը … բերան լեցուած էր հայրենասէրներով բազմութեամբ։ Բոլորի դէմ … վրայ ժպիտ։

… նախագահը ընկ. Ս. Սուք… հանդէսը բացուած յայտարարեց … եւ վարագոյրը բացուեցաւ ։ … վրայ յաղթական կամար, եռագոյնէն հայկական ու ֆրանսական դրօշները, կամարին ճակատին … շրջանակի մը մէջ կարմիր գիրերով գրուած՝ «Կեցցէ Ազատ Անկախ Հայաստան եւ յարգանք … ազատութեան ճամբուն վրայ ինկած նահատակներուն»։ Կ. Խաչի երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը, … Մ. Համալեան ջութակով։ Ցեկնդանի պատկեր մը, Մայր Հայաստան՝ սուրը ձեռքին, կամարին … երկու զինուորներ պատուի … բոլորը արուեստական բոցե … մէջ

… իր բացման ճառով բա-

… կայանաւոր եւ հիմակ ալ Ամերիկայի Հայոց նահատակ, ասոնք հաւատացին են, բայց ամէնքը կուգան կը … այն դրօշին առջեւ որ մեր … է, իբրեւ խորհրդանշան մը … յոյսին թէ դարձեալ պիտի վերանէնք մեր անկախութիւնը, որուն … է կարմիր արիւնով շաղախուած կապոյտը՝ ինչպէս մեր երկնքի … է, նարնջագոյնը՝ ինչպէս … ցորեանի առատութիւնով ու … լեցուն մեր հայրենիքն է։

… է գիտակցինք սակայն որ ա… մէջ չի բաւեր բան մը ունենալ … (ինչպէս ժառանգ ձգեցին մեր պապերն ու մեր հերոսները իրենց արիւնով եւ հիւլէներով … մեր հայրենիքը), այլեւ … է ունեցածը պահել եւ պաշտպանել։ Մեր պարտականութիւնն … անկախութիւնն ու հայրենիքը … բարօրութեանը համար … ժողովուրդին ։

… ենք որ այսօր այստեղ հաւաքուած, հակառակ անձրեւոտ օդին, … մեծ յոյսով եւ հայրենիքի անկախութեան սէրով ամրապնդուած ենք ։ … նոյն փոխանցենք մեր յաջորդ սերունդին։ Եւ ես կը հաւատամ որ … վերականգնումի գործին մէջ իր նախորդէն ետ պիտի չմնայ մեր նոր սերունդը եւ Գերլինի … երիտասարդութիւնն ալ իր բաժինը պիտի բերէ՝ երբ ժամը հնչէ»։

… այս մասէն վերջ եղան խմբական պարեր, մասնակի պարեր եւ մարզական զբօսանք ։

… տեղը դբօսավայր մը սարքած … էին մեզի պէս Գերլինի խառնակ գաղութի անդամները ։

… ուշ առտուն նաեւ մէջ ալ … ու խաղով վերադարձանք քաղաք։

ՀԱՅԿԱԶՆ

ցատրելէ ետքը Մայիս 28ի նշանակութիւնը, ըսաւ թէ ազգերու պատմութեան մէջ ամենամեծ տօնը իրենց ազատագրութեան տօնն է, եւ թելադրեց վառ պահել անկախութեան գաղափարը։

Ուղերձ մը կարդաց Ընկեր Կ. Համալեան, արտասանութիւն մը՝ պատանի Գ. Աբրահամեան, զուգերգ մը (Հարբբանի) օրիորդներ Ժ. Սարաֆեան եւ Թ. Ստեփանեան՝ հայկական տարազով։ Արտասանութիւն մը Օր. Վահագնուհի Էմիրեան։ Այս բեմ հրաւիրուեցաւ առաջին բանախօսը, երիտասարդ բժշկական ուսանող Գ. Յ. Սարաֆեան, որ կէս ժամէ աւելի տեւող իմաստալից ֆրանսերէն ճառով մըբացատրեց Մայիս 28ի արժէքը։ (Բաւական թուով ֆրանսացի հիւրեր կային, մանաւանդ Ֆրանսացի Հանրապետականներու Միութեան վարչութեան ամբողջ կազմը իր երկու նախագահներով)։

Քառորդ ժամ դադարէ վերջ, երգչախումբը երգեց «Զէյթունցիներ»ը ջութակի ընկերակցութեամբ։ Ընկ. Ս. Փիլիկեան արտասանեց «Ցարգանք քեզ» եւ Տիկին Հ. Գարակէօզեան՝ «Հայ Դրօշին»։

Երկրորդ խօսողն էր Ընկ. Շ. Միսաքեան, որ մէկ ու կէս ժամ տեւող կուռ բանախօսութեամբ մը մանրամասնօրէն ներկայացուց անկախութեան մեր պայքարներու պատմութիւնը, յստակ, տրամաբանական,— իսկական քաղաքական դաս մը։ Ցետոյ անդրադարձաւ Հայաստանի վերջին դէպքերուն եւ ողբերգական վիճակին, հաւատք ներշնչելով անոր ապագայ մասին, եւ ատոր համար թելադրեց միանալ առողջ գաղափարներու շուրջ։

Նախագահը փակուած յայտարարեց հանդէսին առաջին մասը։ Կէս գիշերէն վերջ սկսաւ հանդէսին երկրորդ մասը։ Նախ հայկական քանի մը պարեր եղան, յետոյ սկսան եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ ընտիր ճողի մը, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ։ Մաս մըն ալ բոլորուած էին սեղաններու շուրջ եւ կ'ուրախանային երգելով։

Տ. Զ.

ՎԻԷՆ 13 Յունիս.— Յունիս 12ին տեղի ունեցաւ Մայիս 28ի քաղաքական տօնակատարութիւնը։ Ժամը 3-ին «Սէքրը Կաթոլիկ»ի սրահին նստարանները լեցուն էին, հակառակ անձրեւոտ եղանակի։

Հանդէսին բացումը կատարեց Ընկեր Ս. Գալուստեան, հրաւիրելով ներկաները «Մեր Հայրենիք»ը երգելու։ Ցետոյ պարզելով օրուան տօնին նշանակութիւնը, ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգելու հերոսներու անմոռանալի յիշատակը։ Նախ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Արտասանեց փոքրիկն Ս. Մաթոսեանը «Հայաստանին»։ «Ծառագոյնի»ը արտասանեց Օր. Վ. Նալպանտեան։ Երգեց Ընկեր Մ. Մուրատեան «Մասիս տակը կանանչ է» եւ «Բարձր սարեր», Ընկեր Ց. Մաթոսեան արտասանեց Ակնունիի «Դէպի Երկիր»ը։ Ա. Գրիգորեան երգեց «Ես զարկիրն եմ»։ Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Հայր Կ. Տէրմոյեան, որ բացատրեց թէ Մայիս 28ը համազգային տօն մըն է եւ ոչ թէ կուսակցական ։ «Արշալոյս» մը ծաղկեցաւ անհնարին դոհողութիւններով, բոլորս մէկ ընտանիքի պէս գիտնանք յարգել, արիւն է թափուած, արդիւնք մը կայ մէջտեղ։ Իրականութիւն մը։ Լոյսը կը տեսնենք, չխեղաթիւրենք ըսելով թէ մութ է։ Մենք հանդոյցի համար չէ որ եկած ինկած ենք աշխարհի ամէն կողմերը ցրուած վիճակով։ Ամէն տեղ պէտք է պահենք մեր հաւատքը, ազատութեան գաղափարը ամէն բանէ վեր բռնելէն։ Գիտնանք բարձր բռնել, ամէնէն բարձր՝ մեր սրբազան դրօշը որուն վրայ գրուած է «Ազատութիւն»։ Գիտակցութիւն ունենանք մեր արժէքներու հանդէպ. որոնց կարգին առաջին տեղը կը բռնէ Մայիս 28ը։

Օրուան բանախօսն էր Ընկեր Շաւարշ Միսաքեան որ առաւօտ Փարիզէն ճամբայ ելած ըլլալով, սրահ կը մտնէր այդ պահուն։ Ընկերը բացատրելով Մայիս 28ի հերոսական եւ համաժողովրդական հանգամանքը, պատմական փաստերով հաստատեց թէ օրհասական կռիւ մղուած եւ յաղթանակ շահուած է առանց դաւաճանքի խրատութեան։ Բանախօսը յաղթանակին վիրլուծումէն վերջ, պարզեց Հայաստանի ներկայ ողբերգութիւնը, դեկավարութեան գլխատումը, ռուսական տիրապետութեան զօրացում, հաւաքականացութեանց խզում եւայլն։ Բանախօսութեան երկրորդ մասը յատկացուած էր Հայկական Արտասահմանի կացութեան եւ մեր պարտականութեանց։ Թելադրեց մանաւորապար ուժերը համախմբել, կեդրոնացնել ի սպաս մեր սրբազան դատին,— մեր դատը վերջ չէ գտած տակաւին։

Մեր ընկերոջ ճառը ընդմիջուեցաւ բուռն ծափահարութիւններու տակ։ Ցետոյ պարեցին քանի փոքրիկներ, որոնք հիւսեցին հայկական եռագոյնը առաջնորդութեամբ Տիկին Զապոյեանի։

Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերական ժողով մը, ուր Ընկեր Միսաքեան խօսեցաւ միջազգային քաղաքական կացութեան մասին։ Մինչեւ ուշ գիշեր եղան մտերմական զրոյցներ։

Թ.

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ «ՕՐԸ»

ՎԻԷՆ.— Տեղւոյս մասնաճիւղը Յունիս 4ին, շաբաթ երեկոյ կազմակերպած էր ընկերահամակրական խնճոյք մը, նուիրուած իր «Օր»ուան ։ Ժամանակէն առաջ Խաժակ ակումբին նստարանները գրաւուած էին ամբողջութեամբ։ Հայր Կ. Տէրմոյեան բացումը կատարեց հակիրճ բառերով եւ օգտակար թելադրութիւններով։ Ցետոյ բեմ հրաւիրեց ընկերուհի Ն. Թիպրիթճեանը, որ յատկապէս հրաւիրուած էր Մարսէյլէն։ Ընկերուհի բանախօսը ներկայացուց հայ կնոջ դերը ու գործունէութիւնը, հին ու նոր շրջաններու մէջ, կոչ ըրաւ որ բոլոր Հայուհիները համախմբուին Հայ Կ. Խաչի շուրջ, ու երկայնօրէն արդիւն կը … ։ Ընկերուհին ճառը վերջացուց ջերմ ծափահարութիւններու մէջ։ Ցետոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ Կ. Փէհլիվանեան, որ կարգով խօսք տուաւ ներկաներուն։ Եղան ճառախօսութիւններ, արտասանութիւններ, մեներգներ, խմբերգներ եւ զուարճախօսութիւններ։ Խնճոյքը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր ։

Թ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մաքուր եւ յստակ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

5 Յունիս, Կիրակի օրուան մեր յայտարարած Ա. խումբի մրցումը Սէն Ժէրմէնի Ա. խումբին դէմ տեղի չունեցաւ վերջինիս խումբի ղեկավարին մէկ սխալին վրայ, ուշ տեղեկացուած ըլլալով մեզի։

Ցաջորդ օրը, Երկուշաբթի, տեղի ունեցաւ միջազգային ֆութպոլի թուրնուա մը, կազմակերպուած Փարիզի ռուսական «Վերջին Լուր» թերթին կողմէ, որու մասնակցեցան ֆրանսական, իտալական, ռուսական եւ հայ խումբերը։ Քուէարկութեամբ մը մեր խումբը ունեցաւ իբր հակառակորդ ռուսականը։ Այս մրցումը շատ հետաքրքրական եղաւ մանաւանդ իր կռիւն եւ մաքուր խաղարկութեամբ։ Ճաշը վերջացաւ հաւասար արդիւնքով 0—0ով, բայց որովհետեւ թուրնուայի օրէնքը կը պահանջէ անպայման յաղթական խումբ մը՝ մրցելու համար միւս շահող խումբին դէմ, շարունակուեցաւ մրցումը որոշ ժամով։ 10 վայրկեանէն մեր մարզիկները կրցան 2 կէտ նշանակել եւ մեծ վստահութեամբ իրենք զիրենք կը կարծէին յաղթական, բայց Ռուսերը չյուսահատելով այս երկու կէտերէն՝ իրենց վերջին ճիգը կրկնապատկեցին եւ իրենք ալ իրենց կարգին երկու կէտ նշանակեցին խաղը վերջանալէն երկու վայրկեան առաջ, ուստի արդիւնքը կրկին հաւասար մնաց։ Երկու խումբերու ղեկավարները համաձայնութեամբ՝ որոշուեցաւ խաղը դարձեալ շարունակել եւ յաղթական համարել այն խումբը, որ երրորդ կէտը կը նշանակէ։ Այս անգամ դժբախտաբար հակառակը պատահեցաւ, մեր բերդապահը անուշադրութեան մը հետեւանքով մեզի կէտ մը նշանակեց ի նպաստ հակառակորդին, որով ռուսական Ա. խումբը անպատասխան յաղթութիւն մը տարաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին դէմ 3—2ով 2 ժամ խաղարկութենէ վերջ։

Երկրորդ մրցումը տեղի ունեցաւ իտալական եւ ֆրանսական խումբերու միջեւ, Իտալացիները յաղթեցին Ֆրանսացիներուն 4—3 կէտով։

Ֆինալը տեղի ունեցաւ երկու յաղթական խումբերու (ռուսական եւ իտալական) միջեւ։ Ռուսերը որ չափազանց յոգնած էին մեր մրցումէն՝ չկրցան դիմադրել եւ Իտալացիները շահեցան 2—0ով, որով արժանացան «Վերջին Լուր»ի նուիրած սիրուն բաժակին։

Ցանձնախումբս, ի գիտութիւն բոլոր հայ մարզասէրներուն կը յայտարարէ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպոլի եղանակը վերջացած է եւ պիտի վերսկսի Սեպտեմբեր 4ին։ Այսուհանդերձ պատրաստ է բոլոր հայ կազմակերպութեանց հրաւէրին (դաշտահանդէսի առթիւ) յօժարակամ իր մասնակցութիւնը բերելու։

Նաեւ կոչ կ'ընէ հայ մարզասէր երիտասարդութեան որոնք կը փափաքին մարզուիլ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ, որ դիմեն անձամբ կամ գրաւոր Միութեանս քարտուղարին՝ Միսաք Երանեանի, 14, Rue Loradoux, Bois-Colombes (Seine)։

Մ. Երանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՇԱՆԱԿԱԼԻՑ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Հայրենիք» ետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 Յունիս).

— «Էնկիւրիի կառավարութիւնը վերջերս յաջողած է 16 միլիոն անգլիական ոսկիի կամ 80 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը կնքել Անգլիոյ մէջ։

Այդ դրամը, ինչպէս կը հասկցուի, պիտի ծախսուի Թուրքիոյ երկու նաւահանգիստներու շինութեան, հանքերու շահագործման եւ զինուորական զանազան պէտքերուն համար։

Կարելի է համարձակօրէն ըսել, որ միջազգային ներկայ փոթորկայոյզ կացութեան մէջ, երբ Անգլիա ինքը ստիպուած է հսկայական գումարներ ծախսել իր սեփական պաշտպանութեանց վրայ, Լոնտոնի կառավարութիւնը հազիւ թէ թոյլ տար 16 միլիոն անգլիական ոսկի տրամադրելու Թուրքիոյ, եթէ վստահ չըլլար, թէ Էնկիւրի պատերազմի մը պարագային իր կողմը պիտի շանցնի կամ գէթ իրեն համար նպաստաւոր դիրք մը պիտի չբռնէ։ Անգլիա պարզապէս Թուրքիան կը նկատէ իր բնական դաշնակիցը, շահագրգռուած է անոր զօրաւոր ըլլալով, ուստի եւ կ'աշխատի օգնել անոր, որ ան կարենայ զօրացնել իր պաշտպանութեան ազդու կէտերը։

Սակայն որո՞ւ դէմ է որ Անգլիա եւ Թուրքիա շահ ունին ընդհանուր ճակատով մը շարժելու։

Անկասկած, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ։

Ինչպէս յայտնի է, Փաշական այս երկու աշխարհակալ պետութիւններն ալ աչք ունին Թուրքիոյ հողերուն վրայ։ Անգլիոյ համար ձեռնտու չէ երբեք, որ Գերմանիա կամ Իտալիա գրաւեն Թուրքիոյ հողերը։ Անգլիոյ ձեռնտու չէ նոյնպէս, որ Գերմանիա եւ Իտալիա բարեկամանան Թուրքիոյ հետ եւ զայն յենարան դարձնեն իրենց համար Անգլիոյ դէմ ըլլալիք պատերազմի մը պարագային։

Էնկիւրիի կառավարութիւնը ապահովաբար շատ լաւ կը հասկնայ, թէ ի՛նչ ծանր ճակատագիր կը սպասէ Թուրքիոյ, եթէ Գերմանիա կամ Իտալիա յաջողին իրենց երկաթէ թաթը դնել անոր հողերուն վրայ։ Ուստի հասկնալի է, որ ան Անգլիոյ օգնութեան պէտքը կը զգայ՝ իր երկիրը կարենալ պաշտպանելու համար։

Այս առթիւ պէտք չէ մոռնալ հետեւեալը։ Անգլիա, ինչպէս յայտնի է, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ բարեկամանալու ամէն փորձ ընելով հանդերձ, միեւնոյն ատեն տենդային թափով կ'աշխատի զինուիլ եւ զինակիցներ ապահովել իրեն համար, որպէսզի պատրաստ ըլլայ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ ըլլալիք պատերազմի մը պարագային։ Բոլոր նշաններէն դատելով՝ Անգլիոյ օրինակին կը հետեւի նաեւ Թուրքիա, այն է՝ մէկ կողմէն կ'աշխատի բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել թէ՛ Գերմանիոյ եւ թէ Իտալիոյ հետ, որոնցմէ կը վախնայ յարաճուն կերպով, իսկ միւս կողմէն ալ, ինքզինքը անոնց դէմ ապահով զգալու համար, հետեւեալ կը սպառազինուի եւ զինակիցներ կը փնտռէ թէ՛ փոքր եւ թէ մեծ պետութեանց մէջ։

Թուրքիոյ ներկայ փոխառութիւնը Անգլիայէն անհերքելի ապացոյց մըն է, որ Թուրքիա գտած է զօրաւոր նոր պաշտպան մը իր գոյութեան բռնաբարումներու աշխարհակալ Փաշական պետութեանց դէմ։

ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ

եւ

Օր. ԱՆՆԻԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ Պ. Գէորգ Ալէքսանեանի ։

12 Յունիս 1938

Փարիզ — Իսի լէ Մուլինօ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յունիս 4ին, Շաբաթ երեկոյ, Շահրիկեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Քղիի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած խնճոյքը ։ Համերաշխութեան ոգիով լեցուած եւ առանց դասակարգի խտրութեան՝ մեծ թիւով Քղեցիներ փութացած էին մասնակցելու հանդէսին։

Պ. Կայծակ Ճարայեան երկու խօսքով հանդէսը բացուած յայտարարեց ։ Ցետոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ Մ. Քաչճեան։ Սեղանապետը քանի մը խօսք ըսելէն վերջ, ձայն տուաւ Պ. Շէհրէքեանին, (Նիւէն) որ երգեց «Բարձր սարեր»ը։

Նուագախումբը, որ կազմուած էր Պ. Պ. Շէհրէքեանի, Համբարձումեանի եւ Մանուկեանի մասնակցութեամբ, հնչեցուց ազգային երգեր ։ Քղեցիները սեղաններու շուրջ՝ կենաց կ'առաջարկէին Հայր. Միութեան։

Խանդավառ մթնոլորտի մէջ Պ. Շէհրէքեան երգեց «Կռունկ»ը, յետոյ արտասանեցին եւ երգեցին շատեր, (թող ներուի որ անունները չեմ տար)։ Երկու ֆանթէզիստներ աւելի ուրախ մթնոլորտ ստեղծեցին իրենց անակնկալներով։

Հայր. Միութեան կողմէ Պ. Ճարայեան կարդաց Ամերիկայի Քղեցիներու Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան զեկոյց շրջաբերականը, ուր ի մէջ այլոց կը շեշտուէր չորս ուսանողներ Ճեմարանին (Պէյրութ) մէջ պահելու, ինչպէս նաեւ իրերօգնութեան հարցը։

Աճուրդի դրուեցաւ խորոված հաւ մը։ Կարճ ժամանակի մէջ բարձրացաւ 270 ֆրանքի եւ շահեցաւ Պ. Սեդրակ Խարոյեան։

Նուագախումբը շարունակեց հայկական պարերը, որոնք տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր։

Ինծ համար ամէնէն ուրախալի պարագան այն էր որ, համերաշխական ոգին կը տիրէր բոլորին մէջ, եւ Քղեցիները կը գուրգուրային իրենց Հայրենակցական Միութեան վրայ։

Ապրի՛ն Քղեցիները։

Ներկայ մը

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼՈՒԹԻՆ

Դողդոջած կրակը տեղի է տալիս … կամքի առջեւ, խեղդւում է … վրայ փլած քարի ու հողի տակ. … մարմռքում է միայն իր անյագ … շլացեցրած սեւ սրտի պէս ։ … է փոխելու չէ. Թող ծխայ ու … ինքն իր մէջ։

… է քաղաքի հայ ազգաբնակութիւնը. ուրախ են մանաւանդ կրակ… քաջորդիները։

… է Կոստին. ազատուել են … եւ վարի խանութները. անվթար … դպրոցի բուն շէնքը, որ … է խանութների յետեւը, մի … միայն նրանցէն բաժան։

… հոգ թէ՝ խանձուել են Կոստիի … ու մօրուքը. ի՞նչ հոգ թէ՝ վէրք են դոյացել գլխին ու դէմքին, … ու ոտքերին։

… Միութեան» մրաշխն անդամները … եւ հանգստանալու …

— Դպրոցի համար. ուէ՛ք ձեր նեխ… եր. պէտք է վերաշինեն դպրոցի խանութները։

Ո՞ւմ ձեռքը դրպանը պիտի չերթայ իր լուման դպրոցին տալու համար ։ Տալիս են բոլորը, տալիս է մանաւանդ Կոստին իր կարողութենէն շատ աւելին։

×

Ամբողջ քաղաքի մէջ Կոստին միայն մի մարդու է նախանձում։ Այդ մէկը իրեն պէս մի մկրտանճի է։ Թէեւ նրա մկրտանը մի քիչ տարբեր է Կոստիի եւ բոլոր միւս մկրտաններէն. դա ասիական եւ եւրոպականի մի խառնուրդ է. ճաշարան-սրճարան եւ մեծածախանի առեւտուր. մառանը բերնէ բերան լիքը աշխարհի բոլոր ծայրերէն հասած բոլոր տեսակի ըմպելիներով. խանութը քաղաքի ամէնէն յարգի փողոցի վրայ։ Դա Թեւաննեց Ալէքի խանութն է. Ո՞վ չի ճանաչում այն Կարսում։

Կոստին նրա խանութի անգի՞ն է նախանձում, նրա հարստութեա՞նը, յաճախորդներին՞ն։ Երբե՛ք. Կոստին գոհ է իր խանութի տեղէն, յաճախորդներէն, Աստծոյ իրեն տուածէն։ Դրամը Կոստիի համար ձեռքի աղտ է. առտնի փորձանք, պէտք է ծախսել լաւ բանի վրայ՝ հոգին չաղտոտելու համար։ Կոստիի նախանձն ուրիշ աղբիւր ունի։ Թեւաննեց Ալէքը «Ազգի» մարդն է. «Կոմիտէն» վստահում է նրան։ Ո՞վ չգիտէ, որ Թեւաննեց Ալէքի «ծակուռը» (գաղտնի անձակ) բաց երեւոյթին միայն խումար խաղալու համար է, բայց իրական— նա «Կոմիտէի» տրամադրութեան տակ է. այնտեղ ժողովներ են գումարւում ու բերնէ բերան լեցուն մառանում, «առտնայի պօչի տակ» պահւում է նաեւ դժոխքի կրակ (ռումբ, գնդակ, զէնք եւայլն)։

Ու Ալէքի բնաւ հոգը չէ թէ՝ ինքը նստած է «դժոխքի կրակի» վրայ, նա փորն է հաստացնում։

Եթէ «Կոմիտէն» Կոստիին ալ հաւատար, նրա կոնակի յետեւում էլ ուզենար «գործ» եփել, Կոստիի փորն էլ պիտի հաստանար, թէկուզ նրա խանութի տակ դժոխային կաթսան, կուպրի կաթսան եռար։

Թէեւ Կոստիի մկրտանը սիրելի ժամադրավայրն էր «Ազգի» բոլոր աղոց, հայդուկների, երկիր գացող-եկողի համար, թէեւ ազատագրութեան համար մղած բոլոր պայքարների դրօշները եւ նրանցէն բխող երգերն իր խանութում էին ղարբնւում, բերնէ բերան անցնում, թէեւ Կոստին միշտ իր սեղանը լիքը, դուռը բաց էր պահում «Ազգի» աղոց առջեւ, անխօս պէս կերցնում-խմեցնում, փրա-գլուխներ շտկում, գրպաններէն մանրուք դրամն անպակաս էր անում, բայց այդ բոլորը չէր գոհացնում նրա հոգու պահանջը։ Նա ուզում էր «Կոմիտէի» մարդը լինել։ Նա ուզում էր, որ «Կոմիտէն» աչքով անէր իրեն թէ՝ — Կոստի՛ ախպէր, «աղուր» կայ եփելիք. ու ինքը այդ եփուելիք աղուրի կաթսայի խուփը լինէր։

Աւա՜ղ, «Կոմիտէն» երբեւ չէր վստահում լոթի Կոստիին։ Կոստին զգակ ունէր գլխին եւ ինքնասիրութիւն ։ Ինքնիրեն չգիտէ մտածում էր նա. էլ ինչո՞ւ համար է «Կոմիտէի» ամենատես աչքը։ Թող տեսնէր, թող կարդար Կոստիի հոգին։ Թեւաննեց Ալէքը տեսան, հա՞։ Ա՛խ, այդ Ալէքը. առաջ իրեն պէս Գիւմրեցի մի լոթի. իսկ հիմա՜ «Կոմիտէի» մարդ։ Վեր Ալէք, վար Ալէք։ Ինչպէ՞ս Կոստին չնախանձէր նրան. ինչպէ՞ս խանութի դրան առջեւէն անցնելիս՝ նախանձով ու պատկառանքով չնայէր մառանի ցածլիկ դրանը, ու չմտածէր թէ,—ինչ որ երեւում էս, էն չէս. մէջը «բա՜ն կայ, բա՜ն»։

Կոստիի մկրտանն էլ ունէր իր «Տուղախ»ը. նկուղում փոքրիկ մի խցիկ, ուր ընկեր տղերք խումար էին խաղում, բախտ փորձում։ Մեղադրելի չէր Կոստին, ո՞ր մկրտանճին էր որ այդպիսի մի խցիկ չունենար, կամ ո՞վ այս աշխարհում, այս կամ այլ կերպ խումար չի խաղում ։

Կոստիի «Տուղախ»ն այն առաւելութիւնն ունէր, որ գետնի տակով, մի մարդ սողալով անցնելու մեծութեամբ մի անցք ունէր, որ դուրս էր գալիս ուղիղ Շէրիֆ բէգի խանութի դէմը ։ Այդ անցքի մասին շատ քիչերը գիտէին եւ օգտւում էին միայն ծայրայեղ վտանգաւոր դէպքերում ։ Բայց մի բան էր այդ, մանաւանդ, «աղուր» եփելու համար։

Շէրիֆ բէգը Թուրք էր. Լաչին բէգի մեծ տղան. ունէր նաեւ մի եղբայր՝ Ֆէյզի բէգ։ Շէրիֆ բէգն ամուսնացած էր. ունէր մի մանչ զաւակ, հաւ մի քանի ամսական, երբ... բայց պատմենք կարգով։

Լաչին բէգը Կարսի հին բնակիչներէն էր. թաղէ թաղ տների, խանութների, բաղնիքների տէր։ Այդ բոլորն իր արդար վաստակը չէր։ Ռուս-թաճկական պատերազմի ժամանակ՝ երբ շատ հայ եւ թուրք բնակիչներ ըռնիպուած էին եղել քաղաքէն հեռանալ, գաղթել, իրենց տների բանալիներն յանձնել են Կարսում մնալ վճռած Լաչին բէգին, որ յետոյ վերադառնալով՝ տիրանան իրենց սեփականութեան ։ Բայց շատեր չէին վերադարձել, ընդմեջնել, ոչնչացել են, եւ տներին տէր է դարձել Լաչին բէգը։

Ժողովրդի ասելով՝ Աստծոյ կրակի տէր էր նա. հարուստ, հարուստ։ Ոչ ցանում էր, ոչ հնձում, տների վարձով ապրում էր փառաւոր։ Թէ ինքը, թէ զաւակները, մանաւանդ Շէրիֆ բէգը՝ գէշ մարդու համբաւ չունէին. չէին նեղում իրենց վարձակալներին, նրանց տներում մարդիկ ապրում էին երկար տարիներ, ինչպէս իրենց անձնական տներում։

ԽԱԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(8)

(Շար.)

ուղղներու թռնութեանց։ Առոր վրայ, իբրեւ բողոք, գոցուեցան Անտիոքի շուկաները։

Հազարապետ Գոյէ, յունիս 9ին իր ներկայութեան հրաւիրեց արաբ երեսփոխաններու ներկայացուցիչները, ՅԱՅՏԱՐԱՐԵԼՈՎ ՈՐ ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՅՍՕՐ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԷ ՍԱՆՃԱՔԸ, եթէ ո եւ է ցոյց կամ խլրտում կատարուի։ Թուրք գերիշխանութիւնը, ըսած է հազարապետը, աւելի գերակշիռ է Սանճաքի մէջ եւ պէտք է ենթարկուիլ անոր։ Արաբ երեսփոխանները սոսկումով ընդունած են այս խօսքերը։ Կ'ըսուի թէ անոնք երբ դուրս ելան հազարապետին քովէն, ենթարկուած են ծեծի եւ սպառնալիքի։

Թուրքերը անպայման 22 երեսփոխան պիտի ունենան 40ի վրայ

«Ազգակ»ի թղթակիցը կը գրէ Ալեքսանտրէթէն (8 յունիս).

Առնուածստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, փախ պատուիրակ հազարապետ Գոյէ, որ միաժամանակ կարգապահութեան պետն է, իր մօտ կը հրաւիրէ Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեանը եւ կը յայտնէ թէ Թուրքերը անպայման 22 երեսփոխան պիտի ունենան 40ի վրայ։ Եւ կը յանձնարարէ որ Քէսապի եւ Սուէտիոյ Հայերը կարելի եղածին չափ քիչ արձանագրուին, որպէսզի ապահովուի այդ համեմատութիւնը։ Պ. Տէր Գալուստեան կը յայտնէ թէ Հայերը մինչեւ հիմա ոեւէ բողոքի տեղի չտուին եւ ասկէ վերջ ալ պիտի չտան։ Այսինքն կարգապահութեան տեսակէտով ամէն ինչ ընելու պատրաստ են։ Բայց խնդիրը կը փոխուի արձանագրութեան տեսակէտով։ Քանի որ Ժընեւի ժողովը—անկլցուցած է — ընտրութիւն կը կատարէ, այսինքն քաղաքացիները կը հրաւիրէ իրենց պարտականութիւնը կատարելու, Հայերը չեն որ պիտի անսաստեն։ Եւ ասիկա ըսելով, մենք ո եւ է մէկու դէմ չարժած չենք ըլլար։ Մենք պարզապէս կ'օգտագործենք իրաւունք մը զոր մեզի տուած էք բոլորդ,— Ֆրանսա, Թուրքիա եւ Ազգաժողով։ Այնպէս որ Հայերը առաջուան նման պիտի շարունակեն արձանագրուիլ, եթէ երբեք վերսկսին արձանագրութիւնները։

*** Հազարապետ Գոյէ Անտիոք հրաւիրելով Հայոց առաջնորդը, խօսեր է Հայերու արձանագրութեան մասին։ Առաջնորդը բացատրած է թէ Հայերը միշտ օրինապահ եղած են եւ չափաւոր։

Ալեքսանտրէթի Հայ. Խլիի Նախագահը եւ մէկ անդամը այցելելով հայ փաստաբանի մը, խնդրած են որ վերջ տրուի Հայերու մեկնումին։ Պալտոնապէս Սպանիոյ պատերազմը կրնայ վերածուիլ համաշխարհային պատերազմի

Անգլիա կը շարունակէ համբերել

Անգլիոյ վարչապետը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ երեքշաբթի օր, երեսփ. ժողովին մէջ։ Պատասխանելով զանազան քննադատութեանց, վարչապետը ըսաւ թէ կառավարութիւնը վճռած է զգուշութեամբ շարժիլ եւ գործադրական միջոցներ ձեռք չառնել օդանաւային ոմբակոծութեանց դէմ, այլապէս Սպանիոյ պատերազմը կրնայ վերածուիլ համաշխարհային պատերազմի մը։ Կառավարութիւնը ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ ապահովել խաղաղութիւնը։ «Կարելի չէ իրական պաշտպանութիւն ապահովել սպանիական նաւահանգիստները երթեւեկող նաւերուն, առանց գործնապէս մասնակցելու թշնամական գործողութեանց։ Հետեւաբար պէտք է կրկնել այն աղդարարութիւնը որ եղաւ բրիտանական նաւերու դէմ կատարուած յարձակումներու առթիւ։ Այս միջոցին կը քննուին երկու ծրագիրներ, որոնց մէկը չէզոք գօտիներ կը նախատեսէ նաւերու ապահովութեան համար, իսկ երկրորդը կ'առաջարկէ չէզոք նաւահանգիստ մը հաստատել։

Աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչը խստօրէն քննադատեց վարչապետը, բայց այս վերջինը անդրդուելի մնաց։ Իր ճառը շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց Հռոմի եւ Պերլինի մէջ։

Ազգային վիճակահանութեան պարգեւներ

Ազգ. պարգեւախաղի ճրդ. չորքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի գիշեր, Փոռոսյի մէջ։ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1.147.406 թիւը։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.—
1.276.571, 0.116.868, 0.096.613, 1.410.276։
Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.—
0.933.833, 1.223.525, 0.261.991, 0.380.732, 1.130.518, 1.074.583։
20.600 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք։
64.052 եւ 80.199 վերջացող թիւերը շահեցան 80.000 ֆրանք։
41.189 եւ 89.348 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք։
1666, 5608, 7530 եւ 0.176 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք։
873 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք։
535 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք։
54 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։
05 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք։
13 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք։
1 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք։

ԶԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ, ոգեւորուելով կարեւոր միջնաբերդի մը՝ Քասթէլլոնի գրաւումէն։ Այժմ պատրաստութիւններ կը տեսնուին դէպի Վալէնցիա յառաջանալու։ Հանրապետականները կը շարունակեն դիմադրել զանազան դիրքերու մէջ։

ՃԷՆԱԿԱՆ կառավարութեան եւ գերմանական կուսակցութեան բանակցութիւնները վերսկսան երեքշաբթի օր։ Վարչապետը ունկնդրութեան ընդունեց չորս գերման պատուիրակներ, բայց չներկայացուց փոքրամասնութեանց նոր կանոնագիրը, վերջնական խմբագրութիւնը լրացած չըլլալով։

5000 ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐ ԵՒ 150.000 ՉԻՆԱՑԻՆԵՐ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԵՆ Դեղին գետին ողողումէն, իբրեւ հետեւանք թումբերու քանդումին։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Չինացիները ղանգուածային անձնազոհութիւններ կը կատարեն, կասեցնելու համար ճափոնական յառաջխաղացութիւնը դէպի մայրաքաղաք։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ մասին ճառ մը խօսելով, Տորիօ, նախկին բոլշեւիկը, յայտարարեց.— «Մենք հակառակ չենք ասպնջականութեան աւանդութեանց, բայց իրաւունք ունինք հիւրընկալելու միայն այն օտարականները որոնք մեր երկիրը չեն գար խռովութիւն յարուցանելու համար եւ չեն խլեր Ֆրանսացիներուն հացը։ Ամէն բանէ առաջ մեր ազգակիցները »։

40 ԺԱՄՈՒԱՆ օրէնքի մասին ճառ մը խօսելով, Պ. Ժուհօ յայտարարեց թէ դժուար պիտի ըլլայ 40 ժամուան օրէնքը պահել, եթէ միջազգային պայմանագրութիւն մը այդ օրէնքը չտարածէ բոլոր երկիրներուն մէջ։

ՊԷՑՐՈՒԹԻՆ կը հեռագրեն թէ երկուշաբթի օր ռումբ մը նետուեցաւ Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտամ պէյի կառքին վրայ։ Վարչապետը անվնաս մնաց, իսկ ահաբեկիչը փախաւ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ սպարապետը, զօր. Քայթէլ, Հունգարիա գնաց օդանաւով եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով։

ՓԱՐԻԶԻ ստկաչարժ կառքերը (թաքսի) 10 առ հարիւր աւելցուցին գիները, երէկուընէ սկսեալ։

Հ. Յ. Դ.

Դաշնակցական

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Նեմեսիս»ը(?) կոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ընտանի Ֆուաքատեղին։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդանեան» ենթակոմիտէի, 19 Յունիս, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle Guimantor մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԽՍԸՃՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. երգ., արտասանութիւն
կը ներկայացուի «ԶՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)
Մուտք՝ 5 ֆրանք. անգործներու 3 ֆր.։

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ., երգ., արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերուխում։ Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։

Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին
կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ջօրի Հայր Միութեան կողմէ
19 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին
Սէնթ Անտրէի ագարակին պարտէզին մէջ։

Կը նախագահէ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱԻԻԿԵԱՆ. կը խօսի ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ. կը բանախօսէ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ։

Իր արդիւնաւոր մասնակցութիւնը կը բերէ վաստակաւոր գուսան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ որ պիտի ներկայացնէ երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ՝ ինքն եւ իր աշակերտները Սալնոյ Ջօրի նորահաս մանուկներ։

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայր երթալու համար առնել 25 թիւ հանրակառք եւ իջնել վերջակէտէն. փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 9ին երթալ հանդիսավայր։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 11ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ Լ'Էգլիզ։

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Երիտասարդութիւն»

— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւղի Վարչութիւնս տարեկան Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր սրահին մէջ։ Օրակարգ. 1.— Տարեկան գեկուցում. 2.— Հաշուետուութիւն, 3.— Նոր Վարչութեան ընտրութիւն։

Ընտանեկան պարահանդէս

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
17 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.45—24
Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Գօսիւէ
Բացման խօսք Պ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆԻ

Ընտիր նուագախումբ,   Մատչելի պիւֆէ
Մասնակցութիւն 3 եւ 2 ֆրանք

ՕՓԵՐԷՅԻ ԵՐԳԻՉ Պ ՍԱԿԻՈՍ ԽՍԸՃՀԱԿԵԱՆ

Փարիզէն իր մեկնումին առիթով կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները մտերմական հաւաքոյթ—թէյասեղանի. 19 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, Րաֆֆի ճաշարանին մէջ, 8 Rue Maubeuge։ Գեղարուեստական խնամուած բաժին, որ կը սկսի ժամը 4ին։

Տոմսերը կը ծախուին նաեւ նոյն ճաշարանին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Արիմեան» զպրոցի հանդէսը տեղի կ'ունենայ ՅՈՒԼԻՍ 3ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 19 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Au Petit Pot սրճարանի վերնայարկը, 2 Bld. Bonne Nouvelle կամ 1 Rue Fbg. St. Denis: մէթրօ St. Denis. Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ռըճամի «Գէորգ Չաւուշ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ընկեր Գօղոս Տէր Մարկոսեանին, Պ. Բենիամին Յակոբեանին եւ իրենց բոլոր պարագաներուն տիկին ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՏԷՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ զաւակակից մահուան առթիւ։

Ժամացոյցի եւ զարդեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

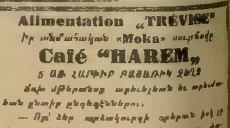
ԳՈՐԾԻՔ ՏԻՄԻՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Garage REY

Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. SYXPRAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
95 Rue ... — PARIS (...)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԵՐՔԻՆ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 17 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3759
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԱՑՈՂ ՄԸ ԱՆԳԱՄ ՉՈՒՆԵՑԱՆ...

Հայաստանի բոլշեւիկեան 11րդ համագումարին առջեւ կարդացած զեկուցման մէջ, Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, Գր. Յարութիւնեան, պարզելով միջազգային կացութիւնը, Եւրոպայէն մինչեւ Չինաստան, թութակաբար կը կրկնէ ինչ որ լսած է Մոսկուայի թերթերէն, եւ կ'իջնէ Կովկաս :

Ամփոփենք.— Ֆաշական ուժերը կ'ուզեն պատերազմ յարուցանել եւ տապալել Խ. Միութիւնը: Այդ առաջադրութեամբ ալ, անոնք «միաւորել էին Ուկրայինայի, Բելոռուսիայի, Վրաստանի, Հայաստանի, Ադրբէջանի ու Միջին Ասիական հանրապետութիւնների տրոցկիստների, աջերի, զինովիեւականների, մենշեւիկների, էս-էրների, Դաշնակների, բուրժուական նացիոնալիստների բոլոր հակախորհրդային ընդյատակեայ (ստորերկրեայ) խմբերը: Կ'ուզէին Խ. Միութենէն անջատել Վրաստանը, Հայաստանը եւ Ադրբէջանը :

Բայց, փա՛ռք ամենատես եւ ամենազօր Սթալինի, բոլորն ալ «մերկացուեցին եւ ջախջախուեցին»

Թոյլ տուէք նոյնութեամբ արտատպել Հայաստանի վերաբերեալ մասը.

— «Մեզ մօտ՝ Հայաստանում աջ-տրոցկիստական երկերեսանիները սողոսկել էին կուսակցական, խորհրդային զանազան ղեկավար օրգանները եւ լրտեսական - վնասարարական աշխատանք էին կատարում խորհրդային Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան մէջ:

Այդ աջ-տրոցկիստական դաւաճանները կազմակերպում եւ միաւորում էին խորհրդային իշխանութեան թշնամի բոլոր տարրերին, Դաշնակների, սպեցիֆիկների, էս-էրների, հնչակների, հակայեղափոխական կուսակցութիւնների մնացորդները, բուրժուական նացիոնալիստներին եւ կուլակային տարրերին, խորհրդային իշխանութեան դէմ, հայ ժողովրդի դէմ պայքարելու համար:

Ժողովրդի կատաղած անարգ թշնամիների այդ կոյտը, որը չունէր անգամ ամենափոքր կապ ժողովրդի հետ, գիտ դարձաւ արտերկրեայ հետախուզութիւնների համար եւ նրանց առաջադրանքներով հրէշաւոր ոճրագործութիւններ էր կազմակերպում հայ ժողովրդի դէմ :

Թշնամիների այդ կոյտը հաճոյքով համաձայնում էր մասնատել խորհրդային Միութիւնը եւ խորհրդային Հայաստանը անջատել ԽՍՀՄի ժողովուրդների մեծ ընտանիքից ու այն դարձնել իմպերիալիստական երկրների գաղութը:

Նողկալի մատնիչներին ու հայրենիքի դաւաճաններին չյաջողուեց եւ ոչ ոքի չի յաջողուի յետ շրջել պատմութիւնը :

Հայաստանի բոլշեւիկները մեծ *Ստալինի* ղեկավարութեամբ ու օգնութեամբ մերկացրին եւ ջախջախեցին լրտեսների, մարդասպանների ու դաւաճանների այդ բանդան: (*Ծափահարութիւններ*):

Մեր պանծալի խորհրդային հետախուզութիւնն արմատախիլ արեց աջ - տրոցկիստական մարդասպանների պիծակի բները եւ ոչնչացրեց նրանց նենգ դաւերը»: («Խ. Հայաստան», 4 յունիս):

Ինչպէս կը տեսնէք, ահաւո՛ր վտանգ մը անցուցած է մեր մինուճար Հայաստանը: Իսկ «անջատում»ի ոճիրը քաւեցին, գիտենք որքա՛ն, առ նուազն 40 – 60 երեւելիներ, կուսակցութեան եւ պետութեան հիմնադիրներէն մինչեւ խորհրդային արեւին տակ ծաղկած գրագէտները: Մարդիկ, որոնք փառքեր եւ կուռքեր էին եղած, իսկ այսօր կը համարուին «կատաղած շներ, իժեր, նողկալի մատնիչներ եւ դաւաճաններ»:

Եւ այս քստմնելի, անպատմելի եւ անպարտելի ողբերգութեան առջեւ է որ, մեր գօտացածները կա՛մ ծափ կը զարնեն, եւ կամ գարշելի սոփեստութիւններ, ճամարտակութիւններ կը փորձեն. Ցարգալէս ի հեճուկս Դաշնակցութեան:

Մենք բնակա՛ն պիտի չ'ուզէինք, եթէ այդ ապուշներն ու ոճրիկները գոնէ խորհրդային էջերթ կարդալ սորվէին: Գոնէ ճիգ մը փորձէին իրենց կարդացածը վերլուծելու :

Որմէ՞ վերջ կ'ուզեն լուծել այդ ողորմելիները, անբանութեան եւ անբարոյականութեան ցուցադրութիւններով:

Դաշնակցականնե՞րն էին Խանջեանը, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը, Ամատունին, Մուղդուսին, Շահսուվարեանը, Շահվերդեանը, Գուլոյեանը, Ակոպովը եւ «միւս սրիկաները»:

Դաշնակցական գրականութի՞ւն կը մշակէին Եղիշէ Չարենցը, Ակսէլ Բակունցը, Վ. Թոթովենցը, Գուրգէն Մահարին, Վ. Նորենցը, Ալազանը, Դր. Սիմոնեանը, Լեռ Կամսարը եւ ուրիշներ որոնց մասին լուր չունինք տակաւին:

Այդ սորուկները կը հաւատա՞ն թէ Հայաստանի մէջ որ եւ է անձն ու եւ է մէկուն խելքին փչած է դաւադրութիւն սարքել, խորհրդային Հայաստանը Խ. Միութենէն անջատելու համար :

Երկու տարիէ ի վեր գլուխներ կ'իյնան իրարու ետեւէ — դեռ ձեռքի տակ չունինք ամբողջ մարդահամարը—գլուխներ որ անխնայ պայքար մղած են Դաշնակցութեան դէմ, կրակ տեղացած են իրար գերազանցելու մոլեգնութեամբ: Եւ Դաշնակցութիւնն ալ անոնց դէմ պայքարած է փոխադարձաբար, իբրեւ ընդդիմադիր,— միշտ նկատի ունենալով Հայաստանի հիմնական շահերը:

— Դուք արկածախնդիրներ էք, փակուա՞ծ է ձեր շրջանը, — կ'ըսէին անոնք, 1920էն ի վեր:

Եւ ամբոխը կը ծափահարէր: Մինչ Դաշնակցութիւնը, ամուր կանգնած իր դիրքերուն վրայ, կը յիշեցնէր եւ կ'ազդարարէր,— Ծո՛ւռ է ձեր ճամբան, լպրծուն եւ անել:

Ու երբ անոնք ինկան, ատոռ մը, իրենց հասկցած եղանակով ծառայելու ճիգին մէջ, իրենց վրայ լացող մը անգամ չունեցան ծափահարողներու ամբոխին մէջ . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՆՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Տալատիէ առջի օր կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէին առջեւ, ներքին եւ արտաքին կացութեան մասին: Այս առթիւ վճռապէս հերքեց այն զրոյցները թէ ընդհանուր զօրաշարժի հրամանը իր ստորագրութեամբ կը սպասէր գրասեղանին վրայ, չեխական տագնապին հետեւանքով: Եւ աւելցուց.

— «Ընդհանուր զօրաշարժի ճերմակ յայտարարութեան պատճէնները կը գտնուին Ֆրանսայի բոլոր համայնքներուն մէջ, բայց կառավարութեան գերագոյն պարտականութիւնն է վանել զանոնք պատը փակցնելու անհրաժեշտութիւնը»:

Վարչապետը բացատրեց թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը այնքան քիչ կը հաւատայ պատերազմի մօտաւորութեան որ, տնտեսական վերականգնումութեան երկարատեւ ծրագրի մը ձեռնարկած է: Գալով արտաքին քաղաքականութեան, Ֆրանսա հաւատարիմ պիտի մնայ ոչ միջամտութեան քաղաքականութեան, Սպանիոյ հանդէպ: «Բայց, ինչպէս միջազգային բոլոր համաձայնութիւնները, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնն ալ պէտք է ըլլայ ուղղամիտ, փոխադարձ եւ միաժամանակ, բոլորին կողմէ»:

Պ. Տալատիէ այս առթիւ խստօրէն ծաղկեց նախկին վարչապետ Ֆլանտէնը, որ քննադատած էր կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Եւ շեշտելով յարատեւ աշխատանքի անհրաժեշտութիւնը, միութեան կոչ մը ուղղեց բոլոր հոսանքներուն: «Անգամ մը եւս կ'ըսեմ ձեզի,— կը գտնուինք դժուարին, նոյնիսկ ծանր դէպքերու առջեւ, բայց կրնանք յաղթահարել զանոնք, եթէ մեր գործունէութիւնը պատշաճեցնենք այն գուրգուրանքին զոր ունինք մեր երկրին համար: Կառավարութիւնը գիտէ թէ ի՛նչ է Ֆրանսայի շահը եւ անոր վրայ կեդրոնացուցած է իր աշխատանքը: Պատմութեան մեծ վերիվայրումներուն մէջ, ազգերը կործանած են, երբ թոյլ տուած են որ օտարն ըլլայ իրենց ներքին վէճերուն մղիչը կամ իրաւարարը»:

Ձախակողմը կը ճնշէ դահլիճին վրայ

Խորհրդարանի նստաշրջանին փակումը մօտ ըլլալով, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները ամէն միջոց կը փորձեն, կարգ մը պահանջներ արժեցնելու համար:

Առջի օր, ընկերվարական խմբակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետին, եւ կարգ մը պահանջներ ներկայացուց: Պ. Տալատիէ պատասխանեց թէ կարգադրուած է ընտանեկան նպաստները հողագործութեան մէջ ալ տարածելու խնդիրը: Իսկ հողագործական աղէտներու մասնաւոր սնտուկի մը եւ ծերացած բանուորներու հանգստեան թոշակի մասին օրինագիծներ պիտի ներկայացուին: Գալով պետական պաշտօնեաներու թոշակի յաւելման հարցին, վարչապետը ամէն բարեացակամութիւն յայտնելով հանդերձ, բացատրեց նիւթական դժուարութիւնները: Բայց եւ այնպէս պետական պաշտօնեաները կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ եւ երէկ իսկ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետին:

Վարչապետը ունկնդրութեան ընդունեց նաեւ ուրիշ պատուիրակութիւն մը, խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութիւններէն: Ներքին խնդիրներէ զատ, մասնաւորապէս համայնավարները կը պահանջեն վերջ տալ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան, բանալով Սպանիոյ սահմանագլուխը:

Անվերջ մաքրագործումներ Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Խաբարովսքի (Ծայր. Արեւելք) Գերագոյն Ատեանը Յունիս 4ին մահուան դատապարտած է 17 հոգի, որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ լրտես եւ թրոցքիական:

Ձերբակալուած է Պետրովսկի, որ Ուկրանիայի վարչապետն էր 1919էն ի վեր: Կ'ամբաստանուի իբրեւ հակայեղափոխական :

Ուզբեկական գործավարութեան բարձր պաշտօնատարներէն 7 հոգի պաշտօնանկ եղան, զանազան ամբաստանութիւններով :

Չեխ-գերման բանակցութիւնները

Չեխական կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն վարչապետը երկու ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցած է գերման պատուիրակներուն հետ, նոր օրէնքի մասին: Կառավարութիւնը հաւանած է բանակցութեանց հիմ ընդունիլ գերմանական կուսակցութեան յուշագիրը :

Այս տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ կացութիւնը նպաստաւոր է այժմ, խաղաղութեամբ կարգադրելու համար գերմանական հարցը: Կը յուսացուի մինչեւ յուլիս 15 լրացնել նոր օրէնքը եւ ներկայացնել խորհրդարանին:

Նոր սահմանադրութիւնը պիտի բաղկանայ երկու օրինագիծներէ, մէկը՝ պաշտօնական լեզուներու, երկրորդը՝ վարչական ինքնավարութեան մասին: Առաջին օրինագծին համար անհրաժեշտ է խորհրդարանին 3)5 մեծամասնութիւնը, քանի որ պաշտօնական լեզուի խնդիրը մաս կը կազմէ հիմնական սահմանադրութեան :

ԱՒՍՏՐԻՈՅ կցումէն հետեւանքով, 50.000 քաղաքացիներ, մասնաւորապէս Հրեաներ դիմում կատարեցին, Ամերիկա գաղթելու համար: Կառավարութիւնը ջանադիր յառաջ կը տանի «արիականացումը», ձգելու համար Հրեաները: Նոր հրամանագիր մը կ'արգիլէ բարձրագոյն կրթութիւն տալ Հրեաներուն: Անցեալ ապրիլին 2 առ հարիւր սահմանուած էր հրեայ համալսարանականներու թիւը. նոր հրամանագիրը կ'արգիլէ արիականներու եւ Հրեաներու խառն կրթութիւնը տարրական եւ բարձրագոյն վարժարաններու մէջ: Հրեայ աշակերտները պէտք է բացարձակապէս անջատուին եւ մասնաւոր շէնքերու մէջ տեղաւորուին: Ոչ մէկ Հրեայ պիտի ընդունուի վարժապետանոցներու եւ տնտեսական վարժարաններու մէջ: Վիէննայի 6000 հրեայ տղաքներէն եւ աղջիկներէն հազիւ 450ը պիտի կրնան շարունակել իրենց ուսումը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԱՀՈՒ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԽՆԴԻՐ »

Դրաւ կը գնեմ որ երբ կարդաք այս բառերը, ձեր ուշադրութիւնը անմիջապէս պիտի թռչի դէպի Հայաստան: Եւ կամ դէպի Սանճաք:

Չէ՞ որ «Սանճաքը շէրիֆ»ը գլուխ բարձրացուցեր է նորէն, այդ պատմական ծովածոցին մէջ, եւ Արաբներուն հետ Հայերն ալ խուճապահար կը փախչին իրենց գիւղերէն, հակառակ հոգատար իշխանութեան հաւաստիքներուն :

« Ըտիկա ի՞նչ է օր»,— պիտի ըսէր հայ շինականը:

Տասնապատիկ աւելի լուրջ է բուն «մահու եւ կենաց խնդիրը »:

Մանաւանդ որ, ահազանգը կուգայ Երուսաղէմէն: Եւ պատրիարքի մը բերնով:

Ս. Յակոբեանց վանքին նիւթական նոր տարեշրջանին բացման առթիւ, Թորգոմ պատրիարք աւանդական ճառը կարդալով, կ'աւետէ, «գոհութիւն Տեառն», թէ 100.000 ոսկիի պարտքը իջած է 74,000ի: Ուրիշ խօսքով, 26 հազար ոսկի վճարուած է վեց տարուան ընթացքին:

Բայց,— ամուր բռնեցէք ձեր ջիղերը, «մահու եւ կենաց խնդիրը» է որ կը ցցուի ձեր առջեւ, ոլոր - մոլոր :

« Տնտեսական այդ կարծեցեալ անելին եզրը կայ դեռ վիհ մը, որուն մտածումն է այժմ որ ամէնէն աւելի կ'ամբոխէ միտքս»:

Ինչպէս կը յիշէք, Երուսաղէմի բրիտանական իշխանութիւնը Զատկի տօներէն առաջ փակեց Ս. Յարութեան եւ Ս. Ծննդեան տաճարները, խախուտ եւ վտանգաւոր գտնելով զանոնք: Արդ,

— « Այդ երկուքին համար կառավարութեան միջոցաւ կատարուած քննութիւն մը մօտաւորապէս 200.000 ոսկիոյ գումարի առջեւ կը դնէ այդ սրբավայրերու իրաւատէր երեք Միաբանութիւնները, որոնց մին մենք ենք: Ուրեմն շուրջ 70.000 ոսկիոյ գումարի մը մղձաւանջն է որ սկսած է կախուիլ մեր գլխուն վրայ, ու [illegible], աւելի քան երբեք տեղն է թերեւս ըսել, «սկիզբն է երկանց», քանի որ ամէնքս ալ գիտենք թէ ճարտարապետական գնահատութիւնները ի՛նչ առաձգականութեամբ կ'ոլորուին, երբ մանաւանդ հնագիտական մեծ շինուածքի մը ամբողջական նորոգութեան՝ գրեթէ վերաշինութեան վրայ է խնդիրը :

« Մեծ ծանրութիւն՝ մերինին պէս անկար ուսերու եւ վտիտ պարանոցի համար, պիտի ըսեն իրաւամբ ամէնքը: «Լուծ քաղցր եւ բեռն փոքրոգի» պարտինք պատասխանել սակայն ամէնքս մեր սիրտերուն խորերէն, քանի որ ո եւ է ուրիշներէ աւելի մենք ի վիճակի ենք զգալու թէ այդ նուիրական ծախուց մասնակցութեան հարցը մահու եւ կենաց խնդիր է մեզի համար: Հարց՝ որմէ կախում ունի Ս. Երկրին մէջ, այսինքն աշխարհի քրիստոնէական գիտակցութեան առջեւ, դարերէ ի վեր մեր ունեցած՝ կը բաւականանամ ըսել՝ այնքան պատուաւոր— թող ուրիշներն ըսեն՝ փառաւոր— դիրքին պահպանումը, որ, պարզ է, մեր կեանքին գինն իսկ է այսօր »:

Այո, այո՛: Ուրեմն դէպ ի գործ:

Բայց ի՞նչպէս: Պատրիարքը իր յոյսը դրած է «այրիի լումայ»ին եւ բարեպաշտներու առատաձեռնութեան վրայ:

Ես աւելի գործնական միջոց մը կ'առաջարկեմ.—

Անմիջապէս կազմել երկու շրջուն թատերախումբեր, մէկը՝ Եւրոպայի համար, հովանաւորութեամբ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին եւ նախագահութեամբ Թորգոմ պատրիարքի, երկրորդը՝ Ամերիկայի համար, հովանաւորութեամբ կաթող. [illegible] արք.ի:

Եւ ամբողջ մէկ տարի, կիրակիէ կիրակի, «Լէյլէյլիեն» ներկայացնել, բոլոր գաղութներուն մէջ:

Կրնամ վստահ ըլլալ թէ ոչ միայն հաւատացեալներուն, այլեւ «բեռ կապած» Լուսինկապասներուն եւ վարդապետներուն գոտիներուն անգամ ինքնին պիտի քակուին, ժամանակէն առաջ լեցնելով գանձանակը:

Մանաւանդ եթէ «կիւզէլի՛մ Ստամպոլ»էն եկած ըլլայ պարտագեղ պարուհին :

ՎԱՀԷ

“Նուպարաշէն„ը “Սովետաշէն„ի՛ փոխուած է

«Խ. Հայաստան»ի մայիս 28ի թիւին մէջ, Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարի զեկուցման ընթացքին, կը կարդանք ընդհ. քարտուղար Գր. Յարութիւնեանի հետեւեալ յայտարարութիւնները.

— «Քաղաքային կուսակցական կազմակերպութեան եւ քաղաքային խորհրդի աշխատանքում թոյլ բնագաւառներից մէկն է հանդիսանում Երեւան քաղաքի շուրջը ստեղծուած նոր աւանների ղեկավարումը,— Ն. Արաբկիր, Մալաթիա, Ն. Սեբաստիա, Ն. Բութանիա, Խարբերդ, ՍՈՎԵՏԱՇԷՆ եւն.»:

Ինչպէս կ'երեւայ, հարցը կը վերաբերի Նուպարաշէնի: Ուրեմն փոխե՛ր են անունը, վերածելով «Սովետաշէնի»: Անշուշտ չուշանար միւս աւաններուն ալ «վերամկրտութեան» կարգը :

**** «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերուն մէջ նորէն փոխուած կը տեսնենք խմբագիրը: Քանի մը ամիսէ ի վեր, իբրեւ պատասխանատու խմբագիր կ'երեւար Ներ. Պօղոսեան: Այժմ կը կարդանք հետեւեալ անունը — «Պատ. խմբագրի պաշտօնակատար Հայկ Պարոնեան»:*

«Հայ ժողովրդի մեծագոյն երջանկութիւնը»

Սթալին բարեհաճա՛ծ ըլլալով առաջին թեկնածու ներկայանալ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց համար, Երեւանցիներուն ուշքը գլուխէն կորած, խելքը մինչեւ երկինք թռած է: Հազարաւոր արտայայտութեանց, ճառերու, յօդուածներու, բանաստեղծութեանց մէջէն կը քաղենք հետեւեալ նկարագրութիւնը, իբրեւ զուարճալիք (Գրական Թերթ, 20 մայիս).

— «Կատարուած է Հայաստանի աշխատաւորութեան սրբազան ցանկութիւնը, Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորներ ընտրուելու համար իրենց համաձայնութիւնը տուեցին մեր առաջնորդ, մեր հայր մեծ ՍՏԱԼԻՆԸ եւ նրա հաւատարիմ զինակիցներ՝ Վ. Մ. Մոլոտովը եւ Ա. Ի. Միկոյեանը :

1938 թ. մայիսի 14ի օրը Երեւան քաղաքի եւ Հայաստանի ողջ աշխատաւորութեան համար երջանիկ խանդավառութեան օր դարձաւ :

Երջանկութեան լուրը, որն ստացուեց մայիսի 14ի ուշ գիշերը, կայծակի արագութեամբ տարածուեց Երեւան քաղաքում եւ շրջակայքում, ընդգրկեց մեր հիասքանչ հանրապետութեան բոլոր անկիւններն ու բերկրանքով համակեց հայ ժողովրդի վերածնուած սիրտը:

Կէս գիշեր է: Միտինգներ են անում Երեւանի Կիրովի անուան Սինթետիկ Քաուչուկի կոմբինատում, երկաթուղում, կաշի, հացի, ծխախոտի գործարաններում: Միտինգ են անում Պետթատրոնի հանդիսատեսները, միտինգ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Շուտով տեղի պիտի ունենայ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի անդամներու ընտրութիւնը։ Տխրահռչակ սահմանադրութենէն վերջ, որով փոքր հանրապետութիւնները ենթարկուեցան Մոսկուայի կեդրոնացած եւ բռնակալ իշխանութեան, այս ընտրութիւնը նոր քայլ մըն է դէպի կեդրոնացում։ Տեղական մարմիններու անդամները պէտք է ընտրուէին շրջանի մէջ ապրող քաղաքացիներէ, այդպէս կը պահանջէ ժողովրդապետական դրութիւնը։ Այդպէս չէ, սակայն, կարմիր Ռուսաստանի մէջ։ Հոն Մոսկուայի մեծերը թեկնածուներ են, նաեւ, հանրապետական բարձրագոյն հաստատութիւններու մէջ, եւ արդէն ընտրուած։ Թէ ինչո՞ւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի անդամութեան համար իբրեւ թեկնածուներ պիտի տրուէին Սթալինը, Կագանովիչը, Եժովը, Վորոշիլովը եւ կառավարութեան ուրիշ անդամներ, այդ անհասկնալի է շատերու համար։ Կամ ինչո՞ւ Անդրկովկասի փոխարքայ Բերիան իբրեւ թեկնածու պիտի ներկայանայ, երբ ինքը կեդրոնական կառավարութեան լիազօր ներկայացուցիչն է Անդրկովկասի մէջ — նորէն կը մնայ անբացատրելի։

Զարհուրելի ողբերգութիւն մը կ՚ապրին Ռուսաստանի փոքր ժողովուրդները եւ յատկապէս հայ ժողովուրդը։ Վերջին տարիներու զանգուածային գլխատումներէն վերջ, իշխանութեան գլուխ գտնուողները կ՚մրցին մրցանակ շահելու՝ քծնութեան եւ ստրկամտութեան մէջ։ Ով որ շողոքորթ եւ պերճախօս ածականներ աւելի շռայլէ, աւելի վստահելի կ՚երեւայ իշխանութեան աչքին։

«Պրավդա»յի Յունիս 2ի թիւին մէջ, թերթին Երեւանի թղթակիցը կը նկարագրէ ժողովրդական լայն զանգուածներու «խանդավառութիւնը» դալիք ընտրութեան առթիւ։ Կը հաղորդուի, նաեւ, թէ Սթալինի պատկերը առած են ելեկտրական լոյսի տակ, որ կը տեսնուի քանի մը վզոն հեռաւորութենէ եւ այնքան տպաւորիչ է, որ այլեւս կասկածէ վեր է Սթալինի — «մեր հարազատ հայրը, միջազգային պրոլետարիատի մեծ առաջնորդը, մեր յաւիտենական արեւը» — ընտրութիւնը (Խ. Հայաստան, Մայիս 20)։

Տարօրինակ կատակերգութիւն մը կը խաղցուի հոն, ամբողջ Ռուսաստանի մէջ։ Ունին մէկ կառավարութիւն, մէկ կուսակցութիւն, մէկ մամուլ, թեկնածուներու մէկ ցանկ եւ մէկ հրահանգ ութիւն, ընտրողներու ցանկերուն վրայ եւ սակայն, անոնք կը շարունակեն ընտրական պայքար մը։ Կը կազմակերպեն միթինկներ, երեւան կուգան ճառախօսներ, ծափեր առնելու համար, մանրամասնօրէն կը ներկայացնեն թեկնածուներու կենսագրականները, կ՚օգտագործեն տինեման եւ թատրոնը, գիտական թէ գրական միութիւնները, արհեստակցական թէ բանուորական կազմակերպութիւնները, հռետորներ կը տեղան զանազան վայրերէ, յաջողութիւններու մասին, մէկ խօսքով կանոնաւոր պայքար կը մղեն, աշխարհին ցուցնելու համար թէ իրենք ալ ժողովրդավար երկիր են եւ թէ ժողովրդական լայն զանգուածներու մասնակցութեամբ ընտրութիւններ տեղի կ՚ունենան։

Գերագոյն Խորհուրդի, Ռուսաստանի թէ ենթակայ հանրապետութիւններու ընտրութիւնները, մեր կարծիքով, երկու գլխաւոր նպատակ կը հետապնդեն։

Առաջին — Աւելի կեդրոնացնելու իշխանութիւնը, կեդրոնի ղեկավարները ընտրելով տեղական բարձրագոյն մարմիններու մէջ, անշուշտ, ձայնի իրաւունքով։ Կեդրոնական իշխանութեան վարիչները, այս դրութեամբ, անդամ են Վրաստանի, Ատրպէյճանի, Հայաստանի, Ուկրայինայի եւ ուրիշ բազմաթիւ շրջաններու ղեկավար մարմիններու։ Ասկէ աւելի կեդրոնացում ցարական կառավարութեան օրերով անգամ տեղի ունեցած չէր։

Երկրորդ նպատակը ցոյցի համար է, արտաքին աշխարհի առջեւ կ՚ուզեն ցոյց տալ, որ կեդրոնական իշխանութեան ներկայ վարիչները, հակառակ կազմակերպուած արեան բաղնիքներուն եւ բազմաթիւ գնդակահարութիւններուն, կը վայելեն ժողովրդական զանգուածներու եւ այլազան հանրապետութիւններու վստահութիւնը. Այս եւ ուրիշ ընտրութիւններ ցոյց են, Հիթլերի եւ Մուսոլինիի դէմ, յայտարարելու թէ ամբողջ Ռուսիոյ «հայրը», լուսաւոր արեւը, պրոլետարիատի մեծ ղեկավարը, հանճարեղ Սթալինը կ՚ընտրուի բոլոր հանրապետութիւններու Գերագոյն Խորհուրդի մէջ եւ... միաձայնութեամբ։

Այս երկու հիմնական նպատակները հետապնդելու համար անոնք կը ծախսեն տասնեակ միլիոններ, շարժման մէջ կը դնեն բոլոր հաստատութիւնները, աշխատանքի կը լծեն բոլոր վստահելի տարրերու չեկիստներ, գործավարներ, խմբագիրներ, կուսակցական գործիչներ, մէկ խօսքով պետական եւ կուսակցական ամբողջ մեքենան։

Կասկածէ դուրս է որ բոլոր թեկնածուները պիտի ընտրուին, որովհետեւ հրապարակի վրայ մէկ ցանկ միայն գոյութիւն ունի։

Ի՞նչ խօսք որ ամենապարզ ընտրութիւններն անգամ երեւան կը հանեն ստրկական վիճակը բոլոր ժողովուրդներու եւ յատկապէս բազմիցս խաչեալ հայ ժողովուրդի։

Ա. ՆՈՐԻԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Ինչեր տեսանք, դեղին մօրուք Աբրահամներ։

*** Իշու գոգոզը բուռ մը գարիի համար է։

*** Իլիկին ծայրը ծաղիկ կայ։

*** Իշուն քթին ռահան։

*** Ինչ կ՚ուզէք սա խեղճ մարդէն, անվնաս անասուն մըն է։

*** Իմաստունին հետ քար կրէ, յիմարին հետ հաց մի ուտեր։

*** Ինչ որ չես կամենար որ քեզ ընեն, դուն ալ ուրիշին մի ըներ։

*** Իշուն կռնակը ոսկի քաշելով էշ ըլլալէ չի դադրիր։

*** Ինչ որ ցանես այն կը քաղես։

*** Ինքը չկայ թիզ ու կէս, մօրուքը գազ ու կէս։

*** Ինչքան խիթխիթես, խելօքը չըներ խենթութիւն։

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան 35րդ համագումարը տեղի ունեցաւ Ռուայանի մէջ, Յունիս 4-8։

Հարիւր նահանգային դաշնակցութիւններ ուղարկած էին 500 պատգամաւորներ, 300.000 ընկերներու կամքն արտայայտելու համար։

Համագումարը կը բացուէր «Զախ յեղափոխականներու» հարցին քննութեամբ։ Ցաւալի հարց մը, որ տարիներէ ի վեր կը շարունակուէր Մարսօ Փիվէրի ղեկավարութեամբ, մինչեւ որ վերջ ի վերջոյ յանգեցաւ հերձուածի։ Նիւարու փոկուաէն առաջ, մասնաւոր թռուցիկներով կը ծանուցուէր արդէն, «բանուորագիւղացիական ընկերվարական կուսակցութեան» մը կազմութիւնը...

Նոր չէ որ նման հերձուածներ յառաջ կուգան Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան մէջ։

Թուրի 1920ի մեծ հերձուածէն վերջ, 1934ին տեղի ունեցաւ երկրորդ հերձուածը, Ռընոտէլի, Մառքէի, Տէայի եւ Քոմփէր-Մոռէլի ղեկավարութեամբ։ Ահա, 1938 Յունիս 8ին, տեղի կունենայ երրորդ հերձուածը, Մարսօ Փիվէրի ղեկավարութեամբ։ Անշուշտ, իւրաքանչիւր հերձուած, աւելի կամ նուազ չափով, կ՚ազդէ մայր կուսակցութեան կենսունակութեան վրայ։ Փիվէրի գործունէութեան դաշտը Սէնի նահանգն է։ Ան շատ քիչ հետեւորդներ ունի գաւառի մէջ։ Միակ առաւելութիւնը, որ կարելի է տեսնել Փիվէրի գաղափարակիցներուն մօտ, այն է, որ ամէնքն ալ երիտասարդ ու խանդավառ տարրեր են, խիզախ ու յանդուգն, եւ գործելու եռանդով լեցուած։

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան հիմնական թերութիւնը պիտի կազմէ բազմազան հոսանքներու գոյութիւնը, որոնք տարիներու ընթացքին, վարէն ու վերէն, պիտի յանգին հերձուածի, ներքնապէս տկարացնելով զայն։ Ոչ ոք կրնայ դէմ ըլլալ, ազատ խօսքի եւ ազատ քննադատութեան, բայց հոսանքներու գոյութիւնը կուսակցութիւնը կը շեղէ իր հիմնական նպատակներէն, որ բոլորի նպատակն է եւ բոլորի ծրագիրը։

Ամէն պարագայի մէջ, այս նոր հերձուածով, ընկերվարական կուսակցութիւնը շատ բան չի կորսնցներ։ Մարսօ Փիվէր հազիւ 8-10.000 հետեւորդներ պիտի ունենայ, եթէ շատեր համագումարի սահմանած ժամանակէն առաջ կրկին չվերադառնան մայր կուսակցութեան գիրկը։

Ժողովը այնուհետեւ լսեց ընդհ. քարտուղարութեան ներկայացուցած բարոյական զեկուցումը։ Քանի մը թիւեր խիստ ուշագրաւ են։ Կուսակցական փրոփականտի ժողովները 1934էն ի վեր կրկնապատկուած են։ 1934—1935ին, Վարիչ Մարմինը 1419 հաւաքոյթներ էր կազմակերպած, մինչդեռ 1937—38ին 4008 հաւաքոյթներ։ Բոլոր մարզերուն մէջ կուսակցութիւնը աշխուժացած է իշխանութեան հասնելէն ի վեր։

Ահա երիտասարդ ընկերվարականներու խմբակցութիւնը, որ 1930ին հազիւ 9000 հոգի էին, այժմ իրենց թիւը հասցուցած են 75.000ի։ Կիներու կազմակերպութիւնը, որ 1930ին, Պատգամաւորական համագումարի ժամանակ, հազիւ 1000 հոգի էին, այժմ 10.000ի հասած են։ Վարիչ Մարմնի ձեռքին տակ այս կազմակերպութիւնները լայնօրէն կը սատարեն ընկերվարական խօսքի տարածման։

Համագումարը մասնաւոր ուշադրութեամբ լսեց նաեւ Տիկին Մակարլէն Փազը, որ ափրիկեան գաղթավայրերու բնակչութեան պահանջները կը ներկայացնէր, դրագիտուհիի նուրբ թուիչքներով։

«Ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը արաբ բազմութեան մէջ մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերաւ, կ՚ըսէ Տիկին Փազ, զանոնք յուսադրելով, որ իրենց փրկութեան ժամը հնչած է։ Ամէնուն շրթունքներուն վրայ մէկ անուն կար, — Լէոն Պլում։

Այս սեւամորթ բազմութիւնները, որ քաջ կուտան իրենց թշուառ կեանքը, օրական հազիւ երեք ֆրանք շահելով, Սէն-Լուի ընտրութեանց առթին, հաւաքոյթներուն ներկայ ըլլալու համար, հազար ֆրանքի ինքնաշարժ կը վարձէին եւ 60 ֆրանքի շոգեկառքի տոմս կը գնէին։ Ազգային զանգերն ու 1924ի հրամանագիր օրէնքները զանոնք վհատեցուցած էին ընդմիշտ։ Եւ երբ Ժողովրդական Ճակատն անցաւ իշխանութեան գլուխ, նոր արշալոյս մը բացուեցաւ անոնց համար։

Արդարութիւն, մարդասիրութիւն սիրապետող բառեր դարձած էին հոն։ Ֆրանսացի ժողովուրդի ճակատագիրը սերտօրէն կապուած է անդրծովեան սեւամորթներու ճակատագրին հետ։ Անոնց հայեացքը ուղղուած է դէպի մեր կուսակցութիւնը, դէպի մեզ, որ հաւասարութիւն բառին կուտանք իր իսկական նշանակութիւնը։ Մենք ծանր պարտականութիւններ ունինք անոնց հանդէպ։ Մանր՝ անոր համար, որ մենք անոնց սիրտերուն մէջ յոյսեր ցանեցինք։ Ժոռէս կ՚ըսէր. — «Ահա մարդիկ, որ ձեզ հետ են, ի՞նչ պիտի ընէք»։ Երկու տարիէ ի վեր անոնց շրթներուն վրայ կը կարդանք, — եղբայրներ, ի՞նչ պիտի ընէք մեզ»։

Տիկին Փազէն վերջ, կարգ մը յրացուցիչ տեղեկութիւններ կուտայ Տիւրան Անկլիվիէլ, իբրեւ Թունուզի պատգամաւոր.

— Ժողովրդապետական կարգերը սեւամորթներու մօտ արմատացնելու համար, մոռնցինք թէ պէտք է ունենալ դպրոցներու եւ արհեստակցական միութեանց։ Արդ, այժմ շնորհիւ Ժողովրդ. Ճակատի ընկերվարական ղեկավարութեան՝ սէնտիքաները 40.000 անդամ ունին։ Դպրոցներու մասին մեր ջանքերը նոյն արդիւնքը չտուին։ 40.000 Արաբներ հազիւ կը յաճախեն մեր դպրոցները, մինչդեռ 400.000 աշակերտներ կը թափառին տառացի դպրոցի եւ ուսուցչի։ Թունուզը, ինչպէս եւ Մարոքը, ֆաշական քարոզչութեան ազդեցութեան տակ կը գտնուին։ Լիբիոյ հարիւր հազար զինուած Իտալացիները լուրջ վտանգ մըն են դարձած մեզ համար»։

Մեր վաղեմի բարեկամը, Ժան Լօնկէ, իբրեւ զեկուցաբեր Բան. Միջազգայինի ֆրանսական հատուածին, կը նկարագրէ Միջազգայինի տարած աշխատանքները Չինաստանի, Սպանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն առթիւ։ Եւ կ՚ըսէ. «Ընկ.Ասդէլի մեր վերջին նիստը խիստ հետաքրքրական էր, անոր համար, որ բոլոր ժողովրդապետական երկիրներու ներկայացուցիչները անգամ մըն ալ եկան հաստատել թէ ամէն գնով պիտի գիմադրեն ֆաշական աշխարհակալութեան»։

Այս զեկոյցներէն վերջ համագումարը անցաւ իր հիմնական օրակարգին, — քաղաքական ընդհանուր կացութեան։

Դժուար է այստեղ կանգ առնել բոլոր ճառերուն վրայ, որոնք խիստ շահեկան են։ Կ՚ուզեմ խտացնել երեք ճառեր, որոնք ըստ բովանդակութեան եւ իմաստի, իրար կը գերազանցեն։

Մօրպիհանի երեսփոխան Լ՚Էվէտէր, հանդէս եկաւ ընդարձակ ճառով մը, վերլուծելով քաղաքական ներկայ կացութիւնը։ Անկեղծութիւնն ու իրատեսութիւնը լուրջ կնիք մը կուտային իր խօսքին։

— «Ես կ՚ուզեմ գգուշացնել աշխատաւոր բազմութիւնները կարգ մը ցնորքներէ։ Ընկերվարական կուսակցութեան գործունէութիւնը պէտք է գտնել համաձայնավար կուսակցութեան գործնական գիւրախար նշանախօսքերէն, որ մտահոգուած է միմիայն մեքենական շարժումներ սահեծելու, փոխանակ մղելու զանոնք դառնելու եւ մտածելու։ Արտաքին քաղաքականութեան մասին ես կ՚ուզեմ ըլլալ պարզ եւ յստակ։ Խաղաղութեան պահպանման համար մեր կուսակցութիւնը միակամ է։ Բայց միակամ չէ պատերազմը արգիլող միջոցներուն վերաբերմամբ։ Ներկայ դէպքերը բաւական ծանր են հարցը այլ կերպ քննելու։ Սպանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հարցերը կրնան լուծուիլ միայն Վէրսայլի դաշնագրի հողային հարցերու կապակցութեամբ։ Այս առթիւ ժողովրդապետական եւ ֆաշական պետութեանց միջեւ ընդհանուր համաձայնութիւն մը անհրաժեշտ է, բայց դժուար։ Սակայն առանց վհատելու պէտք է պնդել այս անհրաժեշտութեան վրայ եւ լայն փրոփականտ մը վարել մեր խաղաղասիրութեան մասին։ Պլումը այս իմաստով, ճիշդ է աշխատանքներ տարաւ եւ Գերմանիոյ կոչ ըրաւ, սակայն պէտք էր աւելի լայն եւ հանդիսաւոր ձեւով կատարուէր այդ։ Ես չեմ միանար անոնց, որոնք միջազգային կացութիւնը կ՚ուզեն բացատրել միայն ֆաշական նուաճումներով։ Իրականութեան մէջ, մենք Վէրսայլի անհեթեթ դաշնագրի փրկագինն է որ կը վճարենք, որ հրդեհեց Եւրոպան, եւ քիչ մը, ամէն կողմ Ալզաս-Լօռէններ ստեղծեց։ Ֆաշական պետութեանց հակաժողովրդային պայքարին եւս, նիւթական ուրիշ մտահոգութիւններ կան, Գաղթավայրերու, կենսամթերքներու եւ ծովային ելքերու հարցը, այս թիւրիմացութեանց բուն աղբիւրը կը կազմեն։ Վնասմէն եւ իրատես քաղաքականութիւն մը վերջ պիտի տար այս կարգի վէճերուն։ Ինչո՞ւ պէտք չէ վերաքննել դաշնագիրները։ Ինչո՞ւ պէտք չէ բանակցիլ ֆաշական պետութեանց հետ, վերջ մը դնելու համար Սպանիոյ զարհուրելի կռիւներուն։ Խաղաղութիւնը մեծ զոհողութիւններ կը պահանջէ։ Ամէն ինչ պէտք է ընել խնայելու համար համաշխարհային պատերազմը։ Իսկ եթէ Ֆրանսա պայթի այդ պատերազմը, դէթ կրնանք ըսել թէ, ամէն ինչ ըրինք, բայց չեղաւ։ Ես մեր ձախակողմեան թեւին պէս չեմ մտածեր, ըսելով թէ պատերազմը պայթելու պարագային ընդհանուր գործադուլ կը հռչակենք։ Ազգային պաշտպանութեան ոչ եւ ձեւ, ներկայ ռազմարուեստին առջեւ յուսահատական միայն կրնայ ըլլալ։ Հապա Ազգերու Դաշնակցութի՞նը։ Ենորք մըն է, եւ արդէն ցնդած։ Հաւաքական ապահովութի՞նը։ Գոյութիւն չունի։ Անգլիա՞ն։ Ուզենք-չուզենք փակչելու ենք անոր։ Ֆրանսա չի կրնար Եւրոպայի ոստիկանն ըլլալ։ Զգուշանանք բառերի հարուածներէն, որ կրնան զարնուիլ միջազգային ճակատի սեղանին վրայ։ Մենք չենք ուզեր ոչ մեր երկրի կործանումը եւ ոչ ալ պատերազմ մը, որ զայն առնէ։ Մեր հակաֆաշականութիւնը կրնայ պատերազմի առաջնորդել։ Այս յեղափոխական հէրմէտականութիւնը, որ կրնայ իրատես եւ խոհեմ քաղաքականութենէն հեռացնել մեզ։

Պէտք է յայտնենք բարձրաձայն մեր ցանկութիւնը, որ բոլոր ազգերու եւ ժողովուրդներու հետ, անտեսական եւ հողային վէճերու մասին, կ՚ուզենք խօսիլ եւ միջոցներ գտնել»։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

ՑԱՒԱԼԻ ՆԱԽԸՆԹԱՑ

Այս խորագիրներուն տակ, Ժէրոմ եւ Ժան Թարօ կը գրեն «Լը Փըթի Տօֆինուա» թերթին մէջ.—

Շուտով Ֆրանսական խորհրդարանի վաւերացման կ՚ենթարկուի Ֆրանսսուրիական դաշնագիրը։ Անգամ մը բսած եմ այս թերթին ընթերցողներուն թէ կնքելով նման դաշնագիր մը, որով կը հրաժարինք Սուրիոյ մեր հոգատարութենէն, ո՛րքան կրնան վնասուիլ Մերձ. Արեւելքի Ֆրանսական շահերը։ Քանի մը բառով կրկնեմ անգամ մըն ալ։

Այլեւս կը դադրինք հակակշռել ցամաքային ճամբան, որ Պէյրութի Դամասկոսի, Տէր-Զօրի եւ Պաղտատի վրայով մեզ կը միացնէր Ասիոյ. Այդ ցամաքային այս ճամբան, որ Սուէզի ջրանցքին բացումով, ծովային ճամբուն գերազանցութեամբ ինչպէս եւ Պաղտատի երկաթուղին լինելութեամբ՝ լքուեցաւ պահ մը, յանկարծ վերստացաւ իր երբեմնի կարեւորութիւնը շնորհիւ ինքնաշարժ բեռնակառքերուն, որոնք այժմ կը փոխարինեն հին օրերու կարաւանները։

Ցնոյ անպաշտպան կը թողնենք լըրիւզի խողովակներու գիծը, Ֆրանսացիներու կողմէ սուրիական հողի վրայ շինուած, որ մեզի կ՚ապահովէ Մուսուլի քարիւղի արտադրութեան մեր բաժինը։

Վերջապէս կը վտանգենք Լիբանանը, որ տակաւին մեզի կապուած կը մնայ, մեր տկարութեամբ քաջալերելով համասուրիական միութեան կուսակիցները, որ, օր մըն ալ, իրենց ձեռքին տակ առնեն երկիրը, կամ հարկադրեն որ միանայ իրենց՝ զայն զրկելով ապրելու միջոցներէն, անտեսական եւ մաքսային թշնամական քաղաքականութեամբ մը։

Եւ դեռ չեմ խօսիր քրիստոնեայ եւ այլացեղ փոքրամասնութեանց մասին, որոնք իրենց ամբողջ վստահութիւնը դրած էին մեր վրայ եւ զորս կը լքենք մխիթարական խօսքեր շռայլելով։

Բոլոր այս դիտողութիւններուն է պատասխան, Դամասկոսցիները կը...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹՕՐԹՕՆԸ (88)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Քեզի ըսած եմ թէ ատիկա անկարելի բան է, գիտել առաւ Արիֆ իր թեւ յօնքերը պատռելով. ո՛չ մէկ փաստաթուղթ գոյութիւն ունի... Պաշտօնական թղթակցութիւն չի պահեր... հրամանները բերանացի կը հաղորդուին մէկ բջիջէն միւսը... ուրեմն ոչ ոք թուղթ կը ստորագրէ... բացի...

Արիֆ կանգ առաւ յանկարծ։

— Բա՛ցի ի՞նչ...

— Բացի երդումէն...

— Ուրեմն ցուցա՞կ մը կայ...

— Ո՛չ, սակայն երբ անգամ մը նոր բջիջ մը կազմակերպէ անոր կը յանձնեն հնդանկիւն թուղթ մը որուն մէջտեղը գրուած է երդումը... բջիջին հինգ անդամները կը ստորագրեն այդ թուղթին հինգ անկիւններուն վրայ... բջիջին առաջնորդը ոչ ոքի ցոյց չի տար զայն եւ իր քովը կը պահէ իբրեւ երաշխիք իր անդամներուն հաւատարմութեան...

— Ուրեմն դո՞ւն ալ այդ հնգանկիւն թուղթէն հատ մը ունիս...

- Այո՛, ցուցնեմ...

Արիֆ գրպանէն հանեց իր թղթապանակը եւ Սուլթանին երկնցուց մեծ հետաքրքրութեամբ թղթիկ մը որուն մէջտեղը՝ ճանճի տառեր տառերով գրուած էր երդումը, իսկ անկիւններուն վրայ կը տեսնուէին ստորագրութիւնները՝ արաբական գիրերով։ Սուլթանին մեծ դժուարութիւն պիտի կրէր եթէ կարդալու միտք ունենար։ Թափանցիկ էր այդ թղթիկը եւ պատրաստուած ըլլալով բրինձի բաղադրութիւնով մը, կարելի էր դիւրաւ կուլ տալ՝ վտանգի մը պարագային։

— Ցերո՛ւա Քրիստո՛ս, փսփսաց Սուլթան. եթէ միա՛յն մեր ձեռքը ըլլար սա փաշային հնգանկիւնը... այդ օրերը ժամէթը... կարծեմ... շատ մտերիմ է անոր հետ... այնպէս չէ՞...

Արիֆ զգուանքի արտայայտութեամբ թուք մը արձակեց։

— Բաց խօսինք... աղջիկը առեւանգուած այդ շանը սիրուհին եղեր է... եթէ միրժէ՝ Թուրքիայէն դուրս պիտի վտարուի եւ այն ժամանակ մենք իրարմէ պիտի զրկուինք... կրնայ աւելի դէշն ալ պատահիլ...

— Ուրեմն հարիւրին հարիւր փաշան ալ իր թղթիկը գրպանը կը պահէ ինչպէս դուն... Ժանէթը արիթ մը չի՞ կրնար գտնել...

— Այս գիշեր զինքը տեսնելու կը հարցնեմ... քաջաբար աղջիկ է— Աստուած պահէ՛ զինքը— եւ կարելի է որ գրպանները խուզարկելու պատեհութիւն մը գտնէ...

— Եթէ փաշան է որ հանդամանաւութիւնները կը կազմակերպէ եւ առաջնորդութիւնը բաժնել կուտայ, ուրեմն կը նշանակէ թէ գլխաւոր բջիջներէն մէկուն անդամն է... իր թղթիկին վրայ արձանագրուած պէտք է ըլլան չորս կարեւոր անդամներու անունները... այդ հինգ հոգիներուն կողմէ ստորագրուած երդում մը բաւական մեծ փաստ է... հետեւաբար եթէ օրիորդը ատիկա ձեռք անցընէ, կրնանք աւելի Կակա ջախջախել...

— Ես շատ յոյս չունիմ, ուրիշ խընդիր եթէ Ալլահը մեզի քիչ մը ժամանակ շնորհէ եւ դաւադիրները յետաձգեն իրենց ծրագրին գործադրութիւնը...

— Այդ տեսակ հաւանականութիւն մը կա՞յ...

— Ո՛չ մէկ, այնքան լաւ կազմակերպուած են որ ամէն ինչ ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ կ՚ընթանայ...

— Բայց եւ այնպէս դուն անկարելին ըրէ համոզելու համար Ժանէթը որ պէտքը այս գիշեր ամէն միջոցի դիմէ եւ հասկնայ թէ փաշան ուր կը պահէ իր թղթիկը եւ մեզի բերէ զայն եթէ կրնայ...

— Համոզելու հարց չկայ քանի որ գիտէ թէ իր յաջողութիւնով չառնուած մը անցուցած պիտի ըլլայ այդ հրէշին վզին... ինքն ալ պիտի ազատի եւ յետոյ ինծի հետ պիտի ապրի երջանկօրէն...

— Շատ աղէկ, հիմա պառկէ նայիմ, ըսաւ Սուլթան վեր բարձրացնելով թղթիկը որ տակաւին իր քովն էր. կա՞ն այնպիսի առիթներ երբ ատիկա ցոյց կուտաք...

— Ո՛չ, երբե՛ք...

— Ուրեմն կրնա՞մ քովս պահել...

— Ի՞նչ, կ՚ուզես որ ընկերներուս դաւաճանե՞մ, ըսաւ Արիֆ սարսափած։

— Ո՛չ, առոր միջոցը կը գտնենք ստորագրութիւնները քիչ մը փոփոխութեան ենթարկելով... անուններուն մէջ գրիչ կը խաղցնենք առանց թուղթին ընդհանուր երեւոյթը այլակերպելու... ատիկա կը պատկանի թիւ 310 բջիջին որ ցանկին ամէնէն վարերը կը գտնուի... այս քանի մը անուններուն յայտնութիւնը Կակային վնաս մը չի կրնար հասցնել ամէն պարագային մէջ, բայց քանի որ երդումը կայ անոր վրայ, կրնայ շատ օգտակար ըլլալ իբրեւ նմոյշ...

— Լա՛ւ, թող ուզածիդ պէս ըլլայ, ըսաւ Արիֆ ինքնահաւան դէմքը հանելով. տուր նայիմ, անունները ինչպէ՞ս կրնամ փոխել...

Երբ Սուլթան իր ճամբը կը լրացնէր Արիֆ սկսաւ այլափոխել թիւին հինգ անկիւններուն վրայ բուսող անունները, նոր կէտեր ու բառեր աւելցուց անոնց մէջ, նման դարձնել իր բարեկամին յանձնեց զայն։

— Ես պէտք է որ երթամ, ըսաւ Ս... նոր. դուն հոս պահուըտէ մինչեւ ... բաղարձ...

— Ո՛չ, ես ալ պէտք է յարաբերութեան մէջ մտնեմ այն Անգլիացիներուն հետ որոնք Թուրքիոյ բարեկամ են եւ որոնց ներկայացուցիչն եմ այստեղ ինչպէս բացատրեցի... կրնաս ինծի օգնել այս գործին մէջ, եթէ ... գես, իմ կողմէս նամակ մը փոխանցելով անոնց...

— Ինչո՞ւ չէ, թուղթ ունի՞ս.

Սուլթան գրպանէն հանեց իր թղթապանակը որուն քանի մը էջերը չորցած էին արեւին տակ ու երկար մը գրեց Տայմսային։

(Շար.

...ի թէ մեզի հետ բարեկամական դա-...
...րնկով մը անհիմն կը գտնեմ այդ
...ները։

Ափսո՜ս, պէտք չէ մոռնալ բնաւ թէ
...րջակայի վստահութիւն իսկ չու-
...ն այն բարեկամութեան վրայ, որ
...այ կը չնորհէին անոր համար միայն
...ւ մը աւելի կանուխ իրականա-
...ւ իրենց երազը։

...խրհրդաց մը կայ, որ գիս չափա-
...րց սկսպտիկ կը դարձնէ, որ ինծի
...ոց կուտայ թէ ինչ պիտի պատա-
...ուրիոյ մէջ, երբ զայն յանձնենք
...սկոսի քաղաքագէտներուն։

...ս պատմութիւն մըն է այդ, զոր
...ն մոռցած են Ֆրանսացիները,
...ւ արդէն երբեք հետաքրքրութիւն
...ւ տուած այդ մասին։ Բայց
...չեն ինչ բանի մասին հետաքրքրու-
...րէն ինչ կուտան Ֆրանսացիները,
...րն ցոյց կուտան Ֆրանսացիները,
...ոչ ներքին քաղաքականութեան
...ւ վէճերու։

1920 — 1922 տարիներուն էր, երբ
...րմանիա պիտի վճարէր կը պոռա-
...ր տակաւին եւ Սէն-Գիի յիմարա-
...ւ պար մը աճուսարատով կը ցըն-
...ր երկրին ամբողջ բնակչութիւնը։
...ւ մտածեց, այն ատեն, թէ Կիլի-
...ոյ մէջ կը կրէինք յետպատերազմ-
...ան շրջանի առաջին պարտութիւնը,
...ուն վերջաբանն է այսօր Սուրիոյ
...արդումը։

Ցիւցնեմ դէպքերը։ Անգլօ-Ֆրան-
...ական դաշնագիր մը, որ կնքուած է
1916ին, Ֆրանսայի կը չնորհէր հըս-
...ային առաւելութիւններ Փոքր Ա-
...իոյ մէջ, իբրեւ փոխարինութիւն ա-
...որ Ֆրանսա կը հրաժարէր Պա-
...ինի մէջ գրաւած իր դարաւոր
...րքէն։

Նախ, մեզի կը տրուէր Մուսուլը,
...րիւղի աղունդը», ինչպէս կը կոչ-
...։ Անշուշտ առավ չէինք տիրանար
...րիւղի հորերուն, որովհետեւ նա-
...ւս կնքուած համաձայնութիւննե-
...վ Անգլիա իրեն կը վերապահէր
...րմանացիներու պատկանած մենա-
...րները գնելու նախապատուու-
...եան իրաւունքը, բայց մեզի համար
...ւէտ էր մեր վարչութեան տակ
...ել այդ երկրամասը։

Յետոյ կը տրուէր նաեւ Հայաստանի
...մասը, որով մեր հոկողութեան
...կ'անցնէինք Պաղտատի երկաթու-
...ին ինչպէս եւ Արղնիի ամբողջ լեռ-
...ոյ ուր պղինձ կը գտնուի իր նա-
...կազմութեան վիճակին մէջ, եւ ուր
...րէ գործ չունէինք ընելիք, բայց
...թէ միայն հազորդակցութեան մի-
...ցներ առնելու։

Վերջապէս Կիլիկիան, այսինքն երկ-
...ին յետամասը, որ կը տիրապետէ
Ալէքսանտրէթի ծոցին վրայ, ուրկէ
Գերմանացիները, պատերազմէն ա-
...ջ, կը քաշէին այնքան բամպակ
...րան անհրաժեշտ էր Միւլհաուզի ի-
...ց մանարաններուն համար։

Կարճ խօսքով, այս երկիրներուն մէջ
...ր գտնէինք նախանիւթերը, որոնք կը
...ակին մեր երկրին մէջ եւ այնքան
...ով կը գնենք Ամերիկայէն եւ Անգ-
...այէն։

Արդ, լքումէ լքում երթալով, գի-
...ւմէ գիջում քալելով՝ կորսնցուցինք
...ո՛րը։

Նախ սկսանք Մուսուլէն, որմէ Քլէ-
...անսօ հրաժարեցաւ Լորտ Ճորճի
...ա անհատական խօսակցութեան մը
...ացքին, առանց նոյնիսկ հաճելու
...ղեկութիւն տալ արտաքին նախա-
...րութեան։

Յետոյ կարգը եկաւ Հայաստանին
...ւ Կիլիկիոյ։ Ամիսներով, Ֆրանսա-

կան զօրքը (մէկ զօրաբաժին, պահ-
պանելու համար այս հսկայ երկրա-
մասը) ժամանուած էր տաժանելի կա-
ցութեան մը։ Քիչ է տաժանելի բառ-
ը, պէտք է ըսել ողբերգական։ Մուս-
թաֆա Քէմալ այդ օրերուն պարզ զօ-
րավար մըն էր ըմբոստացած՝ Պոլսոյ
Սուլթանին օրինաւոր կառավարու-
թեան դէմ։ Ըմբոստացած նաեւ հաշ-
տութեան դաշնագրին դէմ, որ կը վա-
ւերացնէր համաձայնութիւնը որուն
մասին կ'ուզեմ խօսիլ։ Պատասխանե-
լով իր կոչին՝ կազմուեցան հրոսա-
խումբեր, որոնք ամէն կողմէ կը նե-
ղէին Ֆրանսական զօրքը։ Կուռօ, որու-
կը սպասնար Ֆայսալը որ կը թագա-
ւորէր, այդ օրերուն, Դամասկոսի մէջ
եւ զոր կը քաջալերէին Անգլիացիները
ըմբոստութեան մղելով մեզի դէմ,
չէր կրնար պարէն կամ ռազմանիւթ
հասցնել Զօր. Տիւֆիէօյի գծբախտ
զօրաբաժինին, որ, լքուած իր բախ-
տին, անընդհատ կռիւ կը մղէր լեռ-
ներուն եւ անապատներուն մէջ, ան-
տանելի կլիմայի մը տակ, երբեմն չա-
փազանց տաք, երբեմն չափազանց
ցուրտ։ Պէտք է կարդալ Փօլ տիւ
Վէրուի աքանչելի գիրքին մէջ, Չար-
չարանք Կիլիկիոյ (La Passion de Ci-
licie) այդ բուռ մը մարդոց դիւցազ-
նըրգութիւնը, որ ոչինչով վար կը
մնայ պատերազմի մեծագոյն քաջա-
գործութիւններէն։ Պէտք է կոչել նաեւ
ողբերգական գիրք, որովհետեւ այդ
գիրքին մէջ կը նշմարուի թէ ինչպէս
տխմար քաղաքականութիւն մը դաւա-
ճանեց Ֆրանսական քաջութեան։ Ոչ
թնդանօթ կայ, ոչ գնդացիր, ոչ իսկ
մէկ ռատիօ, երբ Ֆրանսայի մթերա-
նոցներուն մէջ կը ժանգոտէր անըս-
պառ քանակութեամբ պատերազմա-
կան պիտոյք։ Կը հասկնամ որ այս
կամ այն պատճառով ստիպուեցանք
պարպել Կիլիկիան, բայց ինչ որ չեմ
հասկնար՝ այն է թէ թոյլ կը տրուի որ
հինգ հազար մարդ սպաննուի, նախա-
պէս որոշուած ըլլալով որ պիտի պար-
պուի անոնց զոհողութեամբ գրաւ-
ուած հողամասը։

Եւ սակայն իրողութիւնը այսպէս է։

Ցաջողութենէ ձախողութիւն, ձա-
խողութենէ յաջողութիւն ընթանալով՝
ի վերջոյ յաջողեցանք խաղաղութիւնը
վերահաստատել Կիլիկիոյ մէջ։ Աhա
այդ պահուն է որ Պրիանի հրահանգով
Ֆրանքլէն Պույեոն գնաց Էնկիւրի,
Քէմալի հետ հաշտութիւն կնքելու,
թէեւ օրինաւոր կառավարութիւնը
Պոլսոյ մէջ կը նստէր։ 22 Հոկտեմբեր
1921ին, Էնկիւրիի համաձայնութիւնը
կը քանդէր ինչ որ կը մնար ընդհ. խա-
ղաղութեան դաշնագրին մէջ 1916ի
համաձայնութիւններէն։ Կը պարպէինք
Կիլիկիան, եւ Ալէքսանտրէթ կը մը-
նար թրքական թնդանօթներու կրակին
տակ։ Սահմանագլուխը կուգար կը
յանգէր Պաղտատի երկաթուղիին։ Հա-
լէպի լուրերուն ակունքը կը մնա-
յին Թուրքերուն ձեռքը։ Փոխարէն,
Մուսթաֆա Քէմալ յանձն կ'առնէր
«հաստատել վերջնական եւ տեւական
խաղաղութիւն մը, որ պիտի յանգէր
ամրացնելու այն մտերիմ յարաբերու-
թիւնները, որոնք գոյութիւն ունէին
երկու երկիրներուն միջեւ, հին ա-
տեն»։ Յետոյ երկար ցուցակ մը տըն-
տեսական մենաշնորհներու, զորս
Մուսթաֆա Քէմալ կուտար Ֆրան-
սայի, պաշտպանելու համար սուրիա-
կան վաճառականութիւնը, եւ հան-
դիսաւոր յայտարարութիւն մը թէ
քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց ի-
րաւունքները պիտի յարգուէին։

Պրիան վաւերացուց այս համաձայ-
նութիւնը, քննադատը տակաւին խոր-
հրդարանին չներկայացուած։

Ի՞նչ պատահեցաւ վերջը։

Ափսո՜ս, ինչ որ պիտի պատահի
վաղը Սուրիոյ գլխուն։ Հազիւ թէ
մեկնած էին մեր զինուորները, Թուր-
քերը սկսան վտարել բոլոր քրիստոն-
եաները, առանց նոյնիսկ խնայելու
մեր կրօնաւորներուն, որոնք Տարսո-
նի, Ատանայի, Մերսինի մէջ եւ այ-
լուր հիմներ էին դպրոցներ, կրթու-
թիւն տալու համար հազարաւոր աշ-
ղոց,— եւ դեռ չեմ խօսիր հիւանդա-
նոցներուն մասին։ Հիւպատոսները,
զորս դրեր էինք կարեւոր քաղաքներու
մէջ՝ հսկելու համար Էնկիւրիի համա-
ձայնութեան գործադրութեան վրայ,
հրաման առացան որ առաջ մեկնելու։
Մաքսային բարձր սակեր հաստատե-
լով փճացուցին Հալէպի վաճառակա-
նութիւնը,— Քէմալ հրաման տուաւ
ոչ ներածել, ոչ արտածել։ Եւ արդէն-
գի ոչ մէկ հետք մնաց «Ֆրէնկներէն»,
ոչ Ատանայի մէջ, ոչ Մարաշի մէջ,
ո՛չ Տարսոնի մէջ, ո՛չ Մերսինի մէջ,
արմատէն կտրեցին պզղոտաներու ծա-
ռերը, զորս տնկել տուած էր Զօր.
Տիւֆիէօ։ Այսօր ինքնաշարժները մին-
չեւ իրենց անիւներուն առանքը կը
խրին ցեխին մէջ, ու Թուրքերը կը
նային թէ Ֆրանսացիներուն շինած
ասֆալտեայ ճամբաները գոյութիւն ունի՞ մա-
կաւին ցեխին տակ։

Ահաւասիկ արդիւնքը Քէմալի հետ
մեր կնքած «տեւական ու վերջնական
բարեկամութեան համաձայնու-
թեան»։ Աւելի լաւ արդիւնք չեմ սպա-
սեր այն համաձայնութենէն, զոր մե-
զի կը խոստանան Սուրիոյ նոր տէրե-
րը։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ ՊԵԼՃԻՔԱՅ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Անցեալ շաբաթ առ-
աւօտեան ժամը 11ին երկրաշարժի զօ-
րաւոր ցնցում մը զգալի եղաւ ամբողջ
Պելճիոյ մէջ, եւ մեծ յուզումի մատ-
նեց ժողովուրդը, որուն համար նո-
րութիւն մըն է շարժը։

Իւքլի (Պրիւսէլ) արքայական դի-
տարանին շարժագիր գործիքը բոլորո-
վին վնասուեցաւ։ Ջեռոյցի մը համա-
ձայն, ցնցումը տեւած է 20 երկվայր-
կեան, վայրէն վեր, եւ կեդրոնը կը
գտնուի Կան քաղաքին շրջակայքը,
Ֆլանտրի մէջ, ուր երկրաշարժի ցըն-
ցումները մասնաւոր ուժգնութիւն մը
ունեցած են եւ ժողովուրդը խուճապի
մատնուած է։

Պրիւսէլի մէջ եւ քիչ մը ամէն տեղ,
երկրաշարժի թեթեւ վնասներ պատ-
ճառեց, պատեր ճեղքուեցան, տանիք-
ներ վնասուեցան, ծխաններ տապալե-
ցան, աղիւսներ եւ կղմինտրներ փողոց
թափեցան, եւայլն։ Պրիւսէլի մէջ կին
մը վախէն պատուհանէն վար նետուե-
ցաւ ու մեռաւ։

Կանի, Մուաքրոնի, Շարլռուայի եւ
Քուռթրէի մէջ երկրաշարժը բաղդա-
տաբար մեծ վնասներ պատճառեց,
խարխուլ տուներ փլան եւ բազմաթիւ
անձեր վիրաւորուեցան։

Կիրակի կրկնուեցան երկրաշարժի
ցնցումները, բայց նուազ սաստկու-
թեամբ։ Գիշերուան ցնցումը բաւա-
կան զօրաւոր էր եւ տեւեց 8 երկվայր-
կեան։

Կը կարծուի թէ երկրաշարժի ցըն-
ցումները առաջ եկած են տարբերկր-
եայ խաւերու փլուզումէն։ Ցնցումնե-
րը պիտի շարունակուէին մեղմօրէն,
մինչեւ որ հողային խախտումը աստի-
ճանաբար գտնէ իր հաւասարակշռու-
թիւնը։

Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», Անվէր-
սի կենդանաբանական պարտէզին մէջ,
երկրաշարժէն քանի մը վայրկեան ա-
ռաջ, կարգ մը կենդանիներ շփոթու-
թեան մասնաւոր նշաններ ցոյց
տուած են։ Առիւծները, իրենց սովո-
րութեան համաձայն, փոխանակ զօ-
ւարթ մռնչիւններ արձակելու, ողբա-
գին ձայներ կը հանէին, իսկ ռնգեղ-
ջիւրները, վայրի եզերը, յամոյրները,
վիթերը, եղնամները, եղջերուները,
եւայլն խելայեղ հոս ու հոն կը վազէին
շրջափակներուն մէջ, եւ կ'ուզէին
փախչիլ։ Պարտէզին պահապանները
կը զարմանային տեսնելով կենդանի-
ներուն շփոթութիւնը, եւ չէին կրցած
մեկնութիւն մը տալ այդ արտասովոր
երեւոյթին։ Երբ քիչ վերջ երկրաշար-
ժը պատահեցաւ, հասկցան որ կենդա-
նիները նախազգացած էին շարժը։ Դի-
տելի արտասովոր մըն էր որ աղէտը եւ
կապկինները շփոթութեան որ եւ է նը-
շան չէին ցոյց տուած։

Կը պատմուի թէ՝ 1882ին Փանամա-
յի պարտէզին մէջ տեղի ունեցած ա-
հաւոր երկրաշարժէն նախորդ օրը,
յունները գիշերն ի բուն լսելի ըրած են
իրենց խուլ ոռնոցները, եւ ձիերը
ատանուած արտակարգ յուզումներու։

Երկրաշարժները արդիւնք չեն մի-
այն հրաբխային ժայթքումներու, այլ
եւ կրնան առաջ գալ ներքին մեծա-
ծանգուած ժայռերու փլուզումէն,
ստորերկրեայ հրաբորբոք վիճակի մէջ
գտնուած ջուրի գոլորշիներու կուտա-
կումէն եւ պայթումներէն, եւ մաս-
նաւորապէս՝ երկրիս շրջապատին շա-
րունակական կծկումներուն հետեւան-
քով առաջ եկած երկրային կեղեւին
խախտումէն։

Այս զանազան պատճառները մեր հո-
ղագունդին կեղեւին մէջ առաջ կը բե-
րեն ուժ լին պատառուածքներ եւ
բարձրացումներ, որոնք երկրին ար-
տաքին մակերեսին վրայ երեւան կու-
գան երկրաշարժի ցնցումներով։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28ի տօնը

ԼԻՈՆ, 13 յունիս.— Մայիս 28ի ան-
կախութեան տօնը այս տարի ողեւո-
րութեան ալիքներ յառաջ բերաւ տա-
րագիր Հայութեան սիրտերուն մէջ։
Քանի պանդխտութեան տարիները
կ'երկարին, այնքան աւելի յարգ ու
արժէք կը ստանայ անկախութեան գա-
ղափարը, ու մեր աչքերը կը յառեն
դէպի այն լուսաշող Թուականը — 1918
Մայիս — ուր դարերու երազը իրա-
կանութիւն էր դարձած։ Հայ ժողո-
վուրդը այն ատեն խորապէս չըմբռ-
նեց այդ անկախութեան արժէքը.—
ատոր դատաստանը պատմութիւնը
կ'ընէ օր մը— եւ հիմակ որ կորսնցու-
ցած է զայն՝ աւելի լաւ կը գնահատէ։

Արդարեւ Հայաստանի արդի կա-
ցութիւնը եւ այն ամարզի վերաբեր-
մունքը զոր ցոյց կուտայ Մոսկուայի
կառավարութիւնը, հանդէպ իր իսկ
վարչութեան տակ ծաղկած մասնաբա-
կաններուն ու պետական պաշտօնեա-
ներուն, արդէնզի օր մըն ալ վեր-
ջին հարուածը իջեցնէ Հայաստանի
գոյութեան՝ ընդվզեցուցած է ամէնէն
բարեմիտ Հայը եւ ուղղամիտ համայ-
նավար անդամը, հոգ չէ թէ այս վեր-
ջինները չխոստովանին հրապարակով։

Այս կացութեան առջեւ, հայ ժողո-
վուրդը կարծէք բնազդաբար, կը դիմէ
դարձեալ իր սրտին մօտիկ միակ կազ
մակերպութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցու-
թեան, անոր մամուլէն եւ բանախօս-
ներու բերանէն լուսաբանութիւն
եւ քաղաքական ուղղութիւն ստանալու
համար։

Մէկուկէս ամիս առաջ, ընկեր Իշ-
խանեանի կողմէ կատարուած հրապա-
րակային բանախօսութիւններուն եւ
հրահանգիչ դասախօսութիւններուն
շուրջէն վերջ, որոնց ներկայ կ'ըլլար
առաւոր բազմութիւն մը մասնաւորա-
բար երիտասարդներու, վերջին տասը
օրերն ալ «Յառաջ»ի ընկեր խմբագի-
րին ներկայութիւնը մեր գաղութին
մէջ, հրահրեցին ժողովուրդին ոգեւո-
րութիւնն ու տոկալու կամքը, հակա-
ռակ ներկայ ձախորդութիւններուն։
Մեր մամուլը այդ ոգեւորութիւններուն
եւ բանախօսութիւններուն նկարա-
գրութիւնը տուաւ արդէն իր ատենին։

Ընկեր Միսաքեան հայկական հոծ
գաղութներու կարգին զանց չըրաւ
նաեւ մեր համեստ գիւղերը, այցելե-
լով եւ խօսելով Փօն տը Շէրիւի եւՍէն
Մօրիս, ուր ունինք բարախուն սիրտով
հայորդիներ։ Այսպէս, հակառակ
հապճեպ կարգադրութեան, Փօն տը
Շէրիւի «Մուրատ» խումբին կողմէ
Մայիս 28ի առթիւ կազմակերպուած
բանախօսութեան՝ գաղութին մեծամաս
նկած էր լսելու ընկերը, որ խօսեցաւ
մէկուկէս ժամ Հայրենիքի եւ գաղութ-
ներու մասին։ Ափ մը հայութիւն ու-
նինք Փօն տը Շէրիւի, ուր սակայն ա-
նոնք դպրոց կը պահեն, որուն մասին
հարկ եղած գուրգուրանքը զլացած
ենք դժբախտաբար։

Երկուշաբթի, Հոգեգալստեան օրը,
Լիոնի ընդհանրապէս անձրեւոտ երկնա-
կամարին վրայ ամբան արեւը կը շո-
ղայ։ Ժամադրուած ենք կէսօրէ վերջ։
Սէն-Մօրիսի «Յառաջ» խումբէն
ընկերներ շրջապատած են ընկեր Շա-
ւարշը, երգ ու ծիծաղ բոլորի շրթնե-
րուն։

— Տղաք, կը ձայնեմ, պահեցէք ձեր
ձայները, այս ընթացքով մինչեւ որ
Սէն-Մօրիս հասնինք, կոկորդ պիտի
պատռէք. այն տեղի մեր տղաքը կըր-
նան պէտք ունենալ ձեր երգերուն եւ
արտասանութիւններուն։

Ոգեւորուած է եւ ինքը, մեր սիրելի
խմբագրապետը։ Փարիզի թոհ ու բո-
հէն պահ մը հեռացած, կը սուրայ
դէպի ազատ բնութիւնը, կը կատակէ
անվերջ։ Հանդէսին յայտագիրը ինք-
նաշարժին մէջ կազմեր է արդէն.— Նա
բանախօս, դուն նախագահ, ընկեր
Միրզէն արտասանող եւ այս ընկերնե-
րը երգիչ խումբ։ «Ցանպատրաս-
տից» կազմուած ծրագիր մը, որ գոր-
ծադրուեցաւ նոյնութեամբ։

Քառորդ ժամ վերջ սրահը լեցուն է։
Կրկնակի տօն է Սէն Մօրիսի մեր հայ-
րենակիցներուն, մանաւանդ մեր ըն-
կերներուն համար։ Շատ քիչ անգամ
դուրսէն բանախօս կ'ունենան։ Ընկեր
Միսաքեան հոս ալ մէկ ժամ կը խօսի
հայրենաշունչ ճառ մը, պատմականը
ընելով Մայիս 28ի դէպքերուն, որ
կ'ընդմիջուի անվերջ ծափերով։ Յե-
տոյ ունեցանք խնջոյք մը, նոյն ոգե-
ւորութեամբ։

Դժբախտաբար հարկադրիչ պարա-
գաներ ստիպեցին որ ընկեր Շաւարշ
ժամանակէն կանուխ մեկնի Լիոնի շըր-
ջանէն, ուր, վստահ ենք, իր ներկայու-
թիւնը շատ օգտակար պիտի ըլլար։

Թղթակից

ՑԱՒԱԼԻ ՄԱՀ ՄԸ

ՌԸՆԱԺ, 13 յունիս (Ցառաջ).—
Երկար հիւանդութենէ մը վերջ
Ճունիս 4ին շաբաթ իրիկուն իր բնա-
կարանին մէջ առյաւէտ փակեց իր աչ-
քերը ընկեր Պօղոս Տէր Մարկոսեանի
կինը, Տիկին Վարդանուշ։

Հակառակ բժիշկներու բոլոր ըն-
նամքներուն՝ անկարելի եղաւ փրկել
այս երիտասարդուհին, 24 տարե-
կան։ Թաղումը կատարուեցաւ երկու-
շաբթի կէսօրէ վերջ։ Դագաղին կը
հետեւէին մեր փոքրաթիւ գաղութը եւ
բազմաթիւ տեղացիները։

Տասնէ աւելի ծաղկեպսակներ դը-
րուած էին դագաղին վրայ։ Մեր ցա-
ւակցութիւնները ընկերոջ եւ իր պա-
րագաներուն։

Վ. Խաչատուրեան

ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ծանօթ լուսանկարիչ Պ. Յակոբ Սէ-
մէջճեան (Studio Phébus), անցեալ
տարի ցուցահանդէսին պատրաստած
էր Պելճիոյ թագաւորին մէկ փառա-
ւոր լուսանկարը, եւ Ֆրանսական
դեսպանին միջոցաւ ղրկած թագաւո-
րին։ Յանուն թագաւորին, արքունա-
կան տան պետը շնորհակալութեան
գիր մը գրելով գնահատական տողեր
կը նուիրէ երիտասարդ արուեստագէ-
տին։

Տ.

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ստացուած է Տօնիկեանի հասցէով.
— 50 ֆրանք Տօքթէօր Արթինեան, 25
ֆր. Պ. Յ. Յ. (Պիսէթրը), 25 ֆր. Պ.
Թ. Գ. (Էվրէօ), 20 ֆր. Տիկ. Արսինէ
Ջաքրեան, 30 Պ. Պղտոյեան եւ 5 ֆր.
Ոմն, գումար 155 ֆրանք, «Յառաջ»ի
12 ապրիլի գումարը, 835, ընդհ. գու-
մար 990 ֆրանք։

ԾԱՆ.— Աւելին դուրս կը մնայ «Յա-
ռաջ»ի ցարդ հանգանակած 746 ֆրան-
քը, իսկ Մարսէյլ, Տէսին եւայլն շըր-
ջաններուն մէջ Տարօն Տուրուբերանի
միութիւնը ձեռնարկած է հանգանա-
կութեան։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏՐՈՓՈՒՄՆԵՐ (Քերթուածներ եւ
Արձակ էջեր), գրեց՝ Խաչիկ Մարկոս-
եան (Մ. Խաչունի)։ 1938, Նիւ Եորք։
Գին 50 սէնթ։ Հասցէ.— Kh. Margossian
207 East 29th St. New York City, N. Y.
(U. S. A.)։

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1921 Փետրուար 16ին գնդապետ Կա-
րօ Թարխանեան ապստամբ գիւղացի-
ներու գլուխն անցած գրաւեց Կոտայ-
քը եւ պատրաստուեցաւ քալելու Քա-
նաքեռի եւ Երեւանի վրայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՅԻ ԼԱԹԻՆ

Շէրիֆ բէգը իր անձնական գործն
ունէր. Լորիս-Մելիքովի փողոցում,
Պօղոսի խանութի մօտ, իր չըթղ խա-
նութն ունէր. Նա զբաղւում էր լումա-
յափոխութեամբ, ոսկու եւ արծաթի
առեւտրով, նաեւ թրքական ապրանք-
ների մեծաքանակ առեւտրով։

Մանկութենէն Հայերի մէջ ապրած
լինելով, նա Հայի պէս հայերէն էր
խօսում, նաեւ ռուսերէն։

Անուշ լեզու ունէր, բոլորի հացին
մէջը էր քսում եւ ամէն հայ խանութ
ու տրձաքան էլ եւ մուտք ունէր։ Մի
տեղ նարտ էր խաղում, մի տեղ կլկլակ
քաշում, մի այլ տեղ թուղթ էր խա-
ղում, ընկերաբար զրոյց անում։ Մի
խօսքով, մի Շէրիֆ բէգ։

Մի օր էլ շուկայում շշուկներ պըտ-
տեցին թէ՝ պէտք չէ Շէրիֆ բէգի
մօտ խօսել ազգային գործերի մասին,
մանաւանդ «խմբերի», հայդուկների
երկիր անցնելու, գալու մասին. թէ
Շէրիֆ բէգը կապ ունի օտարներու-
թեան հետ, թէ մատնիչ է շունը։

— Մատնի՛չ... վա՛յ էնոր հէ՛րը,
էնոր Ալլա՛հը...

Ու բոլոր բերանները կողպւեցին,
լեզուները խածւեցին։ Շէրիֆ բէգի
սառոյը մթնեց։

Թէեւ առերես Շէրիֆ բէգը նոյն
յարգանքներին էր արժանանում, բայց
հոգիները սառ էին կապել նրա հա-
մար, ու Շէրիֆ բէգը շուտով զգաց
այդ բանը։ Դողաց ներքուստ ու
գաղանի ատելութեան կապեց իր պռչին։

Կոստին էլ իմացաւ այդ լուրը. նրա
երկար, թնդեցիկ բեխերի տակէն
դուրս թռան Գիւմրիցու հայհոյանք-
ների բառապաշարէն էն մեծերը։
«Տօ՛, շուկայի կնոտրո՞ւմ, խմ մէկ-
տանի դէմն ու դէմը ապրի մի մատ-
նի՛չ.— մտածում էր նա,— էլ ո՞ր օր-
ւայ համար ենք մենք, էլ ինչո՞ւ ենք
զգակ կրում մեր գլխին։ Ի՞նչ է մատ-
նում «Կոմիտէն»։ Ճամ՛ն են բռնում
Փարմասոն (քաղաքական) Պետիկը եւ
Նաղճօղլոնց Գարեգինը, (Կարօի եր-
կու համբաւաւոր ահաբեկիչներ, որ
նշանաւոր էին իրենց կատարած «մա-
քուր» գործերով)։

Ինքս ինձնէն պիտի ամչնամ, տեօ-
թէս գետինը պիտի մտնեմ,
քանի էգ շունը ողջ առողջ պտտի գէ-
մըս։ Եթէ իսկապէս մատնիչ է էգ
շունը ու «Կոմիտէն» ազատ մարդ չու-
նի մէջտեղէն վերցնելու համար, թող
ինձ աչքով անէ։ Ատուած վկայ, մէ-
կը երկուսին չհասած, մահը աչքս ա-
ռած՝ կը լրացնեմ գործը։ Բայց է՜հ,
ո՞վ կը հաւատայ էդպէս մի գործ ինձ,
ես լոթի եմ միայն. ուտող-խմող, քէ-
ֆի մարդ։ Չէ՛, իրաւացի չեն։ Գիւմ-
րիցի Պասուալի Վազօն վկայ (Պասուա-
լի Վազօն նշանաւոր էր Գիւմրիւիի
զինապահեստը յօդուա «Կոմիտէին»
պարպելու գործում)։ Մեր տղոց մէջ
էլ պակաս չեն «ազգին» համար կեանք
տուողներ։ Իմած զինիս քթէս-բերնէս
պիտի գայ, քանի տեսնեմ էդ շունը,
կարմիր Ֆէսը գլխին՝ անցքալով պար-
տելիս մեր դէմը։ Տօ՛, ամէն մարդ
գիտնայ թէ՝ նա մատնիչ է, ու թող-
նեն որ... Ոչ, անշուշտ մի գաղտնիք
կայ, դուցէ հաստատուած չէ, կասկած
է միայն. եւ «Կոմիտէն» չի ուզում
զուր տեղը անմեղ արիւն թափել։ Ե-
թէ «Կոմիտէն» հաստատ գիտնայ թէ՝
Շէրիֆ բէգը մատնիչ է՝ Շէրիֆ բէգ
չէ՝ իր մարգարէն լինի, մէկ օրը եր-
կուս չի անի։ Մի քիչ սպասենք,
տեսնենք ինչ կը լինի։

— Շէրիֆ բէգը մատնիչ է։

— Դաւմանի խմբի երկիր անցնելը
նա է իմաց տուել Թուրքին ու Ռուսին։

— Մատնիչ է, մատնիչ է։

Կարսի զզզղուն հո՞վն է փախուում
բոլորի ականջին, թէ գեան է որ ջրի
գոյլերով լուր հասցնում ատարկին-
ներին։ Ամէնքը գիտեն։ Օրօրոցի երե-
խաներն էլ գիտեն։ Սպասում են մատ-
նիչի պատժին։ Չէ՞ որ Ատծոյ օրէն-
քով էլ, աշխարհի օրէնքով էլ Ցուդան
վերջի վերջոյ իր արժանի պատիժը
պիտի կրէ։

Ու բոլորը սպասում են։ Նուագա-
ծուները տխուր են։ Ոչ ոք սիրտ ու-
նի քէֆ անելու։

Կոստին գինի չի խմում, օղի է երե-
կում։ Գինին քէֆի համար է։ Օղին
հարբեցումի, վիշտ խեղդելու համար։
Կոստին ցաւ ունի ներսը։ Քանի ողջ է
էն շունը, սեւ է Կոստիի սիրտը։ Գի-
նին պետ է իրեն համար։

Երկար սպասելու պէտք չեղաւ։

Ամրան մի առաւօտ, լուսն ու մու-
թին Կոստին հազիւ բացած խանութը,
հազիւ կրակն արծարծած խաշի կաթ-
սայի տակը, հազիւ բերանը թրջած
մի ըմպակ օղիով՝ քամու պէս խա-
նութ ընկաւ Մուկուչը ու բարի լոյսի
փոխարէն ասաց.

— Աչքդ լուս, Կոստի, զարկին շու-
նը։

— Ծօ, ո՞ր շունը։

— Շէրիֆ բէգը։

— Ի՛ ինչ... Ե՞րբ... ո՞ւր։

— Այս գիշեր իր տան դրան առջեւը։

Շունը բանալի է ունեցել քովը, դու-
ռը բանալուն պէս՝ ներս է ընկել։ Ոչ
ոք գիտէ մինչեւ հիմա, թէ ինչո՞վ է
վերջացել բանը։ Մուհամմէտի գի՞րքն
է գնացել թէ դեռ պիտի ապրի եւ վա-
յելէ իր սիրուն կնիկը։

Օղիդ տուր, Կոստի, սիրտս պիտի
արաքի, մինչեւ իմանամ թէ...

— Կաց, կաց, լուսն ու մութին դու
որտեղի՞ց իմացար գիշերը եղած բա-
նը, սատանանե՞րը լուր բերին քեզ։

—Սատանայ չէր լուր բերողը.Աչոյի
մայրն էր։

— Աչոյի մա՞յրը։

—Այո, Շողակաթ խանումը։

— Փչոց չէ՞, Մուկուչ ջան, ժամ-
ւորը դեռ ժամի ճամբէն չդարձած՝ Շո-
ղակաթ խանումը դու ո՞ւր տեսար։

— Երկար արեցիր, Կոստի, էդ ո՞ր
օրւընէ, բամբասելիս չես հաւատում։
Աչոյենց տանը Շէրիֆ բէգենց տան
դիմացը չէ՞, ճիշդ եռխուշի բերանը։

— Է, հա, գիտեմ։

— Մեր տանն էլ Աչոյենց տան հետ
տանիքներով կպած չէ՞։

— Էդ մէկը չգիտեմ։

— Գիտցիր ուրեմն։ Գիշերուայ ժա-
մը մէկը երկուսը կէղնէր։ Մեր պզտի-
կը լացեց, մայրը լամպը վառեց, որ
երեխի տակը փոխէ, ծեծ տայ։ Ես էլ
զարթեցի ու մի պապիրոս վառեցի։
Մէկ էլ տանիքի վրայէն զգուշաւոր
թփթփուքի ձայն առայ։ Կատու է,
կատու չէ, շուն է, շուն չէ։

Գո՛ղ, մտածեցի։ Հարոն ըսաւ թէ,
տանիքը լաթ կայ փռուած։ Շալվարս
վրաս քաշեցի որ տանիք թռնեմ, մէկ
էլ կամացուկ, թըք թըք, տանիքի վը-
րայէ պզտիկ դուռը բախեցին։ Ո՞վ
կարող էր լինել։ Մայրս թէ՝ հարսՄա-
րանի տղաբերքի ցաւերը բռնեցին ան-
պայման, ինձ են կանչում։

(9)

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ

(Շար.)

են անում Ղամարլուի, Հոկտեմբերեանի, Վաղարշապատի, Աշտարակի, Կոտայքի շրջանների կոլտնտեսականները։ Ուշ գիշերին բուռն հրճուանքով նրանք տօնախմբութիւն են սարքում։ Հրճուանքի տօն է, ցնծութեան ժամ է, խինդն ու բերկրանքի անհուն յորձանք է ողողում բոլորի սրտերը։ Ամէն տեղ լսւում է կարճ, բայց պատմական մի լուր.

— Ընկերներ, երկու ժամ առաջ ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻՑ ստացուեց հեռագիր։ Մեծ ՍՏԱԼԻՆԸ տուել է իր համաձայնութիւնը քուէարկելու Երեւանի Ստալինեան No. 1 օկրուգում։

Ինչպիսի՜ բացառիկ ոգեւորութիւն, ինչպիսի՜ փառք ու ինչպիսի՜ երախտապարտութիւն ու նուիրուածութիւն կայ բոլորի դէմքերի վրայ, բոլորի սրտերում։ Բռնկւում են ծափեր, թնդում է օվացիա։

— Մեր ձայնը քեզ, մեր սէրը, մեր նուիրուածութիւնը, մեր կեանքը քեզ, թանկագին ՍՏԱԼԻՆ։

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն յունիս 15 թուականով.— Սթալին եւ Մոլոթով անգամ ընտրուեցան Վրաստանի եւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդներուն։ Վրաստանի մէջ անոնք երեսփոխան ընտրուեցան Թիֆլիզէն, ուր քուէարկութեան մասնակցած էր ընտրողներու 99.9 առ հարիւրը։ Վրաստանի 237 թեկնածուներուն մէջ էր նաեւ Բերիա, երկրին գերագոյն իշխանաւորը։ Հայաստանի մէջ ընտրուած 256 երեսփոխաններէն 65ը կիներ են։

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՐՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Արաբական թերթերը կը գրեն.—

Սուրիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցած են բողոքի բուռն ցոյցեր եւ ամբողջ շուկաները մնացած են փակ։ Դահլիճը երկարատեւ ժողովներ ունեցած է եւ տեւական հաղորդակցութեան մէջ մտած մարզպանին հետ։

Ազգայնական պլոքի գրասենեակներուն մէջ եւս խորհրդակցութիւններ ունեցած են սուրիական բոլոր կուսակցութեանց պետերն ու Միւֆթիները եւ ընտրած խառն յանձնախումբ մը, պաշտպանելու համար Սանճաքի իրաւունքները։

Դամասկոսի Սինճիք եւ Էմէվի մզկիթներուն մէջ հոծ բազմութիւն մը լեցուած է եւ խօսուած են ճառեր։ Ընդդիմադիր պարագլուխ Գ. Միւնիր Աճլանի կրակոտ ճառ մը խօսելով առաջարկած է ամէն գնով պաշտպանել Սանճաքը։ Խօսած են նաեւ Գ. Գ. Ջէքի Խաթիպ եւ Գալպել։ Անկէ վերջ ժողովուրդը հոծ թափօր կազմած դուրս ելած է եւ սկսած քալել։ Էմէվի մզկիթին մէջ եւս, գլխաւորութեամբ Գ. Գարուտիի մեծ ցոյցեր տեղի ունեցած են եւ անկէ ալ բազմութիւնը դուրս ելած է։ Ցուցարարներու երկու թափօրները իրար միանալով ուղղուած են կառավարական պալատ եւ պատուիրակութիւն մը ղրկած ներքին նախարարին ու վարչապետին մօտ, պահանջելով անոնցմէ Սանճաքի պաշտպանութիւնը։ Ետքը ցուցարարները ուղղուած են մարզպանի պատուիրակին ապարանքը եւ ներկայացուցած իրենց բողոքները։ Ցուցարարները բողոքի հեռագիրներ ղրկած են Փարիզ, Լոնտոն եւ Ժընեւ։

Հալէպի մեծ մզկիթին մէջ եւս խօսուած են բուռն ճառեր եւ տեղի ունեցած են ցոյցեր։ Քաղաքը մնացած է փակ։ Ցուցարարներու հոծ թափօրը անցնելով Պապ Իւլ Ֆարաճէն, ուղղուած է պատուիրակութեան ու կառավարութեան պալատները եւ ներկայացուցած ժողովրդական զայրոյթն ու բողոքը։

*** Ոչ-Թուրք տարրերու յուզումն եւ զայրոյթը չափ ու սահման չունի Սանճաքին մէջ։ Գրեթէ դադրած են աշխատանքներն ու առեւտուրը եւ ամէն մարդ շշմած վիճակ մը ունի։ Ոչ ոք գիտէ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ վախճանը այս չափազանց վրդովիչ կացութեան։

*** «Էլ Հատիս»ի Անտիոքի թղթակիցը հեռաձայնային հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ թէ Ճէպէլ Մուսայի Հայերը պատրաստուած են եւ յայտնած որ պիտի չկրնան ծրնեւի կարգադրութեանց հակառակ ընթացքի մը մէջ գտնուիլ, ապահովելու համար Թուրքերու արուեստական մեծամասնութիւնը։

«Էլ Հատիս» կ'աւելցնէ թէ Ճէպէլ Մուսա շատ ամուրի դիրք մը ունի եւ իր 20.000 զուտ հայ բնակիչները նշանաւոր են իրենց քաջութեամբ ու հերոսութեամբ։ (ԽՄԲ.— «Ազդակ» վճռապէս կը հերքէ այս լուրը)։

Դէպի Վալենցիա (Սպանիա)

Սպանիոյ ազգայնականները Քասթէլլոնի գրաւումէն վերջ, շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը, այժմ կը քալեն Վալենցիայի վրայ։ Անցեալ օր ուժգնօրէն ռմբակոծեցին այդ քաղաքը, որ հանրապետական իշխանութեան կեդրոնն է։ Օդանաւային ռմբակոծութեանց հետեւանքով ընկղմեցան մէկ անգլիական եւ երկու ֆրանսական նաւեր։ Մասնագէտներու կարծիքով, եթէ ազգայնականները յաջողին գրաւել Վալենցիայի նահանգը, վերջնապէս խորտակած պիտի ըլլան հանրապետական դիմադրութիւնը։ Քասթէլլոնը, որ մետաղագործական կեդրոն մըն է, կարեւոր աղբիւր մը կը կազմէր հանրապետականներուն համար։ Անոր անկումով ծանր հարուած մը կրեց հանրապետական բանակը։ Այս քաղաքէն 30 քիլոմեթր դէպի հարաւ կը գտնուի Վալենցիան, որ Սպանիոյ ամէնէն հարուստ նահանգներէն մէկն է եւ ունի մօտ մէկ միլիոն բնակիչ։ Միեւնոյն ատեն երկրագործական հարուստ շտեմարան մըն է։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ողողումներուն հետեւանքով, 300.000 Չինացիներ ծանր կացութեան մը մատնուած են։ Չինական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 12.000 Ճափոնցիներ խեղդուած են այդ ողողումներուն հետեւանքով։ Միեւնոյն ատեն կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն։

15.000 ՀՈԳԻ մեռած են ժանտախտէն, Հնդկաստանի զանազան նահանգներուն մէջ։ Ուրիշ 30.000 հոգի հիւանդ են։ Տասնըհինգ տարիէ ի վեր չտեսնուած ժանտախտ մը վարակած է 48 նահանգներէ 44ը։ Բնիկները այս պատուհասը կը վերագրեն իրենց աստուածուհիներուն բարկութեան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ եւ թագուհին Ֆրանսա եկած ատեն, 26 ֆրանսական մարտանաւեր պիտի հետեւին շոգենաւին։ Ոստիկանութիւնը Վերսայլի քարոէլը կը պատրաստէ, պաշտպանութեան միջոցները զօրացնելու համար։ Երկաթուղիի ճամբուն վրայ գտնուած տուները հսկողութեան տակ պիտի առնուին եւ մասնաւոր արտօնագիրներ պիտի բաշխուին։ Օդանաւային թռիչքները արգիլուած են Վերսայլի վրայ եւ շրջակաները, յունիս 30էն։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Թագաւորը Փարիզ պիտի գայ մօտերս։ Պիտի այցելէ նաեւ Լոնտոն եւ Հռոմ եւ ուրիշ քաղաքներ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ փակեց Լէնինկրատի «արեւելեան գարմանատունը», խարեբայութիւն համարելով «Թէպէթեան բժշկութեան» մեթոտները։

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐ» գետեղուած են գերմանական նոր օդանաւերուն մէջ, համաձայն իտալական թերթերու տեղեկութեանց։

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ միայն մէկ տեսակ հաց պիտի ծախուի, բոլորն ալ միեւնոյն գնով։ Ն.

Հ. Յ. Դ.

Գործադիր

ԿՐԸՆՈԲԼԻ «Նեմեսիս» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ժամավայրին։

ԼԻՈՆԻ Երջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ս. Մորգիի «Ցառաջ» խումբի ընկերները, 19 Յունիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, սովորական ժամավայրին։ Ներկայ կ'ըլլայ Երջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆի «Վարուժան» խումբի ժողովը, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Վարուժան» Ակումբին մէջ, 3 Ռիւ Ֆուռվիեր։ Թալոտիէի եւ Լորէթի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Զնտոք» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Գուրգէն» գրադարանը։ Խիստ կարգոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի, 19 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle Calmanter մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն

կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անդամներու 3 ֆր.։

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԷՋ.— «ՋԱՒԱՐԵԱՆ» Կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերուխում Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին կազմակերպուած Մարսէյլի Սայնոյ Ձորի Հայր Միութեան կողմէ

19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Սէնթ Անտրէի ագատուն պարտէզին մէջ։

Կը նախագահէ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱՒԻԿԵԱՆ, կը խօսի՝ ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, կը բանախօսէ՝ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ։

Իր արդիւնաւոր մասնակցութիւնը կը բերէ վաստակաւոր դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ որ պիտի ներկայացնէ երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ կ'երգէ ու կ'արտասանէ Սայնոյ Ձորի նորահաս մանուկներ։

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայր երթալու համար առնել 25 Թիւ Թրամվայ եւ իջնել վերջակէտին։ Փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին երթալ հանդիսավայր։

Ընտանեկան պարահանդէս երեկոյթ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

17 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.45–24

Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Գոսիւէ

Բացման խօսք Գ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆԻ

Ընտիր նուագախումբ, Մատչելի պիւֆէ

Տոմսերու ամենակցութիւն 3 եւ 2 ֆրանք

ՕՓԵՐԱՅԻ ԵՐԳԻՉ Պ ՍՈՒՐԷՆ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փարիզէն իր մեկնումին առիթով կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները մտերմական հաւաքոյթ—թէյասեղանի, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, Րաֆֆի ճաշարանին մէջ, 8 Rue Maubeuge։ Գեղարուեստական խնամուած բաժին, որ կը սկսի ժամը 4ին։

Տոմսերը կը ծախուին նաեւ նոյն ճաշարանին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Արիմեան» զպրոցի հանդէսը տեղի կ'ունենայ ՅՈՒԼԻՍ 3ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ նոյն թուականը։

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը Մոնթրէօ-Սուպ յիշատակ Երախտաւոր Միութեան Հայ Երիտասարդաց Անդամները

Առաջին անգամ ըլլալով միաձեռնաբար կը կազմակերպեն Թատերական երեկոյթ մը

2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին

Salle LANCRYի մէջ, 10 Rue Lancry

Metro Lancry, République, St. Martin

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ

ՉԻՒՈՎԻ Վ. ՀՈՒԿԸ (ՄԷԿ ԱՐԱՐ)

Մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ ԼԱՔՔԱՅԻ

ԵՒ Յ. ՊՕՂՈՆԵԱՆԻ ՊԵՂՏՕՍԵՐ ԱՂԲԱՐԸ

(երեք արար Պոլսահայ կեանքէ)

Տոմսերու գին, 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի, 19 Յունիս, առաւօտեան ժամը 9ին

Սինէմա ՍԷՆ ԹԷՕՏՕՐի մէջ, 12, Rue des Dominicaines

ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ ՖԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

իր առաջին երգախառն ժապաւէնը (sonore et chantant)

ԱՆՑՔԵՐ «ԱՆՈՒՇ» ՕՓԵՐԱՅԷՆ

Բեմադրութիւն ԽՐ. ՍԷԹԵԱՆԻ — Ձայնագրութիւն ԺԱՔ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԻՍԱՅԵԱՆԻ

ԴԻՒՑԱԶՆՕՐԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ

(Բնական լուսանկարներով)

ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

(Ուրֆայի ինքնապաշտպանութեան ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ։

Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ

Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Ménil. Asnières (Seine) France.

Le Gérant : G. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
7 Rue Denoyez — PARIS (20)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 19 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Au Petit Pot սրճարանի վերնայարկը, 2 Bld. Bonne Nouvelle կամ 1 Rue Fbg. St. Denis։ Մէթրօ St. Denis. Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս Շաբաթ, 18 Յունիս, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8, Rue Bossuet։ Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը, 18 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր դպրոցին մէջ։ Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորի եւ Վարչութեան ընտրութիւն։ Ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԱՅՆՈՅ-ՁՈՐԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի անդամական Ընդհ. ժողովը, այս կիրակի, 19 Յունիս, ժամը 3ին, Ժանթիյիի հայկական դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹԸ

19 Յունիս, կիրակի, իրիկուան ժամը 8.30ին տեղի կ'ունենայ Հայ սափրիչներու Միութեան ճաշը Salon Rive Gaucheի սրահներուն մէջ, 99—101 Rue d'Alésia։ Այս առթիւ պիտի բաժնուին Միութեան վկայականները, որոնք չսահուեցան մեր Ապրիլ 3ի պարահանդէսի ընթացքին։ Արձանագրուելու համար դիմել անձամբ կամ նամակով, Գ. Գ. Գ. Սահակեանի, 23, Bld. Port Royal, Paris (13), Tél. Gob. 88-46 եւ Ք. Աճէմեանի, 43, Rue du Surmelin, Paris (20), Tél. Mén. 78-41։ Ճաշի գինն է 30 ֆրանք, ամէն բան մէջն ըլլալով։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (15 Մարտ—31 Մայիս, 1938) —

Կիւլպապի Փօնտէն, կերպասեղէն կօշիկ, գուլպայ 4288 ֆրանքի, Տիկին Մարի Կիւլպէնկեան կերպասեղէն 10... ֆրանքի, Պարոն Գ. Խաժէրեան հայերէն գիրի մեքենայ մը, Տիկին Հ. Ներսէսեան, Գ. Գ. Յովհ. Կիւլպէնկեան, Ն. Ճէլալեան 100ական ֆր., Տիկին Զ. Ճէվահիրճեան շաքարեղէն, Տիկին Արմինէ Թէրզեան 10 քիլօ բրինձ, Գ. Ն. Գափամաճեան 10 քիլօ օճառ, Տիկին Շմաւոնեան 5 քիլօ շաքար։

** Դպրոցասէրի դաշտահանդէսը Յուլիս 24ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՆԱՒԱՍԱՐԴԻ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

1938 Յունիս 1—8

ՆԻՍ — Մ. Ա.
ԳՈՐՏՕ — Մ. Բ.
ՄԱՐՍԷՅԼ — Գործ.
Գ. ՕԹԹՕ — Գործ.
ԲՈՍՏԱՆԹԷՆ — Յով.
ԹՈՒԼՕՆ — Գզա.
ՇԱՎԻԼ — Հմայ.
ՎԻԶԻԵՐԳԱՆ — Զ. Տ.
ՇԱԹ — Զ.
ԼԻՈՆ — Գործ.
ՎԻԼԵՐԳԱՆ — Տիկ. Մ.
ԿՐԸՆՈԲԼ — Թ.
ԿՐԸՆՈԲԼ — Օնդ.
ԿՐԸՆՈԲԼ — Տ. Ս.
ԿՐԸՆՕԲԼԸ — Կիւր.
ԿՐԸՆՕԲԼԸ — Յ. Ճ.
ԼԻՈՆ — Փ. Գ.
ՌՈՄԱՆՎԻԼ — Յ. Փ.
ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Տիկ. Գ.
ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Մ. Բ.
ՌՈՄԷՆՎԻԼ — Յ. Փ.
ԳՈՐՏՕ — Արշ.
ԻՍԻ — Աստ.
ԻՍԻ — Հ. Հ.
ՓԱՐԻԶ (5) — Մ. Գ.
ՓԱՐԻԶ (4) — Ռուբ.
ՓԱՐԻԶ (14) — Այգ.
ՓԱՐԻԶ (3) — Գուլէմ.
ՄԱՐՍԷՅԼ — Ժամ.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Chèque Postal Paris 1678 - 63

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԽՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԽՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 18 ՅՈՒՆԻՍ SAMEDI 18 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3760

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱԹՍԱՆ Կ'ԵՌԱՅ, ՄԵՆՔ ԱՆԳԼՈՒԽ...

Մէկը միւսէն ծանր դէպքեր կը յաջորդեն իրարու, Կովկասէն մինչեւ Սանճաք,— Միջերկրական: Դէպքեր, որոնք սերտ կապ ունին ոչ միայն միջազգային ընդհանուր կացութեան, այլեւ մեր ճակատագրին հետ :

Անոնք որ թերթ կը կարդան ամէն օր, անշուշտ կ'ըմբռնեն այս պարագան :

Արդ, ի՞նչ կը խորհին, ի՞նչ կը բանին «ազգային ջոջերը», այս յարաճուն մտահոգութեանց առթիւ :

Եթէ Կովկասը շատ հեռու է եւ անմատչելի, ահաւասիկ Սանճաքը :

Եթէ խորհրդային իշխանութիւնը արթո՞ւն կը հսկէ Հայաստանի եւ ամբողջ Կովկասի մէջ, ահաւասիկ Սանճաքի նոր տագնապը, որ խուճապի մատնած է Հայերը, ինչպէս Արաբները: Եւ բոլոր լուրերն ալ կը հաստատեն թէ նոր արտագաղթ մը սկսած է հոն, մասնաւորապէս հայկական գիւղերէն:

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցն էր որ կը գրէր վերջերս .

— « Ֆրանսա Թուրքիոյ յանձնած է Սանճաքին իրական իշխանութիւնը, պահելով միայն իր անուանական իշխանութիւնը, իբրեւ հոգատար պետութիւն: Եւ այսպէս յառաջ եկած է խուճապ մը: Կը տեսնենք բազմաթիւ գիւղեր, որոնց հայ բնակիչները, մինչեւ վերջին մարդը, կը լքեն իրենց ծննդավայրը եւ խուճապահար կը փախչին, վախնալով իրենց աւանդական թշնամի Թուրքերուն կողմէ կատարուելիք ջարդերէ, որոնց յիշողութիւնը դեռ թարմ է իրենց մէջ »:

Սուրիոյ թերթերը աւելի ծանրակշիռ լուրեր կը հրատարակեն այս մասին: Այն աստիճան որ, հայկական օրկանները հարկադրուած են տեսութիւններ պարզել եւ յորդոր կարդալ, խուճապը մեղմացնելու համար :

Անշուշտ միայն հայկական չէ մտահոգութիւնը:

Մեր բարեկամ Արաբները շատ աւելի յուզուած են, եւ բողոքի ցոյցեր, մինչեւ անգամ սպառնալիքներ կ'ուղղեն, անհանդուրժելի գտնելով հոգատար իշխանութեան կատարած նահանջը: Անոնց ղեկավարները արդէն կը խօսին «սոսկալի դէպքերու» մասին, անխուսափելի գտնելով փոթորիկի մը պայթումը: «Եթէ գոհացում չտրուի մեր պահանջներուն, երկիրը նոր յեղաշրջումի մը պիտի մատնուի»:

Միւս կողմէ, միջազգային մամուլը կը շարունակէ չոնդալից լուրեր հաղորդել, աւելի պղտորելով մթնոլորտը:

Երէկ անթելը կը պատմէր — եւ արաբական թերթերն ալ կ'արձանագրեն — թէ Թուրքիա համաձա՞յն է Լիբանանը ձգել Ֆրանսայի, փոխարէն ստանալով Ալեքսանդրէթի Սանճաքն ու Հալէպը, թէ բրիտանական կառավարութիւնը պիտի միացնէ Դամասկոսն ու Պաղեստինը, արաբական կայսրութիւն մը հաստատելով, թէ Իտալիա եւս բաժին մը պիտի ստանայ աւարէն եւն. :

Որքան ալ վերապահութեամբ ընդունինք այս կարգի զրոյցները, կարելի չէ ժխտել թէ օրուան հզօրները նոր խաղեր ու դաւեր կ'որոճան կանանչ սեղաններու բոլորտիքը :

Այդ կ'ապացուցանէ, նաեւ, գերմանական մամուլին սուր հետաքրքրութիւնը՝ Սանճաքին եւ առհասարակ Մօտաւոր Արեւելքի հարցերուն առթիւ :

Հիթլերի գլխաւոր օրկանը, «Ֆոլքիշէ Պէոպախթէր», մայիս 31ին հրատարակած էր թղթակցութիւն մը, ուր աչքի կը զարնեն հետեւեալ խորհրդածութիւնները .

— « Ֆրանսական այս քաշքշուքի քաղաքականութեան հետեւանքով՝ Սուրիացիները իրենք զիրենք խաբուած կը նկատեն: Ասոր կը միանայ նաեւ Սանճաքի մասին գործուած դաւաճանութիւնը եւ հետզհետէ աւելի կը ստուարանայ թիւը անոնց, որոնք անհրաժեշտ կը նկատեն պայքարի վերսկսումը Ֆրանսայի դէմ, բէեւ Սուրիոյ վարչապետը միշտ ալ կը ջանայ համոզել ֆրանսական կառավարութիւնը՝ վաւերացնել տալ պայմանագիրը՝ եւ այդ նպատակով կը պատրաստուի Փարիզ երթալ: Իսկ հոն, Փարիզի մէջ, միշտ աւելի գետին կը շահի այն հոսանքը, որ կը փափաքի մէկդի նետել Սուրիոյ անկախութեան պայմանագիրը, կ'անտեսէ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնառութիւնները եւ անհրաժեշտ կը նկատէ գուտ աշխարհակալական քաղաքականութիւն մը Սուրիոյ մէջ»:

Ինչպէս կը տեսնէք, անվերջ կ'եռայ կաթսան: Բազմաթիւ կաթսաներ կ'եռան միաժամանակ, ամէն բանէ առաջ սպառնալով փոքր, տկար, անտէր ժողովուրդներու ճակատագրին: Մինչեւ անգամ անոնց ֆիզիքական գոյութեան :

Չզգալով հեռաւոր անակնկալները, ահաւասիկ անմիջականը, - Թուրքերը տէր - տիրական Սանճաքին մէջ, իբրեւ հետեւանք հոգատար իշխանութեան վերջին զիջումներուն, որոնք ահ ի բերան ձգած են ե՛ւ Արաբները, ե՛ւ Հայերը, եւ միւս բոլոր ոչ-Թուրքերը:

Արդ, ի՞նչ կը խորհին մեր երեւելիները, այն ոստանին մէջ որ կը կոչուի Լոյս – Քաղաք,— Փարիզ :

Այս հարցերը որ եւ է տեղ կը բռնե՞ն իրենց մտահոգութեանց մէջ, ընթացիկ զբաղումներու, չուկայի եւ բանկայի հաշիւներու կարգին ;

Ունի՞նք, վերջապէս, գլուխ մը, որ բարեհաճէր ականջ դնել եռացող կաթսային ;

Եթէ կաթսան շատ հեռու է, կափարիչները Ալեքսանդրէթ չեն գտնուիր, այլ Փարիզ:

Թող չըսեն թէ տեղական իշխանութիւնները խորհած են «պարտ ու պատշաճ» միջոցները, Լիբանանի թէ Սուրիոյ մէջ:

Այս հողերը ոչ տեղական են, ոչ ալ ժամանակաւոր: Ամէն մէկս բաժին ունինք պատմութեան առջեւ ;

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՑՈՒՑԱՌՈՒՄՆԱԼԻՑ ՆԻՍՏ ՄԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Բոլշեւիկները եւ ազգայնականները կը ծեծկուին

ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ ԸՆԴՀԱՏՈՒԵՑԱՒ ՆԻՍՏԸ

Երեսփ. Ժողովը փոթորկալի նիստ մը գումարեց հինգշաբթի օր, իբրեւ հետեւանք սպանիական պատերազմին: Ժողովին օրակարգն էր Մոնթրէօյի դաշնագրին վաւերացումը (Եգիպտոսի մէջ հաստատուած տարանջատ կացութեան): Առտուան վիճաբանութեանց ընթացքին, Համայնավար երեսփոխան Փօրնավէն ոտքի ելլելով, պահանջեց անմիջապէս քննել բանաձեւ մը, որ կը հրաւիրէ կառավարութիւնը չընդունիլ Սպանիոյ սահմանադրական միջազգային հսկողութիւնը եւ ազատ ձգել առեւտուրը Ֆրանսայի եւ Հանրապետական Սպանիոյ միջեւ: Եւ ահա ժխոր մը պայթեցաւ ժողովին մէջ: Նախագահը դիտել տուաւ թէ այդ խնդիրը օրակարգէն դուրս է: Համայնավար երեսփոխանը շարունակեց խօսիլ. Նախագահը զանգ կարգի հրաւիրեց, բարձրացնելով ձայնը: Երեսփոխանը մտիկ չըրաւ, աւելի բարձր խօսելով: Նախագահը ձեռքը գլխարկին տարաւ, վերջին յորդոր մը ուղղելով: Երեսփոխանը նորէն անսաստեց: Ասոր վրայ Նախագահը գլխարկը դնելով դուրս ելաւ եւ նիստը ընդհատուեցաւ :

Տասը վայրկեան վերջը, երբ նիստը վերսկսաւ, նախագահը հանդարտութեան հրաւէր մը ուղղեց, եւ նիստը շարունակուեցաւ գէշ-աղէկ:

Բայց փոթորիկը վերսկսաւ կէս օրէն վերջը, երբ ազգայնական մը, Պիւէճեան շրջանին երեսփոխան Պ. Թիքսիէ Վինեանքուռ իր կարգին յուզեց սպանիական հարցը եւ դիտել տուաւ թէ երկու ֆրանսական գիւղախումբեր գրաւուած են Սպանիացիներու կողմէ: Եւ ահա փոխադարձ լուտանքներ :

— Լուրս գացէք, պոռաց համայնավար երեսփոխան մը :

— Ձեր տեղը ազրանոցն է, պատասխանեցին աջակողմեան երեսփոխաններ

Նախագահը կարգի հրաւիրեց ազգայնական երեսփոխանը: Ժխորը կը շարունակուէր: Ազգայնական երեսփոխանը պոռաց բոլշեւիկ երեսփոխանին.

— Ես անբանի տեղ կը դնեմ ձեզ:

— Դուք անկիրթ մըն էք, պատասխանեց բոլշեւիկ երեսփոխանը :

— Դուք անբան մըն էք եւ վա՛տ:

— Քիչ վերջը կը տեսնուինք, երբ դուրս ելլենք :

Նախագահը բոլորովին կարմրած՝ ի զուր կը փորձէր վերահաստատել բարեկարգութիւնը: Համայնավարները կը մռնչէին, աջերն ալ իրենց կարգին լուտանքներ կ'արձակէին, «մարդասպան» կոչելով երեսփոխան Մարթէն: Նախագահը հարկադրուեցաւ փակել նիստը:

Դադարի պահուն, բանակուիը այնքան սաստկացած էր որ, երկու կողմի երեսփոխանները զիրք բռնեցին իրարու դէմ: Եւ խօսքին յաջորդեց գործնական ընդհարումը, ոտքով-ձեռքով: Երեսփոխան մը վիրաւորուեցաւ աչքէն: Բարապանները միջամտելով յաջողեցան զազրեցնել կռիւը: Երբ նիստը վերսկսաւ, նախագահը ցաւ յայտնեց միջադէպին համար: Համայնավար երեսփոխան Ժաք Տիւքլօ բողոքեց որ իր ընկերը անարգուեցաւ եւ մարդասպան կոչուեցաւ : Նախագահը ապառնաց նորէն դադրեցնել նիստը: Համայնավար երեսփոխանը կը շարունակէր բողոքել: Ազգայնականները պահանջեցին ժողովէն դուրս հանել եւ զատի յանձնել այն երեսփոխանը որ վիրաւորած էր իր պաշտօնակիցը: Նախագահը պատասխանեց թէ պատրաստ է գործադրելու կանոնագիրը, եթէ յայտնեն յանցապարտ երեսփոխանին անունը: Համայնավար ներկայացուցիչը նորէն խօսք ուզեց: Նախագահը բարկանալով փակեց նիստը: Կացութիւնը այնքան պղտորած էր որ, երէկ պիտի փակուէր խորհրդարանին նստաշրջանը :

*** Միեւնոյն օրը յուզումնալից տեսարաններ պարզուեցան նաեւ ծախու կողմեան խմբակցութեանց պատուիրակութեան ընդունելութեան առթիւ: Պատուիրակութեան համայնավար երեսփոխանները կը պահանջէին. —1. Վերահաստատել միջազգային օրէնքը Սպանիոյ հանդէպ (սահմանագլուխը բանալ). — 2. Աւելցնել պետական պաշտօնեաներու թոշակը.— 3. Տնտուկ մը հաստատել հողագործական աղէտներու համար.— 4. Պահպանել 40 ժամուան օրէնքը.— 5. Աւելցնել գործազուրկներու նպաստը: Համայնավարները սպառնալից դիրք մը բռնած էին: Ընկերվարականները որոշ վերապահում կը ցուցնէին, իսկ արմատականները աւելի չափաւոր դիրք մը բռնած էին :

Վարչապետը ուշադրութեամբ ընդունելով պատուիրակութիւնը, պատասխանեց թէ չի կրնար փոխել կառավարութեան որոշած դիրքը, որ հետեւանք է ելմտական դժուարութեանց :

Մոսկուա ե՞ս կը պահանջէ Կարսը

Մօտ երկու տարի առաջ, իրաքեան թղթակից մը ժխտել կը հաղորդէր թէ Թուրքիա քաշուած է Կարսէն, տեղի տալով Մոսկուայի ճնշումին: Մինչեւ անգամ կ'աւելցնէր թէ Թուրքիոյ մէջ այլեւս ծրարներ չեն ընդունուիր Կարսի համար եւայլն :

Մենք այն ատեն չհրատարակեցինք այդ լուրը, անհաւատալի գտնելով զայն, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն :

Պէյրութի «Ազդակ»ը յունիս 11ի թիւին մէջ կը գրէ թէ Հալէպի «Էլ Թէգատիմ» թերթը բացառիկ յաւելուած մը հրատարակած է, որուն համաձայն Խ. Միութիւնը կարեւոր ուժեր համախմբած է թրքական սահմանին վրայ եւ վերջնագիր ուղղած Թուրքիոյ: Դարձեալ նոյն աղբիւրին համաձայն, 1935ին գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքուած է Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ, որուն շնորհիւ Կարսը կը ձգուէր Խ. Միութեան: Նկատելով որ Թուրքիա չյարգեց այս յանձնառութիւնը, Խ. Միութիւնը կ'ուզէ զէնքի զօրութեամբ գրաւել այդ շրջանը, ուստի ստուարաթիւ զինուորներ կեդրոնացուցած է Կարսի սահմանին վրայ»:

Բացարձակ վերապահութեամբ արձանագրելով այս լուրը, վաղը կուտանք կարգ մը բացատրութիւններ եւս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՈՋՆՋԱՑՐԻ՞ՆՔ ...»

« Խ. Հայաստան »ի վերջին թիւերը կը յորդին այս ուրա՜խ բացականչութեամբ.

— « Մերկացրինք եւ ոչնչացրինք »:

Անշուշտ պէտք է նախ «մերկացնել», ոչնչացնելու համար:

Օրինակ մը՝ շատերու մէջէն. (Խ. Հայաստան, 3 յունիս).

— « Մենք, Հայաստանի բոլշեւիկներս, ուղում ենք արտայայտել ձեզ, թանկագին ընկեր ՍՏԱԼԻՆ, մեր ամենախոր երախտագիտութեան զգացմունքն այն օգնութեան համար, որը Դուք մեզ, ինչպէս եւ բոլշեւիկների ամբողջ կուսակցութեանն ու ամբողջ խորհրդային ժողովրդին ցոյց տուեցիք ժողովրդի ստոր թշնամիներին — Ֆաշիզմի տրոցկիստական - բուխարինական, Դաշնակցական - նացիոնալիստական գործակալներին մերկացնելու եւ արմատախիլ անելու գործում, որոնք փորձում էին վաճառել, մասնատել մեր մեծ հայրենիքը, Խորհրդային Հայաստանն անջատել Խորհրդային Միութիւնից եւ հայ ժողովուրդն ստրկութեան մատնել իմպերիալիստական գիշատիչների ձեռքը: Զինուած ձեր ցուցումներով, մենք ոչնչացրինք թշնամու բները եւ պահպանեցինք հայ ժողովրդի համար նրա երջանիկ ու հրճուալից կեանքը, որին նա հասել է մեր կուսակցութեան լենինեան - ստալինեան ազգային քաղաքականութեան հիման վրայ, ձեր հանճարեղ ղեկավարութեամբ, ռուս մեծ ժողովրդի եւ Խորհրդային Միութեան բոլոր ժողովուրդների հետ սերտ համագործակցութեամբ »:

Եւ, զարմանալի բան, քանի կ'ոչնչացնեն եւ «հողմացրիւ» կը փոշիացնեն Հայաստանի ղեկավարութիւնը, պետական, կուսակցական թէ գրական, ոյնքան կ'աճի սէրը՝ Նորին արեւափայլ — արքունափա՜յլ —վեհափառութիւն Իոսիֆ Վիսսարիոնովիչ Ստալինի հանդէպ:

Ի՞նչ սէր, ի՞նչ սէր: Ծովէն ալ խոր, Արարատէն ալ բարձր :

« Սերդ սիրով խոնարհեցար, ի փրկութիւն մեր մարմնացար», պիտի ըսէր չարակամօրէն մը:

Երեւանի բանաստեղծները աւելի պերճիմաստ բաներ կ'ըսեն, (Գրական Թերթ, 20 մայիս), զրաշարի մը բերնով.

Օ, ցնծութիւն, ցնծութիւն,
Բերկրութիւն անսահման,
Ստալինն է խնդութիւն —
Եւ արեգակն աննման,—

Որ մեզ լոյս, կեանք է տալիս,
Մեր ձայնը քեզ, Ստալին:
Այս լիութիւնն ու բերքը
Ո՞վ տուեց մեզ, ո՞վ տուեց,—
Անդումնալից այս երգը
Ստալինը մեզ բերեց,—
Նա մեզ ծով լոյս է տալի՛ս,

. . . . . .

Ո՛վ Ստալին, դու պայծառ,
Իմաստութիւն դու անհուն, —
Տուիր մեզ կեանք խնդալի,
Մեր ձայնը քեզ, Ստալին:

Քանի մը տող ալ բանաստեղծ Սարմէնի սաղմոսերգութենէն.

Զարդ ջինջ, բարին ցանող, երջանկութեան հա՛յր Ստալին,
Ձեռրացող ջահելութիւն, անմահական ո՛ւժ Ստալին,
Հազարաւոր զարուններ ծաղիկնե-րի բո՛յր Ստալին,
Ազատութեան անմար փարոս, ճշմարտութեան թո՛ւր Ստալին:

Ինչպէս բսի, քանի կը զարնէ «թուրը», այնքան կը ծաղկի, կ'աճի, կը ճառագի «Սէր»ը, մեր անտէ՜ր հայրենիքին մէջ:

Իսկ արտասահմանի մէ՞ջ: Կ'անի՞ թէ կը թթուի ...

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

"Քառասուն դարերու թրքական հայրենիքը"

Թուրք մամուլը կը շարունակէ ամենաբեր լուրեր տարածել, Սանճաքին թրքացման առթիւ :

Ինչպէս գրած էինք, թուրք զինուորական պատուիրակութիւն մը հասած է Սանճաք, խորհրդակցելու համար ֆրանսական սպայակոյտին հետ: Այս առթիւ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ շուտով թուրք զինուորներ ալ պիտի հասնին: Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ թուրք զինուորական մարմնին ընդունելութիւնը (12 յունիս).—

Սպայակոյտի Բ. նախագահ Զօր. Ասըմ Կիւնտիւզի նախագահութեամբ մարմին մը այսօր ժամը 15ին Փայասս հասաւ: Հաթայի պատուիրակ Գոլէ (որ երէկ դէպքավայր աստիճան ստացաւ), եւ Անթաքիոյ ու Իսկէնտէրունի թուրք հիւպատոսները Փայասս եկած էին թրքական մարմինը դիմաւորելու. Ցուրկառքը ժամը 16.30ին Իսկէնտէրուն հասաւ, ուր Սուրիոյ Ֆրանս. հիւսիսային բանակի հրամանատար Զօր. Մօնէ եւ Սանճաքի կուսակալ Ապտիւրրահման Մէլէք եւ բոլոր համայնքներու ներկայացուցիչներուն կողմէ դիմաւորուեցաւ. Կայարանէն մինչեւ քաղաքին ծայրը, Անթաքիոյ ճամբուն վրայ խռնուած բազմութիւնը զօրավարը եւ թուրք մարմինը խանդավառօրէն ծափահարեց. Երբ զօրավարին ինքնաշարժը Պէյլանի բերդին առջեւ հասաւ, խելայեղ ամբոխը «կեցցէ Աթաթիւրք, կեցցէ մեր զօրավարը» աղաղակներով լեռներն ու ձորերը թնդացուց:

Բերդին վրայ կարմիր կամար մը կար, « Քառասուն՝ դարերու թրքական հայրենիքը չի կրնար գերի դառնալ » վերտառութեամբ :

Թափորը իր ճամբան կը շարունակէ: Քըրըքհանի գիւղերէն իջնող հազարաւոր գիւղացիներու բազմութիւն մը փողի եւ թմբուկի ձայներով կը դիմաւորէ եկուորները: Ճամբաներուն վրայ մատաղներ կը մորթուին, շատերու աչքերէն ուրախութեան արտասուքներ կը հոսին:

Անթաքիոյ դուռներուն առջեւ բիւրաւոր բազմութիւն մը, ծաղիկի ճչմարիտ անձրեւ մը տեղացուց ինքնաշարժերուն վրայ:

Այսպիսի աննախընթաց խանդավառութեան մը մէջ էր որ թուրք մարմինը Անթաքիոյ քաղաքապետարանին առջեւ հասաւ: Զօրավարը պատուոյ ջոկատները աչքէ անցընելէ վերջ, զայմագամ Սիւրէյյա Հալէֆի տունը գնաց, որ իր բնակութեան յատկացուած է: Ժողովուրդը տունին շուրջ խռնուած խանդավառ ցոյցեր կը կատարէր, քանիցս զօրավարը դուրս ելլել պարտադրելով: Անկախութեան եւ 10րդ տարեդարձի քայլերգները անընդհատ կ'երգուէին: Զօրավարին ինդրանքներուն վրայ էր որ բազմութիւնը յանձն առաւ ցրուիլ :

*** Իսկէնտէրունի ոստիկան զօրքի հրամանատար Հարիւրապետ Միւնիրի, նախկին Անթաքիոյ ոստիկան-զօրքի հրամանատար Միհրանի եւ Քըրըքհանի ոստիկան - զօրքի հրամանատար Ապտիւսամէտի պաշտօններուն վերջ տրուեցաւ, որովհետեւ այս անձերը իրենց պաշտօնը թրքութեան դէմ չարաչար գործածած էին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

(Ե. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ)

Ժողովրդական Ճակատի ընկերվարական ղեկավարութեամբ կազմուած դահլիճներու գործունէութեան վրայ կանգ առաւ Շառլ Սփինաս, նախկին նախարար, ներկայացնելով այն բոլոր դժուարութիւնները, որ ինկած էին իրենց ճամբուն վրայ։

— Ի՞նչ կացութեան առջեւ կը գտնուէինք 1936ին, երբ իշխանութեան գլուխ եկանք։ Մենք գտանք, ամենածանր տագնապի ենթարկուած տնտեսութիւն մը։ Վէնսան Օրիոլ առաջին ելմտական նախարարն էր, որ ներկայացուց պատուաբեր նախահաշիւ մը։ Կ'ըսեն թէ Ֆրանքի արժեզրկում տեղի ունեցաւ։ Արժեզրկումը մեր ծրագրին մէջ չկար, բայց կար մեր ժառանգութեան մէջ։ Այնպէս կը թուէր թէ, դրամագլուխի փախուստը կացութիւնը պիտի բարւոքէր։ Ընկերվարականի մը համար կարեւոր հարցը այն էր, թէ ինչո՞ւ դրամագլուխը փախուստ կուտար։ Իրողութիւնը, սակայն, այն է, որ ամէն անգամ երբ հաշուեկշիռը իր հաւասարակշռութիւնը կը կորսնցնէ, տեղի կ'ունենայ դրամական փոփոխութիւն մը։ Ներկայ կացութեան մէջ կարելի՞ է այդ հարցը լուծել։ Ի հարկէ, ոչ։ Պէտք չէ մոռնալ, որ այս տարի պետական ելմտացոյցը 50 միլիառ Ֆրանք բացառիկ ծախքով մը պիտի ծանրաբեռնուի։ Ի հարկէ, ասիկա բացառիկ ծախք մըն է, պատերազմական ծախք մը, եթէ կ'ուզէք տագնապի ծախք մը, որ եթէ հրաշքով անգամ կարելի ըլլայ գոցել, մենք տեւականօրէն պիտի ունենանք ելեւմուտքի անհաւասարակշռութիւն մը։ Ծախքերու գլուխէն անկարելի է նուազեցնել որեւէ բան։ Ուրեմն, կը մնայ եկամուտի գլուխէն աւելցնել, այսինքն աշխատանքով ստացուած հարստութիւններէն մուտքեր ստեղծել։ Պէտք է արտադրութեան բոլոր ձեւերը զարգացնել։ Պատերազմական արտադրութիւնները անհրաժեշտ են, բայց դատապարտուած են ամլութեան։ Պէտք է ուժ տալ արտադրութեան միւս ազդակներուն եւ վերակազմել զայն։ Անժխտելի է, որ 1937էն ի վեր արտադրութիւնը դադրած է աճելէ։ Կը մեղադրեն 40 ժամուան օրէնքը։ Ի հարկէ, դիւրին մեղադրանք մըն է։ Աշխատինք հասկնալ եւ հասկցուիլ։ Աշխատաւորներու անվստահութիւնը մի՞թէ անարդար էր։ 48 ժամուան օրէնքի նախընթացը միթէ գոյութիւն չունէ՞ր։ Անոնք լաւ կը յիշէին գործատէրերու յետին դիտաւորութիւնները, որ չէին ուզեր գործադրել նոյն իսկ օրական 8 ժամուան աշխատանքը։ Շատ բնական էր, որ աշխատաւորութիւնը խուսափէր որոշ ճկունութիւն մտցնելէ իր պահանջներուն մէջ։ Փաստերը ցոյց տուին, որ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը բնաւ չընկրկեցաւ որոշ բարեփոխումներ մտցնել 40 ժամուան օրէնքին մէջ, նկատի առնելով արտադրութեանց կարեւորութիւնը։ 1936ի տնտեսական նոր քաղաքականութեան փորձը ձախողութեան մատնողները դրամատէրերն էին։ Դրամագլուխի փախուստն էր, որ ճարտարարուեստական արտադրութեանց ամէն հնարաւորութիւն չէզոքացուց Ֆրանսայի մէջ։ Այդ պատճառով, մենք արտադրական այնպիսի ցուցանիշներու առջեւ գտնուեցանք, որ բնաւ պատահած չէր ցարդ։ Ասոր իբրեւ բնական հետեւանք, անգործութեան յարաճուն պատահմունքը օրէ օր կ'աւելնար։ Այս կացութենէն դուրս գալու համար երկու ելք կար մեր առջեւ։ Ա.— Խոչընդոտները մէջտեղէն վերցնել։ Բայց ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլար ատոնք մէջտեղէն ուղղակի վերցնել։ Բայց ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլար այդ, երբ Ժողովրդական Ճակատի խառն դահլիճը կար մէջտեղ, եւ տարբեր կուսակցութիւններու եւ հոսանքներու ներքին համաձայնութիւն մը գոյութիւն ունէր։ Առանց մէկը զոհելու, կարելի չէր միւսին հասնիլ։ Բ.— Մարդոց խղճին ու գիտակցութեան կոչ ընել։ Գործատիրութեան ցոյց տալ ազգին ու հասարակութեան հանդէպ ունեցած իր պարտականութիւնները, իսկ գործաւորին ալ ըսել, որ ամէն ժամանակ կարելի չէ գոհացում տալ իւրաքանչիւր պահանջի, որքան արդար իսկ ըլլայ։ Վերջապէս, բոլոր Ֆրանսացիներուն պէտք էր ցոյց տալ իր տեսուչ ճակատագրին հանդէպ, ազգային պարտականութիւններու արժէքը։ Ահա այս մտահոգութեամբ էր, որ Ազգային դահլիճի մը կազմութեան փորձը տեղի ունեցաւ։ Ի հարկէ, այդ ձախողեցաւ։ Անյաջողութիւնը տգիտութեան հետեւանք էր։ Միայն յաջողութիւնը պիտի տար բաղձալի արդիւնքներ։

Այդ օրերուն, ինչպէս գիտէք, կազմուեցաւ Պլումի երկրորդ դահլիճը։ Ան միանգամայն կը գտնուէր իր բարձրութեան վրայ։ Իր ներկայացուցած ծրագրին իրական արժէքը այն էր, որ անգամ մըն ալ ցոյց տրուեցաւ, թէ ընկերվարութիւնը արտադրութիւնը կանոնաւորող իսկական վարդապետութիւն մըն է։

Դրամատէրերու վրայ պէտք էր եւ պէտք է հսկողութիւն ընել։ Պէտք էր եւ պէտք է արտադրողներու միջեւ ստեղծել սերտ գործակցութիւն մը, նոյնիսկ իրենց շահին համար։ Այս ձեւով միայն կարելի պիտի ըլլայ միջին դասին վերադարձնել այն կենսունակութիւնը, որ կիսով անհետացած էր։ Նոյնպէս, պէտք էր հսկողութեան ենթարկել վարկային հաստատութիւնները։ Մենք կ'ապրինք այնպիսի երկրի մը մէջ, որ խօսքով միայն յեղափոխական ենք, իսկ իրականութեամբ աւանդապահ եւ յետամնաց։ Մեր վարկային մեթոտները ամօթալի եւ ամէնէն յետամնացն են։ Մարդկային աշխատանքի հարցը, որ ամենուրեք գրեթէ ուժի միջոցով է լուծուած, մենք կ'ուզենք լուծել ազատութեամբ եւ բոլոր տարրերու հետ գործակցութեամբ, որպէսզի նպաստէ ամէնքն ալ արտադրութեան, ժողովրդապետական կարգերու բնական զարգացման միջոցաւ»։

Ձախ յեղափոխականներու արտայայտիչն էր Լիւսիէն Հերար, որ պաշտպանեց ընկերվարութեան աւանդական սկզբունքները եւ իր ընկերները։

— «Պատերազմի ժամանակ, ըստ ան, անկարելի է ընդհանուր գործադուլի մասին մտածել։ Մեզի համար, դրամատիրական կարգերուն տակ, ազգային պաշտպանութեան խնդիր գոյութիւն չունի։ Ատիկա հասկնալի է մեզի միայն այն ժամանակ, երբ յեղափոխութեան պաշտպանութեան հարցին հետ կը նոյնանայ, այսինքն՝ երբ պրոլետարիատը ազգի քաղաքական եւ տնտեսական ճակատագրին տէրն է։

Առաջին վտանգին հանդէպ բանուոր դասակարգը պէտք է նուաճէ քաղաքական իշխանութիւնը եւ ազատագրուի դրամատիրական շղթաներէն։ Ասիկա Ֆաշականութեան դէմ պայքարելու միջոցներէն մէկն է միայն։ Պէտք է ամէն ինչ ազգայնացնել, ինչպէս Մեքսիկան ազգայնացուց քարիւղը։ Ֆաշականութեան ոչնչացումը ատոր մէջ է։ Մենք բացարձակապէս դէմ ենք ազգային միութեան քաղաքականութեան։ Մենք չենք ուզեր թերագնահատել դասակարգային հակամարտութիւնը արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան մէջ, այլ կ'ուզենք իշխանութիւնը բռնօրէն գրաւել, փոխանակ խորհրդարանական սին փորձեր կատարելու, որոնց արդիւնքը տեսանք երկու տարիէ ի վեր»։

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Լէոն Պլումի, որուն հեղինակութիւնն ու ժողովրդականութիւնը բնաւ նուազած չէին, ոչ իր ընկերներու եւ ոչ ալ հանրային լայն խաւերուն առջեւ։ Ան կրցաւ համադրել բոլոր կարծիքները եւ բաղձանքները։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ, խիստ պարզ ու յստակ, տրամաբանական եւ անհերքելի փաստերով վերլուծեց իրականութիւնը, կանգ առաւ մանրամասնօրէն ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան վրայ, ջատագովեց սպանիական քաղաքացիական կռիւներուն մէջ ոչ-միջամտութեան անհրաժեշտութիւնը եւ յայտնեց.

— «Ընկերվարական կուսակցութիւնը խաղաղութիւն կ'ուզէ։ Ան, ոչ մէկ ճիգի առջեւ պիտի ընկրկի։ Ոչ մէկ զոհողութենէ պիտի խուսափի, որովհետեւ պատերազմը իր մէջ կը բովանդակէ բոլոր զարհուրանքներն ու մարդկային սարսափները։ Խաղաղութիւնը ամրապնդելու համար, ան պատրաստ է ընելու ամէն ձեւի կոչեր։ Պատրաստ ամէն տեսակի բանակցութեանց եւ պայմաններու, որոնք կը ձգտին տնտեսական համագործակցութիւն ստեղծել ժողովուրդներու միջեւ։ Խաղաղութեան միակ միջոցը հաւաքական ապահովութեան սիստեմն է։ Այսինքն՝ միջազգային հանրային յարաբերութեանց սերտացումը, որուն անհրաժեշտ օրկանը կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Խաղաղութիւնը անբաժան է, ուրեմն, խաղաղութեան կամքն ալ պէտք է ըլլայ անբաժան։ Ֆրանսական ընկերվարութիւնը խաղաղութեան կը ձգտի նոյնիսկ մենատիրական աշխարհակալ պետութեանց հետ, առանց ընկրկելու եւ խոնարհելու անոնց առջեւ։ Ան պիտի պաշտպանէ, ի հարկին իր հայրենիքի անկախութիւնը, եւ անկախութիւնը այն բոլոր ժողովուրդներուն, որոնց հետ համաձայնութեան տակ Ֆրանսա իր ստորագրութիւնն է նետած»։

Ինչ կը վերաբերի սպանիական ողբերգութեան, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը տուաւ իր բարերար արդիւնքները։ Այս քաղաքականութեան նպատակն էր կասեցնել Ֆաշական պետութեանց օժանդակութիւնը ապստամբներուն եւ թոյլ չտալ, որ Սպանիոյ ներքին գործերուն խառնուէին։ Ոչ — միջամտութիւնը կը դառնայ ապարդիւն միայն այն ատեն, երբ կնքուած համաձայնութիւնները չեն գործադրուիր եւ կամ միակողմանի կը գործադրուին։

Պլում դէմ արտայայտուեցաւ նաեւ բոլոր անոնց որ կ'ուզէին Ֆրանսայի ներքին քաղաքականութիւնը փոխել եւ Տալատիէի դահլիճին անվստահութեան քուէ տալ։

— Ժողովրդական Ճակատը գոյութիւն ունի միշտ, եւ մենք հաւատարմօրէն պիտի կատարենք մեր յանձնառութիւնները։ Մեծամասնութեան որեւէ փոփոխութիւն, նպաստած պիտի ըլլայ յետադիմական շարժման զարգացման։

Պլումի երկար եւ իմաստալից ճառը դժուար է հոս ամբողջութեամբ տալ։ Մենք տուինք անոր հիմնական միտքերը միայն, որ գրեթէ նոյնն են, ինչ որ ընկերվարական Միջազգայինի ցանկութիւնները։

Այս իմաստով ալ Թուլոյնի Համագումարին ներկայացուց բանաձեւ մը, որ 4872 ձայնով ընդունուեցաւ։ Ցիրոմսքիի բանաձեւը ստացաւ 1735 ձայն, իսկ ձախ յեղափոխականներու բանաձեւը՝ 1430 միայն։

Համագումարը վարիչ մարմնի ընտրութենէն վերջ ցրուեցաւ վերակազդուրուած։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ն. ԹԱՐԳՄ.— Կարգ մը փրանսական թերթերու կողմէ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ մասին եղած գնահատումները եւ ճշգրտութիւնները զերծ չեն կողմնակցական եւ յարափոփոխ ընկալումներէ։ Բայց երբեմն անոնք ալ «սխալմամբ» կը խոստովանին որոշ ճշմարտութիւններ։ Ստորեւ թարգմանաբար կը ներկայացնենք այդ կարգի թերթի մը հետեւեալ յօդուածը, իբրեւ նորագոյն մէկ պատկերը Խ. Միութեան այսօրուան վիճակին.—

Սովետական նոր Սահմանադրութեան հաստատութենէն ի վեր, երկրորդ անգամ ըլլալով, ընդհանուր ընտրութիւններ տեղի կ'ունենան Խ. Միութեան մէջ։

Անցեալ Դեկտեմբերին, բովանդակ Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին ընտրութիւններուն շուրջ կը դառնար խնդիրը։ Այսօր, այդ Միութիւնը բաղկացնող Հանրապետութիւններ, օրինակ Ուկրանիոյ, Ճերմակ Ռուսիոյ, Վրաստանի, Հայաստանի հանրապետութիւնները, նաեւ տասնեակ ինքնավար հանրապետութիւններ — ամէնքն ալ իրենց ուրոյն կառավարութիւններով—բայց իրենց վարչական իրաւունքները կը տարբերին Միութեան ծոցին մէջ իւրաքանչիւրին ունեցած դիրքին համեմատ։ Այդ կառավարութիւններուն անուանումը այսուհետեւ կախում ունի մէկ մը դաշնակից կամ ինքնավար հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդէն։

Բոլոր հանրապետութիւններուն մէջ ընտրուելիք երեսփոխաններուն թիւը ահագին է։ Բայց գործը վերջին ծայր պարզացած է միակ թեկնածութեան իրողութեամբ։ Ոչ մէկ պայքար ձգտումներու միջեւ, ոչ մէկ շարժում կամ յուզում թեկնածուներուն շուրջ։ Թեկնածուները կը նշանակուին վարիչ կամ ղեկավար կուսակցութեան կողմէ, այսինքն՝ համայնավար կուսակցութեան տեղական մասնաճիւղերուն կողմէ, որոնք կը գործեն Կեդրոնական Կոմիտէին անմիջական հակակշռին տակ։ Բայց թեկնածուները անպատճառ կուսակցութեան անդամ չեն։ Անոնցմէ կան որ էւացնէ «անկուսակցական» կը կոչուին, որոնք սակայն իրենց գործունէութեամբ ըլլայ կոլխոզներուն, ըլլայ գործարաններուն մէջ, վարչութեան կամ մտաւորական ասպարէզներու մէջ, բաւարար ապացոյցներ տուած են, թէ վարչաձեւին կողմնակից են եւ կատարելապէս տրամադիր՝ կուսակցութեան նպատակներուն։ Այնպէս որ կրնանք ըսել, թէ այս պաշտօնական «անկուսակցականներն» են որ կուսակցութեան տրամադրութեան տակ կը գտնուին...։

Ահա այս պատճառաւ ընտրական պայքարը անթերի կապակցութեամբ տարերային անշարժութեամբ կը կատարուի, նոյնքան բարեկարգ որքան հանդարտ։ Մէկ միակ ուղղութիւն, մէկ միակ կարծիք, մէկ միակ թեկնածու — այսպէս է ահա այդ անծայրածիր երկրին մէջ։ Միեւնոյն կամքը ամենուրեք եւ միեւնոյն պնդութեամբ։ Ուստի, այս ընտրական պայքարին մէջ գործը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ՝ շնորհաւորութիւններ քուէարկել կառավարութեան հասցէին, վարչաձեւը գովաբանել եւ ուժ տալ այնպիսիներուն թեկնածութեան, որոնք կուսակցութեան կողմէ կը պարտադրուին Խ. Միութեան բնակակից ժողովուրդներուն քուէին...։

Ուրեմն, ինչո՞ւ զարմանալ՝ երբ կը տեսնենք Սթալինը, որ այս առիթը կ'օգտագործէ, ինքզինքը հանրաքուէի ենթարկելու համար...։ Այսպէս, անիկա հասնած է որ իր թեկնածութիւնը դրուի քանիներ հանրապետութիւններու մէջ։ Հետեւաբար, ընտրական ծանուցումները խճողուած են շնորհաւորական եւ շնորհակալ ուղերձներով, ամէն կողմէ Սթալինի՝ գրուած, ինչպէս նաեւ Սթալինի պատկերներով, անթիւ անհամար եւ հսկայական համեմատութիւններով, որոնք սովետական ամբոխներուն վերեւ կը բարձրանան կը սաւառնին ընտրական միթինկներու միջոցին, ուր Սթալինի անունը յաճախակի կը վերակոչուի՝ ամէն անգամ ծափահարուելու համար...։

Քաղաքական Բիւրոյին (Փոլիթպիւրօ) միւս անդամներն ալ, որոնք միեւնոյն ժամանակ կառավարութեան ամէնէն կարեւոր անդամներն են, անոնք ալ դրած են իրենց բազմազան թեկնածութիւնները։ Բայց երանգներ կամ փոքր տարբերութիւններ կան։ Տեսակ մը նուիրապետութիւն կը դիտուի, որ ցոյց կուտայ անոնց իւրաքանչիւրին վրայ Սթալինի վստահութեան չափը, անոր մօտ անոնց ունեցած ազդեցութեան կշիռքը։ Այսպէս, Կոմիսարներու Խորհուրդին նախագահ Մոլոթով ալ իր թեկնածութիւնը դրած է քանիներ հանրապետութիւններուն մէջ։ Բայց, Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին դահլիճին նախագահը՝ Կալինին՝ տասը հանրապետութիւններու մէջ միայն ընտրելի է։ Իսկ ներքին գործավար Եժով, որը «մաքրագործումը» կը վարէ, եւ կը վայելէ — կը թուի — «պետ»ին բովանդակ վստահութիւնը, իր թեկնածութիւնը կը ներկայացնէ քսան հանրապետութիւններու մէջ։ Ազգային պաշտպանութեան պետ մարաջախտ Վորոշիլով տասնըինը հանրապետութիւններու մէջ, Կականովիչ՝ տասնըհինգին, Մ. կոյեան՝ տասներեքին, Եօլանով ինը մէջ։ Տարբեր աստիճաններու վրայ, տեսակ մը հանրաքուէ է եղածը։

Այս ընտրութիւններէն հասկցուեցաւ կամ կը հասկցուի Խորհրդային քանի մը բարձր անձնաւորութիւններու շնորհազրկումի մասին շրջանակ գլուխներուն ճշմարտութիւնը. Ինչպէս՝ Պոսիոֆի պարագան։ Այս մարդը կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէին քարտուղարներէն մին է, նաեւ Կոմիտէին գլխաւոր պերճախօսներէն մին, որ վերջերս շարունակ Սթալինի քովն ի վեր կը գտնուէր։ Մէկէն, մէկ, կուսակցութեան պաշտօնական զեկոյցներու մէջ այնքան յաճախադէպ այս անունը աներեւոյթ եղաւ, եւ ընտրութիւններու միջոցին՝ իր թեկնածութիւնը ոչ մէկ կողմ դրուեցաւ, ոչ իսկ Ուկրանիոյ մէջ, ուր կուսակցութեան պետն էր ինքը։ Ինչո՞ւ, տեւակա՞ն թէ ժամանակեայ շնորհազրկում կամ իբրեւ մատնիչ ամբաստանուած, ոչ ոք գիտէ։ Սա միայն գիտենք որ իր անունին անյայտացումին հետեւանքով՝ մարդն ալ անյայտացած է։

Աներեւոյթ եղած է նաեւ երկրագործական գործավար Այխէ, որ յաջորդած էր Մոսկուայի վերջին դատապարտութեան առթիւ սպաննուած տարաբախտ Չէրնովին։ Ո՞ւր է արդեօք Այխէն, որ իր պաշտօնին գլուխը չի գտնուիր այլեւս, եւ որուն թեկնածութիւնը ոչ ուրեք կը տեսնուի։ Ոչ մէկ ազդ, ոչ մէկ զեկոյց մամուլին մէջ մասին այս բարձր անձնաւորութեան, որ փայլուն ասպարէզ մը բոլորած է կուսակցութեան մէջ եւ զոր կը դասէին ի շարս «Սթալինեան» ամենահաւատարիմներուն։

Հոս արձագանգ կ'ըլլանք նաեւ զրոյցի մը, թէ առանց դատաստանի սպաննուած է կուսակցութեան գլխաւոր տեսաբաններէն մին եւս, Պրէոբրաժենսքի, որ երկար ատենէ ի վեր շնորհազուրկ եղած էր արդէն։

Մէկէն ի մէկ հորիզոնէն անյայտացող ականաւոր անձնաւորութիւններուն մէջ կը յիշատակուի նաեւ Փրոֆ. Սամուէլովիչ, Բեւեռային Կաճառի տնօրէնը, որ, ինչպէս յայտնի է, իր անձամբ մասնակցեցաւ բեւեռային վերանորոգ արշաւանքներու, որոնց կազմակերպութեան ալ հոգին եղած էր ինքը։ Այս խեղճ մարդուն յանցանքը ի՞նչ էր արդեօք, իր անձնուիրութեամբ եւ իր կազմակերպիչ հանճարով այնքան փառաւորուելէ վերջ՝ ի՞նչ եղած է նաեւ բեւեռային արշաւանքներու ուրիշ նշանաւոր պետ Փէրկովինով, որ մէջտեղ չկայ։

Սակայն յունիսի երկրորդ կիսուն կատարուելիք ընտրութիւնները պարտաւորաբար յաղթանակ մը պիտի ըլլան Սթալինի եւ Մոլոթովի համար, որոնք պիտի ընտրուին քանիներ հանրապետութիւններուն մէջ, նաեւ Եժով, նաեւ Կականովիչ, եւն. եւն.

Այսպէս անցնում իրէ յաշխարհի Սովետացուց։ Ainsi va le monde Soviétique, ինչպէս կը վերջացնէ Ֆրանսական թերթը։

Թրգմ. ***

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, մաքրագիր եւ մելանով։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Կ'ուզէր անպատճառ աղջիկը տեսնել իր լուրերը անոր հաղորդելու համար, բայց Պէպէքը ինը մղոն հեռու էր— Բերայէն ալ անդին— ու նամակը ընթրիքէն առաջ չէր կրնար հասնիլ։ Յետոյ կար նաեւ յարմարագոյն ժամադրավայր մը նշանակելու դժուարութիւնը։ Եթէ Տայանան տղայ մը եղած ըլլար, ի հարկէ կրնար իրեն սպասել փողոցի մը անկիւնը՝ մութը կոխելէն վերջը, բայց Պոլսոյ մէջ ասիկայ շատ վայելուչ չէր. կրնային իրարու հանդիպիլ պանդոկի մը սրճարանը կամ պարասրահի մը մէջ, եւ սակայն Սուլթանին պիտի չհամարձակէր այդ տեսակ վայրերէ ներս մտնել։ Եթէ նոյնիսկ վտանգը աչք առնէր, կրնար ըլլալ որ ներս չառնէին զինքը, [illegible] ածիլուած չէր եւ ցնցոտիներ հագած էր։

Անշուշտ Տայանան լուր անգամ չունէր թէ ինչ փորձանքներ եկած էին իր գլխուն՝ իրենց վերջին հանդիպումէն յետոյ. եւ քանի որ սովորական ժամադրութիւն մը չէր սպասեր իրմէ, կրնար դուրս գացած ըլլալ։ Այդ պարագային բնականաբար չէր կրնար ժամադրավայրը հասնիլ։ Բացի այդ, չական ապացոյցներ չունէր Տայանային հաղորդելու համար զանոնք եւ կրնար միայն կարգ մը տեղեկութիւններ տալ զէնքերու փոխադրութեան մասին եւ յայտնել թէ յեղափոխութիւնը պիտի պայթէր քառասուներութ ժամէն։ Ոչ մէկ վճռական քայլ պիտի առնէր տակաւին չհերքուելի փաստի մը չգոյութեան պատճառով ու թէեւ [illegible] յայտարարութիւնը մեծապէս կը ջղագրգռէր զինքը, Սուլթանին լաւ մը խորհելէ վերջ, որոշեց որ աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ Տայանային հանդիպէր յաջորդ առաւօտուն։ Շատ ժամանակ կար նամակը անոր հասցնելու համար եւ Տայանան կրնար ժամադրութիւնը յարգել. մնաց որ յարմար վայր մըն ալ կրնար նշանակել ու ցերեկ ատեն ըլլալով, անպատշաճ չէր որ Տայանան իրեն սպասէր փողոցի մը անկիւնը։

—Մտահոգ կ'երեւաս, դիտել տուաւ Արիֆ՝ Սուլթանին վարանումը նշմարելով։

— Այո՛, քիչ մը, խոստովանեցաւ ազան. կ'ուզէի ժամադրութիւն մը որոշել այս գիշերուան համար. բայց կարծեմ անկարելի է. ուրեմն վաղ առաւօտ իրեն հանդիպելու եմ... գիտե՞ս յարմար տեղ մը ուր բարեկամ բարեկամի կրնայ հանդիպիլ դիպուածով... կ'ուզեմ այն տեսակ տեղ մը ուր մեծ կակ բազմութիւն մը ըլլայ եւ կարենանք կորսուիլ քանի մը վայրկեան...

— Այո, ըսաւ Արիֆ քիչ մը մտածելէ յետոյ. Բեազըթհանէի Մզկիթը... վաղը Ուրբաթ է, մեր սուրբ օրը... Տէրվիշները պիտի պարեն ժամը 11ին... կառավարութիւնը տակաւին կ'արտօնէ այդ պարերը որ քաղաքին հետաքրքրական տեսարաններէն մէկն են... շատ օտարականներ կուգան ու շնորհիւ անոնց Ալլահին Հաւատացեալները դրամ կը հաւաքեն ի նպաստ իրենց...

— Սքանչելի, ճիշդ տեղն է...

Սուլթան վերջացուց երկտողը ու բուն Թուականը դրաւ ամսուն 20րդ. օրը. մատիտով հաստկեկ շրջանակի մը մէջ առաւ այդ Թուանշանը, խորհելով որ Տայանան կրնայ կռահել անոր իմաստը եթէ նամակը իր ձեռքը հասնէր այդ գիշերը։ Հասցէն ալ գրեց, ծալլեց ու Արիֆին երկնցուց։

— Եթէ ասիկա վստահելի մէկու մը հետ օրիորդ Տըրէքընթին հասցնէք, անիկա ժամադրութիւն մը պիտի կարգադրէ այն անձին համար որուն հետ տեսնուիլ կ'ուզեմ...

Սուլթան չէր ուզեր հասկցնել նոյնիսկ Արիֆին թէ Տայանան մասնակից էր իր աշխատանքներուն։

— Յետոյ «հիւանդանոցներուն» ցուցակը պէտք եղած տեղը կ'ուղարկեմ, աւելցուց Սուլթան։

— Կը հասցնեմ եւ անմիջապէս, ըսաւ Արիֆ երկտողը գրպանելով. ուրեմն ալ երթամ... բայց միտքս ուրիշ խնդիր մըն ալ եկաւ... քանի որ դուն վաղը Բերա պիտի անցնիս, լաւ չէ՞ր ըլլար որ մեր հանդիպումն ալ հոն տեղի ունենար... ժամանակս շատ սուղ է... թէ քեզի հետ յարաբերութեան մէջ պէտք է մնամ եւ թէ Ժանէթին հետ... միւս կողմէն գործերս ալ չեմ կրնար երես վրայ ձգել... այստեղ քիչ մը անյարմար է եւ ժամանակի վատնում է մինչեւ հոս գալ Հայտար Փաշայէն կամ Բերայէն...

— Լաւ կ'ըլլայ անշուշտ, բայց ո՞ր ժամուն...

— Ղալաթիոյ կամուրջին Բերայի գլուխը... միշտ բազմութիւն կայ... Աթէնք անունով սրճարան մը գիտեմ որ յոյն վաճառականներուն ժամադրավայրն է... առաջին եկողը կ'սպասէ... գալով ժամուն, կեցիր նայիմ... չեմ գիտեր թէ Ժանէթը վաղը ժամը քանիին ազատ պիտի ըլլայ զիս տեսնելու համար... այս գիշեր պիտի տեսնեմ զինքը... ցերեկէն առաջ չըլլար... աւելի իրիկուան դէմ... կարծեմ ժամը վեցին ատենները աղէկ է...

— Շատ լաւ, ժամը վեցին Ղալաթիոյ կամուրջին Բերայի կողմը, Աթէնք սրճարանը...

— Ես կուգամ... ուրեմն Աստուած հետդ ըլլայ, ըսաւ Արիֆ ու ելաւ հեռանալ։

— Աստուած հետդ ըլլայ, կրկնեց Սուլթան ու դիտեց իր բարեկամը որ խուռներով ծածկուած աւերակներէն անցնելով հետզհետէ կորսուեցաւ իր խաւար ճամբուն վրայ։

Յետոյ ծրարեց ուտելիքներուն մնացորդներն ու անկիւն մը դրաւ։ Աթոռ դար կը խորհէր մտատանջ դէպքերուն մասին։

Ամսուն 20ը Շաբաթ էր. Հինգշաբթի իրիկուն էր։ Ուրեմն [illegible] առաջ [illegible] ժամ կար միայն։ [illegible] դամ մը որ յեղափոխութիւնը սկսէր [illegible] ո՞վ կրնար վերջանալ. [illegible] հական շատ ուժով էր ու [illegible] կերպով կազմակերպուած. որեւէ [illegible] բոլորս չունէր այդ մասին. անոր [illegible] կավարները ընդհ. [illegible] Թագաժին պէս մարդիկ էին եւ [illegible] էր պատճառը որ Մուսթաֆա Քէմալին ականջը ոչ մէկ լուր հասած չէր [illegible] ներքինին իր ստացած տեղեկագիրը [illegible] ներէն մեծ ուշադրութեամբ կը [illegible] որեւէ ակնարկ Կակայնի մասին։ [illegible] այս կար նաեւ փաստն որ Ժանէթը [illegible] պահէր իբրեւ իր հոմանուհին. [illegible] թին երբ առաջին անգամ լսեց անոր [illegible] նունը, յիշեց [illegible] Ֆը որ բացատրած էր թէ ան կարեւոր պաշտօնատար մըն էր։

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՆԵԼՈՅ

...իրնի Արազ.— Ո՞վ կրնայ ժխտել, ...ն Ֆրանսերէնը, քմայքով ու յամառ... ...թեամբ ամբողջ ժողովուրդի մը լե... ...ն ըլլալուն հակառակ, ձեւի, կա... ...ն ներդաշնակութեան յիշատակա... ...ն մըն է: Այնքան ձեւաւոր եւ նոյն... ...ն միօրինակ, որ դիւանագիտական ...երաթուղթերու համար Ֆրանսե... ...ն մէթրագրութիւնը իբրեւ պաշտօ... ...ն նմոյշ կամ օրինակ կը ծառայէ: ...քան ձեւաւոր, վերլուծական, որ ...ն բոլոր յաջս բանաստեղծներու կըր... ...ներու բերանը նկատուիլ ծայրայեղ եւ ...անմամբ: Այնքան ձեւաւոր, որ ո... ...ն իսկ կորսնցուցած է իր ճկունու... ...ը: Չես կրնար չարադրութեան ...ը փոխել անպատիժ, մէկ խմորի ...ը կը կաղապարուի, անհարթու... ...ը բացառութիւն չի ճանչնար, չի ...ր ո եւ է յանդգնութիւնն... ...որոնք սովորական երեւոյթներն ...ամբ անգլիերէնի եւ հիմնովին ...երէնի, ընդունելով անշուշտ ...այս վերջիններն ալ — իրենց հա... ...ական բարդութիւններուն հակառ... ...ոչինչ նուազ ձեւական են: Զե... ...կը թայաւորէ, այն ոճը՝ որ պըր... ...կուռայ արձանի ջիղերուն, եւ ...երուն վերամբարձ կամ վայրէջ ...ը օգին կամ միջոցին մէջ ...կանորէն ցոյց կուտայ ուշադիր ...ութքին:

Եթէ —ինչպէս կը վայլէ— մեր լե... ...միայն ընտրենք Թառը մեր ան... ...թեան, անոր ամբարտակին վրայ ...կը դիտենք ձեւին, ներդաշ... ...թեան, յափին ու կշռոյթին զար... ...ական երեւոյթները, որոնց ամ... ...թենէն կը բաղկանայ Մեծա... ...ը. Եւ այս մեր լեզուին բազմա... ...ձեւերուն ծոյլքը լողլողուն ...երով աչքի կը զարնէ, երբ մի... ...ն ըլլանք թարգմանութիւններու ...ով չսեւգոյն, նոյնիսկ յաճախ ...կամ մերինին համար գեռ ...նախադասութիւններ հայա... ...վրայ է խնդիրը: Թարգմանա... ...գրականութիւնը արդէն առավ իսկ ...իր օգուտը ո եւ է լեզուի ...դարուն, հայ լեզուն իր ...ինքնագոյ գեղեցկութիւնն... ...կամ ո եւ է տեղա... ...իր գաղտնիքները Արա... ...կամ Ռուսնիկ բարբառին ...ելով, թարգմանութեան ...ը նետուեցաւ, եւ գիտենք ...թէ տարրերը, թէ այդ մխըճու... ...հապրտ դուրս բերաւ մեզ ...գրականութեան: ...ւ եւ յաղթանակ տանելու ...թիւնը, լեզուին համար ...թարգմանութիւնն է, ինչ... ...այսօր ամէն ասպարէզներու մէջ ...ային, գիտական, գրօսական ...: Գոհունակութիւնը յաջո... ...համար անխուսափելի է, եւ ...լեզուն գերազանցապէս առաւ եւ ...է զուարթօրէն կանգնելու ...ներուն առ հրաւէրին.

Զիս՝ զՄէջ Քո իբրեւ զայլ, հար... ...եւ տու՛ր պատասխանի:

...եւ կանոնի արձանական մըն է ...Կողբացին, Արիստոտէլեան ...ականութեամբ, թէկուզ թէ իր ...ըլլայ թարգմանածոյ:

...հեղինակներու օտար երկե... ...ի հայ վերածումը անպատուակ ...կը ցոլացնէ մեր լեզուին ներ... ...ը, երբ կաղապար մը ունենք ...եւ պարտաւոր ես անոր չըր... ...ճանակին եւ գինիներուն մինչեւ չարժէլ եւ զայն լման տարբեր օրինակով մը նմանահանելու ձգտիլ: Ինքնագիր յանդգնութիւնները հոն չեն անցնիր: Բագրատունին Հոմերոսի թարգմանութեան մէջ բնագրին անծայր եւ ողիմպոսեան բարձունքին վրայ կանգնած, հելլէններէնի դերբայները, արտոնները, երկինքն ու դժոխքը ճըգրտահան հաւատարմութեամբ հայերէնով արտադրեց, մինչ իր ինքնագիր «Հայկին» մէջ յանդուգն նորութիւններով նոյն իսկ մերթ հրաշալեան ոսկեդարեան ձեւերուն դէմ մեղանչումի «ձեւերը» առաւ:

Սիրելի Արազ, յիշեցուր մեր զատարանին, թէ հայերէնին հնարաւորութիւններուն գլխաւոր պատճառը ձեւի գալն է, ձեւի եկող, կանուխէն քաղաքակրթուած ցեղի մը գործարանը ըլլալն է: Մեզ, նոր սերունդին արգի դժբախտ մնացորդներուն բերաստարիկ գրկումներու կարգին նուազագոյնը չէ այն՝ որ անոնք վրիպեցան իրենց լեզուին ակադեմական նկատողութիւններէն: Տաղանդով, ճաշակով բարձրաթռիչ գրողներ ունինք, որոնք կրնան հիներու նախանձը գրգռել: Անոնք ի՞նչ յանցանք ունին՝ երբ ուսումնասիրութեան, թափանցումի պատեհութիւնը չեն ունեցած, եւ իրենց միակ ոստումով խրամներէ կ՚անցնին, մէկ կողմէն միւսը արտասահմանելով: Անոնք պիտի կարդային, ի՛նչ կարդին, Հոմերոսը, Միլտոնը, Վիրգիլիոսը, Ս. Գիրքը, Եզնիկը, Խորենացին, Եղիշէն եւ փաղանգը ամենահնար հայկաբանութեան գլուխ գործոցներու, անոնք պիտի ճանչնային փորձով Շնորհալիին անմրցելի բանաստեղծութիւնը կշռել, այլուրն ...անդիրձ, բայց...:

Ուրեմն, ոչինչով են պատասխանատու, եթէ միայն ընդհանուր կերպով պատկառին հայերէնի ձեւերէն, եւ մշակեն ակօսները, հին հունձքին համաչափ արդիւնքներուն նախահոգութեամբ:

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ, 14 Յունիս.— Տէր եւ Տիկին Փրոֆ. Շէքիրճեան նուագահանդէս մը տուին երէկ իրիկուն, Salle d'Athénée գեղեցիկ սրահին մէջ, ի ներկայութեան հայ ընտանիքին ու գաղութի չքաւոր հայերուն: Ներկայ էր ընտրեալ հասարակութիւն մը հայ եւ մասնաւորաբար զուիցերիական շրջանակներէ: Գափուլաւ, առաջին ջութակահարը Ֆրանսական Զուիցերիոյ պաշտօնական նուագախումբին, իր հաճոյակատար մասնակցութիւնը կը բերէր:

Սրահը լեցուն էր մինչեւ վերջին աթոռը.

Տիկին Շէքիրճեան, դաշնակի ուսուցիչ Ժընեւի պետական երաժշտանոցին մէջ, մեզ կը ներկայացնէր խումբ մը իր աշակերտներէն որոնք մեծ ճաշակով նուագեցին դասական բազմաթիւ կտորներ: Փրոֆ. Կոմէլ ղեկավարեց հայկական խմբերգներ Կոմիտասէն, «Անձրեւ եկաւ», «Իմ չինարի եար », ընկերակցութեամբ Տիկին Շէքիրճեանի, դաշնակի վրայ: Գ. Գափուլաւ, որ յայտագրին անցուցած էր կտորներ Գախէն, Փիւկնանիէն ու Քրայզլէրէն, արժանավայել յաղթանակ մը տարաւ:

Կատարեալ վայելք մը եղաւ այն կէս ժամը զոր մեծ արուեստագէտը ընծայեց ներկաներուն: Կարելի չէ նկարագրել այն խանդավառութիւնն ու ծափերը որոնք սրահը լեցուցին:

Տօքթ. Շէքիրճեան, որ նոյնքան գնահատուած երգիչ է որքան յարգուած բժիշկ, շատ մեծ յաջողութեամբ երգեց Կոմիտասի «Պարուն»ը, «Պույպույ բարձր» եւ Ճաք-Տալքրոզէն (Զուիցերիոյ ժողովրդական երաժշտագէտներէն մին) շարք մը սիրուն երգեր:

Սրահը կը թնդար ծափերով:

Կատարեալ յաջող երեկոյթ մը որուն նմանը յաճախադէպ չէ Ժընեւի հայ գաղութին մէջ:

Յ. Գ.

«ՄԱՐՈՒՈՂ ՃՐԱԳՆԵՐ»...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ շաբթու դըժբախտութիւնը ունեցանք հողին յանձնելու հանրածանօթ արուեստագիտուհի՝ Սիրուշ Ղազարեանն ալ:

Ծրագ մը եւս շիջեցաւ հայ գեղարուեստի անդաստանէն, զրկելով մասնաւորաբար Մարսէյլի հայ գաղութը ձեռնհաս դերասանուհիէ մը:

Առ հասարակ մեր արուեստագէտներուն եւ հանրային հասարակական գործիչներուն համար դառնական բաղդաւորութիւն մը դարձած է յետ մահու միայն յարգուելու գաղափարը «Գնա մեռիր եկուր սիրեմ»: Այսպէս չէր սակայն տիկին Սիրուշի համար: Անիկա առ հասարակ բոլոր հանրային հանդէսներու, ներկայացումներու, խրախճանքներու եւ տօնակատարութիւններու ընթացքին յարգուած եւ փնտռուած Սիրուշն էր, մտերիմն ու ծանօթը բոլորին, անխուսափելի զարդը բոլոր հաւաքոյթներուն:

Ահա թէ ինչու գինքը յարգողներու եւ սիրողներու կոկիկ բազմութիւն մը Փրատոյի մայր եկեղեցին եւ Ս. Փիէռի գերեզմանատունը փութացած էր, իր յարգանքի վերջին արտայայտութիւնը ընծայելու:

Հանգուցեալը ծնած էր Թիֆլիզ 1895ին: Զաւակն էր բարեկեցիկ ընտանիքի մը: Իր նախնական կրթութիւնը ստացած Թիֆլիզի Յովնանեան վարժարանին մէջ: Դպրոցական տարիքէն սկսեալ մասնաւոր սէր մը ունէր դէպի բեմական արուեստը, որ սակաւ գիտցաւ կատարելագործել:

1912ին ամուսնացած եւ միեւնոյն տարին նուիրուած է բեմական արուեստին: Մասնակցած է Զարիֆեանի, Կուլտուրական միութեան, Թիֆլիզի «Դրամաթիկ»ի, Աբէլեանի եւ Ղազարեանի «շրջիկ» խումբերուն:

Գաղթումի գրաւումէն ետք անցած է Պոլիս եւ մասնակցած 150է աւելի ներկայացումներու:

Մարսէյլի մէջ, հակառակ անձուկ պայմաններուն՝ մասնակցեցաւ շատ մը արամաթիք եւ օփերեթային կտորներու բեմադրութեան իրեն յատուկ ճարտարութեամբ մը պարեցնելով բոլանմնած դերը:

Իսկ միակ բաղձանքը, զոր յաճախ կը կրկնէր, բեմին վրայ մեռնելու պատեհութիւնն էր: Հակառակ իր հիւանդութեան եւ հակառակ բժիշկներու պատուէրին կը յամառէր բեմ ելլել, երբ առիթը ներկայանար: Բեմական արուեստը հրապուրած էր զինքը պարզապէս եւ արտակարգ նուիրումով մըն էր որ կը ծառայէր իր կոչումին:

Մասնաւոր գուրգուրանք մը ունէր դէպի սկսնակ, սիրող դերասաններն ու դերասանուհիները, մայրական հոգածութեամբ մը կը ներշնչէր անոնց գեղարուեստի աէրն ու հաճոյքը, իր սանոր ժամադրավայր դարձնելով անոնց:

Հակառակ իր ընդգրկած ասպարէզին, անտարբեր չէր նաեւ հանդէպ իր բնտանեկան պարտականութիւններուն, իր մայրական կոչումին: Իր միակ մանչ զաւակը հայ մեծցնելու գաղափարը իր առօրեայ մտահոգութիւնն էր եւ մահուընէն առաջ ալ միակ կտակը այդ եղած է:

Բացի բեմական ասպարէզէն, Տիկին Սիրուշ Ղազարեան գործօն կերպով աջակցած է նաեւ շատ մը հանրային ձեռնարկներու վազելով հոն՝ ուր պէտք կը զգացուէր իրեն:

Կը թողու ութ տարեկան մանչ զաւակ մը եւ բեմական գործունէութեան փայլուն շրջան մը՝ որուն առջեւ երկիւղածութեամբ կը խոնարհին զինքը մօտէն ճանչցողները:

Հանգիստ իր ոսկորներուն:

ԱՐԳՈՍ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՔԱՌԱՍՄԵԱԿԸ

Ս. ՇԱՄՈՆ, 13 յունիս (Յառաջ).— Այս տարի անկախութեան քառասնեակը տօնուեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ, աննախընթաց՝ թէ բարոյական եւ թէ նիւթական արդիւնքներով:

Կրթասիրացի սրահը բերնէ բերան լեցուած էր: Ժամը 9ն է՝ վարագոյրը կը բացուի, սրահին մէջ կը տիրէ խաւարը: Բեմին խորը՝ ամբողջութեամբ ծածկուած է եռագոյնով: Սոսրատր փռուած են սպիտակափայլ զոյգ Մասիսները, որոնց մէջտեղէն արշալոյսը կամաց կամաց կը բացուի: Եւ ահա հրավառութիւն՝ որուն մէջէն ախտական յստակութեամբ կը տեսնուի եռագոյնը, մէջտեղը կախուած Հ. Հանրապետութեան մեծագիր զինանշանը (գործ ընկեր Յ. Աճէմեանի), բեմին ծայրը փոքրիկն Անժէլ Աճէմեան փաթթուած եռագոյնին մէջ, բռնած է մեծ եռագոյնը, որուն զով երգչախումբը տեղ կը բռնէ՝ պանծացնելով եռագոյնը, «Ողջոյն քեզի, Հայու դրօշով (Մ. Տատիկողեան):

Նախագահը խօսք կ՚առնէ .— Ինչո՞ւ համար, սիրելի հայրենակիցներ, ինչո՞ւ համար այս փառաւոր օրուան տօնակատարութիւնը ձգել միայն Դաշնակցութեան ուսերուն, ինչո՞ւ բովանդակ հայութիւնը չնախաձեռնէ մայիս 28ը, քանի որ այս տօներուն տօնը ինքն իսկ ձեռք բերաւ իր զաւակներուն արիւնով: Յետոյ արտասանեց փոքրիկն Հռիփսիմէ Ընտրիկեան՝ «Հայաստանին»ը, արժանանալով ջերմ ծափերու: Տիկին Հայկուհի Ճապուտեան երգեց «Ես լսեցին եւ երուագեց «Յառաջ նահատակը» մանուտ...յինի վրայ: Արտասանութիւններ ըրին՝ ընկեր Աբէլ Աբէլեան, Ա. Ահարոնեանի «Իմ ջան հայրենիք»ը, Սարգիս Թութունճեան՝ «Անմահներու հետ» (Ա. Յ. Մանուկեան), որոնց ընթացքին Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան մեներգեց այնքան հրապուրիչ կերպով հինգ զանազան երգեր: Իր «Բարի լոյս» (երաժշտութիւն Ա. Մանուկեան, խօսք Յ. Թումանեան) կտորը մեծ անակնկալ մը եղաւ բոլորին համար: Միւս կտորներն էին Հայաստանը, «Քէլէ քէլէ», «Անուշ Գարունն եկաւ»ն: Քառորդ ժամ դադարէ մը վերջ՝ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Կ. Խրայեան՝ օրուան բանախօսը, որ վեր հանեց մեր հին օրերէ ժառանգ մնացած անկախութեան գաղափարը, եւ աւելցուց.— Ընդհանուր պատերազմէն վերջ՝ Եւրոպայի քարտէսը ամբողջովին փոխուեցաւ, եւ ծնունդ առին նոր պետութիւններ, որոնք անկէ առաջ անուն իսկ չունէին, այսպէս՝ Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա, եւն.:

Նոյն այդ միջոցին՝ անդին՝ Կովկասի մէջ ծնունդ կ՚առնէին ուրիշ ազգային պետութիւններ, որոնց կարգին եւ հայկական պետութիւն մը՝ Հայաստանի հանրապետութիւնը, շնորհիւ իր անկախութեան գաղափարին, որ միս եւ ոսկոր դարձած էր իր մէջ, հայ ժողովուրդին մէջ:

Այն ճակատագրական օրերուն, մեծ հայրենասէր եւ հրամանատար Սիլիկեան տեսնելով իր զինուորներուն կըրած անհատնում տառապանքն ու կրած դժուարութիւնները, որոնց տակ պիտի ճնշուէին աշխարհի ամենակորովի ռազմիկներն իսկ, կը հարցնէ իր զինուորներէն մէկուն.— Տղաս, թշնամիին զօրութեան դէմ ի՞նչ կարող ենք ընել.— Կռուի՛լ մինչեւ մեր արեան վերջին կաթիլը՝ կը պատասխանէ հայ մարտիկը.— Ես ձեզի հետ մահուան մէջէն կը քալեմ, մինչեւ որ վերջնական յաղթանակը մերն ըլլայ, կը յաղթեն միայն մեռնիլ գիտցողները, կը պատասխանէ հայրենասէրը:

Եւ հայկական բանակը կը յաղթէ: Կեցցէ հայ ժողովուրդը որ կարող է մայիս 28եր ստեղծել ու կեցցէ հայ մարտական կուսակցութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»: Բանախօսութիւնը վերջացաւ ծափերու մէջ:

Կէս գիշերէ վերջ սկսաւ խնջոյքը: Անզանազան բնտրուելէն անմիջապէս վերջ սկսան կերուխումն ու երգերը: Աւելի քան երեք ժամ հայրենաշունչ երգերն ու խօսքերըուրիշ բան չէին ըսեր, եթէ ոչ Դաշնակցութեան փառքը երգել: «Յառաջ»ի էջերը թոյլ չեն տար նկարագրելու այդ սուրբ պահը:

Համակիր ազգանապետ Մանուկ Կէզիւրեանի փափաքին վրայ նուէրներ եղան եւ երեք վայրկեանի մէջ հաւաքուեցաւ 400 ֆրանքի գումար մը:

*** Վարուժան խումբը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որ մասնակցեցան նուիրատուութեան, եւ ընկեր Յ. Աճէմեանի որ այնքան աշխատանք տարաւ բեմին զարդարման եւ զոյգ Մասիսներու կառուցման:

Սօս - Պարէտ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ).— Հ. Յ. Դ. Ակնունի ենթակոմիտէն յունիս 10ին ժամը 9ին կազմակերպած էր հաւաքոյթ մը, Պ. Վ. Փիլոյեանի թատերասրահին մէջ: Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ: Նախագահ ընկեր Կ. Ճանիկեան բացուած յայտարարելով հաւաքոյթը, մեզ ներկայացուց օրուան բանախօս ընկեր Վ. Իշխանեանը: Յետոյ տեղի ունեցաւ գեղարուեստական կոկիկ բաժին մը որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Պատ. Միութիւնը, եւ Կ. Խաչիսանուհիները, նուագով, արտասանութիւններով եւ երգերով: Ծափերու մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Իշխանեան, որուն մօտ մէկ ու կէս ժամ խօսած բոլորիս համար հասկնալի եւ փաստացի ճառը դժուար է ամփոփել հոս: Ընկերը ձըգեց մեր բարեկամները (եթէ կան) եւ թշնամիները: Անցեալին եւ ներկայիս: Բարեկամները, որոնց ապաւինեցանք զարեր շարունակ, ըրի՞ն այն ինչ որ խոստացան մեզ: Այնքան փորձութենէ վերջ, դժբախտաբար կան մարդիկ որ դեռ ապաւինած են այս կամ այն հայրենանին, մանաւանդ մէկին, «Քեռին մեզ կը սպասապանէ»: Այս սխալ քաղաքականութեան հետեւելով ջարդուեցանք երէկ, կը ջարդուինք այսօր, ու պիտի ջարդուինք վաղը. Սխալեցանք, ոչ թէ միայն մենք, այլ բոլոր մեծ ու պզտիկ պետութիւնները: Ընկերը գլխաւորաբար ծանրացաւ մեր անհամերաշխութեան վրայ որմէ օգուտ քաղած է թշնամի Թուրքը: Թշնամին մեր արմատը փճացնելու կ՚աշխատի իսկ մենք իրարու մազ կը քաշենք: Վերջացնելէ առաջ ընկեր բանախօսը շեշտեց թէ բոլորիս ալ մտածումը մէկ է,— Հայաստան: Չկայ անոր թշնամի եւ բարեկամ: Մէկդի ձգենք այդ բոլորը, ձեռք ձեռքի, խղճմտօրէն մօտենանք հարցերուն, յանուն մեր գոյութեան, այլապէս վաղը նորէն պիտի կոտորուինք առանց խտրութեան:

Ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ: Ժամը 11.30ին վերջացաւ հաւաքոյթը: Ընկերներ եւ համակիրներ հաւաքուած ենք ակումբը որ շատ նեղ կուգար: Այս առթիւ ունեցանք մտերմական զրոյց մը: Մեր շարքերու վրայ աւելցան նոր ընկերներ:

Աթանուն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԵՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՖՈՒԹՊՈԼ.— Աշխարհի բաժակի խաղերը կը շարունակուին մեծ շահագրգռութեամբ: Արդէն հասած են կէս վերջաւորութեան: Կիրակի, 12 յունիսին, տեղի ունեցող մրցումներէն մեզի ամէնէն մօտը, Ֆրանսա - Իտալիա, հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Սթատ տը Քոլոմպի մէջ: Ներկաները յուսախաբութեան մատնուեցան Ֆրանսացիներու տկար խաղարկութենէն: Կը դիտուէր որ խումբը իր ձիրքերը, արագութիւն եւ եռանդ, մէկ կողմ ձգած կը սպասէր անխուսափելի պարտութեան մը: Պաշտպանողական գիծը, որ այնքան գոհունակութիւն պատճառած էր այս վերջին ատենները, չյայտնեց բաէք-իւէն իր սովորական յատկութիւնները, զգալու համար դիւրաշարժ խոյացի մարդիկները: Յառաջապահներն ալ կը նորոգէին իրենց փայլուն խաղարկութիւնը, ու մրցումը վերջացաւ Ֆրանսացիներու պարտութեամբը 1—3 կէտով:

Հունգարացիները դիւրութեամբ յաղթեցին Լիլի մէջ Զուիցերիական ազգ. խումբին (2—0) որ յոգնած իր յաջորդական բախումներէն գերման ազգ. խումբին հետ, ցոյց տուաւ իր բոլոր կարելիութիւնները: Շուէտացիները, իրենց առաջին մասնակցութեամբը մեծ յաջողութիւն մը ձեռք բերին, 8 —0 կէտ նշանակելով հեռաւոր Քուպայի խումբին: Օրուան վերջին մրցումը տեղի կ՚ունենար Պորտոյի մէջ, Պրազիլիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ ազգ. խումբերու միջեւ: Երկու հակառակորդները հաւասար մնացած ըլլալով, երեքշաբթի, 14 յունիս, կրկին մրցեցան եւ այս անգամ Պրազիլիա յաղթական ելաւ 2—1 կէտով:

Ա. Ա.

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՏԻ ԼԱԹԻՆ

Թատւ տեղէն ու դուռը բացեց:
—Մօսկուշը տո՞ւնն է, ասլաս:

Մէկ էլ լսեցի Եղղակաթ խանումի ...: Ի՛նչ ձէն, փսփսուք:

...րթես չէր ուզում որ, մէկը լսէր ...խօսքերը:

Արմա՞նք-զարմա՞նք բան: Ինչպէս ...գիշերով Աշոյի մէրը մեր տունը ...: Ի՞նչ կար արդեօք: Հիւա՞նդ ու... ...ն Աշօն տունը չէ՞ր: Բժիշկի՞ պիտի երթէր: Իսկոյն քովերը հասայ:
— Խեր էղնի, մայրիկ— թէ որ...
— Խեր է: Նեյս կ՚ուզեմ գալ:
— Հրամմէ, հրամմէ...
— Դուռը փակէք:

Մայրս դուռը փակեց, լամպի ֆիթիլը բարձրացուց: Կռատի ջան, տեսէք ունքը: Ձեռի ճերմակ՝ կտաւի պէս: Բանէ մը վախցած մարդու պէս: Նստաւ: Աղլաս ջուր տուեց: Բերանը չէր բացուեր խօսելու համար:
— Աման, Եղղակաթ խանում, լեգիս ջուր կտրաւ:
— Ի՞նչ կայ, հոգիդ սիրեմ, ըսաւ մայրս:
— Շէրիֆ բէգը զարկին:
— Եա՛, էդ ե՞րբ, ի՞նչըղ, ըսի ես:
— Քիչըմ առաջ, իրենց տան գրան առջեւը, աչքովս տեսայ:
— Վա՛յ, ըսէ՛, ըսէ՛...:

Ցուեխ կտրուած կախուեցի բերնէն: Հարսը եւ աղլաս ժամ դարձան:

— Հըպլը՛, ըսաւ Աշոյի մայրը, Աշօս քոյրերուն հետ առըն էր(աղդ առուսերէն՝ պարտէզ. Կարօի միակ զբօսավայրը): Սաղի կլլուրըմ ներկայացում կար գիշերը: Ես էլ մենակ, պատուհանի առջեւը նստած, գուլպաս էի հիւսում: Ուշ էր արդէն: Սաղուրը տուն դարձաւ, փողոցը մարդ մարդասանք չմնաց: Երբ ջահելները տուն չեղնին՝ աչքերիս քուն չի մտնելայ: Քիչ մըն էլ նստիմ, մինչեւ տուն գան: Մէկ էլ սաղի կողմէն երկու մարդ փողոց մտան: Չէ, մերոնք չէին: Մէկը երգում էր.—

Լուսնեակ գիշեր բոլորովին քուն չունիմ,
Իմձ տեսնողը կարծում է թէ տուն չունիմ
Ա՛խ տուն չունիմ...

Ա՛խ, ջահելներ, մտածեցի, ձեր մէրերն էլ՝ երեւի իմձ պէս հիմի անքուն ձեզ է սպասում: Մէկ էլ կայնեն մեր պատուհանի տակ ու երգողը ձայն տուեց ինձ.

— Բարի յիրիկուն— մայրիկ:— Աստծու բարին, ըսի, զաւակներս:
— Աշօն տո՞ւնն է,— հարցուց երգողը:
— Ո՛չ, տղան էին, դեռ տուն չեկան:
— Վաղո՞ւց է որ պատուհանին ես, մայրիկ, ըսաւ:
— Վաղուց է, գուլպայ գործելով տղոց գալուն կը սպասեմ, ըսի:
— Լաւ կէնեա՝ Աշօղ կարգես, սիրուն հարս տուն բերես, որ Աշօղ ժամանակին տուն գայ եւ քեզ անքուն չձգէ, ըսաւ:— Տես, Շէրիֆ բէգը իրիկուն չեղած տուն կուգայ՝ սիրուն կնիկը վայելելու համար:
— Ի՞նչ ըսեմ, էն էլ շատ չուտ տուն եկողներէն չէ: Այսօր տուն գալը չտեսայ: Ոյ գայ, կուզով կը գայ, պատուհանն էլ որ չեղնիմ, կիմանամ որ, էն է եկողը:
— Վա՛յ լաճը, ես կարծում էի թէ, սիրուն կնիկ ունեցողը ... ուրեմն կ՚ըսես թէ է՞ն էլ տունը չէ:
— Իմձ հարցնես՝ կ՚ըսեմ տունը չէ, չուեկի ժամը իմնի քովերը տնէն վար իջնելը տեսայ, բայց տուն վերադառնալը չտեսայ:
— Հէ՛րն էլ անիծած, երբ ես կարգեմ, գիտեմ տուն գնալու ժամանակը:
— Աստուած մուրազիդ հասցնէ, ըսի:
— Մայրիկ ջան, աղէկ պէս քեզ բանըմ ըսեմ, մինչեւ հիմի որ Աշօն տուն չէ եկէ, պարզ է որ, դերասանների հետ սեղան նստած՝ քէֆ կ՚ընէ: Լաւ կ՚ընէս պատուհանը փակես, լոյսը մարես, պառկիս՝ քնես:
— Վա՛յ, այս օդին պատուհա՞ն կը փակեն, խեղդուե՞մ պիտի, ի՞նչ է:
— Մեռնելներուդ սիրոյն համար, մայրիկ, այսօր էլ իմ ուզածիս պէս ըրէ: Սեպէ թէ, Աշօղ է, որ էդպէս կ՚ուզէ:
— Ինչո՞ւ չէ, զաւակիս մէկն էլ դու: Ուզածդ ընեմ: Միայն թէ գոռտաս կարելու երկու երեք հատ է մը նացէ, կարեմ ու կրակը մարեմ:
— Շնորհակալ եմ, մայրիկ, գիշեր բարի, անուշ քուն:
— Լոյս բարի, ըսի:

Էնտեղ ընկերները բաժնուեցին: Հէտքս խօսողը քարէ կարմունջի կողմը գնաց, իսկ միւսը եռխուշը վեր ելաւ:

Ես էլ կարեցի գուլպայիս քիթը, մարեցի լամպը, բայց չհանեցի, քուն չունէի, հրաշալի գիշեր է. շատ եմ սիրում գիշերուայ լռութեան մէջ լսել գետի խշշոցը: Քիչըմ յետ քաշուեցի ու նստեցի մութի մէջ:

Կառքի ձէն: Շէրիֆ բէգն էկաւ, մտածեցի:

Էն էր: Քարէ կարմունջի կողմէն եկաւ: Հազիւ կառքը կանգնած եռխուշի բերանը՝ մէկ էլ լսեցի.

«Լուսնեակ գիշեր բոլորովին քուն չունիմ»...

Կառքը գնաց:

Հետս խօսող տղան էր. մօտեցաւ Շէրիֆ բէգին:
— Վա՛յ, բէգս,— ըսաւ, դու էլ իմձ պէս ո՞ւշն ես մնացել: Հրաշալի գիշեր է, մարդու աչքին քուն չի գալիս:

Ձեռք ուին իրար: Ծանօթներ էին անպայման:
— Այո՛, ըսաւ բէգը, հրաշալի գիշեր է. աֆիցէրսկի (սպայական) կը լուբն էի. հացկերոյթ է որ կար ի պատիւ նոր ոստիկանապետին: Իմձ էլ էին կանչէ. չերթա՞ս, չի էղնի, տեսար ծուռ կ՚աչեն վրէդ էդ...
— Հէչ չերթալ կ՚ըլնի՞, բէգս, իմձ էլ որ կանչէին՝ պիտի էրթայի: Բայց ես ո՞վ, դու ով: Ըսի՝ մէկ անգամ էլ սաղի կողմը երկնամ. էն տեղ էլ մեր աղէքը դերասանների հետ քէֆի են նստէ:
— Գիշեր բարի:
— Լուս բարի:
— «Իմձ տեսնո՞ղը կարծում է թէ
տուն չունիմ
ա՛խ, տուն չունիմ» ...

Ձէնը գլուխը ձգած՝ սաղի կողմը գնաց տղան: Շէրիֆ բէգը ելաւ եռխուշը: Հազիւ տան դրանը հասած՝ մէկ էլ՝ Ա՜հ, լսեցի. յետոյ — օգնութի՛ւն, էնօմա՛կ, կարաու՛լ...

Լսեցի դրան շրխկոցը ու ամէն ինչ լռեց: Հազիւ զսպեցի ինձ, որ գլուխս դուրս չհանեմ, եւ ձայն չտամ: Լեզուս խածի:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(10)

(Շար.)

Անձնագրերի յուզում Սուրիոյ մէջ

Մինչ Թուրքերը ցնծութեան կանչեր կ'արձակեն, արաբական մամուլը կը յորդի բողոքի արտայայտութիւններով։ Կացութեան ծանրութիւնը ապացուցանելու համար, արձանագրենք լուր մը,— ամերիկեան, անգլիական եւ գերմանական հիւպատոսները Սանճաք գացած են, անձամբ քննելու համար կացութիւնը։

Արաբական թերթերէն կը քաղենք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Օրէ օր աւելի կը սաստկանայ ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց վրայ գործադրուած ճնշումը։ Ամէն միջոցով կ'աշխատին թրքական մեծամասնութիւն մը ապահովել, որպէսզի Թուրքերը ստանան խոստացուած 22 աթոռը։

Հազարապետ Գոլէ վերջերս հրաւիրեց ոչ-թուրք համայնքի պետերը եւ հասկցուց թէ պէտք է ազդեն իրենց հայրենակիցներուն վրայ, որպէսզի անոնք արձանագրուին թրքական ցանկին մէջ կամ բնաւ չարձանագրուին։ Գ. Գոլէ Օրթոտոքս համայնքի պետին յայտարարած է որ ամէն միջոցի պիտի դիմէ, ստանալու համար ուզուած արդիւնքը։

Այլեւս չեն ծածկեր կացութեան ծանրութիւնը։ Մասնաւորաբար Հայերէն կը վախնայ ամէն մարդ։ Անոնք կատաղի հակաթուրքեր ըլլալով, ամէն ճնշում չրանեցուցին անոնց վրայ, որգիլելու համար արձանագրութիւնը։

Եւ սակայն, բազմաթիւ Հայեր Սանճաքէն դուրս դրկած են իրենց ընտանիքները. Իշխանութիւնները միջոցներ ձեռք առած են, դադրեցնելու համար այս արտագաղթը։

*** Թրքական բանակէն 6 սպաներ կոչուած են վարիչ պաշտօններու։ Հիմա Թուրքերուն յանձնուած են ոստիկանութիւնը, ընդհ. ապահովութիւնը, ներքին վարչութիւնը, ոստիկան-դիտութիւնը, եւայլն։

Միւս երկրորդական ճիւղերու արաբ պետերն ալ կը հրաժարին եւ անոնց տեղ Թուրքեր կը նշանակուին։

*** Դամասկոսի մէջ կազմուած են բազմաթիւ յանձնախումբեր, հանգանակութիւն կատարելու համար ի նպաստ Սանճաքի։ Յանձնախումբերուն մէջ ներկայացուցիչներ ունին բոլոր հոսանքները, մէջն ըլլալով բոլշեւիկները։ Յանձնախումբերը կը պտտին թաղերը եւ շուկաները եւ դրամ կը հաւաքեն։ Ցիսուն տեսակ զարդանիշներ պատրաստուած են եւ հանգանակութիւնը արդէն կարեւոր գումարի մը հասած է։

*** Արաբական թերթ մը, «էլ էյամ», կը գրէ թէ Թուրքերը յանձն առած են Ֆրանսայի թողուլ Լիբանանը, պայմանաւ որ Թուրքիոյ կցուին Ալեքսանտրէթն ու Հալէպը…

*** Զրոյցի մը համաձայն, Սուրիոյ կառավարութիւնը արտակարգ նիստ գումարելով, Ֆրանսայի ներկայացուցած է կարգ մը անմիջական պահանջներ «Եթէ գոհացում չտրուի, երկիրը նոր յեղաշրջումի մը պիտի ենթարկուի»։ Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն բրած է ազգ. խմբակցութեան քարտուղարը։

— «Մեր երկիրը շատ փափուկ եւ վտանգաւոր շրջան մը կը բոլորէ այս միջոցին։ Միջոցներ կը խորհինք, այս անելէն դուրս գալու համար։ Ֆրանսայի ղրկուած ծանուցագիրը բոլորովին համաձայնութեան արժանացած է։ Չեմ կրնար յայտնել բովանդակութիւնը, բայց շատ ուժեղ է եւ վճռական։ Եթէ գոհացում չտրուի, կը կարծեմ թէ երկիրը իր նորագոյն պատմութեան ամէնէն սոսկալի ճգնաժամը պիտի արձանագրէ։

*** Թուրք զինուորներ երեւցած են Սուրիոյ սահմանին վրայ։ Միւս կողմէ թրքական հրոսախումբեր կը կազմուին, մարզուելով Թուրք սպաներու կողմէ, որոնք առատ զէնք եւ ռազմանիւթ կը բաժնեն անոնց։

*** Միջերկրականի ֆրանսական նաւատորմիղը, որ կը բաղկանայ 13 մարտանաւերէ, Պէյրութ հասաւ յունիս 10ին, մասնակցելու համար նոր նաւահանգիստի բացման հանդիսութեանց։ Նաւատորմիղը Պէյրութ մնաց վեց օր։

8—10,000 սպանիացի զինուորներ Ֆրանսա ապաստանեցան

Սպանիոյ ազգայնական բանակը ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկած ըլլալով, 8—10.000 հանրապետական զինուորներ (43րդ զօրաբաժին) ստիպուեցան Ֆրանսա անցնիլ, այլապէս պիտի պաշարուէին։ Ֆրանսական իշխանութիւնները անմիջապէս գրաւեցին փախստականներուն զէնքերը։ Ուրիշ փախստականներ ալ կը սպասուին։ Եկողները կը պատմեն.

—«Ութ օրէ ի վեր կ'ապրէինք անընդհատ ռմբակոծութեան մը տակ։ Ալ ճար չմնաց, փախանք»։

Սպանիացի հրամանատարը «ռազմագիտական» համարելով այս նահանջը, յայտարարեց թէ բոլոր կամուրջները քանդած, ռազմանիւթն ու պաշարը ոչընչացուցած են։ «Իմ զինուորներս իրենց դիրքերը պաշտպանեցին թիզ առ թիզ, կատարելով իրենց պարտականութիւնը։ Մենք սահմանագլուխը կ'անցնինք ճակատաբաց»։

Կ'ըսուի թէ հանրապետական զօրքը շատ ծանր կորուստներ կրած է վերջին կռիւներուն մէջ։ Ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ, անխնայ ռմբակոծելով Վալենցիան։

*** Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Սպանիոյ 50 նահանգներէն 37ը կը գտնուին Զօր. Ֆրանքոյի, իսկ 13ը հանրապետականներուն ձեռքը։

ՋԱՆԱԶԱՆՆԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց առթիւ, Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ մասնակցած է ընտրողներու 99.6 առ հարիւրը։ Գերագոյն Խորհուրդին 256 անդամներէն 156ը բոլշեւիկներ են, 100ը անկուսակցական։ Ինչպէս Վրաստանի, նոյնպէս Հայաստանի մէջ ընտրուած են Սթալին եւ Մոլոթով (Հայաստանի մէջ՝ նաեւ Անաստաս Միկոյեան)։

Ի. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ առաջարկեց մեծաքանակ ցորեն ծախել Իտալիոյ, աժան գնով, պայմանաւ որ իտալական թերթերը մասնաւոր հրատարակութիւններով ծանուցանեն ժամանումը…

ՆՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ վարչապետը Վենետիկ երթալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ։

ՏՈՒԼԱՐԻՆ արժեզրկման լուրերը վճռապէս կը հերքուին Մ. Նահանգներու կառավարութեան կողմէ։ Այս լուրերը հրապարակ հանուած են Եւրոպայի մէջ, եւ չահադէտները ոսկի կը գնեն։

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց արձակել այն պահեստիները, որոնք դրօշի տակ առնուած էին մայիս 21ին, երբ կացութիւնը ծանր կը համարուէր։ Այս որոշումը բարեացակամութեան ցոյց մը կը համարուի Գերմաններուն հանդէպ։

300.000 ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԵՆ Չինաստանի Դեղին գետին ողողումներուն հետեւանքով, համաձայն նոր հեռագրի մը։ Կացութիւնը շատ վտանգաւոր է տակաւին։

ԱԶԳ. ԳԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի յուլիս 8ին։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ պարտքերուն առթիւ ծանուցագիր մը ուղղած էր անգլիական կառավարութիւնը։ Գերմանիա պատասխանեց թէ պարտաւոր չէ վճարելու։ Կը կարծուի թէ Անգլիա տնտեսական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, Գերմանիոյ վրայ ճնշելու համար

Հ. Յ. Դ.

Յ. Բ. ԱՆԻ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Զեթունցի-Մուշեղ» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ ճաշարանին։

ԼԻՈՆԻ Երջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ս. Մորիսի «Յառաջ» խումբի ընկերները, 19 Յունիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, սովորական ճաշարանին։ Ներկայ կ'ըլլայ Երջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆի «Վարուժան» խումբի ժողովը, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Վարուժան» ակումբին մէջ։ 2 Ռիւ Ֆուռնիէ։ Թալոտիէի եւ Լորէթի ընկերներն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱԹՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Ե. Դ. «Վարդանեան» ենթակոմիտէի, 19 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle Galmanief մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. երգ. արտասանութիւն

Կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անչափահասներու 3 ֆր.։

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արիմեան» ակումբին մէջ, 2 Թիւ տը լա Յէֆանս

կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերուխում։ Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին

կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութեան կողմէ

19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

ՍԷՆԹ Անթոնի ագարակի պարտէզին մէջ։

Կը նախագահէ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱԻԻԿԵԱՆ. կը խօսի՝ ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ԹՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, կը բանախօսէ՝ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ։

Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ վաստակաւոր դերասան Ե. ՂԱԶԱՐԵԱՆ որ պիտի ներկայացնէ երկու ծիծաղաշարժ պատկերներ Կ'երգեն ու կ'արտասանեն Սալնոյ Ձորի սիրահար մանուկները։

ԾԱՆՕԹ — Հանդիսավայր երթալու համար առնել 25 թիւ հանրակառք եւ իջնել վերջ-ակէտին մօտ։ Փափագողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին երթալ հոն դիսավայր։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՍԻՐԱՆ ԵՒ ԵԿԱՅԻԹ

26 Յունիս, կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8, Rue Danton (St. Michel)

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի

բեմադրութեամբ հանրածանօթ արուեստագէտ վարպետին՝

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆԻ փարիզահայ կեանքէ զուարթ կատակերգութիւնը՝

ՄՆԱՆՔ ԵՒ ՏՆԱՆՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

երեք արար

որուն կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԵԹԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ս. ՊՍԼԱՊԱՆԵԱՆ, տիկիններ՝ Ք. ՍՋՆԱԻՈՐԵԱՆ, ՍԻՄ ՏԻՒՓՕՆ եւայլն։

Այս ներկայացումը կը տրուի յօգուտ Գրիգոր-Վահանի, նախաձեռնութեամբ իր խումբ մը բարեկամներէն կազմուած յանձնախումբի մը, որուն մաս կը կազմեն Գ. Գ. Եազըճեան Ա., Թէրզեան Վ., Մանիկօֆ Ե., Գալապաճեան Ս., Սամուէլ Հայկ, Տէօլէճեան Ե., Բէպապճեան Ն.։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Rue Bossuet, Paris

Բացման խօսք՝ Գ. ՊԱԼԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Տիկ. ԼԱԹԻՖԵԱՆ, երգ՝ Տիկ. ԲՐԻԹՆԷՐԵԱՆ, արձակ էջ մը՝ Գ. ՔԱՐՈՅԵԱՆԻ, զուարթ մենախօսութիւն մը, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Ա. ԳՄԲԵԹԵԱՆ, Արուեստը՝ (դասախօսութիւն) Չ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ։

ԱՐԱՐ ՄԸ «ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»ԷՆ

մասնակցութեամբ Գ. Գ. ԼԱԹԻՖԵԱՆԻ, ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ, ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ։

Մուտք 5 ֆրանք

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 19 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30-ին Au Petit Pot սրճարանի վերնայարկը, 2 Bld. Bonne Nouvelle կամ 1 Rue Fbg. St. Denis։ Մեթրօ St. Denis. Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս Շաբաթ, 18 Յունիս, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8, Rue Bossuet։ Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, 18 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր գրասենեակին մէջ։ Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորի եւ Վարչութեան ընտրութիւն։ Ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի անդամական Ընդհ. ժողովը, այս Կիրակի, 19 Յունիս, ժամը 3ին, Ժանթիյիի հայկական դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹԸ

19 Յունիս, Կիրակի, իրիկուան ժամը 8.30ին տեղի կ'ունենայ հայ սափրիչներու Միութեան ճաշը Salon Rive Gauche-ի սրահներուն մէջ, 99—101 Rue d'Alésia։ Այս առթիւ պիտի բաժնուին Միութեան վկայականները, որոնք շահուեցան մեր Ապրիլ 3ի պարահանդէսի ընթացքին։ Արձանագրուելու համար դիմել անձամբ կամ նամակով, Գ. Գ. Գ. Ստեփանեանի, 23, Bld. Port Royal, Paris (13), Tél. Gob. 88-46 եւ Ք. Աճէմեանի, 43, Rue du Surmelin, Paris (20), Tél. Mén. 78-41։ Ճաշի գինն է 30 ֆրանք, ամէն բան մէջն ըլլալով։

ԳԱՅԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cours Lafayette angle Garibaldi

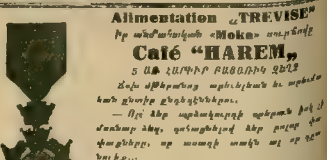
La Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (ACOPIAN)

PARIS (19)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Պելճիքա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 19 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3761

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻԼ ԵՒ ԳՈՐԾԵԼ

Ստիպուած ենք նորէն յուզել «գլուխ»ի մը, բայց՝ ազգային օրկանի մը խնդիրը, ի նախատեսութիւն բազմազան եւ յարաճուն պէտքերու:

Երէկ այդ պահանջը կը յիշեցնէինք Սանճաքի դէպքերուն առթիւ, որոնք շատ մութ հեռանկար մը կը պարզեն:

Սանճաքը միայն մէկ մասն է ընդհանուր տագնապի մը: Անկիւնաքարը, բայց ոչ ամբողջը:

Անոր հետ կապուած են ուրիշ խնդիրներ ալ: Սահմանակից Սուրիան եւ Լիբանանը նորէն մտնուած են անստոյգ վիճակի մը, ոչ միայն Սանճաքի հարցին, այլ եւ իրենց ապագայ կազմակերպութեան առթիւ, քանի որ կնքուած դաշնագիրները առկախ կը մնան:

Ամէն պարագայի մէջ, դաշնագիրները վաւերացուին թէ չվաւերացուին, բազմաթիւ անակնկալներ կրնան պատահիլ մինչեւ 1940, երբ երեւութապէս պիտի վերնայ հոգատարութիւնը:

Միայն այս պարագան բաւական էր լարելու մեր ուշադրութիւնը եւ որոշ աշխատանքներ կատարելու, քանի որ 120–150.000-ոց համրանք մը փռուած է այդ ափերուն վրայ:

Միջազգային կացութիւնը ուրիշ հոգեր ալ կը հարկադրէ, նոյնքան առիպողական: Մանրամասնօրէն խօսիլ անոնց մասին՝ պիտի նշանակէր քարոզ կարդալ: Կացութիւնը այնքան խօսուն է, դէպքերու ընթացքը այնքան այլեկած, որ խորհրդածութիւնը, վերլուծումը ինքնին կը դառնայ աւելորդ:

Շատոնց անցած է իրար լուսաբանելու ժամանակը եւ հասած ենք շրջանի մը մէջ որ ամէն բանէ առաջ արթնութիւն, կազմակերպուած ուժերու համախմբում եւ ծրագրեալ գործունէութիւն կը պահանջէ:

Երէկ մեր հարցումն ուղղեր էինք «ազգային ջոջերու»:

Իրականին մէջ, շատ բան չէ մնացած այդ չքախումբէն: Ե՛ւ թիւով ե՛ւ որակով:

Միւս կողմէ, մեզի համար շատոնց փակուած են — պէտք է փակուած ըլլան — գործունէութեան հին ձեւերը: Կարելի չէ գտնուիլ գոց եղած, մաշած, հազար անգամ փորձուած մեթոտներով: Լալկան աղերսագիրներով եւ սնամէջ հաւաստիքներով:

Քաղաքական կեանքի մէջ կազմակերպուած ուժը եւ մեթոտիկ աշխատանքն են որ արժէք ունին, եւ ոչ թէ հաւատարմութեան արտայայտութիւն կամ անցեալ ծառայութիւնը:

Չի բաւեր միշտ յիշեցնել,— երէկ այսպէս, երէկ այնպէս: Հարկ է ապացուցանել, համոզել թէ այսօր ալ արժէք ենք: Թերեւս աւելի գիտակից եւ առկուն քան երէկ:

Ցաւոք, պատմութիւնէն դասեր հանել ոչ միայն մեզի, այլեւ ուրիշներուն, աւելի հզօրներուն համար, չահագրգռելով զանոնք:

Ասոր համար ալ, ամէն բանէ առաջ պարտաւոր ենք միշտ հետեւիլ Մօտաւոր Արեւելքի պատմութիւնը: Վերլուծել դէպքերը, սորվիլ եւ սորվեցնել:

Ինչպէս ճարտարագործական - տնտեսական կեանքին, քաղաքականութեան մէջ ալ «մասնագէտներ»ն են որ վճռական դեր կը կատարեն, այս կամ այն հարցին լուծման համար:

Ունի՞նք մասնագէտներ, տարրեր որ օժտուած ըլլան բազմակողմանի գիտելիքներով: Ընդունակ՝ պատասխանելու որեւէ հարցումի, բանաձեւելու որ եւ է տեսակէտ:

Ամէնէն արդար համարուած դատերն ալ յաճախ կը կորսուին, երբ չես կրնար բանաձեւել, իրաւագէտի մը միջոցաւ:

Քաղաքական կեանքը լաբիւրինթոս մըն է, ուր ոչ օգնութեան աղաղակները արժէք ունին, ոչ ալ անցեալ փառքերը:

Գիտութիւն, փաստ, քարոզ, Թուանշան, կորովամտութիւն, յարատեւութիւն եւ վճռականութիւն,— ահա դէն ու զրահը քաղաքական գործունէութեան:

Անշուշտ մենք յաւակնութիւն չունինք լայն ծովերու վրայ նաւարկելու: Կամ սաւառնելու բարձր քաղաքականութեան ոլորտներուն մէջ:

Եւ սակայն, որքան ալ սահմանափակ ըլլայ մեր միջավայրը, այսօր աւելի մեծ պարտականութիւններ կը ծանրանան մեր վրայ, քան երէկ: Տասնըհինգ տարին պարապ անցած ըլլալու չէ, իբրեւ տեսակ մը դարընթացք՝ Եւրոպայի սրտին վրայ:

Կը կարծենք թէ մնաց, յոգնած կամ չափուած եւ պակասունուած արժէքներուն տեղ հասած են ուրիշներ, ծառայութեան նետուելու համար:

Հարկ է համախմբել, խանդավառել եւ գործի մը կապել զանոնք, համաձայն իրենց կարողութեան եւ խառնուածքին:

Անհրաժեշտ է որ իւրաքանչիւր հոսանք տեսակ մը մարդահամար կատարէ, երեւան հանելու համար իր պիտանի տարրերը:

Եւ, ամէն բանէ առաջ, հարկ է «գլուխ» մը ապահովել, աշխատանքի բաժանում կատարելու համար:

Երէկ այսպէս կը գործէին մարդիկ, խոյանալով կրակին եւ հուրին մէջ, ի խնդիր Ֆիզիքական գոյութեան եւ ազատութեան:

Եթէ պարագաները փոխուած են այսօր, հիմնականը կը մնայ նոյնքան վրդովիչ,— փրկութիւն ե՛ւ համրանքի ե՛ւ ազգային դատի:

Փրկութիւն՝ լրջօրէն ուսումնասիրելով կացութիւնը, եւ պատասխանատուութիւններ, պարտականութիւններ ստանձնելով: Այլ մանաւանդ խրատուելով անցեալի դասերէն:

Չէ՞ որ այսօր աւելի մօտէն կը ճանչնանք Եւրոպան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԱՆՍՏՈՅԳ

Զինուորական բանակցութիւններ անել՝ յանգած

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԷՆ

Լոնտոն, 18 Յունիս

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ենկիւրիէն, հինգշաբթի օրուան թուականով.—

Թուրք ժամուլը նորէն յանձնեց յեղու մը կը գործածէ Սանճաքի մասին, առանց բացառութեան: Պատճառը այն է որ Անտիոքէն հասած լուրեր Թուրք-սուրիական նոր ընդհարումներ կը ծանուցանեն, Թուրք զոհերով:

Սանճաքին առաջին ընտրութիւնները պիտի կատարուին յառաջիկայ ամսուն: Այժմ այս երկրամասը կը գտնուի Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ, հոգատարութեամբ Ֆրանսայի, բայց յառաջիկայ տարի ինքնավար շրջան մը պիտի դառնայ:

Գրեթէ կատարեալ անելի յանգած են բանակցութիւնները Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական մարմիններուն միջեւ: Այստեղ կ'ըսեն թէ պատճառը Ֆրանսացիներուն անհաշտ ընթացքն է, որուն ուժ կուտայ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն թշնամական դիրքը՝ Թրքական պահանջներու հանդէպ:

«Ուլուս» թերթը, որ ընդհանրապէս Թուրքիոյ պաշտօնական տեսակէտներուն արտայայտիչը կը համարուի, կը գրէ թէ այս կացութեան առջեւ Թուրքիա կրնայ վերաքննել իր անդամակցութեան խնդիրը:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

Ճեղք մը ժողովրդական ճակատին մէջ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, խորհրդարանին նստաշրջանը փակուեցաւ ուրբաթ օր —արձակուրդ— սովորական ժամանակէն մէկ ամիս առաջ, իբրեւ հետեւանք սիրող մթնոլորտին:

Այդ օրը, առտուան դէմ, դահլիճը բացառիկ նիստ գումարելով, քննեց հրամանագիր - օրէնքներու չորրորդ եւ վերջին շարքը, որ կը բաղկանայ 60 օրէնքներէ: Ցերեկ տեղի ունեցաւ երեսփ. ժողովին նիստը, ուր Պ. Տալատիէ առնմոլգրութեանց ընթերցումէն առաջ յայտարարեց թէ պիտի փակուի գարնանային շրջանը: Ընկերվարականները եւ համայնավարները բողոքեցին այս որոշումին դէմ, քանի որ չէին լուծուած կարգ մը խնդիրներ ծեր բանուորներու հանգստեան թոշակը, պետական պաշտօնեաներու թոշակի յաւելումը եւայլն: Եւ մերժեցին քուէարկել առնմոլգրութիւնները: Համայնավար երեսփոխան Թիմէթ բուռն ճառ մը խօսեցաւ եւ պահանջեց նստաշրջանը վերսկսիլ յուլիս 15ին: Ի վերջոյ ժողովին առնմոլգրութիւնները վաւերացուեցան 241ի դէմ 357 ձայնով: Մեծամասնութիւնը կը կազմէին արմատականներն ու աջերը, իսկ փոքրամասնութիւնը՝ ընկերվարականներն ու համայնավարները:

Այս նիստէն վերջը, խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութեանց պատուիրակութիւնը ժողով գումարելով յայտարարեց թէ անխախտ կը մնայ ժողովրդական ճակատը: Բայց եւ այնպէս կարելի չէ ժխտել թէ լայն ճեղք մը բացուած է այդ ճակատին մէջ: «Լէմանիթէ» կը գրէ թէ ընկերվարականներն էին որ առաջարկեցին խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրել յուլիս 15ին, եւ համայնավարներն ալ ուժ տուին. բայց ի վերջոյ ընկերվարականները իրենք նահանջեցին, երբ առաջարկուեցաւ պատուիրակութիւն մը ղրկել վարչապետին, այս առաջարկը ներկայացնելու համար: Իսկ արմատականները պարզապէս մերժեցին այդ առաջարկը, անվստահութեան ցոյց մը համարելով զայն:

Համայնավարները երկրորդ պարտութիւն մը եւս կրեցին նոյն օրը, երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին գումարման առթիւ: Անոնք առաջարկեցին բանալ սպանիական սահմանագլուխը, որպէսզի հանրապետական Սպանիան կարենայ զէնք եւ ռազմանիւթ ստանալ: Այս առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան աջերուն եւ ձախերուն միջեւ, եւ առաջարկը մերժուեցաւ 4ի դէմ, 8 ձայնով: Միայն համայնավար անդամները թեր քուէարկեցին, ընկերվարականները ձեռնպահ մնացին, իսկ միւս ներկայացուցիչները մերժեցին:

Այս ժողովին մէջ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը ուժգնօրէն պաշտպանեց Պ. Իվօն Տէլպոս, արտաքին գործերու նախորդ նախարարը, որ յայտարարեց թէ քաղաքականութեան փոփոխութիւնը կրնայ կղզիացնել Ֆրանսան: Պ. Տէլպոս ամենահեռու կոչեց բոլշեւիկներուն առաջարկը, բացատրելով թէ հետեւանքը պիտի ըլլայ Ֆրանսան անջատել Անգլիայէն, ինչ որ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ուզածն է:

Նոր հրամանագիր—օրէնքներ

Հրամանագիր - օրէնքներու չորրորդ եւ վերջին շարքը մասնաւորապէս կը շօշափէ տնտեսական վերակազմութեան, արտադրութեան յաւելման, ազատ բուսեստի աղուեստեան եւայլն խնդիրները: Այս առաջադրութեամբ, որոշ կրճատումներ պիտի կատարուին արտադրութեան սուրքին մէջ որ պիտի չանցնի 6 առ հարիւրը: Ուրիշ տուրքեր ալ պիտի թեթեւնան: Վերջապէս, աւելի ճկուն ձեւի մը պիտի վերածուի 40 ժամուան աշխատանքի գործադրութիւնը, միշտ օրէնքի սահմաններուն մէջ: Օրէնքը արդէն կ'արտօնէ շեղումներ կատարել բոլոր ճարտարագործութեանց մէջ: Ուրեմն, կը բաւէ համաձայնութիւն գոյացնել գործատէրերու եւ բանուորներու միջեւ, իւրաքանչիւր ճարտարագործութեան համար, որպէսզի աշխատանքի նախարարը արտօնէ աւելցնել աշխատանքի ժամերը: Այս շեղումը կատարուած է արդէն ազգային պաշտպանութեան ճարտարագործութեանց մէջ:

Ուրիշ հրամանագիր մը միջոցներ կը նախատեսէ, գիներու տալօրէն բարձրացումը արգիլելու համար:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ 200 հոգի ձերբակալուած են իբրեւ համայնավար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՂՈՒՆԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒՆ

Ժիւլիէն Ֆրանսա Revue des Deux Mondes-ի մէջ կը հրատարակէ ուսումնասիրութիւն մը մեղուներու լեզուին մասին.— ըստ այս նոր մեղուագէտին, Վիրգիլիոսի փոքրիկ բարեկամներն ալ, ճիշդ մարդոց պէս, իրարու հետ կը հաղորդակցին մշակուած լեզուով մը: Բայց թէ մեղուաբարբառին քերականութիւնը բացատրելու համար Տարագ ալ ունի՞ն,— Ֆրանսա լուռ կը մնայ այդ մասին: Լեզուական սխալները յատուկ են ... մարդոց, մանաւանդ Հայոց,— երբ մեղուն չի սխալիր մեղրախորիսխի երկրաչափական այլեցացիչ գիծերը կառուցանելու մէջ, կը սխալի՞ միթէ իր թագուհիին արեւշատութեան եւ բեղնաւորութեան համար աղօթք արտասանած պահուն կամ իր աշխատաւոր ընկերուհիներուն հետ խօսած ժամանակ. (մեղուներու մօտ՝ արուները պատիւ չունին): Մեղուն որ գիտէ անվրէպ ընտրել ծաղկին ամէնէն Սուրբ բոյրը եւ ամէնէն քաղցր նեկտարը՝ իրար խառնելու համար ճարտարօրէն,— մինչ ծեր տանտիկինը յաճախ կ'այրէ եղինձը,— գիտէ նաեւ խօսիլ անսխալ լեզուով եւ հաստատել թէ իր բնազդը չի սխալիր, բայց կը սխալի մեր իմացականութիւնը: Եւ որովհետեւ իմացականութիւնը քիչով տրուած է... Հայերուն, ատոր համար Հայերը մեծամտութեան փաստ կուտան ... սխալ գրելով Մեծամասնչը, կամ մտիկ չընելով Տարագին քերականական դասերուն եւ թարգմանչական օրէնքներուն: Տարագ հազար անգամ գրեց թէ էկլէզիաստ հեղինակ մը չէ, այլ Աստուածաշունչը կազմող գիրքերէն մէկուն անունն է, եւ հայերէնը՝ Ժողովող:

Բայց մեր փիլիսոփաներէն մին բնազանցական խորհրդածութիւններ կատարած ժամանակ՝ ահա վկայութեան կը կանչէ...Էկլէզիաստը, որն երգող կը դրկէ էջ 656- Հարկ կա՞յ ըսելու թէ խօսքը Ժողովողի մասին է, որ ոչ թէ 6 հատոր, այլ ոչ իսկ հարիւր էջ ունի:

Եօթանասունք (թարգմանիչները) Աստուածաշունչի այդ գրքին անունը, Դոհէլէթ, վերածած են էկլէզիաստէսի (,ատենաբան), իսկ Սահակ-Մեսրոպի աշակերտները՝ Ժողովողի (հայերէն), — որուն երբ հեղինակ ցոյց կը տրուի Սողոմոնը, թէեւ ոչինչ կը մերժէ իրաւամբ: Երբ վկայութիւն բերուի այդ գիրքէն, վկայութիւնը այսպէս կը բերեն.— Ժող. Գլ. Գ. 11, (այդ համարին իմաստը խեղաթիւրուած էր):

Տարագին ուշադրութեան կը յանձնեմ նաեւ, Լէոն Պլումի ամուսնական խորհուրդներուն հայերէն թարգմանութեան մէջ, հետեւեալ նախադասութիւնը.—

Տասնըհինգ տարեկանէն որբ մնացած Բիէռ, օր մը Փարիզի միջնադպրոցներէն մէկուն մէջ մտաւ իբր Ներքինի.

Ինծի կը թուի թէ միջնա(կարգ) դպրոցի այս ուսանողը *ներքինի* մը չէր, այլ ապահովաբար գիշերօթիկ ուսանող մը, քանի որ ամուսնացաւ հետքէն. Թարգմանիչը չի՞ գիտեր արդեօք թէ ի՞նչ կը նշանակէ Ներքինի: Ամուսնական պարտականութեանց մէջ ցոյց տուած թերացումը չի վկայեր թէ ներքինի էր Փիէր: Լեզուական այսպիսի սխալ տեսնելով՝ ի՞նչպէս չյիշել Ֆրանսայի փորձերը, որոնք կը հաստատեն թէ մեղուներն իսկ լեզու ունին, իսկ Հայերս,— կարծես լեզու չունենայինք,— իշամեղուի ձայն կը հանենք յաճախ, ջղայնացնելով Տարագն ալ որ կը սպառնայ խայթել մեր դասակիցներէն անոնք որ շիտակ չեն գրեր կամ թարգմաներ հետեւելով իր դասերուն,— մի՛թէ դժուար է սորվիլ առանց քան գիտնալ, թէ Մեղո՞ւն մեղրէն կ'ելլէ (գրաբար սեռական հոլով) թէ մեղր մեղուէն:

ԱՐԱԶ

ԷՆԿԻՒՐԻ, ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԿԱՐՍԻ ԽՆԴԻՐԸ

ԽՄԲ.— Երէկ վերապահութեամբ արձանագրած էինք արաբական թերթերուն մէջ հրատարակուած զրոյց մը, որ կ'ըսէր թէ Մոսկուա ետ կը պահանջէ Կարսը եւ կարեւոր ուժեր համախմբած է սահմանին վրայ, այս առաջադրութեամբ:

Իրազեկ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ այս մասին, Ազդակի մէջ (11 յունիս)

Անցեալ շաբթու, այս զրոյցը տարածուած էր նաեւ Աղեքսանդրէթի մէջ: Այսպէս, համաձայն եղած պատմութեան, անթելով հաղորդուած է թէ Ռուսիա մեծ ուժեր կեդրոնացուցած է թրքական սահմանին վրայ, տեսնելով որ Թուրքիա աշխարհակալութեան եղած է դէպի հարաւ եւ առաջին հերթին կը սպառնայ գրաւել Սանճաքը: Թէեւ յականէ յանուանէ կը յիշուէր սատար անձը որ լսած է անթելի այդ լուրը, բայց Աղեքսանդրէթի մէջ հաւատք չընծայեցին: Ոմանք ալ ըսին թէ բոլշեւիկներն են որ հնարած են այդ զրոյցը, ժողովուրդը սրտապնդելու համար:

Մեր կարգին, մենք ալ վերապահութիւն կը յայտնենք, հակառակ անոր որ թերթ մըն ալ արձագանգ կուտայ: Եւ սակայն, քանի որ խնդիրը կը վերաբերի զրոյցի մը, արձանագրենք նաեւ անոր հետ կապ ունեցող ուրիշ զրոյց մը, պարզապէս իբրեւ հետաքրքրական:

Այսպէս, 1935ին Պոլսոյ մէջ յամառ զրոյց շրջեցաւ թէ ստորագրուած է ռուսեւթուրք դաշնագիր մը, որով Կարսի եւ Արտահանի նահանգները կը վերադարձուին Ռուսիոյ, այսինքն կը վերահաստատուի 1914ի սահմանը:

Այդ միջոցին խորհրդային դեսպանն էր Գարախանը եւ կ'ըսուէր թէ անոր ճարտար դիւանագիտութեան շնորհիւ է որ Թուրքիա յանձն առած է ընել այդ հողային զիջումը:

Եւ իբրեւ փաստ կը յիշուէր այն պարագան թէ Թուրքեւխորհրդային առաջին դաշնագիրը թէեւ հաստատած էր երկու երկիրներուն համաձայնութիւնը եւ գործակցութիւնը, բայց չէր ճշդած կովկասեան սահմանը, առաջիկային թողլով այդ գործը:

Կար միայն «փրօթօքօլ» մը որ առժամապէս կը ճշդէր սահմանը:

Յաջորդ տարիներու ընթացքին, այդ «փրօթօքօլ»ը նորոգուեցաւ, ամէն անգամ որ վերջ կը գտնէր պայմանաժամը: Իրապէս, Թրքական թերթերու մէջ պարբերաբար կը կարդայինք այս տեսակ լուր մը.— Ազգ. ժողովը (խորհրդարան) ընդունեց օրինագիծ մը, որով Թուրքեւռուս սահմանին վերաբերեալ «փրօթօքօլ»ը կ'երկարաձգուի մինչեւ այսինչ թուականը:

Այս ձեւով, սահմանը վերջնականապէս չէր ճշդուեր, այլ միշտ կը պահէր իր առժամեայ հանգամանքը:

1935ին, համաձայն Պոլսոյ մէջ շրջող զրոյցին, Մոսկուա կը պահանջէ վերջ մը տալ այս յաւիտենական ձգձգումներուն: Անգարան ալ, երկար վարանումներէ յետոյ, կը հաւանի: Մանաւանդ որ Ռուսիա մեծաքանակ մեքենայ տուաւ Կեսարիոյ գործարանախումբին (կօմպինատ) եւ Նազիլլիի գործարանին համար, միաժամանակ տրամադրելով բազմաթիւ ճարտարապետներ եւ որակեալ բանուորներ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՀԱՅՐԵՆԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երկար է գարունը լեռներուն վրայ։ Ցուրտը Մայիսի պատկերն է առելի չըեղ եւ հաստ։ Առաւօտը ցօղերով լեցուն է։ Արեւը զգուշոտ ու թարի։ Հեզ են երկիւններբ երբ ատուերները կ՚իջնեն սարերէն բնութեան խորհուրդը երգելով։

Շատ երկար է գարունը Արղնիի լեռներուն վրայ, եւ հոս է արդէն անոր բոլոր դիւթչկութեան կախարդական հմայքը։— Վարը ձորերը եղերող Թըթենիներուն մէջ նշան է ինկեր. ծիրանին դեղնոտեր է. տորփինանները ծանրաբեռնուած են աղոխներուն տակ. հեռուն հովիտներու մէջ գարին ոսկի ալիքներ կուտայ. մինչ վերը, ծառերը տակաւին ծաղիկ կը թափեն իրենց արմատներուն տակ, թռչունները հիւրընկալուած են տօնելու լեռներու չքնաղագեղ, մշտադալար գարունը։

Արղնիի վերի քաղաքը հիանալի լեռնադաշտ մըն է։ Դիմացը Արեգակի լեռը (Կիւնէշ տաղին), ետեւէն դէպի ար կը տարածուին հովիտներ գեղլուն սառուակներով. պարտէզներ՝ պտղատու ծառերով եւ գարձեալ լեռներ հասուն այգիներով։ Քաղաքը գրեթէ ամայի է։ Փլատակներուն մէջ տուներ կան գոց դռներով, որոնց առջեւ խոտը աճեր բարձրացեր է դէզ դէզ— սովամահ կոտորուող Թուրքերուն բնակարաններն այդպէս փակուած են, մռայլ ու ժեղապարտ։

Լեռ մը կը բարձրանայ քաղաքի ձախ կողմէն։ Թուրքերը վաղուց բռնագրաւեր են այդ լերան վրայի ուխտատեղին եւ կոչած են զայն Ձիլֆի Բաբի եւ լեռն ալ միեւնոյն անունով կը ճանչցուի հիմա։

Ջարիվերը յողնեցուցիչ է եւ դարձդարձիկ. բայց հաճելի։ Լուսիկ քուրիկի պզտիկները կը հալւեցնեն գոբչ կանանչ բոյս մը— Մարիամ խոտ— խիստ լեղի եւ բնտիր դեղ՝ աչքի ցաւերը խոցոտուքներու եւ անմարսողութեան, նաեւ Ս. Կարապետ ծաղիկ,— սա ալ մոյգ դեղին գնտիկներով, հոտոտ հաղուագիւտ ծաղիկ մըն է, եւ լուսագոյն դեղ է տկարութեան ու վախի։

Կէս ճամբուն վրայ հին ատենները մնացած աւերակներու հետքեր կը տեսնուին։ Իրարու վրայ եւ չարքերով։ Ժամանակին Արղնիի բնակչութիւնը մինչեւ լերան լանջը կը հասնի եղեր եւ քարայրի մը բաց բերանը կը ապացուի ճամբուն վրայ։ Վճիտ ու պաղ ջուր մը կը բխի եւ կը հոսի քարայրէն ներս. աւելի երկու կողմերը քարէ շինուած նստելիք տեղեր կան։

Ուրեմն հոս բնակող լեռնականները այս աւէջն խմած են, եւ հարսներն ու աղջիկները կուժը վար դրած կարգի սպասած են...։ Ա՜հ, Հայոց աշխարհի աղբիւրներն ու ակունքները, քարերն ու ճամբաները լեզու եւ զգացում ունին, պատմելու ու պատկերացնելու համար հեռաւոր անցեալը։

Կլոր ծաղկադեղ դաշտ մըն է լերան վրայ։ Երկու պզտիկ շէնքեր կան դէմ դիմաց։ Մէկը քանի մը խարխուլ սենեակներ քով քովի, փակ դռներով, կոտրած պատուհաններով, միւսը կոկիկ գմբեթայարկ մը, Թուրքերու ուխտատեղին— դռներն ու պատուհանները Արեգակի լեռներուն կը նային,— ահա ապացոյցը հայկական սրբատեղի մը ըլլալուն։

Գրեթէ կիսովին պարապ է լեռնադաշտին տակը, լեցուած է աւանդակ ու գուլալ ջուր։ Ակը շատ խոր է, ջուրերը կը սեղմուին ու կ՚ընդլայնին, ու կ՚իջնեն ակօսներ բանալով լերան սրտին մէջ, ո՜վ գիտէ ո՛ւր, ո՛ր բլրակին կուրծքին, ո՛ր հովիտին եզերքը դարձեալ պիտի ցայտեն, գլգլալով լեռներուն մո՛ւթ մո՛ւթ հեքեաթը։

Բարձրահայեաց լեռը առէկ չի տեսնուիր, քարաժայռ մը բարձրացած է ցցուած քարերով. հոն կ՚ելլենք։ Նեղ անդնդախոր ձոր մը կը բաժնէ այս երկու ամեհի լեռները իրարմէ։ Այնքա՜ն մօտիկ են։ Աւանդութիւն մը կ՚ըսէ— քոյր-եղբայր եղած են ասոնք։ Քոյր լեռը անառիկ է, ուր հաստատուած է Ս. Աստուածածնի վանքը, եղբայր լերան վրայ ալ քաղաքը։

Փայտէ սանդուղ մը, 4—5 մեթր բարձրութեամբ դրուած է երկու կողմէն, հրուանդանի պէս երկարող ծայրերուն վրայ։ Վերջերս Թուրքերը առէկ մտած են պեղումներ կատարելու համար վանքին մէջ, տիրանալու համար անոր առասպելական գանձերուն, կառավարութեան աչքէն գաղտնի։

Կը բոպիկնանք ու սանդուղներէն վար կ՚իջնենք զգուշութեամբ։ Տակը անդունդ է անճար ու քարքարուտ։

Կը գտնենք շրջանակաձեւ լերան աչակողմը ու այծի ոտքերով վեր կը մագլցինք։ Գարպասաձեւ պատի մը մէկ դռնակէն ներս կը մտնենք։

Բլուր մը ձեւացուցեր է 350 սենեակներու փլատակը։ Կոտրած սիւներ, ջարդուած խճանկարներու կտորներ, փշրուած ապակիներ, անօթներ։ Տեղ տեղ յամառօրէն կանգուն մնացած պատեր կան։ Կ՚ելլենք, կ՚իջնենք, կը գլորուինք եւ երբեմն կը թաղուինք։ Փոշուն է հողը, իրարու վրայ իջած են երդիքներ, պատեր։

Այս կողմ մառանները, խոհանոցը եւ փուռը, քիչ անդին կենդանիներու գոմերը, ախոռները, ամբարները, յարդանոցը, յետոյ միաբաններու սնտես - անտեսուհիներու առանձնարանները, ուխտաւորներու յատկացուած յարկաբաժինները, հարիւրաւոր սենեակներով։ Բոլորը, բոլորը կոհակուրուած։ Վանահօր խցիկը, գրադարանը եւ ագանչելի ընդունարանը,— հնադարեան չինական յախճապակեայ խճանկարներով պատած է եղեր անոր պատերն ու առաստաղը, երկրէ երկիր օտարազգի այցելու հիւրերու հիացում պատճառած է իբրեւ հին ճարտարապետութեան եւ քաղաքակրթութեան մեծագոյն նմոյշ։

Ժամուն հետքերը կը փնտռենք։ Կիսափուլ պատերու նեղ անցքերէն կը քալենք, կը յառաջանանք։ Ահա դուռ մը, ներս կը մտնենք,— ինչ անակնկալ— ժամն է, պզտիկ երեք խորաններով, ամուր, քարաժայռին կրթնած է։ Ճերմակ պատերը մերկ են։ Միայն արձանագրութիւններ կան ու կը մընան, թուականներով։ Վանքը այցելողներ գրած են հոն, Կարինէն, Վանէն, Տարօնէն, Խարբերդէն Ուրֆայէն, Ամասիայէն, Սեբաստիայէն։ Խորին հիացումի եւ յարգանքի արտայայտութիւններ, միեւնոյն իմաստներով։ Կը կարդամ.

— «Կանգուն մնաս դարաւոր սրբութիւն Հայոց ազգի...», «Օրհնութիւն եւ պատիւ մեր նախահայրերուն...», «Վայելչի անմոռանալի օրեր անցուցինք, տառապութիւն, բիւր բարեւ, չէն ու պայծառ մնայ վանքը»։ Ուրիշ անկիւն մը, բարակ եւ յստակ գիրերով.

— «Ս. Աստուածածա՛յր, ջուրերուդ զօրքին մեռնիմ, համբուրեմ քարերդ, յիշատակդ պաշտելով պահեմ, անսասան մնաս...»։

Պատերը լեցուն են այս կարգի սըրտառուչ տողերով, յուզումնալից ու բաբախուն։

Գերմաներէն կարճ արձանագրութիւններ ալ կան, հոս հոն ցանցնուած 1916—17—18 չարաշուք թուականներով։

Հեռուէն, խորանին կողմնակի պատին վրայ անուանացանկ մը կը տեսնեմ, սեւ մատիտով գրուած. կը մօտենամ։— Տիգրանակերտէն ծանօթ դէմքեր.— Տիգրան Պաղալեան, Լեւոն Կէմճեան, Վահան, Արշակ, Տիրան, Մեսրոպ, Վարդանեան, Արմենակ Ներկարարեան, Տիգրան Ջօզուճեան...։ Աչքերս կը փակեմ...։

Այս վերջինը ահռելի տանջանքներու ենթարկած եւ օրերով հողեկարք ձըգած են, Վահանին լայն կուրծքը երկաթէ մուրճերով զամած են։ Արշակին ոտքերը պայթած են, աքցաններով եղունգները քաշած են...։ Միւս Տիրանը խումբ մը ընտիր տղոց հետ կախաղան բարձրացուցած են Խարբերդի մէջ...։

... Եւ փակ աչքերուս ետին կ՚այլափոխուի ժամը։ Անկանոն զարդարուած խորանին մէջ շարուած է մարդերու խումբը. ամօթոյն, սիրալիր եւ յաղթական. մէջտեղը վանահայրն է— Զրլատեան վարդապետը - ոսկեթել հանդերձներով, քրմական ու բարի։ Ան կը խօսի իր վերջին քարոզը,—

«Զի՞նչ ելանէք յանապատ տեսանել, եղէգն բեկեալ ի հողմոյ...»։

Այն օրը Տիգրանակերտի Ս. Կիրակոս ժամուն կամարներուն տակ մահուան դաժան շունչը սողոսկեր էր, նախճիրը արիւնոտ կլափով գարուներ էր գաւերուն ու գաւիթներուն անկիւնները, ու բօթաբեր փոփուկը շրջան կ՚ընէր գարհուրելի պատկերներով։

Մէկ երկու օրէն իր ժողովուրդին հետ սպանդ տարինոգիկին տեղապահ վանահայրը։ Ան տարտամը եղած էր Արղնիի Թուրք ու քիւրտ յեղուզակներուն, Ֆէտայի փափազին անզութ խարազանին հետքերը չէին մոռցած անոնք, երբ վանքին հօտերը գողնալու կուգային Կաթնաղբիւրի տակէն։

Դահիճները երկաթներով շղթայեցէ վերջ լեռնական վանականին ջղուտ բազուկները, քարկոծով վառեր են անոր սիրտը...

Վանքի մուտքի դրան առջեւն եմ։ Վարը հինաւուրց ընկուզենիի մը խաղող չուքը կը ներհէ Խաչ աղբիւրի աւազանին վրայ։ Հոս բուժուեր են բոլոր ազգերու ցաւագարները, լուսնոտներն ու գիւահարները։ Այս դիմացի բլուրներու անվերջանալի արօտներուն մէջ արածած են վանքին անհաշիւ հօտերը։ Հոն հեռաւոր արտերուն մէջ, հերկած, վարած ու հնձած է հայ մշակը, եւ լուսնեակ գիշերուան իր մանկալի երգը արձագանգած է հովիտներէն բարձունքները, եւ հընձաններու առատ ու անապակ գինին հոսած է պատարագի սկիհներու մէջ, սրբութիւն սրբոցի սեղաններուն վըրայ։ Դարերով ծնած եւ ապրած է հին, շատ հին ժողովուրդ մը, պարզ ու նահապետական իր պայերէն ժառանգած իր սփիական աշխարհին մէջ, եւ հիմա ան ինկած է ջարդ ու փշուր, խառնելով հողին ու ջուրին հետ իր սրբազան նշխարները։ Ան ինկած է, հաւատքն ունենալով իր արդար դատին, իր անմեղ արիւնին։

Վարդապե՛տ, քու քարոզիդ բնաբանը պատգամ է։ Թո՛ղ ելլեն տեսնեն բեկեալ եղէգը անապատին։ Թո՛ղ ելլեն տեսնեն սերունդը՝ երդուեալ ուխտաւոր։

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ԲԵՄԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԻՄՔԵՐ

ԹԱԳԻՈՐ ՆԱԼԵԱՆ

Ա.

Նալեան եղած է մեր մատուորական դերասաններէն։ Այս արժէքաւոր արուեստագէտը՝ ուսուցիչ, թարգմանիչ ու հեղինակ էր միանգամայն։

Պոլսեցի, ինչպէս արեւմտահայ բեմի գրեթէ բոլոր ույժերը։ Ծնած Խասգիւղ, 1843ին։ Կանուխէն որբացած ու համտեսած թշուառութեան անդանին բոլոր փուշերը։ Իր ուսումը կը ստանայ Ս. Փրկչեան ուսումնարանին մէջ, ուր կը մտերմանայ իր նման ուրիշ օժտուած որբի մը՝ Խաչիկ Փափազեանին (յետոյ տաղանդաւոր դերասան)։

Թագւոր եղած է ուշիմ եւ աշխատասէր աշակերտ։ Իր ընդունակութեանց ու աշխատելու կամքին շնորհիւ՝ աւարտած է վարժարանը, փայլուն կերպով։ Լեզուներու մէջ (Հայերէն, Ֆրանսերէն, Թուրքերէն) գրեթէ միշտ, դասարանին առաջինն էր։ Գրամոլ, վիճող, բարեկացոտ, անհանգիստ։ Խորապէս ազնիւ տղայն։

Աշակերտութենէ վերջ ուսուցչութիւն։ Շրջան մը, Պոլսոյ մէջ, պաշտօնավարելէ վերջ, կը մեկնի Եգիպտոս, ուր երեք տարի կը պարապի եւ կը թափառի իբրեւ այցելու ուսուցիչ (1865—68)։

Պոլիս դարձին (1868) իր պատանեկութեան ընկեր Խաչիկ Փափազեանի խորհուրդով— որ արդէն դերասան էր— կը նուիրուի բեմական ասպարէզին.

Կէտիկ փաշա, Յակոբ Վարդովեանի անօրինութեան ներքեւ գործող թատրախումբին մէջ է որ Նալեան կ՚ընէ իր մուտքը։ Թատերաշրջան մը յետոյ Նալեան խումբին կարեւոր դէմքերէն մին կը դառնայ, ինչպէս նաեւ բեմի վերատեսուչ։

Ամբողջ իր բեմական կեանքի ընթացքին մէկ անգամ միայն կը բաժնուի Վարդովեանէն՝ միանալով Տիգրան Չուհաճեանի զուտանկան խումբին։

Նալեանի մտերիմ բարեկամը եղած էր Վարդովեան խումբին առաջին յուշարար՝ Տիգրան Գալէմճեան, որ օր մը կ՚առաջարկէ Նալեանի լիպրէթթօ մը գրել եւ Տիգրան Չուհաճեանին ներկայացնել որ երաժշտութիւնը ստեղծէ։ Նալեան կը համաձայնի։

Կ՚որոշեն, առաջին առթիւ, երկուքը այցելել «Մաքսիթրօյին», Օրթագիւղ։ Քանի մը օր վերջ, Վարդովեան Բերայի Ալգազար (նախկին Արեւելեան) թատրոնին մէջ կը յայտարարէ ներկայացումը Թ. Նալեանի նոր լիբրեթթօին կատակերգութեան։Նալեան եւ Գալէմճեան, այդ գիշերուան ներկայացման համար՝ Վարդովեանէն կը յաջողին պատուոյ օթեակի մը տոմսակը ստանալ եւ փութալ Օրթագիւղ, Չուհաճեանին մօտ, գինքը հրաւիրելու եւ միեւնոյն ժամանակ խօսելու՝ զուտանկան տեւական խումբի մը կազմութեան համար։

Գալէմճեան մտերիմ էր Չուհաճեանի եւ քանի անգամ առաջարկած որ կազմէ զուտանկայի թատրախումբ մը։ Վարպետը միշտ խուսափած էր այդ ծանր ու պատասխանատու գործէն։ Նալեանի ներկայութեան, սակայն, վարպետը կը խանդավառուի ու կը համոզուի։ Նալեան կը ներկայացնէ իր հեղինակած երեք-չորս նիւթերը։ Վարպետը կը պահէ զանոնք կարդալու եւ հատ մը ընտրելու համար։

Ու Չուհաճեան կը նախընտրէ «Լէպլէպիճի Հոր Հոր աղան»։ Նալեան կը սկսի «Լէպլէպիճին» վերածել զուտանկայ լիպրէթթոյի, իր պարապոյ ժամերուն, օգնական ունենալով Գալէմճեանը։ Կարճ շատ դանդաղ առաջ կ՚երթար, որովհետեւ երկուքն ալ պաշտօնատարուած էին Վարդովեանի հետ ու ամէն օր փորձեր ունէին, մին իբրեւ դերասան, միւսը իբրեւ յուշարար։ Շատ գիշերներ ալ ներկայացում։ 1872ի թատերաշրջանը վերջանալու մօտ էր եւ տակաւին առաջին արարին կէսը չէր աւարտած։ Շրջանը փակուելէ վերջ մէկուկէս ամիս իրենց գաղարէն կ՚օգտուին։ Նալեան ամիսներու ընթացքին հազիւ կ՚աւարտէ առաջին արարը։ Հեղինակը որոշած էր կատարեալ գործ մը արտադրել։ Ջէր աճապարեր, գրածը կը ջնջէր, վերստին գրելու համար։ Գործը յամրաբար առաջ կ՚երթար, բացարձակ գաղտնապահութեամբ։

Գործը կ՚աւարտի 1873ի ամառը։ Նալեան ուսած էր իր գաղտնիքով, պէտք էր պարպուէր։ Կը քացուի իր ընկերոջ՝ Խաչիկ Փափազեանի։ Կը կարդայ իր գրածը, որ հազիւ թէ աւարտած էր։ Կը պարզէ նոր խումբի մը կազմութեան համար իրենց ծրագիրը։ Փափազեան անակնկալի մը առջեւ կը գտնուի, կը խանդավառուի։ Երկուքն ալ ձայն ունէին։ Նալեանի ձայնը պարիթօն. բամբ եւ թաւ էր ու Փափազեանինը քաղցր։ Գալէմճեան, Նալեան ու Փափազեան, օր մը, կ՚երթան «Մաքսիթրօյին» մօտ։ Չուհաճեան պարապ չէր նստած։ Երգերուն մեծ մասը պատրաստած էր։ Կ՚որոշեն 1874ի թատերական եղանակին՝ հիմնարկել զուտանկան խումբին կազմութեան՝ հրաժարելով Վարդովեանէն։

Քիչ վերջ Չուհաճեան աւարտած էր նուագչութիւնը։ (Որ գրուած էր Լիպրէթթոյէն շատ աւելի քիչ ժամանակի մէջ)։ Կը մնար միայն երրորդ արարի լէպլէպիճիներու խմբերգը։ Չուհաճեան բազմաթիւ անգամներ կը ստեղծէ զանազան եղանակներ ու երեք թատերական գործիչներուն առջեւ, Օրթագիւղ, իր տանը մէջ, դաշնակի վրայ, կը ներկայացնէ։ Եւ սակայն, վարպետը միշտ դժգոհ ինքզինքէն՝ կը պատռէ գրածը։ Տասներորդ գիշերը, Չուհաճեան իր բարեկամներուն առջեւ նոր եղանակ մը կը գաշնակահարէ։

Քիչ վերջ այդ եղանակն ալ կ՚ոչնչացուի։

Նալեան եւ Փափազեան, կէս գիշերին, կը մեկնին Բերա։ Մաէսթրօ (այսպէս կը կոչէին միշտ վարպետը) Չուհաճեանի տանը հիւր կը մնայ Գալէմճեան որ չէր կրնար առանց վերադառնալ քանի որ կը բնակէր Վաս... ... Չուհաճեան նոյն գիշերը ... գործի կը ձեռնարկէ, երբ անոնք ... խոր քունի մէջ էին։ Արշալոյսին ... րիչ եղանակ մը պատրաստ էր ... վերջ, Նորաստեղծեալ խմբերգն ... կ՚արժանանար իր նախորդներու ... բախտին։ Վարպետը, ջղայնացած ... դուրս կ՚ելլէ սենեակէն, իսկ Գալէմճեան անքնութենէ սպառած, թիկնաթոռի մը վրայ կը հանգչի ու քուն կը տանի։ Յանկարծ, դուրսէն ... լսուի վարպետին խելայեղ աղաղակ ... որ կը պոռար.

— Գտա՜յ, Գալէմճի, գտա՜յ...

Գալէմճեան յեղապատառ կ՚արթըննայ։ Մաէսթրօն ներս կը խուժէ սենեակէն, կը նստի դաշնակին առջեւ, կը նուագէ իր գտած խմբերգը անսահման ոգեւորութեամբ։

Տունը կը լեցուի յաղթերգութեան։ Վարպետին բնտանիքին անդամները կ՚արթննան ու վար կ՚իջնեն. փոքրիկ կամայն երգին ալիքներուն մէջ...

Վարպետը միշտ դաշնակին առջեւ է ու կատաղի հեշտութեամբ կը շարունակէ նուագել իր գլուխ գործոց դաշնակը։

Գալէմճեան շուտով գոց կը սորվի եղանակը ու կը սկսի երգել, նայելով բառերուն։

Փնտռուածը գտնուած էր.

Այդ խմբերգը.— « Գեղ քէօր օղլու եավրու սուերգ»— միշտ կրկնուած է ու խորապէս սիրուած։

Չուհաճեան այդ երգը ստեղծած է ... «հանգստարան» քաշուած ատեն։ Այս կարգի դէպքեր շատ պատահած են, ստեղծագործողներու կեանքին մէջ։ Բժիշկները այդ երեւոյթը ... վին բացատրած են։

Մնակեան այդ եղանակին հայերէն ստամբաւոր մը հագցնելով՝ երգած է առաջին անգամ Թիֆլիզ, Արտիստական թատրոնին մէջ, տակնուվրայ ընելով ժողովուրդը։ Իր ստանձնած դեր է նշանաւոր եւ կ՚երգուի մինչեւ հիմա, ամէն տեղ.

— «Հերի՛ք որդեակք, այսչափ ... ... տառապանք»։

Դառնալով մեր պատմութեան է ... սինք որ Գալէմճեան երգն ու բառերը ... բերնուց սորված՝ կ՚երթայ կը գտնէ Նալեանն ու Փափազեանը, զանոնք ... տախնորդելով յունական խոր կար... լիոն մը, քանի մը սկահակ անմահութեան ջուր ճնկելու։ Երբ քիչ մը ... նութիւն կը սկսի ծփալ ... մէջ, յանկարծ, Գալէմճեան կը վերցնէ բաժակը ու կը սկսի երգել վարպետի հաւանութեան արժանացած խմբերգը։ Նալեան ու Փափազեան ... կը ճառագայթեն, գոց կ՚ընեն եւ լեռ... նալով նոր շիշ մը ապսպրել, կը սկսին ուժգնօրէն երգել։ Գինետան ... ճախորդներուն շատ հաճելի կը թուի երգը ու քիչ վերջ ամբողջ կապելանը ... կը լեցուի սանձարձակ խմբերգութեամբ։

Բազմական ստարները կը ... թէ ո՞վ է երգին ստեղծիչը։ Նալեան կատակի համար, կը ներկայացնէ Գալէմճեանը, իսկ Գալէմճեան կը ներկայացնէ Խաչիկ Փափազեանը, ... բառերուն հեղինակը։ Գալէմճեան ... Փափազեան ալ կը ներկայացնեն Նալեանը, իբրեւ իրենց երգին մե... գիշը։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Որքան ատեն որ կազմակերպութիւնը այդ տեսակ ղեկավարներ ունէր, շարժումը կրնար անպայման յաջողիլ եւ շատ մեծ հետեւանքներ ունենալ։ Ճիհատ պիտի քարոզէին, հաւատացեալները լեգէոններով պիտի խմբուէին Մարգարէին կանանչ դրօշին բոլորտիքը. շաբաթ մը չանցած պատերազմ պիտի ծագէր Պալքաններուն մէջ, պատերազմ մը որ կրնար համաշխարհային արիւնահեղութեան մը վերածուիլ։

Եթէ Սուլթան շօշափելի փաստեր ունենար իր ձեռքը, շէտակ բռնատեական դեսպանատունը պիտի երթար։ Դեսպանատունը կրնար օգնանալով անմիջապէս լուր դրկել Մուսթաֆա Քէմալին։ Էնկիւրիի գործ գալը պիտի ցատկէր իր թշնամիներէն առաջ ու պիտի ապահովէր խաղաղութեան պահպանումը։

Եթէ նոյնիսկ ժանէթը յաջողէր թոցնել փաշային թանկագին թղթիկը, տակաւ կրնար ընել միայն յաջորդ գիշերը. ժամանակ պիտի չըլլար Քէմալին ձեռքը հասցնելու զայն. զէնքերը յեղափոխականներուն բաշխուած պիտի ըլլային արդէն։

Քանի մտածեց այնքան համոզուեցաւ որ անհրաժեշտ էր գործի սկսիլ անմիջապէս։ Կրնար պատկանիլ իշխանութեանց տանիլ ցուցակը այն մըթերանոցներուն ուր զէնքերը պահուած էին. եթէ յաջողէր անոնց հասատցնել իր պատմութիւնը, այն ատեն ոստիկանութիւնը կը խուզարկէր մթերանոցները եւ կը գրաւէր ռազմանիւթը։ Ատիկա միակ միջոցը կը թըւէր իրեն՝ արգիլելու համար յեղափոխութիւնը։ Անպատճառ պէտք է որ գիլուէր ան։ Եթէ այդ բանը իր ուժերէն կախուած ըլլար, պատրաստ էր ամէն վտանգ աչք առնել։ Կը նշանակէր ուրեմն որ պիտի խոստովանէր թէ լրտես մըն էր. բայց եթէ Կակայի օպտանալիքին մասին իր տալիք տեղեկութիւններու ակնոջ չխաբէին՝ մեռած էր։ Դիւրին գործ չէր առանց որեւէ ապացոյց ունենալու ամբաստանել ընդհանուր ոստիկանապետ Քազարմին պէս մէկը, պնդելով թէ ան կը գաւաղրէր կառավարութեան դէմ։ Հաւանաբար խենթի տեղ պիտի դնէին զինքը եւ բանտ պիտի նետէին։ Բայց եւ այնպէս Սուլթան կը խորհէր թէ ապստամբութիւնը խափանելու աշխատանքին պատասխանատուութիւնը իր ուսերուն վրայ էր դրեր, ապստամբութիւն մը որ կրնար զարհուրելի հետեւանքներ ունենալ։

Ամբողջ կէս ժամ Սուլթան այս հարցով շարչարուեցաւ. յետոյ որոշեց իր ընելիքը։ Գործի պիտի սկսէր անմիջապէս. կոչ ուղղել կամ բանի Պոլսոյ զինուորական կառավարիչին քովը պիտի երթար։ Տար Աստուած որ ան ինքն խելացի ու դիւրահաւան մէկն ըլլար։ Բայց ամէն պարագայի մէջ Սուլթան անոր պիտի պատմէր իր բոլոր գիտցածները եւ պիտի աղաչէր, որպէսզի ան նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնէր, կանխելու համար մօտալուտ բռնկումը։

Սուլթան ձգեց աւերակները ու աշխոյժ քալուածքով սկսաւ իջնել դէպի Ոսկեղջիւր երկարող զառիվարը։ Իր կարծիքով ժամը հինգուկէսը ըլլալու էր. կը յուսար ժամը վեցէն առաջ հասնիլ Հարպիէի զինուորական վարժարանը— Բերայի Շիշլի ճամբուն ծայրը— ուր կը գտնուէր նաեւ կառավարիչին գրասենեակը։

Սրունքը կը ցաւէր տակաւին ու կը կաղար. բայց ուսերը չէին տանջեր զինքը։ Ուղտա-զուարթ ճամբան շարունակեց։ Իրեն համար ամէնէն կարեւոր խնդիրն էր Պոլսոյ ընդհանուր հրամանատարին հանդիպիլ կարելի եղածին չափ շուտ։

Քանի մը վայրկեանէն հասաւ Թօփ Գափու փողոցը որ հրդեհուած թաղերուն մէջէն կ՚անցնի, դէպի ալ դարձաւ ու մտաւ տուներու եւ խանութներու շարքի մը։ Մութը փաշա փողոցին մէջ կառք մը վարձեց ու շարժավարին ըսաւ որ Հարպիէի վարժարանը տանի զինք կայծակի արագութեամբ։

Քառորդ ժամ վերջ արդէն կը խօսէր պահակ զինուորին հետ։ Պարզամիտ ու բարի մարդ մըն էր ան. առանց դժուարութեան ներս առաջնորդեց զինքը։ Բայց դռնապանին գրասենեակին մէջ արգելքի հանդիպեցաւ։ Իր թափթփած հագուստներն ու գիսախառ մօրուքը հազիւ թէ կրնային վստահութիւն ներշնչել. այնպէս որ, երբ շատ ոտիպողական գործի մը համար կառավարիչին քարտուղարը տեսնելու փափաք յայտնեց, ամէն պէս կլոր քիթով տանապետը վճռապէս մերժեց։

Սուլթան չուզեց վիճաբանութիւն բանալով ժամավաճառ ըլլալ. շօշափելի կաշառք մը դրաւ մօրղուն ձեռքը եւ անմիջապէս կրցաւ բարձրանալ շէնքին առաջին յարկը ուր զինքը գիմաւորեց դրագիր մը։ Այս վերջինն ալ լըբօրէն մերժեց տեսակցութիւնը, բայց երկրորդ կաշառք մը իրեն ապահովեց կարեւոր լուր մը— քարտուղարն ու կառավարիչը տուն գացած էին։Սուլթան թղթադրամ մը եւս հանեց գրպանէն եւ իմացաւ Զօրավարին բնակարանին հասցէն— Նշանթաշ։ ... վայրկեան կորսնցնելու սանդուխներէն վար վազեց, փողոց ելաւ եւ ... բոպէ ետքը արդէն հասած էր ... փնտռած անձնաւորութեան ... առջեւ։

Դռնապանը զինուոր մը չէր ... շողշողուն համազգեստով ... որ խոստովանեցաւ թէ Զօրավար ... տունն էր այդ պահուն, բայց յայտնեց միեւնոյն ատեն որ մարդ չէր ընդունէր առանց ժամադրութեան։ ... ւին նորէն կաշառք մը տուաւ եւ ... տուութիւն ստացաւ գաւիթը ... լու։ Մարդը դուրս գնաց, ... համար սեղանապետը։ ... վայրկեան ետքը յաղթանդամ մէջ ... կաւ։ Սուլթանին ծուռ նայուածք ... նետելով սկսաւ խառօրէն յանդիմանել ... զինքը։ Թղթադրամ մը բաւական ... դաւ լռեցնելու համար այդ պաշտօնեան ալ։ Իսկ երկրորդ թղթադրամ ... մը Սուլթան իմացաւ թէ ... խնդիրը այդ աստիճան ... էր, կարելի էր ճար մը խորհիլ ... սակայն, միջոց մը գտնուէր կարգ ... մարդոց աջակցութիւնը ապահովելու համար։

(Շար.)

Ծախսան պատասխանի

«Լէպլէպիճիի» վերջին ներկայացման առթիւ, «Յառաջ» գովելի անաչառութեամբ հրատարակեց գնահատական ու գէժ գրութիւններու շարք մը, որ ազգային գետնի վրայ պիտի չպառաւի, յարգելու համար «Յառաջ»ի փափաքը։ Պիտի չպատասխանեմ նոյնպէս տիրացուի մը յառաջացած ակնարկներուն, որոնք խնդրակարկալ երգիչներուն, հանդիսականներուն եւ իմ վրայ ոչ մէկ ազդեցութիւն կրնան ունենալ, թէեւ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը զայն կոչած էր «երաժշտագէտ» տիրացուով (ԽՄԲ.— Թիւրիմացութեամբ)։

Ընկերօրէն շնորհակալ եմ Տիկին Ալէքսանեանին, որուն թանկագին թելադրութիւններէն անտարակոյս պիտի օգտուին մեր բոլոր երիտասարդ դերասանները։ Տիկին Ալէքսանեանի ուսանութենէն վրիպած է անշուշտ «Յառաջ»ի այն թիւը ուր Նշան Պէշիկթաշլեան սկսելով մինչեւ Զուհաճեանի համառօտ կենսագրութիւնը՝ կը խօսէր մեզ նաեւ Գ. Նալեանի, Ինչպէս Չէնկլեանի, Ռշտունիի եւ այլոց կենսագրականները։

Բոլորի ձայն կը բարձրացնեմ մի-այն այս եւ ուրիշ առիթներով, մեր ժողովուրդի երաժշտական կամ առհասարակ գեղարուեստական ճաշակը նըւաստացնել ձգտող յարձակումներուն դէմ։

Վռամ կը զանգատի ու կ'զրաւ կը ըսէ որ եթէ վաղը փորձէք ներկայացնել «Անուշ»ը կամ «Պէպօ»ն, մեծ պատրաստութեամբ եւ մեր լաւագոյն ուժերով, «Լէպլէպիճիի» ներկայացման եղող բազմութեան կէսն իսկ չէք կրնար հրաւիրել, որովհետեւ ... Բայց տուէք որ ես ամբողջացնեմ երեք կէտերը։ Որովհետեւ հարազատ «Անուշ»ը, իբրեւ ամբողջական թատերաշխատական գործ, պէտք եղած լըրջութեամբ եւ պատրաստութեամբ երբեք ներկայացուած չէ Փարիզ։ Անոր խաղերը Հայաստանի սահմաններէն դուրս չէ ելած դեռ, եւ մեզի հրամցուած «Անուշ»ներու երաժշտութիւնը եղած է միշտ կիսկատար, թաւ ու դափով, առանձնակ անշնորհ երգիչներու կողմէ յիշողութեամբ գըրուած ու խղճալի կերպով դաշնաւորուած եղանակներու անկապ յաջորդութիւն մը։ Աւելցուցէք այս բոլորին վրայ, նման ներկայացումներ կազմակերպողներու անպարկեշտութիւնը կամ երբեմն անպարկեշտութիւնը եւ գտէք գանգատեցէք մեր ժողովուրդի ընտրութեան ճաշակէն։

Օրինակ մը թող բաւական ըլլայ.— տարիներ առաջ, նոյն Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ տրուեցաւ «Անուշ»ը, եւ տեղերը մեծ մասամբ գրաւուած էին. ներկայացման նախքան փակելու համար նախատեսուած գումարէն շատ աւելին գանձուած էր, եւ սակայն, երկրորդ միջնարարին, հանդիսականներուն յայտարարուեցաւ որ կազմակերպողները ի վիճակի չըլլալով սրահին վարձքը վճարելու, ներկայացումը պիտի չշարունակուէր։ Ինչ պատահեցաւ. ոչինչ. ժողովուրդը՝ դէպքէն բաւարարուած անհաւատալի կարողականութեամբ, համակերպած, հեռացաւ սրահէն, առանց որեւէ ցոյցի։ Միւթիւալիթէի վարիչները չկրցան իրենց հիացումը զսպել, եւ խոստովանեցան որ եթէ այդպիսի դէպք մը պատահէր իրենց ուրիշ մէկ հանդէսի ըն-

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԻՐԻԿՈՒՆ

Լուռ եւ խորունկ վեհաշուք արտայայտութիւն մը եղաւ Ցունիս 14ի գրական հաւաքոյթը, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Փարիզի վարչութեան եւ նուիրուած Հայաստանի տառապակոծ եւ նահատակ մտաւորականներուն։

Երեկոյթին նախագահը, Շ. Միսաքեան, ուղեց ամէն բանէ առաջ մենաբանքի ցոյց մը համարել հաւաքոյթը, — «Մեծարանք խումբ մը երիտասարդներու, որոնք ուզեցին գրականութիւն մշակել հակառակ այնքան տաժանելի պայմաններու, որոնց արտադրութիւններէն շատ բան կը մնայ իբրեւ մնայուն արժէք, թէեւ յղացուած ըլլան պիրկ բանաձեւերու կապանքներուն տակ։ Ամէն պարագայի մէջ տառապանք մը եղաւ անոնց կեանքը, անհանդուրժելի եւ ըմբոստացուցիչ։ — իսկ մահը՝ մարտիրոսութիւն մը։ Կարելի է ըմբռնել գեղակահաութիւնը, պանդուխտը քաղաքական-վարչական գործիչի մը, բայց ինչո՞ւ դատապարտուած էին այս երիտասարդները, որոնց շատերը նոր ծաղկիլ սկսեր էին, որոնց արտադրութիւնները ռուսերէնի, վրացերէնի, թաթարերէնի, ուկրայներէնի կը թարգմանուէին պետական ծախքով, որոնք ծափերով կ'ողջունուէին օրուան իշխանութեանց կողմէ, առանց մը ամբաստանուելու համար իբրեւ ազգայնական, երկերես, հակայեղափոխական եւն.։ Եւ տակաւին ոչ ոք գիտէ թէ ինչ եղած են այն միւսները որ սեւ ցանկին անցան միաժամանակ, միեւնոյն սերունդէն կամ աւելի տարեց»։

Նախագահը քանի մը կենսագրական գիծեր յիշեց Ակսէլ Բակունցի, Գուրգէն Մահարիի, Վաղարշակ Նորենցի, Վահան Թոթովենցի եւ ուրիշներու մասին։ Ցիշեց նաեւ Չարենցն ու Լեռ Կամսարը, որ մեռած են տաժանելի պայմաններու մէջ։ Եւ կարդաց քանի մը հատուածներ՝ Երեւանի թերթերէն, պարզելու համար ազգուած հալածանքներուն կեղծիքը։

— «Անփոխարինելի, անդարմանելի է գրագէտին կորուստը։ Կ'երթայ Վարուժանը, բայց ուրիշ Վարուժան մը չկայ։ Կ'երթան Չարենցը, Բակունցը, Մահարին, կուգան ուրիշներ, բայց ոչ իբրեւ Չարենց, Բակունց եւ Մահարի»։

թացքին, ժողովուրդը մէկ անգամ ողջ չէր ձգեր սրահին մէջ։

Փորձեցէք, սիրելի Վռամ, Հայաստանէն բերել տալ «Անուշ»ը, Տիգրանեանի հարազատ երաժշտութեամբ, (այդ ուղղութեամբ իմ քանիցս կատարած դիմումները ապարդիւն մնացին) ներկայացուցէք զայն լրջօրէն, լաւ ուժերով եւ վստահելի կազմակերպիչներով, եւ յետոյ գրաւի եկէք կամ բանաձեւ հիւսեցէք։ Ես ձեզի կ'ապահովեմ զի՛թ նոյնքան բազմութիւն որքան էր «Լէպլէպիճի»ին, զոր դուք ի զուր կը վերագրէք մեր ժողովուրդին մէջ արմատացող ցաւալի ժառայնութեան մը։

Վերջացնելու համար, ըսեմ որ, եթէ Նալեանի եւ Զուհաճեանի գլուխ գործոցը ծափահարելու համար որոշ թիւով տարիներ ալ փութացած էին Ցունիս 5ի ներկայացման, այդ ցոյց կուտայ որ մեր ազգային երկու մեծարժէք դէմքերը իրապէս գնահատուած են ամբողջ Արեւելքի մէջ ու մենք պէտք է հպարտ ըլլանք անոնցմով։

Գ. Մ. ԱԼԵՄՇԱՀ

Գ՝ Հ. Բալուեան ներկայացուց Ստ. Զօրեանը։ Այս տաղանդաւոր արձակագիրը ծնած է 1890ին Ղարաքիլիսէի մէջ եւ նահատակ մը չէ բառին բուն իմաստով։ Դասախօսը յայտարարեց վերջ թէ արդէն իսկ կազմուած էր ան նախապատերազմեան շրջանին, վկայեց թէ խորհրդային աշխարհը այնքան փոխած է զայն որ դուք չէք յիշեր անցեալի Զօրեանը։

Գ. Բալուեան թուեց հեղինակին գործերը, ապացուցանելու համար որ «բեգոն գրիչ» մըն է Զօրեան։ Եւ արդարեւ, այս գրագէտը ամխաններու ընթերցումով միայն կարելի է ապրիլ։

Դասախօսը հեղինակէն կարդաց զանազան էջեր, բերուած անցեալ եւ նոր շրջաններէն, հաստատելու համար թէ՝ Զօրեան «գրական շրջադարձ» մը կատարած է, նուաճումներ ապահոված է եւ հակառակ արտաքին կաշկանդումներու՝ ձեւն ու մինչեւ գտած էջագրական կոթողներ արձանացնելու։

Գ. Հ. Զարդարեան ընտրած էր Չարենցը։ Բայց զայն ներկայացնելէ առաջ, դասախօսը պարտականութիւն մը կատարելու հարկին մէջ գտնուեցաւ։ Խորունկ կսկիծ մը կայ սրտերուն մէջ։ Անկարելի է չարտայայտել զայն։ «Բռան տարիներ անցեր էին ահաւոր պատնէշին վրայէն ու տակաւին չէինք հաշտուած անոր հետ և ահա յանկարծ սարսափելի իրականութեան մը առջեւ կը գտնուինք։ Տաղանդաւոր երիտասարդներ եկած էին երգելու, ըլլալու հարազատ արտայայտիչները ցեղին, ու անգամ մը եւս կը կորսուէին»։

Գ. Հ. Զարդարեան երեք դէմք կը գտնէ Չարենցի մէջ, երեք տարբեր Չարենցներ, որոնք իրարու դէմ կը պայքարին։ Ու այդ երեք դիմագծերուն մասին՝ ինք Չարենց ալ կը գրէ արդէն։ Կայ Չարենց մը որ կապուած է ցեղին, անոր բոլոր արտայայտութիւններուն։ Կայ յեղափոխական Չարենցը որ կ'ընդվզի դրամատիրական երկիրներու ընկերային անարդարութեանց դէմ։ Ու կայ Չարենց մը որ վիտակցաբար տեղի կուտայ վերէն եկած նշանախօսքին։ Բայց եւ կ'ունենայ պոռթկումներ, ինչպէս իր «Գիրք ճանապարհի»ին մէջ, ուր ո՞վ կրնայ երեւակայել թէ վերատառութիւն մը գտնուի Սիամանթոյէն, «Արիւն, արիւն կը տեսնեմ...»։

Ու Գ. Զարդարեան կը կարդայ էջեր բանաստեղծէն, ինչպէս այն գլուխը ուր Չարենց հզօր շունչով մը եւ երկնային խոյանքով կը նկարագրէ Խաչատուր Աբովեանի ողբերգական վախճանը։ Բանաստեղծին լաւագոյն էջերէն մին նաեւ «Նորք»ը։ Դասախօսը կը յայտարարէ թէ նման էջեր հազուադէպ են գրականութեան մէջ։

Երեկոյթը իր գեղարուեստական բաժինն ալ ունեցաւ, որուն դերակատարները հանդիսացան Տիկին Բուզաղեան, պարոններ Թ. Զարդարեան եւ Ց. Ծղիազարեան արտասանութիւններով (Չարենց, Նորենց, Տարօնցի եւ Մահարի), օրիորդ Թիւրապեան դաշնակով ու Գ. Շահինեան երգով։

Շ. Միսաքեան փակելով հանդէսը, ըրաւ ողջունել կարդաց հեռաւոր հանձնարարու։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՁԻՆՍՏ

ԴԻՒԱՆ Խ. ԱԲՈՎԵԱՆԻ

Երեւանի գրականութեան եւ պատմութեան ուսումնարանը ձեռնարկեց Խ. Աբովեանի դիւանին հրատարակութեան, վիպասանին մահուան 90րդ տարեդարձին առթիւ։ Խմբագիր նշանակուած է Երուանդ Շահազիզ։ Դիւանը պիտի բաղկանայ 23 պրակէ։ Պիտի բովանդակէ Աբովեանի կեանքին վերաբերեալ տասը գրուած, ինչպէս նաեւ Աբովեանի նամակները, ուղղուած զանազան անձնաւորութեանց (1829—1847, ընդամէնը 23 հատ), Երեւանի գաւառական դպրոցին մէջ Աբովեանի տեսչութեան թուղթերը (77 հատ), անտիպ կամ հին պարբերաթերթերու մէջ տպուած արձակ կամ չափածոյ գրութիւնները (11 հատ), Աբովեանի ուղղուած նամակներ զանազան անձնաւորութիւններու կողմէ։

Բոլոր այս բաժինները պիտի ունենան ներածական եւ ծանօթագրութիւն։

Ռուսերէն եւ գերմաներէն գրուած նամակները թարգմանուած են հայերէնի, իսկ գրաբար նամակները փոխադրուած են աշխարհաբարի։

*** Գրական թանգարանի պաշտօնեաներէն Հրաչյ Մուրադեան պատրաստած է գիրք մը (7 պրակ), որ պիտի ներկայացնէ Աբովեանի ժամանակակիցները (Նազարեան, Նալբանդեան եւ ուրիշներ)։

Իսկ Ռուբէն Զարեան կը պատրաստէ Աբովեանի կենսագրութիւնը, նոյնպէս առանձին հատորով։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՇՈՒԿԱՆ

Հիմա շատ աղքատ է Երեւանի գրական շուկան։ Նախ, չկան խոր ներշընչումով բանաստեղծներ, որոնք արուեստի ծանրութեան տպաւորութիւն տան իրենց ստեղծագործութեամբ։ Անոնց յաջորդած են, ու գրեթէ հրապարակը գրաւած, խեղճուկրակ «ասուղ»ներ, որոնք ճպուռներ են պարզապէս եւ այրած անտառի մը մէջ՝ շրջապատին տխրութիւնը փարատելու կ'աշխատին խեղճամոլիկ ճչալրատուքով։ Գաղափար մը տալու համար անոնց մշակած «բանաստեղծութեան» մասին, կը բաւէ միայն յիշատակել

Ջեռաւոր բե՛րք ես տեսել— Էլի
կը տեսնես։

Գլուխդ չոր քամուն տուած պանդուխտի նման
Հազա՞ր տարուան հերկ ես տեսել —
Էլի կը տեսնես։

Նարեկացի, Շնորհալի, Նաղաշ Յով-
նաթան
Ինչքա՞ն հանճար, խելք ես տեսել —
Էլի կը տեսնես։

Քո Չարենցին լեզու տուող երկի՞ր Հա-
յաստան,
Հազա՞ր ու մի ե՛րգ ես տեսել — Էլի
կը տեսնես։

Հազար ու մի վէրք ես տեսել, Էլի՛ կը
տեսնես.
Հազար խալխի ձեռք ես տեսել, Էլի՛ կը
տեսնես։

Աշնան քաղած արտի նման՝ հազա՞ր
գաղթի,

որ այս աշուղները, իբրեւ տաղաչափական ձեւ, ընտրած են «Մուխամմաս», «տիպլէյթի», «զոշման», «կիւզալլաման», «տիփանիս», եւայլն։ Երեւանի գրական քննադատներէն մին, Ա. Փալանջեան, (մեզի անծանօթ է թէ «փալան» կը կրէ՞ այս քննադատը), առանց ուշադրութիւն դարձնելու ամայութեան՝ կը հրճուի՜ բախտաւոր զգալով ինքզինք որ ամէն կողմ, հիմա, կը լսուին «մուխամմազներ», «տէջնիսներ», «տիպլէյթ»ներ, «զոշմաներ», «գիւճիւլլեմէ»ներ, «տիփանիս»ներ, «կապէլ»ներ.— «Սարերում եւ ձորերում, գիւղերում եւ աւաններում, ամէն տեղ, ամէնուրեք զընգում են մեր զուռնների սազն ու թառը, հնչում է տիւտիւկն ու զուռնան, երգում թութակն ու չգին։ Անել են ու զուարթ ձայն առացել մի շարք տաղանդաւոր աշուղներ՝ Աշխոյժը, Հրկէզը, Շերամը, Աթան, Վերդին, Սայեանը, Ռասուլը, Խայաթը, Գրիգորը» եւայլն։

Ահա Երեւանի պաշտօնական բանաստեղծները։

Անոնց կողքին՝ արձակագիրները,— աչնան տերեւաթափի օրերուն տպաւորութեամբ։ Ցիշատակենք քանի մը անուն.—

Լիւսի Թարգիւլ կը հրատարակէ մանկական գիրքեր, Խակակոճ հանճը, Մանկական երկաթուղին։ Առաջին գործին նիւթը.— Մանուկ մը բացի 2 հաւկիթ կը դնէ հաւու մը տակ որ թուխս նստած է, եւ այս առթիւ՝ դասեր ձագ հանելու, լողալու մասին։ Երկրորդին նիւթը.— Զմեռը մանկական երկաթուղիները չեն կըրնար գործել, եւ այդ առթիւ դժուարութիւնները, որոնց դէմ կը պայքարի ամէն օր մեքենավարը, եւ դասեր՝ քաջութեան, պատասխանատուութեան։

Հրաչեայ Քոչար կը հրատարակէ հէքեաթներու հաւաքածոյ մը, որու մէջ կը տեսնուի Թումանեանի ազդեցութիւնը։

ԿՈՒԶԷ՛Ի ՈՐ...

Կ'ուզէի որ մայրս հիմա հոս ըլլար,
Ու երբեմնի ձայնովն ազու խօսէր ան,
«Քեզի համար շատ հոգ կ'ընեմ, որդեակ իմ,
Քարո՞ւտ, քարո՞ւտ են ճամբաներդ իբաւցնէ,
Ու դժուարին զնացքէն ահա յոգնած ես։
Երիտասարդ ալ չես հիմա, Տէ՛ր Աստուած։
Բայց» — ու ահա դէմքին վըրայ կը փայլէր
Բարի, ջերմիկ ճառագայթ մը անուշ —
«Բայց. բան մը զիս կը մխիթարէ. գիտե՞ս ի՛նչ —
Եր պայքարի՜ս ու կը կռուի՜ս, պահանջկոտ,
Եւ արեւուն կ'որսաս կեծծի շողերէն
Պատառիկ մը՝ կեանքիդ համար անհրաժեշտ։
Լա՛ւ է, ձագուկս։» — Ես կ'ուզէի մայրիկիս
Նայուածքներէն քիչ մը արեւ համբարել,
Ցուրտ բաւող, մինչեւ գրտնէ գործըս վերջ։

. . . .

Ինչու համար ա՛յդքան հեռու ես, մայրի՛կ։

Թարգմ. Գէրմ.էն ԵՏԱՆ

Թարգմանածոյ գործերէն յիշենք Ազատն ու կատուն, Կեթուրեան իրաւունք, Ուրախ յոզ, Կուզ քուզան, — մանկական գրականութիւն։

Պատկաւոր բանաստեղծներէն՝ Ա. Իսահակեան հրատարակած է «Սասմայ ծռեր» աւանդութիւնը չափածոյ։ Այս գործը վերամշակուած ձեւն է առաջինին, զոր Իսահակեան գրած էր Ժընեւի մէջ 1919ին եւ հրատարակած 1922ին։

Վեհապէտ կը հրատարակէ Մանուկներին հետ հատորը, մանկական ոտանաւորներ։

Գէորգ Հայրեան կը հրատարակէ քերթուածներու հատոր մը, Լիութիւն, — բանուորի մը նախախայրիքը։

Շողենց կը հրատարակէ իր բանաստեղծութիւններուն հաւաքածոն,— Խիզախութիւն։

Այս հրատարակութիւններէն զատ, Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնեն, Գրական թերթէն զատ (ոչնչութիւն), երկու պարբերականներ, Խորհ. Գրականութիւն եւ Խորհ. Արուեստ, որոնց աշխատակիցներուն մէջ չկան ուշագրութիւն գրաւող անուններ, ոչ իսկ յօդուածներ։ Այսուհանդերձ կ'արժէ յիշատակել, Խորհ. Արուեստի նոր թիւին մէջ, Դ. Դէմիրճեանի Լեզուի կուլտուրան թատրոնում, Գ. Լեւոնեանի Ցովհաննէսեան նոտաշինքը հայ Թեատրոնի պատմութեան մէջ յօդուածները։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Փրանսայի մէջ վերջերս հրապարակ նետուեցաւ արուեստի համալսարանի մը անհրաժեշտութեան հարցը եւ մամուլի մէջ կարծիքներ յայտնուեցան թեր ու դէմ։

Հին է հարցը։ Շատ անգամ արծարծուած է արուեստը պետականացնելու վէճը եւ սակայն կարելի չէ եղած եզրակացութեան յանգիլ։

Արուեստի համալսարանի մը ստեղծումով՝ պետութիւնը հակակշիռի տակ կ'առնէ ստեղծագործութեան ազատութիւնը։ Արուեստը կը դառնայ «վկայուած», ինչպէս բժիշկը, իրաւաբանը, դեղագործը։ Այսպէս արուեստին խորքէն կ'անհետին միամըտութեան ցոլքը, ներշնչումին խենթութիւնը, ձեւի եւ ոճի ըմբոստ դեգերկութիւնը։

Ընդհակառակն, կ'ըսեն «վկայուած» արուեստի պաշտպանները, համալսարանն է որ ներդաշնակութեան մէջ պիտի պահէ ներշնչումը, ու մանաւանդ պիտի արգիլէ սոփեստներուն, որ, ինչպէս Տիտըրօ կ'ըսէ, անբնականին եւ արտառոցին ճաշակով չաշխատին ծածկել իրենց միջակութիւնը, որով-հետեւ միջակները, երբ չեն յաջողիր գեղեցիկ ու բնական բան մը տալ, կը փորձեն արտառոց ձեւեր, բոլորովին անիշխանութեան մէջ։ Այս ընթացքով ժողովուրդին ճաշակն ալ կը խաթարուի,— ատոր դէմ պայքարելու համար է, որ արուեստի համալսարանը կ'առաջարկէ տեղ չտալ այնպիսի ստեղծագործութեանց, որոնք վկայուած չեն համաձայն համալսարանական մըշակուած վարդապետութեան մը օրէնքներուն։ Վէճը դեռ կը ծծուի, — թեր ու դէմ կարծիքներ կ'արտայայտեն հեղինակաւոր դէմքեր։

ԿՐ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մաքուր եւ ընթեռնելի։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՏԻ ԼԱԹԻՆ

«Լոյսը մարէ ու պառկէ»։ յիշեցի ողջի խօսքը։ Լաւ որ լոյսը մարած էի։ Թէ-չէ մեծ փորձանքի մէջ պիտի ընկնէի։ Ինչպէս անկողնուս վրայ ու առաս քուն ձեւացայ։ Սիրտս թրրփ-թրրփ... Հիմա մարդ կը զարթնի,— մտածեցի — առաջեան կը կանչէի։ Հարց, փորձ, սաղէն զարմացմներ ինձ տեսել էին պատահմը նստած։ կրնային ըսել թէ եւ տեսած կրնամ եղնի։ Նէ ու էլը ցեխէն հանէ։ Չէ՛, ձայն-ձուն չկայ։ Անշուշտ առաւօտը ձենը պիտի էլնի։ Հարց ու փորձէ գլուխս ազատելու համար մտածեցի ձեր տունը գալ։

Ամա՛ն, Աստուած սիրէք, բանէ, եթէ հարցնող էղնի, ըսէք թէ՝ ալայլի փողը կը ցանէր, Շողակաթ խաթունը միշեւ լոյս մեր տունն է էղէ։

— Էդ էղնի ուզածդ.— ըսի— բայց հասատա գիտե՞ս որ զարկին։

— Հըլըբբ գիտեմ։ Առօճանակով չէ, դանակով զարկեցին։ Էնոր մ՛ահ ըրած ձէնը դուք էլ որ լսէիք, համոզուած պիտի էլնէիք թէ՝ զարկեցին։

— Ա՞խ թէ առակէր չունը.— ըսի։

— Ամէ՛ն,— ըսաւ ալլասա։

Մինչեւ լուսցաց Աշօի մէջը մնաց մեզ մօտ։ Լուսացաւ՝ հարսի հետ բարեւ բարեւ խօսելով՝ տուն գարձաւ։ Վարպետորդի է կնիկը։ Էդ էլ էնոր համար, որ մեր դրացի Ծաթման յսէ թէ, Շողակաթ խանումը մեր տունն է էղէ գիշերը։

— Է՛, յետո՞յ։

— Ցետոյ ի՞նչ։ Հիմի ալլաս «փորը ցաւ մտաւ», պառկած է անկողինը։ Տեսնենք ի՞նչ պիտի էղնի։

— Գառնանիդ աչելով— ըսաց Կոստին,— ինչպէս սպրժ է չլսած որ, ձէնը ուշ պիտի լսէի։ Քիչմը ըսպասենք, տեսնենք թէ, հէքեաթ չէ՞ Աշօյի մօր պատմածը։

— Սպասէ՛, ես գիտեմ որ ճիշդ է, թախիծ էլ տար։

— Երկուս կուսամ, Մուկուչ ջան, միայն թէ, ըսածդ ճիշդ էղնի։

Գարպիցին օդու ըմպանակները։

— Է՛, Մուկուչ, նորէն խօսեց Կոստին,— ըսեր թէ՝ Շէրիֆ բէգի հետ խօսող տղէն սադի կողմն է գնացէ... հրալը գանակը վո՞վ...

— Ծո դու էլ այսօր հէչ բան չես հասկանում. խօսքը կարեց Մուկուչը.— չըսի՞ թէ երկու ընկեր են էղէ եւ մէկը խոխուշն է էլէ։

— Ըսիր։

— Դու Սու-Դաւիի (Թաղի անուն) ծակուծուկը չիտե՞ս որ, քիչ բանելով շատը հասկնաս։

Շէրիֆ բէգենց ճիշդ դէմը Ֆաթմա խանումի տունն է, Ֆաթմա խանումենց տունն էլ մեր Բուրունենց տանն է կից. էդ տունը փողոցէն քիչմը ներս է ու երկու տան արանքը նեղ, մութ քէօշէ կայ։ Մեր փողոցի պըզտիկները պայմանական խաղան՝ էդ քէօշէն կը պայմանին։

Էդ քէօշէն ես լաւ գիտեմ, օխտը, ութը տարեկան եղած ժամանակս, երբ մի օր Ֆաթմախանումի Զիան մեզ գին ու մէշոք հոյհոյեց, քարը առածին պէս՝ հալոյէ ճեղքին։ Տեսայ որ արուն էլաւ եւ Զիան գետին փռուեց, վախեցայ ու էդ քէօշէն պայեսի։ Զիայի ճակտին ալլին տեսել ես, չէ՞։

— Տեսել եմ, հոյին էլ կը տեսնի. ուզի կէսը չկայ։

— Էդ իմ ձեռքին գործն,— ասաց Մուկուչը հպարտօրէն։ Իր կեանքի ընթացքում թերեւս հազար անգամ «էդ իր ձեռքի գործով» պարծեցած էր Մուկուչը։

-Ուրեմն քո կարծիքով տղոցին մէկը էդ քո ըսածդ քէօշէն...

— Արեւի լոյսի պէս պարզ է։

— Մութ է, չլուսցաւ որ, էդ բարի լուրը բարեկամի պէս մէկ ուրիշ բերնէն էլ լսէինք ու...

Կոստին կասկածամտութիւնը վարակեց նաեւ Մուկուչին։

«Ծօ՛, չըլնի՞ թէ Աշօյի մայրը իսկապէս երազ է տեսէ, բայց պատմելիս մոռցել է ըսել, թէ տեսածը երազ է»։ Մտածեց Մուկուչը եւ գլխարկը ալ քիթը քաշեց։ Ոչ, նա այսօր իր գործին չի կարող նայել, մինչեւ չստուգէ թէ...

Օրն էլ ի՜նչ դանդաղ է լուսանում, դեռ մարդ մարդաստանք չկայ շուկան։ Մուկուչը՝ սկպարէթը բերանը՝ կանգնում է Կոստի խանութի դրան մէջ. ուզում է մարդ տեսնել, ուզում է նըրանց դէմքերի վրայ, աչքերի մէջ կարդալ իր ասածի ճշգութիւնը։

Ձըր՛ւ հա ճըլը՛ւ գիւղական սայլեր՝ ապրանքով բեռցած՝ հասնում են շուկայի մեծ հրապարակը։ Մէկը մէկի յետեւէն բացւում են խանութները, չոխւում են սէլգիները (խանութների առջեւ հանուած ապրանքների սեղաններ), խանութների աչկերտները ջըրում, ավլում են մայթերը, Բըլեան գետինը բուրում է անուշ։

Ամէն մարդ ամէն օրուայ պէս. ոչ մէկի աչքի մէջ խորհրդաւոր բան չկայ։ Անհանգստանում է Մուկուչը։

Ցօ՛, ինչը սուտ էնի՞։

Կոստի առաւօտեայ յաճախորդներն էլ եկան իրենց օղին ճնկեցին, խաչը կերան, ու ոչինչ, ո՛չ մէկ լուր։

Մուկուչի մէկ ոտքը ներսն է, միւսը դուրսը։

— Կոստի՛։

— Հը՞։

— Էսօր ի՞նչ օր է, Ուրբա՞թ է։

— Ծօ՛, ի՞նչ է պատահէ քեզ, խելքդ Բոցրե՞լ ես։ Ցերէկ Կիրակի՝ էսօր ինչպէ՞ս Ուրբաթ էղնի։

— Է՛, բայրա՞մ է։

— Բայրամ էլ չէ։

— Պազղի՞կ (պետական տօն)։

— Պազղտիկ էլ չէ։

— Ցըրը ինչո՞ւ Շէրիֆ բէգի եւ Արիֆ աղայի խանութները չբացուեցին։ (Արիֆ աղան Շէրիֆ բէգի խալաղլին էր)։

— Ըզօ՞րթ։

— Ըզօրթ, ե՛կ տես։

Կոստին՝ սրբիչը ուսը նետելով՝ խանութի դրան եկաւ։ Իսկապէս երկու խանութները կողք կողքի փակ էին։

Կոստին եւ Մուկուչն իրար նայեցին, ու առանց օղի ճնկելու հարբեցին։

— Հէքեա՞թ է, Կոստի։

- Չէ, կարծես բանըմ կայ։

Մուկուչը մի երգ սուլելով՝ ուղղուեց դէպի քաղաքի կենդրոնը։

Կոստին թէ ինչպէս է գործ անում, չգիտէ, ակամայ ձեռն է թէ, մի «բաժն» լէյ, բայց երեւում է որ, ոչ ոք լուր չունի։ Ինքն էլ պէտք չէ տեսնում խօսել։ Թերեւս կարդացուած է, որ չխօսի այդ մասին, ո՞վ գիտէ։

Քիչ յետոյ Մուկուչը նորէն քովն է։

— Կոստի, լսեցա՞ր։

— Ի՞նչ։

— Շէրիֆ բէգենց տունը գոխտաւր է գնացէ։

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԲԶԱՆԴ

(11)

(Շար.)

Դեսպան Գարախան Կեսարիա դնաց Թուրք նախարարներուն հետ, ուրկէ անցուց գործարանները եւ սիրալիր ճառեր փոխանակեց ։

Կարսը վերադարձնելու զրոյցը այնքան յամառ դարձաւ որ, նոյնիսկ ըսուեցաւ թէ այդ նահանգին թրքական պաշտօնեաները վերադարձած են եւ նոր պաշտօնեայ չէ ղրկուեր հոն։ Եւ իբրեւ աղբիւր ցոյց կը տրուէին Թուրք ազդեցիկ անձեր եւ երեսփոխաններ, որոնք յայտնած են եղեր թէ իրապէս Ռուսիոյ պիտի վերադարձուի Կարսը։

Միաժամանակ լուր տարածուեցաւ թէ Թուրքիա կրկին սեղանի վրայ բերած է Պոլսոյ Հայերը եւ Հայաստանի Թուրքերը փոխանակելու խնդիրը, բայց Գարախան վճռապէս ընդդիմացած է։

Հիմա, երեք տարի յետոյ, երբ Գարախան ոչ եւս է՝ գնդակահարուած ըլլալով Սթալինի հրամանով, ահա կ'ողջնայ հին զրոյցը, շատ աւելի զգալացունց ձեւով։

Միւս կողմէ, յիշեցնենք թէ Մոսկուա վերջերս Ռուսիոյ խորհրը ղրկեց կովկասեան սահմանին վրայ գտնուող հայկական եւ թաթարական զինուորները, եւ անոնց տեղը բերաւ զուտ ռուսական ուժեր ։

Այդ առթիւ ալ գրուեցաւ թէ եղածը անվստահութեան ցոյց մըն է Թուրքիոյ դէմ ։ Ռուսիա կը պատրաստուի եղեր յարձակելու Թուրքիոյ վրայ, եւ ատոր համար ռուս զինուորներ կը կեդրոնացնէ սահմանին վրայ ։

Ինչպէս ըսինք, կատարեալ վերապահութեամբ ընդունելու է այս բոլոր զրոյցները ։

Զինուորեալ ազգի օրէնքը

Երեսփ. ժողովը արձակուրդի հրամանագրին ընթերցումէն առաջ քուէարկեց շատ կարեւոր օրինագիծ մը,— ազգին կազմակերպութիւնը պատերազմի պարագային։

« Զինուորեալ ազգի օրինագիծը առաջին անգամ խորհրդարանին ներկայացուած էր 1923ին։ Այն ատեն շատ մը լաւատեսներ կը կարծէին թէ այլեւս պատերազմ չի կրնար ծագիլ եւ խնդիրը ձգձգուեցաւ։ Օրինագիծը այս տարի սեղանի վրայ դրուեցաւ, իբրեւ հետեւանք ռազմաշունչ երեւոյթներու, Աւստրիոյ կցման եւ Չեխոսլովաքիոյ գլխուն կախուած սպառնալիքին։ Ծերակոյտը դայն վաւերացուց ուրբաթ առտու, իսկ երեսփ. ժողովը՝ իրիկուան դէմ ։

Օրէնքին տրամադրութեամբ, ազգային բոլոր ուժերը շարժման մէջ պիտի դրուին պատերազմի պարագային, ինչպէս եւ սերտ գործակցութիւն պիտի հաստատուի ազգային պաշտպանութեան բոլոր ճիւղերուն միջեւ, խաղաղութեան ատեն։ Ամբողջ ազգը, այր թէ կին, պիտի զինուորագրուի, որ եւ է աշխատանքի համար, պատերազմի պարագային։ Արգիլուած է անհատական շահեր ապահովել ռազմանիւթերու արտադրութենէն եւ վաճառումէն։ Նախապէս քուէարկուած օրէնք մը միութիւն կը հաստատէր ազգային պաշտպանութեան երեք նախարարութեանց միջեւ։ Ծերակոյտը վերջին պահուն փոփոխութիւն մը կատարեց եւ երեսփ. ժողովին ալ հաւանեցաւ, որ ծովային նախարարութիւնը պահէ իր անկախութիւնը, պատերազմի պարագային ։

Օրէնքը ընդունուեցաւ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ ։

*** Երեսփ. ժողովի նոյն նիստին մէջ, համայնավար երեսփոխան մը առաջարկեց աւելցնել գործադրկութեան նպաստը, յարմարցնելով ապրուստի սղութեան պայմաններուն։ Աջակողմեան երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ գործադուլներու կացութեան ծանրութիւնը հետեւանք է ժողովրդական ճակատի քաղաքականութեան։ Ի վերջոյ որոշուեցաւ կառավարութեան ուշադրութեան յանձնել յաւելման պահանջը։

Պետական պաշտօնեաներու պահանջները

Պետական պաշտօնեաներու Դաշնակցութիւնը նկատելով որ խորհրդարանը արձակուրդ առաւ առանց գոհացում տալու թոշակներու յաւելման պահանջին, որուն խօսքէն վարի անցնիլ։ Այս առթիւ կոչ մը ուղղելով բոլոր մասնաճիւղերուն, կը բողոքէ կառավարութեան բռնած ընթացքին եւ մասնաւորապէս վարչապետին աղդարարութեանց դէմ։ Եւ, ամէն պատասխանատուութիւն կառավարութեան վրայ ձգելով, կ'ազդարարէ թէ պիտի դիմէ «գործունէութեան այն ձեւերուն զոր մինչեւ հիմա օգտակարապէս կը գործածեն անհատական ձեռնարկութեանց աշխատաւորները», իրենց պահանջները արժեցնելու համար։ Ուրեմն պայքարը պիտի շարունակուի ուժգնօրէն ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ որդեգիր աղջիկը, Սապիհա Կէօքչէն, որ մասնակցած էր Տէրսիմի օդանաւային ռմբակոծութեանց, Պոլսէն Աթէնք թռաւ հինգշաբթի օր, Իզմիրի ճամբով։ Այս քաղաքէն Աթէնք հեռաւորութիւնը մօտ 200 մղոն է եւ Թուրք օդանաւորդուհին հասաւ մէկ ժամէն։ Օդանաւէն վար իջած ատեն իր ձեռքը թօթուեց Աթէնքի Թուրք դեսպանը, Րուշէն Էշրէֆ։ Դիմաւորելու գացած էին ներկայացուցիչներ Յունաստանի օդանաւային եւ արտաքին նախարարութիւններէն, Աթէնքի քաղաքապետը եւն.։ Թուրք օդանաւորդուհին ներկայացաւ նաեւ Յունաստանի վարչապետին, որուն տիկինը թէյասեղան մը սարքեց ի պատիւ իրեն։

500.000 ԿԻՆԵՐ պիտի զինուորագրուին Անգլիոյ մէջ, 17 — 65 տարեկան, երկրին կրաւորական պաշտպանութեան համար։ Արձանագրութիւնը պիտի սկսի անմիջապէս, մասնակցութեամբ բազմաթիւ կանացի կազմակերպութեանց։ Առ նուազն 50 տեսակ ասպարէզներ կը նախատեսուին ծառայութեան համար։ Ամուսնացած թէ ամուրի կիներ պէտք են ոչ միայն իբրեւ կամաւոր, հիւանդապահ, կառավար եւայլն, այլեւ իբրեւ խոհարար, մեքենագիր, դրագիր, մարզիչ, խորհրդական եւն.։ Ամէն կնոջ իրեն յարմար գործ պիտի տրուի, առանց դասակարգի խտրութեան։ Ծառայութեան կանչուած են դքսուհիներ, կոմսուհիներ, ինչպէս բանուորուհիներ ։

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ Ֆրանսա ապաստանած փախստականներուն թիւն է 12—15 հազար, մեծ մասը զինուոր. Ֆրանսական իշխանութիւնները կը շարունակեն ետ ղրկել զինուորները, համաձայն իրենց բաղձանքին։ Առջի օր ճամբուած 8000 զինուորներէ միայն 400ը նախընտրեցին Զօր. Ֆրանքոյի բանակին միանալ։ Կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ։ Ազգայնական օդանաւերը նորէն ռմբակոծեցին Վալենցիան եւ Ալիքանթէն, թէ նիւթական վնասներ եւ թէ մարդկային զոհեր պատճառելով։

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ հետապնդումը վերսկսաւ Պերլինի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու մէջ։ Շատ մը հրէական խանութներու վրայ կախաղանի պատկերներ գծուած էին։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան, շուրջկալի մը հետեւանքով։ Կառավարական դեկոյցը կ'ըսէ թէ հետապնդումը քաղաքական հանգամանք չունի, այլ ուղղուած է անբաղձալի տարրերու դէմ։ Հարիւրաւոր Հրեաներ ամերիկեան հիւպատոսներուն կը դիմեն, Ամերիկա երթալու համար։

ՉԻՆԱԿԱՆ հարցին առթիւ արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ լեհական դեսպանին հետ։

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարներուն տեսակցութեան առթիւ, երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները շատ սերտ հանգամանք առած են։ Կ'ըսուի թէ Իտալիա մեծ քանակութեամբ ցորեն պիտի գնէ Յուկոսլավիայէն, ապրանքի փոխարէն։ Ցորենի առատութը կը սատկանայ Իտալիոյ մէջ, հունձքերը ձախողած ըլլալով։

Հ. Յ. Դ.

Դիւան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Կաժակ» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին. կը խօսի Ընկ. ԱԶԳԻՆ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆի «Վարուժան» խումբի ժողովը, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Վարուժան» Ակումբին մէջ. 3 Ռիւ Ֆուավիյէօ։ Թալոտիէի եւ Լօրէթի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ—բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդանեան» Ենթ-կոմիտէի, 19 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle Calmanieի մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ե. ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն

կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆր.։

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» Կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Երիվան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Ցէֆանս.

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ե. ՖԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերուխում՝ Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին

կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութիւն կողմէ

19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

ՍԷՆԹ Ձնոբէի դպրոցին պարտէզին մէջ։

Կը նախագահէ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱԻՐԿԵԱՆ. կը խօսի ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ. կը բանախօսէ՝ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ։

Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ վաստակաւոր դերասան Ե. ՂԱԶԱՐԵԱՆ որ պիտի ներկայացնէ երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ՝ կ'երգէ եւ կ'արտասանէ Սալնոյ Ձորի նորահաս մանուկներ։

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայր երթալու համար առնել 25 Թիւ ծանրակառք եւ իջնել վերջակէտին, փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 9ին երթալ հոն դիտել։

Ընկերական ակումբի խնջոյք

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՄԱՐԶՊԵՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ (ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ)

19 Յունիս, կիրակի, ժամը 2ին, Գ. Զաքարեանի բնակարանին մէջ

Կը խօսի Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ։ Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ։

Մեծ դաշտահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ կէս գիշեր

ՌՈԲԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ

Անակնկալներ. Նուագախումբ. պիւֆէ

Մուտք 5 ֆրանք

Ուտելիքը կարելի է միասին բերել։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԽՈՒՄԲԸ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն միաձեռնաբար իրենց յառաջիկայ դասախօսութիւնը 21 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8, Ռիւ Գօտիէ:

կը խօսի Գ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Գ. Նարեկացի՝ հայ մատենագրութեան ամենամեծ բանաստեղծը», երրորդ եւ վերջին դասախօսութիւնը։

ՕՓԵՐԱՅԻ ԵՐԳԻՉ Պ. ՄԱԿՐԱՏ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փարիզէն իր մեկնումին առթիւ կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները մտերմական հաւաքոյթ—թէյասեղանի, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, Րաֆֆի ճաշարանին մէջ, 8 Rue Maubeuge։ Գեղարուեստական խնամուած բաժին, որ կը սկսի ժամը 4ին։

Տոմսերը կը ծախուին նաեւ նոյն ճաշարանին մէջ։

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւն

Մաուս-Ալամ յիշատակ նախկին տնօրէնաց

Միութիւնն ու Հայ Երիտասարդաց Ակումբը

Առաջին անգամ ըլլալով միաձեռնաբար կը կազմակերպեն թատերական երեկոյթ մը

2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին

Salle LANCRYի մէջ, 10 Rue Lancry

Metro Lancry, République St. Martin

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ

Զ ԽՕՎԻ Վ. ՀՕՒԿԸ (Մ Կ ԱՐԱՐ)

Մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ ԼԱՓՔԵՅԻ

ԵՒ Յ. Պ.ՐՈՆԵԱՆԻ ՊՕՂՏՕՍԸՐ ԱՂԲԱՐԸ

(մէկ արար Պոլսահայ կեանքէ)

Տոմսերու գին. 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

ՀԱՆԴԷՍ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres պիտի տօնուի տարեկան հանդէսը ի յարգանս Մխիթար Աբբահօր, Ռափայէլի եւ Մուրատի յիշատակին, 19 Յունիս, կիրակի օրը, ժամը ճիշդ 16ին։ Տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ, երգեր, եւ երգախառն զաւեշտ մը աշակերտներու կողմէ։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեայ տօնակատարութեան Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի նահատակներու եւ անհետացող մարզիկներու յիշատակին հոգեհանգիստ պատարագ տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի, 19 Յունիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցին։ Կը հրաւիրուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր անդամները եւ ննջեցելոց պարագաները։ Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամը 10ին, երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան քառաձայն, առաջնորդութեամբ Պ. Ն. Սերգոյեանի։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տր. Կ. Խաչի Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ 100 ֆրանք ի նպաստ մանուկներու օդափոխութեան կայանին, Բէգզադեան ընտանիքէն՝ մինչեւ Մանդինեանի մահուան առթիւ։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ երիտասարդ մը Թրիքոյի ժագ V մեքենայի վրայ աշխատելու համար։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹԸ

19 Յունիս, Կիրակի, իրիկուան ժամը 8.30ին տեղի կ'ունենայ Հայ սափրիչներու Միութեան ճաշը Salon Rue Gaucherի սրահներուն մէջ, 99—101 Rue d'Alésia։ Այս առթիւ պիտի բաժնուին Միութեան վկայականները, որոնք շահուեցան մեր Ապրիլ 3ի պարահանդէսի ընթացքին։ Արձանագրուելու համար դիմել անձամբ կամ նամակով, Պ. Պ. Գ. Սահակեանի, 23, Bld. Port Royal, Paris (13), Tél. Gob. 88-46 եւ Ք. Անէմեանի, 43, Rue Surmelin, Paris (20), Tél. Mén. 78-41։ Ճաշի գինն է 30 ֆրանք, ամէն բան մէջն ըլլալով։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 21 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3762

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ԻՍԿ ՉՈՐ ԲԱՐԵՒ ՄԸ

Կրկին աչքէ անցուցինք «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, մայիս 24 – 5 յունիս, գտնելու համար ո՞ւր է կապ՝ Հայրենիքին ու Հայկական Արտասահմանի միջեւ :

Ամէն ինչ եւ ոչինչ: Կուսակցական 11րդ համագումարին եւ Երեւանի քաղաքային կոմիտէին առջեւ տրուած զեկուցումները կը խօսին ամէն բանի մասին, ներքին մաքրագործումներէն մինչեւ «ապրանքաշրջանառութիւնը», Ռուսաց լեզուի ուսուցումը եւ Հայկական թատրոնի ստեղծումը, մինչեւ առողջապահութիւնը, արուեստ ու գրականութիւնը: Բայց, ոչ մէկ տող՝ հաստատելու համար թէ գոնէ մետաքսի թել մը կը կապէ երկիրն ու գաղթաշխարհը:

Երկու տեղ կը հանդիպինք նոր աւաններու յիշատակութեան: Առաջինը, Երեւանի քաղաքային կոմիտէին առջեւ տրուած զեկուցումէն (Խ. Հայաստան, 28 մայիս).

— « Քաղաքային կուսակցական կազմակերպութեան եւ քաղաքային խորհրդի աշխատանքում թոյլ բնագաւառներից մէկն է հանդիսանում Երեւան քաղաքի շուրջը ստեղծուած նոր աւանների կոմպլեքսը — Ն. Արաբկիր, Մալաթիան, Ն. Սեբաստիա, Ն. Կեսարիա, Խարբերդ, *Սովետաշէն* եւայլն: Այդ աւանները գտնըւում են քաղաքից ընդամէնը 1 – 8 քիլոմեթր հեռաւորութեան վըրայ, իսկ քաղաքային օրգանները — ռայխորհուրդները, քաղխորհուրդը, կուսակցութեան ռայկոմները ու քաղկոմը կտրուած են այդ աւաններից: Վերջիններս օգնութիւն չեն ստանում նրանց կողմից եւ թողնուած են առանց ուշադրութեան :

Այդ աւաններում ապրում են գերազանցապէս ներգաղթածները, որոնք զբաղւում են գիւղատնտեսութեամբ եւ տնայնագործութեամբ :

Նրանցից ոմանք վերաբնակութիւն են հաստատել վերջին տարիներս, դեռ բաւարար չափով չեն կազմակերպել իրենց տնտեսութիւնը եւ այդ դրութիւնը մեծ ուշադրութիւն ու օգնութիւն է պահանջում քաղաքային կազմակերպութիւնների կողմից» :

Եւ անհատական երկրորդը, նոյն կոմիտէի ժողովին մէջ քուէարկուած բանաձեւը (Խ. Հայաստան, 3 յունիս).

— « Կոնֆէրանսը յանձնարարում է Երեւանի քաղաքային կոմիտէին՝ ուժեղացնել քաղ - մասսայական աշխատանքը նոր աւաններում (Արաբկիր, Ն. Բութանիա, *Սովետաշէն*, Խարբերդ եւն.), ապահովելով այնտեղ բարեկարգման ուղղութեամբ ձեռնարկումների կիրառումը : »

Յունիս 5էն ասդին թերթ ստացած չըլլալով, առ այժմ ի վիճակի չենք ըսելու թէ աւելի բան մը խօսուա՞ծ է կուսակցական համագումարին մէջ :

Ինչ որ ալ ըլլայ, խորապէս մռայլ է պատկերը, իբրեւ հոգեբանութիւն :

Կը թուի թէ «հայկական» կոչուած հանրապետութիւնը ձեռք քաշած Հայկական Արտասահմանէն: Գոնէ երկար ատենի համար:

Ուրեմն, ոչ ներգաղթ, ոչ ալ վերաշինութիւն՝ Արտասահմանի աջակցութեամբ: Իրենք իրենց գլխուն, մենք ալ՝ մեր երգերով ու երազներով, ցնոր տնօրինութիւն …

Է՞ր երբեմն, պատահարար կը յիշէին Արտասահմանի «հայրենասիրութիւնը», բուռ սլաքներ արձակելով անոր վարիչներու գլխուն: Այսօր, ոչ իսկ չոր բարեւ մը, հոգ չէ թէ գունագեղ բառանքներով հիւսուած …

Երբ այսքան բացորոշ է կացութիւնը, երբ մարդիկ «Նուպարաշէն»ը «Սովետաշէն»ի կը վերածեն առանց երկտող «ինֆորմացիոն հաղորդագրութիւն» մը ղրկելու նոյնիսկ Բարեգործականին, զարմանալի է որ Հօկերն ու անոր խնամինները տակաւին հրահանգի կը սպասեն, լուսաբանուելու համար, «լուծարք»ի մասին:

Անոնց սպասումը չէ որ կը հետաքրքրէ մեզ, այլ կացութեան պղտորութիւնը, հայրենիքին մէջ եւ հայրենիքէն դուրս :

Մենք միջոց չունինք որ եւ է դեր կատարելու ներսը: Վաւերական տեղեկութիւններ ալ չունինք բուն անցուդարձի մասին:

Բայց, կը կարծենք թէ եկած է ժամանակը, արթնութեան եւ պարկեշտութեան հրաւէր մը ուղղելու համար բոլոր անոնց որ ապաւինած էին Հօկերու, Վերաշինացներու եւ ուրիշ գոյնզգոյն «բարեկամներու», Հայաստանի օգնելու նախանձախնդրութեամբ :

Զգուշութեան այդ հրաւէրը կը բխի բուն իսկ Հայաստանի կեցուածքէն :

Երբ Երեւանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս «զեղծումի եւ զարշանքի բոյն» կը հռչակէ Հօկերը, դնդակահարելով կամ բանտարկելով անոր երեք յաջորդական նախագահները, Դր. Վարդանեան, Արսէն Եսայեան եւ Մանուչարեան, նոյն կազմակերպութեան արտասահմանի մասնաճիւղերը չեն որ անմեղութեան ծիրանի պիտի հագնին :

Զեղծումն ու չարաշահութիւնը կատարուած են միասնաբար, Երեւանի թէ Արտասահմանի մէջ :

Եթէ Հայաստանի մէջ երեւան հանուած գողութիւնները մեզի անծանօթ կը մնան, արտասահմանի մէջ փաստերը չէ որ կը պակսին, յայտնի կամ գաղտնի: Կը բաւէ թղթատել միայն առօրեայ ժամուըը, նոյնիսկ «Հայաստանեայց» կոչուած հրատարակութիւնները, սթափելու համար :

Արդ, քանի որ այնքան զեղծումներ եւ չարաշահութիւններ կատարուած են Հօկի գլխաւոր վարչութեան օրով (Երեւան), երբ համագործակցութեան մէջ էին հայրենիքն ու Արտասահմանը, ինչե՞ր չեն կրնար պատահիլ հիմա, այս անտէր եւ անկերպարան վիճակին մէջ: (Հօկին լուծումը յայտարարուեցաւ 1937 դեկտ. 8ին):

Ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ պատրաստ եւ տրամադրելի գումարները իրենց նպատակին պիտի ծառայեն, երբ Երեւանը չ'ը բարեհաճիր անգամ չասա կը տեսնէ …

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱ՞ՔԸ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԸ

Մինչ Թուրքերը կը փչեն, Փարիզի մէջ կը շուարին

Մինչ Թուրքերը միշտ կը սրտնջան, կը բողոքեն եւ սպառնալիքներ կ'ուղղեն, Ֆրանսական մամուլը կը շարունակէ բարեացակամ լռութիւն պահել եւ նամ բարեկամութեան հաւաստիքներ ընծայել:

« Լ'Էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, որ միեւնոյն ատեն արտաքին նախարարութեան տեսակէտներուն արտայայտիչն է, կիրակի օր հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէր իր քաղաքական խմբագրին բերնով —

Գ. Ժոռժ Պոնէ երէկ ունկնդրութեան ընդունեց Փարիզի Թրքական դեսպանը, Գ. Սուատ: Խօսակցութեան նիւթերն էին Ֆրանքեւթուրք բանակցութիւնները, Սանճաքի խնդիրը եւ Ֆրանքեւթուրք ընդհանուր յարաբերութիւնները: Քանիցս մենք մեր ընթերցողներուն հաղորդեցինք Ֆրանքեւթուրք վէճին բարեյաջող հոլովումը, վէճ մը որ խիստ պէս ծանրակշիռ հանգամանք ստացած էր քանի մը ամիս առաջ :

Այն ատեն Թրքական կառավարութիւնը կը կարծէր թէ Ֆրանսայի բռնած դիրքը համաձայն չէր իր սպասածին, Ժընեւի մէջ կնքուած յանձնառութիւններէն վերջը: Աթաթիւրք կը կարծէր թէ իրաւունք ունի 40ի վրայ 22 երեսփոխան ապահովելու Սանճաքին մէջ, ընտրութիւններէն վերջ: Բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը կարողութիւն չունէր բռնադատելու որ Սանճաքին բնակիչները Թուրքերուն քուէ տային, եթէ կը նախընտրէին քուէ տալ Սուրիացիներուն: Ընտրական պայքարին մէջ, Թրքական կառավարութիւնը չարաչարութիւն կը տեսնէր Ֆրանսայի կողմէ: Բոլորովին անտեղի զրպարտութիւն մըն էր այս: Ուստի անհրաժեշտ էր իրար հասկնալ, բանակցիլ: Դէպքերը արդէնմաց կ'երթային: Ցանախ Աթաթիւրք — որ փութկոտ է իր զատնութիւններով ինչպէս համակրութիւններով — կը խօսէր Սանճաքը զինուորութեամբ գրաւելու մասին.

Քանի մը շաբթուան բանակցութիւններէ վերջ, դէպքերը բարեբախտաբար ուրիշ ընթացք առին եւ մթնոլորտը պայծառացաւ: Սակայն եւ այնպէս, այս բանակցութիւնները, որոնք շատ լայն հանգամանք պիտի ունենան, շատ երկար պիտի տեւեն: Անոնք նախ եւ առաջ կապ ունին Սանճաքին Ֆրանքեւթուրք երաշխաւորութեան հետ: Երաշխաւորութեան այս դաշնագիրը կը պարունակէ սպայակոյտներու բազմաթիւ համաձայնութիւններ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Գլխաւոր միտքը այն է որ երկու երաշխաւոր պետութիւնները ապահովեն Սանճաքին ամբողջութիւնը որ եւ է օտար յարձակումի դէմ:

Գալով ներքին բարեկարգութեան, մասնաւորապէս Ֆրանսայի վրայ կ'իյնայ այդ հոգը: Բայց եւ այնպէս տեսակ մը գործակցութիւն պիտի հաստատուի :

Ետքը կայ փրանքեւթուրք բարեկամութեան դաշնագրի մը բանակցութիւնը: Նախ եւ առաջ հարկ է սահմանել այս դաշնագրին տարողութիւնը, իր գործողութեան ասպարէզը եւ միջոցները: Ու այժմ այստեղ է որ բանակցութիւնները ամէնէն աւելի դժուարութիւն կը ներկայացնեն: Ծրագրուած դաշնագիրը պիտի ունենայ քաղաքական եւ նիւթական հանգամանք: Մասնաւորապէս հարկ է ճշգրտօրէն սահմանել անոր նիւթական հանգամանքը: Ինչպէս այնքան իրաւամբ կ'ըսէ Աթաթիւրք, ամէն քաղաքականութիւն ուժի խնդիր մըն է: Արդ, Թրքական բանակին ուժը կ'աճի ամէն օր, հասնելով առ նուազն մէկ միլիոնի, աքանչելի կարգուսարքով եւ մանաւանդ զինարուեստով մը որ մասնաւորապէս հիացում կը ներշնչէ կարգ մը արեւմտեան բանակներու:

Վերջապէս, բանակցութիւնները կապ ունին նաեւ Թուրքեւսուրիական դաշնագրի մը ստորագրութեան հետ: Բազմաթիւ են Թուրքերու եւ Սուրիացիներու միջեւ կարգադրուելիք խնդիրները, ուստի բանակցութիւնները դանդաղ կ'ընթանան այս ճակատին վրայ: Ուրեմն, պէտք է զգուշանալ չափազանց լաւատեսութենէ մը, այս երեք դաշնագիրներու մօտալուտ ստորագրութեան մասին: Բայց, ստոյգ է թէ այս երեք ստորագրութիւնները տեղի պիտի ունենան: Այս առթիւ նոյնիսկ կը յուսացուի թէ Աթաթիւրք ընթացք պիտի չտայ իր ծրագիրներէն մէկուն որ այժմ յաճախակի կը պարզուի Թուրք կիսապաշտօնական մամուլին մէջ: Այդ ծրագիրն է քակել Թուրքիոյ կապերը Ազգերու Դաշնակցութեան հետ: Անշուշտ այս վերջինը այլեւս զարմեր է «Ազգերու Ակումբ» մը: Բայց, այդ «Ակումբ»ին հաւատարիմ յաճախորդներուն համար հաճելի չէ այլեւս հոն չտեսնել Թուրքիան: Ուրիշհետեւ, Ազգերու այս Ակումբին քով, դժբախտաբար կայ ուրիշ մը ուր ազգերը անհունապէս աւելի ռազմասէրներ են :

Զինուորական բանակցութեանց ընթացքը

Անտիոքէն կը հեռագրեն յունիս 18 թուականով.— *Ֆրանսական եւ Թրքական սպայակոյտներու խորհրդաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները շատ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ: Կը հաւաստեն թէ Թուրք զօրավար Կիւնտիւզ եւ Ֆրանսացի հրամանատարը համաձայնութեան մը յանգած են օրակարգի հարցերու էական կէտերու մասին: Բանակցութեանց առաջին շրջանը լրացած ըլլալով, պատուիրակները այժմ պիտի ջանան ճշդել գործադրութեան եղանակները: Կը կարծուի թէ խորհրդաժողովը պիտի վերջանայ յառաջիկայ շաբթուան սկիզբը (այսօր - վաղը):*

Ցարձակում կառավարչատան վրայ

Հետեւեալ տեղեկութիւնները տալ կը քաղենք թրքական աղբիւրէ.—

Զերբակալեալներուն մէջ գտնուող Արսուզին ազատ արձակել տալու համար կառավարչատունը շրջապատող Ալէվիները գործը բռնութեան տանելով պարտէզին դուռը խորտակեցին եւ շէնքը քարկոծեցին: Ցարձակողները կառավարչատան առջեւ գալէ առաջ «Թուրքերն» պանդոկը հանդիպելով միասին բերին նաեւ միջազգային յանձնաժողովի անդամներն ու նախագահը, որոնք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ «ՇՐՋԱՆԱԻԱՐՏՆԵՐԸ »

«Մկրտութիւն» ունեցինք կիրակի գիշեր :

Եօթը երիտասարդներ — մէկը օրիորդ — այստեղ հասակ նետած կամ նըրթուած, եկեր էին իրենց երդումը կատարելու, իբրեւ նորընծայ Դաշնակցական :

Եօթն ալ անդամ են «Րաֆֆի» խըմբակին, որ կազմուեցաւ անցեալ տարի աշնան, ազգային - քաղաքական գիտելիքներու դասընթացք մը բոլորելու համար:

Անոնք, ինչպէս իրենց միւս ընկերները, ուշադրութեամբ հետեւելով տրուած դասախօսութեանց, յաճախ իրենք թելադրելով նիւթերը, եւ, իւրաքանչիւր դասախօսութենէ վերջ, մանրակրկիտ հարցումներ ուղղելով, բաւական պաշար ամբարած էին, իրենց ճամբան գտնելու համար:

Շատերը բնազդաբար կը զգային թէ հասած են դրան առջեւ: Բայց, կ'ուզէին լրացնել քննութիւնը,— դուռը զարնելու եւ ներս մտնելու համար լման հաւատքով: Իբրեւ «շրջանաւարտ »:

Այդ արարողութիւնն էր որ կատարուեցաւ կիրակի օր, այնքան սըրտառուչ պարագաներու մէջ:

Առաջին անգամ չէր որ ներկայ կ'ըլլայի երդումի արարողութեան մը:

Տեսած եմ աւելի հանդիսաւոր պարագաներ, արիւնելեան գաղութներու մէջ, երբ 40 — 50 երիտասարդներ մէկ անգամէն երդում կը կատարէին հրապարակաւ, ալեկոծելով բազմութեանց հոգին:

Տեսած եմ արարողութիւններ, ուր Հայաստանցի բանուորներ յանկայս կ'ուխտէին ծառայել Դաշնակցութեան դրօշին տակ, առաջնորդութեամբ իրենց բախտակից բանուորի մը, մինչ «ուսումնականներ» կ'անհետէին բանաձեւը գտնելու համար:

Դեռ վերջերս, գաւառի մէջ, տեսայ կամ լսեցի շարք մը «ուխտեր»: Եւ ուրիշներ ալ, որ կարգի կը սպասեն: (Սէն Շամոն 10, Մարսէյլ 50—60, Վիէն՝ 3 եւայլն):

Բայց մասնաւոր հանգամանք մը ունէր կիրակի օրուանը :

Ի՞նչ տեսած էին այս տղաքը, Հայաստանէն եւ անոր վէրքերէն: Դաշնակցութենէն եւ անոր գործերէն :

Երբ իրենց աչքերը բացուեցան «իլոյս գիտութեան», արդէն չէր որ կը փռուէր ճամբուն վրայ, այլ ծաղիկ եւ հրապոյր: Կախարդանք եւ փորձութիւն:

Հարկ էր դիմանալ, գտնելու համար ճամբան :

Եւ հիմա որ գտած են, հարկ է նորէն դիմանալ, կէս ճամբան չմնալու համար :

Այդ էր որ կը բացատրէին երէց ընկերները, կիրակի գիշեր, հաւաքուած՝ մտերմական սեղանի մը շուրջը, որուն կազմակերպիչները ալ նորընծաներն էին :

Եւ միայն երէցները չէին որ խօսեցան, 8 — 10 բերնով: Իւրաքանչիւրը առանձին գիտելիք մը, յուշ մը արծարծելով :

Նորընծայ սեղանապետը կարգով խօսք տուաւ նաեւ իր դասակիցներուն, որոնք պարզեցին իրենց դաւանանքն ու կամքը, այնքան պայծառ խանդավառութեամբ :

Բարի եկաք, տղաք :

Դաշնակցութիւնը վկայականներ չի բաշխեր: Բայց, արձանագրելով ձեզ իր շարքերուն մէջ, ձեզի կ'ընծայէ լայն պատեհութիւն, գիտակից եւ սրտագին գործունէութեան: Ամէն բանէ առաջ, ձեր իսկ փրկութեան համար :

Ի՞նչ օգուտ անցեալ փառքերէն, եթէ մեր պատմութիւնը ներդաշնակ ղեկավարելով պիտի ծիւրի այս ափերուն վրայ…

ՎԱՀԷ

ԸՆԿ. Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ
ԱՌՈՂՋԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Յառաջ»ի վարչական տնօրէնը, ընկեր Լեւոն Գեւոնեան, որ երկու շաբաթ առաջ հիւանդանոց փոխադրուած էր անակնկալ տկարութեան մը հետեւանքով, շաբաթ օր տուն վերադարձաւ, լրացնելու համար ապաքինման շրջանը :

Այս առթիւ թէ իր եւ թէ մեր կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր ընկերներուն եւ բարեկամներուն, իրենց սրտցաւ արտայայտութեանց համար, բանաւոր թէ գրաւոր :

ՀԱԹԱՅԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ (?) ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ԵՆԹԱԿԱՅ ([illegible])

Թուրքերէն Թան թղթակիցը կը հեռագրէ Էնկիւրիէն.—

Հոս հասած լուրերու համաձայն, Հաթայի հայ համայնքին կողմէ պատուիրակութիւն մը Անգարա գալու վրայ է:

Այս պատուիրակութեան Անգարա այցելութեան թուականը թէեւ յայտնի չէ դեռ, բայց վերջապէս օրուան խնդիր է: Այս առթիւ սա ալ ի վեր հանել պէտք է թէ՝ Հաթայի մէջ մինչեւ վերջին օրերս ընտրական շրջանի սկիզբը կատարուած արձանագրութեան գործերուն մէջ ամէն կողմէ տեղի ունեցած ճնշումներուն հակառակ, մաս մը Հայեր Թրքական ցանկը արձանագրուած են:

Եթէ այս կէտը աչքի առջեւ առնուի, այսօր ազատ մնացած Հաթայի Հայերը շատ աւելի մեծ համեմատութեամբ Թրքական տեսակէտին պիտի միանան որոշապէս: Այս տեսակէտով պատուիրակութեան մը Անգարա ժամանումն ալ շատ բնական կը համարուի :

*** «Էէնի Սապահ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անտիոքէն.—

Թուրք զինուորական պատուիրակութիւնը ամբողջ Հաթայի ժողովուրդէն ողջունուեցաւ իրենց փերկարարներուն սպասողներու յատուկ յուզումով: Այս խանդավառութիւնը կը շարունակուի: Ամբողջ քաղաքը տօնակատարութեան մէջ է:

Հոս անսահման ուրախութիւն պատճառեց այն լուրը թէ Հաթայի մէջ անդորրութիւնը պիտի ապահովուի՝ Թրքական զօրքին օժանդակութեամբ, Ֆրանսական զօրքերուն հետ: Գիւղերու մէջ մանր դէպքեր կը ծանուցուին, բայց ընդհանրապէս քաղաքը հանդարտ է:

*** *Արաբական թերթերը կը գրեն թէ մէկ մէկ Ֆրանսական եւ Թրքական վաշտ մօտերս Հաթայ պիտի գան ու բարեկարգութիւնը պիտի ապահովեն: Սուրիայէն շատ մը Թուրք ազաներ Իսքէնտէրուն հասած են եւ շփման մէջ մտած Ֆրանսական ազաներուն հետ:*

Դամասկոսէն դիւանագիտական շրջանակներուն առած լուրերուն համաձայն, մօտերս Փարիզ մեկնելիք Սուրիոյ վարչապետը Էնկիւրի ալ պիտի հանդիպի եւ շփման մէջ մտնելով Թուրք կառավարութեան հետ, պիտի աշխատի համաձայնութիւն մը կնքել Թուրքեւսուրիական դաշինքի մասին:

ԵՐԵՔ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆՆԵՐ *անհետացան Ֆէնէրի Յունաց Պատրիարքարանէն (Պոլիս): Մեծ արժէք ունի մասնաւորապէս մէկը որ ձեռագիր է եւ ԺԲ. դարէն մնացած: Այս Աւետարանները կը պահուէին գանձարանին մէջ եւ միայն հոգեւորական տօներու մէջ ցոյց կը տրուէին ականաւոր այցելուներու: Թրքական ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է, բայց կը կարծուի թէ Աւետարանները գողցուած եւ երկրէն դուրս հանուած են :*

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Ուղիղ յիսուն տարի առաջ 1888 թուականին, ճիշդ ինչպէս այսօր, Եւրոպան կարծես ապրում էր հրաբուխի վրայ եւ ամէն օր սպասում էր թէ այսօր վաղը անհող պատերազմն է պայթելու... Համարեա թէ նոյն այսօրուայ պետութիւններն էին, որոնք ակռաները սրած ցանկանում էին իրար յօշոտել, մի տարբերութեամբ միայն, որ այսօրուան դերակատարների տեղ նստած էին ուրիշներ եւ հակառակ այսօրուայ հրապարակային բաց դիւանագիտութեան, բոլոր դաւադրութիւնները կատարւում էին գաղտնի, մեծ զգուշութեամբ, դռնփակ սենեակների մէջ, հեռու ժողովրդի, մամուլի ամենատես աչքերից: Եւ այժմ միայն, յիսուն տարի վերջ, հնարաւոր է լինում ծանօթանալ բոլոր այդ մութ խաղերին, շնորհիւ Ռուսաստանի դիւանագիտական փաստաթղթերի հրատարակութեան (Կարմիր դիւան թիւ 87):

Դեռ եւս 1887 թուականի վերջերին, երբ սպասւում էր թէ պատերազմ պիտի ծագի Աւստրիայի եւ Ռուսաստանի միջեւ, այն ժամանակուայ գերմանական ամենակարող վարչապետը, Բիսմարկ գրում էր Վիէննայի գերմանական դեսպանին (27 Դեկտ. 1887).

— «Չը պէտք է կասկածել, որ եթէ Աւստրիան Ռուսաստանին պատերազմ յայտարարի, մենք անմիջապէս պիտի պատերազմենք Ֆրանսայի հետ: Եթէ Ֆրանսայի դէմ անմիջապէս պատերազմը չսկսի, մենք պարտադրաբար պիտի աշխատենք, որ այդ պատերազմը լինի»:

Ահա այդ նպատակով 1888 թուականին Գերմանիան եւ Աւստրիան պատերազմական դաշն են կնքում Իտալիայի հետ:

Թէպէտ Իտալացիները ցանկանում էին պատերազմի ժամանակ մնալ Հռենոսի շրջանում, սակայն Գերմանիան եւ Աւստրիան այն կարծիքին ունէին, թէ իտալական զօրքերը պէտք է կռուեն Ռուսաստանի սահմանների վերայ: Այդ առթիւ եղած յատուկ բանակցութիւնների համար ուղարկուած իտալական ներկայացուցչին տրւում է հետեւեալ հրահանգ - բացատրու - [illegible] ցնել Բեռլինում եւ Վիէննայում.

— «Իտալիայի մեծութիւնը եւ Միջերկրականի վերայ ունեցած դիրքը հնարաւոր է պահպանել միայն Ֆրանսայի թուլութեամբ: Միւս կողմից, եթէ Ֆրանսան նորից կը պարտուի Գերմանիայից, մեզ (Իտալիայի) համար անհրաժեշտ է, որ մենք եւս մասնակցինք այդ յաղթանակին Գերմանիայի հետ միասին: Դա կարեւոր է մեզ ոչ միայն զինուորական դիրքի տեսակէտից այլ եւ անոր համար, որ հաշտութեան բանակցութիւնների ժամանակ մենք իբրեւ յաղթողներ կ'օգտուենք բոլոր այն առաւելութիւններից որ ունենում են յաղթողները: Ահա այդ կէտերն են, որ հիմք պիտի ծառայեն բանակցութիւնների եւ դրանց վերայ է, որ պիտի ծանրանայ Իտալիայի ներկայացուցիչը»: Իտալիայի ներկայացուցիչը հասնելով Վիէննա եւ տեսակցելով այն ժամանակուայ Աւստրիայի արտաքին նախարար Կալնոկիի հետ, (այս այն նախարարն էր, որ յայտարարեց ի լուր աշխարհի, թէ Հայկական հարցի մասին կարելի է խօսել այն ժամանակ միայն, երբ Հայերը եւս արիւն կը թափեն), ստանում է հետեւեալ պատասխանը.

— «Ես չեմ հասկանում թէ ինչի՛ համար է Իտալիան ցանկանում խառնել պատերազմի: Մենք ամէն ջանք ենք թափում, որպէսզի հրացան չվերցնենք մեր ձեռքը, մինչդեռ դուք, որ պարտադիր չէք ձեր դաշնադրութեամբ այդ քայլը կատարելու, զարմանալի անհամբերութեամբ ցանկանում էք ենթարկել պատերազմի արհաւիրքներին: Ժամանակակից Եւրոպայի ահռելի զինման շնորհիւ պատերազմը լինելու է մի սոսկալի աղէտ: Ես կարծում եմ, որ չի գտնուիր եւ ոչ մի նախարար, որ չզգար այդ սոսկալի աղէտի ծանրութեան պատասխանատուութիւնը եւ չխուսափէր արտասանելու այդ բառը կամ նպաստելու դէպքերի զարգացման, որոնց հետեւանքը անխուսափելի պատերազմն է լինելու: Եթէ ես առաջնորդուէի միայն մեր (Աւստրիայի) շահերով, անշուշտ ձեզ այդպիսի խորհուրդ չէի տար, սակայն ամբողջ Եւրոպայի շահը ինձ ստիպում է չհամակերպել եւ երկիւղով նայել այն առաջարկներին, որոնք վերաբերում են Ֆրանսայի բաժան բաժան լինելուն կամ ոչնչացման:

Այդ թէ մեր եւ թէ ձեր շահն է պահանջում: Մտածո՞ւմ էք դուք, որ երբ Ֆրանսան դադարի Գերմանիայի համար վտանգաւոր հակառակորդ լինելուց, Գերմանիան արդեօք նոյնպիսի գնահատութեամբ կը վերաբերի՞ մեր դաշնակցութեան: Ձեզ չի՞ թւում արդեօք, որ սկսած այն օրից, երբ Գերմանիան Հռենոսի հովերից ազատուի, անհանգստութեան աղբիւր պիտի դառնայ Իտալիայի եւ Աւստրիայի համար»:

Այդ բոլորը ընդունելով հանդերձ, Իտալիայի ներկայացուցիչը պատասխանում է.

— «Ես հասկանում եմ ձեր բոլոր ընդհանուր պատճառաբանութիւնները եւ ձեզնից պակաս չէ որ նկատի ունենք այդ հանգամանքները, սակայն Ֆրանսան մեր հանդէպ այնպիսի դիրք է բռնել, որ մեզ ստիպում է անոր նայել իբրեւ թշնամու: Նա Թունիսի մէջ խախտել մեր իրաւունքները, ամէն տեղ ուր մենք շահեր ունենք տեսնում ենք նորա յայտնի կամ ծածուկ թշնամական վերաբերմունքը: Նա մեզ վերաբերւում է արհամարհանքով, որով մեզ վիրաւորում է. Նա աշխատում է մեզ խեղդել Միջերկրականեան ծովի վերայ: Մեզ համար չկան անհրաժեշտութիւն է օգտուել առաջին իսկ պատեհութիւնից Ֆրանսային ցոյց տալու համար մեր ուժը, ապացուցանելու համար, որ անոր արհամարհանքը մեզ հանդէպ արդարացի չէ եւ վերջապէս, որպէսզի Միջերկրական ծովի վերայ մեր իրաւական պահանջները համապատասխան հաւասարակշռութիւն ունենան»:

Իտալիայի ներկայացուցիչը Վիէննայից անցնում է Բեռլին, նպատակ ունենալով յատուկ միջոցներ խորհել Ֆրանսայի հետ պատերազմի ԱՌԻԹՆԵՐ ստեղծելու. Բիսմարկը հարցնում է, ի՞նչ ճանապարհով մենք պիտի կարողանանք պատերազմի առիթներ ստեղծել, Ֆրանսացիները խուսափում են: Սահմանային զանազան միջադէպեր չեն ազդում նրանց սառնասրտութեան վրայ: Մամուլի մէջ սկսած բանավէճերը փոխանակ նրանց գրգռելու, ընդհակառակն նրանց աւելի է զգուշացնում: Հաւանօրէն նրանք երկիւղ են կրում որոգայթի մէջ ընկնելուց: Մինչդեռ պէտք է այն ձեւով բռնկեցնել պատերազմը, որ լինի նա Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ: Բացի այդ կայ եւ Ռուսաստանը, որ իրեն շատ կասկածելի կերպով է պահում եւ Անգլիան, որ Եգիպտոսի համար պատրաստ է ամէն տեսակ յիմարութիւններ անելու»:

Ինչպէս տեսնում էք Ֆրանսան երկար իր սառնարիւնութիւնը չկորցրեց եւ երբեք սարքած թակարդի մէջ չընկաւ, եւ հակառակ Իտալիայի ինչպէս եւ Գերմանիայի ջանքերին, այդ ժամանակները պատերազմ տեղի չունեցաւ, իսկ Իտալիան իր այն ժամանակուայ Հաբէշական անյաջողութիւններից վերջ աւելի մօտեցաւ Ֆրանսային: Ցամենայն դէպս, այժմ՝ յիսուն տարի վերջ, պարզ երեւում է, որ Աւստրիական նախարար Կալնոկին անհամեմատ աւելի լաւ էր ըմբռնում եւրոպական պետութիւնների հաւասարակշռութեան խնդիրը եւ չէր կամենում որ այդ հաւասարակշռութիւնը խախտի այս կամ այն պետութեան թուլացումով: Մինչդեռ ընդհանուր պատերազմից վերջ աշխարհի բախտը տնօրինելու յաւակնութիւն ունեցող այս կամ այն պետութեան ներկայացուցիչները չունեցան երբեք այդ իմաստութիւնը եւ հազարամեայ կեանք ունեցող Աւստրիայի պէս մի պետութիւն այնքան թուլացրին, որ քանի ժամուայ մէջ կերակուր եղաւ Հիթլէրի երկաթեայ թաթին: Եւ այժմ մարդիկ սարսափած սպասում են թէ վաղը ինչ նոր եղելութ է ունենալու ուժեղացած Գերմանիան:

Բ. ՍՆԻՍԵԱՆ

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ «ՊԵՏԱԿԱՆ» Կ. ԽԱՉԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ ԼՈՒԾՈՒԱԾ, ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐ ՔԱՇՈՒԱԾ — ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐՈՒ ՆԵՂՃՈՒԹԻՒՆԸ —

Պատահաբար մեր ձեռք անցաւ այսպէս կոչուած «Պետական Հայ Կարմիր Խաչ»ի Կեդր. Վարչութեան Զեկոյցը, որ ուղղուած է վերջերս Պոսթընի մէջ գումարուած ՀՕԿ-ՊՀԿի միացեալ արտակարգ Պատգամաւորական ժողովին:

«Զեկոյցը» կը բաղկանայ վեց տպագիր էջերէ եւ երկու հաշուեցոյցներէ:

Քաղուածքները կատարած ենք՝ առանց մէկ դիտողութեան, եւ առհասարակ չակերտած ենք այն ամէնը, զորս առանց փոփոխութեան վերցուցած ենք «Զեկոյց»էն: Մաս մը բացատրական խօսքեր անհրաժեշտ էին մեր կողմէ վերցուած հատուածներու կապը պահած ըլլալու համար:

Կասկած չկայ թէ այս զեկոյցի ներկայացուցած պատկերը պատկերն է նաեւ այսպէս կոչուած ՀՕՄի (Կամ. Կուս. Հայկ. Հաստուած), Հօկի եւ Երիտ. Միութեան, որոնք անջատ-անջատ չմեռնելու համար, միացած են «Խաւաքական» մահ մը ունենալու, որովհետեւ ոչ մէկ միութիւն այլեւս կրնայ փրկել զիրենք: (Հայրենիք, 3 Յունիս 1938):

— 17րդ Համագումարէն ընտրուած Կեդր. Վարչութիւնը իրեն ամսուան շրջանին «ջանացեր էր իր պարտաւորութիւնները կատարել «խղճմտօրէն եւ անշեղօրէն»: Բայց, այս վերջին իրեն ամսուան շրջանը անսովոր շրջան մը ըլլալով ընդհանրապէս... եւ մասնաճիւղերու անտարբերութիւնը շատ բան խլելով կազմակերպութեան կենսունակութենէն Կեդր. Վարչութիւնը կը տառապի ձեզ խանգարող արտայայտութիւններ ընելէ»...

«Կեդր. Վարչութիւնս իր մէջ չունի մասնաւորական կամ մասնագէտ ղեկավարներ» ... այդ պատճառով «իրողութիւններս ներկայացնելով եզրակացութիւնը կը թողունք ՊՀԿնի պատգամաւոր ընկերներուն»:

— 17րդ Համագումարին (1937 սեպտեմբեր) մէջ ընտրուած էր 7 հոգինոց Կեդր. Վարչութիւն մը, որ բանակցութիւններ վարելու էր Հօկի Կեդր. Վարչութեան հետ՝ երկու կազմակերպութեանց միացման համար:

«ՊՀԿնի Կեդր. Վարչութեան անձնակազմը լաւագոյն արժանաւորութիւններով» պատրաստ է եղեր «Կ. Խ.-ի միջոցով Խորհ. Հայաստանեան չարաժամը ընդլայնելու, եւ իր Ցանձնախումբի միջոցով եւ կանոնաւոր ժողովներով ջանացեր է իր կարելին ընել, «բայց լոկ անդրադարձում է, որ Միութեան Ցանձնախումբի եւ Հօկի հետ մեր կապակցութիւնները կաշկանդած էին մեր ձեռնհասութիւնը...» «17րդ Համագումարը, Միութեան Ցանձնախումբի ընտրութեամբ եւ Հօկի հետ համագործակցութեան որոշումով, մեզ դրաւ երեւակայ մարմնի դիրքին մէջ... »

«Դժուարութիւններէն մէկն ալ Հօկի ղեկավարութեան մեզ ցոյց տուած ոչ բարեկամական վերաբերմունքը եւ Միութեան հանդէպ անփայլ վերաբերմունքն էր»:

— Միութեան խնդիրը գրաւած է Կեդր. Վարչութեան ամբողջ ժամանակը, որով ան ի վիճակի չէ եղած դաստիարակչական աշխատանքներ (գործիչ, դպրոցներ եւայլն) կատարել:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

— «1936 — 1937ի շրջանին մեր մասնաճիւղերուն թիւը կը հասնէր 64-65ի:

«1937-1938ի շրջանին 10 մասնաճիւղեր լուծուած եւ 17—18 մասնաճիւղեր անգործ մնացած են:

«Իսկ մնացեալ 37 մասնաճիւղերէն ալ ՄԱՏԻ վրայ կը համրուին այն գործօն մասնաճիւղերը, որոնք կազմակերպչական գործունէութիւն ունեցած են, Կեդրոնիս հետ թղթակցութեամբ յարաբերութիւն պահած են եւ որոշ չափով ալ իրենց կազմակերպչական պարտաւորութիւնները կատարած են... Այդ մասնաճիւղերու մէկ տոկոսն ալ անբաղձալի դրութեան մէջ, հազիւ իրենց գոյութիւնը քաշքշած են:

— «Կեդրոնական Վարչութիւնս ուշադիր հետեւելով մասնաճիւղերու կեանքին, կը գտնէ որ թէեւ որոշ թիւով մասնաճիւղեր ազդուած են ներկայ տնտեսական պայմաններէն, բայց մեծամասնութեան անտարբերութեան վիճակը արդիւնք է միութեան եւ անոր գործադրութեան եղանակին:

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ

Անցեալին մէջ Պետ. Հայ Կարմիր Խաչը Ամերիկայի մէջ ունեցած է «հինգ Շրջանային Մարմիններ», (ենթակայ Կեդր. Վարչութեան), որոնք իբր թէ ունեցեր են լաւ գործունէութիւն:

«Բայց, այս շրջանին պատկերը այլ է... շատ բնական էր որ անոնք եւս պիտի ազդուէին ներկայ պայմաններէն, որով իրենց գոյութիւնը եւս անուանական եղաւ»:

— «Բացառութիւն կրնանք համարել միայն Քալիֆորնիոյ Շրջանային Մարմինը, որ բաղդատաբար որոշ կենսունակութիւն ցոյց տուաւ»:

Ինտամսեայ հաշուեկշիռէն կը տեսնենք որ Քալիֆ. Շրջ. Մարմինը 1936-37 - 38ի ընթացքին 150 տոլար քաշած է իր «կենսունակութիւնը ցոյց» տալու համար եւ Քալիֆորնիոյ շրջանէն այս վերջին իրեն ամսուան ընթացքին Կեդր. Վարչութիւնը ստացած է միայն 53.75 տոլ., որուն 30ը ղրկած է Ֆրէզնօն, 14ը՝ Իսթ Լոս Անճելըսը, 7.75ը՝ Ուեսթ Լոս Անճելըսը, 2.75ը՝ Բիտլին (եւ այս ի դէմ այս չորս մասնաճիւղերու 545 տոլարի տարեկան գումարին — 1/10րդէն ալ պակաս):

Իսկ այս «կենսունակ» շրջանի մասնաճիւղերէն Սան Ֆրանսիսքօ, Օքլէնտ, Լոն Սթար, Սելմա, Սաքրամէնթօ, Փասատինա՝ ոչ մէկ սենթ ղրկած են:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ

«Կեդր. Վարչութիւնս լաւագոյն հետեւանքներով եւ հիմնուած նախորդ շրջաններու թիւերուն վրայ» կազմած է իր տարեկան պիւտճէն եւ.

«Հիմք ունենալով նախորդ տարիներու մասնաճիւղերու գօթաները, շատ քիչ փոփոխութեամբ միայն, մասնաճիւղերու քառամսեայ եւ տարեկան գօթաները վերահաստատեց»:

«Մեր այս կարգադրութիւններուն հակառակ, մասնաճիւղերը չկրցան ոչ իրենց քառամսեայ եւ ոչ ալ տարեկան գօթաները կատարել, որուն հետեւանքով Կեդր. Վարչութիւնս եւս իր պիւտճէն չկրցաւ հաւասարակշռել եւ պարտաւորուած եղաւ նախորդ տարիէն փոխանցուած գումարները գործածել»:

Վերջին երեք տարիներու եկամուտները հետեւեալ հետաքրքրական պատկերը կը ներկայացնեն:

ՍՆԴԱՄԱՏՈՒՐՔԵՐ

1936ին 1228 տոլար:
1937ին 1023 տոլար:
1938ին 267 տոլար:

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԷ ՀԱՍՈՅԹՆԵՐ

1936ին 3855 տոլար
1937ին 3770
1938ին 315

«Վիճակահանութեան տոմսերէն եկածը խոշոր թիւ մը չի ներկայացներ»:

«ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

— «Կեդր. Վարչութիւնս այս շրջանին որքան բարոյական, նոյնքան նիւթական կորուստին առթիւ տառապելէ վերջ, ցաւելով ձեզ կը ներկայացնէ հաշուեկշիռ մը, որ Կեդր. Վարչութեան ամէն մէկ անդամի համար, հասարակական գործունէութեան անմոռանալի փորձառութիւն մը պիտի մնայ»:

Համաձայն այդ հաշուեկշիռին Պիկնի [illegible]

Կեդր. Վարչութիւնը ստացած է — սնդամատուրքերէ — 280, ձեռնարկներէ՝ 331.46 եւ վիճակահանութեան տոմսերէ 353 տոլար — համագումար՝ 964.46:

Նոյն շրջանին Կեդր. Վարչութիւնը ծախսած է 3474.25 տոլար: Այս [illegible] 2500 տոլարի բացը գոցելու [illegible] Կեդր. Վարչութիւնը գործածած է [illegible] բաժանորդութեան ներքեւ գանձուած այլ գումարներ, որոնց ամէնէն կարեւորն է անցեալ տարուընէ փոխանցուած 2068.41ի գումարը:

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԿԱՎԿԱԶ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐԸ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԵՐԳԸ Կ'ԵՐԳԷ

Կովկասեան ուսումնասիրութեանց ակումբի վերջին հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ յունիս 9ին, Սօսիէթէ Սա[illegible] վանթի ամփիթատրոնին մէջ [illegible] բազմութեան մը առջեւ, ուր կը հա[illegible] մարուէին ոչ թէ սովորական ներկ[illegible] ներ, այլեւ անծանօթներ, հաւանաբար բերուած «Կավկազ»ի գործիչներու կողմէ:

Գ. Թամբի էլէկխոտի, «Կավկազ»ի աշխատակիցը, կարդաց ուսանելի դասախօսութիւն մը, «Կովկասի պատմական հարցերը համաշխարհային դէպքերու նախօրեակին». Դասախօսը [illegible] յայն գիծերու մէջ փորձեց պատկերացնել Եւրոպայի եւ Ասիոյ քաղաքական անստոյգ կացութիւնը, պատմական ընդհարումները, կուտակուած [illegible] բը դիւանագիտական աշխարհին վրա եւ անխուսափելի ընդհարումը երկու [illegible] խմբաւորումներու՝ [illegible] ծան - ազգայնական պետութիւններ եւ մարքսեան-միջազգայնական փաղանգ[illegible] դաշնակցութեան հետեւորդներու միջեւ. Իր կարծիքով, Կովկասը չի կրնար [illegible] մասն մնալ այդ ընդհարումէն [illegible] ստիպուած է ճշդել իր դիրքը, որպէսզի ի վիճակի ըլլայ պաշտպանելու [illegible] ժողովուրդներու գոյութիւնը եւ [illegible] անկախութիւնը: Արեւելքի եւ արեւմուտքի կողմերէն բնական սահմաններ ունենալով, Կովկասցիները [illegible] հելու են միմիայն հիւսիսի եւ հարաւի մասին: Անհրաժեշտ է որ Կովկասի չորս ցեղերը [illegible] կենսական շահերու եւ միացեալ [illegible] բով դիմադրեն ընդհանուր [illegible] թշնամիներուն: Դժբախտաբար [illegible] կենսական հարցին շուրջը պէտք [illegible] համերաշխութեան ոգին չի [illegible] ուր Կովկասցիներու շարքերուն մէջ.

— «Վերջերս մաս մը Հայերու եւ Վրացիներու միջեւ կազմուած [illegible] տողական շարժում մը, այսպէս կոչուած Հայ - Վրացական Միութիւնը [illegible] միայնակամայն եւ անտեղի կը [illegible] մեզի: Անոնք կարծես կ'անտեսեն Կովկասի միւս ժողովուրդներու գոյութիւնը եւ ընդհանուր շահերը [illegible] ըներքի: Մեզի կը թուի թէ Կովկասի ժողովուրդները պէտք է կեդրոնացնեն իրենց պաշտպանողական ուժը [illegible] Թուրքիոյ, [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Եւ ահա երրորդ, ու այս անգամ աւելի կարեւոր գումար մը եւս վճարեց երիտասարդը, ստանալու համար այդ անծանօթներուն օժանդակութիւնը: Շատ աղէկ գիտէր թէ մարդիկը հսկողութիւն պիտի կատարէին իր վրայ, հակառակ կաշառքին:

Քիչ յետոյ դրագարանը առաջնորդեցին զինքը եւ խնդրեցին որ սպասէ համբերութեամբ: Մօտ տասը վայրկեան այնտեղ մնալէ վերջ, սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ Սուլթան լսեց սեղանապետին քծնող բառերը.

— Ինչպէս ձեր անգլիական աչքերն ալ պիտի տեսնեն, հանըմ, կեղտոտ մարդուն մէկն է, բայց կ'ըսէ թէ չափազանց կարեւոր լուր ունի... [illegible] ըը... Նայեցէք յարմա՞ր է որ մեր մեծաւորին ներկայութեան հանենք...

— Շատ լաւ, Բուստէմ, պատասխանեց կնոջ մը հանդարտ ձայնը:

Ցաջորդ վայրկեանին կինը արդէն սենեակէն ներս մտած էր:

Սուլթան նայեցաւ անոր ու բերանը բաց մնաց: Ժանէթն էր: Այդ սարսափելի յայտնութիւնը ապշեցուց զինքը: Առիկա Պալատ ընդհանուր հրամանատարին բնակարանն էր, ինչպէս նաեւ բնակարանը փաշային որուն մասին Արիֆը խօսած էր իրեն. ուրեմն Թէմալի հաւատարիմ զօրավարը ուրիշ մէկը չէր եթէ ո'չ Կակայի անդամակցող փաշան...

Ժանէթ Սուլթանին նայեցաւ ճերմակ դէմքով ու աչքերը լայն բացած: Անմիջապէս ճանչցեր էր զայն, հակառակ իր թափթփած երեւոյթին:

— Ինչպէ՞ս, փսփսաց աղջիկը. Արիֆը քու գործիդ մասին խօսած էր ինծի. բայց, Աստուած իմ, ինչո՞ւ այստեղ եկար...

Պատասխան տալու ժամանակ չունեցաւ, որովհետեւ գրադարանին դուռը յանկարծ բացուեցաւ եւ Սուլթան սեմին վրայ տեսաւ համազգեստաւոր զօրավարը:

— Քօքթէյլները թէրէզ, սիրելիս, ըսաւ Ֆրանսերէն. պէտք չէ ինծի բացատրել...

Ցետոյ սենեակին մէջտեղը եկաւ ու շարունակեց.

— Ո՞վ է այս մարդը...

Սուլթան գլխարկ չունէր. իբրեւ ծպտուն կզակին վրայ կար մէկ օրուան մօրուք մը, իսկ կոնակը նաւաստիի հին հագուստ մը:

Միտքէն աղօթեց, որ մարդը չճանչնայ զինքը, որովհետեւ իր դիմացը կանգնած էր իր հին թշնամին— իշխան Ալին:

Այս վերջինը ապշահար ակնարկ մը նետեց իրեն. տանելական 'արտայայտութիւն մը կար անոր աչքերուն խոր. բռունցքները սեղմեց ու պոռաց.

— Փառք Ալլահին որ նորէն ձեռքս ինկար, հարիւրապետ Տէօթիժ...

ԳԼՈՒԽ 20

ՔՕՔԹԷՅԼ

Սուլթան անմիջապէս հասկցաւ թէ միայն մէկ բան կար ընելիք: Կեցած ըսպանելիք մը օգուտ չունէր: Եկած էր Կակայի դաւադրութեան լուրը հաղորդելու համար. եթէ նոյնիսկ իշխանը անդամ չէր այդ կազմակերպութեան, առնուազն անձնական վէճ ունէին իրարու հետ: Ալի պիտի չներէր մէկուն որ ազատած էր զինքը, իսկ հաշիւ մաքրել անոր հետ իր հայրենիքին մէջ, կը նշանակէր հում հում կեր ըլլալ անոր: Ուրեմն ստիպուած էր խոհեմութեամբ շարժիլ: Ակնարկ մը նետեց իշխանին սեւ ու չարակամ աչքերուն ու յանկարծ սենեակէն դուրս վազեց:

Ժանէթ ճչաց ճիչ մը արձակեց, երբ Սուլթան իր քովէն անցաւ եւ արտասովոր արթնամտութեամբ, իր թեւերուն մէջ առաւ իշխանին գլուխը: Ալի վայրենաբար անզին հրեց աղջիկը, արծաթեայ սուլիչ մը հանեց գրպանէն եւ իր թոքերուն ամբողջ ուժովը սուլեց:

Սուր ձայնը արձագանգեց շէնքին չորս կողմը: Բակին մէջ, սեղանապետը վախէն կծկուեցաւ. իր սարսափահար աչքերը դուրս ինկան, երբ թափառականի նմանող այցելուն զոր ներս հրամցուցած էր, գրադարանէն ելլելով իր քովէն անցաւ: Սակայն բարձրահասակ զուլուն ուժերը հաւաքեց եւ սուլիչին ձայնը լսելուն պէս նախագաւիթին սանդուղներէն վեր վազեց:

Սուլթան զարկաւ անոր՝ վազած պահուն, բայց գրեթէ հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած էր. այնպէս որ բռունցքին առաջին հարուածը մարդուն բերնին իջաւ փոխանակ կզակին: Թուրքը դէպի առաջ խոյացաւ, բայց Սուլթանին հարուածներէն, տատանեցաւ պահ մը հարուածին ուժգնութենէն, ապա սահեցաւ սանդուղին վերջին մասին վրայ ու վար ինկաւ՝ միասին քաշկռտելով Սուլթանը: Ցաջորդ վայրկեանին երկուքը մէկ իրարու փաթթուած կը տապալէին սանդուղներէն վար: Երբ այդ վիճակին մէջ փողոցին դուռը հասան,

Սուլթան ալ բռունցքով սարսափելի հարուած մը իջեցուց մարդուն [illegible] տին: Թուրքը խոցի մը պէս կը խո[illegible] չէր. երկրորդ ապտակ մը եւս [illegible] անոր քթին բերնին ու աչքի [illegible]

Բայց իրարանցումը սկսած էր [illegible] նէ վերի յարկը: Իշխանը սախտի[illegible] վէջէր իր արծաթեայ սուլիչը: Պ[illegible] դանին դարպասէն անմիջապէս [illegible] էր տարեճանակը եւ սանդուղին [illegible] կեցած՝ կատաղի արտայայտութեամբ կը սպառնար. զայրոյթէն կաս կարմիր եղած էր իր դէմքը ու կ'աշխատէր [illegible] զին հրել Ժանէթը՝ ազատօրէն [illegible] ծածկելու համար զէնքը: Ֆրանս[illegible] կը ճչար անդադար. կարծես թէ [illegible] մարէր իրենը. եւ սակայն իրական [illegible] մէջ գիտակցութիւնը կորսնց[illegible] չէր երբեք եւ ընդհակառակն կը [illegible] նար իշխանին շարժումները արգիլել: Սեղանապետը [illegible] պոռար. խենթեցած կամքով մը կը [illegible] ջէր չարունակ, իսկ տնեցիները [illegible] պոռչտալով ու աղմուկ անելով կը [illegible] վէն անօրինակ իրարանցում մը ստեղծելով:

(Շար.)

...ւանի սուլթաններու Օսմանեան կայսրութեան հետ: Առողջ քաղաքականութիւն մը վարելու համար պէտք է իրատես ըլլալ միայն, գիտակցելով ...երի լանջերուն եւ ուժերուն եւ անձատուր չըլլալով զգացումներու ու ...ութեններու. Մեր ընդհանուր հայրենիքը բռնագրաւուած է այսօր եւ կը հեծէ ոսոխներու անտանելի լուծին ...ւել ինծմէ լաւ գիտէք թէ ինչ օրեր ...պրին հոն մեր ազատատենչ հայրենակիցները: Կովկասի հարաւային դրացիները ոչ միայն աչք չունին մեր ...երի հողամասերու վրայ, այլեւ շահագրգռուած են որ Կովկասը մնայ եւ ...պահանջ իբրեւ անկախ եւ ազատ ...ռազմական պետութիւն, իբրեւ ...ումբ պետութիւն. Նոյնքան անհիմն եւ անօգուտ կը նկատեմ յուզել որ եւ է սահմանային խնդիր, ինչպէս կ'ուզեն ընել վրացական եւ հայկական ո...ջ շրջանակներ, Արտահանի, Արդուինի, Կարսի եւ ուրիշ տեղերու մասին: Սահմանային հարցը հարաւի կողմէ ...թիւն չի կրնար ունենալ, քանի որ ընդունուած եւ ստորագրուած դաշնագրով հարաւի սահմանագիծը վերջնական ձեւ է ստացած:

Կարճ դադարէ մը վերջը, Ակումբի նախագահ Գ. Ժուրուլի առաջարկեց ներկաներուն լրացումներ կամ հարցեր ուղղել բանախօսին: Բաւական ցանկացողներ գտնուեցան, Վրացիներու ...չ հինգ հոգի (թէեւ ունկնդիրներու ...ծ մասը վրացի էին եւ 7—8 հոսանքներու պատկանող):

Յաջող խօսեցան վրացի ճարտարագէտ Կորախիձէ, Ազրպէյճանցիներ Աղիեւով եւ Մուհարրէմով, որոնք գիտեն ուրիշ թէ բացի երկու հակակիր ուժերէ զորս մատնանշեց բանախօսը, կան նաեւ ուրիշ պետութիւններ Միացեալ Նահանգներ, Անգլիա, Ֆրանսա եւ ուրիշ այսպէս կոչուած ազատական գաղափարի կողմնակիցներ, որոնց ազդեցութիւնը եւ ոյժը անտեսանելու չէ եւ որոնք իրենց ըսելիքները ունին միջազգային հարցերը լուծելու պահուն: Կովկասը, համեմատաբար այն ոյժը չէ որ զգալի ազդեցութիւն ունենար եւ անպայման հաշուի առնուէր միջազգային խնդիրները լուծելու ատեն: Կովկասցիներուն կը մնայ գլխաւորաբար այնպիսի դիրք մը բռնել որ գալիք դէպքերու բերումով իր նուազագոյն փորձանքներու ենթարկուին եւ առաւելագոյն կերպով պահուին Կովկասի ժողովուրդներու ֆիզիքական գոյութիւնը:

Վրացի Կորախիձէ չմոռցաւ չեշտել թէ հարաւային սահմաններու հարցը լուծուած չի համարեր, նկատի ունենալով Վրացիներու եւ մանաւանդ Հայերու կողմէ տուած արեան զոհերը: «Դուք լեռնական ըլլալով եւ հեռու Թուրքիայէն հեշտութեամբ կը զիջիք ուրիշներու պայմանները, ինչ պիտի ըսէիք, եթէ մենք ալ ձեր հողերը զիջէինք Թուսերուն»:

Ակամաթեւ Հայերու կողմէ հարցումներու ձեւով կարճ խօսեցաւ Փրոֆ. Ազաջանեան, որ չափաւոր եւ ...ալիս կերպով պարզեց թէ բանախօսին ներկայացուցած Թուրքիան չի ներկայացներ ամէնուս գիտցածին,—«գիտենք թէ ուր Թուրքը ոտքը դնէ, հոն խոտը անգամ չի բուսնիր»: Մինչ Գ. Իլէկխովի կ'առաջարկէ բոլորովին կոնակ դարձնել Ռուսերուն եւ ատոր փոխարէն կը խոստանայ... «որ Թուրքերը ...այլեւս չեն մորթեր, իբրեւ բարձրագոյն շնորհ: «Ես քիչ մը ծանօթ եմ պատմութեան եւ այժմեան անցուդարձին, կը խոստովանիմ սակայն որ երբեք լսած չեմ Թրքական հանճարի մասին»:

Գ. Ջանշիեւ յուզուած չեշտեց որ Հայերը երբեք չեն կրնար հետեւիլ բանախօսին առաջարկներուն, քանի որ Թրքահայ եղբայրներու դատը լուծուած չէ, հայ ժողովուրդը չի կրնար թշնամական դիրք բռնել Ռուսիոյ դէմ եւ բարեկամութիւն քարոզել Թուրքիոյ հետ, իսկ եթէ «Կաւկազ»ի կողմնակիցները, որոնց էութիւնը մեզի համար պարզ չէ, եւ որոնց թիւը հազիւ կրնայ բացատրել թէ ինչպէ՞ս կրնան իրենց պարբերականը տպել վեց լեզուներով (եւ կարծեմ դեռ ուրիշ լեզուներով ալ պիտի տպեն), եթէ, կ'ըսեմ, կը ցանկան եւ ի վիճակի են առանց Հայերու իրագործելու «Կաւկազ»ի ծրագիրները, թող ընեն: Պատճառաբանելով որ իրեն տրամադրուած 15 րոպէն քիչ է, ընդդիմախօսներուն պատասխանելու համար, բանախօսը միայն պատասխանեց Փրոֆ. Ազաջանեանի մէկ հարցումին թրքական հանճարի մասին եւ պնդեց թէ այդ հանճարը գոյութիւն ունի յանձին Քէմալ Աթաթիւրքի, ինչ որ առիթ տուաւ Գ. Ջանշիեւի տեղին բացականչումին.—

— Աթաթիւրք Սելանիկցի Հրեայ մըն է եւ ոչ թէ Թուրք...

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Մայիս 28

ՔԱՆԱՆ, (Ցապաղած) — Գանձեօ-Քաչանի Հայաստանի հանրապետութեան հռչակման քսանեօթը տարեդարձը տօնուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի, 11 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Գուավէնի սրահը:

Ներկայ էր կոկիկ եւ հայրենասէր բազմութիւն մը, կը նախագահէր ընկեր Հայկ Զրուանդեան: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով զոր երգեցին յոտնկայս Ալֆորվիլի եւ Իսսիի սան - սանուհիները երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկեր Ս. Յովհաննէսեանի:

Ապա ընկեր նախագահը քանի մը խօսքով բացատրեց օրուան տօնին խորհուրդը Ոգեկոչեց Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտերը, որոնց շնորհիւ հիմը դրուեցաւ Հայաստանի հանրապետութեան: Ոչ թէ հրաշք եղաւ, ինչպէս կ'ըսեն ոմանք, այլ հայ ժողովուրդը ինքը ստեղծեց հրաշքը շնորհիւ իր վճռականութեան ու տոկունութեան:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին երգերով ու արտասանութեամբ, Տիկ. Արմենուհի Յակոբեան, Օր. Էլիզա Աբրահամեան եւ Օր. Գավէգեան, ինչպէս եւ նաեւ Թառիստ Գարեգին Մէջլըմէջէ: Քառորդ ժամ դադարէ մը վերջ, նախագահը խօսքը տուաւ օրուան բանախօսին, ընկեր Ս. Վրացեանի, որ կուռ բանախօսութեամբ, պարզեց անցեալի դէպքերը 1914էն մինչեւ 1918 Մայիս 28 Հայ ժողովուրդը ունեցաւ իր հայրենիքը ազատ ու անկախ, շնորհիւ իր զաւակներուն մղած երկարատեւ պայքարներուն, եւ մեր քաջարի մարտիկներու վճռականութեան:

Ապա անդրադարձաւ Հայաստանի վերջին դէպքերուն ու յուզումով յիշեց հոն կատարուած ողբերգութիւնները: Իսկ արտասահմանի տարագիրներու կը մնայ ազգային մէկ ճակատ ստեղծել եւ միահամուռ գործել ի նպաստ մեր հայրենիքի անկախութեան վերահաստատման: Մասնաւորապէս կոչ ուղղեց երիտասարդութեան որ զգուշանայ այլասերիչ բարքերէ: Ընկերոջ ճառը ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով:

Յետոյ սկսան Կովկասեան ու հայկական պարերը, ինչպէս եւ հպալէներ, Օրիորդներ Աշխէնի եւ Գավէգեան քոյրերու կողմէ որոնք ծափեր խլեցին:

Գեղարուեստական բաժինը լրացած ըլլալով, կէս գիշերին սկսան եւրոպական պարերը, մինչ երիտասարդ զոյգեր կը դառնային անընդհատ, առդին տարէց թէ երիտասարդ սեղաններու շուրջ կ'երգէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր: Այսպէս շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ, ժողովուրդը ցրուեցաւ հայրենաշունչ տպաւորութեամբ:

ՕՆՆԻԿ ԹՈՒՓԱՆԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՈՍԿԻ ՀԷՔԵԱԹ»

ՓՈՒՏՕ, 15 յունիս — «Արարատ» միութեան վարչութիւնը եւ Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ - Շահպազ» ակումբի վարիչ մարմինը միասնաբար կազմակերպած էին ներկայացում մը, ի նպաստ ակումբի դաշնակին, որ դպրոցի յարատեւութեան գլխաւոր ազդակներէն մէկն է եւ նիւթական կոկիկ գումար մը կ'ապահովէ ամէն ամիս: Որոշուեցաւ ներկայացնել Ա. Ահարոնեանի «Ոսկի հէքեաթը»: Ա. Գ. Մեսումեանց քանի մը օր աշխատեցաւ, երկար հատուածները չափածոյի վերածեց, առանց գործին փիլիսոփայական կառուցուածքը խախտելու: Իւրաքանչիւր կերպարի համար երանգներ յօրինելով այնքան խնամքով որ հարազատ արտայայտութիւնը կը ցոլացնէր հեղինակին:

Թէեւ ներկայացնողները խումբ մը սիրողներ էին, սակայն ժողովուրդը անհամբեր էր տեսնելու իր մեծ վշտի ու փառքի անսասան երգիչին վերջին գործը:

Կիրակի, 5 յունիս Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ-Շահպազ» ակումբը լեցուած էր ընտիր բազմութեամբ: Ա. Գ. Մեսումեանց «Ոսկի Հէքեաթ» թատերախաղին ոգին ամփոփ կերպով պարզեց, որպէսզի ներկաները նախնական գաղափար մը ունենան ներկայացուելիք գործին շուրջ: Սկիզբէն մինչեւ վերջաւորութիւնը բոլորն ալ լարուած ուշադրութեամբ կ'ունկնդրէին: Ներկայացումը այնքան յաջող անցաւ որ ժողովուրդը փափաք յայտնեց յառաջիկայ աշնան դարձեալ բեմադրել:

Պէտք է ըսել որ Ա. Գ. Մեսումեանց մեծ ջանք թափած էր, որպէսզի խաղը իր բարձրութեան վրայ մնար: Մանաւանդ բեմին անյարմարութիւնը իրեն համար յոգնեցուցիչ էր: Ինք դաշնակով կ'ընկերանար երգերուն եւ յաճախ սրահէն բեմին ետեւը կ'երթար, ծերունիին սրինգի ձայն տալու ֆուլթակով, ինչպէս նաեւ վարելու համար Արարատ միութեան դպրոցի աշակերտները որոնք բեմին ետեւէն կ'երգէին իրենց բաժինը:

Կ'արժէ սիրողներուն անունները տալ իրենց կատարած դերերով: Մերուկ փիլիսոփայ,— այս շատ պատասխանատու դերը կատարեց ճարտարապետ-ելեկտրագէտ Գ. Վ. Գալստանեան, այնքան բնական ծաղուած էր որ շարժուձեւերը իր առանձնած դերին հարազատութիւնը կը պատկերացնէին, երբ ժայռին վրայ նստած, բնութեան ծոցին մէջ, աստղերուն որ լոյս ունին եւ ծաղիկներուն որ բուրմունք ունին, սրինգ կը նուագէր իր բոլոր յուզիչ ձեւերով, ներկաները այն տպաւորութիւնը ունեցան թէ իսկապէս այդքան գեղեցիկ կը նուագէ եւ կարծես «Ոսկի Հէքեաթ»ի բուն ծերունիկը իրենց աչքին առջեւ կը պատկերանայ: Ինչպէս նաեւ երգի դժուարին բաժինը, որ իսկական ծերունիի շարժուձեւերով երբեմն սրտբուխութեան, երբեմն ցասումի եւ երբեմն ալ արհամարհանքի արտայայտութիւններով լաւ կատարեց:

Որսորդը, աշխարհիկ կենսուրախ մէկը, թէեւ յաջող էր իր խաղարկութեան մէջ (Ա. Քէօսէեան), բայց եթէ ձիգ ընէր աւելին կրնար: Պէտք է ըսել որ խաղի ամէնէն պատասխանատու դերերէն մէկն է որսորդի դերը:

Անծանօթ, տանջուած ու վշտաբեկ թիապարտի դերը, հնամաշ հագուած, ուրուականի ձեւով, կատարեց Կ. Տօնէրեան:

Եւա, որսորդի կինը, այս դժուարին դերը կատարեց Օր. Ե. Վարդանեան, Արարատ միութեան սանուհիներէն: Իսկապէս որ տոկուն է գնահատանքի, իր այնքան նմանութեամբ Եղնայի մօր դերին մէջ, ուր երեւան բերաւ զուսպ խաղարկութիւն մը:

Օրիորդը լաւ յատկութիւն մը ունի,— իր առանձնած դերին բաժինը գրեթէ զոց կը սորվի, որ մեծապէս կը նպաստէ խաղարկութեան:

Եղնա, Եւայի եւ որսորդի զաւակը, զգայուն խառնուածքով աղջկան այս բազմակողմանի դերը կատարեց Օր. Մ. Բարսեղեան, Արարատ Միութեան սանուհիներէն: Թէեւ շատ նեղուեցաւ, սակայն գովելի էին իր ջանքերը: Թէեւ երկրորդ անգամ է որ բեմ կ'ելլէ, համարձակութիւնը ուժեղ է:

Պառաւը, Օր. Շ. Քէնտէրեան, որդեկորոյս մօր իսկական դերին մէջ, խելագարուած, իր զաւկին կարօտովը կը տոչորուի, մինչեւ որ վերջ կուտայ իր կեանքին լիճը նետուելով: Նոյնպէս, Արարատ միութեան սանուհիներէն:

Գիւղացին՝ Մ. Նաթրեան, հովիւը՝ Կ. Տօնէրեան իրենց իսկական դերերուն մէջ էին: Ինչպէս նաեւ Արարատ միութեան աշակերտները երգեցին fuլիաներէն: Զօրտոյի մէջ առաջին տրամաթիկ ներկայացումն է որու թէ նիւթէն եւ թէ խաղարկութենէն ժողովուրդը գոհ մնաց:

Դիտողութիւն մը.— Դժբախտաբար պզտիկներու համար, մեծերու դուրս ելլել ներս մտնելը դժգոհութեան դուռ բացաւ:

Ներկայացման մեծ չափով նպաստեցին նաեւ տեսարանները, զորս ճարած էր Գ. Վ. Գալստանեան, ամէն ջանք ի գործ դնելով: Ժողովուրդին հիացում պատճառեց երբ երեք անգամ ականատես եղաւ տեսարանային դեկորներուն: Լուսաբացի, լուսնի լոյսի եւ կիսախաւարի տեսարանները ալ գեղարուեստագէտի նուրբ ճաշակով դասաւորած էր: Այս առթիւ Արարատ միութեան եւ Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ - Շահպազ» ակումբի վարչութիւնները հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն իրենց ճարտարապետ - ելեկտրագէտ բարեկամին, ուսուցիչ Ա. Գ. Մեսումեանցի: Գ. Ա. Քէօսէեանի, Օրիորդներ Ե. Վարդանեանին, Մ. Բարսեղեանին, Շ. Քէնտէրեանին որոնք շատ ժամանակ վատնեցին իրենց ներկայացման յաջողութեան համար:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԳՈՀ ՉԵՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԷՆ

Թամկավար մամուլը տարիներով խունկ ծխելէ վերջ, այժմ ալ սկսել է փնտռել Բարեգործականի ղեկավարութեան մօրուքը: Այս ճակատին վրայ ամէնէն աւելի կը փայլի Փարիզի շաբաթաթերթը: Բայց միւսներն ալ վար չեն մնար: Ահաւասիկ եզրակացութիւնը Ամերիկայի «Պայքար»ի խմբագրականին, գրուած՝ նոյն շրջանի Պատգ. ժողովին առթիւ (27 Մայիս).

— «Մենք միայն կը չեշտենք թէ այդ պատգամաւորներուն համար էական նշանակութիւն պէտք է ունենայ որ համոզուին, թէ իրենց կազմակերպութիւնը ճակատի քրտինքով կ'արտադրէ ամէն օր եւ անհրաժեշտ ու անխուսափելի մեքենականութեան մը պահպանումէն դուրս՝ միջոց կը գտնէ իր գործունէութիւնը հետզհետէ ծաւալելու նոր նոր դաշտերու մէջ:

Այդ պատգամաւորներուն համար պատեհութիւն է նոյնպէս, որ խոր ուշադրութիւն ընծայեն իրենց կազմակերպութեան կեդրոնական վարչային դրութեան եւ գործունէութեան մասին բարեփոխութիւններուն, որ երկու տարի յաջորդաբար իրենց պատգամաւորին միջոցաւ ներկայացուցան Փարիզ գումարուած ընդհանուր համագումարին եւ որոնց ճակատագիրը կը թուի թէ մնացած է առկախ.

Ոչ մէկ կազմակերպութիւն կրնայ բռնել թէ ինք բոլոր դէպքերը, փոփոխութիւնները կանխող ու կանխատեսող սահմանադրութիւն մը գծելու իմաստութիւնն ունեցած է եւ հետեւաբար, պատճառ չունի որեւէ փոփոխութեան իր օրէնքներուն ու կանոններուն մէջ, իսկ հայ կազմակերպութիւն մը ա՛լ աւելի նուազ հնարաւորութիւն ունի այդ տեսակ յաւակնութիւն մը ցուցադրելու, որովհետեւ ամէն ինչ հիմնովին փոխուեցաւ ու խանգարուեցաւ մեր կեանքին մէջ, յացարձակապէս հրամայական դարձնելով նպատակի, գործունէութեան ծրագրի եւ վարչային մեքենականութեան վերաքննութիւնը:

Տարօնցին իր հողին վրայ չէ, իր կրթական թէ տնտեսական պահանջներովն ու հոգերովը փոխադրուած է ուրիշ վայրեր. կենդանի կազմակերպութիւն մը Տարօնցին պիտի գտնէ հոն ուր որ է եւ հասնի անոր պահանջներուն եւ ո՛չ թէ ապաւինի իր կանոնագրին ձեռնհասութիւն թոյլատրող տառերուն:

Այս «տեղափոխութիւնը» ճիշդ է շատ կը ծանրացնէ այդ Միութեան գործը, բայց անգամ մը որ անիկա դուրս ելլէ իր կանոնագրի կապանքներէն եւ առաջնորդութիւն առանձնէ իր կոչումին մէջ ինկող բոլոր գործերուն մէջ ամէն տեղ, պիտի ստանայ իր գործի ծանրութեան համապատասխան օժանդակութիւն բոլոր խաւերէն:

Ուշադրութենէ պէտք չէ վրիպի նոյնպէս, թէ ժամանակի ոգին պահանջն է, որ Միութիւնը իր վարչական վերին մեքենային մէջ համարատուի եւ համարատուի իրական դրութեան որդեգրումովը եւ կիրարկումովը դառնայ ժողովրդային եւ ժողովրդավարական այնքան, որքան իր Ամերիկայի Շրջանակն է եւ որ ոչ մէկ այն տկարութեան եւ անվստահելիութեան պատճառ չէ, այլ կը պատասխանէ զոհաբերող զանգուածներու արդար պահանջկոտութեան եւ իրենց իրաւունքներու մասին նախանձախնդրութեան: Ինչ որ կարելի եւ օգտակար է մէկ շրջանակի համար, ո՛չ մէկ պատճառ՝ որ չըլլայ ընդհանուր, իբրեւ կազմակերպական օրէնք.

Ամերիկայի շրջանակը որ սնած ու մեծցած է ժողովրդավար մթնոլորտի մէջ, իր ամէնէն մեծ առաջադրութիւններէն մէկը պէտք է ընէ այդպէս հասցնելու համար Միութիւնը, համոզուած թէ այդ կերպով աւելի պիտի վերանորոգուի եւ թարմանայ Միութիւնը եւ պիտի բազմապատկուի անոր օգտակարութեան հնարաւորութիւնը:

Բարեգործականը կերտած է վստահութիւն, ձեռք բերած է ու կրնայ բերել ալ նիւթական միջոցներ, իրեն կը մնայ չվախնալ հիմնովին ժողովրդական դառնալէ, եւ յանդգնութիւնն ունենալ փոխուած պայմաններու եւ պահանջներու համապատասխան ձեւափոխումներ տանելու եւ գործունէութեան մէջ նետուելու: Անսահման դաշտ մը իրեն կը սպասէ»:

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տօքթ. Լ. Համբարձումեան բացած է երգի դասընթացք մը, Մարսէյլի մէջ:

Դասընթացքը ձրի է: Երգուելիք երգերու բառերը ամէն դասի տպագրուած պիտի բաժնուին հետեւողներուն:

Փափաքողներէն յարմարութիւն ունեցողներուն պիտի աւանդուի նաեւ ձայնագրութիւն:

Դասընթացքի հետեւողներէն ընտրանքով պիտի կազմուի նաեւ երկսեռ Երգչախումբ մը՝ տեւականօրէն տրամադրուելու համար ազգային հանդէսներու:

Կը հրաւիրենք ուրեմն ամէն անոնք որոնք կը փափաքին օգտուիլ այս առիթէն, դիմել եւ արձանագրուիլ հետեւեալ հասցէին.—

Դերձակ Փօղոս, 53, Rue Nationale:

Դասընթացքի վայրն ու ժամերը պիտի հաղորդուին արձանագրուողներուն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՍԻՒՆԵՑԻ, քնարական միջին դարէն: Գրեց՝ Յ. ՕՇԱԿԱՆ: Տպ. Արաքս. Փարիզ, 1938: Ընտիր թուղթով եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ: Գին 15 Ֆրանք: Դիմել L. Chirian, 39, Rue Beauregard, Paris:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՍ ԼԱԹԻՆ

— Է՛, ինչ ընենք, տուն է, հիւանդ ալ ունեցէ:

— Ծօ՛ ինչ հիւանդ, էրթողը ոչ բժիշկ Հայրապետեանն է (քաղաքի պաշտօնական բժիշկը) ոչ էլ բժիշկ Լազանջեանը, մեր Կարօն:

— Ցրդը՞:

— Դօշլխոսալի (զինուորական հիւանդանոց) դօխտուրը. Պարչեւսկին:

— Էն կտրող-Թափօ՞ղը:

— Հա՛, էն օպերացիա (վիրահատութիւն) անողը:

— Հիմի հասկցա՞ր: Զրու՞ թէ...

— Ծօ, հայվան, լեզուդ քիչ մը քաշէ: Ջի՞ս տեսնի որ, ոչ ոք էդ մարդին չի խօսի: Քուցէ հրահանգ կայ որ...

Մուկուչը «հրահանգ» բառը լսելուն պէս՝ Թուքը կուլ տուեց եւ ատամներն իրարու սեղմեց: Ինչպէ՞ս ինքը չէր մտածել այդ մասին:

— Հա՛, Կոստի ջան, ըսորդ ես առաւել, ոչինչ չեմ լսէ, ոչինչ չգիտեմ:

— Հա՛, էդպէս:

Բայց լեզու խածնելու պէտք չեղաւ: Օրը դէպի երեկոյ չթեքուած՝ շուկան գրնգաց:

— Այս երեկոյ, կէս գիշերին, ժողովուրդը ստացած տուն դառնալու է՛ն սուք ժամանակը, Շէրիֆ բէգին իր սան առջեւը դանակով զարկել են: Շունը բանալի է ունեցել քովը, արդէն դուռը բացած է եղել եւ խոյոն ներս է ընկել, թէ չէ՝ բանը վերջացած պիտի լինէր: Շէրիֆ բէգի պահանջով՝ անեցիք ձէն ձուն չեն հանել:

— Ըսենք գիշերով չեն համարձակւէ փողոց դուրս գալ:

— Առաւօտ կանուխ դօշլխոսալէն դօխտուր Պարչեւսկին են բերէ: Ասում են թէ՝ վէրքը բանըմ չէ. թէեւ սրտի քովն է, բայց սրտին չէ հասէ:

— Ասում են թէ՝ հագուստի տակէն երկաթահիւս զրահ է ունեցէ, թէ չէ՝ բանը պրծած պիտի եղնէր:

— Եթէ «Կոմիտէն» է զարնողը՝ առաջատում չունի, ասում է մէկը.— «Կոմիտէի» դանակը դեղուած է լինում: Բաւական է մի փոքր վէրք, որ էլ չլաւանայ, վէրքը դօշեւէյէն վերջն էլ զոհը էն աշխարհը կ'երթայ:

— Ծօ՛, «Կոմիտէն վրիպէ՞». էդ ե՞րբ տեսնուած բան է. չէ, էդ «Կոմիտէի» գործը չէ:

— Եթէ «Կոմիտէի» գործն է ու, խամ մարդու է յանձնուած, վայն եկել է մեզ տարել, էլ ինչ երեսով մարդու երեւանք:

— «Կոմիտէն» ամօթով չի մնայ, դու գործիդ աչէ, տեսար ուրիշ օրըմ...

— Շունը որ ապրի՝ էլ Կարս կը մընա՞յ. կ'անցնի Կարին՝ կնկայ ազգականների քովը:

— Դու էլ բա՞ն ըսիր... «Կոմիտէն» Կարին մարդ չունի՞: Շէրիֆ բէգ չէ՝ իր մարդարէն էղնի, ու Ալլահի կողքը բազմած, «Կոմիտէն» որ որոշէ մաքրել, կը մաքրէ:

— «Կոմիտէն» է:

— «Կոմիտէն» չէ:

— Պիտի մեռնի, պիտի չմեռնի:

Բերնէ բերան գաղտնաբար նման խօսակցութիւններ են շրջան անում, իսկ բարձրաձայն ուրիշ բան:

— Շէրիֆ բէգի վրայ դանակ քաշե՞լ... Տօ, ձեռքը չորնայ էդ, էդ...

— Փոշոյի պէս մարդ է. ո՞ւմ է վնաս տուէ:

— Շաքարի պէս անուշ լեզու ունի, ի զուր չէ որ, մեծ ու պզտիկ իր անունով են երդւում:

— Իր հարիւրաւոր տների վարձակալները ոչ մէկ նեղութիւն չեն քաշէ, ունեցել են՝ տուել են տան վարձը, չեն ունեցել՝ չեն տուէ: Դեռ նոյն ընկած միջոցներին էլ բէգին դրամ են տուէ, նեղութիւն դուրս են եկէ:

— Չէ, ես ու իմ Աստուածը. էնոր պէս լաւ մարդ աշխարհքը շատ չէ տեսէ:

— Իսկապէ՞ս, երբ իմացանք էդ դանակի պատմութիւնը, օխթը անէծք. հարիւր հայհոյանք ուղինք էնոցին:

— Արդէն դանակի պատմութիւնը պարզ ցոյց է տալիս որ, էնողը լագիրակի (տաճիկ) ձեռքն է եղէ: Անօթի մէկն անպայման: Յանկարծ տեսել է աղա մարդը, սիրտը ուզել է դրամ պոկել. Անդրել է, ու երբ բէգը հայրաբար խրատել է էնոր թէ՝ ջահել ես, ամօթ է մուրացկանի պէս ուրիշի ձեռք մեկնել, գնա՛, աշխատի, գործ չունե՞ս՝ վաղը եկ՝ գործ դնեմ քեզ: Լագիրակն էլ, իր չունեցած պատմութիւնը ցոյց տալու համար, դանակ է փարուէ. ինչց որ կատուն մէկին ճանկէ.

— Հրբըթ կոյսէ է:

Հաստատում են ուրիշներ այս վարկածը:

— Ինչպէ՜ս, մէկ երկու օրէն շուկայ կը գայ բէգը՝ խնդալով եղածի վրայ:

— Ա՛խ, օխ ձեռքերս ընկնէր էն, էն լագիրակը. դառը մայինք իրեն տա, հասկնար թէ ինչպէ՞ս կ'եղնի աղա մարդու վրայ դանակ փարտելը:

Այսպէս ասում են, խօսում են շուկայում, վստահ թէ իրենց ունկնդիրներ ծակ ականջներ կան միշտ, որ լուրը տանում են պէտք եղած տեղը:

Ներքուստ համ ուրախ են, համ տրտում են Հայերը. ուրախ են որ, դանակ է խաղացել մառնիկի կեանքի դէմ. տխուր են որ, մէկէն չէ վերջացել գործը:

— Համբերութիւն, ո՞վ գիտէ «Կոմիտէի» գործը: Քուցէ չէ՞ ուզեցէ սպանել. զուցէ ուզեցել է դաս տալ իրեն թէ՝— քիթդ քեզ քաշէ, թէ չէ...

— Համբերութի՛ւն... դեռ ո՞վ գիտէ՝ կ'ապրի՛, կը մեռնի՞:

Երկու երեք օր յետոյ շուկայում լուր է տարածւում թէ,

— Ոստիկանոմ Աշոյի մօրը կառքը գրած՝ ուղիղ ոստիկանատուն է տանում: Էնտեղ հարց-փորձ թէ դուն գիշերը պառա հոնն էր, էղէ. անչուում բանտըմ տեսած, բանտըմ լաւ ես պիտի ըսես. թէ չէ քեզ բանտը պիտի ընենք:

Աշոյի մէրն է, թէ՝— ճիշդ է, մեննեւ կէս գիշեր պառաուհանն էի, զարայ հիւանդով տղուս կը սպասէի որ որ սաղն էր: Շէրիֆ բէգի տան դառը չեմ տեսէ, չունեցի էդ ժամանակ տանը չէի: Դրացուհիս հիւանդացել էր յանկարծ, ինձ կանչեցին օգնութեան: Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս էնտեղ դարման, լափայ, ինչ գիտնամ, կնկայ բժշկութիւն: Ոչ բասեր ճիշդ է Պահթմայ խանուհին էլ կրնայ հաստատել, չունեցի էն լաւ պիտի էղնի Տաւատուր աղն ու վախը եւ իմ էնտեղ էղնելը:

— Ինչ կ'էնեն, չեն էնէ՝ բերնէն բան չի փախցնէ:

— Բաւա՛ կնիկը:

— Է՛, չիտէք որ էնոնց անով տեղով «կազմակերպուած» են, բերններէն կուտ չեն փախցնէ:

ԻԼԼԷՆ ԲՈՒՐՋԱՆԴ

(12)

(Շար.)

իրենց ամենամեծ պաշտպաններն են ։

Ներսը պաշարողները Թուրք ռաւիկան - զինուորներն էին, իսկ պաշարողներն ալ զինեալ ռազմիկաններ, որոնք կիներու եւ մանուկներու համար պահուած էին ։

Ցարձակողները ուժ առին միջազգային յանձնաժողովի նախագահին իրենց իրաւունք տալով խօսքերէն եւ ռաւիկան զօրքի հրամանատարին պաշարեալներուն ուղղած «մի կրակէք» հրամանէն, եւ զարհուրելի յիշոցներ արձակելով ու պատուհաններուն վրայ պարպուող հրացանի ձայներուն մէջէն չէնքին վրայ խուժեցին ։

Այն ատեն ներսինները կրակել սկսան ։ Ցարձակողները իրենց առջեւէն կիները եւ մանուկները կը քշէին, այնպէս որ երկու կիներ ու տղայ մը վիրաւորուեցան եւ ամբոխն ալ ցրուեցաւ ։ Կառավարչատան պարտէզին մէջ նետուած քարերէն քարակոյտ մը գոյացաւ ։ Կացութիւնը նորէն լարուած է ։

50,000,000 Չինացիներ անպատսպար

Չինաստանէն հասած վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ անհուն համեմատութիւններ առած է Դեղին գետին յորդումը ։ Ճափոնական հրամանատարութիւնն ալ չափազանց վտանգաւոր կը նկատէ կացութիւնը եւ ամբարտակները բոլորովին անկարող են կասեցնելու հեղեղը, որ բռնած է զինուորական գործողութեանց ամբողջ շրջանը ։ Միւս կողմէ, չինական թնդանօթները իրենց կրակին տակ պահելով քանդուած թումբերը, թոյլ չեն տար որ Ճափոնցիները նորոգեն զանոնք ։

Ամէն կողմէ անհամար փախստականներ իրար խառնուած են եւ ի զուր ապահով վայրեր կը փնտռեն ։ Ջուրերուն տակ թաղուած է 4000 մղոն տարածութիւն, 100.000 Չինացիներ պաշարուած են ջուրերէն, անօթի ծարաւ, իսկ ուրիշ 700.000 հոգի կը թափառին ջուրերուն մէջ կամ լաստերու վրայ ։ Եթէ ողողումները անմիջապէս չդադրին կամ թումբեր չշինուին, կը կարծուի թէ 50.000.000 հոգի անպատսպար պիտի մնան մինչեւ մէկ ամիս ։

Սպանիական պատերազմը կը սաստկանայ

Զօր. Ֆրանքոյի շրջանակներէն կը հաղորդեն թէ ազգայնական բանակը յարձակողականի ձեռնարկած է երեք ճակատներու վրայ ։ Կատաղի կռիւներ կը մղուին այդ երեք ճակատներուն վրայ ։ Հանրապետականները կ՚ըսեն թէ ապստամբները պարտութեան մատնուեցան, բայց այս վերջինները կը հերքեն ։ Ամէն պարագայի մէջ, կռիւները սաստկացած են ։ Ազգայնականները իրենց ամբողջ ուժը թափած են Սակուեթայի վրայ, եւ կը ճգնին գրաւել զայն, որպէսզի հանրապետականները չկարենան ամրացնել այդ մետաղագործական կեդրոնը եւ Վալենցիան ։ Հանրապետականները ուժգնօրէն կը դիմադրեն ։

Ամէն կողմէ փախստականներ կը հասնին Վալենցիա, որուն բնակչութիւնը քառապատկուած է ։ Վերջերս 40.000 հոգի եւս հասան Քասթէլլոնի նահանգէն, ասպատակելով ուտեստի տագնապը ։ Հիւանդանոցներն ալ խճողուած են ։

Ազգայնականները կը շարունակեն անխնայ ռմբակոծել Վալենցիան եւ Պարսելոնան ։ Զօր. Ֆրանքօ բացարձակ անձնատուութիւն կը պահանջէ, այլապէս կռիւները պիտի շարունակուին անողորմաբար ։

*** Հանրապետական Սպանիոյ վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.— Զորս ամիս առաջ ռազմանիւթի տագնապի մը առջեւ կը գտնուէինք, իբրեւ հետեւանք ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան ։ Այժմ անցած է տագնապը, շնորհիւ մեր ճարտարագործութեանց գերարտադրութեան ։ Մեր բանակը բաւականաչափ սպառազինուած է ։ Մնաց որ, մեր զինուորները հարիւր անգամ ապացուցին թէ թշնամին պարտութեան մատնելու համար անհրաժեշտ չէ ռազմանիւթի հաւասարութիւնը ։ Մեր շահելիքը կ՚արժէ ամէն զոհողութիւն ։ Մենք կը կռուինք անոր համար որ Սպանիան Սպանիացիներուն մնայ, եւ պիտի յաղթենք ։ Երբ հարցը, հայրենիքի մասին է, կա՛մ կը յաղթեն եւ կամ կ՚իյնան ։ Մենք պիտի յաղթենք ։ Սպանիա չուզեր ոչ լուծի տակ իյնալ, ոչ ալ հովանաւորեալ երկրի մը դառնալ »։

Անգլիա եւ Իտալիա կը վիճին

Իտալական կառավարութիւնը առաջարկեց ձեռնարկել անգլօ-իտալական համաձայնութեան գործադրութեան, յանձն առնելով որ Սպանիոյ իտալացի կամաւորները առ այժմ չմասնակցին կռիւներուն ։ Անգլիական կառավարութիւնը մերժեց առաջարկը, մինչեւ որ լուծուի օտար կամաւորներու քաշման խնդիրը ։ Լոնտոնի իտալական դեսպանը այս առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ վարչապետին հետ ։ Կ՚ըսուի թէ Պ. Չէմպըրլէն զաղտնապէս խնդրած է աշխատաւորականներէն եւ միւս ընդդիմադիրներէն որ նեղացուցիչ հարցումներ չուղղեն կառավարութեան, մինչեւ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին գումարումը ։

Եթէ Սպանիոյ կամաւորներու խնդիրը դիւրութեամբ կարգադրուի, անգլիական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, իրականացնելու համար Ֆրանքօ-իտալական հաշտութիւնը, առանց որու անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը թուղթի վրայ պիտի մնայ ։ Այս առաջադրութեամբ, Անգլիոյ Թագաւորին այցելութեան առթիւ Փարիզ պիտի գայ նաեւ արտաքին նախարարը, խորհրդակցելու համար Ֆրանսայի վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ ։

ՁԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՖԱՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ թագաւորը տեսակցութիւն մը ունեցան Վոսփորի մէջ, «Սավարոնա» զբօսանաւին մէջ որ վերջերս գնուեցաւ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին համար ։

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ընդհ. քարտուղարը, Պ. Մորիս Թորէզ, ճառ մը խօսելով, քննադատեց ընկերվարական կուսակցութեան դերը՝ ժողովրդական ճակատի գործունէութեան մէջ ։ Համայնավարները կը պահանջեն ամբողջովին գործադրել ժողովրդական ճակատին ծրագիրը, բանալ Սպանիոյ սահմանագլուխը եւն. ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ, որ 800.000 անդամ կը ներկայացնէ, ժողով գումարելով սպառնաց ընդհ. գործադուլ հռչակել ամառնային արձակուրդէն վերջ, քանի որ կառավարութիւնը որոշեց թոշակի յաւելումները յետաձգել մինչեւ 1939 . Գործադուլը պիտի ըլլայ «նստուկ»,հետեւողութեամբ 1936ի բանուորական գործադուլներուն ։ Միութեան ընդհ. քարտուղարը յօդուածով մը կը յորդորէ որ եւ է ձեռնարկ չկատարել մինչեւ հոկտեմբեր, չխանգարելու համար Անգլիոյ թագաւորին այցելութիւնը ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ կը քննուէր պահածոյին արուեստի պատասխանը, գրեթէ բոլոր ընդդիմադիր երեսփոխանները առին քալեցին ։ Այն երեսփոխանը որ կարդացած էր ընդդիմադիրներուն բողոքագիրը, արտաքսուեցաւ երեք նիստի համար ։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ժողովրդական լեզուով հրատարակութեան 400ամեակը տօնուեցաւ Անգլիոյ մէջ, մեծ հանդիսութեամբ ։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ պահեստինները, որոնք զէնքի տակ առնուած էին, արձակուեցան շաբաթ օր, գոհացում տալու համար Գերմանիոյ, որ սակայն գոհ չերեւար ։— Գաշտօնական բանակցութիւնները կը սկսին այս շաբթու ։

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան խնջոյքը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 26ին, Կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ։ Մուտք 6 Ֆր. ։

Միութեան վիճակահանութիւնը կը բացուի նոյն օրը ։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 78

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 22 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3763

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԺԱՆԻՔԸ ԵՒ ԱՆՃԱՐԿԱՑ ԵՒՐՈՊԱՆ

Քիչ անգին պիտի կարդաք չափազանց վրդովիչ լուրեր՝ Սանճաքի կացութեան մասին։

Երբ Թրքական թերթերն անգամ իրար անցած են եւ «եղբայրական» կոչեր կ'ուղղեն Հայերուն, որպէսզի չգաղթեն, կրնաք երեւակայել թէ ո՛ր աստիճան խախուտ է կացութիւնը։

Տարբեր աղբիւրներ ալ կը հաստատեն խուճապի եւ գաղթի լուրերը։

Այսպէս, Հալէպէն յունիս 12 թուակիր նամակ մը կը պատմէ.

— « Այս օրերս մենք շատ փոթորկալի օրեր կ'անցընենք։ Ինչպէս որ մեր բարեկամ Ֆրանսան Կիլիկիան ձգելով խուճապի մատնեց Հայերը, այս անգամ ալ Սանճաքի նոր կացութիւնը խոր յուզում եւ իրարանցում պատճառած է։ Բազմաթիւ Հայեր Գրրքխանի, Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ տուն տեղ ըլլալէ վերջ, այսօր ամէն բան ձգելով նորէն կը գաղթեն, ապահով ապաստան կը փնտռեն։ Զրոյց կը շրջի թէ Հալէպն ալ Թուրքիոյ պիտի ձրգուի։ Արդէն թերթերը կը գրեն թէ 38,000 թուրք զինուորներ կեդրոնացած են սահմանին վրայ, բռնի գրաւելու համար Սանճաքը։

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ։

Հայ փախստականները նոր չէ որ պիտի ճանչնան Թուրքը, ինչպէս եւ «մարդասէր» Եւրոպան։

Այսպիսի պարագաներու մէջ, ինքնապաշտպանութեան բնազդը եւ անցեալի փորձառութիւնը շատ աւելի ծանր կը կշռեն, քան յայլարան հաւաստիքները։

Ցաղթականներուն գրահաւորները չըթայ կազմեր էին Իզմիրի առջեւ, երբ գիմացը, քարափին վրայ, հազարաւորներ կը մորթուէին անգէն ու անտէր։ Այդ նոյն մարտանաւերուն հրամանատարները յաճախ իրենք ալ կը դիւրացնէին կոտորածը, մերժելով, եւ զրկելով նոյնիսկ անոնք որ նաւակ մը նետուած կամ լողալով մինչեւ նաւ հասած, պարանի մը կառչած էին…

— *« Բայց Ֆրանսայի շահերուն հակառակ չէ՞ լքել Ալեքսանտրէթի շրջանը», կը հարցնեն բարեմիտ մարդիկ։*

Անշուշտ հակառակ է։ Եւ այդ պարագան որոշ յուսադրութիւն կը ներշնչէ շատերուն։ Ինչ որ ալ ըլլայ, կ'ըսեն անոնք, Ֆրանսա չի կրնար լքել այդ խարիսխը, թէ՛ տնտեսական եւ թէ՛ ռազմական պատճառներով։ Մանաւանդ որ, հողատարութիւնը վերջացած չէ տակաւին, ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հրաժարած՝ իր որոշումներուն գործադրութենէն։

Ճիշդ են այս դիտողութիւնները։ Իրողութիւն է, նաեւ, որ Ֆրանսայի երեսփ. Ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբի վերջին նիստին մէջ, կարգ մը երեսփոխաններ քննադատեցին կառավարութեան թուլութիւնը, աւելի ազդու միջոցներ պահանջելով։

Եւ սակայն, միջազգային-քաղաքական կեանքը շատ կը նմանի սակարանային երեւէջներու։ Յաճախ կը պատահին այնպիսի դէպքեր, որոնց դէմ կ'ըմբոստանան տարրական տրամաբանութիւնը եւ արդարութեան զգացումը։ Բայց կը պատահին…

Արդեօք չափազանցութի՞ւն է ենթադրել թէ՝ Ֆրանսա ի վերջոյ ապահովելով իր քաղաքական եւ տնտեսական շահերը, կրնայ ամբողջովին Թուրքիոյ յանձնել վիճելի շրջանին վարչութիւնը,— ինչպէս բրած է հիմա, իբրեւ առժամեայ տնօրինութիւն։

Գալով Ազգերու Դաշնակցութեան, Թուրքերը անոր դէմ ալ կիրք բռնած են արդէն։ Եւ կը փչե՛ն, պնդելով թէ անոր քննիչ յանձնախումբին անդամներն են որ կը պղտորեն մթնոլորտը եւ տեղի կուտան «ցաւալի դէպքերու»։

Այս տեսակէտէն, խիստ պերճախօս է Էնկիւրիի պաշտօնաթերթին, «Ուլուս»ի (Հաքիմիյէթը Միլլիյէ) *խմբագրականը, իր երեսփոխան-խմբագրապետին բերնով* (15 յունիս).

— « Վերջին դէպքերը ցոյց տուին որ, իբր թէ Ազգաժողովը ներկայացնող այս անձերը Հաթայի դատին մէջ Սանճաքի Թրքութեան եւ Թուրքիոյ դէմ գործելու պաշտօն ստանձնած են։

Այն պահուն երբ ընդհ. քարտուղարը Ժընեւի մէջ ամէն բան ստանձնել կը փորձէ, Հաթայի իր ընկերները կը շարունակեն դատուիրակ կառոյի դերը։ Երբ Ազգաժողովի երկու անդամ պետութիւնները համաձայնութեան շփումներ կը կատարեն, Ազգաժողովի ներկայացուցիչներուն խրախուսած, գրգռած եւ թերեւս նոյնիսկ կազմակերպած արիւնալի միջադէպերուն ականատես կ'ըլլանք։ Ալ կը բաւէ այս կատակերգութիւնը։

… Բայց այլեւս պէտք է հարցնենք, առնէ մը ի վեր ամբողջ ժողովուրդին միտքը զբաղեցնող սա հարցումը.

— Արդեօք այլեւս առեն չէ՞ եկած որ Թուրքիա Ազգաժողովին հետ ունեցած իր յարաբերութիւններու, նոյնիսկ իր անդամակցութեան խնդրին վրայ կանգ առնելով մտածէ»։

Այս տողերը գրելով, Թուրք հրապարակագիրը անշուշտ իր կառավարութեան մտածումներն է որ կ'արտայայտէ։ Բան մըն ալ աւելի։

Թուրքերը վարպետ են «կատարուած իրողութիւններ»ու վարպետութեան։ Եւ գիտեն որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ամէնէն տագնապալի կամ ըմբոստացուցիչ պարագաներուն մէջ անգամ, կը գոհանայ բանաձեւ մշակելով եւ ուժեղին ձեռքը սեղմելով։

Երբեք այսքան անճարկած չէր Եւրոպան, իր իսկ յանձնառութիւնները յարգել տալու համար։

Իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած՝ Սպանիոյ եւ Կեդր. Եւրոպայի վրայ, ան կարծես մոռցեր է որ Մօտաւոր Արեւելքն ալ նոյնքան բարդ հնոց մը կը կազմէ խառնակութեանց եւ պատերազմի, երբ ազատ ասպարէզ կը տրուի Թրքական ժանիքին։ Երբ հազիւ ազատագրուած ժողովուրդներ անգամ կրակին բերանը նետուած են…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԻՇԵՐ ՑԵՐԵԿ ԺՈՂՈՎ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Վճռական որոշումներ կը սպասուին Սանճաքի մասին

Պոլսէն կը հեռագրեն Յունիս 20 թուականով.—

Թուրքիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ ներկայ շրջանը կը համարուի նախորդը մօտալուտ որոշումներու։ Նախարարները Պոլիս պիտի մնան անժամանորէն, ընդունելու համար Աթաթիւրքի հրահանգները՝ մինչեւ Սանճաքի հարցին վերջնական լուծումը։ Ընդհ. սպայակոյտին պետը, մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք եւ արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարն ալ Պոլիս հասան այսօր, երկուշաբթի։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽՈՒՃԱՊ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

«Եթէ Թուրքերը գան, ձեզ պիտի ջարդեն»

Ի՞ՆՉ ՈՐՈՇԱԾ Է ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԺՈՂՈՎԸ.— ՀԱՅԵՐԸ ԵՐԿՈՒ ՄԱՍԻ ԲԱԺՆՈՒԱԾ.— ՄԱՍ ՄԸ ՀԱՅԵՐ ԱԼ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ԴԻՄԵՆ.— «ԹՐՔԱՍԷՐ ԵՒ ՈՂՋԱՄԻՏ ՀԱՅԵՐ»։

«Ճիւմհուրիյէթ» հետեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատարակէ Անտիոքէն, այս խորագիրներով (14 յունիս).

Շաբաթէ մը ի վեր Հաթայի մէջ շատ մը փոփոխութիւններ եղան։ Զարօրէ ի վեր ներքին տնօրէն (կուսակալ) Տօքթ. Ապտիւլրահման Մէլէք գործի սկսաւ։ Գործի սկսելէ վերջ այս երիտասարդ բժիշկին, որ Անթաքիոյ երիտասարդութեան մէջ ծանօթ է իր պաշտօնով, իր գիտութեամբ, իր փափկավարութեամբ եւ լրջութեամբ, փոխուեցան Անթաքիոյ քաղաքապետը եւ կարգ մը դիւղախումբի տնօրէնները։ Միւններն ալ աստիճանաբար պիտի փոխուին։ Առայժմ անդորրութիւնը համբու մէջ մտած է։

Ֆրանսական ուժերու հրամանատարը, Գոլէ եւ իր հրամանին տակ գտնուողները ուղղամիտ ընթացք մը ցոյց կուտան։ Գոլէ կը յայտարարէ թէ ընտրութիւնները պիտի հասցնէ լաւ արդիւնքի մը։

Գալով զանազան տարրերու միջեւ եղած յարաբերութեանց, Թուրք եւ Արաբ անհամաձայնութիւնը շատ թեթեւցած է, Ալէվիներն ալ՝ նախկին պատրիարք Կառոյի կողմէ եղած հազարումէկ ջանքերու հակառակ, սկսած են ըմբռնել ճշմարտութիւնը, այսինքն իրենց Թուրք ըլլալը։

Գալով Հայերուն, պէտք է երկուքի բաժնել զանոնք։ Մէկ մասը անոնք են որ չեն զբաղիր քաղաքականութեամբ եւ ոչ մէկ թշնամութիւն կը տածեն Թուրքիոյ հանդէպ։ Անոնցմէ թրքական ցանկին մէջ արձանագրուածներ կան. շատ աւելի թուով արձանագրուածներ ալ պիտի ըլլան անոնցմէ, եթէ Դաշնակցականներէն չհալածուին։

Հայոց միւս մասն ալ կը կազմեն Դաշնակցականները որոնց անունը միայն բաւական է, հասկնալու համար որ թշնամի են Թուրքերու։

Գրրքխանի Դաշնակցականներուն պետ Աստուրեանի եւ քաղաքապետ Ստեփանի նախագահութեան տակ, Դաշնակցականները Հայոց եկեղեցիին մէջ գումարում մը ունեցած են, եւ սուտ մը յերիւրելով որ՝ եթէ Թուրքերը գան, բոլոր Հայերը պիտի ջարդեն, Հայերը գաղթի գրգռած են եւ ընդունած են որոշում մը թէ՝ Հայերը պէտք է որ գաղթեն։ Ասոր վրայ հայ խաղաղ ժողովուրդը անհարկի՝ թէեւ Հաթայէն փախչիլ սկսած է, բայց խելքը գլուխը մարդիկ ալ ուշքը առեր են այս գաղթէն։

Մաս մը Հայեր ալ իրենք իրենց միջեւ տուած որոշման մը համաձայն մարդ ղրկած են Լիբանանի եւ Հալէպի իտալական հիւպատոսներուն։

Շրջած զրոյցներու համաձայն, ասոնք Իտալացիներուն օժանդակութիւնը խնդրեր են, խոստանալով ծառայել Իտալացիներուն։

Թէեւ Անթաքիոյ, Իսքէնտէրունի, Գրրքխանի եւ Բէյհանիյէի Հայերն ու կարգ մը Յոյներ Դաշնակցականներուն վերոյիշեալ փրոփականտին վրայ թէ՝ եթէ Թուրքերը գան ձեզ պիտի ջարդեն, ուզած են Հալէպ փախչիլ, բայց կառավարութիւնը արգիլած է այս անտեղի գաղթը։

Դաշնակցականները եթէ առիթը գտնեն, թերեւս պիտի փնտռեն նոյնիսկ իրենց ձեռքը դպնալ չունեցող Թուրքերը, բայց կարելիութիւն չեն գտներ։ *Այսու հանդերձ ստուգապէս տեղեկացայ թէ Գայըր Գուճաքի Թուրքերը Հայոց կողմէ սպառնալիքի ենթարկուած են։ Այս վիճակին ալ պատճառ կը հանդիսանայ Լազգըյէի կուսակալը Ճափիրի Իհսան։*

Հաթայի վերջին կացութիւնը արաբական թերթերու կողմէ կը պարզուի՝ հակաթուրք զրպարտութիւններով։ Դամասկոսի եւ Պէյրութի թերթերը չեն ամչնար գրելով թէ՝ Թուրքերը Հաթայի մէջ Արաբները կը սպաննեն։ Թէեւ բոլոր թերթերը լեցուն են Հաթայի լուրերով, բայց ասոնց հարիւրին 90ը սուտ է։

Անթաքիոյ մէջ գտնուող եւ Թուրքերէն իրենց ո եւ է վնաս յառաջ չգալուն ապահովութիւնը ունեցող Թրքասէր Հայեր ալ Հաթայ կը գաղթեն, երբ Հաթայէն կարգ մը Հայեր Պէյրութ, Դամասկոս եւ Հալէպ կը փախչին։ Մասնաւորապէս Գաղեանինէն Պէյրութ եկող հայ ընտանիքներ Հաթայ կ'երթան։

Ուրիշ վրդովիչ երեւոյթներ եւ զրոյցներ

Գերմանական անթէնը կը հաղորդէ.— Սանճաքի Ֆրանսական հրամանատարը հայկական պատուիրակութիւն մը ընդունելով, յայտարարեց թէ՝ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ, Սանճաքը պիտի գրաւուի Թրքական զօրքին կողմէ, սակայն դեռ չէ որոշուած Ֆրանսական զօրքին մեկնումի թուականը։

**** Ազգաժողովի յանձնախումբին ընդհ. քարտուղարը Ժընեւէն վերադառնալով, յայտարարեց թէ ընտրութիւնները պիտի շարունակուին եւ պիտի վերջանան յուլիս 15ին։ Անգլիական պատուիրակը հրաժարած է, անձնական պատճառներով։*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՄԵՍՏՈՒԹԻՒՆ

Երբեւիցէ խորհա՞ծ էք մեր դարաշրջանին նկարագրին մասին։

Նախ՝ համեստութեան պակաս։

Ամէն մարդ Հիթլէր կ'ենթադրէ ինքզինք կամ Մուսոլինի,— եւ այս՝ նոյն իսկ… գինետներուն մէջ։

Երէկուան Սէյեէր, փիլիսոփայօրէն քննելով, *իմպերիալիզմ* մը կը տեսնէ ատոր մէջ, *լիպիտօ տամինանտի*, այսինքն՝ ցանկութիւն մը տիրապետելու, ուրիշին վրայ շուք ձգելու։

Ահա բանաստեղծութեան մէջ,— մատներուն վրայ ոտք համրող մեր բանաստեղծները կը բարկանան՝ եթէ հանճար չանուանես զիրենք։

Ահա նկարչութեան մէջ,— աղտոտ մատներով բուղթ ներկող մեր նկարիչները վրձինը գլխուդ կը նետեն՝ եթէ Միքէլ Անճելոյի հետ չբաղդատես զիրենք.

Ահա հրապարակագրութեան մէջ, — իրենց անունն անգամ շիտակ գրել չգիտցող մեր խմբագիրները առաւօտ իրիկուն կը հայհոյեն քեզի՝ եթէ յանդգնիս ցոյց տալ իրենց նստելիք տեղը։

Եւ այսպէս, մեծամտութիւնը տաւածուած ու թափանցած է մինչեւ… խոհանոցները։

Այսօրուան խոհարարները, որոնք չեն գիտեր եփել նոյնիսկ «Փէս - Տը - Նօն» մը (pets de Nonne) կամ «Հառաչանք կուսին» մը (ձեր գիտցած *լոխմա*), ազգին ճակատագիրը վարելու յաւակնութիւնն ունին։

Հարկ կա՞յ սպացոյց տալու մեր եւրոպաարդներու մեծամտութեան մասին, — ամիսը երկու հազար ֆր. շահող ինքզինք իշխան կը կարծէ եւ օդանաւով ճամբորդութեան կ'ելլէ։

Համեստութի՛ւն, ո՞ւր մնացիր։

Եւ սակայն, «Փոփիւլէր»ի մէջ, յօդուածագիր մը կը պնդէ թէ համեստութիւնը սկսած է վերադառնալ։

Հետաքրքրուեցայ։ Ի՞նչ համեստութիւն է արդեօք։ Կարդացի, կարդացի եւ հասկցայ որ այդ «համեստութիւնը»… ձեռագործ ժանեակ մըն է, ծածկելու համար կիներու ստինքը։ Ֆրանսացիները «համեստութիւն» կը կոչեն ժանեակը, որ կուզայ ծածկել, ուշացած ամօթխածութեամբ մը, գեղուհիներուն պարանոցը, որ դարերով բաց ձգուած էր քիչ մը, մանաւանդ վերջերս, իբրեւ նորաձեւութիւն։

Ուրեմն համեստութիւնը քուրջի կտո՞ր մըն է։

ԱՐԱՋ

ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԶԱՐՄԱՆԱՆ

“Իրար անցնելու բան չկայ, եղբայրաբար կ'ապրինք„

« Սոն Փոստա»ի Դամասկոսի թղթակիցը կ'ըսէ թէ՝ հոն հասած լուրերու համաձայն, Թուրք զօրքը Հաթայ մտնելու վրայ է։ 1000 Թուրք զինուորներ Գերճիլ ղրկուած են Գարաքամըշէն՝ դէպի Հաթայ ուղղուելու համար։ Այս լուրերը մեծ յուզում պատճառած են Արաբներու եւ մանաւանդ Հայերու. որոնցմէ բարեկեցիկները Սուրիա կ'անցնին։ Կարգ մը հայ գիւղերու մէջ ալ սկսած է գաղթի շարժում մը։

**** «Սոն Փոստա» այս առթիւ դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ* (15 յունիս).

— *Եթէ ճիշդ է Հայերուն գաղթի լուրը, անիմաստ է շատ։ Ինչո՞ւ կը գաղթեն։ Թուրքերուն պատճառով, չէ՞։ Բայց անիմաստ է այս։ Պարապ տեղն է իրենց յուզումը եւ իրարանցումը, որովհետեւ Թուրքի եւ Հայու խնդիր չկայ։ Ճիշդ է որ անոնց միջեւ մեծ սոսամ մը անցած է, բայց այս ոչ թէ Թուրքերուն եւ Հայերուն միջեւ անցած է, այլ օտարներուն գործիք եղած եւ օտարներէն զինուած Հայոց եւ Թուրքերու միջեւ։ Թուրքին համար Հայ, Յոյն, Քիւրտ եւ Արաբ չկայ։*

Միայն թէ ան պարտաւոր է իրեն դէմ եղած թշնամութեանց փոխադարձել։ Եթէ ժամանակին Հայերուն դէմ խիստ վարուեցան, պատճառը այն է որ անոնց կողմէ խառնութեան ենթարկուած էր եւ փոխադարձեց ոչ թէ Հայուն, այլ թշնամիին գործիք եղած եւ իրեն վրայ յարձակող Հայուն։

Թրքահայոց մէջ այդ տեսակ մարդ չմնաց։ Այսօր ոչ մէկ խնդիր կայ իրենց միջեւ։ Եթէ գաղթի սկսող Հայերը անոնք են որ Թուրքին դէմ զինուած էին, թերեւս իրաւունք ունին փախչելու, բայց պարզ Հայ ըլլալը ոչ մեղք է եւ ոչ ալ կը նշանակէ Թուրքի թշնամի ըլլալ։

Թուրքը Հայուն դէմ ոչ մէկ թշնամութիւն ունի։ Միայն իրեն թշնամութեան ընդդէմ թշնամի է։

Ապահով ենք որ Մարթէլ-Կառոյի քաղաքականութեան հետեւող Հայերուն թիւը շատ չէ։ Մենք անոնցմէ չենք որ կը հաւատան թէ հայ ժողովուրդը Թուրքին թշնամի է։ Բայց կրնան գտնուիլ հայ քոմիթէճիներ Թուրքին թշնամի, որոնց պէս ամէն տեղ եւ ամէն ատեն կրնան գտնուիլ։ Այս կարգի Հայեր ոչ թէ Թուրքին, այլ նոյնիսկ Հայերուն թշնամի են. Եւ Թուրքը շատ լաւ կրնայ այս երկուքը զանազանել իրարմէ։

Պէտք համարեցանք ըսել թէ բնաւ պէտք չկայ որ Հայերը իրենց Հայ ըլլալուն համար Թուրքերէն վախնան եւ «Թուրքերը կուգան կոր» ըսելով փախչին։ Այս տեղին պէս Հաթայի մէջ ալ Հայերը շատ լաւ եղբայրաբար կրնան ապրիլ Թուրքերուն հետ։ Իրարանցման պէտք չկայ։

Կարոլ թագաւորին եւ Աթաթիւրքի տեսակցութիւնը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ռումանիոյ Կարոլ թագաւորը եւ Աթաթիւրք գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցան Վոսփորի մէջ։

Կարոլ թագաւորը Պոլիս հասաւ ուրբաթ առտու, իր զբօսանաւով։ Միշտ պահելով իր պաշտօնական հանդամանքը, այցելեց քաղաքին զանազան մասերը։ Յետոյ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Աթաթիւրքի հետ։ Արքայական զբօսանաւը կիրակի օր խարիսխ նետած էր Վոսփորի մէջ, եւ թագաւորը մեկնեցաւ երեք ժամ ցամաքի վրայ մնալէ վերջ։

Ռումանիոյ պալատական նախարարը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց կիրակի գիշեր, հաղորդելով թագաւորին տեսակցութիւնը Աթաթիւրքի, ինչպէս եւ Թուրքիոյ վարչապետին եւ նախարարներուն հետ։ Մամուլը արտօնուած չէ որ եւ է խորհրդածութիւն հրատարակելու այս տեսակցութեանց մասին։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս տեսակցութեան, քանի որ Ռումանիա եւ Թուրքիա սերտ բարեկամներ են, գործակիցներ՝ Պալքանեան միութեան մէջ, եւ շատ մը խնդիրներու՝ մասնաւորապէս Սպանիոյ եւ Ազգաժողովի հարցերու մասին նոյն դիրքը բռնած են։ Երկուքն ալ Գերմանիոյ ճնշումին ենթարկուելէ վերջ, այժմ կը ջանան տնտեսական աւելի սերտ գործակցութիւն մը հաստատել Անգլիոյ հետ, որ պատուիրակութիւն մը ղրկած է Պուքրէշ, քարիւղի խնդիրը ուսումնասիրելու համար։

«ԱՄԵՆԱԿԱՐՈՂ» ՍՏԱԼԻՆԻ ՏԿԱՐ ԿՈՂՄԵՐԸ

Անկեղծակայեկի խանդավառութեամբ խորհրդային Ռուսիոյ գրողները չանդալից ածականներ կը սարքծեն Ստալինի համար—բանուորական միթինկներու, բանակներու թէ հրապարակային ժողովներու մէջ, հայ աշուղներու երգերու թէ բանաստեղծներու գրութիւններու մէջ։ Երբեք ժամանակակից պատմութեան մէջ, տեսնուած չէ որ մէկհատին անձնաւորութիւն, հոգ չէ ոյժեն ալ հանճարեղ, ստացած ըլլայ ածականներու այսպիսի կոյտ մը, «երկիրին ամենահզօր կարմիր բանակը Ստալինը։ Իսկ երբ նման գովեստներ կը տրուին համեմատաբար տղէտ եւ միայն գործնական ընդունակութիւններ ունեցող մէկու մը, այն ատեն ցասումի հետ միատեղ տառաջ կուգայ նաեւ խորունկ զզուանք մը։

Երեսուն «ազատ» հանրապետութիւններ, իրենց պետական ղեկավարներով միասին, քծնանքի մրցման ելած են— վայելելու համար Մէկ մարդու համակրանքը շահելու կամ աւելի ճիշդ իրենց գլուխն ազատելու համար զնդակներէն կամ կախաղաններէն։ Եւ երբ «սոցիալիստական» կոչուած երկրի մը մէջ բարքերու այդպիսի անկում մը կը տիրէ, բարեխիղճ ընթերցողի մէջ կառկած կ՚արթննայ եւ տրամաբանօրէն կուգայ այն եզրակացութեան թէ ամէն ինչ խաղաղ չէ այդ երկրին մէջ։

Ընդունուած սովորութիւն է որ ծայրայեղութիւններու հիմքը միշտ խախուտ է։ Ռուսիոյ ծայրայեղ քծնանքն ալ անկարելի է ուրիշ կերպ բացատրել։

Նկատելի է որ Լ. Թրոցկիի արտասահման անցնելէն վերջ, գերագոյն ճիգ կը թափուի խորհրդային երկրին մէջ, ամենառակամօրէն բարձրացնելու Ստալինի հեղինակութիւնը, անոր վերագրելով անտեսական - քաղաքական եւ կուսակցական կեանքի բոլոր իրական երեւոյթները, իսկ բացասականները պահելով ընդդիմադիր տարրերուն։

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին ալ անոնք կիրառեցին ուրիշ միջոց մը—մադադրելով այն ինչ Ստալինի անունը, այս անգամ լայն նպատակներու ընտրութեան ենթարկելով։ Եւ հոն, ուր մէկ կուսակցութիւն, մէկ մամուլ եւ թեկնածուներու մէկ ցանկ միայն գոյութիւն ունէր, նախօրօք արդէն ապահովուած էր միաձայն եւ խանդավառ ընտրութիւնը։ Եւ երբ համայն Ռուսիոյ հայրը, լայնատարած այդ երկրի արեւը, համաշխարհային յեղափոխութեան «ամենակարող եւ ամենագէտ» ղեկավարը լռութիւն եւ չէզոքութիւն կը պահպանէ չինեւճապոնական պատերազմի ամբողջ տեւողութեան եւ կամ դաշնի փոխադրութիւններով (ապաժամըթերք թէ ուռեսս) կը ժամանակցի Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներուն, միաժամանակ շատ ուժեղ բարեկամական կապեր պահելով անգլօամերիկեան դրամատիրական եւ եւ Ֆրանսայի մանր-քաղքենի կառավարութիւններու հետ, ակամայ կ՚եզրակացնէք որ ժամանակակից Աքիլլէսն իր տկար կողմերն ունի։ Այլապէս, անկարելի է բացատրել թէ ինչո՞ւ «սոցիալիզմի» առաջին հայրենիքը, որ ունի իր զօրեղ կարմիր բանակը, զարգացած ճարտարարուեստը, ժողովրդական զանգուածներու միաձայն համակրութիւնը, պատրաստուած պետական պաշտպանների կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութեան կազմած քաղքենի հաստատութիւնը եւ անոր միջոցաւ վիպաղսդութիւնը երկրի վըրայ եւ եղբայրութիւնը ժողովուրդներու միջեւ։

Բոլշեւիկեան հոկտեմբերեան յեղափոխութեան հիմնական նպատակներէն մին եղած է համաշխարհային յեղափոխութիւնը— ամէն գնով։ Տնտեսական - քաղաքական, ինչպէս նաեւ իրաւական միջազգային կացութիւնը պարարտ հող կը ներկայացնէ յեղափոխական շարժումներու համար, իսկ Մոսկուան՝ իր ամենակարող Ստալինով եւ անյաղթելի կարմիր բանակով դատապարտուած են անգործութեան եւ լռութեան։ Ահա կարեւոր հարց մը, որուն Մոսկուա պատասխան տուած չէ։ Այս հարցի պատասխանին մէջ պիտի գտնենք «Ամենակարողի» տկար կողմը։

Առաջին եւ հիմնական տկարութիւնը երկրի ներքին վիճակն է։ Հակառակ բոլոր դատավարութիւններուն եւ գնդակահարութիւններուն, Թուրսիոյ տնտեսութիւնը անմխիթարելի պատկեր ունի— թէ՛ ճարտարարուեստի, թէ՛ արդիւնաբերութեան, թէ՛ երկաթուղիներու, թէ՛ գիւղատնտեսութեան եւ թէ, մանաւանդ ղեկավարութեան մէջ։ Կարող եւ պատրաստուած ուժեր ձերբակալուեցան, ենթարկուեցան հալածանքի եւ զանգուածային կոտորածի, հին ղեկավարները կասկածի տակ առնուեցան, իսկ նորերն ալ պատրաստ չէին անոնց տեղը գրաւելու։ Այդպէս է վիճակը, նաեւ, կարմիր բանակի մէջ։ Դեռ վերջերս էր որ ռազմական նախարար Վորոշիլովի հրահանգով զինուորական դըպրոցներու բարձր դասարաններու ուսանողներն ուղարկել կարմիր բանակ, որովհետեւ սպաներու մեծ պակաս ունին։ Նոյնն է նաեւ արհեստաւորներու եւ մասնագէտներու պարագան։

Օտար մասնագէտները, ինչպէս նաեւ անոնց հսկողութեան տակ մարզուած Ռուսերը հեռացուեցան իբրեւ կասկածելիներ, իսկ նորերը դեռ պատրաստ չեն։

Աւելի անտանելի է կացութիւնը «ազատ» հանրապետութիւններու մէջ, որոնց պարագլուխները Մոսկուայէն նշանակուած ստալինականներ էին։ Անոնք անգամ անվստահելի են, իսկ զանոնք փոխարինող նոր ուժեր անկարող երկիրը կառավարելու։

Շնորհիւ ստալինեան բիւրոկրատիի լայնատարած Ռուսիոյ մէջ առաջ եկած են դասակարգեր— աքախաններ, որոնք տիրապետող տարրերն են համայնական տնտեսութիւններու մէջ, ունին արտօնեալ վիճակ, կը ստանան բարձր թոշակներ եւ ապահով կեանք, իսկ ցանկապատէն միւս կողմը կը գտնուին ժողովրդական հոծ զանգուածները— աշխատաւորութիւնը, իրաւազուրկ, տնտեսական անտանելի վիճակի մէջ եւ միշտ պատրաստ ներքին յեղափոխութիւններու։

Ստալինեան իշխանութեան երկրորդ եւ լուրջ տկարութիւններէն մին— կասկածն է— ղեկավարներու, հին առաջնորդներու, հանրապետութիւններու եւ անոնց վարիչներու հանդէպ։ Երեւակայեցէք որ ամբողջ Ռուսիոյ հայրը չի վստահիր իր զաւակներուն —կոմունիստ կուսակցութեան եւ պետութեան պարագլուխներուն, կարմիր բանակի զօրավարներուն, ժամանակի ներկայացուցիչներուն եւ տնտեսական կեանքի, ինչպէս նաեւ, Ձեկայի իր կողմէն նշանակուած անձնաւորութիւններուն։ Մտերիմներու այս կամ այն քննադատական խօսքը, դէմքերու արտայայտութիւնները, խմբական հաւաքոյթներն ու տեսակցութիւնները կասկած կը յարուցանեն Ամենակարողին մէջ։

Խորհրդային զրահին մէջ տեղի ունեցան երեք խոշոր դատավարութիւններ եւ անոնց յաջորդ բայց գաղտնի պահուած բազմաթիւ դատերը նոր ապացոյցներ են որ կարմիր բռնակալը չի հաւատար իր անմիջական գործակիցներուն։ Ան միշտ կ՚ապրի սարսափի մէջ, երեւակայելով թէ կառավարութեան սովորական արկածներ կանխամտածուած դաւադրութեան մը հետեւանք են, կամ բերքերու եւ արտադրութեան պակասները պակասը՝ արտասահմանէն եկած հրահանգներու արդիւնք։ Ան, գժտախտաբար, եկած է այն եզրակացութեան թէ իր հին ընկերները մտերմութիւն եւ ջերմութիւն չունին իրեն հանդէպ, այլ ատելութիւն եւ թշնամութիւն։ Երբ Լէնինը, հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նախօրեակին յայտարարեց թէ 20 տարի ժամանակ տուէք— նոր սերունդը դաստիարակելու, սոցիալիզմի հիմերը ամուր հիմերու վրայ դնելու համար, շատեր հաւատացին, ուրիշներ ալ խնդացին։

Թերեւս Լէնինի գուշակութիւնը արդարանար, եթէ իրեն յաջորդը չըլլար համեմատաբար տղէտ, կասկածամիտ եւ բռնակալ Ստալինը։ Այսօր 20 տարի անցած է, որու ընթացքին մենք տեսանք միայն վայրագութիւններ, սպանութիւններ, փոխադարձ ոչնչացում՝ ղեկավարներու միջեւ եւ համատարած անվստահութիւն մը երկրի ղեկավարներու եւ աշխատաւոր զանգուածներու միջեւ։

Սովետներու ղեկավարութիւնը սընանկացած է եւ այդ՝ ստալինեան իշխանութեան երկրորդ եւ հիմնական տկարութիւններէն մին է։

Երրորդ եւ վտանգաւոր տկարութիւնը ամենակարող Ստալինի— Լէոն Թրոցկիի ուրուականն է։

Այդ մասին յաջորդով։

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 Յունիս (Ցապաղած). — Առիս մըն է, Մարսէյլը շարժման մէջ է։ Ու բացառիկ կերպով խանդավառուած, որովհետեւ այս անգամ առեղծուած շարժումը զուտ կուսակցական համախմբական չէ։

Այդ տրամադրութիւնը այնքան աբաց ու աչքերեւ կերպով առեղծուեցաւ, որ Երշ. Կոմիտէն ստիպուեցաւ յետաձգել քսանամեակի տօնակատարութիւնը նոր եւ աւելի ընդարձակ սըրահ մը վարձելու համար։

Ու երբեք չխաբուեցաւ։

Տօնակատարութիւնը յայտարարուած է ժամը 9ին։ Բայց դեռ՝ ժամը 8էն հասանքը սկսած է։ Բաղաքէն եւ արուարձաններէն կուգան անվերջ։ Ինքնաշարժեր կը համնին իրարու ետեւէ։ Ծնողած դուրսը, ներսը, գլխան տողէւ։ Ու կէս ժամուան մէջ բոլոր աթոռները գրաւուած են։ Կը բերուին նաեւ պահեստի աթոռները։ Անքուաբար կուգան նաեւ անոնք։

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած — լուր կը բերեն ժամանումի անդամները։

— Այո, բայց խումբ առ խումբ կուգան տակաւին։

Կը լեցուի մէկը, որ բեմ բարձրանայ ու յայտարարէ.— «Բոլոր շարքային Դաշնակցականները հաճին ոտքի վրայ մնալ ու իրենց տեղերը տրամադրել ուրիշներուն»։

Բայց քսան վայրկեան վերջ պարպուած աթոռները կրկին լեցուած են նոր եկողներով։ Ու նոր խճողում մը։ Ոտքի վրայ են կիներ եւ օրիորդներ։ Հարկ կ՚ըլլայ նոր խնդրանք մը ընել։ — Հաճեցէք ձեր աթոռները տրամադրել տիկիններուն եւ օրիորդներուն։ Ժամը 9ը կ՚անցնի։ Հասանքը դեռ կը շարունակուի։ Սանդուղներ, վերնատառ, նրբանցքներ, բոլոր բոլոր մասերը լեցուած են ոտքի մնացողներով։ Իսկ սրահի երկայնքը չորս կարգ, ոտքի վրայ, սեղմուած են իրարու։

Գիտի սկսինք։ Ներս կը մտնէ օրուան բանախօսը, ընկեր Վ. Իշխանեան։ Բուռն ծափեր։ Գնահատանքի ինչ անվերապահ ու համազգեան արտայայտութիւն։ Կը ծափահարեն բոլորը։ Այս անգամ ներկայ են բոլորը, Հօկի անդամներ, Հնչակեաններ, Ռամկավարներ՝ իրենց ընտանիքներով.

Քանի մը վայրկեան վերջ, երգի սուծեղ ալիք մը կը մտնէ սրահ։ Հայ Կապուտներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Ա. հարիւրակի ներկայացուցիչներէ կազմուած խումբը կ՚առաջանայ զինուորական կարգով։ Ու կը մտնէ անոնց հետ նաեւ տղէքը ստրագիր եռագոյնի։

Ծափահարութիւնը ծայր կուտայ ու կը շարունակուի մինչեւ որ տօնակատարութեան առթիւ իրենց պատրաստած եռագոյնը կը բերեն բեմին վըրայ։

Ոգեւորութիւնը վարակած է ամբողջ սրահը։ Բեմին վրայ է նախագահ՝ ընկեր Յ. Գալիկեան։

— Հ. Հանրապետութեան քսանամեակի այս համազգային տօնակատարութիւնը կը սկսի «Մարսէյյէզով» ու «Մեր Հայրենիքով», զոր պիտի նուագէ Գ. Ս. Ջէօրէքճեանի նուագախումբը։

Ու ֆրանսականէն վերջ, հայկական քայլերգը կը հնչէ, մինչ զապանակէ մը մղուածի նման բոլորը ոտքի կը կանգնի ամբողջ սրահը։

— Այսօր, կը վերսկսի իր խօսքը ընկեր Յ. Գալիկեան,— հաւաքուած ենք այստեղ՝ տօնելու համար Հայաստանի անկախութեան քսանամեակը։ Այդ անկախութիւնը կարճատեւ եղաւ։ Բայց ունեցաւ երկունք մը։ Գաղտնապահը մեզ գրաւ իրարու յաջորդող անակնկալներու ազնիւ։ Դէպքերու տխուր դասաւորումով մը մենք զոհ տուինք մեր ժողովուրդին գրեթէ կէսը։ Սահմանէն անդին սակայն, ազատագրական ընդհանուր շարժում մը մէկ դրօշի տակ հաւաքեց մեր ժողովուրդին մարտական բոլոր ուժերը։ Ձեզ ծանօթ են այդ կամաւորական գունդերուն խոյանքները։ 1917ը սակայն, մեզ դրաւ երկրորդ անակնկալի մը առջեւ։

Ջէնքերը լքած ու ճակատէն խոյս տուած էր ռուսական բանակը։ Կովկասը ինքզինքը գտաւ թրքական խուժող բանակի դէմ։

Գայթաները կը թելադրէին պաշտպանուիլ։ Անդրկովկասը անկախութիւն է հռչակած։ Կը բանակցի Թուրքերու հետ։ Կաթում, Գրէսթ Լիթովսքի։ Թուրքերը անհաշտ են։ Բաթում ու Թիֆլիսը վտանգուած են կրկին, Կովկասը մատնուած է արտակարգ կացութեան։ Վրացիները կը ջանան խոյս տալ, Ատրպէյճանցիները ակնկալութեամբ կը սպասեն թրքական բանակին։ Ու դէպքերը արագօրէն կը յաջորդեն իրարու։ Կուգայ պահ մը, երբ ուէյմը կը լուծուի։ Ու հիմա բոլորովին մինակ ենք։ Հրաշք մը պէտք էր որ հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանուէր։ Ու մեր ժողովուրդը, որ դիտէ գերագոյն վայրկեանին գերագոյն ճիգեր ընել, յանկարծ իր մէջ կը գտնէ անմտածելի ու երկաթեայ կամքէ մարդը՝ Արամը, որ քանի մը օրուան մէջ խուճապահար բազմութիւնները կը վերածէ օրհասական կռուի նետուող զանգուածի մը, որ պատնիշուելով թշնամիին դէմ, անոր կը պարտադրէ ճանչնալ իր գոյութիւնը եւ իր անկախութիւնը։ (Բուռն ծափեր)։

Ու երկու տարի անընդհատ երազուած ու իրականացած անկախ պետական կեանք մը կը վայելենք, բայց այդ անկախութիւնը զոհ կը դառնայ ռուս եւ Թուրք դաւադրութեան։

Այսօրուան տօնակատարութիւնը առիթ մըն է, որ մենք հաշուեյարդարը ընենք մեր երէկին ու մեր այսօրուան։ Ճիշդ է որ ան կը զուգադիպի գաղթեաներու որոնք երկրէն կուգան։ Այսուհանդերձ, մենք ունինք տուեալներ, որոնք իրաւունք կուտան մեզի եզրակացնելու թէ անկախութեան գաղափարը աւելի խոր ու լայն կերպով վարակած է հայ զանգուածները։ Այժմ աշխարհը կ՚ընթանայ դէպի նոր փոփոխութիւններ որոնք նոր յոյսեր կը ներշնչեն մեզի։ Տասը տարի առաջ պատերազմի մասին խօսիլը խենթութիւն էր, այսօր խենթութիւն կը համարուի խաղաղութեան մասին լսաւեօ ըլլալը։ 1926ին էրիօ Ֆրանսայի խորհրդարանի բեմէն կը խոստովանէր թէ ճիշդ է որ Հայերը չվայելեցին մեր խոստումները, բայց ինչ ընենք որ Հայաստանի դերեզմանին վրայ կան երկու տապանաքարեր — Ռուսիան եւ Թուրքիան։ Հայրենակիցներ, այդ տապանաքարերին տակ դիակ մը չէ որ կը գտնուի, այլ կենդանի գաղափար մը, որ օր մը յարութիւն պիտի առնէ ու մենք կրկին առիթ պիտի ունենանք մեր սեփական հողին վրայ եւ ազգային պետական հովանիին տակ տօնելու միացեալ, անկախ Հայաստանի վերածնունդը»։ (Ծափեր)։

Ցայտագրի երրորդ թիւը կը կազմէր Մարսէյլի հայ երաժշտական միութեան երկսեռ երգչախումբը, որ սիրայօժար իր մասնակցութիւնն է բերած։ Այդ մասնակցութիւնը աւելի արժէքաւոր դարձած է անշուշտ, նոյնքան սիրայօժար ղեկավարութեամբը երաժշտագէտ Գ. Արայ Գարթեւեանի, որ այնքան բարեացակամօրէն ընթացք տուած է եղած հրաւէրին ու Փարիզէն Մարսէյլ է եկած այս առիթով։

Երգչախումբը գրաւած է իր տեղը։ Ու ծափերու մէջ կ՚երեւի նաեւ Գ. Արայ Գարթեւեան, որուն ձեռքի շարժումը նոր ալիք մը կը ստեղծէ։ Մըլորտ առ ոլորտ սրահը լեցնող քաղցրալուր «Հայաստանով»։ Երգիծներու կուրծքերուն հետ կ՚ուռին նաեւ կուրծքերը երկու հազարի հասնող բազմութեան։ Ցնծոյ կ՚արտայայտէ ընկեր Յ. Թադեւոսեան, ուժեղ շեշտով ու բառերուն եւ իրենց իմաստներուն զիտակից արտաբերումով մը, որ ջերմագին կը ծափահարուի։

Նուագախումբը կը լրացնէ իր երկրորդ բաժինը, որմէ վերջ ծափերու մէջ բեմ կուգայ տօնախմբութեան հրաւիրեալ Մոսկէ Թէքէսեան։ Կը գայ յաջողապէս «Արարատ վրով»։ Առին տակը եւ ուրիշ երգեր, խանդով երկարատեւ ծափեր։ Ընկեր Վ. Վարդանեան կ՚արտասանէ Վ. Ալոյեանի «Արարատեան դաշտը», նոյն քան առոյգ ու յստակ արտասանութեամբ, իր կարգին ծափեր խլելով։

Կը հրաւիրուի բանախօսը։

Ընկեր Իշխանեան բեմի վրայ է արդէն։ Կը փորձէ սկսիլ, բայց ամբողջ սրահը կը շարունակէ ծափահարել։

Եւ ճարահատ, ուժ կուտայ իր ձայնին։ Ծրուիլ չկայ այլեւս։ Բայց այդ մաղնիսացած բազմութիւնը իր յառաջանքի ծափերով կը լեցնէ սրահը՝ ամբողջ տեւողութեան ճառին, որ ուսգնօրէն կը սպասէ եւ խորապէս կը խանդավառէ։

(Ընկեր Վ. Իշխանեանի ճառը կը զրկեմ առանձին հրատարակութեան համար)։

Քանի մը բոպէի դադարէ վերջ երգչախումբը կ՚երգէ։

Հայ լեգէոնականներու միութեան պատուոյ նախագահ Գ. Տ. Թէքեան խորապէս ազդուած ընկեր Վ. Իշխանեանի ճառէն, կը ցանկայ խօսիլ մեքերը կը վերակենի։ Կը խօսի հայերէն ու ֆրանսերէն միանգամայն։

— «Նաեւ իմ մտածումներուն ու զգացումներուն պերճախօս արտայայտութիւնն էր Վ. Իշխանեանի ճառը եւ ես ամբողջովին կը բաժնեմ իր բոլոր կարծիքները։ Այս գիշեր ես վերապրեցայ Հայաստանը»։

Ու կը յիշէ Կիլիկեան ճակատը, ուր եղած իր լաւ ու տխուր օրերը, կ՚անդրադառնայ մեր չակերտուած ու խակական բարեկամներուն։ Կ՚ըսէ բառեր ատանանչումներ։ Կը ծառանէ նաեւ Հայերուն լաւ ու քիչ կողմերը ու բուռն ծափերու մէջ կը վերջացնէ իր խօսքը։

Դիպլոմատական բաժինը վերջացած է։ Ընկեր Նախագահը կ՚ընէ փակման խօսքը։

Ու մինչ կը կարծուի թէ սրահը կը պարպուի, բազմութիւնը կը մնայ։

— Ժողովուրդը չի մեկնիր... չի ուզեր երթալ... կ՚ըսեն իրարու կարգադիր յանձնախումբի անդամները։

Քովնոր սրահը առանձին քնացուց մը սահմանուած է արդէն։ Բոլոր սեղանները զբաղուած են։ Ու երգերը կը յաջորդեն իրարու։

Ասդին մեծ սրահին մէջ պարեր ծայր կուտան ու մինչեւ առաւօտ ժամը 6 խանդավառութիւնը նոյն թափով կը շարունակուի։

Ցաւօրը օրը ամբողջ Մարսէյլ կը խօսի «բացառիկ երեւոյթին» մասին։

Մարսէյլը որ այնքան մեծ հանդիսութիւններ է ունեցած, իբրեւ բազմապէս Հայերէ յանձնխուած տօնակատարութիւն՝ քիչ անգամ այսքան հոծ բազմութիւն հաւաքած էր։

Հանդէս չէր, այլ համազգային տօնակատարութիւն։

ՊՂԹԱԿԻՑ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

From : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ Սուլթանն կը փորձէր դուռը բանալ, իշխանը կրակեց. սարճամակին գնդակը մխրճուեցաւ դրան փայտին մէջ՝ երիտասարդին ականջէն մատ մը հեռու։ Գավազը օրօրուելով ոտքի բարձրացաւ։ Ալի կրակեց դարձեալ, բայց ծանէթ երեւութապէս ջղային վիճակի մէջ, անոր թեւին դարնուեցաւ երբ ըլթակը կը քաշէր։ Փամփուշտը ծակեց գավազին ուսը. մարդը բակուս ռռնալ։

— Ցատկէ՛, Սալիմ, մռնչեց իշխանը։

Եւ ճիշդ այն պահուն երբ Սուլթանն դրան կղպանքը կը բանար իր դողդըղացող մատներով, պահապան չունը անոր վրայ խոյացաւ։ Փորձեց անդին վանել, բայց արդէն ուշ էր. գամբռը խածաւ իր նախարազուկը դոր վեր բարձրացուցած էր դէմքը պաշտպանելու համար, անոր ծանրութիւնը անգին հրեց դինքը եւ դուռը նորէն կըղպուեցաւ.

Եւ ահա իշխանին ծառաները մէջտեղ նետուեցան։ Իրենց տիրոջը հրամանին վրայ խումբով սանդուղներէն վար իջան։ Իրենցմէ մէկը Սուլթանի ոճիրին փակաւ, երբ անիկա կ՚աշխատէր գամբռին ձեռքէն ազատիլ. ուրիշ մը ապտակեց զինքը, երրորդ մը կօշիկի հարուած մը իջեցուց անոր ռուգերուն. յետոյ, տեսնելով որ երիտասարդը տակաւին կատաղօրէն կը մաքառէր իրենց դէմ, բոլորը միասին անոր վրայ յարձակեցան։

Սուլթանն առանց չորս դէմ նայելու սկսաւ հարուածներ տեղացնել, ըըռունցքը իջեցուց մէկուն քթին եւ ըզգաց որ Թուրքին արիւնը կը կաթկթէր իր վզին վրայ։ Բայց հետզհետէ անշարժութեան դատապարտուեցաւ ու չկրցաւ շարունակել իր դիմադրութիւնը։ Աքացիներ տուին իրեն, ձեռքերը կապեցին, ալ ուժ չմնաց վրան, յետոյ՝ շնչասպառ ու ծեծին տակ նուաղած, վերցուցին զինքը։

— Այստեղ բերէք հրամայեց Թուրք իշխանը։

Թեւերը կռնակին վրայ կապուած սանդուղներէն վեր բարձրացուցին։ Ալի չարաչար ապտակ մը իջեցուց՝ պաշտպանութեան հնարաւորութենէն զրկուած իր կալանաւորին երեսին։

— Հարիւրապետ Տէյթիմ, քու քիթըդ պէտք է կոտրեմ, ըսաւ Թուրք իշխանը հեգնութեամբ։

Սուլթանն ընկրկեցաւ հարուածին աստկութենէն։ Ուրիշ ատեն պիտի կարենար թերեւս տանիլ անոր. բայց հիմա կը հեւար եւ գլուխը կը դառնար։ Ալի խնդաց չարախինդ արտայայտութեամբ ու ապտակ մը եւս տեղացուց. յետոյ իր ծառաներուն դառնալով ըսաւ.

— Գրասենեակս տարէք եւ աթոռին կապեցէք...

Ներս հրմշտկեցին Սուլթանը եւ հաստատեկ յենարանով բազկաթոռի մը կապեցին զայն։ Ալի դուրս զրկեց ծառաները եւ ֆրանսուհի ծանէթին ըսաւ որ Քօքթէյլները բերէ։

Քանի մը վայրկեան հեղնական հետաքրքրութեամբ իր կալանաւորը դիտեց ու յետոյ յանկարծ ըսաւ.

— Ուրեմն այսօր երկար ճամբայ կտրեցիր ու հոս եկար գիս սպաննելո՞ւ համար... որովհետեւ քեզի բանակէն արտաքսել տուի, այո՞...

— Դուն չէիր որ արտաքսել տուիր, ըսաւ Սուլթանն. ես ինքս հրաժարեցայ...

— Տարբերութիւնը ոչինչ է... եւ եկած ես վրէժ լուծելու համար, այնպէս չէ՞...

— Ոչ...

— Լա՛ւ, ուրեմն Պոլսոյ մէջ ի՞նչ գործ ունիս...

— Ձեռքէս եկածը կ՚ընեմ քեզի կախել տալու համար, պատասխանեց Սուլթանն։

Բան մը կար այդ մարդուն վրայ որ քաջարութիւն տուաւ իրեն տապարէզ կարդալու համար։ Նախորդ օրը երբ Ներքինին Թակարդը կը ձգէր զինքը, բոլորովին տարբեր եղած էին իր տպաւորութիւնները։ Քաղաքն Արեւելքցի մըն էր՝ խորամանկ, նենգամիտ ու հրէշաւոր, բայց այնքան ինքնավստահութիւն ունէր ու այնքան վարպետ էր իր յոյզերը ծածկելու համար որ, ժամավաճառութիւն պիտի ըլլար վէճի բռնուիլ անոր հետ. մինչդեռ իշխանը արեւմուտքցիի տիպար մըն էր ու բացառապէս կոպիտ ու վայրագ նմոյշ մը այն տեսակէն որուն կը պատկանէր։

— Ինծի կախե՞լ տալու համար, կրկնեց իշխանը. ինչպէ՞ս պիտի ընէիր...

— Երեք օրը չանցած կը տեսնես...

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես, գոռաց Թուրքը որուն արտայայտութեան մէջ թէ վախ կար եւ թէ զարմանք։

— Ինչ որ ըսի...

— Բացատրէ՛, արիկայ, մռնչեց իշխանը ձայնը բարձրացնելով. տպա թէ ոչ...

— Քօքթէյլները բերի, ըսաւ Ժանէթ յանկարծ ներս մտնելով։

— Լա՛ւ, սեղանիս վրայ դիր եւ դուրս գնա՛, հրամայեց Ալի։

Սենեակին մէջ քալեց՝ սախտակամածին վրայ հնչեցնելով իր գինուորականի խթանները։ Ցետոյ դողդոջուն ձեռքով բաժակ մը լեցուց իրեն համար։

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Սուլթան. ուխտքի մը պիտի նախընտրէի, բայց այս ալ կրնամ խմել...

Իշխանը բաժակը շրթներուն մօտեցուց եւ արհամարհանքով երիտասարդին նայեցաւ։ Պիտի խօսէր, բայց Սուլթանն կանխեց զինքը.

— Լա՛ւ, թող այդպէս ըլլայ. բայց մի մոռնար որ երբ ես սպայ էի, իմ զօրագունդս պատուաւորեց զիս Մէյտանճէշտի մէջ... հոն ալ Աֆղանիի անգամ ըլլալով բնակչութեան վերջերի ինծի ինկած բաժինը այն շատ փաներէն զոր կարծեմ բանակէն սըրցիր... Իմացածիս համաձայն Թուրքերը չեն ուզեր թերանալ իրենց ընծայուած հիւրասիրութիւնը փոխադարձնելու մէջ...

Իշխանը զարմացաւ եւ իր նայուածքը մագիծներուն արտայայտութիւնը փոխուեցաւ յանկարծ։

— Շատ կը ցաւիմ, ըսաւ։

Գաւաթ մը եւս լեցուց եւ Սուլթանին տալով, զգուշութեամբ անոր բերնին մէջ պարպեց։

(Շար.)

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՄՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆՑ

— • —

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ «ՊԵՏԱԿԱՆ» Կ. ԽԱՉԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

…մասնաճիւղերու գործանէրու մասին …ալ իսկ անյարդ է, որովհետեւ …փոքրաթիւ են այն մասնաճիւ… …որոնք որոշ տեղաւոր մը միայն …ատարած են իրենց գործերը» :

…անք մէկ քանի նմոյշներ :— …ակի՝ համեմատաբար յաւագոյններ.

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ.— Տարեկան գործա՝ …տոլար. Վճարած է 28 տոլ. ան…դամատուրք. 78.50 տոլ. վիճակահա…նութեան տոմս. Գումար՝ 101.50:

…ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՅԵՐԸ (ՆԻՒ ԵՈՐՔ) Տարեկան գործա 225 տոլար: Վճա…րած է 41 տոլ անդամատուրք, 49 … ձեռնարկներէ: Գումար՝ 90:

…ՈՒՈՐՑԷՍԹԸՐ (Մէս.)— Տարե…կան գործա՝ 225 տոլար: Վճարած՝ … անդամատուրք, 53.95 տոլար …ձեռնարկներէ հասոյթ, 18.50 (վիճակ. …) գումար՝ 102.95:

…ՈՍԹԸՆ — 150 տոլար տարեկան …ա վճարած է 22 տոլ. անդամա…տուրք. 23.75 տոլ. վիճակահանու…թեան տոմսերէ: Գումար՝ 45.75 տոլ.:

…ՈՒԹ ԼՈՍ ԱՆՃԷԼԸՍ— 160 տոլար …տարեկան գործա: Վճարած միայն 14 …տոլար (վիճակ. տոմսեր):

…ՆՈՐԹ ԼՈՍ ԱՆՃԷԼԸՍ.— 160 տոլ. …տարեկան գործա: Վճարած միայն … տոլ. (վիճակ. տոմսեր):

…ՆԻՒ ԼՈՒԻՋ— 150 տոլար տարե…կան գործա Վճարած ոչ մէկ սենթ:

…ՀԱՅԼԸՆԴ ՓԱՐՔ (Միչ.)— 200 տո…լար տարեկան: Վճարած միայն 15 …տոլար (անդամատուրք):

…ւելի քան 37 մասնաճիւղեր իրենց …տարեկան գործայի հաշւոյն ոչ մէկ …սենթ չեն վճարած:

…ասնց մէջ կը գտնուին Փրովիտենս, …Սիթի, Սան - Ֆրանսիսկօ, …, Տիւլէյ, Քլիվլնտ եւ այլ …մասնաճիւղեր:

…Հօկի հետ համագործակցաբար …կազմակերպ հանած վիճակահանու…թեան տոմսերու արդիւնքը եւս շատ …ւոր է բաւարար նկատուելէ: Երկու …կազմակերպութիւններու այս ձեռ…նարկը երբ բաղդատենք ՀՕԿի երկու …տարի առաջին կատարած աշխատանք…ներուն հետ, պիտի տեսնենք որ ձախողած …էր.

ԱՆԴԱՄԱՐՇԱՒ

…Անդամներու թիւը մեծ անկում ու…նեցած է այս շրջանին: «Միութեան …Հօկի պատասխանատու ընկերները …յայտարարեն որ այդ շատ բնական …երոյթ է այս փոխանցման շրջա…նին .. Կեդր. Վարչութիւնը չյան…ձնեց հրապարակաւ անդամագրա…կան արշաւ մղել»:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԱՄՍԱԳԻՐԸ

…Նոյնօրինակ հաշուեկշիռէն կը յայտ…նուի որ այս ամսագրին համար ծախ…սուած է 1144.63 տոլար: Ասոր դի…մաց բաժանորդներէ առացուած է …80 տոլար, իսկ Հօկէն՝ 289.08: …մնացեր է 424 տոլար:

…«Ամսագիրը մնաց իր անհրա…ժեշտ վիճակին մէջ, ու շատ անշան …կատարեց մեր շարժումին համըն…թաց եւ իր գոյութիւնը քաշքշելով բնո…ւ երկու կազմակերպութեանց …ներուն վրայ:

ՀՕԿԻ ԵՒ ՊՀԿԽԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

— «Ոչ ոք կարող է ժխտել որ Խ. Հայաստանի բարեկամ ամերիկահայ զանգուածներու հետ բաղդատելով, ՀՕԿի եւ ՊՀԿԽի քանակի ուժը անհամեմատօրէն փոքր եղած է:

«Այս իրողութիւնը ոչ միայն աղանդաւորութեամբ առաջացած է շարժման մը, այլ երկու կազմակերպութիւններու մէջ սուր հատուածականութեան մը պատճառ եղած է.—

«Եթէ այդ դրութիւնը չեզոքացնող միջոցներու չդիմուի, «երկու կազմակերպութիւնները միացնելու ջանքերը… երկուքին միջեւ գոյութիւն ունեցող հատուածականութիւնը անվերջ մնալու պատճառ պիտի դառնայ, եւ որու անխուսափելի արդիւնքը պիտի ըլլայ մեր անդամակցութեան փոքրաթիւ մասին միջեւ կայացած բանադրական միութիւն մը»:

ՊՀԿԽի Կեդր Վարչութիւնը նկատի առնելով Կարմիր Խաչի անցեալի ժողովրդական գործունէութեան տուած արդիւնքները… համասար համոզուած գոյացուցած» է որ պէտք է խեղդել «մեր մէջ գոյութիւն ունեցող աղանդաւորութիւնը» եւ առաջարկած է ուժերու համադրութեան գործունէութիւնը դնել ժողովրդական լայն հիմնի վրայ… եւ իբրեւ առաջին քայլ՝ Միութեան Ցանձնախումբի շուրջ համախմբել Խ. Հայաստանի համակիր ու յառաջադէմ տարրերը»:

— «Սակայն Միութեան Ցանձնախումբի առաջին ժողովներէն իսկ բացայայտօրէն երեւաց որ ղեկավարական շրջանակի մէջ գոյութիւն ունեցող խմբակային զօրեղ մտայնութիւն մը որոշած է անտեղիտալի ըդդիմանալ շարժումը ժողովրդական հիմերու վրայ դնելու համար եղած բոլոր առաջարկութիւններուն:

Ու Միութեան Ցանձնախումբը կը բաժնուի երկու հատուածի — երեք անձեր (Ե. Եովսէփեան, Ա. Թաթեան եւ Ա. Փիլաֆեան) կը պաշտպանեն ժողովրդական, դեմոկրատիկ ուղղութիւնը»:

Երկու անձեր (Աւ. Միրիճանեան ու Ս. Գասպարեան) կը պնդեն «աղանդաւորական» շարժումը նեղ սահմաններու մէջ պահելու տեսակէտը»:

Առաջիններէն Ա. Թաթեան կը հրաժարի «Փիլիբական» պատճառներով:

— «Այս պատեհութիւնը օգտագործելով՝ Միութեան Ցանձնախումբը կազմակերպչական եւ մամուլի բոլոր միջոցները շարժման մէջ դրաւ, քուէարկութիւնը արուեստական մեթոտով իրագործելու համար:

— «Կեդրոնական Վարչութիւնս Միութեան Ցանձնախումբի խառն ժողովներուն մէջ պայքարեցաւ այս մասնութեան դէմ, սակայն չուզեց Ցանձնախումբի գլխին վրայէն այս երգութիւնները տեղեկացնել մեր, Կարմիր Խաչի մասնաճիւղերուն, որպէսզի ձախող արդիւնքի պատասխանատուութիւնը մեզ չվերագրեն»:

Հակառակ ՊՀԿԽի Կեդր. Վարչութեան այս զգուշաւորութեան, «Հաշտութենական, Հակայառաջդիմական, անուանարկումներով եւ հակաընկերական վերաբերմունքով ջանք կ'ըլլար Կեդր. Վարչութեան կորովը հարուածելու ու զայն չեզոքացնել… Ու վերջապէս, երբ Պեկխի Կեդր. Վարչութիւնը իր տեսակէտը կը ներկայացնէ Միութեան Ցանձնախումբի խառն ժողովին, «որ առանց ուսումնասիրելու ներկայացուած բանաձեւը, կազմակերպութենէն մերժեց, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ բարեկամ զանգուածներ մեր ղեկավարութեան պատճառաւ մեր կազմակերպութիւններէն հեռու մնացին, նոյնպէս այս առթիւ Կ. Խաչէն եւ Հօկէն չեզոքացուած տարրեր եւ յառաջդիմական ընդունակութիւններով օժտուած զանգուածներ, աղանդաւորական ուղղութեամբ դրուած շարժումէ մը հեռու պիտի մնան»:

«Կեդր. Վարչութիւնս այն եզրակացութեան եկաւ որ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾԸ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՉԷ, ԱՅԼ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼՈՒԾՈՒՄ»…

…տօրէն մերժուեցան, կեդրոնական վարչութիւնս խառօրէն անարգուեցաւ եւ ՂԵԿԱՎԱՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ԱՅԴ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑԻՆ ԹԷ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԱՍԻՐԱԾ ՁԵՒՈՎ »:

— Բայց իրողութիւնները եկան հերքելու կերպով ապացուցանել Կեդր. Վարչութեան տեսակէտի ճշդութիւնը:

« Համագումարներէ հաստատուած 1000 անդամներէն 345ը Այո՛ քուէարկած են, 169ը Ո՛չ, իսկ 136ը անունը պահելու պայման դրած:

Այսպէս՝ «1000է աւելի անդամ ունեցող կազմակերպութեան մը ճակատագիրը կը վճռուի 481 քուէի «ջախջախիչ մեծամասնութեամբ»: Հաստատ կարելի է ըսել որ 400է աւելի անդամներ անտարբեր մնացած կամ հեռացած են»…

— «Այսպէսով հատուածական սահմաններու մէջ ինքզինքը ապահովելու ձիգ թափող ղեկավարութիւն մը, ինչպէս որ Խ. Հայաստանեան շարժման ուսանցման արգելք հանդիսացաւ, հակառակ անոր որ համակիրներ մեծ տոկոս կը կազմեն ամերիկահայ գաղութին մէջ, նոյն ղեկավարութիւնը իր ուղղութիւնով Կարմիր Խաչի եւ Հօկի անդամակցութեան մէկ խոշոր մասը կը չէզոքացնէ ու նաեւ անկարելի կը դարձնէ յառաջդիմական հոսումներ ցայց տալու տարրերու շարժման մասնակցութիւնը:

.. « Ինչպէս որ անցեալին մէջ խորհ. Հայաստանի բարեկամ զանգուածներ մեր ղեկավարութեան պատճառաւ մեր կազմակերպութիւններէն հեռու մնացին, նոյնպէս այս առթիւ Կ. Խաչէն եւ Հօկէն չեզոքացուած տարրեր եւ յառաջդիմական ընդունակութիւններով օժտուած զանգուածներ, աղանդաւորական ուղղութեամբ դրուած շարժումէ մը հեռու պիտի մնան»:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ» ՏՊԱՐԱՆԻՆ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՖՈՆՏ

(ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ)

ԽՄԲ.— «Յուսաբեր» հետեւեալ կոչը կը հրատարակէ, այս խորագրին տակ.—

Երկու բառով «Յուսաբեր»ի ապրած կեանքը, ժամանակագրաբար վերջին տասնըվեց տարիներու ընթացքին.

Երկօրեայ եւ փաքրածաւալ թերթ մըն էր «Յուսաբեր»ը 1922ին:

Քանի մը տարի վերջ եղաւ մեծածաւալ՝ մնալով հանդերձ երկօրեայ:

Ատեն մը վերջ դարձաւ ամենօրեայ՝ պահելով իր միջին ծաւալը:

Վերջէն դարձաւ մեծածաւալ (ութ սիւնակինց էջերով) եւ այդպէս մնաց մինչեւ այսօր:

Հասած է ժամը, որ մենք «Յուսաբեր»ը դարձնենք բովանդակութեամբ աւելի ճոխ եւ արտաքինով աւելի շքեղ:

Իսկ այս նպատակին կարելի է հասնիլ՝ առաջին հերթին «Յուսաբեր»ի տպարանը վերակառուցելով:

Տողաշար մեքենաները յաղթականօրէն մուտք կը գործեն ամենայդի թերթերու տպարաններէն ներս, եւ միայն հայ մամուլն է, բովանդակ աշխարհի մէջ, որ զուրկ կը մնայ այսօր իր գոյութեան այս անհրաժեշտ տարրէն ապառաւորէն:

« ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ը ՊԷՏՔ Է ԻՐ ՏՈՂԱՇԱՐ ՄԵՔԵՆԱՆ ՈՒՆԵՆԱՅ:

Պէտք է վերակառուցել մեր տպարանը՝ «Յուսաբեր»ի գոյութիւնը ապահովագոյն հիմերու վրայ խարսխելու համար:

Այս վերակառուցումը թերթի զարգացման մէջ հանգրուան մըն է, զոր «Յուսաբեր» պէտք է որ անցնի:

Կոչ կ'ուղղենք մեր բոլոր ընթերցողներուն եւ բարեկամներուն, ոչ միայն Եգիպտոսի մէջ, այլեւ անոր սահմաններէն դուրս, մինչեւ հեռաւոր անկիւնները Հայկական Գաղթաշխարհի, ուր «Յուսաբեր»ի ձայնը կը հասնի, օժանդակութեան գալ իրենց թերթին եւ զայն օժտել տպագրական գործի արդի պահանջներուն համապատասխանող տպարանով մը՝ Միջին Արեւելքի մէջ իր առաջինով — իր անթերի եւ մաքուր տպագրութեամբ — առաջին հայ թերթը ունենալու համար:

Գիտենք, որ մեր կոչը անարձագանգ պիտի չմնայ:

Հայարտանքով եւ ներքին գոհունակութեամբ կը յայտարարենք, որ առաջին չէ մեր շուրջը:

«Յուսաբեր» իր բազմահազար ընթերցողներ ունի, որ հայրապետի ջերմութեամբ եւ նուիրումով սնուցած եւ մեծցուցած է այս թերթը, անոր հետ սիրտ սիրտի եւ հոգի առ հոգի ապրելով:

Մենք աշխարհ չեկանք անձնող եւ պիտի չմեռնինք անժառանգ:

Հ. Ց. Դաշնակցութեան արգանդէն ծնելով եւ անոր հզօր պաշտպանութիւնը վայելելով՝ տարիներու ընթացքին դարձանք թերթ մը, որուն եռքն հաղարաւորները կեցած են:

Սիրելի բարեկամներ եւ ընթերցողներ,

Վաղուընէ կը բանանք հանգանակութեան ցանկը «Յուսաբեր»ի մէջ, այն խոր հաւատքով, որ կարճ ատենէն զայն կը գոցենք յաղթանակով՝ Եգիպտոսի հնագոյն հայ թերթի՝ «Յուսաբեր»ի 25ամեակին յաւագոյն հայ տպարանը ունենալու համար:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Le Rôle des Arméniens dans la Civilisation Mondiale, avec 17 illustrations. Par Prof. V. Totomiantz. Belgrade, 1938. Գին 5 զուիցերիական կամ 40 Ֆրանսական ֆրանք: (Թղթատարի ծախքով): Դիմել հեղինակին, Rue Varsavska, 38, Belgrade (Yougoslavie):

Ջերմապէս կը յանձնարարենք վաստակաւոր հեղինակին այս գիրքը, մանաւանդ Ֆրանսախօս հայրենակիցներու:

ԱՐԱՐԱՏԻ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ: Գրեց՝ Ալիս Օտեան: Պատկերազարդ: Գին 1.50 տոլար: (Տպաւորութիւններ Խ. Հայաստանէն):

ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻ, Ի ԾԱՌԱՅԱՒ ԵՒ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ: Գրեց՝ Ե. Օտեան: Ծաղրանկարեց՝ Ալ. Սարուխան: (Ծաղրանկարներ բոլոր էջերուն վրայ): Տպ. Սահակ Մեսրոպ, Դահիրէ, 1938: Գիները՝ 2, 3 եւ 6 տոլար (երեք տեսակ տպագրութիւն): Հասցէ — No. 4, Rue Sérapis, Héliopolis, Egypte:

Թուրք մամուլը կը բարեւանէ զօրքը

Անատոլուի գործակալութիւնը կը հեռագրէ Անտիոքէն.—

Թուրք տարրին վրայ ի գործ դրուած ճնշումը դադրեցէն ի վեր, արձանագրութեան դիւանի պաշտօնեաներուն վրայ թուլացում մը յառաջ եկած է: Ընդհանրապէս դիւանները կանուխ կը փակուին եւ քիչ արձանագրութիւն կ'ընեն: Կը կարծեմ թէ աւելի ժամանակ շահելու համար է, որպէսզի պատուիրակ Անքէր Ժընեւէն վերադառնայ:

Կարծես թէ չէր բաւեր յանձնաժողովին՝ ժողովուրդը անդորրութիւնը վրդովելու եւ կառավարութեան դէմ դնելու քաջալերող ընկոյզը, Լէվոփէի դիւանին նախագահը իր պաշտօնն ու իրաւասութիւնը չարաչար գործածելով, ժողովուրդին ուղղակի ճառ մը խօսած եւ ըսած է.— Ֆրանսա-Թուրք համաձայնութիւնը մեզի համար արժէք չունի: Արդիւնքը կախեալ է մեր տալիք որոշումէն:

Գրգռութեան բոյն Թավլայի գիւղախումբին արձանագրութեան դիւանի նախագահը Ալէվի համայնքին ներկայացուցիչները ինքնաչարժ առնելով, ուզած է թրքական ցանկի հակառակ արձանագրութիւնները քաջալերել:

Անտաքիէն բերուած Պէյլանէն եւ Պէյրութէն, Դամասկոսէն ու Հալէպէն փութով պնդութեամբ կանչուած Հայերուն 24 ժամուան մէջ արձանագրուած պահուն, Թուրք համայնքին ներկայացուցիչներուն բոլոր առարկութեանց «կառավարութեան պաշտօնեաներու վրայ վստահութիւն ունինք» պատասխանը տուող յանձնաժողովին պատուիրակները հիմա կարծես որոշեր են կարելին փորձել, կացինահարելու համար թրքական ցանկը, ինչպէս խանգարելու կարգ կանոնը, զոր ապահովել կ'աշխատին թրքական հաթայէն անպաշտպան շըլլալը տեսնելով իրենց զիրենք քիչ մը ժողված կառավարութեան միեւնոյն պաշտօնեաները:

ԱՄԲՈՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կրկնապատկուած են Աւստրիոյ մէջ, Գերմանիոյ կցուելէն ի վեր: Պաշտօնական տեղեկագիր մը համաձայն, մարտի ընթացքին կնքուած են 796 ամուսնութիւններ, ապրիլին՝ 1442, մայիսին՝ 1530:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ահաբեկիչները կը շարունակեն զարնել արաբական գիւղերը, որպէսզի զէնք եւ ուտելիք ձարեն: Եօթը Արաբներ եւ կին մը սպանուեցան հրացանով եւ դաշոյնով, իբրեւ դաւաճան:

ՀՐԷԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ կը շարունակուին Գերմանիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ: Անգլիական կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, հպատակ Հրեաները պաշտպանելու համար: Տեղ - տեղ ցոյցերը ծայրայեղութեան հասած ըլլալով, ոստիկանութիւնը միջամտեց:

ՀԱՑԻ ԽՆԴԻՐԸ սուր հանգամանք առած է Իտալիոյ մէջ: Կառավարութիւնը ստիպուած է ցորեն գնել դուրսէն, ոսկեդրամով, ինչ որ պէտք պակսեցնէ պահեստը: Կառավարութիւնը մասնաւոր հրահանգներ ուղղեց հացագործներուն, որպէսզի խնայողութեամբ շարժին, սպառումը անցընելու համար:

ՊՈՒԼԿԱՐ ԳՈՐԾՕՆ ՊՈԼՇԵՒԻԿ ՄԸ, Քոթոշեւ, Խ. Միութենէն փախչելով իր հայրենիքը վերադարձաւ եւ անձնատուր եղաւ: Այս առթիւ կ'ըսէ.— «Կը նախընտրեմ իբրեւ բանտարկեալ ապրիլ Պուլկարիոյ մէջ քան ազատ՝ Ռուսաստանի մէջ: Միայն անոնք որ կրնան տակաւին պաշտպանել պոլշեւիկեան վարդապետութիւնը»:

ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ երեք ընկերվարական երեսփոխաններ օրինագիծ մը ներկայացուցին, որով կը պահանջեն երկիրը վերածել դաշնակցային պետութեան մը, բաժնելով երեք շրջանի,— Ֆլանտր, Պրիւքսէլ եւ Վալոնիա:

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԱՐԻՒՆ պիտի հաւաքուի Սէնթ Անթուան հիւանդանոցին մէջ, պատերազմի ատեն գործածուելու համար (փոխանցելով հիւանդներու կամ վիրաւորներու): Ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնն ալ թելադրելով ազգային պատերազմին դասերէն, իրեն յատուկ կեդրոն մը պիտի հաստատէ:

ՍՈՒԱՆԵՐ

Բարեկամը ինչ որ զգայ, չար բարեկամն ալ նոյնը կը զգայ:

Բարիք ըրէ ծովը նետէ, եթէ ծովը չգիտէ ալիքը կը գիտէ:

Բախտաւորին թշնամին մեռեր է, անբախտին բարեկամը:

Բարեկամիդ հետ կեր խմէ, առեւտուր մի ըներ:

Բլրուլը դարաը լացաւ, ագռաւը զառ զառ բացաւ:

Բեր սառակ, որ բանն անէ խառակ:

Բանն օրուան մը, հոգը տարուան մը:

Բան դրին փախաւ, հաց դրին հասաւ:

Բարի օրը բարի լուսուն յայտնի է:

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՒ ԼԱԹԻՆ

— Մուկուչենց կը հարցնեն, չենաք …թէ, հա, Շողակաթ խանումը կէս …վերէն մինչեւ լոյս մեր տունն է հ… Մուկուչի մերը հիւանդ է եղէ: — Ծաթմա խանումն էլ՝ Ղուրանի …ոյ երգելով՝ հաստատել է թէ՝ …է Շողակաթ խանումի բասծը: …րէ, լուսաբացին, երբ եկել է կովը …թելու եւ դուրս հանելով՝ նախիրին …ձնելու, մէր ականջով լսել է որ, Շողակաթ խանումը Մուկուչի կնկայ …հետ սանիքը կը խօսէին սուսաուս հիւանդութեան վրայ, ու Շողակաթ խանումը նոր էդ ժամանակ իր տունն է …դարձէ:

— Գրծա՛ւ, գնաց: Էլ ոչ հարց, ոչ …փորձ: Ինչ որ բաժակով ջուր, կլլեն էդ աբեղը:

Մի քանի օր անց:

— Գիտե՞ք, գէշ է վէրքի հալը. Թիֆլիզէն մեծ բժիշկ են բերել ալէ:

— Տեսա՞ք. չէի՞ն ըսէ թէ. «Կոմի…նին զանակը գնդած է լինում: Էդ ի՞նչ վէրք է որ, մինչեւ Թիֆլիզէն բժիշկ բերելու պէտք ունենայ:

— Էդ բժիշկը կառավարութիւնն է ղրկէ: Ձէ՞ որ Շէրիֆ բէգն իրենց մարդն է. ու իրենց գործի համար…

— Վա՛յ էնոր պապա գէօրը…

— Աիպէրը գաղանի ոստիկանի հետ է չուկայ իջնում:

— Տան չուրջն են գտնուում էն չնեբը- Կառավարութիւնը խոստացել է կեանքը ապահովել եւ վրէժը լուծել:

Մի քանի օր վերջն էլ լուր տարածուեց թէ՝ Շէրիֆ բէգի անեբ հայրը մեռել է կարինում, ու ինքը կնկայ հետ քառասուն օր սուգ պիտի պահէ. չուկայ պիտի իջնի:

— Տօ՛, էդ ինչքան սիրելի անեբ հայր, քառասուն օր սո՛ւգ, էն էլ տան չորս պատերի մէջ փակւա՞ծ:

— Ըսել է թէ՝ վէրքը մեծն է. չուտ պիտի չլաւանայ:

Մի քանի օր յետոյ էլ լուր տարածուեց թէ, լաւանում է Շէրիֆ բէգը: Բայց է անում «Կոմիտէին» եւ ասում է թէ, էն օրը որ չուկայ իջնի՝ 10—15 մարդ բանտ պիտի ղրկէ: «Կոմիտէն» էլ պատասխանել է թէ՝ էն օրը որ չուկայ իջնես՝ գիտեց տուն պիտի համբնես:

— Ձէ՛-չէ մի՛… ժողովրդի խօսք:

Ու այդպէս օրեր անցան. գէպքը կորցրեց իր հետաքրքրութիւնը եւ ժողովուրդն անցաւ իր առօրեայ առուլիւին:

Այդ օրերին էր որ, մի երեկոյ Կոստիի մկիտանը մտաւ Եաղճօղլոնց Գարեգինը. վաղուց վերի չուկայում չէր տեսնուած նա: Առաջին անգամ չէր որ, նա գալիս էր Կոստիի մկիտանը: Բայց այդ օրն անմոռաց պիտի մնար Կոստիի մտքում:

Գարեգինը չնստեց. իր գէղեցիկ, բարձր հասակը պտտցրեց սեղանէ սեղան, ըստ իր սովորութեան մէկ մէկ բաժով հիւրասիրեց ծանօթները, մէկ մէկ քաղցր խօսք տուաց բոլորին, յետոյ, երբ Կոստին առանձին կեցած էր գէլխի յետեւը, մօտեցաւ նրան ու շշնջաց.

— Այս գիշեր «Տուղտին» ինձ պիտի սպասէք: Ես ու իմ ընկերները, ուրիշ ոչ ոք: Կ'եղնի՞:

Կոստին ծռծրակը քերեց. առաջին անգամն էր որ, Գարեգինը «Տուղտախի» խօսքն էր անում:

— Քեզ համար՝ չէ չունի Կոստին: Բայց իմանում թէ՝ ո՞վ հետ պիտի խաղաս. մի՞նծ— պզտի՞կ. չահն ինչ պիտի էղնի:

— Ընկերներէս մէկը Ծարժասօն Գէորիկը, միւսներն էլ… քո ինչ գործը, առնելիքդ իմձէն առ:

— Գէորի՞կը— լայնացան Կոստիի բիբերը— ծօ՛, սիրոս վրայ ձգեցիր. դուք երկուսդ էլ վտանգաւոր մարդիկ էք. չեղնի՞ զլուխներդ տաքացնէք ու մէկ էլ… սպա՛ն… տունս քանդէք, ոստիկան մտցնէք:

— Միամիտ կաց. Կ'ուզես օղի մի տայ մեզ: Խմելու համար չէ որ: Վրէժ ունեմ Գէորիկի դէմ: Այսօր առաւօտ մի լաւ հրաց է տեսէ վրէս, հաւատացած եմ որ, բախտս պիտի բանի, մի թափ տամ Գէորիկը, է՜, հոգիս հանել է կրելով. իր չամ ազի բախտը միշտ բաց է:

— «Տուղտախը» քեզ նէէք, սիրելի ջան: Այսօր ուրիշէ համար «Տուղտախ» չունի Կոստին, էղա՞ւ:

— Էղաւ: Ես էրթամ ու գամ: Եթէ Գէորիկն ինձնէն առաջ գայ ու հետը մարդ ունենայ, ճամբէն ցայց տուր, թող վար իջնեն:

— Աչքիս վրայ:

Գարեգինը գնաց: Կոստին՝ աղասորկելով իր յաճախորդներին՝ մտածում էր.— էդ ի՞նչըն թէ Գարեգինն ու Գէորիկը խուժոր պիտի խաղան: Ձէ՞ որ «կազմակերպութեան» տղոցը էդ տեսակ բաներն արգիլուած են: Բայց դէ՛հ, ջահել են, երբեմն իրենց քէֆին նայելու համար ազատութիւն պիտի ունենա՞ն թէ՝ չէ:

Ինչ որ է. Գարեգինին մերժել չէ կարող: Նրանի սուտի փուտի անցնի, մարդ չիմանայ, «Կոմիտէն» էլ ի զուր տեղը Կոստիէն չնեղանայ թէ, աղոցը խուժոր է խաղցնում իր շահի համար:

Քիչ յետոյ Գարեգինն եկաւ երկու անծանօթ մարդկանց հետ: Ի ցոյց մարդկանց, մի մի բան խմեցին գէխի առջեւը եւ անյայտացան:

Էդ վո՞վ էին հեւրինները,— մտածեց Կոստին,— թէ՛ւ քեզ, չար սատանայ. կարծես ճանչցայ ու չճանչցայ:

Մէկը կարծես վարժապետն էր, բայց ուրիշէ փոխ առած եղաւ-մեղաւ հագուստների մէջ, տաքերն էլ պալախով չուտւրիկ: Անհասարակ վարժապետը բեխ չի պահում, բայց էս մէկը ինչ էլ թաւ բէխեր ունէր, էն էլ ինչ բէ՞խ, մէկը վար ծռած, միւսը վեր, կարծես թելով կպցուցած դերասանի բէխ լինէր: Վարժապետը խուժա՞ր խաղայ. չէ՛, հէչ էղնելիք բան չէ, անպայման էնոր նմանող մէկն էր: Ձխօսեց որ ձէնէն ճանչնար: Միւսը հէչ տեսած մարդը չէր»:

Ահա Գէորիկն էլ մի ընկերով հետ: էդ որ, եթէ Կոստին իր աչքերին հաւատար, պիտի ասէր թէ՝ Մաղութ Համան է. (Կարսի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախագահը) բարեկենդանի միմոսի դարձած: Սրանք առանց բան խմելու անցան ուր որ պէտք է:

Կոստին աչքերը չփեց: Տէ՞ր Աստուած, հարբած չէր, բայց ինչո՞ւ աչքերը դժի-բժի էին լինում, ինչո՞ւ մարդը երկուս էր տեսնում: Տեսած մարդիկն էին ու չէին:

Սրտին մի տեսակ անհանգստութիւն տիրեց. երանի՝ չէ՛, ասած լինէր: Բայց քանի որ՝ հա՛, է ասել, ինչ էլ էղնի, իր խօսքի տէրը պիտի մնայ: Տղամարդն էն է որ, իր խօսքին տէր է մնում, թէկուզ խօսքի տակէն մահ դուրս գայ:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(13)

(Շար.)

*** Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Անտիոքի մէջ կառավարութեան ..., Օսման ... նուած ըլլալով, կառավարութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց եւ ձերբակալել տուաւ Իթթիհատը Վաթանիի վարիչները :

*** Թուրք թերթերը կը շարունակեն սպառնալիքներ տեղալ, մասնաւորապէս ամբաստանելով Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները : Այս առթիւ կ'ըսեն թէ կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, «Հաթայի անկախութիւնը եւ ազատութիւնը ապահովելու համար», եթէ կը իր պահանջները չընդունուին :

*** «Թան» իր երէկուան խմբագրականը նուիրած էր Սանճաքի հարցին, ինչ որ կ'ապացուցանէ կացութեան ծանրութիւնը : Այս առթիւ Թիւրքիացութեամբ ...մակ... կը կոչէ նաեւ Հայերն ու Քիւրտերը :

Ֆրանսա կը բանայ Սպանիոյ սահմանագլուխը սպասելով վերջնական համաձայնութեան

Կառավարութիւնը երկուշաբթի օր ամբողջէս փակեց Սպանիոյ սահմանագլուխը, առանց սպասելու օտար կամաւորներու յետս կոչման որոշումին : Այս փակումը մասնաւորապէս ուղղուած է Ն. Միութեան դէմ, որ մինչեւ վերջերս պաշար կը ղրկէր Ֆրանսական նաւահանգիստներ, Սպանիա փոխադրուելու համար :

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ այս որոշումը առնուած է Անգլիոյ մասնաւոր խնդրանքին վրայ, քանի որ Իտալիա Ֆրանսայի ճամբով կատարուած այս փոխադրութիւնը պատճառ կը նկատէ իր կամաւորներուն յետս կոչումը ձգձգելու : Այս խոչընդոտները հարթուելէ վերջ, անգլիական կառավարութիւնը հաղորդած է իտալական կառավարութեան թէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը չի կրնար գործադրուիլ, մինչեւ որ որոշ թիւով կամաւորներ ետ չքաշուին Սպանիայէն :

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը երէկ նիստ գումարեց Լոնտոնի մէջ : Այս անգամ կը յուսացուի վերջնական համաձայնութեան մը յանգիլ, փութացնելու համար սպանիական պատերազմը, անգլօ-իտալական համաձայնութեան գործադրութիւնը եւ ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց վերսկսումը :

Անգլիական թերթերը չնդայից հանգամանք մը տուած ըլլալով Ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխին փակման, Հավասի գործակալութիւնը գէ-կոյց մը հրատարակեց, ըսելու համար թէ Ֆրանսա երբեք չէ թերացած ոչ-միջամտութեան պարտականութեան մէջ : Բայց եւ այնպէս, Լոնտոնի թերթերը գրել կուտան թէ Պլումի կառավարութեան օրով թուլցած էր Ֆրանսայի միջոցաւ կատարուած փոխադրութեանց արգելքը, ինչ որ մեծապէս օգնեց Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան : Միեւնոյն պատճառով, իտալական կառավարութիւնը բարկանալով ընդհատեց ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, իսկ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը առկախ մնաց : Ահա թէ ինչու անգլիական կառավարութիւնը հարկ զգացած է ճնշում բանեցնել, որպէսզի ամբողջէս փակուի սահմանագլուխը : Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը յաջողած է մեծաքանակ զէնք եւ ռազմամթերք, մասնաւորապէս օդանաւ առնել Ն. Միութենէն եւ Չեխոսլովաքիայէն : Այս բեռները ցամաք հանուելով Ֆրանսական նաւահանգիստներու մէջ, Սպանիա կը փոխադրուէին կառախումբով եւ ինքնաշարժով, պաշտօնականներու բարեացակամութեան շնորհիւ :

Այժմ ամբողջէս փակելով սահմանագլուխը, Ֆրանսական կառավարութիւնը կը սպասէ որ Անգլիա ճնշէ Իտալիոյ վրայ, ետ քաշել տալու համար կամաւորները : Հռոմի անգլիական դեսպանը այս առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, թելադրելով որ վերսկսին ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները :

*** Անգլիական կառավարութիւնը առանց սպասելու Մ. Նահանգներու պատասխանին, որոշեց համաձայնութիւն գոյացնել եւ չէզոք յանձնախումբ մը ղրկել Սպանիա, քննութիւն կատարելու համար օդանաւային ռմբակոծութիւններու մասին : Արդէն հաւանութիւն յայտնած են Շուէտ եւ Նորվեկիա :

ՃԱՆԱՉՆԱԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻՆ գործադրութեան առթիւ, ոստիկանական վերատեսչութիւնը նորէն կը յիշեցնէ թէ անոնք որ օթեւան կուտան օտարականի մը, ինչ հանգամանքով ալ ըլլայ, պարտաւոր են իմացնել իրենց թաղին ոստիկանութեան : Այս յայտարարութիւնը պէտք է ըլլայ 24 ժամէն պանդոկներու համար, իսկ 48 ժամէն՝ մասնաւորներու համար : Դարձեալ, օտարական մը երբ հասցէ կը փոխէ, պարտաւոր է հաղորդել իր նոր հասցէն, անձնագիրը վաւերացնելով իր ձգած թաղին եւ նոր թաղին ոստիկանական տեսչութեան : Այս ձեւակերպութենէն ազատ են միայն այն օտարականները որոնք չոքիկի (թուրիստ) տոմս ունին կամ կարճ առեն մը մնալով Ֆրանսա, պարտաւոր չեն ինքնութեան թուղթ խնդրելու :

18 ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐ ձերբակալուեցան Մ. Նահանգներուն մէջ, իբրեւ անդամ լրտեսական կազմակերպութեան մը, որուն համար ուղղակի կ'ամբաստանուի Գերմանիա : Ընդհ. դատախազը կը յայտարարէ թէ կազմակերպութեան վարիչ գլուխը կը գտնուի Պերլինի մէջ :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ միջազգային խորհրդաժողովը (Ժընեւ) բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը դատապարտէ ցեղային խտրութիւնը՝ բանուորներու արձանագրութեան առեն : Ուրիշ բանաձեւ մը 1939ին կը յետաձգէ եկուոր (գաղթական) բանուորներու խնդիրը

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը մեղադրելով Ֆրանսան, կը սպառնայ ի հարկին գրաւել Հայնան կղզին, խորտակելու համար Չինաստանի դիմադրութիւնը :

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ԿԱՑԻՆՈՎ ԳԼԽԱՏՈՒԵՑԱՆ բնկերվարական մը, կաթոլիկ մը, համայնավար մը եւ հակաֆաշական տիկին մը, Լիզէլոթ Հէրման, որ երեք տարեկան տղայ մը ունի :

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱԿԱՆ նոր սրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, որուն համաձայն այլեւս Հրեաներ պիտի չընդունուին Գերմանիոյ սահմաններուն մէջ : Այն հրէական հաստատութիւնները որ սակարանական գործեր ունին, պէտք է ոչ-Հրեայ ներկայացուցիչներ ընտրեն :

Խ Ն Ջ Ո Յ Ք

Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան խնջոյքը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 26ին, Կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Գ. Զատիկի սրճարանը, 45, Rue de la Défense:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ,

կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: Մուտք 6 ֆր.:

Միութեան վիճակահանութիւնը կը քաշուի նոյն օրը:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

SALLE GAVEAUի մէջ, 45 Rue de La Boëtie

(Métro: Miromesnil)

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌԱՖՈՅԷԼԵԱՆԻ

Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն

Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ

ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մաս կը կազմեն Պէթհովէնի երկրորդ սէնֆօնին, Հանրի Ռապօի «Գիշերային Թափօրը», հատուած մը՝ Մոցարդէ, ինչպէս նաեւ Պարթեւեանի գործերէն ԿԱՐՕՏԻ ԵՐԳԸ ՀՈՎԸ, ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ ՄԸ (առաջին անգամ, եւ այլն.

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.: Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէքար, 36, Rue Montholon

ԿԱՐԵՒՈՐ. Նուագահանդէսին սկիզբը ... փակուած պիտի ըլլայ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ

(ՀԻՆ ՈՍԿԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ)

Նոր մատենաշարին Ա. հատորը

Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր արձակագիր նահատակ

ԻՆՍԷՆ ԲԶԿՈՒՆՑԻ

ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ, ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ, ՍԵՒ ՑԵԼԵՐԻ ՍԵՐՄԵՑԱՆԸ եւ ՍԻՐՏԱԿ ՔԻՆ:

Հետզհետէ լոյս պիտի տեսնեն ուրիշ հատորներ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԷՆ, ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑԷՆ, ԱԼԱԶԱՆԷՆ, ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԷՆ եւ ուրիշներէ:

Մատենաշարին բոլոր հատորները պատկերազարդ պիտի ըլլան ...

Մատենաշարին Բ հատորը՝ ԳԱՅԼԱՎԱՆՔՆԵՐ

Վաճառման կեդրոնատեղին է ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6) chèque postal, Paris 1278—35, հեռաձայն Danton 88—65:

Մեծաքանակ գնողներու մասնաւոր զեղչ:

Առաջին հատորին գինն է 7.50 ֆր., արտասահմանի՝ 1ուկէս շիլին կամ 40 սէնթ, Ապսպրանքները՝ կանխիկ գրամով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Երիվեան» դպրոցի հանդէսը տեղի կ'ունենայ ՅՈՒԼԻՍ 3ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ նոյն թուականը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱԶԴԱԿԵԱՆ ի գաւակները Ազգ. Խնամատարութեան 50 ֆրանք կը նուիրեն կապոյտ խաչին, ... ՅԱԿՈԲ ԴՈՒՐԵԱՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ գրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը Մարսէյլի մէջ կը կատարուի Յուլիս 9ին: Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԲՈՑԸ

Ֆր. Բ. Հ. Կ. Միութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ ինք նշանակուած է «Յիշատակի բոցը» հրահրելու, վաղը Հինգշաբթի, 23 Յունիսին:

Թափօրը պիտի կազմուի Av. George Vի եւ Champs Elyséesի անկիւնը, ժամը 17.45ին, եւ պիտի մեկնի ժամը 18ին, դէպի Etoile:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ երիտասարդ մը Բրէթոյի Ժորժ V մեքենայի վրայ աշխատելու համար: Դիմել՝ «Յառաջի» վարչութեան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընոպլի «Երիտասարդական» կոմիտէն եւ Լանսէյի «Մուրատ» խումբի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Ընկ. Գօգոս Տէր Մարկոսեանին իր կնոջ՝ ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՏԷՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 4ին, Թընայի մէջ:

⁂ Կրընոպլէն Տէր եւ Տիկին Նշան Մուրատեան եւ այրի Տիկին Մուրատեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից Գօգոս Տէր Մարկոսեանին, իր կնոջ՝ ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՏԷՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ գառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սարաֆեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին հանգուցեալ ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՑԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:

Ապսպրանքները կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր. արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux Cachan (Seine) France:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Chèque Postal Paris 1678 - 63

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒՆԻՍ — JEUDI 23 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3764

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՄԲԻՆ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԼՈՅՍ...

Աւելո՛ւք անմիջապէս.— Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը շարք մը խմբագրականներ նուիրած է «Միացեալ Ճակատ»ի հարցին, զայն լուծելու առաջադրութեամբ։

Հիմնուելով անկուսակցական թերթի մը տեսութեանց վրայ, ռամկավարները կ'եզր. Վարչութեան օրկանը գրի կ'առնէ կարգ մը խորհրդածութիւններ, որոնք իսկապէս կրնան հարթել ճամբան, եթէ խօսքին յաջորդէ գործը։

Ահաւասիկ այդ խորհրդածութեանց գլխաւորը, իբրեւ սկզբունքի խնդիր ·

— «Կը յիշեցնենք թէ «Ազգային Ճակատ»ին նպատակը պիտի ըլլայ՝ պաշտպանողական կռիւը մղել։ Ամէն ինչ, սկսեալ իր կազմէն մինչեւ իր գործունէութեան միջոցներուն ամէն մէկը, պէտք է ծառայէ այդ նպատակին։

Կռիւի ժամանակ պէտք է մոռնալ բոլոր անձնական եւ խմբակցական հակառակութիւնները՝ որոնք երէկ գոյութիւն ունէին եւ որոնք եթէ այսօր ալ շարունակեն գոյութիւն ունենալ, կռուողը ...ելու եւ տկարացնելու, զայն կանխաւ պարտութեան մատնելու կը ծառայեն։

Անհրաժեշտ է հակառակութիւնները մոռնալ, բայց նոյնքան անհրաժեշտ է, նաեւ, հակառակութեան պատճառները մէջտեղէն վերցնել *կանխաւ*, ճակատին կազմութենէն առաջ։

Դիւրին է, կամ դիւրին պէտք է ըլլայ մոռնալ ճակատը բաղկացնող տարրերուն միջեւ պատահած ամէնէն ծանր միջադէպներն անգամ։ Դիւրին՝ սպունգ անցընել անհատէ անհատ, խումբէ խումբ արձակուած նախատինքներուն վրայ։

Միայն, մոռցուելու չեն այն *հիմնական խնդիրները*՝ որոնք տարրերուն միջեւ խորունկ տարբերութիւններ դրած են ու դեռ կը դնեն։ Անոնք պէտք է անպատճառ քննուին նախապէս եւ լուծուին՝ ...ու կրնան գործի ընթացքին ազդել անոր ուղղութեան վրայ եւ որովհետեւ կրնան կապ ունենալ, նոյնիսկ, հետապնդուած նպատակին հետ»։ (*Արեւ*, 14 յունիս)։

Այս հարցէն առաջ, քննելով միացեալ կամ ազգային ճակատի ղեկավարութիւնը անկուսակցականներուն յանձնելու առաջարկը, ռամկավար օրկանը գործնական չի գտներ զայն։ Եւ կ'եզրակացնէ.

— «Քանի որ քաղաքական կուսակցութիւններու համաձայնութեամբ կրնայ կազմուիլ ճակատը, քանի որ անոնց մէջ կը գտնուին, դարձեալ, ազգային եւ քաղաքական կեանքի փորձառութիւն ու մտածում ունեցող անձեր, գլխաւորաբար անոնց վարիչներո՛ւն պէտք է յանձնել ճակատին ղեկավարութիւնը, անշուշտ օգտուելով ուրիշ փորձառութիւններէ եւ մտածումներէ ալ։

Իրականութիւն է, որ վերջին երեսուն - քառասուն տարուան ընթացքին, ազգին ճակատագիրը իրենց ձեռքն առին եւ անոր վրայ ազդող ամէնէն վճռական գործերը կատարեցին կուսակցութիւնները։ Հակառակ այդ գործերուն արդիւնքին՝ հայ ժողովուրդը դեռ կը պահէ զանոնք իր ծոցին մէջ, ինչ որ առնուազն կ'ապացուցանէ թէ անոնցմէ կը սպասէ՝ քիչ մը լոյս կամ քիչ մը օգուտ»։ (*13 յունիս*)։

Ուրեմն, անհրաժեշտ է եւ իրագործելի՝ Միացեալ Ճակատ, իբրեւ նպատակ ունենալով «պաշտպանողական կռիւը մղել»։

Մենք այս բացատրութիւնը կը կոչենք, տարիներէ ի վեր, «ինքնապաշտպանութիւն», բառին ամենալայն առումով։

Եւ, ճամբան հարթելու, ճակատին կազմութիւնը դիւրացնելու համար, միշտ ալ յիշեցուցած ենք թէ՝ անհրաժեշտ է մէկդի դնել բոլոր կանխակալ կարծիքներն ու կիրքերը։ Անհրաժեշտ է գլուխ գլխի տալ եւ ամփոփուիլ, բանաձեւ մը մշակել հիմնական հարցերու մասին, որոնք մեծ թիւ մը չեն կազմեր։

Կը թուի թէ ռամկավար օրկանն ալ յանգած է այս եզրակացութեան, այնքան պաղ ու տաք տեսնելէ վերջը։

Ուրիշ յուսատու երեւոյթ մը,— «Արեւ» նպատակայարմար չի գտներ որ «ըսուին այնպիսի խօսքեր որոնք կրնան հրապարակային վիճաբանութիւն մը բանալ եւ փոխանակ գործը դիւրացնելու, դժուարացնել զայն»։

Եւ անմիջապէս կ'անցնի հիմնական համարուած խնդիրներուն, միջանկեալ դիտել տալով թէ չի կրնար խօսիլ այնպէս ինչպէս պիտի խօսէին «ռամկավար ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչները, այն պարագային ուր սեղանի մը շուրջ նստէին ուրիշ տարրերու եւ կուսակցութեանց հետ»։

Աչքի՛նչ. կը բաւէ որ տրամադի՛ր են սեղանի մը շուրջը բազմելու եւ խօսելու։ Մեր տեսակէտն ալ ուրիշ բան չէ եղած, տարիներէ ի վեր։ Եւ մանաւանդ հիմա, երբ այնքան մռայլ հեռանկար մը կը պարզուի մեր առջեւ, թէ հայրենիքին եւ թէ արտասահմանի մէջ։

Ամէն անգամ որ Միացեալ Ճակատի մասին խօսելու առիթ ներկայացած է, մենք օրուան մտահոգութիւնները բաժնած ենք երկու գլխաւոր մասերու,— Հայաստան եւ Հայկական Արտասահման։

Ռամկավար օրկանին տեսութիւններն ալ այդ եզրակացութեան կը յանգին, իրենց յատուկ ձեւակերպումով։

Թոյլ տուէք այդ մասն ալ ներկայացնել յաջորդով, ամբողջովին պարզած ըլլալու համար պատկերը։

Միեւնոյն ատեն, անշուշտ պիտի յիշեցնենք շարք մը տարբերական ճշմարտութիւններ։ Ոչ թէ վիճաբանութեան դուռ բանալու, այլ կարգ մը քաջացած նախապաշարումներ եւ թիւրիմացութիւններ հարթելու համար։

Քիչ մը լոյս ալ՝ մեր կողմէ, նոյն մտահոգութեամբ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

«Արագ եւ արմատական լուծում» կը պահանջեն

«*Տէյլի Թէլէկրաֆ*»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն, երկուշաբթի օրուան թուականով.—

Այսօր նախարարական խորհուրդը արտակարգ ժողով գումարեց նախագահութեամբ Աթաթիւրքի։ Այս առթիւ սախողաբար Պոլիս կանչուած էին վարչապետը, Ճէլալ Պայար, պատերազմական նախարարը՝ Զօր. Քեազըմ, սպայակոյտի ընդհ. նախագահը եւ արտաքին գործավարը։ Դահլիճը մանրամասն նորէն քննեց այն արդիւնքները որ ձեռք բերուած են մինչեւ հիմա, խորհիւ Անտիոքի մէջ Թուրքեւֆրանսական զինուորական մարմիններու բանակցութեանց եւ Փարիզի մէջ Թրքական դեսպանին եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին միջեւ կատարուած խօսակցութեանց, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մասին։

Թէեւ տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին, բայց լաւատեղեակ շրջանակներ կը կարծեն թէ շատ կարեւոր որոշումներ տրուած են, արագ եւ արմատական եղանակով մը լուծելու համար Սանճաքի հարցը։

Ֆրանսայի կարծեցեալ ննջամտութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն նոյնպէս կարծեցեալ թշնամական դիրքը Թրքական պահանջներու հանդէպ՝ զայրոյթ պատճառած են Թուրքերուն որոնք կը պնդեն թէ անհրաժեշտ է թրքական զօրքը Սանճաք մտցնել. *բարեկարգութիւնը պահպանելու եւ օրինաւոր ընտրութիւններ պատրաստելու համար ինքնավար շրջանին մէջ։ Ընտրութիւնները պիտի կատարուին յառաջիկայ ամսու։*

**** Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, նախարարական ժողովը տեւած է հինգ ժամ, գրեթէ ամբողջովին յատկացուած Սանճաքի հարցին։ Ժողովէն վերջ վարչապետը Էնկիւրի վերադառնալով, յայտարարած է կայարանին մէջ, առանց որոշ տեղեկութիւններ հաղորդելու.*

«Սանճաքի խնդիրը պիտի պարզուի մինչեւ տասը օր»։

Թուրքիա չի ճանչնար Ազգաժողովին ներկայացուցիչները

Տեղական թերթերու մեծագոյն մասին համար կարծես գոյութիւն չունի Սանճաքի հարցը։ Փորձեցէք ութ - տասը կարեւոր օրաթերթ գնել, եւ հազիւ մէկ - երկուքին մէջ կը գտնէք երկտող լուր մը, այն ալ պատահաբար։

Այսպէս եւ երէկ։ Պոլսոյ բացառիկ ժողովը կ'երեւար միայն մէկ - երկու թերթի մէջ։ Այս ժողովին առթիւ ընդդիմադիր թերթ մը, «Լը Մուտ» կը գրէ.

— Այսօր յուսացուէ թէ Թրքական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով Ազգաժողովի ընդհ. քարտուղարութեան, կը տեղեկացնէ թէ խզած է ամէն յարաբերութիւն Ազգաժողովի քննիչ յանձնախումբին հետ, որ Սանճաք ղրկուած է ընտրութիւնները կազմակերպելու համար։

Այդ ծանուցագրին մէջ, Էնկիւրիի կառավարութիւնը կը մեղադրէ թէ յանձնախումբը իրեն համար գծուած իրաւասութիւններէն անդին անցնելով, չեզոք է անկողմնակալութենէ։ Կը թուի թէ Թրքական կառավարութեան այս ձեռնարկը աւելի շատ այլաբանական իմաստ ունի։ Արդարեւ, Թրքական կառավարութիւնը միայն փաստական յարաբերութիւններ ունէր Ազգաժողովի յանձնախումբին հետ, այս վերջինը իրաւապէս կապուած ըլլալով հոգատար իշխանութեան՝ Ֆրանսայի հետ։ Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ դժգոհութեան այս ցոյցը պիտի չազդէ Ֆրանքօ-թուրք զինուորական բանակցութեանց վրայ, որոնք կը շարունակուին Անտիոքի մէջ, երաշխաւորելու համար Սուրիոյ եւ Սանճաքի սահմանագլուխին ապահովութիւնը։

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱՒ ՍՊԱՆԻՈՅ ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Պ. Տելազ, կը խստանայ՝ զօր. Ֆրանքոյի

Անգլիական կառավարութիւնը յաջողեցաւ ընդունիլ տալ իր ծրագիրը, Սպանիոյ օտար կամաւորներու յետս կոչման մասին։

Ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը նիստ գումարելով երեքշաբթի օր, Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, քննեց այս խնդիրը եւ վերջնական եզրակացութեան մը յանգեցաւ։ Առաջին առթիւ բրիտանական ծրագրին հաւանութիւն յայտնեցին Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա եւ Խ. Միութիւնը։ Այժմ ծրագիրը պիտի հաղորդուի 27 եւրոպական պետութեանց, որոնց հաւանութիւնը ապահով կը համարուի։

Յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ դիմել Սպանիոյ երկու կառավարութեանց եւ անոնց հաւանութիւնը ստանալ, երկու չէզոք յանձնախումբեր ղրկելու համար Սպանիա։ Այս յանձնախումբերուն գործը պիտի ըլլայ համրել երկու թշնամի բանակներուն մէջ գտնուած օտար ռազմիկները։ Կը կարծուի թէ կարելի պի- կատարուած ըլլայ օտար կամաւորները ետ կանչելու գործին մէջ։ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը պիտի ճանչցուի, երբ «զգալի յառաջդիմութիւն» կատարուած ըլլայ օտար կամաւորները ետ կանչելու գործին մէջ։ Զօր. Ֆրանքոյի պարագային, այս «զգալի յառաջդիմութիւնը» կը նշանակէ ճամբել առնուազն տասը հազար հոգի՝ գերմանացի եւ իտալացի կամաւորներէն։ Հանրապետական կառավարութեան բանակին մէջ օտարականները բաղդատաբար սակաւաթիւ ըլլալով, այդ ճակտէն աւելի քիչ մարդ պիտի քաշուի։

Իբրեւ նախաքայլ, նոր քննիչներ պիտի տեղաւորուին Ֆրանսայի եւ Փորթուկալի սահմաններուն վրայ եւ Սպանիոյ նաւահանգիստներուն մէջ, խստացնելու համար հսկողութիւնը՝ ռազմանիւթի եւ կամաւորներու փոխադրութեան վրայ։

Լաւատեսներ կը կարծեն թէ օտար կամաւորներու մարդահամարի գործողութիւնը առաւելեալ զինադուլ մը յառաջ պիտի բերէ Սպանիոյ կռիւներուն մէջ։ Անգլիական կառավարութիւնը կը խորհի զինադադար մը առաջարկել,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐՋԱՆԻԿ ԱՐԱԳԻԼՆԵՐԸ

Բնապատմութեան յանձնախումբ մը քննութիւն մը կատարած է Ալզասի մէջ, ճշդելու համար արագիլներուն թիւը։

Բարձրաստուան այս բնակչութեան թիւը եւս կը նուազի տարուէ տարի։ Արագիլներն ալ վարակուած են մարդոցմէ,— չեն ուզեր ձագ ունենալ։

Այսպէս, անցեալ տարի Վերին Հռենոսի նահանգին մէջ յանձնախումբը երեւան հանած է 23 բոյն 65 ձագով։ Ստորին Հռենոսի մէջ՝ 97 բոյն, 295 ձագով։ Ընդամէնը 120 բոյն՝ 360 ձագով։

Արդ, 1927ին Ալզասի մէջ աշխարհ եկած են 386 ձագեր, 1932ին՝ 399 ձագեր, եւ ահա նուազում մը՝ 360 ձագեր.

Ինչո՞ւ չեն ուզեր ձագ հանել արագիլները,— մարդոց պէս հաշուագէ՞տ դարձան, իրենց ձագերը խնամելու համար նեղութիւ՞ն կը կրեն. Էրիկ - կնիկի կռի՞ւ ունին, բայց ո՞վ կրնայ լուծել արագիլներու հոգեբանութեան այս բարդ խնդիրները։

Հոլանտայէն մինչեւ Գերմանիա, ի պատուի են արագիլները։ Մասնաւոր օրէնքներ կը պաշտպանեն զանոնք։

Մեր երկրին մէջ, «թուրք» կ'անուանէինք արագիլները, որովհետեւ անոնք ընդհանրապէս բոյն կը դնէին գաղթական Թուրքերու տուներուն կամ մզկիթներու մինարէներուն վրայ. (Իսկ «Հայ» կ'անուանէինք ծիծեռնակները, որոնք իրենց բոյնը կը շինէին եկեղեցիին ու դպրատան քիւին տակ.— ի՞նչ երգեր ունէինք ծիծեռնակներուն մասին, բայց ծլանո՞ւ՝ արագիլներու մասին)։ Ու կը սիրէինք հալածել զանոնք կալերուն տակէն, արտերուն մէջէն,— սրունքները մերկացուցած՝ գետին կը ծեծէինք, ու գլուխը վար՝ արագիլի ձեւ կ'առնէինք, այսպէս կը պտըտէինք արագիլներուն ետեւէն։ Քիչ անգամ միայն յաջողած ենք արագիլ բռնել այսպէս։ Բայց ի՞նչ դիւրին էր արագիլ բռնել, լուսընկայ գիշերով, երբ կը թառէին այրած ծառերու գագաթը։ Քանի՛ քանի՛ անգամ արագիլ բռնած ենք այսպէս, ու վայելած անոնց կտուցին սարսափելի հարուածները։

Այսպէս կը չարչարէինք այս բարձրաստուան թռչունները, որոնք զօրավարի պէս մտն կուգային մեր արտերուն մէջ։ Եւ երբեք պիտի չկրնայի երեւակայել, որ Եւրոպայի մէջ գիտական լուրջ յանձնախումբեր գիւղէ գիւղ պիտի համրեն, ու պիտի ցաւին որ չեն շատնար արագիլները։

Այս միւսին Եւրոպացիները օր մը օրանց հետաքրքրուած ունի՞ն մեզմով, համրա՞ծ են մեզ, ցաւ յայտնա՞ծ որ կը հատնինք։

Զուր չէր, որ «թուրք» կը կ'անուանէինք արագիլները,— Թուրքերն են միայն որ այսքան բախտաւոր կ'ըլլան։ Տեսէ՛ք, Ժընեւէն Փարիզ, Լոնտոնէն Մոսկուա, գլխագիր քաղաքակիրթները ի՞նչ պատիւներ կ'ընեն Թուրքերուն, իսկ մեզի տան - տան կ'ընեն ու դէն կը վռնտեն (տան-տանը անարժէք թռչուն մըն է, թռչուններուն մէջ ամէնէն աւելի արհամարհուածը, իր շինած բոյնն անգամ կը յափշտակեն կռուազան թռչունները, մոխիկ կոչուած)։

ԱՐԱՋ

ՄԻՇՏ ՍԵՒ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Մասնաւոր աղբիւր մը մեզի կը հաղորդէ թէ՝ նորէն կաթողիկոսին հետ նահատակուած է նաեւ Դանիէլ Վ. վարդապետ Զատոյեան, նախկին միաբան Աղթամարի, 70 տարեկան։ Շուտով ուրիշ տեղեկութիւններ՝ Կովկասի եւ Հայաստանի կացութեան մասին։

ՀԱՅԵՐԸ, ՄԻՇՏ ՀԱՅԵՐԸ...

Անտիոքէն կը գրեն Հալէպի *Լա Քրոնիք* թերթին.—

Սանճաքի ամբողջ ուշադրութիւնը դարձած է Ճէպէլ Մուսայի Հայերուն կողմը։ Հայերուն պետերը յայտարարած են թէ պատրաստ են կռուելու մինչեւ վերջը

**** Ալեքսանտրէթի մասնաւոր դիւանին նոր պետը՝ հարիւրապետ Թօմա հրաւիրելով արաբերէն եւ թրքերէն թերթերուն տնօրէնները, ըսած է թէ կը հաւանի քննել գրաքննութիւնը, պայմանաւ որ թերթերը օգնեն իրեն հանդարտեցնելու միտքերը*

**** Գանեանի Ալէվիները ընդհանուր գործադուլ հռչակած են, իբրեւ բողոքի նշան Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան դէմ։*

Անտիոքէն կը գրեն «Նահար»ի.—

Զհաստատուած լուրերու համաձայն, 10.000 Հայեր Ճէպէլ Մուսայի մէջ որոշած են ապստամբութեան դրօշ պարզել, երբ Թուրքերը Սանճաք մտնեն։ Կացութիւնը շատ ծանր է Սանճաքին մէջ։ Արաբներ Ֆրանսացի սպաներու եւ Թուրք պաշտօնեաներու ճնշումներուն կ'ենթարկուին։ Էլճիսր փողոցին վրայ Թուրքեր յարձակում գործեցին Քիւրտերու վրայ։ Քիւրտերը հերոսական դիմադրութիւն մը ցոյց տուին։ 2 Քիւրտեր եւ 4 Թուրքեր վիրաւորուեցան։ Այս դէպքը պատճառ եղաւ որ յուզում եւ խռովութիւն առաջ գայ քաղաքին մէջ եւ իսկոյն գոցուեցան շուկաները։

Ֆրանսացիներ եւ Թուրքեր ամէն ճնշում ի գործ կը դնեն ոչ—Թուրք տարրերու վրայ՝ արձանագրուելու համար Թրքական ցանկին մէջ։

30.000 ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Հալէպէն կը գրեն «Էլ Նահար»ի.— *Ստացուած լուրերու համաձայն, Թրքական բանակը ոչ միայն համախմբումներ կը կատարէ Սանճաքի սահմաններուն վրայ, այլեւ Ճէզիրէի սահմաններուն վրայ ամրութիւններ կը շինէ եւ կեդրոնացումներ կը կատարէ։ Կ'ըսուի թէ Նըսէյպինի մէջ 12.000 Թրքական զինուորներ կը գտնուին, Միտիաթի մէջ 6000, Վէրան քաղաքի մէջ 4000, Ուրֆայի եւ Մարտինի մէջ՝ 8000ական։*

Այս համախմբումները լուրջ մտահոգութեան մատնած են Հալէպի բնակչութիւնը եւ բոլորը կը հարցնեն.— Ինչո՞ւ այս կասկածելի շարժումները եւ ի՞նչ է Ֆրանսայի դիրքը այս կասկածելի շարժումներու հանդէպ։

**** «Արաբական Արեւելք»ի Անտիոքի թղթակիցը կը գրէ 9 յունիս թուականով.— Երէկ, Անտիոքի, Գրըգխանի եւ Ռեհանիէի ապահովութեան պաշտօնատուներուն բաժնուեցան Թրքական սպաներ։ Հազարապետ Քօլէ յանձնարարեց անոնց ենթարկուիլ ներքին տնօրէն Տօքթ. Ապտիւլրահման Մէլէքի հրամաններուն։*

**** Արաբական թերթերը կը գրեն թէ յունիս 15ին 56 բեռնատար կառքեր ճամբայ ելան Պէյրութէն դէպի Ալեքսանտրէթ, Ֆրանսացի զինուորներ փոխադրելով։*

“ԱՄԵՆԱԿԱՐՈՂ„ ՍՏԱԼԻՆԻ ՏԿԱՐ ԿՈՂՄԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թրոցկիի ուրուականը.—Այն վայրկեանին երբ աշխարհի ամենահանճարե՞ղ բռնակալը կատարեց իր կեանքի ամէնէն մեծ սխալը — թողլով որ Լեւոն Թրոցկին ձգէ Ռուսաստանը եւ անցնի արտասահման, ամենակարողին քունը փախաւ։

Յեղափոխութենէն (Հոկտեմբերեան) առաջ Թրոցկին կը վայելէր միջազգային համբաւ, իբրեւ տեսաբան, ականաւոր մարքսեան եւ բանուորական շարժումներու ղեկավար։ Ան կապեր ունէր Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Աւստրիոյ և Միացեալ Նահանգներու եւ ուրիշ երկիրներու ընկերվարական պարագլուխներուն հետ։ Անոր գրութիւններն ու յօդուածները թարգմանուած էին բազմաթիւ երկիրներու մէջ։ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան մէջ Թափառական այդ տեսաբանը Լէնինի աջ բազուկն էր իր վառվռուն ճառերով, կազմակերպչական ընդունակութիւններով եւ զանգուածներու վրայ ունեցած իր ազդեցութեամբ։ Իր հռչակն աւելի տարածուեցաւ երբ նշանակուեցաւ զինուորական նախարար — վերակազմեց կարմիր բանակը, վերահաստատեց կարգապահութիւնը եւ յաղթանակներ տարաւ ներքին ճակատներու վրայ։ Լէնինէն վերջ ամէնէն ականաւոր ղեկավարն էր եւ թէ մէկը կար որուն պիտի մնար կարմիր գահը, այդ Թրոցկին էր եւ ոչ թէ մտաւորապէս սահմանափակ, համեմատաբար տգէտ եւ միայն գործնական ընդունակութիւններ ունեցող Ստալինը։

Եւ առանց դիտումի չէ որ երեք հրապարակային դատավարութիւններէն վերջ, զինուորական ատեանը յատուկ որոշում մը եւս կ'անցընէ— ձերբակալել Լեւոն Թրոցկին, երբ ան գտնուի Ռուսիոյ սահմաններէն ներս։

Թրոցկի արտասահմանի մէջ առաջ տարաւ հակաստալինեան ուժեղ պայքար մը. վարկաբեկեց խորհրդային իշխանութիւնը, կազմակերպեց բանուորական անջատ միութիւններ, հիմ դրաւ 4րդ. Միջազգայինի եւ բոլոր երկիրներու մէջ ունեցաւ իր սեփական հրատարակութիւնները։ Ստորերկրեայ աշխատանքներ կատարեց Սպանիոյ մէջ— ձախողեցնելու համար Ստալինի վարած քաղաքականութիւնը, բոլշեւիկներու համակիր տարրերը երկուքի բաժնեց— թուլցնելու համար «ամենակարողին» դիրքերը։ Եւ այդ երկու պարագլուխներուն միջեւ կեանքի եւ մահուան կատաղի պայքար մը սկսաւ։

Այդ պայքարը չդրուեցաւ գաղափարական տարակարծութեան գետնի վրայ— այլ փոխադարձ ոչնչացումի։ Երկու վարպետ մտագործներն իրարու դէմ ելան։

Ստալին յաջողեցաւ ոչնչացնել Թրոցկիի կողմնակիցները Սպանիոյ եւ այլ վայրերու մէջ, ինչպէս նաեւ անոր ընտանիքի անդամները— երկու աղջիկները՝ Նինա եւ Զինայտա եւ երկու տղաները՝ Սէրգէյ եւ Լեվ։ Թրոցկին, իր հերթին, վարկաբեկեց խորհրդային իշխանութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր ղեկավար Ստալինը, յուզեց հանրային կարծիքը, ինչպէս նաեւ կազմակերպեց քննիչ Յանձնախումբ մը՝ միջազգային համբաւ վայելող անձնաւորութիւններէ, որ դատապարտեց Ռուսիոյ դատավարութիւնները եւ յայտարարեց թէ կեղծիքի, սուտի վրայ հիմնուած էին բոլոր տուեալները։

Թրոցկի կը յայտարարէ— ներկայ խորհրդային բռնակալութիւնը հակառակ կ'ընթանայ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան սկզբունքներուն. ընկերվարական հայրենիքին մէջ ստեղծուած է ամենազզուելի պիւրոկրատիա— խորհրդային մամուլը եւ թուանշանները դիտմամբ կը չափազանցեն տնտեսութեան աճումը— Ստեղծուած է նոր բանուորական ազնուականութիւն մը։—Երկրին մէջ, 20 տարի վերջ, ազատութիւն գոյութիւն չունի,— կարմիր բանակը կեդրոնացած բռունցք մըն է, որուն դէմ պայքարած են բոլոր ընկերվարականները,— կիներու վիճակին մէջ արմատական փոփոխութիւն տեղի ունեցած չէ,— անոնք նորէն ընտանիք կոչուած հաստատութեան գերիներն են։ Ճիշդ է, կ'ըսէ Թրոցկին, կորզալ գիւղը տարածուած է, բայց մարդիկ իրաւունք չունին քննադատութիւններ ընելու կամ ազատօրէն իրենց կարծիքը յայտնելու։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ Ստալին կը հետապնդէ կարգ ու կանոնի պահպանողականութեան քաղաքականութիւնը։ «Մոսկուայի ներկայ իշխանութիւնը մէկ փափաք ունի— խաղաղութեամբ ապրիլ բոլոր պետութիւններուն հետ»։

Այդ պատճառով ալ, Ստալին կ'ոչնչացնէ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան գլուխները — անոնք, որոնք պայքար մղած են յանուն միջազգային յեղափոխութեան— ցարական կառավարութեան օրով, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ընթացքին թէ Ստալինի յետադիմական իշխանութեան օրով։

Վախնալով հանր. կարծիքէն, ան կ'ոչնչացնէ իրեն հպատակ եւ կամակատար բոլոր ուժերը, որոնց օժանդակութեամբ կազմակերպած է իր ահռելի ոճիրները, որպէսզի օր մը անոնք չհրապարակեն Ոճրին գաղտնիքները։

Ահա թէ ինչ գետնի վրայ Թրոցկին կազմակերպած պայքար կը մղէ ստալինեան տիրապետութեան դէմ։ Անկարող ըլլալով ձեռք անցնել Թրոցկին, որովհետեւ հեռու է իր տիրապետութենէն, Ստալինը կատաղի եւ յուսահատ պատերազմ կը մղէ ներքին ճակատի վրայ. կոտորելով իր բոլոր հակառակորդները, իր տեսակէտներու հակառակորդ եղողները եւ Թրոցկիի կողմնակիցները։

Փոխադարձ եւ ֆիզիքական ոչնչացման քաղաքականութիւն առաջ կը տարուի անանկացած պոլշեւիզմի այս երկու թեւերուն միջեւ։

Եւ զարմանալու պատճառ չունինք, երբ կը տեսնենք սովետներու պարտութիւնը— արտաքին ճակատի վրայ։ Մեծ պետութիւնները կասկածով կը վերաբերին այդ երկրի կարողութեան եւ զինուորական ուժին։ Անոնք երկրորդական դեր տուած են Սովետներուն։ Նոյնիսկ իր ճեռնասուն Թուրքիան, որ առանց Ռուսիոյ օժանդակութեան ի վիճակի պիտի չըլլար իր ներկայ դիրքը գրաւելու, սկսած է վարել անկախ քաղաքական

Ռուսիան մը.. սիրաշահելով թէ՛ ժողովրդավար եւ թէ՛ ֆաշական կառավարութիւններու հետ։ Եւ ամենահզօր Ռուսիան անկարող է զսպել իր անմիջական դրացին, իր ստեղծած Թուրքիան։

Այսպիսով մեզի համար պարզ պիտի ըլլայ որ խորհրդային մամուլի մէջ երեւցած բոլոր ածականները՝ նոր ապացոյցներ են այդ երկրի քայքայման, թուլութեան եւ քաոսային անկման։

Երեք խոր վէրքեր կը կրծեն սովետներու քսանամեայ մարմինը— երկրի ներքին վիճակը՝ տնտեսական թէ իրաւական, կասկածը համայնատարած, որմէ կը ծնի անվստահութիւնն ու անհրապոյրը՝ ղեկավարներու եւ զանգուածներու միջեւ, եւ վերջապէս հալածական Թրոցկիի ուրուականը։

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

«ՄԱՅԻՍ 28» ԵՒ ԲՈՂՈՔԻ ՄԻԹԻՆԿ

ՏԻԹՐՈՅԹ, 7 Յունիս.— Գաղթաշխարհի ազատատենչ հայութիւնը, տարուէ տարի աւելի ամուր փակած անկախութեան գաղափարին, ամէն հանդիսաւոր առիթով կուգայ իր ուխտը վերանորոգել եւ ոգեկոչել, այն քաջ համոզումով թէ, թէեւ կորսնցուց անկախութիւնը, բայց ոչ հայրենիքը եւ որուն զաւակը պիտի տիրանայ ուշ կամ կանուխ։

Ահա, փաստով ականատես եղանք Յունիս 5ին, Կիրակի, Northern H'gh School Auditoriumի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, ուր, Մայիս 28ի 20րդ տարեդարձին փառայեղ տօնակատարութեան առթիւ, ներկայ էր խուռն երկսեռ բազմութիւն մը։

Հանդէսին նախագահութիւնը ստանձնած էին մեծագոյն Տիթրոյթի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հինգ քոյր կոմիտէները, իսկ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Կ. Խաչերու մասնաճիւղերը, Հ. Յ. Դ. ցեղակրօն ուխտերը, Հայրենակցական միութիւնները եւ Հայ Դպրոցասիրաց։

Խումբ մը տիկիններ եւ օրիորդներ ներս մտնող հասարակութեան կուրծքերը կը զարդարէին եռագոյն զարդանշանով։

Քաղաքի բոլոր կողմերէն, նոյնիսկ հեռաւոր շրջաններէն խումբ-խումբ կը խուժէին դէպի սրահ։ Բռնուած էին ընդարձակ սրահին բոլոր աթոռները եւ օթեակները։ Շատերը ոտքի մնացին։ Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին Ամերիկեան աստղազարդը եւ Հայկական եռագոյնը, իսկ բեմին խորքը կախուած էր Հայկական Հանրապետութեան զինանշանը։

Ժամը ճիշդ 3ին օրուան նախագահ բժիշկ ընկեր Գ. Յ. Դարբինեան բացաւ հանդէսը եւ համառօտ ճառով մը բացատրեց «Մայիս 28»ի իմաստը, մէկիկ-մէկիկ թուելով այն դժուարին եւ ճակատագրական պայքարները, զոր հայ ժողովուրդը մղեց մայիսեան ամսուն մէկ մարդու նման ոտքի կանգնելով, երեք ռազմաճակատներու վրայ — Սարդարաբատ, Ղարաքիլիսէ եւ Բաշ Ապարան։

Յետոյ, քաշուեցաւ վարագոյրը, եւ ժողովուրդը սկսաւ ծափահարել Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Արարատ» Թատերախումբի պատրաստած խորհրդաւոր կենդանի պատկերը։ Գօտիկերին մէջ, առաջին շարքի վրայ նստած էին Հ. Յ. Դ. Երրորդութիւնը — Զաւարեան, Քրիստափոր եւ Ռոստոմ — իսկ երրորդ շարքին կանգնած էին՝ Ահարոնեան, Րաֆֆի եւ Արամ։ Երկու զինուորներ ալ եւ ձախ պարզած էին ամերիկեան եւ հայկական դրօշները, իսկ ուրիշ երկու զինուորներ ալ նմանապէս աջ եւ ձախ կանգնած էին բայեթ։

Այդ միջոցին, ծանօթ ջութակահար Գ. Սուրէն Գալընտրեան, Օր. Լ. Մէլիքեանի դաշնակին ընկերակցութեամբ խոր յուզումով նուագեց Ռ. Մելիքեանի «Բարի լոյսին զանգեր զարկէինը»։ Որմէ յետոյ Օր. Լ. Մէլիքեան առանձին դաշնակի վրայ նուագեց գեղեցիկ կտոր մը, արժանանալով ծափերու։

Ընկեր Ա. Ղուկասեան խոր յուզումով արտասանեց Ահարոնեանի «[illegible]»ը։

Ապա, ընկեր նախագահը բեմ հրաւիրեց երգչուհի Օր. Ս. Էլմասեանը (Գոսթընէն) որ քաղցր եւ կիրթ ձայնով երգեց տիկին Վ. Կոստանեանի գրած եւ իր կողմէ երաժշտութեան վերածուած Մայիս 28ը։ Դաշնակով կ'ընկերանար Օր. Ա. Սարգիսեան։ Հանդիսականներու պահանջին վրայ, երգեց նաեւ Փրոֆ. Գալֆայեանի «Մի՛ լաց Հայերը», արժանանալով ջերմ ծափերու։ Օրիորդներ Իթէլեան քոյրեր accordionով ճարտարօրէն նուագեցին ուրախ եղանակ մը, եւ ապա կրկնեցին ուրիշ մը։

Իմաստալից բանախօսութիւն մը ըրաւ ընկեր Ա. Գալուստեան,— «Պատմութիւնը հայ ժողովուրդի սեղանին վրայ դրաւ գրիչ մը եւ առանց մելանի կալամար մը, գրելու համար իր պատմութիւնը։ Իսկ հերոսական հայ ժողովուրդը, քաջ ըմբռնելով պահը խոր իմաստը, 1918 մայիս ամսուն Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ Ապարանի հերոսական ճակատամարտներուն ընթացքին իր քաջարի մարտիկներու թափած սուրբ արիւնով լեցուց պատմութեան իրեն յանձնած պարապ կալամարը եւ ոսկի տառերով գրեց իր պատմութիւնը, Հայաստանը հռչակելով անկախ»։

Օր. Լ. Մէլիքեան առանձին նուագեց հայերէն կտոր մը, եւ ապա ընկերակցելով Գ. Ս. Գալընտրեանի ջութակին՝ մեծ յաջողութեամբ նուագեցին «Աւանն» եւ յետոյ կրկնեցին «Զէյթունցիները», ջերմ ծափերու մէջ։

Կրկին բեմ եկաւ երգչուհի Օր. Ս. Էլմասեան եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Օր. Ա. Սարգիսեանի նախ երգեց անգլիերէն երգ մը եւ ապա հանդիսականներու փափաքին վրայ, կրկնեց՝ եղանակ Կոմիտասի «[illegible]»ը։ Օր. Էլմասեան ստացաւ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ա. Արշակունի, որ հակառակ իր կատարած երկարատեւ ճամբորդութեան, խօսեցաւ կուռ եւ իմաստալից ճառ մը։ Նախ յայտնեց թէ Մայիս 28ի մասին։ Ընկեր գործիչը թուեց զէր եւ յօդուածներ, ինչ պիտի խօսէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ազգային ուղեգծի, Խ. Հայաստանի վերջին դէպքերու եւ բոլշեւիկ Ռուսիոյ վարած հայավնաս քաղաքականութեան մասին։ Ընկեր գործիչը թուեց ակնարկ մը նետեց Վարդանանց պատերազմի վրայ եւ ըսաւ,—թէեւ մենք պարտուեցանք եւ Վարդան զօրավար ալ նահատակուեցաւ, սակայն հայ ժողովուրդը եւ մասնաւորապէս նոր սերունդը տարուէ տարի կ'ոգեկոչէ զայն։

— «Մայիս 28ն ալ թէեւ պատմական մեծ թուական մըն է, բայց հայութեան մէկ չնչին մասը չի մօտենար անոր, սակայն պիտի գայ օր մը, որ առանց բացառութեան բոլորս միասին պիտի տօնենք զայն»։

Ապա թուեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած ազգօգուտ գործերը բոլոր ճակատներու վրայ, հասնելով Մայիս 28ի անկախութեան թուականը։ «Մեր հոյակապ կուսակցութիւնը պատասխանատու է եւ իր կատարած պատմական գործերուն եւ իր գործած «սխալներուն» համար, սակայն թող լաւ ըմբռնեն եւ լսեն մեր անարժան հակառակորդները։ Գիտեն զայ ժամանակը, երբ անաչառ պատմագիրը պիտի ըսէ իր խօսքը եւ մեր լաւ գործի եւ սխալի մասին։ Սխալները կրնան գործել ամէն անոնք որ գիտեն չարունակ գործել։

Մեր հայրենակիցներուն թող տարօրինակ չթուի, երբ մեր ազգային գործերը կը վարեն քաղաքական կուսակցութիւնները։ Այսօր աշխարհի բոլոր պետութիւնները կը կառավարուին քաղաքական կուսակցութիւններու կողմէ, նոյնպէս հոս Ամերիկայի նման ժողովրդավար երկիր մը նոյնպէս կը կառավարուի քաղաքական կուսակցութիւններու կողմէ, և ամէն պետութիւն ունի իր ազգային ուղեգիծը, մենք ալ ունինք նաեւ մեր ազգային ուղեգիծը»։

Յետոյ ընկեր բանախօսը ծանրանալով խորհրդային Ռուսիոյ [illegible] պատմութեան եւ անոնց ղեկավարներու վարած հայաղաւ քաղաքականութեան, բացատրեց թէ անոնք դաշնակցելով Թուրքիոյ հետ, բաժան բաժան ըրին Հայաստանը ընդմէջ Թուրքիոյ, Ատրպէյճանի եւ Վրաստանի։ Ապա մէկիկ-մէկիկ թուեց Ստալինեան սահմանադրութեան խեղկատակութիւնը եւ անոր պատճառած վնասները Հայաստանի սահմաններուն, Ա. Խանջեանի սպանութիւնը եւ այդ պատճառաւ ստեղծուած ահ ու սարսափը Հայաստանի մէջ, առանձին առանձին յիշեց անունները բոլոր այն ղեկավարներու, մտաւորականներու, գրագէտներու եւ պատմաբաններու, որոնք վերջերս սպաննուեցան, բանտարկուեցան եւ աքսորուեցան Ռուսիոյ խորքերը։ Պատմեց կաթողիկոսին եւ միաբաններու սպանութիւնները, էջմիածնի գանձին, միւռոնի թալանը եւ վերջապէս ամենակարեւորը եւ կենսականը հայկական բանակի Հայաստանէն փոխադրումը դէպի հեռաւոր Ռուսիա եւ ուրիշ դէպքեր։ Այս առթիւ առաջարկեց բողոքի ձայն բարձրացնել մեր հայրենիքի մէջ ստեղծուած այս նոր տեսակի ապրիլ [illegible] դէմ։

Բանախօսութենէն վերջ, նախագահ բժիշկ ընկեր Գ. Յ. Դարբինեան կարդաց բողոքի բանաձեւ մը, ուր մէկիկ մէկիկ յիշուած էին Հայաստանի եւ էջմիածնի քաղաքական դէպքերը։ Բողոքագիրը պիտի ուղարկուի պետական անձնաւորութիւններու, երեսփոխաններու, ծերակուտականներու, մամուլին եւ Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանին։

Ներկայ հոծ բազմութիւնը յոտնկայս եւ ծափահարութեամբ իր հաւանութիւնը յայտնեց անոր։

Այս մասին մասնաւոր միթինկ մը պիտի գումարուի յունիս 12ին, քաղաքի ընդարձակ մէկ սրահին մէջ ուր ներկայ պիտի ըլլան պետական անձնաւորութիւններ, մամուլի ներկայացուցիչներ եւ Ամերիկացի ծանօթ դէմքեր։ Մանրամասնութիւնները կը գրեմ իր առթին։

*** Կիրակի յունիս 5ին Մայիս 28ի տօնակատարութենէն վերջ, ժողովուրդը դիմեց դէպի Vakman Hall սրահը, ուր տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն ուխտերէն «Քրիստափոր»ի հանդէս-խնճոյքը։

Աւուր պատշաճի ճառ մը խօսեցաւ գործիչ ընկեր Ա. Արշակունի. ծափ էր գեղարուեստական բաժինը։ Տեղի ունեցան հայկական եւ ամերիկեան պարեր։ Կար նաեւ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներով։

Ստեղծուած էր տաք մթնոլորտ մը որ տեւեց մինչեւ ուշ ատեն։

ԱՍՊԻՍ

Համեստ գաղութ մը իր ճիգերով

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 Յունիս.— Մարսէյլի ամէնէն հայաշատ արուարձանն է Գուլվար Օտտօն։ Քարափին մօտիկ գործարաններու հսկայ ցանցի մը մէջ նստած է ան։ Իր բնակչութեան ստուար մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ բանուորներէ որոնք կ'աշխատին նաւահանգիստի եւ գործարաններու մէջ։ Արհեստաւորները խիստ քիչ մը կը կազմեն այստեղ։

Գործազրկութեան տագնապին ամէնէն ծանր հարուածը հասաւ Գուլվար Օտտօյին։ Բայց, գնահատելի անձնուիրութեամբ մնացած փոքրաթիւ աշխատաւորները անմիջապէս օգնութեան փութացին իրենց անգործ եղբայրներու ընտանիքներուն, կանխելով անոնց սպառնացող կարգ մը [illegible]։ Տնտեսական տագնապի այդ շրջանին — տարօրինակ հակադրութիւն — Գուլվար Օտտօն երբեք չի բացաւ իր հայրենասիրական պարտականութեանց մէջ եւ ազգային կեանքը միշտ նախանձելի մակարդակի մը վրայ փայլեցաւ։

Այդ համեստ բանուորներուն գործունէութեան շնորհիւ է զարմանալ [illegible] տասնամեայ գոյութիւնը անարգել կը շարունակէ ազգային դպրոցը, ուր կը յաճախեն հարիւրի մօտ հայկակններ ու հայկուհիներ՝ Մեծասքանչը [illegible]։

Հայ երգը, տուներու թէ փողոցներու մէջ, կը թրթռայ անոնց շրթներուն վրայ։ Կը դաստիարակէ ծանօթ ուսուցչուհի Տիկին Սէֆէրեան խղճամիտ եւ գիտակից։

Բացի ազգային նախակրթարանէն կան նաեւ, հարիւրէ աւելի երկսեռ աշակերտներով, Տիկնանց Միութեան եւ բողոքականներու վարժարանները որոնք առաւել կամ նուազ չափով կը սատարեն մեր մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան։

Գուլվար Օտտոյի ազգային վերելքին մէջ պատկառելի բաժին մը ունի Կապոյտ - Խաչի մասնաճիւղը, որ հակառակ իր քանի մը տարուան գոյութեան, շուտով իր վրայ կեդրոնացուց հանրութեան ուշադրութիւնն ու համակրանքը։ [illegible] յիսնեակ մը ժրաջան անդամուհիներ, որոնք ընտանեկան ու բազմատեսակ հոգերով ծանրաբեռնուած ըլլալով հանդերձ, չեն զլանար իրենց զոհողութեան տուրքը [illegible]։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Frans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

—Շնորհակալութիւն, փսփսաց Սուիթին. ի՜նչ տարօրինակ բան է խորհիլ թէ շաբաթէ մը երկուքս ալ մեռած պիտի ըլլանք... այնպէս չէ՞...

Ալիի նայուածքին մէջ նորէն տեսնուեցաւ սարսափի մը արտայայտութիւնը։ Եւ սակայն ուսերը վեր նետեց ան ու պատասխանեց.

— Քեզի համար կրնաս աւելի կարճ ժամանակ մը որոշել, իսկ ինծի համար բնաւ հոգդ մի ըներ...

— Հոգ ըրած չունիմ, ըսաւ Սուիթին. բայց, ի՞նչ կ'ուզես ըսէ, դուն ալ պիտի մեռնիս... ուրեմն գէշ չըլլար եթէ միտքդ վարժեցնես այդ գաղափարին...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես այդ անիմաստ խօսքերով, հարցուց իշխանը յօնքերը պռստելով։

— Կ'ուզեմ պատեհութիւն մը տալ քեզի, որպէսզի պատրաստուիս այն վախճանին որ քուկդ պիտի ըլլայ շուտով... ինչպէս նաեւ բարեկամներէդ մէկ քանիին...

— Այսի՞նքն...

— «Եղբարք տը Աստուած Սուրբ եւ Մահիկէ»...

Իշխանը երկրորդ քօքթէյլ մը կը լեցնէր իրեն։ Այդ բառերը իմանալուն սեղանին վրայ զարկաւ սրուակը, ըմպելիին մէկ մասը թափեց ու պոռաց.

— Ուրեմն անոր մասին տեղեկութի՞ւն ունիս արդէն...

— Այո՛, ամէն բան գիտեմ Կակային մասին...

— Ինչպէ՞ս իմացար...

— Ի՜նչ կարեւորութիւն ունի... իմացայ... ամէն պարագայի մէջ մեծ ուրախութեամբ Մ. Քէմալին հաղորդեցի ձեր ազանցելի դաւադրութեան բոլոր մանրամասնութիւնները...

— Ալլահը պատժէ քեզ... սուտ է... ըսաւ իշխանը ու ետ, ետ երթալով երիտասարդին նայեցաւ։

Սուիթին խնդաց միայն։ Ալիի մօտալուտ մահուան մասին իր ըրած գուշակութիւնը եւ Կակայի մասին Մ. Քէմալին մանրամասն տեղեկութիւն տուած ըլլալու պնդումը սուտը ներշնչուած էին այն խորհուրդներէն որ իշխանը յայտնապէս միտքը դրած էր սպաննել զինքը՝ ինչ ալ պատահէր։ Նախորդ գիշերուան պէս մահէն հրաշքով ազատելու որեւէ յոյս չէր կրնար ունենալ հիմա. ուրեմն ինչ ալ ըսէր կացութիւնը պիտի չփոխուէր։ Մնաց որ մեծ հաճոյք էր իրեն համար վախցնել իշխանը։ Առնուազն անոր քունը փախցուցած էր. Ալի պիտի չքնանար այլեւս մինչեւ յեղափոխութեան իրականացումը։

Իշխանը անդին գնաց. հեռաձայնը առաւ եւ թիւ մը ուզեց։

— Ի՞նչ, բարեկամդ Քազըմն է որ կը կանչես, հարցուց Սուիթին չարախինդ ժպիտով մը. շուտով անոր վիզն ալ պիտի անցնի... կը ցաւիմ որ ներկայ պիտի չըլլամ, տեսնելու համար ձեր երկուքին ճօճումը քով քովի՝ Ղալաթիոյ կամուրջին գլուխը...

— Լռէ՛, պոռաց իշխանը...

Հեռաձայնին զանգակը հնչեց։ Ալի լսափողը վերցուց եւ ըսաւ.

— Քազըմ Պէյը կ'ուզեմ...

Կանգ առաւ պահ մը, յետոյ նորէն սկսաւ խօսիլ։ Սուիթինի նկարագրութիւնը տուաւ եւ հարցուց թէ ծանօ՞թ էր ան ոստիկանութեան։ Սպասեց, մտիկ ըրաւ. յետոյ հայհոյեց ու պոռաց.

— Անկարելի է... մարդը հոս է հիմա... սխալ է... դուն ուրիշի մը մասին է որ կը խօսիս...

— Ըսէ՛ թող հոս դայ, ընդմիջեց Սուիթին. ուրուական մը տեսածի չափ պիտի ըլլայ... կաթուածահար պիտի ըլլայ... որչա՜փ պիտի ուզէի տեսնել այդ ողբալի մահը...

— Ի՞նչ...

Ալի Սուիթինի նայեցաւ աչքերը չոր բացած.

— Սխալ է, երէկ գիշեր Եէտի Գուլէի մէջ մահապատիժի ենթարկեր են քեզ... անշուշտ դուն այդ մարդը չես...

— Մահապատիժ չէր եղածը, ճըլլեց Սուիթին. լողալ գիտցայ, բայց կատուի պէս եմ... ինը հոգի ունիմ... անանկ որ ինչ ալ ըլլայ պիտի ապրիմ, տեսնելու համար որ քու անունդ կրող Բէյ Ալին, Մ. Քէմալի դահիճը, քու հաշիւդ ալ մաքրէ...

— Սուտ ես... Եէտի Գուլէի հորէն մարդ ողջ դուրս չելլեր... ուրիշ մըն էր ուրեմն...

—Ստախօսը դուն ես, պոռաց Սուիթին. այնքան ջղայնացած էր որ մոռցաւ իր վախը։

Իշխանը հեռաձայնի գործիքին մօտեցաւ դարձեալ.

— Անմիջապէս հոս եկուր. ոստիկաններ միասին բեր այս մարդը դուրս հանելու համար, ըսաւ եւ բարկութեամբ մը լսափողը կախեց։

— Բարկանալու տեղի չկայ, դիտել տուաւ Սուիթին, կրնաս երակ մը պայթեցնել եւ դահիճը յուսախաբ ընել... մեղք կ'ըլլայ... թէեւ առիթը ալ մահ կը նշանակէ... դուն ալ արքայական արիւն կը կրես եւ հաւանաբար Քէմալ մասնաւոր ձեւ մը կը խորհի քեզի համար եւ փոխանակ գլուխէդ կախելու, ոտքերէդ կը կախէ...

— Լռէ՛, կեղտոտ արարած, գոռաց իշխանը եւ մատը դրաւ զանգակին կոճակին վրայ։

Ծառայ մը ներս եկաւ։ Իշխանը մարդուն յանձնեց իր ատրճանակը ու ըսաւ.

— Ա՛ռ սա... եթէ այս [illegible] վրայ նստող չունը բերանը բանայ, պատասխանը պիտի ըլլայ [illegible]... Քազըմ Պէյ հիմա կուգայ... [illegible] վեր գացած եմ հագուստներս փոխելու... շուտով կ'իջնեմ...

Ալի չնայեցաւ ոչ Սուիթինին [illegible] ծառային եւ սենեակէն դուրս ելաւ։

Սուիթին ուսումնասիրեց [illegible] յայտութիւնը նորեկին որ իր վիճակին համար [illegible] հսկողութիւն պիտի կատարէր։ [illegible] դէմք մը ունէր ան եւ նեղ [illegible] բարու փակած աչքեր. զինքը կը դիտէր կասկածոտ նայուածքով մը [illegible] մատը կը դողդղար [illegible] վրայ զոր կարծես պիտի [illegible] առաջին իսկ ազդանշանին [illegible] պէս որ երիտասարդը անոր [illegible] չատ յոյս չունէր։

(Շար.)

...-Յայի նուիրական գաղափա-
...յառաջդիմութեան ։

...Պուլվար Օսառըի մասնաճիւղը այս ...ունեցաւ շարք մը ձեռնարկներ, ...Լ. Շանթի «Հաւատքի...» Թատերախաղին ներկայացու- ...Մանուկներու եւ Կապոյտ Խաչի ...աշխատութիւնները, ո- ...բոլորին ալ յաջող եւ արդիւնա- ...անցան ։

...վերջերս նորաբարձութեան ...Հայաստանի Փրանկի գումար ...ազգային վարժարանի դրամագլուխ- ...նորոգութեան համար ։ Այս ...կը վկայէ թէ Կապոյտ Խաչի ...Պուլվար Օսառըի մասնաճիւղին նա- ...ինչքան մեծ անհրաժեշտ- ...ութիւն մըն էր ։ Բիւրաւոր չքաւոր- ...ներ կ'օգտուին անկէ ...։ Վերջապէս շատ մը Թեթեւ ...վէրքերու սպեղանի մը եղաւ ։

...Հ. Յ. Դ. Գաստանեան միու- ...գարձած է անխոնջ ...առաջնորդ մը այլասերման դէմ ։ ...անասմար երիտասարդներ ու ...փողոցները գեղեցկով, ...սրճարաններու Թունաւոր մթնո- ...մէջ Թղթախաղով կը սպաննեն ...ժամանակները, ազգին երեսն ...մը պատանիներ, 12էն 17 տարե- ...շաբաթը քանի մը անգամ կուգայ ...հաւաքուելով, կը խօսին, կը ...կը կարդան ...։

Ցաւալի պատահութիւնը կ'ունենամ ...գտնուելու անոնց հաւաքոյթ- ...իբրեւ ժողովներ, անգամին ալ ...ու գոհունակութեամբ ...անոնցմէ ։ Որքան ցան- ...էր անշուշտ, որ պարամոլ մեր ...երիտասարդները օրինակ առնէին այս ...մը տղոցմէն ։

Պէտք չէ անտեսել նաեւ քանի մը ...վերջերս ի վեր կազմուած Հ. Յ. Դ. ...Թատերախումբը որ ի- ...գորցն է՛ մեր հանդէսներուն ...ներկայացումներուն ։ Այս տարե- ...յաջողապէս բեմադրեց տա- ...դերասան ընկեր Մարութ- ...«Սեբաստացի Մուրատը», մեծ- ...Թատերագիր Լ. Շանթի ...վրայ», Ալեքսանդր Աբել- ...«Մարտող Երգիչները», «Վար- ...», «Ուր լինի նուշ լինիցն ...։ Բեմադրուած խաղերէն կը ...Թէ «Աղաւնեան» Թատերա- ...ինչ խոր գուրգուրանք կը տա- ...դէպի մայրենի բեմը՝ ջանալով վեր- ...անոր սրբութիւնը աղարտող ...ու «Մաշտոտներ» ։

Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ առեւ մը ...հայրենակցականներն ու Վերաշինաց- ...կը հրմշտէին իրար, առեղծելով ...վէճեր ։ Այդ ամէնը ան- ...կը Թելադրուէին Հօկէն՝ որ ...ու կրակ Վերաշինացները գոր- ...դարձուցած, ամէն ասորնութիւն ...բրաքու հետ համերաշխ աշ- ...երայրակիցները մէկը միւսին ...լարելու ։ Արդ, այդ բոլոր Թափ- ...ալուած են հրապարա- ...։ Կանգուն կը մնան այն հայրե- ...ականները միայն, որոնք սկիզ- ...ի վեր ականջ չկախեցին Հօկի ...գոլուքներուն ։ Այդ ողջամիտ հայ- ...ցականներէն անվարան կարելի ...յիշել Տարօն - Տուրուբերանի նա- ...Սալնոյ Ձորի, Բաբերդի ...հայրենակցական միութիւնն- ...։ Հօկը այլեւս մէջտեղ չերեւար եւ ...բացակայութեամբ հրապարակը ...է բոլորովին ։ Քանի մը ...Թափթփուքներէ եւ խայ-

սարքուած սարքերէ կազմուած այս խաբէութիւնը ի՞նչ վնասներ չհասցուց ։ Գործարաններու Թէ նաւամատոյցին մէջ, անոնք չէին ամչնար յայտ առ-ղացի բանուորներուն յայտարարել «Փաշիստ» այն բոլոր պարկեշտ հայ գործաւորները, որոնք զանազան արդարացուցիչ պատճառներով չէին մասնակցեր իրենց պէս կառավարու-թեան դէմ կազմակերպուած խռովա-րարական ցոյցերու ։

Հայ քաղաքական կազմակերպու-Թիւններէն Պուլվար Օսառըի մէջ գո-յութիւն ունի միայն Հ. Յ. Դաշնակ-ցութիւնը իր «Վռամեան» ենթակոմի-տէով ։ Ան մաքնիսացնող զօրութեամբ գրաւած է հանրութեան խոր համակ-րանքը ։ Անոր ձեռնարկներուն համար ուեղական ամենամեծ սրահները փոքր կուգան միշտ ։

Դաշնակցութեան դէմ ոչ մէկ նկա-տելի ոյժ գոյութիւն ունի այստեղ ։ Ժողովուրդը այն անառարկելի հա-մոզման յանգած է Թէ ինչ որ սարք-ներով կը գրէր ու կը քարոզէր Դաշ-նակցական մամուլը, բացարձակ ճըշ-մարտութիւն է ։ Հայրենիքին մէջ ...եղի ունեցած տխուր անցուդարձերը ...աւելի ամրապնդեցին անոր հաւատքը դէպի Դաշնակցութիւնը ։

Ժողովրդական ճակատի կառավա-րութեան հաստատումէն ի վեր, շըր-ջանիս մէջ անգործութիւնը բաւական նուազեցաւ ։ Տարիներէ ի վեր անաշ-խատ տառապող մղձաւանջէն ազատ ...մեր հայրենակիցները խոր շունչ մը քաշեցին ։ Յուսալից ենք որ իրենց տնտեսական կացութեան բար-ւոքումով ալ աւելի պիտի ժրուին ազ-գապահպանման ու հայ մշակոյթին բարգաւաճման նուիրումով ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովը յունիս 15ին քուէարկեց ամուսնական նոր օ-րէնքը, որուն համաձայն աղջիկները կրնան ամուսնանալ 15 տարեկանին, տղաքը՝ 17 տարեկանին ։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, գա-ւառական գործավարը յայտարարեց ։

— Երկրին կլիման, աշխարհագրա-կան պայմանները նկատի առնելով ճշ-դեցինք տարիքը, նկատի ունենալով նաեւ զանազան երկիրներու մէջ ի գործ դրուած դրութիւնները ։ Մ. Նա-հանգներուն մէջ տեղ տեղ կիները 14ին կ'ամուսնանան, այրերը 15ին, նոյնպէս ուրիշ երկիրներու մէջ այս տարիքներուն ։

Գէնիմ Աթալայ խօսեցաւ ի նպաստ օրէնքին եւ ըսաւ ։

— Պէտք է աշխատինք ամուսնու-թիւնները դիւրացնելու ։ Կը տեսնենք որ ամէն ոք կարգուելու դէմ է ։ Երկ-րին վնասակար տարրերը ամէն օր փրոփականտ կ'ընեն կը կենանթուրքե-րու բազմացման դէմ ։ Ահա ձեզի կը կարդամ չօջուլայի մը մէջէն հանուած Թուղթ մը, «Չէրտին եօքսա աջօյլէն-մէ, պօրճուն եօքսա էվլէնմէ» ։

Օսման Շէվքը խօսք առաւ եւ ըսաւ ։

— Հիմա դուցէ 60 տարու մէկը ա-մուսնանայ պիտի ուզէ 14 — 15 տա-րեկան աղջկան մը հետ ։

Յուլիս 25ի Նուագահանդէսը

Երգահան-ղեկավարի իր գոյգ հան-գամանքներով, մեր գաղութի ժրա-ջան արուեստագէտը, Արա Պարթեւ-եան անգամ մը եւս բեմի վրայ պիտի տեսնենք, իր աամեներիոնդերորդ նը-ւագահանդէսին առթիւ ։

Այնպիսի մայրաքաղաքի մը մէջ ուր միջազգային մեծ արուեստագէտներ, իրենց նիւթական փայլուն միջոցնե-րով կամ իրենց պատկանած ազգին բարոյական աջակցութեան շնորհիւ հազիւ կրնան գլուխ հանել իրենց գոր-ծերը, մեզի համար գոհունակութեան առիթ մըն է տեսնել որ շարունակա-կան աշխատանքով, գրեթէ արուեստա-կաններու՝ կանոնաւորապէս կը սար-քէ իր զատական նուագահանդէսները, մեր երիտասարդ երաժիշտը ։

Իր գործը մասամբ աւելի դժուար է ան տեսակէտով որ՝ Պարթեւեան գործ ունի բազմաճաշակ հասարակութեան մը հետ, հայ համեստ դասակարգին եւ օտար խոստացումներ հասարակու-թեան աղջիկ պատասխանատու դիր-քին մէջ ։

Թերեւս չափազանցութիւն չէ ըսել Թէ Փարիզի մէջ ինքն է որ կրցած է սահղծել սէնֆոնիք հայ երաժշտու-թեան նուիրուած առեւական նուագա-հանդէսներ ։ Փարիզի մէջ հայ հասա-րակութենէն որոշ մաս մը իրմով է որ ճանչցած է նուագախմբային երաժշ-տութիւնը, հեռու մնացած ըլլալով ե-րաժշտական եւրոպական շրջանակէն ։

Շաբաթ իրիկուան նուագահանդէ-սին մաս կը կազմէ դասական գործե-րու կարգին՝ Գիշերային թափօրը, Henri Rabaudի, անօրէն երաժշտանո-ցի, ինչպէս նաեւ իր անձնական հեղի-նակութիւններէն՝ Կովկասեան համա-նուագ մը, եւ Հովը, զոր պիտի նուա-գէ այս անգամ Ռուբէն Ռափայէլեան, կարող հայ ջութակահար մը, որուն Թերեւս հայ հասարակութիւնը ծանօթ չէ տակաւին ։

Ինչպէս միշտ, անշուշտ այս անգամ ալ ընտրեալ հասարակութեան մը հա-ւաքական ներկայութիւնը ապահով-ուած է շարաթ գիշերուան նուագա-հանդէսին առթիւ, ուր Պարթեւեան պիտի արժեցնէ իր ղեկավարի ճար-տարութիւնը ։

Սուրէն Տէմիրճիպաշեան

Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆԻ ՅՈՐԵԼԵԱՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Յունիս — Ձեռնար-կուած է Մարսէյլի մէջ ալ կատարել Գ. Արշակ Զօպանեանի յիսնամեայ գրական գործունէութեան յոբելեա-նը, Յուլիս 9ին, Պրէսպան Մարսէյլէի սրահին մէջ, ներկայութեամբ Յոբել-եարին ։

Կազմակերպիչ յանձնախումբը կազ-մուած է հետեւեալ կերպով.— հովա-նաւորող մարմին՝ հոգեւոր պետեր ։ Նախագահ Տիրան Թէքէեան ։ Գործա-դիր ժողով՝ Արմէն Ենովք (ատենա-պետ), Փափազեան Սուր, (ատենա-դպիր), նաեւ ներկ.-հայ մշակութային միութեան, Ուլուհոճեան Յովսէփ (գանձապահ), Աթէշեան Հրանտ, (նաեւ ներկ. Հայ Երիտասարդական ընկերակցութեան), Թէքէեան Արամ (ներկ. Կրթ. ընկերակցութեան), Թարոսեան Եղիշէ, Խաչիկեան Միքա-յէլ, Հալաճեան Խորէն (նաեւ ներկ. Ազգ. Կեդր. վարչութեան), Մաշալ-եան Բարսեղ, Չրքաշեան Մկրտիչ (նա-եւ ներկ. Հ. Բ. Ը. Միութեան), Տէր Պօղոսեան Տրդատ ։ Անդամներ՝ Փօ-լատեան Կարապետ, Գույումճեան Վահան, Զամարեան Գեւորգ, Լուսա-րարեան Գաբրիէլ, Խումարեան Խա-չատուր (ներկ. Հայ Երաշտ. Միու-թեան), Կիւմիւշեան Մարտիրոս (նա-եւ ներկ. Հայ Բարեկամներու միու-թեան), Հիւսեան Գօզու, Ուշագլեան Կարօ, Գանտիկեան Վարդան, Գապա-քլիճեան Ցարութիւն (ներկ. Հայ Մարմ. Ընդհ. Միութեան), Գօզու-եան Կարապետ (նաեւ ներկ. Սեւան երգչախումբի), Պօղոսեան Մկրտիչ, Սէրէնկիւլեան Հայկ, Տէր Պօղոսեան Արգար, Տօքթ. Քէչեան Մկրտիչ ։

Նամակ եւ գրութիւն ուղղել Առե-նապետին, 39, Rue St. Savournin, Marseille, նուէրները ղրկել գանձապահին՝ 2, Rue de Bausset - Marseille.

Կազմակերպիչ յանձնախումբ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 յունիս — Հինգշաբ-Թի կէսօրէն վերջ 40.000էն աւելի բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ, աշխարհի բաժակի մրցու-մին նախավերջին շրջանը, իտալական եւ Պրազիլեան ազգային խումբերուն միջեւ ։ Սոյն մրցումը այնքան մեծ կլիր ու համբաւ ունէր որ, հոկայ մարզադաշտը չափազանց նեղ կուգար բազմութեան ։ Տասը հազարէն աւելի հանդիսատեսներ ժամերով սպասելէ վերջ, մարզարանին փակ դուռներուն առջեւ, ակամայ գրկուեցան ։ Մրցու-մին ներկայ էին նաեւ 90էն աւելի Թերթերու Թղթակիցներ (40ը միայն իտալացիներ) ։

Հակառակ կանխակալ հաւատքներ-րուն, խաղը չանցաւ այնպէս, ինչպէս կը յուսացուէր ։ Երկու խումբերը, ունենալով խաղալու մէկը միւսին հակոտնեայ մեթոտներ, մրցումը իր մեծութեան համապատասխան չատ բան կորսնցուց ։ Ամբողջ առաջին կիսա-խաղը անցաւ չափազանց դանդաղ ։ Այս ժամանակամիջոցին երկու խումբ-րերն ալ մնացին պաշտպանողական դիր-քին մէջ, աշխատելով օգտուիլ մէկը միւսին սխալէն ։

Երկրորդ կիսախաղին, երկու խումբ-բերը սկսան աւելի արագ ու վճռական խաղարկութեան ու մրցումին տիրա-պետութիւնը զգալապէս անցաւ իտա-լացիներուն ձեռքը ։ Պրազիլիացիները կ'երեւէին աւելի յոգնած, ու կը յայտ-նաբերէին աւելի անկապակից խա-ղարկութիւն մը ։ Ըստ երեւոյթին ոչ մէկ յոյս կը ներշնչէին հաւանական յաղթութիւն մը ապահովելու, մինչ իտալացիները բոլորովին հակառակը, քանի վայրկեանները կը սահէին, կը դառնային աւելի կորովի եւ սպառ-նական ։ Այդպէս մնացին մինչեւ ետ-քը, վերջապէս յաղթելով Պրազիլիա-կան խումբին 2—1 (մէկ կէտը նշանա-կեցին փէնալթիով) ։

Պրազիլիական խումբին մէջ յայտնի էին միայն երեք խաղացողներ, բեր-դապահը եւ երկու վերջապահները ։ Առանց սանց, այս խումբը կրնար են-Թարկուիլ ծանր պարտութեան մը ։ Կ'երեւէ երեքշաբթի չեխական խումբ-բին դէմ մրցած եւ անոնց վրայ տա-րած համբաւաւոր յաղթանակն էր, իրենց յոգնութեան բուն պատճառը ։

Գալով իտալական խումբին, ոչ մէկ քննադատութիւն կարելի է ընել, ըլ-լայ անհատաբար, Թէ հաւաքաբար ։ Անոնք սկզբնական դանդաղ խաղար-կութենէն վերջ, օգտուելով հակառա-կորդին յոգնութենէն՝ չափուած, նուրբ, դասական, կարելի է ըսել ա-կադեմական խաղարկութեամբ մը տիրապետեցին ամբողջ երկրորդ կի-սախաղին, բազմաթիւ անգամներ խու-ճապի մատնելով հակառակորդ պաշ-տպանողական գիծը, ուր արտասովոր խաղարկութեամբ կը փայլէին մեր վերը յիշած Պրազիլիացի երեք խա-ղացողները ։ Եւ հակառակ իտալական խումբին շարունակական տիրապետ-տութեան, անոնք հազիւ կրցան օրի-նաւոր մէկ կէտ շահիլ, իսկ երկրորդ յաղթական կէտը զոր «փէնալթիով» շահեցան, ապօրինի էր եւ դատաւո-րին քմահաճոյքին արդիւնքը ։

Իսկ մրցումին ամբողջական բաղ-դատութիւնը Նորվեկիացիներու մըր-ցումին հետ չափազանց ասորաղաս ե-ղաւ, եւ չկրցաւ մեզի մոռնել Նոր-վեկեան խաղարկութեան անհաւասա-րելի մակարդակը ։

Ս. Քիւփէլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՏՆԻՉ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

Աքէճէի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա-գրով խմբագրականի մը մէջ (15 Յու-նիս) ։

— «Երկու ամիս անցաւ արդէն Ա-մենայն Հայոց տարաբախտ Կաթողի-կոսի սպանութենէն ասդին եւ էջմիա-ծինը տակաւին լուռ է ։ Ոչ մէկ պաշ-տօնական տեղեկութիւն կայ անոր մահուան պարագաներու մասին ։ Ոչ մէկ զեկոյց էջմիածինէն՝ Կաթողիկո-սի Թաղման ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս կատար-ուած ըլլալուն շուրջ ։

Այլեւս ամէն տարակոյսէ վեր է, որ այս խորհրդաւոր լռութիւնը լաւա-գոյն խոստովանութիւնն է այն զար-հուրելի ոճիրին, որուն զոհ գնաց Հա-յոց Նահապետ Հայրապետը ։ Որով-հետեւ, եթէ անիկա բնականոն պայ-մաններու տակ վախճանած ըլլար, մինչեւ այսօր, արտասահմանը, պաշ-տօնական աղբիւրէ իսկ շատ բան ի-մացած կ'ըլլար՝ ողբացեալ Կաթողի-կոսի վերջին օրերուն եւ յուղարկաւո-րութեան մասին ։ Եթէ Կաթողիկոսի «տեղակալը» գործուած բարոյական ոճիրին մեղսակիցը եղած չըլլար, մինչեւ հիմա քանի մը կոնդակներ ճամբած կ'ըլլար արտասահմանի Գա-ւառաբաժանորդներուն, Կիլիկիոյ Կա-Թողիկոսութեան եւ Թեմերուն, պար-զաբանելով այն կացութիւնը, որ կը տիրէ այսօր էջմիածնի մէջ ։ Ձէօրէք-ճեան «արքեպիսկոպոսը», ուրախու-Թեամբ մը աւետեց արտասահմանին, իւր 1936ի՞ն իսկ խմբագրուած կաթո-ղիկոսական կոնդակով, Թէ նշանակ-ուած է էջմիածնի «տեղակալ» եւ հե-տեւաբար, ստանձնած կ'ըլլայ կաթո-ղիկոսական պաշտօնը այսօր, երբ գահը Թափուր մնացած է գահակալի մահով ։ Եւ սակայն, հակառակ երկու ամիսներ անցած ըլլալուն, Մայր Ա-Թոռի ինքնակոչ «տեղակալը» չհաստա-տեց իր ամէնէն տարրական պարտա-կանութիւնն իսկ ։ Նախ, կոնդակով մը չհաստատեց իր գումկան հեռա-գրին պարունակութիւնը եւ «տեղա-կալ» կարգուիլը, եւ յետոյ, ոչ մէկ տեղեկութիւն հաղորդեց Հոգեւոր Հայրապետի յուղարկաւորութեան եւ այնուհետեւ տեղի ունեցած անցու-դարձերու մասին ։ Ընդհակառակն պահեց եւ կը շարունակէ պահել քար լռութիւն մը, որ սակայն շատ պեր-ճախօս է եւ շատ բան կը պատմէ էջ-միածնի մատնուած աննախընթաց ող-բերգութեան մասին ։

Ցանցապարտ մարդու հոգեբանու-Թիւն է սա ։ Ձէօրէքճեան լուռ կը մը-նայ, որովհետեւ ըսելիք խօսք չունի եւ չի կրնար ճշմարտութիւնը խոստո-վանիլ ։ Եթէ խօսի, պիտի ստիպուի նոր սուտեր շարայարել, Ապրիլ 20ի հեռագրով խօսած սուտը պարզելու համար ։ Եւ անգամ մը որ սուտերու կծիկը քակուի, ա՛լ վերջը պիտի չգայ եւ ի վերջոյ պիտի բռնուի ։ Կը նախընտրէ չըսել ճշմարտութիւնը, սրբէչապի կարենայ դեռ տարակոյսի մէջ պահել հանրութեան միամիտ մա-սը, մանաւանդ որ պաշտօնական տե-ղեկութեանց չգոյութեան պարագա-յին, Երեւանի վարձկան կամ անմտար մունետիկները պիտի կրնան դեռ ժա-մանակ մը եւս «սո՛ւտ հանել» ան-պաշտօն այլ արժանահաւատ այն քստմնելի տեղեկութիւնները, որոնց արձագանգը եղաւ հայ մամուլը ար-տասահմանի մէջ ։

Ձէօրէքճեանները, որոնք անպայ-ման դեր ունեցան հայ եկեղեցւոյ պե-տի մահուան մէջ, երեւ չունին չեշ-տակի նայելու հայ ժողովուրդի աչ-քերուն ։ Գլխահակ դիրքի մը մէջ կը գտնուին անոնք այսօր, պահելով մատնիչ լռութիւն մը, որ սակայն, քանի ժամանակը կ'անցնի, կը զաւ-տանէ իրենց եւ կը առաջնայ բացա-յայտ խոստովանութեան մը բնոյթը ։

Այսպէս կը բացատրենք մենք ան-պարտակելի արարքի մը մեղսակից եւ ինքն իրեն «տեղակալ»ի հանգաման-քը առած Ձէօրէքճեանի լռութիւնը ։ Եթէ կայ ուրիշ կարծիք այս մասին, Երեւանի պաշտօնատեարները Թող հաճին պարզել ու պատճառաբանել ։ Թող, սակայն, ամէնէն առաջ ընդունին ե-ղեռնագործութեան մը փաստական գոյութիւնը, եթէ կ'ուզեն յայտարա-րել, Թէ էջմիածնի լռութիւնը հաւ-կաղբական է, որովհետեւ Ձեկան Թոյլուն չի փախցներ արտասահման եւ Թոյլ չի տար, որ «տեղակալ»ը իր հօտին բացատրէ իր ուզածը ու պատ-մէ Թէ ինչե՞ր տեղի ունեցան եւ օր մը, էջմիածնի վանքին ու վեհարա-նին մէջ ։ Ձէօրէքճեաններու դիրքը այսպէս միայն կարելի է փրկել յաչս հայ ժողովուրդին, բայց, ատիկա կա-լենալ ընելու համար, «Հայաստանա-ւորները», ինչպէս ըսինք, պարտա-ւոր են ամէնէն առաջ խոստովանիլ, Թէ սուտ է կաթողիկոսին բնական մահով մեռած ըլլալու առասպելը, իսկ «տեղակալը», Ձեկայի ճնշումին տակ է որ «սրտի կաթուածի» պատ-մութիւնը հեռագրած է Երուսաղէմի պատրիարքութեան ։

Ջուր է սակայն ակնկալել ։

Երեւանի Թմբկահարները պիտի շուղեն այս բացատրութիւնը տալ, պարզելու համար էջմիածնի երկամս-եայ եւ ապահովաբար դեռ շարունա-կելի լռութեան շարժառիթները, հե-տեւաբար եւ իրենց կարգին պիտի շա-րունակեն մասնակցիլ այդ դաւադիր լռութեան» ։

ՄԱՍԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԱԹԻՆ

Մէկ էլ նշանաւոր խումարպազ, լո-թիյ (պարծենկոտ) Թաթոսը ներս մը-տաւ ընկերներով միասին ։ Հազիւ շուր-ջիններին բարեւ-Աստուծոյ բարին ա-տալ՝ ընկերներով ուղղեց դէպի «Տուզա-խի» կողմը ։

— Էդ յո՞ւր էղպէս, տղէք ջան. — Կոստին ։

— Հարցնելդ ո՞րն է, «Տուզախ» ։

— Հարցնելս էն է որ, այսօր տուրդ պիտի չերթայ վար ։

— Ինչո՞ւ ։

— Զունքի ապրանք շատ եմ առէ-լեր, ձգելու տեղ չկայ վարը ։ Ու-րիշներ էլ ուզեցին՝ չթողեցի ։ Աչքիս լոյսն էլ որ էղնին, չեմ Թողնէ, մին-չեւ ապրանքս տեղաւորեմ, նորէն կ'ազատեմ ։ Առաջին անգամ ...մի արամադրեմ ։

— Անոնք յեզու ունեն ո՞ր, ի՞նչ կրնանք ընել, բաւ, վաղ անցանք ։

— Ապրի՛ք, տղէք ջան, իմ խաթէրս համար էս օր առանց շահի, առանց վնասի անցուցէք ։

— Ուզածդ Թող էղնի ։

— Մէկ մէկ օղի իմ կողմէն. հրա-մեցէք ։

Տղէքը խմեցին օղիները եւ գնա-ցին ։ Նրանք՝ եթէ խումար չխաղա-յին՝ մի տեղ երկար չէին կարող նըս-տել ։

Կոստին անհանգիստ էր, չգիտէր ինչո՞ւ. ուզում էր որ յաճախորդները շուտ գնային, էլ մարդ չգար ։ Ձհամ-բերեց. վար իջաւ, մօտեցաւ «Տուզա-խի» դրանը ։ Ձէն ձայն չկար ։ Էս ի՞նչ տեսակ խումար խաղալ է ։ Կարծես ներքը ոչ Թէ խօսում, այլ փսփսում էին ։ Երանք էղպէս վերջանայ ու շուտ վերջանայ — մտածեց Կոստին ու դարձաւ գործին ։

Երկինքն ամպել էր. անձրեւ պիտի գար. կամաց-կամաց խանութը պար-պըւեց ։ Մնաց միայն Մուկուչը, որ սկսեց Կոստին օգնել, աթոռները հաւաքել ։

— Տօ՛, էդ ի՞նչ ապրանքի խօսք էր. ե՞րբ ապրանք եկաւ, որ ես լուր չունեմ ։ Պատուակնե՞ր պիտի դառնաս, Ալէքի հետ մրցութեա՞ն պիտի յել-նես — սաստ Մուկուչը ։

— Հանաքը մէկդի, Մուկուչ, հա-ւաս չունիմ ։

Նրա լեզուն մրլում էր, ուզում էր բացել մտերիմ, հաւատարիմ ընկե-րոջ առջեւ ։

— Հաւսաիդ ի՞նչ էղաւ, երբ պատ-ուողք լեփ լեցուն ապրանք ունիս ։

— Ապրանք չունիմ ։

— Ցըպը՞ ։

— Ես ի՛մ ... (ի՞նչ գիտնամ) ։

— Տօ՛ ...

— Վարը մարդ կայ ։

— Վո՞վ ։

— Գարեգինը, Պետիկը եւ ուրիշ ե-րեք հոգի ։

— Վա՛յ, հետիններն վո՞վ են ։

— Եսի՛մ. աչքերս դըմը բըմը էին ։ չճանչցայ ։

— Է՛, չէրԹայի՞ր քովերը ։

— Ձհամարձակեցի ։ Մօտեցայ դը-րանը քըց փըս ...

Ձհամարձակեցի, չունքի կազմա-կերպութեան աղաջը արգիլած է խումար խաղալ ։ Անպայման չէին ու-զեր որ մարդ յիմանայ ։ Թէզըմ պըրծ-նէին, էրթային. փորձանք չբերէին գլխուս ։

Լռեցին.

— Կոստի՛ ...

— Հը՞ը ։

— Ըսե՞մ ։

— Ըսա ։

— Ինձ Թւում է Թէ՝ վարը խումար չեն խաղում ։

— Ցըպը՞ ։

Մուկուչը բերանը մօտեցուց Կոս-տիի ականջին ու եռ լսեց երկու խոր-հրդաւոր բառ, «Կոմիտէ, ժողով» ...

Կոստին ցնցւեց.

— Ի՞նչ, ի՞նչ. հիմի պիտի խենթե-նամ ։

— Ինչո՞ւ, էդքան վախկո՞տ ես ։

— Տօ՛, ի՞նչ վախ, հաւատայս չի գալիս ։ Էդ տեսակ բաները Թեւանենց Ալէքի մօտ է լինում. ես վո՞վ, ինձ վստահացողը վո՞վ ։

— Եսի՛մ, էն լաւ դէպքէն յետոյ, տեսայ են Թէ, Ալէքի մեխանն էլ, սանն էլ կասկածելի. հեղողութեան տակ է. «Կոմիտէն» էլ կուցէ նոր տեղ կը փնտռէ ։

— Հօրդ հոգուն մեռնեմ, Մուկուչ, հիմի ուրախութենէս սիրտս պիտի պայթի ։

Տօ էմ, իմ ... լոթի Զրիշենց Կոս-տիի ... Ա՛խ, Թէ էղպէս լինէր. Ալէ-քի փոքր եղբը քէլէմ հալէին. Թէ չէ՝ հպարտութենէն շատ է եղ կապէ Թէ՝ մեր մէջէն միայն ինքն է «Ազ-գի» մարդ, «Կոմիտէի» հաւատարի-մը ։

— Իրաւունք էլ ունի. անալէնի կոնակի յետեւը ինչ «տղուրներ» են եփէ ։

— Մուկուչ ջան, եթէ ըսածդ ճիշդ էղնի եւ այսուհետեւ ... մատաղ պի-տի կարեմ, քէֆ պիտի էնէմ, որ ձէնը մինչեւ Գիւմրի, մինչեւ Երեւան, մինչեւ Կարին հասնի ։

— Էղպէս բան որ էղնի, քո քէֆի ձէնը մինչեւ Դիարպէքիր էլ կը հաս-նի ։

— Տօ՛, մարդու բան չըսե՞ս ։

— Խե՞նթ ես, ի՞նչ ես, Խ՞ս ...

— Խմենք ։

Ու Կոստին օղիով լեցրեց ամէնէն մեծ ըմպանակները ։ Խմեցին «Ազգի», «Կոմիտէի» կենացը ։

— Սո՛ւս. «Տուզախի» դուռը մարդ դուրս եկաւ ։ Առաջ Կոստին, դոյնը նետած ։

Դուրս եկաւ Պետիկը ։

— Էս ի՞նչ է, մարդ չկա՞յ ։ Մենք ենք մնացէ, չըսե՞ս ։

— Անձրեւ է, Պետիկ ջան, շուտ ցրուեց ժողովուրդը ։

— Ընտանիք ունեցողն ինչո՞ւ շատ տուն չերթայ, մեզ պէս խալտառայ (ամուրի՝ ռուսերէն) չէ՞ն որ ։

— Առատած մի օր ձեզ էլ ...

— Մեզ ո՞վ կնիկ կուտայ ։ Ունեցած չունեցածս մէկ երկու ժամւայ մէջ տարուեցի, է՛ղ, է՛ղ Գարեգինը ...

— Ձանդ ողջ էղնի, Թէ փողի պէտք ունե՞ս ... սաստ Կոստին դէխլի դա-րակը դուրս քաշելով ։

— Ձէ՛, էսօր պէտք չունիմ. ուրիշ օր Թէ որ պէտք ունենամ, գիտեմ ու ունեցածդ իմս է ։

— Կեանքս էլ հետը ։

— Կեանքդ ողջ մնայ, Կոստի ջան ։

Դուռը եկաւ. կարծես չորս կողմը ... Նետեց ։ Ցետ դարձաւ, ու ձայնեց դէպի վար ։

— Ցելէք, անձրեւը բանըմ չէ. ալ չէք որ հալիք ։

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ

(14)

(Շար.)

իբր պարագաները նպաստաւոր ըլլան ։

Ո՛չ - միջամտութեան յանձնախումբը նոր ժողով մը պիտի գումարէ ուրբաթ օր, քննելու համար օտար կամաւորներու մարդահամարի եւ պար - պումի գործողութեան ծախքերը, զոր իբր երկու միլիոն անգլ. ոսկի կը հաշուեն ։

*** Նախկին վարչապետ Գ. Ֆլանտէն առջի օր ճայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Գ. Լէոն Պլում անցեալ մարտ 17ին զաղտնի որոշում մը ստորագրած է, արտօնելու համար ռազմանիւթերու փոխադրութիւնը դէպի Սպանիա ։ Այս առթիւ «ոճրագործ խենդ» կոչեց զան որ պիտի ուզէր ստանձնել անմիջական պատերազմի մը վտանգը » ։

Իր ճառին դարձեալ ճայնասփիւռի միջոցաւ պատասխանեց ընկերվարա - կան գործիչ մը, Կրումպաք, յայտարարելով թէ Գ. Ֆլանտէն պարզապէս Ի - տալիոյ եւ Գերմանիոյ շահերուն կը ծառայէ ։

*** Անգլիոյ վարչապետը պատասխանելով զանազան քննադատութեանց, պնդեց թէ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է յարգել ոչ - միջամտութեան սկզբունքը ։ Ցեռոյ խօսելով անգլիական նաւերու դէմ կատարուած ռմբակոծու - թեանց մասին, բացատրեց թէ «չկայ որ եւ է գործնական միջոց ուղղակի ա - գիլելու այդ ռմբակոծութիւնները, պատերազմի առէն» ։ Երեսփ. ժողովը վստահութիւն յայտնեց 148ի դէմ 278 ձայնով ։

Թուրք լրտեսներ գործ կ'ընեն Հալէպի մէջ

Հալէպէն Դամասկոսի կառավարութեան կը տեղեկացնեն թէ լրտեսական ցանց մը երեւան հանուած է ի նպաստ Թուրքիոյ ։ Հաստատուած է որ ամէն օր կանոնաւոր տեղեկագիրներ կը ղրկուին Էնկիւրի՛ կացութեան եւ ժողովրդական ընդհանուր տրամադրութիւններու շուրջ ։

Դատական նախարար Տօքթ. Քէեալի երկարօրէն տեսակցելով մարզպանի պատուիրակին հետ, խնդրած է վերջ տալ Հալէպի մէջ սկսած թրքական քարոզչութեանց եւ լրտեսական գործունէութեան ։

*** «Լը թը Սիրի» (յունիս 14) կը գրէ — Վերջերս, թրքական քարոզութիւնը նոր թափ մը առացաւ Հալէպի մէջ, որ խորհիլ կու տայ ոչ միայն տեղական իշխանութեան այլեւ Հալէպի բնակչութեան ։ Այսպէս, առջի օր ցրուեցաւ թռուցիկ մը որ բուռն յարձակումներ կը պարունակէ սուրիական կառավարութեան եւ ազգ. խմբակցութեան հասցէին, եւ կը պահանջէ անոնց հրաժարումը ։

Միւս կողմէ, «Լը Էհալի» կը հաղորդէ թէ 5000 ստորագրութեամբ հանրագրութիւն մը ղրկած են նախագահ Աթաթիւրքին, խնդրելով որ միջամտէ եւ Թուրքիոյ կցէ Հալէպը ։

Աշխարհի ամէն կողմը, օտար պետութեանց հետ սարքուած այս կարգի դաւերուն հեղինակները կը պատժուին խստիւ ։ Գերմանիոյ մէջ, օրինակ, կացինը կ'իջնէ դաւադիրի ծոծրակին ։ Արդեօք հոս դատարանը՞ք կը նկատուին այս կարգի փորձերը ։

*** Անտիոքի վերջին ընդհարումներու ընթացքին սպաննուած է նաեւ թուրք մը ։ Չէքի Արսուզին եւ ընկերները ձերբակալուած են ։ Գ. Մ. Տէր Գալուստեանի մասին ձերբակալման հրամանագիր չկայ, ինչպէս կը հաւաստեն պաշտօնական շրջանակները ։ Արդէն. թրքական շրջանակները կ'աշխատին ո եւ է ձեւով խնդիր յունենալ Հայերու հետ ։

Ոստիկանը կը շարունակուի եւ դաւողներ շատ կան ։ Թէեւ պաշտօնապէս սահմանափակուած է մեկնումը, բայց մարդիկը ձեւ մը կը գտնեն հրաման առնելու ։ Ոչ եւ է Հայ չէ վնասուած Անտիոքի դէպքերուն մէջ ։

— —

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻՍԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ քարոզութեանց նախարարը, Տօքթ. Կէօպէլս բուռն ճառ մը խօսեցաւ 120.000 ունկնդիրներու առջեւ, Հրեաներու դէմ, ինչպէս եւ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու մասին ։ Այս վերջին հարցին առթիւ, նախարարը շեշտեց թէ Գերմանիա չի կրնար գոհանալ խօսքերով եւ ի հարկին ուղղակի պիտի լուծէ խնդիրը ։

ՀՐԴԵՀԻ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ, առջի օր, Լուվրի թանգարանին տանիքէն ։ Հրշէջները անմիջապէս օգնութեան հասնելով, յաջողեցան մարել հրդեհը եւ հրաշքով փրկել բազմաթիւ թանկագին նկարներ ։ Վնասները աննշան են ։ Այս առթիւ առաջին անգամ գործածուեցան 45 մեթր բարձրութեամբ սանդուղներ ։

ՄԱՆՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ նոր նամակ մը ղրկեցին աշխատանքի նախարարութեան, բողոքելով շաբաթը երկու անգամ խանութները փակելու կարգադրութեան դէմ ։ Այս առթիւ յիշելով նաեւ տուրքերու ծանրութիւնը, ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ձգեն կառավարութեան վրայ ։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ կալանաւորները, որոնք մինչեւ հիմա ամբաստանուած էին իբրեւ անդամ չարագործներու ընկերակցութեան, ընդհ. դատախազին որոշումով պիտի դատուին իբրեւ դաւադիրներ պետութեան ապահովութեան դէմ ։ Իրենց ուզածն ալ այդ էր ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ այցելութեան առթիւ, արեւելեան շրջաններէն զինուորներ պիտի գան Փարիզ, զօրացնելու համար մայրաքաղաքին պահակազօրքը ։ Այս զինուորները պիտի տեղաւորուին Կամփ Փալէի, Վերսայլի զօրանոցներու շէնքին եւ այլուր զօրանոցներու մէջ

ԲՈՒՌՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ մը պատահեցաւ Բըրկըրներու երկրին մէջ (Ա. Միութիւն), աւելի քան երեք վայրկեան տեւողութեամբ ։ Բազմաթիւ տուներ փլան

ԵԳԻՊՏՈՍԻ խորհրդարանին մէջ օրինագիծ մը առաջարկուեցաւ, կիներուն քուէարկութեան իրաւունք տալու համար ։

ՓԱՐԻԶԻ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ յունիս 21ի թիւերը բռնուեցան Պերլինի մէջ ։ Պատճառը անյայտ կը մնայ ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի
Պայմանները կանխիկ
Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 Ֆր., փոստի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan (Seine) France

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան խնջոյքը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 27ին, կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Գ. Զատիկի սրճարանը, 45, Rue de la Défense

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
Եր մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը․ Մուտք 6 Ֆր ։
Միութեան վիճակահանութիւնը կը քաշուի նոյն օրը ։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
SALLE GAVEAUի ՄԷՋ, 45 Rue de La Boëtie
(Métro: Miromesnil)
ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆԻ
Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն
Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ
ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մաս կը կազմեն Պէյթհովէնի երկրորդ սէնֆօնին Հանրի Ռապօի «Գիշերային Թափօրը», հատուած մը՝ Մոցարթէ, ինչպէս նաեւ Պարթեւեանի գործերէն ԿԱՐՕՏԻ ԵՐԳԸ ՀՈՎԸ. ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ ՄԸ (առաջին անգամ), եւ այլն ։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 Ֆր. ։ Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէրար 36, Rue Montholon

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Նուագման պահուն սրահին դռները փակ մնալուն պատճառաւ, ազատ ուտելու շահագործելու համար կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

Հ. Յ. Դ.

Ռուպինա

ԱՆԻԷՌԻ «Զրամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Խրիմեան» սրահին մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն ։

Բուլանսի

ՑԷՄԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 26 Յունիս, կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 8.30ին, սովորական վայրը ։ Կարեւոր օրակարգ ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները ։

ՑԱՌԱՋԴԻՄ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

3 Յուլիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11.30
ի նպաստ իր վարժարանին
ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*
(Հաստատութեան վարչութիւնը ամառնային շրջանին միայն մէկ անգամ կը տրամադրէ իր զբօսարանը ։ Օգտուեցէք առիթէն ։)
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
Կ'երգեն բազմաթիւ երգիչներ ու երգչուհիներ ։ Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ
Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
Ձայն եւ աժան պիւֆէ
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի գիծը Ռոպէնսոն տանող գիծը ։
Մուտք՝ 4 Ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԳՈՒՍԷՆՎԻԼԻ ՄԷՋ, Շաբաթ երեկոյ, Յունիս 25ին, Place St. Michel ։
Մանրամասնութիւնները վաղը ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ Յունիս 26ին ։
Մանրամասնութիւնները յաջորդով

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿ

Ամսագրին Մայիսի թիւը (5) ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ ։
Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 Ֆրանք ։
Դիմել՝ Մ. ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9) ։

« ՇԻՐԱԿ »

Արեւելքի միակ իսկական օղին է ։
Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ ։
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով ։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ ։

ՑԱՌԱՋ կը ծախուի
24, Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr Pierre Marchalի խանութը ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Խրիմեան» դպրոցի հանդէսը տեղի կ'ունենայ ՅՈՒԼԻՍ 3ին ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ նոյն թուականը ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ չքաւոր մանուկներու օժանդակութեան կայանին 50 Ֆրանք Գ. Կ. Կոստանեանէ ։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

26 Յունիս, կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին
ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8, *Rue Danton (St. Michel)*
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի
բեմադրութեամբ հարազատ արուեստագէտ - վարպետին
Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ
ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆԻ փարիզահայ կեանքէ զուարթ կատակերգութիւնը
ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ
երեք արար
որուն կը մասնակցին Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Գ. ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, Ս. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ, Տիկիններ՝ Ք. ՍԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ԱՆԻ ՏԻՒՔԹՆ եւայլն ։

Այս ներկայացումը կը տրուի յօգուտ Գրիգոր - Վահանի նախաձեռնութեամբ իր խումբ մը բարեկամներէն կազմուած յանձնախումբի մը, որուն մաս կը կազմեն Գ. Գ. Եօգուպեան Ա., Թէյլեան Գ., Մանիկօֆ Յ., Պալապանեան Ս., Սամուէլ Հայկ, Տէտէեան Յ., Բէպապճեան Ն. ։

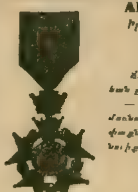
ՀԱՄԱՅԷԼԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Ա. ՍԻԼԱՆ
120, Bld de Clichy (Métro Place Clichy et Blanche)
Tél. Marcadet 55 – 48
Կ'ընդունի ամէն օր 2էն 8 ։ Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը ։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէն, ձեր առողջութիւնը կ'այրէ եւ ... ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անառարկելի կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է ։
Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille.

Alimentation „TREVISE"
Իր անմահական «**Moka**» սուրճովը
Café "HAREM,,
5 ԱՄ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՉԵՂՔ
Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու ։
— Ո՛չ ձեր պահանջած ապրանքին իսկ էժանն ու ձեզ. գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ ասոր ասկէ ալ որ դժուարին ...
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, իր ռուսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի եւ անոնց ապերու եւ հագուստներու համար ։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ներմակեղէններ եւ նպարեղէններ ։ Ծանօթ գին ։ Չափաւոր գիներ ։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9), 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 24 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3765

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՈՐԴԻԱԿԱՆ»Ն ՈՒ ԻՐԱԿԱՆԸ

Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը քննելով Միացեալ Ճակատի գործունէութեան հիմնական խնդիրները, այսպէս կը բանաձեւէ Հայաստանի վերաբերեալ մասը (14 յունիս).

— «Ոչ միայն չարհամարհել այլ եւ գուրգուրալ ներկայիս մեր գոյութեան միակ յենարանին՝ Խ. Հայաստանի վրայ, անոր ֆիզիքական զատ երկրային ու քաղաքական արժէքին ալ մեծ կարեւորութիւն տալով. չընել ո եւ է բան որ պիտի ծառայէր զայն բարոյապէս մեր ժողովուրդին աչքին, եւ քաղաքականապէս՝ օտարներու աչքին, տկարացնելու. ընդհակառակն, ընդդէմ մեր բոլոր իրաւացի դժգոհութիւններուն ուժ տալ անոր, եւ հոն գործուող սխալները ու յանցանքները արգիլելու կամ դարմանելու ճգնիլ *մեր որդիական իրաւունքին պատշաճ* յիշեցումներով, — ահա՛ մէկը եւ առաջինը այն կարեւոր պայմաններուն որոնք կը մտնեն ճակատի կազմութեան թէ՛ նպատակին եւ թէ ուղղութեանը մէջ»։

Եթէ չենք սխալիր, ռամկավարներու պատգ. ժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ 1937 Սեպտ. 19 — Հոկտեմբեր 24, կուսակցութեան «Հայաստանեան» ուղեգիծը բանաձեւած են այսպէս.—

1. Հաւատարիմ մնալ նախորդ պատգ. ժողովներու հիմնական ուղղութեան, որ է լոյեալ վերաբերում Խ. Հայաստանի հանդէպ։

2. Անխախտ պահել մեր դրական վերաբերումը Հայաստանի կառավարութեան հանդէպ, ներգաղթի, վերաշինական, ժողովրդի բարգաւաճման եւ պետութեան զօրացման եւ զարգացման իր ձեռնարկներուն մէջ։

3. Պահել նաեւ նկատողութիւններ, թելադրութիւններ, ի հարկին քննադատութիւններ ներկայացնելու մեր ազատութիւնը, պայմանաւ որ անոնք ըլլան էապէս բարեկամական, ոգիով ու ձեւով։

Խոստովանինք թէ պատգ. ժողովին բանաձեւը աւելի յըստակ է, քան «Արեւ»ի ձեւակերպումը, այնքան մանուածապատ շարադրութեամբ։

Ամէն պարագայի մէջ, այս երկու ձեւակերպումները որոշ բան կը ներշնչեն հասկացողութեան մը գալու, եթէ իսկապէս բան մը փոխուած է ռամկավարներու հոգեբանութեան մէջ։

Որ եւ է խորհրդակցութեան եւ գործակցութեան առթին, ինքնին հասկնալի է որ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կը պահէ իր խորհելու եւ գործելու ազատութիւնը։

Այդպէս նաեւ Հայաստանի հանդէպ։

Ռամկավարները այսպէս ճշդելով իրենց դիրքը, անշուշտ չեն կրնար պահանջել որ Դաշնակցութիւնն ալ իրենց պէս կոճկուած դիրք մը բռնէ խորհրդային իշխանութեան հանդէպ, «որդիական իրաւունքին պատշաճ յիշեցումներով»։

Ի՞նչ կը նշանակէ «որդիական իրաւունքի պատշաճ յիշեցում», քաղաքական կեանքի մէջ։ Մանաւանդ երբ հարցը կապ ունի քու հայրենիքիդ ճակատագրին հետ։

Ի՞նչպէս կարելի է «հոն գործուող սխալներն ու յանցանքները արգիլելու կամ դարմանելու ճգնիլ մեր որդիական իրաւունքին պատշաճ յիշեցումներով», — երբ տասնեակներով գլուխներ կ'իյնան անվերջ եւ անխնայ, երբ հազիւ ոտքի կանգնած երկրի մը ողնայարը կը ջախջախուի անլուր բարբարոսութեամբ, երբ սեւ ձեռք մը անընդհատ կը սրբէ, կ'անբանացնէ ամբողջ ժողովուրդ մը, վերածելով հասարակ «ախպէր»ներու բազմութեան մը։

Անշուշտ «որդիական»ին հականիշը «Հակահայաստանեան արկածախնդրական»ը չէ, ինչպէս կը սիրեն հոլովել ռամկավարները, տարիներէ ի վեր, վարկաբեկելու համար Դաշնակցութիւնը կամ անոր ղեկավարութիւնը։

Մասնաւորապէս վերջին երկու տարիներու ողբերգութենէն վերջ, երբ ոչ միայն անճիտուեցաւ ամբողջ սերունդ մը, այլեւ իրաւազրկումէ իրաւազրկում առաջնորդուեցաւ մեր հայրենիքը, իբրեւ հետեւանք աշխարհի «ամէնէն ժողովրդապետական» սահմանադրութեան, պարզապէս անգիտակցութիւն կը նշանակէ «որդիական իրաւունքին պատշաճ յիշեցումը»։

— Հապա ի՞նչ կ'ուզէք, պատերա՞զմ հրատարակենք, անաթե՞մ կարդանք խորհրդային իշխանութեան եւ անոր դաշնակից Հայաստանին։

Ո՛չ։ Բայց, փորձենք խօսիլ իբրեւ ազատ քաղաքացիներ։ Իբրեւ արտայայտիչները հալածական, անտէր ժողովուրդի մը, որ չի կրնար հանդուրժել մոնկոլեան բարբարոսութեանց, որ շատ աւելի աւանդական կերպարանք ունեցած է, տարբեր պարագաներու մէջ։

Բռնութիւնը բռնութիւն ըլլալէ չի դադրիր, Թուրքի կամ Հայու ձեռքով կատարուելուն համար։ Արիւնը ջուր չի դառնար, եթէ հոսի Երեւանի մէջ, փոխանակ Անատոլուի։

Ընդհակառակն, երկու արարքներն ալ կը դառնան շատ աւելի վրդովիչ եւ ըմբոստացուցիչ, ճիշդ այդ պատճառներով։

Բայց մենք իրաւունք չունինք պահանջելու որ ռամկավարները փոխեն իրենց խորհելու եւ դատելու ձեւերը։ Խառնուածքի խնդիր է։

Միեւնոյն տրամաբանութեամբ, ռամկավարներն ալ չեն կրնար պայման դնել որ Դաշնակցութիւնը դառնայ բանւոր հօտ կամ սուտ խենդ, «որդիական» ակնածանքով, երբ ամբողջ երկիր մը խաչելութեան մատնուած է։

Ամէն մարդ իր տեղը, եւ ի՛ր խառնուածքով, սակայն միեւնոյն հիմնական մտահոգութեամբ, — հսկել, հետեւիլ, մատնանշել չարն ու բարին, կազմել մէկ ճակատ, ի խնդիր հայրենիքի փրկութեան եւ զօրացման։ Արգիլելու, դարմանելու, գոնէ սահմանափակելու համար այն անպարտելի, ահաւոր եւ հայրենաքանդ չարիքները, որոնք ռամկավարներու բերնին մէջ կը դառնան «սխալներ ու յանցանքներ»։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԵՏ ԿԱՆՉԵԼ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Վարչապետ Ճ. Պայարի յայտարարութիւնները

«Լ'Էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, որուն մէկ տեսութիւնը թարգմաներ էինք երեքշաբթի օր, երէկ դարձեալ կը գրէր թէ Թուրքիա կ'ուզէ ամէն բանէ առաջ քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն, «ճնշելու համար Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն վրայ, Սանճաքի բանակցութեանց առթիւ»։ Եւ կ'աւելցնէ.—

Երէկ իրական ծանուցագիր մը կը տեղեկացնէր Ազգերու Դաշնակցութեան ինչպէս եւ Ֆրանսայի թէ կառավարութիւնը կը պահանջէ ետ կանչել այն երեք պատուիրակները որ նշանակուած էին Սանճաքի ընտրական գործերով զբաղելու։ Պատճառաբանութիւնը այն է թէ այդ յանձնախումբը հակաթուրք կը համարուի։ «Անշուշտ ըմբոստութեան առաջին արարքն է այս Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ։ Այս արարքը նորանշան է իրաւական տեսակէտով եւ միակը՝ իր տեսակին մէջ։ 1932ին, Ճափոնցիներն ալ պահանջած էին ետ կանչել Ազգաժողովին կողմէ ղրկուած յանձնախումբ մը, բայց աւելի վարպետ եղանակով մը։ Ճիշդ է թէ այսօր հարցերու էութիւնն է որ արժէք զարտուղի եղանակով մը։ Ճիշդ է թէ այսօր հարցերու էութիւնն է որ արժէք ձեւերու դէմ որոնք երբեմն կրնային փոթորիկ յարուցանել աշխարհի դիւանատուններուն մէջ»։

*** Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունիս 22 թուականով.— *Վարչապետ Ճէլալ Պայար եւ միւս նախարարները երեքշաբթի օր վերադարձան Պոլսէն, ուր արտակարգ ժողով մը գումարուած էր նախագահութեամբ Աթաթիւրքի։ Բոլորն ալ ներկայ եղան «Հալք»ի խորհրդարանական խմբակցութեան ժողովին։ Վարչապետ պարզելով Սանճաքի խնդիրը, տեղեկութիւններ հաղորդեց անցեալ շաբթուան կացութեան մասին։ Այս առթիւ ակնարկելով Ազգ. Մեծ Ժողովի արձակուրդին, որ պիտի սկսի այս ամսու վերջը, ըսաւ.—* Եթէ այս շաբթու ի վիճակի չըլլամ բացորոշ յայտարարութիւններ ընելու այս հարցի մասին, լիազօրութիւն պիտի խնդրեմ ժողովէն, ձեռնարկելու համար փոխադարձ դաշնագիրներու խզման կամ երկարաձգման, կամ ձեռք առնելու ուրիշ որ եւ է միջոց, համաձայն կացութեան պահանջներուն։

Արտաքին Նախարարը Էնկիւրի պիտի երթայ

Անցեալ օր ընդունելութիւն մը սարքուեցաւ օտար թղթակիցներու Ֆրանսական ակումբին մէջ, ի պատիւ արտաքին նախարար Գ. Ժորժ Պոնէի։ Ներկայ էին բազմաթիւ օտար երեւելիներ, չինական դեսպանը եւ նախկին նախարարներ։ Այս առթիւ Գ. Պոնէ մասնաւորապէս հաստատեց թէ Էնկիւրի պիտի երթայ յառաջիկայ Սեպտեմբերին։ «Այս ճամբորդութիւնը պիտի կազմէ փայլուն նուիրագործումը այն սիրալիր յարաբերութեանց որ կը տիրեն Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Երկու երկիրներուն ներկայացուցիչները այժմ կը բանակցին բարեկամութեան դաշնագրի մը մասին, որուն լրացուցիչ մասը պիտի կազմեն եռանդամ դաշինք մը՝ Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, ինչպէս եւ երկու պետութեանց սպայակոյտներուն համաձայնութիւնը։ Ալեքսանտրէթի փշոտ խնդիրն ալ պիտի կարգադրուի այս բանակցութեանց ընթացքին»։

** *Արտաքին նախարարը անցեալ օր ունկնդրութեան ընդունեց Փարիզի Թրքական դեսպանը եւ երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ անոր հետ։*

Սպանիացիները կը շարունակեն օտար նաւեր ռմբել

Չորեքշաբթի օր երկու անգլիական նաւեր ընկղմեցան սպանիական ջուրերուն մէջ։ Յունական նաւ մըն ալ ռմբակոծուելով ընկղմեցաւ։ Այս դէպքերը մեծ յուզում պատճառեցին քաղաքական շրջանակներու մէջ։

*** *Սպանիոյ ազգայնականները նոր յարձակողական մը կը պատրաստեն Վալենցիայի դէմ։ Ուրիշ ճակատներու վրայ եւս թունդ կռիւներ կը մղուին։ Պարսելոնա նորէն ռմբակոծուեցաւ ազգայնական օդանաւերու կողմէ։*

*** *Օտար կամաւորներու մասին գոյացած համաձայնութիւնը նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց քաղաքական շրջանակներու մէջ. բայց Ֆրանսական, իտալական եւ գերմանական թերթերը յոռետես են գործնական արդիւնքի մասին։ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա տրամադիր է ընդունելու որ զինադադար մը առաջարկուի Սպանիոյ երկու թշնամի բանակներուն։ Երկու ճակատներուն վրայ ալ կը գտնուին չափաւոր տարրեր, որոնք համաձայն են իրաւախոհութեան մը յանգելու։*

Մուսա Տաղի Հայերն ալ կը գաղթեն

Դամասկոսէն կը գրեն *Սօն Փոսթ* թերթին.—

Հաթայէն մեկնելով հոս եկողները կ'ըսեն թէ՝ Թուրքերը հոն այլ բանալ չեն տար Արաբներուն, Հայերուն եւ Քիւրտերուն։ Ամէն տեղ անոնք կը յարձակին միւս Հաթայցիներուն։ Հազարաւոր անձեր գաղթի կը պատրաստուին։ Մուսա Տաղի Հայերը գաղթելու եկած են։ *Արաբներու, Հայերու եւ Քիւրտերու անունով Ազգաժողովին դիմումներ կ'ըլլան։ Այնքան առաջ գացած է Թուրքերը եւ Թուրքիան իբր հալածանք սարքող ամբաստանութիւնը որ, թերթերը կը յերիւրեն թէ Տէրսիմի մէջ Հաթայի խնդրոյն առթիւ քրտական նոր ապստամբութիւն մը ծագած է եւ հոն վերստին զինուորական ուժեր ղրկելով Թուրքիա ժողովուրդը կը ճզմէ ...*

Իսկ Բուրքէրէն Թանի թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն.—

Ֆրանսացիները հիմա ալ Սուրիոյ եւ մասնաւորապէս Հալէպի մէջ թրքութեան դէմ քարոզութիւններ եւ գրգռութիւններ կը կատարեն։ Մեծ ուժ կը տրուի հրոսակային կազմակերպութեանց։

Հալէպէն Հաթայ այնքան շատ Հայ կը ղրկուի որ, Հալէպ - Անթաքիա ճամբուն օթօպիւսներուն թիւը կրկնապատկուած է եւ գիներն ալ շատ բարձրացած են։ Սուրիոյ մէջ կատարուած գրգռութեանց նպատակն է թշնամական մթնոլորտ մը ստեղծել Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ։

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Ցաւով կ'իմանանք թէ «Հայաստանի սոխակ»ը, Արմենակ Շահմուրատեան, որ բաւական ատենէ ի վեր կը տառապի ջղային հիւանդութենէ մը, չորեքշաբթի առտու ժամը 9ին միինակ մնացած ըլլալով իր բնակարանին մէջ, դուրս ելեր եւ անհետացեր է։ Մինչեւ թերթին տպագրութիւնը լուր չստացանք ոստիկանական քննութեանց արդիւնքի մասին։

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ԴՈՒՐՍ ՄՆԱՑԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ»

Միեւնոյն ատեն սպառնալիքներ կ'ուղղեն

*«Ճումհուրիյէթ»*ի խմբագրապետ Եունուս Նատի կը գրէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «ԴԱՍԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏ ՄԸ.— ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐՐԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ.— ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄԸ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԱՄԵՆԱԲԱՐՁՐ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՄԸ»։ (18 Յունիս).—

Հաթայի մէջ (Սանճաք) կարգ մը Հայ եւ յոյն ընտանիքները կը փախչին, «Թուրքերը կու գան, ձեզի սա պիտի ընեն, նա պիտի ընեն» ըսելով։ Իսկէնտէրունէն կ'իմացնեն թէ, այս քարոզութեանց ազդեցութեան տակ, կարգ մը մարդիկ, առ ի նախազգուշութիւն, Սուրիա կը ղրկեն իրենց ընտանիքները, իսկ գրգռութիւններն ալ կը շարունակուին։ Այս գրգռութիւնները, որոնք Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաներէն Տիւրիէօներու եւ Կառոններու օրով սկսած էին, զարմանալի է գիտել որ, հիմա ալ Ազգաժողովի ներկայացուցիչներուն կողմէ կը շարունակուին։

Երբ մենք նողկանքով կը դիմաւորենք, Հաթային իրաւացի եւ դաշնագրով ընդունուած ինքնավարութիւնը չտալու համար, հազար տեղէ բերուած ջուրերու կարգին այս ոճրային գրգռութեանց ալ կատարուիլը, միեւնոյն ատեն իր հազար ողբալի օրինակներովը կը վերյիշենք թէ այս գրգռութիւնները Արեւելքի մէջ զանազան ձեւի տակ շարունակուած հին ոճրային արուեստի մը կիրարկումն են։ Մեծ պետութիւնները որոնք Օսմ. կայսրութիւնը անդամահատելով կ'ուզէին զայն ժառանգել, այս կայսրութեան մէջ ապրող զանազան տարրերը գրգռած ու անոնց իրար խեղդելէն իրենց համար օգուտներ քաղել ջանացած են։ Այս կարգէն են յեղափոխութեան եւ ջարդի համար Հայերու եղած քաջալերանքներն ու ասոր հետեւանքով ամենացաւալի աղէտներու տեղի տրուիլը։ Այժմ Հաթայի մէջ նոյն խաղը կրկնել ուզող գաղտնի ուժեր դարձեալ դիմած են տարրերը իրարու դէմ հանելու ոճրին։ Արաբ, Թուրք, Հայ, Յոյն եւ Հրեայ բոլոր շահագրգռուող մարդիկը կը հրաւիրենք արթուն գտնուիլ այս ոճրային խաղերուն դէմ։

Մանաւանդ Հայերը պէտք է իրենց աչքերը չորս բանան ի տես այս արիւնոտ խաղերուն։ *Հայերը որքան ատեն որ իբր հաւատարիմ եւ անկեղծ հայրենակից կ'ապրին, Հաթայի իր ինքնավարութիւնը ստանալէն իրենց հաշւոյն հիւլէ մը իսկ պիտի չկորսնցնեն։ Ընդհակառակն շատ պիտի շահին։ Պարագան նոյնն է հոն գտնուող միւս տարրերուն համար ալ։ Մենք միայն ցաւ կը զգանք երբ Հայերը, ասոր անոր խաբէութենէն ու գրգռութենէն տարուելով, իրենց ձեռքովը իրենց համար նոր դժուարութիւններ առաջ բերող կացութիւններ ստեղծեն։*

Այս սիւնակներուն մէջ մեր կատարեալ անկեղծութեամբը գրեցինք թէ, ինչպէս են Աթաթիւրքի շրջանին, հանրապետական Թուրքիոյ Թուրքերուն զգացումներն ու մտածումները Հայերուն հանդէպ, որոնց Թուրքերուն հետ նոյն ցեղին պատկանելուն պատմական ճշմարտութիւնը երեւան բերուած է։ Դեռ աւելին կայ.

Թէեւ չենք գիտեր թէ, պետութիւնը, ինչպիսի օրինական նոր կարգադրութիւն պիտի որոշէ Լօզանի դաշնագրէն յետոյ Թուրք հայրենիքէն դուրս մնացած Հայերու հանդէպ, բայց եւ այնպէս, իբրեւ թուրք հանրային կարծիքին մէկ մասը, բացայայտօրէն եւ բացարձակապէս կրնանք յայտնել թէ, այս մասին ընդհանուր եւ պաշտօնական համոզումը այնպիսի ընթացք մը առած է եւ դէպի հասունութիւն կը դիմէ որ, այս հայրենակիցներուն ալ, եթէ իրենք ուզեն, օր մը իրենց հին տեղերը վերադառնալու կարելիութիւնները պիտի տրուին։

Այսօր ալ իսկ յիշել կ'ուզենք հին շրջաններուն եղած լմնցած ողբերգութիւնները։ Հաթայի վերջին ոճրային գրգռութիւնները, կամայ թէ ակամայ, կը յիշեցնեն թէ, այդ ողբերգութեանց բուն պատասխանատուները տարրերը իրարու դէմ հանող արտաքին խաբէութիւններն են։ Մենք, Թուրքերս, ինչպէս որ երբեք անտարբեր պիտի չմնանք ի տես այս խաղերուն կրկնումին, շատ լաւ ալ կը հասկնանք որ արտասահմանի Հայերն ալ անոնց դէմ մեզմէ աւելի ուշադիր պիտի գտնուին։

Հաթայի Հայերուն, Յոյներուն եւ Արաբներուն «Թուրքերը կու գան եւ պիտի գան» ըսելով վախնալը սա պատճառաւ անիմաստ է որ, նախ, Հաթայը երբ բուն դաշնագրի իր իրաւունքը եղող վարչութեան դիրքութեամբ տիրանայ, այս պարագային Թուրքիոյ Հանրապետութեան այս հողամասը մուտ գործելը խնդրոյ առարկայ իսկ չէ։ Մեր խօսքն է որ Հաթայը Զուիցերիոյ վարչաձեւը ունենայ եւ բոլոր տարրերը եղբայրաբար ապրին հոն։ Մենք նիւթապէս թէ բարոյապէս պիտի օժանդակենք այս իտէալին իրականացման։

Հանրապետական վարչութիւնը, որ Հայերուն համար ընդհ. ներում մը իրեն համար իբրեւ մարդկային ամենաբարձր գաղափարական մը կը նկատէ, այնպիսի բարձր վարչաձեւ մըն է որ չի զիջանիր Հայերու դէմ թշնամանքի։ Այս պարագան, տեղացի թէ օտար, բոլորին անգամ մը եւս պէտք է ծանօթ ըլլայ։

Ընդհակառակն, հաստատուած պատմական մերձաւորութեան եւ ցեղային յատկութեանց բերումով, Հայերու հանդէպ մեր զգացումները եղբայրական-օրէն մարդկային են։ *Վերջապէս Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը, իբրեւ իր ապահովութիւնը իր ուժերով երաշխաւորած արդիական պետութիւն մը, մաքէն իսկ չանցըներ թէ, այսինչ տարրէն կամ համայնքէն մը եւ է չափով իրեն վնաս մը կրնայ հասնիլ։ Ընդհակառակն մենք այն գիտակցութիւնը ունինք թէ, իր-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՐԳԱՆՔ՝ ԱՐԻՒՆԻ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆԻՆ ՎԵՐՋ

ՀԱՅԵՐԸ՝ ՈՒԺԻ ԵՒ ԿԵՆՍՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐՐ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՀԱՑՆԵՆՔԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.—Այս խորագիրներուն տակ, էջօ մը Սիրի օրաթերթին խմբագրապետ Գ. Փորժ Ֆարէս, իր թերթին Յունիս 11ի թիւին մէջ ստորագրած է հետեւեալ գեղեցիկ յօդուածը.—

ԵՐԲԵՄՆԻ «ԱՆԲԱՂՁԱԼԻՆԵՐԸ»

Մենք տեսանք գալուստը հայկական «հօրդաներուն» պատերազմի միջոցին— կոտորածներէն վերջ— եւ պատերազմի վաղորդայնին — Կիլիկիոյ «լքումէն» վերջ ։ Մարդկային «բեկորներ», որոնք ծրարներով եւ թափօրով կը տեղափոխուէին գիւղէ գիւղ, կը պտըտցնէին իրենց «վար մը կերակուրը» — սեւ հաց եւ «պատըրմաթը» կը շարունակէին խաչելութեան ճամբան— գիւղակը զոր իրենց կը սահմանէր տիրող իշխանութիւնը, կամ ճակատագրին գիպուածը ։

Աւելի ուշ տեսնուեցաւ անոնց վերախմբումը քաղաքներուն մէջ—Հալէպ, Անտիոք, Պէյրութ, Դամասկոս եւ քիչ մը մեծ ու պզտիկ քաղաքներ։

Շատ չանցած, սակայն, գործի լծուեցան անոնք։

Հազիւ կիներուն եւ զաւակներուն արցունքը չորցուցած, հազիւ պատառ մը չոր հաց բերանը նետած, բնանիքի հայրը «քաղաք» կ'իջնէր, «բան մը» ընել ջանալու համար։

Երեք օր յետոյ կարելի էր տեսնել հիւղի մը բարձրանալը քաղաքէն դուրսը տեղ մը, քարիւղի թիթեղներէ, հին եւ ծուռ ու մուռ ռաֆէ, փայտի կտորներէ... Երեք ամիս աւելի ուշ՝ հիւղերը փոքրիկներ կը ծընին...։

Եւ ընդամէնը վեց ամսուան ընթացքին, ամբողջ հայկական «գաղութ» մըն է որ ծնունդ առաւ, հաստատուեցաւ։

Ընտանիքին հայրը, համեստ թափառաշրջիկ «լուսայափոխ» կամ արհեստաւոր, անխոնջ է։

Ինն ամիս վերջ՝ արդէն կը տեսնուի անոր տեղաւորումը անկիւնի փոքրիկ խանութի մը մէջ։ Շրջիկ «լուսայափոխ»ը կը դառնայ նստակեաց «լուսայափոխ»։ Արհեստաւորը համեստ գործատէր մը։

Երկու տարի վերջ կը դառնայ արդէն բաւականին լուրջ մրցակից մը ։ Ինիկներուն մէջ եղան ոմանք, որ անոնց հանդէպ ցուցաբերեցին իրենց անվստահութիւնն ու թշնամանքը.— Ուրկէ՞ մեզի եկան, այս «գաղթականները» որոնք կը կլանեն արդէն տեղական շուկային մէկ մասը ... այս անօտվորները, այս ձրիակերները, այս «անճոռնի» տարրերը...

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ԵՏՔ

— 1938 Յունիս։

— Կարելի է այսօր հիանալ մեր միջեւ հաստատուած այս Անատոլուցի եւ Կիլիկեցի գաղթականներուն։

— Հիւղերն ու խրճիթները լքուած են գրեթէ ։

Հայը կարճ ատենի մէջ դարձաւ քաղաքաբնակ եւ շուտով վարժուեցաւ ապրելու այնպէս ինչպէս կ'ապրէր երբեմն իր երկրին մէջ։ Եւ լայնօրէն «ծախսելու» այնպէս ինչպէս կը ծախսէր իր հայրենիքին մէջ։

Տակաւ ընդարձակեց իր խանութը ուր յայտնուեցաւ իբրեւ խղճամիտ եւ ուղղամիտ վաճառորդ մը։

Երկրին տնտեսական գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, յաջողեցաւ ապահովել պատուաւոր դիրք մըննիկ Սուրիացիի կողքին, եւ յաճախ ձեռք մեկնելով անոր։ Ամենուրեք յարգել տուաւ եւ պարտադրեց ինքզինք՝ իր մեթոտի, աշխատանքի, բծախնդրութեան, յարատեւութեան եւ պատուաւորութեան յատկութիւններուն համար։

Լաւ ընտանիքի հայր, Հայը չվախցաւ զաւակներ ունենալէ եւ ընդարձակելէ իր օճախը ։

Ինքն ու իր զաւակները պիտի աշխատէին իրենց համար, իրենց կենդանի, քոյրերուն համար։

Ոչ մէկ հայ մուրացիկ փողոցին մէջ։

Ոչ մէկ հայուհի՝ փակ տուներուն մէջ ։

Ինչպէս երեք քառորդ դար առաջ՝ հայկական առաջին հալածանքներու օրերէն ի վեր մեր մէջ հաստատուած շատ ատուարաթիւ հայ ընտանիքներ, գաղթական Հայը կամաց կամաց դադրեցաւ ինքզինք գաղթական զգալէ եւ կարծելէ։ Աստիճանաբար «հաղորդուեցաւ» մեր դժբախտութեանց, մեր ուրախութեանց եւ մեր ազգային կեանքին։ Այս, քիչ քիչ մոռցաւ, խօսեցաւ մեր լեզուն։ Իր երեխաները վայելչօրէն և պատուով բազմեցան մերիններուն միջեւ։

Եւ այսպէսով, պահպանելով հանդերձ իր ցեղային մասնայատկութիւններն ու հնաւոր խաչը, Սուրիահայը եղաւ լաւ սուրիացի քաղաքացի մը, մէկ խօսքով՝ սքանչելի Սուրիացի մը։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԻՆ ՆՊԱՍՏԸ

Այս ամէնուն կը պակսէր մկրտութիւն մը։

Ան տեղի կ'ունենայ ահա Սանճաքի մէջ։ Կրակի մկրտութիւնն է այդ ։

Լաւագոյնը։

Սանճաքցի Հայը, խօսելով լեզուն թուրք «հապատակողին»,— որ այս պարագային կը ջանար սիրաշահել կամ գոնէ չէզոքացնել զինքը— կրնար «դաշնակցիլ» Սանճաքի ապագայ տէրերուն հետ։

Յոռեգոյն պարագային՝ ան կրնար անմիջապէս լքել պայքարը ու որոնել աւելի հանդիստ ապաստան մը սուրիական հողին վրայ։

Բայց ան այս բոլորէն լաւագոյնը ըրաւ ։

Ան արտակցեցաւ Արաբներուն հետ, կարծես տալու համար դրաւականը իր հաւատարմութեան սուրիական հայրենիքին հանդէպ եւ արտայայտելու համար իր երախտագիտութիւնը անոնց հանդէպ որոնք, քսան տարի առաջ, աստնջականութիւն ընծայեցին իրեն, եւ որոնց հետ եղբայրակցեցաւ։

Սուրիացի քաղաքացի, Սանճաքցի Հայը ուզեց գործել սքանչելի եւ ուղղամիտ քաղաքացիի մը պէս ։

Սանճաքէն ստացուած բոլոր լուրերը զայն կը ներկայացնեն մեզի իբրեւ հաւատարիմ տարր մը որ եռանդուն կերպով կը սերտակցի Սանճաքի բոլոր ազգային տարրերուն հետ, վճռապէս մերժելով արձանագրուիլ Թրքական ցանկին մէջ, կազմակերպելով զինւորութիւնը մեթոտիկ կերպով, եւ պատնէշին վրայ, իր բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն հետ, տոկալով հաւասարակաց դժնդակ դըժբախտութեան, արիւնի մկրտութիւնն ալ մէջն ըլլալով ։

Հայ զոհերու թիւը, Սանճաքի մէջ, հաւասար է միւս համայնքներու զոհերու թիւին։ Ասիկա սկիզբն է միայն եւ, դատելով հայ նկարագրին դիմադրութեան ու յամառութեան աստիճանաչափէն, կարելի է ենթադրել թէ ան շուտով աւելի բարձր պիտի ըլլայ ։

Եւ այսպէս ուրեմն, 1916 — 1920ի այս «անբաղձալի» գաղթականները, որոնք վերջին քսան տարիներու ընթացքին յայտնուեցան իբրեւ աշխատանքի, կարգապահութեան եւ ուղղամտութեան ազդակ մը մեր մէջ, որոնք պարտադրեցին իրենք զիրենք մեր ակնածութեան եւ մեր հիացումին, մեզի տուին նաեւ շօշափելի ապացոյցը իրենց հայրենասիրութեան՝ զիրենք որդեգրած հայրենիքին հանդէպ ։

Ասկէ վերջ, մենք իրենց կը պարտինք աստնջականութեան զգացումէ աւելի բան մը ու սերտ գործակցութեան եւ մօտքի ու սրտի «միաւանականութեան» զգացում մը ։

Հայերը որոնք պատուաստուեցան մեզի, շատ բան փոխանցած պիտի ըլլան մեզի նաեւ իրենց մասնայատկութիւններէն ։

Այս յարգանքը բնական կ'երեւի մեզի, վերջին արիւնի հաւասարակից մկրտութենէն վերջ։

ՉԵՐԱՍՄԱՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀՐԻԺԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Անշուշտ որ չերամարուծութիւնը նուաղելով կը մեռնի Ֆրանսայի մէջ, քանի որ գործարանական եւ ճարտարարուեստական աշխատանքները աւելի շահ ակսել սկսան արտադրել, եւ խաբուսիկ հմայքը հետզհետէ անտես ընել տուաւ երկրին գործունէութեան եւ հարստութեան աստարող ուղիղ շատ կարեւոր ձիւղ մը։

Ֆրանսական ինչքին մը այս վերնագրով խմբագրականը հայ գաղութին ալ շահագրգռելու բնոյթն ունի եկելու տեսակէտով.— Ա. Ւուզ մէջ եւ անէրկեղաւ պատերազմէն վերջ, երբ յայտնի անքանոյն անիշխանութիւնը գործուեցաւ մեր ցեղին դէմ, եւ բոլոր մեծերը, իրենց յաղթանակէն աքսոր, բան գործ ըրին կարծես ոչնչացնել Հայը, տեսակ մը անօրինակ պատերազմ բանալով անոր իրաւունքներուն դէմ, պատերազմ Փ. Ասիոյ հայկական հողերուն դէմ, ուր դարձին նորէն նստեցուցին Թուրքերը, պատերազմ մանաւանդ Կիլիկիոյ դէմ, ուր էրբեւ իրենց սեփական հողին վրայ բազմաց կարողի հայ կամաւորները յանկարծակիի բերին բովանդակ Հայութեան հետ, մատնելով զանոնք իրենց — այդ մեծերուն — արիւն կըզակ թշնամիին իբրեւ շանսխուր, — այո, այս վատչուէր վերաբերմունքէն վերջ եւ անոր իբրեւ հետեւանք՝ երբ հայ գաղթականը ապաստանեցաւ նաեւ Ֆրանսա, այս երկրին իշխանութիւնները խնդոյն պէտք էր խորհէին, թէ ինչպէս կարելի է գոնէ օգտուիլ այս անիրաւուած ժողովուրդին ընդունակութիւններէն, թէ ի շահ իրենց եւ թէ ի շահ եւ ի դիւրութիւն հայ տարրին։ Անոնք պէտք էր գիտնային գէթ բան մը Հայուն ընդունակութիւններուն եւ իր երկրին մէջ անոր ցոյց տուած անժխտելի առաւելութիւններուն մասին, որոնցմէ վերջինը չէր անոր մասնագիտութիւնը չերամարուծութեան։ Գլխաւոր եւ գրեթէ միակ արտադրիչ տարրն էր Հայը այդ արուեստին բոլոր մասերուն — խոզակ (չգործուած), մետաքս (գործուած ամէն տեսակէն)։ Այս երկրին իշխանութիւնները, որոնց ներկայացուցիչները — դեսպան, հիւպատոս, Ֆրէր, ալեւ, ամէն կարգի մըտաւորական եւ վաճառական — քաջ գիտէին անշուշտ, թէ Հայը ինչ արժած էր, ինչ կ'արժէր եւ ինչ կ'արժէ իր երկրին մէջ, քաջ գիտէին մանաւանդ անով որ, այդ ներկայացուցիչները Հայը ամէնէն աւելի կը նկատէին իբրեւ ձեռնտու տարրը եւրոպական — Ֆրանսական փրոփականտին ։ Գունդագունդ եւ անօգնական Ֆրանսա դիմող Հայ բազմութիւնները վերապած քաղաքակրթութեան մը խլեակները չէին երբեք, անոնք իրենց ընդունակութիւնները պահած պահպանած էին, եւ քիչ մը հովանաւորութիւն իշխանութիւններուն կողմէ կը բաւէր որ անոնք գործածուէին իրենց բնիկ կարողութիւններով, որոնցմէ— ինչպէս ըսինք — նուազագոյնը չերամարուծութիւնը չէր։ Ամբողջ Փ. Ասիոյ մէջ արտադրուած խոզակին ու մետաքսին գրեթէ անվերապահ միջնորդներն էին հայերը, որոնց տուները, գործարանները,— չերամատուն անունով — ամբողջ գարնան շրջանին ամէն տարի անհամար յատակներ, անկողիններ կը կազմէին թթիեղուտին, դառն ըսէ՝ չերամին, չերամին, այդ ճշմարտապէս քաղաքակիրթ որդին, որ իր խառնուածք, կաղապարուն դալարներով, խորշոմած գլուխը մտն կ'ածէր թթենիի տերեւին շուրջ։ Ու, երջանիկ մանկութիւն արդարեւ սա բոլոր Հայերուն մանկութիւնը, երբ անոնք իրենցմով միայն կը հետաքրքրուէին, իրենց մըշակոյթով կը շատանային, որուն սահմանական շրջանը կը թեւակոխէր մինչեւ Պղատոնի, Արիստոտէլի ոսկեդարը, եւ իրենց առեւտրական, ճարտարարուեստական, արհեստային բնամոյն հանճարը լիովին կը բաւէր ոչ միայն մրցելու եւրոպամերիկեան ընդունակութիւններուն հետ, այլեւ ի կըշիռ դալու շարժուն եւ անկայուն հարստութեան, ամէն ազգի փարթամութիւններու տեսակէտով։

Եթէ այս երկրին իշխանութիւնները, Լոզանի Դաշնակյան Անիրաւութենէն վերջ, գոնէ իբրեւ փոխատական չընդունէին Հայերը, այլ իբրեւ շինարար տարր մը, որ ինչ ինչ ճարտարարուեստներու մէջ, ինչպէս չերամարուծութեան մէջ, կրնար առաջնորդ եւ ուղեցոյց ըլլալ բնիկ տարրին, հաւատացէք որ ամէնէն աւելի օգտուողը այս երկիրը կ'ըլլար։

Հայ ընտանիքներ պիտի նուիրուէին չերամարուծութեան ամէն տեսակ աշխատանքներու, սա հետեւանքով անշուշտ որ, այսօր, Ֆրանսական թերթերը երբեք պիտի չողբային կորուստը չերամարուծական ճարտարարուեստին, եւ, ապահովաբար, խոզակի, մետաքսի արտածութեան մէջ Ֆրանսա պիտի գրաւէր իրեն անհ կըզած դիրքը յօգուտ իր ընդհանուր տնտեսութեան։ Մենք ուր որ երթանք, ուր որ գացած ենք նախապատմական ժամանակներէն սկսեալ, չէնցուցած ենք մեր գացած տեղերը, մեր աշխատութեան եւ գործունէութեան աննախանձօրէն եւ շռայլաբար ապարէզ տալով։ Այս ոգին երբեք օտարներէն չենք քաղած, մեր բնազդումն է այն, եւ այս չէ՞ եղած միթէ գլխաւոր պատճառը, որ հալածուեր, ջարդուեր ենք, նեղուեր ենք մինչ ծոյլ տիրապետողներու, նախանձոտ ասպնջականներու կողմէ։ Մեր պատմութիւնը այս ու այսպիսի ապերախտութիւններու հիւսք մըն է, չերամին ողնայարին պէս։

Եթէ մէկ միլիոն ցրուած Հայութիւնը այսօր Կիլիկիոյ մէջ ամփոփուած ըլլար... «կախարար» թէ անկախաբար, հարկ կա՞յ միթէ պնդելու թէ Կիլիկիա — ի շահ Ֆրանսայի — այսօր մետաքսի եւ բամպակի մթերանոց մը պիտի ըլլար։ Հիմա, մեզմէ աւելի իրենք Ֆրանսացիներն են որ այս կէտին վրայ կը պնդեն, եւ կ'աւաղեն այն արգանակը՝ զոր Ֆրանքլէն Պույոն եռացուց Անկիւրիոյ (Էնկիւրի) մէջ ։

Հիմա, տեսնենք, թէ ինչպէս կ'ողբայ թերթը չերամարուծութեան կորուստին համար, որուն առաջքը կըրնային առնել ուշիմ իշխանութիւններ, ապաստանող Հայը քաջալերելով եւ բացառիկ կարգադրութիւններ ընելով անոր համար ։

Թէ ինչ կ'ըսէ թերթը.—

Տասնեօթներորդ դարէն ի վեր Ֆրանսայի մէջ այնքան բարգաւաճ, այնքան ծաւալուն չերամարուծութիւնը արագ եւ ամբողջովին անհետանալու վրայ է։ Ո՞ւր են այն ժամանակները՝ երբ մէկ ունկի (քսանըհինգ կրամ) չերամի հունտէն կ'արտադրուէր 50 քիլօ խոզակ, եւ հինգ շաբաթ տեւող աշխատութենէ մը վերջ երկրին մէջ կը մտնէր աւազին դրամ, մշակներուն նիհար պիւտճէն բարուքելու համար։

Բայց այդ ժամանակները հիմա սարսափելի կերպով փոխուած են ։ Տասներկու տարի առաջ քիլոն 30 —33 ֆրանք արժող խոզակը, անցեալ տարի 9 ֆրանք հազիւ բռնեց ։

Թերթը զանազան պատճառներ ցոյց կուտայ այս անկումին, ինչպէս չերամի եղանակին անյաջողութիւնը, եղանակին անյաջողութիւնը, բաշտութիւնը, եղեամը եւ ուրիշ պատճառներ, որոնց տեղեակ են չերամարուծութեան մասնագէտ մերազնեայ հայրենակիցները։ Բայց բոլոր այդ իբրուացի պատճառներէն անկախաբար, նոյնքան իբրուացի է ըսել, թէ չերամարուծութեան արուեստին ուժ տալով եւ նորագոյն մեթոտներով, կարելի էր այսօր «չերամարուծութիւնը մեռնելու վրայ է» վերնագիրներով խմբագրական չգրել։ Հայ մասնագէտ ընտանիքներու ամէն տեսակ դիւրութիւններ ընծայելով, որպէսզի անոնք զարմօք զաւակօք իրենց հայրենի, աւանդական տուներուն մէջ զգային ինքզինքնին, իշխանութիւնները — կը խորհինք — այսօր ֆրանսական թերթին ողբացած կացութեան առջեւ պիտի չգտնուէին։ Այս տողերը կը գրենք, որովհետեւ Հայը իր գացած երկրին բարիքը կը կամենայ, առանց կեղծաւորելու եւ «երգելու (շանթած ընել)», ինչպէս կ'ընեն Սթալինապատանի մէջ ։

Անշուշտ որ կլիմայի անդէպ եւ սարարայման փոփոխութիւնները հողին հետ կապուած աշխատութիւններն անհրաժեշտ, նոյնիսկ մահացուցիչ կ'ըլլան մերթ, բայց գործաւորին, հողագործին, չերամարոյծին յամառ ինքնաբուխ գործունէութիւնը անհրաժեշտ պայման է ու եւ է արդիւնաբերութեան յարատեւութեան։ Անհամար տասնեակ տարիներով հայ չերամարոյծը կառչեցաւ իր վաստակին։ Եւ եթէ իր երկրին մէջ ալ այդ արուեստին բարգաւաճումը նոյնը չըլլաց, պատճառը այն էր որ Եւրոպա քաղաքականութեան չարիքներուն մէջ մխրճելով հետզհետէ եսասէր ու առաքոտական վարկին եւ փառամոլութեան երեսէն, աշխարհի տնտեսութիւնը վերի վայր շրջեցաւ իր կարգին, եւ արհեստներ ու արուեստներ սկսան թառամիլ ։

Հիմա երբ այդ քաղաքականութեան չարիքներէն անդամալոյծ ըլլալու վըրայ է աշխարհը, անտարակոյս պիտի խորհին հինը խառնել նորին, եւ դարման մը այսպէս տնտեսական ստեղծագործութեան, որ Ամերիկաներէն մինչեւ Կեդրոնական Ասիաները թունդ հանած է անօրինակ կերպով։

Գիտե՞ն արդեօք մեր սիրելի ասպնջականները, թէ Հայը, Թուրքիան թողլէն վերջ, իր յաջորդը չունեցաւ, հանդէս եկաւ իբրեւ չերամարոյծ արուեստագէտ եւ գործաւորուհի, ճնացաւ այդ բարգաւաճ ճիւղն ալ, այն աստիճան որ այսօր «Իսթանպուլ»ի մէջ, խելք Աթաթիւրքին ուրիշ բան մնացած չէ ընել, եթէ ոչ Հայուն գերեզմանատուներն ու եկեղեցիները գրաւել, եւ Թուրքը Հայէն, կամ Հայը Թուրքէն նկատելու պատմական «անեղ» ճըշմարտութիւններու արձագանգ հանդիսանալ։ Զէ՞ որ Թուրքիան, որքան ալ աղքատացած ըլլայ, կը բաւէ արդի վարիչներուն ալ, ինչպէս Համիտին բաւեց Իթթիհատին...

Մի խեթեր, մի խեթաներ, հասկցայ, ու կը վերջացնեմ, սիրելի Արաղ ։

Բայց սա անխուսափելի դիտողութիւնն ալ ընելով — Ֆրանսական թերթը քանի մը պատկերներ զետեղած է Արտէշի նահանգին չերամարուծութեան վիճակին վրայ։ Գործաւորուհիներ կ'աշխատին անոնց մէջ, նստած կամ ոտքի վրայ, ինչպէս կը լինի մեր փարիզաբնակ հայրենակիցուհիները։ Զքնաղ թերթը բնաւ ու եւ է յիշատակութիւն չէ ըրած յօդուածին մէջ, թէ այդ բանուորուհիներուն մեծագոյն մասը... ազնիւ հայորդիներ են՝ կիներ եւ աղջիկներ, կրակոր, Խարբերդ, յայնգի, նաեւ անուշիկ պոլսուհիներ, որոնք սկսած են խօսիլ հօտիլ, Ֆրանսական մանարաններուն կարկաշներուն առջեւ, ... Յարութ է, կ'երեւի, պատկերները գրեր է, առանց միտքէն անցընելու թէ Հայուն արիւնը իրենները կը ճանչնայ, ուր ալ ըլլան, ճիշդ սա մեր Նազովրեցիին բառածին պէս.— Ես կը ճանչնամ իմինները ու կը ճանչցուիմ իմիններէս...

Տէր խմբագիր, ձեզի կը դրկեմ նոյն պատկերները, որպէսզի դուք ալ վըստահ ըլլաք այս ճշմարտութեան։ Հայ բանուորուհիներու մէկ անկիւն մասն է միայն, որ պատահմամբ այդ կողմերը ինկած են, ոչ թէ մասնաւոր կարգադրութեամբ ։

Ե.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յաջողակ... ու բաժանորդներէ իրենց գրաւոր... գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մաքուր եւ ընթեռնելի:

< ՅԱՌԱՋ >Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Ամբողջ հինգ վայրկեան որեւէ գէպք չպատահեցաւ։Քառանըչորս ժամ էւս իր ողջ մնալուն հաւանականութիւնը շատ աննշան ըլլալով հանդերձ, Սուլտանն չէր ուզեր խիստ քայլ մը առնել եւ տեղն ու տեղը սպաննուիլ։

Եւ ահա պահակին ետեւէն սենեակին դուռը սկսաւ կամաց կամաց բացուիլ։ Սուլտանն ապշահար այն կողմը նայեցաւ եւ զգաց թէ իր ամբողջ մարմինը կը պրկուէր։ Քանի որ դուռը այդ աստիճան զգուշութեամբ ու դողդողալի կը բացուէր, ուրեմն կը նշանակէր թէ անոր ետին կեցած էր Ֆրանսուհի Ժանէթը որ իրեն օգնութեան կը հասնէր։

Պահակը չէր կրնար տեսնել զայն. եթէ միայն աղջիկը քաջութիւնը ունենար անոր գլխուն բան մը զարնելու եւ սատկեցնելու...

Դուռը քիչ մը եւս բացուեցաւ. Թուրքը երբեք չնշմարեց։ Սուլտանն սկսաւ աղօթել։ Եթէ Ժանէթը յաջողէր ու պահակին հաշիւը մաքրէր, այն ատեն երկու վայրկեանէն իր շուաններէն ալ պիտի ազատէր զինքը։ Սուլտանն այդ կապանքներէն դուրս գալուն պէս պիտի խլէր ատրճանակը, սարսափի պիտի մատնէր սան ծառաները, եթէ անոնք արթնէին իր փախուստը, եւ փողոց պիտի վազէր։ Իշխանը վերնայարկը գացած էր եւ լուր անգամ պիտի չունենար այդ անցուդարձէն։

Ի հարկէ տագնապած էր Ժանէթն ալ միասին առնել. սակայն ման խոյընդոտ մըն էր իրեն համար մանաւանդ փողոցներու մէջ, բայց եւ այնպէս չէր կրնար երեսի վրայ ձգել զայն այդ վտանգաւոր կացութեան մէջ ։ Անշուշտ աղջիկը միասին առնելու պարագային պիտի կորսուած ըլլար Իշխանին անզամաստմը ձեռք անցընելու պատեհութիւնն ալ— որովհետեւ Ժանէթը տակաւին ժամանակ ունեցած չէր կրնար ըլլալ անոր հետքը գտնելու— բայց ուրիշ միջոց չկար ։ Սակէ զատ, տունէն դեռ դուրս չելած, փողոցին դրան առջեւ կրնային դէմ դիմաց գալ Ներքինիին եւ անոր ընկերացող ոստիկաններուն։Եթէ այդ տեսակ բան մը պատահէր, այն ատեն Սուլտանն ատրճանակը պիտի պարպէր անոր գլխուն, առանուազն թոյլ չտալու համար որ ան մասնակից ըլլայ այն հանդէսներուն, որոնք կըրնային տեղի ունենալ, եթէ յեղափոխութիւնը յաջողէր։

Դուռը քանի մը մատ եւս բացուեցաւ։ Սուլտանն շունչը բռնեց ու սպասեց։ Յանկարծ Ժանէթին գլուխն էր որ երեւցաւ։ Երիտասարդը աչքի նշանով մը հասկցուց թէ պատրաստ էր, բայց որեւէ բառ չարտասանեց։ Աղջիկը նայեցաւ անոր, գլուխը պահակին կողմը դարձուց, մատը շըրթունքին դրաւ, լռութիւն պատուիրելու ձեւով ու հեռացաւ։

Սուլտանն լուռ ու մունջ սպասեց դարձին։ Ապահովաբար աղջիկը իրենց դիրքը աչքէ անցընելու եկած էր եւ վայրկեանը յարմար նկատելով դուրս գացած էր զէնք մը բերելու եւ մարդուն գլխուն իջեցնելու համար ։ Դուռը բաց ձգած էր. ուրեմն պիտի վերադառնար։ Երանի թէ Թագաւորը վրայ չհասնէր։ Յաջորդող երկու վայրկեանները ժամերու չափ երկար տեւեցին։ Յետոյ յանկարծ Ժանէթի գլուխն ու ուսերը երեւցան դրան ճեղքէն ։

ԳԼՈՒԽ 31

ԻՆԸ ՀՈԳԻՈՎ ԿԱՏՈՒՆ

Ժանէթի ալ ձեռքը դրան ետին ծածկուած էր. ուրեմն Սուլտանն չկրցաւ տեսնել այն զէնքը զոր, իր կարծիքով, աղջիկը կրնար բերած ըլլալ մարդուն գլուխը ջախջախելու համար։ Բայց անոր ձախ ձեռքին մէջ տեսաւ մեծածաւալ ճերմակ թուղթ մը որուն վրայ կ'երեւային քանի մը գլխագիր բառեր։ Ժանէթ վեր բարձրացուց թուղթը եւ Սուլտանն կրցաւ կարդալ հետեւեալ նախադասութիւնը՝ Ֆրանսերէն.—

«Գիտեմ թէ ուր պահած է»

Սուլտանն աղջիկէն կը սպասէր հըրահանգներ փախուստի միջոցներուն մասին, սակայն չափազանց զարմացաւ տեսնելով որ ան արդէն խել գըտած էր Ալիի անզամաստմին հետքը։ Թերեւս գողցած ալ էր։ Թէ փախչիլ եւ թէ այդ անզամաստմը միասին առնել ճշմարիտ յաղթանակ մը պիտի ըլլար։ Անհամբերութենէն ինքզինքը կ'ուտէր. Ժանէթը ե՞րբ պիտի կատարէր զինքը ազատելու փորձը։ Կիսաբաց աչքերով պահակին կողմը նայեցաւ նորէն։

Ժանէթ վերջին ակնարկ մը նետեց իրեն. ուսերը թօթվեց եւ առանց ձայն ձուն հանելու դուռը գոցեց ու հեռացաւ։

Սուլտանն դառնութեամբ հասկցաւ թէ իր ակնկալութիւնները բոլորովին անհիմն էին։ Կը նշանակէր թէ աղջիկը երբեք մտքէն անցուցած չէր զինքը ազատել ու եկած էր միայն այդ տեղեկութիւնը հաղորդելու իրեն՝ ենթադրելով որ ինք առանձին կրնար փախուստի ձեւ մը գտնել։ Շատ դառն յուսախաբութեան մատնուեցաւ։ Կարծես սիրտը տեղէն փըրթած ու վար ինկած էր։ Այդ սարսափելի հարուածը բացարձակօրէն ոչնչացուցած էր զինքը։

Տասը վայրկեաններ եւս անցան խոր լռութեան մէջ։ Յետոյ յանկարծ ձայներ լսուեցան դուրսը, նախասրահին մէջ։ Անմիջապէս ճանչցաւ ահոյ ու անհաճոյ ձայնը Ներքինիին որ սենեակին դուռը բացուելուն՝ Մալէք ու Սէրվէթ ոստիկաններուն հետ ներս մտաւ։

Ամբողջ վայրկեան մը երեք Թուրքերը Սուլտանին նայեցան՝ ապշած. յետոյ Թագաւորի կարմիր ու վար կախուած թուշերուն վրայ ժպիտ մը գծուեցաւ.

— Ուրեմն իրաւ է եղեր, ըսաւ ան։ Ալլահին գործերուն մարդուս խելքը չի հասներ... երբեք միտքէս չէր անցներ որ իմ այս աչքերս կրնային քեզ նորէն տեսնել...

— Ո՛չ, չեմ կարծեր որ առանց բան մը մտքէդ կ'անցնէր...

(Շար.)

Խօսքի պատիւ մը կատարելու համար

…ՕՐՈԲԷՐ, 3 Յունիս.— Յայտնի …ս բոլոր բարեկամներուս եւ ընկեր… …, որ 1931 Սեպտեմբեր 2ին …փօրնիայի 18 ընկերներուս հետ …ութիւն ունեցայ հրապարակով …արելու Հ. Յ. Դաշնակցութե… …բարունելով Դաշնակցութեան …ուրներու Բարձրագոյն Մար… …վարած քաղաքական եւ յեղափո… …ան գործունէութեան մասին մե… …րուած սխալ տեղեկութիւննե…

…նելով այդ օրերու բողոքողնե… …յարքը եւ Նորսէն ծանօթանալով …ութեան՝ չուտով զգուանքով հե… …այ անոնցմէ՝ մերկացնելով այդ …ման ղեկավարներու այլանդակ …ողիծը.

…Յրանսայի Հ. Յ. Դաշնակցութեան …մօտէն ծանօթ ըլլալով իմ …ած աշխատանքին, եւ համոզ… …ած իմ անկեղծութեան, իմ դիմու… …վրայ ինծի վերադարձուց Դաշ… …ցական իրաւունքներս եւ յանձ… …արեց անդամակցիլ «Ռեգիպտացի» …մբոխին։

Վերադառնալով Ամերիկա եւ հաս… …տուելով Տիթրոյիթ, անդամակ… …այ «Զաւարեան» Կոմիտէին։ Ա… …երիկայի Շրջանի այդ տարուան …ոն Պատգամաւորական Ժողովը …շրջանին մէջ կատարած կազմա… …րական ծանր յանցանքիս համար …սեց այսպէս շուտով ներել ինձ եւ …ոս կոչեց «Զաւարեան» Կոմիտէի …դամակցութիւնս։

…կազմակերպելով իմ մասին շրջա… …վերին մարմնի տուած որոշու… …, մնացի դուրս՝ յուսալով, որ օր …այս շրջանն ալ ներողամիտ ոգի… …պիտի տայ ինձ հանդէպ եւ պի… …ընդունի զիս իր շարքերուն մէջ։

…նցեալ տարուան Պատգամաւորա… …ժողովին դիմելով խնդրեցի, որ …իլ ինծի՝ կազմակերպութեան հան… …դործած կազմակերպական յան… …ցիս համար։ Դարձեալ մերժուե… …ցայ։

…կեդրոնական մերժումը, որ, դի… …արդիւնք է մեր շրջանի կար… …կան խիստ ոգիին եւ որ կա… …ալէս հասկնալի է ինծի համար …եւ երկար տարիներու Դաշնակ… …թեան,— տեղի տուած է ոմանց …անքով վերաքերուելու ինձ …նչէս՝ զիս հակադաշնակցական …ելու աւարճան աններելի չափա… …նցութեան մէջ ինալով։

…րդ՝ Նկատի ունենալով անձիս …ոմանց մտքին մէջ տեղ բռնած …իսալ եւ իրականութեան գլխո… …անհամապատասխան տպաւորու… …նը, այսու կը յայտարարեմ.

— Հ. Յ. Դաշնակցութենէն հրաժա… …իս ժողովուրդս թուականէն մին… …այսօր մէկ վայրկեան անգամ …ած չեմ իբրեւ Դաշնակցական …ածելէ եւ գործելէ (վկայ՝ գաղու… …քաղաքներու մէջ հրապարակա… …յայտարարութիւններս) եւ պիտի …նակեմ ՀՈԳԻՈՎ ու ՍՐՏՈՎ …կազմակցած մնալ իմ պաշտելի …մակերպութեանս՝ մինչեւ վերջ… …երջանկութիւնն ունենամ իմ ա… …րկին արձանագրուած տեսնել …ոգին յոյս եւ ապաւէն Հ. Յ. …նակցութեան անդամներու ցան… …մէջ։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի քսանամեակի տօնակատարութեան կեդր. յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ, նահատակ եւ անհետացող մարզիկներու յիշատակին հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Կիրակի, 19 յունիս Փարիզի Հայոց եկեղեցին։

Յանձնախումբը ժամանակէն առաջ զրաւած էր իրեն յատկացուած վայրը։ Բառաձայն պատարագի պահուն երկու սկաուտներ գեղեցիկ ծաղկեպսակը նորա բերին եւ զետեղեցին խորանին առջեւ, երկու կողմը պատուի կենալով։ Միւս կողմէ խառն սկաուտները երկշարք կազմելով հետեւեցան արարողութեանց։ Պատարագէն վերջը, Վառմշապուհ արք. խօսք առնելով, ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան խոնարհիլ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի նահատակ եւ անհետացող մարզիկներու նուիրական յիշատակին առջեւ։

Հոգեհանգստեան արարողութենէ վերջը, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Կեդր. յանձնախումբի անդամները շրջապատուած՝ Միութեան անդամներով եւ սկաուտներով, գեղեցիկ ծաղկեպսակը տարին զետեղեցին հայ անծանօթ զինուորին յիշատակարանին առջեւ։

Այս առթիւ քսանամեակի կեդր. յանձնախումբի կողմէ հետեւեալ ուղերձը կարդաց Գ. Գ. Մերճանով.

— Յանուն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի քսանամեակի տօնակատարութեան կեդր. յանձնախումբի, յանուն տարագիր ու ցիրուցան հայ մարզիկներու, կուգամ խոնարհելու նահատակ եւ յաւէտ բաժնուած մեր մարզիկ ընկերներու նուիրական յիշատակին առջեւ։ Անծանօթ զինուորի այս յիշատակարանին առջեւ, ես կը դիտեմ մեր այն բոլոր մարզիկները, որոնք իրենց ջլապինդ բազուկին, ամրակուռ մկաններու եւ անվհատ կորովին զօրութիւնը ի սպաս դրին հայ ժողովուրդի ֆիզիքական փրկութեան եւ նորահաս սերունդի հայատենչ դաստիարակութեան համար։ Զինուորներ էին անոնք ալ, կամաւոր եւ պարտաճանաչ հայ զինուորներ։

Որքան երկար է անոնց շարքը։ Դժուար է մի առ մի կանգ առնել անոնց թանկագին անուններու առջեւ։ Պոլսէն մինչեւ Տէր-Զօր ու արաբական անապատները, Հայաստանի բարձրաբերձ սարերէն մինչեւ արտասահման ու այլուր, անոնք ամէնքն ալ քալեցին անվկանդ, տեղ մը զինուորի հրացանը ու ժախաղը ուսին, տեղ մը մարզիկի պայուսակը կռնակը, միշտ ի խնդիր մեր տառապած ժողովուրդի ֆիզիքական յարութեան։

Ամենուրեք անոնք բարձր բռնեցին մեր ցեղին պատմական արժէքները, աւանդական առաքինութիւնները եւ ազգային զարաւոր ժառանգութիւնները։ Ամէն տեղ անոնք ներշնչեցին սպետական հպարտութիւն, կամք եւ ապագայի վառ յոյսեր։

Այսօր չկայ, յաւիտենապէս բաժնուած է մեզմէ տիպար մարզիկը՝ Շաւարշ Քրիսեան՝ զոհ թրքական նախճիրներուն, չկայ Վահան Չերազը, որ Երզնկայի լեռներէն մինչեւ Կարս ու Ղարաքիլիսէ հայկական բանակի բոլոր հերոսամարտներուն իր անձնուէր բաժինն էր բերած, չկայ Հայկ Ճօլոլեանը որ դպրոցներէն ներս մատաղ սերունդը կը կազմակերպէր, չկան Հմայեակ Մաթէոսեանը, Ժիրայր Եաղմուրեանը, Ժիրայր Պառամնճեանը, Նուպար Սրապեանը, Արմանեանը, Զարմայր Այճեանը, Բրիս Ֆէնէրճեանը, Գառնիկ Շէհրիկեանը, Ներսէս Օհանեանը, Վանեցի Առիւծ Յաչիկը, Երուանդ Նշանեանը, Վարդավառ Եափուճեանը, Արբիկ Խանճեանը, Գէորգ Քէրէսթէճեանը, Յովհաննէս Գարեանը, Գառլօ Պետրոսեանը, Հայկ Մրտիկեանը, Պէօրէքճեանը, Արտաւազդ Վարդանեանը, Սիմոն Սանթուրեանը, Օննիկ Գավանը, Մկր Մկրեանը, Տիգրան Խաչատուրեանը, Մարտիկ եւ Գաբրիէլ Շիշմանեանները, Ենովք Պասմաճեանը, Միհրան Պալըքճեանը, Ասլանեանը եւ ուրիշ շատ շատեր, որոնք յաւէտ բաժնուած են մեզմէ։

Մենք վերապրողներս ու գործակիցներս, անոնց թանկագին յիշատակին համար կազմակերպուած այս հոգեհանգստի արարողութեան միջոցաւ, կուգանք սպալու հայ մարզական ընտանիքի անգին զաւակներուն կորուստը եւ ըսելու թէ անոնք մեր սիրտերուն մէջ երբեք մեռած չեն։ Վառ է անոնց յիշատակը մեր մէջ, վառ է անոնց հաւատքը մեր մէջ, եւ տակաւին երկար ատեն վառ կը մնայ բոլոր հայ սիրտերուն մէջ։ Ուր որ ալ ըլլանք, հեռու թէ մօտ, հայրենիքին մէջ թէ տարագիր, մենք զուրգուրանքով պիտի թօթափենք անոնց յիշատակին վըրայէն ժամանակին փոշիները, պիտի ւզանք, բայց պիտի ներշնչուինք, անոնց ընկրկելու, առանց վհատելու, միշտ հայ ժողովուրդին հետ, միշտ հայ ժողովուրդին համար»։

Բանախօսը այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն, յիշեցուց թէ կեդր. յանձնախումբը քսանամեակի առթիւ կը պատրաստէ գեղեցիկ հանդէս մը Սորպոնի մեծ սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ կրթական նախարարին։ «Անշուշտ որ այստեղի բազմութիւնը քառապատկուելով, տասնապատկուելով պիտի վուեթայ ներկայ ըլլալ այս տօնակատարութեան»։

Փօթօ Արաքս (Գ. Ճօլօլեան) լուսանկարեց Հ. Մ. Ը. Մ.-ի քսանամեակի յանձնախումբը եւ սկաուտները, հայ անծանօթ զինուորի յիշատակարանին առջեւ եւ բաժնուեցանք խոր ազդուութեամբ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐ»

Բանդագուշանքի նմանող ճառախօսութիւններուն մէջէն, զորս կը հրատարակէ, ամէն օր, «Խորհ. Հայաստան», պատահարար կը հանդիպինք անուններու, որոնք «ժողովուրդի թշնամի» յայտարարուած են եւ որոնց ճակատագիրը կը մնայ մեզի անծանօթ։

Հետզհետէ մեծցաւ ցանկը։ Առաջ կը գրէին միայն «Խանջեան եւ իր վարձկան շները», յետոյ՝ «Խանջեան, Գուլոյեան, Ն. Ստեփանեան եւ հայ ժողովուրդի արիւնը ծծող միւս խեները»։ Վերջապէս այսօր ցանկը, թէեւ ոչ-ամբողջական, բայց բաւական երկար է.— «Խանջեան, Ամատունի, Տէր-Գաբրիէլեան, Գուլոյեան, Ակոպով, Մուղդուսի, Դանիէլեան, Շահսուվարով եւ օտար պետութեանց լրտես միւս սրիկաները» (Խորհ. Հայաստան, 1 յունիս)։

Ժողովուրդի թշնամի յայտարարուած են նաեւ.

1.— Լենինականի քաղաքային կոմիտէի նախկին քարտուղար Խաչիկեան, աշխատանքային նախկին տնօրէն Սամուէլ Ամարեան (Խորհ. Հայաստան, 28 մայիս)։

2.— Գորիսի շրջանէն Պարոնիկեան, Աղաբաբեան, Ս. Յարութիւնեան, «Ըրչկոմի ապարատում ծւարած ժողովրդի նողկալի թշնամիները» (Խորհ. Հայաստան, 29 մայիս)։

3.— Իջեւանի շրջանէն Խաչիկօղլեան, Գուրգէն Յարութիւնեան (Խորհրդային Հայաստան, 29 մայիս)։

4.— Ղափանի շրջանէն Կնդեղցեան, Սեւաքարցի Վահան Խաչատրեան, «հաստատուելով որ եղած է Դաշնակցական խումբերու մէջ, գործօն մասնակցութիւն բերած ազգամիջեան կոտորածներու, զէնքը ձեռքին պայքարած՝ Տաթեւի մէջ ընդդէմ բոլշեւիկներու, որոնցմէ շատերը գնդակահարած է» (Խորհ. Հայաստան, 29 մայիս)։

Բոլոր ասոնք «ժողովուրդի թշնամի» յայտարարուելէ վերջ ի՞նչ եղան, — չենք գիտեր։ Առանց կարգին, Խորհրդային Հայաստան կուտայ երկար անուանացանկ մը, ամբաստանեալներ իբրեւ մասնիչ, գրպարտիչ կամ իրենց պաշտօնը չարաչար գործածող, որոնք պատճառ եղած են ուրիշ կոմունիստներու գժբախտութեան։ Մեզի անծանօթ կը մնայ նաեւ ասոնց վախճանը։

ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՋՈՒՐ ԿԸ ՏԱՆԻՆ

Հայաստանի մէջ խորհրդային վարչաձեւ սահմանուելէն 18 տարի վերջ, — ի՜նչ արագութիւն,— վերջապէս խմելու ջուր պիտի ունենան Ալլահվերդիի, Արթիկի, Դուզքէնդի, Նոր Բայազիտի, Ամասիայ, Վեդիի, Կիրովականի, Իջեւանի եւ Շամշադինի քսան գիւղերը։ Իսկ Կոտայքի, Հոկտեմբերեանի, Ղամարլուի տասներէկ գիւղերուն մէջ պիտի բացուին արտէզեան ջրհորներ։ Այս տարի խմելու ջուր կը ստանան նաեւ Ղամարլուի, Թալինի, Վաղարշապատի, Արարատի գիւղերը։

Երեւանի կառավարութիւնը այս ջրային աշխատանքներուն համար վարկ բացած է 12,312 հազար րուբլի,— 2 միլիոն 989 հազարը՝ ոռոգումի համար, արտէզեան ջրհորներ բանալու համար՝ 4 միլիոն 440 հազար։

Այս տարի Հայաստանի 23 շրջաններուն մէջ պիտի աւարտի 28 ջրանցքներու եւ երկու մեծ ջրամբարներու բացումը,— ասոնք կը շինուին Կոտայքի շրջանէն Արամուս եւ Արարատի շրջանէն Հաջիխալիլ գիւղերուն մէջ։ Ջրամբարները պիտի ոռոգեն 1300 հեկտար հող եւ արօտ, իսկ ջրանցքները՝ 4020 հեկտար անջրդի …

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 յունիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Սէնթ Անթուանի նորակազմ «Մարզպետ» խումբի ընկերները, սարքած էին խնջոյք մը ընկերա-համակրական շրջանակի մէջ, Գ. Զաթալօղեանի բնակարանին մէջ, կէսօրէ ետք ժամը 4ին։

Բացի շրջանի ընկեր ու համակիրներէ, մեծ թիւով հաւատաւոր Դաշնակցական ընկերներ ալ եկած էին Ընկեր Կարօ եւ Վռամեան ենթակոմիտէի ընկերներէն։ Եկած էին նոյնքան աւելի թիւով համակիրներ, լսելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը։

Խումբին անդամները չէին խնայած ամէն ճիգ, խնջոյքին յաջողութեան համար։ Սեղանները լիքն էին գինիի, ու գարեջուրի շիշերով ու աղանդերներով։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ներսէս Մանուկեան, որ բացման խօսքին մէջ Դաշնակցութիւնը նմանցուց հսկայ ծառաստանի մը։ Յետոյ երգուեցաւ «Մշակ Բանուորը»։ Բաժակներ պարպուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարի ճամբուն վրայ ինկած խօսքի, գրչի, զէնքի նահատակներու յիշատակին, ինչպէս եւ Ամերիկեան բանտերու մէջ տառապող ընկերներու կենացը։ Կարգով խօսք տրուեցաւ Մուրատի համագիւղացի ու զինակից համակիրներ Գ. Զաթալօղեանի, Թաղի հայրենակիցներէն Գ. Մօրեանի ու նախկին հայդուկ Գ. Գափիկեանի եւ ուրիշներու։ «Յառաջի» աշխատակիցները շնորհելու համար զանց կ'առնեմ երգողներու եւ արտասանողներու անունները։ Բաժակբերութեան համար, գեղարուեստական բաժինէն կը յիշեմ փոքրիկներ Ա. Թորոսեան ու Յասմիկ։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Գ. Հիւսեան որ դաստիարակիչ բանախօսութեամբ մը վերլուծեց Դաշնակցութեան յիսնամեայ գործունէութիւնը, այնքան բազմակողմանի։

Այս ճառէն ետքը, ոգեւորութիւնը կը կնապատկուեցաւ։ Ներկաները կ'ուզէին խնջոյքը շարունակել մինչեւ լոյս։ Բայց Դաշնակցական կարգապահութիւնը յաղթեց եւ խնջոյքը փակուեցաւ շնորհակալութեան խօսքերով։

Գովելի աշխատանք տարած էին, «Մարզպետ» խումբի վարչական կազմի անդամները,— ընկերներ Գ. Թորոսեան, Ա. Սողոյեան եւ Տօնիկ Արսլանեան։

Ն. Կլայեցի

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԾԱԾԿԵՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 յունիս).

—«Ռամկավար թերթերը արտատպեր ճիգեր կ'ընեն «հերքելու» Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի սպանութեան մասին մեր թղթակիցներու հաղորդած տեղեկութիւնները, որոնք, ինչպէս յայտնի է, հաստատուեցան վերջերս Հայաստանէն արտասահման եկած օտարահպատակներու վկայութիւններով ալ։

Եթէ Ռամկավար խմբագիրները հետաքրքրուէին ճշմարտութեամբ, անոնք երբեք թոյլ պիտի չտային իրենց հերքել ու տեղեկութիւններ, զոր հերքելու համար ոեւէ փաստ չունին։ Եթէ անոնք նախանձախնդիր ըլլային իմանալու զատն ճշմարտութիւնը, չտխանակ առանց այլեւայլի «հերքելու» մեր տուած տեղեկութիւնները, իրենց կողմէ ալ ջանք պիտի ընէին եւ ամէն միջոց պիտի գործածէին ստուգելու համար մեր ըսածները։

Դժբախտաբար, Ռամկավար խմբագիրները չեն ուզեր իմանալ անհաւոր ճշմարտութիւնը Էջմիածնի մէջ Խորհրդային կառավարութեան կատարած ոճիրներու մասին, որովհետեւ տակաւ ձեւնտու չէ իրենց համար, որովհետեւ տակաւ կը խորտակէ կեղծիքներու վրայ հիմնուած իրենց մինչայժմեան խորհրդայնասիրական քաղաքականութեան ամբողջ շէնքը, որովհետեւ տակաւ կը հաստատէ ու կ'արդարացնէ իրենց հակառակորդ Դաշնակցականներու վարած հակախորհրդային քաղաքականութիւնը, որովհետեւ, վերջապէս, տակաւ իրենց ոտքերուն տակէն կը վերցնէ այն երերուն հողն իսկ, որուն վրայ կեցած էին ցարդ։

Այլապէս ինչո՞վ բացատրել, որ ահաւոր եղեռնի մը սպանութեան առթիւ Ռամկավար խմբագիրները պէտք տեսան խլացնող աղմուկ բարձրացնելու եւ աշխարհը իրար անցնելու, իսկ այսօր, երբ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն է զոհ գացած սահմռկեցուցիչ ոճիրի մը, նոյն Ռամկավար խմբագիրները ոչ միայն ոեւէ բողոք, ցասում եւ աղմուկ չեն ուզեր բարձրացնել, այլեւ ամէն ճիգ կը թափեն խեղդելու ճշմարտութեան ապաղակը, պաշտպանելու ոճրագործները, կեղծ յայտարարելու ոճիրի մասին հաղորդուած արժանահաւատ տեղեկութիւնները, «աններելի ամբոխավարութիւն» կոչելու մեր ըսած զգայացունց մերկացումները ․ մէկ խօսքով՝ կը շարժին այնպէս, որ իբր թէ իրականին մէջ ոչինչ պատահած է Էջմիածնի մէջ։ Քիչ կը մնայ որ կաթողիկոսի մահն իսկ փորձեն հերքելու։

Ցատկանշական է, որ այդ մարդիկը չեն ամչցած իբր «հերքում» հրատարակելու հնչակեան ոզորմելի թերթի մը ակներեւօրէն շինծու մէկ յօրինուածքը, որով իբր թէ «Երեւանի ռատիօկայանը» հերքած է «Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահուան եւ Էջմիածնայ վանքին թալանումի մասին վերջերս հաղորդուած զգայացունց լուրերը»։

Սակայն, ինչպէ՞ս բացատրել, որ Երեւանի այդ խորհրդաւոր ռատիօկայանի հաղորդածը արտասահմանի մէջ լսած է միայն հնչակեան թերթ մը։ Ինչպէ՞ս բացատրել, որ Երեւանի այդ ռատիօկայանը պէտք չէր տեսած ժամանակին հաղորդելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի «մահը» այնպէս, որ պոլշեւիկ թերթէ մը զատ ուրիշներ ալ լսէին։ Ինչպէ՞ս բացատրել, որ Խորհրդային կառավարութիւնը թոյլ չտուաւ ոչ միայն Հայոց եկեղեցիի հինաւուրց աւանդութիւններու համաձայն կատարելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի թաղումը, այլեւ այդ մասին պաշտշաճ կերպով նախօրօք տեղեկացնելու ինչպէս Հայաստանի, այնպէս ալ արտասահմանի հայութեան։ Ինչպէ՞ս բացատրել, որ արտասահմանի հայկական համայնավար թերթերը, որոնք ամիսներով զբաղեցան եպիսկոպոսի մը սպանութեան խնդրով, նեղութիւն իսկ չկրեցին գէթ քիչ մըն ալ զբաղելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի սպանութեամբ եւ Էջմիածնի վանքի վերջին թալանով, ոչ իսկ փորձ ըրին ստուգելու կամ փաստերով հերքելու մեր տուած տեղեկութիւնները։

Զարմանալի կապկաններու տեղի տըւող այս պերճախօս իրողութիւններն անգամ չեն վրդովեր Ռամկավար խմբագիրներու հանդիստը։ Անոնք պարզապէս որոշած են չհաւատալ կաթողիկոսի սպանութեան եւ Էջմիածնի վանքի թալանումին։ Անոնք չեն ուզեր նոյնիսկ ոեւէ կասկած յայտնել կամ վերապահութիւն ցոյց տալ այս առթիւ, որովհետեւ իրենց ձեռնտու է ահաւոր ճշմարտութիւնը ծածկելը եւ ոչ թէ երեւան բերելը»։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԱԹԻՆ

Մէկիկ մէկիկ դուրս եկան անծանօթները եւ լուռ ու մունջ գացին այս … կողմ։ Պետրիկն էլ գնաց՝ մի օ… խմելէն վերջը։

Ամէնէն վերջը դուրս եկաւ Գարեգինը։

— Յօ՛, ի՛նչ չուտ. մինչեւ լոյս ը…,— դարձաւ Կոստին Գարեգինին, …ժպտելով հանդիստ եւ անտարբեր …։

— Տասիս երազը կատարուեց. …ղորս բանեց. …ուր այս պլոկեցի Պետրիկն էլ, ընկերներն էլ։ Շահեցի, … — Ու մի տասը րուպլիանոց կարմիր թղթադրամ ձգեց ղէխըլի վրայ։

Կոստին շեշտ նայեց նրա աչքերին։

— Ախպէրս, բախտդ միշտ բանուկ … Ցասնոցը տար, տասիդ տուր, … կողմէն բարեւ արա, ըսա, թող …ատուածածին ուխտի գնա, մոմ վառէ, մատաղ կտրէ եւ յաջողութիւն … մեր երկուսի արեւշատութեան. քո էլ «գործի» յաջողութեան համար։— Ու կամացուկ— Թէ որ «Տուզախիս» պէտք ունենաք՝ ձերն է. ուրիշների համար էլ, ինձ համար էլ էն չկայ ու չկայ։ Հասկցա՞ր։

Գարեգինը ոգեւորուած զարկեց Կոստի ուսին.

— Ախպօրս ըսեմ, գիտէի ինչ աղջայ էղնիլը։ Իմ ուզածս էլ էդ է։ Մէկ երկու ամիս «Տուզախը» որ մարդ չմտնի, լաւ կ'էղնի։ Քիչմ չենալու, սարքելու պէտք ունի. մղլած է կարծես, օդ բանելու տեղ չունի, էն ծակը որ քիչմ խոշորցնենք, մէջը օդ խաղայ, լաւ կ'էղնի։

Մարդ հանգիստ, մինչեւ լոյս կը նստի եւ կը խաղայ։

Հէքն եմ անիծէ ես անցաւոր կեանքի. վո՛վ որ կեանքում չի խաղում, էն կեանքէն համ չի առնում, ոնց որ անասուն։

— Խաղացողը համը գիտէ։ Կանաչը տամ։

Ուղածիդ պէս «տուզախը» սարքէ. Ես չեմ խառնուի, քուկդ է։

— Լաւ մտածէ, Կոստի, վերջը չասես թէ…

— Մարդու վերջը մահ չէ՞. մահն էլ մէկ անգամ չէ՞։

— Հասկցա՛յ։

Գարբեցին կոնեակի ըմպանակները։ Կոստին տասնոցը զոռով դրեց Գարեգինի գրպանը. Գարեգինը գընաց։

Մուկուչը, որ դուրսն էր այդ ժամանակ, ներս եկաւ։ Իրար նայեցին երկու մտերիմ ընկերները, առանց խօսքի՝ հասկցան իրար։ Վար իջան «տուզախը»։ Թօնրատան պէս ծուխ, սիգարէթի աւելցուկներ, որսած մոտիկի տաշեղ եւ ուրիշ ոչինչ։

Սատանայ Մուկուչը աջքն այս ու այն կողմ պտտցուց։ Ցանկարծ կռացաւ ու գետնէն վերցրեց պատռուած մի թղթի կտոր։ Ուշադիր նայեց թըղթին, ու մեծ դիւտ անող մէկի պէս՝ հրճուանքով դարձաւ Կոստիին, որ մտածում էր չոկած։

— Տեսա՞ր որ բաման էղաւ։ Ժողով են արէ, խումբը մըշտաւ է. ինձ ու քեզ լօ լօ էնելու համար։

— Ինչի՞ն իմացար։

— Էս թուղթը տե՛ս— Ու թուղթը մօտեցրեց Կոստիի քթին։

— Տեսնո՞ւմ ես էս գիրը. եթէ պուչը տեղը էնէր՝ պիտի չըսէի՞ր թէ գլխագիր Հ տառն է։

— Դ'ըսէի։

— Էս կոր կարմիր գիծն էլ կոմիտէի կնիքի գիծն է։ Ես ու իմ Աստուածը, ժողով են արէ, էս էլ չաա վըստահելու թուղթ է որ, պատռել մէջտեղէն վերցուցել են. էս փշուրն էլ մեր բախտէն մնացել է։

— Թուրքիներու վրա էլ էս Հ տառը միշտ կայ. չունքի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն խօսքի առաջին տառն է։ Թուրքիկ հեչ չէ՞ս տեսել, Կոստի։

— Յօ՛, ինձ ո՞ւմ տեղն ես դրէ,— նեղացաւ Կոստին. ոչ միայն տեսէ, այլ եւ կարդացել, շատ անգամ բերած եմ արել։

— Է՛, ճիշդ չե՞մ ասում թէ՝ կոմիտէի թղթի կտոր է էս։

— Ըսի՛մ։

— Յօ՛, էլ ի՞նչ ըսեմ։

— Էզ է ու էզ։ Աչքերդ ղժը բըժը չէն էջէ. լաւ ես տեսէ։ Էկողներէն մէկը Մաղաթ Համօն է էղէ, մէկը վարժապետը, մէկն էլ, վո՞վ գիտէ, դրսէն էկած, նոր մարդ։

Շատ կարեւոր ժողով են արէ։

— Յօ՛, իմ մկիտանո՞ւմ։

— Քո մկիտանում. քո կանակի յանուը։

— Վա՛յ ես քու բերնիդ մեռնեմ, Մուկուչ, տուր տեսնեմ էդ թուղթը։

Կոստին առնում է թուղթը, նայում է ուշադիր. յանկարծ նշխարի պէս դնում է բերանը, կլլում է, եւ ձեռքը բարձրացրած՝ երդւում է.

— Երդւում եմ մօրս գերեզմանով, որ այսօրուընէ ազգիերդւել զինւորն եմ։ Ի՛նչ ուզում են թող անել տան ինձ. պատրաստ եմ։ Եթէ պէտք էղնի, որ ազգի համար տունս տեղս կըրակի տամ ու լեռներն յելնեմ, պատրաստ եմ. բանտ գնալ, կախաղան յելնել, պատրաստ եմ։

— Ես էլ քեզ պէս, Կոստի ջան, միայն թէ աչքիդ պուչը չարժէ. կրակը կը նետեմ, ուզածդ ընելու համար։

Երկու ընկերները գրկախառնուեցին, համբուրուեցին։ Իրենք իրենց Ազգի զինւոր գրեցին։

Ուշ էր. անձրեւը դադարել էր։ Փակեցին խանութը, ճամբաները միասին էր մինչեւ երկաթէ կամուրջի բերանը։

Երբ անցնում էին Թեւանենց Ալէքի խանութի առջեւէն, որ փակ էր արդէն, Կոստին նախանձ լցցաց իր մէջ, այլ զօրով, ախպօր խանութն էր կարծես։

Բաժանուեցին ընկերները։ Մուկուչը գնաց երդը շրթունքին. Կոստին ինքնամփոփ։

Կոստի կինն արթուն էր։

— Էս օրով ինչո՞ւ այսքան ուշացար, Կոստի ջան, ասաց կինը մեղմօրէն, մոյկերը Կոստիի ոտքերէն քաշել, հանելով։

— Վա՛յ, ջան աղջիկ, հաչի՞ւ պիտի տամ քեզ։ Դու քնիր, քո ի՞նչ բանդ։ Ես աղամարդ եմ, կին չեմ որ հաւերի հետ թառ էղնեմ։

Պառկեց. անցան ժամեր. քունը չէր առնում։ Մտքե՛ր, մտքե՛ր, հազարումի երազներ։

— Ինչո՞ւ չես քնում, Կոստի ջան, անհանգի՞ստ ես, փունջըմ պատրաստե՞մ,— սաաց կինիկը՝ որ նոյնպէս չէր քնում։

— Բան չունեմ։ Ծարաւ չեմ. հոգուս մէջ երգ է հնչում. սիրտս քէֆ է ուզում։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(15)

(Շար.)

րեւ պետութիւն եւ ազգ, մենք երաշխաւորած ենք մեր վարչութեան տակ գտնուող բոլորին ապահովութիւնը եւ փրկութիւնը :

Արաբներու հետ մինչեւ երէկ եղբայրաբար կ'ապրէինք: Օրթաօղլու Ցոյ-ները արդեօք անտեղեա՞կ են այն շլացուցիչ յաղաշրջումին որ Թուրքիոյ եւ Աթէնքի միջեւ եղբայրական տարիներ անցնող յարաբերութիւններ տեղ-ծած է:

Եթէ այս ճշմարտութիւնները լաւ ըմբռնեն, կասկած չկայ որ Հաթայի խնդիրը հոն Թուրքերու հետ գործակցելիք տարրերուն եղբայրական միութեամբ կը լուծուէր կ'երթար: Ի՞նչ ըսել սակայն որ՝ դասական դրութեամբ գրգռութիւն եւ խայծութիւն կայ, եւ ատոր կը մասնակցին նոյնիսկ Ազգաժողովին ներկայացուցիչները :

Կ'ազդարարենք այս գրգռիչներուն թէ իրենց այս ոճրային պատասխանատուութիւնը խիստ ծանր պիտի ըլլայ :

Եթէ Հաթայի բոլոր տարրերը, չենթարկուելով այս գրգռութեանց, բանաւոր ճամբուն հետեւին, բոլոր այս խաղերը ջուրը պիտի իյնան եւ Հաթայն ալ իր ներկայ ժողովուրդին եղբայրակցութեանը մէջ բարօր եւ երջանիկ կեանք մը ձեռք պիտի բերէ :

"Սանճաքին դատը կորսուած չէ ոչ Ֆրանսայի, ոչ ալ Հայերուն համար"

Պէյրութէն կը գրեն «Ժիւմհուրիյէթ»ի —

Հաթայէն Դամասկոս եւ Պէյրութ գաղթել սկսած հայ երեւելիները որոնք մեծ մասամբ հակաթուրք քաղաքականութեան մասնակցած են, տեսակ տեսակ պատմութիւններ կը պատմեն Հաթայի մէջ Թուրքերուն կողմէ Արաբներու եւ Հայերու դէմ եղած յարձակումներու մասին: Զրոյցի մը համաձայն ալ, Հայերէն մաս մը Իտալացիներուն դիմեր է եւ օգնութիւն է խնդրեր, ըսելով որ Թուրքերը զիրենք պիտի ջարդեն .

Ուրիշ ուշագրաւ պարագայ մըն ալ սա է որ Հաթայի մէջ իրենց պաշտօնէն վերջ տրուած Ֆրանսացի եւ բնիկ տարրերը ներկայիս Դամասկոսի եւ Պէյրութի մէջ կը գործեն: Կառոն ամէն վայրկեան կոմս Մարթէլի քով է: Իսկ Հաթայի մէջ իրենց պաշտօններուն վերջ տրուած Հայերուն բոլորը Պէյրութի մէջ համախմբուած են: Արաբներն ալ Դամասկոս գացած են եւ հոն կը կատարեն իրենց գրգռութիւնները :

Գործին էն ուշագրաւ կողմը սա է որ կոմս տը Մարթէլի մարդիկը դեռ անյոյս չեն երեւիր: Պէյրութի մէջ արմատացած հայ քոմիթէճիները կ'ըսեն թէ Հաթայի դատը ոչ Ֆրանսայի եւ ոչ ալ Հայոց համար կորսուած դատ մը չէ: Կ'ըսեն թէ Ֆրանսա դիւրաւ պիտի չընդունի պարտութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ եւ առ այս հարկ եղած միջոցները ձեռք առած է եւ կ'առնէ դեռ: Ասոնց ուժ տուած են այս օրերս Պէյրութի մէջ Ֆրանսական նաւատորմի մը կատարած ցոյցերը

Շրջած ուրիշ լուրերու համաձայն, Ազգաժողովը ձեռք պիտի դնէ Հաթայի գործին, եւ թէ անհետեւանք պիտի չմնայ Դամասկոսէն Ազգաժողով ղրկուած բողոքագիրը : Կ'ըսուի նաեւ որ Դամասկոս դիմած է Ազգաժողովին՝ Ֆրանսայի խորհուրդով: Անշուշտ կ'ըսեն, Ֆրանսա բան մը կը մտածէ որ այս դիմումը կատարել տուաւ :

Կ'ըսուի նոյնպէս թէ ասիկա կոմս տը Մարթէլի ծրագիրն է : Ցիչեալը հրաժարեր է, ըսելով որ եթէ Թուրքիոյ ուզածները տրուին, Ֆրանսայի աղդեցութիւնը ամբողջովին վերջ պիտի գտնէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, բայց Ֆրանսա չէ ընդունած հրաժարականը եւ անոր առաջարկին ուժ տուած է :

Մէկ խօսքով սա ճիշդ է որ՝ տակաւին անձայարել պէտք չէ, հաւատալու համար որ Հաթայի խնդիրը ամբողջովին լուծուած է :

«ՄԻՇՏ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՆՆՆԳԱՄԻՏ ԽԱՂԸ»

Թուրքերէն «Թան» կը գրէ (18 յունիս) .— Տէրը կուտայ, ծառան չի տար: Ֆրանսացիներուն Հաթայի մէջ խաղացած խաղին տեսարանը այս է: Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Պոնէ Փարիզի մէջ մեր դեսպանին հետ տեսակցած ատեն խոստումներ ըրաւ, բայց հակառակ ատոնց հին խաղը կը շարունակուի: Ճիշդ է որ պահ մը տեսանք Հաթայի մասին իր տուած վերջին հրահանգներուն գործնական կարգ մը արդիւնքները եւ գոհ մնացինք, բայց Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաները, ձեռք ձեռքի տուած, Ազգաժողովի մարդիկն ալ իրենց հետ առնելով, ձեռնարկեցին Փարիզի իրենց տէրերուն տուած հրամանները եւ առնել, եւ խաղալ իրենց հին խաղերը :

Կասկած չկայ որ Թուրք մը ընդհ. կուսակալ կարգուած է, բայց իսկոյն հասկցուած է որ ասիկա երեւոյթէ մը տարբեր արժէք ունի: Դարձեալ նոյն խաղերը, նոյն ծայրայեղութիւնները: Այնպէս որ, Փարիզի մէջ տրուած խոստումները ոչ մէկ արժէք չեն ունենար :

Հրեշտակային համբերութիւն մըն էր մեր ցոյց տուածը: Բայց մենք որ անկեղծ մարդիկ չգտանք մեր դէմը: Կարծեցին թէ մինչեւ վերջ կրնան խաղալ մեզի հետ:

Այլեւս փորձուած են անոնք եւ ոչ պէտք ու ոչ կարելիութիւն ունինք նոր փորձերու: Մեր համբերութիւնը ալ յոգնած է: Անթաքիոյ մեր չփումները վերջին փորձ մըն են: Այդ բանակցութիւնները կամ կատարել եւ իրական համաձայնութեամբ մը կը վերջանան եւ կամ պէտք պիտի ըլլայ մեզի վճռական միջոցներ ձեռք առնել, հարաւային սահմանագլուխի մէջ կացութիւնը ապահովելու համար, քան որում թշնամութիւնը բացայայտ պիտի ըլլայ այն ատեն երկու երկիրներուն միջեւ :

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻՍԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Ուկրայնայի կրթական նախորդ գործավարը, Սատոնսկի, մօտերս պիտի դատուի խումբ մը գործակիցներու հետ, իբրեւ ազգայնական դաւադիր: Զրոյց կը շրջի թէ Չեկան դանդուածային ձերբակալութիւններ կատարած է Պաշքիրի հանրապետութեան կուսակցական վարիչներուն մէջ: Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, հակաբոլշեւիկ հոսանքը վրդովիչ համեմատութիւններ առած է Ուկրայնայի մէջ: Ձերբակալուած է նաեւ Սպիտակ Ռուսաստանի վարչապետը, Նատալեւիչ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ փաստաթուղթեր գտնուեցան Սպանիացի մաքսիզ Ռէվալոյի վրայ, որ ձերբակալուած էր առջի օր, իբրեւ լրտես :

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն քննելով ընկերվարականներու մէկ առաջարկը, ժողովրդական ճակատի ծրագրին վերաքննութեան մասին, պատասխանեց թէ եղածը կը բաւէ եւ պէտք չկայ նոր խորհրդակցութիւն մը կատարելու :

ՍԱՌՍ. ՊԵՐՆԱՌԻ թատրոնը վարձակալ գտած չըլլալով, քաղաքապետական խորհուրդը որոշեց փակել զայն եւ շէնքը յատկացնել ուրիշ նպատակի մը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ Փարիզ հասած օրը (երեքշաբթի իրիկուն ժամը 5ին), Թնդանօթ պիտի արձակուի Մոն Վալէրիէնի զատմական բերդէն եւ անմիջապէս Էյֆէլի կատարէն պիտի պարզուի անգլիական վիթխարի դրօշ մը, որ ունի 1500 քառակուսի մեթր ծաւալ:— Թագուհին երէկ կորսնցուց իր մայրը, որ հիւանդ էր երկար ատենէ ի վեր :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԿՈՒԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական ցաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Ջաւաքեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Իբիմեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 26 Յունիս, Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 8.30ին, սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ԼԻՈՆ.Ի Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փոն տը-Շէրիւի «Մուրատ» խումբի ընկերները այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ցէթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայրենակց. Միութեան Ընդհ. ժողովը 25 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 3էն 6, Ավընիւ տ'Իթալի «րճարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ համակիր հայրենակիցները:

ՏԷՍԻՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայրենակց. Միութեան Վարչութիւնը Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի եւ արուարձաններու անդամ հայրենակիցները Կիրակի, 26 Յունիս, երեկոյեան ժամը 6ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովի հարցերու վերաքննութիւն եւ վերջնական լուծում :

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. ժողովը 27 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին Իբիմեան սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Յառաջիկայ Կիրակի օր, 26 Յունիս, հանգուցեալ Ս. Պասարաքի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ Փարիզի եկեղեցւոյ բարերար Պօղոս Նուպար փաշայի, իր մահուան ութերորդ տարեդարձին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Օր. Զեփիւռ Տէրտէրեանի եւ Պ. Հայկ Բաղիկեանի, որոնք նուիրեցին Մասնաճիւղիս 100 ֆրանք, իրենց ամուսնութեան տօնին առթիւ փոխան ծաղկեփունջի:

×

Բարկամեան ընտանիքը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ անոնց որ հաճեցան անձամբ կամ գրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնել, ողբացեալ ԱՐԹԻՒՐ ԲԱՐԿԱՄԵԱՆի մահուան առթիւ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ երիտասարդ մը Թրիէսթի ժորժ V մեքենայի վրայ աշխատելու համար: Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 25 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 25 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3766

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՄՆԱՅ ԳՈՐԾԻ ՁԵՌՆԱՐԿԵԼ

Ուրեմն, իմացանք ռամկավարներուն տեսակէտը՝ Հայաստանի հանդէպ, Միացեալ Ճակատի առնչութեամբ։

Պէտք է «դուրգուրալ» այդ խարիսխին վրայ. ուժ տալ անոր, եւ հոն գործուող սխալներն ու յանցանքները արգիլելու կամ դարմանելու ճգնիլ՝ մեր որդիական իրաւունքին պատշաճ յիշեցումներովը»։ (Ստորագծումները բնագրէն են)։

Իսկ արտասահմանի՞ մէջ։ Ծանօթացէք նաեւ այդ կէտին.

— «Ազգային ճակատը, ուրեմն, բստ մեզ պիտի կազմուի եւ պիտի գործէ՝ ուրիշ ամէն բանէ առաջ, պաշտպանելու համար արտասահմանի հայ ժողովուրդը ինքզինքին դէմ, ընդդէմ իր մեծ զանգուածներուն մէջ հետզհետէ ծաւալող այն զգացումին՝ թէ իր ցրուածութեան, հայրենի երկրէն իր հեռաւորութեան եւ անոր զօրմէ իրեն հանդէպ ցոյց տրուած շահագրգռութեան պակասին պատճառաւ, դատապարտուած է կորսուելու։ Երբ անցեալի ու երկայի վերաբերող ներքին անհատնում վէճերը դադրին, վէճե՛ր որոնք այդ զգացումը կը շիշտեն զանգուածներուն մէջ. երբ, անոնց փոխարէն, գործի ներդաշնակութիւն մը ստեղծուի ամէն մէկ գաղութի մէջ, հաւատքը պիտի վերադառնայ եւ մարդիկ՝ որ դեռ մոռցած չեն երէկը, մոռցած չեն հաւաքական յոյսի եւ ճիգի երէկուան շրջանին քաղցրութիւնը, մոռցած չեն իրենց այն խորունկ, աւանդական բնազդը թէ Հայը Հայո՛վ կրնայ յաղթել իր գոյութեան սպառնացող մեծագոյն վտանգներուն իսկ, — այդ վերանորոգուած մթնոլորտին մէջ պիտի գտնեն ազգային կռիւին պահանջած առաջին պայմանը՝ ազգային արիութիւնը»։ (14 յունիս)։

Այս բանաստեղծական կոչէն աւելի, մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ ռամկավար օրկանին հետեւեալ թելադրութիւնը.

— «Օտար երկիրներու մէջ ուր կ'ապրինք, մեզի բարեկամ բոլոր անոնց ժողովուրդներն ու մտաւորական առաջնորդները մասնաւորապէս, սրպէսզի անոնց միջոցաւ եւ ուղղակի, անոնց կառավարութիւններուն մօտ յիշեցնելով մեր գոյութիւնն ու մեր Դատը՝ այդ երկիրներուն աջակցութիւնը մեզի ապահովենք ե՛րբ եւ ի՛նչ պարագայի որ անոր պէտք ունենանք։

Եւ վերջապէս, վառ պահե՛լ հայ միտքը, կամքն ու զոհողութիւնը՝ մեր ոտնակոխուած իրաւունքներուն վերստացման համար»։

Այսպէս, տուած եղանք ռամկավարներու կեդրոնական օրկանին տեսութիւնները՝ Միացեալ Ճակատի կազմութեան եւ բովանդակութեան մասին։ Սկզբունքի խնդիրներ, որոնք պէտք է մշակուին, ձեւակերպուին, խօսքէն գործի անցնելու եւ ծրագրուած ճակատը իրականացնելու համար։

Ցոյց կա՞յ որ այս անգամ աւելի դրական ելքի մը յանգի որ եւ է խորհրդակցութիւն կամ բանակցութիւն։

Մեր կարծիքով, տրամադրութիւնները շատ աւելի նպաստաւոր են այսօր, իբրեւ հետեւանք նորանոր եւ յաջորդական դժբախտութեանց։

Ի՞նչ տարակոյս որ, նախ Հայաստանի զարհուրելի ողբերգութիւնները եւ յետոյ արտասահմանի մէջ պատահած նոր տագնապներ — ինչպէս, օրինակ, Սանճաքի խնդիրը — պաղ ջուր լեցուցած են շատերու խանդավառութեանց վրայ։ Ամէնէն մոլեռանդներն ալ այսօր այնպէս չեն զատեր ինչպէս երէկ։

Չափազանց միամտութիւն պիտի ըլլար կարծել թէ այլեւս ցնդած, չքացած են կանխակալ կարծիքներն ու կիրքերը։

Ընդհակառակն, նոյն այդ ռամկավար պաշտօնաթերթը, ժողովներն ու թերթերը տակաւին կը շարունակեն պարծենալ իբրեւ «Հայաստանասէր» եւ «Հակահայաստանեան արկածախնդրական ուղղութիւն» վերագրել Դաշնակցութեան։

Անոնք տակաւին ամբողջովին չեն ըմբռներ, չեն ուզեր իմանալ Հայաստանի գլխուն առքուած խաղերուն խորութիւնը։

Միւս կողմէ, եթէ այս անգամ աւելի բաց կը խօսին Հայկական Դատի մասին, չունին համապատասխան բանաձեւ, գայն լրջօրէն, յարատեւօրէն հետապնդելու համար։ Դատը կապած են «Հայ պետական քաղաքականութեան», բայց յստակ չերեւար թէ իրենք ի՛նչ բանաձեւ ծրագրած են, իբրեւ կուսակցական աշխատանք։

Ինչ կը վերաբերի գաղութներու կազմակերպութեան, ռամկավարները կը յաւակնին զայն գլուխ հանել հովանաւորութեամբ Հայ. Եկեղեցւոյ, անոր «ազգային քաղաքական» զարգացումը կապելով իրենց կուսակցութեան դրօշին։

Չվիճինք այս մասին, քանի որ միտք չունինք հրապարակային վիճաբանութիւն մը բանալու։

Աւելի լաւ է այդ բոլոր հարցերու մասին խօսիլ սեղանի մը շուրջը, մէջտեղ դնելով բոլոր հարցերն ու տեսակէտները։

Քանի որ դիմացի կողմէն ալ այլեւս անհրաժեշտ կը համարուի Միացեալ Ճակատը, կը մնայ խորհիլ գործնական միջոցներու մասին։ Աւելի ճիշդ՝ ձեռնարկել այդ միջոցներուն, ճամբան հարթելու եւ ճակատին կազմութիւնը փութացնելու համար։

Շատ երկար տեւեց «սկզբունքային» մարզանքը։ Օրուան հոգերը չեն վերցներ որ եւ է նոր ձգձգում կամ քմայք։ Ռամկավար օրկանին քարոզած «արիութիւնը» պէտք է տունէն սկսի։

Եւ առոր ժամանակը այսօր է, թէ հոգեբանօրէն եւ թէ կացութեան բերումով։

Հարեւանցի ակնարկ մը կը բաւէ, իմանալու համար թէ որո՛ւ ինչ պարտականութիւն կ'իյնայ, կամ ո՛ւրկէ պէտք է սկսիլ։

Թող նոր փորձ մը կատարուած ըլլայ սեղանի վրայ դնելու բոլոր պիտանի գիտելիքներն ու բանաձեւերը, գործնական ելքի մը յանգելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐԷՆ ՏԵՂԻ ԿՈՒՏԱՅ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼՈՎ ՍԱՆՃԱՔԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիա պիտի խաչուի՞ Ազգաժողովէն

Տեղական թերթերը կը գրեն.—

Փարիզի Թրքական դեսպանը հինգշաբթի օր նորէն այցելեց արտաքին գործերու պաշտօնատունը, տեսակցելու համար Պ. Ժորժ Պոնէի հետ, Սանճաքի կացութեան մասին։ Այս առթիւ ներկայացուց իր կառավարութեան տրտունջները ընտրական արձանագրութեանց միջազգային յանձնախումբին դէմ, որ գրկուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ։

Ստոյգ է թէ Ֆրանսա կը խորհի ընդհատել ընտրական գործողութիւնները։ Այս պարագան հասկնալի է մանաւանդ անոր համար որ, Ֆրանսա համաձայնած է Թուրքերուն հետ բանակցիլ Թուրք երեսփոխաններու համեմատութեան մասին։ Այս բանակցութիւնը դուրս կը մնայ Ժընեւի յանձնախումբին աշխատանքի շրջանակէն։ Միւս կողմէ, դժուարացած է յանձնախումբին ներկայութիւնը Ալեքսանտրէթի մէջ, իբրեւ հետեւանք Թուրքերու թշնամութեան։

Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան ընդհանուր դաշնագրին բանակցութիւնները կը շարունակուին Էնկիւրիի մէջ, նպաստաւոր պայմաններու տակ։ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսական դեսպանին հետ։

*** «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Էնկիւրիէն, շաբաթ օրուան թուականով.—

Վարչապետ Պ. Ճէլալ Պայար այսօր մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց «Հալքը» խորհրդարանական խմբակցութեան, երկուշաբթի օրուան բացառիկ ժողովի մասին, որ գումարուած էր Վոսփոր, Աթաթիւրքի գրասենեակին մէջ։ Վարչապետը հաւաստեց թէ Սանճաքի խնդիրը կենսական կարեւորութիւն ունի երկրին համար եւ պիտի լուծուի քանի մը օրէն, կատարեալ գոհացում տալով Թուրքիոյ։

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ թրքական զօրամասեր պատրաստ են Սանճաք մտնելու, ֆրանքօ-թուրք զինուորական պատուիրակութեանց բանակցութիւններու լրացումէն անմիջապէս վերջը։

*** Նոյն թերթին Ժընեւի թղթակիցն ալ կը հաստատէ թէ ծանր բարդութիւններ ծագած են Սանճաքի հարցին առթիւ, քանի որ Թուրքիա կը մերժէ ճանչնալ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբը։ Թուրքերը սկիզբէն ի վեր առարկութիւններ կ'ընեն այս յանձնախումբին գործունէութեան դէմ, կողմնակալութիւն վերագրելով անոր։ Այժմ կը խօսուի ընտրութեանց յետաձգման մասին (որոշուած էր կատարել յուլիս 15ին)։ Ասոր անհամաձայնութեան պատճառ դարձած է նաեւ Թուրքերուն այն պնդումը թէ թուրք զօրքեր անհրաժեշտ են Սանճաքին մէջ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, ընտրութեանց միջոցին։ Ժընեւի մէջ համաձայնութիւն կարելի չէ գոյացնել, ընտրութեանց յետաձգման մասին. հետեւաբար ուրիշ ելք չի մնար եթէ ոչ կատարել ընտրութիւնները։ Չրոյց կը շրջի թէ Թուրքիա պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն։

*** Վերջին լուրի մը համաձայն, Ազգաժողովին յանձնախումբը դադրեցուցած է արձանագրութիւնները, Թուրքիա կասկածի տակ դրած ըլլալով իր անկողմնակալութիւնը։ Խնդիրը հաղորդուած է Ժընեւ։

«Իւմանիթէ»ն անգամ մը եւս խռոված է եւ կը բողոքէ թրքական խաղերուն դէմ

«Իւմանիթէ»ի քաղաքական խմբագիրը, երեսփոխան Գապրիէլ Փէրի, երէկ բուռն յօդուած մը հրատարակած էր, հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «Սպառնալիքներ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ.— Սանճաքին գայթակղութիւնը»։

Պատմական ակնարկ մը նետելէ վերջ 1921ի համաձայնութեան եւ Ազգաժողովին տուած որոշումներուն վրայ, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին օրկանը կը գրէ.

— «Սանճաքը երեսփ. ժողով մը պիտի ունենայ, 40 անդամներով, որոնք պիտի ընտրուէին համաձայն Ժընեւի մէջ մշակուած կանոնագրին։ Թրքական կառավարութիւնը կը յուսար Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ շահիլ մեծամասնութիւն մը որուն շնորհիւ պիտի կրնար կառավարել այս երկրամասը։ Ֆրանսա ամենաթեթեւ փորձ մը անգամ չկատարեց, խանգարելու համար այդ ծրագիրը։ Որովհետեւ միջազգային յանձնախումբի մը կողմէ մշակուած ընտրական կանոնները հաճելի չէին Թուրքերուն, Ժընեւ ոտքի տակ առնելով արդարութիւնը, հաւանեցաւ փոփոխել ընտրական կանոնագիրը, համաձայն Թուրքերու կամքին։ Բայց աւելի ծանր բան մըն ալ պատահեցաւ։ 1937 մարտին, Ֆրանսական կառավարութիւնը Ազգաժողովին որոշումներուն հետ, յանձն կ'առնէր ստորագրել պայմանագրութիւն մը որուն համաձայն Թուրքիոյ պիտի տար բացարձակ մեծամասնութիւնը Սանճաքի խորհրդարանին մէջ (22 երեսփոխան 40ի վրայ)։ Պայմանագրութիւնը այնպէս խմբագրուած էր որ 22 երեսփոխաններու յատկացումը փոխարժէքը կը թուէր Թուրքիոյ ձեռնթափութեան՝ Սանճաքին վրայ։ Այս առթիւ լոյս դրուած էր ընտրողներուն վրայ։ Արդ. հակառակ Թուրքիոյ գործակալներուն ի գործ դրած նախապատուութեան, հակառակ հողատէր իշխանութեանց հաճոյակատարութեան, շատով երեւան ելաւ որ մեծամասնութիւնը ոչ թէ թրքական է, այլ հայ - արաբական։ Թրքական ձայներու համեմատութիւնն էր 46 առ հարիւր։ Թուրքիա իր 22 երեսփոխանները կրնար ապահովել միայն այնատեն երբ ոչ - թուրք համայնքութիւնները քուէարկութենէ հրաժարէին։ Հողատէր իշխանութիւնները համակերպութիւնը այնքան յառաջ տարին որ այդ խորհուրդն ալ տուին ոչ - թուրք ընտրողներու, թէեւ անոնք չհաւանեցան։

Սակայն, Էնկիւրիի կառավարութիւնը, առանց նկատի առնելու ընտրողներուն տրամադրութիւնները, միշտ կը յիշեցնէ 1937 մարտի պայմանագրութիւնը։ Կը պահանջէ իր 22 երեսփոխանները։ Կը սպառնայ արշաւել դէպի Սանճաք։ Պաշարման վիճակ հրատարակուած է արդէն եւ այն պաշտօնատարը որ Ֆրանսան կը ներկայացնէր Ալեքսանտրէթի մէջ, իր տեղը տուաւ զինուորական իշխանութեան։ (Մնացեալը յաջորդով)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞ՒՐ ՄՆԱՑ «ՍՐՏԱՊՆԴԻՉ»Ը

Վաստակաւոր բարեկամ մը կը գրէ.

— «Լռութեան թանձր քօղ մը կը ծածկէ դեռ Խորէն Ա. կաթողիկոսին մահը, այն ասորիճան թանձր, որ ենթադրել կու տայ.—

ՄԱՀԱԳՈՅԺ ՀԵՌԱԳԻՐԸ Ի ՎԵՐ ՈՐ ԵՒ Է ԼՈՒՐ ՉՈՒՆԻՆՔ ՏԱԿԱՒԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԷՆ ՈՒ ԱՏԻԿԱ ՉԱՓԱԶԱՆՑ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԷ ԶԻՍ, ԵՐԲ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ԱՀԱ ՆՈՐԷՆ Կ'ԱՂՄԿՈՒԻ ԹՍՏՄՆԵՑՆՈՂ ԶՐՈՅՑՆԵՐՈՎ...»։

Ցունիս 6ին է որ Թորգոմ պատրիարք կը գծագրէ սոյն տողերը իր մէկ բարեկամին ուղղած մտերմական նամակին մէջ։ Եւ այսպէս լուրերուն կը հաստատէ կատարուած եղեռնը, զոր դեռ կ'ուզեն ծածկել ամէն անոնք, որ իբրեւ խնկարկու կը սողան Սթալինի ոտքերուն տակ։

Թորգոմ պատրիարք կաթողիկոսին մահուան առթիւ գրած առաջին նամակով կը ծանուցանէր թէ Գէորգ արք. Չէօրէքճեան 1936ին տեղակալ է նշանակուած Խորէն Ա. կաթողիկոսին։ Եւ կ'աւելցնէր թէ «Սրտապնդիչ» է այդ լուրը, եւ թէ ի մօտոյ այդ անուանումին գիրը պիտի ստանայ ինքը եւայլն...

Ցարդ այդ «սրտապնդիչ» բառը չճշմարտեցաւ, ու այժմ եղաւ «ՍԸՐՏԱՊՐԻԿՉ»։

Եթէ Չէօրէքճեան արք.ը, իրաւ 1936ին տեղապահ նշանակուած էր, ինչո՞ւ համար այդ պարագան կը յայտնէ կաթողիկոսի մահէն վերջ, ինչո՞ւ համար նշանակուած ժամանակին չծանուցուեցաւ, ինչպէս օրէնք է։ Պարզ տրամաբանութիւն մը բաւ է ըսելու համար թէ այդ տեղակալութիւնը կեղծ է եւ չինծու։

Թող իրենց ուզածին չափ վայրաբանեն զանազան թերթեր թէ կաթողիկոսը սրտի կաթուածէ վախճանած է։ Ահա, անուղղակի հասած գիր մը եւս, զայթագողի կը գրէ իր մէկ ազգականին թէ՝ «Ցամենայն դէպս՝ կաթողիկոսին մահը բնական չէ եղած»...

×

Մեր բարեկամը ի զուր կը կարծէ թէ սա միւսները չեն գիտեր ճշմարտութիւնը։

Ընդհակառակը, անոնք աւելի շատ կը լսեն, աւելի շատ բան գիտեն Հալաջեան, Դ. Սիմոնեան, Շահվերտեան։

Անցեալ տարի, ամէնէն առաջ իրենց շրջանակէն լսուեցան Բակունցի, Ալազանի, Դ. Սիմոնեանի, Շահվերտեանի, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի եւն. գնդակահարութիւնը կամ սպանութիւնը։

Բայց, մարդիկը ո՞ւխտ ունին.

Ուխտա՛ծ ենք սրտով, այդ ուխտով մեռնիլ,

Համոզուած ենք որ միայն սուտով կայ մեզի փրկութիւն։

Գալով Սրբազաններուն — պատրիարք, պատուիրակ, նուիրակ, խրատուիակ եւայլն,— անոնք ալ բոլորովին «պէկեարպ» չեն։

Բայց, — ո՞ւր պիտի գտնէք Սեբաստիոյ Պետրոս արքեպիսկոպոսը կամ Նիկոմիդիոյ Ստեփաննոսը, որոնք չիտակ Եըլտըզի պալատը կը վազէին ու Սուլթան Համիտի կը ներկայանային, զանազան տագնապներու առեն։

Հիմակուաններն — վեղարաւոր թէ անվեղար — այնքան ամփած են Սուլթան Սթալինի շուքէն, որ կը վախնան կատարել իրենց «որդիական իրաւունքին պատշաճ յիշեցումները» անգամ։

Կը վախնան նոյնիսկ հեռագիր մը ուղղել Չէօրէքճեան արք.ի, իմանալու համար թէ ե՛րբ եւ ի՛նչպէս թաղուեցաւ Խորէն Ա.։

ՎԱՀԷ

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԳՏՆՈՒԱԾ

Երէկ հաղորդած էինք թէ ծանօթ երգիչ Ա. Շահմուրատեան չորեքշաբթի առտու մինակ մնացած ըլլալով իր տանը մէջ, դուրս ելած եւ հետքը կորսնցուցած է։

Այս լուրը հրատարակած էին նաեւ ֆրանսական թերթերը, աւելցնելով թէ Շահմուրատեան դուրս ելած է մուճակով, շապիկով եւ գլուխը բաց։

Ուրախութեամբ կը յայտնենք թէ դժբախտ արուեստագէտը գտնուած է հինգշաբթի օր, քաղաքէն հինգ ժամ հեռու, Շաթինեի-սիւր-Մառնի մէջ։ Ուրեմն դուրս ելլելէ վերջը յիշողութիւնը կորսնցնելով, ժամերով քալեր է անծանօթ ուղղութեամբ, մինչեւ որ ոստիկանները օգնութեան հասած են։

ԳՆԴ. ՔՈԼԷ, ԹՈՒՐՔ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԸ ԵՒ ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ ՄԱՆՃԱՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ֆրանսա պիտի մնայ մինչեւ 1940

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Անտիոքի առաջնորդը վերջերս այցելած է Անտիոքի թեմերը, ժամանաւոր առաքելութեամբ։ Առաջնորդը եւ Պ. Մ. Տէր Գալուստեան հանդիպած են նաեւ Ճէպէլը Մուսա եւ Հաճի Հապիպլիի պատմական եկեղեցին հաւաքելով գիւղացիները, խրատներ տուած են։ Պ. Տէր Գալուստեան խօսած է տեղական բարբառով, հանգարտեցնելու համար գիւղացիները։

Անտիոք դառնալէ առեն, Առաջնորդը այցելութիւններ տուած է կուսակալին եւ գնդապետ Քոլէի։

Թուրք կուսակալին հետ տեսակցութիւնը եղած է մտերմական եւ անկեղծ։ Տօքթէօր Ապտիւրրահման Մէլէք խօսակցութեան միջոցին հաւաստիքներ տուած է Սանճաքի բացարձակ անդորրութիւնը ապահովելու շուրջ ընդհանրապէս, եւ հայութեան մասին մասնաւորապէս։

Այս այցելութենէն կէս ժամ վերջ, կուսակալը անձամբ փոխ այցի կուգայ Առաջնորդին եւ կրկին կը շեշտէ իր նախկին բաղձանքները եւ բարի կամեցողութիւնները՝ Սանճաքի հայութեան մասին։ Առաջնորդը շնորհակալութիւն կը յայտնէ։

Գնդապետ Քոլէի եւ առաջնորդին միջեւ տեղի ունեցած տեսակցութեան ներկայ եղած է Պ. Մ. Տ. Գալուստեան։ Գնդապետը Սանճաքի հայութեան գոյութեան եւ իրաւունքներուն պաշտպանութեան մասին հաւաստիքներ տուած է, աւելցնելով նաեւ թէ Ֆրանսացիները մինչեւ 1940 կը մնան ներս ու տիրակալը այս հողամասին։

*** Արձանագրութիւնները խաղաղօրէն կատարուած են Քէսապի եւ Ճէպէլ Մուսայի մէջ։

Արձանագրութեանց արդիւնքը հետեւեալը եղած է Հայերու համար. Քէսապ 750 հոգի, Ճէպէլ Մուսա 1300 հոգի, Անտիոք 100 հոգի, (այս թիւերը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Թերթերը՝ օրը օրին տալուն թրքական նոր փնտռի մը լուրը :

Այսպէս ուրեմն, Թուրքը եւ Հայը միեւնոյն ցեղէն են եւ «եղբայրներ» , արենակիցներ, եւ բոլոր, բոլոր այն բաները որ մէկը միւսին ազգական կ'ընեն :

Մարդ պէտք է հասու խաւ մը ունենայ, չզարմանալու համար այս ուշ մնացած, ազգականութեան զգացումին արթնալէն :

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ, աւելի քան տարի առաջ, հայոց դէմ խուժանավարութիւն ընող Սոնուա Նաւթին կ'ելլէ եւ այսօր, ազգակից կը գտնէ մեզ : Ա՛յ մարդ, ո՞ւր էր խելքդ ու գիտութիւնդ աւելի 20 տարի առաջ: Այս խեղկատակութեան հնարիչը չըսեր թէ թրքական այս խառնիճաղանճ ցեղին ո՞ր ճիւղին կը ցեղակցինք: Թրքացած Սերպերո՞ւ, Պուլկարներո՞ւ, Ռումէններո՞ւ, Վրացիներո՞ւ թէ ուէօմէ Հրեաներու կամ կեդրոնական Ասիայէն եկած ձինկիզի խաժամուժին, այտերը ցից Մոնկոլներուն :

Հարցում մը, այս առթիւ.

— Ի՞նչ եղան, Աթաթիւրքի օրով, Թուրքերու ձեռք անցած Անի անուն քաղաքի մը հնութիւնները: Անոնք ըլլալով հայկական, այսօր «ցեղակցական» կապերով... թրքութեան պատիւ մը պիտի բերէին: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մեծ պատմագէտ Աթաթիւրքը այսպիսի յիշատակարանի մը հետքը անգամ չձգեց, ամէն ինչ հոն սրբել եւ ջնջել տալով :

Թուրքիոյ մէջ՝ հաւանաբար կը կարծեն թէ, աշխարհի վրայ իրենցմէ դուրս բան գիտցող, պատմութենէ եւ ցեղագրութենէ հասկցող մարդ չը կայ: Եղճ ինքնահաւաններ:

Բայց ձգենք երէկուան այս տգէտները որ այսօր իմաստակութիւն ծախեն :

Մեզ հետաքրքրողը շատ աւելի տխուր տեսարան մըն է, այս անգամ մեր ծոցին մէջ:

Թուրքիոյ մէջ կազմուած է «հախկին» Հայերու խմբակ մը, որ գաղտնի վարկերով կ'ապրի եւ կը կատարէ շատ ցած աշխատութիւն մը: Ան դարձած է հլու գործիք մը մեր ցեղին թշնամիներուն ձեռքը, փոխան դրամի եւ պաշտօնի: Այդպէս է պարագան աա անճոռնի ինքնադաւէտին, Սահակ Փէլէճի:

Այս խմբակին պաշտօնն է տանիլ մէկ մը եւ մասնաւորաբար՝ Հողերանական պահերու, հրապարակ գալ, արդէն թրքացած անուններով եւ ներկայացնել թուրք թերթերու միջոցաւ ցանկութիւններ եւ առաջարկներ, յանուն հայ համայնքին :

Շնորհիւ այս ազգուրաց վարձկաններուն, Թուրքիոյ Հայերը նախ եղան, «Թիւրք կրէկօրիէն» , վերջը դարձան «թրքական ցեղին՝ Հայ կոչուած մէկ խումբը», այժմ կ'ըլլան առանց այլեւայլի թուրք, իսկ լեզուն ալ աղաւաղուած թրքական գաւառաբարբառ մը, որուն գործածութիւնն ալ շատ պիտի տեւնուի վաղը:

Ձուլումի ծրագիրի մը կանոնաւոր եւ յաջորդական զարգացումն է այս, պետական թանագրաւումներու եւ հաշկանդումներու քովն ի վեր եւ իրրեւ թէ Հայոցմէ եկած :

Այս տողերով կ'ուզեմ անդրադառնալ այն ցաւագար մօտյնութեան որ կը տիրէ արտասահմանի խումբ մը հայերու մօտ: Անոնք առիթը չեն փախցներ, ամենափոքր լուրի մը առթիւ հիպատասարաններու դռները սփ առնելու, վերադարձի յոյսով .

Այս խեղճերը, որոնք հասած են միամտութեան վերջին սահմանին, ի վիճակի չեն նոյնիսկ խորհելու վայրկեան մը թէ ի՞նչ պիտի ընեն Թուրքիա վերադառնալով:

Ս ի՞րէ լուր չունի՞ն հոն տիրող թշնամութեանց եւ տնտեսական անել տագնապէն: Չե՞ն խմնար թէ զաւակի հաստկաստր հայութիւնը կը ջանայ ինքզինք Պոլիս նետել, ապաստան մը գտնելու համար:

Այս միամիտները կը կարծեն թէ Թուրքիա վերադառնալով պիտի վերստանա՛ն իրենց հարստութիւնները, կալուածները, տուները, արտերը :

Պէտք է միանգամ ընդ միշտ լուսաւորել այս ժողովուրդը եւ անոր հասկցնել թէ ոչ մէկ սանթիմ, ոչ մէկ քարի կտոր պիտի չկրնան ետ առնել: Եւ ոչ մէկուն ձեռքն է կալուածներու եւ հարստութեանց իրենց բուն տէրերուն վերադարձնելու կարելիութիւնը: Այսպիսի բան մը ապահովելու համար պէտք է կրկին 1914ի վերի վայրումը յառաջ բերել :

Ուրեմն ցնորքներ են, ներկայ պայմաններուն մէջ, «ընդհանուր ներում» յոյսերը եւ Թուրքիա վերադարձի հաշիւները :

Թուրքիա վերադարձող Հայը, եթէ երբեք պատահի այդ հրաշքը, ստիպուած է իր ծախքովը հոն երթալ եւ իր միջոցներովը նորէն նոր տնտեսութիւն հաստատել, օտար երկրի մը մէջ, ի տես իրմէ յափշտակուած հարստութեանց եւ ի գին իր ազգութեան եւ ցեղին ուրացումին: Իսկ փոխարէնը՝ պատառ մը հաց ուտելու յոյսը: Բայց այդ արդէն հոս կ'ուտէ աւելի ազատ եւ Հայ մնալով: Եւ ունեցած քանի մը ֆրանք խնայողութիւնն ալ վստահ կը մնայ իր ձեռքին տակ :

Ուրիշ կէտ մը եւս,— վերադարձի հաւատացողները պէտք չէ մոռնան որ կայ Թուրքիոյ մէջ բնակութեան օրէնք մը, որ կառավարութեան իրաւասութիւն կուտայ բնակչութիւնը բաժնել իր հաշիւներուն համաձայն : Վերադառնալ փափաքողները վստա՞հ են գտնէ թէ ընտանիքով իրենց ուզած վայրը պիտի կրնան տեղաւորուիլ :

Տակաւին կայ հարցին ազգային եւ քաղաքական կողմը :

Այսօր հայ ժողովուրդը պահանջ մը ունի Թուրքէն, դարերու իր ժառանգն է որ կ'ուզէ: Ազգային պահանջ մըն է այդ որ պիտի չկորսուի ոչ արհնակցական, ոչ ալ ցեղային ցնդաբանութիւններ մէջտեղ դնելով: Պէտք է որ հայ անհատը ըլլայ բաւականհասուն՝ իր ձեռնարկներուն մէջ, չվերածելու համար ազգային այս պահանջը քանի մը արտավար հողի եւ կամ տնակի մը վերադարձնելու հարցին :

Այս առթիւ պարտականութիւն կ'իյնայ հայ ազգային մարմիններուն ուղղութիւն տալ եւ լուսաբանել մոլորածները: Զմոռնանք որ այսօր Թուրքը կը ջանայ նոյնիսկ արտասահմանի Հայոց մէջէն որսալ միամիտներ եւ անօթիներ, իր խաղերը հոս ալ խաղալու համար: Մեզի կ'իյնայ զանոնք չխաբուելու եւ ամլութեան մատնել :

Երբ կը ջանանք տարագիր հայուն բիւրը Հայ պահել, անոր ներշնչել մեր ցեղին ապրելու կամքը, որ մը՝ գայն թրքացած տեսնելու համար չէ: Ասոր համար պէտք է հեռանալ բոլոր թրքութիւն հոտող բաներէ, լեզուէն, գիրքէն եւ երաժշտութենէն :

ՊԵՐՃ

ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՈՒՄԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

ԽՄԲ.— Հեշտկեան վտառւակաւր գործիչը, Գրիգոր Եղիկեան, Թէհրանէն ընդարձակ թղթակցութիւն մը ուղղած է «Հայրենիք»ի, այս ճիւթի մասին: Նոյնութեամբ կ'արտատպենք զայն, մասնաւորապէս յանձնելով Սթալինեան Հեշտկեաններու ուշադրութեան —

Թէհրան, 26 Մայիս, 1938

Օտար հիւպատոսարանների մեծ մասը փակել եւ հիւպատոսներին յետ կանչել տալուց յետոյ, Խորհրդային կառավարութիւնը սկսեց զանգուածային կերպով իր երկրի սահմաններից անխտիր դուրս հանել նաեւ բոլոր օտարականներին, որոնց թւում նոյնիսկ նրանց, որոնց ինքը հրաւիրել էր Ռուսաստան որպէս մասնագէտներ կամ ղեկավարներ Խորհրդային տնտեսական ձեռնարկներում:

Առհասարակ օտարահպատակների թիւը շատ քիչ է Խորհրդային երկրներում, ընդամէնը հազիւ մի հարիւր հազար, որի 95 առ հարիւրը Ասիական պետութիւններին պատկանող՝ Պարսիկներ, Թուրքեր, Աւղաններ, Չինացիներ, մասամբ պարսկահպատակ Հայեր: Ամբողջ Խորհրդային երկիրներում ապրում էին մօտ հինգ հազար Եւրոպացիներ, որոնց մեծ մասը քաղաքական փախստականներ Գերմանիայից եւ Աւստրիայից: Իրանահպատակների թիւը Ռուսաստանում ամէնից շատն էր :

Խորհրդային կառավարութիւնը իր արտաքսած օտարահպատակների մէջ ոչ մի խտրութիւն չի դնում: Նկատի չեն առնում ոչ նրանց տարիքը, ոչ սեռը, ոչ քաղաքական դաւանանքը, ոչ դասակարգը, ոչ էլ Ռուսաստանում նրանց ապրած տարիների թիւը կամ նրանց մատուցած ծառայութիւնները Խորհրդային կարգերի հաստատման համար:

Մինչեւ իմ սոյն տողերը գրելս արդէն Ռուսաստանի սահմաններից դուրս են արւած մօտ 2.500 իրանահպատակներ (Հայ եւ մուսուլման), մօտ 10,000 Աւղաններ, մօտ 5,000 Թուրքեր եւ մօտ 1000 ուրիշ երկրացիներ: Հեռագրական լուրերի մէջ արտաքսուած Չինացիների թիւը չի յիշուած: Արտաքսուելու են նաեւ մօտ նոյնքան էլ ուրիշներ, որոնք այժմ գտնւում են Խորհրդային բանտերում կամ կեդրոնացման կայաններում:

Գրեթէ բոլոր պետութիւնները Ռուսաստանից արտաքսուած իրենց հպատակներին ընդունում են գրկաբաց եւ նրանց տալիս են հայրենիքում տեղաւորուելու և ամէն մի յարմարութիւն՝ իրենց նոր կեանք բոտեղծելու համար: Շատ ծանր է միճակը միայն այն օտար համայնավարների, որոնց իրենց հայրենիքում տեղ չեն տալիս եւ որոնց մի օտար երկրում տեղաւորելու համար Խորհրդային Արտաքին Գործերի Գործավարութիւնը ահագին եռանդ է ի գործ դնում: Ծանր է նաեւ վիճակը Խորհրդային բանտերում եւ կեդրոնացման կայաններում գտնւող մօտ 600 (վեց հարիւր) Ցոյների, որոնց իրենց հայրենիքը, Ցունաստանը, տեղ չի տալիս եւ որոնց նոյնպէս մի օտար երկրում տեղաւորելու համար Խորհրդային կառավարութեան ներկայացուցիչները դիմումներ են կատարում:

ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾՆԵՐԸ ԲԱՆՈՒՈՐ ՈՒ ԳԻՒՂԱՑԻ ԵՆ

Պէտք է յիշել այն փաստը, որ արտաքսուածների 75 առ հարիւրը բանուորներ են, մօտ 20 առ հարիւրը հողագործներ, որոնք նստած են եղել հողերի վրայ, նոյնիսկ ծառայել կոլանտեսութիւնների մէջ: Արտաքսուածների հազիւ 5 առ հարիւրը մըտաւորականներ են կամ առեւտրականներ:

Արտաքսումը կատարւում է ոստիկան հետեւեալ ձեւով.—

Նախ՝ ձերբակալում են արտաքսուելու դատապարտուած օտարականներին: Նրանց մի քանի շաբաթ, երբեմն մի քանի ամիս պահում են բանտերում կամ կայաններում չափազանց հակաառողջապահական պայմաններում, քննութեան են ենթարկում, խոստովանեցնելու համար նրանց պատիժներ տալիս ու չարչարում, ապա ուղարկում են նրանց մինչեւ սահմանագլուխ Չեկայի գինուորների հսկողութեան տակ եւ այնտեղ յանձնում են իրենց կառավարութիւններին: Իսկ եթէ ծովով պիտի ուղարկեն, բանտարկեալներին տանում են նաւ, յանձնում իրենց երկրի հիւպատոսներին, եթէ ունին, եւ ուղարկում իրենց հայրենիքը: Նաւերը եւ երկաթուղիները ձրի, Խորհրդային կառավարութեան հաշուին են փոխադրում արտաքսուածներին մինչեւ իրենց հայրենիքը:

Աքսորուածներին ճանապարհ ձգելուց առաջ նրանց դեռ չձերբակալուած եւ չաքսորուած հարազատներին, մայր, հայր, կին, ամուսին, որդիներ եւայլն, իրաւունք է տրւում տանըրհինգ րոպէ միայն տեսնուել իրենցից բաժանուող հարազատների հետ: Երբեմն պատահում է, որ այդ տեսակցութիւնն էլ զլացւում է, եւ հարազատները իրար մօտ գտնուելու մասին որեւէ տեղեկութիւն չեն ունենում:

ԱՅՐԵՐ, ԿԻՆԵՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐ ԲԱԺՆՈՒԱԾ ԻՐԱՐՄԷ

Եղել են դէպքեր, երբ կանանց աքսորել են յայտնելով նրանց, որ իրենց ամուսինները իրենցից մի քանի օր առաջ են ուղարկուած եւ նրանց կը պատահեն իրենց հայրենիքում, մինչդեռ յայտնուել է յետոյ, որ նոյն կանանց ամուսինները կամ սպանուած են եղել արդէն կամ դեռ գտնւում են Խորհրդային բանտերում: Եղել են դէպքեր նաեւ, որ կնոջ կանչում են նաւամատոյց կամ երկաթուղու կայարանը խաբելով նրան, թէ իր արտաքսուող ամուսինն է ուզում իրան տեսնել եւ առանց այլեւայլութեան նրան դնում են նաւը կամ վագոնը եւ ճանապարհում:

Ընդհանրապէս թոյլատրւում է աքսորուածներին իրենց դրամները իրենց հետ տանել կամ նոյն դրամներով գնումներ անել եւ իրենց հետ թոյլատրուած ապրանքներ տանել:

Բայց շատերին զրկում են այդ իրաւունքից եւ հնարաւորութիւն չեն տալիս իրենց հետ ոչինչ տանելու: Մեծ մասամբ յանկարծակի եւ հապճեպ ուղարկուածներն են, որ զրկւում են այդ իրաւունքից:

Սովորական երեւոյթ է, որ ամուսիններին արտաքսել են եւ կանանց ու երեխաներին թողել Ռուսաստանում, կամ ծնողներին արտաքսել են եւ երեխաներին թողել, կամ երեխաներին եւ կանանց արտաքսել են, ամուսիններին թողել: Արտաքսուածներից մէկը պատմում էր, որ ամենասարսռազդեցիկ տեսարանը բաժանման տեսարանն է, որ մոռացնել է տալիս բանտերում կամ կայաններում կրած բոլոր տանջանքներն ու չարչարանքները :

Ես չպիտի նկարագրեմ բանտերում ու կայաններում աքսորուածներին տրուած տանջանքներն ու չարչարանքները, որոնք ոչնչով տարբեր չեն հին Չինաստանում յանցաւորներին տրուած տանջանքներից կամ չարչարանքներից: Չպիտի նկարագրեմ այն յուզումն ու վիշտը, որ ունենում են իրենց հարազատներից բաժանուողները, ոչ էլ այն յուսահատութիւնը, որին ենթարկւում են իրենց հայրենիքում իրենց ամուսիններին չճարող կանայք: Այդ մասին կարելի է շատ գրել, օրինակներ յիշել. թողնում եմ ուրիշներին այդ անել:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

(Մեծացեալը յաջորդով)

[illegible]

Սիրելի Արազ.— Բայց թոյլ տուր, խնդրեմ, մեր գաւառանին առջեւ ամբողջացնեմ ամփոփումը գեղման Փրօֆ.ին բովանդակիչ տեսութեան՝ ի մասին ձեւին, ներդաշնակութեան, մէկ խօսքով՝ արուեստին, որուն նախապայմանը — կը գտնենք արդէն բնութեան մէջ: Ան որ ամբողջութիւն մը կը կազմէ՝ ձեւի բաղադրութիւն է: Լեզուն՝ իր մասերուն պէրկ ազոյցներովը՝ գերազանցապէս ամբողջութիւն մըն է եւ, հետեւաբար, չի կրնար խուսափիլ ձեւէ, կանոնէ, տրամաբանութենէ, ընդունելով հանդերձ, թէ ազատութիւնը դարձեալ մեծ դեր կը կատարէ ներդաշնակութեան մէջ: Արուեստը որքան ներդաշնակ, նոյնքան ազատ է: Երկու տարբեր տեսութեամբ արուեստագէտներ միեւնոյն անձին կրնան հագցնել կերպարանք մը՝ որ տարբեր ըլլալով հանդերձ ներդաշնակ չէ: Չէ՞ որ միեւնոյն լեզուին համութեամբ փայլող երկու գրագէտներ եւս կրնան, մէկը միւսէն աւելի, ներդաշնակ ու ձեւաւոր գրել, կարեւոր տարբերութիւններ ի հանդէս բերելով հանդերձ: Արուեստագէտը նուազ չի պայքարիր ինք իրեն մէջ, իմաստասէրին չափ, կորուկ որոշ ձեւի մը համար: Պղատոնի Խոսելը, Արիստոտէլի ստորագրութիւնները, յաւիտենական առեղծուածներ են իբրեւ նմոյշ արուեստի, որ դարէ դար, դպրոց եւ ուղղութիւն փոխելով իսկ, բոլոր ազգերու եւ սերունդներու մէջ անոր հոյակապ միտքերուն առաջնորդը եղաւ եւ պիտի շարունակէ ըլլալ: Անոր ուսեալ յանդգնութիւնները, ներկային համար իսկ չփոթ, կրնան վաղափուլ համբաւ մը ունենալ՝ իբրեւ առարկայ արտակարգ հետաքրքրութեան, բայց այդ յանդգնութիւնները, ինչ անուն ալ կրեն, տէքնաճ կամ միպամոլիկ գրականութիւն, չեն ունենար այապայ, ինչպէս չեն ունեցած անցեալ: Ձեր համեմատ, այտինքն իսկական ձեւին համեմատ տեղի ունեցած յանդգնութիւնները, նոյնիսկ իրենց «անսանձ» կամ «ապերասան» ձանձրացած վիճակին մէջ կը սիրուին կը հրապուրեն անոնք, ըլլան գրական ու եւ է տեսի պատկան — երգիծանք թերթօղութիւն, իմաստասիրութիւն նաեւ ամէն կարգի քննիկաննե

Ձեր արամաութեան թշնամի չէ ընդհակառակն, բոլոր հոյակապ արձանները ձեւով արտայայտուածներն են: Հազար անգամ կրկնուած ճշմարտութիւն մըն է, թէ ալ ծոխացած միտքերը գրականութեան մէջ անմահ անուն ձգած են — վկայ Կէօթէներ, Իւկոներ, Լամարթիններ, առանց անուանելու.

Ձեր բնական զգածմունքներ է նոյնիսկ անարուեստ ծագումով, մի ժամուած միտք ինքզինք կարծեց դրոշմուած կը գտնէ՝ ծագումով իսկ արուեստագէտ ըլլալու — նաեւ լեզուի արուեստագէտ. Ձեւի բացատրութիւնները լեզուով տեղի կ'ունենան եւ ծագումով գրականութեան անոտակ եզրերը կը մարտնչին ձեւին ու նաշակին դէմ — այս վերջինը իբրեւ մէկ արգիւնքը առաջինին: Ամէն արուեստ իր վրդովումը ունի — դէպի գեղեցիկը տանող ճամբուն վրայ: Ու կամ ձեւին գիտը դեղ ու դարման է այդ վրդովումին: Ձեւին ճառայելը առաջնորդէ դէպի անդորրութիւն: Գունագեղ յատակուած գետին մը կը խաղաղէ վրդովումը, երբ վրձինը բանդաղնակին եւ գրիչը կաղապարի մէջ կ'ողողուի՝ արդէն իսկ ձեռք բերուած ձեւին գիտակցութեամբ: Եւ կ'ապրի գործը: Ձեր այս մտահոգութենէն գրաւուած է — թերեւս առաւելապէս — եւ բանաստեղծը, ինչպէս արդէն ակնարկեցինք:

Ձեւին ուղղակի ծնունդն է նաեւ քննադատութիւնը: Առանց պատուար ընդդատութեան գեղարուեստ կամ արուեստ չկայ: Քննադատութիւնը ձեւի սկզբունքներուն չափը միանգամայն խթանն է: Գործի մը արժէքը կը պարզուի քննադատութեամբ եւ անոր շնորհիւ միայն: Քննադատութիւնը ձեւին առարկան է: Ձեւին մտահոգութենէն դուրս քննադատութիւն մը անհասատ չալլաբանութիւններու շրջանակին մէջ կը ծիւրի:

Ծիծղ է որ մարդուն ներսիդին իսկ խորհրդաւոր բան որ տեղի կ'ունենայ արտայայտուելու համար, իր սեփական իրաւունքը եւ արժէքը ունի, եւ պէտք չէ ու եւ է կապանք խափանէ զայն: Հոգիին իրաւունքն է այս, ու րիշ խօսքով՝ ներշնչումը: Ինչպէս որ նոյնիսկ կան ծայրայեղներ՝ որոնք այս իրաւունքին դէմ ձեւին փորձ ւ լբապղծութիւն կ'անուանեն, թէև այսպիսիներուն թիւը ցանցառ է ու ծանծաղ: Սակայն խորհրդաւորին ու ներշնչումին իրաւունքը անխոս ու ամբողջ կը պահենք, երբ յայտնենք թէ անոնք իրենց իսկական գոյնով ու լրջանակով կ'արտայայտուին միայն այն ատեն, երբ ձեւի բերուին: Եւ բնութիւնը ինքնին այս մասին լաւագոյն դատաւորն է: Ամէն ներշնչում հրապարակ չի գար խորքէն, որ թաղուած է: Այդ առանձնաշնորհումը ունին այն ներշնչումները, որոնք ընկերացած է արտայայտութեան լաւագոյն ձեւը:

Սիրելի Արազ, պիտի ըսեմ հիմա — պախճանն է գովելի...

Համաձայն եմ ....

ՑԱՐԱՑ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Պահակը իր տիրոջ հրամանը հասկցաւ, ընդգեց անոնց եւ դուրս գնաց: Երկու սուրհանդակները դիրք բռնեցին Սուլթանին երկու կողմերը, իսկ Ներքինին տեղաւորուեցաւ աթոռի մը վրայ: Նայեցաւ տղուն մեծ հետաքրքրութեամբ ու նոյնիսկ հիացումով մը զոր կարելի էր նշմարել իր սեւորակ աչքերուն խորը: Ցեռոյ իր վիթխարի ծանրութեան տակ աթոռը ճարճատեցնելով դէպի առաջ ծռեցաւ եւ բարեմոյն շեշտով մը հարցուց.

— Ինչպէ՞ս եղաւ որ Մարմարայի ջուրերէն ազատեցար ..

Սուլթանին շփոթեց իր դէմքին արտայայտութիւնը եւ ամենայն լրջութեամբ պատասխանեց.

— Ողորմելի.— ինչպէս իշխան Ալլահն ալ բացատրեցի քիչ առաջ — ես կառուներուն պէս ինը հոգի ունիմ...

— Իրա՛ւ, բացագանչեց Ներքինին՝ նոյնքան լրջօրէն, ուրեմն մենք ալ քեզի թոյն պիտի խմցնենք... փորդանակ մը պիտի մխենք... տարճանակ մը պիտի պարպենք թոքերուդ մէջ... քեզ ցիցը պիտի հանենք...գըլուխդ պիտի կախենք... կոկորդդ պիտի կտրենք ու յետոյ մարմինդ պիտի այրենք... այս ձեւով հոգիդ մաքրած պիտի ըլլանք այն ութը հոգիներէն որոնք տակաւին վրադ են... ու եթէ քիչ մը ուշադրութիւն ընես, կարծեմ գիտակցութիւնդ կորսնցուցած պիտի չըլլաս մինչեւ ութերորդ գործողութիւնը, թէեւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը կրնայ մահացու ըլլալ ո֊րոշ ժամանակէ մը վերջ...

— Ուրիշ ընտրութիւն չունի՞մ...

— Այո՛, այո՛ ունիմ... տակաւին հըսի թէ կրնանք գլուխդ կտրել... խեղդամահ ընել... մորթդ քերթել.. շնչահեղձ մեռցնել... անօթի ձգել... Կրնանք վայրի կատուներուն հետ տոպրակի մը մէջ կարել քեզ... օձերուն կողմը խայթել տալ... մուկերուն կեր ընել՝ հին ջրհորի մը մէջ... կը տեսնե՞ս որ ուխ ուրիշ ձեւեր եւս ըսի... Մահուան այս բոլոր տեսակներուն ականատես եղած եմ ես ինծի... բայց այս վերջինները քիչ մը երկար կը տեւեն, մինչդեռ առաջիններէ՝ ամէն մէկը կէս ժամ, եթէ Ալլահը կամենայ... եւ չիտակը այս օրերս ալ շատ գործ ունիմ...

— Եթէ այդպէս է, կատուները եւ մուկերը մէկ կողմ ձգենք, մնացածը կը բաւէ...

— Շնորհակալ եմ ըսաւ Ներքինին քաղաքավարութեամբ:

— Զարմեր, պատասխանեց Սուլթան. կը շնորհաւորեմ որ այդքան խոր ծանօթութիւն ունիս այս նիւթին մասին...

— Շնորհակալութիւն... երիտասարդութեանս բախտը ունեցած եմ դասեր առնելու «Զարփեր սաղալ» փաշայէն... մեծ բան է... մահապատիժներու գործադրութեան ընդհանուր տնօրէնն էր ան եւ իր համբաւը ձեր ականջին հասած ըլլալու է... Սենեկապետն էր Նորին Վեհափառութեան Սուլթան Ապտիւլ Համիտին, որ հիմա Ալլահին կուրծքին վրայ կը հանգչի...

Սուլթան գլուխը շարժեց եւ իր կապոյտ աչքերը փայլեցան: Մահուան շուրջ կազմուած այդ սարսափելի խօսակցութիւնը անճնական հանդամանք չունէր. բայց խորհեցաւ թէ լաւ առիթ մը ներկայացած էր իրեն, քարը տեղը դնելու համար:

— Եթէ Զարփեր Սաղալ փաշան կը ճանչնայիր, ուրեմն Նորին Բարձրութիւն Մեծ Ներքինի Ճէվտէթ Աղան ալ կը ճանչնաս...

— Անշո՛ւշտ, անկէ ալ շատ մը բաներ սորված եմ...

— Կը յիշե՞ս թէ ինչ ձեւով մեռաւ...

— Զարփեր Սաղալին եւ քանի մը ուրիշներու հետ Ղալաթիոյ կամուրջին գլուխը կախուեցաւ, երբ Երիտասարդ Թուրքերը Սուլթանը գահընկէց ըրին... փառք Ալլահին, այդ օրերուն Թիֆլիզ դացած էի, Ջէբէջ հարճեր ծախու առնելու համար...

— Կը տեսնե՞ս, բարեկամ, անիկա կախաղան չբարձրացաւ... իմ նախորդս մէկը Պոլիս կը գտնուէր այդ շրջանին եւ ականատես եղած էր մահապատիժին գործադրութեան... Ներքինի Ճէվտէթ Աղան ալ քեզի պէս վիթխարի կազմ մը ունէր ու բազմածալ կզակ մը... Երբ կարգը իրեն եկաւ, դժբախտ դահիճները չկրցան չուանը անոր կոկորդին անցընել պէտք եղածին պէս... հետեւաբար երբ գինքը անդին հրեցին, ո՛չ խեղդամահ եղաւ, ոչ ալ վիզը փրթաւ...

— Հապա ի՞նչ եղաւ...

— Իր հսկայական ծանրութեան տակ կոկորդին լարերը երկնցան, երկնցան եւ շնչահեղձ եղաւ... ահագին ժամանակ առաւ... այնպէս որ երբ Ճէվտէթ Աղան այլեւս անշարժացաւ, գլուխը ուսերէն բաժնուած էր մէկ ետրաձայի չափ... Դիակը կը ճօճէր վիզին որուն բարակութիւնը եղած էր իմ դաստակիս չափ... յոյս ունիմ որ անիկա չես մոռնար, երբ Մ. Բէմալը քեզ կախաղանի դատապարտէ...

Ներքինիին ուռած աչքերուն քըթթումէն Սուլթան կռահեց թէ հարուածը իր նպատակին հասած էր: Եւ սակայն մարդը ինքզինքը զսպեց անմիջապէս ու նորէն ժպտեցաւ.

— Անիկա ձգէ եւ սա երէկ դէպի ուրան փախուստիդ մասին խօսէ մը, ըսաւ. շատ կը հետաքրքրուիմ քեզի համար ալ հպարտ կը զգամ շատ մը բանտարկեալներու պարպել անհամ կ'անցնի... մինչդեռ քեզի մեր մեթոտը տառաջին անգամն է որ ձախողի— պատմական դէպք է

— Ինչ ձեւով ազատիլս կը պատմեմ, եթէ ձգես որ անգամ մը ըսեմ այդ հարցէն վար նետեմ, պատասխանեց Սուլթան:

— Ո՛չ, խնդրեմ, ըսաւ Քաղաքէ՛ ճարպոտ գլուխը թօթվելով. ամբողջ կեանքիս մէջ փորձերը կատարած եմ ուրիշներուն վրայ... տարիքս յառաջացած է եւ սովորութիւններ չեմ կրնար փոխել... աղջկան մասին կար այս գործին մէջ կարծեմ...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, չհասկցայ

— Հա՛, հա՛, հա՛, Մալիք. գրէ այս կատակը, խնդաց Ներքինին ... որուն հսկայական կողերը ցնցուեցան պաղած մսի կոյտի մը նման. բարձրերէ հարկէ չես մոռցած այն բարձրահասակ, խարտեաշ ու սեւորակ աչքերով աղջիկը որ Բերա Փալասի կը պակէին պիտի առնէր նամակը...

(Շար.)

Արաբները եւ Հայերը

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Դամասկոսի «Ինթիգլալ էլ [illegible]» թերթը իր 8 Յունիս թիւով առաջին էջին վրայ կը հրատարակէ [illegible] գեղեցիկ խմբագրական [illegible] մասն -

— [illegible]ժամանակակա՞ն է արդեօք, որ [illegible] միասին պատմութիւն մը գրեն [illegible] մէջ։

[illegible] Հայ չեն՝ չեն կրնար ըմբռնել [illegible] կրնան տանջուիլ ազգերը։ [illegible] Հայ չեն՝ չեն կրնար գիտնալ թէ [illegible] մը կրնայ փառքի տիրանալ ու [illegible] մեռնիլ։

[illegible] պատմութեան ամէնէն տարօրինակ [illegible]թիւնը եւ ազգերուն ամէնէն [illegible] Հայերն են։ Անոնք աշխար[illegible] պատմաբաններուն եւ փիլիսոփա[illegible] ուսումնասիրութեան արժանի [illegible] մը հայթայթեցին, թէ ինչպէս [illegible] կը սկսի եւ կ'անհետանայ, [illegible] աշխարհ կը ժպտի ու յետոյ [illegible], որքան մարդիկը [illegible] գազանաբար եւ անգութ ըլ[illegible] Քիչ մը մօտիկ ըրէ, ով ընթեր[illegible]

[illegible] վերջին տարիներս միայն սկսանք [illegible] Հայերը, հակառակ անոր որ [illegible] քիչ կը յարաբերինք անոնց [illegible] Արաբը ալ ունի իր հոգեբանա[illegible] պատճառը։ Հայը որ չափազանց [illegible] է, ինչ որ ամօթ չէ, եկաւ [illegible] աւելի եռանդ ժողովուրդի մը [illegible] Սուրիացին կը զգար թէ օտար [illegible] մը կը մտնէր իր մօրթին մի[illegible] Դեռ այսօր ժողովրդային խաւե[illegible] մէջ կը գտնուին հետքեր վերա[illegible]պահութեան, որով Սուրիացին կ'ար[illegible] իր բնազդը հայ հիւրին [illegible] Այս հետքերը տակաւ կը [illegible] Դուն ալ կը զգաս թէ պէտք [illegible] երբ քեզի նման Սուրիացի [illegible] կը խօսի արաբերէն մաքուր լեզ[illegible] ու միայն յետոյ կ'իմանաս թէ ան [illegible] ծագում ունի։

Միւս կողմէ, Հայու եռանդուութիւ[illegible] կը գրգռուէր, նոյնքան հոգեբա[illegible] պատճառով մը։ Ինքզինքը օ[illegible] կը զգար այստեղ, եւ ստիպուած [illegible] ապրելու համար՝ սուր մրցակ[illegible] մղել իր դրացի Սուրիացիին [illegible] Արդէն բոլորս գիտենք թէ ինչ[illegible] գտան եւ թշուառ կեանք մը [illegible] շատ մը Հայեր մեր քաղաք[illegible] շրջակայքը եւ մեր կեանքի [illegible] վրայ։ Կը զգանք թէ պար[illegible] ունինք Հայը ազատե[illegible] այն վիճակէն եւ անոր գործակ[illegible] մեր միացեալ հանրային կեան[illegible] կենդանացնելու համար։

Եթէ սուրիական պաշտամբութեան [illegible] նայինք, կը տեսնենք [illegible] մը Հայեր Ֆրանսական բա[illegible] մէջ զինուորագրուեցան՝ [illegible] չքաւորութենէ, մոռնալու չէ [illegible] որ ուրիշ Հայեր՝ հակառակ [illegible] կարօտութեան՝ միշտ մերժե[illegible] գիրենք հիւրընկալողին վրայ [illegible] եւ իրենց Սուրիացի եղբօր [illegible] զէնք պարպել։ Այս բանը անձ[illegible] փորձով գիտեմ եւ յարմար [illegible] պէտք պարզել։

Հայը որ այս երկիրը մտաւ թա[illegible] եւ վտարանդի, ունենալով [illegible] եւ ուժեղ զգացումը այն հայ[illegible] մարդուն, որուն հայրե[illegible] բզիկ բզիկ եղած է, մինչեւ վեր[illegible] տեսնէր ինքն իր ազգային ըղ[illegible] մէջ կ'ամփոփուէր ու կ'ա[illegible] Ասոր համար մեղադրե[illegible] Ոչ ոք Հայուն պէս իր հայրե[illegible] արժէքը գիտէ. ոչ ալ կը զգայ [illegible]թիւնը հայրենիքի սիրոյն։

Վերջին տարիները Հայը սկսաւ ըմբռնել թէ պէտք է համագործակցիլ իր եղբայր Սուրիացիին հետ։ Թերեւս Սուրիացիին մտայնութեան փոփոխութիւնն ալ Հայը աւելի ընդունակ կը դարձնէ անոր մօտենալու եւ աւելի հաւատարիմ դառնալու հանդէպ իր նոր հայրենիքին՝ որ ինքզինքը հը- պարտ կը զգայ, ընդունելով իր ծոցին մէջ հինաւուրց փառքի եւ քաղաքակրթութեան տէր ազգի մը պատկանող այս նոր եւ կենսունակ տարրը»։

Յօդուածագիրը յետոյ կարգ մը տեղեկութիւններ կուտայ հայկական պատմութեան, եւ ազատութեան համար տարած պայքարներուն, հայկական ջարդերուն, Հայաստանի բաժանումին վրայ. եւ թէ, միանգամայն, ինչպէս Աթաթիւրքի յաղթանակները հայ անկախ պետութեան վերջին յոյսերը մարեցին։

Յօդուածագիրը այսպէս կը վերջացնէ.

— «Կրնամ ձեզի ներկայացնել նըմոյշներ Հայոց գրականութենէն եւ անոնց ազգային հին կեանքէն։ Թերեւս մօտ օրէն ձեզի ծանօթացնեմ հայ գրագէտ մը, որ ազի ի բուն կ'աշխատի ազնիւ եւ յարատեւ գործակցութիւն ստեղծելու ընդմէջ սուրիական հայրենիքի երկու տարրերուն (Արաբ եւ Հայ) եւ որ իմ տեղս պիտի նկարագրէ ձեզի կենդանագրական[?] պատկերներ հայկական կեանքէ։

Մեր այսօրուան բաղձանքն է որ այս երկու ազգերը համագործակցին։ Իրենց սեւ պատմութեան դժբախտութիւնը՝ զիրենք միացուցած է։ «Հէ[illegible] մարդոց կայսրութեան առեն՝ Հայերը իբրեւ բախտակից ճանչցանք։ Ապա Կազիին Հանրապետութեան օրով իբրեւ հալածուածներ, թշուառներ, մահուան սպառնալիքի տակ, ձեզի պէս։ Երանի՛ թէ ճակատագրական այս եղբայրակցութիւնը մեզ մղէ մօտ օրէն գրելու էջ մը նոր եւ միացեալ պատմութեան սուրիական հայրենիքին կեանքին եւ անոր փառապանծ ազատագրումին մէջ»։

ՎԱՐԴԸ ՈՐ ԽԱՄՐԵՑԱՒ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՇՈՒՔԻՆ ՏԱԿ

Դամասկոսի շրջակայքը գտնուող թշուառ հիւղակի մը մէջ, անձրեւոտ գիշերով, անցեալ տարի, լսեցի հայկական երգի եղանակ մը որ կարծես յուսահատութեան մարմնացումն էր խաւար գիշերին մէջ։ Թարգմանել տուի ։

«Այն վարդը զոր մեծցուցի եւ սիրեցի, ո՛վ սիրելիս,
Չխամրեցաւ արեւուն տապէն... այլ շուքին մէջ...
Շուքին մէջ Մուստաֆա Քէմալին,
երբ որ արեւիս դէմ կանգնեցաւ:
Ա՛յ սիրե՞ս խամրած վարդը...»։

ՈՒԽՏ ԵՒ ԱՐՑՈՒՆՔ

Հ.Յ.Դ. Թանգարանը ուխտագնացութեան վայր մըն է, բարոյական հայրենիքը ազատատենչ ու հայրենաբաղձ Հայուն ։

Անցեալ կիրակի հոն դիմած էին Գանձեօ-Քաշանի ենթակոմիտէին համակիրներ, եւ ուրիշ վայրերէ 8 երիտասարդներ, 16էն 18 տարեկան, որոնք փափաք յայտնած էին Դաշնակցական մկրտուիլ Թանգարանին մէջ, ազատագրական պատմութեան նշխարներուն առջեւ։

Մեծ էր խճողումը, 52 հոգի, նաեւ քանի մը տիկիններ եւ օրիորդներ, [illegible] կարօտին սարսուռն հոգիներ ։

Սրահներէն ներս, ինկած հերոսներու սրբանկարներէն ցայտող [illegible]։ Եւ ո՛վ զարհուրանք, դաւադիր Թուրքին կողմէ ամբողջ չորս տարիներ գազանօրէն կտտուած մէկ միլիոնէ աւելի զոհերէն գանկ մը, իբրեւ բողոք «քաղաքակիրթ» մարդկութեան դէմ...

Մեծ սրահին մէջ, 8 թեկնածու պատանիներ, կայտառ, աշխոյժ ու վճռական։

Ընկեր Կիլիկեցիի կնքահայրութեամբ սկսաւ երդումի արարողութիւնը, եւ մինչ անոնք բարձրաձայն կ'ուխտէին ապրիլ, գործել ու կռուիլ հայ ժողովուրդին ու հայրենիքին համար, կիներուն աչքերէն արցունքներ կը հոսէին։ Լուռ էր սրահը ու լարուած։ Երէկուան պատմութիւնն էր որ անցաւ [illegible] մէջէն, հերոսներ [illegible], ու անոր իրենց աչքին առջեւ, օտար երկինքի տակ հասակ նետած զաւակներ երդում կ'ընեն Հ.Յ.Դաշնակցութեան դրօշին տակ ։

Հայ կնոջ արտասուքով օծուեցաք դուք, տղաք։ Այդ արցունքները ձեր գրկած դրօշին հետ ձեր ուղեցոյցը, ձեր խրախոյսը թող ըլլան ։

Ընկերներ Գ. Բալայեան եւ բժիշկ Յ. Կիլիկեցի ուղերձներով ողջունեցին մեր նոր ընկերները։ Ընկերական ուրախ ու ջերմ համբոյրներով վերջացաւ արարողութիւնը ։

Գանձեօ-Քաշանի ենթակոմիտէի կողմէ ընկեր Հայկ Չրաւեղեան իր ընկերներու ողջոյնը հաղորդելով, [illegible] գրադարան ընթերցարանի հաստատումը։ Ընկեր Բալայեան ներկաները հիւրասիրեց եւ երկու խօսքով յայտնեց թէ «այս Թանգարանը ոչ միայն Դաշնակցականի եւ Դաշնակցութեան կը պատկանի, այլեւ ամբողջ հայ ժողովուրդին, առանց դաւանանքի եւ կուսակցական խտրութեան, քանի որ մենք նշխարներ ունինք նաեւ ոչ-Դաշնակցականներու, որոնք ինկած են ազատագրական պայքարի ճամբուն վրայ»։

Մաիս

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԵՒ ԿԵԴՐ. ԴԻՒԱՆ

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք.—

Մարտին Շաքիրեանէ (Թաւրիզ).— Հայր-Աբրահամի, Վարանդեանի եւ Ահարոնեանի նամակները գրուած 1923—24ին ։

Բժիշկ Թաշճեանէ (Բաշտ-Իրան).— Անդրանիկի նամակը գրուած 1905 թ. [illegible] եւ երկու պաշտօնական գրութիւն ստորագրուած «Վանի նահանգապետ՝ Արամ։ Գրուած 1915 թ. Վանի մէջ։

Տիկին Գարտինէ Այապալեանէ, Արմէն Գարոյի, Սեբաստացի Մուրատի, Վարանդեանի, Ահարոնեանի եւն. խմբանկարը, Խաժակի, Ակնունիի, Գարոյի նկարները, Վարդգէսի, Բ. Շահրազի, Վ. Տաթեւեանի խմբանկարը ։

Ս. Վրացեանէ, Սիմոն Զաւարեանի բարձրաքանդակ-կաղապարը[?], որ կը գործածուէր Տարօնի շրջանին մէջ 1910—1911, արծաթէ մատանի մը ոսկեզինանշանով, ոսկեզարդ[illegible], [illegible] Քուէյթի Այրէնի հայ ոսկերիչներու ձեռքով 1936ին ։

Ա. Գասպարեանէ, 1) Յովհաննէս [illegible]եանի նկարը քաշուած Լոզանի մէջ 1913ին, 2) Բարսեղ Շահպազի չորս նամակները եւ Վարանդեանի նամակը գրուած 1913ին ։

Օր. Անահիտ Նորատունկեանէ, (Աղեքսանդրիա), իր ողբացեալ հօր, ընկեր Միհրան Նորատունկեանի մեծադիր նկարը։

Արուէն Միքայէլեանէ (Նիւ Եորք), Մաթէոս Լէյլէկեանի նամակը գրուած «Մահուան խցիկէն» 1935 ապրիլի 1ին Սինկ-Սինկի բանտէն՝ ։

Տիկին Միրանկիւլեանէ եւ Ս. Ֆիլիզեանէ, իրենց ողբացեալ եղբօր՝ Բիւզանդ Բագրատունիի մեծադիր նկարը (հին յեղափոխական աշխատած Տրապիզոնի, Գարսկատանի եւ Ամերիկայի շրջանին մէջ)։

Հրանդ Սամուէլէ, Թ. Արովեանի, Հ. Աղայեանի, Յ. Թումանեանի եւ Գ. Գասչեանի մեծադիր նկարները։

Ի. Մաղաքեանէ (Լիոն), Անդրկովկասի Սէյմի Թղթադրամները, [illegible] հանուած Հայաստանի, եւ Ադրբէջանի կողմէ, 1918ին։

Տ. Մանուչարեանէ (Վարշաւա), Հ. Հանրապետութեան զինուորի պետական զարդանիշը։

Հրանդ Բալուեանէ (Խմբագիր «Զուարթնոցի»), Հ. Ալիշանի լուսանկարը, որու ետեւը Հ. Ալիշան իր ձեռքով 1895 նոյեմբեր 13ին մակագրած է.—«Յոլնեղեծեալ ժամանակ խաղաղ է ծով քան ցամաք, Յուսով վարէ զնաւդ յաղաց, Թէ գայ ցընծում թէ հառաչ»։

Դրամական նուէրներ.— Տիկին Վ. Զարդարեանէ 100 ֆրանք, Ներսէս Մոմճեանէ 100, Արշակ Արզումանէ 50, Ռուբ[?] 50, Ա. Մալոյեանէ 10 ֆր.։

Վարիչ՝ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԱՅՍ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս գիշեր, շաբաթ, տեղի կ'ունենայ Արամ Գարթեւեանի նուագահանդէսը, Սալ Գավոյի մէջ, մեծ պատրաստութեամբ ։

Գ. Գարթեւեանի պարբերական նուագահանդէսներուն մէջ ցարդ կրցած ենք գնահատել բարձր երաժշտութիւնը մեր ժողովուրդին մէջ տարածելու իր ճաշակը։ Անոնց զուգընթաց ան ամէն անգամ նորութիւններ ներկայացուց մեզի, եւ այժմ, համեմատաբար երիտասարդ տարիքի մը մէջ, ունի քանի մը տասնեակ հեղինակութիւններ, ամէն անգամ հաճոյքով ունկնդրուած։ Այս գիշերուան նուագահանդէսին մէջ պիտի լսուի, ինչպէս յայտարարութիւնը կ'ըսէ, Կովկասեան մօթիֆներով հիւսուած պարանուագ մը, եւ Հօվը, գործադրուած այս անգամ [illegible] ջութակահարի մը կողմէ, որուն երեք վայրկեան տեւող հմայքը ինքնին գիւտ մըն է։

Յետոյ Գէթհովէնեան երաժշտութիւնը, որուն ղեկավարութիւնը կը պահանջէ խոր հասկացողութիւն, եւ վերջապէս՝ երաժշտանոցի տնօրէն՝ Անրի Ռապոյի «Գիշերային Թափօր» — գրուած Կէօթէի հրաշալիքը Ֆաուստի նիւթին շուրջ, ուր խորհրդաւոր մեծութեան մէջ թափօր մը ականատես՝ Ֆաուստ իր քաւութիւնը կ'որոնէ։

Ա. Գարթեւեանի յաջորդաբար կազմակերպած սենֆոնիք նուագահանդէսները իրենց օգուտը ունեցան։ Տարիներ առաջ, երբ մեր ժողովուրդը այնքան ջերմօրէն չէր ճաշակեր այս սեռի արուեստը, այսօր հետաքրքրութեամբ կ'ունկնդրէ այս նուագահանդէսները։

Տ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՖՈՒԹՊՈԼ.— Իտալիան երկրորդ անգամ ըլլալով շահեցաւ աշխարհի բաժակը։ Կիրակի օր, 19 յունիս, Գոլոմպի սթատը լեցուն՝ հետաքրքիր բազմութիւնով մը, կը յիշեցնէր 1924ին տեղի ունեցած ընդհ. ողիմպիականի խանդավառ ժամերը։ Ինչպէս ֆութպոլը գերազանց տեղ մը կը գրաւէ այլեւս մարզանքի շարժումին մէջ։ Իբր ապացոյց, այն շահեկանութիւնը զոր ստեղծած էր այս բաժակին կազմակերպութիւնը բոլոր աշխարհի մէջ։ Ֆութպոլը այսօր դարձած է տիեզերական խաղ մը, որուն փայլուն մէկ տօնը եղաւ Յունիս 19ը։

Մասնաւոր կառախումբերով բազմաթիւ Իտալացիներ եւ Հունգարացիներ եկած էին քաջալերելու համար իրենց հայրենակիցները այս վերջին բախումին մէջ։ Յաճախ կը լսուէին «Italia, Italia» խրախուսական կանչերը Իբրեւ առաջին արար այս finaleին, հինգշաբթի 16 յունիսին, Իտալիա Մարսիլիոյ մէջ յաղթած էր Պրազիլիոյ (2—1) եւ Հունգարիա ալ Շուէտի, Փառք տէ Փրէնսի մէջ (5—1)։ Եւ կը կարծուէր թէ, սփառելով հանդերձ իտալական գերիշխանութեան մը, Հունգարական խումբը աւելի կրակոտ դիմադրութիւն մը ցոյց պիտի տար։ Խաղը, արդէն առաջին վայրկեանէն սկսեալ, նպաստաւոր դարձաւ Իտալացիներուն, որոնք աւելի արագ եւ ճարպիկ, կը տիրապետէին անվիճելիօրէն։ Հունգարացիները թէեւ ունեցան յաջող վայրկեաններ, բայց վերջապէս պարտուեցան 2ի դէմ 4 կէտով։ Իտալացիները արժանի էին շահելու բաժակը, եւ ոչ ոք կրնայ ժխտել իրենց յաղթանակին կանոնաւորութիւնը։ Անոնք միշտ ի յայտ բերին հաւաքական խաղ, մեթոտ, եւ բարոյական եւ մարմնական պատրաստութիւն մը, զորս չունէին իրենց հակառակորդները ։

Բուռն ծափերու մէջ, Հանրապետութեան նախագահը խաղին վերջաւորութեանը ոսկեղէն բաժակը յանձնեց իտալացի խմբապետին ։

Ա.Ա.

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՖԱՅԵԼԵԱՆԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Անցեալ կիրակի Մ. Ռ.ի Ֆութպոլի խումբը կատարեց եղանակին վերջին մրցումը։ Մեր տղաքը հրաւիրուած էին Փարիզէն 40 քիլոմեթր հեռու քաղաք մը։ Ժամը մէկին բոլորն ալ ճըղապահ[?] կը գտնուէին Փարիզի Արեւելեան կայարանը։ Ժողովուրդն ալ խուռներամ կը փութար դէպի գիւղերը, վայելելու համար վերջապէս երեւցող արեւը ...

Ինչպէս միշտ, ճամբորդութիւնը անցաւ ուրախ եւ շէնշող, կատախումբը կը թնդար մեր տղոց զօրաւոր կանչերով ։

Թէեւ հակառակորդ խումբը պատւով ընդունեց մեզ, բայց մեր տղաքը պարտութեան մատնեցին զայն։ Անհատական յաղթութիւն մը որ թոյլ պիտի տայ «Մ. Ռաֆայէլեան»ին սեւ-սպիտակներուն վերափոխելու իր հանդերձումները նոյնքան եւ աւելի եռանդով ։ Մրցումը վերջ գտաւ Ֆրանսացիներու պարտութեամբ 5—0։

Այժմ սպասելով յաջորդ եղանակին, Մ. Ռ. նախկին աշակերտները կը պատրաստէին իրենց ներկայացումը որ տեղի պիտի ունենայ այս անգամ Փարիզի մէջ։ Իսկ ամրան ընթացքին գնդակի խումբը ուրիշ հանդիպում մըն ալ պիտի ունենայ իր առաջին խումբին՝ այսինքն Հ. Մ. Ը. Մ.ի դէմ ։

Հ.Տ.

ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

Գեղարուեստի, մարմնակրթութեան եւ պարագիտութեան ֆրանսական ակնոցքան, գնահատելով մեր աշխատակիցին՝ Գրիգոր Ծօլօլեանի աշխատանքները մարմնակրթութեան եւ գեղարուեստական հանդէսութեանց մէջ՝ իբրեւ արուեստագէտ-լուսանկարիչ (Ֆոթօ Արաքս), գիտեալ կատարած էր վերջերս Reconnaissance Française-ի նախագահութեան, շքանշան մը տրուելու համար։ Գարագիտական համաշխարհային համագումարին առթիւ տրուած հանդէսի մը ընթացքին, որ տեղի ունեցաւ 26 Մայիսին Աէրօ-Քլիւպի մէջ, Reconnaissance Française-ի նախագահը վեղեցիկ շքանշան մը կախեց Գր. Ծօլօլեանի կուրծքէն, իսկ Սէնտիքան գնահատական գիր մը յանձնեց ։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՒԻ ԼՈԹԻՆ

— Ձեռքդ բռնող կա՞յ։ Ուզած օրդ [illegible]։

— Հա, կնիկ, [illegible] պիտի [illegible]. [illegible] ի՞նչ քէֆ։

Ու առաջին իսկ կիրակին Կոստին [illegible]։ Ի՞նչ քէֆ... [illegible]։

[illegible] քէֆի ձայնը հասաւ մինչեւ [illegible], մինչեւ Երեւան, մինչեւ [illegible] պիտի հասնէր նաեւ [illegible] մինչեւ Մուղան, [illegible]։

— Հէյ ջան, հէ՜յ ջան, հէ՜յ ջա՛ն...

Այդ օրէն Կոստին տուպուխը լեցուն [illegible], ոչ ոք վար [illegible] համար։ Միայն Կոստին ու Մուկուշը գիտէին, որ [illegible] Գարեգինը, [illegible] հետ ունենալով մի պատառ [illegible] Կոստին այդ պատանուն [illegible] անուանեց, որովհետեւ երբ նա [illegible] էր գալիս տուպուխէն, վրայէն [illegible] հոգի հոտ էր գալիս։

Կոստին հպարտ էր. իր կնիկն յե- [illegible] էր եփում։ Բայց թէ այդ սպուրը ի՞նչ սպուր էր, եւ ո՞ւմ համար էր եփում, ինքն էլ չգիտէր։ Միայն այնքան գիտէր, աւելի հաստատութեամբ, որ տուպուխի հոտ- [illegible] օրէ օր լայնանում, երկարում է եւ ժամում հագագործ Բաղդոյի խա- նութի առաջ։

Նա դարձել էր աւելի առատաձեռն, աւելի քաղցրալեզու, զօրացել էր [illegible] հետ։ Եթէ խանութը մտնէին՝ մինչեւ չհարբե- ցնէր, լոլիկ չպարծնէր, [illegible] զուրս չէր հաներ։ [illegible] երգ- ւում էին Կոստիի արեւով. «Էղպէս էլ մա՛րդ»։

Ծանուցում կախել էր նաեւ ցարի նկարը. պատրոնիկներին մէկի տեղ երկու զրօշ էր պարզում խանութի դրանը։

Այդ օրերին խեղճ է[?] սպարնզով լեցեց Կոստիի պատուոյը. խոշոր խոշոր տառերով գրիր, զարխուր [illegible]

[illegible] Թուլատառէն եկած ըմպելիներ, ինչե՛ր, ինչե՛ր...

Գառալը, խաղաղէս, մարդ չէ՝ կատու էլ չէր կարող շարժուիլ։ Տու- զախը զոգ մեծ [illegible] տակառներ յետեւը։ [illegible] խաղացողների կող- մանէ էլ տուղախի խօսք չկար, չա- րեր նոյնիսկ հայհոյեցին Կոստիին ու [illegible]։ Միայն Գարեգինն էր յայտնի թէ՝ ինչպէս էր որ, մի կա- տու չարժելու չափ տեղ չունեցող պատուոյում ինքը չարժւում էր եւ հանեում տուղախ- մո՞ւկ էր, անա- չէնք, ի՞նչ էր։

Ու օրերն անցնում էին սովորական պէս։

Մի օր, երբ Կոստին [illegible] էր յաճախորդներին, մի ծերունի ա- կանջին հասաւ այս խօսքերը. «Տնով տեղով սուզի մէջ են խեղդերը։ Ի- կայն սրբերը ուտը ների եւ մտնցաւ [illegible]։

— Էդ ովքե՞ր են սուզի մէջ, ուս- տայ Կարօ։

— Ցակոբ աղայենք։

— Հիմա՞նք ունին. Աստուած մի ա- րասցէ՝ մեռե՞լ։

— Ո՛չ հիմանք, ո՛չ էլ մեռել ունին, փառք Աստծոյ։

— Տղան՝ Արտաշէսը վերադարձել է զինուորութենէն։

— Է՞, հարսնիք բռնելու փոխարէն ինչո՞ւ սուգ են մտէ։

— Ա՛խ, Կոստի ջան, հիմակուա ջա- հիլնե՛րը...

Խօսեց քաջալ Կարօն, որ Արտա- շէսենց դրացի էր. Արտաշը Ռուսա- ստանէն մտաուցկամ է (ռուս թեթե- ւաբարոյ կին) կապէ պոչին, բերել է թէ՝ — ահա ձեր հարսը։ պսակուեմ պիտի հասը։

— Վա՛յ, զարմացաւ Կոստին.— Ար- տաշէ՞սը. էն հարսի պէս համեստ տը- ղա՞ն։

— Երդմ՝ Ցակոբ աղայի ընտանի՛ք եւ մտաուցկա հա՞րս. էնոնք որ սուգ չէնէն, վա՞յ պիտի էնէ։ Սրտերին որ զանակ զարնես, յարուն չի գուրս գայ։

— Ինչ անենին չեն գիտէ — մէջա- մտեց մի ուրիշը.— լաց, թաց, աղա- չանք, պաղատանք, սպառնալիք օ- գուտ չունեցաւ։ Պսակեմ պիտի,— պնդում է. չէք ուզէ՝ ահեկող կ'եր- նեմ, առանձին կ'ապրեմ, չատ որ խօ- սիք՝ քաղաքէն էլ կը հեռանամ, Ռու- սաստան կ'երթամ։

— Սիրո՞ւն է մտաուցկան, հարցրեց Կոստին։

— Ի՞նչ ըսեմ, ռուս է. ճերմա՛կ, կապոյտ աչք, ոսկեզօծ մազ, թխլիկ մռութ, ծրագ պղրսա լեզու.— Հայ պի- տի դառնամ, ըսեր է.— Հա՛մ հարսի պէս մեծի պզտիկի յարգանք պիտի տամ. սուզանքներուն պէս պիտի չարժ- ւեմ, առանձինն ոտքս դանէն դուրս պիտի չնետեմ։

— Ուրիշներ էլ ասում են թէ՝— մի- ջամտեց ուսապոյ Կարօն,— բնորոշ (բոլորը) սուտ է. օձի լեզու է, կա- տարեալ սուտ է։ (Հայերը Ռուսերուն արհամարհելու համար սուտ էին ան- ւանում)։

— Ասում են թէ՝ երկու-երեք օր յետոյ Արտաշէսն աւել է պսակուեմ, պրծնեմ, վերջը կը տեսնենք. եւ հօրը մօրը, 6-7 քոյր-եղբայրներից հետ ապրողը չեմ. չեկեղեցի ձեր քարէ քա- ղաքը եւ արժեւաչանները, Ռուսա- սան կ'երթանք, էնտեղ ազատ կ'ապ- րենք»։

Արտաշն էլ կարծես փոշման է, բայց խօսքը դեռին չի ուզում զոր- ծել։ Ձեռք առ է ընէէ, քանոր է փնտռում, որ չուսով պսակւի։ Ու ոչ չի ուզում քանոր լինել։ ուստում(յուղ) Ցաքարամբրոր օձերն է շուլէէ։ Ցա- բարամբրոն էլ չգիտէ ի՞նչ էնէ. լաւ ընկերներ էին զինուոր զնալէն առաջ։

— Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ... տեսա՞ք ամաքանդութիւնը,— խօսեց կոշկակար Վարոսը, որ զինուոր զաւակ ունէր.— մանչ ունեցիր, հազար ցաւով պահէ, մեծցուր, ու հայտէ՛, Ռուսին տուր։ Ընտանիքիմ մայրը որ օտար էղնի, էղ ընտանիքը հայութենէ, ազ- գութենէ կ'ելնի, օճախը կը մարի։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Ցակոբ աղա, տեսնէք, մէկ օրէն միւսը տաշը տարով ծերա- ցաւ է։ Ամօթէն տանը փակւէ, մար- դու յերես չի ուզէ տեսնել։

Ուստայ Կարօն բռունցքով սեղանին զարկեց.

– Աստուած վկայ, եթէ ես էղնեմ Ցա- կոբ աղայի տեղը, զաւակս կը մոր- թեմ, տասանայի փայ կ'էնէմ, օտար կնկայ չեմ տայ։ Հա՛ օտար կնիկ, հա՛ մահ. մէկ չէ՞։

Ուստայ Կարոյի լեզուն երկար էր, որովհետեւ իր չորս թաղակն մանչե- րը ժամանակին ամուսնացել, տան տէր էին եղել։ Նա վախ չունէր։ Իսկ զինուոր եւ զինուորցու տղաներ ու- նեցող Հայերի սրտերը թառնա ըն- կած սեւսեռիկի պէս ճրթճրթում էին։

ԵԼԼԷՆ [illegible]

(16)

(Շար.)

լաւ չէն կրցած ճշդել)։ Գըրըըդ Խան 1600 հոգի, Ալեքսանտրէթ 2100 հոգի, ընդհ. գումար՝ 5850 հոգի։

Ուրեմն Սանճաքի հայ առաջին կարգի ընտրողներու թիւը կը հասնի մօտաւորապէս 6000ի։ Արդ, ըստ կանոնագրին, մենք կ'ունենանք 6 երեսփոխան՝ Սանճաքի երեսփ. ժողովին մէջ։ Հարց է թէ պիտի տրուի՞ այս արգար իրաւունքը։ Աւելի ճիշդը՝ այդ ժողովը պիտի կարենա՞յ գումարուիլ․․․։

*** Առաջնորդը, Անտիոքէն վերադարձին կը հանդիպի Գըրըըդ Խան։ Անմիջապէս իր շուրջը կը հաւաքէ հայ խորհուրդներու պետերը եւ երեւելիները, կը պարզէ ներկայ կացութիւնը եւ կուտայ պէտք եղած լուսաբանութիւնները։ Դեռ իր խօսքը չաւարտած, Գըրըդ Խան կը հասնին կուսակալը, ընդդիմադիր Թօլէն եւ Թուրք ընդհ. հիւպատոսը եւ ուղղակի կ'ուղղուին առաջնորդին եւ ժողովուրդին գտնուած վայրը։

Նախ խօսք կ'առնէ ընդդիմադիր Թօլէ եւ կը բացատրէ ներկաներուն Սանճաքի կառավարական կարգ մը նոր փոփոխութեանց եւ Փարիզի համաձայնութեանց իմաստը։ Համաձայն եղած կարգադրութեան, Թուրք երեսփոխաններուն թիւը պիտի ըլլայ 22՝ 40ի վրայ։ Ուրիշ կարգ մը առաւելութիւններ պիտի տրուին Թուրքերուն։ Կցման հարց չկայ երբեք. Ֆրանսացիները կը մնան Սանճաքի մէջ մինչեւ 1940։

Ետքը խօսք կ'առնէ կուսակալը եւ իր բարի զգացումները կը յայտնէ հայ ժողովուրդին հանդէպ եւ կուտայ կարգ մը հաւաստիքներ ու խոստումներ։

Ամէնէն վերջը կը խօսի Թուրք ընդհանուր հիւպատոսը (խօսելու արտօնութիւն ուզելէ վերջ ընդդիմադիր Թօլէէն եւ կուսակալէն), չափուած ձեւուած ճառ մը. Կը շեշտէ անցեալի թիւրիմացութիւնները եւ սխալները, կարգ մը սխալներ վերագրելով նաեւ Հայերուն։ Կ'աւելցնէ թէ Հայը եւ Թուրքը պատմականօրէն իրարու կապուած են եւ իրարու հետ ապրած։ Հետեւաբար պէտք է ապրին նաեւ հոս եղբայրաբար, անցեալի սխալներուն վրայ խաչ քաշելով։

Ընդհանուր բռնառում՝ մը Ճէպէլը Մուսայի մէջ

«Աղգակ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ ծայրայեղ թշնամութիւն կը տիրէ Ճէպէլը Մուսայի մէջ։ Մօտ 50 հայ բնտանիքներ օրերէ ի վեր անօթի են։ Թուրք ազարակապանները կը մերժեն աշխատանք տալ հայ եւ ալէվի մշակներու, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերու։ Շատեր վնաս կրած են նաեւ ամարանոցաւ գիւղերը։ Երկու զուտ հայկական գիւղեր, Աթրք եւ Սօղուն Օլուք, ծանր մտահոգութեան մատնուած են։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Պարտաւորիչ աշխատանք ամբողջ Գերմանիոյ մէջ առանց սեռի եւ դասակարգի խտրութեան

Գերմանական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն բոլոր գերման քաղաքացիները պարտաւորիչ աշխատանքի կ'ենթարկուին յուլիս 1էն սկսեալ, առանց սեռի եւ դասակարգի խտրութեան։

Հրամանագրին տրամադրութեամբ, ամէն քաղաքացի պիտի ծառայէ պետական ձեռնարկներու այս կամ այն ճիւղին մէջ, որոշ ժամանակ մը, կամ մարզանքի շրջան մը պիտի բոլորէ, յառաջիկային ծառայելու համար քաղաքական ծրագրի աշխատանքներուն մէջ։ Պարտաւորիչ աշխատանքը պիտի կատարուի ենթակային եւ պետութեան միջեւ կնքուած պայմանագրութեամբ մը։ Ենթական պիտի չկորմնցնէ իր գործը, եւ թոշակ մը պիտի ստանայ պետութենէն, ոչ պակաս այն գումարէն զոր կը վաստկէր անհատապէս։ Հրամանագիր այս կարգադրութեան պատճառ կը ցուցնէ աշխատող ձեռքերու պակասը ․․․

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ յուլիս 19էն, իբրեւ հետեւանք Թագուհիին մօրը մահուան։ Այս առաջարկը ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահը, եւ անմիջապէս ընդունուեցաւ։ Ընդունելութեան ծրագիրը անփոփոխ կը մնայ։

Ն. ՄԻՈՒԹԵԱՆ առեւտրական գործավարութեան եօթը բարձրաստիճան պաշտօնատարները արձակուեցան, իբրեւ հետեւանք պարենաւորման անկարգութեանց։ Այս առթիւ խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուա միայն նպաստ կը կրէ, մինչդեռ գիւղերու մէջ առատ մթերք կը գտնուի։

ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ մը մարզանքներ կատարած ատեն, ջախջախուելով ինկաւ Թուռի մօտ եւ փճացաւ բոցերու մէջ։ Եօթը օդաչուները, բոլորն ալ սպաներ, ածխացան ահռելի տառապանքներու մէջ։ Զոհերէն մէկը օդանաւային նախարարին անձնական օդաչուն էր եւ անդամ պայաժակոյտի։

ԳՐԱԳԷՏ ԱՆՏՐԷ ՄՕՌՈՒԱ Ակադեմիային անդամ ընտրուեցաւ, գրաւելով Հանգուցեալ Ռընէ Տումիքի աթոռը։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ բաղկացուցիչ հոսանքները բացառիկ ժողով մը գումարեցին անցեալ օր, ծրագրի վերաքննութեան առաջարկը քննելու համար։ Այս առթիւ սուր տարակարծութիւններ երեւան եկան ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ։ Ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ որ փոփոխութեան կամ յաւելման առաջարկները քննուին երրաքանչիւրը հոսանքի վարիչ մարմիններուն կողմէ։

Խ Ն Ջ Ո Յ Ք

Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան խնջոյքը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 28ին, կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Պ. Զատիկի սրճարանը, 45, Rue de la Défense։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։ Մուտքը ազատ է, ձրի պիւֆէ

Միութեան վիճակահանութիւնը կը քաշուի նոյն օրը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

26 Յունիս, Կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8, Rue Danton (St. Michel)

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի բեմադրութեամբ հանրածանօթ արուեստագէտ-վարպետին՝

Լ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆԻ փարիզահայ կեանքէ զուարթ կատակերգութիւնը՝

ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

երեք արար

որուն կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Գ. ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, Ս. ԳԱԼԱՖԱՆԵԱՆ, տիկիններ՝ Ք. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ԱԼԻՍ ՏԻՒՓՕՆ եւայլն։

Այս ներկայացումը կը տրուի յօգուտ Գրիգոր-Վահանի, նախաձեռնութեամբ իր խումբ մը բարեկամներէն կազմուած յանձնախումբի մը, որուն մաս կը կազմեն Պ. Պ. Եօգուպեան Ա., Թէրզեան Վ., Մանիկօֆ Յ., Գույումճեան Ս., Սամուէլ Հայկ. Տէտէճեան Յ., Բէպապճեան Ն.։

Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Dameame. PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

SALLE GAVEAUի ՄԷՋ, 45 Rue de La Boëtie (Métro: Miromesnil)

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌԸՖԱՅԷԼԵԱՆԻ

Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն

Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մաս կը կազմեն Պէթհովէնի երկրորդ սենֆօնին, Ճանըրի Ռուսոյի «Գիշերային Թափօրը», հատուած մը՝ Մոցարթէ, ինչպէս նաեւ Պարթեւեանի գործերէն ԿԱՐՕՏԻ ԵՐԳԸ, ՀՈՎԸ, ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ ՄԸ (առաջին անգամ), եւ այլն։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.։ Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրասենեակ, 36, Rue Montholon.

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Նուագման պահուն սրահին դռները փակ մնալուն պատճառաւ, սպասումի չենթարկուելու համար կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՐՕՊԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի ժողովը 27 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հասցէին։

Փուալասէ

ՅԷՕՒՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 26 Յունիս, կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 8.30ին, սովորական վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

ԼԻՈՆԻ Երջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ ֆոն տը-Շէրիւի «Մուրատ» խումբի ընկերները այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին. Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ ներկայ կ'ըլլայ Երջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

«Մայիս 28ը» Պառեզի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ

26 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբին մէջ։ Ուղեւոր կը նախագահէ Ընկ. Ա. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը նուագէ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑ, կենդանի պատկեր՝ Ա. Ահարոնեանի «Հսկումի գիշերը»։ Կը մեներգեն ճարտարագէտ-ելեկտրագէտ Պ. Վ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկիններ Ս. ՀԱՃԱՃԵԱՆ, Վ. ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ։ Կ'արտասանեն Օր. Ե. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Տիկին Ս. ՀԱԼԱՃԵԱՆ։ Հայկական պարեր։ Մուտք 2 ֆրանք։

Դաշնակցական
ազատամարտի հերոսներու յիշատակին

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

26 Յունիս. Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ իրիկուան ժամը 9ը, Սէնթ-Անտրէի հովասուն պարտէզին մէջ։

Կը նախագահէ Ընկ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակնկալներ Ընկ. ԱՇՈՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԷ։ «Ազամեան» թատերախումբը կը ներկայացնէ մեծ պատրաստութեամբ գրուած մը մեծ ազգային Յեղափոխական ՄՈՒՐԱՏԻ կեանքէն։ Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ Կ. Խաչի Մասնաճիւղի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին ՔՆԱՐԻԿ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆԻ։ Գուլի մեծ մրցում առաւօտեան ժամը 10ին, արժէքաւոր նուէրներով։

Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ

26 Յունիս. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ Ժան-տ'Արք սրահին մէջ, կը բեմադրուի առաջին անգամ ըլլալով եւ մեծ պատրաստութեամբ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՕՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

ղեկավարութեամբ Ընկ. Յ. ԱՃԷՄԵԱՆԻ։

Մուտք Ա. կարգ 5 ֆր., Բ. կարգ 4 ֆրանք։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

27 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, «Շանրիկետի» սրահին մէջ, 5, Ռիւ տը լ'Էգլիզ, Մարսէյլ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Կեանքի իմաստն ու արժէքը։

Ծախսերու մասնակցութիւն 1 ֆրանք.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ ՄԷՋ, Շաբաթ երեկոյ, Յունիս 25ին, Place Michelet

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ, Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

26 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Թամփանեը Ռօզէրի լէ Փէն տը Կասթին, Նաճարեանի օդասուն եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ. Սէնթ-Անթուան։

Բացման խօսք՝ Տիկ. Ս. ԲԱՂԻԿԵԱՆ

Բանախօսութիւն՝ Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Սէնթ-Անթուանի սանուհիներու կողմէ խմբերգ, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր։

Մեծ պատրաստութեամբ եւ խարազ ու ժխորով կը բեմադրուի

ԱՆԻԻՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ

Մուտք 3 ֆր., փոքրերու եւ գին. համազգեստ կրողներու ձրի։

ՇԱՆՕԹ.— Հանդիսավայրը երթալու համար, փլաս տ'էքսէն առնել Թիւ 26 ծանրակառքը եւ իջնել Օթոուա. Սէնթ-Անթուանէն մեկ կայարան վեր։ Նոյն օրը եւ տեղւոյն վրայ պիտի քաշուի սանուհիներու պարգեւաբաշխութիւնը։ Դաշտավայրը բաց է առաւօտէն սկսեալ, փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։

ԿԱՊՈՅՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ռուսիոյ մեծ մթերքը անգլիական, իր անձական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդու վերարկուի, հագուստի, կանանց ասպերու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ուսուցիչներ գրի մեքենայ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74-51, 47-22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն։ Չէքեր կը փոխուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

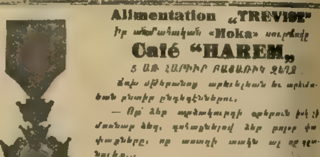
ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏԷՐ.

ՐԱՔԸ ՏԻԻՑ.

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին ՐԱՔԸ ՏԻԻՑն։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները քուն կը խլէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻԻՑը որուն անաղարտ կազմութիւնը եւ անվթար ըլլալը հաստատուած է։

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

Alimentation „TREVISE"

Իր անմահական «Moka» սուրճովը

Café "HAREM„

5 ԱՄ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՁԵՂՉ

Ձեր սիրական արեւելեան եւ արեւմտեան բոլոր ընդեղէններու։

— Ով՝ ձեր պզտիկները որտեղ են։ Մտնաք ձեզ. գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ ատոր տակն ալ ալ տնօրէնը...

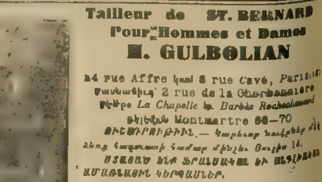
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

« ՇԻՐԱԿ »

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական, անմրցելի, անպարագիր։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդը։

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մեթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouart
Հեռաձայն Montmartre 60—70

ՄԻՇԱՐՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մեծ ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14.

ՄՕՏՆԵՐ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ.

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) 350—450 ֆր.։ Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ կամ կոյտ 450 ֆր.էն վեր հագուստներու համար, 3 փորձ. Նուէր կը տրուի Հայկական Կիլիկեցիներէն արհեստաւորներէն մեծ պատրաստուած, գարնան յատուկ արժէքաւոր ժակետ մը։ Ներկայանալ վարձատրուած նուէրներէն չեն զրկուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ օրիորդները որոնք չեն ուզեր խօսիլ կամ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը 25 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 3էն 6, Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ համակիր հայրենակիցները։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ Մարտիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը 27 Յունիս երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին իր ընկերութեան սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 27 Յունիս Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին Բասէլի սրճարանին վերնայարկը։

ԳԱՅԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՄՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՅՈՒՆԻՍ DIMANCHE 26 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3767 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Երկու խօսք

ԱՒԵԼԻ ՍԵՒ ՕՐԵՐ ԿՐՆԱՆ ԳԱԼ

Ամէնէն հարեւանցի ընթերցողն ալ կրնայ շատ բան իմանալ՝ միայն օրուան լուրերէն։ Կ'իմանայ դէպքեր, մէկը միւսէն մռայլ եւ անատոյգ։

Ահաւասիկ Սանճաքի պարագան, այնքան վրդովիչ հեռանկարներով։

Լուրերը հակասական են տակաւին, եւ շատ բան ստուգման կը կարօտի։

Եւ սակայն, այլեւս տարակոյս չկայ թէ Ֆրանսա շատ լայն զիջումներ կատարած, գրեթէ ընդ առաջ գացած է «Թուրքիոյ բոլոր պահանջներուն», ապահովելու համար բարեկամութեան դաշնագիրը։

Ենկիւրիի թերթերը արդէն կ'աւետեն թէ Թրքական զօրամաս մը պիտի մտնէ Սանճաք, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը, Ֆրանսական զօրքին հետ, հրամանատարութեամբ Ֆրանսացի սպայի մը։

Միւս կողմէ, Ժընեւէն պաշտօնապէս կը հաստատեն թէ ձեռնթափ եղած է Ազգաժողովին ընտրական յանձնախումբը եւ նոյնիսկ ետ կանչուած։

Հազուադէպ իշխանութիւնը ինք այլեւս «անմիջապէս», ուրիշ խօսքով՝ աւելորդ կը գտնէ այդ չէզոք յանձնախումբը, քանի որ ուղղակի բանակցութիւններ կը կատարուին Թուրքիոյ հետ, բոլոր վիճելի հարցերու մասին։

Այսպէս գոհացում կը գտնէ Թուրքիոյ վերջին պահանջն ալ,— Ազգաժողովի ներկայացուցիչներուն յետս կոչումը, իբրեւ «հակաթուրք»։

Տեղական թերթերը, որոնք երբեք լրջօրէն չզբաղեցան Սանճաքի տագնապով, արդէն գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց յաջողութիւնը։

Ուրեմն, շատ չանցած պիտի լսենք ուրիշ «աւետարեր» լուրեր ալ։ Մանաւանդ որ, պաշտօնապէս կը հաստատուի արտաքին նախարարին ուղեւորութիւնը դէպի Ենկիւրի։

Այս այցելութիւնը ո՜րքան կը յիշեցնէ հանգուցեալ Վենիզէլոսի ուղեւորութիւնը, 1930ին, որ յանգեցաւ սերտագոյն բարեկամութեան, նոյնիսկ զինակցութեան ...

Պարտինք մը յայտնած պիտի չըլլանք, ըսելով թէ Ֆրանսա ամէն զիջողութեան յանձնառու է, խուսափելու համար նոր փորձանքէ մը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։ Մինչ այն պահուն երբ այնքան թանձր ամպեր կուտակուած են Եւրոպայի մէջ, իր անմիջական սահմաններուն վրայ։

Եւ արդէն մտահոգութիւնը կը ծաւալի ինչպէս Ալեքսանտրէթի շրջանին, նոյնպէս Սուրիոյ մէջ, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն։

Անշուշտ կանխահաս է խուճապի մատնուելու համար, քանի որ հոգատարութիւնը չէ վերջացած տակաւին, եւ Ֆրանսա կը մնայ իր դիրքերուն վրայ՝ առնուազն մինչեւ 1940։

Բայց եւ այնպէս, փաստ է որ Թուրքիա լայն քայլ մը եւս յառաջացաւ, հարաւային ճակատին վրայ։ Ծրագրուած դաշնագրով, ան պիտի դառնայ խնամակալը Սանճաքին, ինչպէս եւ Սուրիոյ ու Լիբանանի, Ֆրանսայի հետ։ Գրեթէ հաւասարէ հաւասար ...

Ահա թէ ո՛ւր առաջնորդեց 1921ի ձախաւեր համաձայնութիւնը, Ֆռանքլէն-Պույեօնի կարճամիտ քաղաքականութիւնը, Կիլիկիոյ պարպումէն մինչեւ Սանճաքին «մասնաւոր վարչաձեւը»։

Հեռանկարը նոյնքան մռայլ է «արեւելեան կողմն աշխարհի»։

Կովկասեան տարագիրները — Վրացի, Ազէրի, Լեռնական — երար անցած են արդէն, ծանրակշիռ դէպքեր նախատեսելով Թուրքիոյ եւ մասնաւորապէս իրենց երկրին մէջ։ Եւ «Կովկաս»ի խմբակը այնպէս կ'արտայայտուի որ կարծես ըսել կ'ուզէ, — Մօ՛տ է դարունը։

Այս առթիւ, օրուան աշխարհակալներէն անոնք որ շահագրգռուած են Թուրանականի տկարացումով եւ մասնաւորապէս Կովկասի ճակատագրով, չարունակ «միացեալ ճակատ» կը թելադրեն...

Միւս կողմէ, մանրամասն վերլուծման չի կարօտիր Մեծն Բրիտանիոյ առատաձեռն աջակցութիւնը՝ իր յաւիտենական հովանաւորեալին, Թուրքիոյ, — 16 միլիոն ոսկի, որուն առ նուազն վեց միլիոնը պիտի յատկացուի վերազինման։

Չար բերաններ կ'ըսեն թէ այս վարկերէն երկու միլիոն ոսկին պարտք պիտի չհամարուի, այլ ... «ռեհանութիւնք»։

Ամէն պարագայի մէջ, բրիտանական աշխարհակալութեան համար Բագուի քարիւղը եւ Վրաստանի «մանկանէզ»ի հանքերը աւելի ծանր կը կշռեն, քան որ եւ է ժողովուրդի արիւնը։

Կը թուի թէ Ռ. Միութիւնն ալ պատրանքներ չի սնուցաներ այս մասին։

Այդ մտահոգութեամբ ալ, շարունակ տեղափոխութիւններ կը կատարէ մասնաւորապէս Կովկասեան ճակատին վրայ։

Մեր Թղթակիցները ժամանակին հաղորդած էին դանազան դիւղախումբերու, ինչպէս եւ տեղական զօրքի «այլուր փոխադրութիւնը» (մինչեւ Սիպերիա)։ Հնչակեան վաստակաւոր գործիչը, Գրիգոր Եղիկեան, իր կարգին հաստատելով այս տեղափոխութիւնները, կը գրէ թէ հետզհետէ Ռուսեր կը տեղաւորուին Կովկասի խոցելի կէտերուն վրայ, Բագուէն մինչեւ Արաքսի եւ Կուրի ափերը։

Այսպէս կամ այնպէս, մռա՛յլ է հեռանկարը, Միջերկրականի ափերէն մինչեւ Արարատ։ Փոթորիկ մը կը ծաւալի մթնոլորտին մէջ, եւ աւելի սեւ օրեր կրնան գալ։

Այս հեռանկարներուն առջեւ, ի՞նչ է մեր պաշտօնը, — խորհի՞լ թէ սաղմոս երգել։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԻՆՉ ԳՕՀԱՑՈՒՄ ԿԸ ՍՏԱՆ

Ազգաժողովին յանձնախումբը ետ կանչուած

Ժընեւէն կը հեռագրեն տեղական թերթերուն.— Գրեթէ հարթուած են այն դժուարութիւնները որ ծագած էին Թրքական կառավարութեան եւ Ազգաժողովի ընտրական յանձնախումբին միջեւ, Սանճաքի արձանագրութեանց մասին։ Նկատի առնելով Ֆրանսական եւ Թրքական կառավարութեանց միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը՝ բարեկամաբար եւ ուղղակի բանակցութիւններով կարգադրելու համար այս դժուարութիւնները, այլեւս աննպատակ դարձած է չէզոք յանձնախումբը, որ ղրկուած էր իբրաւարարի դեր կատարելու համար։ Ուստի, այսօր (24 յունիս) հրաման արուեցաւ յանձնախումբի քարտուղարին, որ ուղղակի ներկայացուցիչն է Ազգաժողովին, դադրեցնել իր գործունէութիւնը։ Անշուշտ յանձնաժողովն ալ շուտով պիտի դադրեցնէ իր աշխատանքը։

Թրքական շրջանակներու մէջ շատ գոհ կ'երեւան Ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց ընթացքէն։ Երկու պատուիրակութիւններուն միջեւ կատարուած խօսակցութիւնները բարեյաջող ելքի մը յանգած են։ Լաւ ճամբու մէջ են այն բանակցութիւնները որ կը վերաբերին սահմանագլուխներու վերջնական ճշդումին, ինչպէս եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքի բանակցութիւնները։

Այսպէս փաստերով կը հաստատուին Ֆրանսայի արտաքին նախարարին նպաստաւոր տպաւորութիւնները, որ յայտնուեցան 2 օր առաջ, Հայկերոյթի մը առթիւ։ Բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ յառաջիկայ սեպտեմբերին Ենկիւրի երթալով, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը պիտի յաջողի Աթաթիւրքի հետ ամրապնդել ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը։

Արիւնոտ դէպք մը Ալեքսանտրէթի մէջ

Ալեքսանտրէթէն կը հեռագրեն յունիս 24 թուականով.—

Ծանր խռովութիւն մը ծագեցաւ Ճէյտի գիւղին մէջ, ոստիկան-զօրքին եւ բնակիչներուն միջեւ։ Ոստիկան-զօրքը ձերբակալած էր ամբաստանեալ մը։ Գիւղացիները օգնութեան համնելով ազատեցին կալանաւորը։ Միեւնոյն առեն քարեր արձակած եւ կրակ բացած ըլլալով, ոստիկանները հարկադրուեցան զէնքի դիմել եւ սպաննեցին յարձակողներէն երկուքը։ Ոստիկաններէն ալ երկու հոգի վիրաւորուեցան։

Իսկանտէրուն Սանճաքի ալ փոխանցեալ ԿԱՅԱՆՔԸ
"Սանճաքի դայլ «կղզուրեան» Փարիզ

Երէկ թարգմանած էինք Փարիզի համայնավար պաշտօնաթերթին քաղաքական խմբագրականին առաջին մասը, «Սանճաքի դայթակղութեան» մասին։ Ահաւասիկ մնացեալը.—

— « Սանճաքը հալածանքներու շրջան մը կ'անցընէ աւելի քան տասնըհինգ օրէ ի վեր։ Շրջանին տէրն է հրամանատար Քոլէ, Հըլեզէն Ռաշի ականաւոր անդամներէն, որ ժամանակին զաղտագական գործողութիւններ վարեց Դամասկոսի մէջ։ Հրամանատար Քոլէ քաջածանօթ է Փարիզի մէջ։ Արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ գիտեն որ ան աչքի չի զարներ ոչ սուրբական գործերու հասկացողութեամբ, ոչ ալ պարզ խելքով։ Ալեքսանտրէթի մէջ իր բռնած դիրքը կ'անպատուէ Ֆրանսան։ Իր առաջին գործն եղաւ բոլոր վարիչ դիրքերուն վրայ պաշտօնի կոչել թուրք տարրեր։ Տասնըհինգ օրէ ի վեր Մարոքցի զինուորներ ահաւասիկ կը մտնեն շրջանը։ Հրամանատար Քոլէ սուինններու պաշտպանութեան տակ կը պահանջէ որ Թուրքերուն ձայն տրուի։ Արաբներուն արգիլուած է շրջագայիլ երկրին մէջ։ Իւրաքանչիւր Թուրք հինգ անձնագիր կը ստանայ, որպէսզի որ եւ է անձնական կարելի չըլլայ եւ թրքական մեծամասնութիւնը ապահովուի։ Ի՞նչ պիտի արժեն այսպէս հաւաքուած քուէները։ Ի՞նչպէս կարելի է վաւերական համարել զանոնք։

Դեռ աւելին կայ.— մեզի հասած առաջին լուրերը կ'ըսեն թէ հակառակ այս անօրէն ահուսարսափին, Թուրքերը չեն յաջողիր աւելցնել արդէն ստացուած քուէներու համեմատութիւնը։ Վաղը ի՞նչ գիտական միջոցի պիտի դիմէ չարաշուք Քոլէն, ամէն գնով պարտադրելու համար 22 թուրք երեսփոխանները

Չափէն աւելի տեւեց դայթակղութիւնը։ Թանկագին է Թուրքիոյ բարեկամութիւնը, բայց՝ քաջածանօթ են Ենկիւրիի կառավարութեան այսօրուան ներշնչողները։ Անոնք կը գտնուին Պերլին, ուր ներկայ Գերմանիոյ վարիչները իւրացուցած են կայսերական Գերմանիոյ աշխարհակալութեան ծրագիրները դէպի Պարսից ծոց։ Ֆրանսական կառավարութեան խելայի՛ քաղաքականութիւնը կը սպառնայ յանգիլ Սուրիոյ քայքայման եւ այդ ծրագիրներուն իրականացման։ Պէտք է խափանել այս բանը, նոյնիսկ Ժոռժ Պոնէի դէմ։ Պէտք է վերջ տալ Սանճաքի Թրքական ահուսարսափին որուն հետ միաժամանակ ահաբեկչական արարքներ կը կատարուին Սուրիոյ մէջ։ Պէտք է բոլոր հասարակութեանց ապահովել քուէարկութեան ազատութիւնը. պէտք է, Պ. Ժոռժ Պոնէ, յարգել տալ Ժընեւի որոշումները, այս է Ֆրանսայի դերը։ Պէտք է, եւ անմիջապէս, դադրեցնել հրամանատար Քոլէի խելագարութիւնները»։

Անգլիոյ վարկերը Թուրքիոյ վերազինման համար

Անցի օր Լոնտոնի մէջ հրատարակուեցաւ այն օրինագիծը որով մեծաքանակ վարկեր կը սահմանուին Թուրքիոյ վերազինման համար։ Այդ օրինագիծը կը հաստատէ անգլօ-թուրք համաձայնութիւնը, որուն տրամադրութեամբ անգլիական կառավարութիւնը վեց միլիոն ոսկի կը տրամադրէ, որպէսզի Թուրքիա կարենայ զինուորական անհրաժեշտ պիտոյքները գնել Անգլիոյ մէջ։ Օրինագծին առաջին յօդուածը հաստատելով կնքուած համաձայնութիւնը, գանձային նախարարութեան արտօնութիւն կուտայ տրամադրելու անհրաժեշտ վարկերը։ Երկրորդ յօդուածը կ'ընդգրկէ այդ վարկերը հայթելու եւ վերադարձնելու պարագաները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԻՒՆԸ ԿԸ ՔԱՇԷ ...

Ընթերցող մը, որ երբեք բան չի փախցներ Յառաջէն, հետեւեալ նամակը գրեր է խմբագրութեան.

— « Յառաջի մէջ կարդացի Ս. Քէլէճեան անուն սրբիկայի մը մէկ նամակը թուրք թերթերուն, ուր կ'առաջարկէր ջնջել հայերէն անունները, հայերէնը եւն.։ Այս կարդալով հետեւեալ պատմութիւնը եկաւ միտքս.

Ժամանակին նահանգապետ մը ոսկիով, արծաթով եւ ադամանդներով ձի մը զարդարելով, տօն օր մը Հայոց եկեղեցիին դրան քովը կը կայնի եւ կ'ըսէ.— «Մի որ Թրքութիւնը ընդունի, այս ձին անոր պիտի ըլլայ վրայի հարստութիւնով, թող հեծնէ երթայ»։ Նոյն օրը եպիսկոպոս մը կը պատարագէ եղեր. Թափօրի առեն այս ձին կը տեսնէ եւ քովիններուն կը հարցնէ։ Երբ կ'իմանայ պատճառը, անմիջապէս պատարագի շուրջառը նետելով, ձին կը հեծնէ եւ անյայտ կ'ըլլայ, ժողովուրդը ափ ի բերան ձգելով։ Զօրս վարդապետներ եպիսկոպոսին մեռած օրը գերեզմանին գլուխը երթալով երեք օր երեք գիշեր կ'աղօթեն։ Երրորդ օրը գերեզմանը ճեղքուելով մեռեալը կը հարցնէ.— «Ինչո՞ւ զիս անհանգիստ կ'ընէք, ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ»։

Վարդապետներէն մին կը հարցնէ.

— Տէր, քու տղաք որ եպիսկոպոս էր, հիմա իր կրօնքը ուրանալով Թրքութիւնը ընդունեց, ի՞նչ է պատճառը»։

Կինը կ'ըսէ.

— Արիւնը պիտի քաշէ, ես զայն Թուրքէ մը առած էի։

Սիրելի «Յառաջ», արդեօք այս Ս. Քէլէճեան կոչուած հրէշին հա՞յրն ալ Թուրք է որ իր ազգութիւնը ուրանալով արմատէն ջնջել կ'ուզէ »։ Գ. Մ.

— Անշուշտ, անշո՛ւշտ,— պիտի ըսէր մեր Թագւոր Աշվազեանը։

Արդարեւ, կ'իմանամ թէ այդ Քէլէճեան (Սահակ) զաւակն է հռչակաւոր « ճանթօնի» Շամիրամի, որ թուրք բիմերու վարքը կը կազմէր մեր պատանութեան օրերուն, որուն չարժաւճները թուրք էֆէնտիներու եւ պէյերու բերնին ջուրերը կը վազցնէին, որուն համար կ'ըսէին թէ... եւայլն։

Եթէ կարելի ըլլար Շամիրամ հանըմին ալ արթնցնել իր գերեզմանէն, անշուշտ պիտի պատմէր վաւերական պատմութիւնը այս որդին, որուն վրայ ամէնէն առաջ Թուրքերը իրենք պիտի թքէին։

Թուրք հրապարակագիր մը չէ՞ր, քանի մը ամիս առաջ գրեց թէ անուն փոխելով մարդ իսկական Թուրք չըլլար։

Նորէն թրքական առած մըն է որ կ'ըսէ.— «Ասլընը ինքար իտէն հարամզատէ տիր»։

ՎԱՀԷ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՃԷՊԷԼԸ ՄՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Պէյրութի «Ազդակ»էն առնելով գրած էինք թէ ծայրայեղ թշուառութիւն կը տիրէ Ճէպէլը Մուսայի մէջ։ Ահաւասիկ մանրամասնութիւնները.—

Տնտեսական տագնապը, որ ծայր առած է մայիսի կէսէն ի վեր, զարհուրելի չափերու հասած է հիմա։

Առէջ առաջ, բազմաթիւ հայ եւ աւելի մշակներ օրականով կ'աշխատէին Թրքական ագարակներու եւ դաշտերու մէջ։ Ընտրական արձանագրութիւնները սկսելէն վերջ, գործ տրուելու համար պայման դրուեցաւ ցուցնել պաշտօնական տոմս թէ ենթական արձանագրուած է թրքական ցանկին մէջ։ Այլապէս՝ ոչ մէկ գործ ...

Միւս կողմէ, տեղի ունեցող միջադէպերուն եւ տիրող գրգռութեանց հետեւանքով, բազմաթիւ վայրերու մէջ կանգ առաւ դաշտային աշխատանքը եւ հունձքը կը մնայ երեսի վրայ։ Առէջ տուժեցին նաեւ թուրք հողատէրերը։ Բնականաբար կանգ առաւ նաեւ առեւտուրը, շուարման մատնելով առեւտրականները։ Երբ ճամբաները անապահով են, երբ ամէն օր վրդովիչ լուրեր շրջան կ'ընեն, չեղած՝ դէպքերը կը ծանուցուին, ո՞ր գիւղացին է որ սիրտ պիտի ընէ, քաղաք իջնելու, գնում կատարելու, կամ իր բերքը վաճառելու։

Ծանր վնաս կրեցին նաեւ ամարանոց-գիւղերը, որոնց բնակչութեան գլխաւոր յոյսը գիւղագնացութիւնն է։ Արդ, տուեալ պայմաններուն մէջ ո՞վ կրնայ խորհիլ օդափոխութեան մասին, երբ ընդհանուր մտմտուքն է «շրջանափոխութիւնը», Սանճաքին մեկնումը ...։

Այս պատճառով, գեռ մայիսի վերջերը, երբ սկսած չէր խուճապը, երկու զոյգ հայկական գիւղեր՝ Աթլըք եւ Սօղուք Օլուք, արդէն իսկ մտմտուքի մէջ էին, քանի որ վարձու տուները կը մնային պարապ։

Թուրքերը «պօյքօթ» ըրած են եւ ո եւ է առեւտուր չեն ըներ եւ ոչ ալ գործ կուտան։ Առոր հետեւանքով, մասնաւորաբար Ճէպէլ Մուսայի հայութիւնը մատնուած է անտանելի վիճակի մը։ Մօտ 50 ընտանիքներ օրերէ ի վեր անօթի են եւ հաց կ'ուզեն։ Այսօր, շնորհիւ Ազգաժողովի տեղաւորման գրասենեակի ներկայացուցիչ Պ. Բիւզանդ Թիւֆէնկճեանի ջանքերուն, կարելի եղաւ չոր հաց մը հայթայթել անոնց։

ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՍԱՆՃԱ՞Ք ՊԻՏԻ ՄՏՆԵՆ

Թուրք թերթերը կ'աւետեն թէ շուտով թուրք զինուորներ պիտի մտնեն Սանճաք, Ֆրանսացիներուն հետ, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը։ Միեւնոյն օրը Թրքական օդատորմիղ մըն ալ Սանճաք պիտի երթայ։

«Լա Քրոնիք» թերթը կը ծանուցանէ թէ թուրքօ-ֆրանսական զինուորական բանակցութեանց ընթացքին, Տարտանէլի խնդիրն ալ ծեծուած է։ Միեւնոյն թերթը կը գրէ նաեւ թէ, Լազքիյէի մէջ 2000 սենեկալցի զինուորներ պատրաստ կը սպասեն Սանճաք ղրկուելու համար։

«Էքօ տը Սիրի» կը ծանուցանէ թէ Անթաքիոյ զինուորական խորհրդակցութիւնները համաձայնութեամբ վերջացած են եւ թէ որոշուած է որ Սանճաքի կարգապահութիւնն ալ Ֆրանսացիի մը հրամանատարութեան տակ Թրքական եւ Ֆրանսական զունդերու կողմէ պիտի պահպանուի։

*** Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆրանսայի դաղթային պաշտօնեաները եւ Ռուսպէտականներն ու Իթթիհատականները կը շարունակեն գրգռութիւններն ու խռովութիւնները։ Թրքական ցանկին մէջ արձանագրուողները դժուարութեանց կը բախին։

Սուէտիայի մէջ ի տես թուրք արձանագրուողներու, Ազգաժողովի քննիչ յանձնաժողովին նախագահը բարկանալով ընտրական դիւանը փակել տուաւ։ Հակառակ տիրող պաշարման վիճակին, Ռուսպէտականներու (համարաբական) յարձակումէն վախնալով կառավարչատունը փշալար թելերով շրջապատուած է։ Ոճրագործութեամբ ամբաստանուած 11 Ռուսպէտական դաւաճաններ ազատ արձակուեցան առանց կուսակալին գիտութեան, ինչ որ գէշ ազդեցու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Ուշագրաւ է որ, վերջերս, աւելի շատ կը գրագին մեզմով օտարները։ Բացի առանձին յօդուածներէ եւ գըրութիւններէ, հանդիսաւոր առիթներով, օտար մտաւորական բարձր շըրջանակները համակրանք ու գնահատութիւն կը յայտնեն հայ ժողովուրդի հանդէպ։

Հետաքրքրութիւն մը որ իր բովանդակութեամբ եւ ճաշակաւ տարբեր է մօտիկ անցեալի այն հետաքրքրութենէն, որ փրփուրի պէս եկաւ ու անցաւ։

Փոխուած են պայմանները եւ փոխուած է օտարներու այս վերաբերումի բովանդակութիւնը ու մինչեւ իսկ իմաստը։

Երբեմն, այս հետաքրքրութեան նիւթ կը կազմէր Հայուն տառապանքը։ Հայուն վիշտը, անոր հալածական ճակատագիրը, ջարդն ու աւերանութիւնն էին որ կը շարժէին օտար շրջանակներ եւ գաղափարապաշտ անհատներ, որոնք կը վրդովուէին եւ բողոքի ձայն կը բարձրացնէին։ Բողոքը կը մարէր Հայուն ճիչերուն հետ եւ նորէն կը տիրէր լըռութիւն ու խաւար։ Գթութեան զգացումն էր որ կը շարժէր սրտերը եւ գաղափարապաշտութեան ալիքն էր՝ որ վրդովումի կը մղէր այն կարգ մը մտաւորականներն ու գործիչները, որոնք տէր կը կենային Հայուն եւ իր Դատին։ Կասկած չկայ, որ Հայ Դատը, իր արդարութեամբ ու իր պարզած անսովոր իրականութեամբը, չէր կրնար անտարբեր թողուլ խղճմտանք ունեցող անձերը։ Եւ մենք ունեցանք այս անձերէն հոյլ մը, Փրէսանսէներ, Ժորէսներ, Քիյեառներ, Լորտ Պրայսներ, Լեփսիուսներ, եւն., որոնք իրենց գիտակցական աջակցութիւնը բերին հայութեան. համոզումով ու հաւատքով ձեռնարկներ ըրին հայ ժողովուրդի եւ իր հայրենիքի դատին համար։

Բայց այնքան քիչ եղան մեր այս իրական բարեկամները եւ այնքան շատ հայ դատը շահագործողները, այնքան տկար մեր միջոցները եւ այնքան հզօր մեր թշնամիները, որ մեծ յուսախաբութիւններ ունեցանք։

Քաղաքական անպաստ պայմաններուն հետ, աւելի խորացաւ մեր յուսախաբութիւնը եւ մենք երես դարձուցինք ոչ միայն խօսքի եւ կարեկցութեան մեր բարեկամութիւններուն, այլեւ մինչեւ իսկ իրական բարեկամութիւններու հանդէպ։ Մէկ ջուրով լուացինք բոլորը, եւ «հայասէր» բացատրութիւնը պահ մը դարձաւ հեգնական ու ծիծաղելի։

Մէկ ծայրայեղութենէն ինկանք մէկ ուրիշ ծայրայեղութեան մէջ։ Ատեն մ՚ամէն բան անոնցմէ սպասեցինք եւ յետոյ, ուրացանք ամէն բան, որ անոնցմէ կրնար գալ։

Անցաւ այս հովն ալ ու կը թուի, վերջին տարիներս, կեցած ենք աւելի իրական գետնի վրայ, թէեւ դեռ շատ անմշակ։

Ուշագրաւ յեղաշրջումի մը առջեւն ենք եւ այսօր ոչ թէ «հայասէր» բարեկամներ ունինք, դասական իմաստով, այլ Հայը ճանչցող ու գնահատող բարեկամներ ունինք։ Այլեւս գութը, կարեկցութիւնը եւ կամ, շատ շատ, Հայ Դատի արդարութիւնը չեն միայն որ օտար մարդիկ մեզ կը մօտեցնեն, այլ հայ ժողովուրդին ու պատմութեան մօտիկ ծանօթութիւնն է՝ որ անոնք բարեկամ կը դարձնէ մեզի։ Անոնք, այս օտարները, այլեւս հայ ջարդերէն, տառապանքներէն ու հալածանքներէն չէ որ կը խօսին, կամ միայն անոնցմէ չեն խօսիր, այլ Հայոց պատմութենէն, Հայուն արժէքներէն, հին ու նոր պայքարներէն եւ ստեղծագործական հանճարէն ու գործերէն։

Միայն վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, Փարիզի Սորպոնի համալսարանը հայ մտքին ու արուեստին հանդիսաւոր ժամադրավայրը դարձաւ, ուր տօնուեցան Ահարոնեանի, Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակի, Չօպանեանի յոբելեանները, որոնց իրենց մասնակցութիւնը բերին Ֆրանսացի ականաւոր գրագէտներ, մտաւորականներ, արուեստագէտներ ու քաղաքական դէմքեր։ Անոնք ոչ միայն քաղաքավարական մասնակցութիւն բերին, այլեւ իրենց խօսքը ըսին, իրենց մտածումը և ծանօթութեան եւ ուսումնասիրութեան արդիւնք կարծիքն ու համոզումը յայտնեցին, իրենց հիացումին հետ. անոնք խօսեցան Հայոց պատմութենէն, գպրութենէն, ստեղծագործութենէն ու կենսունակութենէն, տեսնելով նաեւ ներկայիս, իրենց աչքին առջեւ ապրող, պայքարող եւ աճող ու ծաղկող ժողովուրդի մը խանդավառ զանգուածները։

Օտար այս շրջանակները, ոչ միայն Փարիզ, այլեւ Պերլին, այլեւ Ամերիկա ու մինչեւ Պալքանները, Ռուսաստան, Ռումանիա եւ Պուլկարիա մասնաւորապէս, հայ ու օտար բեմերէն լսեցին հայ երգը եւ չկրցան զսպել իրենց զմայլանքը։ Հայ երգին հետ՝ հայ նկարը։ Գիր, երգ, նկար, մէկ խօսքով հայ մշակոյթը, իր զանազան արտայայտութիւններով, հին օրերէն մինչեւ մեր օրերը, հանդիսաւոր առիթներով, փռուեցան օտարներու առջեւ եւ Հայու հոգին ու հանճարը տարին գնահատութեան։

Օտար մտաւորականութիւնը, յաճախ ժողովուրդին հետ, գնահատեց Հայը եւ առանց յուզումի ու արցունքի, այսինքն՝ առանց կարեկցութեան ու գութի, հիմնուած՝ միայն պատմութեան ու իրականութեան վրայ, բարեկամութեամբ կապուեցաւ հայ ժողովուրդին հետ։

Այսօր, Ֆրանսայի համար, Հայը ժողովուրդ մըն է, ստեղծագործ եւ հարուստ պատմութեամբ։

Ամերիկայի մէջ, փոխանակ կաթ ու նպաստ ղրկելու մասին խօսելու, հայ գրագէտը կը կարդան ու հայ երգն ու երգիչը կը լսեն օտար ու հայ բեմերէն։ Ռումանիոյ մէջ, շնորհիւ անխարդախ ու մեծարժէք բարեկամի մը՝ փրոֆ. Եորկայի եւ իրեն աջակից մէկ քանի հայ եռանդուն մտաւորականներու, շահագրգռութիւն մը սկսած է, ինչպէս կը հաստատէր առջի օր «Արազ», ռումէն երիտասարդ մտաւորականութեան մէջ՝ «դէպի հայ ժողովուրդն ու իր անցեալը, դէպի հայ մշակոյթն ու գրականութիւնը»։

Ֆրանսացի երիտասարդ վանական մը չէ՞ր՝ Հայր Լ. Հիւէթ, որ, Լիոնի, Ապրիլ 24ի առթիւ, հայերէն խօսած հոյակապ ճառի մը մէջ («Հայաստանի Ձայնը»)՝ հայ պատմութեան ու մշակոյթի արժէքը, մեծութիւնը պանծացնելով, կը յայտարարէր. «Հայեր կան, որ կը կարծեն թէ իրենց դրականութիւնը օտար գրականութենէն վար է, եւ իրենց լեզուն կ'արհամարհեն։ Պատճառն այն է որ զանոնք չեն ուսումնասիրած։ Ինծի պէս թող ուսումնասիրեն եւ ինծի պէս խոստովանանքի պիտի գան, թէ միւսներուն լաւագոյններուն իսկ հաւասար են»։

Օտարի մը ձայնը, որ սակայն անհատական ըլլալէ հեռու է, օտար մտաւորականութեան կարծիքն ու վճիռն է որ կը բերէ մեզի։ Փոխուած է մթնոլորտը քանի մը տարուան ընթացքին եւ առանց մեծ ու ծրագրըւած աշխատանքի։

Այլեւս գթութեան զգացումով չէ որ կը մօտենան մեզի, այլ գնահատութեան չափանիշով։ Լաւագոյն ուղին՝ դէպի հայ ժողովուրդը եւ իր դատին ճանաչումը, դէպի հայութեան ազգային կշիռին աճումը։ Դէպի հաստատ, ամուր եւ ապահով բարեկամութեան մը հաստատումը։ Դէպի այն մտածումը՝ թէ այս ընդունակ եւ ստեղծագործ ժողովուրդը իրաւունք ունի կեանքի եւ ազատ ու ինքնուրոյն հայրենիքի, իրաւունք ունի յարգանքի եւ աւելի լաւատես ճակատագրի մը։

Անշուշտ, գործնական ու անմիջական ոչինչ կուտան այս բոլորը մեզի, բայց անգնահատելի կրնան դառնալ վաղը, երբ գործնական իրականացումներու ժամը հնչէ։ Ո՞վ կրնայ ուրանալ արժէքը բարեկամութիւններու, երբ անոնք հաստատ հիմերու վրայ դրուած են։

Բայց խնդիր է թէ ի՞նչ կ'ընենք մենք, այս բարեկամութիւնները ընդլայնելու եւ խորացնելու համար։

Այս տեսակէտէն, նախ՝ անտեսուած է ամբողջ Արեւելքը, ուր աւելի շօշափելի դեր կրնան կատարել նման բարեկամութիւնները։ Յետոյ՝ մոռցած ենք, կարծէք, մեր նախաձեռնութեամբ, որեւէ ձեռնարկ, Հայը եւ իր ստեղծագործութիւնը ծանօթացնելու համար։

Պիտի գիտնա՞նք առօրեայ, ճղճիմ հաշիւներէ վեր մնալ ու հոգիով հաշտ ու գիտակցութեամբ լուսաւոր, մտածել այս խնդիրներու մասին։

Պիտի գիտնա՞նք մենք մեզ լաւապէս, հարազատօրէն ծանօթացնել օտարներուն, թէ պիտի սպասենք որ անո՛նք, օտարները գան՝ մեզ... մեզի ծանօթացնելու։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ԲԵՄԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԹԱԳՒՈՐ ՆԱԼԵԱՆ

Բ.

Հետաքրքրութեան համար կը ներկայացնենք «Լէպլէպիճի»ի առաջին բեմադրութեան յայտագրին բովանդակութիւնը, ընդօրինակելով զայն նոյնութեամբ.—

« Թէաթրօ Ֆրանսէ »
1876 ուրբաթ գիշեր ժամը 2ին
Նորակազմ գուսանբրգական խումբ
Երաժշտապետ Տիգրան Չուխաճեանի
Արտագոյ կարգի երեկոյթ Ա. անգամ
ըլլալով «Լէպլէպիճի Հօր - Հօր Աղա», օբերէթ 3 արար։ Հեղինակ՝
Թ. Նալեան.— Երաժշտութիւն՝ Տ. Չուհաճեան։

Յետոյ կուգան դերակատարներուն անունները։

(Լէպլէպիճի Հօր - Հօր Աղա՝ Թ. Նալեան)։

Լէպլէպիճիներ, թմբկահարներ, պարող արաբներ, նուագածուներ, էֆէնտիներ, գնչուհիներ եւայլն։

40է աւելի երկսեռ երգչախումբ մը բոլոր խմբերգները վերոյիշեալ խումբին կողմէ քառաձայն երգեցողութեամբ։

Գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ Սուլթան Մահմուտի օրերուն։

Տեսարանները կը ներկայացնեն՝
Ա. Արար.— Բեպէքհանէի ձորին մէջ, գետակի եզերքը։
Բ. Արար.— Գալաթին մէջ։
Գ. Արար.— Գալաթին պարտէզին առջեւ։

«Լէպլէպիճի»ի առաջին ներկայացման գիշերը, որքան Տիգրան Չուհաճեանի, նոյնքան ալ գրեթէ Թ. Նալեանի պանծացումն էր։ Նալեան այդ երեկոյ հեղինակ էր, դերասան ու երգիչ։

Իր գրած գուսանախաղը անկասկած յաջող գործ է։ Սուլթան Մահմուտի (1809 — 39) շրջանէն օերարկածի մը պատմութիւնն է, որ ժամանակին մթնոլորտը երանգաւորած է, վառ գոյներով։ Ուշի տիպարներ, կատակերգական կառուցուածք եւ հաճելի տեսարաններու իրերայաջորդ շարք։ Նիւթին միջուկը կը շարժի եղերական ալիքով։ Ցղացումը նետուած է գուսանախաղի պաշտաճող կաղապարի մը մէջ ու տրուած են զուարթարար, պէսպիսուն կերպեր։ Գաւառացիին պայքարն է քաղքցիին դէմ։ Բնութեան, պարզութեան, խանդրհութեան, աշխատանքի զուակ գաւառացին է որ կը զոհուի շուայտ, մակաբոյծ, մախող, եսամոլ, խաբեբայ ու չարագործող քաղքցիներուն կողմէ։ Հուսկ՝ գաւառացիներու խումբի մը ընդվզումն է որ կը ցցուի՝ անմահ խմբերգի մը ուժականութեամբ շարժող։ Ուրիշ բան փնտռել այդ խաղին մէջ՝ պիտի նշանակէր կորսուիլ ծուռ համբու մէջ։ Իր անունը չհեղինող ու եւ է երգիծաբան, հաճոյքով եւ հըպարտութեամբ պիտի ստորագրէր այդ գուսանախաղին ներքեւ, անխուսափելի որոշ փոփոխութիւններով անշուշտ։

Միանգամընդմիշտ պէտք է գիտնալ որ Չուհաճեան, Նալեան, Սիսակ, Ռշտունի, Ալիքսանեան, Մնակեան եւայլն, էին պատուական Հայեր։ Հաւանաբար ինծմէ եւ ուրիշներէ աւելի Հայ էին։ Մեր պատմութեան դըժբախտ շրջանին անոնք ակամայ գործեցին լեզուական մեղքեր։ Անոնք արժանի են գիտակից ներողամտութեան եւ անխառն հիացումի։

Նալեանի այդ յաջող գուսանախաղին գլխաւոր դերը՝ «Հօր - Հօր աղան» տաղանդով ներկայացնողները եղած են, մեր մէջ, Նալեան, Սերովբէ Պէնկլեան, Մնակեան, Արշակ Պէնլեան ու ներկայիս՝ Գմբէթեան։

Խաղը թարգմանուած է հայերէնի, յունարէնի եւ գերմաներէնի։ Ներկայացուած է Թուրքիա, Յունաստան, Եգիպտոս, Ռումանիա, Գերմանիա, Ֆրանսա, Պելճիքա եւ Անգլիա, միշտ գտնելով խանդավառ ընդունելութիւն։

Դժբախտաբար կորսուած են Նալեանի միւս հեղինակութիւնները։ Թարգմանիչի գործը, իրմէ վերջ, շարունակած է Մարտիրոս Մնակեան։ Կատակերգակ եւ կատակերգու Գարեգին Ռշտունիի հետ մտերիմ եղած է Նալեան։ Ռշտունի՝ գրած է «Թիթէն ղիզու մարդ մը» երգիծական տառապանքը, իսկ Նալեան գրած է «Թիթէն ղիզու աղջիկը», ինչպէս նաեւ «Հայրենասէր գինուորը մը հռանդը» զուարճախաղը (բառերը)։ Նալեան մտերիմ եղած է նաեւ Յակոբ Պարոնեանի (եւ … եղբօրը), որուն հետ գտնուած է յաճախ, գինետուներու առջեւ, Թըլու պլուր, երգիծաբանական ասուլիներու մէջ։ Եթէ տասը տարի աւելի ապրած ըլլար Նալեան՝ անշուշտ պիտի գրէր երգիծական ուրիշ երկեր։ [illegible] տարբեր կը պատմէ։

Նալեան համբաւ ունէր նաեւ իբրեւ թարգմանիչ, Ֆրանսերէնէ թուրքերէնի վերածելով եղերախաղեր, կատակախաղեր ու գուսանախաղեր։ Վարդովեանի երկրորդ թարգմանիչը Յուսուֆ մըն էր՝ Ալի պէյ անունով։ Իր շրջանի թուրք մտաւորականները գովեստով արտայայտուած են՝ Նալեանի կատարած թարգմանութեանց համար։

1876ին Վարդովեան թատրոնը դըժուարին օրեր կ'անցընէր։ Ռուսօ-թրքական պատերազմի շրջանն էր։ Սրահը միշտ կէսէն աւելի պարապ։ Վարդովեան իր մեծ խումբը կը բաժնէ երկուքի։ Գուսանախաղի յարմարութիւն ունեցող դերասան - դերասանուհիները ինք կ'առնէ ու կը մեկնի Սելանիկ։ Գուսանախաղի անյարմարները կը թողու Թովմաս Ֆասուլիաճեանի, զայն դերասանապետ անուանելով, որ կը մնայ Կէտիկ փաշայի թատրոնը, ներկայացնելու ողբերգութիւններ եւ կատակերգութիւններ։

Վարդովեան, Սելանիկի մէջ, կը բեմադրէ գուսանախաղեր։ Կը վնասէ։ Կը փոխէ խաղացանկը եւ կը ներկայացնէ Նամըք Քէմալի գործերը՝ «Սիլիսթրէ» եւ «Խեղճ տղայ»։ Դարձեալ կը վնասէ։ Անկարող կ'ըլլայ վճարել ամսականները։ Նալեան Սելանիկ գտնուող խումբին մաս կը կազմէր։ Տեղի կ'ունենայ քայքայումը։ Տասնեւչորս դերասան - դերասանուհիներ կը կազմեն նոր խումբ մը։ Վարդովեան միւսներով, որոնց մէջ Նալեան, կը վերադառնայ Պոլիս։

Նալեան միջահասակ էր։ Գլուխը սիրուն։ Դէմքին արտայայտութիւնը միամիտ, մանկական՝ իր խառնուածքին պէս։ Թեյլացի աչքեր, լայն ճակատ, կիսախոպոպ վարսերով, որոնք սկսած էին վաղահաս աշունի մը։ Խառնուածքը՝ դիւրայոյզ, լմբոստ ու անկեղծ եւ յարձակող։ Իր մտքին համար յարգուած եւ իր սրտին համար սիրուած։ Կը ներկայացնէր միանգամայն թէ՝ ազնուականի եւ թէ՝ կոյտ մարդոց դերեր, եղերախաղերու եւ կատակերգութիւններու մէջ։ Իսկ գուսանախաղերու համար առաջին — պարիթոն եղած է։

Իր գլխաւոր դերերը եղած են.— Գող Շօրար (Լիոնի Սուրհանդակը), Փատրուա (Մոնթէ Քրիսթօ), Վիթէլլի (Պորճիա), Վալընթէն (Երկու Ցրանապետներ), Փոլ (Հաւատք, Յոյս, Սէր), Կալի (Կեղծամ), Շափոնիէ (Ծիծեռը կը ննջէ), Քորնպուա (Տօքթ. Շիէնտան), Պրավառուրա (Պէն լէիլ), Ժօնաթան (Ամերիկայի Ծովահէնները), ինչպէս նաեւ Հօր - Հօր Աղա, Այար Համզա եւ Մէմիշ դերերը։

Իր գլուխ գործոցը եղած է «Շօրարի» դերը, որուն համար Սմբատ Բէջէճեան կը գրէ.— « Իր այդ դերը կ'աստուածացնէր»։ Մնակեան կ'ըսէր.— «Շօրարը Նալեանի մենաշնորհն էր. ինքզինքը կը գերազանցէր … դերին մէջ»։ Շարասան կը գրէ. «Իր գերագոյն յաջողութիւնները կը նանք համարել անվերապահօրէն … վերջին երկու դերերը, (Շօրար եւ Փատրուա) որոնց խաղարկութեան մէջ ոչ ոք հաւասարած է իրեն։ Կարելի չէ այսօր Նալեանի վրայ խօսիլ զայն ճանչցող որ եւ է … մը հետ որ անմիջապէս չյիշէ … Շօրարի դերը. այնքան թարմ անջնջելի մնացած է այդ … դերին յիշատակը զինքը ծափահարողներուն միտքին մէջ»։ Նալեանի ընդհանուր խաղարկութեան մասին խօսելով, Շարասան կ'ըսէ.

— «Բնականութիւնը, … վարպետութեամբ իրեն օրինաք ըրած … ու ճշմարիտ կերպով կ'արտայայտէր սոյն օրինակ դերերը … դերեր)։ Իր նշանաւոր կարողութիւններէն մին էր, խօսելու եւ շարժելու ազատութիւնը. եւ առանց ճիգի … կ'երեւար խաղին սկիզբէն մինչեւ վերջը, այս հանգամանքով կրնայ հաւասարիլ Ֆասուլիաճեանի, որուն քով այնքան բացարձակ էր այս առաւելութիւնը»։

Իսկ հին յուշարարը՝ Գալֆայեան կ'ըսէր. «Նալեան իր դերերուն … թին մէջն էր։ Կ'ապրէր իր դերը»։

Սելանիկէն Պոլիս կը հասնի 1876 Նալեան, հիւանդ վիճակով։ Բժիշկները կը հաստատեն իր հիւծախտաւոր ըլլալը եւ խստօրէն կը պատուիրեն որ հրաժարի բեմէն։ Նալեան կը … եւ կը շարունակէ խաղալ իր հոգեկան բաւարարութեան, ինչպէս նաեւ ապրուստին համար։

1877ի նոյեմբերին վերջին անգամ ըլլալով կը խաղայ իր «Cheval de Bataille»ը, Շօրար եւ Լըվիւրջի զոյգ դերերը՝ Լիոնի Սուրհանդակին մէջ։ Հազիւ ամիս մը անցած, առանց … ալ, օրաթերթերը կը հաղորդեն գոյժ մը.— Թագւոր Նալեան մեռած։

Դեկտեմբերի ցուրտ օրով մը, կը կատարուի անոր յուղարկաւորութիւնը անխօսուկ եւ անշուք։

Իր մահէն վերջ, Սերովբէ Պէնկլեան «Լէպլէպիճի»ն կը փայլեցնէ, զանազան երկիրներու ներքեւ։

Երեսուն տարի վերջ, Համիտեան արգելքէն, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, 1909, Արշակ Պէնլեան Պուլկարիայէն Պոլիս գալէն, … Բէշատ Բրտոյանի նախաձեռնութեամբ կ'որոշէ բեմադրել «Լէպլէպիճի»ն. Երաժշտութեան … ընդօրինակութիւնը ունէին, … մէջտեղ չկար թատերախաղը։ Բնագիրը կորսուած էր։ Բնագիրէն կատարուած ընդօրինակութիւնները պակասաւոր եւ պատառոտած, թերի … ։ Լաւագոյն օրինակին առաջին արարին ոչ սկիզբը կար եւ ոչ ալ վերջը։ Ընդամէնը մնացած էր քանի մը … էջ։ Երկրորդ արարին սկիզբը կար … կը պակսէր վախճանը։ Երրորդ արարն ալ պակասաւոր։ Քանի մը օրինակ քով քովի բերելով իսկ՝ անկարելի կ'ըլլայ լրացնել խաղը։ Ցեղու… թեան կը հասնի Ս. Պէնկլեանի … նուն ազգական, հին, … աննշան դերասան մը, տէր հրաշալի յիշողութեան որ … տարիներ մասնակցած էր նոյն խաղին ներկայացումներուն եւ գոց գիտէր բոլոր խմբերգները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ դերեր։ Ան է որ կը յաջողի ամբողջացնել թատերախաղը։

Նալեանի խաղին հայերէն թարգմանութիւնը (դէշ կերպով կատ…

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
From : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուլթանին ժամանակ չունեցաւ հերքելու, որովհետեւ ճիշդ այդ պահուն իշխան Ալին էր որ ներս մտաւ։ Համազգեստ հագած էր ան — քովէն կախուած էր սուրը, կուրծքին վըրայ կը տեսնուէին պատուանշանները, իսկ ոտքերը կաղապարուած էին մոյկերու մէջ։ Հաւանաբար պաշտօնական ընդունելութեան մը կ'երթար։ Սուլթանին չէր կրնար ուրանալ թէ ան բարեձեւ երիտասարդ մըն էր։

Ներքինին աթոռէն ելաւ եւ անսպասելի ճկունութեամբ մինչեւ գետին խոնարհութիւն մը ըրաւ, իրեն հետեւեցան նաեւ իր ոստիկանները։ Մեծարանքի այս չափազանցուած արտայայտութիւնը մեծ զարմանք պատճառեց Սուլթանին։ Իրաւ էր որ Ալին արքայական արիւն կը կրէր, բայց այդ կարգի նկատումները մոռցուած էին Քէմալի վարչաձեւին տակ. տարօրինակ էր որ ընդհանուր … այդչափ նուաստացնէր ինքզինք նոյնիսկ բարձրաստիճան զօրավարի մը առջեւ։ Սակայն եւ այնպէս, երբ Բաղտըրմ «Ձերդ Վսեմափայլութիւն» տիտղոսով մօտեցաւ անոր, տղան անմիջապէս ըմբռնեց կացութիւնը։

Ալի Սուլթաններու դերդաստանէն էր … միայն այդպիսիները կրնային խալիֆայութեան աթոռը բարձրանալ՝ համաձայն կրօնական օրէնքներուն. անիկա միեւնոյն ատեն անդամ էր Կակային. իսկ Կակա կը նշանակէր խալիֆայութեան վերահաստատութիւն մը։ Ուրեմն յայտնապէս որոշուած էր որ յեղափոխութեան յաղթանակէն վերջ իշխանը հաւատացեալներուն խալիֆան պիտի հռչակուէր։

— Ձեր ըսած մարդը ա՛յս է, հարցուց Ալի, Բաղտըրմին երեսն ի վեր սրտալով։

— Այո՛, ան է, Ձերդ Վսեմափայլութիւն… հրաշք մըն է որ ազատեր է… բայց խնդիրը շուտով պիտի սրբագրենք…

— Անշուշտ պէտք է սրբագրէք… եւ շուտով… պէտք եղածէն աւելին գիտէ… կ'ըսէ նոյնիսկ թէ կարգ մը բաներ Անհաւատին տեղեկացուցեր է. կրնա՞յ տարիկա ճիշդ ըլլալ…

— Երբե՛ք, Ձերդ Վսեմափայլութիւն, համեցէք հաւատ ընծայել Ձեր ծառային հաւատարմութեան… լաւ է շատ աննշան բաներ որոնց մասին աւելի լաւ է հիմա չխօսիլ…

— Վստա՞հ էք…

— Վստահ եմ, փա՛ռք Ալլահին, ո՛վ Օրհնեալ ու Սուրբ Շառաւիղը Մարգարէին… Երիտասարդ ուսանող մը, որուն դժբախտ մահը պատահեցաւ չորս գիշեր առաջ, քանի մը յանցապարտ անզգուշութիւններ ըրած էր այս օտարականին… Եւ սակայն ի՞նչ կրնար իմացած ըլլալ Ձեր Վսեմափայլ Նպատակը խափանելու համար…

— Ուրեմն կը խոստանաք ինծի որ ան պատեհութիւն պիտի չունենայ Անհաւատին հետ հաղորդակցութեան մտնելու. ամէնէն կենսականը այդ է…

— Կը խոստանամ, ո՛վ Պարգեւատու Երջանկութեան. թղթատարը խիստ հսկողութեան տակ առնուած է, իսկ որեւէ անձնական գրութիւն անպաշտպան մեր ձեռքը պիտի անցնի, շնորհիւ անոնցմէ որոնք Անհաւատին շուրջը Զէգի ծառայելու բախտը ունին…

Իշխանը սփոփանքի հառաչ մը արձակեց ու յետոյ աւելցուց.

— Ես անձնական հաշիւ մը ունիմ այս մարդուն հետ, այնպէս որ կ'ուզեմ ականատես ըլլալ իր մահապատիժին… Յետոյ, կ'ուզեմ որ իմ ներկայութեանս լաւ ծեծ մը քաշեն իրեն՝ մեռցնելէ առաջ… այս գիշեր հացկերոյթի մը հրաւիրուած եմ… վերջը ժամադրութիւն ունիմ… հետեւաբար գործը կը սկսինք վաղ առտու…

— Զէգի լաւ կը նշանակէ հնազանդիլ, պատասխանեց Ներքինին գառնուկի անմեղութեամբ.

Իշխանը քանի մը քայլ առաւ սենեակէն մեկնելու պատրաստուելով. յետոյ ետին դարձաւ ու հարցուց.

— Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ Եէտի Գուլէի Աշտարակը այցելելէ վերջ մահէն կ'ազատի, նկատողութեան առնելով նոյնիսկ թէ Եռանը կոնակին վրայ կապող տղուն պէտք եղածին չափ ուշադրութիւն չէ ըրած…

— Հազարին մէկ կը պատահի, Ձերդ Վսեմափայլութիւն… իր արբանեակը մեր ընկերներուն մասին տեղեկութիւն ստացած ըլլալով, նաւակով մը Աշտարակին բոլորտիքը եկած է… յետոյ, անհաւատալի զուգադիպութիւն, նաւակին մօտիկը, ջուրին երեսը բարձրացած եւ ազատուած է…

— Լա՛ւ, այդ արբանեակը ո՞վ է…

— Աղջիկ մըն է, ո՛վ Օրհնութիւն Երկնից, երեք օր առաջ ձեռք անցուցինք իր մէկ նամակը զոր անոր ուղղած էր…

— Այդ աղջիկին հաշիւը մաքրա՞ծ էք…

— Ո՛չ տակաւին, ո՛վ Շառաւիղ Աստուածութեան…

— Ո՞վ է, իր ինքնութիւնը … էք…

— Օրիորդ Տըրէջէնդըն է, ո՛վ … Ծառափայլութիւն. Գէպէք կը … տարբեր անունով մը…

Այդ խօսքերուն վրայ Սուլթա… սիրտը կարծես կանգ առաւ։ Սարս… փելի հարուած մըն էր իրեն համար … իմանալ թէ Ներքինին երեւան … էր, որ պանդոկին կրպակը … նամակը ուղղուած էր Տայանայի … Յաջորդ վայրկեանին իր վախը … այլեւս սաստկացաւ, երբ Ալի … բուն մէջ նշմարեց անօրինակ հետ… քրքրութիւն մը։

— Օ՜հ, իրա՞ւ, մրմնջեց իշխանը … չափազանց հետաքրքրական է։

— Կ'ուզե՞ս տեսնել թէ ի՞նչպէս պիտի ծեծենք զայն, զարմանք … Սուլթանին՝ շարունակեց … լա՛ւ, կը տեսնես երբ անոր գործը … մնցնենք… անշուշտ եթէ … չուշացնէք քու մահապատիժ… Երբեք չեմ մոռցած որ թէ դուն … թէ ան անպատկառ եղաք ինծի … դէպ, երբ Անգլիա կը գտնուէի…

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ՁԱՒԱԿԸ

ՓԵՏՈՒՑԻՆԵՐ

Երբեմն անոնք կը ցցեն իրենց հասակն ուղղաձիգ
Իմ հայրենի խոհերուս պատնէշներուն դէմ առ դէմ,
Միջոցին մէջ ծաւալուն անոնց կեցուածքն յանկարծուստ
Կը խոյանայ ինչպէս հոծ ջուրերուն մէջ ովկիանին՝
Ցայտ առուներնին ամպերուն. եւ կը վառի՛մ ներշնչմամբ
Երբ կը տեսնեմ անոնց թռչ կուրծքերուն դէմ փամփուշտներ,
Եւ դաշտային բարկանայթ շրկտիւններ ցիրուցան,
Եւ սպիներ՛ը անոնց սեղմ այտերուն դէմ եւ ճակտին,
Եւ ժայռերու պէս խոժոռ ըմբոստութեան պատառներ,
Որոնք ինչպէս մատներէ թռչող ազատ կամ բռունցք՝
Կը կարկառին անոնց սեպ կրծակին շուրջ թաւահեղձ։

Երբեմն լայնշի շարժումով կ'ամպանա՛ն կեանքէն վեր,
Եւ կը շրջին հայրենի լեռներուն մէջ վերամբարձ,
Ոտնաձայներն անոնց գոռ կը խառնուի՛ն վիհէն վար
Թաւալգլոր շառաչով գահավիժող քարանցքին.
Անջրպետին մէջ կարծես կը խուժէ լո՛յս մը հսկայ,
Եւ անոնց լայն մարմիններն կը հրդեհին բոցի մէջ,
Մինչ կապտաւուն երկնի դէմ կ'ուրուագծուին անոնց կուռ
Դիմառուներնե՛րն վեհանձնեայ. անոնց առատ հոգւոյն մէջ
Կը ճռնչնան հիասքանչ լռութիւններ եւ խոհեր,
Եւ սկիհներ կը շաղեն ստանձնութեան մէջ այս սուրբ,
Ուր հայդուկներն մեր ցեղին կը խօսակցին երկնի հետ։

Որպէս վշտէ եւ սէրէ ձեռբազատ սի՛րտ մը խորունկ,
Անոնք իրենց կենցաղին կապած են հունն անձրւան՝
Բնութեան մեծ տարրերուն. կը սիրեն ցայգը տաղին,
Եւ ալիքոտ եւ նբպարտ թեւահարումն անգղին.
Կամ տանծյարտ կրակներն արծուի հոյլի՛ն որ կ'անցնի՝
Ընդմէջ երկնի եւ լերան. կը սիրեն կեանքն ապալեր,
Եւ կը շնչեն ու կ'ապրին մարտնչումի մէջ քինոտ,
Վառօդի բոյրն անոնց լայն թոքերուն մէջ կը ցանէ
Անսովոր խա՛նդ եւ հրճուանք, ու երբ վայրկեանն է ռազմի՝
Դուք կը տեսնէք որ անոնք կը բարձրանան հողէն վեր
Ու կը նետուին մահուան դէմ որոտաձայն եւ վայրագ։

Անոնց պողպատ իրանին տակ կը դողա՛յ ծովու պէս
Լողն ադուտմագ խեչակին. ռազմադաշտին մէջ անոնք
Կը շարժեն ծանր բազուկներն առեղծուած արուեստով.
Կը թնդայ օդն եւ հովերն կ'աղաղակեն լեռնէ լեռ,
Եւ անձաւներն կը լեցուին զարհուրական վայնասնով.
Իրենց վայրի խորշերէն նրէններուն խումբն ընդհուպ
Կը յառնէ՛ դուրս, եւ տարտամ նայուածքներով կը դիտէ
Մեր հայդուկներն անվրկան, որոնք անմահ եւ հզօր
Ձեռք ձեռքի բռնած ներշնչման դիւցազնութեան հոյակապ՝
Մերթ կը ծռին ու կ'ելլեն, ու շառաչով արքունի
Կը հրբեն մահն արփինոտ ռունքին բաց կուրծքէն ներս։

Ես կը շնչեմ, կը ծլծեմ, ես կ'ըմբոշխնեմ օրն ի բուն
Անոնց մեծղի եւ չքնաղ սայլեսութի՛ւնն ու վայելքն.
Անոնց նայուածքն իմ հոգւոյս մէջ կը ծաղկի յիշութեամբ՝
Ինչպէս արեգն ու լուսինն անհուննակերպ երկնի մէջ.
Ոսկորներուս մէջ տակաւ կը շարժի Դեա՛ն մը հարուստ,
Եւ ջիղերուս կողն ի վեր կը բարձրանան հոյլ առ հոյլ
Եւ միբաւոր եւ չքնաղ եւ պատառուն եւ լուսեղ
Նշուագիծներ՛ը հոգիի եւ յաղթական տեսիլներ,
Եւ դրօշներ հուզոյն եւ բերդերու կրզակներ.
Եւ մեղրաղէմ կոյսերուն քաջալերանքն իմ ցեղիս,
Որոնց վրայ փէտային կ'աշտարակուի՛ լախտի պէս։

Երբեմն անոնք կը խաղան ռոռխին հետ եւ մահուան,
Եւ աստղերուն կը պատմեն իրենց հրճուանքն հոգին,
Մերթ կը յիշեն հեռաւոր գիւղերուն մէջ սպասող
Իրենց հարսն'րը մատղաշ եւ բազուկներն օրօրուն՝
Մանկիկներո՛ւն իրենց բոյր, եւ կը յուզուին մարդկային
Ամենաթո՛ր յուզումով. ու այն ատեն ամպ առ ամպ
Անոնց ճակտին դէմ յանկարծ կը կուտակուին փրփրադէզ
Երկինքներո՛ւ առուներներ. կ'ելլեն ոտքի, կը դիտեն
Հորիզոններն ու դաշտերն, եւ հուսկ թափով մը առոյգ
Իրենց սրտէն վանելով յուզմանն ալիքն յորդազեղ՝
Կ'երթան փնտռել թշնամին երկնքի մէջ կամ երկրի։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

...) կը հրատարակուի 1924ին, Կ. Պոլիս։

Ծաւալուն առիթն է ըսելու բոլոր անոնց որ «գոհէրիկ» ու «կղզրճուկ» բառեր կը տեսնեն «Էպլէպիճի»ի մէջ, թէ Նալեանի խաղին մէջ չկան այդ կարգի բառեր. Թատերախաղը վերակազմուած առեն, «Ճինէկէօղլի» դերակատար Թոլայեանն է որ աւելցուցած է կարգ մը անհամ ռամկաւորներ ու անպատշաճ խօսքեր։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՋՆ ԵՒ ԱՐՁԱԿԸ

ՁԵՒԸ ԿԱՄ ՈՃԸ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քննադատութիւնը, երկուան հաւի մը պէս, սկսաւ թերթալ թերթերուն մէջ, որոնք խարշամած էին՝ օրուան մտահոգութիւններուն ծանրութեան տակ։

Պատճառը… արկած մըն է։ Փարիզի հրատարակչական տուները վերջերս լոյս ընծայեցին, ժողովածուի ձեւով, օրուան քննադատներուն գործերը,— Ժան Վինեօ յառաջաբան մը կցեց իր քննադատական էջերուն, նոյնը ըրաւ Անտրէ Թուսօ, նոյնը՝ Իվ Կանտոն։ Այդ յառաջաբանները կը բանաձեւեն, իւրաքանչիւրը հեղինակին ըմբռնած ձեւով, տեսութիւն մը քննադատութեան մասին։

Վինեօ եւ Թուսօ նոր դէմքեր չեն, բայց այդպէս չէ Իվ Կանտոն,— թէեւ յետպատերազմեան սերունդ, իր Mascarades Littérairesին մէջ ոչինչ կը բերէր իբրեւ նորութիւն, թեթեւ գործ մըն էր այդ, բայց ահա համառութիւն ու լայն ծանօթութիւն ամբարած՝ մէջտեղ կը նետէ Le Démon du Styleը, որուն յառաջաբանը, մասնաւորապէս, ուշադրութիւն կը գրաւէ իբրեւ գրական վարդապետութիւն նոր օրերու մտահոգութեամբ, (այս գործը պսակուեցաւ Ֆրանսական գրական քննադատութեան մրցանակով)։

Կարելի է երկու բառով բանաձեւել Իվ Կանտոնի գրական դաւանանքը.— Գրական գործերուն հոգին ոճն է, կամ ձեւը։ Երբ կը մեռնի ձեւը, գործն ալ կը մեռնի միաժամանակ։ Տարազ եւս, իր վերջին դասին մէջ, դեռ երէկ, այդ միտքը կը պարզէր իր դասարանին առջեւ։

Իսկապէս մեծ է ոճին դերը, ու գրական աշխարհի տիտաններն ձեւի վարպետներ են անպայման։ Ֆլոպէր հոգի կուտար ոճին,— կը յղկէր, իր առօրեական ու լսողական զգայարանքներուն կը հարցնէր իր լեզուին գեղեցկութիւնը, այսպէս կը բռնէր նախադասութիւն մը եւ կ'արտասանէր բարձրաձայն՝ պտըտելով իր սենեակին մէջ, չէր յոգներ սրբագրելով եւ արտագրելով իր վէպերը՝ հինգ անգամ, տասն անգամ, եւ ուշադրութիւն կը դարձնէր նոյնիսկ նպարավաճառին ուղղուած իր տոմսակին, որպէսզի չըլլայ թէ ձեւի զանցառութիւն մը փասա դառնայ իր գրականութեան պատմութիւնը գրողներուն ձեռքը։ Թէն, խօսակցութեան մը ընթացքին Ֆլոպէրի հետ, կը քննադատէ ձեւի այս բծախնդրութիւնը ու կ'ըսէ թէ ծեփ մըն է ձեւը, վաղը կը թափի, եւ վա՛յ եթէ տակինը կեղծ է։ Բայց այդպէս է նաեւ խորքը։ Եթէ ձեւը չի տեւեր ինչպէս ծեփը՝ որ կը թափի եղանակի առաջին իսկ թշնամութեան տակ, խորքը եւս կը կորսնցնէ իր հմայքը ճաշակի, գաղափարներու, դարաշրջաններու ըմբռնումներու յեղաշրջումով։

Եւ ահա յաւիտենական վէճը,— ո՞րու նախընտրութիւն տալ, ձեւի՞ն թէ խորքին, ոճի՞ն թէ նիւթին։ Անտրէ Ժիտ կ'ըսէ թէ ոճն, որ նիւթին կը հետացնէ ուշադրութեան գիծը կամ մտքի ճառագայթը՝ խառնելով, չեղելով, վրիպեցնելով։ Այս տեսակէտին դէմ կը կանգնի Կոնկորտի դպրոցը, որ ծայրայեղութեան կը հասցնէ ձեւապաշտութիւնը՝ յղկելով, տաշելով, փայլեցնելով գրական արտայայտութիւնները, այնքան որ մարմարային տառնութիւն մը կը ստեղծէ։ Անտրէ Ժիտի կը կենայ երկու դպրոցներուն միջեւ,— առանց ուրանալու իր երիտասարդութեան սուրբը ձեւապաշտութեան՝ կ'ըսէ թէ աւելի քան քառասուն տարիներու իր գրական կեանքին մէջ յաճախ որոճացեր է ձեւին կամ նիւթին գերազանցութեան վէճին վրայ, եւ այսօր կ'ընդունի թէ աւելորդ է նախընտրութիւն կատարել։ Պարզ խօսքով՝ կարելի չէ ըսել թէ ձեւն է որ կը տեւէ։ Հոմերոսի կամ Վիրգիլիոսի ձեւէն ի՞նչ կը մնայ հիմա,— բայց թէ ձեւն է որ մեծցուցած է գրագէտը, ոչ մէկ կասկած այդ մասին։ Եւ արդէն ի՞նչ է ձեւը, եթէ ոչ արտայայտութիւնը նիւթին, ուրիշ խօսքով՝ խորքին վրայ գրուած անհատական կնիքը կամ ինքնատպութեան դրոշմը։

Հոգեբանօրէն, վերլուծումի մեթոտով՝ ձեւը արբունքի տուրք մըն է,— նշմարած չէ՞ք, պատանիները եւ երիտասարդները ածական ու պատկեր շատ կը գործածեն, կը սիրեն ցուցադրել իրենց արտայայտութիւնը, մինչ չափահասը եւ տարէցները ցոյց կուտան մեծափառ négligence մը, կեանքը վայելած եւ հասկցած մարդու արբեցութիւն մը։ Պատանին կ'աշխատի նմանիլ,— ձեւի որոնում մը կը կատարէ։ Ընդհակառակն, չափահասը ինքնիշխան արտայայտութիւն մը ունի, ուրեմն ազատ կը զգայ ինքզինք ընկալեալ ձեւերէն կամ գեղեցկագիտական մտահոգութիւններէն։ Երիտասարդը գեղապաշտ է, տարէցը՝ օգտապաշտ։

Վէճը տակաւին տարբեր երեսներ ունի,— ոճը արծակի՞ն յատուկ է միայն, թէ նաեւ չափածոյ քերթողութեան, ու ձեւը չունի՞ «իր» խորքը՝ անկախ նիւթէն։ Այդ հարցերուն մասին ուրիշ անգամ առանձին։ Այժմ հարկ է եզրակացնել, մեր գրական նոր սերունդին թելադրելով ուսումնասիրել այսպիսի հետաքրքրական հարցեր, թէ վէճը, որքան ալ յաւիտենական, մասամբ կը լուծուի Տարազի անձնական ճիշդ եւ խոհուն եզրակացութեամբ.— «Վախճանն է գոյ/լե»։

ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏԸ

Ընկերային արգի հոսանքներու մէջ նորաձեւութիւն դարձաւ ընտրել խորհրդանշան մը, որ պատկերացնէ հոսանքին տրամադրութիւնները։

Խորհրդանշանի գործածութիւնը նոր չէ։ Թագաւորական հին տուները իրենց խորհրդանշաններն ունէին, ինչպէս շուշանի ծաղիկը Ֆրանսայի մէջ։ Քրիստոնէութիւնը եւս ընտրած էր խաչը, զոր կը գծէին պատերուն վրայ ամէնուրեք եւ ընդհանրապէս գերեզմանատուներու մէջ։ Բայց անձինքն աւելի հիմա է որ տարածուած է խորհրդանշանի գործածութիւնը,— Կեռ խաչ, կացին, աղեղաւոր, մուրճ-մանգաղ, գանկ, ճահ, սուր, նետ, աստղ եւայլն։

— Կեռ խաչ, կացին, աղեղաւոր, է,— Ցեղերու մօտ կեռ խաչը կը խորհրդանշէր արեւը։ Գուստաւյական ները կը գործածէին երկու տեսակ կեռ խաչ,— աջակողմեան, հոլովոյթը դէպի ձախ, որ կը խորհրդանշէր Զարեւը, եւ ձախակողմեան, հոլովոյթը դէպի աջ, որ կը խորհրդանշէ Բարին։ Հիմա Գերմանացիները ընտրած են առաջինը։

1934 մարտին էր, որ, Ֆրանսայի մէջ, Միացեալ Ճակատը հրապարակ հանեց նետը, մէկ հատիկ նետը, դէպի երկինք ուղղուած, իբրեւ խորհրդանշան հաւաքական շարժումի։ Ճետոյ ընկերվարական երիտասարդութիւնը տարածեց երեք նետերով խորհրդանշանը, ուղղուած դէպի գետին ու ձախ, խորհրդանշան դիմադրութեան ընդդէմ Ֆաշիզմի. Երիտասարդական ուրիշ խմբակցութիւն մը խորհրդանշան ընտրեց շրջանակ մը երկու նետերով,— շրջանակը կը խորհրդանշէր գերութիւնը (տնտեսական անելկացութիւնը), բաց նետերը, որ դուրս կը նետուին շրջանակէն, դէպի երկինք, կը խորհրդանշեն «ելքը», չէնարար ու բարձրացող ոգին։ Նետերը երկու հատ ընտրուած են՝ ցոյց տալու համար գործակցութիւնը։ Երիտասարդութեան հիմնած Ժողովրդական Համալսարանը խորհրդանշան ընտրած է լեցուն շրջանակ մը կամ կարմիր կէտ մը, որու մէջ կը մխուի գամի ձեւով ճերմակ նետ մը,— կարմիրը կը խորհրդանշէ մարդկային ծանօթութեանց յառաջդիմական ոգին եւ ոչ թէ աւանդապաշտ դրոշմը, նետը կը խորհրդանշէ շինարարութիւնը ընկերային գետնի վրայ։ Զմոռնանք արձանագրել որ նետին գործածութիւնը կուգայ Գերմանիայէն, ուր սովորութիւն էր գծել այդ խորհրդանշանը մասնաւորաբար ինքնաշարժներու ապակիներուն վրայ, կրկնապատկելու համար փրոփականտը՝ շնորհիւ արագութեան, կառքերու որարշաւ թռիչքին՝ բազմութիւններու մէջէն։

Աւելի առաջ ասադն էր որ նորաձեւութիւն դարձած էր, (կարմիր աստղը խորհրդանշանն էր Աշխարհիկ եւ Հանրապետական Երիտասարդութեան)։ Խափէրանթոյի համակիրները կը գործածէին կանանչ աստղ։ Բայց յեղափոխական նետը չուտով գրաւեց հրապարակը։ Այժմ աջակողմեաններն իսկ նետ կը գործածեն, միայն թէ տարբեր ձեւով։ Զորս նետեր գլուխ գլխի գալով խաչ մը կը կազմեն իբրեւ խորհրդանշան յեղաշրջումներու դէմ ճակատ բռնելու, ընկերային անշարժութիւն ստեղծելու, տիրող կարգերը եւ աւանդութիւնները պահպանելու։ Ուրիշ խորհրդանշան մը եւս,— շրջանակի մը մէջ եռաթեւ աստղ մը, որ նետի փոփոխակ մըն է, ու կը նշանակէ յոյս՝ իբրեւ աստղ, պայքար՝ իբրեւ նետ։

Խորհրդանշանի այս աէրը կը հաստատէ թէ անհատը տեղի կուտայ, պատմութեան մէջ, հաւաքականութեան, զանգուածին։

Հայ յեղափոխական կուսակցութեանց խորհրդանշանները ծանօթ են ամէնուն,— առիթով մը կը ներկայացնենք հին խորհրդանշանները մեր պատմութենէն առնելով։

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

Փտած փառը փարեցի,
Սօլանը մէջ թաղեցի։
(ՍՈՒՐ ԵՒ ՊԱՏԵԱՆ)

Մայաց մ'ունիմ Աստուծոյ շինած է
Մէջը լեցուն մարմար սիւներ մնկած է։
(ԲԵՐԱՆ ԵՒ ԱԿՌԱՆԵՐ)

Սեղան սատափէ, ոտքերն արծաթէ,
Լուսեակն ի փակ, բանլիքն արեգակ։
(ՍԱՌՈՅՑ)

Քանի կտրեմ կ'երկննայ,
Քանի տաշեմ կը հաստնայ։
(ՀՈՐ)

Մեզ զառ մը կայ զատոց է,
Թագն ի գլուխ աղոց է,
Գիշերուան մեծ յարոյց է։
(ԱՔԼՈՐ)

Հայ ժողովրդական բանահիւսութիւն

ՏԱՂ ՄԻՐԱՑ

Աչնըդ է թուխ ու պէտ, դու խարտտիկ ես,
Քաֆուրվարդի նման անուշ հոտիկ ես,
Դու փնչած մանուշակ, վարդի ծաղիկ ես,
Նարեկուկի ծոցն կանանչ ուռիկ ես։
Դու սպիտակ ու կարմիր հատեղ խնծոր ես,
Անուշ հոտովըդ դու զիս արբուցեր ես,
Դու մեղրով շաղախուած նուշ ու շաքար ես,
Բրդըի լուսին, պայծառ արեգակըն ես։
Դու հալած ու թափած ոսկի արծաթ ես,
Ղումաշ ես զազիմի, քանի զավեմ զքեզ։
Քո սէրն ի յիս դիպաւ, առոյգ կ'այրիմ ես,
Արի ինձ դեղ արա, իմ ցաւըն դու ես։
Կտրեր քուն յաչերուս, դուն փարախար ես,
Քո սէր զիս մամ արար, դու ինձ պողպատ ու կայծքար ես։
Դու գիշեր եւ ցերեկ մէջ իմ սրտին ես,
Անմահ ու անգրաղ զիզիս համնր ես։
Դու ինձ սիրելի, ինձ բարեկամ ես,
Զարկամն զայդ չէր անոր, զինչ որ դու կ'անես։
Անթուր անդամակ զարկուն ենդեր ես,
Գնաց իմաստութիւնս, զմիտքս տարեր ես,
Ես իմ ափ մի հողէ, դուն երկնէն ես,
Ցորտեղ որ կու նստիմ, զիս կմտնամ ես,
Միթէ զիս դեղեցի՞ր կամ թէ կախա՞րդ ես,
Զքո ծով ծով աչերդ դեղով լցեր ես,
Ունքերդ կամարակապ ի վեր քաշեր ես,
Դու ես կանանչ աղբիւր, ծովուն ընդման ես։
Առաւօտեան մարգարիտ, շաքար բերան ես,
Աշխարհս խարտտիկ զէմ դու մինակ չե՞ս,
Աստուծու շատ ինէ, այլ տի պայ քանց քեզ։
Ասա զբանս, Ցովհաննէս, է՞ր կու խնայես։
Դու Ս. Կարապետի նորան ու ծառան ես,
Ս. Կարապետ, շատ կու խնդրեմ զքեզ։

Սիվտակ պառ մ'ունիմ,
Ճեռնովս կը ցանեմ,
Բերնովս կը քաղեմ։
(ԳԻՐ)

Օձ մէջ ծովուն,
Գլուխը պսպղուն։
(ՊԱՏՐՈՅԳ ԵՒ ՃՐԱԳ)

Եկէն վազէ, բուլոր նստէ,
Գնչամնն մօտ տանտնան։
(ՇՈՒՆ)

Սեւ ուլայ, սիվտակ ալայ,
Խաթուն ինի կը նվլայ։
(ԱՉՔ)

Երբէք ռանէն մէկ մորուսէն,
Կայներ կ'ուտի մեր խօր քիւէն։
(ՃՐԱԳԱԿԱԼ)

Մեզ ծառ մը կայ նրճան է,
Հրճանի տակ մէյդան է,
Մէյդանի տակ ղալամ է,
Ղալամի տակ կթխայ է,
Կթխայի տակ զուռնայ է,
Զուռնայի տակ մարագ է,
Մարագն իլին ուրագ է։
(ԳԱՆԿ, ՃԱԿԱՏ, ՑՈՆՔ, ԱՉՔ, ՔԻԹ, ԲԵՐԱՆ, ԱԿՌԱՆԵՐ)։

ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԱԹԻՆ

Դիւրին է ասել՝ մոռնալ, սատանային փայ անել. զաւակ է, չէ՞. սրտի կտորը է. զաւկի մահով մարդ է՞լ մեռած չէ՞։

Կոստին ուրից երկար քէլեց։

— Էդ Արտաշ քաւորը կերպովդ տան դրինք։

Էլ ոչինչ խօսեց. անցաւ դիմելի յետեւը։

Ծառաներն իրարու երես նայեցին։

— Հա՛, լաւ կէցնի,— խօսեց քարաչը,— մեր Կոստին իր անուշ լեզուով դիւէլ մարդու սրտի միջինը հանել, տեղն ուրիշ բան դնել։ Ուստա Կարօ, Վարդանից Արտաշի լաւ ընկերն է, հասկցաւ, թող Արտաշը առնէ, Կոստին քավը բերէ։

— Աչքիս վրայ ծնող ենք, չէ՞, ընտանի էլ պարտական ենք էս բանի. տղա հրդեհի ապրեցին անհնդ։ Մէկը որ օտար կնէկ առնէ, վարակիչ օքի նախ կը դառնայ։ Բիւրեղինս էլ զաւակ կէ տէր ենք։ Տեսար՝ վաղը աղջիկ-ներն էլ օտար մարդու էրթալ կ'ուզեն։ Ոչ չէ առնս, պիտի առնէ.— Ըրպը ինչո՞ւ մեր եղբայրները օտար կին են առնում, էնոնց հէլալ է, մեզ հարա՞մ։ Եկ ու էլը ցիխէն հանէ. ընտանիք կազմէ, ազգ պահէ։

— Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ… Հէ՛յ վա՛խ մեր պապեր, մէկ գլուխներդ վերցուցէք, աչքերդ բացէք, տեսէք թէ ազգը՝ որ պահել պահպանելու համար խաչ յեղաք, նահատակ էղաք, ուր կ'երթայ։ Վա՛յ մեր գլխուն, էս ի՞նչ օրերի հասանք։

Ու վշտացած հայրերն օդն են խըմում, այրուած սրտերը զովացնելու համար։

— Ուստա՛, շնորհքիդ մեռնենք, մի սազը ձեռքդ առ, կանչում է Կոստին, խօսքն ուղղելով ջուլհակ Ներսէսին։ Ուստայ Ներսէսն 70ը անց, մազ ու մօրուք ձիւնի պէս ճերմկցուցած մի նահապետ է։ Նա սազ է զարնում եւ խաղ կանչում, որովհետեւ էդ իրենց տան առասուածատուր շնորհն է, նա Կարսի հին, նշանաւոր աշուղ Ջլալոյ թոռներէն է։

— Էլ ծերացա՛յ, Կոստի ջան, մատներս…

— Աստծու շնորհքը մատներումդ մէջին քանի ունիս, հետ պիտի էնի, ուստա ջան, դուն սազն առ։

Ուստան վերցնում է պատէն կախ սազը եւ արամաննալ զարնում է լարերին, երգում է խռովքով—

«Զախարդ օրերը ձմրան նման
կուգան ու կ'երթան
Վ.հատելու չէ, վերջ կ'ունենան,
կուգան ու կ'երթան…

Երգի կշռոյթով օրօրւում են գլուխները, հառաչներ են արձակում կրծքերը, ու թուխ սրտեր զաղտնօրէն մատներն աչքերին են տանում, յանդուգն արցունքի կաթիլները պարպելու համար։

Ուստան փոխում է եղանակը. կանչում է իր պապի երգերը.

Կարսա բերդը փիր է,
Եարըս տակը քենր է,
Ջէն կստամ՝ ձէն չի առնի,
Մէկամ ինձէն քէնով է։

կամ.

Ես վերէն կուգայի, դուն դուռը բացիր,
Ջեաքըդ ծոցդ տարար, ա՞ն էրիր յացիր,
Զրտչի էի դուն ինձ աչուղ շինեցիր,
Սէրըդ ինտ էրիր, սրտիս զարկեցիր։

— Հէ՛յ, մեր պապեր, սուրբ սիրոյ մեծ սազանդներ, ո՞ւր էք դուք։

Կանչում է Կոստին ու իր կողմէն օղի է լեցնում հայրերի գաւաթների մէջ։

X

Մի երկու օրից յետոյ Արտաշէսը՝ ընկերներով շրջապատուած՝ եկաւ Կոստին խանութը։

Կոստին առաջ վազեց ու գրկեց, համբուրեց նրան։

— Վա՛յ, Արտաշ ջան, հօրդ հոգուն մատաղ, բարով, հազար բարով էս էկէ։ Տօ՛, էս ի՞նչ ես դառէ։ Լաւ կյաս գնացիր, կորիւն ես դառէ։ Հօրդ մօրդ աչքը լուս, ազգի աչքը լուս, ազջան ես, ազջան։

Հէ՛յ, Անդրանիկ փաշա, մէջքդ տաժուր պահէ. կռած կոփած տղերանք են հասնում քու պաշտած սուրբ գործի համար։ Ու դառնում է միւսներին— բարով, հազա՞ր բարի, աղջէք ջան, նստեցէք, նստէք՛ք, բխոցնես էլ հէրսո էք էսօր. գլխիս վըրա, աչքիս վրա տեղ ունիք. խանութս ձերն է. հրամայեցէք միայն։

— Կոստի ախպէր,— խօսում է Արտաշէսը,— ներիր որ էսքան ուշացայ, գլուխս խառն էր։

— Վնաս չունի, էնքան ազգական ունիս որ, մինչեւ բոլը բոլորին ցոյց տաս, ձեռք բռնելու էրթաս, չարածնեն կ'անցնի.— Խօսքը կտրելն է ձըգում Կոստին։

Տղաները նստում են, Արտաշէսը շրջապատած։ Սեղանները լեցւում են բժշկիներով ու տղայեներով։ Մուկուչն օգնում է Կոստին։

— Ջա՞ն, ինչ լաւ որ էկաք, ձեր ջահէլ արեւներին մատաղ, տղէք ջան, սիրտս քէֆ էր ուզում էսօր, ընկեր չունէի։ Տօ՛, Մուկուչ. Թաբը ուստա Գարօն կանչէ, թող գայ, նաղարէն (աւելի մեծ ձայնով գոռալով) փչէ։

— Գետնի տակն էլ էղնի, գտնեմ բերեմ Գարօն։ Առանց նուագի քէֆ կ'էղնի՞,— ասում է Մուկուչը ու թռնում է դուրս։

Մի քիչ չէ՞ էն չէնէն խօսակցելէն վերջ՝ Կոստին անցնում է բուն խնդրին, պէտք է խօսել, քանի գլուխները տաքցած չեն։

— Արտաշ ջան, լսեցի թէ՝ պիտի ամուսնանաս. շատ ուրախացայ։ Ը՛սի՝ մի քէֆ էնեմ որ, ձէնը մինչեւ երկինք հասնի, Ցիւսուֆ Նախանձը զրգռուի, որ մէկ էլ աշխարհք գայ, պսակի ու հայավարի քէֆ էնէ։

Բայց երբ իմացայ թէ՝ Հարոնացուդ ռուս է, ու հետը մէկը չունի հարազատ՝ չախէս կոտրեց։

Տօ՛, աղջկայ կողմէն ով հարսնեւոր էղնի՞, աղջիկ առնելու-առնելու, հէր ու մէր, քոյր ու ախպէր լացնելու սովորութիւնը չկատարւի՞,

— Հա՛յ առանք, հա՛յ տարանք— կանչելու հպարտութիւնը չունենանք, ու էնոնց կողմէն՝ էրւած սրտի մխիթարանք՝ կանչը չլսենք թէ՝ — Խարսեցի՛ նք, աղջիկ ունինք, ազայ առա՛նք...— էլ ի՞նչ հարսնիք, էլ ի՞նչ քէֆ։

Չէ Արտաշ ջան, մեղքս ի՞նչ պահեմ, չամչով խնդրանք էլ դրկեն յետեւէդ, քո հարսանիքին չեմ գայ։

ԽԼԷՆ ԲՈՒՐՋԱՆԴ

(17)

(Շար.)

թիւն գործեց ժողովուրդին վրայ :

Ռուսական զօրքի հրամանատար Սէյֆիկին գիւղերը պտտելով յայտարարեց ժողովուրդին թէ ներկայ կացութիւնը առժամանակեայ է, թէ Ֆրանսացիները Սանճաքը երբեք պիտի չլքեն եւ թէ պէտք չէ Թուրքերուն քուէ տալ :

Ռեսպէական քոմիթէճիներուն գործունէութիւնը մեծ թափ առած է : Գիշերները փողոցներուն մէջ պարպուած հրացաններով քաղաքին մէջ յեղափոխական մթնոլորտ մը ստեղծել կը ջանան :

Թուրք ժողովուրդը մեծ կարօտով եւ անձկութեամբ կը սպասէ Թուրք զինուորներուն գալստեան :

Մաքրագործումներուն մաքրագործում Ուկրայնայի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Ուկրայնայի մաքրագործումներուն մաքրագործումը լրացաւ կուսակցական համագումարին փակումով : Նախընթաց քաղաքական Բիւրոյին մէջ մէկ հոգի չէ մնացած անցեալ տարուան Բիւրոյէն : Բացականերուն մէջ կը գտնուին Կոսիոր եւ Պրիկորի Պետրովսկի : Առաջինը, որ քարտուղարն էր Ուկրայնայի Կեդր. Կոմիտէին, միեւնոյն ատեն անդամ էր համախորհրդային Քաղաքական Բիւրոյին, բայց իր անունը չի լսուիր շաբաթներէ ի վեր : Պետրովսկի նախագահն էր Ուկրայնայի եւ մէկը Խ. Միութեան եօթը նախագահներէն : Իր անհետացումով, եօթը նախագահներէն կը մնայ միայն Կալինին :

Բոլոր ամբաստանեալները մասնաւորապէս կը մեղադրուին իբրեւ պատասխանատու կասկածի այն ընդհանուր մթնոլորտին որ այժմ կը տիրէ երկրին մէջ, ինչպէս եւ կարգապահութեան թուլացման : Ստորադասները «ժողովուրդի թշնամի» կը հռչակուին : Ուկրայնայի կուսակցութեան նոր քարտուղարն է այժմ Նիկիդա Կրուշեւ, Մոսկուայի շրջանին նախորդ վարիչը եւ Ստալինի մտերիմը :

Ուկրայնայի 15.000 տեղական քարտուղարներէն աւելի քան 22 առ հարիւրը փոխուած են վերջին մէկ ամսուան ընթացքին :

*** Մոսկուայի օտար շրջանակներուն մէջ շրջած զրոյցներու համաձայն, զանազան հանրապետութեանց կարգ մը գործավարներ անհետացած են վերջերս, խորհրդաւոր պարագաներու մէջ : Մասնաւորապէս կը յիշուին Սպիտակ Ռուսաստանի, Թիւրքմէնիստանի, Ղազախստանի եւն. հանրապետութեանց գործավարները, ինչպէս եւ զանազան շրջաններու կարմիր բանակի քաղաքական վարիչները :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՑ չէզոքութիւնը յարգելու համար, Իտալիա եւ Գերմանիա ծանուցագիրներ փոխանակեցին զուիցերիական կառավարութեան հետ, ամէն հաւասարք ընծայելով :

ԳԼՑՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ առեւտրականներու ընկերակցութեան որոշումով, բոլոր խանութները եւ շուկաները փակուեցան, բողոքելու համար մաքսատուրքերու յաւելման դէմ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՀՐԷԱՆԵՐԸ յուսահատելով նոր խտութիւններէն, կը ծախեն իրենց խանութները : Իսկ Վիէննայի մէջ հարիւրաւորներ պոչ կազմած են ամերիկեան հիւպատոսարանին առջեւ, անցագիր ճարելու համար :

ՍՊԱՆԻՈՑ օտար կամաւորները ետ քաշելու համար, 2.500.000 տոլարի ծախք մը կը նախատեսուի (380 միլիոն ֆրանք) : Իւրաքանչիւր կամաւորի վերադարձի ծախքը կը հաշուեն 50 տոլար : — Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին : Զօր. Ֆրանքօ նոր յարձակողականի մը ձեռնարկած է :

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ անդամներէն Զօր. Տիւսէնեէօր առժամապէս ազատ արձակուեցաւ, ուրիշ բանտարկեալի մը հետ :

ՀԱՆԳԻՍՏ Տ. ՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

Մարսէյլէն գրկուած մահազդէ մը ցաւով կ'իմանանք մահը Սահակ աւագ քահանայ Փափազեանի, 70 տարեկան :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է յունիս 21ին, Գոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, եւ մարմինը ամփոփուած է Սէն Փիէռի գերեզմանատունը, Գալաքեան եղբայր.ի համար կառուցուած հայ եկեղեցականներու դամբարանին մէջ :

Մեր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն :

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին հետեւեալ թիւերը — 1, 2, 13, 20, 39 : Առաջին առթիւ պէտք ունինք թիւ 39ին : Վերադարձնողներուն պատրաստ ենք տալ պահանջուած փոխարինութիւնը (Շնորհակալութիւն մեր բարեկամներուն, որոնց բարեացակամութեամբ լրացուցինք քանի մը հաւաքածոյ) :

ՀԱՅ ԲՈՅԺի երեք տարուան հաւաքածոն, առանց ապահովելու պակաս թիւեր, կը ծախուի 50 ֆրանք,— մօտաւորապէս 700 էջնոց հատոր մը :

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS :

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ Հայ.Բոյժի 45, 46 եւ 47 թիւերը :

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի) :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՉԱՐԼԷՀ ՆՈՒՊԱՐ ՊԷՅԻ

Մասնակցութեամբ Երիտ. Հայուհեաց եւ Հայ Երիտ. Միութեան

3 Յուլիս, Կիրակի, ժամը 15—24

Օթէլ Ճիպրալթարի գեղատեսիլ պարտէզին մէջ. Ժիւվիզի

Ընտիր նուագ, բացօթեայ պար, գեղարուեստական եւ այլ հաճելի անակնկալներ, գիւրամատչելի պիւֆէ եւ պաղ ըմպելի

Երթեւեկ հանգստաւէտ կառքերով

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մեթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը : Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն : Գոյական օդի՝ եւ ...ի ... փոխարինութեամբ : Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ անհամեմատ մատչելի գիներով :

Ճաշած եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ :

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

Alimentation TIQ-TON

Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ

20, Rue Tiquetonne, Paris, Մեթրօ **Halles**ին կամ **Etienne-Marcel**ին 2 վայրկեան

Téléphone: Central 76—95

Բացուած է արեւելեան եւ եւրոպական ուտելիքներու նոր մթերանոց, անմրցելի գիներով : Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ.

Առաջնակարգ ճերմակ պանիր, 14 ֆրանք քիլօն : Դաշտավայ 17 Ֆր. : Պուլկուր, 4.50 Ֆր. : Ձիթապտուղ, 6 Ֆր. : Բրինձ, 2.50Ֆր. :

Ապուխտ, 22 Ֆր. : Սուճուխ, 18 Ֆր. :

Միւս ապրանքները նոյն համեմատութեամբ : Փորձեցէք եւ պիտի ըլլաք մնայուն յաճախորդ :

Խանութը բաց է առաւօտեան ժամը 5էն, բացի երկուշաբթիէն : — **Livraison à domicile**

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԿՐՕՆԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի ժողովը 27 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ Ճաւաքատեղին :

«Մայիս 28ը» Գոռտոյի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ

26 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբին մէջ, Սրահի կը նախագահէ Ընկ. Ա. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. **ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ**

Դաշտահանդէս

ազատամարտի հերոսներու յիշատակին

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

26 Յունիս, Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ իրիկուան ժամը 9ը, Սէնթ-Անտրէի հովասուն պարտէզին մէջ :

Կը նախագահէ Ընկ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. **ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ**

Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ

26 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ Ժան-տ'Արք սրահին մէջ, կը բեմադրուի առաջին անգամ ըլլալով եւ մեծ պատրաստութեամբ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՈՐԹՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

ղեկավարութեամբ Ընկ. Յ. ԱՃԷՄԵԱՆԻ :

Մուտք Ա. կարգ 5 Ֆր., Բ. կարգ 4 ֆրանք :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

27 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5, Ռիւ տը լ'Էքլիփս, Մարսէյլ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ Կեանքի իմաստն ու արժէքը :

Ծախքերու մասնակցութիւն 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մոնփէլիէի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը հրաւիրած է բանախօսելու Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆը՝ 28 Յունիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեանս հաւաքատեղին, 2, Փլաս տը լա Մէռի, Մոնփէլիէ :

Մուտքը ազատ է :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ, Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ՍՈՒԹԻՒ

26 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Թամփանեը Ռոզէրի լէ Փէն տը Գասթիտ, Նաճարեանի օդասուն եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ, Սէնթ - Էթիէն :

Բացման խօսք՝ Տիկ. Ս. ԲԱՂԻԿԵԱՆ

Բանախօսութիւն՝ Տիկ. Ն. ՔԻԳՐԻԹՃԵԱՆԷ

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան խնջոյքը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 26ին, Կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Պ. Զաւրիկի սրճարանը, 45, Rue de la Défense :

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը — Մուտքը ազատ է :

Ճոխ պիւֆէ

Միութեան վիճակահանութիւնը կը քաշուի նոյն օրը :

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Երիմեան» դպրոցի հանդէսը տեղի կ'ունենայ ՅՈՒԼԻՍ 3ին : Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. Ժողովը 27 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին Երիմեան սրահին մէջ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 27 Յունիս, Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին, Քառէի սրճարանին վերնայարկը :

REXY CINEMA (Lyon)

24 Յունիս — 30 Յունիս

Cours Lafayette, angle Rue Garibal.

Ամէն օր ցերեկները 2.30ին, իրիկուններր 20.30ին :

Lisette Lanvin dans "Enfants de Paris"

Meg-Lemonnier et René-Lefébvre dans 3-6-9

Գիները 3, 5 եւ 7 ֆրանք

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի առանձնաշնորհ գինով :

ՄԵԾ ԵՒ ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

T. S. F.ՆԵՐՈՒ — ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50 ԶԵՂՉՈՎ

ԿՕՐԾԻՔՆԵՐ 200 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Կ'ընդունինք ամէն օր ժամադրութեամբ, Tél. Pereire 20—90

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՌԻՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

26 Յունիս, Կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8, Rue Danton (St. Michel)

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի բեմադրութեամբ հանրածանօթ արուեստագէտ-վարպետին

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆի փարիզահայ կեանքէ զուարթ կատակերգութիւնը

ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

երեք արար

որուն կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ա. ՍԱՐՈՅԵԱՆ, Գ. Տէր. ՎԻՇԵԱՆ, Ս. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ, Տիկիններ՝ Բ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Աւիս Տէր. ՓՕՆ եւայլն :

Այս ներկայացումը կը տրուի յօգուտ Գրիգոր - Վահանի, եւ նախաձեռնութեամբ իր խումբ մը բարեկամներէս կազմուած յանձնախումբի մը, որուն մաս կը կազմեն Պ. Պ. Եագուպեան Ե., Թէրզեան Վ., Մանիկօֆ Ե., Գալապանեան Ս., Սամուէլ Հայկ, Տէտէճեան Յ., Քէպապճեան Ն. :

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchal խանութը

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

24 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20 :

Առաւօտները ժամադրութեամբ :

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Ա. ԵՍԼԱՆ

120, Bld. de Clichy (Métro Place Clichy et Blanche)

Tél. Marcadet 55 – 48

Կ'ընդունի ամէն օր 2էն 8 : կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle — Tél.: Gut. 93-76

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անփոփոխ պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը : Զգուշացէք արուեստական օղիներէ ... որոնք ... գիշերները ջուր կը խառնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան ... ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուրանալի, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ... ճաշակը ըլլալը հաստատուած է :

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

« ՇԻՐԱԿ »

Արեւելքի միակ իսկական օղին է :

Անզուգական, Անմրցելի, Ախորժաբեր :

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի ճիւթէն Թով Հայ աւանդական սեթանին կարգ :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒՆԻՍ
28 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3768 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՂ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Աւելի սեւ օրեր նախատեսելով, երբ անընդհատ կը շեշտենք [illegible] եւ գիտակից գործակցութեան պահանջը, ինքնին սեղանի վրայ կուգան բազմազան հարցեր :

Այսպէս, իրական գործակցութեան — ոչ թէ անորոշ համերաշխութեան — համար ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է կեդրոնական եւ բազմակողմանի գլուխ մը: Ըսել՝ մեքենայ կամ ղեկավարութիւն :

Ցաւոտ, նոյնքան տարրական պահանջ է որ այդ գլուխը օժտուած ըլլայ ոչ միայն աշխատելու ընդունակ ձեռքերով, այլեւ աշխատանքի միջոցներով :

Ի՞նչ օգուտ քաղաքի մը մէջ հաւաքել ձեռնհաս տարրերէ բաղկացած մարմին մը, եթէ ան գրասենեակի մը կամ ձեռնարկի մը ծախքն անգամ պիտի ճարէ մուրացկանութեամբ կամ ողորմութեամբ :

Բաւական բան գիտենք զանազան պատուիրակութեանց գործունէութեան մասին, երբ կը յուզենք այս խնդիրը :

Գիտենք, նաեւ, թէ ինչպէս կը գործեն այն միւս տարագիրները — Ռուս եւ Կովկասցի, Սուրիացի կամ Պաղեստինեան — որոնք ազգային դատ եւ ուրիշ հիմնական հոգեր ունին: Միայն հրեաներու գործունէութեան մեթոտները բաւական են, մեր աչքերը բանալու համար :

Արդ, ի՞նչպէս պիտի ճարուի «գանձը», նկատելով որ ուրիշ ամէն բան կարգին է եւ առաւօտ մը պիտի ունենանք համահայկական, կեդրոնական ղեկավարութիւն մը :

Այդպիսի գլուխի մը բաղկացուցիչ տարրերուն կորիզը պիտի կազմեն, անշուշտ, քաղաքական կուսակցութիւնները :

Արդ, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն ունենալով իր կազմակերպական մեքենան կը հոգայ անոր ծախսերը, համաձայն իր կարողութեան : Բացառիկ ձեռնարկներու համար ալ, դարձեալ իրեն կ'իյնայ ճարել անհրաժեշտ վարկերը :

Մասնաւորապէս խօսելով Դաշնակցութեան մասին, գիտենք որ ան ամէն տարի որոշ վարկեր կը սահմանէ ինչպէս կուսակցական, նոյնպէս քաղաքական աշխատանքի համար: Ոչ միայն ընդհանուր գործունէութեան ուղեգիծը մշակած ատեն, այլեւ իւրաքանչիւր շրջանի մէջ առանձին, համաձայն տեղական պահանջներու :

Ի՞նչ արժէք ունի որ եւ է բանաձեւ, առանց համապատասխան վարկի: Քաղաքական գործունէութեան անիւը ոչ գեղեցիկ բաղձանքներով կը թաւալի, ոչ ալ սրտառուչ մաղթանքներով :

Այս անողոք ճշմարտութեան մասին եթէ աղօտ կամ կիսկատար գաղափարներ ունէինք երէկ, անշուշտ աւելին սորվեցանք տասնըհինգ տարուան ընթացքին, աշխարհի պողոտաներուն վրայ:

Արդ, ի՞նչ միջոցներ կան գոնէ տրամադրելի վարկեր ապահովելու, յատկապէս քաղաքական աշխատանքի համար: Այսօր եւ մանաւանդ վաղը, երբ աւելի սեւ օրեր հասնին:

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ քննելով Հայր. Միութեանց վերաշինական աշխատանքին առջեւ բացուած նոր անելը — խզուած Հայաստանի եւ Արտասահմանի յարաբերութեանց — կ'առաջարկէ որ անոնք դպրոցներ բանան արտասահմանի մէջ, ամառնային կայաններ հաստատեն եւայլն :

Անշուշտ կարեւոր է այս պահանջը, նոր սերունդին փրկութեան տեսակէտով :

Բայց, կը կարծենք թէ աւելի ստիպողական հանգամանք կը ներկայացնէ միւս հոգը, — քաղաքական աշխատանք եւ ինքնապաշտպանութիւն, ամենալայն առումով :

Կրթական վարկեր միշտ ալ կարելի է ճարել, թէ Հայրենակցականներու եւ թէ ուրիշ կազմակերպութեանց միջոցաւ: Հայրենակցականները կրնան, միեւնոյն ատեն, աւելցնել իրենց սահմանած վարկերը, նոր դպրոցներ բանալով եւ եղածները զարգացնելով:

Եւ սակայն, ճիշդ պիտի չըլլար ամբողջովին այս ճակատին յատկացնել բոլոր տրամադրելի գումարները :

Մեր կարծիքով, հարկ է նախ ապահովութեան տակ առնել Հայրենակցականներու եւ մանաւանդ Վերաշինացներու վստահուած գումարները, քանի որ այլեւս կարելի չէ Հայաստան փոխադրել զանոնք, նոր աւաններու շինութեան համար :

Ո՞վ կրցաւ հաշուեքննութիւն մը կատարել եւ ստուգել թէ իսկապէս ի՛նչ հաւաքուած է մինչեւ հիմա եւ ի՛նչքանը նպատակին ծառայած :

Այս հարցականը կը դառնայ աւելի վրդովիչ, հիմա որ փոխադրութեան ճամբաներն ալ փակուած են, մինչ զանազան Միութիւններ եւ նոյնիսկ լուծուած Հօկերը կը շարունակեն դրամ հաւաքել, թրթռացնելով «Հայաստանասիրութեան» լարերը :

Հայրենակցականներու եւ Վերաշինացներու անդամները իրենք պարտաւոր են ամենախիստ հակակշիռ մը հաստատել, քանի որ ամէնէն համեստ Միութիւնն ալ պատրաստ գումարներ ունի, յանուն Հայաստանի: (Դեռ վերջերս հայրենակից մը կը պատմէր թէ 40,000 ֆրանք դրամ ունի Մեծ Նոր Գիւղի Միութիւնը):

Այս հակակշիռէն վերջ, իւրաքանչիւր Հայրենակցականի պարտականութիւնն է գումար մը նախատեսել նեղ օրուան համար, որ կրնայ գալ ե՛ւ Հայաստանի ե՛ւ Արտասահմանի այս կամ այն գաղութի գլխուն (օրինակ՝ Սանճաք եւ Սուրիա): Գումար մը՝ եթէ ոչ աղէտ մը դարմանելու, գոնէ քաղաքական աշխատանքի մեքենան իւղոտելու, բանեցնելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, օրուան հոգերէն կը բխի այս թելադրութիւնն ալ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՊԱՆԻԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՐ ՎՐԷԺ ԼՈՒԾԵԼ ԻՏԱԼԻԱՅԷ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Անգլիա եւ Ֆրանսա միջամտելով կանխեցին մեծ վտանգ մը

Շաբաթ օր լուր տարածուեցաւ թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը սպառնացած է ռմբակոծել իտալական նաւերն ու քաղաքները, եթէ իտալական օդանաւեր եւ օդաչուներ շարունակեն ռմբակոծել բաց քաղաքները: Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները անմիջապէս միջամտելով, ետ առնել տուին այս սպառնալիքը: Իսկ Իտալիա չհաւատալով հանդերձ սպառնալիքին, ազդարարեց թէ անոր գործադրութիւնը պիտի նկատէ պատերազմական արարք

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ սպառնալիքը պաշտօնապէս անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց հաղորդուած էր ուրբաթ օր, Սպանիոյ դեսպաններուն միջոցաւ, բայց Պարսելոնայի կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց շաբաթ օր, բացատրելով թէ պիտի ռմբակոծուին ոչ թէ Իտալիոյ, այլ Զօր. Ֆրանքոյի բաց քաղաքները, նաւահանգիստները եւ օդանաւային կայանները: Այս յայտարարութիւնը արդիւնքն է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արագ միջամտութեան: Փարիզի, Լոնտոնի, Հռոմի եւ Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ Սպանիոյ սպառնալիքը յուսահատական փորձ մըն էր, ուրիշ պետութիւններ ալ պատերազմին մէջ խառնելու համար: Այս տեսակէտէն մեկնելով, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները ազդարարեցին թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը չի կրնար որ եւ է օգնութիւն սպասել, եթէ կռիւ սարքէ Իտալիոյ կամ Գերմանիոյ հետ կամ երկուքին հետ միաժամանակ: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը մանաւանդ վճռական էր այս մասին:

Ցայտնի չէ թէ իսկապէս ի՛նչ ձեւով եղած է սպանական սպառնալիքը: Զրոյցի մը համաձայն, Լոնտոնի սպանական դեսպանը ուրբաթ օր տեսակցելով Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, ըսեր է որ եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա չյաջողին դադրեցնել բաց քաղաքներու ռմբակոծումը իտալական եւ գերմանական օդաչուներու կողմէ, հանրապետական կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի փոխվրէժի դիմել ա՛յն վայրերուն դէմ ուրկէ կուգան յարձակողները: Այս ակնարկը մասնաւորապէս ուղղուած էր Իտալիոյ դէմ, քանի որ Գերմանիան շատ հեռու է: Միեւնոյն ազդարարութիւնը եղած էր Ֆրանսական կառավարութեան: Անգլիա եւ Ֆրանսա կլլելով ամբողջ հետեւանքները, անմիջապէս միջամտեցին եւ վտանգին առաջքը առին:

Իտալիներ կը հաւատան թէ սպանական սպառնալիքը ուղղուած էր Մայորքա կղզիին իտալական կայանին դէմ :

*** Անգլիոյ ազդարարութեանց եւ Մուսոլինիի յորդորներուն վրայ, զօր. Ֆրանքօ խոստացած է դադրեցնել չէզոք նաւերու ռմբակոծութիւնը :

Իտալիա թնդանօթներով պիտի պատասխանէր…

Սպանական սպառնալիքին լուրը հազիւ տարածուած, իտալական թերթերը կրակ տեղալ սկսան, ազդարարելով թէ Իտալիա եւ Գերմանիա թնդանօթով պիտի պատասխանեն, եւ ոչ թէ խօսքով :

Կիսապաշտօնական թերթ մը, «Թրիպունա», գրեց անմիջապէս .

— « Եթէ այս սպառնալիքը գործադրուի, կարմիր Սպանիոյ ոչ թէ ժամերը, այլ վայրկեանները պիտի համրուին »:

Պ. Կայտա, որ Մուսոլինիի արտայայտիչը կը համարուի, կը գրէ իր թերթին մէջ.

— « Ամբողջ աշխարհ կ'ըմբռնէ ճշգրիտ իմաստը այս նոր խելագարութեան որ կը ծլի կարմիրներու խռովարար ուղեղին մէջ. ան կը ձգտի ամէնէն արիւնալի ընդհարումը պատրաստել Եւրոպայի մէջ: Բացորոշ է որ եթէ Գերմանիա կամ Իտալիա յարձակում կրեն Սպանիոյ կարմիրներէն, իրենց քաղաքներուն, նաւերուն կամ ստացուածքներուն մէջ, այն միակ պատճառով որ իտալական կամ գերմանական գործարանէ շինուած օդանաւ մը կը գտնուի Սպանիոյ մէջ եւ հոն կը կռուի ազգայնական ուժերուն հետ, ճիշդ այնպէս ինչպէս հարիւրաւոր ֆրանսական կամ խորհրդային օդանաւեր կը կռուին կարմիրներուն հետ, հակազդեցութիւնը պիտի ըլլայ անմիջական եւ անողոք: Եւ պիտի կատարուի ոչ թէ դիւանագիտական ծանուցագիրներով եւ դիտողութիւններով, այլ թնդանօթներով »:

Աւելորդ է ըսել թէ Իտալիոյ այս կարգի արտայայտութիւնները մեծ գոհունակութիւն պատճառեցին Գերմանիոյ մէջ, ուր նոյնպէս մամուլը ծանր ազդարարութիւններ ուղղեց Սպանիոյ, անոր սպառնալիքը վերագրելով Մոսկուայի :

Նոր օրէնք օտար աշխատաւորներու մասին

Պաշտօնաթերթը յունիս 26ին հրատարակեց հրամանագիր - օրէնքներու չորրորդ շարքը: Հրամանագիրներէն 19ը կը վերաբերին հողագործութեան, 11ը վաճառականութեան, մէկը՝ ելմտական գործերու :

Հրամանագիր մը, որ սահմանուած է ֆրանսական աշխատաւորին պաշտպանութեան, կ'ըսէ թէ այն օտարականները որ աշխատական կամ ճարտարագործական արհեստ մը ի գործ կը դնեն, պիտի վայելեն այն իրաւունքները ինչ որ իրենց երկրին մէջ կը վայելեն օտարականները եւ մասնաւորապէս Ֆրանսացիները:

Նոյն օրէնքին տրամադրութեամբ, կառավարութիւնը կրնայ որոշ համեմատութիւն մը (առ հարիւր) հաստատել օտարականներու թիւին համար, աշխատաւորի կամ ճարտարագործութեան այս կամ այն ճիւղին մէջ (ինչպէս բանուորներու համար):

Դարձեալ, փոփոխելով 1919 մարտ 18ի օրէնքը՝ աշխատական արձանագրութեանց մասին (ռէժիսթր [illegible]), նոր հրամանագիրը սահմանափա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ»Ն ՄԱՂԵՑ ՄԵՐ ՀՈԳԻՆ

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Լէպլէպիճիի ներկայացման մասին :

— Ներկայ չէի :

— Ըսել կ'ուզեմ թէ պէ՞տք էր ներկայացնել :

— Այո եւ ոչ :

— Չեմ հասկնար :

— Չուխաճեանի յոբելեանին առթիւ՝ կ'արժէր գաղափար մը տալ :

— Բայց լեզո՞ւն :

— Բուն հարցը այդ է արդէն: Ուրիշ անգամ հայերէն ալ ներկայացուցած են, բայց եղած է կեղծ եւ ձախաւեր: Չուխաճեանի յոբելեանին առթիւ առաջարկուեցաւ երիտասարդ գրագէտի մը որ հայերէնի վերածէ «Լէպլէպիճի»ն: Քանի մը շաբաթ փորձեց եւ յուսահատեցաւ: Երկրորդ նախ մը կրնար ընել այդ գործը, թերեւս բովանդակութիւնն ալ փոխելով: Մենք ոչ այդ լեզուն ունինք, ոչ ալ այդ բարքերը: Կարելի չէ կեղծել :

— Այն ատեն միայն Երաժշտութիւնը ներկայացնէին :

— Այդ ալ տեսակէտ մըն է, սակայն կազմակերպիչը նախընտրած է գոնէ մէկ անգամի համար խաղն ալ ներկայացնել, այնպէս ինչպէս գրուած է :

— Բայց խայտառակութիւն է, թէ լեզուով եւ թէ բովանդակութեամբ, գայթակղեցուցիչ, անբարոյական . .

— Լեզուի մասին ամէն բան կրնաս ըսել (մի մոռնար որ գրուած է 1875ին, բռնակալութեան տակ): Գալով խաղին, անոր բուն կորիզը ընկերային հարց մը կը շօշափէ, — պայծառ գիւղի եւ քաղաքի, Պոլսոյ քաղքենի դասուն (պուրժ) եւ շինական խաւարի խառնուրդը (լէպլէպիճի) :

— Հապա սա գռեհիկ տեսարաններն ու արտայայտութիւննե՞րը :

— Կարելի էր յապաւել վարպետ ձեռքով մը, առանց խաթարելու տեղական գոյնը եւ միջավայրին [illegible] :

— «Ցանազ»ը ինչո՞ւ այնքան երկար յօդուածներ նուիրեց եւ դեռ կը շարունակէ :

— Մի՛ հասկնար: Այդ յօդուածները ուսումնասիրութիւններ են մեծ [illegible] շրջանի մը թատերական եւ երաժշտական արժէքներու մասին, որ առնուած՝ Չուխաճեանի տարեդարձին առթիւ: Եթէ վարպետը հարկադրուեր էր իր երաժշտական տաղանդը փայլեցնել թուրքերէն գունագեղ [illegible] վրայ (ոչ նոյնպէս հայկական արտադրութիւն), այդ իրաւունք չի տար ժխտելու իր արժանիքը : Չուխաճեան մը տարբեր պարագաներու մէջ, անշուշտ պիտի արտադրէր իսկապէս անմոռանալի գործեր :

— Բայց տեսա՞ք այն հազարաւոր բազմութիւնը որ խռնուած էր «Միւթիւալիթէ»ի մեծ սրահին մէջ, երբ [illegible] Արա Պարթեւեանի երաժշտական երեկոյթին մէջ, շաբաթ գիշեր, այնքան գեղեցիկ եւ յաջող :

— Ինչո՞ւ կը զարմանաք. տարինե՛ր է ի վեր «Արշին Մալ Ալան» եւ «Մաշտի Իպատ» կը խաղան — երկուքն ալ ոչ հայկական, ոչ ալ գեղարուեստական — եւ ժողովուրդը խուռներամ կ'երթայ կը ծափահարէ. այն ատեն որ ամերիկեան ընկերութիւն մը շարժանկարի վերածեց առաջինը եւ կը տարածէ գաղութէ գաղութ: Այս է բուն ողբերգութիւնը :

Դեռ ուրիշ ըսելիքներ ալ ունիմ, բայց սպասէ մինչեւ վաղ առտու :

ՎԱՀԷ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԴԻՒՐԱՑՆԵԼ ՄԵՐ ԳՈՐԾԸ

Ընկեր Լ. Գեւոնեանի հիւանդութեան պատճառաւ, վարչական գործին ալ խմբագրութեան վրայ ծանրացած ըլլալով, կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն .—

1.— ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՁԵՌՆՊԱՀԵԼ, ՀԱՇԻՒՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ :

2.— ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՏԱՐԵԼ ԱՒԵԼԻ ՇԱՏ MANDAT - CHEQUEԵՐՈՒ ՄԻՋՈՑԱՒ (ԹԻՒ 1678 — 63, ԻՆՉՊԷՍ ԱՄԷՆ ՕՐ ԿԸ ԵՐԵՒԱՅ ՃԱԿԱՏԸ) :

3.— «Մանտա - փոստ» ղրկած ատեն վրան չնշանակել «Մանտա - շէք»ի թիւը :

Նոր տեղեկութիւններ Սանճաքի մասին

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի Թրքական դեսպանին հետ, շաբաթ եւ երկուշաբթի, Սանճաքի ընդհանուր կացութեան եւ ընտրութեանց կազմակերպութեան մասին :

*** Պոլսէն կը հեռագրեն Հավասի.— Մեղմացում մը կը նշմարուի թրքական մամուլին արտայայտութեանց մէջ: Կը թուի թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին յառաջիկայ այցելութեան լուրը նպաստաւոր ազդեցութիւն գործած է ֆրանքօ-թրքական յարաբերութեանց վրայ: Մամուլը կը գրէ թէ Պ. Ժորժ Պոնէ պիտի արժանանայ ջերմ ընդունելութեան մը, ամրապնդելով ֆրանքօ-թուրք դարաւոր բարեկամութիւնը, որ խանգարուեցաւ միայն Սանճաքին անկախութեան գործադրութեան եղանակներու շուրջ մեկնութեամբ :

Կացութիւնը անստոյգ է տակաւին

«Յուսաբեր»ի թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն, յունիս 15 թուականով .—

Հալէպը խոր յուզումի մատնուած է: Արդէն շարագուշակ լուրերը շրջան կ'ընեն քաղաքին մէջ: Կը հաւատացուի, թէ մինչեւ ամսոյս վերջը Սանճաքը յանձնուած պիտի ըլլայ Թուրքիոյ: Էնկիւրիի սպայակոյտի անդամ Ասըմ Կիւնտիւզ Անտիոք եկած է եւ համդիպումներ կ'ունենայ Ֆրանսական ուժերու ընդհ. հրամանատարին հետ: Սանճաքի քրիստոնեայ ժողովուրդներէն պատուիրակութիւն մը կը պատրաստուի մեկնիլ Անգարա՝ յայտնելու համար Սանճաքի ժողովուրդներու հաւատարմութիւնը Աթաթիւրքին: Սանճաքի տեղական կառավարութիւնը սկսած է հետապնդել հակաթուրք ճակատի վարիչները: Խուճապն ու գաղթը անխուսափելի կը դառնան, եթէ մեր հաղորդած լուրերը ամբողջութեամբ ճշդուին: Անակնկալի չմատնուելու համար, անհրաժեշտ է ժամ առաջ խորհիլ գաղթահայութեան օժանդակութեանը մասին աղէտքի մատնուած այս ժողովուրդին :

*** Արաբական թերթ մը գրած էր թէ ձերբակալուած է Անտիոքի նախկին երեսփոխանը, Մովսէս Տէր Գալուստեան: «Ազդակ» անգամ մը եւս վճռապէս կը հերքէ այս լուրը, յայտնելով թէ ձերբակալման հրամանագիր չկայ անոր դէմ :

*** Սանճաքին Թուրք կառավարիչը հրամայեց վճարել տուրքերը: Հրամանատար Քոլէ ալ իր կարգին զեկոյց մը հրատարակելով, կ'ազդարարէ թէ խստօրէն պիտի պատժուին անոնք որ գրգռութիւններ կը սերմանեն.— Թուրք թերթերը բոլորովին անորոշ կը գտնեն կացութիւնը :

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդի ընտրութիւններն առիթ տուեցին Մոսկուայի մեծ թերթերին մի քանի օր բազմաթիւ սիւնակներ յատկացնել մեր հայրենիքին, ինչպէս եւ նրա հետ միաժամանակ յունիսի 12ին քուէարկող Վրաստանին: Պէտք է խոստովանենք, որ մայրաքաղաքի լրագրական էջերում հաւասարութեան սկզբունքն երկու քոյր հանրապետութիւնների վերաբերմամբ խստօրէն պահպանուած էր — առաջնորդողներում նրանք փառաբանւում էին միասին, լրատուական բաժնում եթէ մէկ երես ու երկու նկար նուիրւում էր Վրաստանին, նոյնքան էլ բաժին էր հանւում Հայաստանին:

Քուէարկութեան գործողութիւնն ու նրա արդիւնքը նոր եւ անակնկալ ոչինչ են պարունակում: Դաշնակցային եւ ինքնավար հանրապետութիւնների խորհրդարանային ընտրութիւնները բնաւ չեն տարբերւում անցեալ դեկտեմբերի 12ին տեղի ունեցած Ս. Միութեան Գերագոյն Խորհրդի ընտրութիւններից: Թեկնածուներն այս անգամ եւս նշանակուած էին կառավարութիւն - կուսակցութիւնից եւ մէկական ամէն մի շրջանի համար: Քուէարկեցին 18 տարեկանից վեր գրեթէ բոլոր քաղաքացիները եւ «Բոլշեւիկների եւ անկուսակցականների բլոկի» թեկնածուներն ընտրուեցին միաձայն: «Ընտրուեցան» բառը գործ ենք ածում այս դէպքում հետեւելով խորհրդային մամուլին: Մեզ համար Ստալինեան կամ այլ Փաշական երկիրների որ եւ է «պատգամաւոր» ժողովրդի ընտրեալ չէ, այլ կառավարութիւնից նշանակուած պաշտօնեայ: Երբ ասում ենք — ընտրել, կանխորոշում ենք առնուազն երկու անձերի կամ ցուցակների ներկայութիւնը, որոնցից մէկն ու մէկին ազատօրէն կարծիք արտայայտողը տալիս է առաւելութիւն: Իսկ միակ թեկնածուի հանրաքուէի ենթարկելը սեւ կամ կարմիր շապիկաւոր բռնակալութիւնների կեղծիքներից մէկն է: Ցուցակ պայմաններում միայն ձեռնպահութեամբ կարելի էր ցոյց տալ բացասական վերաբերմունք: Բայց ձեռնպահութիւնը փաստօրէն արգիլուած է «Առաջնորդների» հովւութեան տակ: Առանց պնդալթելի արգելքների, գիտակցօրէն ու հրապարակով մերժել քուէարկութեան մասնակցիլ, նշանակում է պարզապէս իրեն մահուան դատապարտել:

Խորհրդային «աշխարհի ամենաժողովրդավար ընտրութիւնները», ինչպէս իրենք են անուանում, կարելի է բնորոշել հետեւեալ օրինակով — ենթադրեցէք, որ լինել չլինելու պատճառով հրաւիրում են ձեզ կօշիկի խանութ, ուր մի զոյգ կօշիկ կայ միայն, ոտքիդ անյարմար: Վաճառողը, նժոյլ ատրճանակն ուղղում է ձեզ եւ հրամայում — կօշիկ ընտրիր: Ուզես չուզես պիտի «ընտրես» եղածն ու օծիքդ ազատես:

Յունիսի 12ին փոքրիկ Հայաստանն ալ իր «ընտրութիւնները» կատարեց ներքին գործերի կօմիսարիատի վերահսկիչ Խմսորատխապաննիլիքի տակ: Որքան էլ «Հայկական Գերագոյն Խորհրդի» ընտրութիւններն իրենց ձեւով եւ էութեամբ դատապարտելի լինեն, այնուամենայնիւ պիտի գրաւեն մեր ուշադրութիւնը, որովհետեւ հայրենի երկնքի տակ կատարուած մեծ դէպքերից մէկն են: Ապագայ հայկական պատգամաւորների մի քանիսը իրենց թողլ տուեն կուզտոտ ստախօսութիւններ նախկին «Դաշնակների Հայաստանի» մասին, բայց միթէ նոյնը չէ՞ին անում նրանք, ովքեր յետագայում նահատակեցան խորհրդային դահիճների ձեռքով, իբրեւ «քօղարկուած ազգայնականներ ու Դաշնակցականներ» քոռ իշխանութեան օրակումին:

Եթէ հակառակ Ստալինեան քաղաքականութեան սադրանքներին — ի ապառ կարել գրոհ եւ ներսի հայութիւնը միմիանցից ու մեռցնել մեր ազգային համախմբման ու վերածընունդի խոչալները — մենք ուզում ենք կապուած մնալ այդ խոչալների խարիսխին — այսօրուան Խ. Հայաստանին, ապա ուրեմն պիտի հետաքրքրուինք նրա անցուդարձերով եւ աւելի յաճախ արձանագրենք նրանց մեր մամուլում:

***

Հայկական խորհրդային ընկերվարական հանրապետութեան (այսպէս է պաշտօնական անունը) 256 ընտրական շրջաններում ներկայացուած էին 256 թեկնածուներ Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորութեան համար: 611644 ընտրողներից 605.907 (99.06) մասնակցել են քուէարկութեան, 603.469 (99.6) քուէարկել են յօգուտ պաշտօնական թեկնածուների, որոնցից 156 հօգին համայնավար կուսակցութեան անդամ են, մնացածը անկուսակցականներ, 191 տղամարդ, 65ը կին: Երեւանի No 1 ընտրական շրջանում 1252 ընտրողներն առանց որ եւ է ձեռնպահի եւ միաձայն քուէ են տուել թեկնածու Յոսիֆ Ստալինին: Երեւանի պատգամաւոր են նաեւ խորհրդ. միութեան վարչապետ Մոլոթով եւ նրա օգնական Միկոյեան, որի անունն այդ առթիւ «Իզվեստիա»յում մի քանի անգամ կցուած է «հայ ժողովրդի հարազատ եւ հաւատարիմ զաւակ» տիտղոսը: Այնուհետեւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդի մէջ են մտնում տեղական այժերը — կենտր. կոմիտէի քարտուղար Գրիգոր Յարութիւնեանը, Միութեան Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան մէջ Հայաստանի ներկայացուցիչ Մացակ Պապեանը, գործադիր խորհրդի նախագահ Արամ Փիրուզեանը, անտառապահութեան գործավար Բախչի Ներսէսեան, Ղուկասեան շրջանի կոմկուսի քարտուղար Արամայիս Խանազատեան, Սպանդարեան շրջանի՝ Մուշեղ Գէորգեան, Սիսիանի՝ Միսակ Դալլաքեան, ուսուցչապետ բժիշկ Գեանջեցեան, նկարիչ Գիւրջեան, դերասանուհիներ Ցասմիկ եւ Հայկանուշ Դանիէլեան, դերասան Շարա Տալեան, գրագէտ Արազի, Անկավարժական ճեմարանի դասախօս Սիմակ Սահակեան, ուսուցչուհիներ՝ Խոջաէյնաթեան, Մաաթէաոեան եւ Շողիկ Աւագեան, աշուղ Գրիգոր, Երեւանի ելեկտրաքարշի ճարտարապետ Գարեգին Օրդեան, գնդի կոմիսար Մամիկոն Հայրապետեան, գնդապետ Դիմիտրիյ Մակչանով, ուսանողուհի Աստղիկ Գէորգեան, ապա բազմաթիւ գիւղական խորհուրդների ու կոլխոզների նախագահներ, բանուորներ, հողի ու անասնապահութեան աշխատաւորներ, որոնց թւում քրտուհի Սթօ Նազօ՝ Արագածի շրջանից, Աշուղի գիւղից Մէյթի Ղամբարալիեւ, Վեդիից՝ Մահմէտ Իսկենդարով, Առինջ գիւղի «Անաստուած» կոլխոզից Նազիկ Աբգարեան, Բաշքէթի «Միջազգային» կոլխոզից Նանագիւլ Յարութիւնեան, Գոմաձորից՝ առախանովեան կոլխոզային Վահան Սարգսեան, Երեւանի ծխախոտի գործարանից բւղարեր Աւետիսեան, Արտեստական ձգախէժի գործարանից՝ Մկրտիչեան, Քանաքեռի ելեկտրակայանից՝ Ց. Գրիգորեան, Լափանի պղնձահանքերից՝ Սուրէն Ղազարեան, Լէնինականի հիւսուածեղէնից՝ Օր. Անգին Արսէնեան, Երեւանի Կարի արհեստանոցից Օր. Զ. Զամիրեան, Աբաժուսի կոլխոզից տիկին Վարդուշ Բազալեան, Արհեստ. ձգախէժի վարչինքերից Մանուկ Ուլոյեան, Երեւանի երկաթուղու մեքենավար Բաղդիկ Շահինեան եւայլն եւայլն:

Հայաստանում արտասանուած նախընտրական շրջանի ճառերն սկսւում էին ու վերջանում Ստալինի փառաբանութեամբ: Ամէնքն անխտիր ճըգնում էին ապացուցանել, որ «Առաջնորդի» շնորհիւ հայ ժողովրդի թըշուառ եւ բրաւազուրկ անցեալն փոխարինել է բարեկեցիկ ու լուսաւոր ներկան, հաւանաբար համայնավար հռետորներն իրենք իսկ կասկածում էին իրենց պնդումների վրայ ու զօրացուած վկայութեան էին կանչում ծերերին — Գոմաձորցի 122 տարեկան Աբրահամ Ոսկանեանին, Զառեցի 120 տարեկան Զոհրաբ Իսրայէլեանին Լալ (Իջեւանի շրջան) գիւղացի 115 տարեկան Արսէն Բաղդասարեանին, Երեւանցի 106 տարեկան Վարսենիկ Փարսադանեանին, որոնք միաբերան խոստովանում էին, թէ «միայն խորհրդային իշխանութեան օրով մենք ազատ շունչ քաշեցինք ու մարդավարի ապրեցինք, մենք մեզ զգում ենք աւոյդ ու երջանիկ եւ հրճուալից կեանքի համար շնորհակալ ենք մեծ Ստալինին»: Ոմնկողիրները հաւանաբար կուշտ կը ծիծաղէին խեղճ ծերունիների փչոցների վրայ, եթէ դէթ բնականօրէն ծիծաղիլը թոյլ տրուած լինէր «ընկերվարութեան» աշխարհում:

«Իզվեստիա»յի յունիս 12ի համարի մէջ Վրաստանին եւ Հայաստանին նուիրուած խմբագրականում կարդում ենք.

— «Նշանակալից պատմութիւն եւ հին հարուստ մշակոյթ ունեցող վրացի ու հայ ժողովուրդներն արիւնով պաշտպանեցին իրենց գոյութեան իրաւունքն արեւի տակ: Ռուսական ցարիզմի դաժան տիրապետութիւնից առաջ Վրաստանն ու Հայաստանը տառապեցին դիշատիչ աշխարհակալներ՝ Հռոմայեցիների, Պարսիկների, Մոնղոլների ու Թուրքերի ձեռքին: Նրանց հողերը տրորեցին Աղեքսանդր Մակեդոնացու ձիերը, Շահերի ու Սուլթանների հորդաները: Բայց երբեք չմարեց վրացի եւ հայ ժողովուրդների ազատութեան պայքարի կրակը, որովհետեւ նրանք յեղափոխական ժողովուրդներ էին»:

Այո, այդ կրակը մենք, հայ ժողովուրդի յեղափոխական զաւակները, կրում ենք մեր հոգիներում եւ համոզուած ենք, որ մի օր նրան կը հասցնենք Ստալինեան հորդաներից եւս ազատուած Հայաստան:

«Իզվեստիա»յի յիշեալ համարը, ամբողջովին Վրաստանի մասին, 6-7 ժամում սաւառնակով հասցրեց Թիֆլիզ եւ Երեւան: Վերջապէս յունիսի 12ի երեկոյեան Հայաստանի մայրաքաղաքի բնակիչները հաւաքուելով քաղաքային այգում, ունկնդրեցին «Ջան Ստալին»ի նուագումը եւ իշխանութեան իրենցից պահանջած պարտականութիւնները կատարած համարելով ցրուեցին տները:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՈՒՄԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

ԽՄԲ. — Հնչակեան վաստակաւոր գործիչին այս թղթակցութեան առաջին մասը հրատարակած էինք նախորդ օր: Ահաւասիկ մնացեալը.—

Ինձ հետաքրքրում են այն պատճառները, որոնք ստիպել են Խորհրդային կառավարութեան այդ խելագար խաղը խաղալ: Արտաքսուածները չեն կարողանում շատ բան ասել. նոյնիսկ նրանք չեն յիշում այն բազմաթիւ հարցումները, որ իրենց քննութեան ժամանակ իրենց տրուած են եղել: Կարող է պատահել, որ գտնւում են դեռ սարսափի տակ եւ զգուշանում են շատ բան ասել:

Նրանց տրուած երեք հետեւեալ հարցումները, սակայն, ուշագրաւ են.—

1. «Ինչո՞ւ ապրելով Խորհրդային երկիրներում եւ վայելելով անթիւ բարիքներ եւ կատարեալ ազատութիւն, մինչեւ հիմա էլ պահել էք ձեր օտարահպատակի հանգամանքը»:

2. «Արդեօ՞ք օտար երկրի անցագիրը չէք պահել նրա համար, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենաք ազատօրէն գործելու հիւպատոսարաններ, նրանց տեղեկութիւններ տալու մեր երկրի կացութեան մասին եւ նրանցից հրահանգներ ստանալու, թէ ի՞նչ պիտի անել երկրին տնտեսապէս վնասելու եւ թէ ի՞նչպիսի տեղեկութիւններով են հետաքրքրւում այդ օտարերկրեայ հիւպատոսները»:

3. «Արդեօ՞ք չէիք սպասում կամ ձեզ չէի՞ն յուսադրում, թէ շուտով օտար բանակներ կը մտնեն այս երկրի սահմաններից ներս եւ չէի՞ն գըրդում ձեզ խորհրդային կառավարութեան դէմ»:

Մի բազմամեայ Հնչակեան գործիչի քննութեան ժամանակ նրան յանդիմանել են, որ հին մարքսիստ լինելով հանդերձ՝ ինքը չի փոխել իր իրանական (պարսկական) անցագիրը եւ չարունակել է այցելել Իրանի հիւպատոսարանը՝ իր մութ աշխատանքները (վնասարարութիւն, լրտեսութիւն եւ ի նպաստ պարսիկ տիրապետութեան Անդրկովկասում աշխատանք) կատարելու համար: 60ամեայ ծերունին յետ է մղել իր վրայ դըրուած մեղադրանքները, բայց եւ այնպէս արդէն ճօթը նմին է, խանտարկուած է, դեռ մինչեւ հիմա Իրան (Պարսկաստան) չի ուղարկուած եւ յայտնի էլ չէ, թէ նրան ի՛նչ վիճակ է սպասում:

Վերոյիշեալ երեք հարցերը, որ տրուել են աքսորուածներին եւ բազմամեայ Հնչակեանի վրայ բարդուած մեղքերը ցոյց են տալիս, որ Խորհրդային կառավարութիւնը ամէն մի օտարականի մէջ տեսնում է մի լրտես, վնասարար եւ անջատողական, որ գործում է միշտ իր հիւպատոսների հրահանգներով: Այլ խօսքով՝ Խորհրդային կառավարութիւնը ենթադրում է, որ օտար հիւպատոսարանները Ռուսաստանում իրենց բոլոր խակական պարտականութիւնները թողած՝ զբաղուած են պատրաստելով, հրահանգելով եւ քաջալերելով վնասարարներին, լրտեսներին, անջատողականներին: Ուրեմն, ո՛չ այդ հիւպատոսարանները, ո՛չ էլ նրանց հպատակները չպիտի մնան Խորհրդային «դրախտի» սահմաններում:

Այո՛, պարզ է, որ Խորհրդային իշխանութիւնները օտարահպատակներին դուրս են անում իրենց երկրի սահմաններից՝ նրանց համարելով վնասարարներ, լրտեսներ, անջատողականներ: Նրանք, նոյն իշխանութիւնները, իրենց երբեմնի ղեկավարներին ու բազմաթիւ աշխատակիցներին դատի ենթարկեցին, մահուան դատապարտեցին, շատերին էլ Ձեկայի բանտերում ոչնչացրին կամ աքսորի ճանապարհին սպաննեցին՝ մեղադրելով նրանց եւս վնասարարութեան, լրտեսութեան եւ անջատողականութեան մէջ, այսինքն՝ նոյն յանցանքների մէջ, որ այժմ մեղադրում են բոլոր օտարահպատակներին:

Օտարահպատակները նոր չէ, որ գնացել ու հաստատուել են Խորհրդային երկիրներում: Նրանցից շատերը գրեթէ մի երկու կամ երեք տասնեակ տարի ապրել են այնտեղ, նոյնիսկ շատերը այնտեղ են ծնուել, տեղական դպրոցներում սովորել, Խորհրդային կրթութիւն ստացել: Շատերն էլ իրենց հայրենիքում իրենց ամբողջ ունեցածն են ծախել եւ հաստատուել Ռուսաստանում: Ինչո՞ւ ամբողջ 17-18 տարի այդ մարդիկը վստահելի էին, նոյնիսկ նրանց մէջ կառավարութեան նուէրներ եւ շքանշաններ ստացողներ են եղել, իսկ այժմ բոլորն էլ մի անգամից անվստահելի դարձան, վնասարար, լրտես, անջատողական դարձան: Կամ նրանց հիւպատոսարանները ինչո՞ւ տարիներ շարունակ իրենց քաղաքացիներին չէին գրգռում Խորհրդային կառավարութեան դէմ, իսկ այժմ իբր թէ գրգռում են նրանց:

ՎԱՍԵՐ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդային կառավարութեան տըվեալ ընթացքը օտար հիւպատոսարանների վերաբերմամբ եւ նրա հալածանքները օտարահպատակների դէմ այս օրերին ցոյց են տալիս, որ Խորհրդային իշխանութիւնները լըրջօրէն վախենում են արտաքին որեւէ յարձակումից կամ միջամտութիւնից, միւս կողմից էլ՝ ներսը չեն կարողանում առաջուան նման իրենց կամքը թելադրել ո՛չ իրենց քաղաքացիներին, ո՛չ էլ օտարահպատակներին: Այս վերջինները, տարիներով ապրելով Խորհրդային քաղաքացիների հետ կողք կողքի, կիսելով նրանց հետ նրանց ուրախութիւններն ու վիշտերը, երբեմն նոյնիսկ զէնք վերցնելով (ի հարկէ ոչ բոլորը) նրանց հետ Խորհրդային կարգերի պաշտպանութեան համար, չէին կարող սոյն Խորհրդային քաղաքացիների համար օրհասական կամ վճռական օրերին՝ նոյն քաղաքացիների հակառակ դիրքի մէջ լինել եւ կատարել Խորհրդային Ձեկայի կամքը ի վնաս նրանց եւ իրանց հայրենիքի:

Վնասարար, լրտես եւ անջատողական համարուած Խորհրդային քաղաքացիներին կամ սպանում են կամ բանտարկում կամ տեղահան անել, ուղարկում բռնի աշխատանքների նոյնպիսի յանցանքների մէջ մեղադրուող օտարահպատակներին արտաքսում են երկրից, ի հարկէ, նրանցից էլ մի քանիսին բանտերի ներքնայարկերի մէջ ոչնչացնելուց յետոյ:

ՌՈՒՍԱՑՈՒՄ
ԿԸ ԼԵՑՆԵՆ ԿՈՎԿԱՍԸ

Ադրբէջանից տեղացի շատ թուրքեր տեղահանուած են եւ ուղարկուած Սիբերիա կամ Ռուսաստանի խորքերը եւ նրանց տեղ տեղաւորուած են Ռուսաստանից մասնաւորապէս բերուած Ռուսներ: Բաքուի շրջակայքը եւ բուն քաղաքը գրեթէ թուրքերից դատարկուած են [illegible] քերից դատարկուած է նաեւ Մուղանի դաշտի մի մասը: Վրաստանում եւ Հայաստանում էլ մի քանի սահմանամերձ (Թուրքիայի) գիւղեր դատարկուած են Հայերից եւ Վրացիներից եւ նրանց տեղ Ռուսներ են բնակեցուած: Պէտք է ասել սակայն, որ Հայաստանի եւ Վրաստանի դատարկումը Հայերից եւ Վրացիներից այնպիսի մեծ չափերով տեղի չի ունենում, ինչպէս տեղի է ունենում Ադրբէջանի եւ մասամբ Տաղստանի դատարկումը:

Նոր քաղաքականութիւն է, ուրեմն Անդրկովկասում Թուրք եւ Դաղստանցի շատ քիչ թողնել, Հայերի եւ Վրացիների թիւն էլ մասամբ պակասեցնել: Այդ երկրում չթողնել ոչ մի ստապահիստ թուրք, Պարսիկ կամ Հայ, որոնք կարող են միանալ մի օր իրենց սեղացի ազգակիցների հետ, եւ այդ բոլորի տեղերը բնակեցնել նորեկներ:

Նոյն քաղաքականութիւնը նաեւ Թուրքիստանում, որտեղից տեղացիներից շատերին քշում են դէպի Ռուսաստան եւ Ուրալներին ու Պարսիկներին ուղարկում իրենց հայրենիքը: Եւ այդ բոլորի տեղ լցնում են Ռուսներ:

Սա թէ՛ մի միջոց է Ռուսաստանի ծայրագաւառները ռուսացնելու եւ թէ տեղացիների անջատողական ձգտումներն ու ջանքերը ոչնչացնելու: Սա մի նախազգուշական քայլ է նաեւ որեւէ արտաքին յարձակման կամ միջամտութեան դէմ:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ՄԵԾ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Ֆ. Կ. Խաչին անդամներու թիւը կը կնայոտակուի նոր տարրերով.

Այս տարի երեք մասնաճիւղեր հաւելցան, կազմակերպութեան վրայ: Առաջին՝ Իթալիի շրջանը թէեւ Փոքրիկ մէկ թաղամասն է, բայց հայաշատ կեդրոն մը ըլլալով, յարմար դատուեցաւ առանձին մասնաճիւղ մը ունենալ: Երկրորդ՝ Փոք Սէն Ժէնվէ, Լիլա եւ Պանթոլէի շրջանը որ դարձեալ բաւական հայաշատ կեդրոն է: Երրորդ՝ Թոմէնվիլ - Պուասիէ որ կը նայ ամենաշատ անդամուհիներ ունեցող մասնաճիւղ մը դառնալ:

Ուրեմն այս ժողովրդական կազմակերպութիւնը պտղատու ծառի մը կը նման իր արմատները նետած է Փարիզ եւ ճիւղերը կը տարածէ ամէն կողմ օրհնութիւն ցանելով իր ճամբուն վըրայ:

Արմենուհի

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուլտին շրթունքները խածաւ ու լուռ մնաց՝ ապշահար ըլլալով այն տոսկալի տեսարանէն զոր երեւակայութիւնը իր աչքերուն առջեւ կը պարզէր

- Եթէ այդ աղջկան ծանօթ էիք, ինչո՞ւ չձերբակալեցիք, հարցուց իշխանը Ներքինիին դառնալով:

—Այն ժամանակ խորհեցայ թէ անհրաժեշտ չէր, ո՛չ ալ դիւանագիտական, Պայծառափայլ Տէր. աղջիկը ծղթատարի դեր կը կատարէ եւ առանց այս տղուն՝ անվնաս մէկն է: Սակէ զատ բարեկամներ ունի բարձր շրջանակներուն մէջ եւ եթէ մարդ ղրկուի Տէնքէնըի բնակարանը, կըրնային անմիջապէս բողոք մը ներկայացնել Անհաւատին… Սակայն եւ այնպէս եթէ Ձեր Պայծառափայլութիւնը կը փափաքի, շատ դիւրաւ կրնանք կարգադրել որ անիկա անհետանայ, երբ յաջորդ անգամ արտասահման մեկնի…

— Կարգադրեցէք… եւ այս գիշեր իսկ… իր ապահովութեան պատասխանատու կը նկատեմ ձեզ եւ անմիջապէս որ ձերբակալէք՝ պահակի մը հսկողութեան տակ ինծի ղրկեցէք…

— Ձեր խօսքը հրաման է, ո՛վ Սուրբ Տաղիկ, պատասխանեց Ներքինին քծնելով ու խոնարհելով, իսկ այս մարդուն մահապատիժը տեղի պիտի ունենայ իմ ոստիկանատան՝ ժամը իննին…

— Այո՛, ժամը իննին, բայց ձեր բնակարանը տարէք. նոյնքան ապահով կրնաք պահել զայն ձեր տանը խուցին մէջ, եթէ լաւ հսկողութեան տակ առնէք. ատիկա ինծի համար ալ յարմար կ'ըլլայ վաղ առաւօտ… Ալլահը ձեզ հետ…

Երբ իշխան Ալի սենեակէն մեկնեցաւ, ոստիկանները սկսան քաշել Սուլտինը աթոռին կապող չուաններ:

Տասը վայրկեան վերջը, թեւերը տակաւին կռնակին վրայ կապուած, Ներքինիին ինքնաշարժին մէջ հրեցին զայն եւ սկսան սուրալ Վոսփորի ուղղութեամբ: Ոստիկանապետը շատախօսելու տրամադրութիւն ունենալով կատակներ ըրաւ իրեն հետ: Բայց Սուլտին կորսնցուցած էր իր ջղագար վիճակը եւ անդադար կը խորհէր այն սոսկալի պատճառին վրայ զոր իշխանը ըրած էր Տայյանայի մասին: Ճամբան երկար չէր. հազիւ կէս ժամ ըլլալն ի վար՝ դէպի վիլլա մը որ կը գտնուէր Տօլմա Պաղչէի պալատին եւ նաեւ: Երբ այնտեղ հասան, կառքէն դուրս հրմշտկեցին զինքը: Բարձր պատի մը վրայ բացուած դուռէ մը անցնելով, կորեցին բաւական ընդարձակ պարտէզ մը. յետոյ կարճ ճանապարհէն վար իջնելով հասան քառակուսի ու պարապ սենեակ մը: Մալիք ու Սէրվէթ ոստիկանները ներս հրեցին զայն, դուռը քթին-բերնին գոցեցին ու բանալիով կողպեցին:

Սուլտին յուսահատօրէն չորս կողմը նայեցաւ: Երկու աթոռ, սեղան մը ու դետինը փռուած անկողին մը կային հոն, իբրեւ կարասի: Սենեակին ամբողջ տարածութիւնը տասներկու քառակուսի ոտք կար, բարձրութիւնը մօտաւորապէս եօթը ոտք, այնպէս որ անոր մէկ հատիկ պատուհանին երկաթէ գերքը իր ուսերուն կը հասնէր: Սուլտին դուրս նայեցաւ. պատուհանը երկաթէ ձողերով պաշտպանուած էր եւ ճիշդ դիմացը կը տեսնուէր բարձր պատ մը: Պլուխը ձողերէն դուրս հանեց որքան որ կարելի էր ու տեսաւ որ խարտուբորդ քարերով սալարկուած ճամբայ մը կ'անցնէր իր առջեւէն: Շէնքը բլուրի մը զառիվերին վրայ կանգնած ըլլալով, ճամբան աւելի ցած էր քան իր սենեակին տախտակամածը. հետեւաբար անցորդները ներսը չէին կրնար տեսնել: Տասը ոտքի բարձրութիւն մը կար ոտնայաթակէն մինչեւ իր պատուհանը որուն ձողերը շատ հաստ էին եւ ամուր կերպով թաղուած հին քարերուն մէջ:

Վերջալոյսի ճառագայթները չեղակի ներս կը մտնէին պատուհանէն: Սուլտին խորհեցաւ թէ ժամը ութը ըլլալու էր: Ո՛վ գիտէ, թերեւս Տայյանան դուրս կ'ելլէր հիմա ընթրելու եւ պարելու համար, իսկ Ներքինիին մարդիկը դարանակալ անոր շարժումներուն կը հետեւէին: Զարհուրանք էր այդ մասին մտածել:

Ամբողջ քառորդ ժամ Սուլտին վեր վար քալեց սենեակին մէջ. իր վերջերուն պատճառած ցաւն ալ մոռցեր էր հիմա, որովհետեւ հոգեկան աւելի աւելի հատար տառապանք մը կը չարչարէր զինքը: Խորհելու ընդունակութիւնն ալ կորսնցուցեր էր, բայց եւ այնպէս մտքէն կ'անցընէր փախչիլ այդ բանտէն՝ ազդարարութիւն մը հասցնելու համար Տայյանային:

Ցանկալի տխրութեամբ վերյիշեց թէ ինք անձնապէս պատասխանատու էր աղջկան մասնուած ըլլալուն: Անշուշտ Ներքինին անոր հետքը գտած էր Լէքիտօփուլօսին միջոցով: Ցիմարօրէն ժամադրավայր նշանակեր էր Շխախոսի Մթերանոցը եւ այդ ձեւով յատ դիւրին ճամբայ մը ցոյց տուած էր ոստիկանութեան՝ Տայյանային ինքնութիւնը հաստատելու եւ անոր շարժումներուն հետեւելու համար: Ցայն տեղէն անմիջապէս առնուած էր թէ ով էր այդ աղջիկը. ալ կարգադրած էր զայն Ներքինին. այս վերջինը բաղդատած էր այդ նկարագրութիւնը այն տեղեկութիւններուն հետ զորս իրեն հաղորդած էր Բերա Փալասի պանդոկին կրպակէն նամակներ առնող աղջկան մասին եւ անոր նման հեշտութեամբ յանգած էր բացորոշ եզրակացութեան մը: Սուլտին պիտի խենթենար՝ քանի կը մտածէր Մթերանոցին մէջ ժամադրութիւն նշանակած ըլլալու իր ապուշութեան վրայ. ի՞նչ փորձանք բերած էր Տայյանային գլխուն: Տեղի պակասութի՞ւն կար. չէ՞ր կրնար ընտրել ուրիշ վայր մը ուր ո՛չ աղջկան ինքնութիւնը կրնային առնուել, ո՛չ ալ անոր հասցէն:

Բանտին դուռը բացուեցաւ յանկարծ ու ոստիկանը պնակ մը կերակուր եւ գաւաթ մը ջուր ներս բերելով սեղանին վրայ դրաւ. յետոյ քակեց անոր թեւերը եւ ըսաւ որ ուտել:

(Շար.)

22—6—38

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

…ՄԻՐ — Իթթիհատական «Թանին»ի …մեր խմբագրապետը, Մուհիտտ…ն Պիրքէն, որ անցեալ շաբթու …ատարութեան հրաւէր կը կոր…ակարանի Հայերուն, որպէսզի …ն նամակ, հետեւեալ նոր խմբագրա…կանը գրած է, այս խորագրին տակ (…Թանին, 20 յունիս) —

…ցեալ օր, երբ Հաթայի խնդրին …րին կը խօսէի, կանգ առի Հայերու …ուրքերու յարաբերութեանց վը… Հայ բարեկամ մը, որ կը հաս…, թէ իմ հին ընթերցողս է — ին…պէս Թուրքերը բարեկամ չի …ունար, բայց ես չեմ վարանիր իմ …րեւցակամ ընթերցողս բարեկամ …նել,— ինծի նամակ մը գրեց:

Այս նամակը, որ մտաւորական …որ հայրենակիցի մը կողմէ գրը…ած է, ոչ մէկ կերպով կը հաստատէ Հայերու հանդէպ սնուցած բարե…կան զգացումներուս եւ բանէ …ալ մէկ գրածներս սուտ, կեղծաւոր …ալ խօսքեր են: Նոյնիսկ …ացնէ թէ ինքը բարեկամ չէ Թուրքերուն: Այս առթիւ հետեւեալ …երը կ'ուզեմ ըսել.

Հայերու մասին գրուած բարեկա…կան խօսքերը, հակառակ ընթեր…ողիս պնդումներուն, խիստ անկեղծ …են. Այս նամակը կարդալէ վերջ ալ …զգացումներս չեն փոխուած:

Հայերը, որոնց մէջ շատ մը բարեկամներ ունիմ, ես սակայն կը ճանչ…մ — Թաղայական գաղափարներէ …կ կարգ մը մտաւորականներու …ոկ կապուած, արժանապատուութեան մէջ չափազանցութեան տար…ող եւ այս պատճառաւ մեծամիտ, …ինքնութեան հետամուտ եւ բա…ր այս պատճառներուն …սկ մը պարագաներու մէջ խառնա…կութեան կողմնակից, բայց հիմնական …մամբ լաւ, աշխատասէր …զգացումներով զօրաւոր …ղիկ են:

Եթէ խնդրոյ առարկայ ըլլայ …Թուրքի եւ Հայու ցեղակցական յա…րաբերութեանց հին շրջաններու մա…սին խօսիլ, իրենց պատմական եւ …Թայքին կապերը շատ սերտ եւ …խոր են: Հին Հայ եւ հին Թուրք …բանիքի մը միջեւ մասնաւոր, ա…րութեան, ազնուութեան եւ հա…ւատքի տեսակէտով գրեթէ ոչ մէկ տար…բերութիւն կար:

Նոյնիսկ ընտանեկան անունները …տր խառնուած են: Կովկասահայերու …Պարախանի նման թրքական եւ …նոյնիսկ խալամական անուններ կրող …մը մարդիկ տեսայ: Այս բոլորը …կուտան թէ, Թուրքերու եւ Հա…յերու միջեւ կեանքի եւ պատմու…թեան սերտ յարաբերութիւններ գո…յութիւն ունին:

Միւս կողմէ, պատմութեան մէջ …միջեւ մօտիկ անցեալը երկու ազգե…րու միջեւ ոչ մէկ հարց գոյութիւն …ունէր: Հայերը շատ հին ժամանակնե…րէ վերաբերեալ իրենց թագաւորու…թիւններէն կը խօսին: Անոնց այս շըր…ջաններուն հետ Թուրքերը ուղղակի …ոչ մէկ կապ ունին: Մենք չենք Հայոց թագաւորութիւնը մէջտեղէն վերցնո…ղը եւ հայ բնակչութիւնը հոս հոն …ցրուողը:

…Թուրք մօտիկ պատմութեան դէպ…քերուն, մենք այս դէպքերուն պատճառաւ ոչ մէկ առնի պատասխանատուութիւն բռնեցինք Հայերն ու Հայութիւնը:

Կարգ մը Հայեր, կամ Ցարին, կամ Անգլիացիներուն եւ կամ Ֆրանսացիներուն աշխարհակալական քաղաքականութեանց անմտօրէն գործիք դարձան:

Դժբախտաբար այս վիճակը պատճառ եղաւ որ կարգ մը գէշ դէպքեր տեղի ունենան: Բայց ոչ թէ երբ Թուրք, այլ միայն երբ մարդ, ձեռքս խիղճիս վրայ դնելով կրնամ ըսել որ, ընդհ. պատերազմի դէպքերուն մէջ Թուրքերը ոչ մէկ յանցանք ունին:

Այդ դէպքերուն արգելք հանդիսանալու համար Թուրքերը իրենց ձեռքէն եկածը կատարեցին: Միայն թէ ցարութեան փրոփականտը եւ ցարութեան դրամը մեզմէ աւելի զօրաւոր դուրս եկաւ:

Գալով այսօրուան կացութեան, Թուրքերուն համար այսօր չկայ պատճառ մը որ Հայը թշնամի մը նկատէ իրեն համար: Հայաստան կոչուած եւ իր վիճակը բոլորին ծանօթ երկրին մէջ 7 — 8 հարիւր հազար Հայ հազիւ կայ: Եթէ ամբողջ Իրանի եւ Կովկասի ցրուած Հայերու թիւը գումարենք, մէկ միլիոնի հազիւ կը հասնի թէ չհասնիր: Մեզի համար այս փոքր զանգուածին թշնամի դառնալու չափ անիմաստ բան մը կարելի չէ ենթադրել: Եթէ երկրիս վրայ գտնուող ոչ-Թուրք բոլոր ազգերը Թուրքին թշնամի ենթադրենք, այս պարագային Հայերուն տեղը ամէնէն վերջը կուգայ:

Գալով հայ քոմիթէճիներուն, գործը բոլորովին տարբեր է: Դաշնակ եւ Հնչակի նման կազմակերպութեանց պատկանողներ, հետզհետէ այլասերելով, վերջապէս միջազգային քաղաքական ստրկութիւն կատարող կարգ մը «փրօֆէսիօնէլ» հրոսակներու դիրքին մէջ ինկան: Այսօր անտեղեակ չենք ատոնց Սուրիոյ մէջ ունեցած գործունէութեան: Ֆրանսական դրամը այս աւազակները Արաբին եւ Թուրքին դէմ կը գործածէ: Բայց այս բոլորը լաւ ըմբռնած ըլլալով, ատոնց համար բոլոր Հայերը պատասխանատու չենք նկատեր:

Արդեօք մասնաւոր պատճառ մը կա՞յ, որ Հայերը Թուրքերուն թշնամի դարձնէ: Այսպիսի թշնամութենէ մը ի՞նչ կը շահին Հայերը: Երկուքին ալ «ոչ մէկ» պատասխանը կրնանք տալ: Ընդարձակ թրքական ծովու մը մէջ փոքր կղզեակ մը կազմող ազգ մը, երբ Թուրքին թշնամի դառնայ, միմիայն վնաս կը տեսնէ:

Այս ճշմարտութիւնը շատ մը Հայեր ըմբռնած են այլեւս: Վստահ եմ ասոր: Դարձեալ վստահ եմ որ, ինծի նամակ գրող հին ընթերցողիս նման, Թուրքին բարեկամի աչքով չնայող Հայերու թիւը հետզհետէ կը նուազի եւ մենք ալ, իր պատմական գոյութիւնը հեղեղներով արիւն թափելով ամրացնող ազգերու յատուկ համբերութեամբ մը, կը սպասենք որ բոլորովին անհետանան անոնք:

Անարժանաբար, խրատ մը եւ թելադրանք մը տալ կ'ուզեմ այս շատ հին ընթերցողիս որ ինծի վերյիշել տուաւ 1916ին, «Թանին»ի մէջ ըրած հրատարակութիւններս,— Իր նամակին մէջ յայտնուած մտածումները այլեւս գլուխէն հանէ եւ աւելի չուշանայ իր անմտութեան քունէն արթննալու համար: Ոչ Թուրքը Թուրք ըլլալուն համար Հայուն, ոչ Հայը Հայ ըլլալուն համար Թուրքին թշնամի է: 20րդ դարուն ապրող քաղաքակիրթ մարդիկ, իրենց միջեւ ոչ թէ թշնամութեան պատճառները, այլ բարեկամութեան միջոցները փնտռելու ստիպուած են: Մանաւանդ երբ Թուրքերն ու Հայերը ըլլան այս մարդիկը:

Սիրտս կը մորմոքի երբ կը տեսնեմ թէ, Սուրիոյ եւ Հաթայի մէջ քանի մը հարիւր քոմիթէճիներ եւ անմիտ հայ վաճառականներ անձնական զձուձ շահերու հաշւոյն գործիք կ'ըլլան Ֆրանսացիներու խաղերուն: Եթէ այս կացութիւնը ընդլայնելու ըլլայ, այս օր կամ վաղը, Հաթայի Հայերուն համար ալ գաղթի շրջան մը պիտի գայ: Մեղք չե՞ն այս մարդոց:

Անմտութեան մէջ գտնուող հայ ընթերցողիս շատ անկեղծօրէն կ'ըսեմ.

— Հայուն համար ամէնէն փրկաւոր ճամբան հին թրքական բարեկամութեան վերադարձն է: Պատմութեան տուած վճիռն ու որոշած հետեւանքը չընդունիլ՝ շատ ծանր արդիւնքներ կրնայ տալ: Հայը Թուրքին թշնամի ըլլալով ոչ մէկ բան կը շահի, բայց Թուրքը Հայուն ոչ միայն պարզ բարեկամ մը, այլ իրական օժանդակ մը եւ մաքուր սրտով պաշտպան մը ըլլալու ի վիճակի է:

ԷՎԷՐԷԿ - ՖԷՆԷՍԷԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

Կեսարիայէն կը գրեն «Նոր Լոյս»ի յունիս 13 թուականով —

Ներկայիս Էվէրէկ - Ֆէնէսէի մէջ կը գտնուին 100 տունէ աւելի ընտանիքներ, աւելի քան 1000 հոգիէ բաղկացած, որոնց կէսը շրջակայ գիւղացիներ կը կազմեն: Ասոնք ամէնքն ալ, շատ փոքր բացառութեամբ, կօշկակար, երկաթագործ եւ հիւսն արհեստաւորներ են եւ իրենց աշխատութեամբ կ'ապահովեն իրենց ապրուստը: 15 տունի չափ ալ աղքատ ու չքաւոր ընտանիքներ կը գտնուին, որոնց բարեսէր ազգայիններէ դրամական օգնութիւն կ'ըլլայ, մերթ ընդ մերթ:

Կրօնական պաշտամունք տեղի կ'ունենայ միայն Ֆէնէսէի Ս. Թորոս եկեղեցիին մէջ, ուր Եղիշէ քահանայ Թագուորեան, թէեւ թրքախօս, բաւական գոհացում կուտայ ժողովուրդին հոգեւոր պէտքերուն:

Էվէրէկ - Ֆէնէսէի մէջ ալ Թաղ. Խորհուրդ չէ կազմուած, Կեսարիոյ պէս, բայց իբր Միւթէվէլլի ցոյց տըրւած է Գ. Արշակ Սէմիզեանի որ վստահութիւն կը վայելէ:

Եկեղեցին կիսաւեր վիճակ մը ստացած է եւ շրջակայ պատերն անգամ փլած են: Վստահ ենք որ Պոլսաբնակ եւ արտասահման գտնուող Էվէրէկ - Ֆէնէսէցիներ եւ ուրիշ բարեսէր ազգայիններ սիրով պիտի բերեն իրենց նիւթական օգնութիւնը, գոնէ մասամբ նորոգելու համար այս աղօթավայրը, ձմրան եղանակէն առաջ, որպէսզի բոլորովին չքայքայուի եւ ժողովուրդը չզրկուի հոգեւոր մխիթարութենէ:

Ինչպէս Կեսարիոյ, նոյնպէս Էվէրէկ-Ֆէնէսէի հայութիւնը շատ հանգիստ կ'ապրի, շնորհիւ Հանրապետական վարչութեան: Ամէնքն ալ իրենց խաղաղ աշխատանքին լծուած են եւ կը վայելեն կառավարութեան բարիքները ու շատ լաւ կ'ապրին Թուրք հայրենակիցներու հետ, ինչ որ գոհունակութեամբ կը դիտուի:

ՑԱՒԱԼԻ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

Պոլսոյ թերթերէն կ'իմանանք թէ յայտնի մարզիչ եւ Գոլճեի մեքենագիտական ճիւղի ուսուցիչ Գ. Վարազ Փօղարեանի մահը: Հանգուցեալը ժամանակէ մը ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ: Դարմանումի համար ոչ մէկ խնամք խնայուած էր: Երեք տարի առաջ Վիէննա ալ գացած էր, բայց հակառակ այս բոլորին: Ահա անողոք մահուան հարուածը կուգայ գետնել զինքը:

Բնիկ Շապին Գարահիսարցի էր: Սահմանադրութեան շրջանին կ'ուսանի Ռ. Գոլճեի մէջ, ուր յայտնի կը դառնայ իբր լաւագոյն մարզիկ: 1910ին Ատանա կ'երթայ իբրեւ մարզանքի ուսուցիչ: 1912ին կը վերադառնայ Պոլիս եւ կը նուիրուի մարզական կեանքի, միաժամանակ պաշտօնի կոչուելով Ռ. Գոլճեի մէջ իբր մեքենագէտ - ուսուցիչ:

1912 — 1926 անձամբ մասնակցած է ողիմպիականներու, գունդ, սկաւառակ եւ մուրճ նետելով ու միշտ Ա. հանդիսացած: Այս շրջանէն վերջ, բոլոր մարզական հանդէսներու ամենակ — դատաւորը եղած է, շնորհիւ իր բարձր նկարագրին եւ վայելած համակրանքին:

Իբրեւ մարզիչ լաւ մարզիկներ, իսկ իբր մեքենագէտ - ուսուցիչ լաւ աշակերտներ հասցուցած է, զանոնք միանգամայն օժտելով լաւ նկարագրով: Նոյնպէս իբր լաւ մարզիկներ հասցուցած է իր երկու զաւակները:

48 տարեկան էր:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի օր, 19 յունիս, Սալ Շօփէնի մէջ, հոծ բազմութեան մը առջեւ տեղի ունեցաւ Օր. Հեղինէ Ցովնաթանեանի պարախաղի (պալէ) աշակերտուհիներու տարեկան հանդէսը: Շատերը անշուշտ կը յիշեն օրիորդին հայերէն երգը մայիս 28ի տօնակատարութիւններուն, «Փլէյէլ» ժուռնալի բեմէն:

Կիրակի օրուան հանդէսը սակայն հաճելի յայտնութիւն մը եղաւ բոլոր անոնց համար որ տեղեակ չէին օրիորդին ձեռնհասութեան մասին գեղարուեստի այս ճիւղին մէջ: Բեմին վրայ էին 4էն մինչեւ 14 տարեկան «աղջիկներ (14 հոգի) եւ մանչեր (3 հոգի), որոնք աւելի քան 3 ժամ յաջող կերպով պարեցին խմբովին, զոյգերով կամ առանձին բազմատեսակ պարեր, թէ հին եւ թէ նոր, գեղեցիկ զգեստներով լուսարձակներու տակ: Անոնք երեւան բերին շարժումներու ներդաշնակութիւն, մարմնի ճկունութիւն եւ գեղարուեստական ճաշակի ըմբռնում: Նորահաս արուեստագէտներու յաջողութիւնը ինչպէս նաեւ տաղանդաւոր ուսուցչուհիին եռանդը շիրմպէս գնահատուեցան ներկաներու կողմէ ծափերով եւ բազմաթիւ ծաղկեփունջերով: Շնորհաւորելի է Օր. Հ. Ցովնաթանեանի այս ձեռնարկը եւ միանգամայն ցանկալի որ իր աշակերտուհիներու բազմազգի ցուցակը զարդարէր նաեւ հայ անուններով:

Թ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 Յունիս).

— «Եթէ մէկ կողմ դնենք Թուրքիոյ բարոյական շահը, որ անտարակոյս շատ մեծ է, ի՞նչ կը մնայ անդին իբրեւ նիւթական, շօշափելի արդիւնք:

Ճշգրտօրէն կարենալ պատասխանելու համար, ամէնէն առաջ հարկ է գիտնալ թէ ինչի՞ց ուզեց այն ծանուցագրով զոր Մայիսի վերջերը տուաւ Ֆրանսայի, Փարիզի իր դեսպանին միջոցաւ:

Այս մասին ոչ մէկ որոշ տեղեկութիւն՝ թրքական թէ օտար մամուլին մէջ: Բայց դատելով Թուրք թերթերու լեզուէն որով հօթը երկինքները կը բարձրացնեն իրենց շահած յաղթանակը, կը տարուինք եզրակացնելու թէ Ցունիսի ընթացքին Սանճաքի մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւններն են որ կը կազմեն իրենց հաշուեցուցակը:

Արդ, ի՞նչ բնոյթ եւ տարողութիւն ունին այդ փոփոխութիւնները: Մէկիկ մէկիկ կշիռքի զարնենք:

1. Վարչական.— Նահանգին ներքին վարչութիւնը յանձնուեցաւ քէմալական Թուրքի մը: Փոխուեցան Անտիոքի գայմագամը եւ քանի մը ուրիշ պաշտօնեաներ: Երկու-երեք ոչ-Թուրք պաշտօնեաներ ալ արձակուեցան:

Գաղարինութեամբ գիտցէք եւ պիտի տեսնէք որ եղածը արմատական վերակազմութիւն մը չէ, ոչ ալ մանաւանդ իշխանութեան կատարեալ փոխանցումը Թուրքերուն, ինչպէս գրոյց հանեցին Ցունիսի սկիզբները, պատճառ դառնալով ծայր տուած խուճապահար մեկնումներուն:

Արդարեւ, ներքին կառավարիչին Թուրք կամ այլեւ ըլլալը վերջ ի վերջոյ ինչպէ՞ս կրնայ հիմնապէս փոխել ընդհանուր կացութիւնը, երբ կը մընայ հոգատար իշխանութիւնը, այն ալ ամբողջական կազմով, առանց ոեւէ ճիւղ ջնջելու:

Եթէ ուզէինք շօշափելի օրինակ մը տալ, պիտի յիշէինք Սուրիոյ պարագան: Դահլիճը չափաւո՞ր թէ ծայրայեղ տարրերու ձեռքը կը գտնուի,— գրեթէ նոյնն է հոգատար պետութեան համար: Հոգ մը պակաս, հոգ մը աւելի: Այսչափ:

Իսկ պարագան աւելի կը պղտորի նայ, երբ խնդրոյ առարկան փոքրիկ Սանճաքն է, իր սահմանափակ ու զուտ Սերֆին շրջանակով:

Միւս փոփոխութիւնները շատ աւելի մանր են: Օրինակ՝ Անտիոքի գայմագամութեան մէջ եղածը պարզապէս սա է — Թուրքի մը յաջորդած է ուրիշ Թուրք մը: Իսկ եթէ անդին երկու-երեք ոչ-Թուրքեր «արձակուրդի» քաղաքավարական բանաձեւով հեռացուած են, սակայն կան առնուազն սաստկապատիկ թիւով ոչ-Թուրքեր ալ որ կը մնան իրենց պաշտօնին վրայ: Այսպէս՝ ո՛չ մէկ աչքառու փոփոխութիւն Ալէքսանտրէթի մէջ:

Ցետոյ, եղածը առժամեայ բնոյթ ունի եւ պաշտօններու վերջնական բաշխումը պիտի կատարուի յետագային, անտարակոյս համայնքներու թուական ուժին համեմատ, եթէ երբեք Կանոնադրութիւնը կարենայ գործադրուիլ:

2. Ընտրական.— Նկատի ունենալու է որ փոփոխութեանց նպատակն էր ոչ թէ շատ Թուրքեր տեղաւորել, այլ ձեռք առնել վարչութիւնը եւ այս ձեւով ՇԱՀԻԼ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ, ապահովել իրաւական հաստատուն հիմ մը, եւ անոր կռթնած՝ պահանջներ դնել ու արծարծել:

Ապահովուեցա՞ւ այս հիմնական նպատակը: Կարելի չէ որոշ պատասխան մը տալ, քանի որ դեռ յայտնի չէ արձանագրութեանց վերջնական արդիւնքը: Բայց դատելով հայ համայնքին արձանագրած թիւերէն, որոնք երէկ հաղորդուեցան մեր թըղթակցին կողմէ, կրնանք ենթադրել որ Թուրքերը ձեռք չբերին յուսացուած շահը:

Արդարեւ, 2150ը զոր Հայերը շահած են Անտիոքի շրջաններուն մէջ, մօտաւորապէս կը համապատասխանէ այն թիւին որ կը նախատեսուէր յառաջադէմ անձերու կողմէ, վերջին դէպքերէն շատ առաջ:

Ի՞նչ կը հետեւի ասկէ: Այն որ, հակառակ սանձուած ահուսարսափի մթնոլորտին, հակառակ փորձուած բոլոր ճնշումներուն, հայ տարրը յաջողած է գործածել իր ընտրական իրաւունքը: Մինչդեռ կարծողներ կային թէ շատերը պիտի չմտնեն ընտրական գիւաններուն, ոմանք ալ թըրքական ցանկին մէջ պիտի արձանագրուին, ինչպէս թելադրուած էր կարգ մը շրջանակներէ:

Եթէ— ինչպէս ներելի է յուսալ— Արաբներն ու Ալէվիներն ալ կրցած են այսպէս օգտուիլ իրենց իրաւունքէն, այն ատեն դժուար թէ Թուրքերը յաջողած ըլլան շահիլ հարիւրին 55ի մեծամասնութիւնը:

Այս պարագային, արդէն իսկ մեծապէս կը բարելաւուի կացութիւնը, քանի որ Անգարա իրաւունք չունենար ոեւէ առարկութիւն ընելու: Ինչպէ՞ս ընէ, երբ աւելիով շնորհուեցան ու …ված «ազատութիւնները», երբ ընդհակառակն ոչ-Թուրքերն էին որ բողոքեցին, ինչպէս պաշտօնապէս խոստովանեցաւ Չէզաբ յանձնաժողովը, Յունիս 9ի իր զեկոյցով:

Բայց, յոռետեսը ենթադրելով, ընդունինք թէ Թուրքերը «ապահոված» են հարիւրին 55ը: Այս պարագային իսկ, նորէն առկէն ու վրայ հըլլար կացութիւնը, Թուրքիոյ հետ կցման համար բաւարար հիմ մը չի կազմուիր: Որովհետեւ, այդ համեմատութիւնը ցախսցակիչ չէ, շատ վար կը մնայ ասկէ առաջ ցուցադրուած յաւակնութիւնէն (հարիւրին 75—80), եւ ոչ-Թուրքերը պատճառ պիտի չունենան զանգատելու, եթէ օգտուին 45ի համեմատութեան իրաւունքէն»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Ցաւոց լեզուն ակռային կ'երթայ:

*** Լողալ շատ գիտցողին վերջը ջուրն է:

** Լաթը պահէ պողչան, որ տանի քեզ պագցան:

*** Լուսը լուսնայ՝ փորին սուգ է:

** Լուսը փուչ է, մուժն անուշ է:

** Լաւ է աչքով կոյր ըլլալ, քան թէ մտքով եւ խելքով:

** Լաւ է իմաստունէն յանդիմանութիւն լսել, քան թէ յիմարէն՝ գովասանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՅԻ ԼԵԹԻՆ

Ցօ, հարսը քու տունդ հանենք, ու տա՞նք բերենք, ջհէնդէմի քէ-ֆը կա՞լ տանք: Առապասրիդ անըլութեան աւեսխը որ՞ն տանք: Ո՞ր մեղքերն է ուրախանալու, թէ կոյս Վար է պահէ, սուրբ պահել է արժանացեալ.

Արտաշը լուռ է. կարմիր գինու պէս մինչեւ ականջները կարմրած, գլուխ կախ՝ չի համարձակուեր Կոստին աչքերուն նայիլ: Լուռ են նաեւ ընկերները: Կոստին շարունակում է խօսել:

— Ցօ՛, հիւրի փէրի է շան աղջիկը ա՞ր աչքդ կապել է: Ինչ էլ որ լինի, խարկանք է:

Օտար սրտէ օտար սիրտ կամուրջ չի կապուի. սուտ բան է: Սէրը հոգու որդ է: Հայ հոգին է՛ն, մեզ անծանօթ աշխարհում Ռուսի, կամ որ եւ է օտար հոգու հետ հարազատ չէ. մէկ էլ թէ որ մէկ էղնէր, էս աշխարքում էլ տարբեր - տարբեր ազգեր չէին էղնի: Հոգիները էս աշխարհը գալէն յետոյ էլհարազատ չեն դառնայ: Մինչ օտար են մնում, էտոր համար է որ, կենդանիները իրար մօտ են ուտում, բայց իրենց տեսակի մօտը չեն ուտում: Տեսե՞լ ես որ շունը շան մօտ ուտէ, գայլը գայլի մօտ ուտէ, չունքի հոգու խնդիր կայ, ախպէր, Աստուած իր բանը գիտէ:

Դպրոց տեսած տղաները ժպտում են իրենց քթի տակ, բայց Կոստին հաւատում է իր ասածին ու չի նկատում նրանց ժպիտները:

— Օտար մարդն էլ օտարի համար միս է, ոսկոր է, կարճ ըսեմ՝ մարմին է: Ինչքան ուզես գիրկդ առ, կրծքիդ սեղմէ, համբոյրներով, անուշ խօսքերով հոգին հոգուդ կապել ուզէ, չի էղնի, չունքի հոգին օտար է: Ցեղուն տարի հետը ապրիր՝ զաւակ ունեցիր, օգուտ չունի, օտար է: Մինչեւ անգամ քեզնէն ծնած զաւակդ քեզի կէսով օտար է:

— Ցօ՛, տեսե՞լ էք որ տանձենին խնձոր տայ: Թէ տեսել էք՝ էդ պատուաստ է. իր պտուղն էլ ոչ տանձ է, ոչ խնձոր է, էրկուսի խառնուրդն է. մի նոր, չինծու պտուղ է:

Վա՛յ մէրիկդ. ընչ՞ղ պիտի իր հայ հոգին կապէ թոռներու խառնուրդ հոգուն, որ համ հայ են, համ հայ չեն:

Ցըղը էդ խեղճ անմեղները, էդ խառնուրդ զաւակները ի՞նչ մեղաւոր են որ, պիտի տանջուին մինչեւ մահ, հայ հոգու բաժինը օտար հոգու կէսը պիտի բզկտէ, օտար հոգու կէսն էլ Հայու հոգու կէսը պիտի բզկտէ, միշտ կռիւ, միշտ պայքար. հայ մասը Հային պիտի նախընտրէ, ռուս մասը Ռուսին: Տէր Աստուա՛ծ, ի՞նչ գեհեն: Խառնածին էղնել: Չէ, էս տեսակ մեծ մեղք ես իմ հոգուս վըրայ չէի վերցնէ:

Հէ՛յ գիտի հէ՛յ… ես էլ ձեզ պէս գինւոր եմ էղէ. չորս տարի, երկու տարի էլ իմ կամքովս Ռուսաստանն եմ չափչփէ. Մոսկով, Պետերբուրգ, Խարկով, Կիեւ, Օդեսա, Վորշաւա, Թիֆլիզ… Ցօ՛, գիւղէի պօզալն էլ եմ տեսէ. մատուշկան էլ, մատմազէլն էլ, Ֆրէյլէնն էլ, միսիսն էլ… Համտեսել եմ բոլորն էլ. մեղքս ի՞նչ պահեմ, սիրուն էին, առողջ. ինձ համար՝ չէ չկար: Բայց ի՞նչ… բոլորն էլ միս, մարմին, մարում է մարմինդ կրակը, բայց հոգիդ մնում է կարօտ, ծարաւ, հոգիդ սէր է անձկում, իր հարազատ կէսի սէրը: Մէկ անգամ որ գտնես իսկական սէր, հոգուդ կէսը, ու հոգիդ ամբողջացնես, այնուհետեւ կիրքը, սէր գիրին էիր դու յառաջ, կը դառնայ քո գիրին. սէրդ սանձ կը դնէ իր երախին: Էդ ժամանակ է որ, մարդ իսկական մարդ կը դառնայ. իր անասնական կեանքէն դուրս՝ աշխարհ կը տեսնի. տաք, հայրենիք, ընկերութիւն, ազգերութիւն կ'ըմբռնէ, հոգին խաղաղ, սիրտը ազատ, կեանքը գոհ կը նկատէ, մահն աչքին բաց ճակատով, չխաղ աչքով կը նայէ:

Է՜հ, ինչ ըսեմ, ջահիլ էք դեռ, չէք հասկնայ:

Կոստին օղիով թրջում է կոկորդը, ուշեւորվել էր: Բոլորը լուռ լսում են նրան գլխով հաւանութիւն են տալիս ասածին:

— Արտա՛շ ջան,— շարունակում է Կոստին,— աշխարհ տեսած, տաք ու պաղ ապրած մարդ եմ, փորձուած մարդու խօսքս լսէ: Քանի լուսինը երդիքէն չէ անցէ՝ ճամբէ էղ… վերջը դժբախտ կ'ըլլաս: Մեղք ես:

— Կոստի՛, ախպէ՛ր ջան,— վերջապէս խօսում է Արտաշէսը,— չեմ կրնայ. խօսք եմ տուէ, պիտի պսակուեմ:

— Արտա՛շ, տղամարդու պէս աչքիս աչէ: Դու՞ւ էիր առաջինը. կոյս աղջի՞կ էր, յարո՞ւնն ես մաէ, պատուի՞ն ես առէ: Թէ որ էդպէս է՝ Ռուս չէ, չինուածաշխէն էլ էղնի, պարտաւոր ես, պիտի կարգուիս, չունքի պատասխանատու մարդը անպատուութիւն չի դործէ:

Դու չկարգուես՝ ես վզակոթիդ տալով ժամ կը տանեմ, կը կարգեմ, ինքս էլ քաւոր կայնելով: Հը՞, Արտա՛շ:

Արտաշէսը լուռ է:

— Իսկ եթէ իսկապէս մատուշկա է անձնիքդ՝ թքած քո տղամարդութեան վրայ:

— Կոստի՛, ախպէ՛ր,— խօսում է Արտաշէսը, ջահէլ էի. բանըմ էր պատահաւ: Ցուն գալիս՝ ինչքան համոզեցի, որ վաղ անցնի ինձնէն, չեղաւ: Ձիւթի պէս կպաւ ու եկաւ: Հիմի էլ կ'ըսէ թէ՝ ես իմ բերէ, չի էրթայ, եթէ…

— Էղպէ՞ս ըսա… ձուլթ են, է՛, ձուլթ են էդ օտար կնիկները, որ կըպան, էլ պոկուում չկայ: Դու ինձ էն ըսա, եթէ ճամբեխս խղճիդ վրա բեռ չի մնայ, ես գիտեմ իմ էնիլիքս: Ես լաւ եմ ճանաչում էդ մատուշկաներին:

— Զէ՛, մօրս կաթը հարամ էղնի ինձ, թէ որ խղճի դէմ բան ըրած էղնեմ: Օրին մէկը հանդիպեցինք, ժամանակ անցուցինք, էլ պակ չեկաւ:

— Լա՛ւ ուրեմն, մնացածն ինձ թող: Քեմէլիս ծանրութեամբ ոսկի պէտք էղնի էդ կինը կշտացնելու եւ քեզնէն պոկելու համար, կանգ չեմ առնի: Քէֆիդ աչէ, Արտաշ ջան, քեզպէս տղին կնիկ պակսի՞: Գործդ կարգի բեր, աչքդ շուռ տուր քաղաքի մէջ, որ աղջիկը որ հաւնես, որ աղջիկը որ սիրես, սիրէ՛ս էդ մէկը լաւ իմացիր, ես առնեմ քեզ համար, չտան՝ փախցնեմ, բերեմ քեզ: Գրծա՛ւ, գնաց:

— Դեռ ի՞նչ կարգուելու ժամանակն է,— խօսում է Արտաշէսը, մէկ անգամէն փոխուած,— մի դեռ գործերս կարգի դնեմ: Հէքս ծեր է, ախպերս փոքր, ապրելու համար իմ ձեռքիս կ'աշեն:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(18)

(Շար.)

կուժնիւ կը հաստատէ, որպէս այն տարականները որոնք պարզապէս բնակութեան առժամեայ արտօնագիր մը ունին կամ աշխատաւորի տոմս մը, չկրնան այ-աշխատաւորի անձնագիր ստանալ օրինական ուղղութեամբ եւ առեւտրական արձանագրութիւն մը ձեռք բերել: Այս տնօրինութեամբ, երբեւ չըլլի, այցելու կամ աշխատաւոր ընդունուած օտարականները պիտի չկրնան երբեւ առեւտրական հաստատուիլ:

Օրէնքին մէջ ուրիշ յօդուածը նոր խստութիւններ կը հաստատէ անանկ եւ կասկածելի առեւտրականներու դէմ, որպէսզի չկարենան նոր գործ բանալ:

Ի՞նչպէս պիտի լուծուի չեխական տագնապը

Փրակայէն կը հեռագրեն թէ փոքրամասնութեանց նոր կանոնագրի մասին կատարուած բանակցութիւնները վճռական շրջանի մը մէջ մտած են: Կառավարութիւնը պատրաստ է կարելի զիջումները կատարելու, բայց Գերմանացիները գոհ չեն երեւար: Փրակայի կառավարական օրկանը կը գրէ.

— « Ազգութեանց նոր սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքը պիտի ըլլայ ապակեդրոնացումը: Պիտի ընդարձակուի գիւղախումբերու, համայնքի եւ նահանգներու ինքնավարութիւնը, եւ պիտի կրճատուին կեդրոնական վարչութեան իրաւասութիւնները: Մեր կառավարութեան յղացած ապակեդրոնացումը Գերմաններուն կ'ապահովէ այնքան իշխանութիւն եւ կարեւորութիւն որքան ինքնորինութիւնը: Մենք զիջումներու ծայրագոյն սահմանին հասած ենք: Մենք պատրաստ ենք Գերմաններուն տալու ամէն իրաւունք, բացի պետութիւնը քանդելու եւ ուրիշները հարստահարելու իրաւունքէն: Եթէ Գերմանները կը կարծեն թէ կը վախնանք, չարաչար կը սխալին »:

*** Կ'ըսուի թէ Սլովաքներու ինքնավարութեան կազմակերպութիւնը ոչ-բոլշեւիկ չմասնակցիլ երեսփ. ժողովի աշխատանքներուն, իբրեւ բողոքի ցոյց:

Չեխական խորհրդարանին մէջ կան 57 սլովաք երեսփոխաններ, որոնց 20ը կուսակից են ինքնավարութեան:

*** Գերմանական թերթերը կը շարունակեն դատապարտել չեխական կառավարութեան ընթացքը, անբաւական գտնելով ծրագրուած զիջումները: Անոնք պարզապէս կը պահանջեն ազգութեանց ինքնորինութիւն, եւ ոչ թէ շրջանային ինքնավարութիւն:

Ի. Միութեան արտաքին քաղաքականութիւնը

Գ. Լիթվինով, Ի. Միութեան արտաքին գործավարը, ճառ մը խօսելով իր ընտրական շրջանակին մէջ, յայտարարեց.

— « Աւստրիոյ կցումէն վերջ, Գերմանիա, այժմ կը սպառնայ Չեխոսլովաքիոյ եւ նորէն կը փորձէ գլուխ հանել իր հռչակաւոր «Միջին Եւրոպան»: Այսպէս նորէն գլուխ կը ցցէ Գերմանիոյ զինուորական եւ տնտեսական գերակայութեան մղձաւանջը »:

Այս առթիւ Գ. Լիթվինով մեղադրեց արեւմտեան պետութիւնները, որոնք շարունակ տեղի տալով Գերմանիոյ առջեւ, քաջալերեցին անոր տարապայման պահանջները: Սպանիոյ մասին ալ խօսելով, արտաքին գործավարը բացատրեց թէ Գերմանիա կը սպառնայ Ֆրանսայի սահմանագլուխին եւ Միջերկրականի հաղորդակցութեանց: «Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կացութիւնը մեծապէս ծանրացած է բաղդատելով 1914ի հետ, իսկ Գերմանիոյ կացութիւնը բարւոքած է: Ազգերու Դաշնակցութիւնը այլեւս ամբողջ տուեալն է այն ահարկու ուժին որ պէտք էր ըլլար»: Գ. Լիթվինով այս կացութեան պատասխանատու կը նկատէ արեւմտեան պետութիւնները, որոնք պարտութենէ պարտութիւն գլորեցան վերջին տարիներս: «Խորհրդային Միութիւնը չի կրնար անտարբերութեամբ դիտել ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ աշխարհի մէջ. Գերմանիա հրապարակաւ կ'երազէ իր անսահման ծաւալումը տարածել մինչեւ Ուկրայնա եւ նոյնիսկ Ուրալ: Մենք չենք կրնար թոյլ տալ որ խորհրդային երկիրը առարկայ դառնայ նոյնիսկ այսպիսի երազներու »:

Արտաքին գործավարը յետոյ փառաբանեց Ի. Միութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամէնէն կատաղի հիթլէրական - հակահրէականը, Շթրայխըր, որ Հայերու դէմ ալ անարդական բաներ գրած էր, բուռն ճառ մը խօսեցաւ քահանաներու դէմ: «Մենք պէտք չունինք սեւզգեստներու, խոստովանելու համար: Մենք մեր սեփական քահանաները դարձած ենք եւ այսօր ուղիղ մօտ ենք Աստուծոյ: Օտարականը ինչ կ'ուզէ թող ըսէ, Աստուած միշտ Գերմանիոյ հետ եղած է, նոյնիսկ հազարաւոր տարիներ առաջ, երբ ոչ մարգարէներ կային, ոչ ալ եկեղեցիներ »:

ՏԱՆՑԻԿԻ մէջ մէկ շաբաթ հիթլէրական քարոզութիւններ կատարուեցան, հովանաւորութեամբ Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարարին, Տոքթ. Կէօպէլսի, որ պանծացուց գերմանական մշակոյթը:

ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ ԳՈՑԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ, որ մեծ դժգոհութիւն կը պատճառէր, բարեփոխուեցաւ աշխատանքի նախարարին մէկ հրամանագրով: Այսուհետեւ շաբաթը մէկ օր միայն պիտի փակուին խանութներն ու վաճառատուները, 10.000է վեր բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ, եւ աշխատանքը պիտի կատարուի հերթով, բանուորներու հանգիստը չխանգարելու համար:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ արգիլուեցաւ յաճախել Վիէննայի հանրային պարտէզները, «ժողովուրդը պաշտպանելու համար դրդութեանց դէմ »:

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ: Շաբաթ եւ կիրակի ռումբեր նետուեցան Եաֆայի եւ Թէլ - Ավիվի մէջ, վիրաւորելով չորս Հրեաներ եւ 7 Արաբներ: Թէլ - Ավիվի քաղաքապետը 200 կամաւորներ հաւաքեց, պաշտպանելու համար Եաֆայի սահմանակից թաղերը:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ օդանաւային եւ քիմիական պաշտպանութեան ընկերութիւնը (Օսավիաքիմ) որոշեց յուլիս 1էն սկսեալ 1 շարք մը զանգուածային օդաճամփորդներ կատարել, չարժման մէջ դնելով Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Քիէվի, Բագուի, Վլատիվոսթոքի եւ Խապարովսքի ամբողջ ժողովուրդը: Այս առթիւ ընկերութեան օրկանը գրել կուտայ թէ մինչեւ հիմա թոյլ վճռակ ունեցած է քաղաքային ժողովուրդին պաշտպանութիւնը օդանաւային յարձակումներուն դէմ. Յուլիս 1էն սկսեալ ընկերութեան անդամները շարժման մէջ պիտի դրուին, դանդաղածները մարզելու համար: Քարոզութիւններ պիտի կատարուին շարժանկարով անթելով եւ դասախօսութիւններով:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐԸ այս տարի պիտի սկսին յուլիս 15ին եւ պիտի տեւեն մինչեւ հոկտեմբեր 1:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ յուլիս 8ին, Քաղուակի մէջ:

ՍՈՑԻԱՑԻ խորհրդային դեսպանը, Բաղկընիկով, որ Մոսկուա կանչուած էր, փոխանակ վերադառնալու, եկած հաստատուած է Փարիզի մէջ, քաշուելով դիւանագիտական ասպարէզէն:

ԻՏԱԼԻԱ 12.100.000 ԶԻՆՈՒՈՐ կրնայ հանել, պատերազմի պարագային, համաձայն պատերազմական Նախարարութեան խորհրդական զօր. Փարիանիի կազմէ հրատարակուած ուսումնասիրութեան մը: Մայր երկրին մէջ կազմ եւ պատրաստ կը հաշուեն 9.000.000 զինուոր, այսինքն բնակչութեան 23 առ հարիւրը: Գաղթավայրերու մէջ ալ կը գտնուին 2.300.000 զինուորներ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ռեգիպտացիս կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը:

Կը խօսի Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Մանճուքի խնդիրը եւ Սուրիոյ տագնապը»:

Գրասէ...

Հ. Յ. Դ. վիէնի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Խաժակ» սրահին մէջ: Պիտի դասախօսէ ընկ. Մ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայկական հարցը մինչեւ Պերլինի վեհաժողովը»: Լրացումներ պիտի կատարէ ընկ. Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ? — ՆՈՒԷՐՆԵՐ / ՆՈՒԱԿԱՏՈՒՓ

ՆՈՒԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

9 Յունիս — 22 Յունիս

	Ֆրանք
ԼԻՈՆ, Տէյմ —	50
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Գործ —	150.85
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ —	903
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տալա —	250
ՓԱՐԻԶ, Գ. Կ. —	150
Գ. OSSO: Տ. Հայր —	20
ՍԵՎՐ, Տ. Յ.	40
ԼԱՆՍԷՑ, Շուն —	75
ՏԵՍԻՆ, Լ. Ա. —	64.50
ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ, Բէյ —	200
ՎԻԷՆ, Մ. Մ. —	150
ՎԻԷՆ, Յ. Մ. —	70
ՊՕԼԷՆ, Յ. Ժ. —	40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ —	903
Գ. OSSO: Գործ —	736
Ս. ԺԸՆԸՎԻԷՎ, Իւ. Ամ —	40
ՓԱՐԻԶ, Ոււ —	75
ԼԱԿԱՐԷՆ, Գ. Մ. —	150
ՇԱԼԷԹ, Կ. Փ. —	40
ՇԱԼԷԹ, Դ. Ղ. —	100
ՊԱՆԵԷՕ, Գ. Մ. —	75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Լ. Ղ. —	150
ԱԼԷ, Կ. Կ. —	200
ՓԱՐԻԶ, Գ. Ն. —	75
ԹԱՐԱՐ, Գ. Յ. —	75
ԹԱՐԱՐ, Ա. Ք. —	75
ՓԱՐԻԶ, Մ. Ու. —	75
ՓԱՐԻԶ, Զ. Գ. —	75
ՓԱՐԻԶ, Ն. Ա. —	75
ՓԱՐԻԶ, Ա. Գ. —	75
ՍԱՖՈՐՎԻԼ, Տիկ. Մ. Փ. —	75
ՓԱՐԻԶ, Նաւ —	140
ԺԱՆԹԻՅԵԻ, Տ. Գ. —	75
ՊԵԼԿՐԱՏ, Եազ —	215
ՎԵՐՍԱՅԼ, Պէյ —	150
ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐ, Ս. Գ. —	40
ԱՐՔԷՕՅ, Եժէ —	80
ՓԱՐԻԶ, Թէվ —	75
ՓԱՐԻԶ, Համբ —	75
ՓԱՐԻԶ, Թ. Ոււ —	150
ՓԱՐԻԶ, Մ. Մ. —	75.
ՓԱՐԻԶ, Պօա —	40
ԻՍԻ, Յ. Հ. —	150
ՓԱՐԻԶ, Ե. Յ. —	50
ՓԱՐԻԶ, Տիկ. Հ. —	75
ՓԱՐԻԶ. Նաղ —	75
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱԿՈՒՄԲ — 12.17 տոլ.	

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Քլամառէն Տիկին Աղնիւ Բ. Տամլաճեան տարագրութեան մէջ մեռած իր եղբօր՝ Գրիգոր Քիթապճեանի յիշատակին կը նուիրէ — 100 ֆրանք Յր. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանին, 50 ֆրանք Ա. Շահմուրատեան ֆոնտին, 50 ֆրանք «Ցիչէ» յանձնախումբին:

Ստանալ Հր. Սամուէլ գրասունէն:

ԾԱԽՈՒ Է

Ալֆորվիլի մէջ, հայաշատ կեդրոնի վրայ, բանուկ սրճարան մը, ՆԸՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ: Դիմել այրի Տիկին Մարիամ Փափազեանի, 29 bis, Rue Etienne-Dolet, Alfortville (Seine):

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ 29 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 29 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3769

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԿԻԼԻԿԻԱ՞Ն ԱԼ ԱՅՍՊԷՍ ԳԱՐԳԵՑԻՆ...

Ո՛րքան իրարու կը նմանին Սանճաքի հարցին «կարգադրու-թիւնը» եւ Կիլիկիոյ պարպումէն առաջ պատահած դէպքերը ...

Այո, տակաւին կանուխ է, վերջնական կարծիք յայտնելու համար գոյացած կամ ծրագրուած համաձայնութեան մասին։ Բայց, ինչ որ տեղի կ'ունենայ արդէն, մէկ օրէն միւսը, արդէն բաւական է բանալու ամէնէն միամիտներուն ալ աչքերը ։

Արձանագրենք այն իրողութիւնները որ այլեւս անվիճելի են.

1. Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Սանճաքին մէջ, հրամանատարութեամբ Ֆրանսացի սպայի մը (Քոլէ)։

2. Թունդ քէմալական Թուրք մը նշանակուեցաւ կուսակալ, ու վերէն վար փոխուեցան պաշտօնեաները ։

3. Զինուորական իշխանութիւնը ճնշում բանեցուց, որպէսզի ոչ-Թուրք տարրերը կա՛մ Թրքական ցանկին մէջ արձանագրուին, եւ կամ ձեռնպահ մնան ։ (Այս առթիւ Ֆրանսացի հրամանատարը մանաւորապէս գիմեց նաեւ Հայերուն)։

4. Տեսնելով որ այս միջոցն ալ անօգուտ է, Թրքական մեծամասնութիւն ապահովելու համար, (22 երեսփոխան 40ի վրայ), արձանագրութիւնները խափանուեցան, իբրեւ թէ առժամապէս ։

5. Թուրքիա բողոքելով Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակներուն դէմ, որոնք երեւան հաներ էին կատարուած բռնութիւնները, յաջողեցաւ վերջ տալ անոնց պաշտօնին, նոյն ինքն Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ ։

6. Իբրեւ հետեւանք զինուորական բանակցութեանց, որ կը կատարուին Անտիոքի մէջ, Ֆրանսական եւ Թրքական սպայակոյտներուն միջեւ, այլեւս օրերու խնդիր կը համարուի Թուրք զօրամասի մը մուտքը, բարեկարգութեան հսկելու համար, Ֆրանսական զօրքին հետ։ Թուրք թերթերը արդէն աւետաբեր լուրեր կը հրատարակեն, եւ Սանճաքին Թուրք ժողովուրդը կը ցնծա՛յ, դրօշներ պատրաստ

7. Իբրեւ պատասխան զանազան բողոքներու եւ դիմումներու, Ֆրանսացի հրամանատարը ամէն տեղ կը յանձնարարէ լեզու գտնել Թուրքերուն հետ, քանի որ Ֆրանսա եւ Թուրքիա համաձայնած են, Սանճաքին վարչութիւնը Թուրքիոյ յանձնելու համար։

8. Անգլիական իրազեկ թերթը, «Տէյլի Թէլէկրաֆ», իր Պոլսոյ թղթակցին միջոցաւ կը հաղորդէ աւելի ծանրակշիռ տեղեկութիւններ, հաւանական գտնելով Թուրքիոյ ծաւալումը Սանճաքէն ալ անդին։ Այս առթիւ, բնարութիւնները այլեւս թաղուած համարելով, կ'աւելցնէ թէ Ֆրանսայի գլխաւոր հոգերէն մէկն է կարգադրութեան եղանակ մը գտնել, «կատարեալ պաշտպանութիւն» ապահովելու համար ոչ-Թուրք բնակչութեան։ (Ցիշեցէք, նորէն, Կիլիկիոյ պարպումի պարագաները)։

9. Ու վերջապէս, Փարիզի կառավարական կամ լուրջ համարուած մամուլին մէջ, գուք ուրիշ բան չէք տեսներ, եթէ ոչ կատարեալ, նոյնիսկ սրտագին հաւանութիւն, գործը կարճ կապելու եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը օր առաջ ապահովելու համար...

Կացութիւնը աւելի կը գունաւորուի, ուրիշ խօսքով՝ տեսանելի եւ շօշափելի կը դառնայ, երբ յիշենք ուրիշ պարագայ մը։

Ինչպէս հաղորդած էինք, Թուրք թերթերը գրեցին թէ Սանճաքի հայ համայնքին կողմէ պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Էնկիւրի, հաւատարմութիւն յայտնելու համար ։

Պէյրութի «Ազդակ»ը հարկ զգացած է երկու խմբագրականներ նուիրել այս հարցին, զայն կոչելով «Ծիծաղային խաղ մը»։

— «Չէ՛, թող արար-աշխարհ իմանայ որ այդ զարշելի ծրագիրը Հայու գործ չէ, եւ չի կրնար ըլլալ։ Անոր հեղինակը պարզապէս Թուրքն է, եւ նպատակն ալ կրկնապէս դիւային.—

Ա. Եւրոպայի ցուցնել թէ Հայը, որուն անունը ամէնէն աւելի կը յիշատակուի իբրեւ գլխաւոր թեկնածու հին օրերու արհաւիրքին, ոչ միայն չի բաժներ այդ մտավախութիւնը, այլ եւ տեսնելով կ'երթայ Անգարա, իսկական միրտութիւնը առնելու, *Թուրք օղլու Թուրք* դառնալու եւ «ճաշակելու համար քաղցրութիւնը զոր կը վայելեն Թուրքիոյ Հայերը», ինչպէս կ'աւետէր սնդանաւոր ծերուկ մը, որ կը կոչուի Պերճ Թիւրքէր ։

Բ. Հայը առնել դարձնել Արաբին աչքին, եւ այս ձեւով վրտանգել վերջին ապաստանը որ տրամադրուեցաւ 150,000 փախստականներու, այնքան ազնուական սիրով, այնքան եղբայրական գրկաբացութեամբ ։

Պէտք է քանդել հայկական Կարգեղօնը։ Ահա ծրագիրը զոր տարիներէ իվեր անշեղ կը հետապնդէ Անգարան, «սիրայօժար» օգնութեամբը խումբ մը թշուառական հայանուններու»։ (21 յունիս)։

Կը կարծենք թէ անհրաժեշտ նիւթերը տուած եղանք, որոճալու եւ տրամաբանական եզրակացութեան մը յանգելու համար ։

Շատ կ'ուզէինք որ չարդարանար մեր յոռետեսութիւնը։ Բայց,— տակաւին երէկ էր որ Կիլիկիոյ պարպումն ալ նախապատրաստուեցաւ ճիշդ այսպէս,— գիծ-գիծ ճամբաներով, տակաւին ուզգակի յանգելով ծրագրուած ելքին ։

Եւ արդէն թերթերը կը խօսին Ճէպէլը Մուսայի Հայերու ???ղթի մասին։

Եթէ Ճէպէլը Մուսան ալ գաղթելու մասին կը խորհի, կրնաք երեւակայել բոլոր քաղցի տարրին հոգեկան վիճակը ։

Անտէ՛ր, անտէ՛ր ժողովուրդ, որ 24 տարի վերջն ալ, կը գտնուի նոյն մրցովիչ հարցականին առջեւ...

Մէկ տարբերութեամբ.— այս անգամ Արաբն ալ բախտակից է իրեն։ Նոյնքան մտահոգ եւ դառնացած։

Երէկ նոյն Արաբը ապաստան կուտար հայկական բեկորներուն։ Այսօր ինքն ալ ապաստան կը փնտռէ, ունենալով հանդերձ երկիր, պետութիւն եւ հոգատար իշխանութիւն ։

Եւրոպան երբեք այսքան տաճկցած չէր ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ ԴԷՊԻ ՍԱՆՃԱՔ

Սուրիա՞ն ալ Թուրքիոյ պիտի վերապահուի

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Բերայէն (Պոլիս) կիրակի օրուան թուականով -

Անտիոքէն հասած լուրեր, որոնք հրատարակուած են Պոլսոյ Թրքական թերթերուն մէջ, կը ծանուցանեն թէ Սանճաքին Թուրքերը մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնեն, դիմաւորելու համար Թուրք զօրքը որ կրնայ ներս մտնել որ եւ է առեն, երբ համաձայնութիւն գոյանայ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Թրքական զօրամասի քանակութեան մասին։ Համաձայն ամէնէն արժանահաւատ աղբիւրներու, Թուրք զօրքը սահմանին վրայ է եւ կրնայ յառաջ խաղալու հրաման ստանալ այս գիշեր իսկ ։

*** Նոյն թերթին Ժընեւի թղթակիցը կը գրէ, դարձեալ կիրակի օրուան թուականով —

Դժուարին խնդիր մը Ֆրանսային արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէի եւ իր պաշտօնակիցներուն ժամանաւոր ուշադրութիւնը գրաւած է, Աղեքսանդրէթի Սանճաքի խնդիրը լուծելու համար։ Հարցը միայն տեղական քաղաքականութեան չի վերաբերիր, որովհետեւ ինչ որոշումներ ալ տրուին, աւելի լայն ազդեցութիւն պիտի ունենան։ Այժմ յանախադէպ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի, Էնկիւրիի, Պէյրութի եւ Անտիոքի մէջ, Ֆրանսական եւ Թրքական ներկայացուցիչներուն միջեւ, լուծելու համար գլխաւոր եւ յարակից խնդիրները ։

Ամէն բանէ առաջ, Ֆրանսա կը ջանայ համաձայնութիւն մը կնքել որ պիտի զօրացնէ իր յարաբերութիւնը Թուրքիոյ հետ, որուն հանդէպ միայն ամենաբարեկամական զգացումներ ունի։ Երկրորդ, իբրեւ հոգատար պետութիւն, Ֆրանսա կ'ուզէ Սանճաքին մէջ ապահովել այնպիսի կարգադրութիւն մը որ կատարեալ պաշտպանութիւն եւ գործելու ազատութիւն ընծայէ ոչ-Թուրք բնակչութեան.

Շաբթու վերջը ծրագիր մը քննուած է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, հաւաքական կարգադրութեան մը համար, որուն համաձայն թոյլ պիտի տրուի որ յուլիս 15ի պայմանաժամը անցնի առանց ընտրութիւն կատարելու ։ Միջազգային յանձնաժողովը պաշտօնավարելու իրաւունք ունի մինչեւ յուլիս 15, եւ այս թուականէն անդին իր ընտրական իրաւունքները կը դադրին, թէեւ յանձնախումբին դատական հատուածը կրնայ ամիս մը եւս մնալ, օրինական մասը լրացնելու համար ։

Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ անհամաձայնութեան այս գլխաւոր խոչընդոտը վերնալէ վերջ, ճամբան պիտի հարթուի փոխադարձ համաձայնութեան ձեւ մը գտնելու համար, քանի որ Ֆրանսա լիովին կը ճանչնայ Թուրքիոյ իրաւունքները Սանճաքին մէջ։

Այժմ, իբրեւ հոգատար պետութիւն, Ֆրանսա պարտաւոր է ընդդիմանալ որ եւ է հողային յարձակումի իր հովանաւորած երկրամասերուն մէջ։ Արդ, ներկայիս թէեւ բոնի ուժի խնդիր չկայ, բայց տեղն է յիշել թէ Ֆրանսայի հոգատարութիւնը Սուրիոյ վրայ, մէջն ըլլալով Սանճաքը, կը լրանայ 1939ի վերջը ։

ՆՇԱՆՆԵՐ ԿԱՆ ԹԷ ԱՅՍ ԵՐԿՐԱՄԱՍԸ ԳՐԵԹԷ ՍՏՈՒԳԱՊԷՍ ՆՈՐԷՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՄԱՍ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ, *բայց արդիւնաւոր Թուրքիայի մը, որ պիտի զարգացնէ Ճէզիրէի քարիւղի հարուստ հանքերը (Հիւսիսային-արեւելեան Սուրիա), ինչպէս եւ Աղեքսանդրէթի Սանճաքին հարստութիւնները*

*** Պէյրութէն կը հեռագրեն յունիս 27 թուականով —

Պ. Անքէր, Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովին քարտուղարը, այսօր մեկնեցաւ Պէյրութէն, Ժընեւ դառնալու համար Գահիրէի ճամբով։ Ընտրական յանձնախումբին միւս անդամներն ալ կը պատրաստուին Եւրոպա վերադառնալու, իրենց պաշտօնը անկատար դարձած ըլլալով ։

Երկու անգլիական նաւեր եւս ռմբակոծուեցան

Երկուշաբթի օր երկու անգլիական նաւեր եւս ռմբակոծուեցան Սպանիոյ Վալէնցիա եւ Ալիքանթէ նաւահանգիստներուն մէջ։ Նաւերէն մէկը ընկղմեցաւ, միւսը վառեցաւ։ Չորս հոգի սպաննուեցան, եօթը հոգի վիրաւորուեցան։ Այս լուրը խոր յուզում պատճառեց Անգլիոյ մէջ։ Կ'ըսուի թէ Պ. Չէյմպըլէն անձնապէս դիմած է Մուսոլինիի, որպէսզի միջամտէ, անգլիական նաւերու ռմբակոծումները դադրեցնելու համար։ Իսկ Հռոմի մէջ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Մուսոլինի խորհրդակցութիւն մը ունեցած է Սպայակոյտի ընդհ.-պետին եւ պատերազմական նախարարին հետ, զինուորական հարցերու մասին։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ մինչեւ հիմա 57 անգլ. նաւեր ռմբակոծուած են զօր. Ֆրանքոյի օդանաւերուն կողմէ։ Պատասխանելով երեսփոխանական մէջ եղած առաջարկի մը, Անգլիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ դժուար է հակօդային թնդանօթներով սպառազինել առեւտրական նաւերը։ Աւելցուց թէ պատերազմի առեն կարելի է այդպէս ընել, բայց ոչ հիմա ։

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը նիստի հրաւիրուեցաւ, կացութիւնը քննելու համար։ Իտալական մամուլը կ'առաջարկէ որ Հրոսոր ոզջամիտ ժողովուրդները միանան, անանցանելի պատնէշ մը կազմելու համար խռովարարներուն դէմ։

ԱՏՏԻՍ ԱՊԷՊԱՅԻ մէջ կը գտնուին 23.000 իտալահպատակ Եւրոպացիներ, որոնց 5000ը կիներ են ։

ԳՈՒԹՐԻՇԷՆ կը հեռագրեն թէ հրախաղութեան մը հետեւանքով պայթիւն մը տեղի ունենալով, 35 հոգի վիրաւորուեցան ։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՄՈՄԷ ԱՐՁԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ տարճանակը գլխու պայթեցուց եւ անձնասպան եղաւ իտալացի գործարանատէր մը, Միլանէ Կրէմոնի մէջ, Իտալիոյ Առաջնորդը պատասխանատու հռչակելով իր կործանման ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ գործադուլ հռչակեցին 8000 մետաղագործական բանուորներ։ Կըրնոպլի մէջ ալ գործադուլը կը շարունակէն 10.000 շինութեանց բանուորներ ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՐՁԱՔԱՐ

— Ուրեմն ձեզի համար զարմանալի չէ որ խուռներամ բազմութիւն մը ողջունեց «Լէպլէպիճի»ի ներկայացումը, առանց դառնակարգի, սեռի եւ տարիքի խտրութեան։

— Հարցը այն է որ միշտ պատրաստ հասարակութիւն մը ունինք այսպիսի ներկայացումներու համար։ Մինչեւ անգամ գրոց-բրոցներ, *տէրտէր եւ վարդապետ*, որոնք ուրիշ տեղ չեն երեւար։Այդ հասարակութիւնը *Լէպլէպիճի*, «Արշին Մալ Ալան»կամ «*Նասրէտտին Հոճա*» կ'ուզէ եւ պիտի երթայ, հայերէն ներկայացնէ թէ թուրքերէն ։

— Մամուլը վճռական դեր կրնայ կատարել, մերժելով ծանուցումները։

— «Յառաջ» սկիզբէն ի վեր մերժած է այս կարգի ծանուցումները, մանաւանդ երբ ներկայացումը թուրքերէն կ'ըլլար (այս անգամ բացառաբար տեղի տուաւ Ջուհաճեանի յարելեանին առթիւ)։ Ի՞նչ օգուտ, մասնաւոր թռուցիկներ, բերնէ բերան ծանուցումներ բաւական եղած են պաշ կազմել տալու թատրոնին առջեւ... Անշուշտ չէք սպասեր որ հայերէն տարիներու ազդեցութիւնը անհետանայ տասնեակ տարուան մէջ։ Տես, 15 տարիէ ի վեր քաղաք կը կարդանք թուրքերէն (եւ ռուսերէն) չխօսելու, չերգելու համար, քանի՜ հոգի կը լսեն։ Միւս կողմէ, մեր մտաւորականներուն մէջ ալ կը պակսի տեսակէտներու ներդաշնակութիւնը ։

— Կրնայի՞ք աւելի բաց խօսիլ ։

— Ինչո՞ւ չէ։ «Լէպլէպիճի»ի ներկայացման առթիւ, ջերմագին, թէ բեւս ալ քիչ մը չափազանցուած գնահատական կարգին, յօդուածագիրը ծափահարելով Պ. Ալէմշահի «զավեշտ եւ յաջող ձեռնարկը», կ'եզրակացնէր թէ մենք հնարաւորութիւն ունինք Փարիզի պէս կեդրոնի մը մէջ հայկական թատրոն կազմելու եւ ապրեցնելու ։

— « Հայկական Թատրո՞ն», կարող էին մտածել ոմանք, Թուրքերէն լեցուած «Լէպլէպիճի Հօր Հօր Աղա » եւ «Հայկական Թատրո՞ն»։

Իմ խոնարհ կարծիքովս, այո, Հայկական Թատրոն, քանի որ երաժշտական արտադրութիւններու մէջ լեզուն ոչ մէկ նշանակութիւն ունի եւ «Լէպլէպիճի Հօր Հօր»ը, Հայու ձեռքով գրուած ու դաշնաւորուած, Հայ արուեստագէտներու կողմէ բեմադրուած ու խաղցուած, Հայու աչքով դիտուած մէկ պատկերն է մեր դրացի Թուրքերու կեանքին՝ արեւելեան գունագեղ պատկերներով զարդարուն» (Ա. Հանըմեան, «Յառաջ», 12 յունիս)։

— C'est un peu fort!, պիտի ըսէր Ֆրանսացին։ Դժբախտութիւն մըն է որ հայկական տաղանդ մը, Թագւոր Նալեան,ստիպուեր է թուրքերէն գործածութիւն մը յօրինել 63 — 65 տարի առաջ։ Երկրորդ դժբախտութիւն մը կը ստիպէ ուրիշ տաղանդ մը, Տիգրան Ջուհաճեան, քրտինք թափել անոր երաժշտութիւնը յօրինելու համար։ Եւ ահա սրտառո՛ւչ բացագանչութիւն մը,յամի շնորհաց1938 թուականին, Լոյս-Քաղաքին մէջ ,— «երաժշտական արտադրութիւններու մէջ լեզուն ոչ մէկ նշանակութիւն ունի »։

Չեղաւ, չեղա՛ւ, ըսէր Արտաւազդ։

Կը տեսնէք որ «Լէպլէպիճի»ն մտնեց մեր հասարակութեան հոգին, եւ բռնած հանելով անոր վրիպումները, իբրեւ փորձաքար։Արդ, ներելի՞ է պատահականը դարձնել մնայուն, եւ «Լէպլէպիճի»ի ներկայացումը փարիզի մէջ ողջունել իբրեւ Հայկական Թատրոն, երբ գիտենք որ մարդիկ շատոնց «հոգւոցն հանգուցելոց» արտասաներ են բուն հայկական թատրոնի գլխուն, այս առիթով վրայ...

ՎԱՀԷ

ՍԱ ՃԱՔԸ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՅ ԱՆԿԱԽ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ներքին վարչութիւնը թրքական պիտի ըլլայ

Դամասկոսի «Էլ Նէտո ըլ Սուրի» թերթը կը գրէ. (18 յունիս).—

Զինուորական բանակցութիւնները որ առջի օր սկսան Զօր. Հէօնցիժէրի եւ զօր. Ասըմի նախագահած պատուիրակութեանց միջեւ, կը թուի թէ յանգած են ելքի մը։ Խորհրդակցութեանց ընթացքին տրուած որոշումները կարելի է այսպէս ամփոփել .

1.— Սանճաքը կը դառնայ անկախ եւ կը դրուի Ազգաժողովի Խորհուրդին հովանաւորութեան տակ ։

2.— Ազգաժողովի Խորհուրդը Ֆրանսացի մարդպան մը պիտի նշանակէ, իբրեւ ղեկավար Սանճաքի ։

3.— Սանճաքը պիտի կառավարուի Թուրք պետութեան կողմէ ։

4.— Բարեկարգութիւնը եւ ապահովութիւնը պիտի երաշխաւորուին Ֆրանսական եւ Թրքական զօրամասերու կողմէ հաւասար թիւով, որոնց պիտի հրամայէ Ֆրանսացի մը ։

*** *Դամասկոսի «Էլ Քրոնիք» թերթն ալ կը հաստատէ լուրը, նոյն պայմանները յիշելով։ Թէեւ յայտնի չէ Թրքական զինուորներուն թիւը, բայց կը սպասուի որ անոնք Սանճաք հասնին այսօր վաղը ։*

Նոյն թերթին համաձայն, ղրուց կայ թէ Ուրբաթ օր Թրքական 4 սաւառնակներ հասած են Անտիոք ։

«Հայերը իմ անձնական պաշտպանութեանս տակ»

Գերմանական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Պատասխանելով Ճէպէլը Մուսայի հայկական պատուիրակութեան որ արտագաղթի փափաք յայտնած էր, վախնալով 1914ի դէպքերու կրկնութենէն, գնդապետ Քոլէ ըսած է ի մէջ այլոց .

— « Քիչ ատենէն, Թրքական զօրամասեր պիտի մտնեն Սանճաք եւ պիտի դրուին հրամանատարութեանս տակ ։

Դալով Ֆրանսացիներուն, ճշգրտօրէն չեմ գիտեր թէ ե՞րբ պիտի մեկնին Սանճաքէն. քանի մը ամիսէ՞ն թէ քանի մը տարիէն։ Բայց ամէն պարագայի մէջ, եւ Հայերը կ'առնեմ անձնական պաշտպանութեանս տակ եւ ապահովութիւն պիտի վայելեն ։

*** *«Ժուռ» (յունիս 18) կը գրէ.— Ճէպէլ Մուսայի Հայերէն պատուիրակութիւն մը ներկայացած է Գնդ. Քոլէի, եւ յայտնելէ վերջ, Սանճաքի հայութեան մտավախութիւնը, հաղորդած է թէ Հայերը կուզեն մեկնիլ Սանճաքէն ։*

Վերապահութեամբ կը հաղորդենք նաեւ հետեւեալ լուրը, որ հաղորդուած է Նահարի թղթակցին կողմէ. *Արաբներէ եւ Հայերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը գնդապետ Քոլէին ներկայանալով բողոքած է իշխանութեանց կողմէ ի գործ դրուած ճնշումներուն դէմ ։*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՅՆ ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԵՐԵՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

« Պրաւտա»յի յունիս 12, 13 եւ 14 թիւերը մեծամասնութեամբ նուիրուած են մէկուր խեղկատակութեան մը — « Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին ընտրութիւնները»: «Պրաւտա»ն սատանաբար խմբագրական մըն ալ հրատարակած է այս առթիւ,— «Վրացի եւ հայ ժողովուրդի տօնը»:

Միշտ միեւնոյն երգը՝ « Հայաստանը եւ Վրաստանը անցեալին մէջ եղած են բռնագրաւուած գաղութներ, ուր կը տիրապետէր ցարական զօրավարներու եւ պաշտօնեաներու իշխանութիւնը, դաշնակցած տեղական կալուածատէրերու, իշխաններու, առեւտրականներու եւ կուլակներու հետ, որոնք կը շահագործէին աշխատաւոր ժողովուրդը »:

«Պրաւտա»ն անշուշտ կը մոռնայ որ նոյն այդ զօրավարներու յաջորդները սկսած են տոնել Ռուսիոյ մէջ, իսկ Հայաստանը նախկին օրերու նման կը կառավարուի պաշտօնեաներու կողմէ որոնք կը կեղեքեն, կը շահագործեն ու կը ճզմեն ոչ թէ տեղական առեւտրականները, այլեւ բոլոր տեսակի «դաշնակ - տրոցկիստները», այսինքն անոնք, որոնց մէջ դեռ կը մնայ մէկ պզտիկ մասնիկ մը հայութեան:

Անօրինակ հալածանքներու մէջ տառապող վրաց եւ հայ ժողովուրդները, իրենց այսօրուան իրաւազուրկ եւ խեղճ վիճակին մէջ, ամէնէն շատ կ՚ատեն եղեր «միջազգային բուրժուական լակէյներ մենշեւիկները եւ Դաշնակները, որոնք սնինք կերպով առեւտրի առարկայ դարձուցած էին իրենց հայրենիքը»: Մարդիկ առանց կարմրելու կը մոռնան, որ նոյն թերթին մէջ նոյն «առեւտուր»ի մէջ կը մեղադրուէր ... Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան ամբողջ ղեկավարութիւնը, առանց բացառութեան:

Քիչ մը վերջ «ինտատարարական» հակասութիւն, խմբագրականը քաղուածք մը կ՚ընէ Մոլոթովի ճառէն, զոր ան արտասանած էր Ս. Հայաստանի 15ամեակին «Հայաստանի աշխատաւորներու պատուիրակութեան ընդունելութեան առթիւ»,— «Մենք կասկած չունինք, որ մասնաւորաբար հիմա, երբ Հայաստան եւ Անդրկովկասի միւս հանրապետութիւնները կը հանդիսանան իբրեւ հանրապետութիւններ բանուորներու եւ կոլխոզնիկներու ազատ աշխատանքի, իբրեւ հանրապետութիւններ ազգային վերածնունդի, հիմա աւելի արագ պիտի զարգանան Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազէրպէյճանի ժողովուրդներու ոյժերը»:

Եւ «Պրաւտա» կ՚աւելցնէ իր կարգին.

— « Կեանքը փայլուն կերպով հաստատեց այս խօսքերը, որովհետեւ «ցարիզմէն եւ Դաշնակներէն ազատագրուած Հայաստանի եւ Վրաստանի աշխատաւորները խանդավառութեամբ սկսան կառուցանել նոր կեանքը... եւ երկիրը հսկայական յաջողութիւններ ունեցաւ»:

Ընթերցողը պէտք է յիշէ որ Հայաստանի «աշխատաւորներու» պատուիրակութիւնը ներկայացած էր Մոլոթովին... Խանջեանի եւ Գուլոյեանի գլխաւորութեամբ, եւ ճառը արտասանուած է անոնց առջեւ:

Ուրեմն եթէ երկիրը «հսկայական յաջողութիւններ ունեցաւ», այդ եղաւ նախկին ղեկավարութեան օրով: Ի՞նչպէս հաշտեցնել այս խմբագրականը այսօրուան կացութեան հետ, երբ Մոլոթովի այդ խօսքերը «արդարացնող» մարդիկը «կատաղած շուներ են», «ժողովրդի թշնամիներ», որոնք «քանդել են Հայաստանի ամբողջ մշակութային եւ տնտեսական կեանքը»: Եզրակացութիւնը կը ձգենք ընթերցողին:

« Պրաւտա»յի խմբագրականը կը յորդի նաեւ կեղծ գուրգուրանքէ, որով կ՚ուզեն միամիտներուն աչքերուն մէջ փոշի փչել,— « Հայաստանը, ուր կը բնակի հին մշակոյթէ տէր տաղանդաւոր եւ հերոսական ժողովուրդը ...»:

Այս բոլորը կը գրուին որովհետեւ Հայաստան եւ Վրաստան կ՚ընտրեն իրենց «պարլամենտները» (Գերագոյն Խորհուրդ): «Բնականաբար» ժողովուրդը հրճուանքի մէջ է, ինչպէս կ՚աւետեն Երեւանէն եւ Թիֆլիզէն զարնուած հեռագիրները:

Զարմանալի տպաւորութիւն կը ձգեն այդ նկարագրութիւնները, յիշեցնելով ցարական օրերու տօները, երբ կայսեր կը յղուէին շնորհաւորական հեռագիրներ: Այն օրերուն ալ յառաջդէմ մտաւորականութիւնը կը հալածուէր, ժողովրդի ներկայացուցիչները «դաւաճաններ» էին: Ինչպէս այն ժամանակ, հիմա ալ կառավարութիւնը մարդիկ կը գտնէ եւ կը խօսեցնէ: Օրինակ է որ խօսողներու մեծ մասը խեղճ ու կրակ հովիւներ են, կամ նոր «լոյս աշխարհ» եկած «շնորհաւորուած» աշուղներ, դերասանուհի Ծառուկեանը, որ ի միջի այլոց կը յայտարարէ թէ «Դաշնակցութիւնը միշտ եղած է դաշնակից ցարիզմի եւ օգնած է անոր ճզմելու՝ բանուորա-գիւղացիական յեղափոխութիւնը»: Այս ձեւի յայտարարութիւններ առատօրէն փռուած են «Պրաւտա»յի 12, 13 եւ 14 յունիս թիւերու մէջ: Նկարագրուած Երեւանի «տօնը», «երջանիկ երեւանցի աշխատաւորներու», անխուսափելի զուռնան եւ այլն: Եւ ինչո՞ւ համար,— պարզապէս իբրեւ խեղկատակութիւն: Մենք գիտենք որ համախորհրդային Գերագոյն Խորհուրդը միայն երեք - չորս օրուան կեանք ունեցաւ, ցրուեցաւ, քանի մը ականաւոր անդամներ, ինչպէս Մարաջախտ Եգորով եւ Դիբէնկո անհետացան, Գերագոյն Խորհուրդը ձգեց իր նախագահութիւնը, որ սկսաւ զբաղիլ չքանշաններ բաժնելով: Ի՞նչ պիտի ընէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը: Անշուշտ ոչինչ, քանի մը չափուած ձեւուած ճառեր, շնորհաւորական հեռագիրներու տեղատարափ «հանճարեղ հօրը» եւ փակում ...

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Լեզուն ոսկոր չունի:

** Լաճն առաւօտ, մէրն (մայր) առաւօտ:

*** Լաւ լողուորին «փայտ»ը ջուրն է:

** Լաւագոյնը լաւին թշնամին է:

** Լաւ է անագան քան երբեք:

** Խէրը կը գտնայ տէրը:

— « Աթաթիւրք բացատրեց թէ Թուրքերը եւ Հայերը ընդհանրապէս պէտք է իրարու մօտենան, իրար սիրեն եւ միասին եղբայրներ ապրին »:

— « Թուրքերը անսահման եւ անպայման հաւատք ունին Աթաթիւրքին կատարած բոլոր յեղաշրջումներուն, պատմութիւնը ուղիղ ճամբու մէջ դնող գիտական հետազօտութեանց եւ ըրած գիւտերուն մասին: Ուստի Թուրքերը առոյգ կը նկատեն որ դարաւոր միեւնոյն ծագումով մարդկային ընտիր խումբ մըն են Հայերը, ո՛ւր որ ալ գտնուին եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ ալ ապրին »: (Ճիմհուրիյէթ):

Գայ Եռնուռ Նաոր, եթէ ձեր յօդուածը որոշ քաղաքական տեսակէտի մը արտայայտութիւնն է, եւ կ՚ենթադրեմ որ այդպէս է քանի որ անուանի երեսփոխան եւ խմբագիր մըն էք, ուրեմն խօսքէն ետք գործնականին վրայ մտածելու քաջութիւնը ունինք: Վարենք ի՞նչ կ՚արժէ «եղբայր» կոչել մէկը որ երբեք չուզել անոր հետ նստիլ, խօսիլ խորհրդակցիլ, անոր պատահած «կարգ մը ցաւալի դէպքերուն» դարման մը տանիլ եւն. եւն.:

Հիմնաւորենք եւ պարզենք.—

Ա.— Հիւսէյին Ճահիտ եւ ձեզի պէս անհատներ անձնապէս ոճիր չեն գործեր, բայց ճանչնալով առոր կերպի եւ արիւնարբութեան ծարաւ յետամնաց զանգուածի մը հոգեբանութիւնը, շատ լաւ գիտեն թէ փոքրիկ հրահրում մը կրնայ մեծ չարագործութիւններու, յափշտակութիւններու եւ «անկարգութիւններու» մղել: Այսպէս եղած է մինչեւ հիմա եւ ամէն կարգի մոլեռանդութիւն փորձուած է չորեք հասցնելու հայ «եղբօր» գլխուն:

Իրականութիւն է որ երկու միլիոն Հայերու տեղ այսօր Թուրքիոյ մէջ կ՚ապրին մօտ 100.000 Հայեր, Թուրքիայէն անջատուած մասերուն եւ ամբողջ աշխարհի մէջ — բացի Հայաստանէն եւ Ռուսիայէն — 800.000 Հայեր:

Բացայայտ է որ մէկ միլիոն Հայեր ջարդուեցան Թուրքիոյ մէջ եւ կէս միլիոնէ աւելի մազապուրծ ազատեցան ջարդէ եւ դարձան տնազուրկ ու գաղթական: Այս իրողութեան դարման մը չէ՞ր կրնար գտնուիլ ցարդ, եթէ իսկապէս «եղբայրական» տրամադրութիւն գոյութիւն ունենար:

Իրականին մէջ, Թրքական հանրապետութեան հիւպատոսարաններուն մէջ ամէն անգամ կ՚անարգուինք եւ « Ֆիրարի», «խային» բացատրութիւններով [illegible] մէջ: Երբ պէտք ունենանք որ եւ է վկայագիր կամ պաշտօնաթուղթ խնդրելու, կը սկսին այս բարբարանքները տեղալ մեր գլխուն, եւ ամէնէն վերջը, հակառակ մեր «նուիրուած» թուղթերուն, «ձեզ չենք ճանչնար» ըսելով կը վռնտեն մեզ: Եւ մարդ իրաւունքով կը խորհի թէ տարօրինակ ու գլխարկ դնող այն մարդուկը, փոթուռ ճակատած եւ քիւլահ գործածող նոյն մարդն է:

Աւելին.— Թրքական նորագոյն անցագրով օտար երկիր բնակող ամէն անհատ պէտք է «վաթանտաշլըք վարաքա»ն կոչուած թուղթը կամ տոմսակը ունենայ: Այդ տեսակ թուղթ մը ստանալու գացող մէկուն որ «ճան» մականուն մը ունի, կ՚ըսեն.—

— Ի՞նչու քաղաքդ չես երթար, ալ Հայ չեն ջարդեր, գնա հանգիստ տունդ նստէ »:

Խօսելու այս եղանակը անգամ կը յիշեցնէ Հիւրրիյէթի օրերուն մոլեռանդ հռչակուած մը քարոզը որ կ՚ըսէր.— « Անկէ վերջը կեավուրներուն կեավուր պիտի չըսէք» ...

Ի՞նչ քաղաքականութիւն է որ մեծ «Թ»րքաքաղաքի մը հիւպատոսին անգամ բերան է խող - պարի պէս «ճարգ» բառը այն ալ ծիծաղով եւ քաշքշուքի ձեւով, սիրտը զովացնելու համար հպատակ հայրենակցի մը որ կը բողոքէր տարբաղտ պաշտօնեայի մը դէմ որ անկիրթ վարուած էր իրեն հետ, պարզ թուղթ մը տալու առթիւ:

Աւելին կայ,— նոյն պաշտօնեան զեղադեստութեան կողմէ սարքուած հանդէսի մը առթիւ առաջարկած էր նոյն մարդուն որ տասը ոսկի տալով երկու տոմս գնած էր, բարենպատակ գործի մը տատարած ըլլալու եւ պաշտօնէական առաջարկը մերժած ըլլալու համար:

Ուրեմն «հայրենակից եւ եղբայր» ենք միայն տալու, անարգուելու, անիրաւուելու եւ ջարդուելո՞ւ համար:

Այս առթիւ յայտնեմ որ նոյն «հայրենակից»ը իր կալուածներն ու բուն ծննդավայրի գործերը չէր կրնար ձեռք առնել դեռ Իսթանպուլ գտնուած ատեն, վասնզի արգիլուած էր: Հայկական ծագում ունեցող «հայրենակից»ը տեղէն շարժելու ազատութիւն չէր վայելեր:

Արդէն զինուորութեան ընող հայ հայրենակիցն անգամ, կարգին զինուորական մարզանք ընելու արտօնութիւն չունի Թուրքիոյ մէջ, այլ երկրորդական ծառայութիւններ միայն կը կատարէ: Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա. երկու տեսակ քաղաքացի կա՞յ Թուրքիոյ մէջ: Նոյն հարցումը կրնանք ընել երբ գործի մարդ, որ թուրք ընկեր մը պէտք է ունենայ անպատճառ, եթէ կ՚ուզէ յաջողիլ: Դեռ կան գիւղացիներու եւ համայնքի գործերու, կալուածներու կարեւոր խնդիրները որոնց կարգադրութիւնն ալ շատ դիւրին է, եթէ իսկապէս եղբայրական ոգի տիրէ:

Դեռ 1918ին Թուրքիա ճանչցաւ հայ ժողովուրդի անկախ ապրելու իրաւունքը: Խորհրդային երկրամաս դարձած Հայաստանի 28.000 քառ. քիլոմեթր հողամասը, որ լեռնոտ եւ անջրդի է մեծ մասով, կը պարունակէ 1 250.000 հոգի: Այդ կորիզէն դուրս ապրող Հայերը, բացի խորհրդային երկիրներու մէջ ցրուած Հայերէ, 800.000 հոգի են որոնք անհող, անիրաւուած եւ անհայրենիք ամէն օր լեղի կեանք կը քաշքշեն եւ անէծք կը կարդան այն «եղբօր» որ երբեք հարազատութեան եւ եղբայրութեան վայել ընթացք չունեցաւ եւ չունի, այլ կոնակէն զարկաւ եւ յափշտակեց արդար ժառանգը, Աստուծոյ պարգեւը, յաւիտենական հայրենիքը:

Լօզանի 1923ի խորհրդաժողովին մէջ դեռ առիթը ունէր ձեր միլլի կառավարութեան պատուիրակութիւնը այդ անարդարութիւնը նուազագոյն զոհողութիւնով դարմանելու, հայկական օճախի մը յատկացումով, զոր կ՚առաջարկէր Լորտ Քըրզըն: Խուլ էր ձեր պատուիրակը եւ խուլ ձեւացաք դուք ձեր «եղբօր» ձայնին: Կ՚ընդունիմ սակայն որ վերջին 15 տարուան ընթացքին շատ բան փոխուեցաւ Թրքական Հանրապետութեան մէջ եւ եթէ լուրջ է ձեր առաջարկը եւ գիտէք գործնապէս հետեւիլ Աթաթիւրքի «Հայերու հետ զիրար սիրելու» տեսութեան, ապա ուրեմն սկսինք փոխադարձ վստահութեան եւ իրաւունքի փոխադարձ ճանաչումի:

Եթէ «եղբայր» ենք, ուրեմն արդար ըլլանք իրարու հանդէպ եւ ապրելու իրաւունք կամենանք իրարու, յետոյ խօսքէն գործի անցնելով ապրելու կարելիութիւն տանք իրարու, օգտուինք այն անսահման բարիքէն որ ընդարձակ մեր երկիրներուն յատուկ են եւ մենք ամէնքս կրնանք միայն օգտուիլ եթէ խաղաղ աշխատանքի նուիրուինք.

Արդ չեմ կարծեր որ Ֆաթիհ Սուլթան Մէհէմմէտ Բ.ի օրերէն առդին եւ մինչեւ այսօր ո եւ է նպաստ բերած ըլլան օսմանեան կայսրութեան եւ Թրքական Հանրապետութեան Վանի, Էրզրումի, Մուշի եւ Երզնկայի անհանդարտ եւ անապահով շրջանները: Ասկէ էր որ Ճէլալիներու ահեղ շարժումը սպառնաց նոյնիսկ կայսրութեան (1602):

Այդ տեղերու տէրէպէյլիութիւններու եւ անպատիժ չարագործութիւններու պատճառով էր որ խաղաղ եւ աշխատասէր հայ գիւղացիները պանդխտութեան, հուսկ ուրեմն յեղափոխութեան դիմեցին: Ներկայիս նահանգներուն մէջ ցեղեղուած Թրքական գաղթականութիւնն ալ ոչ կը գոհանայ, ոչ ալ շինարար տարր մը կը կազմէ: Բնակչութեան թիւը այնքան քիչ է որ ամայի, աւերակ ու անապատ տեղ մը գտնուած ըլլալու տպաւորութիւնը ունին մարդիկ: Վերջապէս Հայերու անէծքը կայ ու կը մնայ, որ երբեք չի քակուիր, որքան ատեն որ արդարութիւնը չվերահաստատուի: Ձեզի կը մնայ գտնել ձեւը, գոհացնելու Հայերը: Այն ատեն հրակայ զանգուած մը, իր աշխատասիրութեամբ, չարքաշութիւնով, դրամագլխով, արհեստով եւ մշակոյթով, պիտի ծաղկեցնէ երկիրը վերստին, պիտի չքանան օտար ազդեցութիւններու պատճառները եւ պիտի իրականանան ճշմարիտ հանրապետականութիւնն ու իրական արդիականութիւնը:

Մենք այսպէս պիտի ըմբռնէինք իրական յեղաշրջումը՝ ձեր եւ մեր մէջ. իսկ դուք եղբայրութեան ապացոյցը տուած պիտի ըլլայիք, եթէ քաջութիւնը ունենայիք Թրքական երեսփոխանական ժողովին մէջ գործնական առաջարկներ բերելու, վասնզի դուք ալ գիտէք թէ «մարդկային ընտիր խումբ մըն են Հայերը»: Ու մէկ ընտիր խումբի պատկանող մարդ պէտք է մոռնայ իր հայրենիքը, իր բարքը, եւ իր մայրենի լեզուն: Հայերը նոյնիսկ «եղբայրութեան» անունով չեն կրնար հրաժարիլ ազգային այս կարեւոր սրբութիւններէն: Եթէ կ՚ուզէք, խօսինք այս մասին եւ այն ատեն խաղաղութիւնը կ՚իրականանայ:

ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿ ՀԱՅ ՄԸ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ՝ յստակ եւ մաքուր.

« ԱՐԾԻՒ »Ի ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, 19 յունիս, համախմբումի վայրին մէջ վեց կառքեր կը սպասեն: Արծիւ ենթակոմիտէն ուխտագնացութիւն մը կազմակերպած է՝ դէպի Հ. Յ. Դ. Թանգարանը:

Կառքերը կը լեցուին քառասունէ աւելի ուխտաւորներով, կը սուրան Փարիզի պողոտաներէն արագօրէն, կը հասնինք Թանգարանի մուտքին առջեւ. ներսը եւ դուրսը բակին մէջ եռուզեռ կայ, սրահին մէջ այցելուներ կը հիւրասիրուին սուրճով: Կը մտնենք գրասենեակին մէջ, կը սկսինք թղթատել գիրքեր, նամակներ, պատկերներ որոնք չեն դասաւորուած տակաւին, բակին մէջ խմբանկարներ կ՚առնուին: Ժպիտ, ծիծաղ, ժխոր, մտերմութիւն ամէն կողմ:

Բոլորս ալ համակուած ենք սարսուռով: Տարիներ առաջ որքան փափաքած էինք ուխտի երթալ Ժընեւ Դրօշակի խմբագրատունը, նոյնանալ մեր քառասուն տարուան յեղափոխական պատմութեան դէպքերու եւ դէմքերու հետ, թաթխուիլ հայկական ըմբոստութեան եւ յեղափոխական միտքերու մէջ:

Մեր տարիներու այդ երազը կ՚իրականանար, բանալին կը դառնար եւ տաճարին դուռը կը բացուէր, մուտքին առջեւ հոյակապ պատկեր մը, հայ աղջիկ մը վճռական դէմքով կեցած է իր եղբօր դէմ դիմաց, նռանգոյնը բռնած է «Հահա եղբայր քեզ մի դրօշ, զոր իմ ձեռքով գործեցի», գիշերս մէջ ծածկուած, վարանոտ հայ աղջիկը չէ ան, իր եղբօր ցոյց կուտայ լեռներու կատարները, գիտէ որ մարդիկ հոն կ՚երթան, ալ չեն վերադառնար, ան արցունքներովը լուացած է զայն: Եւ կ՚արգահատի՞մ այն անմատոյ պայքարին վրայ որ մղուեցաւ եւ թերեւս կը մղուի այսօր այդ [illegible] եւ «Մեր հայրենիքի» դէմ..

Իբրեւ Հայ հպարտացայ այդ վայրկեանին, որովհետեւ Նալբանդեանի՝ այդ մեծ հայրենասէրին՝ յօրինած երգը խորհրդանշուած էր այդ պատկերին մէջ այնքան կենդանի գիծերով եւ նախամուտքի առաջին զարդը կը կազմէր:

Մի առ մի կը բացուին սենեակները, կը բացուին պահարանները, կը ցուցադրուին թղթածրարներ, նշխարներ եւ փշրանքներ եւ ընկեր Գերասիմ ներշնչուած, կը բացատրէ առանց յոգնելու, կը ջանայ իր յուզումը զսպել, ամէն դէմք եւ դէպք իրենց մէջ ունէին իր անձնական եւ ապրուած յիշատակները: Սեղաններու վրայ հաստատութիւնները շարուած են մեր անզարդ սենեակներուն. պատերուն վրայ պատկերները Խրիմեանի, Իզմիրլեանի, Անդրանիկի, Ակնունիին, Արծրունիին, կղերականին, մտաւորականին, մարտիկին, բոլորն ալ անխտիր իրենց պատուոյ տեղերը գրաւած են եւ իրաւամբ կարելի է նկատել այս վայրը ընդհանրական:

Կը բարձրանանք սանդուղներէն վեր. ուրիշ պահարաններ կը բացուին, սուրեր, հագուստներ, կօշիկներ, տուփեր, թղթապանակներ: Վարիչը կը յիշէ այն ընկերները որոնք գրած են այդ իւրաքանչիւրը, հպարտութեան

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Պահ մը Սուիթին խորհեցաւ անոր վրայ յարձակիլ, բայց գիտէր որ անօգուտ էր: Թեւերը կարծրացեր էին ու սարսափելի կը ցաւէին. չէր կրնար նոյնիսկ շարժել զանոնք. ինչպէ՞ս պիտի յաղթէր այդ ջղուտ Թուրքին՝ նոյնիսկ հակառակ այն իրողութեան որ մարդուն ատրճանակը մէջքին կախուած էր ու շատ ալ դժուար չէր խլել: Յետոյ յանկարծ այդ մղձաւանջին մէջ խորհեցաւ ոստիկանը կաշառել, թէեւ շատ ալ յոյս չունէր որ կրնար յաջողիլ, ժամանակ ալ չունեցաւ որոշում մը տալու, որովհետեւ մարդը կամաց կամաց դրան մօտեցաւ՝ դուրս երթալու համար:

— Է՛յ, ինծի նայէ՛, վայրկեան մը, կանչեց Սուիթին եւ իր քարացած մատներով բանկոնին կոճակները քակելով գօտիին գրպանէն դուրս քաշեց մեծագումար թղթադրամ մը:

Ոստիկանը ետին դարձաւ ու դրամը տեսնելուն պէս իր դէմքին վրայ երեւցաւ ագահ մէկու մը արտայայտութիւնը: Յետոյ ատրճանակը քաշելով թղթադրամը խլեց անոր ձեռքէն: Սուիթին չկրցաւ շարունակել իր խօսքը:

— Ձեռքերդ վեր, պոռաց Թուրքը, ապա թէ ոչ հիմա արկած մը պիտի պատահի...

Սուիթին բարկութենէն կաս-կարմիր եղած, բայց եւ այնպէս դիմադրելու անկարող վիճակի մէջ վեր բարձրացուց իր վիրաւոր թեւը: Ոստիկանը՝ ատրճանակը ձեռքին մէջ պատրաստ, քակեց անոր գօտին եւ ծայրէն բռնելով ուժգնօրէն դուրս քաշեց: Երիտասարդը կառչեցաւ. գօտին ետ առնելու փորձ մը ըրաւ, սակայն մարդը խնդաց ու ատրճանակին փողով սարսափելի հարուած մը իջեցուց անոր կողերուն եւ հեգնոտ արտայայտութեամբ մը անդին գնաց: Երբ Սուիթին իր ուժերը հաւաքեց, ոստիկանը արդէն հեռացած էր:

Կատաղութենէն ինքզինք կ՚ուտէր. աթոռի մը վրայ ինկաւ՝ բոլորովին ուժաթափ: Ապուշութիւն էր իր ըրածը, խորհեցաւ. կատարեալ յիմարութիւն դրամը ցոյց տալ մէկու մը որուն հետ կռուելու հնարաւորութենէն յուսահատօրէն զրկուած էր. ատիկա կը նշանակէր դրամները բացէ ի բաց գողցնել. պատիժը կրած էր հիմա:

Խուլ ցաւ մը իր մարմնոյն չորս կողմը՝ կը շրջաբերէր զինքը տակաւին իբրեւ հետեւանք իշխան Ալիի բնակարանին մէջ կերած ծեծերուն: Անհնարին ընդվզումի մը մղձաւանջը կը տանջէր իր ուղեղը: Տայանա ու Ալին... Տայանա ու Ալին...

Այդ երկուքին մասին կը խորհէր անդադար. փոքրիկ կար իր գանկին տակ: Բայց վերջապէս բան մը ընելու էր. եւ ընելու էր առանց ժամանակ կորսնցնելու. չէր կրնար այնտեղ նստած մնալ անզգայացած յիմարի մը պէս. հակառակ պարագային պիտի խենթենար. պիտի մտածէր, պիտի մտածէր փրկութեան միջոցի մը մասին:

Իր ուշադրութիւնը կէտի մը վրայ կեդրոնացնելու այդ յուսահատական ճիգերուն մէջ, յանկարծ միտքը ինկաւ շատ կարեւոր պարագայ մը — Ներքինիին ոստիկանները իր վրան գլուխը խուզարկած չէին. այնպէս որ տակաւին իր գրպանն էր այն թուղթը որուն վրայ ցուցակագրուած էին Կակոյի ռազմանիւթի մթերանոցները ինչպէս նաեւ Արիֆի բէյին հնգամեակին անդամատոմսը որուն առարկագրութիւնները այլակերպուած ըլլալով անընթեռնլի էին: Կրնա՞ր արդեօք գործածել այդ երկու փաստաթուղթերը...

Դաւադիրներու կազմակերպութեան բջիջները երկու տարբեր ձեւով կը գործէին. այդ մասին համոզում գոյացուցած էր արդէն:

Գակոն ընդամէնը եօթը հազար անդամներ ունէր. անոնց մեծագոյն մասը կը գտնուէր հաւանաբար Պոլսոյ մէջ՝ նախկին մայրաքաղաքը որ շատ բան կորսնցուցած էր իր հմայքէն ու կարեւորութենէն շնորհիւ Մ. Քէմալին: Այդ անդամներէն իւրաքանչիւրը կը ճանչնար միայն ութ ուրիշներ որոնք, իրեն պէս, մասնակից էին դաւադրութեան. բայց ո՛չ ոք ծանօթ էր այն իրողութեան թէ ընդհանուր ոստիկանապետ Քազըմն ալ անդամ էր այդ կազմակերպութեան:

Սուիթին գրպանէն դուրս հանեց անդամատոմսը եւ ուշադրութեամբ անոր նայեցաւ: Յաջողելու հաւանականութիւնները շատ անորոշ էին եւ սակայն այդ թղթիկը կրնար օգտակար ըլլալ: Սեղանին վրայէն վերցուց չորցած հացի կտոր մը, պատուհանին առջեւը գալով գլուխը դուրս հանեց ու նայեցաւ ճամբուն երկու ծայրերուն:

Առաջին անգամ մօտ տասը վայրկեան կեցած էր այդ պատուհանին դիմացը ու անցորդ ըլլալով տեսած էր միայն երկու Թրքուհիներ, մարդ մը՝ իր բեռնաւորուած էշուն հետ, ինչպէս նաեւ պզտիկ լաճ մը: Հիմա, սակայն, մարդ մարդասանք չկար: Հացը ձեռքին մէջ անձկութեամբ սպասեց. եթէ մութը կոխէր, այդ վերջին պատեհութիւնն ալ պիտի կորսնցնէր: Մէկ ժամ կար որ բանտը կը գտնուէր. գիշերը հետզհետէ կը մօտենար: Բայց անհաւատալի կերպով մը անցաւ պատուհանին առջեւէն. Սուիթին նայեցաւ անոր. ո՛չ, ասիկա չըլլար ստանաց ինքնիրեն: Հինգ վայրկեան վերջը տեսաւ քիթը բռնած կախուած համալ մը: Ուզեց փորձ մը ընել անոր հետ, բայց նորէն անյարմար նկատեց ու խորհեցաւ թէ յաջորդը կրնար Կակոյի անդամ մը ըլլալ: Վայրկեանները քանի կ՚անցնէին, Սուիթին այնքան կը ջղայնանար՝ ցաւ զգալով որ աւելի կանուխ շարժած չէր, փախուստի միջոց մը հնարելու համար գլուխն ալ չէր գործեր կարծես ու պարապ տեղը ժամավաճառ կ՚ըլլար մտատանջուելով: Անգամ մը որ խաւարը պատէր չորս դին, ա՛լ անկարելի պիտի ըլլար իր ծրագրին յաջողութիւնը:

Պատանի մը անցաւ բանջարեղէններով լեցուն էշու կառքի մը հետ. յետոյ՝ երիտասարդ աղջիկ մը: Անոնց հեռանալէն ետքը ճամբան ամայացաւ. Սուիթին անհամբերութեամբ սպասեց ուրիշ անցորդի մը:

(Շար.)

[illegible]

ուամ գոչումը, եւ զէնքերու չառաչիւնը։

Ուխտաւորները կ'ուզեն նուէրներ ընել իրենց տաճարին, քանի մը վայրկեան մէջ վեց հարիւր ֆրանք գոյացած է արդէն, Աւետիս Եափուճեան, Գրիգոր Թեւանեան կը մասնակցին լիառատօրէն։ Կը յիշուի մեր շրջանի լաւագոյն եւ պատուական Հայուն անունը — Տիգրան Թեւանեան — որ այս տարի յաւէտ կը բաժնուէր մեզմէ, իր հայրենի լեռներու կարօտը կուրծքին։ Եթէ մեզի հետ ըլլար, պիտի համբուրէր արցունքով այն առարկաները՝ որոնք հայրենիքի հողերու փշրանքները կը պարփակեն իրենց մէջ, ներկաները յուզումով վայրկեան մը ոտքի կը կանգնին յարգանքի համար։

Գաւաթներ կը պարպուին ի պատիւ Գերասիմի որ շնորհակալութիւն յայտնելով, կը յիշէ Վրաստանի նախկին նախագահ Ժորտանիայի խօսքերը՝ իր վերջին այցելութեան առթիւ.

— «Ես օտար ըլլալով յուզուած կը մեկնիմ այս վայրէն, որովհետեւ հոս ռատապած ժողովուրդի մը պայքարներու հերոսական պատմութիւնը սորվեցայ, եւ ճանչցայ ձեր ցեղին անցեալի գեղեցիկ փառքերը, դուք պէտք է գուրգուրաք այս նշխարներուն վրայ որոնք կը կրեն արեան, մահու եւ կենաց պայքարներու խորունկ դրոշմներ»։

Ընկերը Թելադրեց բոլորին՝ որ օրինակ առնեն մեծ ժողովուրդներու այսօրուան շարժումներէն՝ որոնք կը ձգտին ստեղծելու անկախ հայրենիք։ Մենք պէտք է փարինք աւելի ոգեւորուած մեր անկախութեան գաղափարին, եւ թափենք մեր ճիգերը անոր իրականացման համար, միշտ համեռաշխ եւ միշտ հաւատաւոր։

Օրը յառաջացած է, պէտք է բաժնուինք սրահներէն։ Կ'առաջնորդուինք կառքերը, ամէն ինչ կանոնաւոր կերպով կազմակերպուած էր՝ «Արծիւ»ի Ենթակոմիտէի կողմէ եւ մանաւանդ ընկեր Ս. Սէլթիկեանի աշխատանքը ամէնուն գնահատանքին արժանացաւ։

Կը բաժնուինք ներշնչուած, կազդուրուած եւ թարմացած հոգիով։ Կը թողունք հոն մեր անյայտ մեռելներու կանիկը։ Հոն են պրիչներն ու սուրերը՝ որոնք զարմանալի համբերաշխութեամբ ստեղծագործեցին մեր ազատագրութեան զանազան էջերը եւ դրուագները։ Հոն են անհուններ տուփերու մէջ ամփոփուած։ Երբ ձեր հոգին փափաքը ունի անցեալի հետ հաղորդուելու եւ հայրենապաշտութիւնը ալարէ ձեր սիրտը եւ յիշատակներու սարսուռը տարածուի ձեր էութեան մէջ, բարձրացէք այնտեղ, Հ. Յ. Դ. Թանգարանը։ Հոն ամէն ինչ կայ ձեզ ստիպեցնելու, հպարտացնելու եւ ձեր ներքին բուռն եւ անծանօթ տենչանքները գոհացնելու։ Տարէք հոն ինչ որ պահած էք եւ ունիք անցեալէն յիշատակ, պատկեր, նշխար, փշրանք, մասունք։ Հոն այդ տաճարի աւանդատան մէջ անոնք պիտի ունենան իրենց պատուոյ տեղը եւ անոնց հէքեաթը պիտի պատմուի բոլորիս, բոլորին եւ մանաւանդ նոր սերունդին՝ որ հաւակ կը նետէ օտարութեան այս ափերուն վրայ։

Ս. ԳԱՐԱԿԻՕԶԵԱՆ

Նոր պեղումներ Վանի մէջ

Պոսթընի «Քրիսչըն Սայընս Մոնիթոր» թերթը իր Յունիս 6ի թիւով եւ «Հնախոյզները կը մեկնին Հայաստանի մէջ պեղումներ կատարելու» խորագրով կը տեղեկացնէ որ Հարվըրտի համալսարանէն տոքթ. Քրիսոֆ Լէյք եւ Փենսիլվանիոյ համալսարանէն տիկին Սիլվա Լէյք Նիւ Եորքէն մեկնած օթոմոպիլով եւ շատ մը պայուսակներ միասին առած կ'երթան Թրքահայաստանի Վան քաղաքը՝ հնագիտական պեղումներ կատարելու։

Ցայսօր գիտելի էր որ Վանի պեղումներուն կապակցութեամբ ամերիկեան մամուլին հրատարակած լուրերուն մէջ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» բառը բացայայտօրէն զանց կ'առնուէր եւ կարծես լռելեայն համաձայնութիւն մը կար բնաւ չյիշելու ՀԱՅԱՍՏԱՆ (Armenia) բառը։

Եւ որ աւելի ուշագրաւ էր, Վան քաղաքը կը կապուէր մինչեւ անգամ Վրաստանի եւ Վրացիներու հետ, բայց երբեք Հայերու եւ Հայաստանի։

Քանի մը ամիս առաջ միայն «Նիւ Եորք Թայմզ»ին ուղղուած գրութեան մը մէջ, Նիւ Եորք բնակող վրացի իշխան մը, եթէ չենք սխալիր Օրպէլեանի, կը յիշէր թէ Վան մայրաքաղաք եղած է Հայաստանի։

Հիմա, սակայն, առաջին անգամ ըլլալով, «Քրիսչըն Սայընս Մոնիթոր» իր հրատարակած յօդուածի վերնագրին, ինչպէս եւ գրութեան մէջ կը դնէ ՀԱՅԱՍՏԱՆ եւ անգամ ԹՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆ բառերը (Armenia, Turkish Armenia)։

Մեզի համար զարմանալի էր որ գիտական նպատակներ հետապնդող բարձրագոյն կրթութեան եւ զարգացման տէր անձեր ինչպէ՞ս անտես կ'առնէին պատմական աղաղակող ճշմարտութիւններ, չյիշելով Հայերն ու Հայաստանը, այն ալ Վանի նման հայկական մեծ կեդրոնի մը պեղման հետ կապուած աշխատանքներու մէջ։ Հարկադրուած էինք մտածելու որ մասնաւոր հրահանգ մը կար Անգարայի եւ Կ. Պոլսոյ եգիպտական եւ քաղաքական շրջանակներէն։

Ուրախ ենք, վերջապէս, որ այդ արգելքը վերցուած է, եթէ իրապէս վերցուած է։

Հնախուզական արշաւախումբը, որուն պետն է տոքթ. Լէյք, կը հովանաւորեն Փենսիլվանիա (Ֆիլատելֆիա), Հարվըրտ (Քէյմպրիճ, Մէս) եւ Պրաուն (Փրովիտենս, Ռ. Ա.) համալսարանները։

Հին Վան քաղաքը կը գտնուի Վանայ լճին եզերքը եւ կ'ենթադրուի որ քանդուած է Սկիւթացիներէն Ք. ա. 600 թուականին։ Վան քաղաքը կը բաղկանայ կեդրոնական բերդէ մը, շինուած քարաժայռի մը վրայ, որուն շուրջը, հարաւ եւ հիւսիս, կառուցուած են քաղաքամասերը։

Անգլիացի եւ գերման ուսումնականներ աւելի քառասուն տարի եւ աւելի առաջ ճանչցան կարեւորութիւնը Վանի, որպէս հնագիտական դաշտ, բայց պեղումներ չկատարեցին։ Մեծ պատերազմի առթին ռուսական գրաւման կարճ շրջանին Փեթրոկրատէն փրոֆ. Մառ առիթէն օգտուելով պեղումներու ձեռնարկեց։ Մառ թէեւ պատրաստութիւն չունէր մեծ ծաւալի վրայ պեղումներ կատարելու, նորէն կրցաւ երեւան հանել ուշագրաւ արձանագրութիւններ, որոնք գտնուեցան Վանայ բերդին կամարակապ քարայրներուն մէջ։

Ամերիկեան այս արշաւախումբին անդամները կը ծրագրեն պեղել ամբողջ միջնաբերդը եւ լրիւ հետախուզել քարաժայռին կողերուն վրայի բոլոր բացուածքները։

Քարաժայռ բերդի վրայ հաւաքուած հողերը կամ աւերուածները շատ խորունկ չեն։ Արդիական քաղաքը — քաղաքամէջը — մեծաւ մասամբ քանդուած է պատերազմի առթիւ եւ բնակչութիւնը հաստատուած է երկու կամ երեք մղոն հեռու դաշտին մէջ (Այգեստան)։

Առիթը մեծ առաւելութիւն մը կը ներկայացնէ հնախոյզներուն, որոնք ազատօրէն կրնան պեղումներ կատարել հին քաղաքին մէջ։

Այդ շրջանէն գտնուած երկլեզուեան արձանագրութիւն մը բանալին եղած է Վանեան լեզուին։ Անով կարելի եղած է մեկնել ցայսօր ծանօթ Վանեան լեզուի արձանագրութիւններէն 40 առ հարիւրը։

Կը յուսացուի որ բաւականաչափ նոր արձանագրութիւններ կամ պատկերներ պիտի գտնուին՝ ամբողջացնելու համար Վանեան լեզուի ուսումնասիրութիւնը։ Այդ պարագային պատասխաններ պիտի գտնուին հետեւեալ հարցերուն.

Ա.— Ե՞րբ սկսաւ Վանի կազմութիւնը։

Բ.— Ուրկէ՞ եկան անոր հիմնադիրները։

Գ.— Վան բնակուա՞ծ էր միշտ միեւնոյն ցեղէն։

Դ.— Վանեան գործերը եւ մշակոյթը ի՞նչ առնչ կամ կապ ունէին Անատոլուի, Իրանի եւ Կովկասի պեղումներուն հետեւանքով ստացուած պատկերին մէջ։

Բացի Պ. եւ Տիկին Լէյքերէն, արշաւախումբին կ'աշխատակցին շատ փորձուած հնախոյզներ, Պ. եւ Տիկին Պախէներ որոնք տարիներով վարեցին Թէփէ Կավրայի պեղումները Փենսիլվանիոյ համալսարանին հովանաւորութեամբ։

Արշաւախումբին հետ է նաեւ Պարթըն Միւլլըր, որ երկու տարի առաջ Լէյքերուն ընկերացած էր Սիրաֆի մէջ եւ վերջերս ալ Պախերուն հետ էր Թէփէ Կավրա։ Ան պիտի ըլլայ գլխաւոր ճարտարապետը։

Հաւանօրէն Կ. Պոլսոյ հնագիտական հաստատութենէն պիտի առնուին քանի մը աշխատակիցներ — ճարտարապետ, գծագրող եւ պեղումներու մէջ փորձառու անձեր, որոնք կը խօսին Թուրքերէն, գերմաներէն եւ անգլերէն։

Գալ ամառուն, Յուլիսին, Պրաուն համալսարանէն փրոֆ. Ռոպըրթ Քէյզի պիտի հասնի Վան՝ հսկելու համար Թուրք եւ քիւրտ փորող բանուորներու վրայ։ Պեղողները պիտի ըլլան միայն այրեր, եւ թոյլ պիտի չտրուի կին փորողներ, ինչպէս եղած էր Միջնաւոր Արեւելքի ուրիշ վայրերուն մէջ կատարուած պեղումներուն առթին։

Չի յուսացուիր որ հնախոյզները նեղութիւններ կրեն ամրան եղանակին պատճառաւ։ Անշուշտ Վանի մէջ կան մժեղներ։ Նախազգուշութիւններ ձեռք պիտի առնուին խմելու ջուրի մասին։

Վանայ լճին նաւարկելի մասն ունի 50 մղոն երկարութիւն եւ 40 մղոն լայնութիւն։ Լիճը շրջապատուած է բարձր լեռներով եւ ծովի մակերեսէն 5,500 ոտք բարձր է։ Արարատ լեռը երկնամբարձ կ'երեւի հեռուէն։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԵԼԻՔԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 Յունիս)։

— «Հայրենակցական Միութիւնները Ամերիկայի մէջ, ինչպէս յայտնի է, մեծ մասամբ կազմուած են իբր Ուսումնասիրաց, Կրթասիրաց, Դպրոցասիրաց եւ մասամբ ալ Վերաշինաց միութիւններ՝ նպաստելու համար մայր երկրի մէջ հայրենի գիւղերու եւ քաղաքներու իրենց երիտասարդ սերունդի կրթական գործին։

Դժբախտաբար, Մեծ Եղեռնի հետեւանքով ամայացան Թրքահայաստանի գաւառները, եւ մեր Հայրենակցականները չէին կրնար այլեւս իրենց բուն, սկզբնական նպատակին ծառայել։ Եւ, սակայն, անոնք բոլորն ալ, շօշափելի գումարներ ունենալով իրենց մօտ, չէին կրնար տասնեակ տարիներ անգործածելի պահել զանոնք, մանաւանդ այնպիսի ժամանակ մը, երբ ազգային մարմնին վրայ այնքա՜ն վէրքեր կային բուժուելիք։

Շատ բնական է, որ Հայրենակցականները, մէկը միւսի ետեւէ, սկսան խորհիլ, թէ ի՞նչ ազգային նպատակի համար լաւագոյն կերպով կրնան գործածել իրենց մօտ եղած գումարները եւ նոյնիսկ նորեր ալ աւելցնել անոնց վրայ։ Բոլորի սրտին խօսող այսպիսի նպատակ մըն էր Խորհրդային Հայաստանի մէջ իրենց գաւառներու կամ քաղաքներու անունով նոր աւաններ շինելու շարժումը, որով կրնային արտասահման ինկած իրենց անապաստան հայրենակիցներէն ալ մաս մը գրկել ու տեղաւորել այդ աւաններու մէջ։

Պէտք չկայ հոս պատմելու, թէ ի՞նչ ծանր յուսախաբութիւններու ենթարկուեցաւ հայ հասարակութիւնը այնքան խանդավառօրէն սկսուած այդ գեղեցիկ շարժման վերաբերմամբ։ Հայրենակցականները պոլշեւիկեան դաւերու եւ պառակտումի ասպարէզ դարձան։ Հայրենակցականներու դրամները մեծ մասամբ ծառայեցին պոլշեւիկեան պրոպագանդի արտասահմանի մեր գաղութներու մէջ եւ համեմատաբար փոքր մասը միայն ծախսուեցաւ աւաններու շինութեան։ Հայրենակցականներէն քանի մը տասնեակ, այն ալ պոլշեւիկներու կողմէ ընտրուած անձեր միայն կրցան երթալ Հայաստան՝ օգտուելու շինուած քանի մը խեղճուկրակ տուներէն։

Եւ այսօր, մանաւանդ Հայաստանի վերջին երկու տարիներու ընթացքին տեղի ունեցած դէպքերէն ետք եւ այնքա՜ն սթափեցնող դէպքերէն յետոյ, ոչ ոք այլեւս լրջօրէն կը հաւատայ, թէ Հայրենակցականները կրնան Խորհրդային Հայաստանի մէջ շօշափելի շինարարութիւն մը ընել։ Ոչ ալ ուէ մէկը կայ, որ անկեղծօրէն հաւատայ, թէ պոլշեւիկները գէթ այսուհետեւ պիտի դադրին շահագործելէ Հայրենակցականները, վատնելէ անոնց դրամները, խորունկցնելէ այդ դրամներով պառակտումը հայ գաղութներու մէջ։

Սակայն, կասկած չկայ, որ Հօկի եւ «Պետական Կարմիր Խաչ»ի քայքայումէն յետոյ, պոլշեւիկները աւելի մեծ ճիգեր պիտի ընեն իրենց ձեռքին առնելու Հայրենակցականները, որպէսզի գէթ անոնց միջոցով կարենան դրամ ունենալ՝ իրենց խռովարար ու պառակտիչ գործունէութիւնը շարունակելու համար։

Բարեբախտաբար, Խորհրդային Հայաստանի մէջ կատարուած վերջին ոճիրներէն յետոյ մանաւանդ, պոլշեւիկները կորսնցուցած են վստահութիւնը հայ հասարակութեան այն փոքր մասին իսկ, որ ցարդ ոյժ կու տար իրենց։ Հետեւաբար այսուհետեւ շատ քիչեր պիտի գտնուին, որոնք պիտի ուզեն գործիք դառնալ պոլշեւիկներու ձեռքը եւ թոյլ տալ անոնց շարունակելու իրենց շահագործութիւնները Հայրենակցականներու մէջ։

Բոլոր անոնք, որոնք պոլշեւիկներու նման յետին նպատակներ չունին Հայրենակցականներու մէջ եւ նախանձախնդիր են Հայրենակցականներու բարգաւաճման ու զօրացման, ազգօգուտ գործունէութեան շատ կարեւոր դաշտ մը ունին իրենց առջեւ։ Այդ դաշտը կրթական է»։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄԱՅԻՍ 28

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ, 23 յունիս.— Անցեալ Կիրակի լեցուած էր «Ձէրիմեան» սրահը, մեծ մասով երիտասարդներ։ Սրահին ճակատը զարդարուած էր, Անդրանիկի, Մջոյի եւ այլն նկարներով։ Զոյգ եռագոյններու մէջտեղ դրուած իր Մայիս 28ը խորհրդանշող նկար մը, մենցուած Պ. Ղազարոս Դանիէլեանի կողմէ։ Ժամը 4ին օրուան նախագահ ընկեր Ս. Օհանեան հանդէսը բանալով, բացատրեց տօնակատարութեան իմաստը։ Ետոյ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցէին ներկաներէն շատեր երգով եւ արտասանութիւններով։ Թող ներեն որ զանց կ'առնեմ անունները։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ս. Թորոսեան, որ բացատրեց հայ ժողովուրդին դարաւոր դերութիւնը, Իսրայէլ Օրիի, Խ. Աբովեանի, Րաֆֆիի, Գամառ Քաթիպայի, Ալիշանի, Գ. Արծրունիի, Խրիմեանի եւ նմաններու կատարած աշխատանքը իրենց վէպերով եւ երգերով որոնք հայ ժողովուրդին մէջ արթնցուցին անկախութեան գաղափարը։ Ետոյ եկան Անդրանիկներ, Սերոբներ, Գէորգ Չաւուշներ, Սեբոյներ, որոնք լծուեցան աշխատանքի եւ ահա 1918 մայիս 26ին իրականացաւ հայ ժողովուրդի իղձը, կազմուեցաւ Հ. Հանրապետութիւնը։ Ամէնէն առաջ զայն ճանչցաւ մեր թշնամին՝ Թուրքը։ Ափսո՜ս, [illegible] Թուրքն ու կարմիր Մոսկուան եկան խլեցին հայ ժո- [illegible]

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՍԻ ԼԱԹԻՆ

[illegible]

(19)

(Շար.)

Թարգմանեց

Գնդապետ Բոլէ յայտարարած է պատուիրակութեան անդամներուն թէ պէտք է համաձայնին Թուրքերու հետ. որովհետեւ, ըսած է ան, Ֆրանսա համաձայն կերպով իր իշխանութիւնը Սանճաքի մէջ փոխանցած է Թուրքերուն: Երկու պետութիւնները՝ Ֆրանսա եւ Թուրքիա, համաձայնած են Սանճաքի վարչութեան Թրքական գոյն տալու մասին :

Բողոքներ, դիմումներ, ձաւապետներ

*** Հալէպի բոլոր քրիստոնեայ համայնքներու պետերը, ինչպէս նաեւ իսլամ եւ հրեայ պետերը հաւաքական հեռագիր մը ղրկած են Ազգանժողովին, կ'ըսէ «Տուրս»: (Պէյրութ): Հեռագիրը կը բողոքէ Սանճաքի մէջ գործադրուած ճնշումներուն դէմ, որոնք կը ձգտին արտաքին իրական մեծամասնութեան փոխարէն ստեղծել Թրքական արուեստական մեծամասնութիւն մը :

Քաղաքական շրջանակները շատ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս հեռագրին, որ բոլոր համայնքներու միութիւնը կ'իրականացնէ հայրենասիրական նոյն զգացումով :

*** Ալեքսանտրէթի կիներէն պատուիրակութիւն մը ներկայացած է Զէգոգ Յանձնաժողովին եւ բողոքած այն խառնութեանց դէմ որոնք գործուեցան արձանագրութեանց ընթացքին: Պատուիրակութիւնը պահանջած է նաեւ Արսուզի ազատ արձակումը: Յանձնաժողովը խոստացած է ընել հարկ եղածը :

Միւս կողմէ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց արաբական ակումբի նախագահ Էլխասը, երբ Սուէտիա կը մեկնէր: Էլխաս դատապարտուած է Արսուզ բնակելու :

*** «Էնի Կիւն» կը գրէ թէ Սօղուք Օլուքի Հայերը իրբեւ հիւր հրաւիրած են Թուրք կուսակալ Տօքթ. Ապտիւլրահման Մէլէքը եւ հացկերոյթ տուած են անոր: Այս առթիւ, տեղին հայութեան անունով բարի գալուստի ճառ մըն ալ խօսուած է: Նոյն թերթը կը գրէ թէ Անտիոքի մասնաւոր դիւանի թարգմաններէն Պ. Ժօզէֆ Գազատալեան պաշտօնով Պէյրութ փոխադրուած է:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, հակառակ տրուած խոստումներուն, արաբ պարագլուխ Արսուզի ազատ չարձակուեցաւ: Այդ պատճառով, իբրեւ բողոք, շուկաները դարձեալ գոցուեցան: Զինուորներ եւ զինուած ինքնաշարժներ չարունակ կը շրջին փողոցներու եւ շուկաներու մէջ: Կարգ մը արաբ երիտասարդներ բանտարկուեցան: Կը վախցուի որ քանի մը արաբ ընտանիքներ արտաքսուին Սանճաքէն: Բանտերը լեցուն են: Ընտրական դիւաններու առջեւ երեւցող Արաբները կ'ենթարկուին բռնութեանց

Քուսէյրի արաբ երեւելիները ստիպուեցան լեռները քաշուիլ: Արիւնոտ բախումներ տեղի ունեցած են Քուսէյրի մէջ, Արաբներու եւ Թուրքերու միջեւ: 81 Արաբներ ձերբակալուած են :

Զէգոգ յանձնաժողովը արձանագրութիւնները դադրեցուց Սուէտիոյ շրջանին մէջ, մուխթարներու պաշտօնանկութեան ու բանտարկութեան պատճառաւ: Յանձնաժողովը պահանջած է բանտարկեալներու ազատ արձակումը եւ բողոքի ուժեղ հեռագիր մը ղրկած է Ժընեւ :

Ամրգի մէջ կացութիւնը շատ ծանր է: Թուրքերը սկսած են ահաբեկչական գործունէութեան՝ այդ շրջանին մէջ: Հարիւր ընտանիք առանց ապաստանարանի մնացին, որովհետեւ Թուրքերը գրաւեցին անոնց բնակարանները :

Թրքական պատուիրակութիւն մը Պերլին գնաց

Թուրք տնտեսական պատուիրակութիւն մը կիրակի օր Էնգիւրիէն ճամբայ ելաւ դէպի Պերլին, նախագահութեամբ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականին՝ Մէնէմէնճիօղլուի: Իր պաշտօնն է բանակցութիւններ կատարել առեւտրական նոր դաշնագրի մասին:

Թուրքիա չեղեալ հռչակած է ներկայ դաշնագիրը, որ կը լրանայ օգոստոս 31ին, ըստ պայմանագրութեան լուր տալով չորս ամիս առաջ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Թրքական կառավարութեան դիրքը զօրացած է անգլօ-թուրք վերջին համաձայնութեամբ, որ երկիրը կ'ազատէ Գերմանիոյ տնտեսական ճնշումէն: Թուրքերը գիտեն թէ հիմա պիտի կրնան նպաստաւոր պայմաններ ստանալ Անգլիայէն, մինչդեռ ցարդ ապաւինած էին գրեթէ միայն Գերմանիոյ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻՍԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Ազրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց մասնակցած են ընտրողներու 99.36 առ հարիւրը, Ուզպէկիստանի մէջ՝ 97.93ը եւն.: Ընտրութիւնները վերջացած են նաեւ Նախիջեւանի ինքնավար շրջանին մէջ: Սթալին, Մոլոթով, Քականովիչ, Եժով եւն. «միաձայնութեամբ» ընտրուած են բոլոր հանրապետութեանց մէջ:

Ազրպէյճանի 310 երեսփոխաններէն 71ը կիներ են, 231ը բոլշեւիկներ, 79ը անկուսակցական: Ընտրուածներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Միկոյեան :

*** Խորհրդային նաւատորմի օրկանը կը ծանուցանէ թէ պաշտօնանկ եղած են Սեւ ծովու տորմիղին զինուորական ատեանի անդամներէն Մպրէնաւ, Պալթիկի տորմիղէն՝ Բուլաչկին եւն.: Անհետացած է ծովակալ Դուշենով, Սպիտակ ծովու նաւարաժնին հրամանատարը :

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավենիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը:

Կը խօսի Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Սանճաքի խնդիրը եւ Թուրքիոյ տագնապը»:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին «Խաժակ» սրահին մէջ: Պիտի դասախօսէ ընկ. Մ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայկական հարցը մինչեւ Պերլինի վեհաժողովը»: Լրացումներ պիտի կատարէ ընկ. Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ.

ԳՈՒՌԼԻՒԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ.

ԼԻՈՆԻ Նորակազմ «Գայլ Վահան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, 1 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին գրադարանի սրահը, 181 Քուր Լաֆայէթ: Կարեւոր օրակարգ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (առհմանափակ թիւերով)

ՔՐԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷ ԷԺԻՓՍԻԷՆ
ՀԱՐԻՒՐԻՆ 3 ՏՈԿՈՍԱԲԵՐ
ՊԱՐՏԱԹՈՒՂԹԵՐ

Վիճակահանութիւն 1938 Մայիս 15ի

1903ի ՊԱՐՏԱԹՈՒՂԹԵՐ

609,432 թիւը շահած է 50,000 ֆր., իսկ հետեւեալ 25 թիւերը շահած են 1000ական ֆրանք.

410829	472176	621419	690905
727666	434828	502408	642948
696908	731533	451412	549555
659501	711100	756782	454179
317323	682562	716332	766358
469356	602011	689962	717634

790317

1911ի ՊԱՐՏԱԹՈՒՂԹԵՐ

219,993 թիւը շահած է 50,000 ֆր., իսկ հետեւեալ 25 թիւերը շահած են 1000ական ֆրանք.

20525	122317	219647	260137
317847	22889	128829	229233
262337	338440	26273	135001
236663	283179	351 628	63038
190686	243334	305666	361429
74230	208231	256863	312619

388266

Պարգեւներու վճարումները կ'ըսկսին Յուլիս 1ին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՌԸՆԱԺ.— Գօղոս Տէր Մարկոսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ս. Տէր Մարկոսեան, Տէր եւ Տիկին Բենիամին Յակոբեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Ռընաժի եւ Կլէ... Ռընաժի հայ գաղութին եւ բոլոր անոնց ու գրաւոր անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին հանգուցեալ ՏիկինՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՏԷՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տ. Կ. Խաչի Գաննէօ-Քաղաքի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ 50 ֆրանք ընկերուհի Նուարդ ... նուէր :

ԾԱԽՈՒԻ Է

Ալֆորվիլի մէջ, հայաշատ կեդրոնի մը վրայ, բանուկ արհեստանոցով մը ՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ. դիմել Տիկին Մարիամ Փափազեանի 29 bis, Rue Etienne-Dolet, Alfortville (Seine) :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 30 JUIN 1938

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Ամերիկա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3770 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱԿԱՐԱՆ ՀԱՅԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ...

Հոգեբանական է, — ամէն անգամ որ հզօրները պէտք ունենան չզգանակներ որսալու կրակէն, կը բարեհաճին յիշել մեզ, գանձացնել մեր առաքինութիւնները, իբրեւ ուշիմ եւ քաղաքիրթ ժողովուրդ։

Այսպէս նաեւ քէմալական Թուրքերը։

Ինչե՛ր չգրեցին եւ կը գրեն դեռ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի թերթերը, Սանճաքի տագնապէն ի վեր։

« Հայասիրական » մրցահանդէս մը, ուր իրար կը գերազանցեն ամէնէն հայատեաց տիպարները, բարբարոսական հալածանքներու եւ ջարդերու դասական քարոզիչները։

Եոնուս Նատիի «Ճիւմհուրիյէթ»ը չէ՞ր որ պարծանքով յիշեց թէ Հայ մըն էր, Կիւլլի Յակոբ, որ Թուրք թատրոնին հիմը դրաւ, թէ ուրիշ Հայ մը, Մնակեան, ամբողջ կէս դար վառ պահեց զայն, թէ Ջուհաճեանը «օփէրէթ» պարգեւեց եւն.։

Դարձեալ, միեւնոյն թերթն էր որ, հիմնուելով Աթաթիւրքի պատմակա՛ն հետազօտութեանց վրայ, ի լուր աշխարհի հռչակեց թէ «միեւնոյն ծագումով մարդկային բնուիր խումբ մըն են Հայերը», Թուրքերուն հետ, «ո՛ւր որ ալ գտնուին եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ ալ ապրին»։

Տակաւին միեւնոյն բերնով հռչակուեցանք «ազգական եւ ցեղակից»։ Յետոյ լսեցինք թէ «հայրենիքէն դուրս եղած» Հայերու համար ալ, ընդհանուր ներման խնդիրը «դէպի հասունութիւն կը դիմէ»։

Ահաւասիկ ուրիշ երեւելի մը, իթթիհատական «Թանին»ի երբեմնի խմբագրապետը, որ «փրկութեան ճամբայ» կը ցուցնէ Հայերուն.

— « Հայուն համար ամէնէն փրկարար ճամբան հին թրքական բարեկամութեան վերադարձն է։ Պատմութեան տուած վէրքն ու պղտոր հետեւանքը չընդունիլ՝ շատ ծանր արդիւնքներ կրնայ տալ։ Հայը Թուրքին թշնամի ըլլալով ոչ մէկ բան կը շահի, բայց Թուրքը Հայուն ոչ միայն պարզ բարեկամ մը, այլ իրական օժանդակ մը եւ մաքուր սրտով պաշտպան մը դառնալու ի վիճակի է»։ (Սօն Փոստա, 20 յունիս, Մուհիէտտին Պիրկէն)։

Այս միեւնոյն գրիչը սա տողերն ալ կը սահեցնէ քիչ մը վերը, պնդելէ վերջ թէ «Թուրքերը չէին որ մէջտեղէն վերցուցին Հայոց թագաւորութիւնը».

— « Գալով մօտիկ պատմութեան դէպքերուն, մենք այս դէպքերուն պատճառաւ ոչ մէկ ատեն պատասխանատու բռնեցինք Հայերն ու հայութիւնը »։

Հրաշալի՜։ Հապա մեր աւելի քան մէկ միլիո՞նը։ Տաքէն հալեցա՞ւ, ցուրտէն սառեցա՞ւ, թէ ծովամոյն կորաւ կամ համատարած շարժի մը փլատակներուն տակ մնաց ...

Առոր ալ պատասխանը պատրաստ է, ինչպէս միշտ.

— «Կարգ մը Հայեր անմտօրէն գործիք դարձան կա՛մ ցարին, կամ Անգլիացիներուն եւ կամ Ֆրանսացիներուն աշխարհակալութեանց։

Դժբախտաբար այս վիճակը պատճառ եղաւ որ կարգ մը գէշ դէպքեր պատահին։ Բայց, ոչ թէ իբրեւ Թուրք, այլ միայն իբրեւ մարդ, ձեռքս խղճիս վրայ դնելով կրնամ ըսել որ, ընդհ. պատերազմի դէպքերուն մէջ Թուրքերը ոչ մէկ յանցանք ունին»։

Գրծա՛ւ. «կարգ մը գէշ դէպքեր», եւ «ոչ մէկ յանցանք»։ Կարծես թէ ինքնաշարժ մը լեռնէն վար գլորեցաւ եւ 10 – 20 հոգի զոհ գացին (ոչ թէ աւելի քան մէկ միլիոն այր, կին, եւ մանուկ խողխողուեցան)։

Ծանօթակ Թալէաթն ալ այդպէս կը բացատրէր.— «կարգ մը անպատեհութիւններ» տեղի ունեցան։ Պատճառն ալ շատ պարզ էր — պէտք եղածին չափ ոստիկան - զինուորներ չկային կառավարութեան ձեռքը, բարեկարգութեան հսկելու համար, ամբողջ ժողովուրդի մը «այլուր փոխադրութեան ատեն»...

Բարեհաճեցէք դէմ դիմաց նստիլ այս ազնի՛ւ «ցեղակից»ներուն հետ, եւ անոնց բարեկամութիւնը շահիլ։

Եւ նկատեցէք, — Եոնուս Նատիները, Մուհիէտտին Պիրկէնները ու միւսները Հայերու գլխուն գայլի աւետարան կը կարդան մինչդ այն պահուն, երբ իրենց կառավարութիւնը տապարի հարուած մը եւս կ'իջեցնէ Պոլսոյ ափ մը հայութեան գլխուն, զայն օր առաջ ճմլելու, փոշիացնելու, խումբ - խումբ թրքացնելու համար։ Մինչդ այն պահուն երբ հասարակ խաչագողներ, աջէն - ձախէն հաւաքուած «Թիւրք - կրէկորիէն»ներ քննութիւն կուտան, «միւթէվէլլի» (հոգաբարձու, մատակարար) նշանակուելու համար հայկական շարժուն եւ անշարժ հարստութեանց գլխուն, դուրս քշելով Թաղ. Խորհուրդ, Խնամակալութիւն, Հոգաբարձութիւն, Պատրիարքարան եւ ուրիշ ինչ որ ունինք,— ունէ՛ինք ժամանակին։

Կարելի՞ էր գտնել աւելի ջախջախիչ փաստ մը, «հայասիրութեան» եւ թրքական բարեկամութեան։

Միայն այս պարագան բաւական է, որպէսզի Սանճաքի հայ հասարակութիւնն ալ գլխարաց ողջունէ թրքական վարչութեան հաստատումը, աջակցութեամբ Թուրք զօրագունդի մը...

Բայց Թուրքերը իրաւունք ունին մէկ բանի մէջ,— մեզմէ շատ առաջ համբած են Եւրոպայի ակռաները։

Ամո՞ւր էին այդ ակռաները, երբեմն։ Երբ աւար կը փնտռէին։

Աշխարհ մը սառանեցաւ. ամէն մէկը իր բաժինն ստացաւ թրքական աւարէն։ Եւ հիմա իւրաքանչիւրը զատ-զատ կը դարպասէ երեկուան «աւազակապետ»ին, արեւշատութիւն մաղթելով անոր, այլ եւ զէն ու զրահ, դրամ եւ երկաթ ճարելով, ի խնդիր նոր աւարներու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ՔՈԼԷ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ ԿԸ ՅՈՐԴՈՐԵՆ ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ՉԳԱՂԹԵՆ ՍԱՆՃԱՔԷՆ

Տեսակցութիւններ Հայոց Առաջնորդին հետ

« Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ Աղեքսանտրէթէն, յունիս 19 թուականով.—

Հաթայի պատուիրակ Քոլէի հրաւէրով Անթաքիոյ Հայոց Ներկայացուցիչը՝ Խադ եպիսկոպոս այսօր այցելութիւն մը տուաւ պատուիրակին։

Քոլէ, Հայերը Հաթայէն գաղթելու հրաւիրող խռովարարներուն գործունէութիւնը խստիւ քննադատելով, յայտարարեց թէ Հաթայի մէջ ոչ մէկ վտանգ կը սպառնայ Հայերուն եւ թէ մինչեւ 1940 Հաթայ Թուրքերուն եւ Ֆրանսացիներուն կողմէ միասնաբար պիտի կառավարուի։

Խադ եպիսկոպոս այս այցելութենէն վերջ Գըրըգխան երթալով, կացութիւնը պարզեց Հայերուն։ Պատուիրակ Քոլէ եւ Անթաքիոյ Թուրք հիւպատոսն ալ Գըրըգխան երթալով Հայոց պետերը քաղաքապետարան հրաւիրեցին։ Քոլէ Հայերուն յանձնարարեց գործակցիլ Թուրքերուն հետ եւ Հաթայէն գաղթելու նման նոր աղէտի մը յանձնառու չըլլալ, քանի որ Ֆրանսացիները անկեղծօրէն որոշած են գործակցիլ Թուրքերուն հետ։

Թուրք հիւպատոսը պատուիրակէն վերջ խօսք առնելով, Թուրքերուն եւ Հայերու անցեալի մէջ ունեցած յարաբերութիւնները պարզեց եւ Թուրք Հանրապետութեան քաղաքական, վարչական, իրաւական ու ընկերային մարզերու մէջ ունեցած յաջողութիւնները վեր առնելով, ըսաւ.

— « Թուրքիոյ մէջ ապրող 120 հազար Հայերը իրենց այսօրուան կացութենէն կատարելապէս գոհ են։ Թրքական Հանրապետութիւնը կրօնական գործերը բոլորովին անջատած է պետական գործերէն, եւ ամէն քաղաքացի առանց ցեղի ու դաւանանքի խտրութեան հաւասար է օրէնքին առջեւ։ Թուրքերուն եւ Հայոց եղբայրական դարաւոր կապերը ասկէ առաջ Անգարայի մէջ Փրօֆ. Յակոբ Մարթաեան ալ պատմական իրողութեանց հիմնելով ամբողջ աշխարհին յայտարարեց »։

Այս հաւաքոյթէն վերջ, որ շատ լաւ ազդեցութիւն գործեց Գըրըգխանի Հայերուն վրայ, Հաթայի կուսակալ Ապտիւրրահման Մէլէք ալ մտերմական տեսակցութիւն մը ունեցաւ Խադ եպիսկոպոսին հետ։

Խադ եպիսկոպոս Գըրըգխանէն Անթաքիա վերադառնալով, այնտեղի Հայերն ալ հաղորդակից ըրաւ այս բարեպատեհ կացութեան։

Զանազան զրոյցներ Հայերու արտագաղթին մասին

Արաբական Էլ Քապաս թերթին կը գրեն Գահիրէէն.— Անտիոքէն առաջուած լուրերու համաձայն, հոն հասած են Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի հայութեան կողմէ ժամանաւոր ներկայացուցիչներ, տեսակցելու համար Սանճաքի հայ վարիչներուն հետ եւ ապահովելու հայութեան արտագաղթը Սանճաքէն։

Թրքական զինուորներու Սանճաք մուտքէն առաջ պիտի սկսին տեղափոխել Հայերը։

Գերմանական գործակալութեան Պէյրութի թղթակիցն ալ կը հեռագրէ.— Պաղեստինի, Գահիրէի, Պէյրութի եւ Հալէպի հայկական շրջանակները խորհրդակցութիւններ կատարած են Սանճաքի հայութեան կացութեան շուրջ։ Այդ շրջանակներէն ոմանք կողմնակից են զէնքի դիմելու՝ արգիլելու համար թուրք զինուորներու մուտքը, ինչպէս 1915ին ըրած էին Ճէպել Մուսայի մէջ։ Ոմանք, սակայն, կը վախնան որ երկու կրակի մէջ պիտի մնան՝ Թուրքերու եւ Ֆրանսացիներու կողմէ։ Հետեւաբար անօգուտ կը նկատեն զէնքի դիմել։

Կարեւոր խնդիրը որ կը զբաղեցնէ Հայերը, փոխադրութեան վայրն է, ո՞ւր փոխադրուին եւ ինչպէ՞ս։ Վերջնական որոշում տրուած չէ տակաւին։

Դամասկոսի «Լա Քրոնիք» թերթը կը գրէ (յունիս 22).— Կ'իմանանք թէ Սանճաք կը սպասուի Թուրքիոյ Հայերէն կազմուած պատուիրակութիւն մը։ Թուրք կառավարութիւնն է որ կը ղրկէ պատուիրակութիւնը, որպէսզի ան միջամտէ Սանճաքի Հայերուն մօտ եւ փոխել տայ անոնց ընթացքը Թուրքիոյ հանդէպ։

*** Պոլսոյ «Ժամանակ»ն ալ (16 յունիս) կ'աւելցնէ, թէ անհրաժեշտ նկատուած է լուսանկարիչ - թղթակից մը ղրկել Սանճաք։ Թղթակիցը պիտի այցելէ Աղեքսանտրէթ, Անթաքիա, Գըրըգխան, Րէհանիէ եւ ամբողջ Հաթայի գիւղերը։

*** Գերմանական գործակալութեան թղթակիցը վտարուեցաւ Սանճաքէն, իբրեւ սուտ լուրեր տարածող։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՀԱՅԵՐԸ Ի՛ՆՉ ՈՐՈՇԵՐ ԵՆ

« Լա Քրոնիք» կը գրէ թէ Դամասկոսի հայ ներկայացուցիչները ժողով գումարելով Պապ Թումայի մէջ, հետեւեալ որոշումները տուին.—

1.— Հրաւէր ուղղել Հնչակեան, Ռամկավար եւ Դաշնակցական կուսակցութեանց, որպէսզի միանան եւ պաշտպանեն Աղեքսանտրէթը քէմալականներու դէմ։

2.— Դիմել Ֆրանսական կառավարութեան եւ խնդրել որ կարելի եղածով պաշտպանէ Սանճաքի Հայերը քէմալական ախորժակներու դէմ։

3.— Խնդրել սուրիական կառավարութենէն որ վճռապէս միջամտէ Փարիզի եւ Ժընեւի մօտ, փրկելու համար Սանճաքը։

540 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ ԾԱԽՔ ՍՊԱՆԻՈՅ ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ԵՏ ԿԱՆՉԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ ազդարարութիւնը Իտալիոյ

Ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին երէկուան օրուան նիստին մէջ, Խ. Միութիւնն ալ յանձն առաւ մասնակցիլ Սպանիոյ օտար կամաւորներուն յետս-կոչման ծախքերուն, մէկ վեցերորդ համեմատութեամբ։ Այս առթիւ խորհրդային պատուիրակը կարգ մը վերապահումներ յայտնեց, մեղադրելով «միջամտող» պետութիւնները եւ կասկած յայտնելով տրուած որոշումներու գործադրութեան մասին։ «Խորհրդային կառավարութիւնը կը վախնայ թէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔՆ ՈՒ ԹՈՒՔԸ

«Ճիւմհուրիյէթ»ի բժշկական աշխատակիցը կը խօսի... թքաբուժութեան մասին։

Այսպէս, կը գրէ թէ սովորութիւն է, զանազան երկիրներու մէջ, թուքով բուժել նազարի ենթակաները։ Տարէց կիներ մատ կը խօթեն նախ իրենց բերանը, յետոյ հիւանդիներուն, թուքի փոխադրութիւն կատարելով այսպէս։ Թուրք բժիշկը յետոյ կը յիշէ ժողովուրդներ, որոնք ի գործ կը դնեն այս ձեւի բժշկութիւն մը, ծանօթ՝ նոյնիսկ հին Հելլէններուն եւ Հռովմայեցիներուն։ Աթէնքի եւ Հռոմի մէջ, դարեր առաջ, պառաւները կը լզէին հիւանդներուն ճակատը կամ հիւանդը կը լզէր պառաւին թքոտ մատը։ Իրլանտայի մէջ չար աչքէն պաշտպանելու համար՝ կը թքնեն նորածինին վրայ։ Գերմանացիները, փոխանակ տղուն վրայ թքնելու, կը թքնեն անոր խանձարուր դարձած։ Սպանիոյ գնչուհիները, միշտ նոյն նպատակով, կը բանան իրենց կուրծքը, եւ կը թքնեն թէ աջին թառած աղաւնիին վրայ, եւ թէ ձախին թառած աղաւնիին վրայ։ Քորսիքայի մէջ կը թքնեն ուղղակի երեսին, տղու թէ աղջիկի։

« Ճիւմհուրիյէթ»ի բժշկական աշխատակիցը, ամչնալով, չի յիշեր միայն Թուրքիան։ Արդ, ես ամբողջացնեմ ցանկը.—

Ֆրանսացի բազմահմուտ ազգագրագէտը, Սէնթ Իվ, կը յիշատակէ Տոքթ. Րիզա Նուրի մէկ վկայութիւնը։ Սեւ ծովու եզերքներուն վրայ, թրքական գիւղերու մէջ, կծիծը բուժելու համար՝ սովորութիւն է դիմել ... թուքի եւ աղօթքի։ Ամէն թուք չի կրնար բուժել սակայն,— պայման է գործածել հօճայի թուք։ Այդ զօրութիւնը ունեցող հօճաները հրաշագործութիւնը երբեմն կը ծախեն կինեւուն,— Թուրք հաճրմ մը, որ կը փափաքի կծիծ բուժելու մասնագիտութիւն ստանալ, կ'երթայ հօճային, կը խնդրէ, կը վճարէ եւ բերանը կը բանայ, իսկ հօճան կը թքնէ անոր բերնին մէջ։ Լեզուն լզելով ալ կ'ըլլայ։ Եւ հրաշագործ թուքով օժտուած հաճրմը այլեւս հրաշքներ կը գործէ։ Տոքթ. Րիզա Նուր կը վկայէ թէ իր մօրաքոյրն ալ ունէր այդ հրաշագործութիւնը, բայց չի յիշեր թէ ո՛ր հօճայէն առացուած էր։

« Ճիւմհուրիյէթ»ի բժիշկ աշխատակիցը մոռցեր է արձանագրել թքական մշակոյթին այս մեծ վկայութիւնը։ Միայն թէ կ'ըսէ որ «կարգ մը տեղեր խիլիդը (քանեֆ) բուժելու համար, մանկամարդ աղջիկ մը, առաւօտուն ծոմ բերնով եւ բոլորովին մերկ վիճակի մէջ, երեք անգամ կը թքնէ հիւանդին վրայ»։ Այդ «կարգ մը տեղեր»ը Թուրքիոյ մէ՞ջ կը գտնուին թէ այլուր, ըսուած չէ։ Միայն թէ նոյն յօդուածագիրը կ'աւելցնէ.— «Բիչ չէ թիւը անոնց, որոնք կը հաւատան թէ մարդուն թուքը կրնայ սպաննել օձը»։

Եւ այս առթիւ կ'արձանագրէ թէ Ժընեւի համալսարանէն երկու բժիշկներ թուքին մէջ գտած են C կենսանիւթը, որ դեղ է կարգ մը հիւանդութեանց դէմ։

Թուքին արժէքը բարձրացաւ այս վերջին տարիներուն։ Յիշենք Զամպիրինի փորձերը, որոնք թուքին կուտան մարդկային կենսունակութիւնը կամ տկունութիւնը ճշդող տարրի մը կարեւորութիւնը։ Եւ վերջապէս ամէնուն ծանօթ է որ թուքը հականեխական է շնորհիւ իր քիմիական բաղադրութեան,— շուները լզելով, ուրեմն իրենց լորձունքով, կը բուժեն վէրքերը։

Բայց քանի որ հաստատուած է թէ լորձունքին մէջ կենսանիւթ կայ եւ հրաշագործ բան մը, Թուրքերը կ'արտօնե՞ն որ թքնենք իրենց վրայ, երբեմն անգամ, որպէսզի բուժուին իրենց բարբարոսական ախտերէն։

ԱՐԱՁ

Մոսկուան ալ կը պաշտպանէ Սանճաքը...

ԽՄԲ.— Ինչպէս առհասարակ Սանճաքի վերաբերեալ տեղեկութիւնները, այս լուրն ալ կը հրատարակենք վերապահութեամբ, իւրաքանչիւրը իր աղբիւրով.—

ԷՆԿԻՒՐԻ, 21 յունիս (Անրամ).— Արտաքին նախարար Րիւշտիւ Արաս ընդունեց խորհրդային դեսպանը, որ յանձնեց իր կառավարութեան մէկ յուշագիրը, որուն մէջ կ'ըսուի.— Խորհրդային կառավարութիւնը կը փափաքի որ Սանճաքի վէճը խաղաղօրէն եւ բարեկամական ձեւով կարգադրուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Խորհրդային կառավարութիւնը կը ցաւի որ համաձայն չէ թրքական զօրամասերու Սանճաք մուտքին, որովհետեւ Սանճաքին մէջ կը գտնուին 50.000է աւելի պոլշեւիկներ, եւ բոլոր Հայերը, ինչպէս նաեւ Օրթոտոքսներուն մէկ մասը համակիր են պոլշեւիկեան սկզբունքներուն։ Խորհրդային կառավարութիւնը կ'ուզէ պաշտպանել այս տարրերը։

*** «Նահար»ի Դամասկոսի թղթակիցը կը գրէ այս առթիւ.— Տեսնուեցայ արտաքին նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը հետ, որ հետեւեալ լուսաբանութիւնները տուաւ Սանճաքի հարցի միջազգային հանգամանքի մասին.

— Ռուսիա դաշնակից էր Թուրքիոյ, բայց երբ տեսաւ Անգլիոյ վտանգաւոր դերը Սանճաքի խնդրին մէջ, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ բռնած ընթացքը հանդէպ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ, ստիպուեցաւ խիստ ծանուցագիր մը տալ Թուրքիոյ՝ Էնկիւրիի իր դեսպանին միջոցաւ։ Այս ծանուցագիրը եկաւ զօրացնել Ֆրանսայի դիրքը եւ Անտիոքի Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կրցաւ ընթացք մը ունենալ զինուորական բանակցութեանց մէջ։

*** Գերմանական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը երկարօրէն քննեց Ֆրանսայի նոր պահանջները եւ անոնց տրուելիք պատասխանը։ Ֆրանսա գլխաւորաբար կը պահանջէ որ խորհրդային սաւառնակները արտօնուին թռչիլ Սանճաքին վրայէն, եւ ի հարկին վար իջնել, երբ ռուսական բանակը պարտաւորուի օգնութեան փութալ Ֆրանսայի, համաձայն Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին։

*** Յունիս 22ին ընդհատուեցան ֆրանքօ-թուրք զինուորական բանակցութիւնները եւ ֆրանսացի զօրավարը Պէյրութ գնաց, խորհրդակցելու համար։ Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնը վճռական դիրք մը բռնած է կարգ մը հարցերու մէջ։ Այս պատճառով յետաձգուած է թուրք զօրագունդին մուտքը, որ տեղի պիտի ունենար յունիս 20ին։

Միւս կողմէ, եգիպտական թերթերը կը գրեն թէ երբ Ֆրանսայի Զօր. Հէօնցիժէր Էնկիւրի կը գտնուէր անցեալ փետրուարին, այնտեղ կնքեց համաձայնութիւն մը որուն տրամադրութեամբ թուրք զինուորներ պիտի դրաւէին Սանճաքը, միջազգային պատերազմի մը պարագային։ Առոր փոխարէն, Թուրքիա չէզոքութիւն պիտի պահէր եւ ազատ անցք պիտի տար Տարտանէլի մէջ, ֆրանսական եւ անգլիական ռազմիկներուն։

**** «Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ դիտել կուտայ թէ Թուրքերը 70 առ հարիւր կը հաշուէին իրենց թիւը՝ Սանճաքի բնակչութեան մէջ, բայց Ֆրանսացիները եւ մասնագէտները հաստատեցին որ Թուրքերու թիւը հազիւ 48 առ հարիւրի կը հասնի։

ՄԵԿՈՒՆ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ, ՈՒՐԻՇԻՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄ

Կովկասեան փախստականներու ծանօթ օրկան «Կաւկազ» իր վերջին (Ապրիլ) թիւին մէջ կը շարունակէ գրաւիլ վրաց ազգային նախկին (մենշեւիկ) կառավարութեան՝ փաշական պետութիւններուն վերջերս ներկայացուցած յուշագրով, որուն անդրադարձած էինք ժամանակին։

Այդ յուշագրին հեղինակները, եթէ կը յիշեն ընթերցողները, չափազանց մօտեցած էին հայկական տեսակէտին Կովկասի մօտիկ անցեալի քաղաքական անցուդարձերու մասին խօսելու առեն եւ մասնաւորապէս չեշտած էին այն միտքը, թէ Թուրքիա թշնամի է կովկասեան ազգերու անկախութեան, ինչ որ աներկբայելի կերպով ցոյց տուած է 1918—21 թուականներու բախտորոշ շրջանին։

Հարկաւ, «Կաւկազ» թերթին շուրջ համախմբուած կովկասեան տարագիրներուն համար, որոնք հետզհետէ աւելի որոշ եւ ուժգին կերպով կը զարնեն թրքական թմբուկը, չափազանց անախորժ եւ մտահոգիչ է վրաց մենշեւիկներու այս անսպասելի ելոյթը։ Այդ պատճառով ալ իրար են անցեր եւ արտակարգ ճիգեր կ'ընեն վարկաբեկելու զանոնք եւ հերքելու անոնց բերած պատմական փաստերն ու պատճառաբանութիւնները։

Բայց որովհետեւ այդ փաստերը առաջակող կերպով կը խօսին Թուրքիոյ դէմ, «Կաւկազ»ի խմբագիրները խեղաթիւրած եւ նոյնիսկ գլխիվայր շրջած ձեւով կը ներկայացնեն զանոնք՝ Թուրքիոյ կատարած չարաշուք դերը վարդագոյն կերպով դուրս բերելու համար։

Ըստ «Կաւկազ»ի՝ եթէ Թուրքիա 1918 թուին զօրք չմտցնէր Կովկաս եւ մասնաւորապէս Ատրպէյճան, անդրկովկասեան Թուրքերը պիտի ջարդուէին «բոլշեւիկներու» կողմէ եւ Ատրպէյճանն ալ պիտի կործանէր։ Մինչդեռ Թուրքիա իր զինեալ միջամտութեամբ «փրկեց» Ատրպէյճանը եւ անդրկովկասեան թրքութիւնը բնաջինջ ոչնչացումէ։

Իբր ապացոյց՝ թերթը կը բերէ Պաքուի կռիւները, որոնց ընթացքին իբր թէ միայն քաղաքին մէջ 12,000 անզէն Թուրքեր են կոտորուեր։ Աւելին. ըստ «Կաւկազ»ի, Շեմախա, Կուբա, Լենկորան եւ Սալիան քաղաքներն ու հարիւրաւոր թուրք գիւղեր եւս Պաքուի նահանգին մէջ ենթարկուած են թալան ու աւերի, իսկ բնակչութիւնն ալ սուրի է քաշուած։

Այս բոլորը, ըստ «Կաւկազ»ի, իբր թէ կատարուած է «բոլշեւիկներու» կողմէ։

Սակայն, դժուար չէ պատմական ջախջախիչ փաստերով ցոյց տալ, որ Պաքուի կռիւներուն պատասխանատուն իրենք՝ Թուրքերն էին. որովհետեւ անոնք էին որ կտրեցին Պաքուի եւ Թիֆլիզի երկաթուղին ու թոյլ չտուին որ արեւմտեան ճակատէն վերադարձող հայ զինուորները վերադառնային իրենց տուները, այլ ստիպեցին անոնք որ մնան Պաքուի մէջ, որպէսզի չկարենային Թուրքիոյ դէմ կռուիլ, Երզրումի եւ Կարսի առջեւ։ Բնական է որ Պաքուի մէջ փակուած հայ զինուորներուն ուրիշ ոչինչ կը մնար ընել, բայց եթէ կազմակերպուիլ, զինուիլ ու պատրաստուիլ ինքնապաշտպանութեան համար։

«Կաւկազ», թէեւ շատ լաւ տեղեակ է, բայց կը խուսափի յիշատակելէ, որ Թուրքիոյ զօրքերը, Պաքու մտնելով, սարքեցին այնպիսի ահաւոր ջարդ մը, որուն ընթացքին 20—30000 Հայեր կոտորուեցան միայն քաղաքին մէջ։

Արդեօք ա՞յս ալ Թուրքիոյ «փրկարար» առաքելութեան մաս կը կազմէր Կովկասի մէջ։

«Կաւկազ» կը մոռնայ, որ բոլշեւիկները, որոնք Պաքուի մէջ չնչին ոյժ մը կը ներկայացնէին, ինչպէս Հայերը Ատրպէյճանի մէջ, հակառակ իրենց զինուած ըլլալուն, համեմատաբար պզտիկ փոքրամասնութիւն մը կը կազմէին ատրպէյճանեան թրքական ծովին մէջ, հետեւաբար, երբեք չէին կրնար նախայարձակ ըլլալ եւ իրապէս չէին։ Ինչպէս Պաքու քաղաքի, այնպէս ալ Պաքուի ամբողջ նահանգի կռիւներուն մէջ թէ բոլշեւիկները եւ թէ մանաւանդ Հայերը հարկադրուած էին միայն իրենքզիրենք պաշտպանել՝ ստոյգ կոտորածէ ինքզինքնին ազատելու համար։ Ու իրենց վախերը անհիմն չէին, այդ ցոյց տուաւ թրքական զօրքերու մուտքը Պաքու, երբ կոտորուեցան անոնց ձեռքն անցած բոլոր Հայերը։

Թուրքիոյ ներխուժումը Անդրկովկաս եւ Ատրպէյճանցիներու եւ Լեռնականներու դիմումը Թուրքիոյ օգնութեան «Կաւկազ» կ'ուզէ արդարացնել ինքնապաշտպանութեան բնական օրէնքով։ «Ամէն մարդ—կ'ըսէ ան,— փրկութիւն կը փնտռէ հոն, ուր որ կարող է գտնել, պայմանով հարկաւ որ մէկուն փրկութիւնը չծառայէ ուրիշի կործանման»։

Սակայն, ճիշդ այս բարոյական օրէնքն է որ ոտնակոխ ըրած են եւ կ'ուզեն նորէն ոտնակոխ ընել Ատրպէյճանցիներն ու Լեռնականները իրենց բերանն եղող «Կաւկազ»ի խմբագիրներուն հետ միասին։ Անոնք չեն ուզեր հասկնալ, թէ մտածած են ու կը մտածեն իրենց փրկութիւնը իրագործել այնպիսի միջոցով մը, որ ուրիշին, այսինքն՝ իրենց հարեւան Հայերուն եւ մասամբ Վրացիներուն համար անխուսափելիօրէն կործանարար պիտի ըլլայ։ Անոնք չեն ուզեր հասկնալ, թէ Թուրքիա կրնայ թերեւս «փրկարար» դեր կատարել Ատրպէյճանի Թուրքերուն համար, բայց ոչ երբեք Հայերուն եւ Վրացիներուն համար, եւ թէ վերջիններուն համար Թուրքիոյ մուտքը Կովկաս միայն մահ կրնայ նշանակել։

Արդ՝ եթէ Ատրպէյճանի Թուրքերը եւ անոնց ընկերացող Լեռնականները անկեղծօրէն կ'ուզեն խաղաղ եւ հաշտ ապրիլ իրենց հարեւան Հայերուն ու Վրացիներուն հետ, եթէ անոնք իրապէս կ'ուզեն որ կովկասեան բոլոր ազգերը միացեալ կուռ ճակատ մը կազմեն եւ միացեալ ոյժերով պայքարին իրենց անկախութեան համար, պարտաւոր են հրաժարիլ իրենց թրքական հակումներէն եւ Թուրքիոյ «օգնութեան» դիմելէ։

Պէտք է միանգամընդմիշտ ապացուցանել «Կաւկազ»ի շուրջ համախմբուածներուն, թէ որքան ատեն որ Ատրպէյճանցի Թուրքերն ու Լեռնականները իրենց «փրկութեան» համար մտածեն Թուրքիան Կովկաս բերել, նոյնչափ ատեն ալ Հայերն ու Վրացիները իրենց փրկութեան համար պիտի փնտռեն Ռուսիոյ օգնութիւնը։

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Հատորը՝ զոր ի լոյս ընծայած է Նշան Պէշիկթաշլեան, սահմանուած է ժամանակակից հայ գրականութեան մէջ մնայուն տեղ մը գրաւելու։

Երբ ստացայ զայն, առաջին կարգը թարգմանեցի խալացի բարեկամ-բէս ծիածանէ վկայալի, որ մեծ հաճոյք զգաց, յիշելի։ Առանց մը ի վեր գնահատութեան այս եղանակը կը կիրարկեմ մեր հեղինակներուն հանդէպ, անոնց համար թէ որքան կը դիմանան անոնք, օտար լեզուով։ Պէշիկթաշլեան դիմացկուն է։

Հատորը կը բաժնուի երկու մասի։ Առաջին մասը կը պարունակէ առանձին ծաղրանկարներ, ծանօթ դէմքերու։ Երկրորդ մասը նուիրուած է բազմաթիւ ժողովրդական տիպերու պատկերացման։ Ամբողջութիւնը կարելի է «Զուարճալի եւ ողբալի պատմութիւն Հայոց» կոչել։

Եւ ինչպէս որ պատմութեան դէպքերը որքան անաչառ, անկողմնակալ ըլլայ՝ նոյնքան արժէք կը ստանայ, որքան հեղինակը աչքով տեսած բաներուն մասին խօսի՝ նոյնքան հաւատալի կը հռչակուին իր պատումները, նոյնպէս ալ Պէշիկթաշլեանի գործը անաչառ կը թուի ըլլալ եւ ականատեսի վկայութիւն, հետեւաբար առաւել պատմական։

Ծաղրանկարներու անձերը ամէնքն ալ կ'ապրին, իսկ ժողովրդական տիպերուն կրնաք հանդիպիլ ոչ միայն Փարիզի, այլեւ եւրոպական բոլոր քաղաքներուն վրայ։

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐԸ» եթէ չէ խնայած ռամկավար Հրաչ Երուանդին, չէ խնայած նաեւ Դաշնակցական Ալեքսանդր Խատիսեանին։ Նշանակելի է այս պարագան, որովհետեւ հայ գրող ըլլալ, ընչազուրկ եւ տարագիր, այնուամենայնիւ թէրկակոխ կամ փառաւոր չհանդիսանալ առաւ կամ անոր, վասնզի այս կամ այն կուսակցութեան կը պատկանի ան, անհուսալի հաւասարապէս է մեր իրականութեան մէջ։

Տարբեր կուսակցութեանց պատկանող յիշեալ երկու անձերու ծաղրանկարները յաջող են, բայց իրենց ունեցած յաջողութիւնը մասալ է։

Արշակ Չօպանեանի եւ Շաւարշ Նարդունիի նուիրուած ծաղրանկարները, օրինակի համար, ցուցադրութիւն են լոյսի եւ ստուերի, այս վերջինն ալ համակրանքի ալիքով մը օծուն, ինչ որ «Հայաստանի խոստովանանքը» մը կրնայ լիակատար գոհունակութիւն չպատճառել։ Հոս ալ մեր դիմաց ունինք ռամկավար մը եւ Դաշնակցական մը, բայց երկուքն ալ թէ Պէշիկթաշլեան սովորութեան ըլլար նման ծաղրանկարներ յօրինել մինչ, այսինքն իր սիրած բաներուն մասին խօսիլ, քանի որ սիրուած բանի մը մասին խօսիլ՝ համակրելով խօսիլ կը նշանակէ։

Կարապետ Բասմաջեանի, Վահրամ Թաթուլի, Արշակ Ալպոյաճեանի ծաղրանկարները որոշ խառնուածքներու, նկարագիրներու ցուցադրութիւններ են։

Վահան Մալէզեանի նուիրուած երկու տողը նման է Պարոնեանի երկուտողին (տես «Ազգային Ջոջեր») նուիրուած Կարապետ Պէյ Երամեանի՝ բազմաթիւ էջերու համարժէք իմաստով։

Զապէլ Եսայեան եւ Մաննիկ Պէրպէրեան։ Կիներ։ Պէշիկթաշլեան ասոնց հետ վարուած է նկարիչի պէս։ Ներկայացուցած է զանոնք զանազան դիրքերով...։

Հրանդ Ալեքսանեանի նուիրուած ծաղրանկարը կարելի է կոչել նաեւ «Հայ արուեստագէտը ինչպէս որ է», պատէ պատ զարնուած, հազար տեսակ յուսախաբութիւններ ունեցած, արտասուելու, տեղայն կամ անդայն։

Դիրան Շահինաբուդեանի ծաղրանկարը պզդուն, հոծ, զուարթադէմ, քնարայորդ չէիք էջ մըն է։ «Մեծաբը սոււղութիւն կուտայ արիւնին» կ'ըսէ կարդալով՝ մարդ կրնայ օրերով առողջ զգալ ինքզինք։

Ցոնֆին Վահան Թէքէեանի՝ գաւառան է բիւրալատուն արժէք ունեցող հայ բանաստեղծ մը, բացարձակ է անոր նոյնքան բիւրալատուն նկարագիրը, յաճախ կերպով, բայց միեւնոյն ատեն ցոյց տուած է թէ ինչպէս ան. (հայ բանաստեղծը), մեր իբրեւ կանուքեան մէջ վաճառական է, քաղաքական չորթէկ է, (դիւանագէտ բուն կուլայ), տեսուչ է, քննիչ է, խմբագրապետ է, կուսակցապետ է, (ցաւալի՛ բան, ցաւալի՛ բան)։

«Փողովրդական Տիպերը»—Շուրջ քսանհինգ նիւթեր։ Ներկայացուած են զանազան դէմքեր, զանազան նկարագրեր ալ եւ տիպարներ։ Շօշափուած են զանազան հարցեր, զանազան բովանդակութեամբ, զանազան երանգով։

Վերջապէս ազնիւ, չողչողուն պատկերահանդէս մը, ժամանակակից հայ կեանքի։

×

Նշան Պէշիկթաշլեան արժանի յաջորդն է Յակոբ Պարոնեանի եւ Երուանդ Օտեանի։ Շատ երկար պիտի ըլլար մանրամասնօրէն վերլուծել այս երեք դէմքերը։ Բաւական է ըսել թէ Պարոնեան գիւտարար է, բայց չոր ու ցամաք, Օտեան նուրբ է, սրամիտ է եւ humour ունի, բայց մեղմիկ։ Պէշիկթաշլեան ունի ինչ որ չունին իր երկու նախորդները, քնարական հուրաստ հոգի, որով զուռնադէպ, հազվեք, բուրաւէտ կը հանդիսանան իր երգիծաբանութիւնները։

Բոլոր լաւ խնդացնողներուն, աւելի ճիշդ՝ լաւ խնդացողներուն պէս, (Արիստոփան, Մոլիէր, Շարլօ) Պէշիկթաշլեան խորքին մէջ տրտում է։

Կ'ըսեն թէ Պարոնեան եւ Օտեան մեռած են թշուառ, եւ Հայերը լացեր են անոնց վրայ.— ամօ՜թ։ Նո՞ր Հայերը կամ անոնց զաւակները, կամ անոնց թոռները, պէտք է այսօր արդարութիւն ընեն Նշան Պէշիկթաշլեանին, ընծայելով անոր դափնի, գինի եւ արծաթ (գրքերու սպառում, մարդկութիւն եւ քաղաքաքիրթութիւն), ...ջ, պարեններ, արծաթ փոխան պղնձի խօսքերու, շնորհաւորութիւններու, ձեռքի սեղմումներու եւ ժպիտներու, որոնք փոր չեն կշտացներ, իսկ անօթի փորով գրականութիւն կարելի չէ ընել, մանաւանդ այս զաւաքով։

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մելանով եւ մաքուր։

ԹՂԹԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թէեւ Սանճաքի գործին հետ ո եւ է յարաբերութիւն չունի եղածը, բայց զուգադիպութիւնը բացայայտ ըլլալով, կ'ամփոփենք հոս թերթիններու Գարակէօզ եւ Հաճիէյվադ թրքական նշանաւոր գրական դէմքերուն վրայ։ Իրաւ է թէ Մէտիւսի եւ անկէց արտասպաց Լիոնի Փօկշէրեն նպատակն է համեղի բան մը ընել ի պատճառ... համաշխարհային գրականութեան, սակայն մեզի կը թուի, թէ ճակատագրական խաղ մը եղած է, ճիշդ Գարակէօզ եւ Հաճիէյվադ, որ ատենէ մը ի վեր կը խաղցուի պզտիկ փոփոխականներով՝ հայկական հերոսութեամբ համբաւուած Մուսա Լեռան շուքին տակ։ Տանք ուրեմն, համառօտ, Թուրք Գարակէօզին եւ Հաճիէյվադին ըմբռնումը ֆրանսական տեսակէտով—

Գարակէօզ մարմնացումն է Թուրքիոյ մէջ քրքիջին եւ խնճոյական ձեւերուն։ Այս խաղը այնքան զուարճալի եւ ցինիկ բան մը եղած էր որ 1911ին Սուլթան Էֆէնտի անունով մէկը բան գործ ըրեր է իրեն համար բարեկարգել զայն։ Եւ այդ առթիւ գրագէտ Ահմէտ Միտհատ էֆ. ալ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեր է թրքական կրկէսին ծագումին վրայ։ Բուն խօս զարկուն կը կոչուէր «զարակէօզ-ճէր», իսկ օգնականը «Եարտաքճը»։ Գարակէօզին անխուսափելի ընկերը Հաճիէյվադն է. Գարակէօզը յաւէտ սկսած խաղ մըն է եղեր, բայց 1360 թուականէն սկսեալ այլափոխուեր փեսացեր է։ Այս երկու անձնաւորութիւնները բառ աւանդութեան իրական մարդիկ եղեր են, նախապէս որբացէն արհեստով, եւ երբ այն աշխատեր են Պրուսայի մէկ մզկիթին շինութեան առթիւ։ Իրարու հետ այնքան ծիծաղաշարժ խօսքեր կը փոխանակէին, որ, կ'ըսեն, միւս գործաւորներն ալ խնդալէն կը մարէին, եւ ասիկա արգելք կ'ըլլար կանոնաւոր աշխատութեան։ Մզկիթը որոշեալ ժամանակին մէջ չլրանալով, Սուլթան — Գասըմ որոշեց որ անմիջապէս գլխատուին այդ երկու պատասխանատուները։ Բայց Սուլթանին ականջը հասած ըլլալով այդ զուարճալի անձերուն խօսքերը, փափաքեցաւ գաղափար մը ունենալ եւ, այս կերպով, անոնց խօսքերու իրական մէկը սուլթանին քով կրկնեց անոնց խօսածները, եւ այսուհետեւ ծնան թեմին վրայ... «Գարակէօզ» եւ «Հաճիէյվադ»ի հասարակ զուարճալի կատակաբանութիւնները։

Ֆրանսերէն թերթը կը կրկնէ ու կը կրկնէ այս ու այն կարգի անհամ տեղեկութիւններ, որոնք ոչ միայն պատմական արժէքէ զուրկ են, այլ նաեւ բարոյական ու գրական ոչ մէկ առնչութիւն ունին։ Արդէն «կինեմա» ըսուածն ալ չի տարբերիր Գարակէօզէն եւ Հաճիէյվադէն։

Ընկերաբանական եւ քաղաքական ուսումնասիրութիւններու տեսակէտով, շատ աւելի օգտակար բան մը ըրած կ'ըլլայ ֆրանսական «Մէրքիւռը» կամ ո եւ է թերթ, եթէ գիտական կամ գրական հետախուզութիւններուն առարկայ դարձնելով թրքական քաղաքականութեան այն գլուխը, որ կը սկսի եւ կը ճոխանայ ջարդարարութեամբ, թէ ե՞րբ սկսած է այս թրքաբարութիւնը կամ, գոնէ ե՞րբ կրնայ վերջ գտնել ան։ Կարելի է նաեւ, նկատի ունենալով ֆրանսական արտա- ժտութիւնը, մտածել թէ թերթը ճիշդ այս միջոցիս, նպատակ ունեցած է Սանճաքին թրքական քաղաքականութիւնը նմանցնել Գարակէօզին ու Հաճիէյվադին, բաց թողլով միայն Եարտաքճին դերը ...։ Շատ հաւանական է։

***

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Առաջարկ մը

ՓՈՒՔՐԷՇ, 20 յունիս.— Յառաջ 18 յունիս թիւի խմբագրականով կը հարցնէ.— Կեանքն կ'եռայ, ինչ կը խորհին մեր երեւելիները Լոյս-ի ... ղաքին մէջ, եւ աւելցնեմ, այլուր։

Աշխարհը փոթորկի վրայ նստած է, եւ բոլոր ռազմաշխէքի գործակցողները անդադրում կ'աշխատին։ Նոյնիսկ ... բոլորն ալ յոռետեսութեան մշուշին մէջ փաթթուած, ... մէկը միւսին կը յաջորդեն։

Տեղ տեղ բռնկած հրդեհներ բոցերը իրենց այրող լեզուները կ'երկարեն սահմանէ սահման։

Խաղաղասիրութեան դիմակին տակ վաղուան պատերազմին ճամբան կը հարթուի։

Երկրագունդի բոլոր գիտակից ժողովուրդները կը կրկնապատկեն իրենց ճիգերը, կ'ամփոփուին, կը միանան, մոռացութեան կուտան իրենց ներքին ընկերային պայքարները, ճակատելու համար վաղուան վտանգին։

Մենք անզգուշ ենք, անտարբեր, ցրուած, անտեղեակ եւ ծանրաբեռնուած մեր ներքին մանր հոգերով։

Մեծ պատերազմը խլեց մեզմէ մեր կէսը։ Միւս կէսը կը տառապի իր ընտանիքին եւ գաղութներու մէջ, կարմիր ճերմակ ջարդեր բերաւ կը գիտցանք, մրցման ելած, երկիրն մէջ, դուրսը, ախտավարկելով մեր ֆիզիքական ու հոգեկան գոյութիւնը։

Ունինք բազմաթիւ ներքին հարցեր գաղութներու մէջ, գրեթէ համանման ...

Երկիրէն ներս տիրող կարգուսարքը նոր ձգտումներ ցոյց կուտայ։

Ունինք արտաքին խնդիրներ, կապոյտ միջամտութեան, բողոքի, բանակցութիւններու եւ յուսաբանութեան։

Ունինք գաղթային հարցեր, ընկերական հարցեր, անցագրային հարցեր, նիւթական բարւօքման հարցեր, մէկը միւսէն կարեւոր, անյետաձգելի։

Այս բոլորին գոնէ ուղղութիւն տալու կարող, մարմին մը չկայ, (իսկ կ'ուլայ որուն ենթարկուէր հայ ժողովուրդը գաղութներէն մինչեւ հին երկիր, նոր երկիր։ Անիշխանութիւն եւ քաոս, ամէն տեղ։ Այս է պատկերը իրական։

Արդ, պարոն խմբագիր, թոյլ տուէք ինձ «Յառաջ»ի սիւնակներէն կոչ մը ուղղել աշխարհի հայութեան, իբր ... ռումանահայ միութեան կեդրոնական վարչութեան գործօն անդամներէն մին — Եւրոպական գաղութներէն մէկուն մէջ, յառաջիկայ ... կազմակերպել համահայկական համագումար մը, ընտրել կեդրոնական պատասխանատու վարչութիւն մը, մեր զուտ ազգային խնդիրներուն ընթացք եւ ուղղութիւն տալու համար՝ այդ ... միջոցով։

Նոր, ուժեղ, հեղինակաւոր կեդրոնական մարմին մը, տեսակ մը իշխ...

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Frans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

Արեւը մարը մտած էր արդէն ու վերջալոյսի մարող լոյսերը կը թափառէին պատուհանին դիմացի պատին վրայ, ճամբան առուներմէջ մնաց ու ահա բաւական կոկիկ վրայ-գլուխով մարդ մը երեւցաւ. տարիքոտ մէկն էր ան ու գաւազանին կրթնելով դանդաղ քայլերով կը մօտենար բանտին պատուհանին։ Սուլիման յուսադրուեցաւ, երբեք չէր կրնար հաւատալ թէ այդ դողդոջուն ծերունին կրնար օգտակար ըլլալ իրեն. բայց եւ այնպէս իր վերջին պատեհութիւնն էր։ Երկու վայրկեան եւս ու խուսափելու պիտի ծածկէր ճամբան իր աչքերէն։ Պատուհանէն դուրս նետեց հացին կտորը որ մարդուն ճիշդ առջեւը ինկաւ։ Ծերունին կանգ առաւ զարմացած ու վեր նայեցաւ։ Սուլիման իր վիրաւոր թեւը ձողերէն դուրս հանեց որչափ որ կարելի էր ու տոլարատակին վրայ ձգեց Կոկայի թէյին անդրամասնութը զոր ստացած էր Արիֆէն։ Մարդը մեծ զգուշութեամբ վար ծռեցաւ, վերցուց թուղթը զոր իր կարճատես աչքերուն մօտեցուց, լաւ մը քննեց ու յետոյ նորէն պատուհանին նայեցաւ։

Սուլիման նայուածք մը նետեց մարդուն՝ ձողերուն մէջէն, արտասուք մը զգաց։

— Օգնութի՛ւն, փսփսաց ցած ձայնով. օգնութի՛ւն... Բազարմին գաղտագողտնի ոստիկանները բանտարկած են զիս... յանուն Ալլահին, մօտիկ ըրէ՛... լուր մը տար ինծի համար, կ'աղաչե՛մ Ալլահը պիտի վարձատրէ քեզ...

Մարդը անպատճառ լսած էր զինքը եթէ խուլ չէր, քանի որ խոր լռութիւն կը տիրէր շուրջ զին։ Բայց պատասխան չտուաւ. աչքերը վար իջեցուց եւ սկսաւ յառաջանալ. քանի մը վայրկեան եւս արդէն անյայտացած էր՝ առանց ետին դառնալու։

Սուլիմանի մատները թուլցան պատուհանին ձողերուն վրայ. եւ քաշուեցաւ եւ ուժասպառ զարնուեցաւ սենեակին մէջ ինկաւ։ Կարելին ըրած էր, սակայն ձախողած։ Հակառակ իր լաւատեսական խառնուածքին, իր յոյսը ցուցադրող մէկը չէր ան նոյնիսկ երբ մինակ ըլլար, բայց հիմա գլուխը երկու թեւերուն մէջ առաւ, անդամին կռթնեցաւ ու սկսաւ օրօրուիլ մէկ կողմէն միւսը. խաւարը աստիճանաբար կը թանձրանար իր շուրջը։

Ձախողած էր, յուսահատօրէն ձախողած՝ սկիզբէն ի վեր։ Չէր նախատեսած թէ Թանեան լրտես նշանակուած էր դանդոկին մէջ՝ ոստիկանութեան կողմէ եւ անծանօթ եղած էր Բազարմին՝ նամակը այդ աղջկան վստահելով։ Եթէ Բէուֆին մահուան պատճառ եղած էր, որովհետեւ երբ արձակումը կը գտնուէին այն երեկոյ, անոր ետեւէն չէր գացած Բազարմին ինքնութիւնը անոր յայտնելու համար։ Ամէնէն տարրական նախազգուշութիւնները ձեռք առած չէր իր յարկաբաժինին մէջ եւ կուրօրէն թռնակի ձանկը ինկած էր։ Մահուան ճիրաններէն հրաշքով ազատելէ ետք, յիմարօրէն իշխանին յանձնուեր էր, մինչդեռ ամէնէն պարզամիտ համբակն ալ խելք պիտի ընէր Պոլսոյ զինուորական կառավարիչին անունը հասկնալու՝ անոր այցելութիւն մը տալէ առաջ։ Եւ յետոյ— գերագոյն ապուշութիւն— Միսաստի Սըթերանոցը ժամադրավայր նշանակելով, Տայանան մատնած էր Ներքինին։

Ձախողած էր ոչ միայն իրեն վստահուած առաքելութեան մէջ— ատիկա բաղդատաբար անկարեւոր պարագայ մըն էր, քանի որ նիւթականի հետ կապ ունէր— այլ եւ իր ապիկարութեան հետեւանքով համաշխարհային պատերազմ մը պիտի պայթէր յանկարծ։ Իսկ շատ աւելի անձնական հանգամանք ունէր ուրիշ խնդիր մը. իր անսիրտ ու հաւատք կարծած աղջիկը— որ արդարեւ շատ քաջ ու հպարտ մէկն էր եւ հիմա կը զգար թէ որքան կը սիրէր զայն, որովհետեւ պատրաստ էր իր կեանքը վրայ տալ անոր օգնութեան հասնելու համար— պիտի նախատուէր, պիտի անարգուէր ու պիտի տառապէր ֆիզիքապէս ու հոգեպէս։ Դառնութեան բաժակը կը յորդէր հիմա, երբ միտքը կուգար անոր ազդարարութիւնը թէ իր քով կը պահէր համապատասխան ուղեղն ու քաջութիւնը այն պաշտօնին զոր ընդունելու յանդգնութիւնը ունեցած էր։

Մարմնով ուժաթափ, ուղեղով յոգնած ու զարհուրելի վախ մը իր երեւակայութեան մէջ— Տայանային սպառնացող վտանգի մասին— ու բոլորովին անկարող իր մտածումները զատորոշելու, Սուլիման սկսաւ մրափել։ Գլուխը մէկ կողմ ինկաւ սեղանին վրայ եւ քունը տարաւ։

Ընդոստ արթնցաւ բաւական ատեն ետքը, որոշապէս չէր գիտեր թէ քանի ժամ քնացած էր։ Լեղի համ մը կար բերանը, բայց խելքը գլուխն էր։ Անթափանց խաւար մը կար բանտին մէջ. չորս կողմը նայեցաւ հասկնալու համար թէ ինչու արթնցած էր. յանկարծ ցած աղմուկ մը լսեց պատուհանէն։

Ոտքի ցատկեց, պատուհանին մօտեցաւ եւ ձողերուն ետին նշմարեց մարդու մը գլուխը եւ ուսերը։

— Ի՛յ, հայրիկս ղրկեց զիս, փսփսաց անծանօթը.

— Օգնութի՛ւն, եղբայրակի՛ց, օգնութիւն մրմնջեց Սուլիման. այս քաղաքին ոստիկանները բռնեցին ու բանտարկեցին զիս... պէտք է փախչիմ կամ գոնէ լուր մը ղրկեմ, որովհետեւ պաշտօն մը յանձնուած է ինծի յանուն Ալլահին...

— Գիտե՛մ, դուն դուռը նայէ, պատասխանեց մարդը. խարտոց մը բերած եմ հետս... մարդու ձայն մը լսելուդ պէս հազա՛...

Սուլիման պատասխան չտուաւ ու դրան քով գնաց, կծկուեցաւ որպէսզի չորս ականջով մտիկ ընէ թէ եկող կա՞յ։ Որքան ուրախ էր կայծակի մը անդամ ... ծերունիին նետած ըլլալու միտքը յղանալուն համար։ Անդին, պատուհանին դուրսէն, խարտոցը կը կրծէր երկաթեայ ձողերը եւ անոր աղմուկը հաւանական փրկութեան մը լուրը կ'աւետէր իրեն։

(Շար.)

...ութիւն — ինչպէս Սերպերը ունե-ցան Փարիզի մէջ մեծ պատերազմի ա-... — վճռելու համար ճակատագիրը ... ղուած նոր սերունդին։

Մեր սերունդը կապն մը ունի,— մեր չհանել մեր անվերջանալի ցաւերին, ատելութեանքին ու փոթորկումներին, վաղուան սերունդին, անոր ... նոր լոյս, նոր կեանք, նոր ..., նոր դաւանանք, կերտուած ու ... մեզ չըճանաչող ընկերային ... ձեւերին մէջ եւ հասունցնե-... հետ։

Այսպան խաչակրութենէ վերջ մեր ... անցլուն վիճակը, ոչ մէկ ... պիտի գտնէ պատմու-... առջեւ։

Ինքնամփոփուինք, դաստուորենք ... հոգիերը, լսենք իրար, մտածենք ..., մէկ սիրտ ու մէկ հոգի ներ-... համար վաղուան փոթորիկ-... առջեւ, առանց վարանումի եւ ա-... ժամավճառութեան։

Այս է օրուան հրամայականը։

Կռամփելոցները մեզ նոր կործանու-... կը տանին։

Անհատական ճիգերը չեն բաւեր։

ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Մալաթիացի՛ներու համագումար

ԽՄԲ.— Մարսէյլէն ստացած ենք նոր մը, հետեւեալ ստորագրութեամբ. «Մալաթիոյ Կըթառիրաց Ընկերութեան Ֆրանսայի շրջանի բաղդեգ մասնաճիւղեր»։ Կը հրատարակենք էական մասը.—

Ֆրանսայի շրջանի բովանդակ մաս-նաճիւղերս՝ իրենց լիազօրուած վար-չութիւններով, իրենց կողքին ունե-նալով նախորդ Երդ. Համագումարի Դիւանի քարտուղարութիւնը, կուգան իրենց կոչն ուղղելու ձեզ, սփիւռքի բոլոր Մալաթիացիներուդ.—

Ա. Ուղղելով մեր խօսքը Ֆրանսա-յի շրջանը բոլորող տասնեակ մը քոյր մասնաճիւղերուն, այժմէն իսկ կ'ա-ռաջարկենք որպէսզի երբ մեր այս գրութիւնը ստանալու ըլլան, ջանան իր ընդգծած ուղղութեամբ ծանօթ «Միացումի Հարցը» եւ անոր գործա-դրման եւ կարելիութեան սահմաններ լատագոյնս ուսումնասիրել եւ ի-րենց չնչին տեսակի առաջարկներու ամփոփումն ու եզրակացութիւնները այժմէն իսկ դասաւորելով կազմ ու պատրաստ ըլլան 7րդ Համագումարի օրուան. ինչպէս նաեւ ջանան իրենց պատգամաւորները ընտրել անկողմ-նակալ եւ գիտակից անդամներէ — որոնք իսկ թէ զիւրութիւն ունենան եւ յարմար գտնեն անոր հետ միասին խորհրդակից անդամներ ալ նշանա-կեն.— եւ ամէն դոհողութեամբ այս տարուան Ֆրանսայի շրջանի 7րդ հա-մագումարին անձամբ ղրկեն, ապա-հովելով իրենց իրաւասու ձայները ժողովին մէջ։

(Համագումարի վայրը այս տարի Լիոնը որոշուած է, որուն հասցեա-տիրի հասցէն ու Թուականը Երէ. Տերէ. Մարմնոյ կողմէ պիտի ծա-նուցուի մօտերս)։

Ուրեմն Ֆրանսայի բոլոր Հայրե-նակիցներու, յատկապէս իրաւասու անդամներու կը մնայ այս առաջա-դրութեամբ իրենց քայլերն ուղղել իրենց պատկան մասնաճիւղեր-ուն, որպէսզի մասնաճիւղերը ոյժ առնալով ալ աւելի օգտակար կըր-պով ներկայ ըլլան ժողովին, զայն արդիւնաւոր դարձնելու մտադրու-թեամբ։

Բ. Ամերիկայի շրջանի քոյր մաս-նաճիւղերուն այժմէն իսկ մեր հայրե-նասիրական լուրջ առաջարկն է, որ-պէս զի մի քիչ ուշադիր ըլլան մեզ եւ ինչ որ կը ձգնի ընել Ֆրանսայի շըր-ջանը՝ նոյնը փորձեն իրեն կարգին եւ յառաջիկայ Պատգ. ժողովին ժամա-նան անկողմնակալ ոգիով եւ այդ ուղ-ղութեամբ ալ հարկ է որ այժմէն իսկ աշխատանքներ կատարեն։ Այդ պար-տականութիւնը մենք կը ձգենք ...-կապէս Մալաթիացի եւ Կըթառիրցի միացումին անսացող անկողմնակալ ղեկի վրայ հաստատ գտնուող ու մեզի համակիրող անհատ հայրենակից անդամներուն, որպէսզի ջանան ընել իրենց կարելին, վերաբերմունք տալու համար մեր շօշափած «Միացումը»։

Գ.— Նոյնը Սուրիա կամ այլուր գտնուող միւս քոյր մ.ճիւղերուն եւ վերջապէս Թող մեր համեստ առա-ջարկն ու խրատականը ըլլայ Կըթ.ցէն քաշուող եւ հեռու գտնուող Մալա-թիացի իւրաքանչիւր անհատ - հայ-րենակիցներու, որպէսզի ուր որ ալ ըլ-լան եւ ինչ դասու ալ պատկանին, ի-րենց տեղական մասնաճիւղերու մօ-տենան հայրենասիրական զգացման-քով տոգորուն եւ ուժասպառ ծնողքի մը օգնելու զօրովագութ նայուած-քով, իրենց երբեմնի պատիւ բերող Կըթառիրաց Ընկերութեան սիրոյն եւ անոր վաղուան վերելքին ու վերա-ծնութեան ... բարեկա-մեցողութեամբ։ Ժամանակն եւ առի-թը է որպէսզի այլեւայլ ճղճիմ պատ-ճառներով, հեռու գտնուող այսպիսի հայրենակիցներ իրենց քէնն ու ոխը մէկ կողմ դնեն ու ջանան ձայնակցիլ մեզի նկատելով որ մեր ձայնը իրենցն ալ է։

Եւ այսօր ինչ որ կը փորձենք ընել ու վերականգնել տալ, մեր առատա-ղական Թչուառ հայրենակիցներու վաղուան բարօրութեան համար է։ Հայրենասիրութիւնը, մանաւանդ Մա-լաթիացիներու յատուկ իրերօգնու-թիւնը Կըթառիրցի միջոցաւ մեր վը-սեմ մեծ պարտականութիւնն է որու գործնականացման համար մենք խոհր եւ առհմտան չէ որ կը դնենք, այլ մեր բարի ցանկութիւնն է որ-պէսզի Կըթառիրցը ինչպէս եղած էր անցեալին ըլլայ եւ այսօր, անոր մի-ջոցաւ հայրենակիցներու իւրաքան-չիւր կարիքին գոհացում տալու հա-մար։

Ահա այս իսկ ուղղութեամբ Ֆրան-սայի շրջանի մասնաճիւղերէն Սէն-Շամոն եւ Մարսէյլ իրենց հարց ա-ռաջարկն ունենալէ զատ, այժմէն իսկ ծրագրած են, իբրեւ օրինագծի տրա-մադրութիւն, հետեւեալ հայեցակէ-տերը, ընդհանուր պահանջներու գոհացում տալու ցանկութեամբ —

Ա.— 25 առ հարիւր ընկերութեան ելեւմտական գործին, (...), որ ըն-կերութեանս նախնական եւ հիմնա-կան նպատակն է։

Բ.— 25 առ հարիւր Վերաշինական (Ներգաղթ) ... որ նոր Մալաթիոյ կառուցումով առատ հանդիսացած կ'ըլլանք մեր առանձնական հայրենա-կիցներու փրկութեան մեծ գործին, որ է իւրաքանչիւրիս պարտքը այդ նկատմամբ։ Բաշ վստահ լինելով որ ուշ կամ կանուխ մեր բոլորիս վերջին հանգրուանը այդտեղ կրնայ ըլլալ։

Գ.— 25 առ հարիւրը իր կարօտ հայրենակիցներու օգնութեան յատ-կացնել (նախապատուութիւն տալով Կըթ.ի անդամներու), քանի որ այս ...ութեան մէջ կարօտեալներ մեր մէջ ալ չեն պակսիր, մինչ կան ու կը գտնուին։

Դ.— 25 առ հարիւրը Ընկերութեա-նըս (Նիւ-Եորքի) շէնքի պարտքին (Մորկէյճ) յատկացնել որ այսօր մեծ բեռ մըն է, երբ նկատի առնենք տարուէ տարի վճարուած տոկոսի հսկայական գումարները։

Ահա այս հիմունքներու վրայ որ-դէն իսկ Սէն Շամոն եւ Մարսէյլ հա-մախոհուող ըլլալով նոյնութեամբ գործակցելու կազմ եւ պատրաստ են. եւ իրենց գանձի դրամները կը մնան ու պիտի մնան իրենց մօտ, մինչեւ որ մեր մտանանչած միացման կապը վե-րահաստատուի եւ այդ ծրագրի ուղ-ղութեամբ իրենց տեսակէտները ան-փականացուի ընդհանուրին։ Այն ա-տեն պատրաստակամ են հաշիւ տալու (դրամի), երբ ընդհ. Մալաթիացի-ներու մասնակցութեամբ ու համա-ձայնութեամբ միայն մէկ կեդրոն մը կը հաստատուի։

ԲՈԼՇԵՒԻԿ - ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԽԶՈՒՄԸ

Ամերիկայի Կոմունիստ կուսակցու-թեան Կեդր. Կոմիտէն, Նիւ Եորքի իր հայատառ օրկանին՝ «Բանուորի» մէջ, հրատարակած է պաշտօնական բա-ցատրութիւն մը Հնչակեաններու հետ ունեցած իր բարեկամական յարաբե-րութեանց մասին, զոր խզուած կը յայտարարէ։

Եւ, սակայն, առէք հազիւ երեք տարի առաջ էր որ Կոմունիստներն ու Հնչակեանները միացեալ ճակատ մը կազմելու մասին համաձայնութիւն մը գոյացուցին իրարու հետ։

Ամերիկայի կոմունիստական կեդր. կոմիտէի խօսքին նայելով, Հնչակ-եանները խոստացած են եղեր «ներ-դաշնակութեամբ եւ մտերմօրէն աշ-խատիլ հայ յառաջդիմական կազ-մակերպութեանց հետ՝ զգուշանալով անոնց վրայ յարձակելէ»։ Միեւնոյն ատեն խոստացած են եղեր «ստարբել հայ հասարակութեան մէջ կոմունիստ կուսակցութեան ազդեցութեանց տա-րածման»։ Բայց չեն կատարած ի-րենց այս խոստումները։

Այսպէս, իրենց մամուլի եւ ներկա-յացուցիչներու միջոցներով անոնք «բեկանած են միացեալ ճակատի թէ տառը եւ թէ ոգին, համաձայնութիւ-նը գրեթէ ոտնակոխ ըրած»։ Աւե-լին. «Հնչակեան առաջնորդները այդ համաձայնութիւնը ոտնակոխած են կեղծաւորութեամբ եւ խարդախ նպա-տակներով»։

Թէ ինչ են եղած այդ խարդախ նը-պատակները, այդ մասին Ամերիկայի կոմունիստներու Կեդր. Կոմիտէն եր-կու փաստացի հիմնական մեղադրանք-ներ կը նետէ Հնչակեաններու հաս-ցէին։

Առաջին որ անոնք չհաշտուած են իրենց կապը ամերիկեան կոմունիստ-ներուն հետ, իրենք զիրենք ներկայա-ցնելով իբրեւ Հայերու մէջ համայնա-վարները փոխարինող կազմակերպու-թիւն մը։

Երկրորդ, որ անոնք յարձակում գործած եւ զըպարտութիւններ բրած են հայ համայնավարներու դէմ, զա-նոնք հայ զանգուածներու աչքին վար-կաբեկելու համար, որպէսզի անոնց տեղը բռնեն»։

Ի՞նչ պիտի ըլլան Սանճաքի Հայերը

Դամասկոսի ազգայնական օրկան «Լա Թրոնիք» իր վերջին թիւին մէջ (Յունիս 18) պարզելէ վերջ Սանճաքի կացութիւնը կը գրէ —

Թրքական զարհուրելի կոտորածնե-րէն վերջ իրենց երկրէն գաղթած մօտ 30 հազար Հայեր կ'ապրին Աղեքսան-տրէթի Սանճաքին մէջ։

30 հազար կեանքեր տեղաւորուած են մօտ 20 տարիէ ի վեր, Սուրիոյ այս անկիւնին մէջ։

Օճախներ հիմնեցին, հողեր գնեցին անոնք ու իրենք զիրենք ապահովու-թեան մէջ կը զգային Ֆրանսայի պաշտպանութեան ներքեւ։

Այժմ կացութիւնը պիտի փոխուի։ Թրքական զօրամասերը կը տեղաւորին Սանճաքի մէջ, ինչպէս նաեւ Ֆրան-սական զօրամասեր։ Բայց այս վեր-ջինները յաւիտեան պիտի չմնան, մինչդեռ Թուրքերը յետագային ա-ռանց այլեւայլի պիտի կցեն Աղեք-սանտրէթը։

Հայերը շատ մտահոգ են եւ իրենց մտահոգութիւնը յայտնեցին մարզ-պանութեան պատուիրակին որ պա-տասխանեց իրենց.

— Ցորչափ Ֆրանսացիները հոս կը գտնուին, Հայերը որոնք կ'առնեմ անձնական պաշտպանութեանս տակ, ապահովութեան մէջ պիտի ըլլան։

Այսպէսով ահա Հայերը հանդար-տեցան։ Տէր ժողովուրդներու պաշտ-պան Ֆրանսան զանոնք կ'առնէ իր պաշտպանութեան տակ։ Բայց ինչ-պէս վերը ըսինք, Ֆրանսական զօրա-մասերը միայն ատեն մը համար պի-տի մնան Սանճաքին մէջ, ուրեմն ա-նոնց մեկնումի միջոցին Հայերը ոչ մէկ ապահովութիւն պիտի ունենան այլեւս։

Կիլիկիոյ յիշատակը դեռ չէ մոռ-ցուած։ Ֆրանսական զօրամասերու Կիլիկիայէն մեկնումէն 24 ժամ վերջ կոտորածները սկսան ...։

Սանճաքի 30 հազար Հայերն ու Հա-լէպի 60 հազար Հայերը շատ մտահոգ են իրենց ապագային համար։ Ժամա-նակ է որ, այժմէն իսկ շահակից մեծ պետութիւնները (Ֆրանսա, Անգլիա, եւ Ն. յ. ... Խորհրդային Ռուսիա) Թուրքիայէն երաշխիքներ պահանջեն Հայերուն համար։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ

** Ուտէ ու մով չունի, ուխտի կը վազէ։

** Խօսքին տէրը ոսկին ալ տէրն է։

** Խնթինը ուտենք, խելօքինը պա-հենք։

** Խախուտ տունի կարկուտը պա-տրուակ։

** Լեզուդ ...՝ ... պիտի փորէին ...։

** Խելք ու կուռ մէկտեղ չեն ըլ-լար։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԳԱՆՁԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, իր տպարանի վերակառուցման հանգանակու-թեան առթիւ (18 Յունիս)։

— «Բարեկամ մը, որ իր մասնակ-ցութեան առաւելագոյն բաժինը բե-րած է մեր Թերթի վերակառուցման Ֆոնտին, քաղցր եւ յուզիչ նամակի մը մէջ կը գրէ․

«Ձեմ կարծեր, որ «Յուսաբեր» այս-քան բարձր պիտի ըլլար, եթէ երբեմ Ճիւթալէս տպածով թերթ մը եղած ըլլար։ Կարելի է քիչ մը պատուելիա-կան գտնէք իմ խօսքը, բայց խնդրեմ, մի՛ ծիծաղիք երբ ըսեմ, թէ «Յուսա-բեր»ի բիւրեղացման ազդակներէն մէկն ալ— իր զոհողութիւններն են»։

Կեանքի պրկանքները լայնօրէն ճա-չակած մեր ընկերը չէր գիտեր, թէ իր «պատուելիական» խօսքը մեր մէջ ա-մ,նէն աւելի կը կրկնէր իր Մեծ Ու-սուցիչն ու առաջնորդը իր կուսակցու-թեան— անմոռանալի Սիմոնը (Զաւար-եան)։

Եւ այս Սիմոնն էր, որ Դաշնակցու-թեան ոյժը անոր չքաւորութեան մէջ տեսնելով եւ կատաղաբար դրամի դէմ կռուելով, վարակիչ համոզու-մով մը բոլորին կը կրկնէր․

— Երբ գործ լինի՝ դրամ միշտ կը լինի…

Եւ արդարը, ի հարկէ, Սիմոնն էր։ Իր խօսքին իմաստութիւնը պիտի ճշմարտանայ նաեւ մեր համեստ ձեռ-նարկին վրայ։

Որովհետեւ համեստ գործ կայ, ուստի մեր ակնկալած համեստ գու-մարը՝ հազար ոսկին՝ անպայման պիտի գայ։

Ահա չատերէն մէկը։

Առտու մը մեր սենեակը կը մտնէ Հայ մը, որ չարաչար աշխատանքով իր ընտանիքին չոր հացը կը վաստկի, օրական հազիւ տասը տասնըհինգ դա-հեկան։ Կուսակցական չէ. ինքնամ-փոփ, յամառ ու չարքաշ Հայ մըն է, որուշ համակրանքներով դէպի «Յու-սաբեր»ը թեքուած։

Արագօրէն կը մտնէ մեր սենեակը, սեղանին վրայ կը դնէ կտոր մը Թուղթ եւ 20 ե. դ., եւ արագօրէն կ'ելլէ, առանց մինչեւ իսկ մեզի բարեւ տալու…

Թուղթին վրայ գրուած էին իր ա-նունն ու մականունը, եկած էր իր չօւրջ երկու օրուան վաստակը նուի-րելու «Յուսաբեր»ի վերակառուցման ֆոնտին։ Վախ ունենալով, թէ կըր-նանք իր դրամը չառնել (կամ ամբող-ջութեամբ եւ կամ մէկ մասով), ան-թարթի մը մէջ կը մտնէ ու կ'ելլէ …

Նոյքն կը տեղեկանանք, որ իր գաղթական ժողովուրդի այս զարմա-նալի զաւակը, մեզի գալէ առաջ, խա-նութի մը մէջ հեռուէն խօսակցու-թիւնը կ'ունենայ իր մէկ բարեկամին հետ.

— Ցտեսութիւն, ես կ'երթամ «Յու-սաբեր»։

— Ինչո՞ւ։

—20 դահեկան պիտի նուիրեմ թեր-թի վերակառուցման ֆոնտին։

— Խե՛նթ ես դուն, բարեկամ. ին-չո՞ւ պէտք «Յուսաբեր»ը, հաց զնէ, զաւակներուդ տուր։

— Խենթ չեմ ես, սակայն եթէ դուն խելօք ըլլայիր, այդ խօսքը ինծի չէիր ըներ,— կը պատասխանէ այս զարմա-նալի Հայը, եւ իր քայլերը կ'ուղղէ շիտակ դէպի խմբագրատուն։

Այս յուզիչ ծեքին մէջ կը խօսէր հազարամեայ Հայը, որ իր անմռունչ զոհողութիւններով դարերու ընթաց-քին ազգ եւ հայրենիք պահած է։

Իր մարմնէն կտրած էր 20 դահե-կանը՝ իր անհանդարտ ու լուսաւոր հոգին վառ պահելու համար։

Ահա ուրիշ մէկը, մէկը մեր երի-տասարդ ընկերներէն — Դաշնակցա-կան—, որու ճակտին Գաղափարը իր դրոշմը դրած է արդէն։

Հագուած է մաքուր՝ ճաշակով ու համեստ, հագուստը արդուկուած, տրտաքինը կը մատնէ խնամքի եւ խը-նայողութեան ոգի մը, որ կուգայ արժանապատուութեան ազնուական զգացումէն։

Կը ճանչնանք զինք. բժշկութիւնը չարքաշ աշխատաւորն է, հոգեբու-ամբողջ բեռ մը իր նոր ամրացող ու-սերուն։ Գաշտօնեայ է եւ ամսական … հազիւ հինգ ոսկի կը ստանայ։

Ամօթխած դէմքով կը մօտենայ մե-զի, կամացուկ 50 դահեկան կը դնէ մեր սեղանին եւ հազիւ լսելի ձայնով մը կը շշնջէ․

— Խնդրեմ, առիկա ալ իմ կողմէ արձանագրեցէք, առանց անունս յի-շատակելու…

Զուր կը փորձենք այդ գումարին զէթ կէսը վերադարձնել իրեն. վճռա-բար կը մերժէ եւ գոհունակ զգացու-մով կը մեկնի…

Հո՛ս է կախարդիչ հմայքը, մեծու-թիւնն ու հզօրանքի աղբիւրը այս ժո-ղովուրդին։

— Երբ գործ լինի՝ դրամ միշտ կը լինի,.. կը կրկնէր բոլորին առաջ-յատիկ Սիմոնը, որ խորապէս ճանչ-ցած էր իր ժողովուրդի հոգին։

Ահա թէ ինչո՛ւ մեր ստացածը շատ աւելին պիտի ըլլայ, քան հազար ոս-կին։

Աւելին — բարոյական առումով։

Որովհետեւ մեր նուիրատուու-թեանց ցանկերուն մէջ չկայ գումար մը, որ զգացում եւ գաղափար չխոր-հրդաւորէ իր մէջ։

Այն նամակները, որ կ'առնենք մենք, նուիրատուութեանց գումարներուն հետ, իրենց արժէքով շատ աւելին են, քան հազար անգամ հազարաւոր ոս-կիները։

Այսպէ՛ս է որ ապրեցար դուն հա-զարաւոր տարիներ, պաշտելի ժողո-վուրդ»։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԱԹԻՆ

Ժամերն անցնում են։ Ինչպէս մո-րեկ դրացիները, լաւ բարեկամները մի քանի վայրկեանով մտնում են Շէ-րիֆ բէգի խանութը՝ դու ողջ էղնես ասելու համար։ Կոստի մէկտանէն մի քանի անգամ կլկլակ, սեւ սուրճ է գնում բէգի հիւրերին։ Եւ ուրիշ ո-չինչ, այդ լինում է ամէն օրուայ համար. սովորութիւն է։

Չնայած լի օր լինելուն՝ Կոստի շատ յաճախորդներ ունի այդ օրը։ Գալիս են, նստում, ծխում, նարտ խաղում, անմեղ ժամանակ են անց-կացնում, խօսելով գալիք ձմրան ցաւ ու հոգսերէն։ Գիտե՛ն, անշուշտ իրենց մէջ էլ կարող են ծակ ականջներ լի-նել, լսելու համար թէ, ո՞վ ի՞նչ է խօսում. կայ ու չկայ նա։

Մութը դեռ բոլորովին չկոխած՝ կառքը կանգնում է Շէրիֆ բէգի խա-նութի դրան առջեւ։ Նորէն պատ-րաստ են ոստիկանները, պէտք է պաշտպանեն իրենց հաւատարիմ մար-դու կեանքը։

Շէրիֆ բէգը դուրս է գալիս. մի վայրկեան նոյնիսկ համարձակ կանգ-նում է մայթի վրայ, խօսում է սրտ նրա հետ։ Մէկ էլ աչքը բարձրա-ցնում է, որ մտնէ կառքը…

Տրա՛ք, տրա՛ք, տրա՛ք…

Ութը հարուած իրար յետեւէ. սառ-նոց էր կրակողը։

Շէրիֆ բէգը կռնակի վրայ փռւում է գետին։

Մարդիկ կամ սմքում են նստած տեղերը, կամ առջի ցատկում այ-շած։ Ծօ, ի՞նչ էր։

— Բռնեցէ՛ք, բռնեցէ՛ք…

Գոռում են ոստիկանները հանած ա-տրճանակները, բայց ո՞ւմ բռնել, կասկածելի մէկը չկայ փողոցում, կրակը կարծես գետնի տակէն դուրս պրծաւ։

Սուլում են ոստիկանները, հաւա-նում են նոր ոստիկաններ։ Բռնէ հա՛, բանէ։ Բռնում են բոլորովին անմեղ մարդկանց։ Մանաւանդ Կոստի մէկ-տանէն մարդ չեն թողնում դուրս գա-լու։

Բժիշկ է գալիս։ Բայց էլ ի՞նչ. Մար-դը մեռել էր անմիջապէս։ Ութ գըն-դակ, որոնցէն ոչ մէկը չէր վրիպած։

«Կոմիտէի» խօսքը կատարւում է. Շէրիֆ բէգի դիակն է տուն գնում չուկայ իջած առաջին իսկ օրը։

Խուզարկութիւն, հարց, փորձ։ Ա-նօգուտ, ոչ մէկ կասկածելի մարդ. ոչ ոք զէնք ունի վրան։ Անմեղ մար-դիկ իրենց գործերի վրայ կեցած։

Շատերին ազատում են, որ տուն գնան, շատերին էլ բանտ են առաջ-նորդում։ Բանտ են տանում նաեւ Կոստին, չնայած որ ոչինչ են գտնում խանութում, կամ պատուալում։ Ար-դէն պատուալ չէին կարող մտնել որ, պատուալը բերնէ բերան՝ լեցուն էր ապրանքով։ Այնտեղ մարդ չէ, կատու էլ չէր կարող պահուել։

Խե՛ղճ, անմեղ Կոստի, նա ի՞նչ գիտնար, թէ Տուզախում եփւող ա-պուրը Շէրիֆ բէգի համար էր։ Ինչ որ է, թէկուզ հատնին Տուզախ, թէ-կուզ գետնին ծակը։ Մարդ մի անգամ չի՞ մեռնում, իր կեանքն էլ ազգի հա-մար չէ՞։

Բանտ տարածներէն շատերին էլ մի քանի օրէն ազատ արձակեցին, մի քանիսին մի երկու ամսէն արձակե-ցին, բայց Կոստին երկար ժամանակ բանտ պահեցին։ Ինչո՞ւ, մարդ չհաս-կացաւ։

Կոստի հո՞գը։ Տեղը տաք էր, ա-ռանձին չէր, ընկերներ ունէր, ամէն եւ բարեկամներէն առատօրէն ուտե-լիք էր ստանում, դրպանի դրամն ան-պակաս էր։ Բանտում օրն իրիկուն էին անում իրար հէքեաթներ պատմելով, զարթօնքի հերոսական պայ-քարներէն խօսելով եւ բանտի սեւ հա-ցի միջուկէն թէզբէհի հատիկներ եւ կենդանիների արձաններ շինելով։

Կոստին այն տեսակ եղնիկ, եղջե-րուներ էր շինում որ, տեսնողը պիտի ասէր թէ, արուեստագէտի ձեռքէ է դուրս եկել։ Տան հոգս էլ չունէր, Խանութը բանեցնում էր Մուկուչը. ընտանիքն ապրում էր այնպէս, ինչ-պէս իր ազատ եղած ժամանակը։

ԽԱՀԷՆ ԹՈՒՄԱՆԴ

(20)

(Շար.)

նոր գումարներն ալ ի զուր պիտի վատնուին, հետեւաբար տաժանաւտական ծախք մը միայն կը ստանձնէ»։ Խորհրդային պատուիրակը պատրաստակամութիւն յայտնեց իր բաժինը մէկ վեցերորդէն մէկ հինգերորդի բարձրացնելու, պայմանաւ որ բոլոր կամաւորները պարպուին յառաջիկայ չորս ամիսներու ընթացքին, բայց իր բաժինը պիտի չվճարէ, մինչեւ որ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը եւ ապստամբները ամբողջովին չընդունին անգլիական ծրագիրը։ Մոսկուայի տեսակէտով, զոր. Ֆրանքօ պարտաւոր է վճարել օտար կամաւորներուն ծախքը մինչեւ իրենց վերադարձը, իսկ փոխադրութեան ծախքերը պէտք է վճարուին բոլոր կառավարութեանց կողմէ, համաձայն իրենց ազգակից կամաւորներու թիւին։

Կամաւորներու փոխադրութեան ծախքը կը հաշուեն 540 միլիոն ֆրանք։

*** Բրիտանական կառավարութիւնը բարեկամական ազդարարութիւն մը ուղղեց Մուսոլինիի, յայտնելով թէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը պիտի չգործադրուի, մինչեւ որ չդադրին օդանաւային յարձակումները անգլիական նաւերու դէմ։ Հռոմի անգլիական դեսպանը Իտալիոյ արտաքին նախարարին հաղորդեց այս ազդարարութիւնը, երեքշաբթի օր, կէս ժամուան տեսակցութեան մը միջոցին։ Անգլիական դեսպանը հասկցուց թէ Մեծն Բրիտանիոյ համբերութիւնը սպառած է եւ իր կառավարութիւնը լուրջ մտահոգութեան մատնուած, առեւտրական նաւերու անվերջ խորտակման առթիւ։ Դեսպանը բացատրեց թէ իր կառավարութիւնը անձնապէս պատասխանատու չի նկատեր Մուսոլինին, բայց կը կարծէ թէ ան կրնայ ազդել Զօր. Ֆրանքոյի վրայ, որպէսզի վերջ տայ օդանաւային յարձակումներուն։

*** Լուրի մը համաձայն, Զօր. Ֆրանքօ պատասխանելով անգլիական կառավարութեան ծանուցագիրներուն, առաջարկած է օտար առեւտրական նաւերուն յատկացնել կարգ մը նաւահանգիստներ որ կը գտնուին Սպանիոյ կարմիրներուն ձեռքը։

*** Ազգայնական օդանաւերը նորէն ռմբակոծեցին Վալենցիան եւ Ալիքանթէն, զարնելով ռազմագիտական կէտերը։

Վերջին հրամանագիր—օրէնքները

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց հրամանագիր-օրէնքներու չորրորդ շարքին վերջին մասը։

Հրամանագիր մը կը գնդէ շինութեանց տուրքերը, քաջալերելու համար նոր շինութիւնները։ Ուրիշ օրէնք մը կը կրճատէ չոգեկառքի փոխադրութեան կարգ մը ծախքերը։ Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը շարք մը հրամանագիրներու համաձայն նոր ելեկտրակայաններ պիտի շինէ գաւառական կեդրոններու մէջ։ Շատ ընդարձակ է հանրօգուտ շինութիւններու ծրագիրը։

Հրամանագիր մը կը տրամադրէ «ոսկիի պաշտօնատուն» մը հաստատել հովանաւորութեամբ գաղթային նախարարին եւ 100.000.000 ֆրանք դրամագլուխով, զարկ տալու համար գաղթավայրերու ոսկիի արտադրութեան։

Ուրիշ օրէնք մը Գանք տը Ֆրանսին արտօնութիւն կուտայ հրապարակին վրայ դնելու եւ ծախելու պետական արժեթուղթերը, զօրացնելու համար դրամական հրապարակը։ Միեւնոյն ատեն կը ծանուցուի թէ գնդէի դրամատուն մը պիտի հաստատուի, կարճ պայմանաժամով գործողութեանց համար։ Վերջապէս, զարկ պիտի տրուի հանքային արտադրութեանց, տարեկան 40.000.000 ֆրանք աւելցնելով շահը։

ՑԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Հռոմ հասած լուրեր կ'ըսեն թէ ձերբակալութիւնները կը շարունակուին անընդհատ։ Վերջերս ձերբակալուած են 50 բարձր պաշտօնատարներ, իբրեւ մեղսակից Ուկրայնայի անջատողական շարժումներուն։ Ուկրայնայի հողագործական վարչութեան մէջ ձերբակալուած են 120 հոգի։

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ընտրութեան առթիւ, խորհրդային մամուլը ցնծութեամբ կը յիշեցնէ թէ ամէն տեղ Սթալինի քաղաքականութիւնը վնահատուեցաւ «միաձայնութեամբ», թէ բոլոր հանրապետութեանց մէջ մասնակցեցան ընտրողներու աւելի քան 99 առ հարիւրը, թէ Սթալին կը գտնուի բոլոր ցանկերուն գլուխը եւն.։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Նախիջեւանի շրջանին մէջ ընտրուած են 70 երեսփոխաններ, բոլորն ալ «բոլշեւիկեան եւ անկուսակցական Սթալինեան խմբակցութենէն»։ Ընտրութեանց մասնակցած են 62.212 հոգի, այսինքն 99.9 առ հարիւր ...

ԻՏԱԼԻՈՅ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻՆ ՊԵՏԸ Գերմանիա պիտի երթայ այս շաբթու, կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարելու համար գերմանական բանակին մարիչներուն հետ։ Պիտի մնայ քանի մը օր։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։

ՊԵՏԱԿԱՆ պաշտօնէութեան մասին հարցում մը ուղղած ըլլալով նախկին նախարար Զըրչիլի փեսան, երեսփոխան Սէնտիս, կառավարութիւնը սպառնաց զայն յանձնել դատի։ Ամբաստանեալը մերժեց յայտնել իրեն տրուած տեղեկութեան աղբիւրը։ Այս առթիւ վճռաբանութիւն մը պիտի կատարուի երեսփոխանական ժողովին մէջ, երեսփոխաններու իրաւունքի մասին։ Օրէնքը մինչեւ երկու տարի բանտարկութիւն կը տրամադրէ անզգուշացած երեսփոխանին։

ՌՈՒՍ ՕՐԹՈՏՈՔՍ եկեղեցի մը բացուեցաւ վերջերս Պերլինի մէջ, աջակցութեամբ հիթլէրական իշխանութեանց։ Այս պարագան բուռն զայրոյթ պատճառած է Մոսկուայի կղերական շրջանակներու մէջ, մանաւանդ որ տարագիր միտրոպոլիտ մը, Անաստաս, նամակ մը ուղղած է Հիթլէրի, ըսելով թէ «ռուս ժողովուրդը, ջախջախուած՝ անհանդուրժելի լուծի մը տակ, ամէն օր կ'աղօթէ ամենակարողն Աստուծոյ, որպէսզի իր օրհնութիւնը շնորհէ Գերմանիոյ առաջնորդ Հիթլէրի, անոր կառավարութեան եւ բանակին, գլուխ հանելու համար իր պատմական առաքելութիւնը»։

ՋՈՒՐԻՆ խորանարդ մեթրը 2 ֆրանքէն 2 ֆրանք 20ի պիտի բարձրանայ, յուլիս 1էն սկսեալ։

ՀԻՆԳ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ Թէնսի մօտ։ Զինուորական օդանաւ մը հազիւ քիչ մը բարձրացած էր, երբ վար իյնալով ջախջախուեցաւ։ Օդանաւը բռնկած ըլլալով, հինգ սպաները այրեցան։ Անցեալ շաբթու ալ եօթը սպաներ զոհ գացին օդանաւային արկածի մը։

ԳՆՁՈՒՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Եանոս Ա., որ Վարշաւա կը բնակի, Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելով երկիր մը կը պահանջէ իր 16.000.000 հպատակներուն համար։ «Թագաւորը» մասնաւորապէս յարմար կը նկատէ Եթովպիան եւ որոշած է դիմել նաեւ Մուսոլինիի։

Ամառնոցի պարահանդէս

Ց. Կ. ԽՄԲԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ

3 Յուլիս, կիրակի ժամը 2.30—7

32—34 Ave. Porte des Lilas, Մէթրօ Porte des Lilas

Երգ, պար, արտասանութիւն եւ փոքրիկ ներկայացումներ աշակերտութեան կողմէ։ Ժամը 7—12 տեղի պիտի ունենայ բացման հանդէսը Lilas St. Gervais եւ Bagnoletի շրջանի նորակազմ մասնաճիւղին, որուն առթիւ կը խօսի Տիկ. ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ։

Եւրոպական պարեր, l'orchestre Fuselas ei ses argentins.

Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու նուէրներով։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Ֆեդիպտացի» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավենիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը։

Կը խօսի Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Սանճաքի խնդիրը եւ Սուրիոյ տագնապը»։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Լուսակ» սրահին մէջ։ Պիտի դասախօսէ ընկ. Մ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ. նիւթ՝ «Հայկական հարցը մինչեւ Պերլինի վեհաժողովը»։ Լրացումներ պիտի կատարէ ընկ. Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ։

ԳՈՒԱԼԻԶԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Երապետեաններու բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ նորակազմ «Գայլ Վահան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, 1 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին գրադարանի սրահը. 181 Քուռ Լաֆայէթ. կարեւոր օրակարգ։

ԵՐԴՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Շրջանային Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անխտիր բոլոր ընկերները ներկայ ըլլալ ընկերական Ընդհ. ժողովի, 2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, ուր տեղի պիտի ունենայ վերջին մէկուկէս ամսուան ընթացքին մեր շարքերը մտած ՆՈՐԱԳԻՐ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԴՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

3 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Սէնփէրէի ծանօթ տեղին վրայ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական հոխ բաժին Զօմի «Արաքս» երգչախումբին կողմէ, նաեւ հայկական եւ եւրոպական պարեր T. S. F.ի նուագով։

Երթեւեկի համար առնել հանրակառքը, որ իւրաքանչիւր ժամ ունի իր երթ ու դարձը։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՊԱՅՈՒՌՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ ՆՈՒՊԱՐ ՊԷՅԻ

Մասնակցութեամբ Երիտ. Հայուհեաց եւ Հայ Երիտ. Միութեան

3 Յուլիս, կիրակի, ժամը 15—24

Օթէյ Ճիպրալթարի գետահայեաց պարտէզին մէջ. ժիւվիզի

Ընտիր նուագ, բացօթեայ պար, գեղարուեստական եւ այլ հաճելի անակնկալներ, գիւրամատչելի պիւֆէ եւ պաղ ընթրիք։

Երթեւեկ հանգստաւէտ կառքերով

Մեկնում ժամը 15էն մինչեւ 16.30, Բարեգործականի տունէն, 8 րիւ Գուժէ

Երթեւեկի ծախք 10 Ֆր. Հանդէսին մուտքը 12 Ֆր.

Երիտասարդաց եւ Հայուհեաց միութեան անդամներուն եւ ուսանողաց 8 Ֆր.

Ի հարկին կարելի է հանդիսավայր երթալ երկաթուղիով, Gares d'Orsay, St. Michel, Austerlitz, Gare de Lyon.

ՑՈՒԱՁԴԻՄ ՍԻՐՏՑԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

3 Յուլիս, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11.30

ի նպաստ իր վարժարանին

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, Grand Arbre, Maison Fiquet

(Հաստատութեան վարչութիւնը աւանային շրջանին միայն մէկ անգամ կը տրամադրէ իր գըօսարանը։ Օգտուեցէք առիթէն։)

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կ'երգէն բազմաթիւ երգիչներ ու երգչուհիներ։ Անակնկալներ։

Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Տ. ՕՆՈՒԲԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Թռպէնսան տանող գիծը։

Մուտք՝ 4 ֆրանք

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը

Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց

Միութիւնը եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը

Առաջին անգամ ըլլալով միաձեռնաբար կը կազմակերպեն թատերական երեկոյթ մը

2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին

Salle LANCRYի մէջ, 10 Rue Lancry

Metro Lancry, République, St, Martin

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

ՋԵՒՈՎԻ Վ Հ Ո Ւ Կ Ը (ՄԷԿ ԱՐԱՐ)

Մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ ԼԱՔՔԱՅԻ

ԵՒ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

(Երեք արար Պոլսահայ կեանքէ)

Տոմսերու գին, 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

25ԱՄԵԱԿ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան (Որբերու եւ Պետ. Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղեր) գործունէութեան 25ամեակը պիտի տօնուի 2 Յուլիս, Շաբաթ օր, ժամը 16էն 20, Royale Monceauի սրահներուն մէջ, 35 37, 39, Ave. Hoche, Paris (16e.), նախագահութեամբ զօր. Պրէմոնի։

Մուտք՝ 20 ֆրանք, թէյը միասին։

Գեղարուեստական բաժին, նուագախումբ, թէյ-պար։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Լոս-Անճելոսաբնակ Շիրակցի հայրենակիցներէն Գ. Մեսրոպ, Գառնիկ եւ Վահան Բոզիկեաններէ իրենց հասցէն իմացնել Hagopian A., 17 Rue de Paris, Gentilly (Seine) France։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. Հայրենակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի 3 Յուլիս, Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Բարեգործականի սրահը, 8 Rue Bossuet։ Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջանի պատգամաւորներէն ըլլան ճշգապահ։

ԾԱԽՈՒ Է

Ալֆորվիլի մէջ, հոյակապ կեդրոնի վրայ, բանուկ սրճարան մը, ՆԸՓԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ։ Դիմել այրի Տիկին Մարիամ Փափազեանի, 29 bis, Rue Etienne-Dolet, Alfortville (Seine)։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին հետեւեալ թիւերը — 1, 2, 13, 20, 39։ Առաջին առթիւ պէտք ունինք թիւ 39ին։ Վերադարձնողներուն պատրաստ ենք տալ պահանջուած փոխարինութիւնը (Շնորհակալութիւն մեր բարեկամներուն, որոնց բարեացակամութեամբ լրացուցինք քանի մը հաւաքածոյ)։

ՀԱՅ ԲՈՅԺի երեք տարուան հաւաքածոն, առանց այսպիսի պակաս թիւերը, կը ծախուի 50 ֆրանք,— մօտաւորապէս 700 էջնոց հատոր մը։

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ են Հայ-Բոյժի 45, 46 եւ 47 թիւերը։

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԻՔ — ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին Մայիսի թիւը (5) հոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ։

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք։

Դիմել՝ Մ. ՍԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9)։

